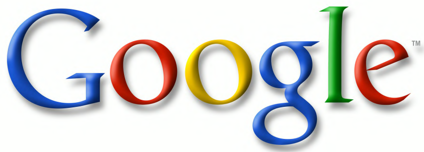

KVĚTY.

Odpovědný redaktor a vydavatel

VÁCLAV ČECH.

ROČNÍK XXII. KNIHA XLIV.

PRVÉ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po $8\frac{1}{2}$ tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 5 K, jednotlivé sešity po 1 K 80 h. Adressa: „Květy" v Praze, Soukennická ulice č. 9. nové.

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA. — MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1900.

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Šest kreseb Mikuláše Aleše k národním pohádkám: Princ Bajaja vysvobozuje princeznu. — U Jedubaby (2). — Lidojed. — Po koníkově dobré službě. — O princezně se zlatou hvězdou na čele. — Z Dalmacie. Kresby L. Kuby: Šimo Dragišić. Mandlovník v Novém Erceg. Pramen Rjeky v Dubrovníku. Vinobraní. Vesnice na ostrově Mljetu. — K článku „Japonism“: Kakemona (2). Talíř Chantilly, XVIII. století. Kresby japonské (6). Vása delftská. Šablona japonská k barvení látek. Plošné dekorace japonské (6). Faience rouenská, XVIII. století. Textilní vzor od Ludvíka Schwarze. — Anatole France. — Božena Němcová a její děti. — K článku „Kathedrála sv. Izáka v Petrohradě“: Obraz sv. Kateřiny Mučenice. Kathedrála. Obraz sv. Izáka Dalmatského. Socha cara Petra Velikého. — K článku „Karel Purkyně“: Karel Purkyně: Vlastní podobizna. Tři komposice „Z dramat Shakespearových“. Dvě podobizny. Politisující kovář. Sova sněžná. V. Barvitius: Pracovna Karla Purkyně. — K článku „Na horké půdě“: Pohled na Varšavu. Lazienky. Saský park. Bývalý královský zámek. Kathedrála sv. Jana. Universita. — Josef Manes: Studie k „Domovu“. — M. Sabić. — Dinko Sirovica. — Rikard Katilinić-Jeretov. — Jeanne Marni-ová. — K článku „Oporto“: Real hospital de Sao Antonio de Misericordia. Pohled na Oporto se strany jižní. Ovocnářky. Volský potah. Most Maria Pia. Oporto. Rybářský člun. Prodavačka ryb. Člun vinařský na řece Douro. Mlékařka. Nábřeží v Oportě. Volské jho. Žena z okolí Oporta.

Kniha XLIV. LEDEN. Sešit I.

Nové básně Jar. Vrchlického.

Ave dolor!

To vše mám za sebou, já myslil dávno již,
tu žití celou tíž,
ty všecky otázky a spory mladých dob,
co věčnost je a hrob,
ty staré záchvaty i touhu slunci vstříc,
ten cit, již nechtít nic —
a přece znova v nové beznaději
se ptám a chvěji.

Kdys „Ave caesar!“ mroucí barbar řek.
Já cítím odboj, vztek,
že takých po letech zas musím hledět zpět
v ten ztracený snů svět,
že takých po letech se musím znovu rvát
o vše, co mělo spát,
že v nepokoje bouři zlé a dravé
říc' musím: Dolor ave!

Buď tedy bolesti, buď zdráva, znám tě již
a žití s tebou tíž;
snad právě důkazem jest Medusin tvůj zjev,
když mohu cítit hněv,
když mohu soptit, lkát, se svíjet v mukách zas,
že není na smrt čas,
že nejsem ještě mrtvým v beznaději . . .
tož ptám se, chvěji!

—

Konec světa.

Tak mohli sníti před věky,
když tisíc let po Kristu v sklonu,
a snili tak v cíl daleký;
šlo lidstvo dále ve svém shonu.

A zas let tisíc, znavený
když člověk bojem, nadějemi,
si přeje cíl již toužený,
jen zniknout, zhynout s živly všemi.

Tu staré zkazky o soudu,
o konci světa se zas hlásí,
a věk je vlna ve proudu,
a proud se v starou věčnost ztrácí.

Jak sovy vstanou proroci,
čas kombinují, data určí,
a patří k hvězdám, do noci,
vše spěje dál v své práci tvůrčí.

Je čas, by přestal člověk žít,
zda dospěl věky ku své spáse?
A z rána slunce na pažit
ve starém lesku usmívá se.

Na suché sněti.

Vše listí spadlo. Snět dál pevně drží,
k ní tulí se vždy posud hnízdo ptačí,
jdoucímu kol to k přemýšlení stačí
nad myšlenek i nejčernějších strží.

V sklon století co ještě víc tu chceme?
Ať spadlo listí — hnízdo drží pevně,
jím vítr zimní třese, cloumá hněvně.
V tom hnízdě symbol svůj my nalezneme.

Nechť vše se bortí, nech se všecko kácí,
to hnízdo drží, přestojí zlé zkoušky,
a tak my budem píti nové doušky
zas plesu, žití po vší resignaci.

Svět pustý, vášní míč se divě zmítá;
vše střásl vichr, květy dřív pak listy,

sdral růží purpur, hroznů amethysty,
jen větví kostra chodci v zrak se kmitá.

Však tato drží hnízdo svoje stále,
tam v bouři nová ptačí druž se líhne.
I hnízdo spadne též — a kdo je zdvihne?
Však ptáci budou v jaře zpívat dále.

In memoriam.

(Památce Fr. Kratochvila.)

Byl statný děd
a sám o sobě říkal,
že hlídá svět
a umírat se zvykal.

A denně vycházel před otce starý dům,
do svojí zahrady, již leta pěstil sám,
a patřil na řeku a patřil ku horám.
Vše stejné jako kdys — a podléhával snům.

Až já tu nebudu, snad mojich vnuků ruch
zde bude rozléhat se prázdnou silnicí.
Zřel k slunci zamyšlen pln naděje a tuch,
ač říkal: Nevěřím, byl v hloubi věřící.

A časem pomalu kol něho změněn svět:
jen onen hřbitov tam vždy nějak blíž mu byl;
jak vše lze chápati a všemu rozumět,
tak on to pochopil a klidně ve všem žil.

Do křesla praděda, jenž dřív tu sedával,
se stulil odhodlán; svět nemůž' více dát,
pro dceru, pro syna, co mohl stranou dal,
pro ženu úsměv jen a touhu — vytrvat!

Však vzadu starý Říp mu k duši mluvil též,
i orná licha ta, zkad ustoupil již, kmet;
v něm pravda života, kol zisk jen, klam a lež,
a lid, jenž miloval pod jarmem těžkých běd!

Tu révu řezaje, tam broskev vida kvést
po zídky špalíru, on zamyslil se tich,
rád jeseň vítával i nové vesny zvěst
a mudrc přírodní jen usmál se a vzdych.

Tak leta znal jsem ho. Byl celý, ryzí muž.
Jak pýchou zaplanul mu bohatýrský zrak,
co kolem plesala mláď, hochů, dívek druž,
— i moje v středu jich — zřel tiše do oblak.

Zřel ve svém životě ten moment jediný:
jak hřměly hmoždíře, jak v plesu každá ves,
když balvan urvaný ze Řipu hlubiny
v divadla základy jak ve triumfu vez.

Tu doufal zajisté, co nestih, stihne syn,
a v této naději šel na výměnek svůj,
a dlouhá leta zřel vznik zory, noční stín,
a vždycky povzdech si: Bůh Čechy opatruj!

Byl statný děd
a sám o sobě říkal,
že hlídá svět
a umírat se zvykal.

Řecký přípitek.

Honby, řeže, trofeje, věčné laury,
sílu jara, junácký povzlet k světlu
kouzlí do snů kypící v číši tmavý
Achajský granát.

Ale k slujím břečtanem polokrytým,
nymf kde listím mihnou se bílé páže,
syrinx kde zní, k sladkému Maurodafne
vybízí snění.

Sem dvě číše podejte! Dvojím ohněm
krev ať vzplane severní v žilách líná,
révou prožít, Hellado, když lze tvoje
půvaby všecky!

Telepatie.

Jestli přec možno,
aby si duše
přes prostor mohly
rozumět,
pak jistě musí
na mne teď myslit,
musí, ó musí!

Musí být se mnou,
jako s ní já jsem
v chvíli té noční
sám a sám,
za svoje křeslo
pohlednout plaše,
šeptnouti tiše.
Jistě tam stojí!
Musí, ó musí!

Otevřít musí
poslední řádky,
které jsem v smutku
zoufalém psal,
cítit z nich musí
lásky dech sladký,
řekne: „Jsi u mne!“
snít bude dál.

Jestli přec možno,
aby si duše
přes prostor mohly rozumět,
tož vědět musí,
ve dáli této
že cítím stejně,
že myslím stejně,
musí, ó musí!

Jsou básně v duši.

Jsou básně v duši, které
se nikdy nevysloví,
však jejich síla dere
se citem víc než slovy.

Jsou básně nejněžnější
andělským perem psané,
jež zmlknou v ňader skrejši,
dřív nežli slza skane.

Jsou básně jak vzduch čisté,
ač žhnou tě slzou palnou,
že srovnán, amethyste,
jsi s nimi slzou kalnou!

Jsou básně jako rubín,
tak skvoucí a tak žhoucí,
jak tryskly ducha z hlubin
svou silou všemohoucí.

Jsou básně jako opál
ve záře rosném plání,
sto let bys v hloubku kopal,
se nedokopeš ani.

Jsou básně kroky duchů,
jež Bůh jen uchem loví,
a ty se v zemském ruchu
a slovy nevysloví!

*

To jsou ty básně míru
po bouře utišení,
kdy po všech vášní víru
vře bublin tiché vření.

To jsou ty slabé trylky,
ty vzdechy, touhy steré,
virtuos u kobylky
je na svých houslích bere.

To jsou ty tiché kroky,
jež za tebou zní, hynou,
než v žití veletoky
akkordem jedním splynou.

To tvoje mládí jesti
s tím štěstím plným síly,
jež zdar a zdar jen věstí
na prahu u mohyly.

To první políbení
je všemohoucí lásky,
jež během žití mění
se v masky, masky, masky!

To úsměv tvého děcka,
stisk teplý ručky jeho,
to moudrost žití všecka
a malá kořist všeho.

Však věř, jsou nesmrtelné,
nad mramor, bronz, ač slovy
co z nich je v tobě, dělné
a věčné — nevypoví!

*

My, kteří pouze rhytmy
a rýmy chcem se vznésti
výš nad života přítmí,
kde jediné jest štěstí,

Slýcháme v dumách svojich
ty tony nevystihlé,
jak tiknou v nepokojích
jak ptáče sotva zlíhlé.

A uchvátit je chceme
a ony mizí, mizí,
a než se nadějeme,
jsou docela nám cizí.

Tvář známá z toho kyne,
stisk ruky, pozdrav milý,
a všecko zní a hyne
a již jsme u mohyly.

Ó nesmrtelné básně,
jež prožije tu každý,
jen vyslovit vás hlasně,
vás moci vtělit na vždy!

Však etherická křídla
jak parfum a vzduch máte,
v svá vracíte se zřídla
a zníti pohrdáte!

*

A přes vše, živé tony,
vás chytit chtěl bych přece,
vždyť nejste víc než zvony,
nic víc než vlny v řece.

Nic více nežli rosa,
než zulíbá ji slunce,
když trávou jdoucí bosa
se vztáhne po merunce

Jdouc sadem dívka mladá.
Ó sny a touhy svěží,
pel, který Vesna skládá,
jak čistý na vás leží!

Ó akkordy, ó zvuky,
jen v tichu dále zněte
přes žití nesouzvuky,
jen ve vás božstvo kvete!

Ó záchvěvy, ó tony,
nechť minete, přec jeden
skrz žití mlhu a stony
si zachytnu v svůj eden.

A tam on zníti bude,
plát jako démant ryzí,
nechť v krve barvě rudé,
však vím — že nevymizí!

Rok na vsi.

Prosinec.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Exekuce.

a den sv. Bibiany.

Mrzne jak o vánocích. Země zkameněla, studeným ohněm jak ocel v slunci hoří silný, tvrdý led — — —

Bije jedenáct. S křikem a roztaženými křídly rozprchly se u rybníčku podřimující husy, a na jejich místo, rovno ze školy hned na kluzký, zvonivý led, rázem jak povodeň přitáhla nejstrakatější směs dětí. V mžiku hemžilo se jich tu jako brabešek. Po dlouhé, lesklé klouzačce, hladké jako sklo, škrčí podkůvky chlapců, měkce šupotají dívčí bačkorky. Sukýnky, beranice, čapky — jen se to tam mihotá, křižuje, plete a střídá — — Bystrým pohybem a řezavým vzduchem dotknutá tvář hoří jak vzňatá, živě výskají uvolněná hrdla. — —

„Matýsu, že nepřejedeš celé rebníček!" dráždí Martin.

Matýs měří klouzačku očima a sliní si ruce.

„Co be ne?! Vsaďme se!"

„Vo pohlavek."

„Platí."

„Ale mosíš dojet haž na konec!"

„No šak."

Ještě jednou naplil Matýs na svou zrudlou dlaň a — přejel.

„Tož," sápe se na Martina.

Martin uskakuje.

Pohlavek dopadl, ale protože nebylo dojednáno, jaký má být — byl nehoráznější, než na jaký byl Martin připraven. Co nadbývalo, vrátil Matýsovi takovou silou, že se ani sám neudržel na ledě a zároveň s Matýsem převrátil se nohama hore.

„Deš dům!" přilítla tu Martinova máma, černá jako vrána, právě v tom okamžiku, když se Martin Matýsovi a Matýs Martinovi dostali

pod čepice a tam pustošit začali oběma rukama a všemi desíti prsty, jakoby jim nesmírně záleželo na tom, aby se navzájem odrali „do posledního chlupu“. — — — „Zpropadené kluku,“ hořekovala nad nimi s břehu rybníčka rozčepýřená máma. — „Jediný bote má a den ze dňa je tu dere! Já se bodo na tvý bote dřít, a te je bodeš trhat? Marš dům!“ — — —

Martin jde, narovnávaje na hlavě vypelichanou beranici, ale ti ostatní s Matýsem v čele hladí klouzačku dál, až do té chvíle, kdy nejen na věži zvon, ale i polední hlad zahnal všechny do chalup. — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Bařina s Piňusem ostrými „klučnicemi“ kopají před školou zkřehlou zeminu. To „planýrují“ budoucí letní tělocvičnu. Jim pomáhal, nebo — spravedlivěji řečeno — pomáhat měl Chocholáč, obecní sluha. Ale jakoby nepomáhal. Co chvíli byl ten tam. Hned vyprovázel pana starostu s exekutorem do některého zamotaného čísla v chaloupkách, o kterém snad teprve dnes zas lidé zvěděli, že je, hned zase vidět ho bylo, jak jde dědinou dolů a bůh ví k čemu a proč shledává „hóřade“; — a když je konečně shledal, všimnul si, že jde právě okolo Maxla, a nemůže přece jít, aby viděl a minul. Od Maxla bylo ho zas vidět, jak jde dědinou vzhůru, vyhlíží „hóřade“ zas tam, a když nikoho nenašel, vzal si záminku, že „hjistě sedijő hu Rebářa“, a proto po Maxlovi zastavil se i „u Rybářa“. — Od Rybáře vrátil se teprve ke škole.

Přišel. U Maxla a Rybáře nahřál se už tak, že, brknuv přes rýč, udělal pochop až k Bařinovi a Piňusovi a zastavil se v jakémsi svrchovaném ustrnutí nad jejich prací.

„A to ste hudělali za celý dopoledně?“ kroutil už beztak dost nakroucenou hlavou. „No ja —“ povzdychl si, jakoby tím nejvíc trpěl on — „vobecní práca je vobecní práca, té se mosí šetřit, habe hjí nehubévalo!“

Bařina a Piňus byli by mu jindy dobře odpověděli, ale něco jiného než Chocholáč a jeho řeči hryzlo jejich srdce. — Mlčeli a jen tak drbali do země, jakoby si hráli.

„Ešče hexekutor fantuje?“ vzpřímil se pojednou Piňus.

„Eh, ešce teho má, — do večera s tém nebude hu konca.“

„No to! Toli be teho belo?“ zamyslil se Bařina.

„Taky nemáš zaplacený svědomí?“

Bařina mlčel. Chocholáč kdesi cosi mrvil motykou v rozrýpané hlíně. Pojednou odhodil motyku a hotovil se k novému odchodu.

„Kam zas?“ — ptali se oba — Bařina i Piňus.

„K starostovi a hexekutorovi; povedu hjich za humna.“

„A ke kemu?“ hrklo v Bařinovi.

„To ešče nevím, ale za humna pré pudem,“ cpal Chocholáč dýmku a ohlížel se po hroudách. — „No co, bodete to mět do večera srovnaný?“

„Bodeš-li nám tak pomáhat, jak pomáháš,“ odsekl jizlivě Piňus — — „bodem’“, dodal a také při tom myslil na exekutora.

„Mosíte bét hotovi!“ rozhodně poznamenal Chocholáč a, připáliv si v hrsti dýmku, zmizel rychlým krokem za roh školy, aby už raději neslyšel, co si povídají.

Piňus s Bařinou nějak zamlkli. Ty exekuční návštěvy chaloupek za humny, kde stály i jejich baráky, zdusily jejich řeč.

Na věži hrkl stroj — hodiny odbíjely dvanáct. — V poslední údery kladiva zazpíval zvon.

Bařina s Piňusem hodili náčiní do kouta zahrádky, sňali čepice a se svěšenou hlavou odcházeli domů.

Sotva se modlili.

Očima stihli exekutora právě v tu chvíli, když na dolním konci dědiny se starostou a Chocholáčem přecházel silnici. — —

Do chaloupek. — — — — — — — — — — — — — — —

— —

Po sedmi hubených letech nedbalosti nastoupil na berním úřadě pojednou rok nebývalé kázně. Dlouho, dlouho nemohli se nový pan berní s novým kontrolórem a nově dosazenými adjunkty vyznat v ohromných spoustách mnohaletých nedoplatků, za celé desítiletí nezaplacených daní a aequivalentů; celé měsíce hloubali a dloubali nad zamodrchanými položkami různých tax a přímých i nepřímých, třídních, domovních i výdělkových daní, bezpočetných, dávno už vyměřených, předepsaných, ale od let nezapravených poplatků. Měsíce a měsíce hrabaly se jejich prsty v ohromných balících platebních rozkazů a úředních, prachem zšedlých, stářím sežloutlých listin, všichni div neoslepli nad spoustami tisícerých rubrik, hlava až třeštila nade všemi těmi nekonečnými „rešty“ majitelů i nájemníků zemřelých i živých, majetných i ničeho už nemajících — — Berní rukama lomil nad tím, co tu bylo a nemělo být, co tu nebylo a být mělo, a zprávy úřadu k vyšším instancím zněly už tak zoufale, že se ředitelství finanční správy zželelo konečně berního úřadu v Borové a poslalo mu ještě dva adjunkty na pomoc. Ba na poradu přijel i sám vrchní komissař.

Bez dlouhého uvažování rozťal pan vrchní komissař „zmuchlaný“ uzel berní správy jednou pádnou ranou, pod kterou se zachvěla celá okolní krajina. — „Exekuce“ — pravil a tím slovem jak břitva ostrým a suchým, jak suchým byl i komissařův hlas — řízlo se do života všech okolních dědin.

„Exekuce, všestranná, bezohledná exekuce,“ syčelo to klenutými místnostmi berních kanceláří — — „Exekucí“ vzdul se i prach dubových skříní, „exekuce, exekuce“ jakoby si šeptaly i přemítané listy tlustých foliantů — exekucí páchly i sežloutlé archy rozvázaných výkazů.

„Jakého máte exekutora?“ — — zdvihl brýle pan komissař na čelo.

„Ožralu.“

„A vy ho trpíte?“

„Má děti.“

„Berní úřad není žádná opatrovna — — Do týdne máte nového, rázného exekutora tu a pak — už víte, co máte dělat,“ pronesl výrazně pan komissař, a malý pan berní celý se schoulil pod vztýčeným k němu prstem pana vrchního komissaře, který pokoru pana berního jistě si v duchu připsal na účet své daleko známé a „nahoře“ dobře ceněné ráznosti.

Že všecky ty zmatky a nedoplatky úřadu starého, — dále rozpaky a váhavé kroky úřadu nového původ svůj vzíti mohly i v humanní jakési

shovívavosti k lidu, leželo ovšem mimo dosah všeho, co v mozku vrchního komissaře zahrnuto bylo pod rubrikou „Pochopitelného“. —

Pan berní ještě jednou se schoulil pod přísným rozkazem vrchního komissaře, nakonec však přece odvážil se zavlniti visutými svými rameny tak, že se vrchnímu komissaři lehce zdáti mohlo, jakoby pan berní krčil ramenoma.

„Co?“

Vysoký pán stáhl obličej v mrzuté vrásky a zahleděl se do starostmi už beztak dost pokřivené tváře berního.

„Jiného vám nezbývá,“ pronesl ještě sušeji než dříve vrchní komissař a, když byl obul bílé rukavičky na své nekonečně dlouhé a úžasně tenké prsty, prohnul se ceremonielně v ztrnulém kříži a zakončil poradu odchodem k masité snídani. — — — — — —

Ve čtrnácti dnech byly dědiny borovského okresu upomínkami zaplaveny a za týden na to už dostalo se všem starostům vzácné cti, poznat nového pana exekutora v úřadním plášti a úřední čepici. —

„Jakživo to nebévalo, haž za tehoto staroste! Včil to máte! Pěknýho ste si zvolile!“ bouřil v hospodě veliký Ondruška, jemuž byla zabavena pěkná, tělná, od hlavy až k paznehtům jako vyplácaná jalovice.

„Nebévalo, to nebévalo — — —“

„Ta Habrůvka je snáď huž ta néneščasněší z néneščasněších. Toli bíde v ní, a včil v zémé si smééšlajó hexekuci!“

Byla věru nešťastna Habrůvka celá; skoro od čísla k číslu, na každém statku, na každé chalupě vězely staré hříchy i nové. Nejvíc staré, na které se už nikdo ani nepamatoval a které nikdo také platit nechtěl. Dva dny a ještě půl chodil nový exekutor v úřední čepici s panem starostou i Chocholáčem po dědině a — „fantovali“.

Zabavovali kde co.

Tomu smetli seno, onomu ječmen, jinému turkyň, tam stiskli mláťičku, jinde vůz, v některých číslech ocitla se na exekučním archu i kráva, v jiných tele, někde zamečela koza, kvikl vepř. Rybářovi hodil exekutor na arch celého hřebce, Bařinovi bagouna, Piňus loučil se s kozkou; Marečkovi Josefovi synu čís. 9. zapsali do rubriky pěkné, tříměsíční tele — — — Exekutor byl by zapsal i víc, ale mimo to telátko, nebylo už co. Židovi Maxlovi za zabavené prohlásil exekutor dva pytle pšeničné mouky a jeden ze tří sudů petroleje, krejčímu Studýnkovi do úzké rubriky na svém archu stěsnal šicí stroj.

„A na čem budu šít? Dyť mašiny potřebuju k výživě dětí!“

Chtěl Studynka říci i kolik těch dětí má, ale tak na honem a v rozčilení nedovedl hned spočítat, kolik jich přece je.

„Můžete šít rukou,“ poradil mu blahosklonně exekutor, a postaviv se jaksi na křivo jedním ramenem, shlédnul s hůry na ubohého Studýnku, který se opravdu před ním tratil svou postavičkou kdesi až dole u jeho nohou. — — — — — —

Nejhůř bylo u Krčů. Vepře na trokách už opařeného zanesl exekutor do exekučního archu a tak Krčovi ovar utrhl od samých úst. — Žena s pláčem pak vylívala vařící vodu na hromádku mrvy. — Nebylo už

co do ní dát. Jediný vepř, na kterého se po léta zas jednou zmohli — — a co jim z něho zbylo, bylo jen pár odřených štětin. Brada tak se Krčovi křečovitě chvěla pod bledou tváří, oči v zoufalosti mimoděk se ohlédly po sekeře, která stála u zdi připravena k sekání masa.

„Bóže, Bože, co pak starosto nemáte svědomí?!“ v pláči obracela se Krčová na starostu, jakoby on byl vším vinen. — „Celé rok se dřu — — a to poslední nám berete!“

V koutku seděly děti — a také řvaly jak divý — — —

Starosta pokrčil rameny a hodil očima po slídícím exekutorovi.

A ještě mnoho, mnoho bylo jiných, kteří před poděšenýma očima dětí, v nářku svých žen, buď malomyslně věšeli hlavy, nebo vzdorně skřípali zuby, až údy projímal mráz. Těžce postihlo dědinu veliké slovo, exekuci na každém kroku provázely kletby, nářek, pustý chechtot, pláč — I starostovi zželelo se postižených: věděl, kde vzácným je kus masa, kde a jak draha je komu skyva chleba.

V rozpacích ocitl se exekutor teprv u Rybáře. Zabavil mu hřebce, ale hřebec daleko nestačil na umrtvení celé řady nezaplacených položek. Býk byl obecní, polní nářadí tak tak že stačilo na obdělávání polí, mlátičku a vůz už před měsícem prodal svému zeti Krištofovi — krav, vepřů, koz nebylo, něco slámy, sena a jeteliny prohlásil Rybář za krmivo pro obecního býka.

„Vobecního béka přeci nenecháte zdechnót hladem!“ pravil Rybář, když exekutor přece jen chtěl zapsat aspoň tyto skrovné zásoby.

„A vůbec be se taky bránila,“ dodal starosta.

A tak exekutor jen tak rukou zarejdoval po papíře, jakoby chtěl psát, ale nechal toho a vešel do hospody.

„Toho skla pro Habrůvku tolik nepotřebujete,“ řekl exekutor, přehlížeje řady sklenic.

„To néni jeho, to je mý; už dávno sem to kópil a převezmu celó hospodu,“ zastavil Krištof exekutorovu tužku.

„A nářadí?“

„To je vobecní,“ vmísil se do toho Chocholáč. „Z teho se nesmí zafantovat nic!“

„Vy ste taky vobecní?“ otočila se po Chocholáčovi úřední čepice.

„Su!“ — pravil Chocholáč řízně a na to „su“ vypjal hrdě svá prsa.

Došlo na svršky a nábytek.

„Otevřít tadyhle tu truhlu!“ velel úřední prst.

Rybářka s děckem u prsou dala se do řvavého pláče.

„Hale, hlópá — dyť neplač! — — Co pak — — to jenom ten pán sepíše a dyž zaplatím — hani kóska neprodajó,“ chlácholil ženu Rybář.

„Kdo má klíče?“

Přišla z kuchyně Julka a s klidem otevřela truhlu.

Modře natřená, roztodivnými červenými tulipány a bílými růžemi zdobená truhla s malováním po všech čtyřech stranách byla až do vrchu naplněna lehkými i těžkými sukněmi, kordulkami — vyšívanými harasem, stříbrem i zlatem, atlasovými i hedvábnými fěrtochy, vyšívanými šátečky, punčochami bílými i barevnými, košilkami hrubými do práce i jemnými a sněhobílými s rukávci pro Boží svátky a slavnostní hody rodné Habrůvky.

I botky k tanci a okázalým slavnostem tu byly, nescházely ani modlitby a stužky, sešitek psaných písniček, podobizny sester, dvě, tři psaní a uschlá kytička.

„To všecko je tvý?“ s podivem optal se sám přednosta.

„Všecko!“ zasykla Julka a chladně zas uzamkla.

„Tamhle je ještě jedna trubla,“ slídivě zahleděl se exekutor i do druhé světnice.

„To je zas má!“ prohlásila Petruša a s úsměvem skrčila v záhyb pěkný svůj podbradek.

Exekutor vložil ruku na peřiny. Ale ukázalo se, že jsou vyplněny turkyňovým šoustím místo peřím.

„To je zdravější než peří,“ vysvětloval potměšile Rybář.

Nábytku nebylo ani tolik, kolik nutně potřebuje osmičlenná rodina.

„Šicí stroj!“ zazářil exekutor.

„Ten sem si kópila vod Hanežky já!“ — vzkřikla skoro dohřátá už Julka, která ze všech nejrychleji pochopila situaci a poslední hřebík na zdi byla by prohlásila za svůj nepopíratelný majetek, jen aby „hóřad“ musel odejít s prázdnou.

Také odešel, a Rybář jen dokázal, že není — nad Rybáře. — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Dejte, pane starosto, vybubnovat, že do osmi dnů musí být všecko zaplacíno, jinak že se provede prodej zabavených věcí!“ loučil se exekutor se starostou, podávaje mu ruku.

Starosta zakýval hlavou, zatřepal se zimou a vběhl do své teplé světnice, kde už z daleka proti němu ručkama třepala malá Tonička.

Křtiny.

Na den sv. Barbory.

Zimní, nedělní odpůldne. Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka — platívá o této světici kalendářních pranostik, ale tentokrát nedotkla se ani polínka. Smírné ticho, měkký klid a vláha přítmím zadušeného dne vládla prostorem. Nebylo slyšet sebe menšího hlásku. Habrůvka jakoby byla zahluchla — nad krajem tichounce ševelila peruť posmrtného stmívání. Vysoko pod zšedlými nebesy jako černá dekorace povšechného smutku na zemi i v oblacích tichounce přetáhl havran a zas tak tiše, jak přeletěl — zmizel. Teprv z dálky bylo slyšet smutné jeho krákání, když už zapadal do lesů. — Vzduchem řiďounce poletovaly lehounké vločky nebeského peří, od kostela zpívala zdmi i vzduchem přitlumená píseň varhan. Jako z dálky se to zdálo, že se nese zaleblá ta hudba chrámu, snad až ze samého nebe padala sem na zem překrásnými svými chorály.

Prázdné je návsí, jen slabě zaprášené troškou toho, bíle se čeřícího, neslyšně vzduchem se snášejícího sněhu — — Od kostela ještě naposled zahlaholil, jakoby ještě z větší dálky se nesoucí chór Božího domu, a za krátko návsí už nabylo jiného vzhledu. Vyrojily se děti a za nimi všechny ostatní spousty lidu, plnícího týden jak týden posvátné zdi příbytku Jeho — — — Dědinka jakoby se zburcovala ze sna. Pletou se postavy, drobné i vysoké, vlekou se barvy kožichů, světlých i temných, sukní,

modrých i červených, a tichým prostranstvím habrůvského návsí na všechny strany pojednou zahlaholil rozbíhající se hovor a šupot, cvakot podkůvek a smích. Hvězdovitě — rychlým i pomalým krokem rozcházejí se po dědině skupiny, vrzají vrátka, tratí se hlavy, protahují vlňáky a sukně pootevřenými dveřmi síně, až zmizí i poslední — — A v mžiku pustne návsí zas — — Sukně protáhly se dveřmi statků, kožichy shltly chalupy, dědina oněměla na novo. A zas je tak všude pusto a ticho jako po moru.

A už se chýlí kratičký den adventní ku svému konci, šero soumraku hebce se klade na teplé došky habrůvských chat. —

Brzy po požehnání šerem plují od kostela opozdilé ještě postavy pěti lidí: jedna z žen nese v náručí teple zavinuté robátko.

Zdrželi se na faře.

Pan farář svědomitě zapsal nejen do farní matriky, ale i do seznamů vojenských nově narozeného občana Martina, pokřtěného 4. prosince r. 189* — Otec: Martin Krištof, řezník a obchodník — matka: Anežka Krištofová, rozená Rybářová — kmotři: Plhal Mikuláš s ženou Petronillou — babka: Anna Kočárek čís. 17. Teprv pak pan farář s chutí si šňupnul a vlídně všecky propustil. Také babka si zapsala malého Martinka do svých zvláštních seznamů pro vojenské úřady, pro něž každého čtvrť roku podávala švabachem psané výkazy. — — — —

Krištof i kmocháček jdou po silnici nějak zamlklí.

Jen babka s kmotřenkou po tichu cosi rozkládá a hovoří.

V zlých se to ocitnul koncích Martin Krištof: — hoch se narodil už v osmém měsíci po svatbě, a ta záhada jak poděšená moucha mu projíždí hlavou s místa na místo. Zahání ji, zahání, ba jednu chvíli dokonce ji zahnal — — — ale za chvíli cítil, jak na jiném místě mozkem se mu škrábe zas.

„Co že to povídal tatínek? Bylo by to tak? — Martine, — povídal — dé si pozor a počíté měsíce!“

„Tak do slova to řekl.“

„A baby! — — Šandáři, financi — učitel ze zámku — Vídeň — — ah!“ — hodil Krištof zas rukou, zaháněje dotěrnou mouchu, bůh ví už po kolikáté. — — —

Tím vším hlavu měl jak podebranou až do té chvíle, ba i pak, když malý tvor poprvé pištěním ohlásil svou přítomnosť na posteli ženině.

„Což já možu vědět!? — Tatík — otčím — dohodil nevěstu a — co já? Před svarbó ju chválil a včil — aji měsíce jí předhazuje! Proč mě k ní teda měl? Včil — dyž mu Anežka neepe, peníze nestrká — psí hlavu na ňu vystrkuje. — Špatné člověk! Majetek promárnil, půllán propil, v kriminalu seděl — — špatné člověk — — Debe mohl, aji mord be na ňu vymyslil! — — —“

A Krištof znovu vztýčil hlavu, jasně hleděl do prázdna — než za chvíli zas hlavu nesl jaksi v levo schýlenou.

I Rybář byl u křtu. Také se nemůže čehosi střást, promluví sem tam nějaké slovo, aby se neřeklo, a zase mlčí a zas krčí hlavu, jakoby jej v týle něco tlačilo. — — Na daně sehnal, prodej zabaveného hřebce

odvrátil — ale už zas na pozemky jej svírá advokát, — novou exekucí hrozí pivovar.

„Co si na mně vezmó? Hlavu mně neutrhnó — vo to néni —“ rozhodil onehdy Rybář rukama po odbavené exekuci — — — „Dluhů je víc než majetku — pozbedó víc, než co dostanó; a dostanó všecko, jen debe čekali. To sem jakživ neviděl tak hlópé lid! — — Jen hudržet se! Zachytnót! Jen tisíc renskéch mět a všecky je se sebe setřepu jak žížale —; nebo haspoň půl roku času, huž bech si pomuhl — — — Čas, jen čas debe mně dali — hale mluv s tém, po čem nic! — Jen peníze, jen peníze každé, a na to se nekóká, že čas só taky peníze, a že jich za půl roku nadělám víc, než ve šporkasse dostaneš za pět let! — — Zpozdilé lid, zpozdilé lid — — mluv s tém, po čem nic! — — —“

Rybář starostmi umíral.

A ke všemu ty křtiny teď!

Už po kolikáté spočítal měsíce od svatby a pokaždé napočítal jen sedm a půl.

Tu záhadu mohl a nemohl už rozebrat, dle toho, jak se stavěl k Anežce. Zatím se ocitli před Krištofovým domem, jehož majitelem byl ještě před rokem Rybář sám.

V přitmělé světnici, na jedné ze dvou vedle sebe postavených postelí ležela Anežka.

Světnice byla čista, hlazený nábytek bez prachu, stůl pokryt fialovým ubrusem, v klidu odpočíval u okna šicí stroj. S oken až k zemi dolů visely dlouhé, bílé, řemeslně krajkované záclony, stažené po stranách modrými šňůrami se střapci, a sepjaté žlutými, mosaznými sponami. Bídný odlesk v městě pochycených — — zrůdností. Velké zrcadlo v pozlaceném rámu, okrášlené nevkusnými kyticemi papírových růží v podobě sněhových koulí a kalin, odráželo bílou postel s černou hlavou Anežky. Na prádelníku, pokrytém bělostným ubrusem, stálo vyrovnané, broušené sklo a za ním v pozadí zas, jakoby po selsku urobené, ale v klášteře zmrvené papírové kytice s modrými, červenými a bílými růžemi. Ještě za svobodna nadělala si jich Anežka do zásoby na celý život.

„Totok tu máte nóbl! Jako hu nejakéch pánů!“ zavděčila se pochvalně babka, když poprvé vkročila do domu Martina Krištofa.

Anežka dřímala.

Když vešli, otevřela namáhavě zapadlé své oči, pod nimiž tměly se zamodralé kruhy. Usmála se zabledlými rty a odhrnula zející díru dvou ztracených předních zubů ve spodní čelisti. Dokud bývala svobodna, dosti ještě jí slušela malá ta mezera v úsměvu plné, červenolící mlaďuchy.

„Huž ste tu? Hani sem vás neslyšela,“ ozvala se slabým, nemocným hlasem, pohnula vyhublou paží a uhnula tělem, aby udělala místo po svém boku pokřtěnému robátku.

„No a — jak ti je?“ zeptal se měkce Rybář.

„Trošku líp — — Co říkali velebné pán?“

„Co be říkal?“ nějak divně usmál se Krištof, hledaje očima dlouhou svou dýmku.

Zatím babka děcko už převinula a položila k matce.

Anežka zableděla se do brunátné tváře malomocného nemluvněte.

Ze všech lidí Habrůvských, pochybujících i nepochybujících, v jejichž hlavách právem i neprávem vrtalo stále jedno a totéž tajemství záhadného početí Anežčina života, jediná ona mohla vědět jistotu. — —

Anežka dobře hádala smysl všech upřených na ni zraků. — —

„Čí be belo?! Martinovo je!“ — — mluvily přesvědčivě s nadsazenou jakousi urputností zahalené její oči —: „Čí be belo?“ s tímtéž výrazem mluvily ty oči i k Martinovi.

„Lidka Borkova už tak podruhý ve vůsmým měsícu. To přeci néni nic vzácnýho!“ nadskočila babka Martinovým pochybnostem už včera. „A ve sklepě ešče k temu haji hupadla. Je to co divnýho?“ Totéž opakovala i mezi lidem už několikrát. — — —

Věřili i nevěřili — hádali zas a dloubali znovu — těžko tu bylo rozhodnout — — „Snáď je temu přeci tak.“

Ale zas — podoba děcka — ta i samu duši Anežčinu zmátla, a v smysly, omámené horečkou, zblouděné nepokojnou dřímotou, vpletly se jí nejednou i dlouhé, navoskované kníry šandára Havrdy, a ráno dokonce se jí zdálo, že i tomu dítěti na stranu trčí černé tuhé kníry a ty že ji do krve píchají jak jehly, když dítě žíznivě pilo mléko z nalitých jejích prsou.

„Ne, neboj se!“ vyjely zrovna jako ze sna poděšené a jako uštvané její oči, když ji probudili náhle z dřímoty, a Anežka zahlédla Martina, jak nad postelí stojí a zasmušilým, bezradostným pohledem pátravě hledá v ní matku svého dítěte. —

Dlouho do noci hořelo světlo u mladého Krištofa, dlouho do noci seděli kolem stolu „kmucháček“ Plhal s ženou, Rybář a Martin a babka. Hovořili, pili víno, pili čaj a zajídali bílými koblihy. Na chvíli z hospody odběhla sem i Rybářka s věčně červenýma, krhavýma očima a suchým kašlem v prsou — — Martin široce rozváděl své plány. Svými penězi udusí Rybářovy „névětší nesnáze“, převezme hospodu i pole, upraví jatku, na domě rozšíří a zvelebí kupecký krám a tu hned naproti zakoupí úrodnou zahradu ležící ladem, vystaví stodolu. Ba vzpomněl i na čtvrtlán Matýsa Kocmánka a rozpočítal, že by dobře bylo čtvrtlán koupit, až mu ho prodávat bude žid. — —

Na posteli Anežka jen poslouchala a divila se, jakého dobrého dostala muže. Snad přece ji trochu bralo svědomí, že po všem tom, co bylo s ní, lepšího ani nezasloužila.

V teple rodinných snů rozprchly se všecky černé skvrny, a myslí všech nesla se jen radosť a naděj, důvěra v příští šťastných budoucích dnů. — A Anežka jen poslouchala a poslouchala, ovládána sladkými pocity vlastního zadostučinění, a chvílemi i unaveně podřimovala. —

V hospodě tou chvílí bezstarostně bouřila váda Habrůvských dětí. Hustý, tabákový dým ležel jak příkrov na hranatých postavách ve skupinách i o sobě stojících mužů, těžkými mraky přiléhaje i na schýlené, ke stolu nahnuté hlavy v karty hrajících chlapců. Okolo nálevny ani projít nebylo možno, jak hustě obsazena byla dřevěná její ohrada. Majstr „Štros“ slavil tu své obvyklé a všem už známé „sólo“. Neklesala pozdvižená jeho

pravice, neklesal jeho hlas, trůnil jak bůh nade vší tou vřavou, a až do zadní světnice rozléhal se jako klehot orlí vysoký jeho hlas.

„Víš te, kdo to je muhamedán?! Nemluv, dež nic nevíš! — V Habrůvce muhamedáni nésó — a tak nemůžeš hani vědět, co só. Muhamedáni só lidi jako me, majó Pána Boha jako me, jenže mu hjináč říkajó, a svatý majó jako me a přeci só pohani! Muhamed — to je hu nich toli jako hu nás svaté Petr, a sultán, to je jejich císař pán a haji papež. A huž víš, co je muhamedán?"

„A majstře — ve néste muhamedán?"

„Co pak já mám padesát žen? — Já mám jedné dost — a haji tu ti dám, chceš-li co vědět," zakončil majstr s poťouchlým úsměvem hovor s Borkem a odešel, pobavit se zas skupinou jinou. Tam rozváděl svou theorii o tom, jak zaléhají a kam svá koťata zanášejí kočky.

Špinavými, ohmatanými kartami pleskají v polotmě hráči, nahýbat se musí nad každou vyhozenou kartou až k samému stolu, aby rozeznali pomazanou její hodnotu a barvu.

„Tés nepoctil barvu!" vylítl pojednou čísi hlas od prostředního stolu, a už chápaly se ruce protivníkových „štychů".

„Těžko poctívat barvu, dež ju hani nevidím," hájil se napadený, a všichni dali se do smíchu — — Hráli dál.

Majstr Štros „kukyryhal" už zas v zadní světnici. Tam, na blízku teple sálajících kamen, bylo nejhlučněji. Ani místa tu všichni neměli. Ve třech skupinách u dlouhého stolu hráli sedláci v taroky, a kolem nich tlačila se neproniknutelná zeď, „na čumendě" postávajících sousedů. — Světla tam bylo víc, ale také víc kouře. Zápachem piva ostře pronikaly výpary z ovčího kožichu, který malebně visel na ramenou štíhlého, nedávno teprve z vojny propuštěného Tomáše Marečka. I pan fořt tu hrál, a jeho bas jako hrom přerušoval hvízdavé skučení, o cosi strašně se hádajícího „majstra". A v tom čoudu, smradu a výparech napěchovaných těl, promítaných skrovně žlutými paprsky petrolejových, v ztráveném vzduchu matně pomrkávajících lamp, mezi hranatými zády, široce jako zeď rozloženými kožichy mrštně jak veverky probíhají po černé, pivem, blátem, slinami a popelem pomazané podlaze mladé, pružné postavičky Rybářových děvčat, utírajících láky rozlitého piva, sbírajících a zas dodávajících peníze, řinčících sklenicemi, posluhujících „hosťům", hádajících se s chasou a zas mizících jak světlejší vidiny uprostřed začernalého toho množství za šprlením nálevny.

Čiperná a jak ostříž bdělá byla Julka. — — Bledá, hubená, s kostmi v lících vysedlými, měla v tváři cosi z mrtvolného obličeje Tomanova, který byl vlastním bratrem Rybářky. Za to hezká Petruša přecházela váhavě, jen jako z milosti, a často mizela v kuchyni, kde nikdo na ni nekřičel a kde ve tmě ji choval pokoj a klid. Mezi všemi pletla se nejmladší Sefka. Velké, černé její oči obsahovaly jedním pohledem celou hospodu na ráz. Nikdy jí neušlo, kdo co pije, na vlas věděla, dal-li který hráč do skleničky krejcar karetného a odcházel-li kdo, nikdy neodešel, aby neplatil. Sefka zavčas ho ještě vrátila.

„Je to jen děvčisko — žába, ešče do školy to chodí — ale „ščór" — řekl o ní Horbišek, kterého už tak jednou vrátila. — —

Dnes oči všech děvčat letmo, nenápadně, jen jako bleskem, ale neustále pozorovaly u nálevny na prahu do zadní světnice stojícího starého Krištofa.

Pil dnes nad obyčej a za to, že nebyl pozván na křtiny — Lítosť a jakási urputná zavilosť házela celým jeho nitrem. — On — přece jeho nevlastní táta! — — —

„Je to přeci můj syn! Třeba nevlastní, ale syn! A neví — neví vo mně, neví vo svým tátovi!“ žaloval už jednou Sékorovi, ale ten ho neposlouchal a odešel ke skupině hrajících mužáků.

Už stál tak u dveří od požehnání. Tu slovem štípnul některou z Rybářových děvčat, zas utichnul a pil, pak zase jakoby se k něčemu chystal, zacloumal celým tělem, hroze vybuchnouti jak připravená puma. Nikdo ho neposlouchal, nikdo bolu jeho nesdílel, a přece každý o něm věděl, každý „obsah“ jeho cítil toho dne, v nezvyklém jakémsi očekávání něčeho, co snad nemusí přijít, ale může a přijde.

V očích Krištofových se zablýsklo. Pohnul rukou a přiblble upjal se očima k prostřednímu stolu.

Tam nad hráči nachýlen stál Rybář. Jakoby byl z toho stropu spadl — tak neočekávaně a pro Krištofa opovážlivě objevil se tu mezi svými. Doběhl se podívat, jak a co je v hospodě a nebude-li třeba narazit nové pivo. Radil hráči jak vyhodit a na půl ucha poslouchal, co mu vypravuje vedle stojící Borek. — — Druhou půlku ucha měl zas nastraženu směrem, kde stál Krištof. — — — Zdálo se, že ne očima, ale že Krištofa pozoruje celým tělem.

„Počkej!“ chápe se starý Krištof samečka na kuráž a odstrkuje loktem kohosi od sebe, aby pohodlně převrhnout mohl sklénku do rozevřeného chřtánu.

„Tak, tak, tak to huděléte! Prodéte co nédřív!“ radí Rybář Borkovi, těkaje očima po zádech hostů, a při tom dobře si všimnul Krištofa a jeho posuňku, kterým se očividně k něčemu chystal. „Julko, tam pan fořt chce pivo!“ volal zas na zpitomnělé děvče, lítající jak bez dechu po nálevně sem a tam. I Julka — — jak lidé před bouří cítila hrozící výbuch.

„A kde je maminka?“ bočí se kňouravě Sefka. — — Už chvíli se po ní ohlížela, aby také odběhla na „křtiny“ něco smlsnout.

„Přinde hneď,“ chlácholil děvče Rybář a šel k nálevně.

Teprve teď shledl Rybář Krištofa z plna a zarazil se. — Krištofovi v očích cosi hořelo, co nesmělo přijít v přímý styk s hořlavou látkou.

„Déte mně cigáru!“ — poroučivě obrátil se Krištof k Rybářovi.

„Julka vám ju dá,“ vytočil se Rybář taťkovi, a jakoby se zem pod ním slehla. Jako potápka vynořil se z dýmu až kdesi na konci druhé světnice.

„Haž dáte peníze! Na dluh nedám nic!“ — okřikla se Julka, rudá odporem už k pouhé jeho přítomnosti a odtáhla se od něho, nesouc prázdné sklénky do nálevny.

Tu se kdesi na blízku ocitnul zas Rybář, tak že Krištof na něho mohl zavolat.

„Te, Rebářu!“ — zvolal a ropot hlasů kolem něho rázem ztichnul — Hned po té ztichla celá hospoda.

„No, co chcete?" uhýbal Rybář před nastupujícím Krištofem.

„Ešli pak huž tá vaša dcera řekla, kdo přeci je temu děckovi tató?" Hospoda zahlučela smíchem.

„Tatínku, piva není!" vzkřikla Julka.

„Krištofe, déte si pozor, hať vás nedám vehodit!" — zachřestil Rybář klíči a, cítě tu pohanu i s hanbou svého vlastního svědomí v tvářích, rychle mizel za Petrušou v síni — — Hned za nimi vyšla Julka.

„Déte mu, co bude chcet! Hať se huchlastá," zašeptal Rybář cestou k Petruši i Julce a vrazil klíč do sklepního zámku. —

Do hospody už se Rybář nevrátil.

V hospodě týž obraz jako dřív. — Křik, pleskání karet, váda, hovor, čmoud.

Když k půlnoci odcházeli poslední, našli na silnici u příkopy převaleného starého Krištofa — — Jen nohy mu srovnali stranou, aby jej snad někdo v noci nepřejel — —

Konečně oněměl.

Bílý den.

Na den sv. Mikuláše.

Byl to hotový soudný den.

Habrůvka už dávno nezažila nic podobného jako včera.

Pazderků Janek, přestrojený za čerta v obrácený vele-velechlupatý kožich z černé ovčí vlny, s neuvěřitelnou maskou v obličeji a přivázanými kravskými rohy na hranaté hlavě poděsil s Plhalovým Mikšou celou Habrůvku. A nebylo také možno představiti si důstojnějšího světce, než jakým se v podobě sv. Mikuláše Habrůvce zjevil Mikša. Vysoký, táhlý, počínal si tak velebně, andělsky vlídně, jakoby byl rovnou cestou přišel ze zářících bran nebeských — — Zahalen v dlouhou, bílou plachtu, posetou zlatými a stříbrnými hvězdami, prodloužil už beztak dost vytáhlou svou postavu ještě o dobrý střevíc papírovou biskupskou mitrou s velkým, zlatým křížem v předu i v zadu a činil tak i na lidi starší dojem ohromující. Biskupská berla, obložená barevným papírem, v ruce dlouhá březová metla a pak ta dlouhá sivá brada z bůh ví jakých chlupů a cucků, cele posypána a zaprášena bělostnou moukou, ba i ta mile červená tvář bodrého kmeta s dobrým, modrým úsměvem v oku — učinily z něho Mikuláše — jakým Mikuláš všech národů a vlastí má být a jakým snad nebyl ani světec Mikuláš sám.

Před čertem nejvíc se bláznila velká děvčata. Prudkova Babuša obě putynky v síni převrhla i s vodou a teprv ve stáji za Strakou našla bezpečný útulek, kde bolestí křivíc mladé svoje rty, hladila si divokým skokem vyvrtnutou nohu. Tak ji polekal čert. — Horbiškova Káča myslila, že duch z ní vyletí, když čert ji sevřel do náručí chlupatými svými tlapami a umouněnou tváří, s bílými, strašně vyvrácenými rohovkami v oku, hledal ječící její rty. — Čertova Káča říkají jí od této chvíle a do smrti už nezapomene na pekelný jeho polibek. — I stará Horbišková tak se zděsila hrozných těch „oblud" s drnčícím řetězem, že nemohla ani cesty domů najít a vrazila k sousedě. — — — —

Dětem v hlavě báje rostly v hotové zázraky, a když se ráno sešly do školy, malé ty mozečky neměly dosud na nic jiného ani myšlení; konce nebylo všem výkladům a rozkošným básním o hrozném čertu a bílém Mikuláši, který už svou nadpozemskou krásou a výškou zničil kdejakou pochybnosť.

A ne a ne se dopátrat toho — kdo to byl.

„Přeci ruce měli člověčí a haji boty měli!“ důvtipně vzpomněl si Anyášův Franta, ale teprv až na druhý den; den před tím nebylo pro něho ani bot ani rukou lidských — byl jenom čert a byl jenom Mikuláš.

„A našu Francku chcél brát čert s sebó. Že pré rovno do pekla.“

S tou zprávou přišel Jožka.

„A proč ju nesebral?“

„No, dyž tak moc se modlila a prosila! Hale huž na ňu házel řetěz — — Ta řvala!“

„A naši je hani nepustile,“ křičel do toho zas Ladík.

Hložek Jan vypravoval zas své Mikulášské zkušenosti z minulých let, a známé jeho hrdinství, jak čerta podkůvkou přivedl zas k pravé jeho podobě, přišlo na chvíli opět k platnosti. Jeho řeči nesly už na sobě ráz čistokrevného neznaboha. Nebylo pro něho ani nebe ani pekla a „žádnéch svatéch“ — — „To všecko só hlóposti. — — Měl's hudělat jako já a viděl bes, co je to za čerta.“ — — —

„Kdo to jen mohl být?“

Hádali sem, hádali tam, ale nedohádali se ničeho. A ani jim tak na tom nezáleželo mnoho — — Zdálo se, že celé to tajemství, obestřené hrůzokrásnou illusí mikulášské noci je jim milejší — než konec konců hrozně hloupá pravda, že ten čert nebyl žádný čert, ale Pazderkůj Janek, a Mikuláš nebyl žádný biskup a dokonce ne sv. Mikuláš, ale Plhalůj Mikša. — — — Bzučelo to všem v hlavě po celé dopůldne, a z učení ovšem nemohlo být nic. Ještě tak nejraději by si byli vykládali s panem „hučitelem“ o čertovi.

Teprv odpoledne nebeské tajemství rozluštila Plhalova Tonička. Našla doma za pecí bílý světcův háv.

Ti malí „slabikáři“ rozpovídali se zas, co kdo dostal „naložíno“, a svěřili se ve škole se vším i se sklamanými svými nadějemi. Josef Prudků měl tam za oknem v punčoše nastrkané zemáky. Za to jeho sestře Rozáři „naložil“ sv. Mikuláš dvacet ořechů a dvě jablka.

„Proč Josef jen zemáky a ty — ořechy a jablka?“

„No, dež von večír dycky brečí, dež se má modlit!“

Také Dóbkůj Honzík toužil po jakémsi nesmírném bohatství darů. Ještě za dne si dal obě boty za okno a — na druhý den ráno mu z každé z nich trčela březová metla jak opelíchaný muškát. — Koně a „pistulu“ přinesl sv. Mikuláš Pepíku Matulovi a nové zimní šaty Hedvice. Dětem živostí až oči lezly z důlků. Pepík ani dočkat se nemohl konce učení, aby ze školy rovno skočil na hřbet — houpavého svého Hanzla. Kdekoho ve škole zval k sobě, aby se přišli podívat a také se svezli. Pazderkovy děti dostaly po jablíčku — za to, ach, jak smutně pohořely bledolící děti Velebovy! Prázdné punčochy daly za okno — a prázdné vytřepaly zas na druhý den. Slzy, které jim skanuly, byly jediné, co na okamžik

aspoň zazářilo nebeským svitem hvězd. Mařenka rechtorova na okno přichystala malovaný talíř a do rána plný byl ořechů, jablek a cukrovinek. A kdyby snad byla přichystala mísu — i ta byla by bývala plna. „Škoda!“ uhodila si dlaní do sukýnek. „Až podruhé!“ — I děti Beránkovy měly ráno za okénkem, vyloženým mechem, po kornoutku laciných cukrovinek: ani se toho nenadály, že by se sv. Mikuláš také na ně mohl rozpomnět; podělily dárkem zas jiných pár ruček, které hledaly za okénkem na márno. Bébarů Francek našel na punčoše novou tabulku. Však jí potřeboval! To byla od září, kdy počal chodit do školy, už třetí. Tu od sv. Mikuláše přece snad „nezmární“.

A znovu a znovu vracely se všechny ty vzpomínky na onen nebesky krásný a ďábelsky hrůzný okamžik, kdy pod okny večer zacinkal zvonek Božího posla — zařinčel řetěz zastance pekel, a dětí zmocnilo se sladce úzkostné jakési chvění, provázené slzami a pozlacené vzpomínkou na příští svátek všech dětí, kdy v noci za hvězdnaté oblohy obchází sv. Mikuláš příbytky všech hodných a za hlubokého ticha spících a naděluje dětem vysněných aspoň bohatství.

Tak mnohé — ovšem čekaly marně. — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Mikulášská zima rozložila po zemi veškerou nádheru své krásy.

Po celý den i následující mikulášskou noc v řídkých, lehounkých vločkách snášel se s nebe měkký, hebký, jak pleť severní krásky bílý déšť zimy. Zachytil se na temném větvoví a tichoučký jak labutí prach, když se snáší s hůry, zůstal na něm viset; studeným svým úbělem zasypal silnici i náves, střechy i pláň, zabílil i linie plotů kolem zahrádek, v modravý nádech přecházela v stínu čistá jeho běl. Neslyšně padaje příjemně pošimrával v obličeji chmýří, v hvězdičkách kladl se na temnou půdu kabátu, — — pak tál a roztápěl se v jiskřivou hvězdičku rosy.

Teprv na druhý den k polednímu ustalo sněžit. Zjasnilo nebe, zprázdněl vzduch, a dolinou rozešel se tichounký svit. Z mraků vyjelo pojednou velké, jakési neobyčejně slavné světlo nebes a vyzlatilo náves a celý kraj. I světnice zazářila celá odleskem bílých těch záplav, zjasnila se, zveselila, jak pod vlivem všemocného kouzla, kdejaká tvář. Chaloupky jak cukrové homole zajiskřily se v zlaté sluneční záři myriadami chladných krystallů, tiché, tajemné jakési zvuky rozšuměly se vzduchem přes to, že dědina prázdna a něma. Měkké peří sněhového prachu dusilo kdejaký krok.

Od hospody pojednou hluše zaharašil mužský hlas.

Objevil se tu přednosta Filipek s botami zabořenými do neodmeteného sněhu — a hlásný Hrózek s bubnem na břišku.

Pana starostu něco tížilo. Dýmku držel v zubech a ani nekouřil.

Pojednou vztýčil hlavu a rozhlédl se po bílém návsí.

„Tak dite, Hrózku, a zabubnujte, habe teda te olivy*) jako na jisto do třech dní vod — vod — tento — vodstranile, habesme to muhli rozměřat a rozlusovat. A potem ešče voznamte, že vosumnástýho přijede na správu pan kilometr vod hóřadu a každé, kdo si chce neco v pozemkách

*) topoly.

a v gruntovnici přivýst do patřičnýho pořádku, habe přišil ten deň do hospode a s něm si to vejednal. Tak dite!“

„Pane starosto, Prokop huž zasik bel hu mně skrzevá to dřevo,“ ozval se už na odchodu Hrózek.

„Já nevím, co ten Prokop furt, jednosténě mě tak pořád radýruje!? Přeci sem mu huž povídal, že žádný nemám!“ utrhl se na Hrózka starosta. „Dite tam a řeknite mu, že jé žádám, habe mě pořád jednosténě skrzevá ty věci nenásleduval. Hať si de na radní — t i só hospodáři ve vůbecních věcách. A na cestě se zastavte hu Bendlovky a řeknite hjí, že její Hantoš dostal v Brně hu sódu vosumnást měsíců.“

„No šak. Plakat nebode. Bode mět haspoň na čas vod něho pokoj — — — Ešče bode ráda.“

„Ba bode. Tak dite!“

Hrózek drbnul paličkou do čepice a odcházel do zasněženého návsí.

„A — a — — počkéte, Hrózku! Co je s tém formanem pro „slepó“ Marjánku? Máte huž nekeho?“

„A nemám ešče!“ obrátil se Hrózek a starostlivě se zahleděl do Rybářových vrat.

„A proč? Přeci sem vám povídal, v jaké sme nesnázi! Já mám hledat? — Deť šak víte, že je huž nézpozdiléší čas!“

„Žádné nechce jet. Každé se bojí, že be se mu na cestě rozsepala.“

„Taky sssakra verk!“ odletělo cosi starostovi z úst; pak se zamyslil a hodil jen rukou — — „No, dite už!“ — — —

Hrózek odešel.

„Co klaješ, starosto?“ ozval se v tom za Filipkovými zády stařeček Chalupa.

Vracel se z hospody od své ranní mediciny.

„Eh,“ škubl přednosta rukou a zajel prsty do vesty pro zápalku — „Keré ďas be neklel? S hlavó nevím hani kam.“

„No, a co zas?“

„Hale tuť s tó přislepló děvčicó, co přišla z Dubňan — víte, s tó chromó, co má tadyk nejak málo nebo to má všecko zmjatený —“ zadrbal se Filipek špičkou kouřící už dýmky na čele. — „Nevím si huž s ňó porade. Huž je ńésvrchovaněší čas, habe přišla do brněnskýho švindlhózu*) a žádné nechce s ňó jet. Habech naposled zapřáhl a jel sám. — Co se stane na cestě, nebo co se može stát — bůh to suď. — —“

Před hospodu zalítla trpělka volajíc: „kupte dříví, kupte dříví!“

„Já huž mám, hale te se bodeš na silnici hrabat a nic nenandeš!“ zažertoval stařeček a rozhlídl se po dědině. „Totok je sněhu najednó!“ vykročil zas Chalupa a šoupavým krokem starců bral se zvolna na chodník.

„Je. A ešče bode padat. Mrake só takový bachratý — — tak na metr ho može ešče padnót.“

„Bode tvrdá zima.“

„Ba nebode,“ usmál se přednosta očima, vida, že nemrzne a sníh je napitý vodou. — — „A nebelo be hani dobře. Na Mikuláša po ledě, na Ščepána po blátě — — Huvidíte, stařečku, že to sleze.“

---

*) porodnice.

„Bévá to tak,“ přitakoval Chalupa — „bévá. No, s Pánem Bohem!“ dodal už v cestě.

„S Bohem!“ obrátil se starosta a vešel do hospody, kde stálo nedopité víno.

A návsí zas osamělo a v tom bílém sněhu zahluchlo na dobro.

Z chaloupek k nebi rozplýval se modravý kouř, zahrávaje na běloskvoucí ploše střech šeděmodrým stínem. Přes střechy zakolíbal se pár bílých holubů a snesl se k potoku. V bělounkém nánosu sněhu ztratilo se nadobro bílé jejich peří — — Po jabloni před školou strkavými pohyby šplhal se po kmeni vzhůru malý datlík a zobákem bouřil uvnitř spící hmyz. Nakukoval za kůru, v úhlu konárů trhal zobáčkem housenčí hnízdo a svižným letem přenesl se zas o něco dále na hruš bílou a jako kytici pyšnou, aby i na ní proslídil kdekterou skulinku skrytou, kdejaký kout.

Nerušeně, klidně plynul tichý, zimní, krásně bílý den.

Z potulek po Dalmacii.

Napsal Ludvík Kuba.

Dalmacie — země rozmanitostí.

rst mušlí mořských, každá jiná — jiné barvy, jiného tvaru, jiné velikosti, jiné povahy — toť Dalmacie!

Půda starých Illyrů, Foeničany a Řeky kolonisovaná, intrikami Římanů rozeštvaná a konečně žezlu jejich podmaněná padá pod ranami hrozné metly šestého století, pod nájezdy Avarů, jichž bohopustnému řádění činí posléze přítrž císařem Herakliem na Balkán pozvaní Slované.

Již to je slušná minulost, schopná nasytiti nejhladovější archeology a historiky, jimž těžká sousta v podobě tajemných gigantských náhrobků, staveb, záhadných balvanů dosud v žaludku vězí neztrávena, a jimž radost z vykopané Solony, tohoto dalmatského Herkulana, nebo z obrovitého polozachovaného Diokleciánova paláce, v jehož objetí hoví si hlavní část Splitu, ztrpčují zase záhadné kostry, vyskytující se pod pyramidami kamenů u Imoški na hranicích hercegovských. A ještě větších snad starostí působí jim neobyčejné obrovité balvany u pramenů řeky Cetyny, v nichž tuší skrovnou památku po starých Illyrech.

Teprve perioda slovanská zahajuje pravý historický rej. Jako jinde ani zde Slované neusilovali o vytvoření mohutné politické jednoty, majíce péči pouze o svůj chleb, a proto stávali se buď hříčkou v cizí ruce, po případě kovadlinou, do níž bušili Benátčané, Uhři, posléze i Turci, anebo zase tvořili zajímavé nepodajné drobty, z nichž vynikají slavná, až do Napoleona samostatně trvající republika Dubrovnická, smělá Neretva,

živící se mořským lupem, a skalní, orlí hnízdo republiky Poljické, vypínající se jižně od Splitu strmě nad moře.

Touto směsicí kolonií, usurpací, republik a ostrovů protáhl Napoleonův generál Marmont velkolepou silnici od severu až k nejkrajnější končině jižní, načež po pádu Napoleonově šňůra těchto korálí přidělena Rakousku, jež nazvalo ji Dalmacií, jménem, které jest nade všecka jména, protože nic neznamená, nic nepovídá, leda, že někdy někde, „za onoho času", bylo římské město Dalminium, o němž však ví se pramálo a jež dle některých domněnek stávalo vlastně — v Hercegovině!*)

Hle jaký bohatý jídelní lístek pro labužníky v oboru starožitnickém: vedle illyrských a římských zjevných památek stopa Feničanů a Řeků, — jiż ovšem pozná jen rutinovaný odborník svým šestým smyslem archeologickým, pak vrstva kultury charvatské (hlavně u Kninu), a na to vybudovány rukami benátskými, tureckými a uherskými šiky pevností, a pevnůstek, studánek, kostelů, paláců atd.

V ohledu hospodářském vidíme rybolovce a námořníky, obývající ostrovy a pobřeží, k nimž druží se obchodník; ve vnitrozemí žije selský lid, jemuž réva, oliva a kukuřice jediným jsou pramenem obživy (teprv od nedávna počíná se místy tabák pěstovati).

Antropologa zajímají typy lidové, vyznačující se velkou rozmanitostí. Ostrované jsou malého vzrůstu, obyvatelé pevniny vynikají překrásnou mohutnou postavou, a lidé z okolí Kninu, Kirtanje, Benkovce a Zadru založeni jsou zase více do šířky.

Lidopisec najde tu přerůzné kroje; odlišuje se v tomto ohledu každá dolina, a rozdíly jsou dosti nápadny. Bokelčané, Krivošijané, Konavljani, Župané, Přímorci, Mlétané, Naretvané, Imotčané, Makarčané, Sinjané, Vrličené, Šibeničané, Zrmanjané, Zaderčané — těmito jmény vytčeny krojové rozdíly, na něž má vliv dokonce i náboženství (pravoslavní mají spád k černým a tmavým barvám).

Mnohojazyčnost země studovati lze na poštovních tiskopisech, opatřených trojím textem: německým pro 0% Němců, italským pro 6% Italů a slovanským pro 94% Slovanů. Text slovanský měl by býti označen dvojím písmem: latinkou pro Chorváty a kyrillicí pro Srby; měly by býti tudíž nápisy čtyři. A až Dalmacie přivtělena bude Chorvatsku, přibude k těmto nápisům ještě pátý — maďarský.

Dialekty jsou přirozeně velice zajímavy, v čemž zejména pobřežní svou směsí vyniká. Je to buchta ze slovanského těsta s italskými povidly, posypaná cukrem turečtiny a promíchaná sem tam mandlí německého jazyka, kterou tuzemci sotva dovedou rozkousnout. Příklad: Mladík, bývalý voják, označil mi, bloudícímu blíže Splitu cestu těmito slovy: „Prva (charvatsky) strada (= cesta, italsky) links (německy)!" Takto řeč míchati, jest jejich avdetem (= obyčej; turecky) čili užencou (italsky.)

I různých náboženství je tady dosti. Ve městě Vrlici jsou tři kostely a tři faráři: katolický, uniatský a pravoslavný. V Dernyši je turecká džamie — ovšem rozbitá a bez hodži, neboť Turci již dávno vymizeli.

*) Duvno polje s městečkem Županjcem.

Židů zde není, což je svědectvím — chudoby země. V Boce Kotorské je výminečně téměř vše pravoslavné, neboť tato část tíhla ode vždy více k Srbsku. Na jih od Splitu pak — na území někdejší republiky Poljické — jsou všichni faráři tak zvanými „glagoláši“, užívajícími při bohoslužbách staroslovanského jazyka se svolením papežovým. (Svolení to ostatně zároveň obsahuje zákaz šířiti užívání staroslovanského jazyka při službách božích, a jsou mnozí duchovní z těch příčin nemálo pronásledováni.) Konečně v Boce je i trochu mohamedánů domovem, patrně přistěhovalců z nové doby.

Co se týče přírody, ta už docela neskrblí barvami ve svém kaleidoskopu. Zasněžené hory a nižiny s květenou exotickou, holé skály a olivové háje — divoký příboj mořských vln a litá, těžké vlaky do propasti srážející bora — jeskyně krápníková, vodopády, slapy a peřeje, hrůzné propasti, jako kdyby byl někdo ze země obrovitou zátku vyrazil, veletoky, řítící se z útrob země, ostrovy na moři i na řekách, údolí, přeměňující se v jezera a jezera, měnící se v louky — takové panorama čeká člověka, který vydal se do této zajímavé země. Nemusí býti ani v něčem specialistou, nepotřebuje žádného studijního programu, může se sem dostaviti s pouhýma očima k vidění a pouhýma ušima k slyšení, aby na každém kroku zastavován byl novými dojmy a novým překvapením.

Jak tedy viděti, je Dalmacie země pro turisty jako stvořená. Lid nejrozmanitější, kulturou i původem, příroda povah nejvzdálenějších — a cestování pestřejší nežli kdekoli. Zde nutno vystřídati všechen druh cestování: pěšky, na mezku, na koni, poštou, drožkou, železnicí, bárkou, parníčkem, parolodí. Tento veliký počet dopravních prostředků není nám však na výběr, nýbrž musíme nezbytně použíti jich všech, chceme-li shlédnouti všecky půvaby Dalmacie.

Dle toho jsou ovšem cestovní obtíže povahy nejpestřejší. Je tu stupnice cest, od nejlepších k nejhroznějším, stupnice noclehů, od nejpohodlnějšího hôtelu až k naprostému nedostatku přístřeší. Znenadání ocitáme se v poušti odříznuti ode světa, a nezbývá nám, než ťukati u prvých vrat a prositi jako žebrák o kousek místa na hliněné podlaze a o otýpku horského sena, na něž bychom uložiti mohli znavené tělo.

V klášteře se vám snad vysmějou, z hospody vás třeba vyženou, majetnější farář pošle na dvůr skývu chleba, nebo se vás ujmou bodří zdejší četníci;*) najisto však otevře se pohostinně prostá chata sedlákova, a skvělou odměnou přetrpěných strastí bude vám nález ryzího zlatého srdce lidu dalmatského.

Dobrá duše lidu — to je to jediné, co v tomto podivuhodném zmatku nejrozmanitějších jevů vždy vyplujе na povrch, co chaosu na konec dodává tolik jednotnosti, že přese všechny různosti zůstává nám země ta zemí jedinou a jednotnou — drahou Dalmacií!

---

*) Není myšleno ironicky, nýbrž vážně. Je to zvláštní odrůda, zdejší žandarmové, lidé vlídní, účinní, dobří, bez jichž pomoci by cizinec snadno zde hlady zahynul.

Harambaša Simo Dragišić.

Kresba L. Kuby.

Dalmacie — země minulosti.

Když parník se skvoucí hladiny mořské zatáčí do přístavu, a nad tlupami úsměvných paláců, monumentálních hradeb a pyšných dómů slavnostně týčí se různotvárné, ale vždy umělecky provedené věže, kopule a cimbuří hradebních bašt, kostelů, kathedrál, klášterů a zámků, živě obnoví se v nitru vzpomínka na kleslou slavnou minulost republiky Mljetské (benátské), jež těmito skvosty — jako nádherným lemem — ozdobila pobřeží této pamětihodné země.

Půvab božského umění zastíní a umlčí veškeru trpkost, kterou jsme kdy vůči bývalému vládci jaderskému chovali, a dvojkřídlý lev — znak republiky benátské — jenž nad branami a na hradbách všade se ještě zachoval, vítězí nad nechutí a odporem, jimiž jsme byli vůči němu původně zaujati. Nevidíme v něm již úskočného diplomata, rozpínavého sobce, podlého krutovládce a bezohledného lupiče krajů obsazených, zapomínáme na všecku jeho mravní zvrhlost a cítíme jen jeho veliký smysl pro krásu a velebnost, jimiž oplývá zdejší kraj, jeho smysl pro umění, jež našlo zde tolik štědrých a nadšených mecenášů!

Ladné tvary malebných budov, lesk mramoru, bohatství pyšných hlavic, kolon, říms, pavlačí, balkonů, parapetů, schodišť, oslňujících portálů, krákorců a fantastických reliefů, jež tu představují těsné objetí dvou umění: architektury a skulptury — to vše nás dechem poesie tak omámí, že v prvé chvíli nevidíme trhlin, v nichž drzý vrabec na posměch si hnízdo zbudoval. Kráčíme — nevědouce o tom, staneme — a opět nevědomky, jsme duchem zpět o celá staletí, jsme duchem v čase, kdy tu jen aksamit, brokát a hedváb pyšnily se, kdy bohatství krajů zámořských bylo zde sídlem, kdy zlato proudem se tudy valilo, kdy —

„Dajte meni šold — dejte mi krejcar!“ zaryje se kovový soprán do tkaniva našich snů, a natažená ruka připomene nám skutečnost a smutný dnešek této země.

Z očí mladého žebráka — chlapce dosud — plane spíše veselí než smutek, a nevybranou jeho toaletu můžeme stejně jako chudobě přičísti i nepořádku. Proto rozpačitě na kadeřavého klučíka popatříme — a kráčíme dále.

A chlapec za námi.

Upínáme znova zraky své do bohatství, v jehož klíně jsme se octli, ale opětné volání: „Dajte mi šold!“ ruší nám nadobro veškeru další illusi.

Dáme posléze neodbytnému dotěrovi drobný hnědák, zbavíme se ho; ale obrazy, které jsme měli dříve v duchu před sebou, již se nám nevracejí. Pozorujeme změnu v sobě samých i ve svém okolí. Vidíme sice i nyní nádheru před sebou — ale už jen nádheru bývalou; pozorujeme, že jsme se octli v domě boháče — ale boháče zchudlého, že kráčíme po jevišti slávy — ale slávy pohaslé.

Cítíme teď jen rub úchvatného obrazu, jehož prvnímu kouzlu jsme podlehli, rub, s něhož na nás vane všechen puch nezdravoty, na jejíchž vratkých základech slávu svoji nadutí Italové zbudovali, rub, zjevně dokazující, jak chatrná byla opora, o níž tu vítězní cizinci nohu své nad-

vlády a těžkého útisku opírali. Teď naopak vidíme všecky ty drolící se i vydrolené kameny, zuražené nosy a údy soch, potlučené hlavice a římsy, vidíme trávu zelenající se svěže mezi skvostnou dlažbou na náměstích, vidíme svory, pilíře a klenby, jež schátralé paláce s nouzí jen pohromadě udržují, vidíme spoustu, zkázu a smrt.

„Pobudem, nebudem . . .“ patrně si páni Benátčané myslili, když se zde usadili a zlato do klína si padati nechali. „Jen jednou jsme na světě,“ filosofovali asi, a zničili v sobecké té krátkozrakosti lid i půdu, na níž stáli, vyplenili, ochuděli, vyhubili ji do míry, jež dalšího postupu tím směrem nepřipouštěla, a zanechali budoucnosti — holou skálu, chudobu, poušť. Bublinou, rychle bubřící bublinou byla jejich sláva a mohutnost — a my kráčíme po střepech této slávy. Jsou lesklé a mihotavé — ale jsou to přece jenom — střepy . . .

„Dajte meni šold!“ vyruší nás řezavý chraplavý hlas opětně z myšlenek a dum, tentokráte méně pěkných. Jako nás dříve drzý chlapec s říše jasna strhl, tak nyní vyprostil nás šedý staroch ze chmur a černé nálady.

Těmito dvěma výlety duševními dosáhl jsem klidu, a mohu konečně střízlivě svět okolní pozorovat, vyhýbaje se i skvělým illusím i ponurým náladám. Vzdoruju již fantasii, jež v šedých zákoutích ošumělých památníků bývalé nádhery snaží se mi vyčarovati v mysli scény z polozapomenutých historických povídek a románů. Aksamitové náprsenky a vůbec ženský národní kroj, neobyčejně ušlechtilého rázu, kroj prostých Šibeničanek, jež se v tiché, zastíněné uličce kolem nás kmitnou, vybaviti nám mohou snadno v mysli ledakterý pěkný obraz, ledakterou sličnou postavu, k vůli níž tekla ohnivá krev žárlivých soupeřů. Vábné zjevy měšťanek s opřeskovanými střevíčky a bílými punčoškami tak nás překvapí v tichém, polomrtvém labyrintu stinných schodišť, že bezděčně zdvihnou se zraky naše, hledajíce provazový žebřík a reka, jenž si perlu odnáší — a perel je tu dosud velmi mnoho.

Ale takovému snění již vyvzdorujeme, a sice snadno. Neboť „Dajte meni šold!“ za každým rohem vrací nás k životu a skýtá vítanou příležitost zachovati si nestranný a vidinami nezkalený názor okolí, jež tím zajímavější jest, čím jest spustlejší.

Mám za to, že dvojkřídlému lvu benátskému není na těch četných branách, znacích a průčelích starodávných příliš volno. Zdá se mi, jakoby tam byl ponechán z trestu, aby viděl plody svého díla.

Smutné jsou to dary, jež potomkům svým přenechal. Práci je odnaučiv, naučil je žebrotě, a v té se stali mistry. „Dejte tomuto dítěti krejcar!“ volá na nás beze studu matka, jejíž zevnějšek o chudobě pranic nesvědčí. „Jdi si říci o krejcar!“ dává pěknou lekci svému klukovi tatík, jistě dosti zámožný, aby potomku svému mohl dáti vyšší vzdělání nežli je právě — žebrota.

Je pravda, že je tu po městech mnoho chudoby, že vidíme opuštěné domy, poněvadž obyvatelstvo bylo nuceno vystěhovati se pro nedostatek obživy — a že zase naopak mnohá zřícenina tím příšerněji vyhlíží, že — je obydlena. Ale venkov dalmatský je rovněž chudobný, má příležitost k výdělku ještě menší nežli města — a přece nikdo tam nežebře!

Naopak, ještě nám z kamenité svojí viničky nabídnou sladkých, bohatých hroznů, za něž marně budeme se snažiti, košilatému děcku vnutiti malou náhradu!

Částečně vinni jsou cizinci, kteří navštěvují památná místa a nemístnou štědrostí lid i mládež kazí a k žebrotě svádějí.

Přirovnáme-li obyvatelstvo ryze slovanského venkova k obyvatelstvu pobřeží, které je sice také slovanské, ale které rozvíjelo se pod sluncem italské „kultury", zaradujeme se z neporušenosti onoho. Ten lid nám vše učiní, vše poví, vše ukáže, snese nám vše, čím jeho chata nám posloužiti může — ale nikdy nežebře! Zahálku a žebrotu ponechává ve své hrdosti městům.

Dalmatská města.

Aby ve čtenáři nezůstavilo líčení dalmatských měst dojem smutnější nežli spravedlivo, ohlédněme se po nich všestranněji, a snad se i světlé stránky najdou.

Města jsou vesměs rázu italského: těsné uličky, vysoké domy, nízké střechy, krásně dlážděná náměstíčka, vše z kamene, vše krásně tesané, monumentální.

Ale z tohoto italského rázu nesmíme souditi na národnost obyvatelstva. Sama úřední statistika, Italům příznivá — udává 93 % Slovanů (srbocharvatského jazyka) a pouze 6 % Italů. Za takových poměrů není zde italská irredenta pranic nebezpečna, a jelikož poražený nepřítel pozbývá své odpornosti, není nám ani tento italský ráz nemilým. Ba naopak, dalmatská města zamlouvají se nám. Svým zevnějškem totiž —

Avšak jaká řeč o zevnějšku, když vlastně žádného nemají, když mají jen vnitřek? Možno-li mluviti o zevnějšku města tam, kde nás povoz již před branami města z útrob svých vyvrhne a kde uzoučké uličky spíše chodbám než ulicím se podobají? Byty jsou těsné a tmavé, proto konají se domácí a řemeslné práce nazvíce na ulicích; jaký div, když zdá se nám, že octli jsme se v soukromém domě, ve víru domácího intimního života? Praní, mytí, žehlení, šití stejně se děje před očima našima pečlivými hospodyněmi, jako pobíjení sudů, kování, truhlaření, ševcování a krejčování vysvlečenými řemeslníky. Toaleta všech je tak prostá, že člověk ve slušném kabátu probouzí pozornost svou odlišností, a bezstarostnost, jež všecky ovládá, následkem okolnosti, že povozy do města nemohou, má v zápětí takový idyllický klid, i u pracujících i u zahálejících, že sami musíme se přemáhati, abychom se někam v příjemném tom chládku nepřevalili a po příkladu svého okolí nedělali „jako doma".

Pro cizince není příjemno prodírati se ucpanými uličkami, v nichž hoří ohně ku tavení smůly atd., a v nichž seznamuje se s domácí industrií a vniká do zdejšího života. Ale ještě hůře je procházeti středem rodinných idyll, zahrnujících v sobě mytí, česání, kolébání a kojení děcek, upravování šatstva a pod. Musíme jíti velmi opatrně a nesmíme zadívati se, jinak snadno bychom ušlápli některého z capartů, hemžících se u našich nohou, anebo některou maminku, sedící na dlažbě se svou látačkou.

Jsou města značná a znamenitá, jako na př. Trogir, Kotor, kam vůz vůbec nemůže; v ostatních může jen několika málo ulicemi. V Dubrovníce samém mohl by projeti ulicí Stradone, ale jízda není dovolena. Tímto opatřením zachovávají si města svou krásnou dlažbu, dlažbě uličné zcela nepodobnou, ale značně přispívající k intimnímu rázu těchto měst.

Těsné uličky bývají překlenuty oblouky, jichž účelem jest vzepření zdí. Někdy bývá i nad klenbami vzdušného prostoru použito a budováno výše. Pak, jako na př. v Trogiru, jest ulice velice šerou chodbou.

Poněvadž pak všudy je pečlivě dlážděno, často mramorem, poněvadž všudy mihotají se zdobné, často skvostně tesané pavlány, pavlače a balkony, poněvadž všudy nad námi visí bujné a nádherné květiny, zabéřeme se při rodinném tom životě pouličním do tak čarovné illuse, že občas stavíme kroky a rozpačitě se rozhlížíme, zdali jsme nevlezli do cizího domu, do paláce jakéhosi. A dost možná, že by rozpaky naše dlouho trvaly, kdyby hovorný a přívětivý lid neznal cizince a bez dotazu v takových chvílích z vlastního popudu naň nezvolal: „More se! More se proći! (Může se! Může se projíti!)“

Vrcholem všeho je večerní „korso“.

Jestli mýlíme se ve dne každým okamžikem, ovládáni jsouce dojmem, že nejsme na ulici, nýbrž u někoho v domě, tož večer, kdy se dámy zjeví a v průvodu svých ctitelů a známých na náměstí nebo v přístavu večerní procházku řadou nastoupí, domníváme se, že jsme v sále tanečním. Kolem nás kmitají se blahem zářící mladé tváře, zrovna jako v nějaké pauze půlnoční, a domácí toaleta dám, jich prostovlasost dojem tento dovršuje. Světla četná září kolem, v nich třpytí se zlaté skvosty a jako anthracit černé oči, veselý chechtot a rozmarný hovor splývající ve známý bzučivý akkord rozjařeného, plesajícího davu, a je-li náhodou neděle, a na náměstí — na př. splitském — udeří do vln štěbotu a smíchu zvuky kapely, pak jest illuse dokonalá. Chce se nám přistoupiti k některé z těch krásných dívek a požádati ji o tanec.

Jsme však cizí, víme, že jsou Dalmatinky v tom ohledu velice přísny, sedneme si raději do některé z četných kaváren, jichž těžiště se nyní nalézá na chodníku, a necháme očím úplnou volnost: ať se pasou po pestrém reji, jemuž ku vzezření plesovému nevadí nic nežli trochu tmavý plafond — obloha jižních nocí je ještě temnější naší. Slyšíme, jak planoucí, rozjařené párky mlsně šoupají nohami po hladké dlažbě, jakoby chtěly taneční rej již již zahájiti, a věru by se nad tím nikdo příliš nepozastavil, kdyby vířivé hudby bylo použito ku improvisovanému karnevalu — jižní krev je jiná nežli naše. Naše je z piva, jižní z vína.

Korso se rozchází, a my můžeme zajíti do vedlejších uliček, odkud z oštarií zaznívají lahodné čtverzvuky pějícího lidu. Rudý mok perlí se ve sklenicích, a na stole i na podlaze vidíme stopy krve, již dalmatský lid z útrob země čepuje.

Okny i dveřmi otevírá se nám volný pohled na pějící tlupy; nikomu hlava neklesá, nikomu oči mdle nemžourají, nikdo nepodobá se člověku na celém těle ochromenému jako v našich pivních hospodách: zde u každého hrdá šíje, jiskrné oko, a v těle oheň a lví síla. Kdo mluví, dekla-

Mandlovník v Novém Ercegu (Castelnuovo).

Kresba L. Kuby.

muje řeči jako v nějaké tragedii, kdo pěje, ulevuje svému nadšení jako na koncertním podiu.

A zajděme ještě dále, do koutů ještě odlehlejších, a požitek prostinkého, leč překrásného zpěvu nás odmění.

Krev nám v těle rychle proudí, mozek hoří, rychle, rázem chce zbýti se své šosácké seveřanské povahy, kvapem vpravujeme se do „jižního ohně“ a dlouho a dlouho se kocháme s příjemným vzrušením mysli v půvabu té velebné jižní noci po příkladu svých sousedů. Cítíme se jako doma, lichotíme si, že jsme se tak rychle vžili v nový kraj, a stinné stránky nového stanoviště si připomeneme teprve, když vrátíme se do dusně teplého bytu a když ulehneme na lože, jež za žhavé noci mění se nám v lože Záhořovo.

Dalmacie — země protiv.

Města dalmatská, tyto soubory bývalých paláců, nemají nic společného s dalmatskou vesnicí, jejíž chaty kamenné splývají se skalou, z níž vyrostly. Jsou-li města nazvíce výtvorem dláta umělcova, zdají se býti vesnice dílem pouhé přírody, a svírá-li nás ve městě těsnost, zde od chaty k chatě sotva někdy dohlédneme.

Ale jeden rys mají přece jen společný.

Jako město nám představuje boháče — jenže bývalého, tak i venkov poskytuje dvojí dojem: nádherný z dálky, zarážející z blízka. A při každém novém kroku zavzní nám bezděčně v uších refrén: Dalmacie země protiv.

Vizme ves nejprvé z dálky.

Pyšné cypřiše jako vybraná garda činí čestnou stráž kostelíku nebo ojedinělému hospodářství. Před chatou i za ní, na cestě i na poli vidíme divou seč velkolepých „hluchých smokvoní“ (aloí), jichž listy podobají se šavlím gigantů. Plácačkovité kakty, jakoby z marcipánových srdcí složené, zastupují náš bodlák. Bujné oleandry svými houštinami nahrazují naši vrbu, překonávajíce ji půvabem svých růžových květů. Jsme-li u břehu mořského, zahlédneme snad i nádhernou palmu a vonné pinie, také košaté smokvoně a bajamy (mandlovníky), chlebovníky a platany nejsou zde vzácny. Na tuto botanickou společnost jsme my — seveřani — uvykli dívati se jako na živel aristokratický, neboť nádherná železná mříž, mramorová fontána zámeckého parku a římsy altanů samy se nám při pohledu na tyto příslušníky exotické květeny v mysli vybavují. Má pro nás dalmatská ves již po tomto dojmu cosi povzneseného, a kvádrovité chaty s monumentálními schodišti, terasami a tesanými veřejemi náladu naši jen utvrdí. Jeť i v tom cosi feudalně aristokratického, upomínajícího na panská historická sídla. A náladě naší dostane se další vydatné potravy, uzříme-li samy venkovany, pyšně na koních jedoucí, v nádherném kroji národním, při němž hedvábí, zlato a stříbro hrají důležitou roli jak u ženských tak u mužských. Pohrdlivě se na nás — pěšky capající — podívají, otázavše se: proč pak jdeš pěšky? — Za što ideš na noge? A nikdo mi nemá za zlé, že jsem se při několi-

káté takové otázce konečně trochu dopálil a tazateli odsekl: „pošto (protože) na ruke neznam.“ Ostatně dlouho se na ty dobrácké bohatýry nezlobíme, spíše obdivujeme kavalírskou eleganci, s jakou si papirosku zapálí a jak prostě nesou se v nádherných výšivkách, jimiž jsou až po opánky vyšňořeni. Ženy, jež uvidíme po většině jen při umělém díle vyšívačském, budou nám připomínat bohaté dámy, které umění tomu dlouhá chvíle naučila. Vzezření všech vzbudí v nás pocit, že jsme v zemi bohatýrů, jimž starost o chléb vezdejší vráskami čela nerozryje, a jejichž život vždy je tak jasný, jako blankytná obloha, jež nad nimi se klene.

Ale neračme se spokojovati s divadelním tímto dojmem, zastavme před některou chatou a vstupme do vnitř.

Dvéře ukážou se nám býti spolu — oknem. Ve tmavém koutě bělati se bude popel šedého ohniště, a mezi košilatými dětmi a mezi čtvernožci — jimž tu propůjčena společná střecha s člověkem — nalezneme pouze ten společenský rozdíl, že děti nejsou přivázány za nohy. Bohatýři ze dne svátečního objeví se nám skromnými bytostmi, jimž žlutá pura (polenta) na dřevěné míse jest již znakem poměrného blahobytu, a jimž v bezvodých krajích kalná a hnijící voda jest váženým nápojem. Les v našem smyslu je jim pojmem neznámým, a chudá křoviska, jimiž zdejší kameny spoře jsou ostíněny, jsou jim těžce dostupným zdrojem paliva, orgány veřejnými přísně střeženým. Ze všad na nás zeje nedostatek, o němž v prvé chvíli nenabýváme jasné představy, poněvadž nerozeznáváme dobře, co z toho přičísti sluší na vrub přirozené prostoty a otužilosti lidu, co zadrženému vývoji hospodářskému, a co skutečné bídě.

A při dalších krocích se refrén: Dalmacie — zemí protiv, opakuje tím častěji, čím bedlivějším je naše pozorování. Shledáme tu jen dva druhy lidí: velké boháče a velké chudáky, t. j. dříče a — odřené. Onino jsou městští kupci a spekulanti, tito venkované. Nakupený kapitál není věnován rozvoji země, nýbrž leží nečinně ve měšcích líných kreatur, jež představovati by chtěly intelligenci země, ale nejsou lidu příkladem a pobídkou, nýbrž závažím, jež nedá, aby povznesl se od země. Bohatí statkáři nenamáhají se přemýšlením o zdokonalení zemědělství, nýbrž prostě za polovici výtěžku nechávají obdělávání půdy i sklizeň — „kmetu“, rolníkovi. Ten musí rukou i mozkem za ně pracovati. Tento poměr tím lze vysvětlit, že města původem jsou osady cizí. Osady se časem ovšem poslovanily (tak že nyní řady italských jmén čteme i mezi vůdci slovanské strany: Bianchini, Supilo, Demarki atd.), ale poměr mezi městy a venkovem zůstal, poměr smutný a bolestný, jenž není čestným ani prospěšným žádné z obou stran.

Také příroda súčastňuje se tu ochotně v zajímavé střídavé hře překvapujících protiv. Ve městech, nad jichž střechami čepejří se vějířovité koruny palem, můžeme koupiti za nejparnějších dnů a v nejpozdějším létě sníh, snášený z nedalekých, ovšem vysokých hor, kde jej horalé obyčejně v jamách ukrývají a ošetřují, aby jim byl zdrojem nepatrného výdělku po celý rok.

Bohužel, že nebývá tato záliba přírody dalmatské v kontrastech vždy tak nevinné povahy. Poskytujíc ve skalnatých končinách lidu zdravý překrásný vzduch — odpírá mu země, vody, chleba. A naopak zase, zasy-

pávající lid v žírných nížinách a dolinách — jako je Kninská, Sinská, Splitská, Naretevská a j. — vším, čeho možno od úrodné půdy žádat, otravuje ho zase vzduchem, jejž močály, zátoky a líné vody řek bacily zimničními naplnily. A tak vidíme na př. v Neretvě lysé, bezlesé skály v záři zapadajícího slunka oranžově a nachově červené jako dívčí líčko, kdežto lid — zimnicí nápořád soužený — je jako brčál zelený. A žádoucno by bylo naopak: aby hory byly zelené a lidé červení.

Heslo: za každou cenu míti protivy, místy i žertovného zde došlo vyplnění. Domy zdejší, vesnické jako městské (mimo stavby nejnovější), jsou bez omítek, čímž věkovitý jejich původ stává se zjevným: dámy dalmatské zase mívají „omítky" přes příliš, — čímž „věkovitý" jejich původ zjevným býti ovšem přestává.

Avšak žert stranou, sáhněme na kteroukoliv stránku zdejšího života a bytu: protivy staví se nám stále na oči. V městech bloudíme, protože těsné uličky nedopouštějí nijakého volného rozhledu, na vesnici bloudíme zase pro pravý opak: domky, jeden jako druhý, v kamenitých spoustách jsou úžasně rozlezlé a přímo se v terénu ztrácejí. Taková ves nemá začátku a nemá konce, stále tytéž kamenné ploty, povstalé prostým odvalováním balvanů s místa, jež má sloužiti za roli.

Známou útrapou Dalmacie jest nedostatek vody, ale často přihodí se nám — při cestách po vnitřní Dalmacii — že nedostane se nám ani pokrmů. Zapomněli jsme se předem dobře poučiti o poměrech v krajině, kam se chystáme, nezaopatřili jsme se, a teď, pochodem a hroznou necestou zmořeni, klesáme hladem: nikde ani hospody ani krámku. A tu nezapomeňme zase na vlastnost tajůplné země dalmatské, země protiv, hledejme pomoci, kde bychom k tomu měli nejméně práva, u prostého chudého sedláka, a nebudeme zklamáni.

Že obyvatelé chudých vsí nežebřou, kdežto lid pyšných měst činí v tom nepěkném řemesle závody, jsem už řekl jinde. Dodám k tomu, že lid, velice slušný a zdvořilý již při setkání, stává se přívětivým ba rozmilým po krátké známosti, kdežto hostinští naopak jsou drsní, hrubí, nezdvořilí od počátku až do konce. Jak si vás cenili, poznáte teprve na účtu . . .

Ve Stonju mi v deset hodin večer zakázali pokračovati v práci: zapisoval jsem od najatých svých zpěváků písně. Příčilo se to místnímu mravu. Ale farář při hře v karty mohl tam zůstati skoro do rána. V Trogiru vracel jsem se domů o půl noci (do té doby zaměstnán jsem byl zmíněnou už svojí prací), a můj hospodář mi otevíral nevrle s poznámkou: „To není hodina počestných lidí." A to jsem se vracel do svého zaplaceného pokoje v hostinci, zvaném „U pastýře!" Bylo by to k smíchu, kdyby se člověk při tom zlobit nemusil!

A ještě to je hodno zmínky, že Dalmatincům tyto paradoxy a opaky nepostačují. Nejnověji by rádi zajímavý program rozhojnili o jedno číslo: lid, jenž je jednotná, etnograficky i jazykově celistvá massa, chtějí rozděliti v olej a vodu, v Srby a Charvaty.

Ale doufejme, že se jim to nepodaří. Neboť to už by nebyl paradoxon, nebyla protiva, byl by to prostě — nesmysl. (Pokračování.)

Z „Lotyšských motivů“.

Babiččin dárek.

Ze vsi lesem do blízkého města
chudá, velmi neštědrá je cesta;
co vnoučatům dát mám pro potěchu?
lísky nekvetly, jsou bez ořechů,
malin ani jahod nikde není —
nevím věru, co jim k potěšení.
Po hubičce dětem nepostačí,
všecko se to na kapsář jen tlačí.
No, snad něco v staré hlavě zlovím,
z čeho novou pohádku jim povím.

Babiččiny sny.

Divá Meluzina cuchá stromův kštice,
do dveří nám skučí, tluče v okennice,
pospěš, vystřídej ji, hodný jižní vánku,
babička si hoví v odpoledním spánku.

Až jí zlatí snové čelo přiozdobí,
hedvábně je utká, pohádky nám zrobí,
se živůtkem bílým, se sukénkou rudou
usmívat se, vonět do duše nám budou.

Mládenec a vdovec.

Ověnčím si hlavu kvítím,
osladím si zpěvem ústa;
v mladém srdci jaro cítím,
na tisíc tam květů vzrůstá;
palouček to nepožatý,
samý zvonek, každý jiný,
půjdu hledat proutek zlatý,
proutek lásky do březiny.

Nenajdu-li proutku břízy,
prutu olše nechci přeci,

nepřijde-li jonák ryzí,
nedbám vdovce shrblých plecí.
Pohladí-li jonák tělo,
jak když motýl kvítím lítá,
z vdovčí ruky strach by mělo:
od slz ženy dlaň je zrytá.

—

Domluva z hrobu.

Zoufalce kde hrobník klade,
bloudí z rána děvče mladé,
a kde plotu zeď se zvedá,
nezdobený růvek hledá.
Našla jej a na drn klekla,
v bledé líce slza tekla,
a ret siný vzdechl sobě,
„Ach, jak ráda šla bych k tobě!“

Z hrobu šeptal milý milé:
„Nech té touhy, nech té píle,
u mne, drahá, slunka není,
jiné hledej potěšení;
moje síňka tak je těsná,
s paprskem že skrovným Vesna,
jež, co kolem, všecko zlatí,
nemůž’ v ní se ukázati.

Tma a chlad mě tady váže,
ach, jak rád bych zvedl paže
a v té svojí smutné muce
k prosbě spjal své zvadlé ruce,
bys’ při zpěvu lesních ptáků
dala mi sem kytku máku,
a — než zima hrob můj zkosí,
trávě na něm krůpěj rosy!

—

Jistý chléb.

Jedinou mám dceru, stará máti,
nevím věru za koho ji vdáti,
tomu-li, kdo zlaté skvosty robí,
či kdo kvítím prostý širák zdobí,
když žně doba zlatým klasem kývá
a skřivánek nad hlavou mu zpívá.

Nechť si u zlatníka žena hoví,
přec raději dám ji rolníkovi,
který setbu pěstí, pole oře;
dobře vždycky na jeho je dvoře;
zlatník marně chleba v městě hledá,
dřív-li k němu rolník zrní nedá!

Adolf Heyduk.

Ballada o kříži.

Zatřásla se země,
pukaly se skály,
a na hoře Kalvarii
tři tam kříže stály.

Zatmělo se slunce,
matka ruce spíná,
mezi dvěma lotry vidí
umírati syna.

Ruce probodené,
nohy zkrvácené,
oči k lotru po pravici
světle obrácené.

A zázrakem lásky
ústa šepotají:
„Doufej, ještě dneska, bratře,
budeš se mnou v ráji.“

Hříšník celou duši
ke Kristovi zvedá,
věří, že mu v pekel mukách
zahynouti nedá.

Však ten lotr v levo
bez orodování
svíjí se na dřevě kříže
v těžkém umírání.

Nechce odpuštění
srdce zatvrzelé,
s břemenem svých hříchů hyne
vedle Spasitele.

Ač nadzemským světlem
prostřední kříž září,
hořkost smrti rozlila se
Ježíšovou tváří:

Ejhle, chtěl svým křížem
sejmout světa viny,
čisté uvést před trůn otce
Adamovy syny.

K nebi nyní zvedá
pohled zoufající:
„Což má muka nevykoupí
lotra po levici?“

Smutně hlavu sklání,
hodina se blíží,
ještě jeden pohled poslal
tam k levému kříži.

A jak dokonává
s duší odevzdanou,
dvě slzy jak bledé hvězdy
s jeho očí kanou:

Vidí v dálce věků
vzrůstat křížů dřevo,
a tisíce na něm trpět,
jak ten lotr v levo.

Růžena Jesenská.

Domů.

Z „Kniby cest“. Napsal V. Mrštík.

entokrát se protáhly toulky moje až pozdě do zimy.

Čekal jsem jen na vlak, až se pohnou vagony a odnesou mě na bílou Moravu.

Jaká to byla jízda! Všude bílo a všude sníh, lesy jak stříbrem opleteny, skály zbroceny pěnou, bílé mraky hor mísily se s oblaky.

Sněžilo den celý a celou předešlou noc.

K večeru chumelenice počala řádit na novo.

Zlé chvíle nastaly teprv, když jsem vystoupil na hustopečském nádraží.

Po tmě, v slepém přísvitu staničních lamp pohlížel jsem lidem do tváře, je-li tu přece někdo „od nás“ —

Město vzdáleno je od nádraží tři čtvrti hodiny cesty; v Sahaře blíž je člověk domovu, než opuštěn tu.

Nevěda, co si počít, utahuju šátek u krku, odevzdávám lístek — —

A tu hle! před nádražím z prachu letícího sněhu volá nízký malý mužíček.

„To jste vy, pane Chládku? — Vítám vás, — čekáte?“

„Čekám, hale, — huž sem meslel, že nedojedu.“

„No!? Špatná cesta?“

Jen povzdychnul, ohromnými rukavicemi nahmatal hlavu a pohlédnul na své „kuníčky“.

Byl to pár hodně chlupatých a hodně sedřených koní s ušima schlíplýma a šíjí rovnou, nehybnou jako ze dřeva. Sníh chytal se na každý zdvižený jejich chlup, vypadali jako plesniví.

„Nu, s pomocí Boží nějak přece dojedem’.“

Sedlák pomohl mi do saní s ohromným kožichem a jal se obsluhovat svoje „kuníčky“.

„Dal jsem slámu,“ pravil, strhuje s koní houně a vytřípaje sníh, „protože — jářku, — zima je, je to aji tepléší než sedadlo. Co se sedadlem v zimě?“

Pokud se pamatuju, nikdy ani v letě neměl jsem sedadla; což, v slámě opravdu je tepleji.

„Dobře, dobře, pane Chládku, — jen když dojedem'."

„A to dojedem' — dá Pán Bůh."

Vypadal jak sněhulák. Šišatou čepici na hlavě, celou zasněženou, hubu ovázanou, ojínělou rampouchy, krk zachumlaný, na ramenou sníh, na zádech sníh, své otázky musil jsem dvakrát opakovat, než rozuměl, tak dokonale ucpán a zacpán byl proti vánici. Eskymák, jen oči mu bylo vidět a špičku kvetoucího nosu, na kterém se rozpouštěla hvězdička sněhu; i koně měl bílé, a saně jak oříšek na úzkých, dubových plazech, zabořeny v sněhu čekaly na cestu . . .

A div neplakal, když vypravoval, jaká je cesta; od Polehradic chtěl se už vrátit, „nebelo možná hudělat kroku, takové větr, takové sníh — —"

„Deť to není možná, habech dojel, povídal sem si, — sníh padá, větr sprašuje, dež je to včil takový, jak teprvá v noci?!"

Ale přece mně to nechtěl udělat, aby tam nebyl a, — jel.

Cestou sem ochraptěl tak, že jsem ho po hlase hned ani poznat nemohl.

Oříšek se hnul, koně v rythmu změnili nesroznalý krok.

Kožich rukama přitlačil jsem k tělu, o tlumoky v zadu jsem se opíral.

Bylo už pozdě večer, hvězdy nesvítily, měsíc nevyšel, hrkáče zvonily, koně namáhavě škubaly saněmi, mířice v černou, bezútěšnou noc. Kolik let už je, co jsem tak nejel, v mrazu, který pálil, sněhem, který svítil, v noci, zuřící jak běs!

Dobře ještě bylo, dokud koně stáli a budova je kryla proti bouři západu. Ledva vyjeli, vítr stával se citelnějším.

Zima udeřila do zad a všemi proudy, se strany, s hora i ze spodu hnala se do těla —

Hned za nádražím nastala cesta křížová.

Tma jako ve sklepě, a kdosi z daleka, zaslechnuv cinkot blinkáčů, volal na nás. — Hó—ó— Hó—ó— — neslo se smutným, zhlušeným hlasem —

Z černa vylezlo pár koní, také jako bílé zjevení.

To povoz jiných nešťastníků dral se krokem ku předu a vyhýbal na pravo. Massa k sobě sražených, kapucí do špičky zahrocených hlav přejela a zmizela s cinkáním.

Ocitli jsme se v širošírém poli. Řada stromů přetížených sněhem vyznačovala směr. Mráz mě objal; tělo se houpalo na slámě, jak nepravidelně a s bolestným jakýmsi skřípěním sebou potrhovaly saně.

Trvalo věčnosť, než se přiblížila Hustopeč.

I ve tmě se kouřilo z koní, a neběželi ani, jen krokem se brali ku předu, nechávajíce za sebou bílý dech supících nozder. Na rychlou jízdu nebylo ani pomyšlení; potah až po břicho brodil se sněhem, ruku stačilo jen natáhnout, a nahmatala vrchy nakupených závějí.

„Za Hustopečí už je cesta volnější?" ptám se.

Sedlák posednul na kozlíku a nachýlil se ke mně šišatou hlavou.

„Povídám, z Hustopeče už je cesta volnější!?"

„Hiah! Ešče horší! Tadyk bela silnica haspoň prohazovaná, — tam nic! Za křížem tak to sprašuje, že je člověku až hózko, tam tady jet. Nebudeme se stavovat?"

„Ne, jeďte pryč."

Rozloučili jsme se s vlídnými světýlky hustopečských domků a vyjeli jsme v noc.

Ale ne v tu vlídnou, tichou, jiskrnou noc krásné zimy, se zlatými hvězdami nad zasněženou plání a myriadami světel, zažehnutých měsícem, ale v noc černou a pustou, v pekelnou noc hluboké zimy, kdy se běsi snoubí v povětří a vítr hvízdá, nebe syčí — — — Ani na cestu nebylo vidět, a v saních to skřípalo, praštělo, jakoby se lámaly a trhaly v kloubech, bez nejmenší stopy živého tvora — — — Rvali jsme se o každý krok.

Koně sami se jednou zastavili, jakoby větřili cosi, a váhali dál.

Děsivý řev vánice nesl nás bouří a tmou.

„No, hje!"

Chládek vstal a už si nesed' po celou cestu až do Divák —

Byl osudný každý krok.

Dojeli jsme ke kříži.

Tam opravdu bylo soudno.

Sníh se jen sypal, a mrazivý dech zimy řezal v obličej. Vítr sebou házel, nezbylo než oči zavřít, a když jsem je otevřel, zdálo se, že stojíme dosud na jednom místě.

Tentýž velký kříž, příšerně vypjatý mezi čtyřmi stromy, trčel divoce k černému nebi; a koruny stromů — — — to jakoby je vichr ze země vytrhnout chtěl, kroutil jimi, točil, jak věhty cloumaly sebou hned na tu, hned na onu stranu a pak jedním rázem, šustíce příšerně zedranými haluzemi, lehly na jednu stranu, kam spělo všechno. Jak se svíjely, jak naříkaly! A jen ten černý kříž jak zosobněná hrůza neblahého pomyšlení stál nepoddajně, nepohnutě, tvrdě, uprostřed nepřehledného a jakoby jen sobě účelem vystačujícího zoufalství.

Chládek smekl beranici a právě v nejprudčím vlnobití bílého moře, stoje bílý jako příšera proti černému nebi, v ruce bič, znamenal se velkým znamením svatého kříže.

Všimnul jsem si, že se tak znamenal už na počátku jízdy . . .

A stoje stále tak na přídě saní přísně vztyčený, jakoby cestu před sebou teprv hledal, pátral ku předu a řekl:

„Dá Pán Bůh, snáď přece šťastně dojedeme."

A minul kříž, minuly stromy, — po zemi rozlila se šerá, širá pláň. Černé nebe viselo skoro až nad zemí, kolem prostor naplněný neproniknutelnou mlhou padajících hvězd. A tu zrovna před námi jak v mlýnici z černa vystupovaly a kosými paprsky kolem svištěly ostré tečky bílého deště, zatahující všechno v nekonečnou, stále houstnoucí, stále úžeji a úžeji se zadrhující mlžnou síť. Na okamžik vše utichlo. Tichounce, měkce jak bájné předivo na zem kladly se všechny ty myriady a myriady vířivých, tu i tam přeskakujících, celými mraky se nesoucích bělounčkých much. Tu v dálce jakoby někdo zapísknul a zavyl jako pes. To vítr skuče vyřítil se z oblaků a přepadl nás, sápavým jakýmsi chvatem zmítaje vše v jedno s celým nekonečným, nepřehledným rejem bílých, jak bičem práskajících tělisek. Jak plachty překládaly se ohromné závěje s boku na bok a všechny, jakoby z úmyslu, kladly se do cesty. Koňům do kolen třískaly rostoucí ty přívaly, a když jsem pohlédnul na sebe, sám jsem si připadal, jak za živa pochován.

Dobře bylo, dokud po obou stranách silnice jak výstražné znamení a průvodci věrní stály stromy. Koně sami měřili cestu uprostřed nich — Jen náruční těžce nějak dýchal a neustále otřípal hlavou.

Ale pojednou stromy řídly, ztrácely se jejich koruny, vyplovala jedna, a druhé vidět nebylo, až teprv za chvíli vyplovala z propasti zas — —

Pak přestaly úplně.

„Co? Tady není stromů?“ ptám se, a bylo poprvé v životě, co jsem poznal živý jejich význam mimo okrasu.

„Jsou, ale daleko od sebe,“ odpověděl sedlák a vztyčil se ještě přísněji, krok stával se nejistým —

A div nevypadnul z kocábky, jak prudce se pojednou nahnul stranou, jakoby na cestě leželo něco strašného — —

Krev se v žilách zastavila — po těle přeběhlo drobulinké chvění — Hned po té vyrazil na kůži pot.

Nikdo nejel před námi, nikdo za námi, všechny stopy zavál sníh — V takové noci netoulá se ani pes — —

Jeli jsme už skoro na dohad.

Trapné mlčení zavládlo mezi námi oběma.

Dojeli jsme až k místu, kde dle všeho zdání silnice zatáčeti měla v pravo přes můstek a odtud po svahu vzhůru plazila se na kopec.

„Znáte dobře cestu? Ty stromy zdají se mně trochu moc daleko od sebe!“

Žádná odpověď —

Musil mít orlí zrak, že i v té bílé chumlanici pouště našel záhyb na pravo. Jen kupy živěji naznačovaly, kde asi stály kamenné sloupky můstku.

Koně se škrábali do vrchu, a řádek hustě vedle sebe nasázených, vysoce vzrostlých stromků blížil se proti nám — Jen jako obláček tmavý vyznačovaly se v bílé tmě. Ale už jen po jedné straně se táhly, na levo prázdno, totéž bílé bezdno, a cesta i s poli a příkopy srovnána v jednu sněžnou hladinu. Saně se naklonily na pravo, přesednul jsem na levo, abych tlačil.

Stromy zůstaly po levé ruce.

„Co pak je to?“

„Bje!“

Koně, šlehnuti bičem, pochopem vzali skok a cloumli sebou stranou. V saních cosi ruplo, a naklonily se ještě více na pravo.

„Jedeme dobře?“

„Bje!“

Nové cloumnutí, náruční smutně zaříhal a zcela zřejmě tlačil sedlového v opáčnou stranu, než kam poháněl bič.

„Pane Chládku, my nejedeme dobře!“

Žádná odpověď.

Stále běleji a běleji bylo kolem nás, stále černější a černější stávalo se nebe, vítr už tak neblázníl, ale sníh sypal se už jako z řešeta.

Nové švihnutí. Koně se vzepjali, ale ne už zajednou, napřed jeden, za ním druhý, a čehosi jakoby se lekli, náruční se zapotácel a zapadl mnohem hloub než sedlový.

Chládek už se nerozmýšlel a skočil do sněhu. Ocitnul se v něm až po pás, kožich vlečkou táhl za sebou — — Chytil koně za uzdu a z leva hnal jej vzhůru.

Koně se třásli.

Stáli jsme bokem na svahu kopce — jen krok ještě a sletěli jsme i s koni po svahu do tmy.

„Slezou!“ lakonicky kázal Chládek — „Sjeli jsme s cesty.“

„Jak je to možné! Přece silnice.“

„Te strome mě zmjátle, místo, co sem měl jet na levo, dal sem se na pravo od nich, — včil mosíme hore. Debe bele po obéch stranách, — nezmjatu se.“

Zapadnul jsem do kypré massy až po kyčle. — Chládek za uzdu vytáhl koně nahoru, náruční zatřásl se jako pes. Škrábu se škrábu za nimi nahoru, ale pro kožich nemohu.

„Chládku, kde jste?“

Pro mrak sněhu jsem ho neviděl.

„Kde só?“

„A tady su. Podejte mně bič — nemohu nahoru —“

A za bič jako rybu z vody vytáhl mne na cestu —

Mokrý sněhem, který se ihned na mně rozpouštěl, sedl jsem zas do saní.

„Je dobře, můžete jet —“

Ale koně se nehýbali — unaveni sami odpočívali.

„Dobře se zapnó. Tady začne zas větr —“

A tu se rozpovídal jako dítě, — jak — jak tak mohl „zblódit“ —

„No, tedy se už víckrát nezmýlíte?“

„To ne! Ještě krok a bele sme v žumpě —“

Smáli jsme se teď oba.

I koně nastupovali už lehčeji.

„Mají všecko?“

„Všecko.“

„No, včil se nám snad už nic nestane.“

Nohy zábly, ruce pálily, vykoupány v sněhu.

Jeli jsme už tři hodiny a od Hustopeče vzdáleni jsme byli teprv hodinu — — První ves se ohlásila hromadným štěkotem psů.

Bojanovice.

Rolničky zvonily už veseleji, v řadě, družně proti sobě stojících, domků, jakoby se rozvázaly, zacinkaly v celé lahodě rozkošných svých srdíček. V jednom domku ještě svítili; — snad nemocný.

Za Bojanovicemi táhly se už stromy ve dvou řadách za sebou, koně hnali rychleji. Po vsi jeli i klusem, ba i ty saně snad se rozehřály, už neskřipěly tak, jen křupěly a slabounce kňučely, svištíce po uhlazeném sněhu — —

Teprv, když jsme dojížděli k Polehradicům, hodinku od nás, řekl Chládek a na chvilku si sednul:

„No, včil už je dobře. Tady to nebode tak zlý.“

Ale jeli jsme kolem lesa, a vyskočil znovu: koně cítili domov, letěli po svahu jako splašení —

„Totok už je k hrůzi dnes!“ pravil Chládek a trhl lácaly —

A zastavil je výborný mužík!

„Šak hjiný koně, nevím, co be dělale,“ dodal a skrčil se —

Měl mrchy, ale nebylo nad ně tu chvíli, bujní snad o zabití letěli by dál.

Od Polehradic cesta k nám vede už jako po stole. — Každý ten známý stromek nořící se z mlhy vítali jsme jako svoje spasení — Ani sněhu zde tolik nebylo, a za lesem jelo se už v závětří — „Tady huž ten vĕtr nemá takovó vůlu,“ vyslovil se Chládek, — „cesta hujetá, lidi jezdijó sem pro dříví — — — —“

A teprv nyní oddat jsem se mohl lahodě půlnoční jízdy. Zvonky se rozřehtaly takovou jásavou hudbou, že se zdálo, jakobych je po celou cestu byl ani neslyšel — Na chvíli jsem se odevzdal jenom drobulinkému jejich kouzlu. I nějak tepleji se zdálo. Sníh už tak neštípal, ale měkce a jemně, zcela příjemně pošlehoval v tvář. I ruce bylo možno vystrčiti ven, — jak oddychovaly! Na cestě dědinou bylo cítit i cosi jako vonný zápach dříví, spálené slámy, i teplý dech stájí zavanul kolem, a z celé dědiny sborem ozývalo se to známé, známé, tak životem družnou shodou rozlehající se štěkání vesnických psů. Jak byl vzácný každý ten ozvuk, každá ta známka blížícího se života! . . . Tlukot hodin na věži, bučení ponocného, mlýn — — celý rodinný svět zjevil se tu zrovna před očima, a illuse domova obestřela srdce nejlíbeznější předtuchou — — Tu všechno spí, pravda, ale doma nespí — — — počítají hodiny — — — —

„Co pak že už nejedou —“ zdvihá hlavu tatík, sundává brýle, a bůh ví už po kolikáté hledí na začmouzený ciferník — — „To je doba! Nikdy neví rovnou cestu domů —“ brble, ale nezlobí se, odstavuje židli a jde před dům, na náves. Všechno ticho, všechno pod sněhem, pod střechou zadudlali holubi . . . A vrací se, nasadil zas brýle a čte dál . . .

V kamnech oheň, po bíle krytém stole lampy tichá zář. — Vedle harmonium hučí v příští blízkých pastoral — — —

A duše blouzní dál.

Konečně zase ty malé, tiché čtyři stěny, naplněné milovaným nábytkem, provanuté životem a duší tolikerých, nerozlučně prožitých let. — Oko bloudí kolem, nemůže se nasytit, ruce se dotýkají drahých, tak dávno postrádaných předmětů, a radost, radost nevystihlá, opojná radost rozlévá se po všem, dýchá ze všeho, mrtvý povrch věcí odívá se v kouzlaplný třpyt. — V oknech ptáci — čížek, černohlávek, skřivánek, ozdoba „barbara“ tatka — vedle plných oken kvítí, ozdoby duše andělské; soudružná kuchyň, bílý kostelík — — A kde je pes, kde je pes — špačka nevidím! — ah, Bože, Bože, to jsem rád — — to bude zas jednou slavný, slavný den! — — Co toho je na stole! To není večeře, to jsou hody, noční, bohaté hody — — — Na šťastnou shledanou — však jsem myslil, že už ani nedojedu — — — A Řek Pindara, lid barda tak neposlouchal, jak poslouchali mě, když jsem vypravoval o statném činu Chládka sedláka a dvou ještě statnějších jeho mrch. — — —

„A cože jsi nepsal dřív? My tě čekali už včera!“ — — „Co Berta, co Františk —“ otázka za otázkou line se z úst, a není konce všemu vzpomínání — — Jak je každé to slovo vzácné a drahé — — drahé

v ovzduší rodinných, tolikrát už z dálky navštívených míst! — — —
Prudký závan větru probudil mě v snění. — — —

A rolničky stále tak radostně zvonily v sluch, už minuly silnici, daly se polní cestou v klus. A hle, tam už vylehlo první stavení, stodola — — náves, nahrbený kostelík. —

Saně zastavily.

Dveře se rozlétly. — —

„Vítám tě, hochu — — vítám tě — to je dost — —" a žilnatá, stará ruka vztahuje se do saní — za ní druhá, mladší a suchá — pak třetí — — ale tu už nebylo možno stisknout — — jen jeden jediný radostný hlas jsi vydal z prsou — — tu vyskočilo cosi do saní, se saní dolů a zas na saně na prsa, do tváře — to pes — pes, svíjel se a skučel, skákal a vyl, celý divý po zádech u nohou se válel, nohy lízal, o nohy se třel — — Už už jenom promluvit — —

Hle, tu domek pod sněhem, kostel ve sněhu a zahrádka i šprlení kolem zahrádek — všude sníh — dál jsem už neviděl, vedli mě „k nám" —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A teprv druhý den jsem si vzpomínal, jakou strašnou a přece rozkošnou jsme to vykonali jízdu. — —

Mimo doma, — ani jsem se nikde nezmínil, že šlo o všechno, — nikdo ani nezvěděl, jak jsme zápasili o každý kus cesty, o každý krok. Cosi mně pravilo, abych šetřil sebe i Chládka, že se neodstrašil ani sněhem ani závějemi a přijel se svou skořápkou až na místo v bouři a tmě.

A kam teď přijdu, všude chválím jeho koně.

Byli rozumnější nežli Chládek sám. —

To uznal i on a říká, „takovó cestu ještě jakživ nejel a tak už honem, meslím, nepojede".

„Ani se mnou?"

„To ja! — Protože hjiné be mně nadal a ve ste neříkal nic. —"

„A to se vám líbí?"

Schoval úsměv a šel dál.

Nuž, s Bohem, Chládku, statný mužíku, na přes rok, dá-li Pán Bůh, pojedeme spolu zas — — —.

Mikuláš Aleš: Princ Bajaja vysvobozuje princeznu.

(Illustrace k známé pohádce.)

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

I.

V popele.

F. Věk našel ženu i děti, o nichž do minulé noci nevěděl, co se s nimi stalo, kam se poděly. Ten strach opadl. Byli na živu, měl je. Ale jak se s nimi shledal! V rumu a popele, na spáleništi domu, pod jehož krytem jim bývalo jako v útulném hnízdě, v němž vždycky měl všeho dost od podstřeší do sklepů.

Věkovi se rozplakali v rozvalinách svého blahobytu, prostřed své zkázy. Než první vzlyk, první slzy byly jasné radostí, že zuřivý plamen jim nikoho nezhubil, neboť všude se tak neshledali, všude tak nevstupovali na spáleniště svých příbytků. Ne na jednom v předměstí i v ulicích hrabali lidé v popele a v oharkách, ne aby našli škváry svého jmění, ale kosti svých milých —

Hrůza, zmatek jmenovaly číslo veliké. Přes dvacet lidí, dětí, starých i mužů, kteří se pustili v zoufalý zápas s plameny, prý zahynulo. — Věk v těchto děsivých zprávách do samé noci nezvěděl o své rodině, a Věková o muži až do této chvíle. Proto byl jejich pláč vnitřním zajásáním, že se našli, že se mají a děti.

Než hrůza stála v spáleništích u nich, u sousedů v pravo v levo, kolem celého rynku, po všem městě, v skleslých podsíních, do nichž se sřítily štíty a lomenice ve spoustě ohořelých trámů, došků a šindelů, v ošlehaných zdech, v rumu a popele. Jako mátoha trčela v zkaleném vzduchu, plném čoudu a dusného, páchnoucího tepla; vydechovalo je spáleniště skoro celého města, jemuž vyhořel kostel, jemuž se rozlily skoro všecky zvóny, jemuž lehly popelem škola, radnice, dřevěné děkanství, špitál a přes půl třetího sta příbytků.

Věkovi jen na okamžik na hrůzu zapomněli v tom zásvitu nenadálého shledání. Ale pak ji zas viděli všude. Věk ubledlý s obvázanou hlavou i rukou, o holi, podporoval ženu, jež přes tu chvíli zalomila rukama,

zavzlykala nebo se náhle k dětem nachýlila a přitiskla je, jak šly těsně vedle ní, jedenáctiletý Václav a Lidka o rok mladší, držící se její sukně.

Děti byly užaslé a více zvědavě nežli v zármutku se rozhlížely. Lidka měla největší starost o malovanou kolibičku, kterou jí minulé neděle dal kmotr pro dřevěné děťátko, a Václava tížilo nejvíce, co se stalo s králíky, které měl při kravách v chlévě.

Věk byl klidnější nežli žena, ne však svou silou. Jakási tupost z veliké rány jeho i celého města, a tu také živě cítil, tísnila hlavu a dusila nitro. Ale pak začala bolest zase škubat, jak každým krokem hrůza nenadálé pohromy v oči mu bodala, když žena zahořekovala a jménem vzpomínala toho, co zničeno, co schráněla svou pílí a starostlivostí, co léta skládala a nastřádala v tiché radosti a pýše pečlivé hospodyně.

Komůrka plná kloubů krásně utřeného lnu, i štuček příze za dlouhou zimu upředené, zásoba peří čistě sedraného, truhly plné plátna a různého vinutí, zlaté čepce, hedvábný kabátek s varhánky, kožišek, hedvábné šátky a fěrtochy, šatstva jaká síla — a všecko prach a popel!

A prach a popel zásoba obilí, jež marně snesli s podlážky. Shořelo v přízemku jako peřiny, klavír, oboje housle, partesy, jako vyhořel celý krám a všecko zboží v něm i ve skladišti.

Prach a popel i krásná bibliotéka s nejednou vzácnou knihou. Ani ve sklepě, kam je dal uklidit, se neuchránily. Na této pochůzce uviděl Věk hromádku ohořelých knih, jež včera pacholek ze sklepa přinesl a jež ležely na prahu: několik latinských, pak Harantova cesta do svaté země a Komenského Praxis — Jen to zůstalo ze staročeského pokladu, jejž po léta sháněl po všem okolí u písmáků a čtenářů, a s nímž zašla i Kutnohorská bible s hrubými dřevoryty, dědictví po „Perlinčanu“ a „bubáku“, po nebožtíku starém Žalmanovi —

Jak utkvěl mu zrak na ohořelé „Praxis“, vzpomněl na zesnulou matku. Co ta by chudák — Štěstí, že se toho nedočkala — Kmitlo se mu, co říkávala, co řekla tenkráte, když jí ukázal tolik peněz na hotovosti, stříbrných i zlatých, jež utržil za plátna do Prahy dodávaná: „Jen aby ti to hlavu nepomátlo! Kdo stojí, hleď, aby nepadl —“

Znovu ho bodlo jako prve, když zakopl o svazek klíčů od sklepa, skladiště a stolu, v němž měl také dvacetník od Mozarta i pamětní peníz, který si přivezl z korunovace Leopolda II., i stříbrňák, který dal Vašíčkovi kozák v ruském táboře u Jezbin, i peníze, jež dostaly děti do vínku.

Na tyto mince v ten okamžik nemyslil. Než jako strnulý hleděl do popele na místo, kdež o požáru musil zanechati stůl, s nímž shořelo mu několik tisíc v bankocedulích i něco na stříbře. Sumu tu chtěl právě ty dni poslati za zboží. Jen přepálené klíče a nějaký škvár mu z toho zůstaly a dluh, veliký dluh za zboží, z kterého neměl nic, z kterého nezbylo nic, leda nějaký skroucený plech, žárem skřivený kosíř, přepálené srpy a pilníky. —

Myšlenky se zastavovaly v tupé bolesti; novým, palčivějším škubnutím jí drásavě prošlehlo, jak šli dále, jak spatřili spoustu za domem, zničenou kolnu s vozy a jiným hospodářským náčiním a zničený chlév. Jen leskle černé trámy ležely nádvořím v sežehnutých kopřivách, v seschlém, stočeném listí mochny, po ohořelém hnoji, po jeho černých, zuhelnatělých

vrstvách. Čtyři dojné krávy, pěkné jako srny, ty tam. Ani stopa po nich, ani po druhé děvečce, jež jim sloužila.

A stromy kolem, staré, z mládí mu milé stromy i mladší, jež ousázel a pěstoval! Ty nejbližší trčely holé, černé, opálené, bez listí, ty, co stály dále, měly listí po jedné straně sežehnuté, stočené, do šeda, do rezava seschlé tak, že nebylo rozeznati, kdo pohořel, zdali jabloň či slíva či hrušeň.

Plotů v zadu po zahradách nebylo; shořely nebo ležely poraženy, jak lidé za požáru přebíhali na útěku nebo basili nebo vynášeli. Na zadu příbytků po těch zahradách všude kusy nábytku, prádelníky, almary prosté i květované, s malováním, židle, stoly, koše plné nádobí; z té směsi probělávaly se uzle peřin bílých i pruhovaných, děti se hemžily kolem nebo se povalovaly po peřinách po zemi roztažených.

Velcí kolem nich v kupkách nebo i schoulení, jak je únava a rozčílení zmohly, nebo přecházeli pod stromy, ze spáleniště na spáleniště jako bludné ovce, plačky nebo v tupé, němé bolesti. Sháněli se po svých. Hledali děti nebo příbuzné, jichž od včerejška nespatřili a pro něž strachy trnuli. Sem tam se probělávaly z toho černa bílé fraky vojáků od pluku Stuartova po vsích okolo rozloženého. Včera se přihnali s důstojníky na pomoc; teď tu v hlídkách stáli nebo pomahali. Už i také cizí docházeli na spáleniště i do zahrad mezi pohořelé, lidé z nejbližších vesnic i z měst, z Opočna, Nového Města i ze Solnice. Zvědavost je sem přivedla i sousedská láska. Přicházeli s koši a uzly, přijížděli s povozy plnými chleba, vaření a nejnutnějšího šatstva i prádla, jak je na kvap pro první pomoc sehnali.

Když F. Věk vstoupil s rodinou ze spuštěného nádvoří, kdež jim ani kuřátka nezůstalo, do sadu, zahlédla malá Lidka jejich strakatou kočku, krčící se pod ohořelým starým stromem. Ta jediná jim zůstala. Jak ji děti radostně zavolaly, smutně zamňoukala a plížila se ostýchavě k nim. Věkové se zakalily oči, když děti se na milé zvíře zrovna vrhly a soustrastně je přinášely, volajíce, že má hlad.

V tom je zahlédl soused starý Bílek, jak stál vedle ve skupině mužů. V kamizole jen, v ohořelé čepici, v nohavicích po kolena, bez punčoch, ve starých střevících, umazaný, od požáru učerněný, přichvátal k Věkovým. „Buď pán Bůh pochválen, Františku!“ Chytl Věka za obě ruce. „Jste na živu, jste na živu, a povídali, že jste — no, jste živ! Pán Bůh nás navštívil, ale jen když jste všichni — Sousedko, potěš vás pán Bůh.“ Podával Věkové ruku. „A nás všechny a pomahej,“ zavzdychal. „Bída, o hrozná bída — Ani fajfčička mně neostala, ani zakouřit si nemám z čeho, ani co —“

„Ale dobytek jste zachránili.“

„To zachránili, sousedko, to všecko, chvála pánbou, ale vy — — Vaše krávy —“

„Ani památka po nich. Uhořely na prach.“

„Ani kůstky po nich,“ dodal Věk, „ale po Kačce také ne. To je mně divno. Snad je přece vyvedla.“

„Nečetu, Františku — Ostatek, kdo pak může co říct. V tom zmatku myslil každý jenom na sebe.“

Starý Bílek měl nové, hrozné podrobnosti, že devatenáct lidí zhynulo, to že dnes už jisto. Starý Hejzlar že měl také na mále, že by byl už také prach a popel, kdyby nebyl pro něj skočil ten oficír, hrabě že to je, Vetter, a mladý Hejzlar, ti dva že ho vynesli. A jmenoval, komu děti uhořely, kteří staří lidé, báby a nemocní, kteří mužové. A co stodol shořelo, přes šedesát a na sypkách všecko obilí, kolik tisíc korců, to že bude zle, ó zle — A kostel, ten že je spuštěný, že všechny oltáře zničeny mimo hlavní, oheň že vrazil až do sakristie, jak kazatelna chytla, a tak že i v sakristii skoro všecko v popel obráceno, ornáty a všecka kostelní roucha; kalichy a velká lampa se rozlily, křížová cesta že je také pryč, a zvony na zvonici že se roztekly a neostal než jen zvoneček na kostele ve věžičce —

Zbožná mysl Věkové zahrozila se těchto zpráv; Věk netečněji naslouchal.

„Tam bude nejspíš pomoc," pravil, „ale jak všem těm ubožákům; a my, co si počneme —" Prve hleděl na spáleniště bez určité myšlénky, ohromen svou zkázou. V tuto chvíli začal se starým Bílkem prohlížeti zbořeniště, z čeho a jak by se dal pro první čas pořídit alespoň nějaký úkryt. Kromě zděné kuchyně nezbylo nic. Než ta byla beze stropu; zůstaly jen očazené zdi, pec a ohniště s komínem nad ním, vše plameny ošlehané, učazené, plno škvárů, uhlí a ohořelého dříví.

Věk až do té chvíle přemahal bolest, únavu a rozčílení. Než tu, ve spustlé kuchyni jeho domu začaly ho síly opouštět; pro bolest v pohmožděné noze i v hlavě musil usednouti. Sklesl na kámen, počal se chvěti; zimnice jím zatřásla. Zavázanou hlavu opřel o zdivo komínu a na okamžik přivřel oči.

Ale jak Věková k němu sklesla, jak zaslechl její úzkostný hlas, co mu je pro Boha, jak ucítil drobné ručky svých dětí, jež se k němu ve strachu tiskly, přemohl se a chláchole, že to nic není, že to již přešlo, vstal za chvilku na chvějící se nohy. Věková naléhala, prosila, aby nechal všeho a šel ke kmotříčkovi, lehnout si tam. Také starý Bílek nabádal a posílal ho. Poslechl.

Překračovali hromady kamení, cihel i zuhelnatělého dříví, uhlí a rumu, děti se strakatou kočkou, Věková s osmahlými knihami. Šli zase sami, Bílek zůstal na svém, míříce na předměstí ku kmotrovi, jenž neutrpěl žádné škody, jenž se jich ujal a nabízel všelikou pomoc rád a ochotně.

Jen zvolna mohli ku předu těmi spoustami spáleniště, hemžením lidí a shlukem povozů, jež ze sousedství přijely, kolem nichž se tlačili pohořelí, většinou jen polooblečení, jak vylítli z požáru, nic nezachránivše. Nejvíce se jich kupilo u vyhořelé radnice, u kamenného schodiště starého, vedoucího z náměstí přímo do prvního patra. Na schodech stál rychtář s dvěma konšeli, („syndikus" leknutím onemocněl a ležel kdesi na zahradě), a rozdávali chléb, máslo, tvaroh, uzené maso, obleky, prádlo, jak je první pomoc poskytla.

Tam se také hnal Pinkava, jenž kdysi vezl Věka s D... skými do Prahy ke korunovaci krále Leopolda II., před dvanácti léty, a před pěti do Josefova, k Jezbinám, do ruského ležení. Tlačil se všechen od sebe, jako by mu nic nezůstalo nežli ten ošumělý, odřený oblek na těle; lokty

si pomáhal, vykřikuje jmeno Boží, ach pro Boha, lidičky, ach pro Ježíše Krista! — —

A jen stodola mu vyhořela, teď na jaře ne hrubě plná; stavení mu ostalo i „koníčky“, všecko. Proto přece hnal se chamčivě za bochníkem, za kusem tvaroha nebo homolkou jako slepý, nikoho a nic nevida, jen sebe a spálenou stodolu —

Hluk a šum kolem všude. Věkovi nemohli místem hned dále, jak se vozy zarazily, vozy s koňmi i zapřaženými kravami, jež mhouřily oči, hlavy zvedaly i bučely. V takovém chumlu vrazili také na Exnera Josefa, jindy vždycky veselého, jenž tolik čtveráctví prováděl tenkrát, když jeli do Prahy ke korunovaci, jenž se tolik nazlobil Pinkavy, zvláště když byli v Josefově na Rusy se podívat.

Nyní zmaten, jako u vyjevení se zastavil, jak shlédl Věka.

„Jezus, Františku, neviděls našeho Pepíčka — Hledám ho, nevím, kam se poděl —“

Když uslyšel, že ho neviděli, jako by ho bodl, zabořil se do houfu a promykoval se a tlačil se jím a mezi vozy, s očima vyjevenýma, hnán starostí, strachem.

U kmotra již na Věkovy čekali, a hned Věkovi odestlali. Ulehčilo se mu, když ulehl na měkké lože, když mu Věková převázala rány z pohmoždění a když se kolem stišilo. Puch a děs spáleniště, rozčilující hemžení nešťastných pohořelých, jejich stesky, výkřiky, pláč a vzlyky ze všech koutů spustošeného města, všecko zapadlo, zmizelo, stichlo.

Věková položivši zachráněné knihy na židli, usedla u mužovy postele. Děti byly u kočky, jež na lavičce u kamen dala se do mísky mléka a chleba. Kmotr odešel se všemi ze stavení na Věkovo spáleniště uklízet. Věkovi osaměli v roubené světnici povalového stropu, s obrázky v rohu nad stolem, s velikou pecí a zelenými kamny. Okny bylo vidět na cestu; lidé se kolem míhali, jednotlivě, v houfcích jako o jarmarce.

Věková se tiše modlila, úzkostně pozorujíc muže, jenž přimkl oči, jako by dřímal. Ale starost stála u něho. Ztráta hotových peněz znovu dolehla na mysl. Počítal, jaký už má dluh, kolik tisíc a ještě že nehnul ani lopatou, a budou-li v Praze čekat, a jak bude s obchodem, jak začne, s čím — — — Přivřel oči v novém záchvatu hrůzy, a neotevřel jich, a neposteskl si k vůli ženě, věda, že sama schne starostí. —

Venku zahrčel povoz a na ráz zarazil, zrovna před stavením. Do světnice pak vkročil sedlák v beranici, v kazajce, v černých brslenkách a ve střevících, nevysoký, už šedý, ale zdravě červený, svěží jako mník. „Tak vás přece nalezám!“ volal už od prahu. „Potěš vás pán Bůh —“ Podával Věkovým ruku. Byl to Kosař, sedlák z Ohnišova, nedaleké vesnice, od něhož Věk už léta kupoval obilí i len, evangelík, s nímž při každé návštěvě obchodní pobesedoval, pohovořil o věcech náboženských, o světě, o vojně, o starých knihách, jichž měl Kosař několik a jenž byl stálým odběratelem Krameriova kalendáře. Starý sedlák si toho vážil, že Věk k němu, helvetovi, se tak vlídně a přátelsky má, že mluvil vždy tak šetrně o jeho víře, že znal jejich knihy a vážil si jich, že zavrhoval všeliké štvaní pro různost v náboženství a odsuzoval projevy staré nesnášenlivosti, jak skoro všude ještě proti evangelíkům propukávaly.

„Hned jsem na vás vzpomněl pantatínku, když jsem uslyšal, jak Pán navštívil město. Když jsem vyjížděl z domu, povídá naše panímáma: Bude tam zle o sousto, vem něco s sebou — A naložila mně; —“ modré oči starého sedláka se usmály, „však to je na voze; a pojďte se panímaminko podívat,“ pobízel Věkovou.

Jako když krajem pod těžkými mraky prošlehne zlatý svit. Takové bylo nelíčené oučastenství ve chvíli skličenosti. Věkovi děkovali; starý Kosař však pospíchal ven, jako by utíkal. S vozů složil dva bochníky žitného chleba, veliké jako kola, hrnek másla, hrnek homolek kmínovaných, pěkně uležených, zarůžovělých, pytel mouky a přes deset šrůtů uzeného masa.

„Co máme, to dáme a rádi,“ řekl Věkovi, když Věková rovnala přivezené zásoby v komoře, kam je zanesl, „a tuhle —“ rychle rozdělával opásek a ohlédnuv se po dveřích, jako by se Věkové bál, vyňal z něho balíček — „Tuhle, pantatínku, vemte, bránit se nebudete, beztoho potřebujete, když vám i hotové peníze shořaly, jak jsem slyšal. Pět set zlatých je to, ty mně dáte, až budete moct. Není toho mnoho, ale víc nemám a pro začátek to bude dobré —“ Věk prudce usedl. Jak byl od včerejška rozrušen, dojal ho tento skutek vzácné ochoty tím mocněji, až se mu oči zakalily. Děkoval a hned také volal ženu, děti pro ni poslal. Kosař se bránil, nač volá panímámu, toť že je křesťanská povinnosť, co udělal.

„To mne takhle vyženete —“ dodal s úsměvem. Také se již dlouho nezdržel. Odejel spokojen a potěšen, že jeho pomoc byla tak přijata, odnášeje zároveň díky Věkových své ženě.

Věková, když osaměli, sedla k muži na pelesť. Na tváři, v očích bylo jí znát, jak se jí zjasnilo v mysli.

„Vidíš, první pomoc, ani jsme si nepomyslili. Jsou dobří lidé a s pomocí boží —“ těšila muže i sebe. „A dětem se nic nestalo. Jen aby tobě nic nebylo.“

Věka ovanulo horko studu. Jen na peníze myslil, a tak malomyslně, jako by jich ztráta byla největší neštěstí. A žena jenom na něj, na děti; v nich je její útěcha a síla. Podal jí ruku, a děti si k posteli zavolal —

Chtěl pak vstáti, Věková však nedopustila. Když odešla s Liduškou do kuchyně, vzal Vašík z dlouhé chvíle jednu z ohořelých knih a začal si v ní říkati. Byla to Komenského „Praxis pietatis“. Věkovi byla milá hned od let studentských, jak se s ní seznámil v benediktinském klášteře v Praze, kdy posluhoval v bibliotéce P. Matiáši a kradí si tam bral knihy z tajné přihrádky, v níž byly „libri prohibiti“. Měl tu knihu Komenského rád zvláště pro krásný, hluboký dojem, když poprvé v ní četl v tiché, klášterní zahradě na kamenné lavičce pod starým ořechem po západu slunce, kdy hořel tichý zlatý svit v koruně stromu i po klášterních budovách kolem. Tenkráte poprvé četl krásnou Komenského večerní modlitbu, jíž se pak naučil z paměti a kterouž i pak se modlíval, když pozbyl víry, v níž byl vychován, kdy stav se deistou někdy v nábožném rozvroucnění vzýval Nejvyššího.

Kvítko nábožnosti nevyhynulo mu ani pak, kdy mysl zasýchala v indifferentismu. Ale jen živořilo. Než v tuto chvíli náhlého převratu,

kdy pocítil slabost a nicotu člověka, kdy do ticha po strašlivé vřavě požáru zavzněl synkův svěží hlas, říkající v dětské prostotě z milé knihy, zachvělo se mu srdce skroušeností a zatoužilo po rose náboženské útěchy.

Pamatoval se, že ke konci knihy jsou regule křesťanského života, jež se mu líbívaly. Řekl Vašíkovi, aby z nich četl. Chlapec četl prostě, se školáckou prostoduchostí, ale v tom hlase jeho svěžím a čistém jako jeho mysl, zněly vážné pravdy v tu chvíli silněji a přesvědčivěji:

— — „Pro ztrátu věcí časných neb jakoukoli jinou příhodu zdejší, nermuť se. Nebo Bůh, bez jehož řízení nic se neděje, ví, proč co činí; ze všeho tedy chval jej.

Pakli nemůžeš kříže svého s potěšením na se bráti, beř aspoň s trpělivostí a pokorným Bohu se na vůli oddáváním; aby vůli svou s tebou konal, žádaje — — —“

Věková neměla u ohniště dlouhého stání. Šla zase do světnice podívat se, co muž — Vašíčkův hlas ji zastavil u prahu otevřených dveří. Neodvážila se vkročit, aby nevyrušila. Viděla, jak muž tiše leží, jak má zraky upřeny na malého čtenáře, a naslouchá, že mu ze tváře zmizel ten bolestný rys i stín těžké chmury, jak se vyjasnila v utišení. — —

V poledne se vrátil kmotr se svými ze spáleniště. Přišel jako ostatní začerněn a zamazán od uhlí a popelu. Pověděl, co vykonali, že vyklízeli nejprvé kuchyň a sklep, že s kuchyní to z nouze půjde, jen co ještě pořídí zatímný strop, to že snad bude už zítra, jen co nějaká prkna seženou, těmi že kuchyni přikryjí. Ve sklepě v zákoutí že našli něco brambor, jinak nic, a na spáleništi také ne, leda nějakou slitinu a přepálené železo —

„A což Kačka?“ ptala se Věková.

„Ani památka po ní —“

Na tu chvíli nebylo možná, aby něco učinili. Kmotr také vypravoval, co se v tom hemžení u nich lidí zastavilo, na jeho, Věkově, spáleništi, nejvíce cizích, ze vsí i z Opočna i z Nového Města, a každý že se ptal jen po něm, po Věkovi, protože Bůh ví jak, jako by větrem se rozletělo, že uhořel. Kmotr vypravoval také nové podrobnosti o zkáze včerejšího dne, jaká bída všude, teď teprve že se začíná cítit, a že bude ještě hůř.

Sic že pomoc jde hojně, z Opočna že přijeli, vrchnost že slibuje, hlavně dříví ze svých lesů, především na opravu kostela a zvonice, zatím že budou mše u sv. Ducha na hřbitově, a také že se o tom povídá, že se prozatím postaví na rynku bouda, dřevěná kaple s oltářem. Farář, oznamoval kmotr, že ostává ve dvorečku u Pulic (v nedaleké vsi) a kantor v pulické hospodě —

„A což ti mrtví —“ vpadl Věk, „uhořelí —“

„Zítra budou mít všichni funus. Kosti jsou zatím na krchově; ó to bude!“

Před stavení přihrčel povoz a zastavil tu. Nová návštěva. Ze Solnice mladý Patrčka Míchal, s jehož otcem míval Věk obchody, a jenž před léty jako klouček jedenáctiletý si sem přiběhl sám ze Solnice pro knihy, již tenkráte čtenář hladový a nenasytný, jenž tenkráte žasl, když uzřel Věkovu bibliotéku a radostí zatrnul, když mu Věk z těch řad knih některé půjčil a dvě také daroval, Rybrcoula na Krkonošských horách a Arabské

pohádky, vydané Krameriem — Byl žhavý po studiu, musil však jako kdysi Věk do krámu za pudl. Věk se ho proto ujal přede třemi léty, když jeda do Prahy setkal se na Opočně se starým Patrčkou. Než nadarmo. Ani toho mu nevymohl, aby si Míchal někdy přišel do D . . . ky k Věkovi pro knihy. Starý Patrčka to doma ani nevyřídil, aby mu hoch nevětřil, aby se mu za pudlem ještě více nestýskalo.

Nyní vstoupil, sedmnáctiletý, červený, v zeleném fračisku úzkých rukávů, v úzkých nohavicích a v botách s holínkami, nesa v každé ruce balík. Na těch červených, dost velkých rukou bylo patrno kupecké jeho zaměstknání. Znamenitě vyspěl za tu dobu co tu nebyl; kdysi vytáhlý hošík, teď mládenec s proužky temných licousů po spáncích. Jak byl krátkozraký zamžoural u prahu očima, a teprve pak rozeznal, kde je Věk.

Vyřizoval pozdravení z domova, vypravoval, jak se doslechli o hrozném ohni, a jak hned a nejprvé vzpomněli na ně, na Věkovy. Upřímné účastenství vanulo z jeho řeči a upřímně podal Věkové oba uzle, žádaje, aby přijali za vděk. Celý zánovní oblek přinesl pro Věka i pro Vašíčka, ostatek samé prádlo a samé pěkné, nové nebo zánovní, vše jako křída, jako sníh.

Věková přijala vše vděčně, neboť neměli nic nežli co na sobě. Mladý Patrčka naslouchal žasna a s účastenstvím, když vypravovala o těch hrůzách, bylo však na něm znáti, že by rád něco řekl, že by se rád optal. A Věková jen se odmlčela, ihned se obrátil na Věka s dychtivou otázkou, co bibliotéka, co knihy.

Věk sedě na posteli, ukázal na hromádku ohněm osmahlých i ohořelých svazků.

„To je všechno.“

Patrčka se zrovna lekl. Tuto ztrátu pocítil, on knihomol, nejživěji. Rychle se skloniv prohlížel, co se zachovalo.

„Chcete-li,“ nabízel Věk, „vezměte si všecko, kromě Praxis, tu bych rád měl —“

„Ne, ne, děkuju, poslední vám brát! A ty české já už všechny mám, já si také zakládám bibliotéku, leccos staročeského jsem si už pořídil — ale —“ uvázl na okamžik, pak rozpačitě se usmívaje vzal jednu z latinských knih, Vergilius byl, a řekl:

„Když byste dovolil, na památku toho neštěstí; já sice latinsky neumím —“ Nedořekl, že touží po tom, aby alespoň trochu dohonil, když nemohl na studie, učit se latinsky, třeba sám, až by se mu v krámě trochu uvolnilo. Věk svolil ochotně a rád. Patrčka se dlouho nezdržel. Přišli pro něj Solničtí, s kterými přijel, a s těmi zas musil.

II.

Per aspera. Též o podivném psaní.

To byla první pomoc. Druhá přišla hned příštího dne. Do rána se Věk tak zotavil, že hned po snídaní vypravil se na spáleniště. Nedal se již udržeti. Věková šla s ním, děti však nechala u kmotra.

Cestou z předměstí do města proud lidu a povozů, jež přijížděly nebo se již vracely, po spáleništích kolem všude jako na mraveništi, na

zahradách jako v ležení. Mezi vyneseným nábytkem pod stromy improvisovaná lůžka, boudy na rychlo stavěné, mezi nimi planoucí ohně pod kotlem, nebo kolem hrnců, nad něž vystupovaly bělavé dýmy rovně do vyjasněného již vzduchu májového, krásného dne.

Věkovi musili kolikráte stanout; zastavovali je známí z města i z okolí, aby s nimi promluvili, aby pověděli, co se tak rozneslo, že Věk uhořel. Bylo v tom mnoho upřímného účastenství, ale i sprosté, dychtivé zvědavosti až dotěrné a nešetrné. Když docházeli svého spáleniště, uvítal je hlas hřbitovního zvonce. U sv. Ducha za městem pochovávali ostatky uhořelých. Věk maně smekl, Věková se pokřižovala. Okamžik postáli obráceni v tu stranu, a Věková vzpomněla na ubohé sirotky, co si teď počnou —

Než sami přišli zápasit. Spáleniště bylo již přístupnější. Kmotr se svými včera mnoho uklidil, zvláště v kuchyni. Zhruba ji vyčistili, ohniště bylo volné, ale bez komínu. Musili ho včera odpoledne srazit, a tak tu stálo zděné ohniště volné jako obětní oltář pod jasným, modrým nebem jako všecka kuchyně. Na nádvoří uklízeli dále, kmotrovi lidé i Věkovi. Už se všichni z čeládky našli a vrátili až na Kačku. Po té ani stopy a nikdo o ní nevěděl.

Když se Věk zase navrátil do kuchyně k ohništi, na kterém chtěla žena vařit pro čeládku, usedl na zídku, vážný, zasmušilý a řekl:

„Ze všeho nic, ničeho se nedá užít, všecko musí být z gruntu nové. To bude těžká stavba!“

„Na první vydání máš, a snad se najde pomoc —“

„Ó bude jí potřeba a peněz,“ řekl trpce. „Půjdu k rychtáři,“ rozhodl se pojednou a vstal, „přeptat se —“

„Tu je!“ ozval se hlas starého Bílka za hromadou rumu. „Ráčejí tady —“ ukazoval někomu, a na Věka volal:

„Františku, tady jemnostpán —“

„Herr Věk,“ volal cizí, měkký hlas. (Pokračování.)

Stíny.

Skizza k dramatu. Napsal Karel B. Hájek.

Útulný salonek na ville v horách. V levo krb; v pravo s jemným vkusem arranžovaný koutek s psacím stolem a knihovna. V pozadí ve středu trojboký arkýřový výstupek s vysokými okny. Pohled do podzimní krajiny. Na scéně šero; lampa na psacím stole silně stažena. Okny arkýře padají dlouhé pruhy měsíčného světla.

Karel (32tiletý muž štíhlé postavy, bledých tváří a nervosních pohybů) sedí v lenošce u psacího stolu zamyšlen.

Růžena (28tiletá, zdravá žena plných forem a vášnivých pohybů) leží v bílých kožích na kolébavé židli v arkýři.

Růž.: Proč jsi se zamlčel?

Kar.: (neodpovídá.)

Růž.: (s nepokojem). Karlo! — co je ti zas už?

Kar.: Smutno je mi — jako bývá.

Růž.: (vstane rychle a chce k němu.)

Kar.: (chvatně). Ne, prosím, zůstaň! Zůstaň, prosím tě!

Růž.: (s resignujícím posuňkem jde si sednout. Pausa — na to měkce). Karlo, psala mi Elsa.

Kar.: (mlčí.)

Růž.: Takový list široce rozvlněného štěstí — a celé tři stránky jen o jejich Míťovi. List zrovna vyzařující teplo intimního štěstí těch dvou lidí, kterým znamená jejich Míťa celý svět.

Kar.: Míťa?

Růž.: Vidíš, i na to jsi už zapomněl. Začali tak přece říkat svému dítěti po Míťovi starého Kirsanova z Turgeněvova románu. Říkali mu tak dříve ještě, nežli se narodil. Vzpomínáš si přece? Sám jsi se smával jejich pošetilostem.

Kar.: Pravda, byli to protivní lidé s tím svým šosáckým štěstím a s těmi svými velkými radostmi. Člověk měl dojem vedle nich, jako by dýchal sladký prach.

Růž.: Zapomněl's patrně i na to, jak rádi, nežli jsme mohli být svoji, přijímali jsme pohostinství těch dvou lidí, jichž štěstí se nám tak zázračně sdělovalo. Je to nevděk, mluvíš-li dnes tak jako by byli rušivě sáhali do tvého cítění.

Kar.: (v myšlenkách). Ovšem. — Ano, ano, to byla nejhloupější doba v mém životě. Plná sebeklamání a sebepřemlouvání. Dusil jsem se těmi lžemi k zalknutí a neměl jsem odvahu říci si: lháři! Nestyděla jsi se nikdy se mnou za tu zbabělost?

Růž.: (s netrpělivým posuňkem). Ach — v jaké jsi to zase náladě! Odběhne k němu.) A k čemu? Proč? — Karlo, proč?

Kar.: (suše). Já vás prosil, abyste zůstala . . .

Růž.: (kleká k němu). Až se rozjasníš. Bývá mi tak úzko z těch tvých stínů. Tak tvrdý býváš v těch chvílích. Slyšíš!

Kar.: (podrážděn vstává.)

Růž.: (strhne ho k sobě). Ty zůstaneš! Já tě prosím. (Vášnivě.) Eh, — já chci! Jsem tvoje žena — (výhrůžně) neudupávej, nestlačuj mne podle sebe! Proč mne od sebe odháníš? a právě ve chvílích, kdy cítím, že bych ti měla ze sebe nejvíc podávat? Proč právě v těch chvílích mi odpíráš právo být ti ženou? (S rostoucí vášnivostí.) Slyšíš? Ve mně všecko volá po tobě a nic není ve mně, co by tě nechtělo — jsem celá náručí, rozpjatou a čekající, od které ty se odvracíš. Karlo — proč mne nelíbáš? — Proč mne nelíbáš!

Kar.: (v dlaních její hlavu). Ty mne připravíš o rozum!

Růž.: Dej mi rty!

Kar.: (líbá ji vášnivě.)

Růž.: Víc! — víc! (umdlévá mu v náručí; pausa). Karlo — jsme tak mladí. Proč se tak násilně odpoutáváš od toho štěstí, které si můžeme dát. Ty mně, já tobě — slyšíš! Někdy chce se mi křičet žádostí po tobě v těch dlouhých nocech samoty, v té bezútěšné tmě, do které rozpínám své bílé ruce, hleď, (obnaží si ruce) tyhle dlouhé, bílé ruce, které jsi míval jednou tak rád — tvé jméno volávám a usínám umdlena a zmučena touhou, která mi vhání slzy do očí. Co je mi po tvých smutcích, po tvé práci, když mně tě odcizuje! Co je mi po všem a po všech, cítím-li, jak se sama ztravuji, jak podle tebe usýchám a jak pustější a prázdnější jsou ty naše dny a noci.

Kar.: Jaké to máš veliké zornice — a jak divně jsi krásná! (Šeptem a rozčilen.) O poslední zbytky rozumu mne připravíš!

Růž.: Chci, abys mne měl rád, a chci to tím víc, protože cítím, že mám právo tak chtít — právo, které si někdy béřu sama, když mi je odpíráš.

Kar.: Růženo!

Růž.: A budu si je vždycky brát a celou silou svých prostředků, slyšíš? Dala jsem se ti celá, tak slepě celá, se vším, co jsem kdy chtěla, s celým tím světem svých tužeb a nadějí, ztrávila jsem se všecka v tobě, pohlcena tvou silnější potencí a udolána převahou tvé vůle — a co mi dnes za všecko to dáváš? Rvu se o tebe, o každý tvůj úsměv a každý polibek s těmi tvými smutky a chimérami, s tím pro mne cizím světem neznámých mně sil, které nás od sebe odpoutávají. Chápeš můj život?

Kar.: Chápu ze všeho jedno: že jsi se zmocnila každého mého svalu, každého nervu a každé mé myšlenky, že cosi úskočného a lstivého v tvé bytosti mne k sobě připoutává, znásilňuje a vyčerpává síly mých vzdorů a mé rozvrácené vůle. To jediné chápu. To, že ze všeho, co v nás kdy bylo, zůstal jen zápas, smutný, vysilující a ničivý zápas. (Pohnut.)

Růž.: (po chvíli měkce). Karlo — jak ty se díváš na všecko! Což nejsem tvojí ženou? což mne nemáš už ani trochu rád? Jak je to všecko pošetilé! nemocné!

Kar.: Taky míval jsem chvíle, kdy jsem se na tohle všecko díval jako ty, kdy se mi zdávalo, že nežijeme podle sebe horší život, než ti ostatní a dnes už nezůstala mi útěcha ani takových chvil.

Růž.: Ruku mi podej. Proč jen zapomínáš, čím jsem ti někdy bývala. Víš, tenkrát — dříve ještě a dávno před tím, než — než jsem ti mohla být ženou. V těch dnech, kdy jsi tolik věřil, tolik chtěl a tolik čekal? Proč zapomínáš na ty chvíle, kdy's cítíval, že jsem ti vším, že jsem konečně žena, která dovede naplnit všecku tu hloubku tvé bolestně otevřené, skeptické duše a kdy's tolik věřil tomu budoucímu našemu štěstí. Proč na to na všecko zapomínáš?

Kar.: Ptej se raději, proč na to všecko příliš vzpomínám. Proč si musím stále připomínat všecku tu hanbu svého velkého poblouzení, toho slepého sebeklamu a vší té vyhýčkané lži, která se dnes přímo posmívá tomu našemu „štěstí". Či nevidíš a nechápeš, jak podle sebe žijeme?

Růž.: Ty's nebýval přece vždycky takový. Jen si vzpomeň, jak bývalo mezi námi v prvních dobách našeho sblížení. Jak jsme se dusili štěstím té své velké, zázračné lásky, která nás obrodila, která nám vrátila mládí. Takové plné, zářící léto to bylo, a my jsme tu všecku radost nového života okoušeli s takovým mladým, zdravým roznícením — vzpomínáš si? (Zcela zajata svými vzpomínkami, vine se k němu.) Karlo, víš — jen si vzpomeň, vzpomeň si: takový jeden večer u tvé matky . . .

Kar.: (podrážděn, skoro s úzkostí). Růženo! . . . prosím tě . . .

Růž.: (se stoupajícím vzrušením) — víš, v té její samotě, těžké a ustydlé, kam jsme my vnášeli tolik tepla a tolik vůně, a kde nám bývalo — oh, jak nám tehdy bývalo! Takový jeden večer, Karlo . . .

Kar.: (vzpírá se.)

Růž.: Počkej, počkej! — Tamhle sedí tvá matka, v čepečku a s takovým nějakým divným, smutným a měkkým úsměvem — vždyť víš . . . trpívala . . . a my dva u okna podle sebe, hlavu u hlavy (strhuje ho k sobě — pološeptem) tak, tak! . . . a před námi daleký, zvlněný obzor, lesy v parách . . . a dlouhé, krvavé pruhy západu. A takové ticho na všem a v nás. Mlčívali jsme — já ale zrovna cítila dotyk tvých myšlenek, to hledání se a splývání našich bytostí, naší touhy. — A nebo jindy, třeba v zimě, takhle při stažené lampě, jako dnes, jako teď, v takové chvíli přiblížení . . . tak všecko hřálo! — a jak jsme se těšívali na ten budoucí náš život, na ty chvíle ve dvou, kdy budeme jen svoji, se vším, co si kdy budeme smět dát . . . na jednu z takovýchhle chvil. A jak je nám dnes! Není ti ničeho líto?

Kar.: (s nepokojem). Proč mne mučíš? Proč? proč!

Růž.: (stupňuje svůj útok). Kdybys teď, jak tu podle sebe sedíme, připomněl si jen jeden takový večer, kdy unaveni a vysíleni touhou po sobě, hledali jsme s neklidem své ruce, kdybys připomněl si všechen ten smutek našeho bývalého odříkání, a třeba jen jediný z těch okamžiků, kdy líbali jsme se těmi hořknoucími polibky — oh, ty víš, jak bývalo! — nemohl bys teď nechávat mne takhle u svých nohou.

Kar.: (měkčeji). Duše, duše moje!

Růž.: Polib mě!

Kar.: (dívá se jí do očí.)

Růž.: (prosebně — netrpělivě). No . . .

Kar.: (líbá ji; na to vzrušen). Jdi, jdi . . . posaď se zas k oknu . . . je dnes taková jasná podzimní noc . . .

Růž.: Jsou tak hrozně smutné ty blízké lesy a rybníky v mlhách. Vidíš . . . nevím proč, ale připomíná mi vždycky pohled do té sesmutnělé krajiny jednu z nejtesklivějších tvých slok . . . víš, o tom velikém, bílém měsíci v parách . . . Vzpomínáš si, jak jsem ti tehdy odplakala v náruči ty hořké řádky? Byl to tenkráte taky jen výkřik jedné z těch těžkých našich a beznadějných chvil, viď?

Kar.: (s výčitkou). Proč mi to všecko připomínáš?

Růž.: (vášnivě). Protože bych chtěla vzkřísit v tobě celou naši minulost, to všecko zapomenuté, v čem bylo jednou tolik čistého a hlubokého štěstí, a po čem všem nám zůstala dnes jen bolestně otevřená rána.

Kar.: A na to, že každá taková vzpomínka je mi jako odporný dotyk studené mrtvoly, na to nemyslíš. Měla bys být opatrnější ve vyvolávání těch vzpomínek. Mají na mne zcela opačné účinky, než jaké ty očekáváš. Smutno, k smrti smutno mi z nich bývá. Eh, mně je chvílemi vůbec hnusno myslet na všechen svůj život!

Růž.: Čím vším se to zase dnes zatěžuješ! Pojď, nemysli na to. Hleď, tak dávno už nečítal's mi ničeho ze svých řádek . . . (oživeně) sednu si ti k nohám, a ty mi budeš číst. Budu se na tebe dívat . . . tak tiše budu u tebe sedět, mlčky . . . a jen čekat, pokorně čekat na tvůj polibek.

Kar.: Myslil jsem, že je ti dávno už lhostejno, co píšu a píšu-li vůbec — že je ti vůbec lhostejný celý můj niterný život, který vedle tebe a docela mimo tebe žiju.

Růž.: Myslíš opravdu, že's měl k tomu právo?

Kar.: Přesvědčen jsem o tom. Ty's přestala se mnou myslet a cítit od té chvíle . . . (přeruší se; stiskne jí prudce ramena, přichýlí se k ní a polohlasem, vášnivě) nenávidím to tvoje tělo, tu jeho výbojnou, ďábelskou krásu, tu jeho vášeň, ty spalující plameny, které ztrávily v nás to nejvzácnější . . . jak je nenávidím v té slepé, závratné lásce! (odpuzuje ji) jdi! prosím tě, jdi! jdi a nech mě . . . (umdlen odvrací se do lenošky.)

Růž.: (přisune si podnožku a schoulí se mu k nohám. Mlčí. Po chvíli.) Proč mě nebiješ? . . . Aspoň mě uhoď!

Kar.: (vypukne v chorobný pláč.)

Růž.: Karlo! bože, Karlo!

Kar.: (osušuje oči). Chápu, chápu — je to hloupé — eh, fí (vstává prudce) jak je to všecko hloupé! A směšné! (Podrážděně.) Proč mi neříkáte, že je to směšné, co dělám?

Růž.: (vstala). Upokoj se, prosím tě — jsi podrážděn. Pracoval jsi zase až do noci a pranic se nešetříš. Lékař ti přece přímo zakázal . . .

Kar.: Pravda: lékař, nervy! — oh, jak si rozumíte!

Růž.: Jsi plný podezření a nespravedliv k celému svému okolí, k nikomu důvěry nemáš.

Kar.: Proč jste mne tak zlomili? — Ty, vy všickni — eh, nehodím se mezi vás! Mezi námi dvěma bude vždycky něco z té nenávisti dvou odlišných raç . . . my si budeme v jistých končinách cítění vždycky cizími, my se budeme vždycky za jistou čarou svého niterného života rozcházet. Ostatně, víš dobře, že bývá nejlíp, necháváš-li mne v takovýchhle chvílích o samotě. Prosím tě!

Růž.: Dnes od tebe neodejdu. Já přece mám právo stát podle tebe i v takové chvíli — neodháněj mne. (Výhrůžně.) Před námi ještě leží celý život, můj i tvůj, spoutaný povinnostmi i právy — Karlo, neodháněj mne! . . . dnes mám ještě hrůzu před tím, co snad zítra bude mi příliš lhostejno.

Kar.: Jak jste divoká . . . a nebezpečná, ma chère! (Směje se nervosně.) Ne, vy opravdu nepochopíte, jak je mi směšna tato vaše vyhrůžka! Bolestně směšna. No — chápete to? Je možno, aby ještě něco vrhlo mezi nás temnější stín? aby ještě něčím více zhořknul život nás dvou, jak tu dnes proti sobě stojíme? Ty a já, dva nepřátelé, zápasící na smrt . . .

Růž.: Karlo! bože, jaká pošetilost!

Kar.: . . . ne, ne, doznej, doznej! To je zápas, brutalní a bezohledný zápas na smrt, zápas, ve kterém mám podlehnout já. Ten pocit jsem měl vždycky, kdykoli jsem se ti přiblížil. Něco ničivého, něco instinktivně lstivého a úskočného vždycky tušil jsem krčit se někde v úkrytu tvého ženství, a někdy právě v takových chvílích, kdy jsem je, to tvoje ženství, cítil nejčistěji. Ano, má drahá, byly jednou chvíle, kdy jsem to vaše ženství taky cítíval čistě.

Růž.: (sedla zatím ke krbu a dívá se apathicky do plamenů; mlčí.)

Kar.: Nikdy nemyslila jste na to, kdo z nás dvou vyhluboval pomalu tu propasť mezi námi? Ani teď, právě teď . . . v té chvíli si to nepřipomínáte?

Růž.: Ne, myslím na Elsu a její dítě . . .

Kar.: Pravda . . . je to hloupé. Proč si to všecko ještě připomínat, když to oba tak příliš bolavě cítíme. (Sedne ku psacímu stolu a podepře čelo do dlaní.) Dvě chycená zvířata jsme . . . v jedné kleci . . . za jednou mříží . . . (ohlédne se po Růženě) viďte, je to zábavné, jak se takové lidské zvíře chytí? (Pausa.)

Růž.: (vstane prudce od krbu a jde k oknu. Přitiskne čelo ke sklu a dívá se do krajiny. Po chvíli nervosně odhrne s čela vlasy a kvapí ke Karlovi, zhasí lampu a zůstane před ním stát.)

Kar.: (studeně). Proč jsi zhasla?

Růž.: (mlčky přivine se mu k nohám.)

Kar.: (úzkostně). Ne . . . ne! . . . Co chceš?

Růž.: Tebe!

Kar.: (snaží se jí vymknout). Zvíře jsi!

Růž.: Ale krásná! . . . viď, že jsem krásná? . . . a sladká!

Kar.: Ne . . . Ne . . .!

Růž.: Žena jsem, žena . . . tvá žena! Podívej se . . . tak ová bílá jsem . . . a celá tvoje.

Kar.: Nenávisť a smrť máš v zornicích!

Růž.: Dívej se, dívej! A horký můj dech cítíš? Pojď! pojď!

Kar.: Ne!

Růž.: Pojď!

Kar.: Odejdi, prosím tě!

Růž.: Ty ale přijdeš . . .

Kar.: Jdi, jdi!

Růž.: Aspoň dnes přijdeš! Ty mi to slíbíš . . .

Kar.: Spaluješ mne!
Růž.: Viď, že přijdeš?
Kar.: (líbá ji vášnivě). Ty jsi závrať!
Růž.: (vstává prudce). Přijď... tvá žena tě čeká! (Odchází; ve dveřích ložnice.) Přijď! (Odejde.)
Kar.: (dívá se nehybně před sebe... po chvíli vstane, jde k oknu a prudce je rozevře do jasné podzimní noci. V dálce nad lesy stojí veliký, bílý měsíc...)

Japonism a jeho vliv na vývoj umění evropského.

Napsal dr. F. X. Jiřík.

tudujeme-li dějinný vývoj moderního umění výtvarného a moderního uměleckého průmyslu v době od počátku našeho století asi do let šedesátých, překvapí nás jeden pamětihodný moment, který na další vývoj dekorativních myšlének našich nabyl dalekosáhlého vlivu a jehož stopy vedou do Orientu — jest to japonism. Shledáme, že umění evropské vyvíjelo se až do této doby organicky a soustavně z daných historických praemis, na základě domácí tradice; v umění, které následovalo, najdeme však dekorativní elementy, jež starému vývoji dávají pojednou jiný směr a z domácích našich tradic vysvětliti se nedají. Jsou to vlivy japonské, které přinášejí nové vývojné elementy, nové myšlénky dekorativní, nové principy, jež, k domácímu vývoji se přidružujíce, jej značnou měrou modifikují. A tento rozdíl nejeví se snad pouze v malířství, ale najdeme jej také v pracích dekorateura a každého uměleckého řemeslníka; studujeme-li keramiku, bronzy, porculán, faience, textilie, dekorativní panneau, plakáty, ex-libris atd., představíme-li si rozvoj veškeré umělecké snahy, směřující k zušlechtění každého předmětu denní potřeby moderního člověka a hlavně oné snaby, která všechna umění koncentruje a spojuje v interieurech moderního bytu, představíme-li si tedy rozvoj tohoto vžilého umění, tu nemohou zajisté nikoho zůstati tajny tyto nové vývojné elementy, které celému vývoji dávají podivuhodný směr a pomáhají spolutvořiti zárodky dekorativního slohu XIX. století.

Za vysvětlením těchto nových vývojných elementů jest nám tudíž jíti daleko na východ do země Nipponu, do Říše vycházejícího slunce.

Nechci ovšem naprosto tvrditi, že bychom ve vlastní umělecké minulosti nenalezli žádných vývojných elementů, které by nebyly aspoň poněkud příbuzny směrům moderním; tak v oboru malířství mohl by snadno někdo poukázati na elementy impressionismu a plein-airu, vyskytující se již v hollandském krajinářství. Připouštím, že ku př. Sieberechts byl hotový

plein-airista, ale fakt ten nestačí ještě k vysvětlení velikého obratu, který udál se u nás v letech 60tých a 70tých, poněvadž nebylo tu žádného tradičního spojení. Naši moderní krajináři, kteří již v prvé polovici tohoto století sáhli ke vzorům hollandským, volili jejich formové a plastické zástupce, jakým byl Ruisdael, nebo Everdingen. Impressionism objevila v hollandském umění teprve moderní esthetika. Naproti tomu chtěli zastanci nezávislosti rozvoje našeho umění na umění japonském tvrditi, odvolávajíce se na všeobecný zákon evolutivní dějinné logiky, že shoda vkusu našeho s japonským jest zcela nahodilá, jsouc resultátem analogických snah. A nelze vskutku popříti, že i pro tuto analogii dají se najíti důvody, zejména považíme-li, že celý vývoj japonského umění jest vůbec velmi analogický s vývojem umění evropského. Kdo však blíže zabývá se japonským uměním, sezná, že tato analogie týká se pouze celkového rámce, dynamického pochodu, stoupání, klesání, ale nikoliv uměleckého obsahu samého. Přes to, že japonské umění rovněž jako naše, vycházejíc od bohů a heroů, dospělo k lidem a dále k malbě zvěře a krajin, že mělo svou periodu Genrokovu jako my svou renaissanci, přece podobnost motivů a koncepce dekorativní vyskytla se teprve v době nejnovější. Zůstává proto i dále otázkou, kde vzala se pojednou tato analogie obsahu a dekorativních myšlének v moderním našem umění a proč vyskytla se právě v době, kdy Japan, uvolněný státním převratem, otevřel své přístavy všem národům evropským a americkým, kteří umělecké jeho bohatství k nám přinesli?

Konečně, i kdyby vliv japonismu byl pouze umělecko-historickou theorií, byla by to theorie úplně oprávněná, poněvadž vysvětluje celou řadu uměleckých zjevů, jejichž vývoj právě tak jako děje mechanické a fysické vyžaduje k vysvětlení svému příčinné závislosti a kausálního spojení.

Jest každému známo, že organický vývoj umění evropského dá sledovati se až do druhé polovice minulého století; rokoko bylo jeho poslední stadium. Další vývoj, místo aby spěchal v před, vrací se do minulosti a přináší reminiscence; avšak ani sloh Ludvíka XVI., ani empire, ani klassicism neuspokojily. Romantism činí nové pokusy s gotikou, a konečně dochází řada zase na renaissanci. Naposledy dospívá však západ k poznání, že hrozí mu vyžilost starých slohových forem a že nových nemá; duchové chtějí ven z tohoto bludiště slohového, hledají sloh, který by odpovídal specificky moderním náladám; pokoušejí se o to v literatuře i v umění výtvarném, hledají něco, co zbavilo by je reminiscencí a banality; „sortir de la banalité“ stává se heslem.

Snaha po novém zde tudíž byla; ale poněvadž zůstal v nových generacích zbytek starých představ, hledaly se nové formule bezúspěšně stále v okruhu starých myšlének. Něco originálního nemohlo na ten způsob vzniknouti, třeba že by bylo dostačilo, jak japonism dokázal, dáti sebe menší nový podnět, aby vkus evropský zabočil v jiné netušené koleje. Chci k tomu uvésti příklad. Jest symmetrie nutna? Naše esthetiky dlouho ji považovaly za naprosto nutný požadavek dekorace, poněvadž libovůle rokoka probouzela v nich odpor. Vrátil tudíž empir a klassicism symmetrii bývalou její vládu a umělcům, kteří hledali nový sloh a nové

Kakemono.

cesty, ani na mysl nepřišlo vzdáti se toho principu v dekoraci; dnes naproti tomu ví každý, že již pouhé vzdání se tohoto starého principu způsobilo v dekorativním umění evropském veliký obrat, obrat tak dalekosáhlý, že dnes již ani architektura neváže se ve svých celkových disposicích nutně tímto klassickým a renaissančním zákonem.

Zde shledáváme již stopy působení japonismu, jenž předložil umělcům otázky, které byly třeba na snadě a do jisté míry i naivní, ale na které teprve v japonismu dostalo se jim podrobné a přesvědčující odpovědi. Dissymmetrie ornamentu provedena byla v japonském umění dekorativním dokonale a musila z toho nutně vzejíti poučka, že nejen zákon symmetrie, ale že vůbec celá naše esthetika jest vlastně jen relativní. Ukázalo se, že pokrok nemůže vskutku vésti jiným směrem, než jak dějiny umění samy s důrazem naznačují, to jest směrem k dekomposici linie a dissymmetrii ornamentu. Tato dissymmetrie, kterou japonské dekorace umělcům evropským ukázaly, nebyla však nějaká dekorativní libovůle a nevázanost, nýbrž byl to spíše jemný, instinktivní takt umělecký, který u vědomí své suverenity nad dekorem, úmyslně nedbá centra ani os dekorované věci a který svůj dekor klade úmyslně mimo střed, neřídě se žádnými geometrickými pravidly, nýbrž pouze účelem, materialem a technikou.

Tento princip dekorace japonské umění provedlo úplně; můžeme studovati to na všech ozdobených předmětech, abychom přesvědčili se, jak dovede japonský umělec pohoditi dekorativně snítku s květy, list, květinu, brouka, ptáka a pod.

Druhým nejvšeobecnějším faktem vlivu japonského v umění byla impressionistní jeho methoda. Nepopírám sice, že mohlo k faktu tomuto dojíti u nás také na základě spekulativní theorie; bylo totiž známo, že ani naturalism ani idealism nevedl k cíli: prvý podrobil člověka přírodě, druhý přírodu člověku. Proto bylo na snadě, že hledaný stil bude spočívati asi ve shodě mezi oběma to jest v dojmu, v impressi a v sensaci. Dříve však nežli dospěla theorie u nás k tomuto faktu, přišlo z Japonska jeho skutečné realisování; to bylo pro umělce pravým zjevením, neboť našli zde co hledali: volnost, lehkost a impressionistní podání. Sympatie k japonskému umění, které následkem toho v Evropě a hlavně v Paříži vznikly ku konci let šedesátých, nedají se tudíž vykládati pouhou modní libůstkou, neboť důvody jejich založeny jsou v samé podstatě věci. Dějiny těchto sympatií samy sahají ovšem mnohem dále do minulosti a možno tvrditi, že datují se již od samého počátku, kdy Evropa s Japonskem počala se stýkati.

Jest známo, že s Evropou přišli Japonci ve styk již v polovici 16. st. Kapitán Mendez Pinto a jeho druhové, jejichž loď r. 1542 na jižním pobřeží japonském se stroskotala, zavdali první podnět k obchodu mezi Japonskem a Portugalskem. O Číně a Japonsku kolovaly báječné pověsti a „Říše vycházejícího slunce“, Japonsko, dať Nippon, stalo se od té doby cílem netoliko učenců a plavců, ale i dobrodruhů a spekulujících kupců. Ještě v 16. st. vstupují zejména Nizozemci v čilejší styky s Japonskem a r. 1602 zakládá se Nizozemská východoindická společnost obchodní, vedle níž vzniká později také anglická společnost východoindická.

Tato vzájemnost neměla však dlouhého trvání; první evropští osadníci sami se o to přičinili. Obviňuje se hlavně přílišná horlivost otců Jesuitů, kteří již v 16. st. v Japonsku počali působiti a svým mocným vystupováním vzbudili odpor, který vedl k násilnému vyhubení křesťanství; zároveň byli vypuzeni také všichni Evropané, a toliko Hollanďanům dovoleno udržovati se zemí další, ač omezené styky. Od té doby až do

Talíř Chantilly, XVIII. st.

polovice našeho století zůstalo Japonsko Evropanům, mimo Hollanďany, uzavřeno. Z výhody své těžili Hollanďané svědomitě. Máme zprávy, že r. 1664 jedenáct lodí přivezlo asi 45.000 kusů japonského porculánu a 101 kus prací lakových, a že jiných 11 lodí téhož roku 16.580 kusů porculánu přivezlo.*)

Toto exportní zboží japonské, vyráběné dle přání Hollanďanů, zásobovalo četné milovníky a sběratele evropské; obliba pro porculán a laky

*) O. Münsterberg, Japans auswärtiger Handel von 1542—1854. Stuttgart. 1896.

stále se stupňovala. Jakou zálibu měl sám dvůr Ludvíka XIV. na pagodách a látkách potištěných květinami a ptactvem, jest všeobecně známo a ví se také, že Mme. Pompadour, hledajíc vždy věci elegantní, koupila za více než 110.000 livrů japonských laků.*)

Dle vzoru Ludvíka XIV. i jiné dvory zakládaly bohaté sbírky. Také královna Marie Antoinetta shromáždila obsáhlou sbírku, v níž nescházel porculán a práce lakové a jejíž zbytky dnes v Louvru jsou uloženy.**)

Z kabinetů amateurů přešla konečně záliba pro japonerie, ovšem že se značným fantastickým zabarvením také do literatury a počala zmocňovati se i uměleckého průmyslu domácího; najdeme z té doby již japonisující keramiku, tapety, výplně, obrazy a pod. Průmyslníci evropští počínají učiti se japonské estetice, snažíce se nápodobováním konkurovati s novým zbožím, ale přes to, že toto všechno orientalisování bylo po většině zcela libovolné a vybájené, podporováno jsouc především bohatou fantasií malířů galantních „fêtes champestres", nelze přece upříti, že již tehdy vykonal japonism svůj první veliký vliv na umění a průmysl evropský, napomáhaje vymaniti umění z akademických šablon doby Ludvíka XIV. Z periody Ludvíka XV. zachovalo se pak dosti dokladů, které přímo vlivu japonskému nasvědčují. Doklady ty najdeme nejčastěji na keramických výrobcích francouzských; najdeme faience rouenské, na nichž vedle rohu hojnosti zobrazeny mnohdy výjevy orientální; na str. 67 zobrazen jest talíř Chantilly z XVIII. st. s dekorem čistě japonským: kvetoucí třešně a báječný pták fo-ho; rovněž tak inspiroval se malíř rouenské faience z XVIII. st. zobrazené na str. 75 na vzorech japonských, k nimž poukazuje celý dekor od fantastického draka uprostřed až k hmyzu a kvítkům na okraji; k vůli srovnání zobrazen fantastický tento drak jak na japonských originálech se vyskytuje na str. 74. Tvar i dekor japonisující velmi zhusta najdeme také na faiencích delftských (srv. obr. na str. 71) a j.

Sběratelská horlivost ani za Ludvíka XV. a XVI. se neumenšuje; dvůr a po příkladu jeho zejména dámy XVIII. stol., libují si v přepychu a nádheře, jsou nadšeny jemným náčiním stolním, hladkými krabičkami, a skříňkami japonskými.

Revoluce učinila ovšem celému tomuto amateurství na dlouhou dobu konec, přivodivši v následcích svých úpadek umění a uměleckého řemesla. V dalším vývoji nevzpamatovalo se umění zcela ještě ani za Ludvíka Filipa a teprve za Napoleona III. děje se opět pokus návratu ke slohu osobitějšímu. A tu sluší konstatovati, že právě v této době nabývá vliv japonský poznovu větší expanse a že zápasí vítězně o přízeň s vlivem pompejským, uvedeným v modu princem Napoleonem, a s vlivem čínským.

Vkus japonský stal se populárním a počínaje lety šedesátými dobyl si na velkých světových výstavách v Londýně 1862, v Paříži 1867, ve Vídni a ve Filadelfii 1873 a opět v Paříži 1878 úplného vítězství a můžeme říci, že od doby té zaplavil téměř celou Evropu předměty, které

*) Edmont et Jules de Goncourt, Madame de Pompadour. Paris. Charpentier. 1878.

**) Inventář v Gazette des beaux-arts 1879. II. p. 389.

hned od počátku považovány byly za vzory gracie a dobrého vkusu. Během několika let vzrostla záliba v pravý kult a vliv japonismu bylo viděti všude: na bronzech, keramice, malovaném papíře, na tapetách, na látkách, obálkách — všude; všude našli jste čajové nádobí, faience a porculány, bibeloty a figurky japonské.

Novou tuto periodu japonismu můžeme datovati od polovice našeho století, kdy styky obchodní umožnily podrobnější poznání umění a průmyslu japonského. R. 1853 uzavírá totiž Japan smlouvu obchodní se Severní Amerikou, později s Anglií, Francií a Ruskem. V r. 1860 přichází první japonský vyslanec do Evropy a na Londýnské světové výstavě (1862) obdivuje se Evropa poprvé souborně vystavenému umění japonskému. A nebylo zajisté pouhou náhodou, že téhož roku způsobila japonská zásilka v uměleckých kruzích pařížských značné vzrušení.*) Praví se, že to byl Alfred Stevens, který prohlížeje nově došlé chinoiserie, objevil mezi nimi malby a tisky japonské; dle jiných byl to Whistler, nebo Legros nebo Fortuny, který učinil tento objev. Buď jak buď, nadšení, jaké tento objev způsobil, bylo legitimní a oprávněné; v pracích, které tu měli umělci příležitost studovati, bylo vše, čím definuje se veliké, slohové umění, bohatost a překvapující lehkost komposice, delikátní smysl pro jemné hodnoty tonové, jistota a pružnost kresby a úžasná noblesa, spojená s nevídanou jednoduchostí uměleckých prostředků. Nebude se tudíž nikdo diviti, že předstihovali se amateuři, aby opatřili si práce, které byly tak originální a svědčily o tak vysoké průmyslové intelligenci svých výrobců; porculánu

Kresba japonská.

*) E. Chesneau, Le Japon à Paris (Gazette des beaux-arts 1878).

a faiencí, bronzů, prací lakových a emailových, řezaných prací ve dřevě a slonovině, prací textilních a vyšívání, obrazů a rytin japonských prodalo se ihned veliké množství. A na prvém místě byli to opět malíři a umělci, kteří poznali vysokou uměleckou hodnotu těchto prací a oblíbili si je pro jejich určitě vyslovenou raçu a jejich charakter. Mezi těmito předními sběrateli jsou vesměs slavná jména jako Manet, Fantin-la-Tour, Degas, Tissot, Duran, Monet, ryjci Bracquemont a Jacquemart, spisovatelé Edmont a Jules Goncourtové, kteří také svými spisy nemálo přispěli k ocenění galantních malířů XVIII. stol. a s nimi i k ocenění japonismu, Champfleury, Zola a j. K těmto všem druží se četní cestovalelé, kteří přinášejí nové předměty a podrobnější zprávy jako Cernuschi, Duret, Guimet a Régamey a j. Řada přívrženců japonismu rapidně roste a japonské umění razí si vítězně cestu do evropského uměleckého průmyslu. Mezi podporovateli nového směru stojí na předním místě Solon, ředitel manufaktury sèvresské a průmyslníci Barbedienne a Christofle.*)

Japonism modifikoval té doby dekorativní ideje evropské měrou obrovskou jako žádný druhý vliv, a mluvíme-li o Christofleovi, třeba dodati, že maison Christofle & Bouilhet byli první, kteří, podporováni jsouce vynalézavým Reiberem, pečovali o to, aby vlivy japonské, assimilované evropským potřebám, došly praktického rozšíření. A tatáž snaha dá se sledovati brzo na to i u ostatních výrobců umělecko-průmyslových.

Za takovýchto okolností došlo konečně ku světové výstavě pařížské 1867, na níž umění japonské, jsouc officielně zastoupeno, slavilo skutečné triumfy. K tomu přidružil se v Japonsku samém státní převrat, jímž říše Japonská, až posud uzavřená, stala se Evropě všeobecně přístupnou.

V Evropě nadšení pro japonské výrobky možno-li ještě se stupňovalo. Ve Francii zakládá skupina umělců a kritiků v Sèvresu u ředitele Solona japonisující spolek „Société japonaise du Jinglar", jehož členové scházeli se každého měsíce ku společnému banketu.**) Jedli po způsobu japonském a pili japonské víno, které Zacharie Astruc, básník, malíř a sochař v jedné osobě, opěval ve zvláštním sonetu: „Salut, vin des mysterieux!" Také faiencový service, na němž jedli, byl dle japonského vzoru komponován od Bracquemonda. Nadšení bylo přílišné, ale také značnou měrou bylo oprávněné; práce z Orientu přicházející byly netoliko skvělými doklady k báječným pověstem, které od let o říši Vycházejícího slunce u nás byly šířeny, ale byly také zároveň skvělými vzory elegance a umělecké ingeniosity. Dnes kdy toto výstřední nadšení valně již pominulo a kdy sotva dovedeme si představiti elementární sílu, jakou japonism tehdy novostí svojí působil, musíme přece vždy největší uznání a obdiv vysloviti pracím, které rázem zjednaly u nás úctu k uměleckému nadání dalekého, cizího národa na Východě, fakt to, který i dnes musí naplniti nás podivením tím větším, čím více mohli bychom býti nakloněni domněnce, že esthetika japonská nehodila se dobře do rámce vkusu evropského. Vezmeme-li však do ruky jakýkoliv japonský umělecký výrobek, dejme tomu skříňku se zlatým lakem, tak úžasně jemnou a hladkou, a prohlížíme-li

*) L. c.
**) L. c.

kapriciosní její dekor malovaný, ty bizzarní osůbky v bohatých řasnatých oděvech, které podivně se tváří, ale vždy elegantně a graciósně se pohybují, připustíme, že jak suverenní lehkost v ovládání techniky, tak i překypující bohatost dekorativní fantasie, spojená s účelně redukovanou kresbou a při vší originální smělosti přirozeným a lehkým plynutím linií v málokterých periodách dějin umění našeho s takovou uměleckou přesvědčivostí, s takovou účinností a s takovou delikatesou vkusu se projevily. Evropa, která vytvořila tolik uměleckých divů, žasla nyní vidouc bohatsví a uměleckou genialnost nejzazšího Orientu.

Vasa delftská.

Také v literatuře a na divadle ražena byla se vším úsilím cesta novému umění. Zacharie Astruc, o němž jsme se již zmínili, psal řadu článků o říši Vycházejícího slunce a vydal také japonskou férii „L' Isle de la demoiselle". Union centrale des beaux-arts appliqués a l' industrie zavádí rozhovory a přednášky o umění japonském. Vydávají se cestopisy a reprodukují se japonské obrazy. Ernest d' Hervilly dává na divadlo japonskou fantasii „La belle Saïnara" a její tiskové vydání upravuje po způsobu japonském ve žluté obálce s paginací od zadu ku předu. A dále: v opeře oznamuje se japonský balet.*)

Tomuto evropskému nadšení přicházeli Japonci prvotně s neslýchanou ochotou vstříc, čímž bylo umožněno, že v poměrně krátké době založeny byly v Evropě obsáhlé sbírky nejkrásnějších děl japonského umění. Teprve potom, když seznali, jaká škoda vzešla jim z hromadného vývozu památek jejich do Evropy, počali Japonci zakládati musea, jako v Tokiu v letech

*) L. c.

Šablona japonská k barvení látek.

70 tých a v Kiotu r. 1895. Akcí touto, provedenou na záchranu národních uměleckých památek, bylo vskutku dalšímu plenění národních pokladů japonských od evropských obchodníků a amateurů z velké části zabráněno; co od té doby z Japonska se vyváží jsou předměty podřízenějšího významu uměleckého a zahrnuty jsou v nich z největší části práce nové, mnohdy přímo pro Evropu hotovené a novotisky dle starých originálů, hlavně pak dle prací Hokusaie, malíře japonského u nás nejznámějšího, ale dle úsudku nejpovolanějších znalců také silně přeceněného.

Z evropských a amerických museí může téměř každé vykázati se četnými a dobrými pracemi japonskými, a není pravdě nepodobno, že Japonci za účelem studia svého národního umění budou nuceni navštěvovati veliká musea evropská a americká.

Největší sbírku prací japonských obsahuje Museum of Fine Arts v Bostonu; obsahujeť asi 4000 maleb a 10.000 tisků, které sebral prof. E. Fr. Fenollosa, jenž po 12 let žil v Japonsku. V Německu vyniká berlínský kabinet rytin a museum v Hamburku. Také britické museum v Londýně, které r. 1882 získalo sbírku dra. Williama Andersona (asi 2000 kakemon), jenž býval professorem na medicinské akademii v Tokiu, stojí v popředí; rovněž museum v Lejdě má značnější sbírku.

Mimo tato musea existuje však ještě řada značných sbírek soukromých; ze sběratelů těchto sluší uvésti jména Gonseho, Binga, Goncourtů, Cernuschiho a j. Tento poslední sběratel, který navštívil s Theodorem Duretem r. 1871 Japonsko brzo po době, kdy státním obratem moc feudální šlechty byla svržena, odkázal své museum městu Paříži, které je v říjnu r. 1898 obecenstvu učinilo přístupným.

V Čechách měli jsme dosti záhy příležitost viděti ukázky japonských originálů. U příležitosti světové výstavy v Paříži r. 1867 zakoupilo totiž rakouské museum různé předměty a uspořádalo zároveň s obchodní a živnostenskou komorou v Praze r. 1868 výstavu jich. Z japonských předmětů byly tu zastoupeny zejména textilie a porculán; ale mimo to byla tu také řada prací lakových, faiencí, maleb a pod., které uvádí katalog pod souhrnným názvem „orientální“. Zajímavo však jest, že vedle originálů byly tu také již nápodobeniny a hlavně z továrny Barbediennovy.

Jiné příležitosti naskytly se po té na výstavách v Liberci jako r. 1877 při výstavě objektů orientálského musea ve Vídni a dále r. 1883, pak r. 1892 na výstavě orientálských prací kovových a r. 1893 na výstavě šablon japonských.

S interesem věcným rostla zároveň také literatura; první obšírnější a spolehlivé zprávy o dějinách umění japonského podal Anderson ve své knize A History of Japanese Art (1879), kteréžto dílo doplnil později skvostnou dvousvazkovou publikací The Pictorial Arts of Japan (1886) a současně vydaným katalogem svých japonských a čínských maleb, které zakoupilo od něho britické museum. Mimo to pochodí od Andersona populární dějiny japonské dřevorytiny v Portfolio 1895 („Japanese Wood Engravings“). Hlavní body dějin malířství japanského stanovil mimo to Američan Fenollosa (1885).

Z ostatní literatury uvádím jen tato jména: Gonse, L' art japonai (II. sv. 1883); Brinckmann, Kunst und Handwerk in Japan (1889);

Bing, Japon artistique (vycházelo franc., angl. a něm.); Goncourt, dvě monografie a sice 1. o Utamarovi (1891), 2. o Hokusaiovi (1896); Strange, Japanese Illustration (1897); W. v. Seidlitz, Geschichte des japanischen Farbenholzschnitts (1897).

Tento dalekosáhlý vliv umění japonského na dekorativní nazírání evropské, jak pozorujeme ho v druhé polovici našeho století, má však také svoje starší dějiny, které obsaženy jsou ve vývoji evropského uměleckého průmyslu. Můžeme stopovati je od XVII. stol. a nejspíše v oboru keramiky, prací lakových a textilních. Jest známo, že asi kolem r. 1600 vznikl v Hollandsku nový druh hliněného zboží, skutečná faience, která úplně se lišila od italských majolik a způsobila ve výrobě keramické důležitý a pamětihodný obrat; v okolnosti té spočívá světová pověst

Plošná dekorace japonská: fantastický drak.

a sláva manufaktury delftské. A do této doby mohutného vývoje hollandské faience spadají četné ukázky japonského porculánu, který hollandští kupci, požívajíce stálého spojení s Japonskem, přivezli. Rozdíl mezi tímto orientálním zbožím a evropskou faiencí, majolikou, a jinými hliněnými polévanými výrobky byl všem hned tak nápadný, že sám skoro vybízel k imitaci nové hmoty a tím i k nápodobení dekoru. A tak vskutku najdeme, nehledíme-li k tak zvanému porculánu medicejskému ze XVI. stol., různé, velmi jemné faience z bleděžluté hlíny s bílou nebo modravou glasurou, které jakožto výrobky proslulé manufaktury delftské, vyplynuly přímo ze snahy vytvořiti něco, co by aspoň povrchně podobalo se překvapujícím, lehkým a elegantním výrobkům japonským. Přední snahou bylo při tom ovšem nalézti složení hmoty — porculán, a víme, kolik bezvýsledných pokusů v tom směru v laboratořích a dílnách bylo učiněno, nežli skutečný

evropský porculán byl vynalezen. Míšeň dobyla si na ten způsob světového jména, když r. 1709 první Böttgerův skutečný porculán byl tam

Faience rouenská, XVIII. st.

proveden a brzy na to závodily továrny v Drážďanech, ve Vídni a v Berlíně s exportním zbožím japonským a čínským.

Celý vývoj evropské keramiky byl takto vynálezem porculánu podstatně modifikován a vynález sám vtiskl zvláštní charakter netoliko keramice,

Plošná dekorace japonská (šablona).

nýbrž celému století osmnáctému; byl to obrat nad jiné důležitý, neboť tím počíná nová perioda vkusu evropského, který zanechává od té doby těžké a hluboké tony renaissanční majoliky a polévané kameniny a počíná oblibovati si v dekoraci tony převahou jasné, lehké a veselé, bílé a modravé, které tak zvláště slušely kapriciosní hravosti rokoka. Plastická a podajná hmota porculánu jest významnou pro celé XVIII. stol.; v ní také stělesnily se po přednosti dekorativní plastické snahy této doby, a nutno dáti Jul. Lessingovi za pravdu, mluví-li o vzájemném se podmiňování porculánu a rokoka.

Ve Francii objevili svůj měkký porculán (pâte tendre) poněkud později, teprve kolem polovice XVIII. stol., ale továrny tamější, zejména sevresská, předstihly brzo četné jiné vkusem i uměleckým provedením.

Jest vysvětlitelno, že všechny tyto evropské manufaktury na porculán, jakmile měly skutečnou porculánovou hlínu, snažily se z prvu nápodobiti své čínské a japonské vzory co nejdokonaleji, a to netoliko jejich celkové tvary, nýbrž i dekor. Sloh rokokový v porculánu počíná se naproti tomu vyskytovati asi kolem r. 1730.

A jako modifikoval japonský porculán keramiku evropskou po umělecké a dekorativní stránce, tak měl neméně i dosti značný vliv na rozvoj její po stránce technické a chemické. Jest známo, že staří faiencieři omezovali paletu svoji pouze na kovové kysličníky, které vydržely vysoký žár, v němž tavena byla tvrdá ciničitá glasura. Paleta tato nestačila ovšem daleko k tomu, aby pomocí její imitován byl pestrý a malebný dekor porculánu japonského; byli tudíž keramikové nuceni přibírati i jiné barvy a vynalezen pro ně zvláštní způsob malby na glasuře, k jejíž vpálení stačil pak nízký žár pece muflové. Měl tedy vynález porculánu podnícený japonskými a čínskými impulsy dalekosáhlý a všestranný vliv na vývoj keramiky, a všechny evropské manufaktury snažily se, aby netoliko hmotou a dekorem, ale i tvarem orientálním vzorům co nejvíce se přiblížily. Motivy japonské ve tvarech i dekoru najdeme zhusta a po-

Plošná dekorace japonská (šablona).

ukazujeme znova na ukázky zde reprodukované. V manufaktuře delftské najdeme z této doby více nádob s dekorem japonským než evropským; japonisující směr dá se sledovati v manufaktuře této již od doby Albregta de Keizera; zachovaly se z této periody nádoby, na nichž dekor evropský fantasticky sloučen jest s ptákem fo-ho, s kvetoucím stromem mume, s kvetoucími pawloniemi, tak charakteristickými pro dekor japonský, s poletujícími volavkami, havrany a pod. Že pak továrna delftská hned od samého počátku XVIII. stol. dovedla skoro k oklamání nápodobiti tvar, dekor i sloučení barvy orientálního porculánu jest všeobecně známo.

Rovněž v manufaktuře míšenské zmocnil se japonism dekorace již za ředitelství Heroldova úplně; najdeme z té doby na pracích míšenských japonské chrysanthemy, paeonie, kvetoucí třešni, fo-ho, draky a pod.

(Dokončení.)

Ženitba Maxima Crnojeviće.

Srbská národní píseň. Přeložil Josef Holeček.

Pozdvihl se Crnojević Ivo,
pozdvihl se, po moři se plavil,
s sebou vezl tři náklady zlata,
plavil on se pěknou pannu prosit,
milou dcerku dože benátského,
pro Maxima prosit syna svého.

Ivo prosí, dože nadýmá se,
dože nechce, Ivo s prázdnou nechce,
tři si leta snachu vyprošuje,
vyprošuje, zlato rozhazuje.

A když Ivan všecko vydal zlato,
dože slíbil svoji dáti dceru,
pro ni pannu přijal snubní prsten.

O svatbě se takto sjednotili:
svatba v prvém slavena buď roce,
zdrávli Ivo na Žabljak se vrátí,
urodíli víno mu i pšenka,
shromáždíli tisíc svatebčanů.

Když o svatbě všecko ujednali,
doba byla, by se Ivo vrátil.
Nový přítel Iva doprovodil,
doprovodil benátský ho dože,
doprovodil s dvěma svými syny,
doprovodil se sto Benátčany.

Mezi chůzí všecko zkazil Ivo:
moudře stoupá, ale řeč mu hloupá:
ku příteli novému on pravil:
„Příteli můj, benátecký dože!
Očekávej s tisíci mne svaty,
méně věru ti jich nepřivedu,
spíše myslím, že jich bude více;
až vystoupím s nimi na zem tuto,
vstříc nám vyveď tisíc Benátčanů,
aby moje svaty uvítali:
junáka, se sázím, krásnějšího,
nebude ni v tisíci mých svatů,
ni v tisíci tvojich Benátčanů,

nad Maxima, Ivanova syna,
syna mého, potom zetě tvého.“

Poslouchá to benátecký dože,
poslouchají dva synové jeho,
poslouchá to i sto Benátčanů.
Milo bylo doži benátskému,
náruč rozpjal, Iva v líce líbal:
„Dík, příteli, dík měj za řeč takou!
Když jsem dostal takového zetě,
který krásou nad tisíce předčí,
milejší mi jednoho jest oka,
milejší mi jednoho je syna;
já připravím bohaté mu dary,
připravím mu sokoly i koně,
vysoký mu skovati dám chochol,
oděju ho pláštěm zlatohlavým,
nechať nosí, nechať se honosí;
nebudeli ale jak jsi pravil,
sem sic přijdeš, nevím však, jak vyjdeš!“

K moři vodě Iva provodili,
na koráb ho krásný posadili,
ku známému břehu doplavili;
vyšel Ivan ve zdraví a vesel.
A když dojel pod svůj Žabljak bílý,
a když viděl svoje bílé dvory:
k nebi týčí hradu věž se bílá,
v každém rohu drobná stojí bašta,
sklenná okna z daleka se skvějí —
tesknota mu vloudila se v duši.
Sebral koně Jeřába a bodl,
přitáhl mu udidlo i uzdu,
koník krůčkem pod ním tančil drobným.

Z hradu nikdo nezočil ho prvý,
zočila ho věrná jeho milá
sklenným oknem s bílé hradní věže;
poznala hned svého hospodáře,
poznala i statečného koně,
kvapem kvapí s bílé hradní věže,
kvapem kvapí, co má hrdla volá,
volá sluhy, volá služebnice:
„Hola, honem, sluhy, spěšte z hradu,
uvítejte v poli hospodáře!
Hola, služky, umetejte dvory!
Kde pak vězíš, Maxime, mé dítě?
Spěchej, synu, přede bránu naši,
ejhle, synu, ejhle otce tvého,

otce tvého, hospodáře mého,
jak si jede vesele i vážně,
zdá mi se, že vyprosena snacha!“

Služebníci spěchem pospíchali,
hospodáře v poli uvítali.
Vyběhla i věrná jeho milá,
roucho mu a ruku políbila,
odpásala světlou jemu šavli,
do náruče jala, objímala,
objímajíc do hradu ji nesla;
sluhy věrné koně odvádějí.
A kde Maxim, kde je synek Maxim?
Stůl stříbrný ve náruči nese,
za stůl sedá Crnojević Ivo,
odpočívá, čižmu zout mu dává.

A jak sedal k stříbrnému stolu,
oči mu se stranou odvracely,
jak se díval na Maxima syna.
Jaké hoře, nevídané hoře!

Dávno Ivan z domova byl odjel,
po tři leta vyprošoval snachu,
a když odjel, krutá nemoc přišla
do Žabljaku, do domova jeho,
krutá nemoc, velká osutina.
Od osypkův osypán byl Maxim,
bílé jemu líce zohavily,
bílé jemu líce zohyzdily,
od osypků líce počernaly,
osypky mu tváře poďobaly;
na mou věru, jak tam říkávají,
šeredy že není ve tisíci
nad Maxima, syna Ivanova!

Připomněl si Crnojević Ivo,
co byl slíbil doži benátskému,
se přítelem když se loučil novým:
junáků že přivede mu tisíc
a že Maxim všecky krásou předčí;
předčí, bratře, ale šeredností!

Těžká starosť na Ivana lehla;
vrané kníry svisle jemu spadly,
vrané kníry spadly na ramena,
obličej se zlostně zakabonil,
s nikým slova Ivo nepromluvil,
ale díval do země se černé;

a jak trval ve mlčení mračném,
příčiny se milá dovtípila,
vyhrnula rukávy i poly,
líbá jemu koleno i roucho:
„Hospodáři, pověz, prosím tebe,
proč ti tvář je smutna, nevesela?
Čili jsi nám snachy nevyprosil?
Čili se ti panna nelíbila?
Či ti líto tří nákladů zlata?“

Odvětil jí za odpověď Ivo:
„Kliď se odtud, aby bůh tě ubil!
Já jsem jistě vyprosil nám snachu,
Latýnka mi líbila se panna:
co je země na vše čtyry strany,
nikde není krasavice nad ni,
žádná nemá jako ona oka,
stati vitké, ani tváře bílé;
ba snad ani sama horská víla
krásou se té panně nevyrovná;
nelituji tří nákladů zlata,
plnou věž ho na Žabljaku máme,
na zlatě se ani nepoznalo;
ale já jsem dožovi dal slovo,
že přivedu svatebčanů tisíc
a že Maxim bude nejkrásnější,
a on zatím všech je šerednější.
Bojím se, že bude z toho sváda,
až náš Maxim do Benátek přijde.“

Pobratime, poslyš hlavu ženskou,
ana svému hospodáři praví:
„Boj se boha, hospodáři milý!
Co bys chodil do zámorské dálky,
do daleka na čtyrycet hospod,
proč se spíše neohledneš doma,
bez nesnáze snachy nedovedeš?
Ve tvé zemi, ve tvé bánovině,
ve tvé zemi, Ulcínu i Baru,
v Černé Hoře i Bělopavlićích,
lomných Kučích i Bratonožićích,
ve slovutném městě Podgorici,
na Žabljaku, na tvém sídle tvrdém,
na Žabljaku a i vůkol něho,
snadno synu pěknou pannu najdeš,
pěknou pannu synu jedinému,
jeho tchán ti hlavní přítel bude;
ty však musíš do zámorské země!“

Vzplanul Ivo jako oheň živý:
„Nikde nebyl, neprosil jsem nikde!
A kdo přijde, by mi přines přání,
živému já vypíchnu mu oči!“

I jde pověsť, od úst k ústům chodí,
rozchází se po velkých i malých;
slyšeli ji všichni páni srbští,
ale spolu o ní nemluvili.

Od té doby uplynul rok prvý,
uplynulo po tom dalších devět,
o panně však ani zmínky není.
Teprv leto desáté když bylo,
přišlo psaní dože benátského,
dože, jenž byl nový přítel Ivův;
býval, býval, brachu, přítel nový,
býval, býval, ale zatím zestár!

Ivanovi psaní dali na klín,
dost nemilé psaní takto praví:
„Přítelíčku, Crnojević-Ivo!
Zahájíšli zelenou si louku,
buď ji skos, neb jinému dej skosit,
aby květné na lučině kvítí
nezůstalo do sněhu a mrazu;
vyprosíšli pěknou sobě pannu,
odveď si ji, nebo panny nepros:
ode mne jsi milou dcerku prosil,
ty jsi prosil, já ti neodřekl,
hned jsme dobu svatby ujednali,
svatba měla býti v prvém roce,
až urodí víno ti i pšenka,
až shromáždíš tisíc svatebčanů;
ne však rok, už roků prošlo devět,
tebe není, ni tvých svatebčanů.
Napiš lístek bílého mi psaní,
psaní pošli milé dcerce mojí,
milé dcerce mojí, snaše svojí,
by se vdala, že jí slovo rušíš,
by se vdala za rovného sobě;
ty si špatu hledej, rovně tobě!“

Psaní četl Crnojević Ivo,
psaní četl a se tuze trápil.
Že se nikdo k němu nenahodil,
nenahodil žádný moudrý junák,
aby svou mu starosť vypověděl,
starostlivě vzhlédl ku své milé:
„Milá moje, poradiž mi radu,

mámli snaše odepsati psaní,
by se vdala za koho jí libo —
odepsati nebo neodepsat?"

Ženská strana hovořila moudře:
„Hospodáři, Crnojević-Ivo!
Komu dosud ženské radívaly,
komu odtud radívati budou,
dlouhovlasé, ale krátkoumé?
Ale já ti přece slovo povím:
Před bohem je velké prohřešení,
před lidmi je velké pohanění
pannu podvést, pannu oklamati,
k jejímu ji rodu přikovati.
Ale poslyš, drahý hospodáři!
Co tě, pane, dnes tak polekalo?
Osypky ho sice znešvařily,
avšak kdo je komu hlavní přítel,
ani slovem o to nezavadí:
každý boj se neštěstí a rány.
Hospodáři, ještě tobě pravím:
bojíšli se od zámoří svády,
plnou věž máš na Žabljaku zlata,
plné sklepy tříletého vína,
plné sýpky chováš bílé pšenky:
věru nač máš shromážditi svaty.
Řekl jsi, že sebereš jich tisíc;
nyní však jich dva tisíce seber,
vesměs muže vybrané i koně,
a když tam je uzří Latýnové,
uzří lesk i bohatství i sílu,
kdyby Maxim ke všemu byl slepý,
svády s námi by se varovali.
Seber svaty, jdi a pannu doveď!
Hospodáři, více nepřemýšlej!"

Řehotem se řeči té smál Ivan,
psaní napsal, podal kurýrovi,
by je dones benátskému doži:
„Příteli můj, benátecký dože!
Naslouchej a pozoruj dnem nocí,
vypálím já na svém hradě kusy,
já dám oheň třiceti svým kusům,
vypálím já Zelenka i Krňa,
až se nebe otřásati bude;
příteli, už déle neotálej,
ale pošli po moři mi lodi,
aby moje svaty uvítaly."

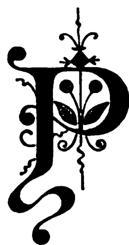

Anatole France.*)

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

I.

řehlédla ještě jednou křesla, seskupená kolem krbu, čajový stůl, jenž třpytil se ve stínu, a veliké kytice bledých květů, rozkládající se v čínských vásách. Ponořila ruku do snítek kaliny a rozhoupala stříbřité její koule.

Pak jala se prohlížeti sebe samu v zrcadle s vážnou pozorností. Stála šikmo, hlavu majíc nachýlenu k rameni, a pozorovala jemný soulad své postavy, oděné šatem z černého hedvábí, kolem něhož poletovala vzdušná tunika, posetá perlami, chvějícími se temným leskem.

*) Úvahu o literarním významu Anatola France z péra **Anežky Schulzové** přinesli jsme r. 1897.

Přichýlila se k zrcadlu, prohlížejíc zvědavě svůj dnešní obličej. Byl úplně klidný. Jako by roztomilá žena, již studovala, a jež se jí líbila, žila bez pronikavé radosti a bez hlubokého smutku.

Na stěnách velikého, prázdného salonu, postavy vetkané do čalounů, neurčité jako stíny, jemně vystupovaly mezi svými antickými hrami. Také sošky z pálené hlíny, vztýčené na sloupcích, skupiny starého porculánu míšenského a malby ze Sèvres, vsazené do oken, vypravovaly o minulosti.

Na podstavci, ozdobeném drahocennými okrasami bronzovými, mramorové poprsí kterési princezny, převlečené za Dianu, s tváří nepravidelnou, se smělými ňadry, unikalo z rámce draperií, a na stropě Noc, napudrovaná jako markýza a obklopená amorettky, rozhazovala kolem kvítí.

Vše dřímalo, nebylo slyšeti nic, než praskání ohně a lehký šustot hedvábí a perel.

Odvrátivši se od zrcadla, šla a pozvedla cíp záclony; spatřila oknem mezi černými stromy nábřeží, pod zasmušilou oblohou žlutavou vodu Sekvany. Smutek oblohy a vody odrážel se v jejích jemně šedých očích. Jel parník, „Vlašťovka“, odvážející skromné cestující do Grenelle a Billancourtu. Provázela pohledem loď, jež ztrácela se, stržena kalným proudem. Pak spustila zase záclonu a usadivši se do svého obvyklého rohu na pohovku, pod velikou kyticí, vzala knihu, ležící na stole v dosahu její ruky.

Na bledé vazbě třpytil se nápis: „Rusovlasá Isolda“ od Viviany Bellové.

Byla to sbírka francouzských veršů, sepsaných Angličankou a vydaných v Londýně. Otevřela knihu nahodile a jala se čísti. Však četla lhostejně, roztržitě, očekávajíc své návštěvy a myslíc méně na verše než na básnířku, na onu miss Bellovou, jež byla snad její nejpříjemnější přítelkyní, ačkoliv tak zřídka ji vídala.

Při každém setkání miss Bellová objala ji, nazývajíc ji „darling“, políbila ji prudce na tvář a vesele při tom švitořila. Byla ošklivá a svůdná, poněkud směšná, v každém ohledu vynikající a nesmírně vzdělaná. Žila ve Fiesole jako esthétka a filosofka, ačkoliv Anglie velebila v ní svou nejmilejší básnířku. Jako Mary Robinsonová oblíbila si umění toskánské, a nedokončivši ani svého „Tristana“, jehož první díl nadchl Burne Jonesa k snivým akvarelám, jala se psáti verše provençalské a francouzské o myšlénkách italských. Poslala svou „Isoldu“ „darlingovi“ s dopisem, v němž zvala ji, aby ztrávila u ní měsíc ve Fiesole. Psala:

„Přijďte, uvidíte nejkrásnější věci na světě a sama je okrášlíte.“

Však mladá žena říkala si, že nepojede, že jest připoutána k Paříži. Ale myšlénka, že by spatřila miss Bellovou a Italii, nebyla jí lhostejna.

Prohlížejíc knihu, zastavila se náhodou u verše: „Láska a šlechetné srdce jsou stejny.“

A tázala se s lehkou a jemnou ironií, milovala-li miss Bellová, a jaká asi byla její láska? Básnířka měla ve Fiesole domácího přítele, prince Albertinelliho. Ač velice krásný, vypadal přece příliš omezeně a všedně, aby mohl zalíbiti se eshtétce, vkládající do milostné touhy nadpozemský mysticism.

„Dobrý den, Terezo! Stojím už sotva na nohou!“

Byla to princezna Seniavineová, štíhlá, v obleku temném, s kožešinou, jež výborně slušela k její snědé pleti. Prudce usedla a hlasem tvrdým a přece lahodným pravila:

„Dnes ráno prošla jsem celým Lesíkem s generálem Larivièrem. Setkala jsem se s ním v aleji des Potins a vedla jsem ho až k mostu Argenteuil, kde chtěl od hlídače sadů koupiti mi učenou straku, jež provádí kousky s malou puškou. Jsem na smrt uondána!"

„Ale proč jste tedy vlékla generála tak daleko?"

„Poněvadž má dnu v malíčku u nohy."

Tereza s úsměvem pokrčila rameny.

„Vy plýtváte svou zlomyslností, jste marnotratnice!"

„A chtěla byste, abych schovávala svou dobrotu i zlomyslnost až k vážnějšímu účelu?"

Pila tokajské víno.

Hlučně oddychuje, přiblížil se těžkým krokem generál Larivière i políbil dámám ruce a usedl mezi ně, se vzezřením spokojeným, oko maje přimhouřeno a usmívaje se všemi malými vráskami kolem spánků.

„Jak daří se panu Martinu Bellème? Stále zaměstnán?"

Tereza odpověděla, že jest asi ve sněmovně, bezpochyby dnes mluví.

Princezna Seniavineová, jež jedla právě kaviár, otázala se paní Martinové, proč nebyla minule u paní Meillanové. Hráli tam divadlo.

„Skandinávskou hru? Líbila se?"

„Ano. Nevím. Seděla jsem v zeleném salonku pod obrazem vévody Orleánského. Pan Le Ménil přišel ke mně a prokázal mi službu, na niž se nezapomíná. Zachránil mě od pana Garaina."

Generál, jenž byl pravým denníkem současných udalostí, sbíraje všechny zprávy a novinky do své veliké hlavy, napjal sluch.

„Garain?" otázal se, „ten, který byl ministrem v době vyhnanství princů?"

„Tentýž. Nesmírně jsem se mu líbila. Mluvil se mnou o potřebách svého srdce a pohlížel na mne s děsivou něžností. Ob čas s povzdechem patřil na obraz vévody Orleanského. Řekla jsem mu: ‚Pane Garaine, mýlíte se; moje švegruše jest orleanistka, já však naprosto nejsem.' — V tom okamžiku přišel Le Ménil, aby odvedl mě k bufetu. Vypravoval mi, že není nic hezčího nad lesy a zimu. Hovořil se mnou o vlcích a liškách. To mě zas osvěžilo."

Generál, jenž neměl rád mladíky, pravil, že viděl Le Ménila minule v Lesíku, pádil prý tryskem, až šlo o život.

Prohlásil, že jen staří šlechtici zachovali ještě dobrou tradici, a že dnešní mladí pánové jezdí jako jockeyové.

„Rovněž tak jest tomu se šermem. Druhdy —"

Princezna Seniavineová prudce ho přerušila:

„Generále, pohleďte přece, jak hezká jest paní Martinová. Jest vždy rozkošná, ale nyní více než jindy. Neboť se nudí. Nic jí tak nesluší jako nuda. Co zde jsme, nudíme ji jak náleží! Pohleďte jen: čelo zadumané, pohled neurčitý, ústa bolestně sevřená. Oběť!"

Vyskočila, chvatně objala Terezu a utekla, zůstavíc zděšeného generála.

Paní Martinová prosila ho, aby nedbal té třeštilky.

Vzpamatovav se, tázal se:

„A vaši básníci, madame?"

Nemohl odpustiti paní Martinové její zálibu pro lidi, kteří psali a nenáleželi do jeho světa.

„Ano, vaši básníci? Co se stalo s tím panem Choulettem, jenž přicházel k vám na návštěvu s červeným kapesním šátkem?"

„Moji básníci na mne zapomínají, opouštějí mě. Člověk nemůže na nic spoléhati; ani lidé, ani věci, nic není bezpečné. Život jest ustavičná zrada. Jen ta ubohá miss Bellová na mne nezapomíná. Psala mi a poslala mi svou knihu."

„Miss Bellová? Není to ta mladá osoba, jež se svými rozježenými žlutavými vlasy vypadá jako domácí pejsek?"

Počítal v duchu a přišel k náhledu, že jest jí jistě už třicet let.

Stará dáma, nesoucí se skromnou důstojností korunu bílých vlasů a malý muž, živého oka, vešli ihned za sebou. Byla to paní Marmetová a pan Pavel Vence.

Pak objevil se pan Daniel Salomon, tuhý, škrobený, sklíčko maje v oku, přísný soudce v zákonech elegance.

Generál se poroučel.

Mluvilo se o novém románu. Paní Marmetová několikráte obědvala s autorem, mladým, velice roztomilým mužem.

Pavel Vence shledával knihu nudnou.

„Oh!" vzdychla paní Martinová, „všechny knihy jsou nudné. Ale lidé jsou nudnější než knihy. Jsou dotěrnější."

Paní Marmetová sdělila, že její manžel, jenž měl velice jemný vkus literární, až do sklonku svého života hrozil se naturalismu.

Jakožto vdova člena Akademie, honosila se v salonech svým slavným vdovstvím. Jinak byla ale jemná a dobrácká.

Paní Martinová řekla panu Salomonovi, že chce poraditi se s ním o dětské skupině.

„Jest to ze Saint-Cloudu, jak se vám to líbí? Vy také pane Vence, sdělte mi svůj náhled, neopovrhujete-li takovými malichernostmi."

Pan Daniel Salomon pohledl sklíčkem na Pavla Vence se vznešenou rozmrzelostí.

Pavel Vence rozhlédl se salonem.

„Máte krásné věci, madame. Ale to více znamená, že máte jenom krásné věci a jenom takové, jež k vám se hodí."

Tereza neskrývala své radosti z těchto slov. Pokládala Pavla Vence za jediného úplně intelligentního člověka ve svém okolí. Ocenila ho dříve, než knihy jeho udělaly ho slavným. Slabé zdraví jeho, temná nálada a neunavná práce vzdalovaly ho společnosti. Nebyl nikterak zábavný. Však přece těšila se z jeho návštěv. Vážila si velice jeho hluboké ironie, jeho divoké hrdosti, jeho nadání uzrálého o samotě, a obdivovala se mu právem jako výtečnému spisovateli.

Salon naplnil se pomalu skvělou společností.

Ve velikém kruhu křesel seděly: paní Vressonová, o níž vypravovány strašné historky, a jež po dvacíti letech špatně tajených skandálů, uchovala si dětské oči a panenskou tvář; stará paní Morlainová, jež ostrým

hlasem metala duchaplné výroky, živá, prudká, pohyblivá, však nesmírně tělnatá; paní Raymondová, žena někdejšího ministra; ještě jiné tři dámy; a u krbu stál pan Berthier d' Eyzelles, redaktor Journal des Débats, poslanec, jenž hladil své bílé licousy a líbezně se usmíval, když paní Morlainová na něho volala:

„Váš poslední článek o bimetallismu jest perla, skvost! Hlavně konec! Pravá rozkoš!"

V pozadí salonu stáli mladíci z klubu, velice vážně a líně spolu rozmlouvali.

„Co udělal, že obdržel pozvání k honbě princově?"

„On? Neučinil nic. Jeho žena všechno."

Měli svou filosofii. Jeden z nich nevěřil slibům lidským.

„To jsou typy, jež také naprosto se mi nelíbí. Mají stále srdce na ruce a na rtech. „Vy se hlásíte do klubu? Slibuji vám, že vám dám bílou kuličku . . ." Ale bude-li bílá? Koule sněhová. Hlas! Pác! Samý klam! Život jest špinavá věc, uvážím-li vše!"

„Neuvažuj tedy," pravil jiný mladík.

Daniel Salomon, jenž se k nim připojil, šeptal jim do ucha svým cudným hlasem různá pikantní dobrodružství. A při každé podivné poznámce o paní Raymondové, paní Berthierové, a princezně Seniavineové, dodal nedbale:

„Každý to přece ví."

Pak dav návštěvníků pomalu se rozptýlil. Zůstali jen paní Marmetová a Pavel Vence.

Tento přiblížil se k paní Martinové a pravil:

„Kdy chcete, abych vám představil Dechartrea?"

Již po druhé se jí tázal. Nevídala kolem sebe ráda cizích tváří. Odvětila velice lhostejně:

„Vašeho sochaře? Kdy budete chtíti. Viděla jsem od něho velice pěkné basreliefy. Ale tvoří málo. Jest to jen amatér, viďte?"

„Jest to člověk nesmírně jemný. Nepotřebuje pracovat aby žil. Provádí své postavy se zamilovanou pomalostí. Ale neklamte se, madame, zná a cítí své umění. Byl by to mistr, kdyby nežil tak sám. Znám ho od dětství. Pokládají ho za zasmušilého a nepřívětivého. Jest však vášnivý a bojácný. Ale schází mu prostota ducha, aby mohl dospěti k nejvyššímu vrcholu svého umění. Znepokojuje se, upadá v pochybnosti a kazí sám své nejkrásnější dojmy. Dle mého náhledu jest méně stvořen pro sochařství, spíše pro poesii a filosofii. Ví mnoho, a podivila byste se bohatství jeho ducha."

Paní Marmetová shovívavě pokyvovala.

Tato stará dáma dovedla získati si obliby. Poslouchala mnoho a mluvilá málo. Byla velice laskavá a dodávala ceny své laskavosti tím, že vždy nechala na ni poněkud čekat. Buď že měla skutečnou náklonnost k paní Martinové, nebo že dovedla v každém domě, kam chodila, dávati na jevo jakousi přednost pro toto okolí, paní Marmetová velice spokojeně a blaženě hřála se u krbu, stavěného v čistém slohu Ludvíka XIII., jenž velice pěkně slušel její kráse staré, shovívavé dámy. Nescházelo jí nic, než její psík.

„Co dělá Toby?“ otázala se jí paní Martinová. „Pane Vence, znáte Toby? Má dlouhou hedvábnou srst a roztomilý černý nosík.“

Paní Marmetová s radostí poslouchala chválu svého Toby, když vešel stařec, růžový a rusý, s kadeřavými vlasy, krátkozraký, téměř slepý pod zlatými brejlemi. Vešel, naráželje o nábytek, pozdravuje prázdná křesla, a přiblížil se nosem až k paní Marmetové, jež rozhořčeně na něho pohlížela.

Byl to pan Schmoll, člen Akademie pro studium klassických jazyků.

Usmíval se, ušklíbaje se, a byl vyfintěn jako loutka.

Dělal poklony paní Martinové dědičným hlasem, drsným a tučným, jímž jeho praotcové, Židé, pronásledovali své dlužníky, sedláky v Elsasu, Polsku a na Krymu.

Vlékl těžce své věty.

Tento veliký filolog, člen Institutu Francouzského, znal všechny jazyky kromě francouzského.

Paní Martinová bavila se jeho dvorností, těžkou a rezavou jako staré železo, jež prodávají vetešníci. Mezi slova jeho místy připletl se nějaký suchý květ z Antologie. Pan Schmoll miloval básníky a ženy, a byl člověk duchaplný.

Paní Marmetová tvářila se, jako by ho neznala a vyšla, nepozdravíc ho.

Vyčerpav své poklony, pan Schmoll stal se zasmušilým a žalostným. Chvěl se, pronášel nad sebou samým ostré a pronikavé nářky; neměl dosti vyznamenání a řádů, ani dosti sinekur, ani dostatečný byt na útraty státu, on, paní Schmollová a jejich pět dcer. Naříkal s jakousi důstojností. Cosi z ducha Ezechielova a Jeremiašova bylo v něm.

Na neštěstí zrak jeho padl na knihu Viviany Bellové.

„Ah! Rusovlasá Isolda!“ zvolal trpce. „Čtete tu knihu, madame? Nuže, vězte, že slečna Bellová ukradla mi nápis a mimo to zkazila ho, vsadíc ho do veršů. Najdete ho na stránce 109: „Stín může oplakávat stín.“ Nuže, ta slova jsou přeložena z nápisu náhrobního, jejž uveřejnil a vyložil jsem já první. Minulého roku, jednoho dne, když jsem obědval u vás, seděl jsem vedle miss Bellové a řekl jsem jí tento výrok, jenž velice se jí líbil. Na její žádost, ihned nazejtří, přeložil jsem do francouzského jazyka celý nápis a poslal jsem jí ho. A tu nacházím ho zmrzačený a zkažený, v této sbírce veršů, pod názvem „Na posvátné půdě!“ — — Posvátná půda jsem já!“

A opakoval v rozladění:

„Ano, madame, posvátná půda jsem já!“

Mrzel se, že básníci nemluvili o něm u příležitosti tohoto nápisu. Byl by chtěl čísti své jméno v čele knihy, mezi verši. Chtěl stále a všude vidět své jméno. Hledal ho ve všech časopisech, jimiž měl kapsy nacpány. Ale opravdu se nehněval. Nehoršil se na miss Bellovou. Uznával, že jest osoba velice vynikající, a výtečná básnířka.

Když odešel, otázala se paní Martinová Pavla Vence, ví-li, proč dobrá paní Marmetová, vždy tak laskavá, pohlížela na pana Schmolla s takovým hněvem a proč ani nepromluvila. Byl její nevědomostí překvapen.

„Nevím nikdy nic,“ pravila Tereza.

„Ale vždyť přece každý zná hádku Josefa Schmolla s Ludvíkem Marmetem; ozývala se dosti dlouho v Institutu. Skončila teprve smrtí Marmetovou, ba neuprosný soupeř pronásledoval zemřelého ještě i na hřbitov.

Když pohřbívali ubohého Marmeta, padal hustý sníh. Byli jsme promrzlí až na kost. U hrobu, ve větru a sněhu, Schmoll pod deštníkem předčítal řeč plnou joviální krutosti a vítězného soucitu; pak v smutečním voze odvezl řeč do redakcí. Neobratný přítel ukázal časopis paní Marmetové, jež nad tím omdlela. Což jste o té kruté rozepři nikdy neslyšela?

Etruský jazyk byl příčinou tohoto sporu. Marmet studoval tuto ztracenou mluvu, neznaje z ní, ovšem, jediného slova. Schmoll říkával mu: „Milý příteli, sám dobře víte, že neznáte etruského jazyka, ale přes to jste přece ctěný učenec a vynikající duch.“ Rozhořčen těmito poznámkami, odvážil se Marmet dáti na jevo, že etruštinu zná. Ale ve své přednášce o ní uváděl také latinské texty a uváděl je všechny nesprávně. Nu, a Schmoll jest výborný latinista a po Mommsenovi první epigrafista na světě.

Jal se vyčítati nyní Marmetovi, že neumí latinsky. Od té chvíle, Marmet neměl klidu. Při každé schůzi dostalo se mu krutých úsměšků, tak že přes mírnost svou se rozhorlil. Schmoll nezná hněvu. To jest cnost jeho plemene. Nehorší se na ty, jež pronásleduje. Jednoho dne, ubíraje se po schodech Institutu ve společnosti Renana a Opperta, potkal Marmeta a podal mu ruku. Marmet jí nepřijal, řka: „Neznám vás.“ — „Pokládáte mě za latinský nápis?“ otázal se Schmoll. A tato a podobná slova byla poněkud příčinou, že Marmet zemřel a byl pochován. Pochopíte tedy, že vdova jeho s hrůzou patří na tohoto člověka.“

„A já posadila je u oběda vedle sebe!“

Mladý muž, vysoký, hubený, osmáhlé pleti, s dlouhými kníry, vešel a pozdravil s ráznou uhlazeností.

„Pane Vence, tuším, že znáte pana Le Ménila?“

Znali se, setkávali se v salonech a v síni šermířské, kam Le Ménil horlivě docházel. Včera setkali se opět u paní Meillanové.

„To jest dům, kde se člověk nudí,“ pravil pan Vence.

„Však chodí tam přece akademikové,“ pravil Le Ménil. „Nepřepínám jejich cenu, ale přece jest to duševní elita.“

Paní Martinová se usmála.

„Víme již, pane Le Ménile, že u paní Meillanové staral jste se více o dámy než o akademiky. Vedl jste princeznu Seniavineovou k bufetu a vypravoval jste jí o vlcích.“

„Jak? O vlcích?“

„Ano, zdálo se mi, že takový rozhovor s dámou tak hezkou jest poněkud krutý.“

Pavel Vence povstal.

„Dovolujete-li tedy, madame, přivedu vám svého přítele Dechartrea. Velice touží vás poznat, a doufám, že nevzbudí vaši nelibost. Duch jeho jest čilý a živý. Jest plný myšlének.“

Paní Martinová prohodila:

„Oh! nepřeji si ani tolik! Lidé přirození, již ukazují se jak jsou, nudí mě zřídka, a někdy mě baví.“

Když Pavel Vence odešel, Le Ménil naslouchal, až kroky jeho dozněly v předsíni, pak přiblížil se k Tereze:

„Zítra ve tři hodiny u nás, že ano?"

„Vy mě tedy ještě milujete?"

Nutil ji, aby odpověděla, dokud jsou ještě sami. Odvětila trochu škádlivě, že jest pozdě, že již nečeká návštěv, a že jen její manžel mohl by nyní přijíti.

Prosil ji. Odvětila krátce:

„Chceš? Poslyš: Zítra jsem volná celý den. Očekávej mě ve tři hodiny v ulici Spontiniho. Pak půjdeme spolu na procházku."

Poděkoval jí pohledem. Pak usednuv na druhou stranu ke krbu, otázal se jí, kdo jest ten Dechartre, jehož dá si představiti.

„Nedávám si ho představiti. Bude mi sám představen. Jest to sochař."

Stýskal si, že touží už Tereza po nových tvářích.

„Sochař? Bývají obyčejně poněkud drsní."

„Oh! Tento pracuje velice málo! Ale, mrzí-li vás to, neseznámím se s ním."

„Mrzelo by mě, kdyby společnost mi ubrala něco z času, jejž mi věnujete."

„Milý příteli, nemůžete si stýskati, že žila bych příliš společensky; vždyť nešla jsem včera ani k paní Meillanové."

„Máte pravdu, že se tam ukazujete co možno nejméně. To není dům pro vás."

Vyjádřil se blíže: O každé dámě, jež tam chodila, vědělo se nějaké dobrodružství a vypravovalo se veřejně.

Tereza mezi tím v rozkošném klidu spustila ruce na opěradla křesla, hlavu naklonila stranou a pohlížela do hasnoucího ohně.

Myšlénka její odlétla od ní; ani stopa po ní nezůstala na její tváři, poněkud smutné, ani na jejím nyjícím těle, ještě rozkošnějším v tomto polosnění duše.

Na okamžik setrvala v úplné nepohnutosti, jež půvabu jejího zjevu dodávala poutavosti díla uměleckého.

Otázal se jí, nač myslí. Vybavujíc se polo z melancholického kouzla popele a jisker, pravila:

„Půjdeme zítra, chcete-li, do vzdálených čtvrtí, kde žijí chudí lidé. Mám ráda staré ulice bídy."

Slíbil, že vyhoví její žádosti, nezakrývaje při tom, že shledává ji absurdní.

Tyto procházky, na něž někdy ho vodila, nudily ho, a pokládal je za nebezpečné. Mohly je prozraditi.

„Ale podařilo-li se nám až posud, že nikdo o nás nemluví . . ."

Sklonila hlavu.

„Domníváte se, že se nikdy o nás nemluvilo? Ať lidé vědí nebo nevědí, mluví přece. Všechno se neví, ale o všem se mluví."

Upadla opět do svého snění.

Domníval se, že jest nespokojena, pohněvána k vůli čemusi, co mu tajila. Pohlížel jí do krásných zadumaných očí, v nichž odrážela se záře z krbu.

Ale upokojila ho.

„Nevím naprosto, mluví-li se o mně. A co jest mi po tom?"

Rozloučil se s ní. Šel poobědvat do klubu, kde čekal ho jeho přítel Caumont, jenž cestou stavil se v Paříži. Provázela ho pohledem klidné sympatie. Pak zahleděla se opět do ohně.

Viděla v něm dny svého dětství, zámek, kde trávívala dlouhá smutná léta, viděla lesíky, park, vlhký a temný, nádržku vodní, kde dřímala zelenavá voda, mramorové nymfy pod kaštany a lavičku, na níž plakávala a přála si zemříti. Ještě dnes neznala příčinu svého mladistvého zoufalství, kdy horoucí procitnutí její obraznosti a tajemné hnutí jejího těla budily v ní rozechvění polo toužebné polo bojácné.

Jako dítě toužila po životě a bála se ho.

A dnes věděla, že život nestojí za tolik úzkosti a naděje, že jest to věc velice všední. Mohla to očekávat! Proč toho nepředvídala?

Vzpomínala dále:

„Mama byla dobrá dáma, velice prostá a nikoliv příliš šťastná. Snila jsem o životě úplně jiném než byl život matčin. Proč? Cítila jsem kolem sebe jednotvárnost a bezbarevnost a představovala jsem si budoucnost jako svěží vzduch, plný soli a vůně. Proč? Co jsem chtěla a co jsem očekávala? Nebyla jsem dosti přesvědčena o marnosti všeho?"

Narodila se bohatá, v hlučném přepychu bohatství, příliš nového.

Dcera známého Montessuya, jenž silou svého ducha a své energie z nepatrného úředníka vyšinul se na vynikajícího peněžníka, vyrostla v historickém zámku Joinville, koupeném, opraveném, nádherně zařízeném jejím otcem. Za šest let vyrovnalo se toto sídlo se svým parkem a svými jezery skvělostí zámku Vaux-le-Vicomte.

Montessuy dovedl vytěžiti ze života vše, co může poskytnout.

Jsa úplným nevěrcem, přál si všech požitků tělesných a všech příjemných věcí, jež podati může tato země.

Ve věku padesáti let měl nejkrásnější ženy od divadla a některé ženy ze společnosti, jichž přepych pozvedl.

Užíval všeho, co vzácno, s neurvalostí svého temperamentu a s jemností svého ducha.

Mezi tím však ubohá žena jeho, šetrná a starostlivá, chřadla v Joinville, se vzezřením chorobným a žalostným, pod zorem dvanácti cariatid, jež v její komnatě podporovaly strop, na němž Lebrun vymaloval Titany svržené Jupiterem.

A zde, na železném lůžku, postaveném u nohou veliké nádherné postele, zesnula jednoho dne ze smutku a vysílení, nemilovavši na světě nikdy nic než svého muže a svůj salonek s rudým nábytkem v ulici Maubeuge.

Nežila nikterak v úzkém svazku se svou dcerou, cítíc, že jsou si příliš vzdáleny, že Tereza jest příliš volného ducha, příliš smělého srdce, a tušíc, že přes dobrotu a něžnost její jest v ní silná krev Montessuya, ona vášnivost ducha i těla, jež způsobila jí tolik bolesti, a již odpouštěla svému manželi spíše, než své dceři.

Ale Montessuy oceňoval svou dceru a miloval ji. Jako všichni lidé bujné, dravé povahy, měl své chvíle rozkošné veselosti.

Ačkoliv žil mnoho mimo domov, zařídil si přece vše tak, aby mohl téměř denně snídati s ní, a někdy vodil ji na procházku.

Měl smysl pro bibeloty a toiletty.

Jedním pohledem vše přehlédl, posoudil, opravoval v úboru mladé dívky nesrovnalosti, jež zavinil smutný a nápadný vkus její matky.

Poučoval, vychovával svou Terezu.

Brutální a vybroušený, bavil ji a poutal. Vedle ní probouzel se pud jeho dobývačný. On, jenž chtěl vždy podmaňovati si, podmaňoval si též svou dceru. Odváděl ji její matce. Obdivovala se mu, zbožňovala ho.

Ve svém snění viděla ho v pozadí své minulosti jako jedinou radost mládí. Ještě nyní byla přesvědčena, že není člověka tak milého, jako její otec.

Při vstoupení do života byla zklamána, hledajíc jinde podobné bohatství vlastností duševních a síly činné.

Toto zklamání provázelo také její volbu manžela, a možná že i volbu jinou, tajnější a volnější.

Svého manžela skutečně si nevyvolila. Nevěděla nic. Dala se provdati svým otcem, jenž, jsa tehdy už vdovcem, byl tísněn něžnými starostmi o dceru, uprostřed své činnosti neunavné a chvatné.

Dle zvyku svého chtěl záležitost skončiti rychle a dobře.

Uvážil zevnější výhody, osmdesát let urozenosti, jež přinášel hrabě Martin, zároveň s dědičnou slávou rodiny, která dala ministry vládě červencové i císařství.

Ani ho nenapadlo, že dcera mohla by hledati ve sňatku lásky.

Liboval si, že najde uspokojení okázalých přání, všední velikost, pýchu obyčejnou a hmotné výhody, jež byly mu cenou života. Neměl ostatně představy příliš jasné o štěstí počestné ženy na tomto světě. Byl však úplně jist, že dcera jeho zůstane počestnou ženou. To byl bod nezvratné jistoty v jeho duši.

Přemýšlejíc o této důvěře, absurdní a přirozené, jež tak špatně shodovala se se zkušenostmi a myšlénkami Montessuyovými o ženách, usmála se Tereza s jemnou ironií. A obdivovala se tím více svému otci, jenž byl příliš moudrý, než aby utvořil si nějakou moudrost nepohodlnou.

Dle úsudku světa neprovdal ji tak špatně. Její manžel byl lepší než mnohý jiný. Stal se velice snesitelným.

Ze všech upomínek, jež četla v popeli při tlumeném svitu lampy, upomínky na společný život jejich byly nejvíce pobledlé. Postřehovala několik rysů osamocených, trapně určitých, několik obrazů absurdních a dojem neurčitý a odporný.

Ta doba rychle minula, nezůstavivši pranic za sebou.

Po šesti letech již ani se nepamatovala, jak nabyla opět své svobody, tak snadno mohla ji získati od tohoto manžela, chladného, churavého, dvorného a sobeckého, od tohoto muže seschlého, sežloutlého v obchodech a v politice, pracovitého, ctižádostivého a prostředního.

Miloval ženy jen z ješitnosti, a nikdy nemiloval své ženy vlastní. Odloučení bylo úplné a otevřené.

A od té doby, jsouce si cizí, libovali si mlčky ve svém vzájemném osvobození. Tereza byla by chovala k němu přátelství, kdyby nebyla

shledávala ho lstivým, potměšilým, a velice obratným ve vylákání jejího podpisu, potřeboval-li peněz k podnikům, do nichž vkládal více tvrdošíjnosti než ziskuchtivosti.

Tímto způsobem neslo se jejich společné žití; v rámci tohoto poměru spolu denně hovořili, obývali, cestovali, a on přece neměl pro ni naprosto žádného významu.

Zahloubána do sebe samé, tvář majíc opřenu o ruku, před pohaslým krbem, jako zvědavá, jež vyptává se hadačky, spatřila náhle mezi upomínkami své minulosti podobu markýze z Ré. Spatřila ho tak jasně a přesně, že byla překvapena. Uveden k ní jejím otcem, jenž jí ho vychvaloval, markýz z Ré jevil se jí velikým a krásným, jsa ozářen třicíti lety intimních vítězství a společenské slávy.

Dobrodružství jeho šla za ním jako skvělý průvod. Sváděl tři pokolení žen a v srdcích všech, jež miloval, zůstavil nezničitelnou upomínku.

Jeho mužný půvab, vybroušená elegance a obyčej líbiti se, prodloužily jeho mladost značně přes obvyklou dobu.

Vyznamenával mladou hraběnku Martinovou způsobem neobyčejným. Dvoření tohoto znalce jí lichotilo. Ještě nyní s potěšením na to myslila.

Měl obdivuhodné obraty v hovoru. Bavil ji. Dala mu to na jevo, a od té chvíle usmyslil si ve své hrdinné frivolnosti, že důstojně zakončí svůj šťastný život podmaněním této mladé ženy.

Aby dosáhl svého cíle, rozestřel kolem ní své nejobratnější sítě. Ale ona unikla mu přece snadně.

Za dvě leta oddala se pak Robertu Le Ménilovi, jenž žádal si jí silně, celou horoucností svého mládí, celou prostotou své duše.

Myslila si:

„Oddala jsem se mu, poněvadž mě miloval."

Byla to pravda.

Však pravdou bylo také, že hnal ji k tomu jakýsi pud, němý a mocný, a že uposlechla tajné síly své bytosti.

Však toho nebyla si vědoma; co vědomě si přála, v co věřila, co chtěla a čemu povolila, to byl skutečný cit.

Poddala se ihned, jak seznala, že jest milována až k bolesti. Dala se rychle, prostě. Robert domníval se, že oddala se lehkovážně. Mýlil se. Cítila tíhu neodčinitelného, těžce cítila hanbu, že náhle musí cosi skrývati. Vše, co kdy kolem sebe slyšela šuškati o ženách, majících milence, náhle počalo hučeti a bzučeti ji kolem uší.

Ale, jsouc hrdá a jemná, vkusu dokonale vybroušeného, pečlivě ukrývala cenu daru, jejž činila, a neříkala nikdy nic, co mohlo kromě citů býti závazkem jejímu milenci.

Neměl ani tušení o této nevolnosti mravní, jež ostatně trvala jen několik dní a pak ustoupila dokonalému klidu.

Neublíživši tím nikomu, nedělala si výčitek. Byla spokojena.

Tento poměr byl ještě nejlepší stránkou v jejím životě. Milovala, a byla milována. Ovšem nepocítila opojení, o němž snila. Ale lze je někdy pocítiti?

Byla přítelkyní dobrého a počestného mladíka, velice oceňovaného ženami, velice hledaného ve společnosti, jenž byl pokládán za nepřístupného a chladného, a jenž k ní choval opravdový cit.

Rozkoš, již mu dávala, a radost, že pro něho jest krásna, poutaly ji k jejímu milenci.

Činil jí život nikoliv ustavičně blaženým, ale velice snesitelným a chvílemi příjemným.

Co netušila ve své samotě, přes neurčité tužby a neuvědomělý smutek: svou vlastní povahu, svůj temperament, své pravé povolání ženy — vše to bylo jí zjeveno jím.

Znala se, poznavši jeho.

Sympatie její nekotvily ani v mysli ani v duši.

Chovala k němu náklonnost prostou a určitou, jež nemíjela rychle.

A ještě teď těšila se z myšlénky, že nazejtří sejde se s ním v útulném bytu v ulici Spontiniho, kde po tři léta se scházeli.

Pohodíc dosti prudce hlavou, pokrčíc rameny, brutálněji, než dalo by se očekávati od dámy tak jemně vybroušené, pravila sama k sobě:

„Nu! Já potřebuji lásku!"

II.

Byl již soumrak, když vyšli z domu v ulici Spontiniho.

Robert Le Ménil zavolal na fiakra, stojícího v ulici a, pohlédnuv pátravě na koně i kočího, vstoupil s Terezou do vozu.

Sedíce vedle sebe, jeli v šeru, mezi neurčitými stíny, místy náhle prozářenými světlem, majíce v duši jen dojmy sladké a pohasínající jako zákmity světla chvějící se ve sklech.

Vše kolem nich jevilo se jim prchavé a neurčité, pociťovali v duši velice sladké prázdno.

Vůz zahnul na nábřeží Augustinské.

Vystoupili.

Panovala suchá zima lednová.

Tereza s rozkoší vdechovala pod závojem chladné poryvy větru, jenž přelétaje řeku, smetal po zemi prach, suchý a bílý jako sůl. Těšilo ji, volně se procházeti mezi neznámými věcmi.

Ráda dívala se na toto kamenné okolí, obestřené bledým svitem; ráda chodila rychle a pevně podél nábřeží, kde stromy rozkládaly pletivo černých větví po obzoru, ztemnělém kouřem města; rada dívala se, opřena o zábradlí, do úzkého řečiště Sekvany, jímž valily se temné vody.

Oddávala se smutku této řeky bez svěžích břehů, ba bez jediné vrby nebo olše.

Na obloze mihotaly se již první hvězdy.

„Zdá se, že vítr je uhasí," pravila Tereza.

Robert všiml si také, že hvězdy velice jasně se třpytí. Však nemyslil, že jest to známka deště, jako domnívají se venkované. Naopak všiml si, že devětkrát z desíti případů třpytění hvězd značilo pěkné počasí.

Přiblíživše se k Malému mostu, našli na pravé straně boudy se železnými odpadky, osvětlené čoudícími lampami. Běžela tam, prohledávala zrakem prach a rezavé předměty. Pak, pátrajíc dále, zabočila kolem rohu ulice a zabloudila až k jakémusi domku, podobnému kůlně, kde na vlhkých trámech od stropu visely špinavé cáry. Za špinavými okénky ozařovala svíčka několik hrnéčků, porculánových mísek, klarinet a svatební věnec.

Nechápal, jak tyto věci mohou ji zajímat.

„Co vás tam uvnitř může bavit?"

„Vše. Myslím na ubohou nevěstu, jejíž věnec jest zde pod skleněným příklopem. Oběd svatební konal se u brány Maillotové. V průvodu byl republikánský gardista. Bývá skoro při každé svatbě, jež v sobotu lze viděti v Lesíku. Což vás nedojímají, milý příteli, ty ubohé, směšné bytosti, jež také, když na ně řada přijde, odcházejí do veliké minulosti?"

Mezi hrnečky kvítkovanými, otlučenými a vybledlými, objevila nožík, jehož vyřezávaná rukojeť představovala ženu, dlouhou a plochou, učesanou à la Maintenon.

Koupila si nožík za několik sous. Těšilo ji velice, že měla doma podobnou vidličku.

Le Ménil přiznal se, že naprosto nerozumí bibelotům, ale jeho teta v Lannoixu byla velikým znalcem v tom oboru. Celý svůj zámek opravila a zařídila slohově. Když zámek opravovali, našli staré knihy, ozdobené rytinami tak frivolními, že jeho teta dala je spáliti.

„Vaše teta jest tedy velice hloupá?" pravila Tereza.

Již dávno vypravování o paní z Lannoixu dělalo ji netrpělivou.

Její přítel měl na venkově matku, sestry, tety, četnou rodinu, jíž neznala a jež ji drážďila.

Robert mluvil o všech s obdivem. Horšila se na to. Mrzela se na dlouhé návštěvy, jež konal v té rodině, a z nichž přinášel si jakýsi nádech omezenosti, jakési myšlénky úzké, a city, jež ji urážely. A Robert opět divil se naivně této antipatii a trpěl ji.

Umlkl. Pohled na krčmu, jejíž okna byla osvětlena, připomněl mu náhle básníka Chouletta, jenž byl pokládán za opilce.

Otázal se Terezy poněkud rozladěně, vídá-li ještě onoho Chouletta, jenž navštěvoval ji, maje přes uši obtočený červený šátek.

Mrzelo ji, že mluví jako generál Larivière.

Nepřiznala se mu, že od podzimu neviděla Chouletta, a že ji zanedbává s bezohledností člověka zaměstnaného, rozmarného, jenž neřídil se společenskými zákony.

„Jest duchaplný," pravila, „má obraznost a originelní povahu. Líbí se mi."

A když jí vyčítal, že má bizarní vkus, odvětila živě:

„Nemám vkus, mám vkusy. Myslím, že vy všechny mé vkusy nehaníte?"

Nehanil je, bál se jen, aby neublížila si, přijímajíc u sebe padesátiletého bohéma, jenž hodil se špatně do domu tak váženého.

Zvolala rozhořčeně:

„Choulette že nehodí se do váženého domu? Nevíte tedy, že každého roku tráví měsíc ve Vendée, u markýzky z Rieu . . .? Ano, u markýzky

z Rieu, katoličky, royalistky, staré šuanky, jak sama se nazývá. Ale, poněvadž Choulette vás zajímá, poslyšte poslední jeho dobrodružství. Pavel Vence mi je vypravoval. Rozumím mu lépe v této ulici, kde člověk vidí kamizoly a hrnky s květinami na oknech.

Této zimy, jednoho večera, když pršelo, Choulette setkal se u vinopalníka v ulici, jejíhož jména si už nepamatuju, ale která asi vzezřením podobá se této uličce, s nešťastnou dívkou, již ani prodavači v krámku nebyli by chtěli, ale do níž zamiloval se pro její pokoru. Jmenovala se Marie. A ani toto jméno nebylo její, nýbrž našla je přibité na dveřích pokojíku, kam se odstěhovala. Choulette byl dojat touto dokonalostí chudoby a skleslosti. Nazýval ji svou sestrou a líbal jí ruce. Od té doby už ji neopustil. Vodil ji prostovlasou a šátkem oděnou do kaváren latinské čtvrti. Říkal jí věci velice krásné. Plakal; ona také plakala. Pili, a když se napili, bili se. Miluje ji. Nazývá ji přečistou, svým křížem, svým spasením. Byla bosa. Dal jí hrubou vlnu a dráty, aby si upletla punčochy. A sbil sám této nešťastné dívce střevíce pomocí ohromných hřebíků. Učí ji snadným veršíkům. Bojí se, aby neporušil její mravní krásu tím, kdyby pozvedl ji z hanby, v níž žila v dokonalé prostotě a obdivu hodné otevřenosti."

Le Ménil pokrčil rameny.

„Ale ten Choulette jest blázen, a Pavel Vence vypravuje vám pěkné věci! Já jistě nejsem přísný. Ale jsou nemravnosti, jež se mi hnusí."

Šli, kam je náhoda vedla.

Tereza se zamyslila:

„Ano, mravnost, vím, povinnost . . . Ale ďábel aby našel, kde jest povinnost. Ujišťuji vás, že ze čtyř ve tří případech nevím skutečně, kde jest povinnost. Jest to jako s háčkem k pletení mé gouvernantky v Joinville. Celý večer jsme ho hledaly pod stolem, a když jsme ho našly, šly jsme spat."

Bylo více pravdy v těchto slovech, než sama si myslila. Robert myslil na to, když byl sám.

„Z té příčiny lituji někdy, že jsem nezůstal u vojska," odvětil Tereze. „Vím, co mi chcete říci. Člověk otupí při tomto zaměstnání. Ale víme přesně, co máme dělat, a to znamená mnoho. Shledávám, že život mého strýce, generála La Briche, jest velice krásný, plný cti a přece příjemný."

Tereza již ho neposlouchala. Zpozorovala na rohu ulice Galande prodavačku pečených brambor.

Seděla schoulena za zaskleným okénkem, tvář majíc ozářenu řežavým uhlím, uprostřed hustého stínu, a vybírala z kotlíku zlatité brambory, plníc jimi kornout ze žlutého papíru, mezi tím co rusovlasá dívka pozorně jí podávala svou červenou rukou dva sous.

Když dívka odešla, Tereza zpozorovala, že má hlad, a chtěla okusiti pečených brambor.

Nejprvé tomu odmlouval.

„Nevíme, jak jsou připraveny."

Ale konečně byl nucen požádati prodavačku, aby dala mu za dva sous kornoutek brambor, a sám dával pozor, aby přidala k nim soli.

Mezi tím, co vyzvednuvši si závoj, chroupala zlatité hlízy, odváděl ji do osamělých uliček, dále od plynového světla.

Octli se tak na nábřeží a spatřili černé obrysy kathedrály, zvedající se nad řekou. Měsíc, zavěšený nad krajkovým hřebenem, stříbřil boky střechy.

„Notre-Dame!" pravila. „Hleďte, jest těžký jako slon a jemný jako hmyz. Měsíc plíží se po něm a pohlíží na něj se zlomyslností opice. Nepodobá se měsíci v Joinvillo. Tam doma mám svou cestu, cestu úplně rovnou s měsícem na konci. Není tam každého večera, ale vrací se přece věrně, plný, rudý, přátelský. Jest to venkovský soused. Jdu mu vážně vstříc, plna úcty a přátelství; ale s tím měsícem pařížským nechtěla bych se stýkat. To není osoba z dobré společnosti. Co všechno viděl od té doby, co obchází po střechách!"

Usmál se něžně.

„Oh! Tu cestičku, po níž chodívala jsi sama, a již jsi měla ráda, poněvadž na jejím konci jest nebe, vidím tak, jako bych tam byl."

V zámku Joinville, kam byl pozván na honbu, viděl Terezu poprvé a ihned se do ní zamiloval. Tam, na malé pasece, řekl jí, že ji miluje, a ona poslouchala mlčky, ústa majíc bolestná, oči zadumané.

Tyto upomínky dojaly ho, hledal její ručku v rukávníku a silně ji stiskl.

Holčička, nesoucí fialky na ošatce, ovinuté větvičkou jehličí, poznala zamilované a nabízela jim květiny. Koupil kytičku za dva sous a podal ji Tereze.

Tereza šla ke kathedrále. Myslila si:

„Jest to ohromné zvíře; zvíře z apokalypsy . . ."

Na druhém konci mostu květinářka vrásčitá, vousatá, šedivá prachem, pronásledovala je košíkem plným růží a fialek.

Tereza, vsunujíc si svou kytičku za živůtek, vesele odpověděla:

„Děkuji, mám co potřebuji."

„Jest vidět, že jste ještě mladá," zvolala prodavačka úštěpačně a vzdálila se.

Tereza ihned tomu porozuměla a slabě se usmála. Ubírali se ve stínu obrovských kamenných postav, nesoucích žezla a koruny.

„Vejděme," pravila.

Neměl chuti.

Cítil jakési rozpaky, téměř strach, aby s ní objevil se v kostele. Ujišťoval ji, že jest zavřeno. Myslil tak, přál si, aby bylo zavřeno.

Tereza stiskla kliku a vklouzla do ohromného kostela, kde nehybné pně sloupů týčily se do temné výše.

V hloubi kmitaly se stíny kněží a klenbou rozléhaly se poslední zvuky varhan.

Zachvěla se a pravila:

„Smutek kostela a noci mě dojímá, cítím velikost konečného nic!"

Odvětil:

„Máme přece v něco věřiti. Kdyby nebylo boha, kdyby naše duše nebyla nesmrtelná, bylo by to příliš smutné."

Postála chvíli nepohnutě v temnu, řinoucím se z vysoké klenby, pak pravila:

„Milý příteli, nevíme ani co počíti s tímto krátkým životem, a vy přál byste si ještě jiný, jenž by neměl konce!“

* * *

Ve voze, jenž je odvážel, Robert pravil vesele, že ztrávil krásný den. Objal ji, jsa spokojen jí i sebou.

Ale ona nepodala se této dobré náladě.

Stávalo se tak nejčastěji mezi nimi.

Poslední okamžiky, jež trávili společně, byly jí kaženy vědomím, že Robert při odchodu neřekne onoho slova, jež by říci měl.

Obyčejně se s ní loučil krátce, jako by to, co se stalo, nemělo v jeho upomínce trvání.

Při každém rozloučení měla neurčitý dojem roztržky.

Trpěla tím již předem a stávala se podrážděnou.

Pod stromy ulice Course-la-Reine ujal ji za ruku a pokryl ji krátkými polibky.

„Viďte, Terezo, že zřídka kdy se lidé milují tak jako my?“

„Zřídka? Nevím. Ale věřím, že mě milujete.“

„A vy?“

„Já miluji vás též.“

„A budete milovat mě vždy?“

„Což to může někdo vědět?“

A vidouc, že tvář jeho se zasmušila, dodala:

„Byl byste klidnější se ženou, jež by přísahala, že po celý život bude milovat jen vás?“

Zůstal neklidný, s výrazem nešťastným. Byla dobrá a upokojila ho:

„Víte dobře, že nejsem lehkovážná. Nejsem jako kněžna Seniavineová.“

Pak pod stromy se rozloučili. On ponechal si vůz, aby dal odvézti se do ulice Královské.

Obědval v klubu a šel do divadla. Neměl času nazbyt.

Tereza vrátila se pěšky. Náhle probleskla jí hlavou upomínka na slova staré prodavačky: „Jest vidět, že jste mladá.“ Však tato slova nezněla již posměšně nebo jízlivě, nýbrž smutně a znepokojivě.

Ano, byla mladá, byla milována — a nudila se! (Pokračování.)

Ruka.*)

Národní ballada od Aug. Eug. Mužíka.

Když se dítě narodilo,
jakby slunce zasvítilo
matce, které v boží svět
nesvítilo deset let.
Bylo náhle tolik lásky
jako vlnek přes oblázky,
jako hvězdek na blankytě,
jako kvítků na pažitě.
Ale hřeší každá matka,
jejíž slova příliš hladká
na domluvu, na kárání,
jejíž ruka příliš krátká
i na přísné potrestání.

Sotva dítě samo stojí,
laje vlastní matce svojí,
sotva rozumu se chápe,
na matku se divě sápe,
sotva udrží se kyje,
matku svoji kyjem bije:
Pozdě matka lítost cítí,
nelze dítě obrátiti
ku pokoře, k poslušnosti,
hůř jen popouzí je k zlosti.
V matčin pláč se dítě směje:
‚Dobře se ti, mámo, děje,
do kouta se kliď mi, vari,
mámo hloupá, bloude starý!‘
A ta matka zaslepená
jenom pláče, jenom stená,
nemá vůle, nemá síly,
a jen stále vzdychá, kvílí.
Ruku tu však kletba stihne,
jež se na svou matku zdvihne!

Samo nebe hrůzu cítí,
nechce na to více zříti,

*) Pověst tuto slýchal jsem již jako dítě na Kralohradecku, v jakési primitivní formě básnické; zdali bylo to již nějaké umělecké spracování, není mi povědomo. Poznam. autor.

pošle smrt, by rázem, hbitě
skolila to spurné dítě,
jako lovec na kyn páně
střelí mladé, dravé káně.

Oplakáno, pochováno,
černou zemí zasypáno,
v růvek vsazen kvítek bílý,
a u hrobu matka kvílí,
bolestí div nesešílí.
Litostí a láskou štvána
běží zase k hrobu z rána,
tu však stane, jakby celá
hrůzou náhle zkameněla.
Běda, matko, běda tobě,
co to vidíš na tom hrobě?
Co se z toho hrobu chýlí,
to není tvůj kvítek bílý,
to je ruka tvého děcka,
strnulá jak kámen všecka,
to ta ruka proklatá,
na matku v pěsť zaťatá.

Omdlela tu matka rázem,
jak strom sťatý klesá na zem,
a jak život zase cítí,
ledovou tu ruku chytí,
líbá, hladí, líbá znovu,
do čerstvého tlačí rovu.
Marno, síla nestačí,
do rovu ji nevtlačí.
Ruka stále trčí z rovu,
stlačena zas vyční znovu,
stokrát matkou celována,
potokem slz umývána,
hlínou hrobu přikrývána,
ručka dětská proklatá,
na matku v pěsť zaťatá.

Přijde hrobník na pláč ženy,
stane všecek udivený,
přijde kněz a hrůzou strne,
marně na ni hlínu hrne,
marně kropí vodou svatou
onu ručku děcka klatou,
kadidlem ji nakuřuje,
olejem ji navlažuje,
svatá síla nestačí,
v hrob tu ručku nevtlačí.

Běží babka, ta zná čáry,
hádá z uhle, hádá z páry,
ta nemoci zažehnává,
smrt i život přivolává,
s nebe shání škodné mraky,
pomůže zde bába taky.

Zažehnáno, zaříkáno,
proseno i proklínáno:
Schovej se ty ručko malá,
abys klidně s tělem spala,
matce své již pokoj dala.
V míru lež již ve svém hrobě,
ruko dětská, pokoj tobě!

Zažehnáno, zaříkáno,
proseno i proklínáno,
zaříkáno ve dne v noci
pekelnou i boží mocí,
marně, síla nestačí,
v hrob tu ručku nevtlačí.

Žije v dáli stařík sivý,
moudrý, k lidem dobrotivý,
jménem božím tvoří divy.
Sto let již ten stařec žije,
chléb jen jí a vodu pije,
nemodlí se, nepostí,
přece zdráv v své starosti.
Medu, příze, chleba vzali,
na cestu se k starci dali,
před ním svoje dary složí,
pomoz, pomoz, muži boží!
Vypravují bídu všecku,
a co třeba činit děcku.

Přijal lidi, přijal dary,
a tak pravil mudřec starý:
„To je ruka nekáraná,
matkou nikdy netrestaná,
bodejž ruko, bodejž tobě
klidu nebylo ni v hrobě —
neb tu ruku kletba stihne,
jež se na svou matku zdvihne.
Tak ta ruka Bohem kletá
čníti má až v konec světa,
nedá pranic na modlení,
ani lásky konejšení,

pomohou jen kruté rány,
za živa jež odpírány.
Ať tři pruty trní spletou
na tu ručku malou, kletou,
do ruky je matce vloží —
bíj tu ruku s vůlí boží —
jak's nebila nikdy v žití,
tak ji nyní musíš bíti,
jak za dne tak za noci —
to jen může pomoci."

Děkovali, radu měli,
domů zas se navraceli.
Doma pruty trní vzali,
do ruky je matce dali,
aby onu ručku bila,
kterou marně konejšila,
a nad ní své slzy lila.

Když prvně tu ruku šlehla,
jakby ohněm nejžhavějším
vjela v hruď jí žhavá jehla.
A když podruhé ji šlehla,
jakby ledem nejchladnějším
na hlavu jí zima lehla.
Šlehala a plakala
a tak smutně říkala:
„Mrtvá ruko, tělo mámy,
schovej se už do své jámy,
dřímej klidně ve svém hrobě,
budiž věčný pokoj tobě,
nech jen matce svoje muka,
ať jí jimi srdce puká,
mrtvá ruko schovej se,
vlastní krví zalej se!"

Tak ta ruka ušlehaná,
vlastní krví zalívaná,
tak ta ruka zvolna hne se,
zaťatá pěst otevře se,
útlé prsty vláčné, jemné
do hrobky se vtáhnou temné,
a jen kvítek bílý prve
zrudnul navždy z dětské krve.

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

šelijaké měli o tom lidé v Javorově hovory, co Pán Bůh dobře udělal, a co by býti nemělo, na koho toho dopustil mnoho a na koho málo; některý ke všemu hlavou přikyvoval a na konec vždy dodával „Buď míno jeho pochváleno", — jiný nad tím či oním si zabručel a zaklel, a pak uznával, „že to ináč stejně na tom světě bejt nemůže". Ale to věděli všichni Javorovští, že Šmatlánovi z čísla stého a jedenáctého Pán Bůh ještě nikdy nic po chuti neudělal! Pořáde se Šmatlán hádal a vyčítal, špatně že jest svět zřízen, tak a takhle že by to býti mělo; uvažoval, proč že Hospodin tuhle nespravedlivost hříšnou trpí, proč všecky prostopášníky a utlačitele hromem svým nerozdrtí?

A nesrovnával-li se s Bohem, svým to stvořitelem, což teprve s lidmi! Každinký, snad do jednoho, byl mu solí v očích, sedlák i podruh, kněz „falář" i městská vrchnosť, faktor i učitel, bujný chasník i babička vejměnkářka, katolík i evandělík. Javorovští měli na Šmatlána s vrchu, že pořádem rýpe, i do sedláků a hospodyň ze statků a půlstatků; byl přece pouhý chalupník a to ještě do obce přiženilý, a o jeho starém poloslepém otci věděl každý, že chodí po prosbě! Pouštěli se s ním do půtky, — leč, co to bylo platno! — Šmatlán každého přehádal a učeně mluvil, že všecky hospodáře ze statků zahanbil. Nebylo divu, to všechno bylo z knih, jichž přeříkal hromadu. Bibli svatou měl v malíku, kancionály přezpíval snad všecky, četl Havla Žalanského O pronásledování církve, Komenského Manualník a vedle toho znal z časů dřívějších životy svatých, život Boží Matičky, popisy poutnických míst v Čechách, — — uměl se hádati s helvety i katolíky. Z kronik dověděl se, jak to v Čechách za starých časů chodívalo, kdo nad kým panoval a kolik hradů Žižka bezbožným pánům pobořil; kalendář také co rok na Poličském jarmarku si koupil a přinesl-li si dílo neb jiné potřeby z města v papíře potištěném, přeříkal jej, bylo-li to české, do poslední slabiky, ať to mělo začátek a konec, čili nic. A nečetl knížky jen tak, aby na nich říkal; uvažoval

o všem, co v nich bylo psáno, zda se to srovnává s jeho vlastním míněním, či co by proti tomu namítal, kdyby s tím, co knížku neboli kalendář sepsal, dal se do řeči. Čítal obyčejně v neděli a ve svátek a jen někdy za dlouhých dnů, za večera v zahrádce. Když pak druhého dne usedl k některému stavu, na nichž se dělal tu barchet, onde „verule“, dle pravidla podnůžky šlapal a za šňůru potahoval, která člunkem sem tam házela, tu táhlo jeho hlavou vše, čeho před tím v knížkách se dočetl, tu sám k sobě hovořil, hlavou vrtěl neb pokyvoval, zcela na svoje okolí zapomínaje. Žena neb dcery, jež opodál cívky na špulíři navíjely, někdy udiveně na pantátu pohlédly; ale časem jeho posunkům uvykaly, a šepot nebylo ve hluku, způsobeném brdy, podnůžkami i vijákem, stejně slyšeti. Přišel-li však někdo z obce do sednice, tu ovšem si všiml, jak tkadlec nepozoruje, že kdo vstoupil, jak dále na „veřtatě“ dělá a k sobě pološlasně hovoří; i bylo z toho hned řečí, že se Šmatlán zase s Bohem potýká, rozumy svoje mu vykládá, — a že stejně z těch kronik je všecek popletený. Když však Šmatlán mezi sousedy přišel, bystře řád světový rozbírati počal, když přirovnával, jak co bývalo a jak jest času nynějšího, — tu alespoň na čas umlčel vždy povídání „že nemá rozum jak se patří!“ Vyčetl-li mu kdo takovou věc, pak stáhl koutky suchých úst, pousmál se pohrdlivě a tajemně zároveň a máchl rukou. Bylo v tom mnoho sebevědomí a dokonalé opovržení tím „co říkají lidé“.

* * *

Jiří Šmatlán narodil se v letech třicátých ve Střemošicích u Luže na Vysokomýtsku. Jest to vesnička přikrčená k pásmu mírných pahrbků, v jejichž ochraně daří se obilné setbě i ovocnému stromoví. Jeho otec měl tam skrovnou chalupu, na níž vytloukal se dosti bídně, poněvadž bylo dětí mnoho, dluhů ještě více, ale polností pomaloučku. Dřel se poctivě, role dávala dosti pěknou úrodu, jako „v Čechách“ všude, ale co platno, — dětem na chleba a hábky dosti málo vybývalo, na splácení tíživých dluhů docela nic.

Největší útěchou chalupníkovou a takměř jedinou radostí jeho byly časté pouti na Chlumeček u Luže, kam za hodinu snadno došel; konal je téměř co neděli, v každý svátek Mariánský a kdykoli se kolem Střemošic proceství kmitlo. Tu po celou cestu hlasitě se modlil a zpíval, v prsa se bil, Boha Všemohoucího, Ježíše Krista i Boží Matičku za smilování a požehnání prosil, na schody vedoucí k nádhernému chrámu po kolenou se vláčel, stříbrné dvéře tabernakula pln důvěrné víry rukama i šátkem otíral, a šátek pak na tvář si kladl.

Starý Šmatlán byl jako všecko téměř obyvatelstvo okolí Lužeckého horlivý katolík a nic pro něj nebylo na světě krásnějšího než kostel na Chlumečku, ozdobami a obrazy přeplněný, všecek postříbřený a ozlacený. Pevně věřil, tak že to asi v nebi u Boha vypadá. Na tyto pouti brával s sebou i děti, nejraději chlapce Jiříka, který byl z nich nejčipernější a ve vzdálené Řepnické škole, přes nepravidelnou návštěvu záhy dosti dobře čísti i psáti se naučil. Vedl „na poutu“ hocha k tomu, co sám vykonával, a vypravoval mu vše, co o Chlumečku, o paní Hysrlové, za-

kladatelce i pánech Jezovitech, bývalých pánech jeho, věděl, — čehož ovšem mnoho nebylo. Zavedl jej i do polospustlého kostelíčka v Dolech pod Košumberkem, kde prý Rychmburská slečna Berková bývala zazděna a kde se nyní s uprášených zdí mračily podobizny otců Jezovitů, z Chlumečku — zámečku vyhostěné.

Jiříkovi líbila se nádhera na Chlumečku, hra varhan a zpěv na kůru, jen s houfy děsně zmrzačených žebráků na cestě a na schodištích spřáteliti se nedovedl a jedenkráte se otce zeptal, proč že Panenka Maria mrzáky neuzdraví, když se tolik dnů do roka na úpatí jejího chrámu modlí a ji vzývají? Starý Šmatlán nad touto neočekávanou otázkou trochu se zarazil, ale pak hlavou potřásl a pravil: „Iuu, chlapče, žebráků a mrzáků ve světě bylo dycky a nejspíš bude, — to snad už tak bejt musí! A stejně takovýmu žebrákoj je kolikrát líp, než sedlákoj a chalupnikoj, — robotu nedělá, daně žádný nevybejvá, sebere svoje krejcary a groše, leckdes se vyspí, — starosť žádnou nemá.“

Chlapci se tyto důvody příliš nezamlouvaly; nepřestával na Chlumečské žebráky pohlížeti jako na něco, co býti nemá. Stejnou nechuť měl proti obrazům páterů jezovitů; jejich žluté tváře, oholené lebky, přísné oči budily v něm hrůzu a teprve, když otec mu vypravoval, že byli slavní kazatelé, smířil se s obrazy Dolského kostelíčka. Kázaní poslouchal nade vše rád, sedal při nich ani nedýchaje; a často si myslíval, kdyby tak někdy mohl býti knězem-kazatelem a lidi svou řečí rozplakati! —

Ale na to nebylo ani pomyšlení, — kdež pak on, syn chuďasa, jehož chalupa přijde asi co nevidět na buben! — Když mu bylo již přes dvanácte let, někdy, jsa na pastvě sám, vylezl na kámen ve stráni vysedlý a počal tlumeným hlasem opakovati, co si z kázání pamatoval. Obdržel také starou, tuze vetchou knížku od otcova známého v Luži, v níž bylo říkání o Chlumečku od časů pánů Slavatů až na náš věk, tu četl tolikráte, že ji uměl již z paměti.

Nemohlo ani jinak býti, než že ustavičné pouti, naslouchání kázání a četba knížek většinou k Panence Mariji a svatým mučedníkům se nesoucích, jimiž kramáři všecko okolí zaplavovali, učinilo ponenáhlu z hocha Jiříka tak horlivého katolíka, jako byl jeho otec; jen že víra a bohoslužba otcova byla skroušená, jaksi plačtivá a u hocha plápolala nadšeně, netrpělivě, chtějíc jakoby vše obsáhnouti, proniknouti. Věřil, že není bohulibějšího kraje nad okolí Luže, v němž posvátný Chlumeček jako Boží hrad uprostřed ční a na stráži proti zlému duchu stojí; doufal, že ta ustavičná pobožnosť konečně vše napraví, všecky křivdy vyrovná . . .

Až kdysi vraceli se s otcem z poutu „Matičky Boží Vstoupení“ a sprovázeli jistého souseda z Martenic, s nímž chtěl si starý Šmatlán pohovořiti o svých záležitoslech a za radu a přispění jej požádati. Na místě, co by se dali stezníky přímo ke Střemošicům, kráčeli vzhůru k Veletickému kostelíku, daleko viditelnému a zabočili pak podél Olšinky ke stavením v pěkně zeleném stromoví takměř ukrytým. „Te jsme v Lozicích,“ vysvětloval soused Jiříkovi, jenž zvědavě před sebe hleděl. Přišli na malou náves a hoch uviděl nedaleko potoka velikou zděnou budovu, slušného vchodu, ale menších oken. Blíže ní téměř mezi stromy krylo se

jiné stavení, nízké, táhlé. O tomto si Jiřík snadno domyslil, že jest to škola, — ale co bylo to druhé?

„Nejní to ani špejchar, ani zámek, dyť ináč by tu byl kolem do kola dvůr?“ divil se nahlas. Souseda netěšilo, že si hoch tak nápadně vede, i řekl polohlasně: „Je to helvetská modlitebna či jak říkají „dům Páně“ a vedle je škola. Pote dál, nemaj' to rádi, když im kdo kostel vokukuje.“

„Kostel?“ divil se chlapec poznovu a zase hlasitě, „dyť to nemá ani věž ani kříž, ani zvonici se zvonama! Takle přecej kostely nevyhlížej'! Pantáto, co sou to zač, ti helviti? Sou to snad židi jako dole v ulici Lužeckej, neboli Turci, co s nima ty vojny bejvaly, jak vo nich dědeček hovořil? Modlej' se taky k jednomu Bohu?“ Oběma mužům vstoupila krev do tváří i ohlíželi se, zda-li hocha nikdo neslyší, — ale již již ozval se za nimi ostrý ženský hlas: „Jsou křesťané jako ty, kluku prostořekej, ba lepší, stokrát lepší, — jsou to ti praví služebníci Hospodinovi, kerý se držej' čistý víry předků — —“

Ohlédli se všichni; v okně bedněné malé chaloupky šikmo proti modlitebně, stála žena prostředních let, chovající děcko v táči. Zaslechla hlasitou řeč hochovu a zle se kabonila, že i ve vlastní obci jinověrci se posmívají. Jejími slovy upozorněn přibelhal se k okénečku stařec, jenž hlouběji v sednici na „lajci“ kolem pece si hověl. Zahlédl skupinu tří mužských osob, z nichž oba dospělí byli v nesnázích napolo odvráceni a jen výrostek asi šestnáctiletý snaše směle do tváře se díval. „Tu ten kluk bezbožný Domu Páně se pošklebuje,“ vysvětlovala žena zamračeně.

„Já jenomej řek, že to jako kostel nevyhlíží,“ bránil se Jiřík tvrdošíjně. „A taky že neé! Kostel Boží Matičky na Chlumečku do konce ináč se nese, — — je to krása k nevypsání. Tole špejcharu se podobá neboli skrejši — —“ Starý Šmatlán zatahal smělce za rukáv kazajky, obávaje se, že z toho všeho bude mela, která celou vesničku vzbouří. — Ale slova Jiříkova uhodila ve starci na netušenou strunu: „Ba skrejši, hochu, dobře hádal's! Z chrámů vysokých do skrejší přestěhovali se služebníci Kristovi; ti, kteří tomuto kraji jednou panovali, spokojeni jsou, že vystavena jim církvička maličká! — — Bývaliť před nedávnem časové ještě horší.“

Hoch zahleděl se do stařečka a byl by rád ještě dále vyčkával, co tento poví, ale Martenický soused škubl jím, tak že byl nucen dáti se na pochod a starý Šmatlán spěchal za nimi se sklopenou hlavou. Teprve když tlum Lozických domků zmizel, vydechli muži volněji, ale Jiřík byl jako u vyjevení, vždyť ten stařec mluvil jak kazatelé na Chlumečku, — a byl přec jenom vejměnkář z baráku! A to co povídal o pravých služebnících Kristových, kteří tu panovali? O tom v knížkách nikde psáno nebylo, leda že se naskytovala zmínka o jakýchsi kacířích, kteří svatou katolickou církev hyzdili, až pak s pomocí Boží odtud uklizeni byli. Dorážel na oba muže, aby mu pověděli, jak se to má s helvity, jejich modlitebnou a tím panováním. Otec nedovedl říci téměř ničeho, ale ze souseda Martenického Jiřík po dlouhém zdráhání se jeho vytáhl, helveti že jsou také křesťané, ačkoli jim lidé přezdívají kacířů, na Boží Matičku

že však nevěří ani na přímluvu svatých a mše svaté že nemají ani křížů. Jde prý pověsť, že za moc starých časů celý Lužecký kraj k téhle víře se přiznával, ale pak že přišla k zatracení a vyhlazení, a na důkaz vítězství že byl postaven Chlumeček. Pak zase prý císař Josef na to svolil, aby se lidé k ní hlásili, — ale museli s tím býti hezky ticho. Soused vypravoval to nerad, sám že prý do těchle věcí nikdy se neplete, rejš že jest s každým člověkem za dobře. Jiřík již již vyjel, že kazatelé přikazují, aby kacíře napravoval kdo může, — ale otec, obávaje se, že přítele rozhněvá, přetrhl hochu řeč, řka, aby se nepletl do něčeho, čemu nerozumí.

Přišli za rozpravy do Martinic k sousedově chalupě; tam obdržel starý Šmatlán půjčkou částku na uhražení velmi naléhavého dluhu a vděčen dal se na zpáteční cestu. Ani syn ani otec nemluvili; starý dával pozor na stežníky a meze, aby co nejdříve domů se dostal, poněvadž tmy přibývalo a měsíc dnes nešeřil; při tom uvažoval o svých záležitostech, kterak by se přece z nesnází svých vypletl.

Jiřík stále viděl a slyšel Lozického starce a pyšnou zamračenou chalupnici... Kterak se ti kacíři vynášejí a rouhají — a k Boží Matičce ani se nemodlí... Proč jen ona připustí, že onen stařec mluví tak pevně, neohroženě, jakoby pravdu měl...? Toho večera, přes velikou únavu Jiřík pro myšlénky dlouho neusínal; a kdykoli pak na stráni neb v hájku kázal, vždy se s onou ženou a starcem hádal — — Jen kdyby těch knížek měl více, aby přišel pravdě na kloub — — — —

Jiříkovo hloubání a uvažování na čas přetrhla pohroma, která rodinu ráz na ráz stihala. Půjčka Martenického souseda Šmatlánovi nepomohla; čím dále tím bylo zřejmější, že se chalupa nedá udržeti a to Šmatlánku, již dosti udřenou, tou měrou shroutilo, že, když se na zimu nachlazením rozstonala, ani nedbala se vyléčiti, — zemřela na rychlý zápal. Nyní bylo o jedny dělné ruce méně, pohřeb taky stál nějaký groš, tu teprve to nepůjde, naříkal si starý Šmatlán a učinil všemu krátký konec. Prodal chalupu i polnosti, dluhy až na nepatrné částky poplatil a udělal si vejměnek: trochu bandor, trochu žita a k obývání malý přístěnek. Pomyslil si, až nebude míti do práce síly, aby měl kde zůstávati. Přístěnek pronajal za pár renčáků do roka známému podruhu a sám hodlal jíti do hor na moravské hranice, do Javorova, kde měl sestřenici na statek dobře provdanou. Věděl, že tam jest chasy vždy potřeba, mají na sto měr pole a luk, kus lesa, v zimě dělají plátno. Přijmou jej ochotně, vždyť rozumí práci v poli i tkalcovině, kterou v zimě provozoval po nesčíslné roky. A Jiříka, který tomu rovněž, ba lépe rozumí než on, vezme s sebou; hoch je hezký, třeba drobný, čiperný, může tam v horách udělat štěstí. Nejstarší hoch, silák, již dávno sloužil ve Štěnci za pohůnka a nyní již byl za pacholka, děvče od dvanácti let je na vedlejším statku, — jak byl nyní rád, že mu zemřely mladší děti, nad nimiž mnoho se naplakal, co by si teďkom počaly, bez mámy a v podruží!

Jiřík šel ze Střemošic rád; dychtil spatřiti nový kus světa, byl zvědav, kterak to vypadá „v horách“ a k rodné vsi nic jej nepoutalo. Matka byla zakopána a s vrstevníky nekamarádil, neměli jej rádi, poněvadž chtěl všemu lépe rozuměti. Jen Chlumečku, poutů a kázání bylo mu líto;

ale otec k tomu poukazoval, že i z hor lidé s procestvím sem chodívají. Oni dva že také půjdou, — vždyť musí se někdy do Střemošic za vejměnkem podívat.

* * *

Javorov jest vesnice velmi půvabná, rozsetá po obou stranách horské silnice, hojně jeřáby a javory vroubené, od čehož asi jméno obdržela; po stráních zabíhají do ní „bořiny", jedlové to a smrkové lesíky, tu a tam světlými buky promísené a mohutnými rulovými balvany prostoupené. Balvany ty staví a spolu vzpružují běh bystřiny „Černý potok" zvané, která týmže směrem jako silnice se bere, a vyskytují se i leckde v lukách a podél cest, podávajíce o tom svědectví, na jaké že půdě, lesům a skalám urvané, Javorovské role jsou založeny.

Jiřík Šmatlán ocitl se tu skutečně v jiném světě a na dlouhý čas naskytovaly se jeho dychtivé rozbíravé mysli stále nové a nové dojmy. Na statku u tetky celkem to chodilo tak, jak vídal u hospodářů ve Střemošicích, Řepníkách, Voleticích a Radimi; záhy tu uvykl i práci i pazderce (podruží), která byla mu s otcem vykázána. Jinak bylo ve vsi; zde se to Střemošicům ani trochu nepodobalo, i užil každé volné chvilky, která mu po práci, v neděli a ve svátek zbývala, by se po Javorově ohlédl. Chodíval kolem „hrobek", jež pole vroubila a připomínal si, jak mu na statku vysvětlili, rulové ty „hrobky" že pocházejí od „rumování". Nikdy dosud při „rumování" nebyl, přál si viděti, jak žulové balvany v polích prachem rozstřelují a ze tříště pak hrobky urovnávají. Ba, někde balvanů ani nedrobili; nastavili je jednoduše kolem usedlosti, až tato jako tvrz nějaká vypadala.

Právě pod lesem byl veliký statek a při něm krčila se malá chaloupka, jejíž pěkná lomenice, do zahrádky obrácená, byla všecka „divokým vínem" porostlá; mezi statkem a barákem byla taktéž hradba z balvanů a na největším, prvním, byl velikými tiskacími písmeny vryt nápis, do jehož luštění se Jiřík ihned dal, jak poprvé jej spatřil. Ale nedovedl to hned přečísti, písmena byla k sobě divně připojena, jen rok 1842, tedy několik let před příchodem jeho do Javorova, snadno přečetl. Častěji vracel se ke kamenné hradbě za hezkou chaloupkou, aby nápis rozluštil, a vídával, jak z okének pod lomenicí vyhlédá pěkný, kulatý obličej mladé, pomalé ženy. Až konečně se mu podařilo písmena ve slova a věty sestaviti, četl: „Léta 1842. Pavel Kučera, nakladatel. Skály kopu, ploty stavím, kdo chce zboží, to nevím."

Lidé vidouce hocha často pod kamenitým lesem blouditi, pověděli mu, že vedlejší statek býval Kučerů, teď že změnil jméno, ale zůstal v rodě, a také, že chaloupka, kolem níž potok tak zpěvně klokotal, nenáleží ke statku, nýbrž sousedu Plíhalovi, jenž se nedávno oženil. To asi Plíhalka z okénka nakukovala — je zvědavá, nemá na pilno, ani co chovat.

Jiřík vylézal i na „Vysoký Vrch", za Javorovem na jih se pnoucí; vyšplhal na špičatý balvan, který označoval vrchol a rozhlížel se: takového pohledu dosud neužil, kopec za kopcem vyrůstal směrem k Moravě, všecky tmavé, lesem porostlé, a mezi nimi čněly tu a tam ohromné holé

skály. A tamto, kde vinula se říčka, jen olšovím ji obrůstajícím zřejmá, byla již Morava a na ní zase kopce, zase skály. Jiřík vzpomínal, jaká byla doma již rovina, když se podíval od Voletic, stále se to k Chroustovicům nížilo a nížilo. Zde skorem ani není lze vystihnouti vesnic, jak jsou v hlubokých údolích skryty! — Vzpomínal Chlumečku a jeho nádhery — takový nebude ani chrám v Poličce ve městě, až bude dostavěn — a Javorovský kostelíček — jak byl maličký, a jakou měl zčernalou dřevěnou zvonici, jakoby všemi horskými větry byla ošlehána a nahýbána!

I Lozic vzpomínal, helvetské ženy a výmluvného starce — ba, Lozic častěji než čeho jiného, vždyť i zde v Javorově, div divoucí! je modlitebna bez věže, zvonů a kříže, s malými okny a postranným vchodem a vedle ní hezká fara v květinové zahrádce, hřbitov, balvany obklíčený, naproti pak škola. A v každém druhém skoro stavení jsou kacíři — helveti, jakoby to muselo být! Hospodyně-tetka, jejíž statek stál právě naproti kostelu svaté panny Markyty, a která den co den na mši svatou chodívala, často říkala, „že ti helveti šňupou vítr“,*) jakoby byli pravověrní křesťané. Mají zvláštního učitele a farář jejich mladý, když na křtiny nebo vdavky do modlitebny se ubírá, aneb před pohřbem kráčí, vede si jako král nějaký, jakoby místo černého měkkého birytu nesl korunu zlatou a místo černého taláru hranostajový plášť. Ani „milostpán“ z protější fary tak hlavu nenese — je stařičký, shrbený, už jako do sebe schoulený.

Jiřík napínal sluch, kdykoli octnul se mezi čeládkou, nebo v přítomnosti hospodářů, aby o těch kacířích-helvitech cosi bližšího se dověděl. O faráři slyšel, že je kazatel ohnivý, jejž všecko okolí spěchá vyslechnout — ba jsou prý v „domu Páně“ tam na stráni často i zvědaví katolíci . . . Osadníci prý by za něho do ohně šli a mají jej ve vážnosti takové jako katolíci nějakého svého svatého. To nešlo Jiříkovi nijak do hlavy, zvláště když se zároveň dověděl, že helveti na svého faráře kromě štoly ještě zvláště platí a podle úmluvy potraviny, chléb, máslo, vejce, med na faru dodávají. Vítězně si pravil, to že je katolický kněz jiným pánem, na žádném nezávisí, vše mu dává patronát, nějaká vzdálená vrchnost — to jakoby už byl pastýřem jen z milosti Boží a leda biskupa, jednoho ze zástupců apoštolů. Opravdu nepochopoval, proč mladý pastor tak sebevědomě si vede.

Stále se kasal, že se s některým helvetským mladíkem dá do půtky, že jim poví o Chlumečku, o panence Mariji, o poutech a očekával, že se mu mezi katolickou omladinou pobídky, posily dostane — Ale chyba lávky; jakoby nikdo nedbal, jako by se to rozumělo samo sebou, že tu helveti žijou vedle katolíků rovnoprávně, — jediná hospodyně časem zabručela, — a ta jest také ze Střemošic, od Chlumečku. Či by to bylo pravda, že tahle víra celému kraji jedenkráte panovala, — jak tvrdil Martenický soused a onen stařec v chaloupce Lozické? —

K nespokojenosti Jiříkově přidala se prudká závisť, když zaslechnul, jak ti kacířští helviti čtou všichni bibli, Starý i Nový Zákon, jak ji mají skoro v každém baráku a co jinýchj eště knih starodávných, postil a žal-

*) Pyšně si vykračovati, rčení v jistých vesnicích Poličska oblíbené.

tářů! Kéž by on to vše směl přečísti! Tady v Javorově škořem ke knize se nedostal, otcův Nebeklíč umí téměř z paměti, sám má takové malé modlící knížky a není v nich ani hezké říkání. Proč oni mohou čísti tolik knih, ba mají prý zásluhu, čím důkladněji a více jich přeříkají — — A jemu ničeho se nedostane! Vychytrá na ně, vypůjčí si, aby také věděl, co stojí v knihách kacířských — — A do jejich modlitebny také půjde s některým kamarádem a vyslechne toho divotvorného faráře — však zajisté lépe vejklady nebude dělati než slavní kazatelé na Chlumečku!

* * *

Jedné neděle v létě, byv s otcem ráno na mši svaté, zašel s Bobšem Popelků, čeledínem ze statku „u Makovských", podívat se do helvetského chrámu Páně. Když vystupoval na kamenné stupně, vedoucí se silnice k šeré modlitebně, třásly se mu nohy a zima mu bylo po celém těle. Vzpomněl na příběh o mládenci Danielovi, který vypravoval často velebný pán ve škole, do níž ze Střemošic chodil; on, Jiřík Šmatlán, také octne se ve lví jámě — zdaž vyvázne bez pohromy? Co tam asi uvidí a uslyší?...

Ohlížel se na všecky strany, zda na něho lidé pohlížejí; ale zdálo se, že si ho celkem nikdo nevšímá, všichni šli vážně, veliké kancionály k sobě tisknouce, a šlehl-li někdo zrakem po chlapci, byl pohled ten ponurý, vyčítavý, nikoli bázlivý. Vešli a stoupali po vrzavých dřevěných schodech, jež vedly na kůr určený „omladině". Jiřík skrčil se do koutku, a sklonil hlavu, ale zpod sklopeného čela vše pozoroval.

Jak divně to tu vyhlíží! Opravdu, ani trochu jako v kostele! Kdež pak Chlumeček, — ona se ta „skrejš", jak se tehdy vyjádřil Lozický stařec, nedala přirovnati ani k svatomarkytskému kostelíčku. Oltáře, ani květin, ani svící tu neměli, na stěnách místo obrazů visely černě natřené tabule a na nich byla zřejma jakási čísla. Naproti kůru, kde se Jiřík krčil, byl kůr druhý s varhanami, po straně při zdi prostá kazatelna a pod kůrem skorem uprostřed modlitebny kulatý stůl dřevěvěný, řezbami ozdobený a jakýmisi písmeny a tvary vykládaný. Jinak po celém prostoru byly lavice, v nichž po jedné straně zasedali muži, po druhé ženy. Jiřík strčil loktem do Bobše, který sklonil se přes brlení kůru a dívaje se na černé tabulky ve svém tlustém kancionále listy převracel.

„Cák je támle to? zašeptal, „to kulatý; stůl, či co? K čemu to je?"

„Cák by to bylo inšího," navzájem šeptal Bobeš Popelků, „okolo toho stojíme při večeři Páně." Zase prolétlo Jiříkovi hlavou: „Jsou to divní křesťané, — neklekají ani při sv. přijímání, místo oltáře postaví si stůl — a hostie kde asi mají?" Avšak v tom již zazvučely na protějším kůru varhany a všecka shromážděná obec počala zpívati k zádumčivě jednotvárné melodii z otevřených kancionálů. Bobeš druhu také přistrčil svou knihu a ukazoval mu prstem, co zpívají; Jiřík napjatě sledoval řádky a poznal, že jsou to jakési žalmy, smutné, žalobné a že obec v nich pokračuje skoro do nekonečna. Mezi tím bloudil hoch zrakem po přítomných; uviděl hospodáře a hospodyně z mnohých statků a zase chlapce a ďouky, s nimiž setkával se na valše, když hospodáři šel s plátny do mlýna — Panenko Marija, vždyť je půl Javorova na evanjelickou stranu!

Spatřil také onu boubelatou hezkou žínku, která se na něho dívala, když luštil nápis v kamenném plotě, mladou Plíhalku. Vypadala dnes jinak v bíle naškrobené „lebce“ s červeným fáborem vzadu, v tmavomodrém špenslu a pestrém fěrtochu, nějak slavnostněji, ale přece ji poznal.

Když bylo mnoho veršů přezpíváno, vstoupil na kazatelnu farář. V Jiříkovi to hrklo; skoro se bál, aby jej nespatřil a z chrámu nevypověděl — — Vždyť sem přišel zákeřně, s úmyslem zlým, aby ty kacíře vyzkoumal a pak s nimi líp hádati se dovedl. Netroufal si podívati se naň; a pak, když tak konečně učinil, pojala jej zase bázeň. Farář stál tu s hlavou vztýčenou, ruce maje pevně o lem kazatelny opřeny; postava jeho byla prostřední výše, tvář rysů spíše ostrých, což mírněno poněkud rámcem bohatých rusých vlasů, jež až po šíji mu kroužily, a dlouhého splývavého vousu rovněž bledé barvy. Přečetl z bible nejprve thema; bylo z evanjelia o vzkříšení dcery Jairovy. Dokud vykládal dojemný příběh ten, mluvil klidně, pak rostl proud řeči, když s dočasnou smrtí dcerky knížecí srovnával časnou smrt člověka, jehož Kristus uvede opět v život, — ve věčný život ducha. Jiřík si v duchu pravil, tak že káží i velební páni na Chlumečku, také jim jde řeč hezky, také oni, mluví-li o smrti, vzkříšení a životě věčném, posluchačstvo své rozplačou. Ale náhle přešel kazatel na cestu zcela jinou; nachýlené hlavy posluchačů se vztyčovaly, z očí, z nichž prve padaly slzy, blýskalo vzrušení, vášeň, vzdor. Počal k mladé něžné dcerce Jairově přirovnávati víru, jíž byla obec jeho vyznavatelkou. Líčil ji krásnou jakou může býti jen dcera pravdy, něžnou, jako beránek bílé vlny, láskyplnou tak, že nepřipouštěla, aby ubližováno bylo komukoli. Zdaž bylo divu, že světlá dceř Kristova v české vlasti podmanila si téměř všecka srdce? — Ale když kvetla květem nejlíbeznějším, tu jako mrak přišla choroba zákeřná, svatá dceř nebes sklonila hlavu pod rdousícíma rukama a zdánlivě skonala. I chodili po vlasti ti, kteří radovali se ze smrti její, poněvadž byla čistá, světlá, kdežto v nich sídlily myšlénky temné, — a všude vyhlašovali, že zemřela a více nevstane víra beránkova. A místo lásky usídlilo se ve vlasti pronásledování, místo záře mraky černé. Ale třeba že nepřátelé světla a pravé víry Kristovy vyhlašovali sebe úsilovněji, že jí více není, třeba že ničili vše co po ní zbylo, knihy, listiny — ona jen dřímala a probuzení její bylo blízké. Neboť Kristus přicházel; sestoupil v srdce a mysl mocných, vzal za chladnou ruku dcerku spící a pravil jí: „Vstaň a choď.“ I počala znovu zjevovati se po vlasti, znovu prýštila z ní lahoda pravdy a lásky — prchaly mraky, zář osvítila kraj. Ti, již plakali nad mrtvou, slzy své osušili a plesali a ti, kteří vyhlašovali její skon, prchali před světlem jejím a zalézali v prokletí, temnotu. Kazatel končil pobídkou, aby všichni, již milují světlo a pravdu, cestu urovnávali vzkřísené dceři Boha, nejen v srdcích svých, ale i k srdcím lidí ostatních, tak, aby všude zavládla láska, smír, pravé poznání.

S Jiříkem Šmatlánem zatočil se svět; ani neviděl jak farář se starobylé kazatelny sestoupil, neviděl Bobše jak mu v kancionálu ukazuje na novou píseň. Nerozeznával v ní slov, jen stále ještě slyšel proud řeči kazatelovy, jenž se valil a vzpínal jako vlnky přes balvany v Černém potoce. Nevěděl, zpívala-li obec zase tak dlouho, jako prve; když se

počala ostatní omladina rozcházeti, strčil jím Bobeš a Jiřík potácel se za ním s vrzavých schůdků. Bobeš mu cosi šeptal, ale místo odpovědi zeptal se ho Jiřík, jenž řeč kazatelovu stále v hlavě přemílal, koho to myslil „falář“, když mluvil o těch, kteří chodili po kraji a ničili knihy a listiny. „Smejšlím, že na Jezovity mířil,“ odtušil Bobeš, „ale kdož pak ví, — stejně těch nepřátel víry bylo všelijakejch a dost.“ Octli se za řeči té na hřbitově těsně mezi zástupy; tetka jakási v květované loktušce zaslechla řeč obou výrostků a připletla se k tomu výkladem: „Kdák by to byl nežlivá páteři Jezoviti? Tam na Chlumečku před Lužej měli svůj hrad, odtamtád vycházeli a pálili bible, kde kerou našli. Našemu prachdědkovi taky na ni přišli — bejval ve Zderazi u Proseče, eště je ve stavení po místě památka, kde jí skrejval. Ti to uměli! Málo co jim ušlo. Je to diu slyšet, když staří vo tom hovořejí.“ Jako blesk kmitl Jiříkovou myslí obraz vnitřku kostelíčka v Janovičkách, s jehož sešlých stěn shlížely ponuré tváře bývalých pánů Chlumečka. Tedy oni pálili knihy — a ten helvitský farář pravil, že byli nepřátelé světla — a pravdy — —

Dostal se na silnici, ani nevěda jak a kráčel zvolna s Bobšem Popelků ke statku. Když již se rozcházeli, pravil Bobeš druhovi vítězně: „Umí ten náš pan falář dělat krásnou vejšplechci — co? Tomule se kolem do kola žádnej nevyrouná! Jeho může poslouchat evandělík, katolík, žid nebo třá mahometán — každičkýmu se to líbí! Šak na našeho ti ostatní vrčej' — nejsou spokojeni, jak vejklady dělá — ale dvojctihodný pán nedbá.“

Toho dne Jiřík Šmatlán obědu mnoho neudělal. A přece byly mísy, které maminka*) na veliký stůl v rohu nosila, vrchovatě naplněné, polévka byla s drcením a krupičný svítek s omáčkou koprovou leskl se žlutě jako zlato. Všichni chutě „žlicou“ do mísy sahali a sousta co největší lovili, jen mladší Šmatlán váhavě k jídlu se měl. I hospodyně si toho všimla, když konečně ke stolu přisedla. „Něchde se's uhnal?“ uhodila na chlapce přísně. „Kdák's chodil?“

„Vono ho, maminko, ani v kostele vidět nebylo,“ podotkla prostořece Mařka, mladší děvečka, která měla na Jiříka svrchu, protože si jejího nadcházení nikdy všimnouti nechtěl. „A dom šel s Bobšem Popelkovým, s tím helvitem.“

Hospodyně přísně pohlédla na Jiříka, ale ten hned podle pravdy pověděl: „Byl jsem se s Bobšem podívat na jejich kostel a přišlo mi tam mdlo.“

„No, kdák by ne?“ hněvala se hospodyně. „Taková je to ďoura šeredná, vokýnka do ní jako dlaň a celičkej tejdeň duše živá v ňom nejní. Potomej chdyž v tu boží neděli ho votevřou, je tam jako v kryptě. No, mě by tam za vlasy nedostal — a co ty, chlapče, tam lezeš?“

Jiřík se zapálil nad spravedlivou důtkou; chvíli neodpovídal, pak koktal: „Jenomej tak, chtěl jsem vědít, kerak to tam vyhlíží.“ Jak mohl by hospodyni před veškerou čeládkou říci, že šel ty kacíře vyzkoumat, aby mohl je líp přehádat a obracet? Vždyť byl by musel podle pravdy

*) V některých vesnicích Poličska říká čeládka hospodářům „tatínek“ a „maminka“.

dodati, že nyní, když tam v modlitebně byl, jest k tomu ještě méně schopen, než dříve! Což nevyzýval onen kněz kacířů lid, aby hledal pravdu a světlo, všude jim razil cestu? A on Jiřík tolik vždy po pravdě toužil — — —

Přísná hospodyně poznávala, že hoch není svůj, seděl tu stále smutně. „Jdi si na strop lehnout, chlapče, prospíš se z toho. Na požehnání dnes nechoď," pravila nad obyčej laskavě.

Ale Jiřík na strop si nevylezl; na místě toho rychle přešel silnici a zamířil, obratně mezi chaloupkami se proplétaje, ke kamenitému lesu, který stoupal po stráni hned za statkem kdysi Kučerovým s plotem, utvořeným z balvanů žulových. Plíhalova seděla v zahrádce pod lomenicí na lavičce již bez čepce, jen v šátku a užívala nedělního klidu. Když ji Jiřík pozdravil svým obvyklým „Pochválen Pan Ježíš Kristus", přívětivě se naň usmála. Snad ho viděla v chrámu Páně, snad se jí líbilo, že tam zavítal — — Snad také její úsměv zval jej k rozprávce, o tom, jaký na něho vše učinilo dojem — —

Ale hoch letmo jen na ženu pohlédl a již několika skoky byl mezi stromovím. Stoupal, až došel ohromného balvanu ze skupiny skal vysedlého a uvnitř poněkud vyhloubeného, jemuž vesnické děti říkaly „kočár". Obratně vyšplhal se nahoru a usedl pod svislou kamennou střechu. Chvíli naslouchal, jak ptáci kolem cvrlikají, díval se na mušky, tancující v paprscích odpoledního slunce, které tu tam spoře stromy se prodíralo, ale pak jen a jen viděl před sebou dopolední výjev a slyšel kazatele. Jeho hlava těžce dopadala na ruce, když mermomocí chtěl vybádati, v čem přece ti kacíři-helveti chybují a se rouhají. K Boží Matičce a k svatým se nemodlejí, oltářů nemají ani obrazů ani křížů, jak se na pravověrné křesťany sluší — to je pravda. Až s Bobšem zase na valše se setká, řekne mu o tom. Ale v Pána Boha a v Krista Ježíše věří — proč jen tetka-hospodyně jim neznabohů přezdívá? A v jejich knihách také je o Bohu a Spasiteli říkání, — sám se přesvědčil. A Jezovité-páteři jim knihy brali a pálili — takové zbožné knihy! Viděl ve vznětlivé své mysli jejich temné zamračené podoby sestupovati ze zámku na Chlumečku a putovati po vesnicích. Měl stejně proč, když tehdy v Dolech se jich hrozil. Páliti knihy! — není pěknější věci nad knihu.

Nejhlouběji mu v srdci utkvěl kazatel. Již pochopoval, že kráčí s hlavou vztýčenou, skorem hrdě. Byl bojovník za pravdu, — ach, on, Jiřík Šmatlán také by jím chtěl býti! Bolelo hocha jako otevřená tělesná rána, pomyslil-li, že kazatel jest nedobrý křesťan kacíř....

Ale snad ani není! Bobeš pravil, že káže pro každého — ostatní kněži že tak nemluví, že na něho proto vrčí. I přemlouval se hoch, ti že jsou kacíři, neznabozi, farář že je opravdovský sluha Boží, pravdy prorok!

* * *

Javorovský farář měl v oblibě konati po okolí dlouhé procházky; zavítával do bořin po stráních roztroušených, vystupoval na nejvyšší body a rozhlížel se po hlubokých údolích a dědinkách v nich skrytých, aneb sledoval běh horských bystřin, jež zde přes skaliska se valily, zde opět

v kamenitých mělčinách oku se téměř ztrácely. Poslední dobou na svých pochůzkách, zvláště za času večerního často se setkával s hochem prostřední velikosti, ostrých, ale čiperných rysů, jenž vždy mlčky pozdravil a do něho své planoucí zraky zabodával. Že není z malé obce jeho, věděl najisto; těch svých devět set oveček v Javorově a v ostatních blízkých vesnicích roztroušených znal mladý farář dobře, — ale ani mezi katolíky nevídával chlapce, jenž si k němu vedl způsobem tak nápadným.

Až pak se dověděl, že hoch přišel sem s otcem odněkud za Luží, že ostávají v pazderce Červených, s nimiž přijdou do přízně; oba že dělají o poli i za „veřtatem“, zvláště hoch že je v tkalcovině šikovný, dříve že na statku dělali jen plátna, nyní i barchet do Poličky vozí. Také faráři lidé pravili, že Šmatlánové, starší i mladý, hrozně drží na pouty a že neustále vypravují, jak to bývalo na Chlumečku, jaké tam drželi modlení, pořádali proceství.

Mladý pastor nijak si srovnati nedovedl tyto pověsti s chováním chlapcovým; ba někdy se zdálo, jakoby knězi přímo nadbíhal — —

Nadešel podzim; Javorov počal se přiodívati onou neskonalou nádherou českých horských končin, jichž pozdní jaro bývá nevlídno a chladno, léto pak zachmuřeno častými lijáky a bouřemi. Listí buků zvolna nabývalo odstínů rudých, jasany z čisté jasné zeleně přecházely ve zlatou žluť; podél cest zrály na jeřábech šarlatové plody, ptactvo hojně k nim přilétalo a na nich usedalo. V bořinách zem pokrývalo lesklé brusinčí, promísené růžovými hrozníčky i pozdními květy, na lemu lesíků a tam kde nakupena kamenná tříšť plazilo se ve fantastických zátočkách svěží ostružinčí s dozrávajícími plody. S luk skorem všech odvezena již otava, i vyrážely z půdy fijalové ocúnky; voda v potocích a studánkách byla nezkalena, průhledna a rovněž čistý byl vzduch, jenž připouštěl dalekého rozhledu a v němž temná zeleň jehličnatých stromů a sytá hněď zorané půdy jevila se ještě plněji, zřetelněji. Slunce po celý den, nerušeno mraky, oblévalo ladnou, vlnící se krajinu, v časný večer sestupovalo v rudém západu a postoupilo modrou oblohu nádherné mléčné cestě a stům tisícům velikých, jasně zářících hvězd.

Jednou z večera v polovině září zašel pastor do osamělé bořiny, jež čněla několik set kroků nad helvetským „Domem Páně“ a kolem níž stoupalo se na „Vysoký vrch“. V lese bylo již skorem temno; ale vesnice se svými dvěma kostelíky, statky na stráních a baráčky v údolí při potoce, potopena posud v zář odcházejícího slunce. Mladý kněz procházel se po lesíku semo tamo a jen chvílemi v přemýšlení zastavoval se u řady dolíků, i pod hustě napadalým jehličím znatelných. Byly to dle určitých zpráv hroby evanjelíků a v bořině bývalo pohřebiště za časů, než zřízen hřbitov kolem modlitebny tam dole. Chvílemi vycházel pastor na lem lesa; i viděl jak dosud lidé vracejí se s pole a jak na úbočí bořiny, tam, kde se sklání k bahnitému úvozu „potůčkům“, pase kdosi dobytek. Nerozeznával ihned kdo to; ale když krávy černé i strakaté, blížily se k lemu lesa, přišoural se k nim i pasák a tu kněz zpozoroval, že to člověk mladý, ještě skoro hoch. Vzpomněl si, k bývalému „krchovu“ že přiléhá Červených role, — a poznal i pohůnka, mladého tkadlce od Luže. Zašel zase do lesa a zase po chvíli octl se na pokraji, pasákovi tváří v tvář. Hoch

se zapálil, mlčky strhl s hlavy svůj starý kašket, upřel zrak do země a s místa se nehýbal, jen chvilkami okem po kravách mrskl, nevzdalují-li se mu. Byl bos, košili měl notně usmolenou, u krku rozhalenou, spodky z hrubé látky režné staženy v pasu řemenem, plátěná halena o potrhaných výložkách a kapsách nebyla patrně na něho šita, jen tak na hochu visela.

Když se nehýbal a mlčel, zdálo se faráři, že čeká snad uctivě nějakého oslovení, i prohodil: „Ty's ze statku Červených? A přišel's s otcem od Luže? Jsi tu již dlouho?"

Jiřík zapálil se znovu a hlasem skorem se třesoucím odpovídal, stále oči odvraceje: „Vod Hromnic, v tamhle tej pazderce vostáváme. Panímáma Červená je tátova sestřenice; vona ze Střemošic pochází a my také měli tam chalupu."

Pastor usmál se důkladnosti hochově. „Střemošice?" vyptával se ho dále. „Kde jsou?" „To dyž se de vod Luže jako k Voleticům zůstanou na pravo." „Jest tam kostel, škola?" „Ničehož nic takovýho tam nejní; patřili jsme k Řepnickej faře a škole, do kostela chodili jsme do Luže, a taky na Chlumeček." „Tam jsou pouzí katolíci, pravda-li?" „V Lozicích je modlitebna," pravil hoch a hlava se mu zatočila vzpomínkou na tehdejší spor se ženou a starcem. Teď tu hovoří s farářem těch „kacířů". Kdyby ti tam to věděli — jak by se mu pošklebovali! — —

„Byl jsi někdy v Lozickém „domu Páně"? vyzvídal farář. „Nichdá sem v žádnej modlitebně nebyl, až tady."

Kněz se podivil. „Ty's byl v našem chrámě? Jak to?"

„Byl jsem se podívat s Bobšem Popelků —" řekl hoch váhavě — ale pak si dodal srdce a doložil. „Já tuze rád posloucham vejklady..." Nyní bylo na faráři zardíti se; věděl, že slovem svým dobyl moci nad nesčíslnými srdci — patrně vnikla pověsť o něm i mezi jinověrce, že tento hoch šel jej poslechnout. Díval se na něho nyní s větší účastí a hádal v duchu, jaké to asi bylo kázání, které tento odchovanec Chlumečka vyslechl.

Jiřík Šmatlán poodešel za kravami a sehnal je opět s mezí na kraj lesíka. Přál si v duchu, aby „falář" dále s ním rozmlouval, aby mu poskytl příležitosť říci — on že též, — už dávno! — hledá pravdu. Když je měl pohromadě, trpělivě čekal, až se kněz vrátí se své obchůzky kolem lesíka. „Kdy to bylo?" otázal se pastor, došed hocha.

„Byl vejklad o Jairovej céři, o víře, kerá z mrtvých vstala, o Jezovitech, co pálili knížky."

Naivní definice hochova faráře ihned uvedla k vědomí, co asi tehdy vyslechl. „Ba, žel Bohu, spálili jich tisíce tisíců. Ale všecky přece nespálili; dosti jich potomstvu svému uchovali naši otcové," dokládal farář živě. „Naše šlechta česká je v tom utvrzovala, hrady jim stavěla, — i ti Slavatové tam nad Luží na Košumberce, jednou sloupové víry bratrské, jim pomáhali. A přece přišel i den pádu jejich. Tma zašla, světlo zvítězilo." Hoch pil do sebe slova farářova jako žíznivec spasnou vodu; to znělo zase jako tehdejší kázání, to osvětlovalo znovu příběhy z jeho rodného kraje.

„Je o tom ňáký říkání v knížkách?" zeptal se dychtivě, zcela zapomínaje, že mluví s mužem téměř cizím, nad sebou postaveným.

„Dějiny české vlasti mnoho vypravují o nevěrné šlechtě, o pronásledování církve českobratrské, — a také o pýše a pádu tovaryšstva Ježíšova sepsána knížka nejedna.“

„Ráčil bych ich prosit, dyby mi ňákou takovou kroniku pučili — tuze rád bych se vo těch starejch časech dočet.“

„Umíš čísti?“

„Umím a dost sčerstva na knížkách říkám. Už sem ich přeříkal sílu: životy svatejch, vypravování vo Chlumečku, nebeklíče, kroniku vo Jenoéfě a vo lotroj Góloj —“

Kněz se zamyslil. Nevyčtou mu v obci, že tohoto mladého katolíka odvracuje od víry jeho rodičů a příbuzných? Ale hoch je patrně bystroduchý, — sám vybere si z knih pravdu — nebude jej přemlouvati, jen poskytne mu trochu duševní potravy — — „Dám ti knihy některé, — přijď si na faru,“ pravil po hodné chvíli.

Jiřík Šmatlán se zarazil. „Kerak bych se moh’ vopovážit do fárskejch pokojů, — a nepatřím tam, jsem na druhou stranu,“ *) koktal.

Farář pochopoval jeho nesnáze. „Budiž; zahlédnu-li tebe, až někdy půjdeš kolem hřbitova, dám ti knihu.“ Jiřík vrhl se ke knězi a chtěl mu políbiti ruce, jak číníval „jemnostpánovi“; ale mladý pastor uschoval ruce na zad a usmáv se na hocha, ubíral se podél lesa výše k „Vysokému Vrchu“, jenž byl ještě poněkud ozářen, kdežto Javorov halil se již ve stín.

Jiřík díval se za odcházejícím, a pak jakoby vysílen dojmy klesl do mechovité trávy pod krajnými stromy. Podepřel si hlavu rukou. Jaké to as bude čtení? A půjčí mu je „falář“ opravdu? — nezapomene? Jak to jen udělá, aby se kolem fary a hřbitova brzy nachomejt? Dumal tak úsilovně o tom, jaké budou ony kroniky, že ani nepozoroval, jak krávy jsou každá jinde; teprve když podzdvihl těžkou hlavu, všiml se. Co by asi tetka říkala, kdyby jej viděla? Rychle vyskočil, na krávy zahoukal, za rohy i řetězy je přivlékl a pak, oddáliv se od lesíka, „Červenejch cestou“ **) vedl je do statku. Poměl dosti strachu, že jej někdo s „falářem“ u bořiny viděl hovořiti. Ale nikdo při večeři ničeho mu nevyčítal, ani zlá Mařka. Umínil si, až knížky dostane, že nikomu, ani otci je neukáže, aby snad je nesebrali a falář o ně nepřišel. Měl by to za svou dobrotu pěkné „Zaplať Pánbůh!“

* * *

Jiřík Šmatlán, „milovník pravdy“, pojednou stal se tajnůstkářem, počal se přetvařovati, skrývati, užíval vytáček — a to vše jen pro knížky, které mu pastor u bořiny slíbil. Za dne ovšem málo kdy podařilo se mu ze statku se vytratiti. Ač bylo po žních a vymláceno, přece byla ještě leckterá práce na poli i doma: kopaly se poslední bandory, dělala se sekajna,***) a byl-li nečas, musel hoch seděti za veřtatem, panímáma Červená byla naň tuze přísná, aby snad hospodář neřekl, že si z přátelstva

*) Jiné víry.

**) Cesty široké mezi jednotlivými poli, „draha“, zovou se po majetníku nejbližší role čili statku, k němuž vedou.

***) Řezanka.

dva darmochleby do statku přibrala. Ale jakmile nachyloval se večer, hleděl za jakousi záminkou do pazderky se uchýliti a odtamtud, ošplejchnuv si trochu tvář a ruce, rychle plížil se, ukryt jsa stíny stromů meze lemujících, za evanjelickou faru a hřbitov, krčil se za zeď, vždy za chvíli vyhlédaje, zda-li snad pastor nevychází na zadcích a neubírá se vzhůru k bořině a Vysokému Vrchu. Čekal trpělivě a několikráte odešel s nepořízenou. Farář svého slibu sice nezapomněl, ale za pozdního chladného večera málo na procházku vycházel a vyhledávati hocha na zdař bůh, se mu příčilo.

Až jednou farská děvečka vyzradila, že se tu z večera vždy nějaký chlapec potlouká; chodila na hřbitov trávu vyžínat a nejprve jej měla za bílé strašidlo, ale pak poznala, že to hoch v režné kazajce a spodcích. Farář se domyslil, že to mladý tkadlec z Červených pazderky; příštího dne, když dlel ve své kanceláři, vzpomněl hocha, vyňal ze stojanu knihami naplněného populární nástin české historie a slíbil sobě, že na večer za faru vyjde. Nalezl tam Jiříka za zdí přikrčeného a hodně zkřehlého; dostavovalyť se již první mrazivé noci. Když mu knihu podával, řka, že se v ní dočte o starých časech, hoch se mu hnal zase po ruce. Pak počal prohlížeti knihu, byla prostě vázána v dektuře skvrnitým papírem polepené se silným hřbetem. „Je to z těch knížek, co páterům Jezovitům ušly?“ ptal se Jiřík, knihu neustále obraceje. „Ne; tato je sepsána za našich časů; staré tisky, které se zachovaly, jsou vzácné poklady, ty jsou uschovány v museích aneb je rodiny ukládají jako památky a cizím nepůjčují,“ vysvětloval farář. Hoch ukryl knihu pod kazajku, aby ji rosa nesmáčela a se slovy „Poníženě děkuju, jemnostpane, — až i přeřikám, na fáru i přinesu,“ odcházel rychlými skoky podél hřbitovní zdi ke své pazderce.

Starý Šmatlán již došel ze statku a dojídal několik bandor, které si od večeře přinesl; svítiti nebylo v pazderce zvykem, hospodyně to nerada viděla, aby se loučí někde nezatrousilo. Jen někdy, v neděli a ve svátek, rozžíhal Šmatlán lampičku, petrolky tehdy ještě nepanovaly. Starý zeptal se hocha jen: „Chdes' chodil? Dyť je tam mráz a seš bosej!“ Sotva vyčkav vyhýbavé odpovědi hochovy: „A jenomej tak, po drahách sem chodil, bylo ve statku temno,“ *) již vstal s lavice, klekl k lůžku a pokřižovav se, počal se zdlouha modliti. Šmatlánovo lůžko byla malovaná postel, kterou si ze Střemošic přivezl a na které již leckdes pestré květy párou oprýskaly. Byla vyplněna širokými deskami,**) řídce nasypaným slamníkem, několika pytly, — peřin Šmatlán neměl, ty nechal dceři do „vejpravy“. Spával na tomto nuzném lůžku dobře, jsa vždy na smrt utrmácen. Jiřík musil se spokojiti s lavicí a halenu stočil si pod hlavu; jen někdy v „zejmě“, když tuze mrzlo, spával s otcem „na postýlku“.

Když si starý podruh lehl, usedl Jiřík na lavici, ale ke spaní se neměl. Po očku pohlížel po nuzné sedničce a předl myšlenky o tom, čeho asi dočte se v knize. Byl to kout věru chudý, postrádající i nejskrovnější péče ženské ruky. Police vedle postele byla skoro prázdna,

*) Dusno.
**) Prkny.

ta naplnila se jen tehdy, když si Šmatlán přinesl skrovný svůj vejměnek ze Střemošic. Kamna byla z hlíny splácaná, jindy, když ještě leny se tu třely, tu nebývala, stolu Šmatlán neměl, jen truhlu si přinesl a pěkný lenošek, jehož hořejší tvrdá část byla z hlav dvou orlic sestrojena. Ve své trpělivé povaze již dávno se s tím smířil, že on, bývalý v kraji chalupník, tak pošpatně nyní ostává, — „dával všechno na Pána Boha“ a ještě si liboval, „že teďkom nemá starosť vo daně ani vo vejkup roboty“. Ale Jiříka pálila ta nespravedlnosť, že z vlastní chalupy přestěhoval se do pazderky; říkal si, že tomu neměla Panenka Marja připustit, aby oni, Šmatlánovi, takhle v nic přišli, že se měla za ně přimluvit... Nikdy sem žádného kamaráda nevodil a měl-li trudné myšlenky, zdávalo se mu, že jej strop dusí, že tu bydlí jako liška v pelechu.

Dnes neohlížel se po sedničce, poněvadž chtěl vystihnouti všech jejích vad, nýbrž proto, aby vynašel si místo, kde by bylo nejlépe skrýti knihu, farářem mu zapůjčenou. Věru, ani tu takového nebylo! Nezbude, než uschovati ji na stropě, za povaly. Vida, že otec tvrdě spí, vstal s lavice, přiblížil se k truhle a vyňal z ní žlutý žakonový šátek, který nosíval někdy ve svátek na krku; do toho knihu zabalil, ze sedničky se vyplížil a po žebříku hbitě na strop vylezl. Rovněž tiše vrátil se pak k otci; chvíli těšil se, leže s přimhouřenýma očima na lavici, jak hned příští neděli do lesa si zajde a do čtení se pustí, — pak připadlo mu, jaké asi jsou ony knihy, které Jezoviti pálívali — jaká v těch je obsažena pravda — a proč je lidé chovají jako vzácné poklady? Zda-li pak se jich kdy jemu dostane? (Pokračování.)

K Alpám.

Z cestovních reflexí.

Zas pozdravily jste mne s jiné strany,
zas poprve od blaženého mihu,
kdy nenadále za révami jihu
zrak oslnil mi skvoucí předvoj Panny.

Jak v poušti vzdušný přelud karavany
teď v nudný dav, po turistickém střihu,
hůl alpskou nesoucí a rudou knihu,
mně zasvítily vaše ledné hrany.

Jak přelud právě, v duchovitém kmitu
jen vašich temen sněžné hrboly
kdes vysoko se mihly na blankytu;

neb níže všecko šedá mlha kryla:
les vašich boků, lučné údoly —
tím úchvatnější báj ta vzdušná byla.

Ve chvilce první mněl jsi zříti klamy,
v něž oblak bílý časem na lazuru
hor, věží kouzlí fantastickou stvůru
i hlavy obrů podivnými hrami.

Nad prázdnem v nebi visíce tam samy
jak ostrovy, jež z moře trčí vzhůru,
jste pjaly závratně nad sivou chmuru
svých sněhů, ledů běl a drahokamy.

Však nechtíc jako stříbrné jen stíny,
přec určitý a hmotný měly tvar
ty strmé hrady báječné a týny,

že brzy vaše velkolepé rysy
jsem poznal v jiskření těch dalných par,
zas nadšen vámi jako v jihu kdysi.

Čím déle našinec je hostem země,
tím bledší pel mu na všech krásách leží
a nad lečíms, co zbylo v nitru svěží,
zas ramenoma krčí nové plémě.

Jen z tlení klíčí nových vděků sémě,
je bláhovec, kdo starou modlu střeží,
a hněvá se, že ruka nových kněží
skvost sešlý mění v jejím diademě.

Vše otírá se pod rukama času
a v protivnou se mění šablonu,
co božsky plálo v prvním tvůrčím kvasu.

Tak schátraly též hymny o přírodě,
a marno leštit starou ikonu,
když její kult již dávno není v modě.

Jsou ty tam časy, kdy jak v šero chrámu
šel cestovatel, nadšeností vzňatý,
do lesních samot, v prknech horské chaty
leh' pod záštitu zčernalého trámu,

by za svítání, střepav s roucha slámu,
pil citů slastných pokál vrchovatý
nad srázem, za nímž slunce kotouč zlatý
v hor osněžených zrudlém hořel rámu.

Kdy v mechu leže u rozvalin hradu
dni celé blouznivým se vzdával snům,
a vroucně líbal jarní země vnadu,

kdy do denníku sypal vzletné jamby,
skvost metafor, a v listech přátelům
psal na přírodu božskou dithyramby.

Dnes rojem poutníků se hemží sice
kde jaký půvabnější koutek světa,
však jinaká je touhy jejich meta
než pohled na stříbrné horstva kštice.

Dnes nesní u vod v záři večernice,
i po básnických dennících je veta;
vždyť čas, jejž nechá jídlo, toiletta,
jen z nouze stačí psáti pohlednice.

Hle! tuto na perronu jaké shony
po lístkách, na nichž zlatý Pozdrav z cest
a v barvách pestrých dálné hory ony.

A každý spěchá, aby při beefsteaku
všem známým doma poslal hrdou zvěst,
že právě kochá se v tom alpském vděku.

Kde v libých kvasech nenasytných zraků
kdys ubíral se snílek osamělý,
dnes těsní se, že obyčej tak velí,
dav omrzelý v nudě dusných vlaků,

a s účtem stejně platí výhled z mraků,
hrom vodopádu, západ zrůžovělý,
jak menu hôtelu a příbor skvělý,
lift, elektrické světlo, hejna fraků.

Vděk přírody je hrubě nevznítí,
jen leda tam, kde Průvodce jim káže,
„ach!“ šeptnou v obdivu a vznesou páže,

a mnohý blaho teprv pocítí,
když doma opět složí bludné vaky
a může říci, že byl v Alpách taky. — —

Leč buďme spravedliví: Onen zápal
dnů minulých též nebyl ve všem ryzí,
byl mnohdy citu pravdivému cizí
déšť slzí blouznivých, jenž v líce skrápal.

A věru sám bych někdy v kusy sápal
šperk obnošený poetické řízy,
v němž ducha původního jiskra mizí,
jejž jiný tvořil čas a v pravdě chápal.

Mám chuti málo přebírat se v slovích,
jež pozbyla své pravé podstaty:
v těch diademech ledu démantových,

a sněhu liliích a stříbra flóru,
neb modernější hledat obraty,
bych nastínil to vidmo na obzoru.

A zatím ono čarovně tam svítí
a stejným kouzlem vždycky v srdce padne,
jak nyní moje, nechť si léty chladne,
tím divadlem se v žárný obdiv nítí.

Co krásno a co srdce v pravdě cítí,
na luhu zemském nikdy neuvadne,
jen výraz mění se, jen slupka chřadne,
by věčný zárod v nové vzešel kvítí . . .

Hle! místo básně reflexe jen mělká —
Již vlak tu — K vozům! Dále Alpám vstříc! — —
A horstvo, samo báseň básní velká,

blíž', blíže září v kruhu velkolepém,
soustrastně na nás všechny shlížejíc,
ať vlečem' alpskou hůl neb verše tepem'.

Svatopluk Čech.

O všeslovanském jazyku.

Úvaha Josefa Holečka.

všeslovanském jazyku psal jsem už v „Ruskočeských kapitolách“ (1891), jež propadly konfiskaci. Přehlédnuv literaturu, která do té doby otázkou všeslovanského jazyka se obírala, a probrav různá mínění a návrhy, v té příčině učiněné, dospěl jsem k následujícím (nekonfiskovaným) vývodům:

1. Otázka ta v nynějším svém stadiu dospěla k tomu přesvědčení Slovanů, že jen ruská literatura může nabyti rázu všeslovanského;

2. kollárovská teorie o čtyrech hlavních a rovnoprávných jazycích slovanských a povinnosti každého slovanského vlastence ty jazyky a jich literatury znáti ustoupila poznání, že úkol tento je v praxi nesplnitelný a že Slované, vyhrazujíce si paritu ve cti, musejí se shodnouti na tom, že jen jeden z jejich národů může býti náčelníkem, jen jedna literatura hlavní a obecně slovanskou;

3. Slované uznávají ruský národ za svého náčelníka a jeho jazyk za ten jazyk slovanský, se kterým soupeřiti nechtějí;

4. povinností výše vzdělaného Slovana jest osvojiti si ruský jazyk ve slově i písmě a loyalně se podrobovati jeho světovému významu;

5. masse lidu národností slovanských tato povinnosť ukládána býti nemůže;

6. jazyk ruský má intelligenci slovanské býti jazykem společným na místě jazyků cizích, zvláště německého;

7. vědci slovanští mají díla taková, se kterými by se utíkali do literatury cizí, spisovati a vydávati jazykem ruským;

8. jazyk ruský nemá býti na újmu jazykům a literaturám slovanským na jejich přirozené půdě;

9. otázka o společném spisovném jazyku slovanském nemá jen ráz kulturný, nýbrž i politický;

10. Slované, vědomi sobě toho, zavrhují všechny teorie a učení, které by mohly podněcovati k jakémusi soupeření s Ruskem;

11. od Ruska navzájem Slované očekávají, že bude podporovati jejich politické snahy a že jim bude i příště osvobození přinášeti v mezích, které jsou vytčeny myšlenkou slovanskou a samokázní, tím podmíněnou.

Myslím, že Slovanům, zvláště od Ruska vzdálenějším, žijícím a žíti musejícím jiným politickým životem, nelze více se přiblížiti ve vzhledě kulturném a jazykovém národu ruskému, než touto formulací pravidel.

O slavnostech puškinských, konaných v červnu roku 1899 v Petrohradě, zabraniční hosté slovanští, mezi nimi pisatel těchto řádků, pozorovali a z mnohých řečí, které v těch dnech hostitelé jejich pronesli, vyrozuměli, že myšlení slovanské Rusů vyšlo vstříc stanovisku a poměrům

neruských Slovanů, silnějším než oni. A. S. Puškin je původcem známé fráze „o splynutí slovanských potoků do ruského moře“. Příležitosť byla taková, že za přítomnosti slovanských hostů nebylo možno, aby řečníci tuto frázi neobírali si za thema svých hovorů. Nás hosty mile překvapovalo a bylo nám důkazem valného pokroku slovanské myšlenky v Rusku, že Rusové, realní ve všech otázkách života, naučili se i na otázku slovanskou nazírati realně bez újmy vysokého idealu, jenž v ní jest obsažen. Jako Slované vyšli vstříc Rusům a uznali přednosť jejich ve slovanské rodině a obecný sobě význam jejich jazyka, tak Rusové navzájem uznali zvláštní podmínky, ve kterých každý slovanský národ žije, a místné, oddělené potřeby, z nich vycházející. Přivedlo se k platnosti poznání, že velká slovanská otázka, hlavní a všeobecná, má při sobě řadu otázek podružných, ze kterých sice netřeba dělati jádro věci, které však přece mají pro celek důležitosť a nemohou býti z něho vyňaty bez těžkého jeho poranění. Něco nás spojuje, něco nás dělí. Co nás spojuje, to všichni potřebujeme jasně si uvědomiti a tím nehýbati, nepodvraceti, nýbrž upevňovati. A co nás dělí, to nenáleží již pro to samo zamítati a odvrhovati, neboť i ono jest výsledkem dějinného a národního života, ale dlužno pracovati k tomu, aby z růzností nestávaly se nepřeklenutelné propasti, aby slabé úvazky proměňovány byly v silnější, aby to, co se poodtrhlo, neodervalo se docela, nýbrž bylo zachováno bytosti Slovanstva a pokud možno soustavně, jakoby lékarsky k tomu přivedeno, aby s ní opět srostlo, opět se sjednotilo.

Zásady tuto naznačené nebyly ruskými hostiteli přijaty ad hoc k vůli slovanským hostům, aby jim bylo o všenárodní ruské slavnosti podáno o pamlsek více, nýbrž už před tím vyvinuly a vypracovaly se v lůně Slovanského dobročinného spolku petrohradského.

Před rokem čilejší část členstva tohoto spolku zainteresovala se pro návrh gen. Bogoljubova na zřízení „Všeslovanské Matice“ a dosáhla, že byla zvolena komisse pro přípravné kroky k uskutečnění návrhu Bogoljubova. Komisse učinila prvý krok — druhý dosud nenásledoval — tím, že vypracovala všeobecná pravidla o poměru Slovanského spolku k mimoruským Slovanům. Pravidly těmi bylo doporučeno i všem Rusům, kteří na Slovany myslí:

1. aby vyhledávali a napomáhali kulturným stykům mezi národem ruským a národy slovanskými, stykům, které by sloužily myšlence duchovného a mravného, nikoli však politického sjednocování Slovanů;

2. aby soustřeďovali, však nepohlcovali, dopouštějíce, aby každý národ slovanský žil podle obyčeje svých předků, zůstávaje věren svým zvláštnostem, svým domácím řádům a mravům i svému jazyku;

3. aby pamatovali, že slovanským úkolem Rusů není přetvořovati Slovany v sebe, Rusy, nýbrž nalézti skutečnou všeobecnou půdu slovanskou, na které by se pozdvihla budova všeslovanské duchovné jednoty;

4. aby sami poznali a mezi Slovany klestili dráhu poznání, co to jest „všeobecná slovanská půda“: a) vědomí společného původu; b) vědomí, že slovanské jazyky při všech svých různostech dosud si zachovaly tolik vniterné jednoty, že Slované z nejdálnějších a protilehlých stran svého světa mají schopnosť v několika hodinách bez pomoci cizího jazyka se

dorozuměti, jakož se ukázalo o slavnosti Palackého v Praze a Puškinově v Petrohradě; c) vědomí, že kyrilometodějské podání jest jedním z nejsilnějších pout duchovné jednoty slovanské; d) cit, všem Slovanům společný a tvořící nejvýznačnější črtu národní slovanské zvláštnosti, jenž jim praví na každé pídi slovanské půdy, že tu jsou doma, že tu jest jejich vlast;

5. pravidly těmi doporučeno Rusům dále, aby se vyhýbali domácím sporům a nedorozuměním slovanských národův a nedotýkali se bolestných míst Slovanstva, pokud nebudou vykonány všecky přípravy k jich vyléčení;

6. aby vždycky činili přesný rozdíl mezi kulturným slovanstvím a vojenským pangermanismem s jeho heslem „Deutschland über Alles", neboť Rusové nežádají si dobyti ani pro sebe, ani pro Slovanstvo nějakého prvenství nebo dokonce nadvlády ve světě, nýbrž jen po tom touží, aby se přiřadili, majíce Slovanstvo po svém boku, k nejvzdělanějším a nejosvícenějším národům světa jako plně rovnoprávný a rovnocenný člen jejich společnosti;

7. aby studovali slovanské národy a i je nabádali, aby se studovali a poznávali mezi sebou a také o poznání Ruska se snažili, k čemuž má býti použito všech prostředků, které podávají nauka, literatura, průmysl, obchod atd.;

8. aby své poznání neponechávali sobě, nýbrž je rozšiřovali slovem i písmem, popularisovali, prohlubovali; aby napomáhali k lepší organisaci slovanské žurnalistiky a k tomu, aby se osobně sbližovali všichni slovanští pracovníci oboru duchovného i hospodárského, a za nimi stavy v massy slovanských národův.

Organisaci této práce měla se v čelo postaviti „Všeslovanská Matice v Petrohradě", jež by ve své budově chovala knihovny všech slovanských literatur, národopisná a snad i obchodní musea slovanských národův a států, gymnasium, kde by se schopným mladíkům dostávalo vzorného vzdělání i vychování v duchu slovanském. Správa „Všeslovanské Matice" starala by se, aby osvědčení slovanští umělci vystupovali v různých střediskách a místech Slovanstva a našli tam sobě připravenou půdu. Starala by se, aby v městech slovanských zakládány byly populárné slovanské knihovny, aby tam pořádány byly veřejné přednášky o různých Slovanech, o jejich dějinách, životě, významu pro Slovanstvo i lidstvo, o jejich samobytné i přijaté kultuře, o jejich společenské organisaci a sociálných otázkách, o jejich úkolech a čákách do budoucnosti, o jejich obchodních cestách a zvyklostech atd. atd. Zkrátka, „Všeslovanská Matice" měla býti vrchním orgánem veškerého slovanského světa. V jeho prstech měly se sbíhati nitky ze všech slovanských zemí. On měl dávati hesla, podněty, rady, co a jak by kde mělo býti konáno či nekonáno ve smyslu slovanském, a ovšem by také rady a pokyny přijímal a o nich uvažoval.

Co „Slovanský spolek" petrohradský trvá, nezrodila se v lůně jeho zdravější a velkolepější myšlenka. Kdyby byla obratně a rychle provedena, Slovanstvo dostalo by kulturnou nepolitickou organisaci, která by byla nejspůsobilejší dosíci těch velkých výsledků ve věci sblížení Slovanstva, o kterých patrioté menších národů slovanských dosud marně snili, nemajíce

materialné možnosti, aby sami dílo takové provedli. Přeskočena by byla řada planých teorií a skutkem by se stalo něco i velmi idealného, i velmi praktického. Všeslovanský, vůdčí význam Ruska provedením takového díla na vždy byl by utvrzen. Směšným by byl, kdo by vymýšlel nové „slovanské myšlenky" na podrytí autority Ruska ve Slovanstvu.

Návrh gen. Bogoljubova vyvolal ve slovanských kruzích Ruska a zvláště petrohradských mocný rozruch, jehož středem stal se V. V. Komarov, když gen. Bogoljubov byl odkomandován daleko z Petrohradu. Ve smyslu a duchu toho návrhu mluvili o puškinských slavnostech petrohradských všichni ruští řečníci, kteří se z blízka nebo z daleka dotýkali slovanské otázky. Vyjadřovali se tak nejen řečníci, stojící veřejnosti více méně blízko, nýbrž i důstojníci, mořští kapetáni a admirálové, ano i řemeslníci a průmyslníci, kteří slovanské hosty pozdravili na hostině, vystrojené jim v řemeslné výstavě. Tu každé slovo svědčilo nejen, že slovanská myšlenka v Rusku je rozpovšechněna do všech stavů a kruhů, nýbrž i že jak všechny ty stavy a kruhy, tak všichni jednotlivci v nich slovanskou myšlenku hluboce a rozumně pojímají. A my slovanští hosté byli jsme z toho naplněni přesvědčením, že slovanská myšlenka v Rusku octla se v stadiu nového rozmachu, nového povzletu, mocnějšího a vyššího, než kdy jindy.

Pravidly, která vypracovala komisse „Slovanského spolku" petrohradského z původu návrhu Bogoljubova, nalezena také nejúčinnější metoda, jak na Slovany působiti. Ti Rusové neužívají metody dobré, kteří Slovanům vždycky ukazují jen na svou národní velikosť a sílu. Mnozí ze Slovanů, jimž tím spůsobem Rusové chtějí imponovati, postrádají náležitě vyvinutého smyslu pro ocenění jejich velikosti a síly a každou velikosť a sílu vůbec, i ruskou, považují za něco sobě cizího, ne svého. Rusové, kteří se těmi věcmi poněkud zabývají, přisvědčí, že Slovany vždycky od sebe odpuzovali, když jim ukazovali pouze na svou materialnou mohutnosť. To není pravá metoda na Slovany. Jim ani přirozený nepřítel nenažene strachu, když jim neustále na oči vystavuje svou moc a převahu, hroze, že je požere a zahubí. Tak důvody nynějšího pokolení německého, kterými své sousedy Poláky, Čechy a Slovince překonávají, že nemají jiné budoucnosti krom německého žaludku a jsou odsouzeni dějinami k tomu, aby se proměnili v německou pleť i krev, selhávají, ano pravého opaku dosahují, protože jsou čerpány pouze z bahna surového materialismu, kde nejdřív utone ten, kdo je z něho, kdo se v něm zrodil. My Slované si představujeme, že slovanská myšlenka má nám všem společně zářiti sluncem idealu, ale ne na prvém místě idealu síly a moci, nýbrž kulturné a mravné dokonalosti. A proto, že ideal slovanský je mravný a že Slované do myšlenky slovanské vkládají smysl společné sobě představy o vyšší lidské a národní mravnosti, než kterou v sobě vypěstovali národové, kořící se jen síle a moci a jen v jejich nejvyšším rozvoji spatřující svůj poslední cíl a své dějinné poslání, je třeba, aby národ ruský, máli ctižádosť býti jejich vůdcem, působil na ně jinak, než důvody materialnými. Znamenalo by to neznati povahu slovanskou, neznati povahu svou vlastní, kdyby Rusové v nejlepších úmyslech Slovanům prospěti, působili na Slovany týmiž prostředky jako Němci. A stejné příčiny přivedly by k stejným následkům.

Němci jsou silni a mocni jako nikdy nebývali. Poláci, Čechové a Slovinci přímo jejich sílu a moc pociťují, a přece se jí nehodlají vzdáti, přece nechtějí se poddati malomyslnosti a zoufalství. Ruská síla a moc je větší, než německá, ale není Slovanům tak blízká, netočí nad jejich hlavami svou lidožroutskou palicí. A proto, jestli na Slovany neúčinkují dosti přesvědčivě důvody německé, nepřesvědčí je ani důvody ruské, jsou-li opřeny také jen o moc a sílu. Od důvodů tohoto druhu Rusové tím spíše upustiti musejí v době přítomné, kdy jsou cele zaujati velikým dílem civilisace Asie až po nejkrajnější východ, kdy nemohou moc a sílu svou dáti pocítit ani svým nepřátelům, a kdy vlastně na Slovanech jest, aby kruhem Rusko obstoupíce chránili jeho práci v Asii, střehli jeho týl a nedali, aby Rusko s evropské strany bylo znepokojováno od svých nepřátel.

Proto stanovisko, na které se postavila slovanská komisse petrohradská, je také politicky moudré, odpovídajíc daným poměrům.

Vzájemnosť slovanská především vyžaduje, aby si Slované na vzájem vycházeli vstříc, aby na vzájem uznávali oprávněnosť svých stanovisek, názorův a přesvědčení. Tělesa se nespojují na hranách, nýbrž na plochách. Abychom spojili různá těla slovanská, nesmíme je sbližovati hřebeny a hroty, vzájemným bodáním a zraňováním, nýbrž širokými plochami společných idei a prospěchů.

Obzvláštního uznání zasluhují programová pravidla komisse „Slovanského spolku“, že v nich nikde nečiněn pro Rusy nárok, aby jim vyhrazeno bylo místo prvé. Rusové podle toho programu nežádají si, aby Slované uznávali jejich převahu, nýbrž chtějí býti s nimi pouze rovnoprávnými. Ani ve společnosti velkých národů nechtějí si přivlastniti hegemonii, a přání jejich co do poměru mezinárodního nenese se za hranice rovnoprávnosti s velkými, světovými národy a státy. Kde je rovnoprávnosť, tam ovšem jest vyloučena hegemonie nejen moje, nýbrž i tvoje.

Postavení Ruska ve Slovanstvu je takové, že by bylo nesmyslem upírati mu prvé místo a vůdcovství. Prvenství mezi Slovany náleží jim ze skutečného stavu věcí, byť sami uznání jeho od Slovanů nežádali. Jiní národové slovanští ve službách cizí vzdělanosti dále pokročili, než celkem národ ruský, ale jen Rusové ze Slovanů mají prostředky a všechnu možnosť, aby vytvořili vlastní obdobu všeobecné lidské kultury, jež stane se i majetkem Slovanů, budouli spolupracovníky Rusů k dosažení toho vznešeného úkolu, kterého se podjímati mohou jen velcí kulturní národové. Někdy se mezi Rusy ozve někdo, kdo jim dává za příklad jiné, pokročilejší národy slovanské. Tak nedávno pan Janžul ukázal na nás Čechy, že prý si nás Rusové mohou bráti za vzor hospodárského pokroku. V jednom petrohradském listu ihned se ozval hlas pravící, že ruská samobytnosť má větší cenu, než cizí pokrok u Čechů, jejichž samobytnosť jest od nepřátel podryta i od nich samých opuštěna. Malá tato episodka svědčí nejprve, že Rusové mají ctižádosť povznésti se tak, aby sami mohli býti vzorem pokroku, a za druhé, že jsou si dobře vědomi, že na dráze pokroku nesmějí se spustiti své samobytnosti, aby vystoupili na ten vysoký stupeň, odkud by ozařovali všechno Slovanstvo a bez konkurence, při úplné rovnoprávnosti zaimponovali nejkulturnějším světovým národům.

Žádnému neruskému Slovanu ani nenapadne, žeby na sebe mohl strhnouti úlohu náčelníka Slovanstva. Ten úřad milerádi všichni zůstavujeme Rusům, připomínajíce jim pouze, že s ním spojena jest nejen čest, nýbrž i povinnost věrně a svědomitě jej zastávati.

Jestliže tedy v petrohradském slovanském programu byla se strany Rusův odmítnuta čest vůdcovství slovanského, jestliže tam položen důraz na to, že Rusové chtějí býti se Slovany rovnými a nikoli prvými, tato taktnost, založená na znalosti psychologie slovanské, nezmenšuje nikterak veliký význam ruského národa ve Slovanstvě, a to je význam vůdčí, jak sluší na ruskou skromnost po pravdě odpověděti Slovanům. K prvenství mezi Slovany Rusové nepotřebují ničeho, čeho by neměli. Otázkou o prvenství slovanském nemohou se zdržovati, kdo si přejí, aby Slované z periody planého mluvení dospěli do periody plodných skutkův. Otázka ta je na vždy rozřešena historií.

Brzy po puškinských slavnostech, už v červenci, vyšel v petrohradském „Новомъ Времени“ článek I. P. Kornilova „O všeslovanském jazyku“, jímž tato pro nás teoreticky dávno vyřízená otázka znovu se dostala v slovanské žurnalistice na přetřes.

I. P. Kornilov ukázal především na velké národy západoevropské, jaký význam má pro ně jednotný spisovný jazyk. Budě v národě cit síly a mohutnosti, má blahodárný vliv na jeho politickou pevnotu a samostatnost. Tím větší význam má pro literaturu. Spisy literatur velkých západoevropských národů vycházejí v ohromném počtu výtisků, těší se širokému rozšíření v massách lidových a zároveň působí svým vlivem i na literatury jiných národů. Rozum lidský jeví se pak vysoce plodným, docházeje jednak náhrady za svou vynaloženou energii, jednak poskytuje zdravou a snadno stravitelnou potravu širším vrstvám.

Jinak se věci mají u národů, tvořících slovanský svět. Tento svět představuje obraz krajní literaturné rozdrobenosti. Pouze v Rusku všechny slovanské národnosti, vyjma Poláky, zachovávajíce svá místná nářečí, mají jeden společný literaturný jazyk. Ostatní Slované — na Balkáně, v Rakousku, Německu — majíce každý svůj literaturný jazyk, jeví se kulturně rozdělenými. Proto slovanský svět ve vzhledě kulturném podobá se nádobě, rozbité na větší a menší střepy.

Odtud vyplývají pro Slovanstvo všechny nepříjemné, ale charakterné následky. Rozloučenost slovanských národností je příčinou jejich politické slabosti, poněvadž, nemajíce společného spisovného jazyka, nerozumějí si navzájem a tím se jeden druhému odcizují. Táž rozloučenost s sebou nese i literaturnou slabost, a ta opět slabost kulturnou, jež skutečně se pozoruje zejmena u menších slovanských národů.

Můžeme si přáti takového obrazu? táže se I. P. Kornilov. Vyhovuje Slovanům vůbec a jednotlivým odvětvím zvlášť? Jedva kdo — odpovídá si I. P. Kornilov — může na tyto otázky odpověděti kladně. Potřebu kulturného sjednocení mocí společného spisovného jazyka uznávali a uznávají mnozí přední slovanští učenci a spisovatelé, a mnozí z nich uznávali, že právo na úkol společného literaturného jazyka slovanského má náležeti jazyku ruskému, jímž mluví 100millionový národ, mající ohromnou moc

a význam v dějinách světových a zároveň působící svým vlivem na osudy všech ostatních slovanských národů.

Úloha společného spisovného jazyka má tím více náležeti jazyku ruskému, že tento jazyk, díky svým nářečím a podřečím, díky tomu, že při jeho vytvoření spolupůsobily i církevní a národní literatura, jest nejbohatší ve vzhledě lexikalném. Jsa jazykem národa, sídlícího na ohromném prostranství od krajů věčného ledu do krajů téměř tropických, od středu Evropy do krajního bodu asijského východu, ruský jazyk vyvinul nejbohatší terminologii, a proto mohou se jím vyjadřovati lidé, žijící v nejrozmanitějších klimatických, politických i kulturných poměrech. Nemohl by tedy jazyk ruský býti překážkou při jazykovém a tím také kulturném sjednocení Slovanů. Jest jen třeba chopiti se díla, a chopiti se ho správně, s pevnou věrou v úspěch, s nadšeným uvědoměním toho dobra, jež přinese našim rozrůzněným a v mravném boji oslabeným bratrům.

Ale jak se chopiti díla? — namítá si I. P. Kornilov. Kde, zač a jak je vésti? Rozumí se, že v tom kulturném boji, který bereme na sebe, prostředky k dosažení cíle mohou býti jen nejmocnější, nejpevnější kulturné páky. Prvé místo tu zaujímá tištěné slovo: časopisy, žurnály, periodické publikace, brožury a učená díla. Proto jedním z prostředků k šíření myšlenky o potřebě společného spisovného jazyka mohl by se státi hojně rozšířený časopis, věnovaný slovanské vědě v nejširším smyslu. Takový časopis může býti založen pouze v Rusku, poněvadž ani v Rakousku, ani v Německu, ani na Balkáně není podmínek pro jeho zdárný úspěch.

Na to I. P. Kornilov vyzval Slovanský dobročinný spolek petrohradský, aby založil takový list.

Redakce „Нов. Вр." připojila k článku I. P. Kornilova vyzvání, aby o otázce všeslovanského jazyka provedeno bylo ve Slovanstvě jaksi všeobecné hlasování a nabídla své sloupce hlasům zahraničných slovanských učenců a spisovatelů.

Co následovalo po článku I. P. Kornilova? Jak byl přijat ve světě slovanském? Jak dopadl plebiscit o všeslovanském jazyku?

Prvým následkem bylo, že ve Slovanském spolku petrohradském zastavil se svěží pokrokový proud, jehož zásady zpředu jsme vytkli. Ovšem také myšlenka o Všeslovanské matici byla vzata s denního pořádku a odročena neli pochována. Starému směru ve Slovanském spolku dopomoženo k vítězství nad novým, zvláště když car Mikuláš II. nepotvrdil V. V. Komarova za nového předsedu Slovanského spolku, jímž potom opět zůstal gen. N. P. Ignatěv. A tak Slovanský spolek vrátil se opět ku své dřívější činnosti v jednotlivostech prospěšné, ale všeslovanského významu postrádající. Činnost ta od drahných let záleží hlavně v hmotném podporování Slovanů, přicházejících do Petrohradu, zvláště jihoslovanských studentů. Letos mu nastala úloha pečovati, aby studující Černohorci, šmahem vypověděni ze Srbska a nepřijatí potom ani v Uhrách, ani v Chorvatsku, ani Dalmacii, mohli pokračovati ve svých studiích. V té příčině Slovanský spolek jednal rychle a štědře a zasluhuje plného uznání. Avšak tato podpůrná činnost jeho nebyla by přestala, naopak ještě šíře by se byla rozvinula, kdyby byl ve spolku vrchu nabyl směr pokrokový. Ve Slovanském spolku petrohradském podporují, pořád podporují, jen

podporují. Podporami těmi dodávají někdy života něčemu zhola neslovanskému, ale toho si nejsou vědomi a podporují, jen podporují. Nedávno novosadská „Заставa“ vynesla, že na Slovanský spolek petrohradský obrátil se jeden z křivých svědků, které Milan vedl v září 1899 proti radikálům, jakýsi Kuburovič. Dareba tento vykázal se doporučením pověstného Petra Uzelce, jehož jmeno známo bylo osobám, řídícím Slovanský spolek, ještě z lepších dob, kdy nebyl kompromitován. V době bělehradského přelíčení i v periodě příprav k němu jméno Petra Uzelce také v petrohradských listech bylo nejednou přibito na pranýř, ale to vše nepodkopalo důvěru k němu u výboru Slovanského spolku, jestli vůbec měl tušení o tom, že Petar Uzelac nemůže býti počítán mezi čestné lidi, neřku Slovany. Chráněnec Uzelcův byl v Petrohradě vlídně přijat a bylo již proň vyhlédnuto místo u pošty, když do toho promluvila „Заставa“. Zdaž s úspěchem, není mi povědomo. Možná, že podporovací horlivosť Slovanského spolku nedala se ani tím zmýliti.

Ve Slovanském spolku petrohradském podporují, ale na výši doby a rozvoje slovanské myšlenky již nestojí. Aspoň ta strana, která v něm dlouhá léta vládne a překáží jeho obrodu. Ani na ten časopisecký orgán se tam nezmohou, který jim založiti p. Kornilov kladl za povinnosť.

Časopisy slovanskými článek I. P. Kornilova putoval dosti dlouho, obyčejně bez poznámek. Některé poznamenaly: „Tak tedy budeme míti všeslovanský spisovný jazyk!“ aniž bylo z těch poznámek patrno, jsou-li míněny upřímně aneb ironicky. Vážné úvahy o té otázce za celou dobu ode dne článku I. P. Kornilova jsem nenalezl, ať by se prohlašovala pro nebo proti. Ničeho nebylo, co by se zdaleka mohlo nazvati „všeobecným hlasováním“, jak si představovalo „Новое Время“. V sloupcích tohoto listu nebyl otištěn ani jediný článek o otázce všeslovanského jazyka, pocházející z pera některého slovanského učence, politika, publicisty, spisovatele. Jen Rusové psali o té otázce jak v „Нов. Вр.“, tak v jiných ruských orgánech. A co psali, nebylo podporováním návrhu I. P. Kornilova, byť také nebylo polemikou s ním. Avšak v konci konců musel p. Kornilov poznamenati, že veřejný přetřes otázky, jím vzbuzené, nepřivedl ji ani o krok blíže k rozřešení.

I stati ruských pisatelů, které uveřejnilo samo „Новое Время“, čím dál tím víc odstupovaly od cíle, vytčeného všemu Slovanstvu I. P. Kornilovem. Znatel českých poměrů v tom listě „všeslovanský spisovný jazyk“ zredukoval na „dorozumívací“ a konstatoval, že česká intelligence v Čechách i na Moravě je v tom za jedno, že Slované potřebují společného dorozumívacího jazyka, jímž nemůže býti žádný jiný krom ruského. Ale i zde je shoda pouze v zásadě. Skoro každý český intelligent — psal pisatel oné stati — umí něco rusky, ale málokterý umí dobře; znalosť ruštiny u Čechů pohybuje se v míře dilettantismu.

Pan Sergěj Šarapov v „Русскомъ Трудѣ“ vrátil se ke kollárovské teorii, že každý vzdělaný Slovan má znáti všecky hlavní slovanské jazyky, literatury atd., a ukázal na sebe, že je zná. Všecka česť mu za to, ale to již je přímý odpor proti návrhu p. Kornilova. Někdo jiný ve jmenovaném časopise vystoupil s návrhem, aby Slované posílali své dcery do Ruska na vzdělání a doporučoval Rusům, aby jeho myšlenku uskutečnili

a hmotně podporovali. Návrh tento již dokonce neměl nic společného se všeslovanským spisovným jazykem, ale přes to zasloužil by si v Rusku i ve Slovanstvu větší pozornosti, než se mu dostalo.

Našim mužům je způsob vzdělání úřadně předepsán a cesta k němu přesně vyměřena. Málo kdo z nás má v sobě tolik síly, aby došel vzdělání cestou samostatnou. Ženské jsou proto volnější, že život jejich méně jest odvislý od státu. Naše mužská mládež nemůže na studie do Ruska, protože tamní kvalifikace nebyla by zde státu dostatečnou, aby přijal do svých služeb toho, kdo by se jí vykázal. U ženských jest jinak. Zvláště by se doporučovalo, aby naše zámožné dcerky byly posílány na vzdělání do Ruska, když by se jim tam otevřely ústavy tak zv. „благородныхъ дѣвицъ“. Založení zvláštního ústavu nevedlo by k cíli, protože by za dlouhou dobu nevzbudilo důvěru. O zmíněných ústavech naproti tomu ví každý, že se tam chovankám dostává nejpečlivějšího vychování, nejširšího vzdělání a světského vybroušení, jakého nelze nabýti v celém Rakousko-Uhersku ani v pensionátech, ani v klášterních školách.

Tak zponenáhla rozprava o všeslovanském jazyku utichala, nestavši se ani na okamžik oživenou a všeobecnou, anebo přecházela na jiné pole. Nejlepší návrhy, které za tu dobu proneseny, vesměs tíhly k programu ruské pokrokové strany slovanské, vypracovanému z původu návrhu na zřízení „Všeslovanské matice“. Nejlepší znamení, kde je myšlenka slovanská správně pochopována a jaké jsou cesty k dostižení slovanských cílů.

Ruský jazyk nabyl tak velkého významu světového, jenž dlouho ještě poroste, že mohou s klidným svědomím zůstaviti dalšímu vývoji věcí otázku, jak si jej osvojovati budou národové, položení mimo Rusko, ať s Rusy příbuzní nebo jinokrevní. O ukojení jejich národní ctižádosti ve příčině jazyka jest už dostatečně postaráno. Vše další půjde samo sebou jako lavina, když se dostala do pohybu. Ale p. I. P. Kornilov a ti Rusové, kteří myslí jak on, řeknou, že nenabízejí ruský jazyk všem Slovanům za spisovný k vůli sobě, k vůli své ješitnosti, nýbrž ze starostlivosti o menší slovanské národy, aby jim zjednali možnost býti účastníky ruské velikosti. Ale ty starosti musejí už úplně přenechati těm, jichž se nejblíže týkají.

Návrhy na přijmutí ruského jazyka za všeslovanský spisovný, ať už pocházejí odkudkoli, nepřispívají k rozvoji slovanské myšlenky, nýbrž mu překážejí, jak ukázala krátká historie návrhu páně Kornilova. Kdo chce dosíci sedmerého blahoslavenství, zdá se na pohled nesmírně dokonalejším křesťanem nad toho, který veda tuhý boj o život jest jen tak dobrým, jak toho poměry dovolují. Všeslovanský jazyk při pochybeném směru, jakým slovanská myšlenka se dala v posledních 10—15 letech, zdá se býti nejvyšším cílem všech, kdo mají bezvadné slovanské smýšlení. Nikdo se nesmí opovážiti ozvati se proti tomu, nechceli být považován jen za prostředního, polovičatého Slovana. Nikdo nesmí přímo pověděti, že myšlenka o všeslovanském spisovném jazyku je neuskutečnitelná kromě toho, že uskutečnění její zdaleka by Slovanům nepřineslo slibovaných výhod. Slované, slyšíce, že mají ruštinu přijmouti za spisovný jazyk, bojí se říci pravdu, aby Rusy neurazili a svou i obecnou věc slovanskou nepoškodili, a rozpačitě mlčí a mlčky se klaní. Tak dělají poctivci mezi nimi. Ale

jsou mezi nimi také švindleři, kteří se Rusům nejen nabízejí za propagátory jejich zamilované myšlenky, nýbrž podvádějíce je malují jim takové obrazy, jakoby ruský jazyk mohl býti prohlášen za všeslovanský spisovný ještě dnes, a nejpozději zítra. Právě jsem četl v petrohradských listech, že zas jednou přijel do Petrohradu jistý český novinář, který tam mluví, že nejen Čechy, nýbrž také Slováky, Slovince a Chorvaty přiměje k uznání ruštiny za všeslovanský spisovný jazyk. Více nic tam nestálo a proto pryč od nás každé podezření! Ale to třeba Rusům pověděti, že Slované, kteří jim takové nabídky dělají, buď si z nich tropí blázny anebo je chtějí ošulit o peníze.

Myšlenka o ruském jazyku jako všeslovanském je příčinou veliké lži, jež jako hora ulehla na hruď Slovanstva. Rusové jsou národ upřímný. Sami se tak nazývají a mají vědomí, že upřímnosť jest u nich ne ctnosť jednotlivců, nýbrž charakterná črta ruské duše. Nepochybuji, že všecky návrhy, které Rusové Slovanům činívají, vycházejí z upřímnosti a že také p. Kornilov byl jí naplněn. Ale ruská upřímnosť zasluhuje i vyžaduje také upřímnosť se strany Slovanů. Jsem přesvědčen, že žádný Rus přímostí a upřímností nemůže být pohoršen. A nad to upřímnosť je první podmínkou zdravého a pravidelného myšlení, zdravých a pravidelných styků. Slovo „Upřímnosť“ musí býti napsáno na armádní prapor slovanský. I krásná hesla: „Poznejme se!“ „Milujme se!“ musí ustoupiti heslu: „Buďme k sobě upřímni!“, neboť tam teprve může vkročiti láska a poznání, kde se rozhostila upřímnosť.

A upřímnosť ukládá říci Rusům, že všeslovanský spisovný jazyk spadá do říše snů, jakkoli není sporu o tom, kdyby všichni Slované jeden spisovný jazyk měli, žeby v něm měli neocenitelný poklad politické i kulturné síly. Avšak Slované nemohou věčně mluviti v hypotésách. Musejí konečně přihlednouti ke skutečnému životu, ke skutečnému stavu věcí, ke skutečným poměrům, k celé dané skutečnosti, která je obklopuje a silou logiky, kteráž je v historii, určuje kroky jejich. (Dokončení.)

Dva dopisy Boženy Němcové na Domažlicko.

Podává dr. Čeněk Zíbrt.

„Květech" 1898, str. 54. uveřejnil podepsaný řadu listů Bož. Němcové ze sbírky korrespondencí, chované v bibliothece Musea království Českého. Dopisy ty, veřejnosti posud neznámé, objasnily dalším světlem poměry, snahy a tužby zasloužilé autorky „Babičky". Tuto z téže sbírky přidávám dva listy další. Byly věnovány Museu od p. J. Šrámka, posluchače filosofie, jménem otce téhož, říd. učitele, jenž je získal v Medákově na Domažlicku na památku.

Na prvním listu, psaném švabachem, letopočet není udán, ale za to adressa: Janu Konopovi do Medákova. Obsah listu poučuje, že tu jde, zdá se, o události roku čtyřicátéhoosmého. Bož. Němcová, jak známo, horlivě se zajímala o tehdejší ruch v městě i na venkově a se zájmem tím patrně souvisí dopis, vyzývající Konopu, aby přišel s rychtářem a asi se dvěma hodnými sedláky na poučenou, co se děje a čeho potřeba. Konopa, jak p. Šrámek sdělil, byl slepec muzikant a Bož. Němcové přispíval do sbírek lidového podání z Domažlicka. Podepsaný se stará, aby vyzvěděl podrobnosti, jež se týkají styků B. Němcové s ním a podá pak výsledky toho v „Českém Lidu". Zatím otiskuje tu první i druhý list, jenž výborně charakterisuje lásku B. Němcové ke kraji a k lidu domažlickému. Jsouc vzdálena z milého Chodska, na novém působišti svého manžela vzpomíná si tklivě na „buláky", na upřímnost a poctivost jejich. Do péra však zároveň se přiměšuje postesk na jejich nedůvěřivost a neochotu. Kmitnou se tu také šlehy politické, výčitky, že se málo na Domažlicku čte. Při všech těch starostech nezapomíná B. Němcová na lidové podání. Prosí, aby Konopa zaslal pověsti a báchorky. Dojemně působí, s jakou něhou v tomto i v jiných dopisech rozepisuje se o své domácnosti, o svých milovaných dětech, svěřujíc se prostému venkovanu, jak pokračují, jak jsou zdrávi. List jest datován: 26. ledna 1850. Prozrazuje tu B. Němcová, jak stopuje vývoj politických poměrů tehdejších a jejich vliv na venkov. Přes to však i v novém svém okolí pilně sbírá písně a pozoruje život lidu tamějšího.

Milý Ḱonopo!

Já nevím, jestli se na nás hněváte aneb proč tak dlouho k nám nejdete; nyní však přestává všecko, musíte přijít, chtěj, nechtěj, jedná se tu o důležitou věc. Nechte všeho a přijďte, čím dřív, tím líp; třeba dnes. Ale vezmete sebou rychtáře, tatíka a ještě asi dva hodné sedláky; musí to být, jedná se tu o blaho vás všech a o blaho celé země České; bez toho jste slyšeli, co se v Praze děje a tudy budete vědět, oč se tu jedná. Jen neotálejte a brzy přijďte; nyní musí každý jednotlivec přispět, a zvlášť na venkově, vždyť to sám víte, kolik jich tu je, kteří se o sedláka

starají. Milý Jene, to uslyšíte věci, že budete jako u vidění, jen honem pojďte, ale ne sám. To vám na srdce kladu, ať nechají sedláci a rychtář té nejdůležitější práce a přijdou s Vámi, neboť se tu jedná o mnoho, což je potřeba vědět, čím dřív, tím líp a musíte to vědět, jak to vskutku je. Kdybyste však Vy nemohl, tedy pošlete ti druzí. Vezměte mi také sebou přislíbené věci a zvlášť knížku od Jana Střížka a ty peníze nalezené. Pozdravujte vaše domácí a jen brzy pojďte. S Bohem zatím.

Božena Němcová.

Panu Janu Konopovi mladšímu do Medákova.

Dne 26. ledna 1850.

Milý Jene!

Zajistě myslíte si, že staré přísloví „sejdu s očí, sejdu z mysle" i na vás upotřebit se dá, že totiž i my dávno již jsme na Vás a na všecky ostatní zapomněli. To se ale nedomýšlejte o nás, a nedejte se nikdy naším dlouhým mlčením mýlit, proto přece zpomínáme často na Vás všecky a zvlášť já s potěšením zpomínám na doby, co jsem s Vámi všemi strávila, a nikdy nezapomenu na obyvatele okolí Domažlického.

Věřte, Jene, Vy smíte se pyšnit na to, že ste tamější rodák, tak poctivých a upřímných lidí, jako jsou krajané Vaši, nenajdete všade, ba málo kde, toho opětný důkaz mám v zdejším okolí. Sedláci zdejší jsou bohatí, někteří tuze bohatí, že není řídká věc, aby dal sedlák dceři 30, 40, ba třeba 60.000. Za to ale je spanštilý a ve všem opičí se po měšťáku, jak v šatu, tak v mravech. Že jsou mezi nimi velmi vzdělaní sedláci, to pravda, neboť se mnoho čte a Noviny drží si skoro každá obec, vůbec je zdejší sedlák vybroušenější, ale nepoctivý, hrdý, jakoužto krásnou cnost zdědili od měst. Ve statku sedláka bohatého nevyhlíží to jako u sedláka, ale jako u pána, všecko nářadí politirované, pokoje, zrcadla atd.

A přece mi bylo u Vás mezi těmi prostými, srdečnými, poctivými buláky volněji být než zde. S potěšením dívala jsem se stokráte za těmi pěknými muži v těch bílých šerkách, s širokým klobúkem na hlavě, zvlášť když pod ním byly dlouhé černé vlasy a neostříhané, zde si takového vyšňořeného sedláka v kastorovém cilindru, v pantalonech a městským kabátu ani nevšimnu, a selky též tak; ty jsou samé hedbáví a zlato.

Jen kdyby nebyli ti Vaši sedláci tak nedůvěřivý k nám bývali, to mi vždy je líto, když si na to zpomenu; nemyslete, to že mi kdy líto bylo, že tenkráte mého muže nezvolili, to nelitovala jsem, ale toho, že mohli myslit, že jsme my tak falešní, jako ti jejich ouředníci.

Řekněte mi přece upřímně, jestli pak to již nahlídli, že nám křivdu udělali, že jsme upřímně s nimi smýšleli? Já bych, Bůh ví, vždy a všude s radostí všecko učinila, čím bych komu z nich službu prokázat mohla. Jen kdyby byli poslechli všecky a byli více četli, jak dobře by to nyní pro každého bylo. Co pak teď tomu všemu říkají a jak se to všecko jim zdá a líbí. Jaké pak máte ouředníky při okresním soudu? A kteří pak z koutských pánů obdrželi služby při nových ouřadech? Zdali pak mají sedláci k těm novým ouředníkům důvěru? Bohužel, jestli jsou u Vás

takové, jako na mnohých jiných místech, to nebude mít lid důvěru... Bylo by mnoho co říct, ale musí držet člověk nynější čas pěkně za zuby.

Co pak čtete, máte-li pak „Národní Noviny“... Který je u Vás kněz? Krejčí, ne? Prosím Vás, to ten samý, co byl zavřen, aneb měl být zavřen, ani již nevím? Je hodný? A co klášter dělá, kdo je v něm? Pište mi o tom.

Jestli máte nějaké pověsti neb krátké báchorky, prosím Vás, pošlete mi je, já Vám na vzájem pošlu několik pěkných písní. Snad se dostaneme do Prahy na jaro; žádali jsme tam skrze děti. Hynek je již od podzimku v Praze, bydlí u pana profesora Šumavského a chodí do České hlavní školy, do Budče, tuze dobře se učí, ostatní jsou doma. Jaroušek a Dora hrajou již hezky na fortepiano. Jaroušek tuze stonal, ale již je zdráv i druzí, jakož i můj muž. Má mnoho práce zde a velký okres, je více na cestách nežli doma.

Zde je tuze draho, a ještě k tomu ta největší nepoctivost, ve všem, a ke všemu tomu, ničeho k dostání. Kdyby zde někdo byl, kdo noty píše, poslala bych Vám byla dávno několik pěkných písní, ale to je mizera, teprv nyní sem jeden přišel, ten opisuje noty. Znáte ten zpěvník, co vydávala Slavie? P. Fr. Klácel vydal spisek o socialismu a komunismu, a slíbil mi několik exemplárů, bude-li držet slovo, pošlu Vám jeden, je velmi pěkný.

A co dělá musika? Hrajete pilně? Co dělá strýc rychtář, je zdráv, a jak daří se Vašim domácím, je to všecko zdrávo? Cholera snad nebyla u Vás, ona je špatná na nohy a to není s ní nic do hor, tam se jí nebojte.

Nepřistoupila také Vaše obec k Pražské obci s žádostí o svolání Českého sněmu? Tenkráte by snad sedláci u Vás nevolili ti tři křiklouny, co volili tenkráte, ty by byli dělali strýci Vašemu hanbu. Však se teď bude jinak volit muset, ale kdy sněm zemský svolán bude, to ví Bůh.

Jaké knihy máte nově koupené, či žádné? Kam chodíte nyní. Pište mi hodně mnoho a hezky upřímně, víte, že to moje radost, když najdu člověka, s kterým mohu upřímně mluvit, a když i zase on o mně též tak smejšlí, a toho se u Vás přece domnívám. Přijdeme-li do Prahy, potom musíte k nám přijít.

Prosím, máte-li nějakou pověst z toho Vašeho okolí aneb krátkou pohádku, aby nedala mnoho psaní, nechte mi ji napsat, prosím Vás. Můj muž pozdravuje srdečně Vás i domácí a rychtáře, i děti Vás pozdravují. Ode mně vyřiďte všem nejsrdečnější pozdravení. Je-li ten pan páter hodný a stojí-li o to, vyřiďte mou úctu. A nyní buďte s Bohem! Vám nakloněná

Božena Němcová.

Odpovědný redaktor a vydavatel Václav Čech.
Majitel a nakladatel Vladimír Čech. — Tiskem Aloisa Wiesnera.
V PRAZE. 1900.

Kniha XLIV. ÚNOR. Sešit II.

Nové překlady z Victora Huga

(Les Orientales)

podává Jaroslav Vrchlický.*)

Hlavy serailu.

Ó hrůzo! hrůzo! Nejstrašnější hrůzo!
Shakespeare.

I.

Ten chmurný noci dóm, v němž všecky hvězdy bděly,
se zhlížel v pochmurném a zářném moři celý,
co smavý Stambul spal, skráň v stíny zahalenou,
jak byl by uleh si k zálivu, jenž jej koupá,
v střed hvězd, jich odlesků, jež mořská vlna houpá
ve kouli velkou, ohvězděnou.

To spící město hle, zde ční jak palác pravý,
jejž letem ve vzduchu sbor nočních duchů staví,
tu velké haremy kde nuda vévodící,
tu modré kopule, azuru nezadají,
tu půlměsíců sta, kterými zdá se, vzplají
paprsky srpku na měsíci!

Dle rohů poznává zrak ostré hrany věží,
i ploské střechy kol, hrot mečet, jak se ježí
balkony maurické, jež jetele tvar mají,
i pestrá okna jich, jež skryta pod mřížemi,
a zlaté paláce, a palmy, haluzemi
jak chocholy jež při nich vlají.

---

*) Ukázkou z třetí řady básní V. Huga k tisku připravené.

Tu minaretů řad, jichž štíhlá věž výš tryská,
jak stožár ze sloně, na které píka blýská,
tu pestré kiosky, svítilny v barvách sterých,
na hlavním serailu, jejž věnčí stinné valy,
co báně cínové, jichž počtem sto jest, vzplály,
jak přilby obrů v stínech šerých.

II.

Ó Serail! . . . Dnešní noc jak plesá a v ples vábí,
při zvuku bubínku, v kobercích, po hedvábí
sultánky tančí dnes posvátných dlažic polem,
jeť serail jako král, jenž vyjde v zlatohlavu,
tak dětem proroka svou ukazuje slávu,
šest tisíc hlav jej zdobí kolem.

Zrak zhaslý, sinalý, vlas černý, rozježený,
ty hlavy trčely v cimbuří zaraženy
nad snivou terasou, kde v růžích jasmín vonný;
jak přítel truchlivý, jenž těší, luna vzplála,
ta hvězda umrlých, bledostí sladkou hrála
v tu bledost krvavou, jíž vzplály ony.

Nad branou serailu, tou hlavní, jež ční k nebi,
nad oknem východním tři z všech visely lebi,
je černou perutí bil havran ve své zlobě;
ty hlavy hlásaly své smrti okamžení,
ta jedna v útoku, ta druhá při modlení,
ta třetí až v svém hrobě.

Dí zvěst, jak nehnuté co ony, stráže bděly,
v svých posách nehybných jakoby zkameněly,
ty hlavy mluviti že začly náhle, děsem
že zněly hlasy jich, jak zpěvy, jež se zdají,
jak šepty na březích, vln, které usínají,
jak vítr, jenž usíná lesem:

III.

První hlas.

Kde jsem? — — Člun zápalný! Sem k plachtám! A sem veslo!
nás Missolunghi zve, jež hoří, to buď heslo!
Již Turci zmocnili se jeho valů ctných,

k jich městům vzdáleným jich vraťme zase lodě,
má pochodeň k jich škodě
vám budiž majákem, však bleskem v davy jich!

Již jeďme! Korinthe buď s bohem s všemi mysy!
Kde k skále každičké se jméno slávy mísí,
i Archipele ty, po vlnách rozptýlen!
vy slíčné ostrovy, jimž nebe s vesnou přeje,
že ve dne každý z nich se květin košem směje,
jsa v noci váze vonné podoben!

Má vlasti, s bohem buď! Ty Hydro, Sparto nová!
Tvá mladá Svoboda se v našich zpěvech chová,
u zdí tvých stožáry bdí, město plavců všech,
buď s bohem, rád mám tvou nadějí výspu plnou,
tvé luhy milované vlnou,
tvé skály, v které blesk i proudů bije šleh.

Když bratři vrátím se a Missolunghi k spáse,
ať Krista ku poctě chrám nový pozvedá se!
Když umru padna v noc, jež plna věčných mdlob,
kdy proliju svou krev, tu, jež mi ještě zbývá,
ať v zemi svobodné mé tělo odpočívá,
na slunci buď můj hrob!

Missolunghi! Turci! — Ó zažeňme již v davu
jich děla z pevností, jich lodě ze přístavů,
pod trojím dělem svým buď spálen kapitán!
Ať člunů zápalných se brousí žhavé spáry,
loď jeho zažehnu-li žáry,
pak nebes na klenbě chci býti podepsán!

Ó druzi! Vítězství! — Ó nebe, loď má hbitá
je bombou schvácena, již křehký můstek lítá,
teď výbuch, vše jest vír, má loď je proudů plen,
já křičím nadarmo! Mám ústa pěny plna,
mne řeka pohltí a hrob můj bude vlna,
na písku moře na dně, sen!

Ne, já se probouzím, ký hluby taj mne mrazí.
Ký ošklivý to sen! Paž mému meči schází,
ó jaké strašidlo ční vedle v svitu hvězd?
Co slyším z daleka? Sbor ženských hlasů k uchu
mi slétá, či snad zjevy duchů . . .
Ten souzvuk! — V nebi jsem? . . . Ta krev?
To serail jest!

IV.

Druhý hlas.

Ó Canarise, zříš zde serail i mou hlavu!
Tu z rakve vyrvali, jen zvýšit dnešní slávu,
až mého do hrobu se krutý Turek vdral,
ty kosti vyschlé již jich plen jsou — konec všemu!
od Botzarise, viz, sultánu vznešenému
co hrobů červ tu zanechal!

Slyš, já spal v hrobě svém, když křik mne zbudil náhle,
„Missolonghi padlo!“ — já vstal v své hlíně zpráhlé,
já zpola vztýčil se v své noci jako duch,
já slyšel valiti se ulicemi děla,
co války vřava zněla
v třesk pruty železa a v chvatných kroků ruch.

Já slyšel v boji tom, jenž plnil třídy města,
hlas: Zachraň město své! Stín Botzarisův ztrestá
ty vrahy, zachrání své Řecko v zápase!
Bych unikl těm tmám, já v boj se pustil s nimi,
až v těžkém zápolu s deskami mramornými
jsem hnáty svoje otlouk bezmasé!

Jak sopka pojednou zem vznítila se nachem
a ticho . . . oči mé v svět jiný zříce strachem,
teď něco viděly, co nezřel smrtelník;
ze země, ze vzduchu, i z lůna ohně, síry,
se nesly duchů víry,
buď v nebe odletly, buď let jich v hloubi znik.

To Turci vítězní v mém hrobě divě vyli,
mou hlavu ku vašim, které již zneuctily,
ve pytel tatarský uvrhli v směsi tam;
má hlava uťatá tu zajásala čistá,
já snil, že pro Řecko a pro svatý kříž Krista
podruhé umírám!

Dnes dokončuje se náš osud — konec seče!
By Stambul dovršil tu velkou žatvu meče,
se bouří u sedmi bran města Fanaru,
co hlavy naše zde na posměch davům dány
a v serailu zdi vtkány
jsou supům lačným vhod, sultánu k rozmaru.

Zde naše reky viz! Zde Costu rytířského
zde Crista, Hellase od moře Ikarského
zde Kitsa, Byrona jenž tolik miloval;
a zde to dítě hor, náš přítel Mayer činný,
jenž šípy Tellovy pro Thrasybula syny
až z dálky posílal.

Však mrtví neznámí již klidně pohromadě
skráň mrzkou ku naší rekovské tisknou v řadě,
jsou syni prokleti Iblise, Satana,
to šavle otroci jsou, Turci, kterým vzíti
lze bez reptání žití,
když chybí jediná leb k počtu Sultana.

Jak onen minotaur, báj děsná našich dědů,
jen člověk jediný živ jest v těch skrýší středu,
zkad cáry našich těl všem v plachý kynou zrak,
neb druzí, svědkové všech mrzkých jeho hodů,
ti mrzcí eunuši, ti menší z kata rodů,
jsou jak my mrtví zrovna tak!

Ha, jaké výkřiky! — Teď mžik je vytoužený,
kdy na klín rozkoše rve dcery naše, ženy,
by v dechu nečistém z nich každičký květ svad,
neb tigr císařský, jenž řve v rozkoši svojí,
se počítati strojí
za noci děvčata, hlav našich z rána řad.

V.

Třetí hlas.

Ó bratři, Josef vás, váš biskup, nyní zdraví,
Missolunghi padlo, v svůj zhyn schystáno, dravý
zub hladu schvátil je, poznalo jeho jed,
ve poslední svůj zmar vše Turky strhlo spolu,
jsouc děsnou obětí se vrhlo do plápolu
jejž v mstící pochodeň si vzňalo v let.

Po dvacet vida dnů již město plenem hladu
já křičel: Lide můj, armado sem a v řadu,
při svaté oběti, je loučiti se, čas,
z mých rukou vezměte chleb, z něhož síla splývá,
jenž jediný nám zbývá,
jenž duše nasytí, na boha změní vás!

To mroucích strašlivé a smutné přijímání!
Rty chabé hledaly hostii v umírání,
vojáci klesali, kdys vrahu děsný zjev,
tu panny zoufalé, tam ženy a zas kmeti,
a s prsy svadlými též matky a jich děti,
ssající místo mléka krev!

Noc tady. Odešli — však Turci obléhali
již naše mrtvé jen, již pusté naše valy,
svůj chrám jsem nejistým jich krokům otevřel;
na trosce oltáře mne zatopila vřava,
má šavlí klesla hlava,
kdo ťal mne, nevím dnes, — já na modlitbách mřel.

„Mahmeta litujte! Barbarský zákon jeho
od lidí dělí jej i Boha pradivého,
v ráj slepý jeho zrak nevnikne, zvyklý tmám,
a jeho koruna, ó věřte, ta se třese,
na každém hrotu svém krvavou hlavu nese,
tak ukrutný on není sám!

On bědný, kořistí je ustavičných děsů,
pro věčnost ztratil již dny svoje, plen jest běsů,
co jitro neví, noc, jej opustil i chtíč,
vždy nudy ve jarmu on žije, zlatá modla,
sběř rabů před níž podlá
své pálí kadidlo, jak spahiho chce bič.

Leč pro vás vše jest ples a radost, svátek, sláva,
na zemi dobyté vám dějin vavřín vstává,
Bůh žehná s výsosti na serailu zdech všem;
Smrt zdusit nemohla tu slávu, jež vám patří,
bez hrobů vaše lbi jsou trofejemi, bratři,
a vaše kosti pomníkem!

Ať nejvíc odpadlík vám závidí. Ten trestu
zlé kletby propadni, kdo zprznil vodu křestu,
ze knihy života buď pro vždy vytržen!
V sčítání andělů, kde dlíme, on buď chyba,
klet lidstvem, jako ryba
on budiž páchnoucí z úst všechněch vyvržen!

Evropo křesťanská, kéž lid tvůj by nás slyšel!
Nás kdysi zachránit k nám svatý Ludvík přišel,
s ním čacké rytířstvo v boj za víru a čest;
ó rozhodni se již, než zvedne se Bůh, záhy,
tu Ježíš — Omar tam — tu kříž, tam meč je nahý,
tu svatozář — tam turban jest!

VI.

Ba ona uslyší vás jistě, stíny svaté!
Smrt nepotlačí víc ty vaše vzdechy vzňaté,
Evropa uvidí, co vryto vaší skráni,
zpěv slavný odvety vám k poctě vzdechne ráda
v čest vašim ostatkům. Grecie dvojí mladá,
na harfu, na loutnu zahraje u plesání.

Ach, nebo světci jste a velcí vy jste všici,
bratrské oběti, polbozi, zpovědníci,
paž vaše v bitev hluk se světem proslavila,
teď hlavy zprznily vám vrahů ruce klaté,
po Thermopylách svých zde Golgotu svou máte,
neb vždycky vaše krev se v každou oběť lila!

Když v smutku Evropa tou krví nezděšená
až v serail nenajde si cestu, označena
jež vámi, jistě Pán ji neušetří vzlyku.
Teď, kněži, vojíne i plavče, vaše doba!
neb Nebe s Olympem čekají na vás, oba,
plejado hrdinů, trojice mučenníků!

Mufti svolává k válce.

Hierro, despiesta te!
Železo, probuď se!
Válečný pokřik Almogaravů.

Do boje, vojáci! Ať křik zní oblohou!
Psi hryžou spícího lva klidně do nohou,
čumáky drze pozvedají;
božského proroka, ó děti zdrťte již
rod, jenž se potácí, nesnese vína číš,
kde muži jednu ženu mají.

Zhyň vojsko křesťanů s jich králi prokleté!
Sem spahi, agové, běžte a vrhněte
do zmatku v boje moře
své šavle, turbany i rohů vašich huk,
své ostré ostruhy i cinků zlatých zvuk,
s vlající hřívou oře.

Syn Orthogrulův teď se ve vás Othman zjev!
Ty pohled jeho měj, a ty měj jeho hněv!
Sem všichni, boj ať vzplane!
Ať domů azurných tě město, svým zas zvem
Motle Sctiniah, barbarů jazykem
Athény nazývané!

Píseň piratů.

Rychle! Rychle! Ejhle piratí
z Ochali již jedou úžinou!

Zajatec z O·hali.

Sto rybáků, již loví korál,
jsme včera chytli v zajetí,
pro sultanovo objetí
kolikrát člun náš vlny zoral!
Všech klášterů jsme rvali květ . . .
od Catanie na Patras —
Na hlavní lodi bylo nás
veslařů dvakrát čtyřicet.

Zas klášter! Signal z koše zní.
Již zakotveno, z lodí v běh
hle, jeptiška, kde stinný břeh
spí v šumu vln, nuž rychle k ní!
Ach, jaké poupě, granát ret!
Jak platán stíny na ni třás . . .
Na hlavní lodi bylo nás
veslařů dvakrát čtyřicet!

„Jen, drahé dítě, žádný křik,
jen s námi, vítr nelení,
to jen se klášter promění,
za klášter stojí haremlík!
Rád paša prvničku vždy zved,
Turkyni uděláme z vás!“ —
Na hlavní lodi bylo nás
veslařů dvakrát čtyřicet.

Aj, ke kapli nám utíká?
„Ty ďáble, ty tu smělost máš?“
„Mám!“ odpoví kapitán náš;
„ať pláče, prosí, naříká,
jest zajata, spoutaná v let
s ní v tartan! Nejvyšší jest čas! —
Na hlavní lodi bylo nás
veslařů dvakrát čtyřicet.

Krásnější ještě v pláči svém,
jak talisman zrak její byl,
ji paša dobře zaplatil
tomanů tisíc! Ďas to vem!
Ať skuhrala: „Umírám hned!“
z jeptišky sultánka je v ráz“ —
Na hlavní lodi bylo nás
veslařů dvakrát čtyřicet.

—

Ztracená bitva.

Na nejvyšší hory kraje
stoupá a se opíraje
o svůj oštěp, viděti
musí útěk vojska svého
a sametu strhaného
se stanu cár viseti!

Ém. Deschamps: Roderigo mezi bitvou.

Allah! Kdo vrátí mi mou hroznou armadu?
Za jízdu, vzteklou v boj, kdo dá mi náhradu?
Kdo vrátí mi můj stan, můj tábor zářící,
jenž v noci ohňů vzplál tisíci, že bys řek':
To nebe spustilo na chmurný pahorek
své všecky hvězdy sršící?

Kdo, bože, vrátí mi s vlající kožešinou
timarioty mé, druž rvavou, nehostinnou,
kdo pestré khány mé, mé spahy, hnědolící
kdo moje Araby, od Pyramid se hnali,
a děsu plachého rolníka již se smáli,
své hřebce ženouce zrající kukuřicí?

Ty oře štíhlých noh a zraků ohnivých,
již hřměli·stádo jak kobylek vířivých,
já více neuzřím přes brázdy ve skoku,
jich šiky nadarmo jsou zmaru obětí,
hřmít jako oblaka a blesky sršeti
na vojsko v útoku!

V krvi jich čabraky, jsou mrtví tito věrní,
hle, v černých skvrnách krev hřbet špiní jim a černí,
o bok jich ostruhy bys věru otlouk záhy,
než znovu zbudil bys krok jejich v ryčné cvaly,
a mrtví páni jich spí vedle jako spali
v zastávkách poledních v jich stínu vedle drahy.

Allah! Kdo vrátí mi mou hroznou armadu?
Po celém bojišti se tříští v neladu
jak zlato, na dlažbu jež mrhač rozházel;
ach, koně, jezdci jich, s Araby, Tatary,
jich trysk, jich turbany, zástavy, fanfary,
vše jak by bylo snem — ó žel!

Mí statní vojáci! Mých hřebců druži němá!
Zvuk nemá jejich hlas, jich noha křídla nemá,
vše zapomněli již, meč, udidla, jež škrtí,
těl stohy údolí je kolem plno celé,
pro věru dlouhý čas to údolí je ztmělé,
dnes večer krve dech a zítra již dech smrti!

To byla armada! Stín její to je dnes!
A dobře bili se, od rána nežli kles
ku zemi večer mdlý, muž proti muži stál,
teď noci rubáše se kladou v obzory,
kdo rek, ten hotov jest — spí mrtvých tábory
a krkavců kvas započal!

Své tyčí zobce již v svém hustém, černém peří,
sem z lysých předhoří se slétli z lesů šeři,
a stohy mrtvol těch jsou záhy jimi zdrány.
Ta mocná armada! Tak včera velká, běda!
Ta mocná armada se v odboj nepozvedá,
dnes orla nesplaší a nezažene vrány!

Ó kéž bych nesmrtnou svou armadu zas měl!
Já světy celičké bych dobýti s ní chtěl,
nad králi nepřátel by vládla veliká!
Má sestra byla by, choť, žena lahodná.
Co počne si však Smrt žárlivá, neplodná,
s mrtvými tolika?

Že nepadl jsem já, že nesmýká se v prachu
můj turban zelený i s hlavou v krve nachu!
Já včera mocný byl! Tři spahi na mém prahu,
bez hnutí sedíce v svém sedle pruhovaném,
před zlatým stanem mým týčili před svým pánem
tři koňské ohony, urvané hřebcům vrahů.

Když jel jsem okolo, sto tlouklo tamborů
v své bubny, čtyřicet pak agů bez vzdoru
se třáslo v domech svých, když obočím jsem chvěl,
na místo hmoždířů spících v svém kadlubu
já u čtyřkolých děl, sršících záhubu,
anglické dělostřelce měl.

Já včera města měl a vinnice a hrady,
a Řekyň tisíce, žid dobře znal jich vnady,
a velké haremy a velké arsenaly,
dnes ožebračen, zdrán, jsem bídný, smutný psanec,
nic nezbylo mi víc, z své říše prchám štvanec,
z mých hradů cimbuří mi poslední věž vzali.

Vezír tří ohonů já v strachu závrati
za hory modravé, za obzor prchati
teď musím, žebraje zrak skláním v úzkostech,
jak zloděj, který v tmách vyplašen dá se v chvat,
zří v stromech u cesty jen šibenice stát
jej chytající ze stran všech!"

Tak Rešid naříkal po porážce své, ztmělý
byl večer, tisíc jen my Řeků mrtvých měli,
on ale prchal sám; v té zkrvácené nivě
co z krve otíral svou damascenku v trávě,
dva koně tepali zem před ním nedočkavě
a prázdné střemeny v bok zvonily jim snivě.

Příživník.

Napsal M. Jahn.

I.

řišel domů týden před Nejsvětější Trojicí, právě kdy měla začíti senoseč.

Dlouhá valašská dědina, rozsetá po březích potoka, byla už zalita večerním stínem. Zelené chomáče zahrad lehounce setměly, odněkud zaštěkal pes, s křikem zakejhly husy, a kladívko řinčivě zatlouklo na kosu.

Muž, jenž přicházel do vesnice, znal všecky ty zvuky od dětství a přece k nim upjal pozornost. Neslyšel jich asi tři leta, a přece zdálo se mu, že slyšel je včera.

Potkal jenom rozkláceného starce a několik ženštin s hráběmi, jak byly odešly z louky. Stařec jej nábožně pozdravil a nevšiml si ho, ale ženštiny zamlkly, a za chvíli zaslechl za sebou jakýsi zdivený, zpěvavý hlas: „Hleďte, robečky, Valentin Adamův . . . přišel domů.“ Ostatní ženštiny zašvitořily, ale hlasů už nerozeznával.

„Povídají si o mně, ale vem je ďas,“ pomyslil si a pohlédl na své ošklivé hadry. Lítost i zloba najednou se mu prohnaly duší.

„Jak mne přivítají, on, bratr, švakrová . . . kdyby jenom ty protivné nohy . . .“ mluvil polohlasitě, opřel se o čagan z jalovce a pomalu vlekl se dědinou.

Zahnul až k potoku. Ostrá vůně olšin a rokyt skoro až dusně páchla s večerem, a dole vlny vesele, švitorně šeptaly, jako když podvečer hovoří děvčice o svých tajemstvích.

Obrátil na pravo oči. Selský grunt, sedící nahoře na svahu jako hnízdo, rozlehl před jeho zraky. Zbělely se stěny, rozestřely se široké koše velikých lip na nádvoří, mihlo se hříbátko, a známý pes Kaštán ztemna, mrzutě zavrčel. To bylo jeho rodiště. Obechvěl ho sladký, blouznivý pocit člověka, vracejícího se po letech domů, ale tento pocit ihned v něm ustydl pod novou myšlenkou: „Co mně jen řeknou?“

Vlekl se nahoru širokým úvozem se smrkovými plůtky po obou stranách. Pohlédl do zahrady. Převislé jabloně nakláněly se pod spoustou

jablíček. Byly už podepřeny latěmi, aby se nepřelomily. A tu si vzpomněl na bratra, jak dobře hospodaří, že si i stromu všimne, a sám si pomyslil, jak marně uběhl jeho vlastní život, a že jej ani sám nepodepřel. Srdce mu zatlouklo, svíralo se, a nejistota, jak ho tam přivítají, podlamovala mu v chůzi vláčivé kroky.

„Ale jestli mne vyženou, tu na té jabloni někde vezmu konec,“ přepadala ho myšlenka, když stanul uprostřed nádvoří.

U stáje zaržálo dvouroční hříbátko, hnojištěm proběhl kohout, a z kaluže zakrákal káčer. Zdálo se mu, jakoby ho ta němá tvář vítala domů.

„Ale co lidé?“ myslil si, a opět se rozhlédl.

Stál tu tak cizí, na místě, kde vyrostl a strávil přes třicet roků. A nyní přišel zpět domů, pokorný a ponížený před celou dědinou — žebrák. Zastyděl se a v bázni polykal sliny.

Pod kolnou shlédl mužského ve spodkách, bez kabátu. Seděl na „strýčku“ a cosi strouhal pořízem. Byl to jeho bratr Štěpán. Cosi ho stisklo v prsou, že musil zakašlat. Štěpán se ohlédl. Ale jakoby nepoznával anebo dobře nechápal, díval se chvíli na příchozího. Ale přece jej konečně poznal. Vstal se „strýčka“, smetl se sebe třísky a všecek vyjeven hleděl na bratra.

„To's ty, Valentine?“ promluvil ztrnulým jazykem, neodtrhuje šedých svých očí od bratra.

Slyšel o něm, že se tam ve městě spustil, a že se mu nedobře vede. A přece byl překvapen, když ho teď tváří v tvář spatřil. A k tomu: prach, špína, hadry — už věděl všecko. Obechvěla ho lítost, že ani promluvit nemohl. Jaký statný, kvetoucí odešel před třemi lety! Tak mu žil dosud v představě a nyní scvrkl se jen na pouhý stín.

„Ani mne nepoznáváš, Štěpáne. Tak mě to tam ve světě zklamalo,“ pověděl Valentin, rozkýval hlavou a tvrdě zamlkl.

A zatím uvnitř, tam v jeho duši všecko se třáslo. Stál tu před bratrem jako před někým, kdo ho měl soudit. Stud, lítost, hanba zmítaly jeho nitrem. A najednou v oči mu vystouply slzy.

„A co máš nohám?“ ozval se Štěpán, popatřiv dolů.

„Jsem žebrák na ně. Omrzly mi a zahojit jich není možná. Byl jsem v nemocnici — je to tam „ukrutné“ stavení, světnic k nespočítání — léčili mě doktoři, mazali, řezali, vypalovali měsíc, ale poslali mě domů. Prý to trvá rok, dva i víc, než se taká věc vyléčí. Oh, kdyby aspoň ty nohy... tu v rukou je síla, ale ty nohy! Jsem žebrák,“ povídal Valentin roztřáslým hlasem, dotknuv se nohou čaganem.

Štěpán pohlédl na něho. Chtěl mu říci káravé slovo, ale bylo mu líto člověka, jehož byl sám život ztrestal.

„No pojď dále do světnice, vím, že se's ušel,“ řekl k Valentinovi obměklým přízvukem.

„Ne, nepůjdu, stydím se vejít k tobě. Jenom chleba mi dones, nejed' jsem od rána,“ odřekl Valentin a pomalu usedal na práh.

Štěpán odešel do síně. Přinesl z komory chleba a sýra a předložil obojí Valentinovi. Ten rychle sáhl po noži, ukrojil a chvatně polykal.

„Jenom, bratře, mne nevyháněj, nemám krom tebe žádného,“ pověděl Valentin, zakrojiv poznovu do chleba a ze studu nezvednuv očí.

„Což, se světa se nepoděješ, ostaň," odřekl Štěpán rozvážně a naklonil zamyšlen hlavu.

Valentinova tvář jasněji prohlédla, a oči vzkříšeně zvedly se na bratra.

Nádvořím zařinčel zvonec. Několik kusů statného dobytka prošlo zdlouhavě dvorem, a za nimi objevili se dva chlapci Štěpánovi.

„Máš pěkné kusy. A jak chlapci vyrostli! Nepoznají mne," řekl Valentin.

„Na jaře měli jsme neštěstí. Uhynula nám nejlepší kráva, Malina. Na půl druhé stovky bych nepohlédl," pověděl Štěpán a vrásčitě zatáhl čelo.

Ssedlí, svalnatí chlapci, osmahlí sluncem, vyšli ze stáje, zkoumavě ostali státi uprostřed nádvoří a cosi šeptali.

Starší, po otci nazvaný Štěpán, bystře ohlížel hosta se všech stran, a známá podoba z dřívějška otiskla se mu v paměti.

„Oh, strýček Valentin!" zvolal najednou tak, že to všichni zaslechli.

„Pojď, pojď, Štěpáne, ještě's mne pozual. A ty, Janíčku, ty už se, myslím, nepamatuješ," oslovil chlapce Valentin, očí s nich nespouštěje.

V tom vešla na dvůr švakrová Kristka. Shodila pod kolnou trávnici s čerstvým jetelem a pomalým krokem přicházela k stavení. Byla statná, ale ve tváři přepadlá a poněkud požloutlá, protože chodila s nadějí. Oči její z daleka utkvěly na cizím žebráku. Postála před ním zaraženě a náhle zvolala: „To jste vy, Valentine? Nemohu poznat."

Její oči nebyly teplé jako Štěpánovy, a hlas její také zněl cize. Podala mu svou širokou ruku, aby neopomenula obvyklých způsobů, ba i do světnice ho zvala, ale Valentin ze všeho pocítil, že není milý.

Rovněž i synovci hleděli na něho nedůvěřivě, ale jim toho nezazlíval. Myslil si, že děti vždycky bývají takové a ne hned se přátelí.

„Jaké máš úrody?" zeptal se Štěpána.

„Projdou, jenom kdyby nějaká úhona na ně nepřišla. Staří hádají deště na pozdní léto. Na Lúcu pršelo v poledne, na Medarda skropilo a na Prokopa celý den lilo," odřekl Štěpán.

„Ah, tím se nespravíš," odřekl Valentin, ohmatávaje nohu.

„Co se vám stalo, Valentine?" otázala se Kristka.

„V zimě mi omrzly a pořád ještě se nehojí," odřekl Valentin a zamyslil se. Viděl, jak Kristka ucouvla, jakoby se ho štítila. Proto tím srdečněji pohlédl na bratra.

„Jak dlouho jsi šel z města?" ptal se ho Štěpán.

„Dobré tři hodiny. Už jsem opravdu ztrmácen."

„Radši si odpočiň."

„Svalím se třeba pod kolnu."

„Lehni si do přistodůlku."

„Třeba. Však už mne spánek přemáhá. Dej vám Pánbůh dobrou noc!" pověděl Valentin, opřel se o čagan a zvolna se zvedal.

Kristka hleděla za ním, až s oddychem překročil trámec ve dvířkách stodoly. Napadala jí tvrdá myšlenka, že Valentin přišel jim na krk, a myšlenka tato balvanem ulehla na její duši.

Štěpán odešel za Valentinem.

„Vylezeš přes ohradu?" ptal se ho.

„Přenesu se na rukou, ty jsou ještě pevné," řekl Valentin, opřel se o ruce, nadnesl se tělem a pomalu spouštěl se do přístodůlku.

„Chceš něco pod hlavu?" zeptal se Štěpán.

„Ne, není třeba, svalím se jako trám a hned usnu, jakoby mě do vody hodil," řekl Valentin, rozvázal několik otepí slámy a pomocí čaganu usedal níže.

Štěpán vyšel ze stodoly a přivřel pomalu dvéře . . .

II.

Kristka už čekala Štěpána ve světnici. Chodila neklidně sem tam, jakoby chtěla střásti se sebe jakousi tíži. Čelo její bylo starostmi svraštělé, a zrak její nedočkavě vyhlížel muže.

„Přišel nám na krk," uvítala ho, když vešel do dveří.

„Je to starost, ale co dělat? Přece mu neřeknu: běž, nemáš tu co hledat. Vyrostl tu, a třeba chybil, je přece bratr," odmluvil Štěpán.

Hlas jeho byl temný a nesmělý. Usedl na dubovou lávku pod veliká kamna a zamyslil se nad Kristčinou řečí.

„Žádné práce neudělá, leda že bude darmo jíst z našeho. Pravil ti, že zůstane u nás?"

„Pravil mi, abych ho nevyháněl, že nemá kam se utéci."

„A tys mu řekl, aby zůstal?"

„Pravda, řekl jsem. Je bratr, nejde to jináč."

„A co je z tvé dobroty? Vlastní své děti okrádáš. On je vydělen, neměl se spustit. Dostal po rodičích čtrnáct stovek, to jsou peníze za dnešních dnů — a tak je rozmrhal, jakoby je do vody hodil. Nemá co hledat u tebe. To by každý dovedl: rozmrhat peníze, a když se voda lije do krku, přijít člověku na krk."

Kristka byla prudká a rozezlená. Stálá přítomnost myšlenky, že nosí pod srdcem zárodek nového života, činila ji tvrdou a sobeckou. Její mateřská citlivost bála se každé újmy, každého zkrácení nového tvora a zveličovala všecky překážky a nehody života, kdežto Štěpán klidně, rozvážně usoudil, že nelze odepřít bratru pomocné ruky.

„On je dost pokárán. Přece ho na cestě nenechám, je bratr. Sami nevíme, co na nás čeká," odřekl Štěpán a zaryl se do své myšlenky.

„Kdyby byl přišel jako člověk, ale tak se spustit, že šaty s člověka padají," nevrle mluvila Kristka. „Taková špína, a ty nohy! Z daleka jsem učila ty rány. Opravdu, přišel nám na hanbu. Abys mu zrovna dal šaty a prádlo."

„Vidět, že přišel z nepořádku. Darmo, ve špíně ho nemůžeme nechat. Kdo se má o něho postarat?" rozhodně odřekl Štěpán.

Kristka nahlédla, že mluví do větru. Nemohla přemluviti Štěpána. A proto oslábla v odporu a raději odešla, než by se dále hádala.

Štěpán uvážil, že nemoc bratrova může trvati rok, dva i déle, a proto se poněkud zalekl této myšlenky, ale s druhé strany bratra vyhnati nemohl. Cítil to v srdci, jak by to bylo tvrdé a hrozně nesprávné. A proto se

prozatím spokojil myšlenkou, že nechá bratra u sebe, a ostatní — to nechal jako sedlák na vůli Boží — —

Valentin zatím položil se na slámě. Ale neusnul, jak dříve myslil. Minulý život vracel se mu na mysl a zaplavoval ji lehounkou snivostí. Myslil, jak dříve o tom čase ujížděl s drožkou k nádraží a jak se hádal s jinými vozky; potom zase mu vyvstala na mysli dlouhá, veliká hospoda při rovné „císařské“. Povozy jedou jako husím pochodem a zastavují se před hospodou. Zdá se mu, že nosí vodu, seno a oves, a narovnává dřevěné žlaby. Protrhl se ze snění a zamyslil se. Byl to tam jiný život. Za dne bývalo líno ve městě, často se tloukl ulicemi, postával před výkladními skříněmi; ale večer, když v dědině sedlák uléhá, tam teprve nastaly práce. Město hned všecko ožilo. Povozy brčely, v hostincích živo, ulice šuměly lidmi, až z toho hlava šla kolem.

A najednou zlehka ho obemklo takové ticho, které mu připomínalo úzkostné ticho tam v nemocnici, kde mu léčili nohy. Ještě mu jimi projížděla bolest, ne sice skutečná, ale vzpomínkou vzkříšená a promítnutá v jeho churavé údy. A znova se ještě zamyslil.

„Jak se tu ocitl?“ Sám si odpovídal, jak ochroml na nohy, nepotřebovali ho, potom se tloukl městem a v nemocnici ho léčili marně a bezúspěšně. Co nyní? Nezbývalo, než jíti do domovské dědiny a hledati ještě poslední útočiště u bratra. Myslil, že ho snad ani nepřijme pod střechu, ale přece hnul se cit ve Štěpánovi, a neodmítl ho. Ale švakrová hleděla na něho cize. Snad ona se po čase obměkčí. A nyní vzpomněl si na své dětství, na prvou mladost. Slzy mu stekly po tváři. Viděl, jak byl nezkušen, a jak s ním život pohrával, až ho zrádně vylákal do města. Sžíravá lítost pronikla jeho srdce.

Po chvíli opět přišlo mu na mysl město. Vznášelo se jaksi vysoko v dálce a v jemných, bělavých mlhách, ze kterých trčely toliko štíty a věže ostrými přímkami. Zdálo se mu, že ujíždí s drožkou k tomuto městu. Vidí, jak lidé i drožky pohybují se kolem širokou ulicí, jsou stále menší a menší, už jen jak mravenci, také ruch všecek ztichá a plynová světla pohasínají . . .

Ráno se vzbudil. Otvory ve vratech zasvitly světlé, mihavé přímky. Jakési temné zvuky jakoby běhaly po střeše. Pokrápěl ranní déšť. Uslyšel zaržání koní, bučení dobytka. Vzpomněl si, že už není v městě ani v nemocnici. Na mysl přišel mu včerejší večer. Bylo mu těžko. Pohlédl na sebe, na špatné hadry, do nichž byl oblečen. Styděl se vyjíti v nich na bílý den.

„Zle jsem to, Panebože, dotáhl, zle,“ vyplynula mu na mysl lítostná myšlenka. Skoro až záviděl Štěpánovi, že zůstal sedět a pomálu rostl majetkem, dětmi a celým životem. A on? Honil se za jakýmsi krásným, čarovným ptákem s duhově lesklými křídly. Ale nedostihl ho, přepadl a už se nevzmohl.

V tom vešel Štěpán. Nesl na rukou jakousi hmotu, přešel potichu humno a nahnul se do přístodůlku.

„Spíš?“ promluvil k Valentinovi.

„Nespím, tak všelico rozvažuju,“ pověděl Valentin, usednuv na slámu.

„Nesu ti košulu, šaty, aby se's převlek'. A to, co máš na sobě, zahoď," povídal Štěpán a podal mu šaty.

„Pánbůh ti zaplať. Opravdu, včera jsem si tak povídal, že bych byl do rána nežil, kdybys mě byl vyhnal," povídal Valentin, a včerejší vzpomínka při tom hořkla mu otravně v duši.

„Což, dá-li Pánbůh, jaksi žít budem'. Něco nám pomůžeš, co budeš moci zastat — a hlady neumřeš," pověděl Štěpán a opět se vrátil.

Valentin dovlekl se ke studni, natáhl dvakráte vody do džberu, umyl se pod kolnou, převázal nohy a převlekl šaty. Zdálo se mu, že je mu svěžeji, jakoby omládl. Ale do světnice se neodvažoval.

Kristka však vyšla ze síně a rozhlédnuvši se nádvořím, uviděla ho pod kolnou a zavolala ho: „Pojďte k snídaní, švakře!"

Valentin pomalu odvlekl se do světnice.

Sevřel ho svíravý pocit, když vstoupil. Světnice byla čistá a milá, plná obrázků, uprostřed s velikým lípovým stolem. A přece mu tu nebylo volno, jakoby sem nepatřil.

Před třemi lety nemyslil, že kdy se navrátí do rodné dědiny, a dokonce, že se navrátí takto.

„Sedni!" vyzval ho Štěpán.

Valentin usedl za stůl před mísu s kouřící kmíňankou. Nakrajel chleba na velký talíř s modrými kvítky, nabral polévky, přežehnal se křížem a jedl.

Kristka hleděla na něho. Včerejší nevlídnost roztála s jejích tváří. Ty její jasné, průsvitné oči už se ho neštítily tak jako včera. Valentin pochopil, že Kristka obměkla. Byl tomu rád a pomalu zdomácňoval.

„Jaké jsou úrody na Hané?" zeptal se Štěpán.

„Radost se dívat. Jenom v některých dědinách potlouklo. Ale což, tam jsou pojištěni," povídal Valentin. „Myslím, jsi také vzal."

„Ne, pravím si: u nás to přenesou hory, netřeba," odřekl Štěpán, ale v nitru jeho ozval se jakýsi nejistý, nutkavý hlas.

„S tím neokolkuj, bratře. Tam dolů na Hané každý si pojistí, kdyby měl třebas měřičku země. Rozvaž si, co ztratíš, potluče-li ti," povídal Valentin.

Kristka se napřed uchytla Valentinovy řeči.

„Také jsem říkala, aby šel ke starostovi a vzal si ten lístek. Pro těch pár grošů nezchudobníme," mluvila Kristka.

Líbilo se jí upozornění Valentinovo. Sama si na to myslila, ale pokaždé na to přizapomněla.

„Ještě dnes radši dojdi. Hleď, se strachem vstáváš, se strachem leháš. Přijde parný den, zakaboní se a tu máš — dopuštění boží na krku," povídal, výstražně utkvěv na Štěpánovi.

„Což, naposledy doběhnu ke starostovi," řekl Štěpán, všecek již spřátelen s návrhem bratrovým.

Valentin položil lžíci, děkoval za snídaní a vstával.

„Co vstáváš?" řekl mu Štěpán.

„Půjdu, udělám trochu dřeva," odřekl Valentin.

„Odpočiň si, žádný tě nežene," přemlouval ho Štěpán, ale Valentin byl už ve dveřích, jakoby neslyšel.

„Dobře má, přece je lepší jistota,“ pověděl Štěpán, přepočítal ze stolu několik zlatých, vstrčil je do kapsy a zrovna běžel ke starostovi.

Vrátil se za půl hodiny. Povídal, co mu starosta pravil, že pořád prý stojí v novinách o krupobití.

„Dobře je, že to tak přišlo,“ dořekl, schoval do stolu složenou listinu a odešel za Valentinem pod kolnu.

„Co myslíš, bude počasí? Chceme se zítra pustit do louky,“ pravil k Valentinovi.

„To můžeš směle. Mám daremné ty nohy, ale přece se hodí k něčemu. Lepšího barometru, myslím, ani na úřadech nemají. Cítím v nich každý nečas. Někdy v nich pálí a řeže, jakoby „krtica“ podrývala. To už je jistá slota nebo co takového. A z toho zase to přejde. Proto ti mohu říci, že můžeš s kosou do louky,“ povídal Valentin, položil poleno na špalek, obrátil na suk, zarubl dvakráte a rozštípl poleno.

„Máš kosy sklepány?“ obrátil se ke Štěpánovi, odhodiv poleno se špalku.

„Dnes chci naklepat,“ odřekl Štěpán.

„Sklepu ti je a nabrousím. Takové práce už mi nechej, ty si sám vezmu na starost,“ pověděl Valentin, položil poleno na špalek a opět zarubl.

„Nežeň se do práce, dělej si po vůli,“ řekl mu Štěpán a odešel.

Valentin otřel si čelo. Zahořklá myšlenka, že jí bratrův chléb, tvrdě mu lehla na duši a neodcházela . . .

III.

Valentin dobře uhodl počasí. Seno bylo svezeno za sucha, že ani kapka na ně nepadla. Štěpán i Kristka byli mu vděčni, že dobře poradil. A jinak též viděli, že se má k práci a zbytečně neprozahálí. Tu hned byl v kolně, tu zase na dvoře, na všecky chyby přišel a všecky opravil. Naštípal dříví, nařezal sečky (řezanky), opravil chomouty, dělal všecky tesařské, kolářské i sedlářské práce, jakby se tomu od dětství naučil. Byl hlava bystrá, hned všecko pochopil a zhotovil správně. Jenom se podíval, rozmyslil a už byl v práci.

„Shodil se nám, nejí darmo našeho chleba,“ pravila kdysi Kristka, když jí byl spravil díži a vanu.

Byla už k němu vlídnější, jazyk se jí byl rozvázal, a hlas její také vyzníval tepleji a srdečněji.

Někdy si vzpomněla na onen večer, když přišel Valentin, jak byla k němu chladná a tvrdá. Mrzelo ji, že ho před Štěpánem tak nemilosrdně pokořovala a popouzela Štěpána, aby ho vypravil z domu; ale připomněla si, že nejvíc to byly ty jeho špinavé hadry, které ji zatvrzovaly naproti Valentinovi.

Potom, když jednou jí byl navrhl Štěpán, aby mu z jedné komory spravili světničku a dali mu do ní lože i postel, neprotivila se a řekla jenom, aby ji spravil.

Ale Valentin těžko přivykal. Hleděl si svých prací, ale byl nemluvný, nesdílný. Viděl, že se s ním snášejí, že ani na Kristce nevidět kyselé

tváře; ale myšlenka, že přišel bratrovi na krk, ujídala mu pokoje. Den míjel za dnem, už skoro měsíc bydlil u bratra a vždycky se mu zdálo, že ho nepotřebují, že je takový přistěhovalý, přiživný člověk, který jí z bratrovy milosti. Měl už svou světničku se stolem, ložem a skříní, měl kde přenocovati, ale přece nebyl tu doma. Bylo mu teskno po starém životě, po městě, které mu vlastně zlomilo vaz. Neslyšel tady nic, protože žádná novina neprošla dědinou, a jenom staré, domácí zvěsti přetřásaly se do nekonečna, protože nebylo nových.

Večer, když ulehal na lože, zapálil dýmku a leže kouřil při pootevřeném okně. Lehké mlžiny snění obetkávaly jeho mysl.

Před jeho očima rozlehl šumný, proudivý Olomouc, jak jej vídal za letních večerů. Viděl jej v parách uprostřed roviny s hýřivým bohatstvím štítů a střech, s očadlou věží sv. Mořice a s vážným, jakoby z minula čnícím, stoličním kostelem sv. Václava. A v zadu tam navršily se hory se sv. Kopečkem, stopené v modravé páry a jen jako dechnuté na plavý obzor. A v snění svém slyšel, jak celý ten prostor z večera šuměl a hemžil se lidmi a povozy, stržen jsa v ohlušnou vřavu každodenního života.

Zamyslíval se nyní nad tímto městem, a bylo mu, jakoby mu část duše odejmul a tam pryč ji odnesl do toho městského víru.

Časem tam bývalo mu teskno po těch valašských lesích a horách, jež nyní viděl tak blízko z večera, jakoby si s ním chtěly pobesedovat. Pamatoval se, jak tam běžely oči přes širou roveň s cukrovkou, ječmeny a záhony máku — a duši obechvívala tesknota po krásných, zelených ostrovech lesů, ve kterých zpívali drozdové a kukaly žežulky.

Vzpomněl si, jak mu ty lesy, ty zpěvy v nich lahodívaly, a přece byl by rád nyní zaměnil tichý svůj koutek v dědině za hlučné město, jímžto se jednou opojil a po kterém toužíval každého večera.

Někdy chodili k němu synovci a časem i Štěpán. Jednou měl jakousi starost a šel se s ní svěřit Valentinovi. Rozmluvili se, a Štěpán z daleka začal se vyptávat po Olomouci. Ptal se na ulice, kostely, trhy, na všecko, co může zajímat sedláka. Valentin povídal o všem obšírně s hrdostí venkovana, který žil tři léta ve městě, a namluvil toho Štěpánovi, že ho celého zmátl.

„No, a že's tam tak o všecko přišel?“ vyzvídal Štěpán, ohřívající v sobě tuto otázku od příchodu Valentinova.

Valentin vyhýbával se důvěrnějšímu hovoru, ale nyní byl skoro rád, že se ho Štěpán zeptal na jeho život. Začal vypravovati:

„Abych ti to přec řekl, tak to bylo. Víš, jak přišel na hody Kundrát z Olomouce. Byl jsem s ním v hospodě. Dělal pána. Měl hodinky, prsteny na rukou a peněz jako šupek. Platil celé hospodě. Chválil se, že má dva páry koní a dva kočáry. Peněz prý vydělá doboha a jenom se projíždí. Chytil mne na svou řeč. Myslil jsem si: nač se dřít při sedlačině, tam přijdeš správněji ke chlebu. No, a to víš, jak jsi mi vyplatil otcovský podíl — a já rovnou cestou do Olomouce.

Šel jsem ke Kundrátovi. Je pravda, měl dva kočáry a čisté dva páry koní, radost se dívat. Povídám Kundrátovi: poraď mi, jak to mám

začít. On praví, že mi obstará koně i kočár, abych se nestaral. A obstaral všecko za dvanáct stovek, jenom sednout a jet. Ještě mi povídal: žádnému nevěř, u nás je ‚kdo s koho, ten toho‘, nekamaraď se a groše si šetři, kdyby ti kůň padl, nebo bez groše v městě ničeho nezřídíš.

Poslechl jsem jeho rady — a bylo dobře. Ale neměl jsem pokoje. Kamarádi mě přemlouvali, lákali, abych byl s nimi v cechu. A zverbovali mě. Začal jsem tak trochu lehko žít. Peníze byly a šly jenom z kapsy. Živobytí bylo na chvíli veselé. Ale co? V zimě mi padl kůň. Jedu ti k nádraží ráno — byla poledovice, cesta jako sklínka — sedlový klusl a křup! zlámal si zadní nohu pod samým jablkem. Byl jsem hotov. Peníze byly v dýmě a půjčit nechtěj žádný, ani sám Kundrát.

Jezdil jsem jenom s náručním. Už jenom lakomí a ponižší lidé jezdili se mnou a smlouvali krvavě. Šlo to už s kopce. Kamarádi hleděli na mne přes rameno a schválně mě předjížděli, abych za nimi o jednom „kulhal“. Posmívali se mi a zlobili mě. Předjížděl jsem je také. Jedenkrát předjíždím, a to už na mne čekalo, myslím, neštěstí — prask! v obou kočárech. Na svém zlámal jsem osu, protrhl koži na celou šířku a na druhém ještě hůř. Byla žaloba z toho. Platil jsem pokutu, nahradil škodu — praskl na to můj všecek majetek. Dojezdil jsem. Vzpomněl jsem si na Kundráta, jak mi to řekl, ale co bylo dělat, už bylo pozdě.

Ale zachytil jsem se. Za městem dal jsem se za podomka do jedné hospody. Je tam veliký zájezdní hostinec, dlouhý a na poschodí. Bylo tam živo. Na dvoře bývalo koní a vozů — jenom se hemžilo. Dva roky jsem tam pobyl. A tak jsem jaksi přechladl na nohy za obě zimy, že jsem musil volky nevolky do nemocnice. Léčili mě tam přes měsíc, bůhví co se mnou dělali, ale nepomohli mi. Pravili, že prý mi ani andělská mast nepomůže, až jestli prý se to samo zahojí. Což bylo dělat, bral jsem se domů a přišel jsem tobě na krk. Vidíš, tak mne to štěstí zradilo. A on, Kundrát, žije si jako kavalír. Štěstí mu kvete. Eh, je to kvítko, to štěstí! Padne na některý záhon a už se tam drží, a jinde zas živou mocí nechce se zakořenit . . .

Chval Boha, Štěpáne, že ti dává zdraví a štěstí.“

Valentin zamlkl a jenom rozkýval hlavou.

Štěpán usoudil, že bratr ve mnohém chybil, ale bylo mu ho líto. Nevyčítal mu, nepokáral ho a jenom smutně se odvrátil od toho nadarmo vyšlého života, který byl zklamal Valentina.

„Snad ti Pánbůh ještě nějak pomůže,“ pověděl Valentinovi.

„Eh, bratře, netěším se. Lituju, že už raději to nevzalo se mnou konec. Čím dál, tím víc zažírají se do mne takové myšlenky. Hleď, co jsem ti platen? Ujídám ti chleba. A ty máš děti, ženu, máš se dřít na koho,“ odřekl Valentin, a tyto zahořklé myšlenky zapustily své plazivé kořeny hluboko do jeho duše.

„To si tak zle neber, přece nám pomáháš, a s pomocí Boží všeci se živíme,“ pověděl Štěpán.

„Kdybych se ti aspoň mohl odsloužit. Ale jakou mám naději? Tak si někdy vzdychnu jako starý už, nevládný člověk, aby mne Pánbůh raději vzal,“ pověděl Valentin a vděčně pohlédl na bratra . . .

IV.

Takové „černé" myšlenky často přepadaly Valentina. Při jeho chorobě sám život se mu omrzoval, a jenom dobrota Štěpánova a Kristčina vlídnost rozplašovaly takové jeho myšlenky a smiřovaly ho se životem. Den za dnem ubíhal mezi drobnými pracemi, jež konal, pokud mu dovolovaly churavé údy.

Ve středu po Navštívení Matičky Boží naříkal na nohy. Hned z rána bylo neobyčejné parno. Rosy nebylo, a dusivé horko sálalo s oblohy. Chodil a posedal, nemaje stání.

„Pánbůh nedej, dnes přijde nedobré povětří. Nohy mne bolí k nevydržení, jakoby do nich nebozez vrtal," povídal Štěpánovi, vyšel na zahradu, usedl pod jabloň a pozoroval počasí.

Obloha byla prošedlá, nassátá parami. Stromy bez hnutí stály. Jenom po vrcholech projížděl chvilkový vánek, zatřásl jimi a zmlkl. Vlaštovky těkavě kroužily nad samou zemí, a hmyz téměř nepřetržitě bzučel. Na polské straně čeřil se obzor bílými pěnami ohromných mračen. Mraky ty lenivě přepluly obzor, zkalily slunce, a pokaždé utichl vánek, ustálo bzučení hmyzu, a němé zmrtvělé ticho jako ve chvíli podivné předtuchy objalo zemi.

Valentin, všecek malátný horkem, přesedal nepokojně s místa na místo, ohmatávaje bolící nohy.

Nad lesy vystoupla temná, zmodralá skvrna a klínem se rozšiřovala. Zdálo se, že všecky oblaky ustály v pohybu, a jenom skvrna rostla a houževnatěla, a bílé mraky, jakoby schváceny nákazou, znenáhla modraly, splývajíce již neodlišeně s rostoucí hrozivou skvrnou. Nehybným tichem hvízdavě přeletěl zákeřný vítr, otřásl najednou listím, zavířil prachem nahoře, a všecko hned zase zmlklo. Nad samou zemí zaválo schlazeným dechnutím. Bzučení zněmělo, zmizely vlaštovky a ztrnulé ticho, které lze chápati sluchem, rozlehlo zahradou.

Ztemnělo. Obloha, země najednou zsinaly chorobnou modří, mihly se sirnaté pruhy prvního blesku, a v zápětí rozlehl dunivý rachot. Ztichlo, a z dálky tam od hor nesl se chřestivý sykot a jasněji doléhal k uchu. Na zemi padly těžké a studené krůpěje jako zolověnělou tíhou, a z neznáma zvedl se prudký, vývratný vichr. Stromy se smísily v jediný chomáč, který se klátil ve strašném zmatku, jak by v něm řádily strašné a neviditelné ruce dravého vichru.

Valentin opřel se o čagan a vlekl se do světnice. Štěpán přiběhl odněkud udýchán, chlapci s dobytkem sotva dopadli do stáje, a Kristka jako bez ducha proběhla dvorem, aby pozavírala kde jaké dvéře, a opět se spěšně vrátila.

Světnice setměla jako v podvečer. Štěpán mlčky chodil s rukama vzadu a zdlouha oddychoval, chlapci kdes v koutku u okna těsně se k sobě schoulili, Valentin s lavice vyhlížel oknem, a Kristka potichu spínala ruce před sebou a šeptala modlitby. Němé, zadrhlé ticho stáhlo všem hrdla, a se stěn dopadl na jejich tváře bledý, děsivý odraz. A zatím

venku řádila vichřice: sršely blesky, duněla země, svištěly stromy, a veliké kapky s rachotem pleskaly o střechu.

Ohlušující živelná vřava strašně lehala na mysl Štěpánovu.

„Kdyby jenom kroupy nepřišly," pověděl Štěpán a pohltil slinu.

Hruď jeho úžil strach tam o tu úrodu, kterou teď nevládl a jižto i s jeho těžkou, lopotnou prací i s jeho nadějí kdosi mocnější měl v silných, neviditelných rukou.

„Pánbůhví, ale myslím, že přijdou. Před chvílí hučely nad horami," odřekl Valentin a strachy se otřásl.

Zrovna mezi jeho řečí zařinklo do okna, a už se sypaly hrubé ledové spousty na zem a na střechu s hlušivým rachotem.

„Pane Ježíši Kriste, Matičko Boží a všici svatí, neopouštějte nás! Co my začneme?" vykřikla Kristka, zalomila rukama a jako zběsilá vyběhla ze síně.

Chytila od pece lopatu, ohřeblo a slaměný smeták, vyběhla ze síně a křížem je opřela o zeď. Hrůzou si nevěděla rady, a proto se utekla ke starým lidovým čárám a uvěřila jim. Všecka zoufalá odběhla zase do jizby.

Vstoupila do dveří. Zrovna se zablýsklo. Světnice zasvitla jakoby rozžatá bleskem a hned zase setměla. Kristka se třikráte pokřižovala a šíleně řvala. Štěpán jen trnul a byl skoro jako ve snách, jakoby před jeho očima táhla se pole, jak by v nich kroupy řádily a klasy lehaly po hrstech k zemi, jako by je podtínal kosou. Pohlédl ztrnule na Valentina, jak on se rovněž zachvíval, ale přece byl daleko klidnější Štěpána.

„Je to hrůza, Bože nebeský," oddychl Štěpán, sotva šeptaje ztrnulým jazykem.

„Vůle Boží, ale přece jsi pojištěn, dostaneš náhradu," pověděl Štěpánovi a tím ho poněkud vzkřísil.

Ve zmatku Štěpán i s Kristkou zapomněli na pojištění. Teď se jim rozbřesklo. Oba pohlédli vděčně na Valentina, a s prsou jim spadlo polovic tíže.

Hřímalo dále, svítily blesky, vichry se rvaly, ale kroupy znenáhla řidčej' a tišeji řinčely v okna, a potom už jenom liják spouštěl se s nebe přímými čarami. Ale i liják slábl, kapky drobněji padaly, mraky se prudce rozptylovaly oblohou, až najednou s krásného blankytu slnivým paprskem vysvitlo slunce z rozvátých mraků.

Štěpána táhlo do polí. Přehodil na sebe kabát, posadil klobouk na hlavu a vyšel ven z dusné světnice. Občerstvující chladno dychlo mu do tváří. Neváhal, rychle proběhl mokrou zahradou a běžel za humna.

Slunce už protrhlo poslední chmuru, a jenom útržky oblaků, jakoby peří rozsápaného ptáka, nesly se porůznu nejčistším blankytem. Nad hájky selskými vzdušně se nadnesla sedmerá stuha barevné duhy, ve trávě perlivě zasvitly kroupy, kaluže zahrály zrcadly, a jasnou, šťávnatou zelení širokých polí zaválo čerstvou, osvěžující vůní.

Ale ta pole! Smutně a stlučeně pohlédla na Štěpána. Zlomená stébla zhynulých klasů ostrými úhly ho bodala v oči. Cítil, jak je mu milé každé to stéblo, neboť vypadlo do země z jeho rukou, žilo, rostlo a sílilo

v jeho tichých modlitbách — a nyní, téměř v jediné hodině, ledové spousty tolik těch stébel zničily. Stisklo mu prsa lítostí.

Prošel okolo režniska, podél ječmene, okolo ovesniště až dole k potoku, kde bylo žito. Čím dále, tím hustěji leželo stébel, tím prudčeji trnulo jeho srdce.

Vrátil se a skleslým jazykem pověděl: „Veliká škoda, tam na zadních dílech stlučeno do polovice.“

Kristka oddychla, němě svěsila oči k zemi, a jakási nábožná trpělivost a nevyhnutelnost pronikla duši její i Štěpánovu.

Za několik dní přijel do dědiny kommissař společnosti, ohlédl škodu se starostou, zapsal ji do knížky a za týden potom odnášel Štěpán skorem půl třetí stovky od starosty. Přišel domů, vyložil na stůl peníze a dojatě řekl Valentinovi: „Pánbůh ti zaplať, že's mi tak poradil.“

Potaji ovšem podstrčil mu některou zlatku, ale potom se přiznal Kristce. Ale Kristka mu nedomlouvala. Řekla mu jenom, že mohl ji dáti před ní Valentinovi. Oba mu byli vděčni.

Podvečer jednou radili se, nebylo-li by dobře zajeti s Valentinem k doktorovi. Slyšeli, že v malém městečku léčí mladý, obratný lékař, jenž byl už mnohým pomohl. Rozhodli se, že Valentina k němu zavezou.

Štěpán pozítří časně zapřáhl a jel s Valentinem. Přejeli městem s okresním soudem, několik dědin minuli a k poledni byli v městečku s náměstím, které se podobalo návsi.

Valentin dohrabal se se Štěpánem do malého domku s květinovou zahrádkou, kde bydlel lékař.

Vešli do tmavé ordinační síňky, páchnoucí ostrými léky. Sedli a čekali chvilku s uctivým vzezřením venkovských lidí. Za chvíli přišel mladý a hezoučký lékař, ale s hlavou už prošedlou „od študování“. Pohled měl milý a řeč takovou jemnou a líbeznou.

Valentin rozvázal nohy, lékař je prohlédl, zeptal se na některé okolnosti, na způsob léčení a na konec pokrčil rameny a s obalem řekl, že těžko je pomoci. Pravil, že rány jsou zastaralé a jenom největší čistota může prý poněkud ulevit.

Štěpán zaplatil lékaři poplatek, a oba s tesknými dušemi vyšli ze síně.

„Vidíš, rád bych ti pomohl,“ pověděl Štěpán zlomeně, a trapná myšlenka usadila se vráskou na jeho čele.

Pojedli v hospodě, usedli na vůz a jeli zas nazpět.

Podvečer toho dne otevřel Valentin okno, ulehl na postel, zapálil dýmku a kouřil.

Vzpomínal zase na známé město, které se opět vyhouplo v jeho paměti s hlučnými ulicemi, s chrámy a kasárnami, a jako posměšná píseň znělo mu ze šerých dálek do jeho promarněného života. A myšlenky jeho tak jako rozbité drožky zoufale běhaly ulicemi, a všecko to hlučné, šumící město smálo se těmto rozbitým vozům, rouhavě křičelo a tleskalo, jak by se dívalo na kratochvíli.

A zatím dole, tam v nohách projížděla mu řezavá bolest a stoupala rychle až k srdci . . .

V.

Přiblížily se žně. Sedláci bědovali. Potlučené obilí nevstávalo a k tomu i réž zůstala poněkud „štěrbatá", neslibovala zrna, protože do květu pršelo a réž se nemohla patřičně vyprášit.

Štěpán, přes to že nepocítil takové škody, chodil v samých starostech. Podobalo se, že Kristka se žněmi přijde „do kouta", a následkem toho že všecko s ní uvázne a bude ležeti na jeho hlavě. Začali se ržì za humny. Kristka si naříkala. Polních prací už nemohla zastat, a vaření také ji obtěžovalo. Štěpán byl jako v mrákotách, nevěda, kde mu hlava stojí. A k tomu ještě hlásila se mu na mysl mrzutá lonská zkušenost, která ho nutila k opatrnosti. Zdálo se mu, že soused mu odnášel snopy s pokladků a přenášel na vlastní pole. Poznal, že pokládky zřídly do rána, ačkoli jeho réž byla daleko hustší a mocnější nežli réž sousedova. Shledal i patrné stopy od své role přímo k nejbližší sousedově. Ale kromě silného podezření neměl makavých důkazů, a proto nemohl ničeho činiti, jenom že to v něm doutnalo po celý rok.

Soused jeho Ondřejík byl lehký, daremný sedlák. Lenošil, opíjel se, utrácel, rval se a padal do dluhů. Protože klamal a podváděl, nikde už neměl důvěry. Štěpán s ním neměl zlého ani dobrého, vyhýbal se mu, ale od lonské zkušenosti byl všecek podnícen proti Ondřejíkovi.

Jednou pověděl o tom Valentinovi. Radil se, co by měl dělat.

„Nenechávej pokládek, zrovna slož do mandelů. A potom musíme hlídat. Možná, že tomu přijdeme na kůži," radil mu Valentin.

„Je pravda, ale přistihnu-li ho, zle se s ním spořádám. Po soudech se s ním tahati nebudu, zrovna ho vyplatím," pověděl Štěpán roztřáslým hlasem, a tato mstivá, krevnatá myšlenka rázem zapadla do jeho duše.

Nazítří posekli režniště, svázali a složili do mandelů.

Okolo desáté odešli hlídat Štěpán i s Valentinem. Štěpán měl pevný „obušek" po tatíčkovi, ale spoléhal i na svou sílu, ačkoliv Ondřejík platil v dědině za statného siláka.

Usedli za pátý mandel od humen.

Noc byla tmavá, zamlklá. Souhvězdí vyplula na obzor a rozsvítila se. Země i lidé po horkém dnu hluboce spali. Jenom psí štěkot, úhozy hodin a píšťala hlásného rušily ticho pokojné noci. Mandele temně se táhly do dálky stále menšími skvrnami, chomáče lesů těsněji se k sobě stulily a veškerý prostor, objatý šerem a spánkem, tak jako do moře hozen, spočíval pod jiskřivými hvězdami.

S meze zadýchla máta s mateřídouškou, a chlad noci projel jich těly.

„Noci se chladní. Hned od svaté Anny jakoby obrátil," pověděl Štěpán.

„Jde to rok za rokem ve stejném pořádku. Podzim už bude na krku, jen co žně přejdou. Ale zimy se letos bojím," řekl Valentin a vážně se zamyslil.

„A proč?"

„Kam já se svýma nohama? Odvezeš mne do nemocnice, tam přebudu zimu, anebo mi „zavdají", aby mne nemusili zbůhdarma živit. Slyšel jsem, že prý tam ty nezhojitelné posílávají „na zelenou louku". Už bych

si přál, aby to Pánbůh se mnou sprostředkoval na tu nebo na onu stranu," povídal Valentin.

„No a proč? S pomocí Boží přec všeci budeme živi," odřekl Štěpán.

„Ty pravíš, ale já se ti nemohu odplatit. Vím, že jsi ke mně dobrý. Ani jsem toho od tebe nečekal. Ale mám, bratře, cit. Chtěj po mně co chceš, všecko ti udělám. Duši bych dal za tebe, abys věděl," povídal Valentin dojatě a hned se přetrhl v řeči.

Strniště chrastivě zašustlo, jakási skvrna vlekla se plíživě k mandelům. Už bylo lze rozeznat plaché, chvátavé kroky.

„Už jde, poslouchej," šeptem upozornil Valentin Štěpána.

Štěpánovo nitro vzkypělo. Zvedl se na rukou, ale hned rozvážně sedl. Všecko, co v něm doutnalo od loňska, chtělo v něm propuknout, ale mírnil se, aby připadl souseda při skutku.

„Šetřit ho nebudu, jak mi do rukou padne," úpělo jeho vzbouřené nitro, a přece se přemáhal. Viděl, jak soused přeběhl kolem nich, vytrhl snop z mandele, odešel ke druhému a vytrhl druhý. Vyskočil, a msta jím strčila za Ondřejíkem.

„Stůj!" zahřměl ohlušným hlasem a hmatal po krku Ondřejíkově.

„Pusť mne!" řval Ondřejík a násilím vyprosťoval se z rukou Štěpánových, které mu železně svíraly hrdlo.

„Pojď, pomoz!" zakřikl Štěpán na Valentina, protože Ondřejík vskutku byl silák a mohl ho zmoci.

Ondřejík vzepjal všecku svou sílu. Chtěl dřepnout, aby se jediným rázem vyprostil z rukou Štěpánových, dříve než přijde Valentin, ale v tom okamžiku rozpřáh' se Štěpán obuškem a praštil vší silou soupeře do spánků.

Ondřejík sklesl.

„Oh ... tys mi zavdal. Ježíš, Maria, je po mně," zachroptěl Ondřejík, zaryl se prsty do země, zaškubal nohama a už jenom zachrčel.

„Dobře's mu, bude mít památku," oddychl Valentin, ale hned zamlkl. Díval se za Štěpánem.

On ani neslyšel, co pravil Valentin. Stál všecek sestudenělý na témže místě a třásl se hrůzou. Omráčila ho myšlenka, že zabil Ondřejíka a ledově oblila jeho čelo. Nohy se mu zachvěly a zuby mu jektalo.

„Proboha, je nebožtík," odhlesl v hrůze a zalomil rukama.

„Co se ti nezdá, on se jenom tak tváří, aby ti strachu nahnal," odřekl Valentin a nahnul se k Ondřejíkovi.

Nahmatal jeho studenou ruku a rychle svou od ní uškubl.

„Sprovodil jsi ho," odtušil Valentin.

„Poraď proboha, co uděláme," rychle promluvil Štěpán.

Stál posud jako do země vbitý a nyní se náhle rozešel. Chytil se za hlavu a přecházel strništěm. Ozval se v něm strašný, odněkud až ze spodu duše rozlehlý hlas, že zabil člověka, a hlas tento křičel v něm na plno rozevřenými ústy. Místo, kde ležel Ondřejík, zakrvácelo před jeho očima. Potom soud, rozsudek, vězení, myšlenka na děti, na Kristku, jež brzo porodí ... všecko to jako smršť vichru rvalo se pod jeho čelem, zatím co jeho selské, bázlivé srdce trnulo v strachu a tlouklo mučivou předtuchou rozvráceného života. Zdálo se mu, aby se raději rozběhl vrazil v jakési strašné, zející tmy.

„Bože můj, Bože, já to nepřenesu. Děti moje, nebohé, co z vás bude? Bože můj, Bože...,“ řval ve strašném zmatku, těkaje strništěm.

„Počkej, měj rozum,“ volal na něho Valentin, sám dosud roztřesen. Srdce jeho rovněž se třáslo, ne o sebe, ale o bratra Štěpána. Co dělat? rozlehla v něm důtklivá myšlenka. Utéci odsud — zavrhl tuto myšlenku, odvléci někam nebožtíka a zahrabati ho v lese — i tuto myšlenku zavrhl. Zdálo se mu, že i ta tmavá, zamlklá noc někdy by vyšeptla o tomto skutku. Zatajiti ho nebylo možno. Zbývalo jedno jediné. Ale jak těžký a hrozný to byl zápas, jakoby dva životy vážil na téchže vahách a jeden měl obětovati. Na jedné misce byl život Štěpánův. Žena, děti i hospodářství — všecko by bez něho hynulo a rozpadalo se. Ne, Štěpán nemohl — — Na druhé byl jeho vlastní planý a neužitečný život. Čeho měl čekat od něho? Pochopil všecko a ještě na tutéž misku položil lásku a vděčnost k bratrovi — a kámen se mu svalil s prsou.

Odběhl za bratrem. Byl už kus odběhlý, jakoby si už chtěl zoufat.

„Počkej, nepoddávej se, vezmu to na sebe,“ pronesl pevně k bratrovi a zdržel ho v kroku.

Štěpána obechvěl úžas, jakoby jej oslnilo sluneční světlo uprostřed noci, ale hned zase sklesl na mysli.

„Co myslíš, jak bych to mohl dopustit?“ odřekl roztřáslým hlasem.

Valentin objal Štěpána okolo šíje.

„Ty se k tomu ani znát nemůžeš. Víš, co je s Kristkou. Rozvaž si, co by se všecko mohlo stát. Máš děti, grunt, nemůžeš nijak. A hleď, já — jsem sám, jsem žebrák, půjdu ti s krku. Nemysli na to, že's to udělal. To je taková náhoda, že's to udělal. Já, druhý, třetí jináč by neudělal. Nahlédni přece už a rozvaž, co děláš. Pojď a slovem už nešpetni,“ mluvil do bratra Valentin a táhl ho zpátky.

„Ne, zpátky nepůjdu. Obejdéme tam přes pole,“ odřekl Štěpán, a s prsou jeho klesalo jakési strašné závaží kamsi tam dolů...

* * *

Ráno před východem slunce byla na nohou celá dědina. Novina proletěla jí jako vítr. A zatím v malé světničce stáli naproti sobě Valentin, úplně ustrojen, s bratrem svým Štěpánem. Tvář Štěpánova byla bledá a zimničná, Valentinova přísná a pevná.

„Ach, Bože, jak to dopadne!“ zaúpěl Štěpán.

„Nestarej se. Mnoho mi nenasoudí. Slyšel jsem o takových věcech. To polehčuje velice, že přenášel zboží, a že se to stalo v náhlosti,“ povídal Valentin zpevnělým hlasem, sahaje po čaganu.

„Je mi tě líto, bratře,“ promluvil zmateně Štěpán a hořce zaplakal.

„Nač mne lituješ, aspoň ti mohu něčím odplatit, že's byl ke mně tak dobrý,“ odřekl Valentin, a všecko jeho nitro rozplynulo se v slzách.

Objal bratra Štěpána a chvilku ho tiskl.

„S Pánembohem, bratře, Bůh tě tu opatruj. Nezapomeň na mne, a dožiju-li se, nechej mi zase ten koutek, abych měl kde umřít,“ pověděl jektavě a vymkl se pomalu ze Štěpánových rukou.

„Pánbůh tě sprovoď!“ pověděl Štěpán, a lítost zamkla mu hrdlo.

Vyprovodil Valentina jenom až k potoku, protože se Kristka chystala k porodu, ale nemohl očí od něho odtrhnouti a díval se za ním, jak těžko se vlekl, jakoby odnášel obromné, cizí břemeno. A potom odběhl do malé světničky, a jeho roztřáslé srdce rozpouštělo se v přívalu slz.

Ondřejíka v dědině nelitovali, Valentin zmizel jim s očí, a nitro Štěpánovo zůstalo navždy zastřeno před lidmi, aby kdys jenom Bohu se odestřelo v den toho života poslední.

Valentinovi nasoudili přes čtyři leta. Ale neodseděl jich. Za dvě leta přišlo na obec stručné úřední oznámení, že v mírovské trestnici umřel toho a toho dne Valentin Adam.

A Štěpán? Vyslechnuv zprávu, zavřel se do malé bratrovy světničky, která dosud na něho čekala, sklesl na zem a modlil se za něho. A podvečer, když prošel okolo světničky, uzdálo se mu, že Valentin sedí tam na loži a myslí tam na ten vzdálený, proudivý Olomouc, který ho zradil. Mysl Štěpánova odlétla za bratrem v tiché, zamžené dálky, odkud už není návratu, a roztřáslé rty jeho šeptaly k dálkám těm: „Bratře můj, bratře . . .“

Z potulek po Dalmacii.

Napsal Ludvík Kuba.

(Pokračování.)

Cévy dalmatské.

Země divů a záhad, protiv a překvapení, božské něhy a zevní okoralé surovosti, věčně úsměvného blankytu a povždy škaredých šedomodrých nekonečných skal — země, jež dle slov císařových, je nejpříjemnější ze všech rakouských a která dle výkazů statistických je největším zanedbancem této otecky starostlivé monarchie — roztomile vrtošivá Dalmacie je si ve svých klamivých žertech a podivných nápadech vždy a ve všem věrna. Letíte kolem ní po modrých vlnách Jaderského moře a myslíte, že to leží před vámi netoliko vyhublá mrtvola, ale hotový kostlivec kýchsi bájných, nekonečných rozměrů. Jako hnáty vybledlé vznášejí se lysé břehy nad vodami, a někde podobny jsou nahé kosti, kupící se do nebetyčné výše, hrudnímu koši svými jizvami žeberními. A když bloudíme uvnitř mrtvého na pohled labyrintu, po dlouhé a dlouhé hodiny, ni člověka, ni zvěře, ni stromu nevidouce, tu je nám jako mravenci, jenž po mrtvole šplhá, jezdí, spěchá, marně na ní života hledaje.

A šibalka nás jen klame. Je ovšem ticha, ale ne mrtva. Nežije rychlým proudem klopotného rozčilujícího života západnického, nýbrž klidně jako pohodlný orientál.

Na kloubnatých a kostnatých údech, zdánlivě suchých, mrtvých, narážíme na místa namodralá, nabobtnalá a nalézáme skutečné cévy, oživující nehybného kolosa. Nic nevadí, že nám mizí, sotva jsme jich zahlédli, nic nepřekáží, že nemůžeme stopovati jejich běh věrně od pramenů k ústí, jako u řek jiných zemí a krajů; naopak — tím, že utajují se buď zcela pod povrchem zemským nebo v nedostupných roklích skalních, čeníce se oku zjevny na nemnoha místech, tu nádhernými peřejemi, tam duhou překlenutými vodopády, nabývají pravého charakteru žil a tepen, jichž tlukot stejně na nemnoha místech měřiti a počítati lze.

Ovšem, zapříti se nedá, že v celku Dalmacie jest přece jen chudokrevná.

Za to náleží místa, kde cestovateli řeky dalmatské dávají o sobě vědět, ke předním skvostům krás přírodních vůbec.

Jsou podivné ty řeky dalmatské, podivné a výstřední, jako vše ostatní. Pohrdají šablonou a pravidlem, jakoby chtěly zvrátiti ctihodné řády normálního zeměpisu. Táž voda, která se nedávno spokojila těsným úštěrbím skalním, za krátko odškodňuje se za nedostatek volnosti v rozsáhlém rybníkovitém bahnisku, v němž vede si pohodlně, halíc se v rákosový kožíšek. A ze sladkého křišťálového nápoje, jenž žíznivému i napojenému stává se pravým nektarem, obratem stává se zdroj otravy, jenž veškeré své okolí neuprosnou zimnicí tiskne a svírá. Týž bujný ručej, o jehož tygří zuřivosti a lví síle svědčí moře vyvrácených a pokácených balvanů a skal, potůček, jenž odvažuje se — sotva světlo světa zočil — k závratným skokům s vysokých stěn do temných hlubin, nebo v bujaré sveřeposti po nekonečných schodištích kaskadovitých slapů bezpočetné své kozelce jako mrštný clown a skotačivý šašek neunavně metá — týž potrhlý zuřivec náhle mění svoji tvář, dodávaje si vážného vzhledu dumavého filosofa a otvíraje zelené tajemné komnaty své nudné společnosti žab a pulců.

Rozmarná Dalmacie má pouze pět svých řek v celém svém okršku, ale každá z nich vyznačena jest svým charakterem a svými nápady. Rjeka u Dubrovníka učinila zdárný pokus obejíti se — na pohled ovšem — bez pramene a bez řečiště; vytéká širokým proudem z obrovité vysoké kolmé skalní stěny, jakoby si byla vypomohla Mojžíšovou známou holí. A experiment se jí na tolik podařil, že velké lodi mohly by doplouti až k samému vrchovisku, kdyby se jim v cestu nestavěl obrovský mlýn, jenž překvapené vodstvo do strojů svých zapřáhá dříve, než se vzpamatovati mohlo. „Řečiště“ kratičké řeky je vlastně zálivem mořským.

Řeka Cetyna uvádí geografy v rozpaky čirým opakem. Utajuje jim pod horou Dinarou svůj vývěr tím, že jich má hned — deset. Pohraniční Dinara kryje si své kamenné rty nad žertem rozmarné řeky, nechávající dodávati si materiál z deseti dumných jezírek — prý bezedných — a neposkytující lačnému učenci nic kromě poháru skvostné a přechutné vody.

Od svého počátku na hranicích bosenských u Vrliky až k Trilju (blíže Sinje) vede si jako slušná a moudrá řeka, která zná mrav a způsob; ale pak najednou zmizí pod hradem Nutjakem ve skalách, a vine se jako hádě kamennými dny hlubokých, těsných údolíček. U Duare v obdivuhodné kráse vychází na jevo. Kamenitá a kamenná prsa matky země

jakoby tu byla proťata hlubokou ranou, z níž stříbrný proud tryská a ve hloubi mizí. Pohled zvláštní, bájný, nezapomenutelný v tomto kamenném kraji.

Odtud až k Omiši (Almisa), kde vrchol půvabů, rozprostírá se krajina divů a kouzel. Řeka měla zde úkol přetěžký. Břehy dalmatské jsou zde vytvořeny kolmými, několik set metrů vysokými stěnami. Cetyna nemohla k moři. Bylo nutno učiniti průlom do skal, bylo nutno vyraziti klín. Stalo se. Kdy a kým neznámo. Ale klín leží v podobě úžasného balvanu dosud před ústím řeky, podobajícím se těsným kamenným vratům nebo zbořené bráně. Tvrz Omišská jako skalní hnízdo ji střeží a groteskní dojem obrázku pohádkového dovršuje.

Jak vidno již z toho: sledovati řeky dalmatské od jich pramene až po ústí bylo by sotva možno i odbornému sportsmanu, jemuž je hračkou překonávati překážky přírodní libovůle. Jak teprve lidem neumělým, k nimž náleží i pisatel. Prošel jsem zemí křížem krážem, prozkoumal jsem ji zevrubně; ale s řekami dalmatskými střetl jsem se zřídka kdy, a jenom tenkrát, když jsem je úmyslně a nikoliv bez nesnáze vyhledal.

Říčka Zermanje mate opět svým ústím. Hluboko v zemi mění se již v moře, jež obšírné ostrovy v sobě hostí; a sotva že si po nevelikě délce 8 km. poskotačila ve bludišti Velebitu, rozplývá v široširou mořskou hladinu. Na mapě vyhlíží říčka jako křivá nálevka, ve skutečnosti pak horský prudký ručej šíří se tak náhle v mořský záliv, že octneme se na moři, aniž bychom ústí byli postřehli.

Roztančená Krka nechává nám zase na vybranou, máme-li ji pokládati za řadu jezer, pestrým kalounem spojených, či za řeku s obrovitými nádržkami. Je to, řekl bych, žíla, zohavená městkami, způsobenými obloučným pohybem vod. Ač místy zbrkle dává se v let, pádíc přes propasti a rokle, jest jí přece zdlouhavý tok pravidlem. Hned při začátku, blíže Knína, aranžuje sice krásný vodopád u Topolje, však již pod samým Knínem tvoří líné jezero., otravující okolí své zimnicí. Pak dere se nepřístupným kamenným hrobem a blíže Kirtanje dopřává si skvostný vodopád Manajlovičský. U monastýru Sv. Archanděla a kláštera Visovce tvoří opět tichá jezera, ale mezi nimi naráží na mohutnou překážku u Slapu, přes kterou jen mohutnými skoky ku předu se prodírá. Jezero u Visovce je tak veliké, že uprostřed nalézá se ostrov s klášterem téhož jména. Za Visovcem opět jí příroda nastaví pěkných kaménků do cesty, a nezbývá jí nežli utvořiti proslavené slapy Šibenické nedaleko městečka Skradiny, kdysi biskupského sídla, nyní mrtvého koutku. Sem již mohou lodi mořské, ač k moři ještě daleko, neboť od Skradiny k Šibeniku tvoří Krka řadu velkolepých jezer, poslední před samým Šibenikem, s něhož — snad k vůli důslednosti v podivínství řeky — těsnými vysokými vraty skalními vyjíždí se na moře.

Konečně nám zbývá Neretva. Ale tato provedla největší vtip: má zde jen ústí, pramen a řečiště nechala v Hercegovině. U Metkoviče je opravdovým mořem, na němž parolodi všech velikostí křižují; a jen velkolepé dvanáctiramenné delta, zřetelné zejména při malé vodě, dodává jí ještě charakteru říčního. Obrovská zelená plocha, již delta proplétá, je pouhé zarostlé bahno, kde není místa leč pro vodní ptactvo a žáby.

Pramen Rjeky v Dubrovníku.
Kresba L. Kuby.

Dalmacie — země mythů.

Tak pojmenoval ji na říšské radě r. 1892 poslanec její Bianchini. A jest jí opravdu. Když jsem se před nějakou dobou na příklad sháněl u splitské a zaderské obchodní komory po posledních statistických zprávách, byl jsem odkázán na údaje z roku — 1860!

To jen tak mimochodem řečeno. Ale kdyby ani toho nebylo; dík četným jiným okolnostem, Dalmacii vyznačujícím, přijdeme do nálady, jako bychom se byli octli v zemi mythů.

V Zadru v kavárně hnal jsem se po „N. Fr. Presse", neboť z této se v cizině zpravidla dovídám o událostech v domovině. Ale dostalo se mi čísla, které jsem si z Terstu s sebou přivezl. Když potom po dvou dnech v Dubrovníku opět jsem se zapomněl a sáhl po onom časopise, hodil jsem jím zlostně stranou: zase totéž číslo. Přijelo s mým parníkem, cestuje se mnou z Vídně! Pak jsem pobyl nějaký den v Cavtatě, opuštěném městečku, odkud poštou jsem se dostal do Nového (Erceg Novi, Castelnuovo) v Boce. Byl již uplynul týden od mého odjezdu, zpráv nijakých z Čech jsem dosud neobdržel a byl jsem zvědav, co se u nás a konečně i v tom ostatním světě děje. Hrnu se v kavárně — odkud, mimochodem řečeno, prostíral se báječný pohled na Boku — po vídeňském časopise, jehož na rákosové kostře bylo několik čísel (přijde jich vždy více, jelikož není pošta každodenní), leč představte si mé ustrnutí: nejnovější z těch čísel bylo pořád ještě to, které se mnou vyjelo z Vídně!

Kdo chce zbaviti se nervosity, kdo chce nabýti klidu, toho pošlete sem: zde bude zbaven v prvé řadě zimničného prohlížení novinových sloupců každého rána, čímž rozčilování dne zpravidla u nás začíná.

A jiný příklad. Obědváme, vlastně chceme obědvati v nuzné osadě na ostrově Mletu. Přítomný učitel spustil na obecního tajemníka, proč že zapomněl dnes na úřadě čerstvé noviny? Chlapec musil ihned pro ně, aby se stalo po vůli učitelově; a co hoch přinesl? Přinesl číslo časopisu, vycházejícího dvakrát či jednou týdně. Časopis tento přišel se mnou včera bárkou ze Stonje, s nímž má ostrov Mlet dvakrát týdně poštovní spojení; do Stonje přichází „vídenská" hlavní pošta třikrát týdně z Dubrovníka; časopis byl tisknut někde v Zadru nebo Splitu, což je zase cesta 1—2 dnů; a list sám otiskuje světové zprávy z novin vídenských, o nichž jsem už řekl, jak dlouho musí na ně Dalmacie čekati. A teď si představte „svěžest" zpráv v čísle, po němž mletský pan učitel tak dychtil! Nedočkavost jeho byla tím více odůvodněna, čím více byla už vlastně — zbytečna.

Ostrov Chvar je veliký ostrov. Odtud kdysi republika benátská vládla všemu svému dalmatskému panství, a dosud je tu několik velmi čilých osad. Ale kdybyste se sem dostali ve středu, nemůžete odtud — t. j. směrem zpátečním — až druhou středu, až za týden! Přišel jsem tam v neděli a odevzdal na poště psaní. V pondělí přešel jsem ostrov a ve městečku Starém Gradě napsal domů druhý list. Tyto oba dostaly se zároveň na udanou adresu, vždyť šly jedním parníkem.

Někdy se mi v Dalmacii stalo, že list staršího dáta přišel domů později, nežli psaní dříve odeslané, a to jen následkem poštovního spojení.

Z toho všeho plyne mravné naučení, že cesta po Dalmacii, nemá-li býti spojena s velikými ztrátami času, vyžaduje dobré znalosti tamních dopravních prostředků.

Ale taková „dobrá znalost“ nedá se dosáhnouti koupením zázračných pilulek neb užíváním nějakého prášku. A o nějaký jízdní řád, obsahující pořádek železnic, pošt, parníků a poštovních bárek se páni Dalmatinci dosud nepokusili.

Za nynějších okolností je nutno se všady a ustavičně na vše vyptávati. Dím: ustavičně, neboť na nikoho nelze se zcela spoléhati; říká, co ví, nemusí to býti jeho vinou, když si něco falešně zapamatoval.

Dubrovník má knížečku „L' indicazione“, v níž je dosti zpráv tohoto způsobu. Ale vše týká se jen Dubrovníka, a není při lodích na př. ani udáno, zdali odjezd parníka koná se z přístavu Dubrovnického či z Gruže, tři čtvrti hodiny vzdáleného. To nám nedovedou správně udati často ani v hôtelu.

Ale nestačí nám časem ani dobré vyptávání. Vybereme se dle „L' indicatora“ na 6 h. ranní do přístavu, abychom odjeli parníkem do Cavtatu. Ale parník nepřijede. „Fali makina — stroj je poškozen,“ dí klidně strážníci na nábřeží. A vysvětlují: „To není poštovní parník, a nepoštovní není nikdy jist.“

Odebral jsem se do Cavtatu pěšky a po několika dnech odešel jsem na poštu koupiti si lístek ku jízdě poštou do Nového.

„Nemohu vám ho prodati,“ krčí poštmistr rameny, „neboť nevím, bude-li v poště místa, nebude-li již v Dubrovníku plna. A je to možno, neboť nyní parník je polámán a nejezdí . . .“

Ve voze peklo se sice již pět těl, některá z nich ve vlastním tuku. Našel jsem si tedy místo u kočího. Tam sedával jsem ostatně vždy, když jsem nebyl unaven.

To jsou nepatrné ukázky z oboru dopravnictví, pro cizince tak důležitého.

A nemenší rozkoše čekají nás, jedná-li se o přístřeší a občerstvení.

V městečku Dernyši, kde je stanice dráhy, trvalo to od oběda do večera, nežli jsem přímluvou obecního tajemníka dostal v hospodě pokoj, a hned na to v následující stanici, v městě Kninu, — opět přímluvou — musili mi v nádražní restauraci svůj pokoj vyprázdniti, neboť ve městě hotelů není. Jsou jen soukromé pokoje k pronajmutí, a ty byly všecky plny. Tu se dělá drahota jak s postelí tak i s krmí, a každý nám vysvětluje, že pro malou frekvenci nevyplácí se jim ani jedno ani druhé, a že nám vlastně prokazují velikých milostí.

Aby bylo do třetice nejen všeho dobrého, ale vůbec toho nejlepšího, nebylo pro mne místa k noclehu ani v následujícím městečku Kistanji, kamž jsem z Kninu kočárem přijel. V Kistanji je sice okresní úřad, berní úřad, soud, ale je to osada prazvláštní. Co do pěkných vysokých budov skutečné město, ale co do rozměrů — menší každé vsi. Kamkoliv se zde postavíte, odevšad máte z města jenom skok, ode všad vidíte do „pole širého“, může-li tak býti nazvána nedozírná kamenná poušť, město kol kolem obkličující. Jsme v nejchudším okresu dalmatském, kde na 1 km^2 připadá 21 duší a odkud 7% ročně odchází do ciziny. Zde mi

prostě řekli, že nedostanu noclehu, a bylo po řeči. Můj povoz vrátil se do Knínu, pošta odtud jede až za nějaký den; nezbylo mi, než vydati se pěšky do srbského kláštera sv. Archanděla, hodinu odtud na řece Krce vystaveného.

Ale zdejší krajina chtěla se mi v tomto ohledu ukázati zvláště typickou, a proto následujícího dne dostalo se mi příjemností — do čtvrtice. Byl to jeden z nejsvízelnějších dnů, jež jsem v Dalmacii zažil. Věci své poslal jsem z Kistanje do Djeverska; měl jsem totiž v plánu udělati druhého dne pochod na monastýr sv. Archanděla a odtud dále při řece Krce do katolického kláštera (Visovce) na ostrově řečené řeky; zde jsem chtěl ztráviti poledne, převézti se na druhý břeh a večer doraziti do Djeverska. Odtud měla jíti pozejtří ráno pošta dále k Zadru, a té jsem hodlal použiti.

Rozpočet byl správný, a okolnost, že už večer jsem dorazil do monastýru, vyplnění mého programu jen ulehčila. Báječně na dně údolí při Krce umístěný překrásný monastýr mne pohostinsku přijal, a druhého dne za luzného zářijového jitra byl jsem vyprovozen přívětivými kaludjery a převezen přes řeku.

Čtyři hodiny kráčel jsem v parnu pustou kamenitou krajinou, stále při zelené Krce, a na Visovci právě vyzváněli poledne, když jsem uzřel idyllický obrázek: v mohutně rozšířené řece uprostřed ostrov a na něm, obklíčený vysokými stromy, jednoduchý klášter. Měl jsem jazyk vyprahlý a žaludek vyhladovělý, když jsem se spouštěl v úžasném poledním úpalu po příkré stráni do hlubokého údolí k řece, abych zavolal převozníka.

Krajina kol dokola pustá, jen malou hodinku dříve přešel jsem tak zvaný Slap, kde jsou mlýny a most přes Krku. Kromě toho prošel jsem dříve, nežli jsem se počal spouštěti dolů k řece, nepatrnou vsí. O převoz žádati nebylo lze jinde než v klášteře.

Šťastnou náhodou právě jeden „bratr“ stojí u řeky, buď jako by něco máchal nebo vody nabíral. Ostrov je daleko, dobře nerozeznávám.

Křičím silným hlasem.

Táže se po mém přání.

Že na druhou stranu převezt.

„Odmah (hned)“.

Sláva Bohu — oddechnu si s chutí a usednuv na žhavé stráni odpočívám, čekaje, až se zjeví loď.

Ale loď nikde se nezjevuje. Také nikde po živé duši ani stopy. Hned po mém zjevení bylo sice slyšeti s hora lidské hlasy, ale teď nic, naprosto nic.

Volám znova, silně a vydatně, neboť únava, hlad, žízeň a vědomí, že jsem zde v poušti, dodávaly mi síly.

Marně. Ostrov i s klášterem jako by byly v minutě vymřely.

Nebudu vypravování zbytečně šířiti. Půl hodiny jsem dal pánům „bratrům v Kristu“ na rozmyšlenou, chtějí-li splniti, co slovem „odmah“ bylo slíbeno, pak jsem se zdvihl. Viděl jsem, že si ze mne jen šašky ztropili, a že bych čekáním jen ještě přispíval ku jich bohulibé zábavě.

Takového přijetí se mi dostalo v proslaveném klášteře Visovském, o němž každý vlastenec dalmatský mi děl: tam jděte, ten musíte viděti!

Později mi frátery visovecké titéž vlastenci omlouvali: „Kdyby byli věděli, kdo jste . . .“ A to je mi pěkná „křesťanskost“, pěkné lidumilství, když nestačí jim býti člověkem, aby vůči němu slušně se zachovali!

Špatně se mi stoupalo nazpět vzhůru, kde u prvé chaty prosil jsem o kus chleba a hrozen, za něž jsem peníze musil vnutit. Nedovedu vám povědět, jaký to požitek: černý dalmatský chléb a hrozen vína po tuře právě odbyté.

Hostinu mou kořenili hostitelé moji vypravováním o přívětivém klášteře, kolik čeho mají, jak lid musí na pány frátery pracovati. Podrobností jsem zapomněl, i slova, jimiž své duchovní otce křtili.

Musil jsem zpět až do Slapu, kde jsem v hospodě dostal vejce, černou kávu a dýni.

Pak jsem utíkal, abych dorazil aspoň před nocí, když ne před večerem, do Djeverska, neboť vrácením na Slap ztratil jsem nejméně dvě hodiny. Za tmy dorazil jsem do vesničky, kde je četnická stanice, nějaký kupecký krám a poloviční hospoda. Velice těšil jsem se na nocleh, ať už jakýkoliv.

Představíte si moje ustrnutí, když mi sděleno, že noclehu dostati nelze!

Nezbylo mi, než odebrati se na četnickou stanici. Prokázal jsem se pasem a byl jsem od vlídných žandarmů vřele přijat a pohostěn. Druhého dne z rána jsem k osmé hodině neblahý kraj opouštěl.

Abych se už vším strádáním onoho osudného dne pochlubil, prozradím, že opánky, v nichž jsem si navykl v Dalmacii choditi, se mi právě toho dne roztrhaly a druhá obuv moje byla v zavazadlech, jež šla poštou do Djeverska. Opánky mají překrásnou vlastnost, že noze se v nich chodí jako v rukavičkách: volně a svobodně. Ale jednoduchá kůže má tu nevýhodu, že jsou pořád dobré, pořád — až najednou chodíme bosi. Je to s nimi jako s časem. Nikdo ještě neviděl, jak sobota přechází v neděli, a nikdo ještě neviděl jak opánky trhají se: buď viděl je ještě celé a nebo již roztrhané. V monastýru sv. Archanděla jsem si ráno při obouvání ještě liboval, že jsou celé, a již za půl hodiny jsem nestačoval vytahovat z nohou trny a ostré kaménky. (Dokončení.)

Z „Lotyšských motivů“.

Kouzla panenství.

Na letnice, při zpívání zvonů,
záhy z jitra šla jsem do průhonu,
na srdčitých lupenech kde nosí
mladá lípa diamanty rosy.

Já té lípy rosou líčka myla,
vínek s hlavy na ni zavěsila;
do vrkočů vlasy jsem si pletla,
a ta mladá lípa v slunci kvetla.

Zapletla jsem; zpět svůj vínek vzala,
na hlavu zas zdobou jsem ho dala,
a ta lípa nad ostatní sličně
po tři léta kvetla ustavičně.

Neblaze vypočítavý.

Za nevěstou jel jsem po průhoně,
jel jsem tiše, nekovalť jsem koně,
aby neslyšeli chlapci jiní
a mne nepředešli jízdou k tchyni.

Za to jiné čekalo mne hoře,
tchyně bydlí na ledové hoře,
nemoh' vzhůru, z žádné vrchu strany,
k nevěstě můj koník nekovaný.

Důstojný výstroj.

Sluněčkem jsi mého žití,
přijel jsem si pro tě ruče,
neotálej, podkovami
netrpěliv koník tluče.

Jaké oprati máš milý?
Ze stříbra jsou pěkně tkány,
jiných věru nevytrpí
kůň můj zlatem okovaný!

V zlatě koník? A což kočár?
Všecek zlatý, jen se svítí,
nemohu přec v prosté korbě
vézti slunko svého žití!

—

Kouzelná moc.

Divoký byl mladý kůň můj milý,
zlaté ostruhy ho neskrotily,
ani bičík, ani hněvná výtka,
ani moje ocelová lýtka.

Ženka má však s řečí sladkozvukou
nosila mu oves v bílých rukou,
hlavu kladla na dlouhou mu hřívu,
a můj koník skrotl ku podivu.

Adolf Heyduk.

Adam Homo.

Báseň Frederika Paludan-Müllera. Z dánského přeložil K. Kučera.

První zpěv.

Blíž města Veile, jutském na pobřeží,
(kde říká se, že jutský zlatý ráj,)
při fjordu půvabném, v němž břehů kraj
se věčně zrcadlí, hor stráně svěží,
kde po vlnách člun, loďka šipkou běží,
jak obraz prchavý, či přelud, báj:
kde na mapě lze puntíčky dva zříti,
ves malá bílým kostelíkem svítí.

Je zima; umrzlá zem všude, kol,
a v šíř i dál, kam zrak se stočí, hledí,
vše sněhem zaváto, luh, háj i dol,
fjord celý téměř v poutech ledu sedí.
A vrabci, jako Sever věrní, šedí,
s nímž družně sdílí zimní jeho bol,
na střechu selskou houfně sedajíce,
o sousta žebří bílé štědrovnice.

Jeť štědrý večer; slavnostní plá svící
hvězd zimních jasných svěží věnec, pás,
jenž vrhá přes studený sněhu jas
tak stříbrobělý svit, jejž v bledém líci
lze mnohdy zřít, kdy mdlé již zřítelnici
se věčnost otevírá stínem řas.
Vše ztichlo — sotva vánek pod oblohou;
jen od fjordu slyš! hlasný rupot nohou.

To Petr Homo, pastor vesnice,
jde přes led k břehu. Malý, zavalitý,
je v letech nejlepších, muž čilý, hbitý.
Šat jeho vesměs šedý, — nazvíce
je z vlastních ovcí doma předen, šitý:
tož kabát, vesta, plášť a čepice.
Šel obhlédnout svou vrši u zátoky
a kluše domů rychlými teď kroky.

A jak jde polem, stezky slabou stopu
vpřed sleduje, pne vzhůru tvář i zor,
kde světlo sídlí, družný hvězdic sbor.
Však brzy opět s nebeského stropu
zří na dvůr farní, okna na otvor
a znova vzhůru hvězdnou na zátopu.
Tak mezi zemí, nebes litá hlatí,
že mysl málem v závrati se klátí.

A není divu: vánoc hvězdicí
se na kázání rozpomíná maní,
jež nehotové v pultu čeká schráni,
stať jehož sbírá v mysli studnici.
Jak pastýřové proto k nebes báni
zří, seč jen může, až jej zářící
oslní postať s nebes anděla —
tu clona náhle oči zastřela.

A není divu; světla měkký jas,
jenž s oken farních blýská v sněhy bílé,
a sladkodeché krbu věstí chvíle,
v stín jehož střechy již se blíží zas,
jej k jiným bohům táhne: k ženě milé
a na vánoční, milý hodokvas;
je oba záhy v družné shodě shlédne,
až v útulné si farské síni sedne.

A při tom synek na mysli mu tane,
jenž, na Martina večer narozen,
v pláštíku, čapce, zlatem lemované,
křtu slavit bude zítra slavný den.
Již v duchu slyší při křtu křik a sten
a dlouhé modlitby a řeči plané —
tu vzhlédne — jezule zas vidí v letu,
jež této noci zrodilo se světu.

Co pastor domů sněžným polem míří,
já se čtenářem půjdu na ručest
v síň jeho obytnou — hle! taká jest:

Nad úzký prostor z trámů strop se šíří,
v kachlových kamnech vesele žár víří,
tam sofa staré, stolic k tomu šest;
u hodin kolébka se houpe tiše,
a nad ní v kleci pták se dívá s výše.

A u kolébky, nachýlená vpřed,
choť pastorova něžná, drobná, mladá
nad prvorozeným své dumy spřádá,
v něj s tichou slastí šťastný nořic hled.
Hned jasné tahy něžné v úsměv skládá,
hned zrak jí halí vážných stínů sled,
až oko znov se zjasní myšlénkami,
jež slovy bych as takto sdělil s vámi:

„Můj synáčku, jejž zrodila jsem v pláči,
jak blažíš mne, až dech se zajíká!
Poklady světa, zlato nedostačí,
bych prodala kus tvého malíka.
Kdo pochopí, co v tobě se mi zračí,
andílku malý, šelmo veliká!
jenž bavíš šprýmy, úsměvy a zraky
ne pastora jen, probošta i taky.

Jak spíš tu sladce, květe růžnolící!
Tvá ručka oblá polštář objímá,
a lehký dech mou duši slouchající,
jak vánek jarní hřeje, dojímá.
V tom hlase vnímám vše, co matka bdící
jen vystihnout můž myslí, očima:
Tvůj příští jásot, příští strasti, znoje —
Ach! nežli přijdou, hajej duško moje!

V tom rázy hodin zvučí, ze snů říše
se matka probouzí, a v okamih
již ubrusu se v stole bělá sníh.
Od kamen kočka cloumá ze své skrýše,
hřbet líně protahujíc, předouc tiše.
Slyš! pevných kroků šum se v chodbě zdvih',
pro jídlo křepce skočí hospodyně,
an právě pastor na prah stoupá síně.

Vánoční kaše na stole již kouří.
Když dojedena, Homo na chvíli
si hoví, bafćí, blaze hledy mhouří,
jak v kolébce zjev spatří spanilý.
Pak do studovny spěchá, čelo chmouří,
kázání čeká — teď si popílí,

choť zůstane však v síni na chviličku,
by stuhu všila v dětskou karkuličku.

Jak prve sny zas tiše počne tkát,
prostřenou stuhu v klíně, do široka
rozvírá zornice, chce touhou oka
v tmách osudu los děcka vypátrat.
Co matka nevidí! však na proroka
přec žádná matka nemůže si hrát;
jest děcka los až příliš ukrytý,
hlas přání matky příliš určitý.

Ta slza radosti, jež skrápí hocha,
jsouc nad budoucím rekem prolita,
snad řine se jen na krejčíka kmocha,
jenž hudlař ve všem všudy klopýtá.
Ten úsměv, jímž se předem těší, kochá,
že v kolébce sůl země ukryta.
a světlo, jehož paprsky svět zlatí,
ten úsměv snad tmy dítěti jen platí.

Tak do hlubin duch matčin rozechvělý
v modlitbách syna Bohu poroučel.
Ven vzhlédla okénkem, kde v sněhu běl
lamp nočních mihot s nebe padal skvělý.
Tu padla hvězda, v mžik jak roje včel
se létavicí hvězdy rozletěly.
V tom znamení nuž věrou kotví všecka,
neb v chvíli té o štěstí ždála děcka.

Zde štědrý večer zastru rouškou rázem,
by s větší zálibou můj čtenář stih
hod vánoční, se těšil nad obrazem,
jenž zítra vstane v zory paprscích.
Než přec se optám, není to snad hřích:
Rci, hřeje-li cos dánským duchem, rázem
tak rozkošně a proudem čisté záře,
jak vánoční čas na venkovské faře?

Tu přijdou přátelé tak hojně z dáli,
že nutno doufat v srdce příchylnost,
když v domě často místa není dost
pro pobyt hostí, příval nenadálý.
Šest v jedné jizbě, případ skoro stálý;
dva v jednom lůžku, nehněvá se host;
Vše jedno již — dí paní domu stranou,
jen peřiny když nebudou mi hanou.

A mezi hosty, čekanými s touhou,
syn vlastní bývá; študentů šest, pět
s ním na vánoce cestu váží dlouhou
z hlavního města, přátel družných květ.
Jak toužebností chvějí se jen pouhou
pastora dcery, mladý ženský svět;
a pokaždé, kdy vůz jen zaharaší,
se v líce jejich purpur letmo snáší.

A když se posléz všici shromáždili,
jež pohostinství starý zvábil mrav,
směs hlasů, povyk v tísni hučí hlav,
jak v Babyloně. Mnohdy, blesk jak bílý,
v čmoud tabáku vtip zasrší, pln síly;
však nejčastěji, chechtotu kdy splav
se spustí z hrdel, hromem v dálku pílí,
jen bujnosti to lomoz rozpustilý.

Neb každý mluví, nemá-li řeč chybnou,
prv nesmělý, pak nevázán je ret;
ves nápad, anekdota z dávných let
se křísí znovu veselostí hybnou.
I politika kořist skytá slibnou,
v stan umění vran ukrývá se slet,
ba k metafysice až směle lezou,
slov, špatných vtipů hříčkou v důl se svezou.

Tak děje se, kdy v kroužku společnosti
při ranním čaji uleví si duch.
Dál za dne skupin utváří se kruh,
kdy posnídavkou posilněni hosti.
Na toulku jedni v lesy jdou a luh,
hovorem druzí tonou v učenosti,
co jiní odplíží se potají
a v komoře si v karty zahrají.

V obytné síni pár jen študentíků
zve mladé dámy domu k požitku,
s rozkoší vykládá jim aesthetiku.
A každé slovo, každou námitku,
jež aesthetice slouží k užitku,
si mladé dívky v srdce vštípí v mžiku,
že, vánoce než minou, v slunném jase
jim poësie žití zamlouvá se.

Co uvnitř vše se v šumnou radost stáčí,
nemenší venku svátků vzruch a vliv:
máť služka, čeledín, co hrdlo ráčí,

kůň plný žlab, pes hojnost masa, skýv.
Od dávných dob se pravda rčením zračí,
že pouhým chlebem není člověk živ,
však známo též, že radost v mžik se šíří,
čím více v sklenici a na talíři.

V kuchyni, sklepě jaký žití tep,
jak čepuje a nalévá se statně,
jak kořením se plýtvá marnotratně,
co padne drůbeže, co hrnků v střep!
Jak děvečky se točí v špíž a sklep,
jimž pomahá i paní domu zdatně;
host každý zasut z medu koláčky,
oříšků perníkových obláčky.

Tak mysl, duch se rozveselí jaře,
den každý plyne v svátku náladě;
a večer tanec v síni, v zahradě,
ač není-li sjezd na sousední faře.
Neb křížem krážem, kde jen slušná tváře,
jdou návštěvy kol v kraji po řadě,
kde který kněz, jenž tučné bije tele,
i mlynář, pachtýř dělá hostitele.

A návštěva se návštěvou zas splácí,
až novým rokem skončena ta věc;
a čas kdy pln, se mnohdy študent vrací
co pastorovy dcery snoubenec.
Sic všeho všudy dvé jen rukou k práci
se druží, srdcí dvé; však uznej přec,
dnes v nadbytku což dobráci ti mohou
předvídat příští chleba nouzi mnohou?

Událost taká radost ovšem zdvihne,
a nadejde-li posléz loučení,
ne rukou stisk jen, polibek se mihne
těm dvěma na rtech, tvářích v červeni.
Přes dlážděný dvůr celý průvod tihne,
dva vozy, v zadu saní spřežení,
lid z domu všecken ven kus cesty chvátá,
by rozhled záhy neskryla mu vrata.

Teď ještě jednou „s Bohem“ nutno říci
a díky za vše, za požitků dar;
tu ještě jedou dva ti milující
v hled jediný dvou srdcí vdechnou žár —
v ráz klobouky se mává, hosté všici

volají hlasně: Vale! zdar a zdar!,
co za nimi zas hlasy zvučné vanou:
Nuž s Bohem, s Bohem, s Bohem! Na shledanou!

To byla episoda; jinak tiše
dní na venkově plyne pramének.
Bez hluku slunce vlídně září s výše
v ten malý život, kout a přístěnek.
A měsíc mlčí, v pozdní noc kdy v chýše
zář vrhá šikmo hlatí okének;
a les i sad, luk smaragd, pole v kraji
sic hluboce, ne silně dojímají.

Života vlna jednotvárně bije,
a oněmí zde v divém šumotě;
i vzedme-li se, klesá vlny šíje
v klopotu denním, v noční dřímotě.
Přec rozjímání vlá tu v samotě
a naděj v úzkém kruhu fantasie;
jak tichou řekou čas by plynul, kroužil,
by v sebe sám se každý spíše hroužil.

Však zcela různou chuť má dítě prachu;
neb venku v světě, vzdálen koutu chat,
jak pták chce jinoch peruť rozpínat,
by v bouřích žití utužil je v vzmachu;
co starý muž, jenž bouří zkusil, strachu
a všecken světa plod, jen bolem hořkým vzňat,
pln touhy sahá po poutnické holi
a cestu hledá k tiché chatce v poli.

Však nyní k textu! — Pastorova síně,
již ozařuje zory zlatý jas,
nám na hod boží otvírá se zas. —
Kol stola celý zástup: pohostinně
tu zprvu mešká pastorův tchán, tchyně,
pan probošt s manželkou, Holm Matthias;
on orthodoxní, přísný v tonu, řeči,
choť tichá, něžná, ženy vzor svou péčí.

Dál pastor Jeremiáš Top tu host,
i s Amalií, se svou polovicí;
za světce má se, ona za světici,
ač těla jejich hrubá otylost
spíš pohltila, zdá se, ducha skvost.
Co zvláštnost o Topu lze ještě říci:
ač víru má, že duchem svatým svítí,
při ďáblu často přísahal v svém žití.

Pan pastor Henrik Flint tu se sestrou,
jež ztepilá, vnad dívčích voní kytkou,
však bratr, srdce ledu hale krou,
jen rozumu se pyšní září břitkou.
V sluch jeho nová hesla jen se strou,
doktora Strausse věnčí úcty snítkou,
s nímž skepticky a supermoudře cení
za mythy, pověst, svatých písem znění.

Buď kromě těchto ještě uveden
sám Petr Homo, rationalista,
dle potřeby jenž písma klestí kmen,
však zachová přec víru v slova Krista.
Tou vytáčkou vždy vyváz egoista,
(tím Homo byl), kdy v síť byl zapředen,
že podle methody své všecko měřil,
tu popíral, tu na kvap zase věřil.

Tak dobří, milí přátelé tu sedí
v důvěrném kroužku, k svaté oběti
sem na saních se sjeli po náledí,
by kmotry byli o křtu dítěti.
Vánočky čerstvé sousta s chutí jedí
a zapíjejí kávou v zápětí:
tu oba zvony počnou vyzváněti,
v chrám Páně osadu zvou, farní děti.

A dvéře rozlétly se v téže době;
a z chladné jizby v teplou, jako pták,
v bělostném kroji, ňadra v mašlí zdobě,
v rtech, líci bledé růže, klopíc zrak
v své náručí, v němž kandidat křtu, robě,
v průvodu „Pozora“, jenž velký křepelák,
choť pastorova mladá lehce vkročí
a všecky blaží něhou tváře, očí.

Své matce v náruč synka něžně klade,
šat jehož křestní, krásně vyzdoben,
matčinou rukou vlastní vyroben,
obecný obdiv, chválu sklízí všade.
A babička své vnouče laská mladé,
slib činíc: dobrý pozor míti jen,
zda z děcka bude zpěvák — prý to bývá,
když o křtu křičí, zvěst dí stará, živá.

(Dokončení.)

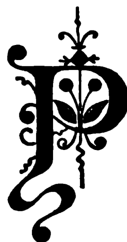

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Přišel z Opočna vrchnostenský důchodní, nevysoký, suchý, starší už muž, ještě v třírohém klobouku a s copem. S Věkem se hrubě neznal, než v tu chvíli hlásil se jako dobrý známý. Podal mu ruku, vyslovuje své účastenství po německu a dost obřadně.

„Jsem rád,“ dodal s významným úsměvem, „že vám mohu nabídnout i trochu pomoci —“

Věk žasl. Pomoc mu nabízel vrchnostenský úředník z Opočna, kdež byl jeho nepřítel vrchní, jenž mu dal sebrati francouzské knihy, jejž musil až žalovati —

„Dříví snad —“ hádal Věk, netaje svého překvapení.

„Ne, to ne, s tím já nic nemám, ale peníze, a sice ze sirotčí kasy. Máme tam volných tisíc zlatých, před týdnem je někdo splatil a sice jakýs nájemce dvora, pomohl si, vyhrál, a sice v loterii. A tu by vám těch tisíc zlatých přišlo vhod a sice právě nyní. Proto se stavuju, jsme tu na přehlídku, a ptám se, zdali tu sumu chcete a sice per confessionem, to se ví —“

„A ví o tom pan vrchní?“

„Ví, ovšem, a sice — jak by nevěděl —“

Vrchní! Ten, jenž s ním tak ostře jednal, jenž mu neodpustil „Jeana Jaquesa“ a divadlo, jenž ho měl za frajmaura — Ten nic nenamítá, nebrání té půjčce, která byla v tu chvíli pomocí tak vítanou. V tom úžasu ve Věkovi jihlo. Cos velkomyslného a šlechetného ucítil v tom nabídnutí. Ani stín nějakého důmnění nepadl mu do toho jasného činu. Nemohl ani pomysliti, že by někdo chtěl a mohl zneužiti nesnází a úzkostí člověka, neštěstím tak postiženého.

Až se na ženu zamrzel, když jí pověděl, co důchodní přináší a když žena bez zákmitu radosti, ještě jako by se lekla, upřela oči na vrchnostenského úředníka.

Věk přijal nabídku vděčně a rád. Hned nazejtří vypravil se na Opočen, aby v kanceláři podepsal žádanou konfessi do sirotčí kasy a přijal těch tisíc zlatých. Zároveň zašel také k staviteli a smluvil se s ním o plánu ku stavbě.

Doma, t. j. v sedničce u kmotra, jež byla prozatím bytem jeho a jeho rodiny, znovu přepočítal peníze, schválně před ženou, aby viděla, jaká to pomoc. Jak kladl bankoceduli vedle bankocedule a polonahlas počítal, stála Věková nad ním vážně, tiše přihlížejíc a povzdechla, když Věk se po ní náhle obrátil a tonem nějak vítězným řekl:

„No, s tím už můžeme začít, je to dobrá pomoc —“ Pojednou schmuřil čelo — „Ale co máš?! Už včera se mně zdálo —“

„Já nevím — ale jen aby nám ty peníze byly požehnány —“

Věk začal bankocedule rychle shrabovat, skládal je, a zabručel: „Ještě takové pověry! A teď! Kdo ví proč! Buďme rádi —“

„Vrchní u toho nebyl?“ zeptala se Věková mírně a tišeji.

Za to Věk odvětil prudčeji: „Nebyl, ani jsem ho neviděl. Snad si nemyslíš, že nějaké ponížení — Neměj o mne starost!“

Věková se divila, cože muž tak rozmrzele odpověděl. Než ani nepovzdechla, shovívavě ho omlouvajíc, že to z toho neštěstí a z těch starostí. — Té shovívavosti bylo pak častěji třeba. Práce bez oddechu od rána do noci na spáleništi, pochůzky na pole, do lesa, kde poráželi kmeny zakoupené na krov a co jich bylo na stavbu potřeba, cesty na cihelnu, do lomu, kdež mu lámali kámen, různé nesnáze a starosti při stavbě samé, schůze na radnici, kdež se radili a pomoc sháněli pro město a pro jeho pohořelé, to vše namahalo a napínalo tak, že přicházely okamžiky ochablosti nebo nevole a rozmrzelosti.

V takových chvílích zavanulo vždy mírné ženino slovo, buď otázka, konejšivá účastenstvím a starostlivostí, buď ochotné nabídnutí plné obětivosti nebo útěcha, zjasněná pevnou důvěrou. Věděla o všech jeho starostech, o vše pečovala nebo pomahala se starati, na všecko pamatovala při veškeré své péči o děti, při veškeré hospodyňské lopotě, která v ten čas na ni tím tížeji padla.

Jindy chodívalo o žních do tuha, kdy musila strojiti čeládce a tolika dělníkům. Nyní tak den ze dne a ještě za jakých nesnází, v polopusté kuchyni beze stropu, jen prkny přikryté, s nedostatečným náčiním, bez zásob, na jaké byla zvykla. A přece jak statečně se oháněla! Poslední zůstala vzhůru a za šera první se probouzela. Nezpívala v ty jitřní chvíle jako pod starým krovem s nebožkou panímámou a pak i sama, ale tím více a vřeleji se modlila, a nejvřeleji za děti, za muže. Starost o něj jí nejtíže ležela na srdci, i jeho starosti a obavy.

Chmura v jeho tváři jí zasmušila den, hnedle však tíž odlehla, když zvedl trudně zamyšlenou hlavu, jasněji hleděl a hovořil, když dětí si všímal a jí. Bývalo jí, jako když vlažička zašumí, když Věk potěšen nebo až i dojat její oddaností, ji pochválil, pohladil, když v očích se mu vroucně rozjasnilo a viděla v nich, co jindy vídala.

Koncem druhého týdne, bylo ve čtvrtek, vracel se Věk do D . . ky z lesa, kde byl dohlédnout na dřevorubce. Jak docházel mezi spáleništi, z nichž některá dosud pustě se černala a jiná se hemžila pracovníky,

ku svému staveništi, zahlédl, že mu běží žena naproti. Lekl se, že zase něco —

Než oči Věkové byly jasné veselím, a usmívajíc se, mlčky však, vzala Věka za ruku, vedla ho začatou stavbou, kolem nedodělaných ještě základů, kolem hromady nalámaného kamení a cihel do zadu, na nádvoří, plné ještě ohořelého dříví, a dál do zahrady. Marně se naléhavě ptal, co je, proč ho tak vede. Ale jak vkročil kraj zahrady, sám radostně užasl.

Stály tam jeho krávy, po dvou ke stromům uvázané jak bývaly, jako srny, pěkného oudělku, vykrmené, lesklé srsti, s červenými pentličkami na ohonu, obě štrymy i straka i černá lyska a pochutnávaly si na čerstvé trávě před nimi na hromadě.

A stará Kačka v placce z modrého, tisknutého šátku na hlavě, v kanduši, v modré zástěře, zardělá v osmahlé, vrasčité tváři u nich a děvče jakés, výrostek, jež jí pomahalo.

„Pantatínku! Pantatínku!“ zkřikla, když zaslechla Věkův hlas, a chvátala mu naproti. Vypukla v pláč, podávajíc mu ruku. Ani nemohla říci: „Potěš vás pán Bůh,“ jak chtěla, jak ho tak shlédla, když jí připadlo, jaký býval „chlapák“, co měl, a jaký je teď, přepadlý, ona to nejlíp viděla, a co za ním: ne chlévy, ne dům a magacín, ne krám plný zboží, nýbrž černé spáleniště.

Plakala a prosila, aby se na ni nezlobil, že to tak s těmi kravami vyvedla, ale když, ale když — — A zas už začínala, jak se stalo. Mluvila trochu šeplavě a drmolivě, ale Věk jí rozuměl a vystihl její zprávu, že, jak začalo hořet, měla starost jenom o chlév, kde léta létoucí, od mládí, bylo její působiště, jen o krávy, jež byly jejím světem. Vyvedla je s něčí pomocí, s čí pro zmatek nevěděla; ale pak už jí samotné zůstaly. Vyvedla je za město, do pole a tu je pásla a čekala. Když viděla, jak požár roste, že celé město je v plamenech, že s kravami nebude moci domů, vedla je i hnala pryč v tu stranu do nedalekých hor, k Hrádku, odkud sama pocházela a kdež měla sestru vdanou.

Cestou potkávala lidi, ženoucí se k požáru. Volala na ně, křičela, aby pantatínkovi pověděli, kam krávy vede. Ve své prostoduchosti myslila, že jistě slyšeli, že jistě poví... Tak že se dostala až večer domů, k sestře, a tam že čekala, pořád čekala, až pro ni pantatínek pošle nebo vzkáže co a jak. A pak náhodou zvěděla, co se o ní povídá, že uhořela i s kravami.

Prosila, tak aby se pantatínek nezlobil, že vzkázala, ale když jsou takoví lidé. Věk ji chlácholil, děkoval jí upřímně a potěšen a divil se, když Věková přinesla mísu plnou másla, husečku vedle husečky, všecky jako zlaté, orosené, pokryté namočenými křenovými listy a když oznámila, to že Kačka také přinesla, že to je od krav, tak poctivě že hospodařila. — —

Věk první dny nikomu nepsal. Nemohl a nebylo pokdy. Když poprvé vzal opět péro do ruky, bylo u kmotra v sedničce, povzdechl a chvíli hleděl na prázdné aršky hrubého papíru, nežli se dal do psaní. Měl oznámiti do Prahy a do Vídně svou zkázu, měl obchodním domům, s nimiž byl ve spojení, psáti o shořelých penězích, o zničeném zboží, o svých

dluzích, které mu z požáru vyrostly, měl prositi, aby mu počkali, až si jen poněkud oddechne a se zotaví.

Za nějaký den poslal list také Krameriovi. Nenaříkal, o sobě psal málo, více o městu, a na konec požádal, aby Kramerius toto neštěstí ve svých novinách ohlásil, aby krajané a vlastenci zvěděli a na nešťastné město s nějakou pomocí, kdo může, si vzpomněli.

Jinak jako by požárem všechny svazy se světem přehořely. Přestaly hovory o něm, potuchla žádostivá zvědavost po zprávách, co se v něm děje. Noviny docházely, ale Věk se první čas sotva na ně podíval, jen letem sám, bez svého kroužku posluchačů. Ani by ho nesehnal. Nikomu jich nepůjčoval, nikdo o ně nestál, ať se dálo co dálo, ať Napoleon mařil spiknutí proti sobě, ať stíhal své protivníky, royalisty i republikány.

Jen starý Bílek, jenž si zas opatřil dýmčičku s červenou, hliněnou hlavičkou, s krátkou, zahnutou troubelí z měkkého dřeva, nezapomněl zcela na svého Bonaparta, z něhož míval strach, jemuž se však obdivoval. I zeptal se jednou, jeda s kravkou pro cihly, když uviděl, že Věkovi čouhají noviny z kapsy:

„Tak co Bonapart, Františku, co —“ a zarazil povoz.

Věk, jenž čísla ještě nečetl, podíval se a uhodil zrovna na zprávu, nad kterou se starý Bílek omámil.

„Z Paříže. Dne 1. t. m. (máje)“ četl Věk. „Od toho dne v francouzských letopisích začalo se nové století neboli pamětní věk; nebo rada starších ustanovila, aby první konšel Bonaparte císařem francouzským byl a císařoval, a v jeho rodu císařské důstojenství dědičné zůstalo. Podle toho ustanovení a obecného potvrzení Bonaparte titul císařův přijal a píše se takto: My Napoleon z Boží Milosti a zákonem republiky francouzské císař —“

„O je, o je, Františku!“ Bílek vyňal rychle dýmčičku z úst a zašermoval jí, „tohle, no tohle ještě! Však jsem vždycky — eu malá“ (kráva sebou trhala, jak mouchy dorážely,) „vždycky jsem si myslil, ten že myslí vysoko — Stojíš! Eu! No, teď snad dá pokoj, co by už víc chtěl —“

„Ba nevím, nevím, sousede,“ Věk zakroutil hlavou, „bude-li mít dost —“

„Tak, na moutě; ještě něčím strašte, Františku, Jezus Maria, ještě snad vojnu! Drahota bez toho bude, jak to kouká na polích. Žita jsou churá a jaře nestojí za nic, a všude, dál k Hradci také, všude, tuhle povídali — Už připlácí, obilí a všecko. Je to pravda, (stojíš!) že jsou cihly dražší, že chtějí za tisíc dvacet zlatých?“

„Poslední fůry jsem už tak platil a kámen je také dražší, za sáh teď zlatý šedesát, a za trám s otesáním a přivezením osm zlatých!“

„Jezus, Jezus, jak to má člověk vytknout! A kdo nemá peněz ani úvěr — to ty mouchy dnes sekají — no, buďte s pánem Bohem Františku — A ten Bonapart, císařem advokátův synek, inu, inu! —“

To už pokřikoval, poklusuje u vozu, nachýlen do zadu, jak opíraje se o nohy, napínal oprať, aby zadržel krávu, jež nechtěla čekati. —

Věk už čísla do kapsy nezastrčil. Podíval se, není-li v něm více o té důležité události, a četl cestou k bytu, ke kmotrovu příbytku, nedbaje palčivého světla, jež šlehalo bodavě do bílého papíru:

„V Paříži tento nápis na paláci Tulery zůstal: Francouzská Republika. Tato ale slova: „Svoboda a Rovnost" smazána byla. Kdosi zavěsil na ten palác umrlčí hlavu, na kteréž byla s černým flojířem potažená červená čepička tímto nápisem: Requiescat in pace."

Jak četl o červené čepičce, maně se mu kmitl P. Vrba v Praze, ten že to asi s radostí četl, že mají „jakubíni" odehráno.

Věk za studentských let horoval pro tato hesla, tenkráte, když čítal Rousseaua, kdy s Hněvkovským překládali v Kanálce Voltairovy verše o svobodě, oba nadšení svobodomyslnými přednáškami professora Meissnera. Léta od těch časů mnoho v něm změnila. Ne v celkovém smýšlení, svobodomyslným zůstal, ale horoucnost v nazírání schladla věkem i zkušeností. Nečetl lhostejně, ale dost klidně, s jakousi resignací. Dalť se to také očekávati, zkáza republiky se už dlouho chystala; a tady doma padly ty stíny reakce už dřív a ostřeji, on sám je pocítil. „Jde taková vlna, takový proud," pomyslil, „co dělat." Pouštěl tu starost. Bližší a silnější byly jeho vlastní, menší sice ale těžké a celý dav jich, neodbytný, a ty tlumily zájem o svět i o jeho veliké převraty.

Šel zamyšlen, noviny v ruce, až stín na něj padl. Stín staré, košaté hrušky u kmotrova příbytku. Pod stromem seděl Vašík s knihou na kolenou. Věkovi v ten okamžik naléhavěji připadlo, nač už před tím myslíval a o čem už s ženou, před ohněm, nejednou hovořil, že už čas s hochem do škol. V tom byli za jedno, že musí do latinských. Než v tom se rozcházeli, kam, zda-li do Hradce nebo do Litomyšle. Na Prahu Věk ani nevzpomněl. Před ohněm nebylo třeba se mu starat, aby synka nějak levněji opatřil, třeba v klášteře jako on býval. Také neměl Vašík takového hlasu, aby se mohl stát choralistou.

Věková byla pro Hradec, poněvadž by měla Vašíka blíž. O Litomyšli se jí zdálo, že to konec světa, když uslyšela, že je při moravských hranicích. U Věka víc rozhodovalo, že tam při gymnasii také filosofie, a druhé, a to nejvíce, že tam mají příbuzné. Sestřenice nebožtíka starého Věka byla tam provdána za nějakého cínaře. Věk ho neznal ani jeho dvou dcerek; na jejich matku, svou tetu, se pamatoval jen mlhavě, neboť ji viděl před léty, za chlapectví, když je v D . . . ce jednou navštívila.

Od těch čas z „Litomyšlských" nikdo u nich nebyl. Pak teta jednou psala, oznamujíc, že jí zemřel muž. Nedlouho po tom jí zase Věk oznamoval svou ztrátu, otcovu smrt. Teta odepsala, velmi a upřímně litujíc svého bratrance a při tom se zmínila o dcerách a zvala Františka, aby se k nim do Litomyšle jednou podíval a je navštívil. Tenkráte to četl Věk jako obvyklé, zdvořilé pozvání a hrubě si toho nevšiml.

Ale když Vašík začal urůstat d . . . ské škole, vzpomněl na Litomyšl, na tetu, že by hoch k ní mohl na byt. Od nebožtíka otce slýchal ji vždycky chválit a sám ji měl v paměti jako hodnou tetičku, vlídnou, která ho hladila, která ho měla ráda a přivezla mu dřevěného koníčka, jakého před tím ani po tom neměl.

Teď, když vida Vašíka pod stromem si připomenul, co ho s ním čeká, schmuřil čelo. Nyní vše bylo těžší. Jindy se jen staral, jak bude s jeho přípravou, aby vystačil s němčinou, které ho dal na privatě učit, bez níž by ho do škol nepřijali, a na niž on sám měl trapné vzpomínky.

Toho jediného se, před ohněm, obával, že pro tu němčinu čeká Vašíka jistě také nejedna trpká chvíle. Jinak však se utěšoval a s ženou o tom hovořival, že hoch bude mít snazší, pohodlné studie, že nebude třeba, aby se protloukal zpěvem a kondicemi jako on. Teď po požáru i v tom veliký obrat. Teď bude dost citelným břemenem sehnat Vašíkovi vše na studie a vydržovat ho v nich a platit na něj.

Proto schmuřil čelo, když ho Vašík sedící pod hruší s knihou maně tak živě připomenul. Ale jak se zastavil u plotu nepozorován a zahleděl se na synka, na jeho hlavu tmavých vlasů nad knihou skloněnou, na jeho čistou, svěží tvář bez starostí, plnou čtenářské dychtivostí, ucítil zatrnutí a bylo mu ho líto —

V sedničce na stole ležela dvě psaní. Věková mu je ohlásila hned na síni a doložila, že jedno z nich je asi od pana pátera Vrby z Prahy. Bylo. Psal na kvap, že přichází z Krameriovy expedice, že tam zaslechl smutnou novinu, pan baron Jeník z Bratřic, „náš vlastenský vladyka a hejtman pensinirovaný“ to přinesl od svého pana švagra, pana gubernialního rady Henneta, že D... ka celá vyhořela, a tak že on, P. Vrba, neměl stání, že hned píše a žádá, aby mu Věk poslal několik řádků, jak je a jak je s ním samým, že má o něj, o Věka, úzkost — O vlastenských důležitostech nyní že nepíše, a také že není hrubě co, a to, že v Paříži zastřeli jakubínskou čepičku černým florem (Věk pohodil hlavou, a to že by P. Vrba nesmlčel), o tom že snad četl, to že už dávno mělo být, ale že to ďáblovo semeno není na dobro vyhubeno, když i v samém Bonapartu zůstalo dost toho jakubinství, teď že bude korunované — Co se jeho, Vrby, dotýká, on že se chystá zase na cestu, tentokrát na západ, proto aby Věk brzo mu odpověděl, aby nemusil na tu pouť s knihami s nejistotou stran něho —

Z těch řádků vanulo upřímné účastenství. Věka těšilo a umínil si, že odpoví hned zítra. Sáhl po druhém psaní. Obálku pěkně složenou, vystřižené její konce, slepovala zarůžovělá oplatka s otiskem pečeti ne dost jasným. Jakás pyramida nebo oltář pod smuteční vrbou bylo na ní. Adressa ovšem německá, písmo patrně ženské, neznámé. I rozbalil a vyňal aršek malé osmerky papíru ne zrovna jemného a bílého, popsaného rukou jinou, ne tou, která psala obálku. Věk četl:

„Abends geschrieben.

Beste Freundin!

Sie schreiben mir, ich sollt mich mit Gott trösten. O da haben Sie recht, denn Niemand kann mir Betrübten hier in dieser meiner traurigen Einsamkeit mehr Trost, Stärke und Geduld verleihen, als eben dieser Allerbarmer. Darum finde ich nur allein im Gebete und Seufzern zu Gott eine Linderung meines Leidens. Herzliebste Mali, ich war ganz entzückt, als ich Ihre Worte las —

Auch kann ich versichern, dass mir Ihr Trostbrief meine itzige Lage viel erträglicher macht, indem ich oft des Tages die entzückenden Worte lese: těšej se s Pánem Bohem, my na ně nezapomeneme a od Barušky a maminky — — já zůstávám k službám wolná —

Ich danke Ihnen unzähligmahl, dass Sie so gefühlvoll sind, da ich die bittersten Vorwürfe verdient hätte.

Die liebreiche Baruška hat mir zwar auch ein Nasenstüberl in dem Briefe geschickt indem Sie schreibt: gsau trpěliwy, wšak sy to sami udělaly — und bei Durchlesung dieser Worte fängt immer mein Herz zu bluten an, weil es wahr ist. Allein ich hätte viel mehr Verweis verdient, ano karabatš by měla na mně poslat, kdybych giž dosti těžce a bolestně trestán nebyl —

Geliebteste Mali, ich wünsche Ihnen, dass Sie stets glücklich, gesund, munter und fröhlich seien und also auf Rosen wandeln. Besonders, dass Ihnen stets der Kafee schmecke. Der liebe Heiland geruhe in Ihrem keuschen Herzen seinen Sitz aufzuschlagen. Küsse Ihnen die Hände. Ihr Freund

Pater Cornelius."

Úžas i zvědavost Věkovy rostly od první řádky. Co je to, jak to sem přišlo! Co ty stesky neznámého pátera a ten poměr jeho — Bavilo jej to a s úsměškem illuminata, jenž padl na kněžskou křehkost, znovu přehlížel list a zvláště poslední řádky o Spasiteli a Málčině srdci.

Psaní nemělo ani data ani udání, kde napsáno. Věk zevrubně prohlédl obálku. Adressa psána rukou jinou nežli list. Bedlivě srovnal písma a nepochyboval, že to nějaká zmýlená, že ta, jež psala jemu, Věkovi, jen nedopatřením vložila tento list do obálky. Psaní bylo asi, a bez pochyby, jí posláno. Až sezná svůj omyl!

Podíval se znovu na obálku. Poštovský kolek byl rozmazán a nejasný. „Leit . ." rozeznal na něm a to ne snadno a ne určitě. Tedy snad „Leitmeritz" nebo „Leitomischl". Jistě toto. V Litoměřicích neměl nikoho, v Litomyšli žila teta s dcerami. S dcerami! Jsou dvě, to Věk věděl, teta tenkráte před léty v psaní uvedla i jejich jména. Ta však zapomněl. Tu je Máli a Baruška, jistě jeho sestřenice. Uslyšely o požáru v Do . . . ce, vzpomněly na něj, Máli psala, ale popletla se a místo řádků upřímného účastenství poslala vzdechy P. Kornela. Co asi ten pan páter říkal! A bude-li Máli psát a hlásit se.

Věková, když o té zmýlené uslyšela, mínila, je-li tomu tak, že ta Máli se sotva bude hlásit.

„A líto jí bude tohohle psaní —"

„Poslat je zpátky to nejde. Nic nevím, kdož pak ví — Počkáme — Zatím psaní schovej."

Nikdo se však nepřihlásil, a Věk pak i zapomněl v tom neslábnoucím proudu práce a starostí, jak dohlížel na stavbu i na hospodářství, jak se musil starat o materiál a peníze ku stavbě, když první pomoc, Kosařova a z opočenské sirotčí kasy kvapně se sesýchala, když se nad to hrnuly starosti o potřeby městské, když musil do schůzí a měl z nich ještě různé povinnosti a mrzutosti.

Dům stavěl všechen ode zdi. Plán byl na patrový s klenutou podsíní; nad ní v ponebí v průčelí do rynku měla býti tři okna, v přízemí z podsíně troje dveře. V pravo v levo do krámů, z nichž jeden chystal pro obchod s plátny, druhý pro kramářské zboží a železo. Dveře mezi

nimi vedly na síň a do místností za krámy. Chlévy vzadu a kolna měly být roubeny.

Věk se stavbou chvátal a sehnal co nejvíce zedníků a dělníků, jen aby dostal stavení do podzima pod střechu. Stavba však nerostla, jak si přál. Bývalo zle o řemeslníky, když je skoro na každém spáleništi sháněli, a když obec s pomocí vrchnostenskou zřizovala opuštěný kostel, stavěla na radnici a budovala na náměstí dřevěnou kapli. Tu sroubili nejdřív a postaven do ní z kostela zachráněný oltář.

Za červnové, krásné neděle volal zvonek poprvé do ní na první bohoslužbu. Lidé se k ní hrnuli jako o pouti tak, že svatyňka nestačila. „Právo“ městské a s ním také Věk dostali se na pohodlnější místo až k oltáři v májích, v svěžích březových haluzích. Ostatní stáli těsně, jako nacpáni a ještě se nevešli. Konec zástupu byl venku, až kus před kostelíkem.

Nepestřil se živými barvami sukní a šátků, plen a pentlí, netřpytil se blýskotem zlatých čepců sousedek. Všichni přišli jen prostě, až chudě odění, zámožní kdys měšťané a měšťanky, dcerky a synové jejich, v obleku jednoduchém, na mnoze darovaném. Sotva však byli, když chodili ještě do starého, výstavného kostela v plné parádě, tak zbožně dojati jako v tomto roubeném kostelíku prostřed zničeného svého jmění, prostřed pustých spálenišť a stavenišť, do něhož se poprvé sešli jako do asylu v své tísni, v svém zápase o přístřeší a skyvu, poprosit o sílu a požehnání lopotnému dílu i jejich polím, kdež jim v ten čas vadla jejich jediná naděje. Osení se tam bujně nevlnilo, chřadlo a stíny neúrody a draboty začaly se již jevit.

Farář nebyl výmluvný kazatel, okolnosti však samy, vzpomínky na den hrůzy, na strašlivé moře plamenů, na jejich oběti a místo samo rozechvěly mysli všech tak, že i prosté slovo kazatelovo, srdečnější jeho zvuk dojímaly až k slzám.

Věk naslouchal zasmušile. Více jej pohnulo, když lid o hrubé mši zazpíval, když jeho píseň zvučela nevelkou prostorou i venku pod vysokým modrým nebem, odkudž se lilo zlaté světlo na oltář v zelenavou šeř jeho máji, na bílé voskovice, jejichž míhavé plameny, v zářivém tom proudu vybledlé, se míhaly.

Varhany nehřměly, kůr nezvučel figuralní hudbou. Ale ten zpěv zástupu zněl v tu chvíli tak vroucně, z hluboka duše, jako pokorná, vroucí modlitba. Věka ta dověrnost dojímala, sám však jejího blaživého tepla nepocítil. Líto mu bylo lidu, smutek i soustrast padly mu v tom vyzářeném povznešení do duše, když vzpomněl na pole, jak je ráno viděl, když si vyšel za město obhlédnout stav osení, kam pro stavební práce nemohl už kolik dní. Co viděl, žloutnoucí jaře, hubené ozimy, místem vyhynulé, bylo pro rolníka zoufalé. Jen zázrak by mohl pomoci a v ten nevěřil. Na mysl dolehlo, jak bude po bídných žních.

Povyjasnilo se mu až pozejtří, kdy došlo číslo Krameriových novin. Co svou zprávu Krameriovi zaslal, čekal v každém čísle zmínku o neštěstí svého rodného města a vyzvání ku pomoci. A tu po čtyřech nedělích vypisovaly Krameriovy noviny požár v Do . . ce v králohradeckém kraji jak udal Věk; a na konec četl: „Poněvadž tito nebozí nešťastní větším dílem jen z práce rukou svých ze dne na den živi jsou, a nyní

právě o všecko přišli, nebudeť zajisté žádného, an by nad tímto hrozným neštěstím jejich v srdci se nepohnul a pomocí, o kterouž sama citedlnost lidská volá, jim ochotně a laskavě nepřispěl —"

Pramen darů a příspěvků pohořelým, prvotně vydatný ale tou dobou chabnoucí, oživl po této zprávě a po tom vyzvání. Nějaký čas bylo to cítit. Na radnici docházely hojnější příspěvky, a nejvíce na penězích z Prahy; také P. Vrba a doktor Held poslali. Než to bylo jenom na čas. Hlavní pomoc, jež měla nejvíce vytrhnouti, selhala.

Žně byly bídné tu i v okolí i dále v kraji, všude, tak jak se dalo očekávati. Ceny obilí nejen neklesly, nýbrž začaly i stoupat, zvláště když různí špekulanti a vydřiduchové sehnavše před tím zásoby starého obilí, nic nedávali do prodeje.

Nikde se nerozléhaly veselé písně žneček, smích se neozval, nehalekaly veselé pokřiky z pole na pole, se stráně v dol. Hubené byly snopy, a odkud jindy kolísaly se vozy plné mandelů vysoko narovnaných, odjížděly nyní lehko s nevelkým nákladem. Stoby všude nízké a komu stodola neshořela, zůstala mu světlá i když do ní svezl všecko své požehnání.

Věk na chléb sklidil, čistého však výtěžku, na penězích, nečekal. Ba počítal, že stěží mu ostane na Vašíka, na jeho studie, až ho na podzim zaveze do škol. Za těchto trudných dní zašel přece jednou, a dost rychle, s novinami k sousedu Bílkovi. Bylo koncem srpna k večeru, kdy starý Bílek vrátiv se z pole pokuřoval si za stavením na zahradě. Hned poznal, že se něco stalo.

„Co je, Františku, co nesete!" volal na Věka rychle docházejícího.

„I nesu, sousede, a nevím — co řeknete. První," Věk stanul u souseda pod starou jabloní už žloutnoucí, „že Bonapart se chystá na korunovaci." Vytáhl z kapsy noviny — „Píšou, že se dělají velké přípravy a že budou mnohé a nákladné slavnosti —"

„To se dá myslit, ten si dá intrády zatroubit a parády nadělat. To padne peněz. A co ještě —"

„Tohle." Věk rozbalil číslo a četl: „Z Vídně 15. srpna. Dne 11. toho jeho cís. král. Milost vydal provolání, podle kterého krom tytulu Římsko-Německého císaře také tytul dědičného Rakouského císaře přijímá a ustanovuje —"

Bílek jakoby se lekl, vyndal dýmčičku z úst a žasna zapomněl bafat. Jen poslouchal, jak Věk četl: „aby se tytul osobám obojího pohlaví arciknížecího domu císařští královští princové a princezky, taktéž Rakouská arciknížata a arcikněžny, pak císařské královské vyvýšenosti dával —"

„Pomalu, Františku, počkejte. Co je to! Člověk to ani hned neschopí —"

„Změna titulu. Císař římsko-německý bude se teď také psát císař rakouský. Myslím, když Napoleon —"

„Myslíte, že k vůli němu? Inu snad, ale já — a co král —" vyhrkl, „jako náš král, český král, české království, to snad —" Bílek se ptal dychtivě, neklidně.

„Taky jsem se proto zarazil, ale tady stojí:" Věk četl: „Při čemž jeho cís. královská milost vyhražuje, že všecka království," Věk říkal to

důrazněji, „knížectví a ostatní krajiny v jeho dědičných zemích při svých tytulích, právích a přednostech nezměnitedlně zůstanou —“ Věk skládaje noviny, opakoval: „Při svých tytulích a právích —“

„Tak to jako by se nic neměnilo,“ ptal se Bílek nejistě i nedůvěřivě.

„Tak to tady stojí, to by jen titul —“

„Hm, jen titul,“ Bílek upřel oči zamyšleně do prázdna. Chvilku mlčel, pak hlavou zakroutil a jako pro sebe opakoval: „Jen titul —“

„Tak tomu rozumím. Králův i arciknížat. Tak příkladně, arciknížete Karla psali a titulovali dosud „Královská vyvýšenost“ jako českého a uherského prince, a teď se bude titulovat: „Císařská, královská vyvýšenost“. Ale jináč, jak patent prohlašuje, ostane všecko při svém právu.“ Věk konejšil Bílka, než i také sebe, neboť ucítil znepokojení, zvláště když viděl sousedovu nedůvěru. Ale i po těchto slovech zakroutil Bílek hlavou, prudčeji zabafal, a řekl:

„Proč by to dělali!“

III.

F. Věk najde své příbuzné.

Tuto starost měli jenom Věk s Bílkem. Jinde patent přešel tiše, nerozvlnil mrtvě tichou hladinu obecného mínění. „Právo“ městské, na faře, v zámeckých kancelářích na Opočně a v Městě přijali tu zprávu, jak se Věk doslechl, jenom jako změnu titulu. Mluvili při tom také o Napoleonově korunovaci, jež nastávala, uvažovali, bude-li cos takového také ve Vídni, nějaké slavnosti —

V občanstvu, v lidu vyslechli ten patent poslušně nebo netečně. Nešlyť s ním nějaké změny, nic na oko. A nad to dusilo všechny mračno jiných starostí. Trud v polích, po širých lánech jindy bohatých jako v horské chudé stráni. Všude málo nebo nic. Co týden stoupala cena obilí, drahota uhodila, nastávalo jísti chléb už jedním zubem.

Věk vzpomínal na nebožku matku, jak vypravovala o velké drahotě, když on byl malým hochem, když plakával hlady a starý Žalman mu přistrkoval skrze plot skyvu chleba. Tenkráte stál korec žita 12 zl. a pšenice 15. A nyní platilo žito šestnáct, pšenice devatenáct a korec hrachu zlatých dvacet!

Při tom musil stavět a dokročovala starost o Vašíka. Podzim přišel, školní rok nastával,*) bylo na čase rozhodnouti se kam s ním. Věková nadhodila, že by mohl ještě tento rok zůstati doma.

„Za rok bys se musila s ním přece rozloučit, jednou to musí být; a za rok by už byl dost starý do gymnasia. To nejde.“

„Tedy do Hradce —“

„Teď v té drahotě do pevnosti? V Litomyšli bude levněji, a měli bychom ho u svých lidí —“

„Neznáš jich.“

*) Tenkráte začátkem listopadu.

„Teta je hodná.“

„A sestřenice — a co ten pater —“

Věk se zarazil. Sám už na to kolikrát myslil, kdož ví jaký to poměr, aby se tak Vašík dostal do rodiny, kde ten kněz má snad rozhodující vliv. Ženě namítal, že dle všeho není teď v Litomyšli, ostatně že se o všem přesvědčí.

„A jak?“

„Do Prahy bych za nějaký čas stejně musil, pojedu tam tedy dřív a stavím se v Litomyšli. Přeptám se tam a přesvědčím co a jak —“

Za týden, kdy už pole měl opatřeno, bylo začátkem října, vypravoval se do Prahy. Ale ne tak chutě jako jindy, nýbrž vážně a se starostmi. Doma opouštěl nedostavený dům, s těží šindelem pobitý, před sebou měl nejisté jednání s věřiteli a velkokupci. Bylo nutno znovu žádat, aby protáhli lhůtu, aby mu do začátku uvěřili zboží kramářské, hlavně železné. Na to všechno sehnal jen fůru pláten ne tak vysoko naloženou jako jindy, a většinou kopy, jež mu lidé po vsích, sedláci a tkalci dali na úvěr, jak měli k němu všechnu důvěru. Ba mnozí, jak zaslechli, že kupuje plátna, kopky mu sami nabídli a přinesli.

Na cestu chystal se o den dřív nežli povoz s plátny vyjede, protože se chtěl stavit v Litomyšli. Večer před odjezdem seděl Věk s rodinou. Nestávalo se to poslední dobou často. Ze stavby, z pole přicházíval pozdě, za tmy, unaven, někdy utrmácen, tak že sotva povečeřel, ulehl; jindy zas musel psát psaní, nebo zapisovat, pořádnost dělat, počítat. V tom cítily děti požár nejvíce. Jindy večer sedali společně, rodiče jim povídali, zvláště otec. Věk rád vypravoval o svých chlapeckých letech, o Praze, o klášteře; v duchu si přiznal, že mu přešla mladost, že tu vážný věk, že už rád vzpomíná a o minulosti vypravuje.

Ten večer před odjezdem seděli všichni kolem stolu, u něhož hořela louč ve vysokém, dřevěném svícnu. Ale sdílný duch blahé družnosti se mezi ně nesnášel. Nebylo tu vnitřní bezstarostnosti, té nálady tichého hnízda, teplého a krytého před bouří a deštěm. Měli se na kolik dní rozejít a teď v těch nesnázích a svízelích bylo to těžší zvláště Věkové. Tajná bázeň o muže ji obcházela a lítost, co nyní zkusí, jakou bude míti cestu v té nepohodě —

Na Vašíka padala tesknota, jak pohleděl do tmy říjnového večera, kde vítr hučel a stromy na zahradě šuměly. Tam ven někam on také bude muset, otec jede mu hledat místo, už tu u maminky dlouho nebude.

Když šly děti spat, rozloučil se s nimi Věk vřeleji a ne bez pohnutí. Ráno za tmy vzbudila ho žena. Nevěděl, že chvíli nad ním stála s kahánkem v ruce, že jí bylo líto jej vzbudit a poslat do tmy, do sychrava, do deště, jenž se po půlnoci rozšuměl. —

Věk se vypravoval chuději nežli jindy, v prostším obleku, v nevalném plášti, s hubenou tobolkou.

Už chtěl vykročiti, v tom vzpomněla Věková, jak psaní od toho pana pátera, co s tím —

„Vidíš, byl bych jako na smrt zapomněl. Vezmu si je pro všechno.“

Schoval je do náprsní kapsy, do svého zápisníku, podíval se na spící děti, políbil je tichým polibkem a rozžehnal se srdečně se ženou,

která jej vyprovodila až k vozu. Nedbajíc větru a deště hleděla za ním, až zapadl v husté ještě tmě mezi staveništi a nehotovými příbytky.

Věk sedě na slámě zachuchlal se do pláště a krčil se, aby se zahřál a ubránil větru bijícímu ostrými nárazy až do vozu, do tmy pod plachtu, o níž bubnoval lijavec. V předu poskakoval zardělý svit lucerny po rozmoklé cestě, kolejemi plnými vody, po blátě, jež stříkalo do zadu, v pravo, v levo.

Dešť padal až do rána a po něm ještě kolik hodin. Cesta neveselá, zlá. I když přestalo pršet, Věk nevyhlížel, nýbrž seděl schoulen a zamyšlen. Myslil na Prahu, na Litomyšl, jak tam pochodí. —

O sestřenicích poprvé uslyšel pozdě odpoledne, když vyjel z Vysokého Mýta. Chtěl tam chytnouti poštu a tou dále. Zmeškal však. Za to doptal se v hospodě na povoz z Litomyšle, který sem někoho přivezl a prázdný se domů vracel. Povozník, nevelký v límcovém starém plášti, v divné čepici s pytlíkem, stínidlem a s ušima, ve vysokých, dunivých botách, červený, oholený, usmívavý a povídavý vzal Věka rád s sebou.

Nepršelo, i vítr se tišil, ale šedé, nízké oblaky plaše se hnaly nad opuštěnou krajinou, nad níž se počalo šeřit, v jejíž zorané lány a křoví u potoka v pustých lukách ukládalo se černo, z níž vanul divný stesk, z její opuštěnosti, kterouž dojímal i oheň v dálce sám jediný, večerem řeřavě se prordívající.

Věkovi nebylo do řeči. Cítil divnou úzkost z teskna po svých, jež ho náhle napadlo, z krajiny, z jejího smutku, ale povozník ho tak nenechal. Chvíli jel mlčky, pak zakřesal do hubky, hubku vložil na tabák kované dřevěnky, chvíli bafal, na koně hovořil, vrtěl se, ohlížel, na Věka začal a začal zas i kdy Věk z počátku jen zkrátka odpovídal. Až se sebe tu nehovornost setřásl a oživl, jak mu připadlo, že ten starý kmoch jistě něco ví. Začali o hospodách, která je v Litomyšli nejlepší, promluvili o trhu a obilí, povozník ponaříkal, jak také ovsu hrozně připlatilo, jaké pak mohou být výdělky s koňmi; Věk se také zeptal na studentské byty, je-li jich dost a jak jsou drahé —

Povozník ochotně navázal na tu otázku, a bodejť, bodejť, školy že už brzo začnou, no míst že dost, ó dost co bude chtít, na vybranou, lepší a dražší, také levnější. Věk prohodil, že paní Jetmarová jak slyšel —

„Že by vzala studenty?“ vpadl povozník, „a ne, to ne; mívala studenty, to ano, ale teď už ne, ona je už stará —“

„Ale má dcery —“

„To má, dvě, ale ty mají taky dost co dělat, Amálka ta vyšívá a Baruška si hledí hospodářství —“

„Mají pole?“

„Podědily po strýci, po bratru nebožtíka, hezkých pár korců.“

„Že prý jsou tak tuze pobožné —“

Starý povozník v plášti se zas otočil jako na obrtlíku. „Pobožny jsou jak se sluší a patří, to ano, ale žádné pobožničky, víme, modlářky, to já znám, vždyť ostávám nedaleko, hodné ženské, zvláště stará; Baruška je ostřejší, ale ostatek —“

„Tak by byl u nich dobrý kvartýr pro malého studenta —“

„Bodejť byl, kdyby jen vzali, byl by jako u svých, ale oni nikoho nevemou; a mívali studenty, ještě za nebožtíka a pak také; byl by jich hodný houfek. A všichni na ně pamatujou, to se každý tolik hlásí, když přijde do Litomyšle, kněží, a i doktoři —“

„A co pan pater Kornel,“ optal se Věk náhle a jistě, jako by ho znal —

„No, ten taky — Znají ho! Ten u Jetmarů vystudyroval; celé studie u nich ostával. — Ten k nim také chodil.“

„Už není v Litomyšli —“ zkoumal Věk.

„Není, ale není tuze dávno pryč. To se něco v klášteře šustlo, povídalo se, že měl něco s paterem rektorem, a šup — štantopede do Strážnice nebo kamsi do takového hnízda —

Věkovi odlehlo. První zprávy nebyly nepříznivé, a také ten mrak o paterovi Kornelovi nebyl tak černý. Nechtěl se už více vyptávati. Povozník jel mlčky, pak pojednou zarazil, seskočil, aby zatáhl na řetěz, neboť měli sjeti s kopečka a stmívalo se. Sotva že však opět usedl, hned se zas do zadu otočil, už netvárný v silhouettě, jak se mu čepice, hlava, ramena v límcovém, starém plášti temnem nějak rozplývavě šířily, a zase na Věka, tak tedy že hledá kvartýr, a to že by Strnadka a Vopleštilka, a u Oseckých, tam že by bylo, taky u Vandasů — — Celou řadu studentských bytů uváděl.

Věk poslouchal, také se na ty byty sem tam optal, ale ne už s tou horlivostí jako prve. Ochaboval, umlkal, až pak se zase vzpružil, když se před nimi začernaly v hustém šeru litomyšlské věže, zámecká, piaristského kostela, níž pod nimi věž nad městskou branou.

Projeli předměstím většinou dřevěných příbytků, jichž okna rudě zářila stromovím zahrad, kolem „sboru“, projeli tmavou branou do dlouhého náměstí, vroubeného v pravo, v levo podsíněmi. Osvětlení nemělo, podivné štíty starých domů tratily se v temnu, průčelí černě splývala; jen okna rudě z nich vyzařovala. Podsíně dole také bez osvětlení, ne však docela bez světla. Zář z krámů padala do nich jasnými pruhy a zardělý mihavý svit dřevěných luceren, jež měly prodávačky pečiva na krámcích při pilířích oblouků. Rušno tam bylo, lidé chodili vzhůru, dolů, dva tmavé proudy, z nichž šumělo až do náměstí. Věk, jak povozník jej vezl celým prostranstvím, zvolna, neb koník šel už jen krokem, zeptal se na paní Jetmarovou, snad že bydlí tu někde. „A ne, tady ne, až za rynkem, hned za branou —“ Ukazoval bičem před se, pak v pravo, na tupý úhel náměstí, tam že je „černý medvěd“, jak o něm povídal. Trhnul prudčeji oprati. Proti nim přijížděl kočár tažený čtyřmi, pošta nebo diligence, nebylo dobře rozeznati, v temnu hrkotal vysoký, dlouhý, jako mátoha, v kmitavé záři svítilny na voji mihli se koně, po břicha zablácení, zpocení, až se z nich kouřilo. Přejeli, kočí na kozlíku zatroubil. Nota, jindy veselá, rozletla se zaraženě opuštěným náměstím, tmou říjnového večera, v níž se kolébal cestovní povoz jako černá kra.

Věk, vyrovnav se s povozníkem, sestoupil do klenutého a dlouhého průjezdu „u medvěda“, visutou lucernou chatrně osvětleného; mezi kočáry a okroči v něm umístěnými, pak po několika schodech dostal se do pro-

storné hostinské jizby, kdež na stolech hořely lojové svíčky v dřevěných svícnech s fidibusy, kdež sedělo několik cizinců, a v předu, ve „formance" několik kočí. Dlouho se tu nezdržel. Byl roztřesen celodenní jízdou, utrmácen, toužil po loži. —

Ráno vyšel se podívat na město. K tetě bylo ještě příliš časně. Vycházel chutě, s jasnější myslí. Tvrdým spánkem osvěžel, ráno bylo jiskrné a při snídani mohl se vyptat na tetu. S šenkyřkou se dal do řeči. Povozník včera mluvil pravdu. Alespoň šenkyřčiny zprávy také tak vypovídaly. O páteru Kornelovi však víc. To také uslyšel, že k Jetmarům docházel, a z toho že lidé namluvili, to že za Máli, že se mají rádi už od studentských let.

„A kdyby," bránila hospodská, „ať si mají, co je komu po tom; a bylo to ve vší počestnosti, žádný nemoh' nic říct, jen co je pravda — A vždyť by stará Jetmarka nic špatného nestrpěla, to pán Bůh chraň —"

Věk cítil, že ta obrana je bezděky i proti němu, že také v duchu obviňoval. Než nevzpíral se, nepochyboval o šenkýřčiných slovech, neboť mu uvolňovala. Myslil na ně i když vyšel, na své příbuzné, jak dobře kombinoval, jak s psaním, a co Máli, až se k ní přihlásí a poví kdo je.

Šel náměstím. Ze dvou, ze tří domů vyváželi hnůj, z jiného výpalky. (Měliť v tomto polařském městě v domech v náměstí dle staré výsady pálenky.) Na podsíních placho; živěji poblíže brány, kterou přijel, před poštou, patrovou budovou mansardové střechy, kdež prováděli uhnaného koně vychrtlého kurýra v plášti a vysokých botách, jenž před chvilenkou přiharcoval a jemuž právě vyváděli z dunivého průjezdu rozlehlé pošty podloženého, svěžích sil.

Za poštou v táhlém nevysokém návrší renaissanční zámek v zahradě a nevelkém parku, v pravo od něho přes cestu piaristská kollej, kostel, gymnasium, z této strany patrové, jednoduché stavení s věžičkou na střeše. Bylo tu ticho. Prostranství před ním nehemžilo se ještě studenty. Věk se na ně zadíval. Sem by tedy měl Vašík — —

V kostele, vysokém a prostorném, sloužilo několik kněží mše. — V lavicích skoro prázdno, u hlavního oltáře plněji. Řada piaristských kleriků se tam v oratoři modlila. Věk prohlížel kněží u oltářů; jeden z nich staroušek bílé hlavy, ostatní muži nejlepších let. Kterého z nich, vzpomínalo srdce otcovo, bude mít Vašík, přijde-li sem, před kterým z nich se snad bude třást, ztupí-li jej někdo z nich pro němčinu jako jej před léty na Novém městě pražském, kdy ho za vlasy třepali a nadávali mu „du Raker-Šlovake".

Do konce nevydržel. Neměl stání, nemohl se dočkat rozhodnutí, a také spěchal, aby ještě dnes se mohl vydati na další cestu. Obešed klášter, pustil se kolem jeho zahrady podél vysoké zdi, jež zbyla ze starého, městského opevnění, a dostal se tak k horní bráně. Za tou, věděl od povozníka, bydlela teta.

Její dům stál v řadě při silnici, vedoucí na Moravu. Byl úzký, o jednom patře. Vůz stál před ním, u vozu však nikdo, a nikdo také na síni. Z té vedla v pravo úzká šíje na dvorek, a několik dřevěných schodů se starobylým, dřevěným zábradlím na levo do zvýšeného přízemního

bytu v zadu. Všude ticho a prázdno. Ani v předsíni, dost šeré, do které Věk nejprvé vstoupil a v níž se zarudle třpytilo měděné náčiní na stěně, nikoho nezastal. Sklenné přepažení dělilo ji od vlastní jizby, prostorné, dřevěného stropu.

Tam u okna zahlédl nějakou ženskou světlých vlasů, sedící u rámu a proti ní selku v pestrém šátku na pokos, v bílém „ožidlí" nabíraném kolem krku. Neslyšeli, že někdo vstoupil do předsíně a Věk hned dále nepokročil, a prohlížel ty tam u okna v plném světle jasného rána, vlastně selku ne, nýbrž tu druhou u rámu, u vyšívání, světlých, na pěkné čelo hladce přičesaných vlasů. Měla bělostný, lehký šátek křížem přes ňadra; nad ním na hrdle zahlédl černou sametku. Byla v tmavých šatech krátkého života, úzkých rukávů. Nějak ušlechtile Věkovi připadla, jako z cukru. „Jistě Máli," usuzoval.

Když vstoupil, klidně se obrátila. Nebyla již mladistvě svěží, dobrých třicet let bylo jí znáti ve tváři u vadnoucí sličnosti. Ušlechtilý nos a modré, velmi pěkné oči připomínaly ji nejvíce. Když Věk pozdravil a přistupoval, bezděky přimhouřila zrak.

„Ah, krátkozraká," mihlo se mu, „to snad ta zmýlená v psaních —" Jak se přihlašoval, všiml si vyšívání v rámu, bělostným hedvábím na sněžném kmentu, nějakého selského čepce. Jak řekl, kdo je a odkud, rázem rozevřela sestřenice oči jako u vyjevení, a zardělý stín se jí kmitl pobublou, jako unylou tváří až do čela. (Pokračování.)

U Jedubaby.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám.

O vkusu a moderním slohu hudebním, zvláště operním.

Uvažuje Jos Jeřábek.
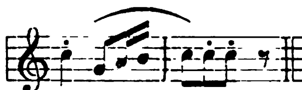

Rádi si připomínáme, že Praha ode dávna vynikala v hudbě svým vkusem uměleckým, a lichotíme si rádi, že tomu jest až podnes tak. Ku správnému o tom úsudku dospěli bychom nejsnáze, kdybychom přirovnali programy veřejných produkcí hudebních, jich roční počet a návštěvu — v Praze a jinde, — v minulosti a v přítomnosti.

Nelze pochybovati, že co do počtu koncertů filharmonických zůstává Praha značně za městy jinými v cizině, ano i za menšími a méně zámožnými. Tak na př. ve Varšavě i vícekráte v týdnu symfonické koncerty v době letní těší se četné návštěvě a dobře se vyplácejí, kdežto u nás jest podnikem nemálo riskantním, vedle pravidelných čtyř ročně abonnovaných koncertů filharmonických uspořádati ještě nějaký mimořádný, příležitostný. Tak na př. poslední květnový Slovanský koncert málem by byl skončil deficitem, ač program byl tak nový a mnohoslibný. V koncertech české komorní jednoty vidíme téměř stále tytéž tváře, tentýž kmen obecenstva, s nímž jediné možno pořadatelům seriósních koncertů s jakousi jistotou počítati. Zajisté že by i množství jiných lidí hudby milovných, zvláště mládeže, horlivě koncerty navštěvovalo, kdyby jedni neostýchali se ukazovati se na místech levnějších,*) a kdyby jiným i ta nejlevnější nebyla ještě drahá. A zámožnější obecenstvo, pokud mu zájem pro hudbu naprosto nechybí, nedostavuje se namnoze z pohodlí, blaseovanosti aneb že nemá dosti smyslu pro hudbu seriósní, či vůbec jinou než taneční. Tu to hlavně vězí, tu jest ono srovnávací měřítko hudebního vkusu t. zv. lepších tříd obecenstva.

Porovnám-li to, co v elitních zahradních koncertech a restauracích pražských ponejvíce hrávalo a líbilo se, s tím, co slyšeti tu nyní, doznati si musím, že u nás vkus obecenstva nejen nezušlechťuje se, nýbrž žalostně upadá. Vizme jen programy našich kapel z výstaviště nebo ze

*) Přeplněnost v produkcích č. komorní jednoty vysvětluji si právě tím, že při zavedeném nízkém jednotném vstupném ostýchavosti takové není.

Stromovky! Kolik v nich bylo ouvertur a vkusně upravených směsí z nejlepších oper, domácích i cizích, a s jak živým zájmem obecenstvo tehdy hudbu sledovalo! I z hudby taneční vybírávali tehdy kapelníci, co elegancí a vzletem vynikalo. Soudě z toho, co jsem slyšel v letních produkcích lázeňských v Janských lázních, Karl. Varech neb v Interlakenu, mohu říci, že všude tam děje se tak podnes. Ale u nás: jaké to duchaprázdné odrhovačky, slátaniny z nejotřepanějších a nejničemnějších frásí, jak šablonovité, tisíckráte ve všelikých těch tanečních „skladbách" jednotvárně se opakující závěry, jako:

musí tu dnes týrané ucho vzdělanějšího hudebníka celé hodiny poslouchati, než se vůbec dočká nějakého vážnějšího čísla hudebního. A dočká-li se posléze, jakožto 6. neb 7. čísla v pořadu, nějakého takového potpourri, jsou to obyčejně strakatiny, nejnemožnějším způsobem slepené z arií nejznámějších oper, mnohdy ani nedokončených, uprostřed násilně přeťatých, aneb barbarsky v rytmy taneční přesoustruhovaných. Mnozí kapelníci (i vojenští) snaží se dnes vrchol vší své dovednosti ukázati tím, že všechno bez výjimky dovedou vpraviti v rytmy a tempo pochodu neb polky a p. — buďsi to hymna národní neb rakouská, sekstetto z „Prodané" neb svatební sbor z „Lohengrina". Elitní kapela vojenská produkuje se ve Stromovce strakatou všehochutí operní, kde na př. ve zvuky nemožně zrychleného svatebního sboru z „Lohengrina" mísí se současně C-dur polka z „Prodané". A sehráno-li konečně něco cennějšího, co zůstaviti mohlo aspoň v části posluchačstva hlubší, trvalejší dojem, tu po obligátním aplausu kapelník ochotně ihned co nejrychleji jej zahladí přidanou nějakou odrhovačkou, na místě aby opakoval to, co se líbilo a bylo žádáno, aspoň v poslední části (jak druhdy bývalo pravidlem)! — Tak to vypadá se vkusem hudebním v zemi, kteráž v celém vzdělaném světě dnes ničím jiným není tak známa a proslavena, jako nesmrtelnými výtvory hudebních geniů, jež zrodila!

Nemyslím, aby se širšímu, povrchní zábavy chtivému obecenstvu vnucovaly skladby, pro něž porozumění nemá a míti nemůže, a kterých ani poslouchati neumí. A ono si jich také vnucovati nedá. Než od prázdného, sprostého k ideálnému a vznešenému jest v umění celá stupnice; vkus obecenstva, jež častěji hudbě naslouchá, lze pak do jisté míry pěstiti a zušlechťovati, přispůsobí-li se mu umělci povolaní až po tu mez, po niž dovoluje jim jich umělecká svědomitost — a čest. Však proto není ještě třeba ani hudebníkům tvůrčím, ani výkonným v přispůsobování se obecnému vkusu, vlastně nevkusu sestupovati až hluboko pod průměrné niveau velkoměstského, na mnoze i hudebně vzdělaného obecenstva — a hověti požadavkům nejtriviálnějším. Aspoň před 20 lety nedělo se to v té míře jako nyní. Kapelníci nynější jsou velice praktičtí: seriósní, umělá hudba vyžaduje zkoušek a práce, kdežto šablonovité odrhovačky jdou všude z listu. Hráti musí se mnoho a s malými přestávkami, ku cvičení novinek není tedy času. A aby sem tam přišlo se přece s něčím

novým a nic to nestálo, vytrhne se z toho několik taktů, aneb se melodie přiseknutím násilně vpraví v rytmy, jakoby v lože Prokrustovo, čímž zároveň vyhoví se podmínkám moudrého zákona na ochranu majetku hudebně-literárního (dovolujícího bezplatné užití nejvýše 10 taktů každé skladby). Ku příštipkářské práci takové najde se vždy dosti šumařů neb šikovatelů, kteří v kasárnech nevědí jak čas si ukrátiti. Tím smutnější, propůjčí-li se k ní k vůli výdělku sem tam i skladatel nadaný.

O mnoho lépe nevypadá to s hudbou v našich domácnostech: záliba v šablonovitě do kola se opakující hře kolovrátků, hracích strojů a barbarských aristonů, samé polky, valčíky, sentimentálně vodnaté salonní kusy à la Gustav Lang a p., sprosté operetty neb opery, dávno vybledlé, sevšednělé. Slyší-li člověk ve svém sousedstvu, nebo jda mimo otevřená okna, různé toto bejlí, diví se, kdo že vlastně seriósní hudbu, zvláště novou, pěstuje, a kdo ji kupuje?

„Obecenstvo české nás hanebně zklamalo, kupuje se jen německá salonní hudba," tak stěžoval si před několika lety podnikavý nakladatel, jenž druhý v Praze odvážil se vydávati cenné skladby. Což kdyby prvý český nakladatel hudebnin uveřejnil výkaz o tom, kolik vydělal na „Kanonýru Jabůrkovi" a kolik prodělal na nejslavnějších dílech Smetanových; byly by to cifry neuvěřitelné!

Německých firem v Praze několik prosperuje vydáváním a prodejem hudebního smetí. Hudební učitelé nejlépe vědí, co převážné většině žáků a zvláště žaček se líbí, zač nelitují peněz. Hudba klassická nemá prý žádné melodie, ale polky, kvapíky, hudba kapelnická, Millöcker, Suppé et tutti quanti — to ano, to je něco jiného! Chce-li u žáků vůbec vzbuditi nějakou chuť ku hře a trochu vytrvalejší píle, musí učitel více méně vkusu jejich se přizpůsobovati volbou snadných a zároveň planých kusů salonních nebo fantasií na národní písně. Poněvadž nadaní skladatelé domácí v genru tomto téměř ničeho nepracují, nezbývá leč sáhnouti ku bohatému výběru z Německa i spokojiti se plody Jos. Löwovými a p., s nějakým sem tam dobrým nápadem. Snadné fantasie na národní písně skladatelé naši dnes nepíší, ač mezi nimi jest jich několik, jichž skladby jeví mnohem více obratnosti v úpravě smyslného libozvuku, než vlastní zdravé invence. Mají pak věci podobné odbyt i výnos předem zaručený, neboť kupuje se u nás zboží takového za drahé peníze hojnost z Německa. Snad upozornění toto nebude zbytečné.

Teprve srdce vzdělaných jinochů neb dívek, jimž blíží se 18. rok jich věku, podaří se učiteli otevříti tajemným půvabem tónové poesie Weberovy, Chopinovy ano i Schumannovy, odkudž nebývá již daleko k částečnému aspoň pochopení našich českých geniů hudebních, jakož i Griega, Čajkovského a snad i Wagnera. Ovšem jen takovému učiteli podaří se vštípiti učni porozumění a lásku k umění ryzímu, který sám obého má dostatek, nejsa pouhým chlebíčkářem či řemeslníkem hudebním. Jako vůbec celé vyučování jinak pokračuje u studujících, jichž chápavost, pozornost a paměť ve stálém jsou cviku, než z pravidla bývá u dívek, majících plnou hlavu věcí jiných, tak i stačívá snivé mysli mladíkově sem tam nějaké slovo povzbuzující neb vysvětlující a což více: příkladný přednes nejkrásnějších míst skladby. Podmínkou jest arci dobrý, naladěný

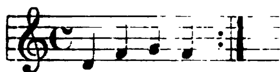
klavír, jehož dusítka dopouštějí ostrého, podrobného rozlišování legata i staccata, jakož i, aby žák již od počátku vyučování k rozlišování tomuto, vůbec k dobrému úhozu bedlivě byl přidržován. Než vizme, kolik procent, i pokročilých, dovedných žáků našich škol hudebních hraje dobrým, pružným úhozem, kolik jich šetří krásného legata jak v cantileně tak i ve dvojhmatech? Kolik učitelů upozorní žáky i na náladu, na vnitřní obsah skladby studované, i také na harmonické, kontrapunktické krásy její? To jsou samé věci nepraktické, jichž nikdo nevidí — jen když žák a rodičové jeho co nejdříve slyší nějakou „pěknou“ melodii v hodně nápadných rytmech.

„Melodie! melodie! toť válečný pokřik dilletantů“ napsal R. Schumann, „však kdo umí jich hledati, tomu také ve skladbách klassiků hojnost jich vysvitne.“ Melodii žádají, ano i dosti ostře vymáhají také některé hlasy v listech periodických nejnověji od našich skladatelů operních, odsuzujíce polyfonii jakožto přímý její kontrast. „V polyfonii chce skladatel mnoho vysloviti několika jazyky zároveň, kdežto ani jediným neumí pověděti nic pořádného.“ Tak napsal v „Čase“ divadelní referent J. o Sukově hudbě k „Radúz a Mahuléna“. Rovněž Krejčí ve článku „Rozhledů“ o nové domácí tvorbě operní zvláště na polyfonii, na přeplněnost si stěžoval.

Co jest polyfonie? Sloh vícehlasý, t. j. takový, kde melodie není přidělena stále jen hlasu vrchnímu, sopránu, co zatím ostatní hlasy či nástroje jen jej doprovázejí nebo vydržovanými tóny, akkordy, podporují (sloh jednohlasý, homofonní), nýbrž kde hlavní melodii jeden hlas od druhého přejímá, an zatím ostatní hlasy ji imitují neb souběžnými, vedlejšími a tak zv. protimelodiemi provázejí neb ozdobují. Vrcholem polyfonie jest fuga; v ní celý obsah ona vyplňuje, jsouc sama sobě účelem. Starší „zpěvné“ opery jsou těmto pánům i valné části obecenstva, za něž mluví, ideálem, k němuž aby vrátili se od nynějšího moderního, deklamačního, dramatického slohu, skladatelům našim důtklivě doporučují. Bellini, Rossini, Auber, Flotow, Verdi a j. psávali po výtce homofonicky, hlas zpěvákův byl věcí hlavní, orkestr ponejvíce jen doprovázel, a to způsobem více méně primitivným, šablonovitým. Pro dva zpěvné hlasy psáno po nejvíce v terciích, sekstách, decimách, oktávách neb i v unisonu. Tak psávána obyčejně duetta od mistrů vlašských (v Normě jsou skoro celé stránky v terciích, v ouvertuře k Tankredu celé řádky). Tento způsob dvojhlasu jest nejpřirozenější a nejpochopitelnější i sluchu docela nehudebnímu, necvičenému, však dnes již tak zastaralý, že vkusu jen poněkud vyvinutějšímu mnoho tercií po sobě se příčí, zvláště kdy nejsou se sekstami střídány. Dítky školní, nejprostší vesničané, dráteníci zpívají v terciích „dle sluchu“. Čí sluch ani k tomu nestačí, ten vůbec nemůže míti pro hudbu nějakého zájmu, tomu po případě jest i odporna. Lidí tohoto druhu není tak málo, jak by se zdálo, a nebývají to vždycky lidé bezcitní, nýbrž nezřídka i povšechně neb odborně vzdělaní. Hudební vkus těchto lidí nemůže býti předmětem naší úvahy — takový člověk vůbec vkusu nemá.

Avšak i u lidí ostatních není hudební vkus něčím, s čím by člověk, jak se říká, „s nebe spadl“, chceť i on býti teprv cvičen nasloucháním

hudbě či zpěvu neb zpíváním. Takovému nějakému Suahelci, jenž nikdy neslyšel jiného leč svou domácí „hudbu", nebudou líbiti se ani nejzamilovanější popěvky evropské pouliční mládeže nebo obecenstva našich kořalen. I tyto budou ještě příliš komplikované, nesrozumitelné oproti jeho třem jednotvárně se opakujícím tónům drátěných strun

(ve výstavě jubilejní), boucháním do dřevěných beden rytmisovaným! Indiáni před zvuky houslí ucpávali prý si uši, skřípalo jim to, fléta již jim lahodila, a řinčení talířů je nadchlo. Jsou-li nástroje bicí nejoblíbenější, ne-li jedinou hudbou divochů, tož i primitivnému vkusu evropského ucha, relativné výšky tonu hrubě nerozeznávajícího, nejspíše zamlouvá se rytmus, a to co možná nápadný a jednotvárně se opakující. Obecná záliba lidu v hudbě taneční a jí podobné tím se vysvětluje. Mnohým tanečníkům melodie jest zcela lhostejna, vždyť tenkých horních tónů takové rozladěné hospodské drnkačky v lomozu tance často ani neslyší, jen když levá ruka pianistova (neb bubeníkova) hodně řízně jim udává jejich: mta mta mtatata. Chci tím říci, že i u nás mnohým i nejprostší, nejvšednější melodie zamlouvají se podobně jako divochům také hlavně svými rytmy, ježto mnohým nedostává se rozeznávací schopnosti, nutné k ocenění „půvabů" i takových sprostých melodií. Je-li tomu tak i u nás, v zemi, kde dle slov samého Beethowena hudebníci se rodí (der Böhme ist ein geborener Musiker), oč hůře jest jinde, na př. ve Falcku, kde dle doznání samého Němce zpěv v hostincích vlastně jest jen holým, hrubým řvaním.

Že i většině obecenstva divadelního lahodí jen melodie čistě taneční aneb jim podobně periodicky přehledně rozčleněné a po jich způsobu také (tanečními rytmy) prostě, šablonovitě doprovázené, tomu nasvědčuje záliba jeho v operetách. Často jsem pozoroval, že již volné tempo i tu nejkrásnější melodii vkusu takovémuto činí „fádní".

Platí-li toto již o melodii, oč nepřístupnějšími jsou necvičenému sluchu širokých vrstev teprve půvaby harmonické! Jest zřejmo, že také kusy taneční i jim podobně doprovázené arie, melodie operetní i operní nalézají tím širší a větší obliby, čím primitivněji jsou harmonisovány. Tahací harmonika mívá jen dva akkordy, toniku a dominantní čtyrzvuk, a těmi musí vystačiti pro všechno, leda že týmitéž akkordy u nástrojů lepších postaráno bývá také o spodní dominantu k vůli „Triu". Podobně dostačí šumařům v hostincích pro taneční kus obyčejně 3 až 4 akkordy a — známý „Bierbass"; co by bylo přes to, „kazilo" by publiku již jeho melodii. Jisté paní, jež sama dosti dobře klavír hrála, přehrál jsem kdysi po žádosti její jakýsi valčík z nového „Wiener Tanzalbum". V průvodu vyskytl se také, dosti vkusně užit, neobvyklý zvětšený trojzvuk; ten sluchu jejího dotekl se patrně nelibě, neb pravila, že „to snad není dobře". Podobně i zesnulému, kdysi velmi známému kapelníku Štamberkovi, výbornému houslistovi, jenž jakživ poznal něco hostinské a operní hudby, nelíbily se ve kvartetě Mozartově (tuším d-moll) některé intervally, jakožto prý „nezpěvné, nemelodické". Co by byl řekl teprve o Wagnerovi!

Četné podobné doklady, jednak i vlastní zkušenosti z mládí přesvědčily mě jasně, že říše harmonií uzavřena jest každému necvičenému, nezvyklému uchu i hudebně dosti nadanému, ne jedním, ale často několika i desíti zámky, a těch všech že nelze nikomu otevříti najednou, nýbrž postupem času, jeden po druhém. Dovolím si jako znázorňující příklad sděliti něco z vlastní zkušenosti. Jeť ona mi v úvaze této vodítkem nejspolehlivějším, a čtenář mne také nejsnáze z příkladů pochopí. Jako jinoch měl jsem plnou hlavu seksteta z „Lucie“ a Miserere z „Trubadúra“, i bojoval jsem pak náruživě všude ve svém okolí pro vlašské mistry. Však sláva jejich okamžitě u mne vyhasla, jakmile jsem později poznal jen B-dur kvartetto Haydenovo, c-moll smyčcové trio Beethowenovo — či vlastně již prvé jeho sonaty. Tu mi pojednou bylo jasno, proč napsal Neruda v popise svých cest na východ: „Známě plynuly mi melodie Verdiho jen jakoby okolo sluchu“ (hrané na lodi přítelem Kittlem); tu nezazlíval jsem mu již těchto slov. Pak nějaké kvartetto, c-moll symfonie — a Beethowen byl mi již bohem-člověkem . . . tu již vlaské opery, „Němá z Portici“ ani „Faust“ pro mne neexistovaly — což teprve nějaká „Norma“ neb „Traviata“. Naproti tomu také jsem nepochopoval, proč čas a náklad, které mohly býti v koncertech věnovány výhradně Beethowenovi, proč věnují se novinkám Rubinštejnovým, Gadeho, Volkmanna, Liszta, Čajkovského, Mozskovského nebo i některým našim domácím. Zdáloť se mi, jakoby moderní autoři tito jeden druhého napodobili jak v melodice, tak zvláště ve vniterné náladě, která byla mi všude podobně sentimentálně lyrickou, u Bendla jako u Čajkovského, ano i v „Tannhäusru“ v arii Wolframově, plné, jak se mi zdálo, změkčilé chromatiky. Hlubokou, zcela novou poesii „Meistersingrů“ r. 1871. jsem sice tušil, ale nevalně chápal; v duchaplné polyfonii předehry bylo mi přílišně i nónového pětizvuku; v akkordech šestizvukých, ano ani ve vedlejších čtyrzvucích ucho mé tehdy náležité se nevyznalo ani ještě při slyšení třetím. Znělo mi to vše nějak chaoticky, přeplněně, neustálý recitativ neb věčný jediný trojzvuk na počátku „Rheingoldu“ i jiné věci či „manýry“ u Wagnera zdály se mi výstřednostmi, a vlastní tvrzení jeho, že na dráze, Beethowenem jen naznačené, dále pokračuje, neskromným, domýšlivým sebepřeceňováním. Teprve v Moszkovského symfon. básni „Johanna d'Arc“, v prvých skladbách Dvořákových, ve „Vyšehradu“ Smetanově, v předehře „Lohengrina“ a j. bylo mi jasno, že se tu vyjadřuje něco nového, jiného než u Beethowena a namnoze i neméně mohutného. Při prvém pak provozování Smetanova kvarteta „Z mého života“ pochopil jsem již rázem i geniální originalitu harmonie oné části z Des-dur, jaká před tím u Wagnera zdála se mi býti spíše geniálním pobloudzením než epochálním zjevem a pokrokem, šířícím meze umění hudebního. Kdyby i nebylo předsudků proti Wagnerovi, jakožto německému fanatiku a sebe zbožňujícímu pseudoreformatorovi, v nichž ústně i písemně od odpůrců jeho jsem byl tehdy pohříchu udržován, jest mně jasno a jest jisto, že k plnému pochopení, ano takřka vniknutí v ducha tak velikého nestačí mi opětné slyšení děl jeho v divadle, ale že třeba probrati se do detailů, což jest možno pouze doma u klavíru. Dále jest jisto, že každého skladatele nám nového jsme náchylni spíše nedoceniti než přeceniti, i jsme-li prosti všeli-

jaké předpojatosti z důvodů osobních — zvláště pak proto, že velmi nesnadno jest i zkušenému znalci posouditi skladbu co do originality, pokud nezná důkladně téhož autora i odjinud.

Čtenář odpustí mi tyto vlastní reminiscence jakožto nezbytný doklad k mému tvrzení, že vkus hudební není u nikoho, ani u ducha sebe vnímavějšího, dojmům poesie přístupného, čímsi vrozeným, daným, nýbrž že chce u každého býti postupně pěstěn, tříben. Možno, že u jiného ku vytříbení takovému stačila by kratší doba, než jaké při vší náruživosti mé pro hudbu bylo třeba u mne, odkázaného takřka sama na sebe. Však právě tato náruživá má láska k hudbě, k níž snad aspoň průměrného sluchu rovněž mi nechybělo vedle mnoha zkušeností učitelských, opravňuje mě vysloviti, že vkus umělecký jest věcí víceletého vývinu — že podobně jako hudba moderní vypučela z klassické, i jednotlivci nutno nejprve starší hudbu důkladně znáti, jí se jaksi i přesytiti, než vzejde mu pravé porozumění pro hudbu moderní a pro její velikány.

S tohoto pak stanoviska posouditi hodlám některé výroky v časopisech poslední doby se vyskytnuvší — jako: „Hudba není žádným monopolem několika tajemně se tvařících maggů“ aneb „Umění hudební není jen pro několik autorů a kritiků“ — jakož i zmíněné útoky na sloh polyfonický.

Pravda: není umění jen pro umělce, a kdyby bylo, smutně by to vypadalo s ním i s umělci. Ale pravda rovněž, že není každé umění pro každého — ani ne vždy pro každého, komu jakéhosi stupně vnímavosti pro dojmy jeho nikdo by neupíral. Tak moderní malíř libuje si v rysech rázných, začasté drsných, laik spíše v jemném, detailním propracování. Jinak vidí oko malířovo, jinak laikovo; což teprve je-li tento krátkozraký a postaví-li se k obrazu příliš blízko? Uvidí třeba rozmazaný chaos; rozbouřené vlny mořské budou snad připadati mu jako kupy peří. Vinen není však obraz, nýbrž oko a jeho stanovisko. Tak tomu jest i při hudbě. Výše jsem ukázal, že samorostlý, přirozený vkus hudební blíží se nejvíce vkusu divochů: rythmus, hodně markantní, hlučný, melodii až přehlušující, totě ta pravá „turecká“, vhodná pro ulici, pro nejspodnější vrstvy města. I z této vrstvy mnozí ocení již melodii, libují si v ní — ale zřídka kdy při slyšení prvém, obyčejně až po několikerém, až si ji zapamatují. Tak jest již u širokého i divadelního obecenstva; „Prodaná nevěsta“ byla v letech 60tých právě tak melodická, ušlechtile pikantní jako za dnů našich, všichni hudebníci to uznávali; podobně i „Hubička“. V „Daliboru“ byly tehdy tytéž poklady jako dnes. Ale krás těchto pochopilo široké obecenstvo teprve po dlouhých letech, po stálém opakování, zvláště když mu začaly kolovrátky a hrací stroje dvakráte v minutě, věčně do kola hráti jednotlivé partie, a když toho byly plné hospody.

Ale všecky tyto nejpopulárnější popěvky z oper Smetanových, z opery „V studni“ a z jiných mají aspoň taneční ráz. Co jeho nemá, není pro hostinec. Weberova „Euryantha“ při prvém provedení ve Vídni doznala fiaska; nesmrtelná ouvertura Beethowenova ku „Leonoře“ tamtéž tak se nelíbila, že autor prý až plakal; a přece náleží mezi ona gigantická jeho díla, z jichž krásy ani století nic nesetřelo. Obecenstvo musí si na díla taková teprv navykati. Mnozí nezvyknou jim ani do smrti.

Jeť mylným náhledem, že každý, kdo má sluch (uši), může rozuměti hudbě. Spíše lze tvrditi to o umění slovesném; v něm nalezne snad každý něco pro sebe, kdo zná dostatečně mluvu a umí čísti. Nejprostší stařeně líbí se aspoň krvavý román, nadchl ji, vzbudil v ní illuse, jimž nezřídka i věří. Však dejte jí čísti nějakou novou báseň — snad Vrchlického! Jest mnoho v nové poesii, co i mnozí vzdělanci (aspoň odborní) přečtou jenom s přemáháním. A napadlo někomu viniti z toho básníka? Lichtenberk napsal: „Wenn ein Kopf und ein Buch zusammenprallt und es klingt hohl, muss es denn immer das Buch gewesen sein?“ Massám bude vždycky milejší nějaký Sardou nebo hloupá francouzská komedie než Schiller s Goethem a Lessingem — a to nejen u nás — i v Německu. Přemnohým lidem obého pohlaví smysl pro poesii naprosto chybí, jako jest jí naopak hlava některého dítěte již plna, třeba básní nepsalo. „Zlí lidé nemají písní.“ Ne každému dáno jest, sledovati velducha až do závratných jeho výšin, žíti, trpěti, radovati se na chvíli s ním. Ku pochopení genia hudebního potřebí mimo to i vlastního nadání hudebního, jak správně napsal Chvála; však základní podmínkou jest jistě sluch hudební. Ten většině lidí, zvláště Čechů, jest zajisté vrozen. Leč i on žádá dlouhého, i víceletého cviku. Jaká to mezera mezi žákem začátečníkem, jenž při citlivém tónu zapomněl na křížek, nevěda o tom, až k cellistovi, jenž vyhraje s nasazeným palcem celou etudu do Fis-dur, nevyšed ani o čtvrt tónu z původní toniny. Týž mladík pozná každý, jemu udeřený akkord, ano i jednotlivý tón na klavíru — kdežto ještě přede dvěma roky nedovedl si ani čistě naladiti houslí. Podobně chce sluch býti cvičen také v poslouchání hudby, zvláště komorní a polyfonické. Sehrají-li čtyři novicové kvartetní na př. smyčcové kvartetto Mozartovo z C-dur jen poněkud slušně, melodické půvaby jeho neujdou jim již na poprvé, však teprve opakováním vnikají vždy více v krásy Andanta, kde tajůplně jeden hlas po druhém kanonicky imituje taktový motiv, jejž následující již na jiném stupni počíná, prve než předešlý jej dokončil.*) Jako v matematice vyrůstá i v hudbě následující logicky z předchozího. Nemíním jen v téže skladbě, thematicky pracované; chci říci: Chopina a Wagnera, jak nemožno jest jich porovnávati, tak nemožno jest mysliti si jich před Beethowenem; jako nelze si představiti, že by Beethowen mohl sonaty své po (časově) Chopinovi a Lisztovi psáti slohem tím, jak je napsal. A celý ten vývoj, jak prodělalo jej umění za 100 let až po naše dny, musí prodělati i každý jednotlivec, má-li cele, plně porozuměti moderním velikánům jeho. Kdo důkladně poznal, nesčetněkráte probral klassiky, ano kdo se jich nabažil, koho počíná již nelibě se dotýkati u Haydena a Mozarta časté, podobné až identické, opakování se závěrů, obalů, trylků a p. — ten uvítá v Schumannových novelletách, jeho koncertech a j. nové osvěžující zřídlo hudby; kdo pohřížil se do hlubiny polyfonie Schumannovy v jeho smyčcových kvartettech, toccatě a j., v níž nejmohutněji obráží se hloubka jeho veleducha, ten do smrti nebude

*) Nejednu arii v Daliboru oblíbili si mnozí zajisté již při prvním slyšení; však teprve po několikátem, nebo hrou na klavíru plně ocenili krásu onoho duetta, jež každým taktem tak mistrně do nejcizejších tónin odbočuje.

rouhati se polyfonii. Onu zoufanlivě bolnou náladu závěru toccaty žádná melodie světa nemůže vyjádřiti tak, jako tuto polyfonie, jakkoli i pouhou melodií pověděti lze také mnoho.

Však nic není dnes ve tvoření hudebním tak nesnadno, takřka až nemožno, jako vynalézti novou, originelní melodii. Kdo ještě mnoho z hudby nezná, ten nedostatku originality nepociťuje, ale hudebník zkušený slyší napořád staré známé myšlenky, jen že v jiném rouše, jinak harmonisované, doprovázené, snad i chromatikou ozdobené. Zvláště trapně dotýká se sluchu jeho v nových písních malých, všedních duchů hudebních, nemajících vůbec, co nového by z nitra svého vyvážili, v jich operních kantilenách, romancích pro sólové nástroje a p. (o melodiích tanečních ani nemluvě) ono věčné kombinování dávno ovšednělých melodických úryvků, sem tam těkání, marné hledání, z něhož nezřídka jen bizarrnosti vycházejí. Ani poklady písní národních nejsou nevyčerpatelny; jak těžko dnes vyvážiti cosi nového ze zřídla, z něhož tak hojně již těžil genius Smetanův a Dvořákův.*) I norsky tak charakteristicky zabarvené melodie Griegovy nezřídka jsou vedeny násilně, bizzarně — následkem pevné vůle jeho, býti originelním; jak skvostných výsledků docílila vůle tato naopak v oboru harmonie, jak rádi odpouštíme tu některé drsnosti, snadně jim uvykajíce! Jest to přirozené: materiál ku tvoření melodie i s použitím chromatiky daleko není tak bohat, jako říše harmonií alterovaných, kteráž jest přímo nevyčerpatelna, vznikají-li harmonie z hlasů samostatně se pohybujících, více méně zpívajících — z polyfonie, zvláště když mistrně při tom užíváno nejsmělejších, libě překvapujících, náhlých modulací i do tónin nejvzdálenějších. Z tohoto nekonečného bohatství těží dnes každý skladatel, zvláště operní, chce-li přinésti něco nového, něco, co by zaujalo i nasycené, snad až přesycené ucho moderního hudebníka. V tomto znamení zvítězili Wagner, Čajkovský, u nás pak vítězí Fibich, Dvořák (ač tento jako Smetana nepopíratelně především svým specificky národním rázem) a vítězí v Německu R. Strauss. Jakkoli i Wagner někde vytvořil melodie, jimž málo co v literatuře hudební se vyrovná, přece originalita, epochální význam jeho spočívá v nebývalém rozšíření oboru harmonie a v prohloubení polyfonie. V nejskvostnějších částech jeho Nibelungů, jichž půvaby nevyblednou ani staletími, v příznačných motivech „Parsifala“ na př., jimž co do velebné mohutnosti snad nic v hudbě se nevyrovná, ve sboru květinářek, zde všude melodie ponejvíce jest významu jen podřízenějšího, — vrchní hlas z celku vytržen, neznamenal by o sobě nic — ale právě ten čtyrhlasý či vícehlasý celek, ty harmonické spoje, vedení hlasů středních nazvíce — to vše vytrysklo přímo z hloubi nadšené, veliké duše, a nadzemské nadšení toto povznáší i posluchače v říši nekonečna — ač umí-li jen komplikovaným zvukům těmto naslouchati! To však umí náležitě jen ten, kdo strávil, zažil klassiky, kdo pochopil, procítil Chopina — a aspoň něco ze Schumanna.

Mimochodem řečeno: snad narazím u někoho, že Chopina jmenuji tuto mezi fénomeny hudebními. Nemohu si pomoci; kdo nehledí

*) V Lisztových uherských rhapsodiích, Haydnových symfoniích i Beethowenových, zvlášť v Symfonii pastorale najdeme čisté melodie národních písní slováckých.

německými brejlemi, uzná snad se mnou, že Beethowen stejně nebyl by s to napsati některé z vynikajících děl Chopinových, aniž jeho koncert, etudu, jako tento nenapsal by Beethowenovu Apassionatu, sonatu As-dur op. 110, symfonii a j. v. — že všechna tato díla, byť i povahy tak různé, jsou geniálními; oba tyto, originalitou v ničem sobě nezadávající genie, obralo si za vzor množství nadaných epigónů, jichž Chopin podnes má hojnost. Proto ovšem nemíníme ještě stavěti Chopina na roveň Beethowenovi ani ve skladbách klavírních. Neboť i tento rozšířil, obohatil sloh klavírní zajisté tak, jak toho času bylo jen možno; historickou pak bylo nemožností, aby psal pro klavír způsobem takovým, jako později Schumann, Chopin a j. p.

I Smetana zdá se mi na př. v „Libuši“ velikým býti také tam, kde jest nejčeštějším, ale nejoriginelnějším tam, kde jest nejvíce Wagneriánem, na př. v I. jedn. str. kl. výt. 21.—24., kde originelním jest nikoli sám zpěv Krasavy — nýbrž právě geniální polyfonie průvodu, zcela zvláštní jeho harmonisace. Totéž platí i o vzrušné scéně Chrudoš-Krasava, (vášnivě synkopický průvod na str. 101). Podobná místa jsou pravou pochoutkou pro moderního hudebníka, i nelze mu ani opakováním jich dosti se nasytiti.

A přece nezůstal Smetana za života svého ušetřen výtkami, že hledá vzorů pro českou operu v Německu; „Prodanou nevěstou“ dokázal prý, co by mohl, ale již „Daliborem“, „že nechce“ (Pivoda); vytýkána mu nezpěvnost, nemelodičnost, a útočeno zároveň proti Wagnerovi a jeho škole. Jak podobny výtkám oněm jsou ty, které nejnověji ozvaly se ve 2—3 časopisech zdejších proti novým operám skladatelů domácích!

Pana Krejčího k úvaze o nynější operní produkci, v „Rozhledech“ uveřejněné, vedly zajisté nejlepší úmysly; varuje v ní před úpadkem, před dekadencí, vidí produkci tuto na scestí, odkud třeba zpět ku starším vzorům se vrátiti. Také mně r. 1882 zdálo se, že principy Wagnerovy uvedly jej samého i jeho následovníky na scestí, že hudba jeho jest spíše pobloužením než pokrokem, že hudební drama jest „hrobem zpěvu“ (dle Pivody); že „co tu nového, není krásné, a co krásného, není nové“, že „kdyby zásady Wagnerovy měly se státi obecně platnými, nadešel by finis Musicae“ (obé výroky Ambrosovy).

Pojal jsem některé předsudky proti Wagnerovi jednak k vůli jeho chaotické polyfonii, přeplněné přílišnostmi — jak se mi zdálo — chromatiky, nezpěvným intervalům recitativů — jednak z jeho vlastních spisů, v nichž zaráželo mě „domýšlivé“ sebepřeceňování a velkopanské, až posměšné pohrdání vším, co bylo po Beethowenovi — jednak i z ohledů národních, jakožto proti rozhodnému nacionálu německému (hodlalť právě před smrtí svou dirigovati v Praze koncert ve prospěch Schulvereinu). V předsudcích těchto byl jsem utvrzován Hanslickem, i ústně některými hudebníky zdejšími, mezi nimi i jedním vynikajícím. I odhodlal jsem se posléze k boji proti Wagnerovi a jeho reformaci, obmeziv se zatím jen na některé poznámky ve svých referátech. Právě když jsem shrnoval své důvody v delší úvahu, reformátor náhle zemřel. Velikého ducha jeho vždy výslovně jsem uznával, popíraje jen jeho originalitu hudební, v níž — ku podivu — spatřoval jsem spíše výstřednost! Však pietu, jíž povinni

jsme všichni takovým duchům tvůrčím, probudila ve mně teprve smrt Wagnerova. Ustal jsem v boji svém, tím spíše, že vznikaly mi již pochybnosti o správnosti mých náhledů; plný respekt pocítil jsem teprv při provedení „Isoldiny smrti“ v následujícím na to koncertě filharmon. a poznáním Beethowenovsky mohutného „Císařského pochodu“ při klavíru. Tu teprve bylo mi jasno, že a jak jsem byl na omylu, jak jsem křivdil nejen Wagnerovi samému, ale nepřímo i Smetanovi a jiným ještě mistrům domácím, kteří Wagnera dávno již zbožňovali — i také jsem vždy potom litoval své mladistvé ukvapenosti.

Tyto upomínky vnucují se mi při úvaze p. Krejčího. Také on, prost vší zlomyslnosti, v zájmu umění domácího má za potřebné vystoupiti konečně i perem proti nynějšímu směru, jakým béře se česká tvorba operní, také on bezděčně tím ubližuje autorům mladším i starším, kteří vedeni svým nadáním celý život svůj zasvětili vytrvalé, namáhavé a záslužné práci. Rozdíl mezi námi jest jen ten, že on přímo obrací se jen proti skladatelům mladším, dosud méně uznaným, kdežto já si troufal na samého Wagnera, jejž již tehdy někteří mistři naši za vzor sobě byli obrali. Také on ve hlavní věci jest na omylu, jako byl já.

(Pokračování.)

Ze sbírky veršů „Poslední květ“.

Básně Aloisa Škampy.

Návrat.

Nebe tak vysoko, země tak nízko,
cit je tak hluboko, láska tak blízko!

Mládí ruch bouřlivý klidu mi nedal,
toužil jsem po štěstí, všade ho hledal.
V dálku mne volalo z tajemných skrýší,
slávy mne přeludem lákalo k výši.

Šel jsem, jak zmámený, za stopou skvělou,
— a zatím utratil mladost svou celou . . .
Chtěl jsem až k výsostem — letěl tam darmo,
sklamán se navracím v pozemské jarmo.

Ty hvězdy na nebi s čarovným leskem
chladně se jiskřily nad mojím steskem.
Vracím se do prachu, v malý svět lidí,
všední jen obzory stezka má vidí.

Duch můj se rozžehnal s orlími křídly,
nízko, jak chocholouš na hrudě sídlí.
Nyní v mém životě vše je tak prosté,
má touha uhasla a klid můj roste.

Štěstí já nalezl, kvetlo tak nízko:
k Tobě, můj anděle, měl jsem tak blízko!

—

Dým.

Po jarech mladosti, po snech a květech,
v pozdních Té, růže má, opěvám letech,
v pouti se omeškav, pílím teď víc,
abys, než dokonám, věděla jistě,
že jsem Tě miloval vroucně a čistě,
ač jsem to po léta neuměl říc'...

Jiní mě předešli — chtělo tak nebe! —
spatřili krásu Tvou, seznali Tebe,
mnohý Tě zaujal, ohniv a mlád — —
Viď, ještě kolikrát, byť i jen maně,
zavzdychneš potají, vzpomeneš na ně,
kdo Tě z nich nejvíc měl rád?..

Přej Si jim vzpomínku do tiché dáli!
Z těch slastných požárů, které kdys pálily
v ňader Tvých svatyni — vlá to jen dým...
Že Se z těch vzpomínek vrátíš zas ke mně,
že mne zas odprosíš, zulíbáš jemně —
ženo má, to já už vím!

—

Bohatství chudých.

Jak často hněvně mysl má se trudí,
že z čisté lásky šla jsi za muže,
jenž nic ti darem dáti nemůže,
než jen ty růže, jež mu kvetou v hrudi,
než jen tu starost, plnou odříkání,
jež retům jeho usmívat se brání —
když jsme tak chudi!

Co den se vrásky kladou na mé čelo,
že není tak, jak snil jsem bláhově,
když nemáš chvíle ku své pohově

v tom hnízdečku, jež rájem být ti mělo;
když musíš pracovat až do únavy,
bys uhájila život, chléb i zdraví —
ač moje srdce jinak tomu chtělo!

A přece, drahá, denně vidím, žasna,
jak žiješ oddaně ten osud náš!
Proč za svízelů jeho nereptáš?
Proč líce tvá jest úsměvem tak jasna,
a píseň tvoje každičkého rána
mi zjevuje, že's dosud milována
a že jsi šťastna?...

Ó, vím, co příčinou: toť požehnání,
jež nebe dalo svazku našemu!
Tam nad kolébku, k děcku milému
tak často láska naše hlavy sklání —
a pocit hrdosti nám chvěje hrudí,
že jsme tak bohati, že nejsme chudi
a Bůh že splnil všecka naše přání!

Na věky!

Ty's vešla do mých cest — a nevím, co To jest,
že v duši mám tak jasno;
však vím, že píseň má již nechce samotu,
že kypí v srdci mém zas láska k životu,
a že chce býti šťastno!

Ó, jsem jak boží svět, když jaro dá mu květ
a slunko naň se směje:
Ty's radost nasila v můj pozdní, smutný věk,
a každé slůvko Tvé jak zlatý paprslek
až do srdce mne hřeje!

Jsem zas jak dítě mlád — ó, půjdu s Tebou rád
až na kraj světa, chceš-li...
A budem spolu žít a spolu zahynem,
tou vírou blaženi, že vyšším pokynem
na věky jsme se sešli!

Ženitba Maxima Crnojevića.

Srbská národní píseň. Přeložil Josef Holeček.

(Pokračování.)

A když Ivan odeslal to psaní,
pro rychlého písaře si poslal,
arch poručil papíru si přinést,
na drobné jej nařezali lístky,
na ně psali, svatebčany zvali,
svatebčany zvali vystrojené.

Prvé psaní napsav Ivan poslal,
do Baru je poslal, do Ulcína
na Miloše Obrenbegoviće:
„O Miloši Obrenbegovići!
Mezi své zvu tebe svatebčany,
abysi byl jejich starosvatem;
ale sám mi, brachu, nepřicházej,
seber svatů co ti možná nejvíc,
by znát bylo svaty starosvatské.“

Druhé psaní napsav Ivan poslal
na přímoří lomné Hory Černé,
na sestřence Jovan-kapetána:
„Ej, sestřenče, Jovan-kapetáne!
Psaní pročta, brachu neprodlévej,
zve tě ujec mezi svatebčany,
za děvera tenké Benátčance.
Však sestřenče, Jovan-kapetáne,
samoten mi mezi svaty nechoď,
po lomné jich seber Černé Hoře,
Hoře Černé i Bělopavlićích,
by půl aspoň tisíce jich bylo,
půl tisíce děverovských svatů,
aby byli pýchou mně i tobě.
Sebera pak vystrojené svaty,
s nimi sejdi pod můj Žabljak pevný
a se polož na širokém poli.“

Třetí drobné Ivan psaní napsal
v lomné Kuče i Bratonožiće
na vojvodu Liković-Iliju:
„O Ilijo, brdské země hlavo!

Psaní přečta, brachu, neprodlévej,
spěš, vojvodo, mezi svatebčany
pod můj Žabljak na široké pole,
samoten však, vojvodo mi nechoď,
přijď a přikvap se svým lidem brdským."

Čtvrté psaní napsav Ivan poslal,
psaní poslal do Drekalovićů
na Miliće Šeremetoviće:
„Ej Milići Šeremetovići!
Vše potomstvo seber Drekalovo,
všecky seber děti Vasojevy,
doveď svaty k zelenému Limu;
čím jich více, pro tebe je lépe."

Páté psaní napsav Ivan poslal,
psaní poslal v město Podgorici,
v Podgorici sousednou a rodnou,
na rodáka, hlavního junáka,
na sokola Kujundžiće Djura:
„Oj sokole, Djuro Kajundžići!
Jak to psaní přečteš, popil sobě,
vystrojené svatebčany sbírej,
seber všechny bratry z Podgorice,
oděj potom junáky i koně:
na koně dej sedla osmanlijská
se zlatými střápy po kopyta,
s náhrudníky jako zora jasná,
aby byli dobře ostrojeni;
na junáky aksamít a brokát,
na junáky pláště purpurové,
aby byly krve červenější,
aby byly slunce ruměnější,
na junáky dolamy jak brčál
a na nohy spodky na záponky;
nechť jsou vaše děti oblečeny,
nechť jsou vaše děti vystrojeny,
vystrojeny po spůsobu panském,
aby od nich přecházely oči,
aby nikdo podobou ni zdobou,
aby nikdo okrasou ni krásou
nepředčil je, buď Srb nebo Latýn;
Latýnové rozdiví se divem,
kterak Srb se umí vyparádit;
Latýnové všecko mají v světě,
mohou sobě zlata nakovati,
mohou sobě stříbra nakovati,
purpuru si mohou nastříhati,

ale toho nedosáhnou nikdy,
aby panské vzezření jim bylo,
junácké i panské bylo oko,
jako mají hoši z Podgorice."
Djurovi to páté poslal psaní,
všichni svaté písemně jsou zvaní,
Žabljak ale a co kolem něho
i bez listu zváno písemného.

Kéž bys mohl okem uviděti,
kéž bys mohl uchem uslyšeti,
jaký nastal ruch, když psaní drobná
od moře se rozletěla k Limu,
zvoucí všecky srbské pohlaváry,
vojevody i junáky hlavní,
aby jistě na tu svatbu přišli!
Vidouce to sedláci i starci,
opouštěli potahy a pluhy,
pospíchali vidět svatebčany
na široké pole pod Žabljakem;
pastuchové stáda opouštěli,
že stád devět jeden hlídal ovčák,
pospíchali na široké pole
na veselí svého hospodáře.
Od Žabljaku do Morače řeky
všecko širé pole naplnili:
kůň na koni, junák na junáku,
dlouhá dřevce černým lesem trčí,
prapory jak mraky poletují;
rozepjali stany vedle stanů,
pode stany krásní pohlaváři
prodleli den a noc nocovali.

Kéž bys viděl ráno na úsvitě,
přede dnem a před východem slunce,
kterak sobě hlavár jeden přivstal,
jenž jest jedné země starešina
a se Jovan kapetán zval jmenem
a byl vybrán k panně za děvera!

Přivstal on si, pole nechal polem,
na tom poli svaty nechal svaty,
do hradu šel, na zeď hradní vyšel,
a s ním nikdo krom dvou služebníků.
Služebníci pozorně jdou za ním,
a pán s nimi slůvka nepromlouval,
ale strašně zakabonil čelo,
strašně dolů spustil dlouhé kníry,

černé kníry padly na ramena;
prochází se sem tam po zdi hradní,
po zdi hradní prohlíží si kusy,
prohlíží si pilně svoje panství,
prohlíží si, bratře, svoje carství,
a zrak jeho nejdéle se zdržel
při poli a vystrojených svatech.

Žert to není, pravdivá to pravda:
od Žabljaku do Morače řeky
stan na stanu rozpíná se bílý,
kůň na koni, na junáku junák,
dlouhé dřevce černým lesem trčí,
prapory jak mraky poletují.

Jovana, jenž ráno si byl přivstal,
přivstal, po zdi procházel se hradní,
Crnojević na zdi viděl Ivo,
chvátal a přál dobrého mu jitra:
„Dobré jitro, Jovan-kapetáne!
O sestřenče, co jsi tak si přivstal?
Co jsi v poli nechal stan svůj bílý,
opustil jsi vystrojené svaty?
Co jsi se tak, synu, zakabonil?
Co pak jsi tak smutný, neveselý?
Pověz ujci toto dnešní ráno!“

Jemuž Jovan odvětil a pravil:
„Vari, vari, milý ujče Ivo!
Promluvím-li tobě, neposlechneš,
moje slova nebudou ti milá.
Kdybys mne chtěl, ujče, poslechnouti,
radil bych ti: otevři své sklepy,
hojně vína vynositi poruč,
hojně napoj svatebčany v poli,
potom pošli rychlé hlasatele,
aby tvou jim ohlásili vůli,
aby každý navrátil se domů!
Rozpusť, ujče, Crnojević-Ivo,
rozpusť průvod, pokud pozdě není!
A my jinak domov opustíme,
osiřelou zemi ostavíme,
muži odejdou si na veselí,
zem otevrou Turku nepříteli,
který číhá tam za vodou sinou.
Milý ujče, Crnojević-Ivo!
Také dřív se panny vydávaly,
také dřív se hoši ženívali,

také dříve svatby strojívali
ve vší zemi, ve království celém,
než ty teprv nedobrý máš nápad
celou zemi zdvihnout na veselí!
Do daleka naši bratři půjdou,
do zámoří položiti kosti,
do zámoří čtyrycet dní, nocí,
tam, kde není svaté víry naší,
kde nám není ani přítelíčka,
kde snad naší žíznivi jsou krve.
Až zámorci oni uhlídají
všecku naši slavnou srbskou junač,
obávám se svády mezi bratry,
zlého konce veselí se bojím.
Milý ujče, Crnojević-Ivo!
Povím tobě, jaký trud mě trápí:
včera večer ulehl jsem pod stan,
pod stan přišli dva mí služebníci,
pokryli mne pláštěm kožešinou,
panské líce hebce zavinuli;
jedva oči zamhouřil jsem, ujče,
nedobrý sen zjevil se mi ve snu.
Spím a sním a hledím na nebesa,
černý mrak se na obloze zdvihl,
prohánĕl se sem tam po obloze,
zastavil se právě nad Žabljakem,
zastavil se nad tvým hradem hrdým,
hromy z mraku na hromy se řítí
a hrom bije do Žabljaku tvého,
ve královské tvoje bije sídlo,
tvoje bílé zapaluje dvory;
celý Žabljak oheň zachvacuje,
na kámen se kámen rozvaluje,
jenom jeden zůstal arkéř bílý,
arkéř padl na Maxima tvého,
Maximu však neublížil nijak,
zdráv on zůstal, zdráv zpod trosek vyšel. —
Milý ujče, Crnojević-Ivo!
sen ti celý pověděti nesmím,
možnáli však je snu víru dáti,
jeli pravda v snu a ve znamení:
já si půjdu, ujče, pro záhubu,
pro záhubu s tvými svatebčany,
aneb aspoň pro přetěžké rány.
Boj se trestu božího, o ujče!
Jestli se mi přihodí tam cosi,
na veselí tvémli zlo mne potká,
zahynuli, nebo raněn budu,

sám o ujče, neštěstí se naděj,
neboť vedu pod prapory svými,
vedu děti lítých Černohorců,
pět set jich jest pod prapory mými:
kde já vzúpím, všichni oni vzúpí,
kde já zhynu, všichni oni zhynou.
Dnešního však prosím tebe jitra,
prosím tebe, tvoji ruku líbám,
jdi a propusť v poli svatebčany,
nechť se každý domů odebere.
Pro bůh, Ivo, varuj se té panny!"

(Pokračování.)

Rok na vsi.

Prosinec.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Rybářovy spády.

a den sv. Leokadie.

... „Ženu a muža sám Pánbu spojil svazkem nerozlučném — a přeci se nekdy stane, že se rozpříhnó — — Hale, — co spojí jednó Luciper a čemu sám Luciper požehnání dá — to huž se nerozende nikdá — — A tak se taky huž nerozendó Rebář s Vrbčenó a Vrbčena s Rebářem — leda haž donde jejich čas a jedneho nebo druhýho sebere Luciper sám — — — Bodete vidět, že žádná — hani světská, hani nebeská moc jich nerozlóčí — jenom pekelná. Huž se té špíny Habrůvka nespleje —."

Tak usoudila na besedě stařenka Řeřuchová a když domluvila, vypustila cosi z úst na hliněnou podlahu, po čem by se nikdo nesehnul.

„Ba nespleje —" docela vlažně přidala sousedka, převinujíc na stole spokojeně si mrnící dítě.

„Pořád horší a horší je tá Habrůvka — Hotová Sodoma —"

„Je." — — — — — — — — — — — — — — — —

Jako slepice a kohout, střecha a dům, sláma a povříslo — oheň a kamna patří mezi nerozlučitelné pojmy, kterých nelze od sebe oddělit, tak i Rybář s Vrbčenou a Vrbčena s Rybářem tvoří onu navzájem se doplňující dvojici, kterou, jak dobře se vyjádřila stařenka, sám čert spojil, aby v Habrůvce prováděli svoje nečisté kejkle. — — Není v Habrůvce smrtelníka a v celém jerusalémském údolí jediné duše, která by při jméně habrůvské Messaliny nevzpomněla zároveň hned na Rybáře a při jméně

„Rybář" hned na Vrbčenu. — Rybář a Vrbčena byli jim tolik, jako trn s pichláči na jednom keři. Z jedné louky kvítí. — — —

Lidé v zimních chvílích zahálky špehovali oba jako kuny.

A nebylo třeba ani želez.

Lehko je přistihli i tak.

Uviděl-li kdo na odlehlém místě Rybáře, mohl jedu na to vzít, že není daleko ani Vrbčena. Kdo vsadil, v devětadevadesáti případech ze sta mohl sázku shrábnout do kapsy — nemusil se ani dívat. — V pondělí šel Rybář do Dubňan, a brzy na to viděli už Vrbčenu v naškrobených sukních, jak touže cestou šumí za ním. — V sobotu šel Rybář do Borové na úřad, k notáři a než tam došel, Vrbčena už měla u kupce nakoupeného zboží plný koš a čekala už jen na svého „bankrotáře" — jak mu nechtíc sama jednou vtipně přezděla — majíc na mysli patrně slovo „bankéře". — I to lidé zaslechli.

Někdy zašel Rybář dohlédnout na práci do štěrkových lomů a u Vrbků zrovna v touž chvíli se shledalo, že není dříví, proto Vrbčena se musila vybrat do lesa „na trošku teho suchýho klestí". — — —

Vrbka s „ukrocenou" ženou vystěhoval se do najaté chaloupky za humny. Něco prodaného nábytku skoupil zpět a něco zavedla si na novo sama Vrbčena. Třeba Rybář naříkal a očima se dovolával vševědoucích nebes, že se mu vede zle — peníze vždycky měl a musil mít. — Na to měla „bankéře". —

Tak se v najaté chaloupce vedlo Vrbčeně líp skoro než v chaloupce vlastní — — Aspoň do ní nebylo vidět ze všech stran; byla v zátiší — bokem obrácená k habrůvským lesům, a zatím co Vrbka v dubňanské cihelně od soboty do soboty širokými svými tlapami hnětl svůj denní i její chléb — — Rybář v samotě s Vrbčenou rozkládal tajemství černého jakéhosi písma v malé, kolkem opatřené knížečce, kam Vrbčena ukládala a v přehledu hned poznamenáno měla sumou, na kolik se až dosud byl upsal a kolik do knížky složil úctyhodný její kamarád. — — Humny, pod závojem temných večerů podzimu, ve stínu stromů a stodol často slídivě, bez šelestu proklouzla kunovitá jeho postava a než se kdo ohlédnul, co to, kdo to — liščí brloh dávno už jej ukryl ve svém zastrčeném ústraní — Ani bránka nikdy za ním nezavrzla — — Jen klika slabě kvikla a zas to kočičí ticho pusté, hříchuplné noci. — — — —

Za hodinu, za dvě — tatáž němá postava berouc se tichým, neslyšným krokem ostražitého tchoře, krčícího se a ohlížejícího se za každým krokem kolem sebe — přenesla se zase kolem Studýnky, obešla hřbitov a druhou stranou už otevřeně vcházela na širé návsí dědiny — — —

„Kudy ti čerti nosijó? —" vybouřil tak jednou náhle Rybáře hlas Jakuba Chalupy. — „Kde's bel? — —"

„Hale — v Stračinkách sem bel. Šil sem pozdě a zatměl sem. Mám málo šutru a tak sem se šil podívat, kolik be ho tak belo huž nalámanýho. Do tédňa mám bét s silnicó hotové — —" vytočil se Rybář s duchapřítomností, kterou by mu mohl leckdo závidět. Třeba bloudil očima, těkaje zrakem do temných polí ke kříži — tolik dechu mu ještě zbylo v sevřených prsou, aby ze sebe vyrazil už s nadsazeným jakýmsi tónem: — — „A pro boha ti prosím, kam te? A v tý tmě?"

„K Studýnkovi du. Šije mně kožuch — — To je halo tma — hrubě vidět néni — — —“

„Je.“

„No, s Pánem Bohem!“

„Dobró noc! A přindi taky nekdy na taroky!“

Radní už neodpověděl.

Chalupa dobře věděl, odkud kuna vyběhla. Nedalo mu to a pořídiv u Studýnky, zašel i do hospody na sklínku.

Hospoda byla ticha, studená a prázdna. Jen hodiny na stěně jaksi křaplavě tikaly a hořící světlo jakoby zmíralo.

Radní postál. V nálevně nikoho, v zadní světnici tma — — — V tom z kuchyně, jakoby se tam někdo modlil, tlumeně se nesly pohnuté, prosebné hlasy.

Radní přistoupil k pootevřeným dveřím blíž.

„A donesete mně tatí teho vojáka?“

„Donesu, donesu — haji s fedrpušem a na koňu,“ hovoří Rybář a zaměnil náhle tón. — „A te huž neplač! To já mosím jen tak před lidima si postěžovat k vůli kšeftu — — Do ví, co hexekutor chcel!“ To chlácholil plačící ženu.

„Notár mně přeci povídal, že to všecko dobře hurovná a že mně nemůžó nic hudělat — — No přestaň huž, Rozárko! Podivé se na mne! Muhl bech tak s tebó mluvit, debech se něčeho bál? Je jinéch svízelů dost, ešče si bodeš malovat čerty na zdi — — Nech teho a huvař, co máš k jídlu!“

Chalupa slyšel už jen šepot, — tichý, mazlivý smích Rybářův a ten protivný, odměřený cvakot hodin v prázdné šenkovně, hrčících jak strhaný dech.

V kuchyni nikdo o něm nevěděl.

Nečekal už. Vykročil a otevřel od kuchyně dveře. — — —

U spořiště zjevil se mu netušený a ničeho také netušící obraz. Rybář na levé paži choval tříletého svého synečka, pravou paží — hladil a k sobě klonil hlavu na špalku sedící a dosud slzící ženy. I po tváři jí přejel těkavou svou rukou a pod šátek něžně jí zarovnával řídké, zšedivělé už vlasy.

Chalupa si odplivnul.

„Déte mně za pět!“ — zahučel hlasem hrubým, tvrdým jako kosť a vrátil se ke šprlení nálevny.

Za okamžik vešla Rybářka a, skrývajíc uplakané oči v hluboko do čela staženou kuklu, nalívala radnímu „za pět“.

„Máš huplakaný voči,“ podotkl Jakub změněným hlasem, bera jí z ruky samečka.

„A to huž já mám takový voči nemocný. — Jak přinde podzimek, hneď je mám červený, a pořád mně z nich sluze tečó, jakobech plakala.“

Chalupa dopil a odešel.

„Fííí! — —“ obrátil se Jakub do kouta, když doma ženě všecko vypověděl a došel na poslední scénu — — „Vod Vrbčene přinde a duma se lísá s dětima a haji s ženó — Že jé zem nosí — slotu nedobró! — — Člověk jako člověk, hale tebo čerti dostali huž za živa!“ — — —

Černá zima.

Na den sv. Lucie.

Nezdržel mikulášský sníh. Jen se vítr obrátil, a zima hned změkla jak ženský cit. Voda z ní zbyla. Kalná a studená, promísená těžce napitým sněhem v bezpočetných stružkách stékala k smrdutému bahništi návsí. Kapala se stromů, crčela s chalup — z cukrových homolí přes noc vyklubaly se oblezlé, chundelaté a jaksi hrozně černé a škaredé hřbety střech — — Sněhová kaše čvachtala při každém kroku a máčejíc obuv syrovou svou vlhkostí, štípala pod nehty, zajížděla hloub než nejdivočejší mráz. Nebojí se cikáni zimy, ale bojí se této ošklivé její podoby, které lid překrásné přezděl — zima černá. Prý vlhnou v ní i kosti, a časté její deště hojně mrví kněžskou oboru — hřbitov. Kolik jich spláchne do jara?

Voda, voda, samá voda, mimo mlhy a smradlavý dech hnijících polí všude jen studená voda. Svítila v kalužích, šuměla se střech, po cestách a po dvorech se rozlévala celými rybníky — zatopit chtěla svět. Ach — jak smutno bylo všude pojednou, na srdci těžko, pusto v přírodě! — Nezapípnul nikde ani pták, nezaštěknul pes — — jen vzduchem slyšeti bylo temné jakési šumění neviditelných křídel: to na černých perutech hnala se smrt — — Kašlal kde kdo.

Kašlaly děti, kašlali staří, pan farář na den Navštívení Panny Marie mohl si plíce roztrhat a právě v tu chvíli, kdy slovy nejkrásnějšími a obraty nejvzletnějšími v básnickém vznícení duše líčil slavnou chvíli světa, kdy čistému panenství zaslíbenou Marii navštívil sám kníže nebes archanděl Gabriel a s prorocky vztaženou rukou zvěstoval užaslé Panně: „Aj, budeš míti syna a jméno jeho nazvati máš Ježíš — — —“ zbožná Habrůvka tak, tak už napínala uši krásným slovům vstříc — jen aby jí neušlo ani jediné z nich — a nic naplat, právě na nejkrásnějším místě strhl se v prsou kazatele takový povyk, že všechna jeho slova takřka na rtech zdusil modrý, ke rtům rychle přiložený šátek. Po faráři rozkašlal se celý kostel, kašlal i ten, kdo ani zachlazen nebyl.

„Debe tů chamraď radš do kostela hani nepóščeli. — Hani Slova Božího néni pro ten kašel slešet,“ postěžovala si kterási stařenka a dala se do takového kašle, že div se schodků nepadla. Chytit se musila laťového plotu, než jí ten „příšera kašel“ — aspoň trochu pominul. — —

A den takový kratičký! Ledva se rozjasní, už zase šedne a se tmí pod škaredými oblaky, až pak nadobro se klade v brzkou, černou noc. Za nic už ten den nestál — — Říká se sice: Svatá Lucie noci upije — ale dne nepřidá; ale kde je ta svatá Lucie? Dne nejen že nepřidala, ale neupila ani noci — — Černá její vláda zdála se kalnější a bezednější než kdy před tím — — Děti ráno ještě za tmy brouhaly se do školy a když konečně vyběhly zas ze školy — v zápětí za jejich prostydlými postavičkami drala se do chalup hned tma. — — Klouzačky zvodnatěly, zkrabatěl na rybníčku špinavý led a ani „tů gulu nebylo možná v dlaních upíct — nic po tem“. — — — Sáňky hodily pod kůlnu, a tam ležely v opovržení a nevšímavosti všech, kdo ještě před třemi dny prováděli na nich nejsrdnatější jízdy. — — Ještě ta děvčata že měla v klášteře

to zpívání a celé řady zkoušek k slavnosti vánočního stromku! Lepila andělům křídla, vyšívala na nebeské roucho hvězdy, stříhala červené, zelené i blankytné ozdoby na nekonečné délky guirland — přece jim nějak ušel čas. — Služka z fary čtrnáct dní už se učila jakési úloze neznámého dosud oboru a dosud neuměla nic — „Totoť já nevím, jak to dopadne,“ — — rozkřikla se jednou u studny a se smíchem vypravovala, co jí to už stálo študýrování, než několik těch slovíček do hlavy dostala. — „A do rána zas nevím nic — — —“

Sedláci odpočívají.

Převalují se s postele na lavici, s lavice na postel — odtud zas odnesou „kožuch“ na pec, vyberou se, natáhnou se a když už ani na kožichu dlouhou chvílí nemohou zdržet, jdou se podívat po dvoře. Tu drbne hospodář do dříví, ačkoliv dobře ví, že dříví leží srovnané jak leželo včera, podívá se na kurník, dohlídne ke koním, ačkoliv i tu dobře ví, že slípkám nic nechybí a koním že je dobře, ale přece jde, přece se podívá, tam prokopne strušku, tu prorýpne průtok pode zdí, který zítra třeba zas zasype a zase se vrací těžkým svým krokem do jizby a posupně heknuv, klade široká svá záda opět na lavici za stůl. Chvílemi podřimuje, chvílemi hledí na náves, a za chvíli už se zas zatahuje přítmí soumraku. Přestěhuje kožich — — a jde spat.

Ani na besedu se do té vody nechce.

„Haspoň, co be se huž te děcka přihnale ze škole! Hneď je to zas veselší,“ postěžuje si maměnka, nalije lampičku a připraví, kde co je třeba k večernímu sedání. Po večeři objeví se kupy peří na stole, dojde na besedu Martin, doběhne Sefka, zasednou, vypravují, někdy si zazpívají vánoční koledu nebo adventní žalm a když pozpívají, zas tatíček sáhne na almaru a vždycky „z teho samýho kalendáťa, co kópile na Borovským jarmaku, nazhlas čtó“.

U Prudků: Mařka, Babuša, Petruša, Cilka — kamarádky — celý věnec jich bývá; obsednou kolem dlouhého stolu, s velké hromady rukou shrábne si každá část a „dřou“ — — Líčka mírně vzňatá planou, oči vesele hrají, prsty derou peří, jazyky Habrůvku a oběma „dobře“ se při tom daří, zatím co děti na jednom konci stolu hrají „na mlýnek“ a na druhém stařenka jak královna vévodí ženskému svému dvořanstvu, okřikuje děti, dohlíží na „dračky“, napomíná, kárá, dýchne-li kdo z chlapců děvčeti do peří — i ze dveří takového „vystrčí“ — a zas děti rovná, v koutě-li se pro něco porvou nebo pohádkou je krotí o princi na ledovém zámku. — — A když je pohádce i hovoru konec — — nakloní Babuša hlavu, nějak obzvlášť důležitě pohlédne na pírko, které drží v ruce a začne krásným, plně nasazeným hlasem zpívat svou nejzamilovanější:

V našé zahrádce
roste rozmaryn,
pověz mně má milá,
kdo tu včerá byl.

Tu žádné nebyl
jen ty synečku,
při jasným měsíčku
dal's mně hubičku.

To néni, milá,
to néni pravda,
měsíček nesvítil,
byla noc tmavá.

Teprv po desáté rozprchnou se děvčata jako křepelky, a domácí jdou spát. Nechce se jim ještě, ale jdou přece. Takový je už jejich zvyk.

Ale není to spánek. V dřímotách, přerývaných probouzejícím se duchem, tělo dlouho do noci se převrací s boku na bok, myšlenka honí myšlenku, údy celé už proleželé, duše neznavená — odpočinout nemají si ani proč. — — —

Tak míjí noc.

A k ránu — lidé na lůžku se choulí ještě do peřin, na polo ještě spí, na polo už bdí — kohouti odpovídají si až z nejzazších končin dědiny — — tu do černé, vodnaté noci zahučí ranní svůj pozdrav poledňák — — Smutné, dunivé zvuky převalují se těžkými rázy k hučícím lesům a jemně narážejí i na okna chaloupek, jakoby opozdilé chtěly probudit. Ale nemusí. Lidé už dávno nespí, probírají se z těch lehoučkých dřímot, které je zapředly ještě v lehký polosen a v zívání modlí se: Zdrávas Maria — — — Ještě se nedomodlili — a temným ránem strhne se pojednou celý chór zvonů zahrávajících jakousi snivou harmonií všude a všem milého zbarvení. — —

„Děti, vstávejte — už je čas na rorate!“

V oknech chalup zablikají světýlka — na pravo jedno — na levo dvě — tam celý shluk světel svítí z vyzdvižených chaloupek — a dále po celé řadě návsí — — To jakoby za noci hvězdy napadly na zem. Tolik jich je a tak všecky svítí, samotny i v celých skupinách — — — Tu vrznou vrata, tam skřípne branka, štěkne a zavyje pes — — Kdesi na dolním konci zakokrhal ještě kohout, a na mokré silnici zašuměl čvachtot sněhem a vodou se brodících bot.

Jaký to advent! Jaké to bývaly jindy krásné, bílé zimní noci, kdy lidem spěchajícím na rorate ranním mrazem uši křehly a pod nohami rupal zmrzlý sníh! Tentokrát ta bílá poesie adventní zůstala jen pouhou básní. Lidé s odporem noří nohy do řídkých kaluží, po paměti a po tmě slídíce očima po kamenitých cestičkách, kde sotva noha noze vyhne, ale kde přece tak nestříká. A každý je rád, když se dočvachtal konečně až k portálu Božího chrámu a vešel tam, kde hoří světla, září oltář a s kůru i z lavic těžké se ozývají žalmy. Za ním hned po návsí dál se válí těžké plachty páchnoucích hrobem a syrobou, zahnívajících mlh. — — — —

Ani tak veselé nejsou ty rorátní mše, jako když zpívají zdravím a čistotou obveselené duše — — Varhany znějí hluše, pedály drnčí jaksi tupě, jakoby se dusily v průduškách navlhlých, dřevěných píšťal — lidé zpívají, zpívají, ale zdlouha, unaveně, těžce v tónech sjíždějí — a jakoby sluchu jakživy neměli, nějak drsně různí se s hlasem varhan. Kdež byly krásy adventních písní: „Vláhu již dejte nebesa“ — „Vesele zpívejme“ — „Nebesa rosu dala“ nebo „Poslán jest archanděl k Marii Panně!“ — — Ani to veselé není, zpívají-li, lépe kdyby nezpívali a raději se modlili. — Mrtvě — umořeni mlhami a kašlem vešli do kostela — a neživě zas

vystydlí a jako morem schvácení — táhnou se dědinou do svých příbytků vytřípajíce na prahu z oděvu zimu a vodu jako pes.

Den se rozšeřil —' tma ustoupila smutnému ránu. Nebe se pozvolna probírá. Na východě mlhami probřeskuje záblesk zarudlého slunce zasazeného do kousku modré oblohy. — Kosou drahou nese se ohnivá jeho deska výš a výš. — Prořezává mlhy, odhazuje oblaka — k polednímu zahání už i poslední mráčky, až na dobro opanuje nebeské své pole, pozlatí dědinu, pozlatí vrchy, v nádheru zimního záření oděje les — — Nad dědinou v nedozírné výšce k severu putují příšerné armády sem i tam po světě přetahujících krkavců a vran. Jak stěkavé ženské slyšet je mezi nimi čvachtání povykujících kavek. Řetěz nekonečný — množství nedohledné — jen se jimi hemží celý nebes okršlek. Kam to, Bože, táhnou — co je žene — kam to zas plují stále v stejném tempu dál a dál?! „Krá—krá—krá" — — jakési zaškrcené zvuky, jak když v těle kostečky láme — jediná na to odpověď. — —

A zas vlaje vítr vlahý a měkký — — Oblaky přeplovaly — kavky odtáhly — slunce v brázdách a příkopech ničí poslední bílé zbytky rozežraného, po polích jako roznešeného sněhu. Svítí vody — potůčky brčí, mladé jarní slunko hřeje v zátylí. — To Morana jakoby v nevyzpytatelném rozmaru přírody křižovala se s dalekou Vesnou. Pozdravují se? Vítají? Březen s prosincem — se zimou jaro? Pupence bezu se nalívají, do květu se rozhánějí jehnědy lískových keřů — a trochu na výsluní pučí mladičká travka před užaslými zraky zvěře, která s údivem se rozhlíží, jakoby tušila, že tu není něco v pořádku.

Zelené vánoce — bílá velkonoc.

„Dá Pánbu, že se to ešče převrátí!" poznamenal dnes stařeček Chalupa zoufale. „Černý vánoce — te nikdo nemá rád — — Ježíšek chce ležet v bíléch peřinkách a ne v blátě — — V takový zimě tak humřít — a ne se narodit! — — Dá Pánbu, že se to přeci převrátí."

„Dej Pánbu, stařečku — dej Pánbu!"

„Dobró noc!"

„Dobrou. — — —"

Amerika.

Po sv. Lucii.

Zimou ospalá Habrůvka sebou náhle zatřásla a udiveně vyvalila oči. — Co že?! — ptala se ještě ze spaní.

Tři — jediná tři slova Habrůvku rázem postavila na nohy — — —

S horního konce na dolní, od domu k domu, od chalupy k chalupě, z Ohavy do Záhumení, ze Záhumení na náves — po celé dědině šířila se ta zvěsť jako požár: „Rybář — Vrbčena — Amerika" — — — třáslo se lidem na rtech, a než odzvonili poledne, musilo Rybářovi i Vrbčeně silně v uších znět — V tu chvíli mluvila o nich celá Habrůvka.

Bůh ví, kdo první ta tři slova vypustil z úst, ale kdo je zaslechl, otevřel rty, vypoulil oči a dlouho se nemohl sám s sebou shledat. — Hospodyním vykypělo mléko, připálily se zásmažky, muži zapomněli kouřit, dobytek bučel hladem a čeládky nikde. Všude jen hlava přichýlená k hlavě,

k nosu nos — i ty děti ve škole plny byly důležitých jakýchsi novin, vytřípaly je zároveň s vodou na prahu síně, kde kudličkou odškrabovaly s čižmiček nalepené bláto.

Frajle Tóny z fary od rána proběhla dědinu už několikrát po sobě. Šmiky sem, šmiky tam, kudy vedla cestička, tudy běžela ona jak rozčilená křepelka — — U Krištofů už byla třikrát: jednou pro chléb, po druhé pro mouku — a zas pro cosi, sama nevěděla proč. V rychlosti zažádala mariánkových plev, ačkoliv jich doma měla, myslím, celý žok. Na svých cestách, propletených a navzájem všelijak zkřížovaných jak zdrátovaný hrnec, zastavila se u přednostů, kilo cukru koupila i u žida, schválně pro tvrdé rohlíky zašla i do hospody, u kovárny dlouho rozkládala s černou zástěrou majstra, stařenky Řeřuchové se na silnici vyptala na bolavé nohy a — co chtěla vědět, nebo sama povědět, řečí přišlo samo. Něco sebrala v krámech, něco v síních, na silnici, v klášteře, smetla kde co do široké, modré své zástěry a jakoby to zlato bylo — hned s tím utíkala na faru. Vysypala, vyprázdnila — a už zas rejdila s hladovýma svýma ušima, jazykem žíznivým, v černém svém paletót, jehož kapsy a záhyby plny byly neuvěřitelných mlsů, kterými se týden bavila celá Habrůvka.

Právě se sešla zas s tetičkou Dóbkovou na můstku.

„Já sem hjim povídala, že to tak vevede!“ píchla tetička prstem do vzduchu.

„A je to richtig pravda, že ten Vrbčena taky utíkal?“

Chtěla říci — utekla.

„No je! Dež hjim povídám: Von jel napřed do Brna přes Vořechovičke a Vrbčena přes Dubňane za ním — a v Brně se slezle.“

„Ale to je — — já neví, to je! — — To je hrůza!“ — divila se frajle Tóny dnes už po desáté a spěchala zas dál a znova ke Krištofům, vzpomínajíc, co by tak ještě do kuchyně mohla snést — — Snad přece něco z Anežky vyskočí! — — —

Vzpomněla si, a paletót už černal se zas za rybníčkem mezi husami.

— —

„Kde pak je tatínek?“ ptal se ráno pan rechtor Sefky, když přinesla jakýsi přípis od školních úřadů.

„Jeli do Blánska,“ procedila Sefka sevřenými rty.

„Co tam?“

„Polámala se nám mlátička.“ — — — — — — — — — —

— —

K polednímu sháněl se už po Rybářovi exekutor.

„Je doma pan Rybář?“ ptal se, jakoby ničeho nevěděl.

„Néni.“

„A kde je?“

„A neviděli jé?“ vyhlédla udiveně Rybářka na exekutora zanícenýma svýma očima, stíhajíc úřední jeho čepici.

„Neviděl.“

„Deť povídal, že de do Borový na berní hóřad a tam vodtáď že pojede rovno do Blánska.“

„A kdy šel do Borové?“

„Včerá brzo ráno. Ešče za tmy.“

„No, s Pánem Bohem!“

Exekutor se usmál a zavřel za sebou dveře. —

„No, že Rebář néni duma, to be nebelo ešče nic divnýho — — Šmédí po tem světě pořád jako schoř — — Hale Vrbčena — povídáš, že je taky preč?“

To vyslýchala přednostka zas Vrbčęninu sousedu — Borkovou.

„No, néni! Huž vod včeréška dechu po ní néni. Ešče včerá ráno sem s ňó mluvila, a vod tý chvíle — chalupa zabedněná, vokna zadělaný, ticho jako v hrobě, a Vrbčena tam tá — preč!“

„Povídal Pazderka, že ju včera v poledně viděl naparáděnó, jak šla do Dubňan.“

„Dež to Pazderka povídal — tož to bude už pravda.“

„A Vrbka — kde je?“

„Kde be bel? V práci je. Ten zas bode slotit a naříkat, že mu humačkala srdce!“ — — — — — — — — — — — — — —

Mladý hospodář Prudek, když novinu uslyšel poprvé — zděšením zmodral jak ta zástěra, kterou měl na sobě. — — Ještě v neděli dal Rybářovi padesátku na pole, které mu Rybář prodal už před hody a dosud připsat nedal.

„Co včil?“ pleskl se Prudek o stehno a upřel se očima k hospodě v darebném očekávání, že snad přece se na jejím prahu objeví známá, krátká postava Rybářova v černém, věčně rozhaleném kožichu.

No, neobjevila se. — — — — — —

Hrabálek celý se jaksi do sebe propad, jako spuchřelá a na polo už prošlápnutá deska, když slyšel, že „Rebář hjistohjistě s Vrbčenó hujel do Hamerike“. — Věděl o různých, před očima „jak muche“ se mu rozlízajících cifrách peněz, které si Rybář jako správce kontribučenského fondu vypůjčil z pokladny už před měsícem bez vědomí výboru a „jen“ za tichého, v pozdní hodině při lampě a litru vína umluveného souhlasu kontrollora — a tím byl Hrabálek sám.

„Šak te to zas spravíš,“ mínil tenkrát dobrodušně Hrabálek, a Rybář tehdy podíval se na něho tak poctivýma očima, že Hrabálek už jen rukou se rozehnal a ještě dodal, jakoby uražen každým udobřujícím slovem: „Ne, nemluv huž vo tem — povídám ti, nemluv! Nikdo nemusí vo tem nic hani vědět — všecko bode zas v pořádku. Nemluv!“

A „včil“ mžitky se dělaly Hrabálkovi před očima, s mžitkami vyskočily před ním hrbaté jakési cifry, a povadlé jeho rty úzkostí spustily se dolů.

„A bez směnke!“ hrklo zas v Hrabálkovi, a začal tak třepat a kroutit po celé dědině hlavou jako ovce když s motolicí v mozku uběhne od celého stáda a už nevidí, neslyší, jen tu hlavu nese k zemi a hlavou míří do všeho, co jí nejde s cesty i za nejjasnějšího poledne.

„A toto je — — to — — — to, a — jajjajjaj — — co to?“ blekotal polohlasně nad americkou novinou, a když otevřenou půlkou vrat se kradl domů a na dvůr vešel — div nevrazil do ženy nesoucí plný krajáč mléka — — Jediné co ze sebe vypravil a vypravit mohl, bylo

zas: — — „a toto je — — — to — to — ajajaj — — totok se podivéme!“ — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Osudná slova rozkřídlila se i daleko přes pole i hranice Jerusalema.

K polednímu už tryskem přijel notářův solicitátor v bryčce, zastavil u přednosty, pobyl čtvrť hodiny a rychle zas jak vichr tímže plným klusem ujížděl k Borové. — — — — — —

— — — — „A jen kdyby tam už zůstal a nevracel se,“ rozhodl pan farář v zájmu své beztak už dost rozkutálené Habrůvky a svou zlosť nad rozvířilým stádem zabednil v nose takovou dávkou čerstvého rapé, že když pak hned na to kýchnul, zahřmělo to farou, jako dávno zalehlá, zarezavělá rána z pušky, kterou zapomněli kdysi vystřelit. — — — —

Toman, Rybářův švakr, který ručil za Rybáře v záložně na osm set — — chodil — chodil, poslouchal a neposlouchal, viděl a neviděl, slyšel a neslyšel — — a jen se tak těmi bezzubými dásněmi proti své vůli usmíval, jak už míval ve zvyku i když mu bylo do pláče. —

V hospodě hrozná ta tři slova zaduněla, jakoby se bořilo celé to červotočivé trámoví ve stropě.

Rybářka zůstala stát jako sloup — krve by se v ní nikdo byl nedořezal jak zdřevěněla, když jí Čípková sdělila, co se po dědině „vekládá“.

„A néni? Vrbčena že néni duma?“ ptala se Rybářka jak ze sna, ačkoliv Čípková už podruhé s ní sdělovala, kdo Vrbčenu potkal, a kdy ji viděla naposled.

„No, dež ti povídám. — Vode včírka — zem se pod ňó slehla. — Bela sem tam třikrát, a barák furt jak liščí ďóra v lítě.“

Rybářce naběhla víčka a z načervenalých jejich mázder vyřinul se potok slz — — Beze slova, zalomivši rukama, vběhla do kuchyně a jak špalek svalila se rázem na cihlovou podlahu.

K večeru se rozpomněla Rybářka na příšernou noc, kterou před třemi dny probděla s Rybářem celou. Ledva vzpomněla — omdlívala zas.

Bylo k půlnoci, když tenkrát Rybář přišel z Dubňan domů. Byl udýchán, a oči pořád mu sjížděly po koutech světnice, jakoby něco hledaly nebo samy se kryly.

„Co je ti?“ ptala se žena, svlékajíc Rybáře z kožichu.

„Hale — hani se mně nepté!“

A hlas se mu třásl.

„A kde seš tak dlóho?“

„V lesu.“

„Co tam?“

„Peníze! — —“ vypravil ze sebe Rybář a svaliv se k pelesti postele dal se jak dítě do pláče.

Rybářka ztrnula.

„Ztratil's? Či co?“

Jen potřásl hlavou.

„Moc?“

„Šest set!“

„Cože?!“ — — —

— — — —!

„Jéžíš Marja Jósef!“ zařvala Rybářka a chytila se oběma dlaněma za hlavu. — — —

Stará Horbišková, která okolo kovárny slídila po Honzovi, odbíhajícím za kovářovou Petrušou — sama div nevzkřikla na celou ves, když pod oknem slyšela Rybářovu rozmluvu a Rybářka tak strašně zaječela. —

„Nohe tak se pode mnó třásle jak vosykové list, a sama div sem se neskácela — — Lidi, tá dělala! Ta dělala! To sem jakživa neslešela, jak tá naříkala. — — ‚Kriste Ježiši‘ — — lomila rukó Rebářka a jak vopilá motala se sednicó — — Haji děti se probudile a řvale, a všecko to plakalo, haji Rebář bečel bečel a jen pořád: ‚No, neděléte křike, děti drahý‘ — — — Děti drahý, povídal ten kocór divoké!“ — — pravila Horbišková a podepřela ruce v bok — — „Všecko pré se ešče može nahjít — — ‚Mlč, mlč, ženuško milá — — (jen si považijó — ‚ženuško milá‘ hjí říkal) — mlč — a neříké nikomu nic — — Nandó se, nandó — nenandó — — Pánu Bohu poručíno, jen dež to vědět nikdo nebode. Sesepale by se na mě jako muche — — Já vím, kde só — tam musijó bét‘ — — Tak mluvil ten falešník!“ roztřepetala se znovu tetka Horbišková před frajle Tóny a ta se roztřepetala zas před ní ve svém rozkřídleném paletót, že vypadaly obě, jak proti sobě stojící a na sebe dorážející kvočny. — „Ha, zatím nic, nic neztratil, haji ten pláč velhal a peníze skoval před ženó, habe muhl hutýct! — — Kdo pak taky v lesu bode vetahovat peníze — — šest set! Fííí — — — nestyda nestydatá! — — Haž mdlo se mně dělá vod žalódka — — — Já bech ti dala — přihjít na mě s takovó lžó!“ zahrozila Horbišková pěstí směrem k hospodě — — — — — — — — — — — — — —

Nyní, když slyšela Rybářka o útěku svého muže i zmizení Vrbčeny, vzpomněla si této noční chvíle a ihned v ní také vzniklo — hrozné tušení.

„Bóže milosrdné, co si včil s dětima počnu! Pro Krista umučenýho! — — Lidi, lidi — —“ vyrážela ze sebe, divoce házejíc kolem sebe vychrtlýma rukama, a už zas válela se u hlavy postele, zalévajíc hubenou, puchem nemluvněte páchnoucí peřinku bohatými slzami.

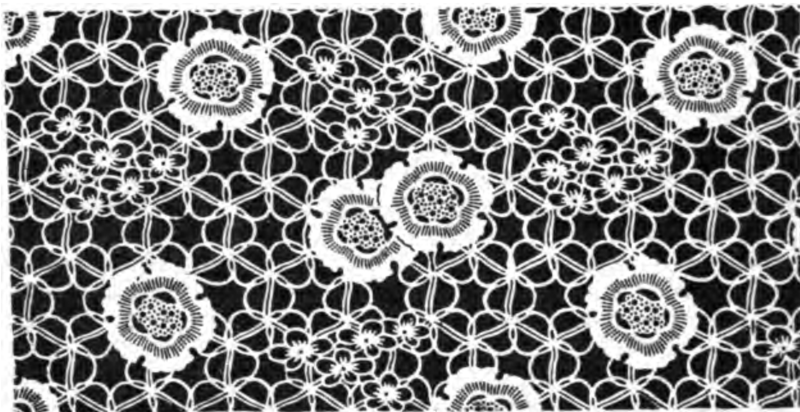
Nespala celou noc.

Jen tak ztrnulá ležela jako kus dřeva, dlouhými, vysilujícími vzdechy plníc bezútěšnou noční tmu.

„A já mu věřila! — — Já mu věřila!“ — — bědovala až do rána, kdy bolestí jak ztuhlá potácela se do studené šenkovny, kam už za tmy trousili se volaři — —

Zastavovali se na obvyklou sklénku „pro zahřátí“. —

Plošný ornamentální vzor japonský.

Japonism a jeho vliv na vývoj umění evropského.

Napsal dr. F. X. Jiřík.

(Dokončení.)

Obliba čínského a japonského porculánu došla konečně takového rozšíření, že import pravého orientálního zboží do Evropy daleko nestačil a že ani evropské továrny, imitující zboží toto, nedovedly sběratele a milovníky v každém ohledu zcela uspokojiti; spekulace tržní, která výrobku tohoto přirozeně záhy se chopila, přišla následkem těchto okolností na zvláštní, ne právě šťastnou myšlénku, že počala totiž objednávati v Japonsku a Číně množství porculánu, dekorovaného dle dodaných evropských vzorků a návrhů. Pochopí každý, že tento „porcelaine des Indes“, který tvořil podstatný předmět obchodu východoindické společnosti, po níž byl přezván, nemohl míti vlastního, určitého charakteru a že v ohledu uměleckém, jakožto kompromisní zboží bez raçy a temperamentu, musil zůstati bezvýznamným, jakožto výmluvný doklad umělecko-průmyslového pobloužení.

Ani v dalším vývoji vliv japonského dekoru v oboru evropské keramiky se neumenšuje, přes to, že nastává mu nová soutěž s vlivem persko-arabským a s imitací slohů Ludvíka XV. a XVI., které stávají se opět modními a vyplývá konečně i z výstavních zpráv a referátů, že ještě na světové výstavě pařížské r. 1878 byla většina keramiky dekorována ve způsobu japonském. Že také u nás dekor japonský v keramice s nesmírnou naivností byl imitován, o tom velmi zajímavý doklad podává faiencová deska holičská z XVIII. st. v majetku hr. Andrassyho; rokokové ornamenty pojí se tu s japonskými figurami; jest to ovšem podivné Japonsko,

které na této desce se nám předvádí: japonský panovník, jejž hlavní osoba představuje, kouří z dlouhého čibuku, maje po způsobu indiánském hlavu ozdobenou péry.

Avšak netoliko v keramice, ale i v jiných oborech umělecko-průmyslových dá se sledovati hojný vliv vkusu a dekorace japonské a zejména ploché ornamentální vzory, z nichž v předešlém i v tomto čísle několik ukázek v reprodukci přinášíme a které svědčí o nesmírně bohaté fantasii dekorativní a nevyčerpatelnosti variací při nejrůznějším použití předmětů přírodních, květů, listů, ovoce, ptáků, ryb a geometrických tvarů, byly bezpočtukráte s prospěchem použity vždy, kdy běželo o vzorek elegantní a přece jednoduchý ať již ve vlastním oboru plošného ornamentu, v umění textilním, nebo na tapetách, malovaném papíře, na obálkách nebo pod.

Jak často používá se květin po způsobu japonském k podobným dekoracím, jest víc než s dostatek známo, ano jsou některé květiny, jichž dekorativní použití právě na základě japonisujícího vkusu všeobecně v ornamentálním a dekorativním umění našem se rozšířilo; stačí, uvedeme-li tu chrysanthemum, kosatec a pod. V ohledu tom japonský umělec vládne neomezeným bohatstvím motivů, poněvadž každý zjev domácí své flory dovede s lehkostí překvapující přispůsobiti umělecké stilisaci; abych aspoň jen letmo na tuto zvláštní přednost japonského dekorativního umění poukázal, odkazuji na několik reprodukcí připojených; tak v sešitu předešlém na str. 76 najdeme dekorativně použitý stilisovaný květ glyciny v kosočtvercích, na str. 77 květy chrysanthemy, které střídají se s listy „mitsumaty“ a v čísle tomto přinášíme konečně plošný vzor, při němž použito jest volavky; jak dovede japonský umělec použíti také tvarů geometrických k účelům podobným, o tom podává nám aspoň částečnou představu reprodukovaný zde vzorek, při němž použito réseau šestiboké s kroužky a kvítky.

To byly ornamentální motivy, které esthetika evropská vesměs bezprostředně mohla akceptovati právě tak jako elegantní japonské stilisace květin a dekorativně pohozených ratolístek, při nichž, jakž několik tuto reprodukovaných ukázek dosvědčuje, dbáno jest naturalistní přesnosti a bedlivého studia přírody.

Jest tudíž zcela vysvětlitelno, že i textilní umění evropské zhusta sáhlo k nápodobení těchto plošných ornamentálních vzorů orientálních, přinášejíc mnohdy i méně zvyklé dekorativní motivy japonské jako zvláštní uměleckou novinku, jakým jest ku př. reprodukovaný zde textilní vzor L. Schwarze, komponovaný dle motivů japonských.

Také lakové práce japonské dráždily již od XVII. stol. umělce evropské k nápodobení. Původně posílány byly práce truhlářské na Východ, aby tam lakem byly ozdobeny, poněvadž však nebylo spojení dosti rychlé a transport byl obtížný, vznikla ve Francii, Anglii, Hollandsku i v Německu snaha, aby objeven byl způsob, jak Japonci práce takové provádějí a jest známo, že podnět tento přivodil v následcích svých známý pamětihodný vynález bratří Martinů „vernis Martin“; tito čtyři bratří Martinové, kteří nezamýšleli původně rovněž nic jiného, než docíliti totožného laku

jako byl japonský, přivedli vynález svůj kolem r. 1750 k plnému rozkvětu. Ovšem že i v Německu činěny byly opětné pokusy, aby odkryto bylo tajemství japonského laku, a že i tu k jakýmsi resultátům se dospělo, o tom svědčí okolnost, že Jan Jindřich Stobwasser zakládá r. 1763 v Brunšvíku továrnu na lakové zboží, která ku konci XVIII. st. těšila se pověsti světové a proslula hlavně znamenitými kopiemi galerijních obrazů na tabatěrkách. Továrna tato zanikla teprve r. 1856.

Kresba japonská.

Rovněž i ona okolnost, že Japonci dobrých prací lakových sami vysoce si cenili a jen neradi je vydávali, nutila vynálezce evropské, aby zdvojili svoje úsilí; že však skutečného japonského laku v Evropě nikdy se nedocílilo, toho příčinou byl zajisté pouze jen naprostý nedostatek vlastní podstaty jeho, zvláštní to přírodní šťávy stromu Rhus vernicifera, z níž Japonci lak svůj připravují.

Přes to však i lak Martinův, jenž s japonským má to společno, že může se mýti, byl vynález velice pozoruhodný a složení jeho ani dnes není ještě s naprostou jistotou známo; nábytek jím lakovaný jest od sběratelů vysoce ceněn a proto přirozeně zase od jiných zhusta imitován.

Nová perioda japonského vlivu datuje se od let šedesátých a mezi prvními moderními ukázkami keramickými byl Bracquemondův servic, o němž stala se již zmínka a který byl zároveň dobrým dokladem toho, jak umění naše s prospěchem cizího slohu a jeho dekorativních zásad může použíti. Bracquemond neimitoval tu umění japonské se všemi jeho osobitými nahodilostmi, nechtěl servicem svým klamati, aby vydával ho za japonský, nýbrž zůstal v díle svém moderním umělcem evropským, jenž osvojil si toliko způsob a princip japonské dekorace, používaje motivů a elementů domácích; nešel také vskutku daleko při volbě dekoru a stačila mu naše domácí drůbež a květiny, které uspořádal dle principů japonské dekorace. Z principů těchto jest pak na předním místě vším právem uvésti zásadu dissimetrie, to jest nedbání rovnováhy a ponderace v dekoru, dále plošný dekorativní způsob malby, která podává jen dojem věci a nikoliv přesný naturalistní klam, sluší uvésti i synthetičnost

kresby, spojenou úzce s intelligentní volbou linií a jich zjednodušení za účelem akcentování podstatnosti tvarů.

Dobrý příklad, jaký prací svojí Bracquemond a vedle něho Deck a jiní podali, neujal se bohužel tak, aby uměleckému průmyslu modernímu vyplynul z něho prospěch takový, jaký z rationelního použití dekorativních principů japonských vyplynouti mohl; naopak, většina průmyslníků viděla v tom největší úspěch, když výrobky jejich mohly považovány býti za pravé japonské. Byla to opět pochybená snaha, která domnívala se, že cizí umění s celým svým, nám vzdáleným charakterem dá se vštěpovati na naše domácí tradice umělecké. V jednom ohledu mohly ovšem i tyto imitace míti blahodárný vliv na vývoj našeho uměleckého řemesla, neboť jest známo, že málo kdy projevila se v dějinách umění taková exaktnost a čistota práce, taková bohatost kombinací dekorativních technik a taková volnost kapricicsních nápadů uměleckých jako v umění japonském; ale tu se zase ukázalo, že po řemeslné a technické stránce výrobci evropští daleko ještě nemohli konkurovati s umělci japonskými, s jejich báječně lehkou rukou, s jejich dovedností a s jejich skoro příslovečným nadbytkem času, který japonský umělec práci své mohl věnovati; vyšlo opět na jevo, že po technické a řemeslné stránce umělecký průmysl evropský dosud nevzpamatoval se ještě z naprostého úpadku svého s počátku devatenáctého století. Továrny překonávaly se sice snahou po věrné imitaci japonských výrobků, jak najdeme toho doklady na porculánu, faienci, bronzu a pod., ale vše to na první pohled prozrazuje právě svůj tovární původ, svým nevkusem a hrubostí práce, svým nečistým provedením, chudobou myšlenek i chudostí materiálu.

Kresba japonská.

V této poslední okolnosti, která bohatosti a vzácnosti materiálu se týče a jeho bohatého kombinování, spočívá jak známo jedna z nejznamenitějších stránek japonského umění a stačí poukázati tu jen na přerozmanité kombinace při inkrustaci kovu na kov; v tom ohledu evropský umělecký průmysl zůstal daleko za svými japonskými vzory. Nechci ovšem přímo tvrditi, že by qualita užité látky, otázka to jinak zajisté důležitá,

rozhodovala při tom, jedná-li se o dílo umělecké, chceme-li však dosíci všestranné, skutečné krásy v každém ohledu, nesmíme žádný, sebe podřízenější element pustiti se zřetele.

Jaký vliv japonská kakemona a barevné dřevorytiny měly na malířství, již z předu poněkud jsem naznačil; každý umělec nalezl v nich něco, co mu odpovídalo a co dle svého temperamentu dále mohl rozváděti, všeobecně pak možno říci, že na všechny měl vliv lehký dekorativní jejich ráz, impressionistní dojem celku, překvapující komposice, delikatessa tónu a jemné odstíny koloritu, světlo a vzduch a synthetický, účelně zjednodušené linie; to pouze napověděné, naznačené v obrazech japonských především upoutalo umělce evropské, zvyklé až posud na široké vypravování; malíři učili se nápovědi, skratkům a stupňování impresse pomocí neúplného motivu.

Že stali se Japonci takto učiteli impressionismu, jak správně usoudili již Duret, Duranty a Huysmans, bylo přirozeno, poněvadž vždy milovali to barevné a sluncem osvětlené a znali prchavé effekty slunečního světla.

Impressionism, který v malířství moderním od let sedmdesátých jako nové credo umělecké byl vyhlášen, byl vůdčím principem japonského malířství od staletí; na svém kakemonu podával japonský malíř vždy jen impressi, to jest svůj dojem, nestaraje se nijak o pravidla naší perspektivy ani plastiky. Jest známo, že japonské obrazy jsou úplně plošné dekorace, že věci na japonských obrazech nevrhají ani stínu, že nemají ani reflexů, ani že ve vodě se nezrcadlí. Toto čistě dekorativní a impressionistické pojetí japonského malířství bylo nemalou podporou onoho velikého obratu uměleckého, který u nás pod jmenem impressionismu všeobecně jest znám a jejž bez vlivu japonského těžko bychom si vysvětlili.

O vlastním malířství japonském rozšířeny jsou u nás na mnoze domněnky, jakoby japonští malíři ve svých pracích byli příliš fantastičtí a výstřední; na prvý dojem mohly by snad nám nezvyklé japonské sujety takto působiti, ale péče japonských umělců o pravdivý tvar, a jejich studium přírody jest naproti tomu tak bedlivé, že mohou v každém ohledu býti nám vzorem. O této pečlivosti studia přírody podává Hokusaiův doslov k jeho 100 obrazům hory Fuji charakteristický doklad; Hokusai praví tu: „Od šestého roku svého cítím v sobě nutnost kresliti postavy a věci; když byl jsem 50 let stár, uveřejnil jsem bezpočetné kresby, ale nejsem s ničím spokojen z toho, co vytvořil jsem do svého 70. roku. Teprve ve stáří 73 let pochopil jsem přibližně pravou podstatu a přirozenost ptáků, ryb a rostlin; učiním tedy ve stáří 80 let ještě velké pokroky; v 90 letech vniknu v podstatu všech věcí a až mi bude 100 let, dostoupím vyšší, nepopsatelné dokonalosti; konečně ve 110 letech bude vše, každá čára a každý bod žíti. Zvu všechny, kteří se toho dočkají, aby se přesvědčili, zda dostojím slovu. Psáno ve stáří 75 let ode mne Hokusaie, do kreslení zblázněného starce.“ Zemřel ovšem již ve svém 90. roce (1849).

Sluší však konstatovati, že Japonci i toto nejpečlivější studium přírody jest pouze prostředkem a nikoliv účelem uměleckým a že s tímto naturalismem dovedl vždy podivuhodně spojovati své vlastní geniální imaginace a výplody své bohaté fantasie.

Základní rys této samostatnosti umělecké koncepce vůči přírodě dá se formulovati v jeden významný fakt, jenž také do naší moderní estetiky přešel, to jest zjednodušování kresby a barvy, zjednodušování uměleckých prostředků výrazových. V tom ohledu mohou Japonci býti právem našimi učiteli a mistry, a snahu po zjednodušeném tvaru najdeme zejména u krajinářů jejich, na jejichž obrazech ve velkém prostoru, který nám předvádějí, nenajdeme mnohdy skoro nic, a přece tento prostor jest pln života a pravdy. Jak starým tento princip v japonském umění jest, dokazuje fakt, že provedl ho zcela již Motonobu, malíř, jenž narodil se v druhé pol. XV. stol.; dle tvrzení Gonseho neprovedlo pak umění japonské nic lepšího a delikátnějšího, než jsou jeho kakemona, které nejmenšími prostředky docilují mimořádné impresse.

Od Japonců učili se zakladatelé moderního krajinářství oné zvláštní schopnosti, pozorovati jevy vzdušné a zachycovati prchavé dojmy přírody ve velikých synthetických obrysech, což jest raison d'être moderního krajinářství. V umění japonském vysvětlíme si tuto vlohu z celého způsobu japonského života. Praví se, že Japonci jest smyl pro krásy přírodní stejně vrozen, jako byl vrozen starému Řeku smysl pro plastickou krásu těla. Baron Hübner, jenž po tři roky studoval život japonský, praví ve svém spise „Spaziergang um die Welt", že v Evropě smysl pro krásy přírodní musí uměle býti vypěstován; naši evropští sedláci mluví o úrodnosti polí, o nadbytku vody ženoucí mlýny, o užitkové hodnotě lesů, ale nikoliv o malířských krásách krajiny; jak jinak japonský sedlák, jemu cit pro krásu jest vrozen; může-li, staví si svůj dům na pokraji potoka, pomocí několika vhodně položených kamenů utvoří si malý vodopád, na břehu zasadí si borovici a ohýbá ji přes svůj potůček; vedle zasadí třešni a když tato kvete, má největší radost.*)

Při této neobyčejné zálibě pro přírodu a při svých vynikajících qualitách kreslířských dovedl by tudíž japonský umělec snadno napodobiti přírodu zcela věrně, mohl by býti naturalistou; můžeme pozorovati eminentní vlohu k tomu ve způsobu jak maluje květiny, ptactvo a zvěř, jak dovede přímo sokolím zrakem vypozorovati každý jejich charakteristický tvar i pohyb, ale japonský umělec jde dále, studuje sice přírodu detailně, ale studií svých užívá přece jen k vyjádření svých osobních ideálů a uměleckých záměrů dekorativních, pracuje synthetícky k docílení impresse a nelze popírati, že právě tento charakter japonského umění mocně působil na vývoj malířských myšlenek moderních u nás.

Stopujeme-li tedy pozorně vzájemné vlivy, shledáme, že nebyly to vlastně obsah a cizí, nám nepřístupné elementy japonského umění, které způsobily sympatie našich umělců, nýbrž právě naopak to příbuzné, všeobecné a zásadní, co snadno dalo se ze vzdálené ciziny přesaditi do naší kultury umělecké, poněvadž byly to principy a zásady, které duchu moderního umělce a jeho cítění byly, mohli bychom říci, bližší než zákony abstrahované z antické plastiky. Vedle jmenovaných již principů dekorativní plošnosti, dyssimetrie a synthetického způsobu nazírání, dají

*) Brinckmann, Kunst u. Handwerk in Japan.

Kakemono.

se ještě jiné další zásady konstatovati, které rovněž dnešní esthetika a theorie umění za své přijala.

Jedna z nejpřednějších těchto zásad japonské esthetiky, na kterou ani dnes nelze ještě dosti důrazu u nás položiti, jest, že Japonci nečiní naprosto rozdílu mezi uměním vyšším a nižším, podružným, mezi uměním monumentálním a uměleckým průmyslem, uměleckým řemeslem. Zásada tato spojena jest přirozeně se zásadou účelnosti v umění. Celé japonské umění jest, abychom nového slova užili „vžilé", to jest umění, které vyplynulo z určitých potřeb člověka a jeho bytu a které těmto potřebám jednotlivce nebo společnosti stále slouží. Čistě luxusních předmětů umělecký průmysl japonský nezná; jest známo naproti tomu, že ku př. v keramice evropské již od doby rozkvětu italské majoliky kladla se vždy největší váha na čistě dekorativní, luxusní zboží, mísy, konvice a pod., které na účelnost upomínaly toliko svým celkovým tvarem; stačí připomenouti tu práce Palissyho, nádoby oironské a j. Takovýchto zjevů v keramice japonské nenalezneme a proto zásada účelnosti, zásada applikované dekorace v umění japonském musila evropským průmyslníkům na první pohled býti zjevnou a zároveň vodítkem pro jejich nové, samostatné koncepce, na nichž by požadavky dekorace a účelnosti v jeden harmonický celek splynuly, řídíce se zároveň požadavky materiálu a technického způsobu jeho zpracování, jak na japonských výrobcích všech dob dobře můžeme to pozorovati. Tolik mohli se zajisté průmyslníci naši naučiti z uměleckého průmyslu japonského, že i nejjednodušší účelný předmět nevylučuje vkusného a uměleckého provedení, ano, že právě naopak vytříbený vkus zde zrovna žádá, aby umělec projevil svoji vlohu a aby předmětu denní potřeby prací svou dodal hodnoty umělecké, jak vidíme to na nejprostších předmětech japonské domácnosti, na předmětech, které u nás jen po továrnicku a hrubě se provádějí a jimž nevěnuje se žádné pozornosti umělecké; výmluvným dokladem této zásady japonského uměleckého průmyslu jsou ku př. toilettní předměty dámské, hřebeny, jehlice, štětičky, nebo náčiní stolní, pletené košíčky na květiny a pod., které projevují tolik uměleckého vkusu a tolik extremní technické péče, že málo který výrobek evropský v ohledu tom dá s nimi se srovnati; vezmeme-li do ruky takovýto hřeben ze zlatého laku nebo jednoduchou jehlici do vlasů ze slonové kosti, co tu vynaloženo umění a trpělivé, hravé práce a jak nevyčerpatelný jest výrobce jejich v dekorativních nápadech a ve spojování nejrůznějších materiálů a technik uměleckých; každý takovýto předmět jest malým mistrovským dílem. V tom ohledu evropský umělecký průmysl mnoho mohl se naučiti také z nápěstních terčů japonských mečů, neboť způsob, jak japonský řemeslník tyto dovedl dekorovati, jest jediným svého druhu; nezastavil se tu před žádnou kombinací materiálu; zlaté ratolístky a květy vkládal do kutého železa a ozdobil je ovecem z perel nebo korálů a kolem nechal poletovati vrabce ciselovaného z bronzu; nebo hada umístil, an se proplétá po obou stranách, nebo kobylka, složenou z barevných kovů a drahokamů. Také tvůrcové prací lakových nerozpakují se vložiti na plochu své tabatěrky poletujícího vrabce jemně vyřezaného v rohu, nebo na hřeben ze zlatého laku celý krajinářský pohled s bronzovými domky, třešňovými kvítky ze

slonoviny a letícího havrana z kovu, jehož ocas leskne se v duhových barvách perleti, nebo kapry ve vlnách plovoucí vyřezávané a vykládané; jindy zase s péčí, jež nemá sobě rovné, vyřezává japonský umělec takovýto hřeben ze slonoviny s květy svlačce nebo chrysanthemy a na tenkou, pružnou jehlici do vlasů posadí mouchu, netopýra nebo kraba, minutiésně v rohu vyřezávaného.

Kresba japonská.

Řezbář vloží opět do své práce ratolest chrysanthemy ze slonové kosti a na ní posadí žabku, tepanou v kovu. Shledá tedy každý, že rozmanitost dekorativních myšlenek a volnost v použití materiálu jest v uměleckém průmyslu japonském skoro nevyčerpatelná, a že pověstná trpělivost a přesnost práce nevede, jak by se dalo souditi, k tvrdosti a jednotvárnosti, nýbrž že naopak hlavní moment, kterým japonské umění zjednalo si u nás právem množství nadšených ctitelů a napodobitelů, byla právě veliká jeho dekorativní potence, volnost myšlenky a nevyčerpatelná fantasie.

Z prací těch průmyslníci naši mohli odvoditi celou řadu zásad applikované esthetiky, které mohly se jim státi vodítkem dobrým a spolehlivým ve věcech vkusu.

Avšak netoliko všeobecné zásady, nýbrž i detailní repertoir japonských dekorateurů najdeme zhusta na pracích evropských, více méně přizpůsobený našemu vkusu a našim potřebám. Snadno uhodne každý, odkud pochodí záliba pro chrysanthemum, iris, lotos, nebo záliba pro kusý motiv, kvetoucí větévku

a pod.; jsou to specificky japonské dekorativní motivy, k nimž připojuje japonský umělec kvetoucí strom mume, třešni, smuteční vrbu, bambus, vhistarii (glycinu), sosnu, pavlonii imperialis, z ptactva pak jeřába, volavku, kohouta, bažanta a báječného ptáka fo-ho a dále želvu, žábu, kapra atd. To jsou nejoblíbenější motivy japonské dekorace, které umělec přímo z přírody čerpá a s lehkostí, jež podivení vzbuzuje, dekorovaným předmětům po stránce technické i umělecké přizpůsobuje, řídě se jak požadavky účelnosti, tak i požadavky materiálu a způsobu práce.

Zvláštní ukázkou tohoto způsobu použití naturalistického tvaru k účelům plošné dekorace buďtež šablony pro tištění látek, z nichž několik zde jsme reprodukovali.

Zbývá konečně ještě otázka, jaké stanovisko může v celku umění naše vůči japonským vzorům zaujati. Především jest nade vší pochybnost, že umění evropskému nemůže se nikterak jednati o přesné nápodobení umění japonského ani přímo o nápodobení jeho slohu, poněvadž sloh, který my hledáme, musí vyrůsti z daných předpokladů posavádního našeho uměleckého vývoje, rozdíl pak vkusu našeho od vkusu japonského zůstane povždy velice značným, poněvadž podmíněn jest rozdílem raçy a všech podmínek společenských a historických a podmínek půdy. O co jedině jednati se může každému inteligentnímu umělci a průmysl-

Kresba japonská.

níku, jest pouze tolik, aby všestranně vyčerpal zásadní poučky, které umění japonské o slohu vůbec podává. V tom také spočívala vskutku životní síla japonského umění pro nás v letech sedmdesátých. Bylo tu na jedné straně umění naše, realistní a na druhé straně umění japonské individuální, impressionistní a stilistní; nemohla tudíž ze vzájemného tohoto kontaktu vzniknouti theorie jiná, nežli jest ona, která žádá sice na jedné straně přesné studium přírody, ale vyžaduje na druhé straně, aby studia toho užilo se k projevům nitra, individuality a ducha, to jest poučka, která vede v konsequencích svých k velikému umění stilistnímu, jakožto předpokladu každé monumentální umělecké tvorby. To jest snad jedině správné stanovisko moderní umělecké theorie, při jejíž kristalisaci vlivy japonské popírati se nedají.

Souvisí to s otázkou po moderním našem slohu dekorativním; k tomu směřovaly všechny snahy posledních desítiletí, abychom vytvořili existenční podmínky nového, života schopného umění, umění, které by nebylo právě tím, čím definovaly je staré esthetiky již od dob Aristotelových, to jest, které by nebylo „μιμησις", nápodobení. Že mohli jsme použíti při tom podnětů daných japonským uměním, jest nejlepším dokladem, že v umění tomto jsou vskutku závažné elementy vývojné, které při intelligentním použití mohou dekorativní umění naše v mnohém ohledu vésti na správnou cestu za hledaným cílem. A jako každé velké umění, učí i japonism, že k cíli tomuto nedospějeme jinak, leč přestaneme-li býti otroky přírody — to jest, my musíme studovati a znáti přírodu do podrobna, a nikdo nestuduje ji více než Japonec, ale musíme výsledky studia tohoto podříditi celkovým záměrům a snahám uměleckým, které neplynou z přírody nýbrž z nitra, z ducha a individuality. V umění čistě dekorativním a applikovaném, kde naučili jsme se respektovati účelnost a vlastnosti materiálu i charakter plynoucí z techniky práce, značně k cíli hledanému jsme se již přiblížili. V malířství jeví se záležitost tato již mnohem složitější, ale víme, mnoho-li i tu získali umělci francouzští, kteří japonism objevili a kteří dobře vycítili pokyn, který zavrhoval realism a naturalism, jakožto princip, jenž nikdy nemůže vésti k umění vskutku monumentálnímu; z japonských obrazů a barevných rytin seznali impressionisti důležitost umělecké suggesce a synthetické linie a přesvědčili se o velikém účinu velkých barevných ploch a o účincích volně rozlitého světla a vzduchu.

Největší prospěch vyplynul však průmyslově činným umělcům, které uvedl japonism na správnou cestu, pokud se týká methody, jak vypůjčovati si motivy ze světa zvířecího a rostlinného k účelům dekorativním a které poučil o vysoce cenném principu umělecko-průmyslové tvorby, který s důrazem žádá vždy, aby zadost učiněno bylo účelnosti a aby tvar i dekor přizpůsoben byl užitému materiálu. Také v dekorativním směru poznáme snadno vliv japonismu na práci moderního dekorateura dle nepravidelnosti nahozeného, překvapujícího, ojedinělého nebo neúplného motivu, na zanechání přesných geometrických pravidel, na volnosti a svobodé fantasie.

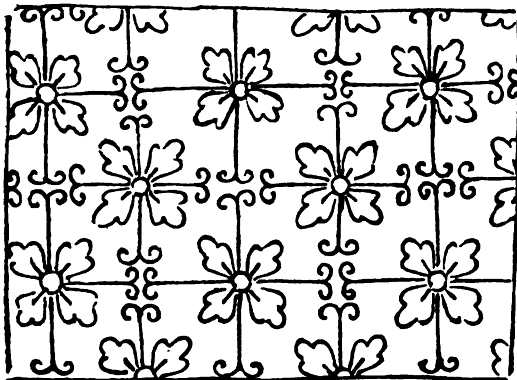
Ať již tedy z jakýchkoliv důvodů, zda vlastní immanentní silou, či uměle, zda nutnou vývojovou logikou dějinnou nebo nahodile vzniklý, prorazil si japonism u nás vítězně svoji dráhu a můžeme vskutku sou-

Kresba japonská.

hlasiti s náhledem, že ti, kdož chtěli zneuznávati dosah vlivu jeho na umění evropské, podali tím jen doklad o tom, že zneuznávají důležitý pramen moderního uměleckého hnutí, že přehlížejí důležité vysvětlení uměleckých snah našeho století a že velmi podstatný element toho, co podmiňovalo dnešní moderní sloh, nepoznávají.

Jakkoliv tudíž všeobecně nelze upříti, že japonism měl a má pro naše umění a umělecký průmysl význam nepopíratelný, nelze přece na druhé straně také dosti varovati před přímým nápodobením uměleckých produktů japonských; řekl jsem již, že sloh, jehož my hledáme, musí býti evropský a musí vyrůstati přímo z daných podmínek osobitého charakteru každého národa a že nemůže nikdy býti japonský, nebo pouhou jeho imitací. Tu netřeba ani připomínati, že takovéto nápodobení v každém umění a v každé době značí úpadek; dějiny učí, že imitace zahubila všechny školy, kterých se zmocnila — důkazů jest dosti; co zbývá ze školy boloňské, co ze školy Davidovy nebo co z naší pražské školy z počátku století? A byli to umělci, při jejichž vystoupení říkali vrstevníci jejich: klobouk dolů, jedná se o genia, a dnes sotva že v depôtech galerijních s nimi se shledáme.

Plošný vzor japonský.

Mohl by ovšem vzhledem k japonismu namítnouti někdo, že interess obchodní zatlačil interess umělecký, že továrníci nuceni jsou hověti vkusu obecenstva, které chce japonerie; to týká se kardinální otázky filosofie umění, zda výrobci nejsou spíše povoláni k tomu, aby řídili a vytvářeli vkus obecenstva, než aby mu podléhali, otázka to, kterou zde nijak nepřísluší rozhodovati. S druhé strany můžeme však upokojiti se opět tím faktem, že každý, komu vskutku by se jednalo o skutečné nápodobení japonských výrobků, shledá zajisté brzo sám, že podniká věc velmi nesnadnou, ne-li nemožnou. Stalo se již dosti pokusů, a při všech vyšlo vždy na jevo, že žádný umělec nemůže nikdy vžíti se tak do cizího mu prostředí, aby umělecký výrobek jeho organicky a cele z tohoto cizího prostředí uměleckého a společenského vyrůstal, poněvadž nikdo nemůže zbaviti se vlastní své individuality a tradic získaných výchovou; my prostě japonské umění nedovedeme nápodobiti tak, aby výrobky naše úplně rovnaly se charakterem svým japonským a nápodobiti je nemůžeme proto, poněvadž každé veliké a vskutku národní umění vyrůstá ze zcela jiných podmínek životních a společenských, s nimiž jest v nejtěsnějším spojení; a tyto podmínky japonského umění zůstanou nám přirozeně vždy cizími.

A konečně i kdybychom připustili, že našli by se u nás tak exaktní lidé, kteří do těchto předpokladů zmíněných úplně by se vžili, byla by to přece jen výjimka a vkus japonský v nejširších vrstvách nemohl by se přece nikdy ujmouti, poněvadž znamenalo by to zavésti k nám zcela novou, cizí kulturu. A i jinak, kdyby snad jen v kupujících kruzích vkus japonismu stal se nutností, nastala by nám jiná, velmi důležitá otázka, zda mohli by při značné konkurenci s japonskými výrobci průmyslníci naši existovati? Japonský import musil by nutně průmyslovou výrobu u nás ochromiti a musila by se vskutku za příčinou ochrany průmyslu cesta přes hranice japonským vzorům pomocí vysokých cel znesnadniti.

Plošný vzor japonský.

Co v druhé polovici našeho století učinilo u nás japonism tak oblíbeným, byla především ona umělecká disposice, která snažila se vyhnouti se opakování starých historických slohů a která chtěla vyhnouti se reminiscencím a stvořiti nový, samostatný sloh. V japonském umění našla disposice tato četné zásady a methodické pokyny, které podporovaly její snahu po novém, nebývalém a samostatném; bylo v umění tom něco, co shodovalo se právě s tím, čeho jsme hledali; japonské umění musilo si umělce evropské nakloniti, poněvadž mluvilo přesvědčivě a poněvadž, vycházejíc z bezprostředního názoru věcí, bylo přece niterné, že vše v něm bylo takt a vrozená noblessa, která tak pamětihodně spojovala se s naivností primitivů a lidí nepokažených, nebo spíše starobylou kulturou zjemnělých.

Nelze se tudíž diviti, že přejímalo se z prvu na mnoze vše, zásady i zevní forma; ale dvěstěletá imitace přesvědčila nás, že na takovéto cestě nelze dospěti k novému a samostatnému umění a uměleckému průmyslu; stalo se mnoho pochybených pokusů, o nichž můžeme dnes zcela otevřeně souditi a z těchto pokusů vychází na jevo, že nemůže jednati se nám o imitaci, nýbrž pouze o intelligentní adaptaci japonských dekorativních principů k účelům umění našeho. Tuto adaptaci musíme si ovšem přirozeně provésti sami, a bylo to velké dětinství, kdyby průmyslníci naši domnívali se, že pomohou evropskému uměleckému průmyslu, dají-li v Orientu zhotovovati přečetné servico, práce lakové, bronzy a pod. dle dodaných evropských motivů a vzorů. To byla směšná naivnost, poněvadž na takovýto způsob mohla vzniknouti jen industrie, která nebyla ani evropská ani japonská; a počínání takovéto musilo by dnes více než kdy jindy vésti k přímé škodě našeho umění a uměleckého průmyslu, poněvadž japonské umění moderní daleko již není tím, čím bylo umění staré, a nemůže nám býti již vzorem, poněvadž jest známo, že nalézá se ve stadiu

Textilní vzor od Ludv. Schwarze.

úpadku vkusu i techniky, a že v Japonsku samém po továrnicku provádějí se dle dobrých starých prací špatné imitace, jimiž zaplavují se umělecké trhy evropské a americké.

Co dobrého a odporučitelného po stránce principielní i technické v umění japonském bylo obsaženo, to vše umění evropské již si osvojilo, a může i na dále vším právem z bohaté této studnice názorných uměleckých zásad čerpati, při tom však musí míti stále na paměti, že toliko vlastní adaptace těchto principů k novým a odlišným úlohám, které klade mu evropská společnost, její kultura a osobitý charakter nazírání a cítění jednotlivých národů, jest činem legitimním, jenž nejen neznamená odvislost, ale svědčí také zároveň o vlastní umělecké intelligenci a samostatnosti; jen slabé, úpadkové umění dovede se zcela připnouti k cizí umělecké formuli a splynouti s ní v jedno, naproti tomu každé velké a skutečné umění musí zůstati vždy původním, samostatným a svým, chce-li znamenati pokrok, přinésti novou notu v dějinný vývoj a býti novou etapou na cestě za novým, hledaným slohem; otrockým, mechanickým a bezduchým přenesením jakýchkoliv hotových útvarů a uměleckých forem cizích nikdy nedospěli bychom k tomuto kýženému cíli.*)

*) Rozprava tato přednesena byla dne 29. ledna 1899 v cyklu přednášek, pořádaném umělecko-průmyslovým museem obchodní a živnostenské komory pražské, při kteréžto příležitosti vyložena byla řada ukázek z oboru uměleckého průmyslu, které chová museum jednak ve svých sbírkách, jednak mezi předlohami. Připojené illustrace reprodukovány jsou vesměs dle těchto předmětů musejních.

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

III.

prostřed stolu stála nádherná kytice ve veliké nádobě z pozlaceného bronzu, na němž kolem těžkých držadel, utvořených z rohů Štěstěny, mezi hvězdami a včelkami poletovali orli.

Po stranách okřídlené bohyně vítězství zvedaly ramena svícnů.

Tento nástolek ve slohu císařství daroval Napoleon roku 1812 hraběti Martinu de l'Aisne, dědečku nynějšího hraběte Martina Bellème.

Hrabě seděl u stolu mezi svými hosty, prokazuje jim přívětivost, poněkud tlumenou, a zasmušilou dvornost, jež způsobily, že zvolen byl, aby u velikého dvoru na severu zastupoval Francii, osamělou a nábožnou.

Pronášel chvílemi bezvýznamná slova, na pravo k paní Garainové, ženě někdejšího strážce státní pečeti, a na levo k princezně Seniavineové, jež, obtížena démanty, nudila se až zoufale.

Proti němu hraběnka Martinová, mající vedle sebe generála Larivièra a pana Schmolla, ovívala vějířem svá jemná ramena.

U dvou polokruhů stolu seděli dále pan Montessuy, statný, s modrým okem a ruměnou tváří, pak mladá sestřenice paní Bellème de Saint-Nom, mávající rozpačitě svýma dlouhýma, hubenýma rukama, malíř Duviquet, pan Daniel Salomon, Pavel Vence, poslanec Garain, pan Bellème de Saint-Nom, neznámý jakýs senator a Dechartre, obědvající zde poprvé.

Hovor, nejprve trhaný a řídký, rozproudil se a vzrostl v neurčitý hluk, nad nějž vynikl hlas Garainův:

„Každá falešná myšlenka jest nebezpečna. Lidé domnívají se, že snílkové neškodí. To jest omyl. Škodí velice. Utopie, zdánlivě nejneškodnější, mívají ve skutečnosti v zápětí škodlivé skutky. Vnukají nespokojenost a nechuť ke skutečnosti."

„Snad je to také tím, že skutečnost není krásná," odvětil Pavel Vence.

Někdejší strážce pečeti honosil se býti přítelem oprav. Prohlásil, že věren svému programu, zůstane vždy věrným sluhou demokracie. Heslo jeho bylo: pořádek a pokrok.

Montessuy odvětil s drsným dobráctvím:

„Buďme upřímní, pane Garaine! Přiznejme se, že žádná reforma není možná, a že může se v nejlepším případě leda změnit barva poštovních známek. Ať už dobré nebo špatné, věci jsou takové, jakými býti musí. Však mění se stále. Ale ve společnosti jako v přírodě přeměny pocházejí z vnitřku."

Lna silně k přítomnosti a nestaraje se o budoucnost, nedal se děsiti socialisty.

Ale hrabě Martin, zasmušilý ve své povaze, měl temná tušení. Zahalenými slovy věstil katastrofu.

Tato slova obavy dotkla se pana Schmolla, jenž jal se chvěti a věstiti.

Jal se vykládati, že národové křesťanští nejsou schopni, aby sami, svou silou vymanili se z barbarství, a že bez židů a Arabů Evropa ještě dnes byla by pohřížena v nevědomost, bídu a krutost jako za dob křížáckých výprav.

„Středověk,“ pravil, „jest skončen jen ve školních knížkách, ve skutečnosti barbaři jsou posud barbary. Posláním Israele jest, aby poučil národy. Socialism vás děsí. To jest zlo křesťanské. A anarchie? Nepoznáváte v ní starou hlízu albigenskou a valdenskou? Jedině Židé mohou zachrániti Evropu od zla, ji sžírajícího. Však oni prohřešili se na své povinnosti. Stali se křesťany mezi křesťany. A bůh je potrestal. Dovolil, aby byli pronásledováni a olupováni. Antisemitism na všech stranách hrozivě bují. Ve Francii uzavírají se před Židy úřady občanské i vojenské. V Rusku pronásledují je jako zvěř. A antisemitism, slyšíte, jest smrt civilisace evropské!“

Tento mužíček měl povahu, zastiňující všechno umění světa. Jsa groteskní a hrozný, děsil hosty svou upřímností. Paní Martinová, již bavil, zalichotila mu:

„Aspoň hájíte svých spoluvěrců,“ pravila. „Nejste, pane Schmolle, jako kterási velice krásná dáma, židovka, jež pokládala za urážku, když četla v novinách, že vítá u sebe výkvět společnosti israelské.“

„Jsem jist, madame, že nevíte, jak krásná jest židovská morálka! Znáte podobenství o třech prstenech?“

Tato otázka ztratila se v hluku rozhovoru, v němž mísila se politika, výstava obrazů, skandály elegantního světa a řeči akademiků.

Hovořilo se o novém románu a o budoucím kuse. Byla to komedie, v níž hlavní úlohu hrál Napoleon.

Hovor obrátil se na Napoleona.

Každý chtěl vylíčiti Napoleona podle pravdy.

Hrabě Martin, sedící proti císařskému daru, mluvil důstojně o Napoleonovi jako organisatoru a administratoru, a stavěl ho velice vysoko jako předsedu státní rady.

Garain tvrdil, že Napoleon v proslulých sezeních pod záminkou, že chce vzíti si tabáku, odnímal radům zlaté jejich tabatěrky, zdobené drahokamy, a že jich nikdy nevracel.

Montessuy chválil Napoleonův smysl pro pořádek.

Malíř Duviquet nenalézal na posmrtném snímku tváře Napoleonovy krásných a mocných rysů, jaké viděti jest na medaliích a poprsích. Soudil z toho, že, jako skutečná tvář Napoleonova, snad ani skutečná duše jeho nebyla napoleonská.

„Tedy proslul Napoleon,“ pravila princezna Seniavineová, „vlastně jen tabatěrkami, o nichž vypravoval pan Garain? Hle, jak časem vše přijde na jevo!“ pokračovala vesele. „Napoleon tedy vlastně nic neučinil a i tvář měl úplně všední!“

Generál Larivière cítil, že musí také něco pronésti, neboť neměl jiné myšlenky, než zalíbiti se Garainovi. Vypravil ze sebe poněkud těžce:

„Napoleon dopustil se chyb. Ve svém postavení neměl se jich dopustit.“

Umlkl, a silně se zarděl.

Paní Martinová otázala se:

„A vy, pane Vence, jak vy smýšlíte o Napoleonovi?“

„Jak smýšlím o Napoleonovi, madame? Že byl stvořen pro slávu, a že ukázal se v ní v skvělé prostotě hrdiny z epopeje. Byl násilný i jemný, a tím hluboce lidský. Chtěl s vzácnou silou to, co většina lidí si přeje. Sám podléhal illusi, již budil v lidu. Věřil ve slávu. Smýšlel o životě a o světě asi jako některý z jeho granátníků. Vážil si upřímně síly. Neměl myšlenky, jež nebyla by stala se skutkem, a všechny skutky jeho byly veliké a obecné. Tato obecná velikost dělá hrdiny. A Napoleon jest dokonalý hrdina. Mozek jeho nikdy nesáhal výš, než kam stačila malá, krásná jeho ruka, jež převrátila celý svět.“

„Dle vašeho náhledu není to tedy genius intellektuální?“ pravil Garain. „Soudím také tak.“

„Zajisté,“ odvětil Pavel Vence. „Neměl totiž ducha spekulativního. Na Sv. Heleně, když mluví o Bohu a o duši; mluví jako čtrnáctiletý školák. Omezil na zemi svůj mocný sen o životě. Ve svém strašném dětinství domníval se, že člověk může býti veliký; a toto dětinství neopustilo ho ani s časem ani s neštěstím. Jeho duše, stále nová, obrozovala se každého jitra. První den, když viděl, jak slunce vystupuje nad smutné skály Sv. Heleny, vyskočil z postele, hvízdaje si romanci. To jest klid duše povýšené nad štěstí a hlavně lehkost ducha schopného obrození.“

Garain, jenž neměl rád podobných duchaplných obratů myšlenek a řečí, chtěl ukončiti tento hovor.

„Slovem,“ pravil, „byl netvor v tom člověku.“

„Není netvorů,“ odvětil Pavel Vence. „A lidé, již za ně bývají pokládáni, budí hrůzu. Napoleon však byl milován celým národem. V tom byla jeho síla, že každým krokem budil kolem sebe lásku. Radostí vojínů jeho bylo, zemříti za něho.“

Hraběnka Martinová byla by si přála, aby také Dechartre projevil své mínění. Ale on bránil se tomu s jakousi hrůzou.

„Znáte podobenství o třech prstenech?“ otázal se pan Schmoll.

Hlasy mísily se s jasným cinkotem stříbra. V jídelně panoval těžký, horký vzduch. Růže zvolna opadávaly na stůl. Myšlenky stoupaly k hlavě ohnivěji.

Generál Larivière dělal plány.

„Až mi useknou ucho,“ pravil k své sousedce, „půjdu žíti do Toursu. Budu tam pěstovat květiny.“

Princezna Seniavineová škádlila poslance:

„Vy tedy, pane, nevíte, že člověk může činiti stejné věci z různých pohnůtek?“

Montessuy přisvědčoval.

„Máte pravdu, madame, skutky nedokazují nic. Tato myšlenka jest ostře vyjádřena v jedné episodě ze života dona Juana, jež nebyla známa ani Molièrovi ani Mozartu, však uchovala se v jakési anglické legendě.

Dovídáme se tam, že veliký svůdce nedospěl k cíli u tří žen. Jedna byla měšťka: milovala svého manžela; druhá byla jeptiška: nechtěla zrušiti svůj slib. Třetí, jež dlouhý čas vedla prostopášný život, byla, pozbyvši krásy, služkou v bídné krčmě. Po všem, co prožila a viděla, nebyla jí láska už ničím. Tyto tři ženy stejně se zachovaly z různých důvodů. Skutek nedokazuje nic. Souhrn skutků, jejich tíha činí váhu bytosti lidské."

Paní Martinová povstala a přijala rámě generálovo.

Přešli do salonu.

Nymfy na čalounech marně se usmívaly na hosty, tito si jich nevšímali.

Paní Martinová podávala kávu se svou mladou sestřenicí.

Přišedši k Pavlu Vence, pochválila jeho řeč při stole.

Pak obrátila se k Dechartreovi.

„A máte vy Napoleona rád?"

„Madame, nemám rád revoluci. A Napoleon jest revoluce vyzbrojená."

„Proč jste to neřekl u stolu, pane Dechartre? Ale pozoruji, že před širokým obecenstvem nemluvíte rád duchaplně."

Hrabě Martin odvedl muže do kuřárny.

Pavel Vence osaměl s dámami.

Princezna Seniavineová otázala se ho, dokončil-li svůj román a jaký jest jeho obsah.

Byla to studie, v níž snažil se dosáhnouti pravdy, vyvozené z logické řady zjevných pravděpodobností.

„Tím," pravil, „román nabude mravní síly."

Přála si věděti, je-li to román pro ženy. Doznal, že není.

„Chybujete, pane Vence, že nepíšete pro ženy. Jest to vše, co vynikající muž může pro ně udělat."

Tázal se jí, co tím myslí.

„Přišla mi ta myšlenka proto, že vidím, jak všechny intelligentní ženy provdávají se za hlupáky."

„Již je nudí."

„Ovšem! Ale lidé vynikající nudili by je ještě více. — — Ale řekněte mi obsah svého románu!"

„Přejete si to?"

„Nepřeju si nic!"

„Nuže: Jest to studie mravů, příběh mladého dělníka, čistého a cudného jako dívka, s duší panenskou, uzavřenou. Jest ciselér a dobře pracuje. Večer studuje u své milované matky. Čte knihy. V ducha jeho, prostého a přímého, myšlenky zarážejí se jako koule do zdi. Nemá potřeb. Nemá ani vášně ani neřestí, jež poutají nás k životu. Jest osamělý a čistý. Vzbudí se v něm hrdost na jeho silné cnosti. Žije mezi skleslostí a bídou. Vidí trpět. Má v sobě obětovnost bez lidskosti; má onu chladnou milosrdnost, jíž říká se altruism. Není lidský, poněvadž není smyslný."

„Ah! Člověk musí býti smyslný, aby byl lidský?"

„Ovšem, madame. Soucit jest v útrobách, jako něžnost jest v kůži. Není dosti intelligentní, aby pochyboval. Jest věřící. Věří všemu, co četl. A četl, že k obecnému blahu není nutno nic než zničiti společnost. Mučí ho žízeň po mučenictví. Jednoho jitra, objav svou matku, odejde. Číhá

na poslance socialistického ze svého okresu, vrhne se naň a vrazí mu nůž do těla, volaje: ‚Ať žije anarchie!‘ Jest zajat, uvězněn, souzen a odsouzen k smrti. To jest můj román.“

„Nebude příliš zábavný,“ pravila princezna. „Ale to není vaší vinou. Vaši anarchisté jsou právě tak bojácní a umírnění jako ostatní Francouzi. Rusové, pustí-li se do toho, mají více odvahy a obraznosti.“

Paní Garainová, majíc bradu měkce opřenu o ňadra, dřímala v klidu své duše dobré hospodyně a snila o své zelinářské zahradě na břehu Loiry, kde vítaly ji při příjezdu zpěvácké spolky.

Josef Schmoll a generál Larivière vyšli z kuřárny, majíce oko ještě rozveseleno kluzkými vtipy, jimiž se navzájem častovali.

Generál usedl mezi princeznu Seniavineovou a mezi paní Martinovou.

Jal se vypravovati o své projížďce v Lesíku.

„Bylo psí počasí. Sešel jsem se tam s Le Ménilem. Byl jsem mrzut. Posmíval se mi ve svém nitru, pozoroval jsem to. Domýšlí se, jsem-li generál, že mám milovati vítr, dešť a sníh. Jest to absurdní! Pravil mi, že špatné počasí není mu nepříjemné, a že příští týden pojede na liščí hon se svými přátely.

Nastala pomlčka, potom generál pokračoval:

„Přeji mu dobrou zábavu, ale nezávidím mu. Hon na lišku není příliš příjemný.“

„Ale jest užitečný,“ pravil Montessuy.

Generál pokrčil rameny:

„Liška jest nebezpečna drůbeži jen na jaře, když živí svá mláďata.“

„Liška raději má oboru než dvůr. Jest to povedený pytlák, jenž neškodí tolik rolníkům jako myslivcům. Mohl bych o tom vypravovat.“

Tereza, roztržitá, neslyšela princeznu, jež ji oslovila.

Uvažovala:

„Ani mi nesdělil, že odjede! . . .“

„Nač myslíte, má drahá?“

„Na nic zajímavého.“

IV.

V pokojíku, temném a mlčelivém, vystlaném záclonami, koberci, polštáři a medvědími kožemi, zbraně leskly se při svitu krbu na zdech mezi pobledlými cetkami kotillionů, nastřádanými za tři zimy.

Na skříni z růžového dřeva stál zlatý pohár, cena z některé společnosti sportovní.

Na malované, porcelánové desce stolečku stála křišťálová, zlatem zdobená nádoba, v níž rozkládaly se větve bílého šeříku.

A všude chvělo se světlo ve vlahém stínu.

Tereza a Robert, jsouce uvyklí této temnotě, pohybovali se lehce mezi známými předměty.

Robert zapálil si cigaretu, an zatím Tereza, stojíc před zrcadlem, v němž sotva se viděla, zády obrácena ke krbu, splétala si vlasy.

Nechtěla ani lampy ani svíček.

Vybírala jehlice z malé nádobky z českého skla, stojící na stole, v dosahu její ruky, už po tři léta.

Pohlížel na ni, jak do zlatého proudu svých vlasů rychle nořila své bělostné prsty, an její tvář, ztvrdlá a zbrunatnělá stínem, brala na sebe jakýsi výraz tajemný, téměř znepokojivý.

Nemluvila.

„Nejsi snad mrzuta, má drahá duše?“

A když ji nutil, aby něco odpověděla, pravila:

„Co chcete, abych vám řekla, milý příteli? Nemohu než opakovat, co jsem už pravila. Shledávám podivným, že zvídám o vašich úmyslech a záměrech teprve od generála Larivièrea.“

Věděl dobře, že horšila se k vůli tomu a že proto chovala se k němu chladně a uzavřeně; cítil nedostatek oddanosti, jež jindy dělala ji tak rozkošnou.

Ale tvářil se, jako by to pokládal jen za pomíjející nelibost.

„Má drahá, vysvětlil jsem vám to již. Řekl jsem vám a opakuji, že právě, když sešel jsem se s Larivièrem, obdržel jsem psaní od Caumonta, připomínající mi slib, že přijedu k němu na liščí hon. Odpověděl jsem obratem pošty. Lituji, že mne generál Larivière u vás předešel, ale to není přece tak důležité.“

Majíc ruce pozdviženy nad hlavou, obrátila se k němu s klidným pohledem, jemuž nerozuměl.

„Vy tedy odjedete?“

„Příští týden, ve středu nebo ve čtvrtek. Zůstanu tam nejdéle deset dní.“

Posadila si na hlavu klobouček z vydřiny, ozdobený větvičkou jmelí.

„Nedá se to odložiti?“

„Oh! Nikoliv! Za měsíc liščí kůže byla by již bezcenná. A pak jsou pozváni dobří přátelé, jež by má nepřítomnost velice mrzela.“

Připevnivši si klobouček dlouhou jehlicí, svraštila obočí.

„Jest ta honba velice zajímavá?“

„Ano, velice zajímavá, poněvadž lovec musí snažiti se vyzkoumati úskoky liščí. Intelligence tohoto zvířete jest skutečně obdivu hodna. Pozoroval jsem v noci lišky honící zajíce. Uspořádaly opravdovou honbu i s nádháněči. Ujišťuji vás, že není snadno vypuditi lišku z jejího brlohu. Takový hon jest velmi veselý. A k tomu má Caumont výborný sklep. Mně ovšem jest to lhostejno, však na jiné působí takový zásobený sklep velmi přitažlivě. Slibuji vám, že vám přivezu půl tuctu krásných koží.“

„Co bych s nimi dělala?“

„Oh, dělají se z nich velice krásné koberce.“

„Oh! . . . A budete honit celý týden?“

„Nikoliv, ne úplně. Nalézaje se blízko Sémanvillu, zajedu na dva dny ku své tetě do Lannoixu. Očekává mě. Minulého roku v tu dobu byla u ní velice krásná společnost. Měla u sebe své dvě dcery a své tři neteře s manžely. Všechny jsou hezké, veselé, roztomilé a bezúhonné. Zdržím se tam dva dny.“

„Ale, milý příteli, zůstaňte tam, dokud vás to bude těšit. Velice bych se rmoutila, kdybyste k vůli mně zkrátil si pobyt tak příjemný.“

„Ale vy, Terezo?“

„Já, milý příteli, už nějak si pomohu.“

Oheň pohasl. Stín rozložil se mezi nimi.

Pravila snivým hlasem, jako v očekávání:

„Pravda, že není opatrné nechati ženu samotnu.“

Přiblížil se k ní, hledaje v temnotě jejího pohledu.

Ujal ji za ruku.

„Milujete mě?“

„Oh, ujišťuji vás, že nemiluju nikoho jiného ... Však ...“

„Co chcete říci?“

„Nic. Myslím si ... myslím si tohle: jsme odloučeni po celé léto, v zimě strávíte ve své rodině nebo mezi svými přátely aspoň polovinu všeho času — nu, myslím si, vídají-li se lidé tak zřídka, že nestojí vůbec za to, aby se vídali.“

Rozžal svíčku.

Tvář její ozářila se tvrdě a otevřeně.

Pohlížel na ni s důvěrou, pocházející méně z důvěřivosti, vlastní všem milencům, nýbrž spíše z důstojnosti ducha, jež mu byla vrozena. Věřil jí z prostoty své a z předsudků svého vychování.

„Terezo, miluji vás a vy milujete mě, vím to. Proč mne mučíte? V některých okamžicích jste opravdu tvrdá a krutá.“

Potřásla prudce hlavou:

„Co chcete? Jsem chtivá a umíněná. Jest to v krvi. Jsem podobna svému otci. Znáte Joinville? Viděl jste zámek, stropy od Lebruna, koberce, pracované v Maincy pro Fouqueta, viděl jste zahrady, provedené dle plánů Le Nôtra, viděl jste park, lesy? — Řekl byste, že krásnějších není ve Francii! Ale neviděl jste pracovnu mého otce: stolek z bílého dřeva a krabici z mahagonu. Odtud pochází vše. Na tom stole, před tou krabicí, můj otec počítal a počítal celých čtyřicet let; nejprvé v skromném pokojíku na náměstí Bastilly, pak v obydlí našem v ulici Maubeuge, kde jsem se narodila. V té době nebyli jsme ještě příliš bohatí. Viděla jsem skrovný salonek s rudým nábytkem, jejž matka má tak milovala. Jsem dítě měšťanského parvenu, nebo dobyvatele, jest to totéž. My jsme lidé zištní. Můj otec chtěl získati peněz, nabýti všeho, co možno koupiti. Já ... já chci dobýti si a získati ... co? ... Ani nevím ... štěstí, jež mám ... nebo jež nemám! ... Jsem chtivá po svém způsobu, chtivá illuse, snu ... Oh! Vím dobře, že vše to nestojí za namáhání, ale právě ta snaha má cenu, poněvadž tato snaha jsem já, můj život ... Jsem chtivá užívati, co miluji, neb co domnívám se milovati. Nechci nic ztráceti. Jsem jako otec. Žádám, co mi náleží. A pak ...“

Stlumila hlas:

„A pak jsem smyslná ... Slyšíte, můj drahý! ... Nudím vás. Co chcete? Neměl jste mě k sobě poutati.“

Tato příkrost výrazu u Terezy rušívala často jeho štěstí.

Ale nereptal.

Jsa citliv vůči všemu, co dělala, nebyl nikterak citliv vůči tomu, co říkala a nepřikládal významu slovům, pocházejícím od ženy.

Sám málo mluvě, neměl ani tušení, že ze slov mohly by vzejíti také skutky.

Ačkoliv ji miloval, či spíše poněvadž ji miloval silně a důvěřivě, domníval se, že musí odpírati rozmarům jejím, jež pokládal za absurdní.

Tak podařilo se mu býti pánem, nepohněval-li ji, a ve své naivnosti chtěl býti jím vždy.

„Víte dobře, Terezo, že nepřeju si nic, než abych ve všem byl vám příjemný. Nebuďte tedy rozmarná vůči mně.“

„A proč neměla bych býti rozmarná? . . . Nechala-li jsem dobýti se, nebo dala-li jsem se sama, nebylo to zajisté z rozumu ani z povinnosti, bylo to . . . z rozmaru.“

Pohlédl na ni překvapeně a smutně.

„To slovo vás mrzí, milý příteli? Dejme tomu, že bylo to z lásky. A skutečně, učinila jsem to z hnutí srdce, a poněvadž jsem cítila, že mne milujete. Ale láska má býti radostí, a nenalezám-li v ní uspokojení toho, co nazýváte rozmarem, a v čem vlastně kotví má touha, můj život a láska sama, nechci té lásky vůbec a chci raději žíti sama . . . Vy mě překvapujete! Mé rozmary! Což jest v životě něco jiného? Což vaše honba na lišky není také rozmarem?“

Odvětil velice upřímně:

„Kdybych nebyl slíbil, přísahám vám, Terezo, že bych vám s velikou radostí obětoval tuto zábavu!“

Cítila, že mluvil pravdu. Věděla že velice přísně plní všechny své sliby a závazky společenské. Vždy poután svým slovem, vnášel ve svazky společenské úzkostlivou pečlivost svědomí.

Pozorovala, že naléháním přiměla by ho, aby neodjel.

Ale bylo již příliš pozdě. Nechtěla zvítěziti. Od té chvíle hledala jen krutou radost porážky.

Tvářila se, jako by výmluvu jeho pojímala vážně, ačkoliv pokládala ji za malichernou.

„Ah! vy jste slíbil!“

A povolila lstivě.

Nejprve byl překvapen, pak počal se v nitru radovati, že ji přesvědčil. Byl jí vděčen, že netrvá na svém.

Objal ji kolem pasu a dával jí na šíji a na víčka krátké, počestné polibky, jako za odměnu.

Chtěl jí horlivě věnovati všechny dny, jež ještě ztráví v Paříži.

„Mohli bychom se, má drahá, viděti třikrát nebo čtyřikrát před mým odjezdem, a ještě častěji, přejete-li si. Budu vás očekávati, kdykoliv zachce se vám přijíti. Chcete zítra?“

Pro své zadostučinění pravila, že nemůže přijíti ani zítra ani jindy.

Velice laskavě vykládala své příčiny. Překážky zdály se býti nejprve nevelkými; návštěvy, zkoušení šatů, dobročinný bazár, výstavy, prohlížení koberců, jež chtěla koupiti, a podobné.

Však při bližším nahlédnutí překážky rostly, kupily se: návštěv nebylo možno odložiti; výstava byla již na sklonu; koberce měly odeslány býti zase do Ameriky. Slovem, nebylo možno, aby se s ním před odjezdem jeho ještě sešla.

Poněvadž podle povahy své přikládal důležitosti podobným příčinám, nevšiml si ani, jak nepřirozené jest toto jednání Terezino.

Zaražen touto nepřehlednou hradbou povinností společenských, nenaléhal již, zůstal nešťasten a zamlklý.

Tereza pozvedla levou rukou oponu, a pravici položila na klíč ve dveřích; zde, v rámci pestrého orientálního tkaniva, otočila hlavu k svému příteli, jehož opouštěla, a pravila k němu hlasem posměšným však důrazným:

„S bohem, Roberte! Bavte se dobře! Mé návštěvy, mé nákupy, vaše honba, to vše není nic. Ale to je pravda, že z takových „nic“ složen jest osud člověka. S bohem!“

Vyšla.

Byl by ji rád provázel, však dbal pečlivě, aby objevil se s ní na ulici jen, když sama přímo k tomu ho vyzvala.

* * *

Venku pocítila Tereza náhle, že stojí sama, úplně sama ve světě, bez radosti a bez bolesti.

Vrátila se pěšky jako obyčejně. Byl večer, vzduch byl ledový, jasný a klidný.

Však ulice, jimiž ubírala se ve stínu, místy světly protkaném, obklopovaly ji sladkou vlhkostí města, jež jest tak milá měšťákům a již pociťují i v chladu zimním. Ty krámky malých obchodníků, ta jednotvárná okna nebyla jí sice ničím, přece však pociťovala kouzlo jakéhosi přátelství k těmto věcem a zdálo se jí, že ty kameny, ty dveře domovní, ta světla, tam nahoře v oknech, že vše to jest jí příznivo.

Byla sama a chtěla býti sama.

Připadalo jí, že dnes naposled přechází mezi dvěma obydlími, jež byla jí obě téměř stejně domovem, že po dnešku nebude už pro ni návratu.

Proč? Co stalo se dnes? Malé nedorozumění, ani ne hádka.

A přece měl ten dnešek podivnou, pronikavou příchuť, jež ničím a nikdy už nedala se zapudit.

Co se stalo? Nic! A toto „nic“ setřelo vše!

Měla jakousi temnou jistotu, že již nikdy se nevrátí do pokoje, jenž ještě před okamžikem zavíral v sobě nejdražší tajemství jejího života.

Byl to poměr vážný. Poddala se vážně, poddala se jaksi nutnosti.

Jsouc stvořena pro lásku, a při tom velice rozumná, neztratila, oddávajíc se, pud rozvahy a potřebu jistoty, jež byly v ní velice silně vyvinuty.

Nevolila sama; nechala se rovněž podmaniti náhodě nebo překvapení. Učinila co chtěla, pokud člověk v těchto věcech může jednati dle své vůle.

Neměla čeho litovati. Choval se k ní vždy slušně. Tohoto svědectví nemohla odepříti muži svého poblouzení.

Přes to cítila, že vše jest skončeno a sice zcela přirozeně skončeno. Přemítala s chladnou melancholií:

„Tři léta mého života! Počestný člověk mne miluje, a já miluji jeho. Kdybych nebyla milovala, nebyla bych se oddala. Nejsem ženština lehkovážná.“

Však citů z oné doby, hnutí duše své a svého těla nemohla již nalézti.

Pamatovala si nepatrné a úplně bezvýznamné okolnosti: květiny na stolech a obrazy v pokoji; byl to pokoj v hotelu. Připomněla si slova poněkud směšná a téměř dojemná, jež jí řekl.

Ale zdálo se jí, že dobrodružství toto stalo se ženě jiné, jakési cizí osobě, jíž neměla příliš ráda, a jíž naprosto nerozuměla.

A vše, co stalo se před chvílí, bylo jí tak daleké! Lože, šeřík v křišťálové nádobě, skleněná míska, z níž vybírala své jehlice, vše to jakoby viděla jen oknem, jdouc kolem ulicí.

Necítila ani trpkosti ani smutku. Neměla, co by odpouštěla!

Tento odjezd na týden nebyl zradou, nebylo to provinění vůči ní; nebylo to nic a bylo to vše!

Byl to konec! Věděla to. Chtěla učiniti konec! Chtěla to, jako padající kámen chce padnouti.

Bylo to uposlechnutí všech tajných sil její bytosti a přírody.

Pravila si:

„Nemám příčiny, abych ho milovala méně. Což ho již nemiluju? Milovala jsem ho vůbec někdy?"

Nevěděla. Bylo jí to lhostejno.

Po tři léta scházela se s ním dvakrát nebo třikrát týdně. Byly měsíce, kdy se vídali denně. A to že by nemělo významu? Ale život vůbec nemá významu A co člověk do něho vkládá, jest přece všecko směšně malicherné.

Konečně, stýskati si, nebylo proč. Ale přece bylo lépe skončiti. Tím končily všechny její úvahy. Nebylo to rozhodnutí; rozhodnutí lze změniti. Bylo to vážnější: byl to stav její duše a jejího těla.

Přišedši na náměstí, kde uprostřed, blíže kostelíčka venkovského slohu stála kašna, připomněla si náhle kytičku fialek, již dal jí kdysi na Malém mostě blíže Notre-Dame.

Toho dne se milovali snad více než jindy.

Srdce její obměklo při té upomínce. Hledala, ale nenašla ničeho. Kytička zůstala sama, osamělá v její upomínce.

Když tak kráčela v zamyšlení, muži jdoucí kolem, oklamáni prostotou jejího úboru, počali ji stopovati. Jeden činil jí nabídku: oběd v uzavřeném pokojíku a divadlo.

V nitru svém byla tím rozveselena a vyrušena z myšlenek. Přesvědčila se, že vlastně není nijak dojata. Pomyslila si: Jak počínají si jiné ženy? — — „Pak jsem doufala, tak pevně jsem doufala, já jsem si tak domýšlela, že svůj život nepromrhám! Ale ostatně, jaké ceny má ten život!"

Když na jednom místě přecházela pozorně přes cestu, rozkopanou k vůli pracím podzemním, zpozorovala, že na druhém konci kdosi na ni čeká. Poznal ji a pozdravil. Byl to Dechartre.

(Pokračování.)

O všeslovanském jazyku.

Úvaha Josefa Holečka.

(Dokončení.)

azval jsem myšlenku o společném spisovném jazyku slovanském neuskutečnitelnou. Snad se mýlím? Snad při dobré, společné vůli všech slovanských národů nemožné najednou by se ukázalo možným? „Jen dosti slovanského nadšení je nám třeba!“ slyším okřikavě volati ty, kteří s nadšením vstávají, s nadšením ulehají, s nadšením svou krmičku pojídají, a na ulici spíše vyjdou bez bot, než bez nadšení. Uvažujíce o možnosti společného jazyka slovanského, musíme míti nejprve na paměti, že Slované v době historicky zbadatelné společného jazyka již neměli. Neměli ho, račte pozorovati, za svého stavu prvobytného, a co z tohoto stavu vykročili na dráhu kultury, každý krok na té dráze znamená větší oddalování od společného prapůvodu, prakultury, prajazyka. Nepřetržitý vývoj slovanských literatur jde svým postupem před se a jím se tříbí a zdokonalují charakterné, individualné vlastnosti jazyků. Kdo by chtěl tento přirozený pochod změniti a zastaviti, jednal by tak pošetile, jako ten, kdo by chtěl změniti nebo zastaviti běh slunce. Všecek moderný rozvoj zakládá se na tom, že člověk snaží se uvésti jej na dráhu přirozenou a tím mu pojistiti pravidelnosť a stálosť. Národové slovanští, kteří dotud organisované a mnohostranné literatury vytvořili, nemohou náhle strhnouti si nad hlavou klenbu chrámu, který budují, neboť potom nebylo by ani chrámu, ani jeho stavitelů. O, myšlenka o společném spisovném jazyku slovanském je veliká, o tom není sporu! Ale Slované mají před sebou tolik neodkladné a již kvapné práce, mají rozřešiti tolik perných životných úkolů, že nikterak nemohou a nesmějí, v zájmu svého života nesmějí vybírati si z nich jen úkoly veliké, nýbrž musejí konati to, co je nevyhnutelně nutné.

Otázka, budou-li Slované míti společný spisovný jazyk, není aktualná a Slované klidně mohou zůstaviti historii, aby ji zodpověděla. Že by Slované nesmírně získali na síle a světovém významu, kdyby měli společný spisovný jazyk, je právě tak pravda, jak to řekl pan Kornilov. Totiž kdyby jej bylo lze již dnes a nejdéle zítra zavésti, protože v prodlévání je nebezpečí. Ale to možno není, o tom ani řeči není. Kdo pak by měl společný spisovný jazyk proklamovati? Kde jsou sbory, kde jsou jednotlivci, kteří by měli právo o té otázce se usnášeti? A kde jest výkonná moc, která by usnesení jejich provedla?

Vím ze zkušenosti, že mnozí Rusové, snící o společném spisovném jazyku slovanském, ještě v minulém desítiletí představovali si provedení věci nejen jako možné, nýbrž dokonce jako velmi snadné. Zástupci národa na sněmu odhlasují o tom zákon a hotovo! Od čeho by byly chvá-

lené jejich konstituce, kdyby se nemohli platně usnésti o něčem, co by jim tak prospělo, co by je učinilo velikými, mocnými, od nepřátel obávanými, jako společný spisovný jazyk? Po desíti letech titéž Rusové mohou viděti, že ani skromné návrhy českých poslanců na zavedení ruštiny jako povinného či nepovinného předmětu do některých českých škol nedají se hladce provésti, a to ani v době přátelství rakousko-ruského.

Aby někdo některým jazykem mohl spisovati, musí jej znáti tak dokonale, jak je možno pouze při jazyku materském. A nepostačuje jen znalosť. Zvláště belletrista musí míti vyvinutý cit pro každé slovo, každý tvar, každý prvek jazyka, aby se stal pod rukou jeho tak tvárným, jako hlína pod prsty sochařovými. Tento cit je nejžárlivější láskou. On je pramenem nejen činnosti literaturné, nýbrž i vůbec života národního, protože každému příslušníku národa více nebo méně je vrozen. Jej v sobě mrtviti může jen ten, komu i vlastní duchovný život, i život jeho národa je lhostejný. Nic jiného, leč nepřebrané bohatství tohoto citu dává Slovanům takovou životnosť, že se podobají nezmarům. Vidíme před svýma očima případy, jak Slované, dávno považovaní až do posledního človíčka za vyhynulé, pozbyvší spojitosti se svou historií, aneb ani historického života neměvší, po mnohá staletí vychovávaní v ovzduší jazyka nepřátelského, ještě si zachovali zbytky původního jazyka materského. V jednom okrese hanoverském úřadní statistika roku 1890 konstatovala jsoucnosť 20 pct. obyvatelstva slovanského kmenu Polabanů, jenž dávno byl jmín za vymřelý. Snad bude podobných zbytků objeveno více i v jiných okresech, v jiných zemích. Objevení Slovanů v severní Italii jest jevem podobným. To jsou fakty pro Slovana tak radostné, tak neobyčejné, tak zázračné, že srdce i duše jeho cele musejí býti jimi zaujaty. Z nich Slovan nabývá jistoty, že jeho plémě je věčné, že jest určením jeho, aby přetrvalo své nepřátele i jejich zlobu a přivedlo v dějinách světových k platnosti cosi jiného, co není v národech jiných a co Prozřetelnosť uložila vykonati pouze Slovanům. Mně tyto živé relikvie slovanské ve své početné nicotnosti zdají se pendantem stále rostoucí obrovitosti Ruska. Pravý Slovan musí srdcem svým objímat nejen největší, nýbrž i nejmenší Slovany. Jejich boje, potřeby, tužby, nevybočujíli z rámce obecně slovanského, musejí srdci jeho býti tak blízky, jako boje, potřeby a tužby vlastního jeho slovanského kmenu. Žádná hrstka, žádná špetička lidu slovanského nesmí mu býti lhostejna. V nejzazším, nejzapadlejším koutě světa slovanského musí býti neli s účinnou pomocí, aspoň s teplým slovem útěchy a povzbuzení.

Mezi Rusy jsou tací Slované, sám jich znám několik. Ale také jsou mezi nimi tací, kteří se příliš ješitně kochají vlastní velikostí a silou, a na všecky menší Slovany pohlížejí dnes útrpně, zítra pohrdavě. Ti útrpní po způsobu p. Kornilova praví Slovanům: „Rusko je zářné světlo, přijďte k němu ze svých temnot a ze svého mrazu a ono vás osvítí i ohřeje!“ Ach běda, Rusko p. Kornilova z dálky se třpytí jako slunce, ale z blízka je ledová hora, která ani nesvítí, ani nehřeje, ani není dodostupna! A ono Slovanstvu nesmí býti ledovou horou, nýbrž opravdovým sluncem hřejícím i sílícím, život dávajícím. I nejposlednější slovanský kmen, nejslabší a osudem nejvíce zbitý má svůj úkol na místě, které

mu vykázáno. Na tom místě, byť to byla mrtvá stráž, konati musí svou povinnosť, jež mu musí býti nade všecko dražší. V tom jest jeho povinnosť nejen k sobě samému, nýbrž i ke Slovanstvu. Čím útlejším organismem je některý kmínek slovanský, tím více péče mu třeba věnovati, tím více jej třeba ochránit a ošetřovat, neboť jeli Slovanstvo dospělé, nesmějí se mu ztrácet nejen národové, nýbrž ani jednotlivci, nejen země, nýbrž ani pídě půdy. A dospělosť Slovanstva musí se zračiti v jeho přirozeném a uznaném vůdci, v Rusku.

Jeli Rusko sobě vědomo svého slovanského úkolu, chceli skutečně býti náčelníkem Slovanstva, věc neobjeví se mu tak prostou, jako panu Kornilovu. Rusové musejí zapomenouti ospalé fráze, že Rusko pro Slovany učinilo dosti již svojí jsoucností. Musejí sestoupiti se širokého svého lože a znovu přijíti k Slovanům, jako dříve dělávali, a navrátiti se k porozumění Slovanstvu. Přirovnávali Slovanstvo k starému Řecku, rovněž rozdělenému na několik kmenů. Přirovnávali je lípě, jejíž kmen rozvětvuje se v několik konárů, jež opět pouštějí ze sebe větve, sněti, haluze, ratolesti. Ne, Slovanstvo je pestrá lučina, plná květů, plná barev, plná vůně! V nepřebrané pestrosti, v nevyčerpatelné, kaleidoskopické rozmanitosti jest jeho nekonečný půvab. Příčina toho netkví pouze v rozličnosti životných a historických podmínek, nýbrž také ve vlastnostech slovanského jazyka, jenž je nad jiné tvárný a ohebný. Jiné jsou mechanismem, jazyk slovanský jest organismem. Proto je tak milován, proto je nenahraditelný každému, kdo se jím naučil myslit a cítit.

Není příkladu v dějinách, že by vítězný nepřítel tolik prostředků moci i chytrosti a lsti obracel na to, aby přemoženého odnaučil mateřskému jazyku a vnutil mu jazyk svůj. Proč? Proto, že duše žádného jiného národa není tak ztotožněna s jazykem, jak u Slovanův, a jazyk slovanský možno na nudle rozsekati, ne však zničiti. Rozsekej jej, a každá částečka objeví se ti opět svým celým jazykem, celou duší, celou individualitou. Ale ty všechny částečky jsou si tak podobny a blízky, že společný jednotný charakter jim zůstává.

Jeli názor právě vyslovený správný, snad by bylo údělem Slovanstva literaturně se drobiti až do krajnosti a tím se oslabovati? Jeli skutečně přirozenosť jazyků slovanských taková, zdaž by nebylo slušnější pracovati proti ní a rozumem i uměním přivoditi stav méně třeba přirozený, ale potřebám Slovanů více vyhovující? Jaká z toho výhoda, jsemli mrzákem, že jsem jím od přírody, že mrzáctví mé je přirozené? Neníliž lépe úd přirozeně mrzácký uříznouti a nahradit jej umělým a v umělosti své pravidelným a dokonalým?

Sám vývoj věcí dává za pravdu názoru mému a vyvrací námitky proti němu. Není se nám báti literaturné anarchie. Pozorujeme, že pobočné literatury slovanské čím dál tím více se přichylují ku svým literaturám materským. Slovenská kloní se k české, slovinská k srbochorvatské, bulharský pak spisovný jazyk, jenž v letech šedesátých jevil tendenci podrobiti se srbskému, naleză se nyní po osvobození přese všecko úsilí domácích i zahraničných stambulovců pod tak mocným vlivem literatury ruské, že možno Bulharsko považovati za území, o které dříve či později rozšíří se oblasť spisovného jazyka ruského. Zkušenosť poučila

pěstitele pobočných literatur slovanských, že nikdy nebudou míti tu hojnosť prostředkův a pracovníků, jakou vyžaduje moderný rozvoj literatur ve svém bohatství a mnohostrannosti. Potřeba nutí je uchylovati se o výpomoc tam, kde je nejblíž. Tím pochodem na př. Slováci navracejí se zase k literatuře české, od níž se byli před půl stoletím odtrhli.

Poměr literatury slovenské k české je poučný pro všecky, kdo uvažují o literaturné centralisaci Slovanů. My nemohli roztržce zabrániti, protože se nám nedostává politické moci k tomu nevyhnutelné, a ani jsme nemohli dáti Slovákům české školy, kde by se naučili dokonale vlásti českým literaturným jazykem. Když minula prvá bolesť nad faktem roztržky, museli jsme uznati, že Slováci nemohli jednati jinak. Úkoly malých literatur jsou především buditelské, a práce buditelská nebyla by účinná, kdyby buditel nepromlouval k lidu jeho nejobyčejnějším jazykem a nářečím. O konání této práce zakladatelům spisovného jazyka slovenského hlavně šlo. Oni to byli, kdo nejvíce horlili pro myšlenku, aby ruština stala se spisovným jazykem všeslovanským. Představovali si, že se k tomuto cíli dostanou nedlouhým postupem a že, pěstujíce svůj ruštině bližší dialekt, budou ve výhodě naproti Čechům, jazykově od Rusů vzdálenějším. Když Čechové jako Slováci budou míti ruský jazyk za spisovný, proč by se Slováci teprve učili jazyku českému a nepřikročili přímo k ruskému?

Dnes sotva který z vlastenců slovenských pokládá ruský jazyk jako všeslovanský za tak nedaleký, jako Ludevít Štúr. Věci se vyvinuly mimo očekávání slovenských buditelův, ale přirozeně. A přece nikdo v Slovanstvě v příští všeslovanského jazyka ruského tak pevně nevěřil, jako Slováci! Jaká je příčina toho? Pozbyl ruský jazyk toho významu, který měl před padesáti lety, octla se jeho literatura v tak žalostném úpadku, že pozbyla někdejší přitažlivé síly?

Nic toho! Rusko roste jako lavina, literatura jeho nabyla významu světového, jazyku jeho učí se cizí národové, ale spisovným jazykem Slováků přece se nestal. Proč? Pro tutéž příčinu, pro kterou Čechové nemohli zabrániti roztržce se Slováky. Rusko je sice nejmocnějším politicky státem světa, ale malé Slovensko leží mimo ně. Rusko nemůže dáti Slovensku ruské školy, nemůže synům jeho opatřiti možnosť, aby si doma pravidelným spůsobem opatřili úplnou znalosť ruského jazyka, aby z něho mohli volně literárně tvořiti a — což není poslední — aby jím nabyli klíče ke všem úřadům a hodnostem doma, neboť kdyby přijmutí jiného spisovného jazyka tuto výhodu s sebou nepřinášelo, proč jej přijímati a nezůstati při svém?

Uvažujícímu o všeslovanském jazyku jest pozastaviti se také při poměru nářečí maloruského ku spisovnému jazyku ruskému. Filologicky je poměr ten asi týž, jako mezi slovenčinou a češtinou, ale Slováků je hrstka a Malorusů je dosti na velký národ, což by bylo dobrou podmínkou k založení literatury. Ale jiné okolnosti se tomu příčí a udržují literaturnou jednotu s Velkorusy. Důrazně působí v tom smysle politická moc, pod jejíž ochranou Malorusové v Rusku požívati mohou školského vzdělání jen v spisovném jazyku velkoruském. Snaha po založení oddílné

literatury maloruské ještě pádněji je porážena pokročilostí dějin. Který národ nepospíšil si již v prvé polovici věku XIX., aby založil literaturu bohatou a rozmanitou, a který ani během druhé polovice valně neuspěl, promeškal nejpříhodnější věk a v stol. XX. již toho nedohoní. Kdybych byl Malorusem, svědomí a láska k národu, snaha o jeho dobro a pokrok by mi nedaly, prohlašovati se pro zvláštní spisovný jazyk maloruský. A právě četnosť maloruského kmenu byla by mi jedním z důvodů proti. Lužičané nemohou si obrati za spisovný jazyk některý z bohatších a literárně vypracovanějších jazyků slovanských. Národní život jejich visí na nitce, nepřipouští experimentův a převratův, a cizí vláda, pod kterou žijí, nebyla by lhostejna k tomu, kdyby chtěli připojiti se k některému silnějšímu Slovanu a z něho sil přibrali. Co je nevyhnutelností Lužičanům, není zapotřebí mnohamillionovému národu maloruskému. Kulturná jednota s Velkorusy v minulosti Malorusy posilňovala, ano zachránila je. Všecky důvody měly by nabádati rozvážné a rodu svého opravdu milovné Malorusy, aby této jednotě se nezpronevěřovali. Kdyby jejich literaturně-separatistické snahy dále se nesly, než ku sbírání plodů národního básnictví a ku pěstění některých populárných druhů belletrie, jimž rodné nářečí dodává barvitosti a živosti, sami by mařili své síly a překáželi pokroku svého lidu, neboť Malorusové již ani za nejpříznivějších okolností nedostihli by v literaturné práci Velkorusův.

A přece vidíme, že i v carství dosud mnozí Malorusové oddávají se snům o vlastní samostatné literatuře a ne všichni Velkorusové uznávají za svou povinnosť tyto sny rozptylovati. Jsou i učenci, i časopisy velkoruské, proti snahám literaturného separatismu maloruského ničeho nenamítající, ano spíše příznivě k nim se chovající. A ku snaze těch Malorusů rakouských, kteří horlivě bojují za svou spisovnou jednotu s Velkorusy, bezmála všichni Velkorusové jsou lhostejni, ano ani o ní nevědí, kterýmžto spůsobem nepřímo podporují literaturný separatism druhé části rakouských Malorusův a napomáhají, že tito separatisté, nemohouce čerpati mravné posilnění od Velkorusův a sami na vlastních nohou pevně státi nemohouce, hledají oporu u Poláků, jazykově vzdálenějších a v jiném kulturném táboře položených, tak že přebíhati musejí, aby se tam dostali.

Jsouli Velkorusové nevšímavi či raději řekněme snášelivi k národnímu separatismu maloruskému a nezáležíli jim na snaze těch rakouských Malorusů, kteří udržují spisovnou jednotu s nimi, z toho následuje, že nemohou býti nepříznivi jsoucnosti jiných slovanských spisovných jazykův a literatur, zvláště starých. Mohou to tím méně, že vědí, že by Rusko neposkytlo politické ochrany těm Slovanům, kteří by myšlenku p. Kornilova přijali za svou a chtěli ji u sebe uvésti ve skutek. Rusko přidržuje se naproti jiným státům politiky nevměšování a pokrokům Slovanů se raduje, když jich dosahují vlastním přičiněním. A dobře dělají, neboť jen takový pokrok zasluhuje svého jména, kterého matkou je samočinnosť. Běda tomu slovanskému národu, který by myslil, že si zabezpečí dobrou budoucnosť polože ruce v klín a čekaje, až přijde Rusko a udělá zaň, co jemu náleželo! Ve dnech Puškinských v Petrohradě slyšeli jsme nejednou, že Rusové jiným Slovanům, příliš na jejich pomoc spoléhajícím, dávali za příklad Čechy, že, chovajíce se k Rusům v každé příčině loyalně,

ničeho od nich nežádají kromě té poslední ochrany, která byla by již ne pouze v jejich vlastním prospěchu, nýbrž i v zájmu evropské rovnováhy.

Kdyby tedy Slované rozpálili se pro návrh p. Kornilova a chtěli jej provésti stůj co stůj, uvrhli by se do krutých bojů se svými hlídači, od nichž nelze se nadíti, že by v jakémkoli případě mlčky přivolili k literaturnému jednocení Slovanů. Jak si může někdo třeba jen ve snu mysliti, že by na př. Rakousko-Uhersko, jež drží český národ v rozdrobení na čtyry části a ještě nyní hlásá, že „Morava nesmí býti poslovaněna", ač před třiceti lety samo jmenem křivé slovanské myšlenky chtělo ji odlouditi Čechům, jak si může někdo mysliti, že by toto Rakousko-Uhersko vlídně se mělo k tomu, kdyby Čechové chtěli přijmouti ruský spisovný jazyk? Okamžitě bylo by veta po jeho dobré vůli s Ruskem, ba můžeme předvídati, že by nastaly věci, které by velmi udivily Rusko, jež si myslí, že v Rakousku jest úplná kulturná svoboda.

Návrh p. Kornilova, aby Slované přijali ruštinu za společný spisovný jazyk, není nový. Od počátku probuzení zabývali se tou otázkou mnozí slovanští mužové, uvažovavší o lepší budoucnosti svého národa a cestách k ní. Otázka ta prodlením století dobře se propracovala, k čemuž ke všemu p. Kornilov nepřihlíží, pronášeje svůj návrh pouze ve všeobecných rysech. Návrh jeho tedy ani v historii specialné jeho myšlenky nepředstavuje pokrok. Kdo se nyní vrací ku všeslovanské ruštině, nesmí ignorovati všechen theoretický vývoj této otázky, o níž Nestor rakouských Slovanův, Adolf Dobrjanský, už před dvanácti lety správně konstatoval, že v theorii je rozřešena. Přistupuje k návrhům praktickým, Adolf Dobrjanský jako znatel života neruských Slovanů viděl, že poměr každého slovanského národa zvlášť k jazyku ruskému jest jinačí a že je není možno naraziti na jedno brdo, že tu místa nemá žádná šablona. Adolf Dobrjanský rozeznává: 1. Slovany, žijící v ruském státě; 2. Slovany v samostatných státeh, spojených s Ruskem, jako je Černá Hora a Bulharsko; 3. Slovany v samostatných státech s Ruskem nespojených, jako Srbsko; 4. Slovany v neslovanských státech, jako Rakousko, Německo a Turecko. Z položení každého z těchto národův určuje, jak by měl ustanoviti svůj poměr k ruštině. Promluvili jsme o návrzích Ad. Dobrjanského podrobněji jinde a nemůžeme se jimi opět zanášeti v celém jejich rozsahu zde, jen poukazujeme k nejvíce charakterným jeho vývodům. Podle něho nejdál ruskému jazyku v ústretv pokročiti majíruští Poláci. Jejich jazykové poměry radí upraviti tak, aby polský jazyk panoval v nižších a středních školách, při čemž by se vyučovalo ruštině theorericky i prakticky a mimo to srovnavací gramatice rusko polské. Polština jako úřadní jazyk měla by místo v obecní a okresní správě a v nižších soudech; výše by se jí upotřebovalo všude, kde by šlo o authentické objasnění věci, avšak tu by se psala kyrillicí. V samosprávě měst a vsí panovala by polština, rovněž i v životě rodinném, k němuž autor počítá i poesii. Od Poláků rakouských neočekává, že by něco učinili ve prospěch společného spisovného jazyka slovanského, ač mají k tomu prostředky. Od Chorvatů, kteříž ze Slovanů rakouských vedle Poláků mají největší práva, Ad. Dobrjanský žádá, aby kyrillici zjednali rovné právo s latinkou ve všem životě státním i veřejném, v akademii nauk, v nižších, středních i vyšších školách. Ve

středních školách učilo by se jazyku staroslovanskému a ruskému, na universitě přednášela by se všechna odvětví slavistiky a slovanské právo po rusku. Od Čechů, jejichž položení nazývá ve všech směrech vrátkým, myslí, že by se mohlo žádati, aby v nižších školách naučili se rusky číst a psát a srovnávati češtinu s ruštinou. Ve středních školách jazyk ruský a staroslovanský byly by povinnými předměty. Na české universitě přednášela by se slavistika a slovanské právo po rusku. Od rakouských Rusův a Slováků nežádá ničeho, protože beztoho vedou za svůj jazyk zoufalý boj, mají ruce svázané a nic neplatí v životě veřejném.

Ještě jiné pozoruhodné návrhy pronesl Ad. Dbbrjanský, kterak by slovanské jazyky a ruština ne uměle, nýbrž pouhým očisťováním mohly se vzájemně přiblížiti, ovšem nikoliv za účelem splynutí.

Ad. Dobrjanský, halický Rus, stojí z rakouských Slovanů Rusům nejblíže a proto zasluhuje, aby každý Rus, který na veřejnosť vystupuje nebo vystoupí s návrhy, jak řešit otázku slovanskou po stránce jazykové, bedlivě si povšiml vývodů, ku kterým on dospěl, a teprve na nich snažil se dále budovati.

Že by bylo prakticky možno učiniti ruštinu obecným spisovným jazykem Slovanů, k tomu ani Ad. Dobrjanský svým uvažováním nedospěl.

Představme si nyní, že ruština stala se spisovným jazykem všech Slovanův a nadešel stav, který p. Kornilov Slovanům tak lákavými barvami maluje. Spisovatelé čeští atd. přestali by spisovati svými materskými jazyky a psali by rusky. Jaký byl by moralný toho účinek a jaký materialný? Moralný byl by ten, že český spisovatel vzdálil by se od českého čtenáře a ruského by nezískal. U Rusů je tuze zcentralisován život politický i duchovný. Ani Moskva toho nedokáže, aby s Petrohradem soupeřila jako duchovné ohnisko. Byloliž by možno utvořiti takové ohnisko za ruskými hranicemi, když toho není uvnitř nich? Byloliž by možno, aby takových ohnisek bylo více? Ruský svět, do sebe příliš uzavřený, o ruské literatuře v Čechách atd. ani by nezvěděl, a kdyby zvěděl, nepodporoval by naši práci, spíše by ji zamítal, neboť by neodpovídala systemu tuhého centralismu ruského. Následky objevily by se ne rozkvětem kulturného života u nás, nýbrž jeho úpadkem. Naproti tomu ruská kulturná práce naší pomoci nepotřebuje, majíc doma před sebou ještě široširé pole působnosti. Úkolem našim je zachovati tuto půdu české paži a českému slovu, aby se jí nezmocnil slovanský nepřítel. Podobný úkol mají všichni menší národové slovanští. Nám Rusové svým přátelstvím mohou býti pomocni v plnění tohoto úkolu, ale zbaviti nás ho a na svá bedra vzíti nemohou. Je tedy v zájmu slovanském zapotřebí, aby Rusové, kteří ještě myslí, že by Slované mohli jazyk jejich za svůj přijmouti, myšlenky té se vzdali. Nechť si myslí s Križaničem, že Slované, mluvíce svými nářečími, mluví rusky.

Z nás nemluví strachy před poruštěním, které nám naháněji Němci, aby nás odvrátili od slovanské myšlenky a smířili se svým germanisatorským úsilím. Doby ty jsou za námi, kdy Slovanu Rus byl tak cizincem, jako Němec, Ital, Maďar. My souhlasíme s Jungmannem, jenž napsal: „Jsem upřímný, národnosti naší milovný Čech, ale všeslovanskému písemnému jazyku i češtinu v oběť přivésti jsem hotov, věda, že kterýmkoli nářečím

píšíce vždy Slované bychom zůstali." Ale holá nemožnost takového převratu, jakož i jistota, že by z něho nebyl prospěch ani nám, ani Rusům, ani Slovanstvu, přikazuje nám, abychom bez vrtkání věrni zůstali odkazům té půdě otcovské, která jest nám duchem nad dějinami národů vykázána, a úkolům, které nám z toho vzcházejí, mezi nimiž úkolem hlavním je zachování svého zděděného jazyka, jeho pěstování a zvelebování, jeho práv dobývání.

Kdybychom sebe déle otázkou se zanášeli, zas jen téhož dobrali bychom se konce. Ustanovení všeslovanského spisovného jazyka není aktualitou slovanskou. Všeslovanský jazyk je neskutečná, přeludná koruna, posazovaná na hlavu Ruska. Realní Rusové nemohou se nadchnouti pro takovou korunovaci. A můžeme jen zas opakovati, že stať p. Kornilova v Rusku samém, pokud bylo z novin pozorovati, žádného nadšení nevzbudila. I jest potřebí, abychom všeslovanský jazyk odkázali tam, kam jedině patří: do království nesplnitelných snův a tužeb. Jest nejvýš na čase, abychom se všichni dohodli, že jen tam jest jeho místo. Dokud tento fantom nebude tam, kam patří, nebude možna plodná slovanská práce, již on vždycky bude mařiti jako zdánlivě vyšší ideal a my všichni naproti Rusům v choulostivém položení lidí, kteří jinak mluví a jinak jednají.

V jiné rozpravě ukážu na bližší a důležitější úkoly, které Slovanstvo má před sebou. Pro dnešek ještě povím něco ze své zkušenosti, co může čtenáři podati měřítko rozličného slovanství. Souvisí to s „Ruskočeskými kapitolami", jimiž jsem začal tuto úvahu.

Konfiskačný nález zněl na řadu zločinův a přečinů. Podle něho bych byl zasloužil sedmeré smrti. Odvolal jsem se z konfiskace ke krajskému soudu kutnohorskému, a když ustanoven rok, odebral jsem se tam se svým obhajcem drem. Juliem Nejedlým. Soudcové po celý den střídavě knihu četli. Někdy čtenář nemohl z místa, tak mu bylo cizí, co četl. Jindy zas vážně pokyvoval hlavou a mrkal po mně očima, což já ve své naivnosti považoval za znamení, že se mnou souhlasí, nebo že jsem ho přesvědčil. Pod večer, po přísné řeči státního zástupce soud odebral se k poradě do pokoje, který byl za našimi zády. Já s jistotou očekával, že v pěti minutách se vrátí a prohlásí konfiskaci za zrušenou. Ale uplynulo pět minut, deset minut, patnáct minut, a soud se nevracel. Ve mně i obhajci ozvalo se neblahé tušení. Utichli jsme v hovoru a bezděčně naslouchali. Bylo slyšeti, jak jeden ze soudců předčítá povýšeným hlasem ostatním členům soudu důvody rozsudku, kterým se konfiskace potvrzuje. Podivná věc! Dokud předčítal knihu, klopýtal jako slabikant, a nyní o neznámé sobě věci čte hlasem pevným a zřetelným právnicky obrněný rozsudek mých hrozných vin!

„Bylo jim to posláno s hůry," pošeptal mi obhajce a státní zástupce, p. K. Jonáš, aby nám učinil další naslouchání nemožným, přisedl k nám a pravil mi laskavě: „Ujišťuji vás, že jsem se obsahu vaší knihy zhrozil. Nikdy nevyšla v Rakousku kniha státu nebezpečnější. Jen objektivnému řízení můžete děkovati, že jsem navrhl pouze potvrzení konfiskace."

Odpověděl jsem: „Já naopak jsem přesvědčen, že v celé knize ničeho není, co by právem zasluhovalo konfiskace, i když se postavím na stanovisko vlády, slovanské národnosti nepříznivé. Mou knihu skonfiskoval

starý omezený rakouský byrokratism, libovolný a bojící se strašidel za bílého dne. Slovanští národové v Rakousku jsou, je tedy přirozeno a nemůže býti jinak, nežli že je zde také to, co se nazývá slovanskou otázkou. Moderní a osvícení úřadové by měly spíše vítati, když časové otázky jsou tiskem přetřásány pokojně, střízlivě a věcně, jako já se snažil vyložiti své názory o slovanské otázce. Jeli nějaká otázka, byť vládě nepohodlná, theoreticky rozbírána a rozvíjena způsobem pravidelným a slušným, nemůže z toho státu ani nikomu vzejíti žádné nebezpečí. Vláda spíše má z takových rozborů, ať se dějí tiskem nebo na tribuně, čerpati o stavu otázky poučení a včasnými moudrými opatřeními sama provésti to, co se s prospěchy státu srovnává. Tak dělajíc, měla by každou otázku ve svých rukou a nebylo by pro ni vůbec žádné „nebezpečné" otázky. Velká, živá otázka, jako je slovanská, nedá se zažehnati nepřízní vlády a jejích orgánův a nebezpečnou může se jim státi teprve, když byla jimi zatlačena s cesty přímé. Řeka není nebezpečna ve svém řečišti, nýbrž teprve, když z něho vystoupí a rozlije se přes břehy."

„My soudíme jinak," odvětil státní zástupce prostodušně. „Otázce, která jest označena jako nebezpečná, úřady nesmějí dopřáti takového přetřásání, o jakém jste mluvil. Působíce na ni soustavně nevytlačí ji z řečiště, jak vy jste pravil, nýbrž z kolejí, a tím ji přivedou k pádu. Čím krajnější cíle, tím lépe pro nás, kteříž jsme povoláni, abychom veřejný život regulovali. Tací krajní odrazují od sebe všechny zdravě myslící lidi a zároveň nám tisknou do ruky bič na sebe. Kdo si krajních cílů nevytýká, zůstává na půdě splnitelného a vždycky má za sebou možnost jíti dále; kdo ale hned upadne do krajnosti, octne se na kraji propasti: dál nemůže, aby se nezabil, a nazpět nemůže, aby se mu nepošklebovali, že ustupuje. Divoké, fantastické a neuskutečnitelné učení, idealy, zásady, požadavky nikdy nelekají politické úřady, jež, jak zajisté víte, často je samy do poslední krajnosti lákají."

Tehdy, před devíti lety, byla mezi Rakouskem a Ruskem nevraživost. Nyní nadešlo mezi nimi přátelství a tím příznivá doba, aby v Rakousku bylo pracováno k rozvoji slovanské myšlenky. Přeju jí hojnost statných pracovníkův, ale radím, aby vždycky byli pamětlivi poučení, které jsem vyňal z úst c. k. státního zástupce. Odporučuji je také uvážení Rusů, z nichž mnozí myslí pracovati pro rozvoj slovanské myšlenky právě tím, že neruským Slovanům vystavují cíle krajní a nedosažitelné, nespůsobilé, aby hnuly slovanskými massami. Již tím se jeví jejich neslovanský charakter přese všecko, že zdánlivě představují arcislovanský směr. Povaha Slovanů je demokratická, proto jen takové slovanské směry možno uznati za skutečně slovanské, které mají schopnost sděliti se hromadám národů. Návrh p. Kornilova této schopnosti nemá, neboť on by vedl ke hluboké roztržce mezi intelligencí a lidem slovanských národů neruských. Naše dialektické literatury mají tu nepochybnou, slovanskému duchu odpovídající výhodu, že aspoň po stránce jazykové udržují v národě jednotu mezi intelligencí a lidem. Ruština jako spisovný jazyk slovanský nesplnila by toho velikého poslání, které mají na mysli propagatoři té myšlenky. Ale ona na dálných krajinách nesmírné oblasti, podčiněné spisovnému jazyku ruskému, při nedostatku styků s ústředím duchovného jazyka

ruského, znenáhla by do sebe ssála živiy dialektické a zkazila by se i ruština, i dialekty. Místo ryzího spisovného jazyka vznikla by nechutná a neladná jazyková směs, podobná té, která u pravoslavných Slovanů nastala, když jejich živé jazyky smísily se v užívání literaturném se slovanským jazykem církevním. A jako pravoslavní Slované tuto směs odvrhli a za spisovné jazyky povýšili čistá svoje nářečí, tak by se stalo i s jazykovou směsí, ve které by ruština byla tím živlem, kterým církevní slovančina byla tam. Po delší nebo kratší době, jež by neznamenala rozkvět literatury u neruských Slovanů, nevyhnutelně by musila nastati reakce ku stavu předešlému, k pěstování literatury dialektické, ač jestli by kmeny slovanské literaturní nepořádek neodstonaly takovým kulturným úpadkem, který by je učinil neschopnými k závodění s okolními národy cizími, kteříž by pak mohli nad nimi dobyti konečného vítězství.

K takovým koncům dovedl by „všeslovanský jazyk".

To jsem měl za svou povinnost říci i vyložiti.

Příliš vysoko si vážím ruského národa, příliš mnoho od něho se nadívám, příliš jasně vidím jeho veliký, životný význam pro Slovanstvo i člověčenstvo, ale také je mi příliš draha čest jmena českého, abych mohl němě k tomu přihlížeti, kdyby se mezi námi a Rusy utvořil poměr neupřímný a nevěrný. Třeba míti s Rusy vždycky čistý účet. Rusové jako vůdcové Slovanstva mají právo požadovati, aby Slované na všecky jejich otázky odpovídali poctivě, pravdivě a přímo. To však jest už zahýbání do nepravdy, když Slované na ruské otázky, zdaž by nechtěli přijmouti ruský jazyk za spisovný, vyhýbavě odpovídají, že jsou pro to, aby se u nich ruština pěstovala soukromě i ve školách. To jsou dvě rozličné otázky, jež nesmějí býti splítány.

Na otázku druhou, týkající se pěstování znalosti ruského jazyka u Slovanův, ovšem nelze odpověděti jinak, nežli že je to žádoucno i naléhavo, že Slované musejí všemi silami i prostředky se starati, aby si osvojili důkladnou co možná znalost ruského jazyka a rozšířiti ji do všech svých vzdělaných vrstev. Je třeba otevříti dokořán dvéře ruskému vzduchu i duchu.

Legenda z konce století XIX.

Kde utištěných roj a chabých otroků
těm psům byl záviděl pokrmu . . .
N. Nekrasov.

To bylo v podvečer, dnes právě jako včera,
že chodil ulicí se svojí fenou, která,
jsouc z raçy převzácné a krve nesmíšené,
jak vítr divoce se vždycky kolem žene.
To vznešený byl pán a jeho jmeno vryto
v stříbrný obojek té feny bylo. Smí to
tak býti, nikdo z vás nechať se nepodiví,
neb za své zlato přec můž' každý býti chtivý,
co jemu uzdá se, žen, koní, psů neb herny.
A pán ten statek prý měl kdesi přenádherný.
Sám, doma nechav sluh, se procházel tak vždycky
s tou fenou, která mu nad průvod byla lidský,
bič nosil kožený a rozmarně jím práskal
a s fenou mazlil se a přeněžně ji láskal.
Ta v bujných obloucích se kolem ryčně hnala
a na kyn jediný zas k pánu přibíhala.
To bylo rozumné a ušlechtilé zvíře,
a pánův chápalo prý pohled v také míře,
jak člověk neumí, jenž tupě na vše shlíží,
neb jako odbojník se zjevný vzpurně blíží.
Teď hvízdnul na fenu a ta přiběhla skokem,
pak jako ovce šla za pánem klidným krokem,
když domů vracel se. On po krásné ji hlavě
poklepal blaženě a hleděl usmívavě
na oči rozumné, na vzdušné chřípí její,
jak modelovaly by prsty umělce ji.
Kol vždycky shromáždil se dětí dav a lidí,
a fena pochvalu všech, hlasný obdiv klidí,
jak člověk učený neb umělec kýs vzácný,
jenž celý život jen zná lopotu, shon pracný.
Pán z kapsy vytáhl kus cukru, podal feně,
jež chtivě chroupala tu lahůdku svou. Denně
tak vždycky dálo se, až dneska jaksi zmaten
on nežli vyšel s ní, zapomněl cukr na ten
a neměl, v odměnu co podal psu by svému.
Tu chlapec jakýsi kus chleba hodil jemu,
svou celou večeři, již hltal v onom davě,
však pes chléb upustil hned ve prach pohrdavě
a pán, jenž viděl to, se usmál. Spokojeni
tím pěkným effektem, jenž na obdiv se mění

všech lidí prostičkých a na tajemnou hrůzu
pán se psem, nevzhledše na nízkou onu luzu,
se s vážnou noblessou zas zvolna domů brali,
a lidé dlouho se té chytré feně smáli,
již nelze ošidit, jak hloupé mnilo dítě,
jež místo lahůdky vděk vezme chlebem hbitě.

Kus chleba ležel tu v tom prachu. Na něj z dáli
dvě oči řeřavé jak uhly chtivě plály
a než dav nadál se a nežli toho zočil,
muž jakýs sestárlý do tlupy drze skočil
a rukou chvějící kus chleba z prachu zvedl —
co v prachu nechal pes, to člověk chutě snědl.
A já to viděl tak a jako Hamlet kdysi
jsem volal s pošklebkem, v nějž krev se srdce mísí:
„Sem notes, zápisky, ať zaznamenám sobě
ten vzácný dokument o velké naší době,
o konci století, o humanismu jeho!"
A spěšně čmáral jsem to do notesu svého.

Aug. Eug. Mužík.

Den poslední . . .

Den poslední v mém roce padesátém!
Zpět na ten život hledím s podivením.
Co přede mnou vše bylo ve snu zlatém!
a nyní, nyní? Čeho ještě cením?

Dřív stupně přede mnou — já po nich stoupal výše,
tam, tam až nahoře mně kyne jasný cíl!
Nic nedosažno síle mé a pýše!
Až osud jako dravec vpad mi v týl.

Dost bránil jsem se, avšak kles jsem přece —
a sám jsem stupněm, po němž jiní kráčí;
já jenom jiné vzal jsem na své plece
a mrvou jiných pot, jenž hruď mou smáčí.

Nuž buďsi! Jen když nezahynu marně,
když v lidu svého stavbě budu jenom kámen;
když vidím jen, jak stavba roste zdárně —
já klidně k sobě pravím: amen, amen!

M. K.

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Pokračování.)

Naskytlo se ještě několik pěkných neděl a svátků, kdy bylo Jiříkovi lze, po požehnání do lesa za bývalým Kučerovým statkem vyběhnouti a tam za posledního denního světla ve čtení se pohroužiti. Přečetl knihu první, aniž co na něho se prozradilo, i druhou od faráře dostal, zase o dějích za minulých dob se zběhších. Líbilo se mu to „čtení" velice, již lecčemus' porozuměl, jak to bývalo s předky i s tou „bludnou vírou"; jen to jej mrzelo, že tam o rodném jeho kraji, o Chlumečku a Luži bylo tak málo. Až konečně přece, čta o veliké popravě pánů na Staroměstském rynku, nad kterou tolik se naplakal, přišel na jméno Diviše Lacemboka Slavaty z Chlumu a na Košumberce, pána nad Luží. Měl nesmírou radosť a skoro toho pána měl raději než ostatní, ačkoli tolik nevytrpěl a tak hrdinně neumřel. Zdálo se Jiříkovi, že jest to jako starý známý, že mu více náleží než ti druzí . . .

Brzo po poledni na svátek Všech Svatých s knížkou v les se ubíral a proplétal se skalami na světlejší místa, drže „kroniku" v ruce; domníval se právem, že je v lese zcela sám, — byloť chladno, skoro mlhavo. A tu z nenadání vrazil na mladou Plíhalku, která tu své dvě kozy napásala a při tom nůši*) sesbírávala. Byla jen tak ve „všídním" šatě, na hrubé košili s taclemi měla obstarožný bruslíček, mezulánku též již velmi sešlou, na nohou punčochy bez chodidel. Pravda, u nich, helvitů, dnes svátek nebyl.

Jiřík dal pozdravení; Plíhalka přívětivě na jeho „Pochválen Pan Ježíš" odpovídala „Dobrej kvíčerek" a hned zvědavě se tázala „Cák to máš za čtení, — cák i v lese na knížkách říkáš jako ňákej mnich?"

Mladý Šmatlán knihu již skrýti nemohl, a do vysvětlování se mu také nechtělo. Mlčel chvíli, ale pak si připomenul, Plíhalka že hospo-

*) Otep roští.

dářům jeho nic nevyzradí, že s nimi nebývá,*) že bude zajisté státi při faráři a jeho jednání schválí. „To mi pan falář z vaší fáry pučil kroniku — Já jenomej v neděli a ve svátek mám na říkání kdy — a tak si do lesa vyjdu, abych měl ticho,“ vysvětloval jí hoch a chtěl odejíti.

Ale žena zase dále se vyptávala. „Jaká to knížka je? Stará stejně nejní, ňáko tuze zachovale vyhlíží — to naše knížky sou inší!“

„Pan falář hovořil, že ty starý knížky, co ušly páterům Jezovitům žádnej nepučuje, že jenomej sou pro památku.“

Plíhalka se usmála: „On dvojctihodný pán taky každýmu vo tom neřekne, aby z toho něco nepošlo, — ale je tech starejch kronik, postil a žaltářů eště mezi lidma dost a dost!“

„Pěkně vás prosím, paňmámo, co v těch starejch knížkách asi stojí psáno, že na to páni Jezoviti tak vrčeli?“

„No, je v nich ledacos,“ odpovídala Plíhalka táhle, „to se nedá jenomej tak povedít. Seš-li toho čtení žádostivej, přindi k nám kerejsi deň, po mým otcoj ich zbyla síla, i můj ich měl kolik na římse.“

„A cák pantáta Plíhal, — cák by řek’...“ Mladá žena se zarazila. Vzpomněla, že je muž nevlídník a že by tohoto mladého katolíka asi nerad v chalupě uviděl. „Stav se třá, až kolem našich do lesa pudeš, já kerousi knížtičku co mám po otcoj vyhledám a přes plot ti podám, aby nám z toho nepošlo mrzení.“ Jiřík ochotně přikývl hlavou, ale pak podíval se k obloze, jako s bázní, že se mu zatemní, odvrátil se od Plíhalky s rychlým „Buďte tu s Pánbíčkem“ a pádil dále po strmé pěšině, by dostal se do vyšší části lesa. Ani již se neohlédl; za to žena dlouho za ním se dívala. Jaký je ten Šmatlánů moudrý a čtení dychtivý, jako nějaký študent! Kdyby nebyl tak chud’ moh’ by se stát falářem, pánem. A jak je mrštný a hezký! Takové má blýskavé oči tmavé, nos pěkně ohnutý, zuby čisté a co vlasů hustých, hnědých! Zalíbil se jí hned na poprvé, jak se kolem jejich baráku počal míhati. Vzdychla, vzpomenuvši na svého muže, jenž se mu ani trochu nepodobal — vždy tak vážně se kabonil — a byl také již dosti stár... Vlastně býval kamarádem jejího otce a když se z vojny vrátil, všecek jsa utrápen tou světskou Sodomou, jak říkal, zase k soudruhu docházeti počal. Tu spolu čítávali, mudrovali, marnosť světa odsuzovali, — až se jich mladá holčina bávávala. A pak, když Plíhalčin otec zemřel a nic po něm nezůstalo než knihy na římse a trochu harampátí — baráček jeho byl všecek zadlužen — nabídl bývalý voják mladičkému sirotku, že si ji vezme. Holce se nelíbil, spíše se ho strachovala, — ale — byla by musela do služby a do té se jí nikterak nechtělo — ráda by se byla dobře měla, sedala ve vlastním. Spolkla hořkosť, že bude míti muže staršího, zamračeného — a šla k zadání na fáru... Snášeli se spolu, nebylo u nich slyšeti vády, ale také poskrovnu rozprávky. Každý dělal svoje na poli, neb v zimě doma za stavem, bylo-li kdy sedal Plíhal za svými, i zbylými po tchánovi knihami, četl pololhlasně aneb někdy i něco ženě přečetl. Ale to Plíhalku netěšilo, — nevrhla se po otci, postilly, žaltáře a kroniky byly jí hezkou památkou, ne však potěšením. Ještě že z bible si tu tam některý příběh

*) Nemluvivá.

přečetla, — avšak to musel býti zvláště zajímavý — o mladé Ruth aneb o Davidu a Goliášovi a ženě Uriášově, o krásné Estheře... Byla by ráda chodila mezi sousedky, na jarmarky do Poličky a Jimramova — leč do toho se zase muži nechtělo; nenáviděl světskou marnosť, která již na vojně se mu zprotivila, styků se sousedy, natož s cizími lidmi nevyhledával. Bylo mladé Plíhalce v chalupě u lesa někdy dosti teskno, ba protivno; toužebně vyhlédala ze zahrádky neb ze sednice, ochomejtne-li se kdo kolem. A Jiřík Šmatlán mihl se tehdy věru jako kus svěžího mladého života — — a zase, a zase — — Čekala v odpoledne Všech Svatých v lese skorem do večera, zda-li zase tudy domů půjde, přišla do sedničky k udivenému muži všecka skřehlá. Hocha se nedočkala, vrátil se jinou cestou. Když se večer Plíhal dlouho a obřadně modlil, bloudily její myšlénky nepozorně; znova a znova se ptala, zda-li hoch pro slíbené staré knížtičky u plotu se staví?

* * *

Hospodyně „u Červených“ čím dále, tím pevnějšího nabývala přesvědčení, že to s bratránkovým chlapcem, jejich pohončem, není v pořádku, že už od léta není svůj. Ne snad, že by dosti nepracoval, a se po krčmách a muzikách toulal; narobil přes zejmu a časné jaro, dokud ještě práce na poli nebylo, tolik plátna a barchetu, že mu děvečky ani nestačily špulovat, ba přemlouval „maminku“, aby ještě jeden stav postaviti dala, že se přiučil, jak se dělá „široký“. Selka na to nepřistoupila, řkouc, u nich že se kalcovina provozuje jen v zejmě, že by jim bylo bauba chalupníkům a baráčníkům vejdělek brát, ale stejně Jiříka pochválila, jak je dbalý. Nelitovala, že Šmatlána s hochem do pazderky vzala; jen byla by ráda tomu na kloub přišla, co se s hochem děje. V zejmě téměř každého večera, jak devátá přešla a i ve statku všichni ulehli, zablýsklo světélko v pazderce za sadem a blikalo tam dlouho do noci; kdykoli se hospodyně vzbudila, viděla je tam pláti. Zeptala-li se po tom bratránka, tento jí pravil, že ničehož nic neví, že usne jak dolehne a když se časně z rána probudí, Jiřík že vždy na lajci dospává; sám že oleje do lampičky nekupuje, ani loučí nepálí — snad že chlapec z vlastní kapsy — — Nikdo neměl ovšem tolik příležitosti pozorovati, kterak divně si hoch při práci vede, jako panímáma, která téměř celý den kolem kamen se točila, nádobí ošplýchovala, a pak na kolovratě předla, kdežto pantáta jezdil po trzích s obilím, k řezníkovi s telátky, chodil do lesa a leckdy i s flintou si vyšel. Hospodyně dobře viděla jaké má Jiřík, patrně po tom nočním bdění, horečné oči, jak je zamyšlen, nemluvný a nevšímavý, kdežto dříve na vše co se kolem něho dělo pozor měl a o Chlumečku, Luži a Košumberku tolik vyprávěl. A nyní, když přišla řeč na ona místa, na pouty a procesví, vždy se zarazil, a ve tváři zapálil, jakoby těžký hřích na srdci nosil. S omladinou na pastvě málo karamádil a kdežto všecka chasa chodila na kázání a na velkou, Jiřík krčil se vždy v temném kostelíčku o ranní mezi babičkami a panímámami, jež měly pak před polednem s vařením práci. Aby se tak na rozumu byl popletl, — takový onaký chlapec!

Také Mařka, děvečka, „maminku“ poštívala, že ten Jiřík dělá, jakoby měl v hlavě motolici; a pak když jaro nastávalo a lidé zase více „po venku“ se ukazovali, vítězoslavně přinesla zprávu, že pohůnek opět chodí s Bobšem Popelků ze statku od Makovských a to svoje podivínství že má asi od Plíhala pod lesem, toho zarytého helvity, vidělať jej prý s ním a s Plíhalkou na mostkách státi a také jiní jej viděli!

Jak to panímáma uslyšela, ostře na hocha uhodila, jak si troufá s takovým zarytcem se spolčovati, jenž jí, hospodyni, když ji potká ani pozdravení nedá a jako upír na každého kouká? Skromný jindy Jiřík skorem vyjel, Plíhal že je člověk spořádaný, světa zkušený, z vojny ledacos vypravovat zná, že mu řekl, aby se k nim přišel podívat — proč by nešel? Mají tam knih sílu a půjčovali mu — on že je naučený hned v Luži hodně na knížkách říkat, — sám si jich koupiti nemůže, — krejcaru někdy nemá — a tu již vypukl ve vášnivé slzy.

Panímáma se zarazila, vzpomněla, že hoch opravdu za stravu a velmi skrovný groš jim slouží a pracuje, že na růžích ustláno nemá — a jaká by jeho pracovitých ruk byla škoda — — Hned slevovala, nic že proti tomu nemá, zajde-li si k pořádným lidem na slovíčko, jenom že Plíhal pod lesem pro upřímného katolíka za kamaráda se nehodí, snadno že by jej mohl přemluviti na druhou stranu a taky že je tuze starý . . . Na tuto řeč Jiřík již ani slovem neodvětil, osušil slzy rukávem, vzal hrábě a šel na sad žlutého listí na stlaní shrabovat. Hospodyně toho nepozorovala, jak pod sklopenými víčky divně mu zablýsklo.

Mařka, děvečka, kdyby byla hocha úsilovněji špehovala, ne jednou, ale kolikráte byla by jej s Plíhalem na mostkách a ještě častěji v malé Plíhalových sednici zahlédla! Mladá chalupnice marně mužova hněvu se obávala; když poprve ji zastihl, jak hochovi plotem knihu po otci podává, poněkud se mračil a mu nedůvěřoval, ale pak se ti dva vášniví čtenáři tou měrou sblížili, že nebylo skoro neděle, aby si alespoň na chvilku nebyli pobesedovali. Plíhal hochovi četl místa v knížkách zvláště mu milá, vykládal je po svém způsobu a pak obyčejně knihu hochovi strčil, aby si to ještě lépe přeříkal a také o tom uvažoval. Nebylo pak divu, že panímáma Červenejch v pazderce tak dlouho do noci světlo lampičky blikati vídávala; Jiřík si při ní nad řádkami hlavu lámal, jak by příští neděle zkušenějšímu o moudřejšímu chalupníkovi o nich promluvil. Dosti často vzpomněl si Plíhal, chvále nade všecko víru svoji na příběhy, jež slýchával od svého tatíka i děda a od ženina otce, jak lidé katolíci nahodilým čtením starých zachovalých špalíčků aneb míst z bible byli k jinému přesvědčení přivedeni. Vypravoval o sousedu, jenž rozevřev bibli utkvěl na místě k židům 9., 28., kde stojí „Kristus jest jednou obětován“ a tak přišel k rozumu, že není žádných obětí ani ne ve mši svaté; o jiné horlivé poutnici, které biskupa Komenského „Praxis“ do ruky padla a ji přesvědčila, že ty zakázané knihy nejsou ani ohavny ani bezbožny. Jiřík za těchto výkladů zapadl do nejhlubších nesnází, mráz jej obcházel, neurčitá tesknota se ho zmocňovala . . . Mnohem raději byl, když o císaři Josefu vykládal Plíhal; jako voják prošel Rakousko křížem krážem, i vypravoval, kde jaký jeho obraz, jeho pomník viděl, co pověstí o jeho počínání si a jeho smrti doslechl. Císař Josef byl jeho

obzvláštním miláčkem, na němž si zakládal, jakoby s ním v jaké souvislosti byl a když chtěl „dvojctihodného pána“ zvláště pochváliti říkal o něm, že jako císař Josef tento svět chce v náležitý pořádek uvésti. „Falář“ byl vedle knih, ba snad ještě více než tyto, hlavním poutem mezi obstarožným chalupníkem a mladým u Červených čeledínem. Zkazky o něm, jak zcela jinak věří a káže než páni bratři na ostatních evanjelických „fárách“, jak je duchem svatým tak osvícen, že o každé kapitole v bibli, o každém žalmu dovede učiniti zvláštní, nebývalý výklad — poslouchal Jiřík ještě dychtivěji než předčítání Plíhalovo; — bylť mu náhradou za to, že nyní, zimního času, nikdy se s pastorem nesetkával, a jen tak někdy jako na zapřenou s Bobšem do modlitebny si zašel, by jeho kázání vyslechl.

Za těchto rozprávek seděla Plíhalka na lajci u kamen, ruce majíc v pasu složené a dívala se upřeně na oba muže. Předčítání ji nezajímalo, ještě spíše ty povídačky, ač je nesčíslněkráte již slyšela; ona hlavně se těšila, že k nim mladý Šmatlánů chodí a vždy znova si pravila, jak je pěkný, svěží, jiskrných očí, jak i ten její muž — morous má v něm zalíbení a hovoří s ním, jako s nebožtíkem otcem hovořival. Kdyby jen dvojctihodný pán a pantáta Plíhal chtěli jej přemluviti, aby přestoupil na jejich stranu — to by si s ním, — všichni — byli hned bližší —

* * *

Sešel sníh i s Javorovských rolí, a jen mezi skalami na Vysokém Vrchu zůstal tu tam kus stále hnědnoucí běli. V Černém potoce valila se přes balvany prudká voda, na borovicích, smrčcích a jedlích vyvstávaly nové svěží vrcholky, bělavé neb rudé, dvéře a vrátka všech chalup a statků, tak dlouho úzkostlivě zabedněná, do kořán byla zotvírána, na polích i lukách hemžilo se pracujícím lidem, všude se oralo, vláčelo, silo, bandory sázely. I Jiřík s otcem opustili své stavy a s ostatní chasou činili se „po venku“, aby ustavičnému pobízení přísné hospodyně Červenejch vyhověli.

Nebylo dne, kdy se Jiřík z rána odebíral z pazderky za svým úkolem, aby si nebyl řekl, dnes že již najisto pana „faláře“ potká. Jako schválně vždy si vyhledal práci u lesa, u bořiny s hroby, neb pod Vysokým Vrchem, jen aby knězi v cestu se namátl.

Leč dlouho se mu nedařilo; již i jař pěkně od země se zvedala a na pokrajích bořin dlouhé vláčivé pruty ostružin pokrývaly se bílými poupaty, když se konečně, někdy kolem „Nalezení sv. Kříže“, hoch s „falářem“ v „lesejku“ na levo od Vysokého Vrchu sešel. Rumovali Červenejch kdesi již na samém konci Javorovských pozemků kus lesa na pole, Jiřík jim pomahal a mezi prací byl od hospodáře ještě pro některé nářadí do statku poslán. Šel spěšně, mimo pěšinu v lese všelijak se klikatící, přeskakoval kameny, aby se dříve do vsi dostal. Pojednou zaslechl chřestiti svadlé z loňské jeseně listí; vzhlédl a spatřil, kterak sluneční světlo, prodírající se houčím právě se zazelenavším a černavými, svislými větvemi jedlí, pohrává na postavě farářově na jeho rusých zpod širokého klobouku prýštících vlasech a bílém, jemně zardělém obličeji. V okamžiku zapomněl

Jiřík, že chvátá, a že rumovači jej očekávají; zarazil se, strhl s hlavy čepici a pohlédl na kněze toužebnýma očima. Pastor usmáv se přívětivě, již chtěl hocha minouti, ale tento žádostivý, téměř žíznivý pohled učinil, že se zeptal: „Jak se daří? Ještě tak pilně v knihách čítáš?“

Kolikráte si za večerů Jiřík vymýšlel, co vše faráři řekne, až se s ním šťastně setká — nyní stál tu takměř něm, že bylo slyšeti, kterak nad ním šelestí listí, a teprve za chvilku zakoktal: „Ponžeň' děkuju... Pantáta Plíhal teďkomejc mi knížky pučoval, dyž sem si v zejmě na fáru netroufal...“

Farář poněkud se podivil, pak hned uspokojeně dodal: „Plíhal je pilný čtenář a člověk spořádaný, důvtipný. Nu, a jak se ti Plíhalovy knížky a ty moje líbily? Čeho jsi se v nich dočetl?“ Mladému Šmatlánovi rudá krev rozlila se po líci — och, kdyby jen dovedl faráři pověděti, co na srdci má, čím kolik nočních hodin probděl... Sebral se násilně a řekl: „Už lecčemus rozumím, co je vopraudouskou praudou, — co mi spíš*) ináč vykládali, tam v Luži i teďkejc u našich. A chtěl bych znát všecku praudu, kde jaká!“

Farář pousmál se znovu: „Hochu milý, to bylo přáním mnohých velikých mužů a přece se jim nesplnilo! Seznati všecku pravdu světa, k tomu nestačil by lidský život i kdyby tisíce let trval.“ „Ale smejšlím,“ stál Jiřík tvrdošíjně na svém, „že v těch knížkách zakázanejch, helvetskejch je tý praudy víc, — a že jenomej proto nám zakazujou, abychme na nich říkali.“.

„Nejsou to jen knihy náboženské evanjelíků, v nichž je pravda,“ řekl pastor polo pro sebe, ale pak se hned vzpamatoval a zeptal se: „Přál-li bys sobě zase nějakého čtení?“ „Och, dvojctihodný panáčku, tuze bych rád — — a nejrejš bych, dybych směl chodit do modlitebny napořád poslouchat jejich vejklady, — och, ty sou prauda praudoucí — dybych tak moh čítat bibli a knížky šecky vejřeuně — Nebejt pantáty našeho a tetky Červenejch, — — ale ti by mě prokleli!“

Chlapec čím dál tím více se rozohňoval a konečně v dojetí vrhl se do mechu, duchovnímu k nohám. Upíral na něho zase oči tak žádostivě — a čekal, co mu odpoví. Farář dotkl se rukou lehce ramena hochova: „Nač bys kletbu na sebe přivolával?“ pravil mu s úsměvem poněkud záhadným. „Každému jest možno sloužiti Bohu a pravdě, jen chce-li, v srdci svém! Hledej ji v knihách, které jsou ti milý, hledej ji v bibli, jsi-li žádostiv — a také nezapomeň se ohlížeti kolem sebe — — Bůh, světlo, pravda jsou všude, nejen v knihách, — v bibli i ve hvězdách, ve hvozdě tmavém i v modlitebnách...“ Sňal ruku s hochovy kazajky, hlouběji vtiskl si klobouk v čelo a poněkud jsa nachýlen ke předu, jakoby tíži nějakou, odcházel dále v les, směrem k sousední, v rokli položené dědině.

Trvalo chvíli než se Jiřík vzpamatoval, s mechu vstal a za farářem se ohlížel. Trnul podivem: dvojctihodný pán mu neradí, aby vypověděl víru, netěší se z toho, že vidí lepší pravdu v knihách helvetských — a on, Jiřík, myslil, kdož ví jak si ho nakloní, jej rozradostní, až mu poví, kterak smejšlí! Pantáta Plíhal nelhal, když hovořil, že není jejich

*) Dříve.

falář jako ostatní páni bratři! A Pán Bůh že mluví z hvězd jako z bible — a les že je zrovna tolik jako kostel, dům Páně? — les, kde se lišky proháněji a ostříži krákají? — kterak je to divné! — — Proč asi dvojctihodný pán nechce, aby Jiřík přestoupil na evanjelickou stránku? Leká se toho prokletí? — Jaké prokletí, když by šel za pravdou? Až se zase s „falářem" potká, řekne mu to — — Vystoupil na kraj lesa, aby spatřil, zda-li se duchovní vrací snad touže cestou, ale ten sešel již mezi poli do údolí a vystupoval opětně na protější lesnatou stráň, již jej bylo jen nejasně viděti. Chlapec vrátil se zase mezi stromy; neskákal přes balvany, vláčel se jaksi unaven, zpola zapomínaje kam a proč jde. Když zašustily za ním opět kroky, rozčileně vyjel; nebyl to farář, nýbrž Červenejch děvečka, kterou poslali za ním, proč nářadí již potřebné tak dlouho nenese. Tu teprve Jiřík poznal jak dlouho se rozprávkou, a přemýšlením omeškal a dal se úprkem dolů k Javorovu.

* * *

Léta i zimy přecházely nad hlavou Jiříka Šmatlána a on stále ještě kolísal se mezi prudkou duchovní žádostí a strachem z následků svého jednání. Byl-li v modlitebně, četl-li tajně z vypůjčených knížek aneb seděl-li za nedělních večerů v Plíhalově chaloupce, tu nejraději byl by se rozběhl na katolickou „fáru" a šel tam „vypovědít víru". Ale ocitl-li se pod pronikavýma očima své hospodyně, slyšel-li otce se modliti a ty staré písničky z Chlumečku zpívati, zase trnul, co by všecko přátelstvo tomu řeklo.

Avšak byl v tom Jiříkově setrvání při víře otcově ještě jiný háček. Plíhal dosti často mu nadhodil jak by to bylo pěkné, kdyby byl na jejich stranu, že by pak zrovna za bratra považovati jej mohl a Plíhalka vždy radostně se k tomu usmívala, — ale dvojctihodný pán nikdy slovíčkem jej nepovzbudil! Nikdy nevycítil mladý Šmatlánů, že by bylo přáním farářovým čítati jej ke svým „duším". Naopak — — Dosti často poznával Jiřík, že farář asi sám s věrou svých osadníků spokojen není — — Neustále jim připomínal, jak bylo za předků, líčil jich život, jich zápas a utrpení za víru „beránkovu"; tvrdil, že bylo by nehodno, opouštěti jich stopy a říditi se výmysly cizími, — — ba někdy i v posměch uváděl rozličné novoty a předpisy německých pastorů v Elberfeldě a Heidelberce, o kterýchžto městech Šmatlán jak živ neslyšel a nečetl a jen těžko si jich jména zapamatoval. Hochovi se velice líbilo, že chtěl se farář vždycky spravovati příkladem slavných předků; jako nazýval se katechismus, dle něhož učil evanjelické děti českobratrským tak i víru svou jmenoval věrou Českých Bratří, svou obec jich dědici a následníky. Když se hoch jedenkráte Plíhalovi o tom pochvalně zmínil, svěřoval mu tento s tajemnou tváří, že to právě překáží ostatním farářům, že Javorovský chce opravdu založiti nějaké zvláštní náboženství, ani helvetské ani luteranské, ale nějaké neznabožské, bludařské, neboť prý mezi těmi starými „Bratřími" takoví bludaři byli, — a ještě teď leckde jejich potomci žijí. Jiřík tomu ovšem ani za mák nevěřil, že by „dvojctihodný pán" mohl blouditi — ale že by něco zvláštního chtěl způsobiti, to ano, —

tak nějakou církev na čisté pravdě založenou . . .! Vždyť i nejednou, když knihy mu půjčoval, farář leckde o pravé službě božské Jiříkovi se zmiňoval, jako tehdy v lese. Jen kdyby již určitou, jasnou cestu mu ukázal

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Šmatlánové byli v Javorově asi čtyři neb pět roků, když náhle, někdy za plného léta proskakovala pověsť, farář že vesnici opustí a kamsi daleko do kraje, a dosti blízko k Praze se přestěhuje. Plíhal ihned uhodil na kostelníka z „domu Páně“, zda-li jest to pravda a proč by to dvojctihodný pán dělal, tady že jej mají všichni rádi, kostel že je za kázání vždycky jak by nabil, a „fára“ Javorovská že taky není z nejhorších. Presbyteři řádně platy odvádějí a každý evanjelík peníze, máslo, chléb, vejce a med, které na něho připadají, rád a v čas dá. Tu kostelník dosti neúplně vyklopil, co tak mimochodem od paní farářky, dětí a děveček pochytil, ta „fára“ v kraji že není lepší, ba snad horší než zdejší, ale dvojctihodnému pánu že se snad v horách stejská, že tu nemůže tak učený pán působiti jak se patří, tam v Praze že má bratránka nebo bratra, taky kazatele tuze slavného, s tím prý budou vydávat nějaké knihy, noviny nebo něco takového.

Ještě Plíhal nad tím hlavou potřásal a uvažoval, proč by farář od nich chodil, když již skutečně na faře chystali se k stěhování. Osadníci litovali, uvažovali, koho sem nyní dostanou — ale aby byli několik nocí probděli v samém skoro pláči, jako Jiří Šmatlánů, katolík od Chlumečka, — to žádný! Kdyby byla panímáma Červených nyní hlídala pazderku svoji, jistě by neviděla do noci světélko v ní kmitati. Jiřík ležel na stropě a div si hlavu neotloukal o povaly. Ztratí toho, jenž mu byl na místě oslňujícího Chlumečku, jehož miloval více než ubohého, nepatrného otce svého, v němž se jemu podruhé vtělil Spasitel. Již již si umiňoval, že taky v Javorově nebude, že do kraje uteče — za farářem — — Chtěl mu to říci, chtěl jej poprositi, aby mu tam někde místo vymohl. Ale když přišel na faru plnou zavazadel, beden a balíků odvádět knížky, jež mu farář v nejposlednější době půjčil, třásl se na celém těle dojetím a jen líbal ruku, která od něho knihy brala. Duchovní považoval dojetí hochovo za přílišnou vděčnosť a podotkl: „Můj nástupce také ti rád knihu zapůjčí, budeš-li čtení dychtiv; horlivé čtenáře každý radostně podporuje“ a pokývl přívětivě hlavou. Ale slovy svými vzbudil v Jiřím hroznou představu, že někdo jiný ve farských pokojích sídliti bude, — Šmatlán, prudce několikráte vydechl, jakoby se bál, že se zadusí a pak vypukl ve skutečný pláč. Pokryl si tvář rukama a když slzy počaly prýštiti jeho prsty, setřel je rukávem své štruksové kazajky. „Neplač, hochu,“ upokojoval jej udivený farář, „jsem vskutku přesvědčen, že sem budeš moci vždycky přicházet. Plíhal v lese jistě tebe odporučí.“

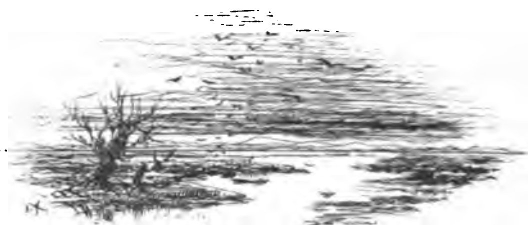
Jiřík stáhl ruce s tváře: „Dvojctihodný panáčku“ — mluvil, zajíkaje se v slzách — „já semka už nichdá přijdout nemůžu — — Och ty můj Ježíši, — dybych rejš v tu chvíli ze světa sejdít moh’ — —“

Duchovní pozoroval mladého tkalce tiše. Zda nad knihami, jichž pozbude, tak lká, či by snad tento katolík jeho odchodu želel? Pohled jeho působil na Šmatlána poněkud konejšivě. Uchopil se zase ruky farářovy a žadonil: „Dvojctihodný panáčku, ráčil bych ich prosit, dyby si

na Javorov někdy zpomenuli! A přindou k nám zasej — božínku, jen dyby do Čech nebylo tak daleko —" a zase slzel. „Jistě že si na Javorov vzpomenu a na všecky, kteří mne tu rádi měli!" odpovídal farář již opravdu dojat. „Buď zdráv hochu — kéž ti Bůh dá kráčeti vždy cestami pravými, — jen chtěj jimi choditi."

Jiřík vyšoural se z dveří a potácel se dolů po stupních, jimiž se od silnice na faru vystupovalo. Nešel do statku za prací, ač bylo časné odpoledne, lhostejno mu bylo, co maminka poví o jeho lenosti. Zamířil k protějšímu lesu, ale vyhnul se chaloupce Plíhalově, která byla takměř na cestě. Chtěl býti sám — —

V lese to šumělo a vonělo, ptáci hlasem zpívali, hmyz je doprovázel bzukotem a v povzdálí přes balvany šplounala voda v Černém potoce. Jiřík Šmatlán nenaslouchal; spěchal prudce v před, suché větve keřů, maliní a ostružiničí lámaje, by dospěl místa, kde by jej nikdo nenašel. Pak usedl do stínu, obě ruce podepřel o kolena a zabořil v husté kučeravé své vlasy. Hlasná souladná píseň lesa připadala mu jako žalm jeden, jejž několikráte v modlitebně před kázáním farářovým slyšel. Zase zavzlykal — — Jak bude s ním nyní? — „Jen chtěj jimi kráčeti . . ." Kdo mu ony cesty ukáže? (Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE, 1900.

Kniha XLIV. BŘEZEN. Sešit III.

Melodie Elysejské.

Básně Jar. Vrchlického.

I.

Sappho — Phaon.

Sappho.

Čekala jsem dlouho na tě,
brunátný kde kynul mech,
skály v červánkovém zlatě,
tisíc tonů, tisíc ech!

Phaon.

Já dnes přišel jako včera
ochotně a poslušen,
stínů vlečka k zemi šerá
spadla, uškrtivši den.

Sappho.

Slyšíš, co to v listí kvílí?
Ruku kol mých boků nech,
motýlové celí bílí
z vřesu letí v zástupech.

Phaon.

A ty vrby u potoka,
žhoucí oči jejich kmen,
a z každého toho oka
žhavých slz proud teče ven.

Sappho.

Houkla sova, zalkal sýček,
ve korunách stromů spěch,
lásky sladkých zanech hříček
a jen poslouchej můj dech!

Phaon.

Poslouchám, jak hudba splývá,
tichý vánek, sladký sten,
devět Mus v tvých ňadrech zpívá,
jsem až k slzám okouzlen.

Sappho.

Nech tak hlavu na mých ňadrech,
cítím tvojich retů žeh,
tak to v staré země kvadrech
hoří v starých plamenech!

Phaon.

Svatá chvíle! Kdy se vrátí?
Všecko padne času v plen,
vždy však budem vzpomínati
na ten lásky naší sen.

Sappho.

Vyšel měsíc, kterak hoří
měděný štít ve jilmech,
a mně v žhoucích slzí moři
ztápí se tvůj nyvý vzdech.

Phaon.

Jaká noc to, z asfodelů
vzdušné stíny, vločky pěn
táhnou tiše k tvému čelu —
a já jsem tak utišen!

Sappho.

Co chtít více? Doufat více?
Život vše — kde jeho břeh?
křičí láska, kouzelnice,
i v mých ňader poupatech!

—

II.

Plato a Deotyma.

Plato.

Co to bylo v dnešní noci
kdo by uhodnouti moh'?
Jak by zaklet kouzel mocí,
povstal ze snů kozonoh,
starý Pan, v mé sny se díval,
a co z hvězd mi akkord splýval
v zmatený a zpilý sluch,
vedle mne již stanul bůh.

Deotyma.

Na vodě jak v hvězdách kola
táhnou se a šíří v dál,
hvězda hmotu dole volá,
skutečnost tam ideal.
Slyšel jsi ty sladké zvuky
v žití příkré nesouzvuky,
zněly hudbou rajských ech,
kozonoha spáti nech!

Plato.

S mystických hvězd čarokruhu
slétá sladký onen zpěv,
v čilimníky zkvetlém luhu
kmit se kosmatý ten zjev;
Nechť jsem hudbou hvězdnou zpilý,
zapudit jej nemám síly,
cítím v nebes oblasti,
hmota jest mou součástí!

Deotyma.

Chápej hmotu! — To jest žula,
ale křídla připni jí!
Co tvá vůle pevně skula,
netav smyslů orgií.
Jeden bůh v nás věčně žije,
zvi jej moudrost, poesie,
zvi jej svoboda neb řád; —
kozonoha nech však spat.

Plato.

Díš to lehce — jak to možná,
bytosti mé on též díl,
duše velká, přísná, zbožná,
sama řekni, nač bych žil?
Žití strom se k nebi vzpíná,
čím jsem pod ním, vetchá třtina,
věř, ten souzvuk věčných hvězd
pouze echo žití jest!

Deotyma.

Snad máš pravdu. Jedno žití
z ducha, hmoty tryskne v sled,
jenom píti je a píti
žíznivý náš touží ret!
Pojď již, na mé srdce klesni,
tam se do hudby sfer vesni,
růže slzí, chví se hloh — —

Plato.

I v nich hnul se kozonoh.

III.

Dante a Beatrice.

Dante.

Tak musilo to býti usouzeno,
v těch hvězdách věčných, kam jsem druhdy vzlet;
co řekneš na to, madonno a ženo?

Beatrice.

Zde setkat se po věcích lidských let,
můj Dante, rozkoší jest srdci mému,
leč raději bych k zemi s tebou zpět.

Dante.

Vím, k onomu tam koutu důvěrnému
tvé zahrady, kde poprv jsem tě zřel
a hotov byl již odříkati všemu.

Beatrice.

Co zlata hrálo na křídelkách včel,
co pelu na motýlů křídlech plálo,
kde který v keři pták nás zřel a pěl.

Dante.

Sta vůní v srdcích sterých poupat spalo,
sta dechů létlo nocí safirovou...
Co za vše jsem ti dal? — Tak málo, málo!

Beatrice.

Jdu hvězdami a jsem tvou věčnou vdovou,
a úsměv rty mé přeletí, když slyším,
jak moji báseň dole „božskou" zovou.

Dante.

Má Beatrice, k těmto ducha výším
tys pozvedla mne — co tu lidský dík?
Jen u tvých nohou tužbu svoji ztiším.

Beatrice.

Tak nemluv, takto mluví smrtelník,
tys zapsán v Nesmrtelných knihu věčnou,
mlč o tom, v oko mé se zahleď v mžik!

Dante.

To oko oka Boha jesti tečnou.
Já chvím se, trnu — padám nice v pláči...
Pojď takto drahou ráje nekonečnou.

Beatrice.

To správně děl jsi — to pro Věčnost stačí!

IV.

Tasso — Leonora.

Tasso.

Jakýs demon, odkud vstal
z kouta jizby mojí šeré?
Tisícerá vlákna stkal

z které mé jen dumy, z které?
Co chce, marně já se ptal.

Leonora.

Pravdu díš, zlý duch to byl,
na tebe leh, já to zřela,
krev ssál ze všech tobě žil,
vryl ti všecky vrásky čela,
ztučněl ze zbytku tvých sil.

Tasso.

Žhavý spletl na mne bič,
mne jím šlohal bez ustání,
a já křičel, pryč jen pryč!
on se chechtal v pohrdání.
Kdo jsi? Křik jsem, on: Jsem chtíč!

Leonora.

A což laur ten, kterým skráň
tvá mnou ověnčena byla,
v mozku tvého vetchou tkaň,
nebyl odvaha a síla?
Jak je svěží, pohleď naň!

Tasso.

Sláva? Já jsem lásku chtěl!
Teď to pálí, hněte, šlohá,
vidím pouze klubko těl,
našich těl — však nezřím Boha.
Proklínám vše, co jsem pěl!

Leonora.

Šílíš Tasso! Ideal
tvůj byl, tuším, hmota nízká,
proč jsi výš své křídlo vzpjal?
Egoismu tvého miska
plna jest — co teď chceš dál?

Tasso.

Co chci? — Skutečně tě mít,
jak v snech tebe, tebe, tebe!
To otráví každý cit,
to krev střebe, duši zebe,
ký to div, se pobláznit!

Leonora.

Samé snění, samý vzmach
v prázdno je to — pochop Tasso!
Skoro před tebou mám strach...

Tasso.

A pak řeknu: Lhala's, kráso,
ve všech vzdušných vidinách!
Lhala's ve všem, v máje zjevu,
v růží plných poupatech,
lhala's v nesmrtelném zpěvu,
lhala's sladkém ve úsměvu,
lhala's, rozkoš na svých rtech,
lhala's, proto věčně kvílím,
lhala's, lhala's a já šílím
ze tvých prokletých lží všech!

Leonora.

Lhala? — Tasso nikoli!
Jsem jak sníh a mramor čistá,
šílení tvé nebolí,
pro tvůj šíp v mém srdci místa
není, Kristus můj to ví!

Tasso.

A pak žárlím i na Krista!

Trochu noční hudby.

Ariel.

Nechtěj více vzdechy svými
strunami hrát hesperskými,
jejich neprobouzej ruch,
v nich vždy tajný dřímá bůh!

Puk.

Dobře, dobře rozumíme,
pěkně se to v klidu dříme,
naznačit mní plaše taj
pravdu zakuklenou v báj.

Oberon.

Nerozumím, co s tím chcete,
co je věčné, plá i kvete;
Titanie, ty to víš,
v slovo mé se probudíš!

Titanie.

Kdo mne volá, kdo mne láká
lesů šumem, písní ptáka?
Znám to ve sousvětlí hvězd:
Někde tady láska jest!

Ariel.

Pochybuješ? Kraj se stmívá,
byla tady od jakživa,
úsměv její — sladká léč,
polibky jsou její řeč.

Puk.

Dobře, dobře, vždyť to známe,
po tmě se vždy objímáme,
jak chce vášeň, káže cit,
oslí můž to hlava být.

Oberon.

Nepadnou v terč tyto šípy,
to jsou šašků staré vtipy,
kdo jim věří, jest jen troup,
myšlenka vždy leží hloub.

Titanie.

Nevím věru, nevím komu,
ve stínu zde starých stromů
na nos věšeti tu lež,
Oberone, ještě chceš?

Ariel.

Upokoj se, starý králi,
symbolů se vždycky báli
ti, kteří jim nestačí,
hlupáci a boháči!

Puk.

Dobře, dobře, tak to bývá,
někdo pláče, druhý zpívá.
Noc je sladká, kdo by spal?
Kdo bdí, pouze jest v ní král.

Oberon.

Nechápu tu ironii,
proč se tváře v masky kryjí?
Co jsem, to jsem, řeknu rád,
nechytnu se do tenat!

Titanie.

Nechytáš se? Divno je mi!
Cosi šepce haluzemi,
je to vánek? Je to ston?
ve všem zní však: Oberon!

Ariel.

Ne, zní ve všem, Titanie!
Vesmír svými prsy kryje,
kam chce bez ní svit a zvuk,
můž nám nejlíp říci Puk.

Puk.

Dobře, dobře; já to řeknu,
před pravdou se nezaleknu,
je-li pravda v záři hvězd,
pak to vaše láska jest!

Nikolaj Ivanič.

Paní Józe Bohdaně Chytěvé.

erná džamie rýsuje svou šedivou kopuli do rozsvícené lazurové oblohy, a v sousedství před růžovým domkem chodí Nikolaj Ivanič. Sedím mezi kukuřicí a plazivými tykvičkami za plotem a skulinami vidím na dvoře před růžovým domkem přecházeti jako věčné perpetuum mobile Nikolaje Ivaniče.

Na zábradlí, které lemuje dřevěné schůdky našeho domku, hoví si rozčepýřená krůta, v loužích dole brouzdají se dva dny staré kachničky, a kolem nich v prachu běhají a popelí se kuřata. Ze salonku zachvívají vzrušené zvuky klavíru.

Vidím, vidím ten salonek, pokrytý krvavě rudým bulharským kobercem s bílými, zelenými a modrými motýli, v rohu nízký, pohodlný minder, nedaleko okna drobné pianino, po němž míhají se bílé, duchovité prsty, naplňující prostor tetelícími se vzdechy Griegovy skladby. A nedaleko důvěrně k jasné obloze vystupují hory, modrostí večerní přiblížené, s Vitošem, na vrcholku posněženým, a pod nimi čechrají se usměvavé hájky Kurubahlaru. V pausách zjevují se mi na vedlejším dvoře ty zvláštní tmavé, upjatě svítící oči Nikolaje Ivaniče. Jeho slova prolétají skulinami plotu a padají do záhonů přede mne jako černé květy.

Nikolaj Ivanič přechází prý takto po dvorku vedle Černé džamie mnoho let, a nikdo neví, kdo je, jak dostal se sem před růžový domek a proč si toto místo oblíbil. Spává v létě na holé zemi u plotu, v zimě v síni domku, kde ho milosrdní lidé trpí, živí se z lidské štědrosti a od rána do večera přechází podél plotu. Často s utajeným dechem naslouchám mírně zavlhlým jeho monologům, pronášeným měkkou ruštinou, a z těchto fragmentů, házených bez ladu mezi zelené fabory kukuřice, vyvstává přede mnou mohyla jeho života.

„Není země, není místa, není ani dešťové krůpěje bez lidské krve. A já měl křídou popisovat černé tabule, dívat se do hnědých lavic na vyhublé tváře a řešit problémy života ciframi! Matematika, eh, matematika! Do Něvy skočit jsem měl už tenkrát a nejít dál, a strhat provazy s lodí, na nichž pluly moje naděje.“

„Což já měl taky naděje? Aj, ty vypily všecku moji krev jako upíři, a já šel pít krev tureckou a k smrti jsem se opil.“

„Viděl jsem smrt na žhavé rovině, bílou jako papír a průsvitnou jako mlhy. Kráčela jako obr nad mrtvolami a vítězně nesla pokrvácenou kosu.“

Z tichých vět náhle vyrazil z prsou Ivanovičových hrozný, ne lidský výkřik, ale ryk jako vytí vlků, končící skřekem dravých ptáků. A náhle se docela utišil.

„Bim — bim — bim,“ smutně neslo se stručné úsečné zvonění od svatého Krále, a znovu Griegova skladba zaplavila melancholický kout

vzrušenými křídly a zatáhla oponu mezi kukuřicí a vedlejším dvorem. Zavřela jsem oči. Hranoly těch divně broušených tónů objevila se mi daleká, nedozírná poušť, hnědá, bez hranic, hořící žhavostí slunce i niternou vřelostí půdy. Připadalo mi, že obzor, v dálce zakrvavělý jako rozžhavené železo, nemá konce, že není splývání obloby se zemí. A na té poušti něco podivného třáslo se, zmítalo, padalo, zvedalo. Co to bylo? Nerozeznávala jsem. Hned dvě ruce jako v zoufalé modlitbě sepnuté k nebi, ke krvavě postříknutému nebi — hned křídla, tu secloněná k temnému koloritu půdy, tu schoulena jako v umírání — divná, záhadná bytost zmítající sebou, škubající sebou v strašných konvulsích. — — — Pro Boha, co by to bylo? Sestydla jsem hrůzou, a vyjasňovalo se mi v poznání. Hle — to jest lidská duše. Bože, kde se tu přede mnou vzala? A náhle — bílá, nehybná zastavila se na té smutné poušti, vztýčená k nebi, jemně se teď zelenajícímu bez purpuru, beze stop zapadajícího slunce. A Griegův sen v salonku uhasl. Všecko uhaslo — i ten obraz přede mnou se rozplynul, i zvony na sv. Kralu umlkly, jen od plotu skulinou proletělo jako v slzách potopené, štkavé, mně už známé, jako refrain bolesti často se opakující: „A ona mi zkázala — proščajte, Nikolaj Ivanič!“

Jak tomu bylo dávno, dávno, kdy Nikolaj Ivanič naposledy stál, louče se, před milovanou osobou, kdy líbal její ruce, a kdy ona mu se slzami v očích naposledy zašeptala: „Proščajte, Nikolaj Ivanič!“

Tam, tam v parku Sofijském, nedaleko domu národního sobrání, na místě starého tureckého hřbitova zvedá se k nebi vysoko jehlan, pomník vystavený padlým Rusům na bulharské půdě. Kámen vedle kamene pokryt je od základny až vzhůru ruskými jmény padlých hrdinů. Ale není tam vyryto nikde mezi nimi jméno: Nikolaj Ivanič. A přece — není-li taky on jednou z těch obětí mrtvých? Jak mnohem lépe je těm, kteří zemřeli na bratrské půdě pro velkou myšlenku. I on bojoval v řadách nadšených mužů, přišedších na pomoc ujařmeným a osvobozujícím se bratřím, nyní jako živá mrtvola se ztracenou duší přebíhá vedle Černé džamie, chycen do sítí zmatených myšlenek, a minulé dny v zástupech kráčejí před ním bez konce, a když dojdou, vracejí se jako procesí v dlouhých hábitech smutečních a v divných světských uniformách. V jeho prsou vznítily se všecky požáry té bratrské země, teď osvobozené a přece stále trpící, toho národa, který zalit krví hrdinně odhazoval pouta a tak zmaten jako Nikolaj Ivanič stanul zachmuřeně před nešťastnou Černou džamií. V té mešitě trpěli mučedníci pro svobodu, v ní na nádvoří popravováni byli vlastenci za krutovlády Stambulovy, v ní pod tou šedivou bání strádal nejeden z nejlepších mužů národa. Divoce bují tráva podél oprýskaných zdí, a v mešitě pracují teď vězňové bůzkové pasy a sáčky. Je večer, a práce se skládají, střecha mešity leskne se prchavými červánky; jaké asi oblouky a sloupy, utkané směle z chorých a vztýčených snů s hvězdami a dálkou, rodí se to vedle Černé džamie před růžovým domkem? Nikolaji Ivaničovi je zde volno a útulno v těch vymyšlených komnatách, do nichž utekl se před svým světem, jako v asyl, vystavený ze stonků vysokých kosatců, jejichž květy fialově se nesou vzhůru a chorobnou dýchají vůní a tvoří průsvitavý strop; ale ta duše, ta ubohá duše, která ho kdysi

propustila a v trápení strachu jeho návratu z války očekávala a ku které se nikdy, nikdy nevrátil? Není-li to ta trpící duše, která se mi před chvílí zjevila při Griegově hudbě? Vraceli se, mnozí znavení ale vítězní a mnozí zmrzačení, ale vrátili se přece do středu toužících srdcí; mnozí padli, a jejich jména ocitla se v černých rámcích novin, a slzy padaly na ta nešťastná vytištěná jména; ale nikde nebylo jména Nikolaj Ivanič.

A čekala duše ubohá? A čekala v bolestném svíjení zoufalství? A čeká dosud s očima vyplakanýma a upjatýma v strnulosti žalu k nebi zazelenalému, bez purpuru, beze stop zapadajícího slunce?

Ze salonku zašeptalo nové nokturno bolestným prvním akkordem a rozplývalo se v mollových passážích po krvavě rudém koberci: „Proščajte, Nikolaj Ivanič!“

Růžena Jesenská.

Smrt Orfea.

Napsal Luciano Zuccoli.

Z italského přeložila Marie Kalašova.

Nade vše příšerná záře pochodně na hřebenu skal, u jejichž pat dmulo se moře s rykem, přehlušujícím veškeru ozvěnu. Z konce pochodně padaly středem dýmu praskavé a unikavé jiskry. Ale nikdy příšerná záře neozařovala pohledu tak nádherného, na ženy nahé a spité, věnčené révou, potácející se, smějící se, vřískající, s vlasem po šíji splývajícím aneb shrnutým v ohromnou korunu kol skrání, s pažema obepjatýma šperky, s rukama třímajícíma poháry aneb podpírajícíma ňadra, s bludnýma zrakoma, s nachovýma retoma, jež byly otevřeny ku zpěvu hymny — na ženy, které celým tělem oddávaly se čemusi ukrutnému a nesmírnému, jež bylo rozkoší aneb šílenstvím aneb nenávistí aneb projevem děsné volnosti.

Ženská těla, do sebe vrážející, šlehaná vichrem a zavátá dýmem, těla všech tvarů, od nejsouměrnějších až do nejnepravidelnějších a nejrozmarnějších; a posy dravých šelem; ženy naprosto zhrdající cudností pod vlivem opojného nápoje.

Hippolita nakupila révoví a suché listí v středu prostranství a rozžehnuvši oheň, stanula opodál; vytřeštěnýma očima civíc do plamene, rozehřívala se znenáhla žárem sotva snesitelným. Ciparissa, vzpřímena, rozhrabavši hrotem thyrsa hranici, hodila do ohně oharek pochodně a po příkladu jejím celé hejno ženštin jalo se snášeti klestí a suché větve a oharky pochodní a zetlelý břečťan a kapradiny . . .

Celá tlupa ženštin shlukla se znenáhla kolem hranice. Plamen, na mžik stlumen v hustém dýmu, propukal se sykotem, metaje široký proud světla na skály a moře, klikatě se a svíjeje jako živý had.

Při každém zaplanutí plamene, vybavivšího se ze spousty dýmu, propukaly ženy v dlouhý jásot; pak zase nastal děsný ryk moře; a zas sykot plamenů, vřeskot žen, praskot ohně, rozdmychaného větrem.

„Až přijde Orfeus," pravila Hippolita k Tissandře, „musí nám opěvat krásu ohně."

Tissandra, natažena na zemi, byla odhodila pohár a pila přímo z amfory, špoulíc nachové a smyslné rty. Hubené její tělo bylo plně ozářeno sálavým světlem. Hippolita, skrčena, opírajíc lokty o kolena, měla ruce pod ňadry složené a vzdorovala ohni, usmívajíc se v samovolné trýzni.

„Až přijde Orfeus," křičela Stérope a jiné, „musí nám opěvat krásu ohně."

Stérope byla všecka oblá: oblých rtů, oblých očí, jasně modrých, jako oči vola; oblých prsou, oblých boků. A přece byla krásná. Tak ladně zvířecí v pohybech, že zapuzovala bezděky myšlenku, jakoby bylo možno promluviti k ní lidskou mluvou.

„Evoé!" volaly Ciparissa a Dirce, Polibie a Melanie. „Přiložte! Ať neuhasne oheň! Přineste dříví!"

Tu některé z ženštin, stojících opodál a přesycených vínem, jež rozlévaly po obemšené skále — Maja, Tritonie, Stazie, Bicornida, Pánfila, Nauplie a Archiloka — uchvátily do země zaražené pochodně a jaly se metati je s dlouhým vlekem jisker na hranici.

„Chyť ji!" volala Bicornida na Ciparissu, mrštivši pochodeň do vzduchu, jež dopadla opodál Tissandry, ležící nehybně a bezvládně, s očima vytřeštěnýma do prázdné nádoby.

„Chyť ji! chyť ji!" opakovaly ostatní, an zatím oharky padaly hluše do ohně.

Bicornida, obdélných očí, přinášela, potácejíc se, nové nádoby a číše; poslední amforu, zbyvší jí v rukou, naklonila k otevřeným ústům Tissandry a Hippolity a lila jim do hrdel rudý mok.

Každý příklad byl ihned následován ostatními, a sotva že Bicornida napojila tímto divným způsobem Tissandru a Hippolitu, zmocnila se Ciparissa jiné nádoby a opakovala tutéž hru se Stéropou.

„Otevři ústa!" volala se smíchem, „a nedívej se na mne, a nesměj se!"

Ale kyprá ženština, ležící na zemi, smála se, opřevši se o dlaně a vzedmuvši ňadra; a víno, nemohouc vniknouti do zavřeného hrdla, tryskalo nazpět sprchou.

Stazii s Polibii dařilo se lépe. Polibie, všecka rusá, držela amforu na píď od úst a srkala nápoj bez ustání, jakoby neměla potřeby oddechu.

„Pokus se znovu!" pobízela Ciparissa Stéropu. „Ne-li, udeřím tě!"

Ciparissa vytrvala při rozmarné hře s houževnatostí opilců: Stérope, poslušna, vlokala dva doušky a zas ústa zavřela, dusíc se.

„Psino!" vzkřikla Ciparissa, uchvátivši Stéropu za vlasy a svalivši ji na zem.

Avšak té chvíle povstal hluk přehlušivší ryk moře, a Ciparissa byla nucena ustati.

Všecky ženštiny stály v kruhu kolem žhoucí výhně, do níž Maja a Tritonie byly hodily ohromný peň, tak že jiskry roztryskly se na sto

kroků; plamen se umenšoval, zůstaviv na mžik vítězství hustému, čpavému, pronikavému dýmu, jenž se valil v ohromných kotoučích . . .

Po velikém jasu nastala hustá a těkavá tma; jen chvílemi nenadálé ohnivé jazyky, prorvavší se kouřem, ozařovaly ostře nahá těla, vzpřímená a třesoucí se; pak zase kouř nabyl vrchu a nachová těla zmizela.

„Rozdmychejte oheň!“ vzkřikla Maja, pokleknuvši poblíže doutnajícího pně.

Všecky padly na kolena, po tmě, s vlajícím vlasem, opírajíce se o dlaně, natahujíce hrdla, nadýmajíce žíly. Dým zdál se váhati pod náhlým útokem; zmítal sebou sem tam, vzdouval se vzhůru, a zas se plazil k zemi; posléze poddal se, a z listnaté koruny pně, u níž dlely Hippolita a Stérope a Tritonie, propukl oheň a ovládl vítězně peň, sálaje záři tisíckráte jasnější, děsně rudou . . .

V té chvíli ženštiny, skrčené, s vlasem podobným vlajícím hřívám, zdály se nejinak než jako divné dravé šelmy; divné šelmy, spité, civící do plamene a vítězství . . .

„Evoé!“ zařvaly, vstavše ze země. „Evoé! Evoé! Oheň zvítězil! Ať žije oheň! Evoé!“

Po té pojaly se za ruce řetězem a jaly se víříti kol hranice závratným rejem. Vděky Hippolitiny i ostatních mizely v netvorném reji, neznajícím rythmu, ni ladných pohybů, vedoucím si nevázaně, s divnými šprýmy, brzo skočně brzo těžkopádně. Zmítající se těla a vlající kštice metaly ohromné prchavé stíny po zemi.

Tissandra vytrhla se první, bezdechu, po ní následovaly brunatná Dirce a rusá Polibie; v brzku zbyly u ohně jen Ciparissa, Maja a Stazie, schváceny běsnou vzteklostí, jež jimi lomcovala, nutila je řváti, rozněcovala je v tváři, že zdálo se, jakoby z hrdla a ňader neviditelný sálal plamen.

Spleť údů na hřebenu skály, trčící nad mořem, spleť nehybných údů a splývajících vlasů značila místo, kde rozložily se ostatní Bakchantky, přemoženy únavou spíše než orgií. Za nedlouho přidružily se k nim i Stazie, Maja a Ciparissa, převalivše se na zem, bez hlasu, s pěnou u úst a s tepnami, bušícími jako kladiva.

A nyní schvácen tento kotouč lidských těl nesnesitelnou trýzní horoucí žízně.

Tritonie, útlých boků a stepilá jako lodyha květu, vymknula se zlatovlasé Náuplii, svírající jí hlavu k ňadrům, a přinesla amfory s vínem. Zdálo se, jakoby z hrdel nádob vléval se nový život zemdleným ženám; natahovaly hrdla, sesbíraly po zemi rozptýlené číše a plnily je přes míru tak, aby přetékající víno svlažilo paže, ňadra, bradu; a silný, čpavý puch stoupal a opíjel více než požitý nápoj, prosáknuv mech i prsť. K Tritonii vztahovala se luzná paže obepjatá zlatými kruhy, a Tritonie nalévala, opírajíc se jednou rukou o rameno Pánfily, jako úběl bílé, a hlavy kadeřavé jako juna.

„Bude-li božský Orfeus dlouho prodlévati,“ promluvila Stérope, když na mžik ztichlo moře, „nalezne nás všecky spící dnešní noci.“

„Požádám jej o hymnu k bohu Bakchovi!“ zvolala Archiloka, vzpřímena, s pozdviženou číší. Archiloka měla tenké rety v hubené tváři, černé oči, prsa pevně sklenutá, z mramoru.

„Nepokoušejme Orfea, jenž vládne větrům a hlasem ztiší moře!“ řekla Maja, smějíc se velkými smyslnými a vlahými ústy.

„Proč zamítá vždy hymny k našemu bohu?“ tázala se Melanie.

„A proč má se za mocnějšího samého boha Bakcha, a vychloubá se, že zpěvu jeho nic neodolá?“ dodala Ciparissa, jež, drobné jsouc postavy, dokonalých tvarů, podobala se soše božským uměním zrobené.

„Myslím,“ pravila Hippolita, ohebná jako rákos a chlípná jako koza, „že není moci lidské ni božské, jež rovnala by se bakchickému nápoji!“

„A přece dlívá Orfeus beztrestně mezi námi, slep ke všem našim vděkům, a beztrestně opěvá svou Eurydiku!“ dodala Melanie, jejíž blankytné a třpytné oči zdály se zrcadliti bezmezné vidiny.

„Snad ne na dlouho již,“ řekla Stérope hrozivě, hladíc dlaní ňadra.

Stazie vykročila ze skupiny. Měla v zlatých, v korunu kol skrání spjatých vlasech vpleteny třpytně zlaté hady: její nejistý krok činil ji podobnu děcku, jež neumí choditi. Tak, podepřena o paže družek, vstala a usedla na hřebenu skály; pak uchopivši šalmaj, hmatem znalých prstů jala se hráti.

„Hrej! Hrej!“ řvala Stérope, v níž chraptivý zvuk píšťaly vzbudil opět touhu po orgii.

A vichr třeštění a vášně schvátil novou silou hlavy ženštin; byly jako sny velikého zmaru, jako zosobněné tužby krutých zločinů, jako hrůzyplné zjevy, v nichž poslední podoba ženy se hroutila a vrchu nabývala, zostřena a sesílena, podstata dravé šelmy.

Hippolita naslouchala, všecka se chvějíc zlověstnou rozkoší; Tissandra, natažena jako tigřice, hryzla rudé a smyslné rety svými bílými zuby; Stérope, svírajíc dlaní větev, jež se třásla pod křečovitým dotekem, hleděla do prázdna vypouklýma očima; Bicornida, obdélných očí, Polibie, všecka rusá, a Dirce, všecka brunatná, v objetí číhaly, hotovy k skoku, hotovy k ztřeštěnému reji; Tritonie, útlých boků, rudovlasá Náuplie, Pánfila, jak úběl bílá, Archiloka, s prsy z mramoru, Ciparissa, velkých, vlahých a smyslných retů, Melanie, blankytných a třpytných očí, všecky cítily, jak vichr třeštění schvacuje jejich hlavy, a svírá je v těsný kruh, v němž tím žírnější se vzmáhala touha ničiti, rozpoutati staré a divoké pudy.

Náhle však Stazie ustala v hudbě a, mávajíc šalmají vzduchem, vzkřikla:

„Orfeus! Ejhle Orfeus přichází!“ a prstem značila na křivolakou stezku v dolině.

To bylo jako povel k boji; ženštiny shlukly se za rameny Stazie, upírajíce zraky na strmou stezku, od břehu moře stoupající, draly se jedna na druhou, jedna o druhou se opírajíc, strkajíce se, v nádherné změsi vlasů různých barev.

„Vzhůru, božský Orfee!“ volala Hippolita na muže, jenž obrátil zrak ke skalisku, kde dlely ženy.

„Vzhůru, Orfee, pojď opěvat Eurydiku!“ řvala Maja s chechtotem.

„Pojď, Orfee, pojď!“

„Pojď zápoliti se Stazií!“

„Tvá lyra snadno zvítězí nad píšťalou!“

„Máš strach? Jsme dnes moudré; budeme ti naslouchat v tichosti.“

„Nebojí se, nebojí!“ řekla Stérope, tleskajíc dlaněmi v radostném vzrušení.

Pak zmlkly všecky. A touže dobou, kdy osnovaly krvavé sny, Orfeus vzestoupil a vkročil v jich střed.

Občas do ryčného hlasu moře ozval se hlas tišší, hlas hrozivého a výsměšného smíchu; a hlasy tyto nesly se až k oné skále, u jejíž paty dmula se a vzdouvala a tříštila bezmocná vlna ... Neurčitá linie dálav znenáhla se jasnila, tma ubývala téměř nepozorovatelně; úsvit, probravší se z temnot, objevil neurčité obrysy některé lodi, znavené dlouhou plavbou...

Orfeus ocítil se v středu Bakchantek, jež naň hleděly němy, ve chvíli oddechu.

Na bledé tváři, ováté hustým, kučeravým, rusým vlasem, byl znak ušlechtilé, leč chabé rasy; tělo jeho bylo jako ze slonové kosti, útlé, vděkuplné, nevýslovného půvabu; a kypré tvary žen, obklopujících jej, a plná ňadra jejich ještě zvyšovala střízlivost jeho jinošských údů. Byl jako mladá dívka útlý a bílé pleti: jen šedé jeho oči měly občas pevný a mužný pohled; ústa, temně ruměných retů, měla výraz mladistvé něhy a zhrdající výtky.

„Která z vás zve mne, bych s ní zápolil?“ promluvil, zíraje kolem sebe. „Ty's to, Stazie?“

„Vyslov ještě jednou moje jméno,“ odpověděla Stazie. „Ráda je slyším z tvých úst.“

Hlas Orfeův nesl se mlčením žen jako hudba.

„Ty's to, Stazie?“ opakoval Orfeus.

„A mého jména neznáš?“ otázala se Stérope; vystoupivši ze skupiny družek a stanuvši po boku Stazie, octnula se tak v okruhu rudého světla, jímž sálala hranice i pochodně. „Jmenuji se Stérope.“

„Ty jsi Stérope ...“

Orfeus přikročil k hloučku ženských těl, ležících opodál světla v neurčitém svitu probřeskávajícího dne; a, pokračuje v žertu a naznačuje prstem jednu po druhé, pravil:

„A ty jsi Bicornida ... a ty Hippolita ... Tato se jmenuje Tritonie; ona Archiloka ... Ty, rusá, jsi Polibie; a temnovlasá, Dirce ... a dále ... Náuplie a Tissandra v jednom objetí; Pánfila je znatelna v stínu podle bělosti ňader; Ciparissa má proud vlasů nad pomyšlení bohatý ... všecky jste luzné jako sny ...“

Zmlkl na chvíli, neboť hukot moře přerval mu slovo v ústech ... Při svitu zoře bylo zříti v dáli, jak na skálu se sunou peřeje vlny, nad jiné mohutné, a zas se tříští a vracejí do víru, a tvoří třepení vlny následující ...

„Nuž, co chcete ode mne?“ otázal se, změniv náhle laškovnou něhu ve výraz netrpělivosti.

Ale nedostal odpovědi. Ženy, očarované hudebným hlasem, hleděly na něho u vytržení, s úsměvem lichotným, téměř váhavým. Stérope první dodala si odvahy a přikročivši náhle — tigří kůže byla se jí svezla k nohám, a žena neměla jiné clony než splývající vlas — schvátila Orfea pod paží a přivinula jej k ňadrům, líbajíc ho na ústa ...

Upřené a vytřeštěné zraky ostatních Bakchantek viděly, jak Orfeus se jí vymknul, učinil skok na zad a tak stanul, se svraštělým čelem, opodál Stéropy.

Tu ze všech hrdel jediný výkřik, a smečka ženštin hnala se vpřed, obklopivši jinocha. Mžik obdivu se rozprchal, a na těch zsinalých tvářích zbyl jen hněv a myšlenka pomsty, dosud nejasná.

„Co počínáš? Proč zhrdáš našimi polibky? . . . Nač myslíš? — Přišel's, abys námi pohrdal? . . . Ani tvůj zpěv, ani hudba tvé lyry tě nezachrání! . . .“

Orfeus, ucouvnuv o několik kroků, hleděl před sebe v obdivu krásné té skupiny zuřivých: v předu Stérope, s pažema vysoko vztýčenýma, tak že ňadra vypjala se v celé nádheře a bedra prohýbala se, tvoříce ostrou rýhu . . . Za ní, v zmatku, hlavy vztyčené, tlačily se ostatní Bakchantky, některé až na kraji svahu skály . . .

„Chtěly jste polibky?“ promluvil s klidným úsměvem.

„A kde jsou vaši lesní muži, křepcí Fauni, huňatí Satyři, neúnavní milenci, kteří v křovinách na vás číhají a s výskotem se na vás řítí, co vy překotem uháníte hložím a luhy, prchajíce před láskou a prahnouce po ní, až drsní smělci vás za kštice uchvátí a k zemi strhnou v třeštivém vítězství vzteku a nadvlády? . . . Proč jich nezavoláte?“

„Orfee, Orfee,“ tázaly se Bakchantky, „komu náležíš?“

Ze zástupu žen ozývaly se hlasy sborem; a ojedinělý hlas Orfeův, dávající odpovědi, zněl jako zpěv; a do zpěvu i sboru šuměly vlny plynným rythmem. A jestliže zpěv nesl se klidně, sbor stával se zuřivým podle rythmu vzbouřených vln.

„Nedostačí vám?“ pokračoval Orfeus. „Spokojte se rozkoší, již vám skýtají zralé hrozny . . . Zora stoupá a zve vás k odpočinku po dlouhé noci orgie . . .“

Pohleděl na moře, bílé, do nedozírna a obklíčené temnými mraky a přeletavými obláčky, jež vichr v příští chvíli přemění a rozmetá.

„Orfee, Orfee,“ pravily Bakchantky, „přišel's, abys námi pohrdal?“

Mluvily, setrvávajíce jako sochy nehybny; a byl to klid tragický a zákeřný; a i Orfeus stál nehybně a patřil na ně.

„Nechte mne tedy odejít,“ pravil, „když nerady nasloucháte mým slovům . . .“

„Proč nejsou jiná tvoje slova?“ řekla Bicornida, vztahujíc k němu náhle prosebně nahá rámě.

Mladá děva, oděná od pasu k nohám jemnou řízou barvy kročce, měla na hlavě dva malé, zlaté, zaokrouhlené růžky.

„Jaká by měla býti má slova, aby vás nezranila?“ tázal se Orfeus Bicornidy, jež zdála se oň v strachu.

„Jistě ne taková, jaká jsi vyslovil . . . Máš jistě pro Eurydiku slova něžného stesku . . .“

Tvář Orfeova se náhle zachmuřila . . .

„A jakým právem smíte se rovnati k dceři Nerea a Doridy? — Dost již; nechte, abych se vrátil k moři, pakliže vás raní moje slova . . .“

Bicornida ustoupila, aby uvolnila stezku, dolů k moři vedoucí; ale ostatní Bakchantky setrvaly nehybně v polokruhu za ní.

„Šílí!“ řekla Archiloka, smějíc se zlověstně.

„Šílí!“ opakovala Maja. „Nuž, blázne, tož vyvol si mezi námi tu, která se nejméně liší od tvé Eurydiky, a zapěj jí svůj božský chvalozpěv!“

„Byla brunatná Eurydika,“ dodala Melanie. „Ty, Dirce, snad se jí podobáš . . .“

Dirce skokem vybočila z polokruhu a postavivši se před Orfea, paže v oblouku nad hlavou spjaté: „Ejhle, podoba!“ pravila.

Byla teplé, temné pleti jako ochra, a černý a lesklý její vlas padal bohatou vlnou kol líce oválu a hrdla. Tělo její bylo jako z kovu ulité a pevné jako kov, sklenutá ňadra, útlý pas, panenské boky. Taký nadbytek života, že Orfeus zamhouřil oči, jako před velkým jasem.

Pak, vybaviv se násilně ze svůdného čaru, opakoval:

„Nechte mne odejít!“

Hněv zableskl se v očích Dirce; obrátila hlavu k Melanii, spustivši paže sklesle podél boků:

„Nevidí mne?“ zašeptla se sklamaným úsměvem. „Nechme jej. Nechať se vrátí na břeh moře!“

Prodravši se směsí ženštin, Stérope uspěla rozpoltit kruh, svírající Orfea, třímajíc vysoký pohár, překypující vínem, jež se perlilo jako v neustálém varu.

„Chceš svlažiti rety?“ otázala se jinocha. „Jest to posvátný pohár hostů, a básníci z něho čerpají nadšení pro své zpěvy.“

Kolem rukojeti poháru setkaly se prsty Orfea s dlouhými, studenými, prsteny zdobenými prsty Stéropy; a dva nepřátelé usmívaví hleděli si do očí, an jinoch blížil zvolna číši k ústům. Víno mělo trpkou a lahodnou vůni zlatých hroznů, které visely, bohatě nalité, na révách, jako nevyčerpatelné prsy země-živitelky; a na povrchu pěny praštělo v drobounkých bublinkách, jež perlily se ode dna, pojily se a rozptylovaly na křišťálném povrchu topasovém.

Oči všech na něm tkvěly, jak nesl pohár k retům a lokal lahodný nápoj; a bylo zjevno, že ženy váhají ještě, mají-li odsouditi Orfea.

„Je lahodné vaše víno,“ řekl, vraceje pohár Stéropě, jež vyprázdnila ho jedním douškem, třímajíc jej pak v ruce, svislé podél boku. „Je bohaté nevšední lahodou.“

„Jako láska,“ dodala Stérope se smíchem. „Poznal's kdy lásku?“

Otázka zalíbila se družkám, jež opakovaly ji mnohozvučně různými hlasy: „Poznal's lásku, Orfee? Odpověz. Poznal's kdy lásku?“

Orfeus usmál se a zakýval hlavou záporně. Ale oči jeho hledaly, kudy by unikl z této smečky nahých a drzých Bakchantek. Za rameny měl moře, jež s tohoto úskalí jevilo se v závratné dálce, a kolkolem tlačily se ženy, dorážející na něho drzými otázkami. Orfeus váhal chvíli, naslouchaje hlasu moře, jenž třásl se burácejícím vichrem, valícím se za obromnými bílými vlnami; tu a tam, nad hřbety vln, zjevovali se a mizeli vodní ptáci, jakoby laškovali s peřejemi, tryskajícími do výše. Pak, obrátiv zrak k ženám, viděl, jak kruh se kolem jeho boků víc a více svírá, takže by nebyl mohl vztáhnouti paže, aniž by se dotekl Dirce aneb Stéropy; a kdyby tyto učinily krok ku předu, nemohl by couvnouti, aniž by se skácel v propasť.

Tu pozbyl srdce a hleděl na ženy zneklidněn.

„Co ještě chcete?“ tázal se, vida hrozivé a kruté tváře. „Proč mi nedáte odejít? Vyzvaly jste mne k zápasu; nuže, kde jest ta, která má se mnou zápolit?“

„Já!“ promluvila Stazie, pozdvihši ze směsi těl útlé své rámě.

Proklestila si cestu a stanula poblíže oněch dvou v první řadě.

„Nedej se zlákati,“ šeptaly jí v ucho družky, když kráčela mimo ně.

„Než, nyní je už pozdě,“ dodala, obrácena k Orfeovi. „Měl's přijmouti vyzvání hned; považujeme tě za přemožena.“

„Hůře než přemožen, má strach, bojí se zápasu,“ volaly některé hlasy.

„Je pozdě již. Zora se vzbouzí, nevidíš?“ pokračovala Stazie.

„Již se dní,“ přizvukovaly ostatní. „Není již času nyní.“

Orfeus hleděl na ústa té, jež byla promluvila, velká a krásná ústa; na bílé tváři Stazie byly drobné, takřka neznatelné žluté skvrny, a v zcuchaných ryšavých vlasech třpytili se zlatí hadi; v pravici třímala pevně thyrsus, jenž délkou přesahoval o několik pídí její hlavu; a tam, kde zdobily thyrsus hrozny, vybíhal v špičatý hrot, jako meč ostrý.

Tu, v náhlém ztichnutí, jež následovalo v očekávání Orfeovy odpovědi, ozval se netušeně klidný hlas:

„Nechte ho odejít.“ To promluvila Bicornida, hledíc na něho něžným pohledem. „Vždyť již připil z pohárn hostů.“

Stérope, ani nepohleděvši na tu, jež byla promluvila, řekla hněvně:

„Kdo jej zdržuje? Nechť si jde. Proč se bojí učiniti krok v před?“

„Proto že vůkol jej svíráte,“ odpověděla Bicornida v středu davu. „Proč se mu tak protivilo víno hostů?“

„Chcete jej přinutiti, by vás líbal?“

„Má nás v ošklivosti. Zhrdá námi. Proč sem přišel?“ otazovaly se Bakchantky v zmatku.

„Nenadál se vašich ukrutností. Neodpověděly jste k jeho otázkám.“

„On neodpověděl k mé!“ zvolala Stérope hněvně.

„Nevidíte, že je znaven?“

„Ty ho hájíš? Kdo jsi?“ řekla Stazie, obrátivši se náhle a schýlivši hlavu jako k útoku.

Bicornida se přiblížila; pod hebkou řízou barvy kročce zdála se nahou, boky vlnily se při jejích volných krocích; a když stanula před Stazií, tato zakývala hlavou a usmála se opovržlivě. Pak obrátila se k Orfeovi.

„Jsi přemožen, Orfee,“ pokračovala neúprosně. „Vyslovily jsme nad tebou soud, a trestu neujdeš.“

„Tak jest!“ řvaly všecky, mimo Bicornidu. „Jsi naším vězněm!“

„Proč nemluvíš, Orfee?“ tázala se Bicornida hlasem plným úzkosti. „Požádej je, by tě propustily; pokoř se, chceš-li se uchrániti. Jsi v nebezpečí.“

„Slyšel's?“ pokračovala Stazie. „Jsi naším jatcem; s námi nyní půjdeš.“

Orfeus zahleděl se za sebe, na moře, jež zmítáno bouří, zčernalo tak, že zdálo se, jakoby na něm prodlévala ještě noc a den se nevzbouzel...

„Slyšte!“ pravil, vztáhnuv ruku zpola prosebně zpola hrozivě. „Soud váš je nespravedlivý... Jak lze rozhodovati o tom, kdo zvítězil, když

nebylo zápasu, ba když zápas vůbec nemožný? Kdyže byl vám dán dar zpěvu? Hlasy vaše jsou chraptivé stálou orgií, a mysli vaše jsou schopny jen představ zuřivé smyslnosti. Domníváte se, že bych se s vámi mohl měřiti?"

„Mlč!" vzkřikla zděšena Bicornida, lomíc rukama až chrastěly. „Nedej se zaslepiti pýchou. Jsi v nebezpečí!"

„Domníváte se, že sáhnu v strunu své lyry, abych skolébal vaše hněvy?" pokračoval Orfeus hlasem melodickým, v němž třásl se spravedlivý hněv. „Třeštíte, či jste spity? Z cesty, a dost již toho žertu!"

Mezi ženštinami nastal ruch; některé měly již v zracích odlesk krve, již předvídaly; a když Orfeus sebou hnul, kotouč těl tak pevně jej sevřel, že neuspěl pokročiti vpřed. Jediná Bicornida měla odvahu ucouvnouti, avšak schvácena běsnou vřavou družek ocítila se náhle na samém hrotu skály, u jejíž paty rozbíjely se peřeje vln, valících se v brázdách vysokých, nízkých, ohromných, mizících . . .

Dechy žen dusaly těžce z ňader hněvem sevřených; a s hněvem drala se na povrch neurčitá podstata zvířecí, zvířecí pud, jenž činil, že spatřovaly nyní v Orfeovi nikoliv Orfea, ale kořist, z níž by vyssály krev.

„Zdá se, že ten hoch chce zemřít," podotkla Stérope, šířic nozdry a křivíc ústa, jakoby větřila krev. „Zapomíná, že nás chrání bůh."

„Zasaď mu ránu," šeptala Dirce Stazii.

Tato váhala, hledíc na statné tělo jinochovo, jenž tu stál se zaťatýma pěstěma, hotově se k útoku.

„Pros o milost!" řekla třesoucí se Bicornida a zalomila rukama nad hlavou v zoufalém bolu.

Stérope viděla Bicornidu na hřebenu skály a viděla výraz zoufalé hrůzy.

„Miluješ jej?" zařvala. „Brániš jej? Nepálí tě slova, jež nám vmetal ve tvář, všem, i tobě?"

A pojednou chopila ji za prsa, přehnula na zad, sevřela pevně, srazila k zemi, svalila nad propast, a pustila ji.

Výkřik rozštěpil vzduch jako bičem, a Bicornida překotem kácela se do prostoru, any družky sledovaly zrakem její tělo, jež se menšilo, třikrát, čtyřikrát se vzduchem převalilo a hluše dopadlo na břeh, kde veliká vlna ho objala, schvátila a odnesla daleko do sváru vln . . .

Orfeovi, jenž stál tu zkamenělý při tomto výjevu, vyhrkly slzy z očí.

„Co jste to učinily?" zvolal. „Jest družkou vaší, je vaší sestrou!"

Ale Bakchantky, skloněny ještě nad svahem skály, neslyšely. Smrť Bicornidy je omamovala ukrutným opojením; thyrsy třásly se neklidně v jejich rukou; oči všech projevovaly ještě obdiv nad výkonem a odvahou Stéropy, jak s překvapnou silou schvátila oběť a mrštivši ji jako třtinou, srazila ji se skály.

Mezi ryčné hlasy žen mísil se ještě hlas Stéropin:

„Tys zhrdl mými polibky ze zpupné pýchy."

„Z opovržení nechtěl jsi se mnou závodit!" dodala Stazie.

„Pohaněl's nás všecky!"

„Nebyl's hoden přípitku z hostinné číše!"

Orfeus, paže maje skřížené, rety chvivé, všechen v tváři bled, mlčel.

„Odvrátil's zrak od mého těla jako od věci hnusné," zvolala Dirce. „Je-li Eurydika krásnější, jdi si k ní!"

„Ba, proč nejdeš?"

„Potupil's nás všecky!" opakovala Dirce se svraštělým čelem.

Vztáhla rámě a náhle vytrhla Stéropě thyrsus z rukou.

Vřava žen, deroucích se v zmatku, bránila skloniti oštěp k úderu; avšak sotvaže octnul se thyrsus v dlani zuřivé Bakchantky Dirce, ženštiny ustouply, oštěp nakloněn a mrštěn přímo jako kopí. Těžká, smrtonosná rána, namířená zdola nahoru, zasáhla hrdlo Orfeovo.

Obromný ryk přehlušil výkřik jinochův; neskácel se do propasti jako Bicornida, sklesl na tvář, s hrotem vbodnutým v hrdlo; a Dirce, pevně svírajíc oštěp, přitáhla jej k sobě, zadržela, ohýbajíc bedra v svrchované námaze, a položila tělo jeho opodál svahu na znak, s pažema roztaženýma, s šedýma pohaslýma očima.

„Evoé!" křičely Bakchantky, shluknuvší se kol mrtvoly.

Pak se schýlily a chtivými zraky jaly se patřiti na kořisť.

„Bolí tě to, Orfee?" řekla Stérope, klečící u mrtvoly.

„Nenadál's se tak rychlé odpovědi na svá zpupná slova?" řekla Dirce, hrda na výkon a krev, zbrodivší jí ruku i dlaň.

„Vrzme jej do moře!" navrhovaly Polibie a Náuplie.

A v kruhu kol Orfea žádná neopomněla zasaditi mu ránu hlubokou, zející, zkad unikala řídce krev. Ale radost, jíž se nadály, chyběla; jakoby náhlost smrti byla ubrala rozkoše, chutnati předem zneuáhlé jeho zmírání, vyzuřiti se na něm, ztrýzniti jej, než by došel klidu.

Některé Bakchantky přinesly pochodně, neboť obloha, blížící se bouří stmělá, prodlužovala noc; a když rmutné světlo pochodní padlo na Orfea, hleděly naň ženy v mlčení, a zřítelnice jeho, jakoby stlumené ironickou něhou hleděly na ženy. Údy jeho, jako ze slonové kosti zrobené, zářily; pod hlavou rusé vlasy byly utvořily zlatou podušku, na kterouž skrápěla krev, kapka za kapkou; jen ústa byla skřivena v hnusný pošklebek, bělostné zuby byly pevně sevřené a lehounká z nich unikala zarudlá pěna; pěstě byly zaťaty. Stérope sunula pochodeň podél celého těla, od nohou ku hlavě, upírajíc naň zrak; a dospěvši k hlavě, a spatřivši otevřené oči, řekla:

„Hledí na nás. Je dosud živ."

Všecky se smály, nevěříce. Ale Dirce skočila na mrtvolu, opřevši kolena pevně o prsa; pak, uchopivši oštěp, zaťala hrot dvakráte třikráte v hrdlo; a bylo hrdlo mrtvého jinocha jedna rána, jako obepjaté rudou stuhou.

„Zhrdáš mnou ještě, Orfee?" tázala se. „Proč nezavřeš očí, když se ti nelíbím?"

„Je mrtev! je mrtev!" opakovaly ostatní sborem. „Nyní hledí na jiné vidiny."

„Vidíš, jaký šperk má kol krku?" řekla Stérope, okazujíc na rány, ronící krev. „Ještě jednu ránu a hlava odpadne od těla."

„Vrzme jej do moře!" navrhovaly Náuplie a Polibie.

„Nabodněm jej na hrot thyrsa, na znamení vítězství!"

„Ne, ne, vrzme jej do moře!"

„Co řekne Bicornida, až se s ním ve vlnách potká, shledavši jej tak změněného?“ tázala se Dirce, any ostatní smály se z plna hrdla, s hlavou hozenou na zad.

„Nuž, vzhůru! Pospěšte! Bouře se blíží!“ volaly některé.

„Drž ho za vlasy. Utnu mu hlavu,“ velela Dirce Stéropě.

Skloněna nad mrtvolou, chopila se Dirce oštěpu a jala se prohlubovati ránu pevnými, ráznými údery; oči jiskrné, nozdry vzedmuté zlou rozkoší, prodlévala při díle, rýpajíc hrotem oštěpu v zejících ranách. Ale síla Bakchantek, rvoucích k sobě rusé vlasy, zvítězila, a trhnutím zuřivých rukou odštěpila se krvácející hlava od těla.

„Ejhle!“ zvolaly z jedněch úst.

Stérope vzchopila se, chtíc samojediná třímati trofej, pojala hlavu do rukou a zahleděla se do ní.

„Co řekne Bicornida, až uzří jej tak změněného?“ opakovala slovy Dircinými.

„Do moře! Do moře s ním!“ křičely netrpělivě Bakchantky.

Zanechavše trupu, hlavy zbaveného, šly za Stéropou, nesoucí vítězně zsinalou hlavu Orfeovu, a zapěly táhlý truchlozpěv:

„My usmrtily božského Orfea. Potupil nás a zhrdl naší láskou. Vychloubal se, že něhou zpěvu svého krotí šelmy, a my byly hluchy k jeho prosebnému hlasu. Náš bůh jej zaslepil. Napil se z bostinné číše a v dík za božský nápoj dal nám jedu. My jej usmrtily.“

Když Stérope, vzpřímena, stanula na nejvyšším bodu skaliska, Bakchantky utvořily kolem ní polokruh, a hleděly do žlutavého svitu rozbřeskávajícího dne.

Vlny znenáhla tichly; a hladina mořská, nezbrázděná, táhla se do dáli, ztrnule přímá.

„S bohem, Orfee!“ vzkřikla Stérope, nadzdvihnuvši rámě s těžkým břemenem.

„S bohem! S bohem!“ opakovaly družky.

Uchvátivši vlasy pevnou dlaní, zamávala Stérope krvácející hlavou vzduchem a mrštila ji do prostoru. Hlava opsala ve vzduchu kruh, označený nachovými kapkami, řítila se zcuchaná v hloub, dopadla daleko do moře s třeskotem, jenž podobal se řevu dravé šelmy.

Z potulek po Dalmacii.

Napsal Ludvík Kuba.

(Dokončení.)

Význam písně pro zdejší lid.

zpěvu a hudbě venkovského lidu dalmatského buď se dosavádní spisovatelé nezmiňovali vůbec, anebo jenom pohrdlivou poznámkou.

Se stanoviska té krásy hudební, jíž dnešní doba se koří, byli zcela v právu. Po modě si zpěv dalmatského lidu nevede.

Ale jsou i jiné ještě stránky u písně národní, jsou stránky důležitější, ku kterým národopisec jest povinen zrak svůj obrátiti. Málo značí, zda-li a jak píseň soupeří se souvěkou hudbou umělou, ba je nám vítáno, není-li píseň odvarem či odleskem doby přítomné, ale je-li naopak pozůstatkem dob pradávných, je-li souborem zjevů zcela svých zvláštních, nezvyklých, původních, jež buď potřebují nebo naopak přinášejí vysvětlení.

Již po staletí tážou se učenci po původu hudby. Kde sluší ho hledati? U ptáka či u člověka? V hrdle lidském či ve zvučivém kovu? V pudech, jež jsou člověku a zvířatům společny, či ve hnutích duševních, jimiž se člověk nad zvířata povznáší?

A aby našla se odpověď k těmto otázkám, dlužno obrátiti se ku prazdroji hudby, k národní písni, k nedoceněnému, protože v podstatě své dosud neznámému klenotu, jenž, jako vzácná perla v ulitě, rodí se v duši prostého lidu, v duši, která neoddálila se ještě příliš od hudebního pravěku.

Chci ukázati význam a cenu toho božího dítka; ale nebudu mu klásti otázky, k nimž chladná nauka došla svou prostou zvědavostí. Nevidím totiž v tom cenu národní písně, že poskytne jednou vzácný material pytevnímu noži hloubavé analyse a že jedenkráte povede rozhodčí slovo v hudební archeologii — nýbrž v tom, čím ona svému lidu jest.

Národní a lidové písně v pravé její podstatě a povaze, upřímně řečeno, neznáme.

Známe sice některé popěvky, jež pode jménem národní písně slýcháme v koncertních síních nebo v zahradních hostincích; ale o velkolepém elementu, jenž je prostému lidu chlebem vezdejším i božíhodovým, jenž provází národ vytrvale a neustále od narození až ke hrobu, v radostných chvílích slavnostních i v dobách útrapy a mdloby, jenž mu je potravou i lékem, kouzlem uspávajícím i probouzejícím, učitelem zjemňujícím i otužujícím, přítelem i pánem v jedné osobě — o této mohutné a čarovné vzpruze víme u nás již pramálo. Známe sice některé linie

hudební, přiléhající k povědomým různým popularním tekstům, jež vás ve příhodné chvíli znamenitě pobaví a rozjaří — ale tu vlastnost mají i jiné hudební formy.

Abychom poznali pravý význam národní písně, musíme zajíti daleko a daleko, do krajů, kde jest méně pohodlí a více prostoty, méně novot a více staroby, méně „rozvoje" a více „zabedňělosti"; musíme odvážiti se do neschůdných a neznámých krajův, kam si dosud kultura obtěžovala za missionářským svým povoláním zajíti, kde nás opouští Bedaeckři a Rádcové, kde zůstaveni jsme sobě samým a neznámému okolí, jež na nás se stejně pátravým pohledem hledí jako my na ně.

A dále nutno, abychom se odvážili ku smělému činu a přirovnali umění prostého lidu k umění — abych tak řekl — diplomovanému, abychom konfrontovali plaché a prostičké Musy chudých chat, kde jediný otvor obyvatelům slouží za dveře, okno i komín, se zhýčkanými jich družkami, uvyklými na aristokratický přepych lesklých parket a tisícerou zář nádherných lustrů; nezbývá nám než na okamžik položiti na váhu vedle sebe i to, co pokládáme za výkvět své zázračně vyspělé doby, i to, co jsme nalezli na bludných poutích po nejzapomenutějších koutech Evropy, a co dýše již z dálky starobou dávno zašlých věků.

Jest zajisté nesporno, že prostý lid i v nejodlehlejších koutech pozemských má smysl pro umění a touhu po uměleckých požitcích. Projevuje tento smysl a hoví této touze řezbami a výšivkami svými, svými zkazkami, pohádkami, písněmi a svými melodiemi. A jako u národů stojících nízko na kulturním žebříku, ku př. u národů Balkánu, každý sobě sám jest řemeslníkem a dělníkem, tak u nich také každý sobě sám obstarává potřeby vyšší, potřeby umělecké. Zde každý jednotlivec jest umělcem, a každý jest umělcem pro sebe. Je to zde jako v háji, kde každý pták zpívá, aniž by měl sezvané publikum. Je-li člověk sám, zpívá sám; je-li jich více, zpívají spolu. Nikdo není jen posluchačem, každý jest spoluúčinkujícím. A jelikož lidé pracují a veselí se společensky, jsou lidové zpěvy všech jiho- a východoevropských národů po většině zpěvy sborovými.

U nás naopak vládne moderní zásada dělení práce, jež pronikla vším životem. V analogii s průmyslem má i umění své síly „výrobní" či umělce a své „konsumenty" či obecenstvo.

U národů primitivních jest umělcem každý; vynikl-li jednotlivec nad ostatní, stává se jim mistrem a vzorem. U národů kulturních jest umělec odborníkem, jako každý jiný. Obecenstvo neučí se od něho umělecky tvořiti, nýbrž přijímá od něho výtvor hotový, opájejíc, vzrušujíc, povznášejíc se jím. Právě tak, jako přijímá kabát od odborníka krejčího, aby tělo své opatřilo před zimou. Toto rozdílné pojímání umění má i různé následky v zápětí.

Tam ovšem popelka umění lidového nedovedla se povznésti na stupeň své šťastnější družky a jako slabší časem hyne a mizí; kdežto zde umění závratným letem roste, mohutní a žene se vzhůru do výšin nadpozemské přímo dokonalosti, labutími křídly nebes věčného krásna se dotýkajíc. Tam umění, zůstavši níže, je dosti blízko, aby mohlo všechny svoje svěřence svým důvěrným teplem zahřívati, kdežto zde jedna část posluchačů udržuje se na dostatečné vzdělanecké úrovni jen

Vinobraní v Dalmacii.

Kreslil L. Kuba.

napjetím veškerých sil, jedva stačíc prudkému vzmachu okouzlující bohyně umění, an druhá část, postrádající potřebných k tomu sil, zůstává pozadu a časem pro umění nadobro odumírá.

Nevěřící nechať pohlédnou na skutečnost. Přirovnejme poslední vísku vzdálených krajů, jejíž nejnicotnější obyvatel dovede recitovati řadu skvostných sentencí z pokladnice národní poesie, jejíž nejnepatrnější soused stává se účasten daru domácího umění, provívajícího ve způsobu věčného zpěvu všechen vzduch, pole i les, — přirovnejme tuto selanku s přítmělou ulicí velkoměstskou, v níž tím více bída se cítí, čím bližší je ostrý opak přepychu; přirovnejme bledé a churavící její osadníky k trilkujícímu venkovu a uhlídáme, kolika statisícům a milionům umění svůj křišťálový pohár nedostupným učinilo, a kolika druhým statisícům a milionům podává toliko — pomeje rozličných těch lehtavých tyngltanglů!

A tu opět vzniká jiná otázka, totiž je-li velebená zásada dělení práce skutečně také ve všem dobrá, spasná a blahodárná?

Vidíme při umění, že ve stavu primitivním všichni účastni jsou slasti tvoření, reprodukování a požívání; kdežto ve stavu kulturním na jedné straně stojí producenti, nervosní a uštvaní, a na druhé straně obecenstvo, u jehož jedné části následkem nezaměstnanosti otupěl smysl aesthetický, jehož druhá část nerozumí umělci a hladoví, a jehož třetí část přesycena jest a žádá vznětů stále silnějších a silnějších. Je-li tento stav stavem zdravým, ať čtenář sám si zodpoví.

Potkal jsem kdysi Černohorku, s obrovským nákladem po neschůdné skále vzhůru stoupající. Nenesl jsem břemena a sotva jsem dýchal, ale ona si ještě zpívala. „Lehčeji se jí nese, pěje-li,“ vysvětloval mi průvodčí.

Podobně Dalmatinky nejnesnadnější práce oslazují si písní. Žádal jsem dělnice v poli, od nichž jsem písně zapisoval, aby přestaly pracovati, když zpívají. Ale hospodář mne poučil: „Práce jim ve zpěvu nepřekáží, jako zase naopak zpěv při díle jim je pomocníkem. Lépe se jim robotí. Sám je časem pobízím ke zpěvu, když chci, aby vykonaly více díla.“

A zpěvačky tvrdily mi, že zpěvem dovedou zažehnati vše: i hlad, i žízeň, mdlobu i spánek!

Čeho dosahujeme naopak my svým uměním?

Ve měkkých křeslech si hovíce, nebo v lahodném přítmí koberci obestřeného salonu do stínu se tulíce, nasloucháme omamujícím zvukům čarovných strun a andělského hlasu. Necháváme se unášeti na hebkých perutech božského umění do říše zlatých snů, a okusivše tohoto opojného medu Mus, ocitáme se v klamném ráji vidin a vykouzlených obrazů — z nichž návrat do trudného a klopotného života provázen bývá pocitem, který možno charakterisovati jedině citoslovcem: brrrr! Nuže: lid čerpá z umění svého sílu a svěžest pro tělo i pro ducha, kdežto my vracíme se v život z objetí Mus jako z hypnotického spánku, seslabeni, se zmenšenou odvahou a vůlí.

Vizme jen ty četné omrzelce moderní, jež poznáváme již dle zevnějšku na hlučných ulicích nebo dle otevřených srdcí ve verších některých mladých básníků! Na takových povahových rozvalinách pracovaly ovšem i jiné živly, ale neméně i stav našeho umění. Hledejte podobných zjevů venku, v přírodě, a nenaleznete jich!

Nelze upříti, že umění i po mravní stránce není bez významu.

Rozhovořil jsem se kdysi s četnickým závodčím, s nímž mne osud svedl na malém poštovním parníčku, majícím závidění hodné životní povolání: věčně se potloukati mezi roztomilými drobnými ostrůvky a břehy dalmatskými od Dubrovníku na sever.

Projížděli jsme záliv stoňský, rozhlížejíce se po divokrásném kraji, kde roztříštěná skalistá pevnina střídala se s temně modrými malachitovými zálivy, průlivy a choboty mořskými.

Závodčí přišel do Dalmacie ze severu, z končin našich. Očekával jsem tedy od něho obvyklé u cizinců tupení domorodého lidu, jeho „zanedbanosti“ atd.

„Velice se mi zde líbí,“ odpověděl však k otázce mé. „Velice! Jsem zde rád.“

„Ale služba zde bude zlá a obtížná v těchto kamenitých a bezcestných krajích.“

„Naopak, po té stránce požívám zde velkého pohodlí.“

„Či jste snad zbaven obchůzek?“

„Do konce ne; naopak, konám je vesměs v noci, abych ušel dennímu parnu.“

„Co vás zde tedy tak blaží?“

„Málo práce.“

„Jak to?“

„Lid je výborný, neobyčejně dobrý. Pohleďte na to široširé okolí —“ a ruka jeho opsala ve vlahém vzduchu mořském kružnici — „to vše je pod mým dozorem. A za celý boží rok tady mám sotva 5—6 ‚případů‘. Je-li to krádež, spáchal ji nějaký cizinec, je-li to poranění či vražda, nedopustil se jí domorodec z loupeživosti, nýbrž v přenáhlenosti, která je při horké jižní krvi a siláctví jeho slabou stránkou.“

Jaká to nápadná slova od jednoho z cizinců, kteří mívají tak málo shovívavosti vůči domácímu lidu, a jimž se obyčejně tak málo dostává schopností, aby se vmyslili do jednoduchých poměrův místních a omluviti dovedli nevyspělost svého nového okolí!

„Kolik případů by asi na podobný okršlek připadlo u nás na severu, v krajinách ‚civilisovaných‘?“ tázal jsem se.

„Nejméně pět set —“

„Kolik že díte?“

A vyjeven slyším opakovati úžasné, neuvěřitelné číslo: nejméně pět set —!

Takový je tedy rozdíl mezi tímto lidem, jenž málo má jen škol a jenž to málo pro chudobu svoji a neschůdnost kraje toliko nedostatečně navštěvovati může — a mezi námi, kde je škola na škole, kniha na knize, časopis na časopisu, kostel na kostelu, zákon na zákonu, policajt na policajtu! Takový je tedy rozdíl mezi těmito „nevzdělanci“, kteří jen zřídka číst nebo psát umějí, a mezi námi, již věhlasem, moudrostí a naukami jen oplýváme!

Poznal jsem ovšem již ze statistiky, že je Dalmacie ze všech rakouských zemí nejpoctivější a nejcnostnější, neboť má nejmenší číslo zločinů, nemanželských dětí atd. Pravda, že jsem již na Černé Hoře

Vesnice na ostrově Mljetu v Dalmacii.
Kreslil L. Kuba.

zvyknul si, lidu ve všem všudy důvěřovati, nic před ním nezavírati, v pustých krajinách i v noci sám a sám choditi; měl jsem mimo to příležitost, přesvědčiti se o poctivosti lidu dalmatského, když mi kdysi omylem z bytu vyneseno bylo zavazadlo, jenom řemením svázané, a když jsem je po týdnu, když bylo celou Dalmacii od jihu k severu a nazpět zbrousilo, v nejlepším pořádku zpět obdržel —: ale že by vůči našim „kulturním“ krajům byla zde zločinnost tak nepatrná, toho jsem se přece nenadál.

Míval jsem vždy smysl otevřený pro ctnosti tamního lidu, dovedl jsem omlouvati jeho slabosti a vysvětlovati jeho chyby; rád jsem se ho zastával a snášel výčitky o nadsazování. A to bylo tenkráte, kdy zaslepen obrovským technickým pokrokem naší doby, pohlížel jsem na lid přece jen s domnělé výše, na níž jsem se viděl vznášeti jako dítě našeho pokročilého světa, choval jsem se vůči němu s jistou blahosklonností, jíž jsem pociťoval jako urozený synek devatenáctého věku proti neurozeným dětem opozděných starých časů.

A co vidím nyní?

Že jsem k „laskavostem“ takovým neměl nijakého práva. Neboť oč je převyšujeme v ohledu technickém, o to oni nás v ohledu mravním!

Smíme-liž se potom tomu lidu vnucovati se svým „pokrokem“? Jsme-li hodni býti jeho „učiteli“? Která hodnota jest cennější — naše anebo jejich?

Pokoušel jsem se nepoměr tento vysvětliti. Dospěl jsem při tom k výsledku, jenž mne jen částečně potěšil. Konání lidu pohybuje se po většině v kolejích, jež se podobají ztuhlému cementu a slují „zvyky a mravy“. Novodobé mohutné proudy zničily toto řečiště, lidské vlny rozlily se do široka, svoboda uplatňování jednotlivcovy vůle stala se heslem dne. Ale tento jednotlivec řítí se v před, nemaje zkušeností, jichž jediné časem lze nabýti, převaluje se, jsa hříčkou vášní svých, svých choutek a slabostí. Není potom divu, že vůle stává se zvůlí, jež řádí jako zhoubný živel na nivách lidstva, a jíž toliko ostražitostí a násilím lze čeliti.

Tím z části vysvětliti lze podivuhodný úkaz, že ve střediskách „kultury“ nejsme si jisti životem a jměním, kdežto v pustinách černohorských a dalmatských odvykáme si užívati zámku a klíče, uvolňujeme upjatý plášť nedůvěry a opatrnosti, odhazujeme zbraň.

Ale přece jen nelze srovnati si v mysli, že by ta vzácná mravní bilance zdejšího lidu byla pouhým výsledkem toho „vycementovaného řečiště“ zvyků a obyčejů životních, že by na ní stačila slepá síla konservatismu. Vždyť železnice má koleje ocelové, a přece potřebuje strojvůdce, jenž pečlivě nad jízdou bdíti a stroj svědomitě říditi musí! A hledejme takového vůdce u lidu v krajinách, kde školství teprv začíná, kde duchovní netěší se valné vážnosti, kde intelligence vůbec s lidem zachází způsobem, jenž z lidu vytvořil nejnepřístupnější nedůvěřivce. — Nenajdeme ho. Nuže, jaká je to dobrá hvězda, jež nad lidem bdí a životem ho vede?

Je to národní píseň.

Již v kolébce srdce ovládá kouzlem své moci, již nemluvně zabírá v požehnaný okruh svůj, když je matka písní konejší:

Jede tiše snů stařenka kolem,
vozíček snů tvých táhne za sebou.
Po čem, bábo, po čem sny prodáváš?
‚Čtyři dukáty zlaté stojí jen.‘
Hned je koupí Jovanova matka,
klade pak je Jovu do kolébky:
usnul Jovo jak jehňátko malé.

Ukolébavkou již duše útlá počíná se zasvěcovati do pokladu písně národní. V ní shromažďuje národ zlatá zrna svého ducha, perly své moudrosti a svého umění, nauku o dobru a pravdě — ovšem o oné podmíněné pravdě, jež vyhovuje naivnímu jeho o světě názoru.

A všemu propůjčuje zvučnou zdobu zvonivého svého verše a důstojný háv hudby.

Proto, co je uloženo ve verších a čemu propůjčeno roucho zpěvu, požívá již autority lidu. Zdá se mu, že nebylo by myšlénce této povznášející formy dopřáno, kdyby toho nezasluhovala.

Patrno z toho, že umění v prvním svém stadiu — jakožto umění lidové — je zřejmě tendenční, účelné. Lid nezná sobeckého „umění pro umění“, on nezná hvězdy, jež by měla sice dosti světla pro sebe, ale žádného pro své okolí, nýbrž zná jen dobrotivou Musu, která jej požehnáním svým po celý život zasypává. Je sice účelem umění i zde buditi smysl pro krásu, ale ono učí právě viděti krásu také v dobru, pravdě a síle.

Naskýtá se vám ovšem při zevním pohledu na život lidu tvrdost, hrubost a surovost, jež jeví se i v prosté stravě, nevlídném lůžku, sdíleném nezřídka s němými čtvernožci, v otužilosti těla vůči nepohodě a strádání. Ale to není v nesouhlasu s tvrzením, že lidu vrozen je smysl pro krásu, přes to že krása, aby byla pochopena, žádá zjemnění ducha a zvýšení citlivosti.

Hrubost týče se jen zevnějšku, je povrchní, a jako taková i potřebná, neboť má za účel otužení, sílu, vytrvalost a zdraví. Skořápka pak vždy musí býti tím tvrdší a tužší, čím jemnější a citlivější jest obsah. A o ten tu učitelce svého lidu, národní písni předem jde, neboť učí lid vysokému a vzácnému idealismu, mluvíc k němu sladkou mluvou čarovných svých veršů:

Není štěstím ni stříbro, ni zlato,
a je štěstím, co je srdci draho!
Dejte cáru všecko jeho blaho,
a mně dejte, co mi nad vše draho!

Zdá se snad býti na prvý pohled nepochopitelno a nemožno, aby píseň nahradila školu — mně se to zdá býti zcela přirozeno. Škola i v případě, že by k ní žák lnul s láskou největší, jakožto nucená a neustálá povinnost nabude časem příchuti přitrpklé, navinulé, a tím již působnost její je podlomena. Píseň národní naopak nikomu se nevnucuje, čeká zcela tiše, až udeří její hodina, až lačný sám se přihlásí o lekci. A s ochotou neumdlévající a vlídností nevyčerpatelnou těší zarmoucené,

učí nevědomé, baví rozjařené, napomíná lehkovážné, a to vše nedostižnou methodou a neodolatelným kouzlem. Otevírá všem oči, aby svět poznali, otevírá srdce, aby jej milovali, a nedivme se potom skvostným veršům prosté dívky, jež krásně pěje:

Starý muž je javorové dřevo:
vítr věje, javořinou chvěje,
déšť se lije, javořina hnije,
slunce hřeje, javořinu suší.
Mladý muž pak růžové je poupě:
vítr věje, poupě rozpukne se,
déšť se lije, poupě rozvije se,
slunce hřeje, poupě rumění se!

A neobyčejně poetickou mysl, vystihující vlny mladého srdce dívčího dokazují verše následující:

Volá dívčina z hrdla štíhlého,
z hrdla štíhlého, s hory vysoké,
volá sultana, volá Aziza:
Care Azize, rodný můj bratře!
Může-li býti, co být nemůže?
Může-li býti ryba bez vody,
ryba bez vody, ptáče bez lesa,
či Banjaluka bez vezirluka,*)
či snad Seršaraj bez kadiluka**) —
a já bez hocha, dívčina mladá?

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Opakujme si nyní otázku zprva hned pronesenou: čím je tedy lidu svému píseň národní?

Stačí k odpovědi jedno slovo: vším.

A nestačí k odpovědi celá kniha: neboť je píseň národu svému více, než co je pro nás vědecká nauka i věda, veškerá literatura, všecky školy a kostely, koncerty a divadla; vždyť poznali jsme, že to vše v účinku svém nemůže se rovnati kouzlu této síly!

Bývalo i u nás jinak, a časy se změnily. Změní se i na jihu, a dobrá víla prchne i odtamtud. Oč bude potom lid oloupen, až se mu vezme píseň? O vše. A dojde na to pod neuprosným tlakem doby moderní.

Nemluvím o tom rád, ale také nehořekuju. Zde nepomáhají pláče, zde marno volati po reakci. Veškeré to ono umělé udržování života ve zjevech národopisných, propadlých osudu, je marné, a nepomáhá tu ani koncertní podium, ani pluky organisovaných pěveckých spolků, ani sebe horlivější napomínání v časopisech.

Letíme jako dělová koule v před — zdali také vzhůru, nevím, letíme obrovskou silou veškerého toho náboje, jejž věk náš, zimničně činný, pod rozličnými jmény páry, elektřiny, fotografie, tisku, společenské a politické „svobody" atd. nahromadil. A v divokém tom tempu opouští nás všecky ty „cetky" starých časů, ba zbavujeme se jich i sami na

*) General.
**) Nejvyšší sudí.

pouhou domluvu zloboha nové doby jako nevěsta ve „Svatební košili“ za strašného nočního letu:

„Ho ho! to zlato proklaté,
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě a mne nejinak,
zahoď ho — budeš jako pták!“
Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil.

Letíme směrem, kde v mlhavé dáli zřetelně psáno stojí velkým písmem „Pokrok“; — ale nerozeznávám, zda tam je připsáno „k lepšímu“. To teprve rozeznají potomci naši až mu budou blíž; a nerozeznají-li, tož na sobě samých — poznají...

My prorokovati nic nemůžeme, my toliko můžeme doufati, že vše bude k lepšímu. Musíme věřit, že naše pokročilá, ve skutečnosti však zmatkůplná doba nahrazena bude bezpečnými a opět ustálenými poměry, že kolísavými vlnami nynější nejistoty proplujeme, buď ku bezpečnému korábu, anebo snad dokonce ku pevnině jakéhosi nového světa...

Doufati v to musíme — již k vůli sobě samým, k vůli odvaze a chuti, pro život další potřebné.

Ale v jedno marno doufati; marno doufati, že vrátí se ještě jednou dobrý genius, jímž volná a svobodná píseň byla lidu svému. Zajde a nevrátí se již.

Leda by se vtělil v jinou způsobu.

Ale v jakou?

Neznám krásnější.

Z básní Karla B. Hájka.

Hvězda padla...

Daleko někde do tmy padla bílá hvězda...
Tam někam hluboko, hluboko za lesy...
(Kam jen ty hvězdy padají? Kam? kam?)
Vidíš ty obzory, jiných, docela jiných
a cizích a příliš vzdálených světů?

Tam někam daleko do tmy padla ta bílá hvězda...

Stín noci hluboký a mlčící
dál nepohnutý leží nad lesy
a smutnými pláněmi vysílených polí...

Jaké jen ty to máš ruce, má ženo!
Ruce tak výmluvné v tom těžkém mlčení.

Je ti dnes smutno se mnou na těch samotách?
A na to myslíš pohnuta a trpící, jak před námi
tak beze stopy zapadla ta mrtvá hvězda?

Hluboko, hluboko, na dně tvých zřítelnic
tisíce světů je zářících,
tisíce jiskřících hvězd . . .

—

Zaváto . . . zapadáno . . .

Daleko, daleko v umlklých pláních leží napadlý sníh . . .
daleko, daleko bílo je, tak ticho a bílo . . .
a na obzoru vlny hor jsou veliké, bílé závěje,
a v bílých dálkách jenom lesy ponuré se černají
a kříže v samotách a stavení zapadlých vsí . . .

A daleko, daleko od nás leží ten cizí nám svět,
tam někde za lesy, daleko za těmi pláněmi,
zaváto všecko, ženo má, zaváto . . . zapadáno . . .
Tam někde daleko, ženo má, leží naše stopy zaváty . . .
a kolem nás dokola tak bílo je, tak ticho a bílo . . .

Dva hroby tam leží zaváty v té bílé dálce,
a všecko, co umřelo, leží tam zapadáno . . .
Kolem nás dokola, široko, daleko
zaváto, zapadáno, ženo má . . . všecko zaváto . . .

Bizarrní květy nám v okna nadýchal mráz.

Už jen to štěstí naší samoty nám zůstalo,
to štěstí intimní, to příliš tiché štěstí,
to štěstí šosácké, pro něž jsme despekt mívali.
A kolem nás široko, daleko je všecko zapadáno . . .

Za těmi květy, na skle umrzlými, po bílých závějích,
po mechu zapadaném v našich lesů samotách
a stržemi zavátých skal
jde fantom jara zázračný, nového jara,
kdy moje dítě povineš, má ženo!

Daleko, daleko v umlklých pláních leží napadlý sníh
a kolem nás dokola tak bílo je, tak ticho a bílo . . .

Adam Homo.

Báseň Frederika Paludan-Müllera. Z dánského přeložil K. Kučera.

(Dokončení I. zpěvu.)

Tu probošt Holm se hovořiti jal:
„Nuž do kostela! Čas již vrchovatý:
ten doušek malý dost nás rozehřál,
jděm z věrných prsou choral zapět svatý!
Kněz odešel již, vzhůru bratří, dál!
jděm v jeho stopě s radostnými chvaty.“
Svůj klobouk vzal — šli všichni do kostela,
jen matka dítěte tu osaměla.

Však v kostelíku s věží nevelkou,
jež plála vánočního slunce v zlatu,
již v řadách, v kazajkách a v pestrém šatu,
s mládeží veskou sedlák se selkou:
Tu otvírají křesla v břmotném chvatu,
a záhy vejde baron s manželkou;
však kmotrům hošíka, jejž spánek víže,
v stolici místa vykázána níže.

A bohoslužba počla. Kostelník
řeč svoji mluví v otevřeném kůru,
a palec o palec, zrak nesa vzhůru,
otáčí v kruhu, jak si dávno zvyk.
Pak v perutný zpěv mění hlasu vzlyk,
a ton ač v hrdle vázne, zastřen v chmuru,
přec obec chápe dokona jej, hravě,
neb chytá ton, kdy jemu selhal právě.

Dvě písně dopěli, a při třetí,
provázen kostelníkem, v slunce zoři
vychází pastor Homo; ruce noří

hluboko v talár; v slabém napjetí,
než dojde kazatelny, líce hoří.
Teď úzké schody slézá z paměti,
teď na místě již, křižuje se, vzhlíží,
teď — před barona křeslem v hloub se níží.

Skráň chýlí — myšlenek jak vhroužen v klínu;
a pro sebe jen jak by hýbal rtem,
modlitbu zprvu mumlá úvodem.
Pak sesílí hlas vyšší na toninu,
čta evangelium o božském synu,
že v koutě každém slyšitelno všem.
V hlas obyčejný posléz tonem klesá,
v proud svého kázání se hladce nesa.

Tím obratem text pustil se zřetele:
Že dnešní svátek všem sic důležit,
že thema to přec míjí, trhá nit,
že látkou příbuznou chce duše vřelé
vést k rozjímání, zbožný budit cit,
neb řeči jeho jádro kotví celé
v té naději, s níž cit se pojí strachu,
když narodí se dítě země, prachu.

Hle, dítě zrodilo se! vesel děl,
co ruka padá v kazatelny kraje:
Ó, kdo že chápe, v životě co zraje,
jenž něžným tílkem zde se přioděl?
Zprv slza tu, s níž vchází v zemské kraje;
pak úsměv, jímž se líček zardí běl;
pak mnohá světa naděj, strast i kletá,
neb dítě — pamatujte! občan světa.

Že občan světa — co to znamená?
Zda dobře chápeš, milý bratře v Kristu?
To ducha značí, v zem jenž pro očistu
stoup s vlasti duchů v místa plamenná,
jenž výhní prošed, křídla vznešená
zpět k slávě zvedá, k ztracenému místu,
jenž z části jenom do prachu se vtělí,
ač v hloubi ví, že světla syn je skvělý.

Však duch i tělo stejně sídlí v nás.
a název „světoobčan“ také platí,
když dítě prachu láska k hroudě schvátí:
kdy bere choť, by rodu množil klas,
kdy pudem, žádostí hnán ve závrati
propadne mnohdy zkáze na pospas,

až posléz hlavu, kyne-li prst boží,
v hrob tmavý proti vůli svojí složí.

Nuž, ježto slovo dvojí význam chová,
a mnohý člověk staví na obdiv
jen stránku jednu, pravdivá jsou slova:
že vchází-li tvor v život zemských niv,
strach s nadějí se sváří stále znova,
tož v srdci těch, jichž původem tvor živ,
již takřka z toho odpovědnost sdílí
oproti děcku, rodiči že byli.

Neb mladý tvor jak povede si jednou:
co snílek, zda jen duchem bude syt,
zhrdaje žitím, prací jeho bědnou;
zda, tlumě v sobě vyšších mocí svit,
jak mravenec jen v zemi bude rýt,
jinými slovy, císař, Bůh zda shlédnou,
že vůči nim své splnil úvazky:
kdo odpověď dá na ty otázky?

Nit veršů z bible Homo chvíli před,
a v kazatelnu často mocně bušil,
by k pobožnosti mysl lidu vzrušil.
Pak tabatěrku vylovil a zved,
by šňupcem osvěžil si ducha hled,
jejž tíhou myšlenek již notně zkrušil,
a proto chvilku odmlčel se v řeči,
by slova pak se ujal s silou větší:

Strach, naděj dosud abstraktně jsem bral,
teď přejdu na konkretní život valný,
jenž drsně sápe se, rve rukou sval,
a vším je spíš, než krásně idealný;
na život ten, jejž dánský svět zná žalný,
na život ten, jenž vzdýmá zla jen kal,
a tu se opět táži, v Kristu brati,
kdy zrozen tvor, zda těšit se, či lkáti?

Neb vzhlédni kol, kdo očí máš jen vid!
A napni uši, smysl kdo máš sluchu!
A rci mi pak, zda země naší klid
již neutonul v kvasu bouřných duchů?
Stát přetvořit chtí, vědu, víry tuchu,
skot jinak pěstit, vzdělat půdu, lid:
což bořit — ale stavět, dům kdy zbořen,
hle, bratři! tady neštěstí je kořen.

A jaká myšlenka: své dítě v díru
peřejů vrci, proudu do varu.
Jak malá jola uhájí se víru,
kdy loď se zvrhne velkých stožárů?
Jak uchová si mužnost, naděj, víru
v tom světě zla a vášní v požáru?
Kde děcka ctnost si v krovu sedne vlídném,
v tom pokolení zvráceném a bídném?

Hlas moralky to. Na rozum teď slyš,
soud jehož neméně tě znepokojí:
Hle! naše Dánsko malá, chudá říš,
kde hlava za hlavou se tlačí v roji.
Jak po okraj jen naplnit lze číš,
i každý stát i stav má mezi svoji:
když žádný stav jich mnoho neuživí,
kde pro dítě si hledat chleba skývy?

Díš, ať je rolníkem, pluh jemu svěř.
Nuž dobrá! k tomu třeba rolí, luhů;
však rád bych zvěděl, království až v kruhu
se rozdělí, kde vzíti půdu, keř.
Ať hoch je obchodníkem! — S těží věř,
tvůj chápu výpočet, můj v Kristu druhu:
vždyť jeden kupec, deset obchodníků,
kde kupčík náš by našel zákazníků?

A o místo kdy žádám v úřadu,
jen odpověď mne bezútěšná zleká:
A. má je zatím; B. již na A. čeká,
pak C. má slib, že přijde na řadu.
A ptám-li studenta se o radu,
dí: študenty můž zastavit se řeka!
A takto mluví více méně všici,
umělci, řemeslník, důstojníci.

Nuž co si počnu? Dítě žít přec musí.
Tak ptám-li se a nikde odpověď,
čtu z bible svojí starou průpověď:
Viz ptáky nebeské, zda hlad je dusí,
ač nežnou, nesejí! Jen popatř, hleď,
ty lilije, jež lánů zdobí kusy!
Když za ptáky a lilije Bůh ručí,
proč péče o chléb tebe děsí, mučí?

V svém živlu Homo; sebe v duchu zírá,
neb z nouze strach, jak upír na stráži,
dnem, nocí ducha jeho v pouta svírá,

to starých dluhů vleče závaží.
A proto každou nouzi rozebírá
a péči o chléb zručně obnaží,
až pozdě digressi svou opouštěje
na konec řeči těmi slovy spěje:

Dřív o dítě šlo všeobecně pouze,
teď nad svým stanu, vlastním na prahu;
vždyť k němu vlastně též jsem mířil v touze,
osudy žití bera v úvahu.
Snad nezazlí mi nikdo odvahu,
že o své krvi rozšířím se dlouze;
vždyť knězem jsa přec počet vydat mám,
jak otce povinnosti plním sám.

Nuž tedy vězte, přemilí a drazí!
že přijme křest můj synek dnešní den,
by milosti byl záhy účasten,
a spasil se, než újmy dojde, zkázy.
Dám nejstarší mu jméno ze všech jmen,
jímž původ z prachu na mysl hned vchází,
jež při stvoření světa vyřkl Pán:
můj první synek Adam bude zván.

Že vychovám jej zbožně, v boží bázni,
bych doličoval, třeba není snad,
než několik slov přece povím rád:
Ať od útlého mládí v tvrdé kázni
se tuží tělo, duch; ran metlou spád,
než doroste, ať často v sluch mu zazní;
a jakmile se na rtu lež jen zjeví,
ať, co je hřích, hned cítí bez úlevy.

Vždy budu míti pravdu na zřeteli,
již každý zapomíná řadou let,
již rodiče by zejména dbát měli:
Jen dokud mladá, ohýbá se snět.
Však na tom nepřestanu; nový květ
jak do stromků se snítky roubem vtělí,
tak každý princip, po mém soudě pravý,
již záhy vštípím do synovy hlavy.

Tak pro příklad, mým není záměrem,
bych víru jeho v lidi příliš nítil,
však také ne, bych strážným ohněm svítil,
jak lidstvo kol by kypělo jen zlem.
Ne! raděj chci, by illusí prost cítil
proud žití, nezatížen vášní jhem

vždy utkvěl — závrati by ušel mraku —
svou nohou v zemi, v nebi ohněm zraku.

Ať v činu prospěšném cti hledá zisku,
a v nedostatcích času, rozvratu
a v pokušení prudkém záchvatu
ať pevně stojí, dojde k stanovisku:
by k metě nikdy nespěl v slepém trysku,
však lampu rozumu měl rozžatu.
Ať na starém lpí věrně, skalopevně,
než nové v úspěch probije se zjevně.

Viz, bratře v Kristu! této po dráze
pouť půjde něžné, nezkušené nohy;
známť nebezpečí, úskok žití mnohý,
však bázně neznám v žádné nástraze.
Kdy s rozumem svým sdružím jeho vlohy,
svou zkušenost dám k mladé odvaze,
tu — vážím-li zas naděj proti bázni —
hlas naděje jak vítěz v duši zazní.

Však vnější život jak se jemu zdaří:
zda boje s osudem zdráv přestojí,
či v jaký směr se zvrhne v příboji,
zda děti světa zlé mu plivnou v tváři,
zda štěstí ověnčí jej někdy v záři,
zda do výše se vzepne po boji —
hle, o tom nelze mluvit in extenso,
neb vše to ještě visí in suspenso.

Tož poručen buď přízni drobný tvor
a lásce všech, jimž knězův synek milý,
že v knězi otci si jej oblíbili,
čímž vánoční ten končím rozhovor.
Čím otce křesťana plá srdce, zor,
chtěl zobrazit jsem v slavnostní dnes chvíli;
teď pro nás všechny lásky boží plamen
a nebes ochranu si žádám, Amen.

Tu hojný pot si Homo stíral s čela,
pak modliteb svých mumlal závěry,
co obec všecka kradmo k synu zřela,
by stopu shlédla příští nádhery.
Ač skromně stajena, lid veškerý
děl přece: pravdivá jak, krásná, vřelá
ta byla řeč, kněz z cesty nevybočil,
vše na sebe a synka svého stočil.

Však pastor Flint tak nebyl shovívavý,
a spolu se sestrou, jak v zvyku měl,
v satiře kalil hroty slovních střel
a na řečníku zkoušel vtip svůj dravý.
Sám starý Holm třás často kšticí hlavy,
led cítil jen, jímž čišel kazatel.
Sám k sobě dvakrát děl: vždy textu mez
má zachovávat přísně řečník kněz.

Co dál se dělo v chrámě na hod boží,
odbudu zkrátka. Lid jde ofěrou,
v ráz na oltáři poklady se množí,
žel Bohu! skrovně, mincí leckterou:
ten čtyři haléře, ten marku složí
pastýři duší vlídně, s důvěrou;
Vždy Homo vzdychne, vida haléře,
jak marku zří, kříž ohne páteře.

Když konán křest, prý z míry horlivosti
ten vyšel muž; buď do hlavy
že rozmar kněze vjel, buď z pečlivosti
snad otcovské, nuž krátce: záplavy
vod lije stále v křtěnce bez milosti,
že paní Holmova již obavy
má o dítě, jež nemohouc snést lázně,
o milost k nebi křičí nehorázně.

A nebes mocnosti se ustrnuly;
i k čtenáři já milosrdím jat,
dél nechci obtěžovat dobrou vůli,
by v kostele dál snášel zimní chlad.
Přes cestu v sněhu do farských jej vrat
zpět zanesu, kde u krbu se stulí,
a zatím čas mi peruť půjčí svoji,
bych posunul pět hodin na orloji.

Tož — v dvorci farském právě od oběda,
když děcku připili, vstal hostí tlum,
okřálo tělo, duch se zbavil dum,
v hloub číše zapadla strast každá bledá;
a dýmky hoří, káva kouří snědá,
kruh hostí sedne k družným hovorům:
a dobré dámy šuškaly a pletly,
a dobří kněží pouštěli dým světlý.

A jak tu seděli a kávu pili
již zchladlou, silnou, v dýmu oblaku,
jak na Olympu bozi v přízraku,

v hovoru všicci s biblí souhlasili:
„Kdo uvěří a pokřtěn bude, k cíli
své spásy dojde,“ ale v opaku
již bylo hůř, kdy výrok obrácen:
„Kdo neuvěří, bude zatracen.“

V té věci mínění se vesměs kříží.
Top za to má, že všicci mentinou,
již v křestní vodu hlavy nepohříží,
i při své víře duší zahynou;
neb k Flintu děl — an úkosem naň vzhlíží,
jenž často bod jej vtipu osinou —
když peklu propadají lidé křtění,
jak nekřtěnci by byli ušetřeni?

Nechápu závěr, Flint se smál, jeť chvatný,
mně příliš vysoká ta logika.
Byť učení jen důvod mělo matný,
jež filosofy z Němec proniká:
co mrtvo, mrtvo — hrob vše zamyká,
duch bez těla ni za groš není platný;
tož — co se týče z písma průpovědi,
má mysl, drahý, jinak na to hledí.

Nevěřím totiž — se mnou lidí víc —
v báj o člověku jakéms, muži božím;
touž cestou všichni jdeme cíli vstříc,
kdy v hrobě skončíme pouť zemským hložím.
Nás všechny do jednoho pytle vložím:
vás, drahý Tope — odpíráte sic —
i paní Amalii, sestru, sebe,
my všichni, doufám, spásy dojdem nebe.

„Jak věřil bych,“ Top horlil, v takou věc!“
co žena jeho vypjala šíj, hlavu:
„Za takou nebes děkuji vám slávu,
kde všaká sběř je, každý kostlivec.
Vím, bez křtu není spásy.“ — „Moudře přec
(tu zvolal Flint) jen mluvme, v dobrém mravu.
Nuž, Davida zda stihlo zatracení?“ —
„Ne,“ vzdychl Top, „však spasen také není.“

Tak v půtce chvíli křížili svůj meč,
a Holm a Homo mlčky naslouchali,
pak s vody křtu se v základ víry svalí
jich obapolná, prudká slovní seč.
Tu s vysoka Top spouští, hřímá řeč,
až vnitřností se hýbají mu svaly,

jak svatým ohněm vznícen, dupe nohou;
však u Flinta co argumenta zmohou?

Ať velebí Top víru v nadšení,
přec, vece Flint, se vědě nepřiblíží;
řku poctivě, že málo věřím kříži,
neb křesťanství jen v mythech kořenî.
Vše — čas to věští — řeší vědění;
však víra mi jen překážkou a tíží.
Co vím, tím žiji; v pastvu věříc kráva
dřív zhynula, než dorostla jí tráva.

V řeč skočí Homo: „Jiným výměrem,
můj drahý, prosím, měřte víru se mnou!
Soud váš je kvapný; vhodným příměrem
mně dovolte, bych objasnil řeč temnou.
Jak zrnka v mlýně, třením, úderem
se rozmělňují v mouku měkkou, jemnou,
z níž lidí chléb, tak exegese bystrá
křesťanství musí tříbit v stopách mistra.

Kdy obsah přesypán skrz říčice,
kdy kritiky duch pochyb strhá přízi,
že každý temný výrok z bible zmizí,
jichž bohužel vždy stoupá číslice:
tu zbude víra čistá, křišťál ryzí,
v života směrech vůdčí hvězdice;
té víry se ctí můž' se držet každý,
též mou je věrou, vůdkyní mou navždy.“

Tu starý probošt povstal s hlomozem,
by se svým kněžstvem vešel do zápasu;
vždyť směle vyrovná se všechněm třem
v názoru zdravém, v horlivosti, v hlasu.
Mrak hněvu, jenž se dlouho sbíral v něm,
jak v podjeseni bouře, v blesknĕm jasu
v řeč vybuch silnou, pernou, slušnou, vzletnou,
jíž kněžské trojici dal na pamětnou.

„Hněv dávno krotím vaším nad hovorem!
Což sluší se, by takto mluvil kněz?
Co probošt váš dím: ani stopy skorem
jsem po křesťanství u vás nenalez.
Pan Top, jenž mní se dokonalým tvorem,
jak farisej dí samolibě: Věz,
jen pro mne nebes otevřena brána;
však v panu Flintu nezřím publikána.

Spíš jako hříšník mluví napořád,
a rovněž tak i vy, můj milý zeti!
Jak shnilou chytrost, stejně nemám rád
i moudrost nedozralou planých snětí.
Mním, v světském vědění co světa děti
že příliš krásy shledáváte, vnad,
však já vám kašlu — mluvím bez vytáčky —
na vaši exegesi, mythů hračky.

Kněz orthodoxní, duchovní jsem starý,
nic nepřidám, nic z písma neberu,
a nikdy na moderní kopyt tvary
nevrážím starou v bibli důvěru.
V boj rozhorlen jdu, zřím-li nevěru,
ač jako kněz mám raděj míru dary;
a proto, ač-li protest uznáváte —
teď v míru slavme vánoční dny svaté."

Tak mluvil probošt Holm, a slovy těmi
zpěv tento končím. Soudím s důstatek,
že čtenář obeznámen s kmotry třemi,
jež o křtinách měl básně mojí rek.
Kde malý Belt, lid věří smysly všemi,
(v mé knize mnohý proti tomu lék)
že každý hoch — tlach krev mi žene v tváři! —
ne po otci jen, po kmotru se zdaří.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

ak rychle vstala, uzřel Věk, že je slušně vysoká, hubená, ale pěkně urostlá. Cos jemného, aristokratického bylo v jejím zjevu, až překvapovalo v té prosté, měšťanské světnici starého, jednoduchého nábytku, z něhož na tmavé polici svítily kovově bělošedým leskem hojné cínové talíře, konvice, mísky a mísy, patrně dědictví po otci cínaři.

Máli Věka uvítala, ruky však nepodala. Zapomněla na to v rozpacích; ještě že selka vstala, jadrně ohlašujíc, tak že nebude zdržovat, že se podívá za panímaminkou. Než ta vyšla v ten okamžik z vedlejšího pokojíka, stará paní nevelká, suchoučká, s šátkem přes prsa, v modré zástěře, s kapsářem, v pantoflích. Zvadlé, hubené ruce byly obnaženy, krátké rukávy bělostné košile kryly jen ramena a část paží. Prokvetlé vlasy, na stezku rozčesané, měla stočeny v hubený uzlíček, z něhož trčel nad vyschlým týlem prostý, tmavý hřeben. V ruce měla prázdný košík, v němž jim selka přinesla dvě kuřata.

Věk tetu nepoznal; její obraz, jak si ho zachoval z chlapeckých let a ještě ne jasný, vypadal jinak.

A přece jak ji shlédl, až v něm zatrnulo. Nebožka matka, jak byla za posledních let, tak suchoučká a vetchá, s tím hřebenem nad uvadlým týlem, chodící šukavým krokem jako v pospěchu, kmitla se mu a živě zatanula; tím jakoby zažehnut náhlou příchylností, hlásil se k tetě upřímně, srdečně, bez přetvářky.

Přijala ho v radostném úžasu. Ruce mu podala, do tváře hleděla, žasla, vykřikovala, povzdechovala, ach, ach, kdo by řek', ach bože, inu pravda, to že jsou léta — a co doma, co on, jak s tím ohněm, ó pane králi, že slyšeli —

Máli k nim přistoupila, vrátivši se ode dveří, kam až se selkou došla.

„Ach, Málinko, vidíš, František! Vy jste se ještě nikdá neviděli, František, bratránek z D . . . šky — víš, jak jsem vám o něm, a o strýčkoj vždycky povídala — A to je Málinka, mladší, a Baruška — kde je, ah,

venku na zahradě, nebo v chlívě, máme ti — bože tykám jim — hospodářství — to Baruška všechno obstará, to je její radost, a tuhle zas Málinka, ta zas jen vyšívat, všecko jako květ, inu, každé dítě k něčemu jinému — A Málinka — a vy jste už spolu mluvili — A co žes nepsal — Psali jsme ti po tom ohni, tady Málinka, tolik jsme se načekali —"

V Máliných očích zamžikalo kmitavě nejistotou i napjetím. Maně sáhla po rámu s vyšíváním, nachýlila se k němu, hned však zvedla hlavu, jak Věk odpověděl s líčeným úžasem:

„Psali?! A já nic nedostal. Kdy jste mi psali?"

„A kdy to Málinko bylo; počkejme —" Teta začala počítat, ale Věk jí nenechal, jistě, že se psaní asi ztratilo, to že u nich není teď nic divného, zvláště teď v tom hrozném zmatku po ohni, však že to nebylo první ztracené psaní. A začal, aby zamluvil, o požáru. Musil ke stolu; stará Jetmarová s dcerou usedly proti němu. Věk dobře vystihl, že sestřenice hledí na něj jasněji, ale přece nejistě a zkoumavě.

Jen začal, vzpomněla teta zase na Barušku, ta že by také měla tu být a slyšet, ta že by — Máli vstala, a chtěla ji zavolat.

„Ne, ne, Málinko, ty bys — fouká tam, inu, Šimona, Judy, zůstaň, já se podívám —"

V tom se Baruška sama hlásila. Na síni se ozval její hlas ostře a velitelsky. Děvečce něco poroučela a pojednou ji měli ve světnici, červenou od větru, v kabátku, hlavu v šátku na uzel do týla uvázaném. Byla menší nežli Máli, skoro krátká, ale složitější, plnější a také starší, dobrých čtyřicet let. Svěží, studený vzduch z ní zavanul, jak přistupovala ke stolu. Na Věka se zkoumavě podívala, a když jí matka oznámila, koho tu mají, hned k němu, jako dávná známá, a to že je pěkný, že jim ani neodepsal, když tuhle Málinka psala, co se načekali; nechtěla ani věřit, když jí řekl, že psaní nedostal, že nedošlo, to že není možná, a hned zas, ať si jí tuze neprohlíží, že jde z pole, že je tu hospodářem, a jak že on se k nim stočil.

Svlékla kabátek, sdělala s hlavy šátek; objevil se prostý účes, matčinu podobný. Věka překvapila, ale nezarazila. Hned jak spustila, porozuměl, co ten štipec „Nasenstüber" z psaní P. Kornela. Také si musil hned povšimnout, že k Máli, vedle níž vypadala dost drsně, má se šetrně až něžně, že ji s tetou asi mají jako v bavlnce.

Usedli u stolu. Věk líčil d . . . ský požár; stará Jetmarová se křižovala, povzdychovala jménem Božím a vzpomínala, ptala se hned na toho, hned na onoho souseda z jejích mladých let, a jak s tím, co u těch, — a zas dcerám připomínala, to že je ten, vědí-li, jak vypravovala, a ten zas ten — Máli naslouchala tiše, trnouc a povzdechujíc nad těmi hrůzami, Baruška nejvíc počítala škody v hospodářství, na dobytku, ah, bože, to že je co říct, a co dělali po ohni, co dělali, a kdyby ty krávy byly Věkovi shořely! O těch pověděl hlavně k vůli ní. Pak se také zmínil, schválně, jaké mají nesnáze s kostelem.

„To věřím, ah, boží kostelíček — co jsem se tam nachodila —" litovala stará Jetmarová; Baruška jí vskočila do řeči, a co, však že pán Bůh v takovém neštěstí leccos odpustí, však že se může každý pomodlit, jak to jde, doma, při práci.

„Jen když to jde ze srdce,“ přisvědčila Máli nějak cituplně, mluvíc mírným hlasem, jako by se šetřila.

Věk pokračoval živěji. Z propovědí obou sester prokmitovalo jasněji. Vypravoval, líčil neštěstí města i své, ač ho do předu nestavěl. Teta pořád ho zastavovala otázkami, a to-li také shořelo, v jeho stavení, jež měla ještě v živé paměti i zahradu, všecko a sousedství. Pak došel k jádru, že ku všemu má teď ještě starost s hochem, stran škol, kam s ním.

Baruška se na něj zostra podívala. Máli se hnula, po matce ohlédla; ta přisvědčovala, a bodejť, a bože, a tak už synáčka do škol, už do latiny!

Že jede do Prahy se zbožím, pokračoval Věk, že se tu u nich stavuje a k vůli chlapci, že se chce přeptat stran škol a stran bytu.

„I bože, Františku, i bože — jak pak ne — a kdyby“ Jetmarová se ohlédla po dcerách a hned obracela: „Taky jsme mívali studenty na kvartyru, léta letoucí, ale teď už —“

„Maminka je stará — aby se s kluky zlobila —“ vskočila Baruška do řeči. „A já mám práce plné ruce a tady Máli, ta k tomu není, a má své — viď —“

Máli nepřisvědčila, jen se rozpačitě usmála.

„A taky ta zodpovědnost,“ hradila Baruška dál, „takhle když jsou ti hoši rozpustilí nebo z domu rozmazlení —“

„Můj Vašík není,“ Věk se usmál, „nic jsem nestrpěl, ale nerad bych dělal nesnáze; neřeknu, že jsem nemyslil na vás, tetičko, vždyť bych měl hocha v dobrých rukou, u přátel, a ne u cizích, hoch byl by jako v rodině, mohl bych být upokojený a žena také, ale když tetička —“

„Ale co pak o mne, to bych já — to ty holky mají takovou starost, já bych — a je to Francův vnouček — ale —“ ohlédla se po Barušce a hned se zas zarážela, „když ono přec —“

Věk vstal, že se nejprvé podívá do kolleje, přeptat se, jak bude s přijmutím Vašíkovým, že půjde k pateru praefektovi, k tomu nejdřív a pak až zví, že by sháněl byt.

„Škoda,“ povzdechla stará Jetmarová víc k dcerám, „že tu není pater Kornel, ten by poradil a taky pomohl. On,“ obracela se k Věkovi, „ten pan páter býval u nás na kvartyru, když študoval, celé gymnasium byl u nás —“

Věk maně pohlédl na Máli a ona v tom na něj. Než Věk jakoby poprvé slyšel o P. Kornelovi, naslouchal klidně i ptal se; teta i Baruška se o něm rozhovořili, jak se k nim hlásil, že je z kolleje navštěvoval, tuze hodný, všude že ho měli rádi, ale že se nepohodl s páterem rektorem, hloupost to byla, o okurky, o nakládání okurek a pak také něco skrz školu, pater rektor že hned psal provinciálovi, a už to bylo: pater Kornel musil do Strážnice, jak se mu nechtělo, oh, tuze nerad, bodejť tak daleko, a jak se mu tam stýská, psal nám —“

Máli nebylo vhod, že se matka o P. Kornelovi tak rozhovořila; naslouchala netrpělivě, a jak zaslechla o jeho psaní, vpadla do řeči: „Snad by pan pater Damas tady panu bratranci poradil, ten je dobrý přítel pana pátera —“ Ale nejmenovala, nedořekla.

Baruška to také schválila, a nač by se pátera rektora prosil —

Věk odešel; jen zavřel dveře, mávla Baruška resolutně rukou proti matce.

„Tak vidějí, maminko, ještě by se jim stýskalo po strávníkoj —“

„Ale božínku — vždyť já — Nic se mně nestýská, Baruško, nic, ale když přece, nedivte se, vždyť je to už náš jediný přátelský, a hodný člověk —“

„To se zdá a hospodářský, — ale co pak je platno.“

„Ale to neštěstí, co ho stihlo,“ připomínala Máli.

„Taky nejsem špalek, to já vím, nechtěla bych být na jeho místě — Ale mám svého dost, a ty, Málinko, taky, a tak by to ostalo na nich, maminko. Ještě toho málo užily. A aby se to vyplácelo —“

„Vždyť on by to snad zadarmo nechtěl, Baruško.“

„To jistě ne,“ přisvědčovala Máli, „je nóbl člověk.“

„A já bych snad taky na něm nechtěla zvejdělčit.“

„Tak když, děti, nechcete, aby vám to mělo překážet — já jen myslila, když to je Francův syn — Co pak bysme mu k obědu —“ Stará Jetmarka se podívala na Barušku.

„Do hospody ho přec nenecháme,“ hartusivě přisvědčovala Baruška, „něco ustrojte —“

„Nudlovou polivčičku, maso a pak třeba pečínku špekem protýkanou.“

„A co po mase —“

„Mélšpajs,“ doplnila Máli mírně, skoro něžně, „vědí třeba —“

„No, to si udělejte, já už jdu —“ Baruška vzala za kliku.

„A co, Baruško, kdyby přišel dřív, a říkal zas —“

„Ó ten už neřekne —“ tvrdila Máli, sedajíc k rámu s vyšíváním.

„Dotěra není.“ Baruška se u dveří obrátila. „Kdyby to mohlo být, ale když —“ Nedořekla, ale znělo to určitě. Otevřela a vykročila do předsíně a tou ven.

Věk vyšel s dojmem, tady že nepochodil. Nebylo mu to jedno, neboť z toho, co viděl, soudil, že není u tety, jak se domýšlel, že by tu Vašík byl dobře opatřen. Nejlíp u staré tety. Ta se Věkovi zalíbila. Nezměnila se, zůstala jí stará příchylnost přátelská. Ale dcery — a zvláště Baruška! Máli jen asi pro to psaní hned se tak nevyslovila jako sestra. Bylo vidět, že mu dost nevěřila, a tuší, že to psaní má. Vašíka nechtějí. Mrzelo ho to a uvažoval co teď, co tu. První nezdar nedával mu hrubě chuti na cestu do kolleje. Ale šel, aby, když už takovou cestu vážil, zvěděl a přesvědčil se, jak by bylo tam.

U fortny zazvonil a když šedivý fortnýř v černých punčochách a ve střevících mu otevřel, vstoupil na chodbu kolem kvadratury, upravené na zahrádku dost chudou. Byla již pustá a pestřila se jen spadalým listím křovin a kalinového stromku. Zastal v ní suchého kněze piaristu v sutáně. Od něho zvěděl, že pater Damas není doma, že dnes ráno odjel a že se vrátí až zítra nebo pozejtří; pan páter rektor že je asi doma, buď nahoře nebo vzadu v zahradě.

Dva klerikové, červení a silní, bez klobouku, které potkal na širokých, dřevěných schodech, vedoucích do patra, zjistili Věkovi, že je p. pater rektor doma, ne v zahradě. Hlučný jejich hovor nesl se za ním zdola od tiché kvadratury nahoru do dlouhé, vybílené chodby. Jeho kroky se jí rozléhaly a nárazy větru, jak se chvílemi opřel do oken. Celou chodbou

bílé dveře vedle dveří, a tu ty, jak klerikové vyznačili, k bytu patera praefekta.

P. German Hradecký, rektor kolleje, praefekt gymnasia a ředitel městské školy, litomyšlský rodák, velký, vážný, ne v sutaně, nýbrž v černém kabátě domácím, v botách vysokých, lesklých holení, s černou sametovou čepičkou na temeni hlavy, přijal Věka velmi důstojně, zvláčněl však, když se Věk prohlásil, že býval také žákem piaristským. Na toto prohlášení spustil rektor také hned po německu a chvíli tak hovořil, pak opět česky a dál míchaně. Ptal se na Věkovy bývalé professory, na D . . . ku, na požár. Stran Vašíka pronesl obavu, bude-li jen dost v němčině honěný, obstojí-li při zkoušce.

„Je to kříž, reverendissime, s tou němčinou," povzdechl Věk vážně, „co chlapců, a s dobrou hlavou, vázne pro němčinu ve studiích, co se nasouží, ba leckterý se pro ni ani do škol nedostane; to kdyby směl v mateřském jazyku —"

„Co jich napadá!" vykřikl rektor a máchl rukou; zableskla se v ní stříbrná tabatěrka, již právě vzal se stolu. „Das sagen sie, ein studierter Mann? Co by byli bez němčiny, řekněme jen v jejich kšeftu — Und dann, mit Verbreitung der deutschen Sprache breitet sich von selbst die Bildung im Lande immer mehr aus. Kde by ji vzali v máterštině, jak povídali — Und dann, die Kenntnis der deutschen Sprache verschafft den Kanzeleien, Dikasterien, dem Soldaten- und Adelstande Leute, die sie sonst in dem Auslande suchen musten, a to teď naši Čecháčkové zastanou. Und dann; ale škoda mluvit, et cetera, et cetera — A stran toho trápení —" Usmál se, „to není všude stejně. Jak se kde učí. Když se jejich synáček učil, tak to· snad půjde, a když by to nešlo, máme tu Stadtschul, tam si dávají naši páni na němčině záležet — Tak jen synáčka přivedou, a co může, ať se ještě učí. Jdou s pánem Bohem. Ich empfehle mich — —"

Věk vyšel z kolleje zaražen, ač byl vlídněji přijat, nežli by se byl dle řeči sestřenic nadál. K tetě hned nešel. Vracel se oklikou, zamyšlen. Dojem z kolleje dosud nevyzněl. Pořád ještě byl u rektora, jak hned začal po německu, když uslyšel, že je, Věk, studovaný, a znělo to jako pochluba, když řekl, že si tu dávají na němčině záležet. Tu snad víc nežli kde jinde je němčina grunt všeho a bez ní nic. Jak Vašík obstojí — A s bytem také tak — Samá nesnáz. Vzpomněl na ženu, jak ta by teď ještě víc domlouvala. Má skoro pravdu. Aby ho dal k cizím — Je sem daleko, v Hradci by mohli spíše dohlédnout. To kdyby byl u tety — — Ale když ty staré panny — —

U tety se ho nemohly dočkat. Máli už vyšla na síň vyhlédnout do ulice, nejde-li, když matka přes tu chvíli a pak už s nepokojem se po něm ptala. Když se Máli vrátila, prostírala stará Jetmarová v pokoji na stůl, zamyšleně si pozvukujíc vzdychavě ve dvou tonech „hh" a zase „jo, jo" — Máli poznala po té jednotvárné samomluvě, že maminku něco tíží. Tušila, že to k vůli bratranci z Do . . šky, kterého se ona sama tak lekla a který si ji tak záhy získal svou šetrností, když se nepřihlásil s psaním pátera Kornela, které bylo jen jí psáno a ne jako jiné listy, jim všem. Kdyby teď — když —

Jetmarka se zalekla, když uslyšela, že „Františka“ není vidět.

„A to on snad už ani nepřijde, snad se rozhněval, když — To jste — Bože, vždyť bych já — jaké pak také strachy, vždyť bych ráda všecko udála, a stačila bych, ba bodejť — A on takový hodný — Co by nebožtík Franc, bože, bože! Jeho vnoučka, tak ho zrovna odstrčit —“

„Ale ty starosti, co by měly!“

„Starosti! A co teď bez starostí! Ty šiješ, vyšíváš, a při tom bys ostala a Baruška taky při svém, a já bych to ráda dělala, bylo by mně veseleji, měla bych jako vnoučka —“ Vyhrkla v tom proudu. Umlkla však náhle, jako by se lekla, co to řekla.

Máli na ni upřeně, užasle pohlédla, okamžik mlčela, pak jakoby se hájila, řekla tišším hlasem: „Co pak já, mutrle, já bych, mně by ten hošek nepřekážel, a on, bratranec se zdá hodný —“

„Tak, no tak Málinko, tak beruško, vidíš — Ale když Baruška — Ta kdyby — ale já jí neřeknu, aby pak — A František snad přece přijde, musím nudličky zavařit,“ a šukavě rychlým krokem jako myška pospíchala za sklennou přehradu a do kuchyně.

Máli sedla k rámu, vyšívala však roztržitě a po okamžiky hleděla v zamyšlení před se. Pak ji Baruška vyrušila, vrátivši se ze stodoly.

„Už přišel?“ ptala se dost dychtivě.

„Ještě ne, a maminka má už strach.“

„Proč?!“

„Že snad už nepřijde.“

„Bodejť!“

„Ale toho študentka by ráda. Řekla, že by ho, jen poslouchej, řekla, že by ho měla jako vnoučka.“ To mluvila volněji, upírajíc oči na Barušku, jež, jakoby nevěříc, opáčila:

„Vnoučka?“ A prudce vyhrkla: „Snad se jí po něm nestýská!“

„Teď už myslím, že stýská. Kdo by si pomyslil! Ale nic jí neříkej, nech ji, ona chudák, jak jí to slovo uklouzlo, se zrovna lekla. Ale ono, Baruško, víš, je to snad pravda.“

„S tím vnoučkem. Tak jí ho dej!“ Baruška se chtěla usmát, řekla však to ostře. „A toho hocha ani nezná.“

„Ale je z D . . . ky, měla by s kým o ní hovořit.“

„A o strýci Francovi.“ Baruška se zlostně usmála.

Vstoupil Věk. V tom také stará Jetmarová vyšla z kuchyně, zardělá, s vařečkou v ruce. Věka vítala radostně, domlouvajíc, co tak pozdě, že už dlouho čekají.

Pověděl, že se zdržel, jak pochodil v kolleji, že byl také v hospodě se vyrovnat —

„Snad bys už nechtěl jet!“

Oznámil, že odjede za chvíli, že se mu nahodila příležitost do Mýta.

Máli se zarazila, stará Jetmarová se lekla, Baruška udiveně naň upřela oči.

„A co s kvartyrem!“ zeptala se.

„Rozmyslil jsem si to. Když jsem neměl u vás štěstí, tu mně napadlo, že, kdyžby hoch měl být u cizích, že by bylo líp, když bych ho měl blíž, víc na očích, a žena by byla také radši — A ty cesty —“

„Tak bys ho do Litomyšle ani nedal!“ lekala se Jetmarová.

„Už asi ne —“

„No, no,“ ostře ale s úsměvem chlácholila Baruška, „hned trucy, pane bratranče!“

„To ne, ale —“

„Ale vždyť já bych ho chtěla!“ vyhrkla stařena.

„A já jen k vůli mutrle tuhle myslila —“

„A jen ta zlá Barka, jenom ta brání!“ Baruška pohodila pravicí. „Teď to ostane na ni, bodejť! No vědí, maminko, já k vůli nim, ale až se budou zlobit, až hošek nebude chtít poslouchat —“

„Nasolíte mu jich,“ vpadl Věk s úsměvem.

„Tak nic mazlit, pane bratranče!“ diktovala Baruška.

„O to žádám —“

„A tak už nic utíkat — plášť pěkně dolů!“ poroučela. Máli, usmívajíc se, mírně dodala, že příležitost počká, a stará Jetmarka rozradovaná, hledíc s jednoho na druhého, přisvědčovala, až pojednou vzpomněla: „A polivčička už je, a všecko, pečínka by vysmahla.“ Stařecky rychle se otočivši, pospíchala do kuchyně.

Ta chvíle je všechny sblížila. Za oběda jednali už jako dobří známí, hovor se rozehříval. Slovo měla Baruška. Než více nežli ji, pozoroval Věk Máli. Před tím dost skoupá na slovo, víc pozorujíc v napjetí a nejistotě, upokojila se patrně Věkovým jednáním.

Po obědě musil s Baruškou na dvorek, do chléva, na krávy se podívat, pak ze dvorka po několika schodech tarasem do zahrady táhnoucí se za domem, odkudž bylo viděti ku hřbitovu a do polí. Ukazovala mu, kterým směrem mají role; i stodolu dál stranou ukázala, čtvrt té krajní že jest jejich, a že mají ještě čtvrt druhé stodoly na druhé straně, za horní branou. Vše v hospodářství mu ukázala a pověděla o nebožtíku strejčkovi, starém mládenci, po němž dědily.

Když se vrátili, byla druhá pocta, kafíčko, již připravena. Při něm jednalo se nejvíc o Vašíčkovi a jeho příchodu. Věk nebyl s Máli ani na okamžik o samotě. Kmitlo se mu, aby jí psaní P. Kornela nějak tajně podstrčil. Nerozhodl se však, a nebylo také příležitosti.

Smrákalo se, když vyjel od „černého medvěda“, míře do Vysokého Mýta a odtud do Prahy.

IV.

O chudém kuchaři, starém kaplanovi, a jiných známých.

Ignacius Ceypek vycházíval denně s košíkem na ruce do trhu jako za onoho času, kdy byl kuchařem obrstvachtmistra, „barona“ Materny z Květnice. S košem chodil, třeba že jen maličko kupoval, trochu zeleniny, nebo kousek masa, řepu, nebo mírčičku mouky, vajíčko. Chodil tak ze zvyku i pro starou svou slávu, aby sousedé nemyslili.

Doma pak často si zasedl ku své staré, kuchařské knize, třeba že míval obyčejně v kuchyni jako by vymetl; slabikoval si z těch tuhých

listů a říkal všelijaké předpisy, obyčejně nákladných, skvostných jídel, nejvíce masitých. Stránky, jednající o moučných a sladkých, jak se dělají „Czukr Prezl“, „glazírowany kasstany“, „czokoladowy Dort“ a podobné, přemítal rychleji. Nebylť zvláštní milovník moučných vyjma „tilorské knedle“, a pak ty stránky tolik poroučely a předpisovaly, samý běl a tolik vajec, tolik másla! Vším jen plýtvaly —

Takové věci teď toho podzimu (roku čtvrtého), když byly tak drahé, tak nekřesťansky drahé! Ani už si knedlík nevařil; nemohl. Mouka jako zlatý prach čím dále tím dražší a již ani nebylo dost ani chleba. Sedláci nevozili nic na trh, mlynáři neměli skoro co mlít, pekaři co péci. Bochníčky chleba hubly a chudly a byly dražší jako všecko pečivo a mouka.

Ceypek chodíval trhem, košík na ruce, přehlížel, přeptával se vážně na to na ono, vracel se s prázdnou domů, zastavoval se u poloprázdných krupařských krámů, s ošumělou, černou mašlí v týle, cvoček v uchu, přihnutější, hubenější, díval se na houfky hladových lidí, jak očima zrovna hltali bochníčky chleba s bílou spodní kurkou, vypečený, lákavý, jak otrhané děti, hladem ssinalé zastavovaly se u krámků a budek s pečivem, nebo jak dychtivě hleděly za preclikářem, na jeho tyč vzhůru trčící plnou zlatých, nebo makem modrých preclíků — —

Litoval hladové, ač jemu samému se slíny sbíhaly a někdy mu i ve střevech zakručelo. Pak tím ostřeji huboval, když se potkal se známými, když se hned dostali na drahotu a nouzi, huboval na pekaře a nejvíc na vydřiduchy obilní handlíře. Co vídal a co na svých vycházkách trhových přeslechl, vypravoval pateru Vrbovi, když ho navštívil nebo když pater Vrba přišel k němu s dvaatřiciti loupežníky v šosové kapse.

Ceypek vypravoval a líčil, jak je zle, jak už je všechno rozkvašeno, jak nadávají obzvláště policejnímu direktoru, hraběti Vratislavu, teď že už není proti vysokým cenám obilním, co zdědil čimelické panství, dřív že dokročil, ale teď že sám prodává a o zlatý, o dva prý dráž —

P. Vrba ostře přizvukoval, pak ostřeji, když mu šla zlá karta, když prohrával, když Ceypek, pokmituje prsty volné ruky a špule zvadlé rty (pískat už jako jindy nemohl), hnal ho jako do chobotu.

Přestal však prsty pokmitovat a zarážel se, když P. Vrba dopálen pouštěl se do vojska, nač ho tolik ku Praze sehnali, že už skoro dvacet let nebylo tak velkého polního ležení jako teď, to že musilo být, v té drahotě, bodejť, celou českou armádu, až z Moravy že musily regimenty sem do ležení, (bylo u Vysočan a Hloubětína) tolik vojska, tolik generalů, že té vojny bylo dosud málo, to se ví, a kdo to zaplatí, kdo, a — a — kdyby se raději starali o chleba, aby nebyla taková nouze, a takhle, to že se tím vojskem všecko ještě víc zdraží, bodejť — a samý papír, samé bankocedule, kousek stříbra nikde, a zlato, dukát — haha — to že jen pro generály —

Ceypek se odvážil a zastal se vojska, až přišli do tuha, až na hru zapomněli nebo musili začíti znovu. Někdy pro to vojsko Ceypek ani nepřišel, jak bylo ujednáno, nebo nebyl doma, když ho P. Vrba v plášti, v čepici, o holi navštívil. To bylo v polovici září, když císař s císařovnou přijeli do libeňského zámku a pak do Prahy na hrad, když bylo tolik

vojanské parády, když ulicemi břímala hudba v čele pěších i jízdných, v šedých, bílých pláštích, v čákách i v helmicích.

V ty dny se starý Ceypek někdy zatoulal jako mladý pobuda, aby uviděl vojsko, u něhož tolik dlouhých let sloužil, až do šedin, aby uviděl ten onen pluk, s nímž stával v ohni i jeho regiment, ovšem tenkráte každý pod jiným jménem nežli dnes. Teď říkali Gemingen, Stuart, Kolovrat, Franc Kinský, tenkrát byly to pluky Aremberg, Biberstein, Jordis, Kulmbach, teď pojížděli Merveldští huláni, za jeho časů ještě žádných nebylo, blankenštejnští husaři jmenovali se Esterházy a „Klenau kurasíři" sekali tenkráte ještě v třírohých kloboucích, a ne v helmách.

Jednou se pustil až k „domu invalidů", kde měli dělostřelci své ležení a vozatajstvo. Vrátil se až odpoledne unaven, tak že sotva nohama (v gamaších) pletl, a ještě dostal od P. Vrby, jenž právě k němu přišel s dvaatřiciti loupežníky a to z brusu novými. Ti staří, usmolení, s rozmazanými kníry, s nohami do hněda ohmatanými odpočívali jako památka na nebožtíka faráře Hejnu v zásuvce černého stolu vedle všelikých výpisů a memorabilií.

P. Vrba z ostra mu domluvil, ale hned při tom karty vytahoval a z pláště kus másla a bochánek chleba, že to dostal, že to je čerstvé, aby vzal. Tak skoro po každé s něčím přišel a také pokaždé Ceypka něčím uctil, když Ceypek přišel do jeho bytu na dobytčím trhu. Když ho neuctil hned, strčil mu při odchodu to ono „do kuchyně", jak říkal, že ho musí podmazat, aby byl milosrdnější, aby v kartách tolik nedorážel a všecko mu nepřebíjel.

Starý kaplan dařil starého kuchaře jak mohl, věda dobře, že mu nejen nezbývá, ale že se mu i často nedostává, a nezavřel ani pak své ruky, když už i sám se začal uskrovňovat, jak všemu přidražilo, a nejvíce chlebu a mouce.

Proto tím častěji broukal na vojsko, nač ta cvičení, nač to polní ležení, co spolkne peněz, co se jich vyhází, co tisíc tisíců, že kdyby je raději dali na chléb chudým a potřebným. Huboval před Ceypkem, huboval, a víc, v duchu, když, chodě městem, přehlížel, jak všude u každého krámu s potravinami stojí vyzáblá drahota, jak zahání hladové ubožáky i takové, kteří jindy nouzi nemívali.

Byl ze selského kořene, z robotného lidu, pamatovalo se mu, měl respekt před pány, ale pro lid měl srdce vždy a v tuto dobu byl při všech, kteří měli hlad a nouzi. Byl při nich, přizvukoval v duchu, když kolem, v domě, v sousedství, po ulicích slýchal stesk a výrazy nevole, když hlasitě láli a nadávali městské správě, policejnímu direktorovi, že se v čas nepostarali, aby do Prahy dovezeno s dostatek obilí, aby byla mouka a chléb.

Rozuměl tomu a přisvědčoval, když lid ukazoval na vojsko ulicemi procházející, když mračně hleděli na panské kočáry s premovanými kočími a lokaji, a nic ho nepohoršil výjev, který spatřil v staré aleji, když šel ke kapucínům, kdež měl známého kněze. Z hostince „u tří lip" vyšel právě policejní direktor, hrabě Vratislav, malý, nepatrný mužík v parádním klobouku s rohy k uším, jenž mu seděl jako hora na malé hlavě, nad drobným tělem v lesklé uniformě s vysokým límcem. Čím byl menší, tím

výše nesl bradu a tím důstojněji nakračoval jakoby na něm všecko záleželo, oči upřeny ke kočáru, jenž na něj čekal.

Jak vyšel z průjezdu hotelu, kdež byl navštívit nějakého vyslance, jako by se výr ukázal. Na chodníku i přes ulici na druhém se zastavovali, ukazovali si na něj, a nežli se kdo nadál, už se shlukl za ním houfek hladových lidí bez práce, i řemeslníků, pomocníků. Jakoby v nich rázem chytlo. Rozjitřili se pohledem na policejního direktora, jejž nejvíc obviňovali, a z prava, z leva, z pozadí lítaly za ním tu temnější, tam ostřejší poznámky a pokřiky:

„O dva dráž! O dva dráž!“

„Jak se naparuje!“

„Chleba! Chleba!“

Jak koně trhli a kočár se hnul, hodil někdo hlasitě za hrabětem jeho přezdívku:

„Prčický!“

A z druhé strany:

„Prčický! O dva dráž!“

„O dva dráž, Prčický!“

P. Vrba stál mlčky a usmíval se. V očích mu zasvítilo tajnou radostí a souhlasem, přál to pánu, a v duchu škodolibě a s uspokojením přisvědčoval:

„Tu máš, tu máš! To ti patří!“

S úsměškem se díval za hrabětem, jak sedí, jak se krčí, jak mu spadly nos a brada, jak jeho ouřední bouřka schýlila se do předu a zapadla nějak do ramen. —

Na svých pochůzkách si také dobře toho všiml, když jely ulicemi dvorské kočáry, provázené jízdnou stráží v bílých pláštích, v kloboucích s plápolavým peřím, že lid se mlčky zastavuje, že bez hlasu se po nich ohlíží, že nouzí sklíčen je zaražen, zamlklý —

Slyšel o tom už v Krameriově expedici, jak o tom mluvili a že si toho sám císař už povšiml a řekl to nejvyššímu purkrabí. Povídali také, že hrabě Chotek, purkrabí, při té příležitosti panovníkovi vypověděl, jak je, jaký nedostatek, jaká nouze, a že panovník se zasmušil a řekl:

„To se musí pomoci.“ —

Ten skvostný, dvorský průvod plný třpytu viděl P. Vrba v klidné záři slunečného dne podzimního, a za krátko jej zahlédl také v třeslavém, rudém světle pochodní. Bylo v sobotu, patnáctého září na večer před stavovským divadlem, kdy cedule hlásila operu „Sargino“. Namanul se tam, vraceje se od kapucínů, ale nemínil před divadlem ostat i když uslyšel, že přijede dvůr, nejvyšší purkrabí a všecko panstvo. Než nevyvázl hned z tlačenice, a jak šla její vlna, donesla ho blízko k portálu, ke skupině, kteréž jakýsi mladík švihácký v žemlovém svrchníku s límci vykládal, to že je krása, ta nová „kardina“, od včerejška že teprve visí, ale on že ji už viděl, krása, v Drážďanech že je malována, ale den Entwurf že udělal zdejší Akademiedirektor Bergler —

„Krása!“ vykřikoval emfaticky a chlubivě, jakoby byla jeho dílem, to že je figur! „Theseus und die Musen —“ mateřština mu nestačila, německy vykládal, co je na přední nové oponě Theseus a musy a geniové

pražských měst a český lev na postamentu, a ti geniové že zvou musy a Thesea, aby se tu, jako v pražském divadle, usadili. A v zadu že je vidět závist —

„Na, halt wie im Theater," zkřikl hlubší hlas, a kolem smích a „bravo!" P. Vrba už neslyšel, tlače se dál, aby tu snad neuvázl. Ale uvázl. Zástup byl jako zeď; ale také zas chmurně zamlklý. Kolem temný šum, nikde však radostný rozruch, nikde nedočkavé, dychtivé očekávání. Maně si vzpomněl, jak bylo před dvanácti lety před korunovací a o ní, jak krále Leopolda všude, všude, kdež se jen okázal, vítali s radostí a plni nadšení. A pak tenkrát večer, když tu stál s Zieglerem, když Suvorov přijížděl —

Kolem se hradba hnula, vlna od rynku železnou ulicí dorazila. Kočáry zahrčely, rudá zář pochodní, jak je nesli běhouni před povozy, kvapila nad spoustou čepic, klobouků, čepců i šátků, rozlila se po chmurných průčelích ulice i po divadle. P. Vrba zahlédl hlavy koní v blýsknavém postroji, kočí a sluhy na kozlících a v zadu na stupátkách nad tou spoustou hlav. Kočár za kočárem dojížděl, panstvo sestupovalo, pro tlačenici však nezahlédl P. Vrba leč jen parádní klobouky, úřední, generalské, blesk zlatě vyšitých límců a epaulett. V předních řadách vyrazilo: „Vivat!" ale dál zástup zamlklý. Těžký mrak tísně dusil vše. —

P. Vrba prosmýkal se na volnější místo dříve nežli všecky kočáry předjely. Než sotva že se vydral, stanul. Stará jakási paní v čepci a v šátku přes ramena táhla, zrovna před ním, za ruku kloučka asi pětiletého. I v tom nejasném osvětlení všiml si P. Vrba, že je hošík jako opička, s divným kašketem na kudrnaté hlavě, se strakatou šerpou kolem pasu. A křičel, a tahal starou paní, všecku již udýchanou, a volal zlostně, velitelsky:

„Babi, babi, já nechci domů —"

„Ale Jean, ach Hanzi, já už nemůžu —" vydechovala, „oni by nás tu umačkali." To paní Butteauová chlácholila svého vnoučka, Bettynina synka. Ten však nedbal, neslyšel, a jen ji umíněně tahal za ruku, pak už za sukni a křičel, že musí, že chce, že chce —

P. Vrba se neudržel. Nevěděl, kdo to je, ale přímo na ni zavolal:

„Paní, metličku na to klouče —"

„Ach das liebe Kind, es ist —" hájila zardělá, dech popadajíc —

P. Vrba víc nezaslechl. Přihnal se proud z rozcházejícího se zástupu, roztrhli je, stará paní mu zmizela i Jean, to milé dítě; ale jeho umíněný, zlostně rozechvěný hlas pronikavě bylo ještě na okamžik slyšeti.

„Já bych ho spratka skrotil," zlobil se P. Vrba, „ale co taková stará v opičí lásce — —"

V pondělí po té sobotě vyšel odpoledne z domu, navštívit Krameria v expedici v Dominikanské ulici. Pravidelně tam chodíval v pátek k vůli majiteli expedice i k vůli jeho společnosti, kterou tam v ten den zpravidla nacházel, jádro vlasteneckého šiku pražského, měšťany i literáty, kněze, doktory i študenty. Několik jich tu vždycky zastal. Se všemi se znal, s některými se i rychle a přátelsky sblížil. Přicházelit všichni k jednomu ohni a hřáli se jedním nadšením.

Tu se i s doktorem Heldem vídal, když Held ho nemusil toho léta a podzimu navštěvovati v jeho bytu, poněvadž „brabenci" jako by na kaplana zapomněli, obzvláště na jeho kolena. P. Vrba měl z doktora radost, když viděl a slýchal, jak se mu výborně daří, když ho chválili, jaký je znamenitý lékař, jak ho volají do vznešených domů i šlechtických paláců. A při tom ho nemohl sám dost vynachválit, jak je sprostný a nestydí se sám se přihlásit vzpomínkou, jak jako student jim, P. Vrbovi a nebožtíku panu faráři Hejnovi hrával na housle a jak mu tenkráte přicházela vhod odměna za to.

P. Vrbu také zvláště těšilo, když se v expedici setkal s nástupcem Pelclovým, professorem Nejedlým, nyní už také veškerých práv doktorem. Urostlý, štíhlý pán ani ne třicetiletý, ve všem elegantní, jenž měl takové známosti mezi „urozenstvem", jehož překlad části Iliady obdivoval, jehož předmluvu o lásce k vlasti přidanou ku překladu Gessnerovy Smrti Abelovy čítal s pohnutím, mu imponoval.

P. Vrba se po každé těšil na tyto schůzky, o nichž míval již své místo na židli vedle zadního regalu plného knih, obyčejně vedle měšťanů Kvadráta a Soukupa nebo doktora Vrabce, kdež při nich stával také Amort, učitel od sv. Štěpána, kdež k nim přisedal Rulík, když zavítal z Hradčan s J. Koželuhem, regentem chori u sv. Víta. Někdy přišel dominikanský provinciál Šantl, někdy opat Škoda ze „Slovan", professor Němeček, přítel Mozartův —

S těmi všemi i jinými se dobře snášel. Jakoby v rodině, mezi bratry seděl. Všichni jako jednoho srdce. Mívali jednu radost z každé nové knihy, z každého nového vlastence, když jej někdo z nich zjistil, ohlásil nebo přivedl, z každého studenta, jenž přišel a mezi ně se dával. Z těch nejhorlivější byl Ziegler, kučeravý theolog jiskrných očí, jenž P. Vrbu občas i v jeho bytě navštívil.

Jen jednoho z tohoto kruhu se P. Vrba nějak bál, ač vzhlížel k němu s uznáním za to, že jsa stavu vladyckého, muž urozený, tak vřele se hlásí ku svému národu. Vřele a směle. Když oni vzdychali a teskníli, on se zlobil i nadával, když opatrně tlumili hlas a ohlíželi se, on spouštěl plným hlasem přímo a směle.

Ale byl „Josefinist", jistě tajný „jakubín" a divoký nepřítel jezovitův, ač kdysi jejich chovanec, jež ze všeho vinil, že oni Čechům všecko způsobili, všecky ztráty, všecko ponížení a pronásledování, ba i to, že byla za Marie Terezie zrušena česká míra a váha, že na místo velkých, staročeských pinet se musí měřit na rakouské mázy.

Kdykoliv Jeník rytíř z Bratřic, setník na odpočinku, nyní v občanském obleku, vstoupil do expedice do kruhu vlastenců, statný, osmačtyřicetiletý, kučeravých vlasů, v nichž dosud ani jediný se neprobělával, jako by ostrý stín tam padl. Tak se zdálo P. Vrbovi, ač ostatní rytíře či „pana barona", jak ho titulovali, rádi a uctivě vítali. P. Vrba také, ale zároveň s obavou, že zase něco začne o jezovitech nebo že bude vzpomínat na císaře Josefa a velebit ho. —

Posledně se s ním setkal v letě, když se vrátil ze své cesty „apoštolské", s prázdným pláštěm, bez knih a s málo penězi, na večer jednou, mimo pátek, v jiný den, a také v expedici. Bylo vlažno až dusno, a ne-

zavanulo svěžeji ani když otevřeli dveře expedice. Staré domy kolem temněly, dominikánská ulice stichla, jen z jezovitské doléhal temný šum. V tom, jak na okamžik umlkli, co Kramerius rozžehoval svíci, rozhlaholil se venku do šera svěží, mladý hlas. Zpíval:

„Tatíčku nebeskej,
co pak jsem tak hezkej,
že mě všecky holky rády maj' —"

Učedník jakýs, nesa prkno na hlavě, šel kolem a tak si vesele, bez starosti notoval lahodně, nebo měl patrně dobrý sluch a příjemný hlas. Kramerius a P. Vrba se zasmáli, Jeník však rychle jda k otevřeným dveřím nachýlil hlavu a naslouchal, až učedník zašel a písnička zmlkla v temné ulici.

„Tuhle neznám," pravil Jeník, vraceje se ode dveří. „Hezká písnička."

„Sprostná," mínil Kramerius.

„Sprostná, sprostná! To jsou všechny, co si pacholci a děvečky zpívají, pravda, ale líbějí odpustit, ono se jim dobře nerozumí. Každá ta sprostná písnička má pro sebe cennou melodii či arii, všecky jsou v měkkém tonu sázeny — Milo poslouchat a někdy, věřejí, až k srdci dorážejí."

P. Vrba, jenž si před lety na Heldovi, když u nich hrával, na konec vždycky pro sebe vyžadoval nějakou „od nás", živě přikyvoval hlavou. Měl z toho radost, že pan baron uznává ty sprostné písně, jež i on měl za sprosté, ale jež měl přece neuvědoměle rád, poněvadž se mu z nich domov ozýval a mládí a poněvadž byly kus jeho samého. Proto byl tak mile překvapen, když „vlastenský vladyka" je tak pochválil, a pobožně naslouchal, když Jeník, rozehřívaje se, vykládal o lidových písních, o jejich ariích, a jak jsou mu milé, těch že umí dost a dost —

„A prosím, kde se jim, urozený pane, naučili?" zeptal se P. Vrba.

„Doma, za klukovských let, když jsem byl na Radvanově, v Táborsku vědí, pan otec můj měl Radvanov, a to jsem ve dvoře a na poli slýchal tolik písní, od čeládky, od sedlského lidu na robotě, a má stará chůva, ach, mon dieu, stará Běta ta jich uměla! Vědí, v lidu se ještě pamatuje, že naši předkové bývali veselé mysli a jak velice milovali zpěv a hudbu — Jen to je mně líto, že neznám muzikalní neb hudební umělost, všecky bych dal do not, co umím zpívat —"

„To ráčejí mít pamět — A slova taky?"

„Všecko, a některé tuze pěkné." Setník se zasmál, „tuze pěkné, ale oni, velebný pane, by jich neposlouchali, někdy je to Schweinerei, aber sehr witzig. Jako tahle, no, nespěchají, velebný pane —"

„Už je čas, urozenosti — je pozdě —"

„Ale ještě tu písničku, není tak zlá, snad ji znají: Kdyby se kněží ženit směli —"

„Ne, ne, neznám," odpovídal P. Vrba chvatně, nějak ostřeji a bral hůl a čepici. Jeník, podav mu ruku, nepustil jeho a říkal při tom, usmívaje se:

„Kdyby se kněží ženit směli,
což by hezky ženy měli,
každá by chtěla kněze mít,
aby mohla kněžnou být —

No, a to je ta písnička, velebný pane; nichts für Ungut, že to nic není —" a potřásal kaplanovou rukou. —

P. Vrba se nuceně usmál, oddechl si, neboť čekal něco horšího; ale v duchu se přece mrzel. Rychle se poručiv, vykročil ven. Mířil na dobytčí trh ku svému bytu. — — —

Po tomto večeru nesetkal se P. Vrba s Jeníkem z Bratřic, až v pondělí po té sobotě, které na večer maně se dostal k stavovskému divadlu, když tam dvůr přijížděl. Bylo pochmurné, podzimní odpoledne; v místnostech české expedice plných vysokých regálů jakoby po všem rozhodil závoj. Kramerius seděl v pokojíku vedle hlavní místnosti u kamen, maje pravou nohu v bačkoře. Rozbolela se zas, jako ho častěji poslední dobou bolívala. Proti němu seděl Jeník v límcovém, tmavomodrém svrchníku, v botách s holínkami a v přiléhavých nohavicích.

P. Vrba chtěl obrátit, musil však usednout. Kramerius, ujistiv, že nikterak nevyrušuje, uvedl ho hned do hovoru, tu pan baron že vypravuje, jaká sláva se chystá v Paříži na tu korunovaci Napoleonovu, veřejné hostiny v Tuilleriích, na každém place muzika a veřejný tanec, do divadla že bude smět každý zadarmo —

„Každý oficír bude povýšen," pokračoval Jeník, „to píšou francouzské noviny, u každého mostu na obou stranách budou šenkovat zadarmo víno, každému, kdo se zastaví —"

„Skoro jako o české korunovaci," připomenul Vrba, „a co prosím, jak u nás, když zavedli také císařský titul. Hlavně prý k vůli němu, k vůli tomu Napoleonu —" Ze slov i tonu bylo cítit nechuť k francouzskému panovníku.

„To se ví. A co nám Čechům vyvedl, to asi nevědí." Tmavé oči setníkovy živěji se zaleskly.

„Napoleon? Nám?!" žasl P. Vrba; Kramerius také tázavě pohlédl na přísnou tvář setníkovu, v tu chvíli ještě víc chmurnější.

„Mám to z dobrého pramene, pánové. Hrabě Auersberg, president zemského soudu, mi to řekl, a jemu pan purkrabí, a ten to má z Vídně. Das heist tohle: když si ve Vídni vzpomněli na ten nový titul, na to císařství, tu se silně myslilo na Čechy a na Uhry —"

„Tak —" vydechl P. Vrba překvapen, „snad ne —"

„Ano, ano, aby se císař psal císař uherský a český," vyslovoval Jeník důrazněji, „některým to nebylo asi dost vhod, ale už bylo na tom, jak povídám, ale slavná diplomacie, to vědí — Psalo se do Paryzu, napřed ohlásit to Napoleonu, a on že proti tomu nic nemá, ale že se mu ten titul zdá podivný — A už to bylo! —"

„I prach milionský jakubín!" vyhrkl P. Vrba zlostně, „co ten votipera —"

„To se ví, že ti ve Vídni, kteří hned od počátku chtěli nynější titul, byli jako na koni. A hned bylo po českém císaři —"

„Jen když nám český král ostane!" konejšil Kramerius.

„A to by bylo!" Jeník zableskl očima. „Jen abysme na něj my sami nezapomínali — Člověk se musí zlobit na své krajany. Bývalý český, udatný lev teď by měl být skopec. A říct se nic nesmí, neřku-li napsat. Censura jako drak — Nejsou časy Josefovy. Teď by se nesmělo tisknout —"

mávl rukou a nevšímaje si, že P. Vrba sebou neklidně hnul a ohlédl se po své čepici, horlil dál: „Ještě by nám teď ti liščí jezuviti scházeli — V Sicilii už je zas mají, neapolský král začal —"

„Slavnosti teď snad žádné nebudou," zamlouval Kramerius, a P. Vrba se chytal:

„U nás? Při té nouzi! Všecko je zaraženo, viděl jsem tuhle sobotu u divadla. A císaři tu nouzi snad tajili —"

„Už to ví, už nařídil, dnes to tady pan policejní rada Konrad povídal, aby se vydala mouka z vojanských magacínů, aby se taky pro chudinu chleb pekl. Prý budou veřejné boudy a krámy —" oznamoval Kramerius.

Jeník z Bratřic jakoby neslyšel. Vstal, přešel pokojíkem sem tam a nevšiml si, že P. Vrba se také zdvihl a dává Krameriovi dobrou noc. Teprve když se i jemu uklonil, podal mu ruku a opakoval z krátka, patrně zamyšlen:

„Dobrou noc, mají se hezky. —"

P. Vrba byl už venku, když se Jeník z Bratřic zastavil před Krameriem.

„Člověk u nás nesmí nikde nic říct," řekl durdivě, „pořád aby se ohlížel. A o těch jezuvitech, věřejí, mám to jak netopejry v hlavě. Uvidějí, že se k nám zas dostanou — Jaký je teď vítr —"

„To snad přece ne, pane barone —"

„Uvidějí; ale už by teď tak nemohli, už ne," chlácholil sám sebe, své znepokojení, „začínali by přece jen jako znova a pak, ctný vlastenče, das Licht der Aufklärung ist überall schon so weit eingedrungen, teď by měli tisíckrát těžší práci nežli dřív.

„Také myslím, a to, že mají k nám ještě daleko."

„Jen aby se nemýlili. — —"

P. Vrba v plášti a čepici bral se z expedice rovně dominikánskou ulicí míře k Perštýnu a dál Spálenou ulicí domů na Dobytčí trh. Sešeřilo se, dominikánský kostel stmělý strměl jako obrovský, tichý stín k večernímu nebi. U bývalého svatováclavského semináře se P. Vrba maně zastavil a pohlédl do oken rozlehlé barokové budovy.

Vzpomněl si na professora Vydru, jenž tu bydlil. Pohlédl k oknům jeho bytu. Byla osvětlena, rudě zářila do temna úzké ulice.

„Svítí," mihlo se Vrbovi soucitně, „svítí, ale ne jemu, on má noc, noc — v očích tmu. Jak mu je chudákovi —"

Když se vrátil v létě ze své výpravy, zaslechl od Zieglera, že je Vydrovi hůř, že má snad plíce silně nakažené, že od července nápadně schází.

I zatoužil v tento okamžik k němu se podívat. Od jara, jak u něho byl s Věkem, ho nenavštívil, a Ziegler u něho, u Vrby, se také už dlouho neukázal. Okamžik váhal, že snad je pozdě. Ale ubohý professor má pořád jednu dobu, nekonečnou, smutnou noc —

Rázem se rozhodl a zahnul v pravo do Vydrova bytu. V prvním pokoji u stolu, na němž hořela svíce, seděl Ziegler nad hebrejskou biblí. Slovníky ležely vedle. Kučeravý theolog (byl v druhém, předposledním roce) se zachmuřil, jak se otevřely dveře. Měl právě chvíli klidu a chutě zasedl, aby studoval. Z jiskrných očí však mu ihned zmizel stín nevole, když uzřel, kdo vstoupil.

P. Vrba se omlouval, tlumě hlas a chtěl vysvětlovat. Než Ziegler, vítaje ho uctivě a s potěšením, mu nedal, a sám se omlouval, že už delší dobu u něho nebyl, ale že nemohl, tady s panem professorem, ukázal na druhé dveře, že bylo pořád tolik opatrování a starostí —

„Jak mu je," ptal se P. Vrba s účastenstvím, tlumě pořád ještě hlas.

„Ó hůř; ráčejí jen nahlas mluvit, velebný pane, on chudák nic neslyší —"

„Ó to ještě k té slepotě! A jak s plícemi —"

„Kašle, hrozně kašle, někdy ho to může potrhat."

„Co dělá —"

„Dokud jsme mu předčítali, to ještě šlo, a to ještě mohl také diktovat, ale teď už ani to ani ono, když je nadobro hluchý. To se modlí, nebo si říká z Horáce, když ho nemůže číst. A návštěv míval dost, a ještě přicházejí, ale to mu není také nic platno —"

„Tak ho neopustili —"

„O ne; odpoledne tu byl pan kanovník scholasticus Lenhard, to je věrný přítel; ale když je s panem professorem těžká řeč —"

„Tak o světě nic se nedoví — Ale," vzpomněl náhle Vrba, „o tom novém titulu císařském to mohl ještě slyšet."

„Ne, nic neví, o tom také nic; pan kanovník nám poručil, abychom se mu o tom ani nezmiňovali, že by mu to mysl znepokojilo."

„Ano, ano," přisvědčoval P. Vrba soucitně, „rozumím, ba věru —"

„Ono ho všecko hned dojme. Jako v letě jednou, to ještě dost slyšel, pověděl mu pan kanovník, že se teď v Čechách němčina tuze rozmahá, to že je z těch německých škol, a to se pan professor tolik rozzlobil a že co němčina, a co německé školy — — Ještě že dokončil ten první díl české mathematiky —"

„Už je?"

„Chvála Bohu, však to bylo, velebný pane, dost jsme zkusili, já a Doležal, to si můžou pomyslit, slepý a silně nahluchlý, to přec ještě slyšel, a diktovat mathematické umění a po česku. Teď to má pan Jandera, jeho nejlepší žák, praemonstrát, ten to vydá tiskem, povídal pan kanovník Lenhard, že se to musí stát. Jednou pan professor Vydra mu řekl, že když z povinnosti musí matematické učení svým žákům přednášeti po německu, že se s vlastí svou tím smíří, že vydá počátky všeho matematického umění v jazyku vlastenském —"

„Ó chudák, ó to je Čech! —"

Vedle z pokoje ozvalo se volání:

„Pepíčku! Pepíčku!"

Ziegler chytl svíčku a spěchal do druhého pokoje. P. Vrba šel za ním, zůstal však v otevřených dveřích. Lekl se. V kleuutém, šerém pokoji, v jehož pozadí černal se stojan plný knih hlavně foliantů v bělavé vepřovici, seděl v staré, černé lenošce professor Vydra v tmavém kabátci, maje přes kolena přikryvku, nohy v bačkorách o stoličku opřené. Byl přepadlý, chorobné barvy; vlasy kolem lysého čela volné, rozcuchané zbělely za poslední měsíce plné utrpení a duševních muk — — Nitro P. Vrby se až sevřelo, když ho tak shlédl a když viděl, jak hmatá před se do šerého prázdna.

Ziegler, postaviv svíčku, vzal jej za ruce, aby zvěděl, že nadarmo nevolal, že přišel.

„Pepíčku, miláčku, trochu se mi uvolnilo, mohl byste psát, pište chvilku, budu vám říkat do pera —“

Ziegler mu stiskl ruku na znamení, že slyšel, ale ohlédnuv se po Vrbovi, řekl nahlas:

„Začíná se plést —“

„Nechte ho, nechte, pane Josífku —“ přimlouval se rychle P. Vrba — V tom Vydra začal vyšším hlasem:

„Paragraf. — Tak dimidium animae meae, nový paragraf, pište. Titulus: Co jest jak v skutku, tak jen na pohled irracionální velikost?“

Ziegler na rozpacích ohlédl se po Vrbovi a řekl starostně:

„Ono ho to namahá, slyšejí, jak dýchá — On se zas rozkašle.“

Professor Vydra nic neslyše, maje obličej ostré nyní brady do výše, zvolna diktoval:

„V skutku irracionální velikost jest, když se má dobýti kořene, daného exponentu, z nedokonalé mocnosti téhož exponentu — Téhož exponentu,“ opakoval, „máte to?“

Ziegler ho vzal za ruku a Vydra pokračoval:

„Bene. Znamení kořenové velikosti vůbec jest znamení kořene, udělejte znamení kořene, Pepíčku, signum —“

„Já ho přec nemohu nechat,“ staral se Ziegler, „namahá ho to —“ Náhle nachýliv se k Vydrovu uchu, začal do něho křičet, to že už měli to že už napsáno —

Vydra konečně slovo zachytiv, zarazil se, rameny hnul; okamžik mlčel, pak jako na omluvu řekl mírným tonem:

„Ach, miláčku, spes mea, já se modlil a v tom mně tak napadlo, že jsem na tohle zapomněl. Tak už to máme, no, to je dobře. A kolik je hodin, prosím vás.“

Ziegler posvítiv na hodiny na stěně, udělal Vydrovi na dlani prstem šest čárek.

„Šest hodin, Pepíčku? Ráno.“

„Večer,“ zkřikl mu Ziegler do ucha, ale musil opakovat ještě silnějším hlasem. Vydra na to slovo se schoulil a sepjav vyschlé ruce, zaúpěl:

„Ježíši Kriste, beránku boží nevinný —“ V tom ho chytl náhlý kašel, strašlivý kašel, sehnul ho do oblouku a zmítal jím, až stařec sevřel křečovitě opěradla lenošky. Ziegler ho chytl, P. Vrba přiskočil a vzal ho za hlavu, za spánky jako dítě. Bylo mu ouzko a hluboká soustrasť prochvívala jeho nitrem. Trvalo chvíli nežli kašel polevil. Když stichl, sklesl Vydra do lenošky, prudce oddechuje, zmožen, vysílen, maje na čele krůpěje potu.

„To nebylo ještě nejhůř, velebný pane,“ řekl Ziegler, „ale takhle v noci a k ránu, to to na něj teprve chodí.“

„Ubohý,“ P. Vrba vracel se do předního pokoje. „A co vy také zkusíte, Josífku,“ litoval; hned však s mírnou domluvou dodal: „Ale prve jste mu mohl zalhat a říct, že je šest hodin ráno.“

„Ach, velebný pane, to jsem už udělal kolikrát, už jsme o kolik nocí napřed. Ale pokaždé to nejde, mohl by si toho všimnout —“

„A tak, to je moudré, pravda; a pán Bůh vám ty služby našemu vlastenci prokázané odplatí. Zkuste, ale kdo by se ho chudáka ujal. Kde je pan Doležal —“

„Projít se trochu, už brzo přijde. — —“

P. Vrba odcházel smutně dojat; celou cestu myslil na Vydru, co zkusí, slepý a hluchý, že by bylo věru líp, kdyby si ho pán Bůh vzal. Doma pak, když se chystal na lože, pomodlil se jak obyčejně za nebožtíka faráře Hejnu a po té také, a zvláště vroucně za professora Vydru.

(Pokračování.)

O vkusu a moderním slohu hudebním, zvláště operním.

Uvažuje Jos. Jeřábek.

(Pokračování.)

šak ještě jeden rozdíl jest mezi tehdy a nyní. Před 16 lety wagneriáni naši byli velice rozhodní, až vášniví. Zásadou jejich bylo, že směr v produkci operní, jejž první mistr český uznal nejlepším, jejž učinil si vzorem, jest jedině oprávněn. Co psáno bylo jinak, již předem odsoudili, tak i opery „druhého umělce“ v národě. „Uzavřená čísla“, trojdílná forma s repeticí, nějaká úchylka od správné deklamace slova stačily mužům, mladým, plným jinak šlechetného zápalu pro umění, jakož i předčasně zesnulým V. V. Zelenému a K. Teigemu — odsouditi nejen „Šelmu sedláka“, ale i „Dimitrije“ Dvořákova; a přece nechybí v orkestru poslední opery ani příznačných motivů ani mohutné charakteristiky dramatické. „Eužen Oněgin“ byl by tehdy asi špatně obstál se svými uzavřenými ariemi; a přece byl Čajkovský takovým wagneriánem, že jeden německý list napsal tehdáž o něm: „Die beste Wagnerische Musik wird jetzt in Petersburg gemacht“. Přeháněni, předpojatost strany jedné vyvolávaly přepjatost, přestřelování na straně druhé; pro samé doktrinářské theorie přehlíželo, nedoceňovalo se na mnoze, co trvale krásného, záslužného tvořili zatím přední skladatelé naši v oboru opery, hudby komorní i symfonické básně. Zapomínalo se, že tvůrčí duch nedá si předpisovati, jakým směrem se kde má dáti, že individualita, instinkt jeho vlastní sám mu jej diktuje, či dle Schumanna, že „forma rodí se u mistra zároveň s myšlénkou“. A tak křivdili kritikové k vůli svým theoriím, náhledům i oběma předním mistrům našim — alespoň nepřímo — možná že s obou stran více bezděčně, než úmyslně. Tak na př. mně samému velice za zlé bráno, že jsem, jsa nezměrně nadšen novým tehdá kvartetem Smetanovým „Z mého života“, stavěl toto výše

„než některou téhož mistra operu“. Mně v každé opeře, nechť číkoli, mnoho znělo i zní známě nebo prázdně, pokládal jsem operu vůbec za genre druhé řady, určený pro kruhy širší, kdežto za „nejušlechtilejší, nejryzejší výron ducha hudebního (jak potom i Rubinštein napsal) hudbu instrumentální“. Ostatně Smetana sám praví v jednom dopise svém (Teigem uveřejněném): „Až budou mé kvarteto „Z mého života“ a mé symfonické básně (Má vlast) náležitě oceněny, pak i mé opery budou jinak přijímány“.

Jako p. Krejčí v „Rozhledech“ i já vystupoval „ve jménu hudby“ proti — jak se mi zdálo — její dekadenci, proti úpadku zpěvu — a to tónem věcným, slušným a rozhodným zároveň, podobně jako on. Háje jednoho mistra, jemuž bylo tehdy křivděno, křivdil, ubližoval jsem tím snad nepřímo druhému — aspoň to tak bylo vykládáno. Rozdíl mezi námi jest ten, že p. Krejčí vytýká jen jednomu či dvěma umělcům mladším, uznání dosud se domáhajícím, totéž, co by mohl vytýkati i jejich vzorům, mistrům světově již uznaným, čímž ovšem oněm křivdí. Uznává, že hlavní podstata reformy Wagnerovy, vzájemná samostatnost deklamovaného slova a dramaticky karakterisujícího a malujícího orkestru, jakož i rozlití starých, uzavřených forem zpěvních v širém, synthetickém proudu polyfonie, užívání příznačných motivů jsou samé cenné vymoženosti moderní hudby, od nichž nesmí se jít nazpět.“ Nicméně nazývá hned před tím nejkonsekventnější aplikaci principů Wagnerových „Ring der Nibelungen“ nejvelkolepějším snad pobloudením, jaké vykazuje historie velkých duchů.

Bouřlivě rozčeřené vlny sporu o zásady Wagnerovy během času uklidnily se tak, že i odpůrcové jich přiznávají Wagnerovi plné právo, psáti tak, jak uznal za dobré, jak přesvědčení umělecké jemu velelo. Neupírať nikdo ani menšímu duchu práva, užívati formy, slohu toho neb onoho, má-li jen vůbec právo komponovati, t. j. má-li co říci nového, a umí-li to hudbou vysloviti jasně, výrazně. „Nur der neugeistige Inhalt berechtig heute zum Componiren“ (Brendl). O „pobloudení“ v díle „Ring d. N.“ mohlo by však dle mého náhledu mluviti se jen tehdy, kdyby forma, styl byl tu tak pochybený, snad i zvrhlý, že by tlumil, dusil samu ideu, její výraz — aneb, kdyby dílo toto bylo bývalo psáno v úpadku duševních sil autorových, snad následkem choroby neb sešlosti stářím. Však právě v díle tomto, jakož i v posledním „Parsifalu“, genius hudební Wagnerův vyvrcholil k nejmocnějšímu svému rozmachu, dostoupiv až k nejvelebnějším výšinám! Ostatně týž styl deklamační, jejž jmenují pobloudením, vyplňuje namnoze i předchozí díla Wagnerova, on převládá i v „Tanhäuseru“, kde, pravda, dostává se širšímu publikum bohatého odškodnění v několika skvostných melodiích, jež zamlouvají se mu hned při prvém či druhém slyšení. Ouvertura, sbor poutníků s elektrisujícím pochodem, některá arie, jakož i oslňující effektní scenerie, to jsou myslím magnety, které širší obecenstvo na Tanhäusra táhnou, odškodňujíce je za dlouhé, trpělivé poslouchání věčných recitativů. Tak působí také v „Holanďanu“ „píseň přadlen“, „ballada Senty“, „sbor námořníků“ a j. „Hypnotisující, překonávající tonomalby (v užším, pravém slova smyslu) není ani v „Nibelungách“ příliš mnoho; za to převládá u Wagne-

rova orkestru všude „zatvrzelá snaha, karakterisovat, hudebně překládat tekst,“ tedy totéž co p. Krejčí v „Evě“ Förstrově nazval „marným úsilím“, jež konec koncem nudilo. Vlastně není to překládání, nýbrž hudební líčení nejjemnějších duševních nálad na jevišti jednajících osob, jest to doplňování a stupňování dojmu slov, jehož opravdu hudba na mnoze schopna jest i tam, kde slova nestačí. Tu má umění vskutku úkol jiný, než aby dle slov p. Krejčího „sloužilo psychologii za zvětšovací lupu“; tu pomáhá hudba buditi a stupňovati nálady — illuse divákovy, posluchačovy. To dle mínění mého jest pravým úkolem hudby operní. A pokud tomuto účelu slouží, jest hudební líčení stejně oprávněno jako v dramatu neb románu rozbor psychologický. Že pak ony nálady u povah jemnějších začasté i dosti rychle se střídají, tu jedna druhé ustupujíc, onde ji stupňujíc, proto v orkestru moderním i jinde než u Förstra nálady, a jde-li o větší počet v ději právě súčastněných osob, i příznačné motivy těchto tak rychle se střídávají; odtud ona „útržkovitost, nedokončenost“, kteráž teprve při bedlivějším studiu jevívá se logicky odůvodněnou, takže celé dílo po stránce hudebně-dramatické tvoří nicméně jednolitý celek. Ovšem v tom se s p. Krejčím srovnávám, že v moderní opeře ne vždy zachována bývá v ohledu tomto pravá, vlastními zákony hudebního krásna a hudební logičnosti diktovaná míra, a možno že tomu tak ledakdes i v „Evě“. V té příčině při prvém slyšení dlužno souditi opatrně a důvěřovati úsudku samého skladatele; také mně zdálo se ledacos, zejména v operách Fibichových, nedosti provedené, úryvkovité, co teprv studiem klavírního výtahu z tekstu se mi vysvětlilo.

Však polyfonie Förstrova dokonce mne nenudila jako p. Krejčího. Sledoval jsem se zájmem veškeré nitky onoho přediva tónového, což bylo mi tím snazší, že jednotlivé hlasy delikátně, s jemným vkusem a promyšleně jsou instrumentovány. Patrná snaha, podati něco aspoň relativně nového a důkladného, jakáž každého skladatele především mi doporučuje, zde onde, právě v plné polyfonii, vedla ku pěkným výsledkům. Osobní ohledy mohly u mne spíše působiti proti autorovi, však přes to spravedlivě jsem uznával rozhodný a značný pokrok jeho i po stránce melodické, i šťastné udeření v národní tón v tanci selského lidu. Orkestr namnoze pln života a dramatické vervy — jakoby mluvil.

Co praví p. Krejčí o reliefnosti, individuelnosti příznačných motivů, totiž že mají být hned při prvém slyšení nápadnými, že mají vnucovati se uchu, by nebylo třeba pracně jich hledati jako smyslu rebusu — vytýkal i prof. Knittl Nešverovi v jeho „Perditě“. Pravda, nepodaří se každému a vždy tak praegnantní příznačné motivy, jako jsou mnohé Smetanovy, Fibichovy i Dvořákovy. Některé vštípí se paměti hned, jiné teprve kolikerým opakováním. Tak na př. v „Libuši“ příznačné motivy Chrudoše a Přemysla, jichž rythmický rozdíl zvláště oku jest zcela patrným, při prvém slyšení přece málokomu vštípí se v pamět tak, aby si jich nemohl poplésti, zaměniti. Jsou-li přetvořeny, zahaleny, uměle spojeny, spředeny, ujdou napoprvé snadno i uchu vyškolenému. Objemná symfon. báseň Dvořákova „Píseň vítězná“ jest na př. zbudována ze dvou, tří motivů. Ani zkušený znalec nepozná jich všade v nejrůznějším jich zpracování, zakuklení — někdy snáze oko než ucho je sleduje — ale

posluchač cítí přece, byť neuvědoměle, thematickou jednotu a logičnost, jíž díla Dvořákova tak značně vynikají. V cizině vydávají se objemné brožury, v nichž skladba podrobně bývá rozebrána a na krásy a intence detailně poukázáno. Kdož tím vinen, že u nás obecenstvo takovým studiem se nezabývá — vždyť i kritika některou Dvořákovu i Fibichovu komorní novinku odbyla 3—9 řádky. Každý vážný umělec snaží se podati dílo dokonalé a krásné, nepodaří-li se mu něco tak jako Wagnerovi či Smetanovi, má být proto odsouzen a umlčen? Platí, pravda, v hudbě více než kde jinde, že lepší jest nepřítelem dobrého, leč i toto jest oprávněno. Mistrovství nelze dosíci bez náběhů, věhlas, podoben v tom lavině, vyrůstá z činů — jest mu potřeba času. Však i velcí mistři mívají slabé chvíle, i jim leccos vyplyne z péra, čemu spíše routina byla kmotrem nežli genius. Ačkoli mi autority umělecké ode dávna imponují, přece i u nich jsem se přesvědčil, že rozchází se někdy až nápadně mínění o tom, co jest ve skladbě vhodného neb nemístného, přípustného neb nepřípustného, správného či nesprávného. Znám písně některého, téměř nepovšimnutého skladatele, které invencí i vzletem předčí některou píseň uznaného mistra. Nalézáme v komorních pracích mistrů, jako St. Saens nebo Brahms, dosti planého kontrapunktování, suchopárné thematické práce, a v opeře velcí mistři jaksi ze řemeslné routiny napsali věci, jež prázdnotou svou v síni koncertní by až zarážely. V divadle to projde, neboť v divadle pozornost i jiným způsobem dostatečně jest zaměstnána.

Příznačné motivy bývají častěji harmonické nebo polyfonické než melodické. Mýlí se tedy p. Krejčí, postrádá-li „slitou, pevně skovanou myšlenku hudební, plastickou, mysl sytící větu, či prostěji řečeno: melodii". Právě nejvýraznější příznačné motivy v Parsifalu vynikají i tak mocně, účinkujíce harmonickou svou závažností, pádností (jako motiv Parsifalův, v němž jeho hrdinná a zároveň cudná mysl tak trefně se obráží!), aneb mistrným vedením hlasů (jako v motivu tajemné předpovědi). Vrchní hlas, z motivů těchto vyňat, o sobě, nebyl by leč holou kostrou bez života; právě ten harmonický, polyfonický celek jest zde tou pevně skovanou, mysl sytící větou, jež může obejíti se i bez melodie v užším smyslu toho slova. Ovšem, vyznívá-li z krásných spojů harmonických zároveň i půvabná melodie (jako na př. ve „Vodníku" Dvořákově ve skvostném spojení cell a plechových nástrojů ve 4hlasou harmonii hluboké polohy), jest ještě líp. Však i tu, jako na šachovnici, melodie-královna sice převládá, ale král-harmonie vždy rozhoduje (duchaplné přirování Schumannovo). Nejgeniálnější myšlenky velikých mistrů, od Beethowena až po Griega, všechny ty ryzí perly v „Mistrech-pěvcích" Wagnerových těžiště své mají více v harmonii, polyfonii než v melodii. I prekrásná píseň rytíře Walthera, aneb píseň Pognerova — čím byly by bez polyfonického svého podkladu, bez zpěvů vedlejších, bez orkestrálních hlasů? Ledakdos vyrovná se Wagnerovi v melodii, v harmonii však, v bohaté, hluboké polyfonii málokdo. Kolik jest v celém „Tristanu" v běžném smyslu slova melodií, kolik jest jich v Siegfriedu, Walkýře? A přece kolik vznešených tu myšlenek, vět hudebních!

Již výše jsem naznačil, proč je dnes již skoro k nemožnosti nesnadné nalézti originelní melodie. Za to obor harmonií, zvláště alterovaných

(cizoškálných) a modulací do vzdálených tónin jest studnicí dosud nevyčerpanou a snad i nevyčerpatelnou. To cítil již Schumann, uloživ i v písních svých hlavní těžisko do průvodu klavírního, cítí to Grieg, jenž v harmonii raději jest tvrdým, náhlým, než všedním a známým. Poznával to Čajkovský, který provázel arie „Oněgina" způsobem co možná neobvyklým a také vskutku velice interesantním, původním. Rovněž Fibich v trilogii své zájem vzdělaného hudebníka vzbuzuje libě překvapujícími spojy neočekávaných akkordů; co v tomto díle a co v „Bouři" jest nejkrásnějším, vyniká hlavně důkladnou, moderní, rázovitou harmonickou prací.

Žádá-li tedy p. Krejčí a jiní s ním návrat k jednoduchosti, průhlednosti, k jasným melodickým liniím, žádá-li si reakce proti modernímu „přeplněnému" slohu opernímu, mluví zajisté jménem nepoměrně větší části obecenstva — i divadelního — nežli tuto mluvím já, jenž moderní, bohaté, syté polyfonie se zastávám. Činím to však i já „ve jménu hudby", to jest ve jménu a v zájmu nejcennějších vymožeností moderní hudby i dalšího v umění pokroku. Dovolává-li se on při tom krásna hudebního „na nezměnitelných, odvěkých zákonech založeného", tvrdím zase já, že tato odvěkost a nezměnitelnost zákonů ze všech oborů umění v hudbě platí nejméně. Výtvarné umění má vzory své v samé přírodě, a ta arci jest věčná, nezměnitelná. Básník přizpůsobuje se názorům své doby a ty se již mění. Ale v hudbě nejen že staré formy, starý sloh sevšedňují, opotřebují se, nýbrž ona jedině vyjadřuje duši" (jak sám Schiller doznal); duše průměrného dnešního člověka zajisté velice jest rozdílna od duše průměrného člověka ze století 15., ano ještě 18. Jest tedy i duše dnešní hudby rozdílna od oné z minulých století. Kde jsou dnes na př. věčný humor, kde bezstarostnost Haydenova a Mozartova? U nich nebylo ani potuchy o hlubokém bolu Chopinově neb Schumannově, o vnitřních bojích Wagnerových neb o dumné, důvěrné melancholii Dvořákově. Mění-li tak ohromně ve století hudba svého ducha, svůj obsah, rozšiřuje či odvrhuje přirozeně i staré formy své; jako ona sama, nenalézajíc nikde v přírodě vzorů, jest čistě duchovým, imaginárním výtvorem lidského sluchu a cítění, tak i zákony krásna hudebního mění a přizpůsobují se nenáhle onomu stupni vycvičenosti, ano až rafinované zjemnělosti sluchu dnešního vzdělaného hudebníka. Při tom zákony tyto vzdalují se bohužel vždy více od prvotního, samorostlého vkusu lidí hudebně necvičených, jehož pravzorem — jak výše jsem ukázal — jest vkus divochů a částečně i krčem našich. Jako tyto lidi, byť i měli hudební sluch, neuráží *f* místo *fis* (schází-li toto na př. harmonice), tak i mnohý dilletant, jinak milovník hudby, v čisté větě čtyřhlasé nerozezná závad, jako: příčnosti oktáv, špatně rozvedených průtahů, protože sluch jeho v posloucháni polyfonie není vycvičen; správné sehrání její na dobrém klavíru jest nejlepším k výcviku takovému prostředkem — ale zároveň největší vzácností i u pianistů a zvláště u pianistek, třeba jinak velmi pokročilých. Kdežto prostý sluch obecný libuje si, jak výše již řečeno bylo, v tanečních rytmech a v jednoduchých, nejpříbuznějších harmoniích, libuje si vzdělaný hudebník v rytmice nenápadné, drobněji rozlišené (na př. synkopicky) a nové, originelní půvaby shledává právě v nejobvyklejším spojení harmonií cizejších sobě, v důmyslném kontrapunktickém utkávání

se hlasů, a vzniklých z něho zvuků, kteréž mnohdy ani žádnými akkordy nebývají. Kdežto onomu hudba taková připadá hledanou, chaotickou, mlhavou i v provedení nejlepším (jako snad všechna novější hudba komorní), spatřuje tento jedině v ní jakýsi pokrok, cosi nového, rozšíření hranic umění, a naopak zase shledává v nových, obecně oblíbených skladbách jenom nové přelévání staré vody z jedné nádoby do druhé. Vybroušený sluch moderního hudebníka neuráží nikdy ani suchopárná polyfonie tou měrou, jako hloupá, sprostá, ze samých starých frásí slepená melodie většiny nových tanečních kusů a operet. Těžká tu mezi oběma stranami shoda — vyhověti oběma skoro již nemožno; mezi oběma zeje přímo propast, která dalším rozvojem umění bude se jen šířiti. Mozarta i jeho epigony leckdo snadno pochopil — ale Wagnera a jeho následovníky? Snad některé melodie, jichž zmocnily se kolovrátky, vžily se; všecky ostatní ony poklady zůstanou však pro množství knihou na vždy uzavřenou, nečitelnou. Veliká většina lidu ostatně nikdy velikých duchův a jich výtvorů nechápala . . .

Namítne se mi zajisté: Je-li tomu tak, pak jest to hudba jen pro odborníky, pro cech hudební — ať píše tedy jeden pro druhého, ne však pro obecenstvo, jež chce se v divadle pobaviti. Zdá se již, že v komorní hudbě na to dojde: Odpočteme-li valnou část obecenstva, jež koncerty navštěvuje z mody, z ohledů rodinných, k vůli osobním vztahům k umělcům, a odečteme-li nudící se, snad i podřimující starší dámy, zbude jen málo pravidelných navštěvovatelů všech koncertů, a to budou ponejvíce lidé mladší, hudebně aspoň poněkud vzdělaní, snad pěstitelé hry kvartetní, kteří znají již starší klassiky, a očekávají každou novinku komorní neb symfonickou s dychtivostí, sledujíce ji se zájmem a porozuměním. Výjimečně náleží k nim i některý mladší muž ducha vzdělaného, jenž neměl dosti příležitosti a času, vycvičiti se ve hře na některý nástroj. — Ale v celku zdá se býti aspoň něco praktické znalosti hudby přímo podmínkou náležitého porozumění skladbám moderním; vysvítáť to již z toho, co výše jsem napsal o sluchu primitivním a hudebně vycvičeném. Jak úzkým tento kruh vlastních ctitelů hudby komorní jest, viděti již z nepatrného počtu kvartetních kroužků našich domácností, jichž druhdy bývalo dosti i po venkově. Ovšem, bývali tu učitelé z pravidla dobrými hudebníky — a pak žádávali Hayden a Mozart sotva od primariusa tolik dovednosti technické, kolik jí dnešní autoři předpokládají u všech čtyř nástrojů. I na pianistu moderní autoři kladou požadavky stále větší, nezřídka již ohromné. V tom jest také jedna z překážek, které tolik vadí většímu rozšíření, ne-li popularisování moderních skladeb. Ký div, že vydati dnes v Praze kvarteto neb kvinteto tiskem, jest tolik, jako obětovati značnou sumu peněz a k tomu marně, protože věci ty nemají téměř žádného odbytu. Jakého nadšení, jaké obětovnosti třeba k tomu, napsati skladbu tak objemnou, důkladnou, vložiti do ní nejlepší, co v duši mám a seč jsem — a nemíti při tom naděje, že se dostane i jiným do ruky, by se jí nadchli, v ní se kochali! Jak krásné věci mají někteří skladatelé zdejší ve svých skříních po léta ležeti, aniž na uveřejnění jich tiskem mohli by jen pomysliti! Jako všudy jest i tuto tak velice nesnadno spojiti stránku ideální s praktickou. Chopin a Schumann napsali pro-

klavír málo skladeb snadných, u nich právě nejcennější bývá i nejnesnadnějším — ač ovšem pro umělce reprodukujícího i vděčným neb i effektním (o skladbách Schumannových toho vždy říci nelze). Vždycky effektním byl nad jiné Liszt; proto jest až podnes vzorem skladatelům praktickým, t. j. takovým, kteří z malé hřivny chtí a dovedou vytěžiti nejhojnější úroky. Zakrýjeť effektnost nejsnáze i vnitřní prázdnotu. Umělec idealista pustí volně uzdu své fantasii i hlasu svého srdce, moje za. to, že od dnešních virtuosů na klavíru požadovati smí snad všechno. Ano, smí žádati po nich vše, ale nikoli, aby skladbě úplně podřídili, obětovali osobní zájem svůj, snahu po jistém effektu hry — a pokud skladba snaze této aspoň částečně nevyhovuje, nepočítají s ní.

Okolnosti této neměl by tudíž žádný skladatel při práci své poustěti se zřetele, měl by účtovati s ní dle možnosti a hledati jaksi střední cesty. Ovšem, napsati pro klavír něco zcela snadného, jednoduchého a přece pro hudebníka moderního půvabného, cenného a aspoň poměrně nového: t. j. vyhnouti se při tom sevšednělému, šablonovitému, suchopárnému — totě dnes tolik, jako vykonati poloviční zázrak! I mistr uznaný přijde do nesnází, má-li se tou měrou přizpůsobiti vkusu a dovednosti širokých kruhů hudebních a při tom neublížiti svému renomé, své umělecké cti.

Radno-li podmínkám těmto aspoň do jisté míry vyhověti v hudbě pro domácnost — oč více třeba toho v divadle! Tu dospívám v úvahách těchto k oné části, kde s p. Krejčím a ostatními nespokojenci konečně v něčem se sejdeme. Uznávám s nimi, že obecenstvo divadelní má právo požadovati, by skladatel operní vkusu širšímu aspoň částečně, do jisté míry se přizpůsobil. Sám wagnerián, možno říci zuřivý, jako dr. Fr. Brendel, napsal ve svých dějinách hudby: „Obecenstvo jest tudíž oprávněno ve svém požadavku (po bohatosti melodické), týž nesmí však býti požadavkem jediným. Vyšší názor, vyšší rozum umělecký má vše ovládati.“ Ovšem, nesrovnávají se koncesse obecenstvu učiněné s jednotou slohu, kteréž Brendel jinde tak přísně vymáhá.

Většina obecenstva nelibuje si v refleksích, aniž v požitcích, předpokládajících napjatou, soustředěnou pozornost; zvláště dámy, jež z příčin na snadě jsoucích mnohem horlivěji navštěvují divadlo než páni, libují si v lehčí, povrchnější zábavě. (Schoppenhauer smysl pro dojmy hlubší, vznešenější vůbec jim upírá, ježto prý ani při nejdojemnějších scénách v divadle nejsou s to zdržeti se planého šepotu, nemístného smíchu a p.) Dovede-li skladatel operní aspoň několikráte za večer k mnohohlavému obecenstvu promluviti srozumitelně (t. j. nazvíce melodiemi vzbuditi jeho zájem), podaří se mu pak zde onde i hudbou hlubšího obsahu část posluchačů k sobě povznésti, nadchnouti; a ne-li to, tož aspoň vzbuditi onu uctivou pozornost, s níž slušný, vzdělaný člověk naslouchá projevům vážného ducha, i když hluboký obsah jejich spíše jen tuší než chápe. Znám lidi zcela nehudební aneb jen nepatrného vzdělání hudebního, kteří přes to opeře dávají přednost před činohrou (jako ve všech městech většina obecenstva divadelního), kteří říkají: „Rád čekám třeba $^3/_4$ hodiny, jen když aspoň někdy dočkám se krásné melodie, již mohu si zapamatovati.“ Vynikající kritik pařížský napsal: „Zásadou ředitele divadelního budiž, přinésti mnoho a pro každého něco.“ Totéž lze říci i o skla-

dateli, jenž, předstupuje s operou před nejširší obecenstvo, vyžaduje na něm 2—3 hodiny stálé pozornosti. Starší skladatelé operní zásadou touto vědomě neb nevědomě se řídili; Weber, Mayerber a m. j. psali hudbu dramatickou, kde jí bylo třeba, a melodickou — kde bylo rozumně možno. I vlašti mistři mají nepopíratelnou zásluhu, že svými četnými melodiemi, byť i primitivně, šablonovitě doprovázenými, získali tisíce srdcí hudbě vůbec — a to posluchačů takových, které by jediné slyšení Beethowenova „Fidelia", Wagnerova „Tristana", zvláště pak přemnohých oper moderních dojista bylo z opery na vždy vypudilo. Mnohem větší zásluhou jest arci, podaří-li se někomu napsati hudbu tak přístupnou, populární — a zároveň i tak umělecky cennou, zajímavou, jako Smetanovi se to zdařilo v jeho „Prodané". Každý genre hudební má svoji oprávněnost, své místo, svůj účel, v každém rozezná se genius od talentu prostředního a talent od nesmyslné machy. A také by neměl žádný genre, žádný styl hudební býti tak naprosto, bezvýminečně odsuzován a odmítán, jako se děje, a k tomu s takou vášnivostí, jako se dálo za dob zápasů wagneriánských. V každém člověku jest kousek despoty; není tudíž divu, že i rozumní lidé rádi vnucují vkus svůj jiným, zazlívajíce jim záliby odchylné. Jako jsem se kdysi až rozhořčoval strannickou zaujatostí Brendlovou, jenž na př. (dle Wagnera) Mayerberovi upírá „téměř všechen přirozený cit,*) nevida jeho genialnosti proto, že odsuzuje jeho sloh — tak nyní zase nechápu, jak může spravedlivý člověk napsati o Kovařovičových „Psohlavcích", že hudba jejich „jest praprostřední, místy až banální". Máť opera tato i dle mého náhledu některé vady, sdílí je s Evou a téměř se všemi moderními operami, cizími i domácími. Ale vidím vady zcela jinde než p. Krejčí a povím co nevidět kde. Však hudba, jako při slovech Kozinových „a ta slova silou klíčivou", zpěv Hančí „Ó, promiň Jene" (obé ve slohu Wagnerově), příznačný motiv zápisů pergamenových a Kozinovy lásky k rodině, pak oba hlavní sbory — to vše jest plno vroucího, poetického nadšení i náleží k nejlepšímu, co v oboru opery u nás bylo vytvořeno.**) (Dokončení.)

---

*) „Gnadenarie" jest prý effekt, ale takový, jako když někdo dostane pěstí do oka. Všechny původní duchy Meyerber prý odpuzuje — kdežto sám Wagner tak mnohému se od něho naučil!

**) Ostatně dostalo se později, než řádky tyto byly psány, „Psohlavcům" skvělé satisfakce jak oblibou u obecenstva, jež zajisté nenaplnilo 25kráte dům jen „k vůli libretu" — tak i uznáním v cizině; ucházíť se dle doslechu o operu tuto tři divadla, mezi nimi i dvorní opera vídeňská.

Lidojed.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám.

Fin de siècle.

Jdou věky jako stíny v věků noc —
toť pouhé věčnosti jsou oddechy —
a poslední z nich hlasem kovovým
za temné noci takto hovoří:
Kde spočineš, má duše znavená,
po dlouhém letu nad tou bařinou,
jež naší zemí, světem zove se?
Osákly vody po těch potopách,
jež půdu tvoji krví zbarvily,
bych mohl z archy svojí vypustit
již tebe, bílou holubici svou?
Zda najdeš kdesi pevnou, suchou zem,
kde víra s láskou, lidstva nadějí
v květ bílý vypučela lotosu?
Leť, holubice bílá, světem leť
a přines olivovou ratolesť,
že vykvetly nám láska s nadějí!
Však marně! Vidím tě, jak létáš kol
a úzkostlivě tepeš křídly vzduch,
jenž millionů sycen kletbami.
Ty, znavena až k smrti, vracíš se
a bez naděje klesáš k nohám mým.

Což v celém světě není země té,
kde spočinout bys mohla na pouti?
Což let tisíce marně zuřil boj
o svatá hesla lásky k bližnímu?
Což marně na Golgatě zemřel On,
sta apoštolů jeho zhynulo
co kacířů? Což marně vzplála hranice
tam v Kostnici a národ náš mřel s ním?

Ba marně! Do pustin až Asie,
Nového Světa, tmavé Afriky —
kam noha jenom vkročí bělocha,
jenž kulturu svou humanitou zve:
tam všude za ním bída, mor a hřích
jde v patách, které smáčí bližních krev.

Pod palmou stinnou zříš ten luzný kraj,
jenž rájem zdá se zemským napohled,
kde tisíce by mohly tisíců

žít bratří lidských v míru nadbytku,
pod sluncem jasným, v zemi úrodné,
jež med a strdí skytá pilnému,
a stádo bujnou pastvou sytí se:
kde národ prostý, šťastný ve víře
svých otců žil — tam všude vetře se
tvá kultura na hrotu bodáků
a chrlí z ústí jícnů kovových
svou humanitu nebi na posměch,
i Jemu, jenž ji hlásal na kříži.

Jdi za moře, za pouště daleké,
o kterých otcové tví nesnili,
jež báji hrůznou kdysi opředli:
a všude netvor půjde za tebou
ten hrůzný, jako pekel mátoha.

A příčina té bídy úžasné?
Toť renta!
Nech žije, volá hrdý Albion,
nech žije! volá Kolumbova zem,
všech utištěných druhdy útulek.
A Evropa, jež třímá sestárlá
teď žezlo nade světem veškerým,
se koří této modle nejhlouběj
a hříchy na hříchy své kupí výš,
že Himalaja zdá se krtinou,
a s Albionem, Novým Světem řve:
Nech žije renta! Zhyň si třeba svět!

Kam obrátíš se, holubice má
z té hnusu, hříchu, kalu potopy?

Tam na jih zři! Tam na jih Afriky,
kde s trpaslíkem hrdý Albion
o zlato, diamanty vede boj,
kde David svádí s Goliášem seč!
Bur o svou ženu, sestru, za dítky,
syn za otce a nízkou chatu svou
zde bojuje: za volnost, víru, mrav
svých dědů, pro něž vlast svou opustil
tam druhdy drahou, v staré Evropě:
A hrdý Albion? Jenž v říši své
neuzří slunce zapadat? Zač on?
Za rentu jen!
Teď Bur svou odvahou a nadšením,
svou láskou k rodné zemi v obra vzrost,
a Albion se trpaslíkem stal.

Ó, rdi se, Karthaga ty dědičko,
a pomni, co ti vlastní, velký syn,
co bard, jejž ty jsi za vděk uštvala,
kdys' předpověděl duchem prorockým,
když Benátky zřel s Ponte Rialta,
když Athény zřel v ponížení jich
a v Colloseu plakal nad Romou!
Na Velkou Armádu si vzpomeň též,
jíž tobě hrozil Filip král,
a na dech, jenž ji v trosky rozmetal!
Na Washingtona rozpomeň se též:
„Ó, což jen tam, kde pouště, pralesy,
kde vodopády duchem věčnosti
k nám mluví — tací rostou duchové?!"

Tam na jih hleďte, duše ochablé,
jíž humanitu máte v ústech svých,
však srdce vyždímaná, studená
pro lidu svého pláč a zoufalství!

Však marně volám v lidské pouště hluš
až dosud, jediná zní odpověď
jak s lian opic skřeky v pralese:
Nech žije renta! renta, renta jen!
Svět v tomto zvítězí jen znamení!

Však přijde čas a ten vás probudí —
snad pozdě — až se moře křivd a běd
až k nebi vzedme, strhne vaši loď
v důl propasti a tam ji roztříští.
Neb jako slunce stoupá výš a výš,
byť zahaleno v mraky bouřlivé,
a jistě, jako tmavé po noci
vždy vstane den, zář slunce zvítězí
nad chladem mlhy a v majestátu svém
po klenbě nebes všehomírem hřmíc
zas život, lásku, štěstí vrátí nám:
Tak jistě ona víra zvítězí,
jež hlásá pravou lidskost, svobodu
a v duchu našem jasným sluncem plá.

Otakar Červinka.

Ženitba Maxima Crnojevića.

Srbská národní píseň. Přeložil Josef Holeček.

(Pokračování.)

Když to slyšel Crnojević Ivo,
vzplanul Ivo jako oheň živý,
kárati jal sestřence se krutě,
káraje ho lítě jemu klnul:
„Zlý to sen, o sestřenče Jovane!
Jak bůh ráčí, tak sen noční kráčí,
jak bůh kázal sen se ti ukázal.
Však co vídáš, vždycky nepovídáš.
Proč nemlčel dnešního jsi jitra,
nemlčel jsi před odchodem svatů?
Sestřenče můj, Jovan-kapetáne!
Sen je lež a bůh jen milý pravda.
Nedobře tvá hlava spočívala,
myšlenkou se mučnou obírala.
Víš, sestřenče, aby tebe něco!
Dost mi trýzně vlastní, smíchu jiných:
směje mi se všechno panstvo naše,
luza chudá šepotem si šušká,
že mi sedí snacha vyprosena,
u otce i staré sedí matky,
že tam sedí dobu devět roků.
A bychť junák tam měl zahynouti,
déle tam svou snachu neostavím,
svatebčanů průvod nerozptýlím!
Ale jako žes mi starešina,
a žes vybrán za děvera panně:
houkni hlasně po kamenném hradě,
„Hola!“ zvolej, „kde jste, kanonýři?“
Spěšte kusy bíti, nabíjeti,
nabijte mi, hoši, kusů třicet!“
Zavolej pak na Nedělka starce,
kterýž bílou pode pás má bradu,
opatruje kusy velikány,
opatruje Zelenka a Krňa,
kterýmž kusům v zemi rovně není,
kterýmž rovně nemá sedm králův,
nemá ani sám turecký sultan;
zavolej si na Nedělka starce,
kaž mu kusy bíti, nadbíjeti,

přidat poruč olova i prachu,
k oblakům kaž kusy obrátiti,
velkým ohněm obry vypáliti;
znamení dej v poli svatebčanům,
nechť se naši bratři okuráží,
poodvedou koně ode břehu,
od studené od moračské vody,
neboť koně splašiti se mohou,
do Morače vody poskákati,
naši bratři, vystrojení svati,
z leknutí se mohou rozstonati;
ale ohlas a všem bratrům oznam,
že dá ránu Zelenko a Krňo!
Potom přikaž, sestřenče můj milý,
čauši ať dole provolají,
nechť se svati k moři ubírají,
na koráby lehké posedají.“

Kapetán jej uposlechl Jovan,
puškáře dal hradní zavolati,
zavolati Nedělka dal starce,
nabili všech třicet kusů hradních,
nabili i Zelenka a Krňa,
nabili ba nadbili jich břicha,
zasypali olovem a prachem,
pozdvihli jim krky ku nebesům,
potom živým ohněm vypálili.

O bys, bratře, tehdy tam byl býval,
slyšel hrozné jako hromu břmění,
viděl země, lidí, koní chvění!
Zarachotil Zelenko a Krňo:
země duní, hory odzvukují,
z Morače se vlny vypleskují,
popadali koně na kolena,
mnohý junák na břich padna stená.

Nejsou žert a hračka hradní kusy
A což teprv Zelenko a Krňo!

Znamení dal čauš vyvolavač,
pohnuli se s pole svatebčané,
táhli k moři v pokoji a zdraví.
Každý nocleh, který spolu tráví,
mezi bratry dobrou shodu tuží.

Přešli pole, přešli hory husté,
sestoupili na přímoří rovné,
na široké pole podle moře,

svatebčané pole posypali,
lehké lodi v moři uhlídali,
přátelé jim proti připlavali.

Rozmarně se svaté rozhulali
pokraj moře na širokém poli:
máli junák koně bojového,
tančí na něm, jeda dřevce vrhá;
junákuli na víno je hrdlo,
přihýbá si ze čutury plné;
junákuli na píseň je hrdlo,
svatebné si pěje poskočice;
mezi nimi Crnojević Ivo
na Jeřábu, na bojovém oři,
kolem něho dvé sokolů sivých:
s pravé strany mladý jede Maxim,
statný jeho syn a pannin ženich,
na vraníku, na bojovém koni;
s levé Miloš Obrenbegovićův
na hnědáku, na bojovém koni.

Ivan dívá na oba se hochy,
načež tako hovoří a praví:
„Bratři moji, vystrojení svaté!
I vy, bratři, vojvodové mladí!
Rád bych, bratři, proslovil k vám slovo,
kdybyste mi popřát chtěli sluchu.
Za siné se moře ubíráme,
v dálnou dálku, čtyřicet dní nocí,
ve průvodě našem syn můj milý,
tento můj syn milý, rychlý ženich!
Osypky mi syna osypaly,
zohyzdily mi ho, znešvařily,
že mu rovně mezi svaty není;
a já, bratři, když jsem snachu prosil,
chvástal se a chlubně vynášel se,
že přivedu vystrojené svaty,
a že ze všech Benátčanů žádný
Maximu se mému nevyrovná,
junáckou ho nezastíní krásou;
šeredy dnes nad Maxima není.
Krutě mne to hněvalo a hnětlo,
ku příteli novému až přijdu,
příteli že za mne stydno bude
a že hodí mezi svaty svádu.
Ale bratři, vystrojení svaté!
Náhodou se nahodil k nám dobrou
hlavní junák, vojevoda Miloš,

Miloš, aj, syn Obrenbegovićův;
krásnějšího mezi námi není,
nebude ni mezi Benátčany.
Nuže, bratři, myslím, jsteli svolni,
svlecme roucho svatební i chochol
synu Maximovi, ženichovi,
vojvodě je Milošovi dejme,
ženichovým rouchem přiodějme,
než nevěstu odvedeme mladou.“

Slyšeli to vystrojení svaté,
nebylo však brata ani svata,
by se proti ozvat opovážil,
ani aby přimlouval se pro to,
neboť Maxim krvavý je junák,
mohli by mu lítosť učiniti,
on jim hlavu k nohám položiti.

Načež ozval vojvoda se Miloš:
„O Ivane, vzácná hlavo naše!
Co nám pravíš, mezi bratry pravíš;
ale podej pravici mi ruku,
přísahej mi při své víře pevné,
přísahej mi pro Maxima syna,
že to bude pro něj bez urážky,
že žert jemu žalu nepřinese.
Já pak dávám junácké ti slovo,
přes moře že převedu ti snachu
beze sporu, různice a svády,
ale, Ivo, jen s podmínkou jednou:
vše, co bude zeti naděleno,
moje bude, bude neděleno.“

Když to slyšel Crnojević Ivo,
řehotem se směje jemu řekl:
„O Miloši, srbský pohlaváre!
Má ti víra, tvrdší od kamene:
vše, co bude zeti naděleno,
tvoje bude, s nikým neděleno.
Přes mořeli převedeš mi snachu,
já sám tebe, bratře, obdaruji:
dukátů dám dvě ti plné čižmy,
svůj ti pohár podaruji zlatý,
kterýž bere devět holeb vína
a jest ulit z nejčistšího zlata.
Ještě jinak tebe obdaruji:
dám ti svoji plnokrevnou brunu,
kteráž mého Jeřába je matkou,

koně hřebí jako oheň živý;
opášu tě šavlí drahocennou,
která stojí třicet míškû zlata."
Úmluvu si bratři ujednali,
s Maxima pak zlatý chochol sňali,
zlatý chochol Milošovi dali,
chochol zlatý na čelence zlaté;
do průvodu Maxim poodstrčen,
přede průvod postaven je Miloš.

Na koráby lehké posedali,
lodi letí po blankytném moři.

Bůh jim dal a boží dalo štěstí,
v zdraví siné přeplovali moře,
sestoupili před benátským hradem,
vystoupili na benátské pole.

Brána hradní hned se otevřela,
nahrnul se mužský svět i ženský,
by vstříc vyšli v pole svatebčanům,
by je uvítali, uhlídali,
jeli pravda, co tu pověsť praví,
že lze poznat, který zeť je dožův,
jeli pravda, jak si povídají,
že on krásou převyšuje všecky
svatebčany jako Benátčany.
Myslili, že zetě snadno znáti
po čelence o chocholu zlatém,
po statečné stati, sličné tváři.
Myslíce, že vyhledali švakra,
dožovi dva synové jdou k němu,
vítají ho, vlídně objímají,
objímají švakra tak i onak,
na štíhlé je vedou letohrady,
na nocleby svaty rozvádějí,
rozvádějí po třech nebo čtyrech,
by si ve pohodlí pohověli.

Divný zvyk ti Benátčané měli,
že když byli u pannina rodu,
junáci i koně oddýchali;
poseděli tři dni nebo čtyři,
a když čtvrté rozbřesklo se ráno,
na hradě se kusy rozhřímaly,
čauš zvolal, znamení dal zvonci,
by se zdvihli vystrojení svati,
že je doba k domovu se dáti.

Do jednoho sebrali se svaté,
sebrali se na nádvoří pestrém.
Za nimi se brána uzavřela,
uzavřela, pevně uzamknula.
Nade branou čtyři kati stojí,
Arabové dva, dva Benátčané,
krvavé jim ruce po ramena,
nabroušené meče po rukověť.
Svatové se trochu polekali.

Ale bída ještě větší byla:
scházeli jim nejlepší dva druzi.

Prvý scházel vojvoda jim Miloš,
ze kterého zetě učinili,
druhá byla Benátčanka panna,
ona panna, pro niž byli přišli.

Svatebčané trochu vyčkávali.
náhle hluk se ozval na ulici,
hluk a halas odtud zahlomozil.
A kdo to je? Miloš vojevoda
na hnědáku, na bojovém koni.
Za udidlo trochu potrhává,
třemenem jej trochu pobodává,
koník pod ním drobným krůčkem hraje.
Museli mu bránu otevříti.

„Dobré jitro!“ volá on a oni:
„Vítej, vítej Maxime nám chlapče!“
Milošovi v patách přijížděli
švakři dva, dva nevěstini bratři,
přinesli mu panský dar a vzácný,
by jej darem štědrým obdařili.

Jeden švakr darem jemu dává:
dává jemu beze skvrny vrance,
na vraníku Benátčanku pannu;
čabraka mu po zemi se vlekla,
všecka čisté stříbro, ryzí zlato,
zlaté střapce v kopyta ho bily,
na kopytech zlaté podkovičky,
hruď se skvěla hvězdou náhrudníku;
na ruce byl švakru sivý sokol.
Mně, že Maxim to, děl pannin bratr:
„Tvůj ten koník, na koníku panna,
na koníku všecko stříbro, zlato,
tvé to ptáče, sivé sokolíče,
žes tak velmi vážen mezi braty.“

Miloš s koně zdvořile se klaněl,
přijímaje darované dary.

Druhý švakr zlatou zdvihl šavli,
zlatý jilec, zlaté její nožny,
mnoho za ni zaplatili zlata.
Připásal ji švakrovi a pravil:
„Kdo ji nosí, ať se jí honosí.“
Aj, už také tchán to jest a tchýně!
A ti jaké dary darovali!
Tchán dal jemu chocholatou kapu,
na chochole démant, drahý kámen,
jenžto září jako jasné slunce,
pohleděti nedá na junáka.
Dože řekl Maximovi zeti:
„Darem tu máš chocholatou kapu.“
Miloš dary přijal, poděkoval.

A co nesla nešťastná mu tchýně?
Ona nesla košili mu zlatou,
která není v prstech upředena,
ani drobným brdem usoukána,
ani není na rozboji stkána;
košile je prsty upletena,
do obojku zmije vepletena,
pod hrdlem je hlava provedena,
že se zdá, že zmije to je živá
a že uštkne toho, kdo ji nese;
na hlavě má démant, drahý kámen,
aby svítil, až nevěstu ženich
do ložnice povede si pannu,
aby svítil při tom místo svíce.

Tchýně děla zeti Maximovi:
„Darem dávám košili ti zlatou.“

Velmi těm se vystrojení svaté,
velmi těm se obdivují darům.
Ej a vizte starce Jezdimíra,
jenž je bratr dože benátského!
Bílá brada pode pás mu sahá,
o zlatou jda opírá se berlu,
po líci mu panském slzy tekou,
slzy tekou od těžkého trudu:
sedm žen se při něm vystřídalo,
aniž která potomka mu dala,
i vzal k sobě dceru bratra svého,
synovici pojal za schovanku,

by mu byla místo dcer i synů,
za moře ji nyní vypravuje.
Pod paždím má cosi podivného,
vleče s sebou velmi velký balík.
A když došel k bratrům svatebčanům,
zavolal si jmenem na ženicha,
zpod paždí vzal balík zavinutý
a plášť vyňal zlatem krumplovaný,
ohrnul jím ženicha, že splýval,
junáka i koně celé skrýval.
To vám plášť byl krásy nevídané,
junákům až přecházely oči!
Lidé praví, lidé povídají,
pouze za podšívku toho pláště
že dal starec třicet váčků zlata,
co pak povrch stál, to spočítat nelze.

„Darem tobě," Jezdimír dí starec,
„darem tobě ten plášť zlatohlavý,
který rovně v širém světě nemá,
žádný nemá ze sedmi ho králů,
ani car, mním, turecký ho nemá;
šťastně nosil a jím se honosil."

Miloš pyšní v nádherném se plášti,
Maxim hněte hněvem se a záští.

Když byl ženich štědře obdarován,
hradní aj! se otevřela brána,
služebníci vyšli, služebnice,
svatebčanům dary rozdávali:
tomu dali šátek vyšívaný,
tomu ručník a košili tomu.
Na lodi je k moři provodili,
na lodi je lehké posadili,
z lodí zase zdrávi sestoupili.
Odepluli veseli a zdrávi.

A když byli zase pod Žabljakem,
kde se byli bratři shromáždili
a kde nyní rozejít se měli,
neštěstí se hrozné započalo.

Popojel byl Maxim na vraníku,
na vraníku koni beze skvrny,
napřed odjel s desíti on druhy,
aby střelbou pozdravil svou matku.

(Dokončení.)

Rok na vsi.

Prosinec.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Světlo.

a den sv. Albíny.

Po probděné, slzami prolité noci, k ránu zaslechla Rybářka v kuchyni známý, šenkovnou hřmotně se vlekoucí krok.

Hrnek jí vypadl z ruky, dech v ní ztuhl, a kdyby snad i nad hlavou jí vypukl požár — nebyla schopna v tu chvíli ani kroku ani výkřiku.

„Kriste Ježiši!" vyrazila konečně ze sebe a mrskla sebou ke dveřím.

Byl to on!

Rybář. — —

„Tatí, tatí — — dovezl ste mně teho vojáka?" — první, kdo jej uvítal, byl synek jeho Ondřej, natahující s postele své zavalité, radostně po něm chňapající ruce.

„Dovezl, dovezl," přistoupil Rybář hned k posteli a, vytahuje z vnitřní kapsy kožichu dřevěného jezdce, dodal: „Tuť, podivé se, s koněm, haji s fedrpušem — — —"

Jezdec měl opravdu „fedrpuš", a kůň na kolečkách místo ocasu končil píšťalkou.

Ondřej, jen koně dostal, už s ním k ústům. Zapískal a s řehotem skácel se do špinavých zhlavců.

Rybářka, třesouc se na celém těle, dosud nevěřila i věřila — krhavé její oči jakoby obestřel mhou.

„Kde pak ste bel?" nějak drsně vyhrkla Petruša, polo z radosti, polo odporem nad tím, co za ním stálo ještě nevysvětleno.

„Kde sem bel!" zatěkal Rybář očima po hlavách rodiny, hladě na posteli hlavu rozcuchaného, bělohřívého Ondřeje: „V Borový sem bel a v Brně sem bel a v Blánsku. Fabrikant nebel duma, mosel sem na ně čekat, mašinu sem zmeškal — na štácí mosel sem haž do rána pře-

zívat. Nespal sem celó noc. — Lidi to je mně zima! Petrušo, hunem mně hustel!"

„A lidi povídale — — —" zajela všetečně Sefka, ale matka za zády Rybářovými rychle jí ucpala už do panenství podlívající se rty.

„Co lidi?" utáhl se po ní Rybář, ale Sefka už se nahýbala pod kamna, aby nabrala a do pece přiložila něco dříví.

V Petruši hnulo se cosi na prospěch taťka. Rychle odběhla se Sefkou do světnice rozestlat postel.

Rybářka, chvějíc se dosud ve svých popelavých, k ránu na rychlo sebraných hadýrkách, chvatně stavěla na sporák hrnek vody, aby muži pro zahřátí uvařila thé.

Synek oběma rukama držel koně před sebou a s divou radostí hleděl dřevěnému husarovi do mrtvých očí. V kolíbce drobounká ještě Verunka hrkala novou plechovou hrkačkou. I nad ní postál Rybář — jakoby si hrál, jemně ji stiskl na obě tvářičky, na stůl vysypal ještě několik pocukrovaných mandlí, otřepal se zimou a nějak schlíple vytratil se na lůžko.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ne tak lehce oklamati se dala Habrůvka.

Na Rybářův útěk pohlížela už jako na něco zcela všedního, dávno předvídaného a proto přirozeného. Jeho návrat se zdál nepochopitelným.

Toman u přednostů vyvrátil na Filipka oči a přežvykuje svítícími zuby ohlodanou špičku, dlouho se těma očima ptal, co si má „o tem" myslit. „Chcel hujet, nechcel? — — —"

„No chcél!" shýbnul se starosta ve svém kožuchu skoro až k zemi, jakoby tím dotvrdit chtěl pravdu svých slov. — „Chcel defraudýrovat; kde co muhl, ešče sebral a preč — — Hale notár, jak se to zdověděl, hned delegrafíroval do Vídňa, do Brna, haji do Prahe pré, a v Blánsku je vrátile. — Pane, dnes huž to nende, jak to chodívalo. Dneské delegraf huž je dávno tam a von ešče sedí na mašině."

„Ajajajaj!" zaklátil Toman mrtvolnou svojí podobou a zajmul celou špičku do svých bezkrevných úst. „A só duma vobá?" ptal se, nadzdvihnuv trochu hlavu.

„Rebář ešče před chvíló plandal po dědině a Vrbčena huž zas vařila k vobědu maso a bela hu Maxla pro víno."

„A Vrbka?"

„Hneď jak se to v Dubňanech zdověděl, nechal práce a za ňó — — Hledá ju huž třetí deň." — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

U Dóbků stáli pevně na tom, že „Rebář v Blánsku bel, hale s Vrbčenó".

„Nemyslím," na to Horbišková tetička, která dvě dcery měla ve Vídni a věděla tedy, jak se svět točí — „to voni si zajeli dál — — Tak do Vídňa — tam se spěš ztratí."

A zas přišel jiný s novinou, že Vrbčena s ním nebyla, poněvadž v tu dobu byla v Dubňanech.

„Kdo ju viděl?"

„Viděl ju tam Matóš Beránek."

K večeru se natrefil u Maxla ze Silůvky cihlář a ačkoliv za celých deset let ze Silůvky nebyl ani na krok až tentokrát za dcerou kdesi u Břeclavi — všecky důmněnky a dohady rázem rozbil jako pohádky.

„Rebář s Vrbčenó nebele hani v Blánsku, hani v Dubňanech, hani v Brně a hani v Hamerice, ale ložírovale v Břeclavě — — V Břeclavě bele, a v Břeclavě sem jich viděl voba témahle svéma vlastníma vočima na břeclavským mostě — — Akorát vešle z tý velký hospode na kraju hneď za mostem na pravým rohu. Vrbčena bela plná biřtlí a jen hučela. Havranické menář šak bel při tem.“

„Tož v Břeclavě!“ táhlo se po celé Maxlově hospodě jak smolná tekutina, kterou rozmazávali teď všichni — — „Do kerýho ďasa haž tam si zajeli pro posvěcení! — —“

Pověsť vyrazila od Maxlovy krčmy dveře a rozehnala se po všech 180 číslech dědiny.

Lidé jaksi neradi ji slyšeli.

Amerika jim byla milejší. —

Na druhý den všichni věřitelé i s ručiteli jak jeden muž byli na nohou.

Prudek div za vlasy netáhl Rybáře na úřad do Borové, aby mu dal ihned „vtáhnót do knih“ koupený a z části už zaplacený kus pole. Ani do zítřka nechtěl čekat, „hneď ale hneď“ aby jel s ním.

„Víno mám stáčet, sládek má dojet — deť já dnes hani nemožu, debech haji chcel — — Hani koní duma nemám a bote mně spravuje švec.“

„A šak máte druhý; koně sám zapřihnu a pojedem.“

Za chvíli stál už Prudek s vozem před hospodou, Rybářovi i na vůz pomohl a odpočatí valášci, jakoby sami věděli, proč tak letí — uháněli allejí ovocných stromů k Borové na úřad.

Než se z Borové vrátili, měl už výbor kontribučenského fondu po sezení. Rybář pro nepovolené a ničím nezaručené výpůjčky zbaven správcovství. Hlásnému Hrózkovi uloženo, aby okovanou truhlici s pokladem a archivem Habrůvské banky bez odkladu přenesl k nově zvolenému správci Stéskalovi.

Rybář dojel už jen k podpisům.

„A totok, milí páni, tak nende“ — vzpíral se — „bez mýho svolení a vědomí vodnýst peníze haji spise — — Na to je zákon — — —“

„Mlčte a hani necekéte! Hu hóřadu bode s váma hůř — — Boďte rád, že je to tak!“

To mluvil nově zvolený Stéskal.

„Mlč — mlč — nemuké — — mlč!“ trhaje Rybářovým loktem, blekotal přestrašený kontrolór Hrabálek, který mu ještě před týdnem bez směnky a bez vědomí výboru „povolil“ 50 zlatých.

„A hukládá se vám,“ pokračoval nový předseda — „habeste všecke dluhe, co só směnkama nezaručený a bez nás defraudýrovaný, do vosumaštyrycíti hodin verovnal!“

Rybář se chtěl bránit.

„Sem poď!“ strhl jej přednosta do šenkovny a mocí jej odvedl do síně. „Já ti neco povím — — Te's nezacházel podlivá tvýho postavení.

Trp tělo, dež se ti dobrýho chtělo! Já ti včil povídám, dež se stala tá doba, habes mlčel a nic nemluvil. Jaký procenta z teho bodeš mět? Dobrý žádný — leda špatný. — — —"

„Hale co pak sem já neco zpronevěřil nebo hukradl, či co? Přeci za to stojím!" trhal sebou Rybář ve tmě jako na řetěze uvázaný pes.

„Povídám — buď zticha a mlč! Mlč, Cyrille, mlč! — — Doví se to hétmanství — — a bode hůř! Já znám zákone a vím, jaký je to — — Šak sem v tem taky bel."

„No já vím, že na mě syčí huž kde kdo!" stísněným hlasem polevil si Rybář.

„Buď hodné, a nikdo nebode na tebe syčet!"

„Ach ja! Člověk be rád bel hodné — jen debe muhl! Decke to — taky nende," vzdychl Rybář přednostovi už do zád.

Filipek odešel do šenkovny.

Rybář postál nerozhodně ve dveřích a pak se vytratil jako rtuť do komory. Tam jako podťatý klesl na bečku od petroleje a složil hlavu do dlaní.

Myšlenky Rybářovy toulaly se po zabavených polích, lidech, rodině, dětech — — a na konec, v neproniknutelné tmě komory jak příšerné fatum zjevila se před ním postava Vrbčeny s tím kočkovitým úsměvem na rtech a posupně přivřenýma očima — — Cítil, jak tvrdé její rty ssají jeho krev, chápal, jak nedosytná ta ženština hubí jeho majetek i život.

Jen vzpomněl — vzpomínal i dál — — Viděl ta strašně plná její ramena, na nichž praštěla kacabajka a trhala se ze švů, slyšel tvrdý, vojenský její krok, v oči mu švihly i rudé její punčochy — — Tuhá, hrdá, husarská její postava mohutněla před ním širokou, vypjatou svou hrudí tak, až zalehla a zavalila i ten jediný světlý paprsek světla, který sem uzounkou skulinkou vnikal z osvětlené šenkovny. — — Dosud se tam domlouvali a hotovili nad ním ortel — — —

Ale Rybář, obluzen vyvolanou vidinou, zapomněl na dluhy, zapomněl na ženu, na děti — na všecko, vstal a už ani neviděl, neslyšel — — šerem síně vykradl se do černé noci, odskočil do humen, za hřbitov — temnem noci vyšlapanou cestičkou polní kočky sklouznul k chaloupce a zmizel v bílých její zdech. — —

V hospodě nabíjeli právě čtvrtně piva, nově zvolený Stéskal pobízel sousedy — ať si jen poslóží. — —

Když se Rybář vrátil domů, pojídali každý „rusa".

Smutný čas.

Na den sv. Lazara.

Černou zimou smutně se nese vyzáblá Bída k slavnostním hodům Vánočních chvil.

Po dni plném dusivého šera, slabým, nečistým světlem zamrká den ještě smutnější a po marném zápase s mlhavými chmáry v poledne, splývá s věčnou nocí záhrobních chvil.

Svět nežije, nedýchá.

Někdy vítr zazmítá vzduchem — výš nadnesou se záclony smrdutých výparů země — — ale už zas nové vodě otvírají se brány oblohy, k zemi znovu padá těžký, studený déšť.

Lidé, zalezlí pod suchý krov a znavení spaním, potácejí se malým tím dnem jako ve stavu rodící se blbosti. Není jim k životu, není jim k smrti; lépe kdyby celou zimu přespali jak do děr zalezlý hmyz. Přesedají s lavice na židli, přejdou šerou síní do jizby, vrátí se do černé kuchyně a očima stále bloudí, stále cosi hledají, nevědí ani co, starajíce se na příští, dlouhou, bezútěšnou noc. — —

Přednosta Filipek už po třetí oblékl kožich, že se aspoň na chvíli půjde podívat k Maxlovi na besedu. Dlouhými tahy zapálil dýmku, beranici přitáhl k uším — ale vyšel jen přes práh.

V dlouhých, hustých provazcích deště zatažena byla před ním celá Habrůvka i s Maxlem a celý svět kolem do kola i s Habrůvkou ležel jako mrtvola uprostřed té šedé, na husto zadrhnuté sítě — Jasnějšího koutku nebylo vidět nikde před ním ani za ním, všechen život zdál se být zavalen, ubit věčným tím crčením, odporným čvachtáním a syčením do země práskajících vod.

Také Maxl naproti stál mezi dveřmi krčmy a vystrkuje opatrně medvědí svou hlavu s naběhlými rty, zoufale hleděl do kalné prázdnoty strašného dne.

„Eh, beztak tam žádné néni — Maxl be nečuměl,“ obrátil se starosta do síně zpět. Shodil kožich s ramen a shroutil se mrzutě mohutným svým tělem na staré místo u okna, ještě teplé. Modrým šátkem utřel zamžené okno a mrzutě, zamračeně zahleděl se na zblácený štěrk silnice.

Chvíli tak seděl na prázdno, zatahuje hlavu jak bůh Perun v přehustá, přestrašná mračna dýmu a utíraje s okna nový a nový pot studeného skla.

Tak se zdálo, jakoby to byla jediná jeho starosť a celá jeho práce za celou zimu.

Dlouho nic se nedělo před okny — — stále jen to věčně se opakující žíhání šikmo letících dešťových kapek.

Nuž — konečně přece něco — —

Pod deštníkem postava.

To Tajprt starým krokem žejbral se k Maxlovi.

„Ja! Habe ten venechal!“ zavrčel přednosta k podřimující ženě. — „Má hale ten člověk čase! Nic nedělá, jen cigárke kóří, na pivo má každé deň a nestará se vo nic, jen s kém be se zabrál v pagátla.“

Tajprt přešel, a Filipek, pošťárav se v dýmce, už nějak veseleji přesedl do druhého rohu lavice. —

Tajprt byl starý komorník ještě starší hraběnky. Čechoněmec — až kdesi od Chebu. Třicet let už žil v Habrůvce, a za těch třicet let přece jej Habrůvka nenaučila „moravsky“.

„A huž se nenahučí. Bode tú moravskó řeč lámat haž do smrti,“ řekli o něm lidé, když i po třiceti letech říkal: „ten kráva bude běžet do jeteliny.“

Po tři měsíce v roce sloužil, po devět měsíců za stálého a stejného platu nevěděl, co s časem počít — — — Sloužil, když stará hraběnka dojela do Habrůvky z ústavu, kde šlechtičny tráví svůj výminečný stav — a volnosti nabýval zas, když hraběnka odjížděla z Habrůvky v staromódní ekypáži, vyložené zrcadly a vybledlým, zelenavým aksamitem, s velikými už prosezenými polštáři, ekypáži tak staré asi, jak dlouhý nebyl ani její věk a tak široké a těžké, těžké — že ji z habrůvského bláta musili vždy čtyři koně táhnout, dokud v Habrůvce silnice ještě nebylo.

Jako ekypáž i hraběnka i komorník byli historickým haraburdím, dobře se hodícím k zapomenutému koutku světa, na který už nikdo ani nemyslí. Ekypáž stoletá rachotina, hraběnka dobrých pětasedmdesát let čítající starožitnost a panna v jedné osobě — komorník — třiasedmdesátiletý, dosud mládenec.

Tak spolu žili a tak spolu asi dokonají — — K potřebě už nebyl ani kočár — ani panna — ani mládenec.

Tajprt nestaral se o nikoho a nikdo nestaral se o něho. Nikoho v Habrůvce neměl rád, ale také v celé Habrůvce nikdo neměl rád jeho. Jemu byli lhostejni všichni — všem lhostejným byl on. Nepracoval — nežil. Neužitečný, ale také neškodný plevel u plotu, jehož nikdo nesázel, nikdo nepěstoval, ale také nikdo neničil, protože nikomu nezavazel. Jen koňům dobře rozuměl a své paní. Jak se jmenoval druhým jménem, nikdo nevěděl a také nikdy nezvěděl prostě proto, že nikdo nikdy se ho na to neptal. Ale jmenoval se Adam.

V zámku jedl, v zámku spal, v zámku mu i prali.

„Má se jak svatí v nebi, zádama ke kamnům — břuchem ke stolu —“ říkal o něm Dóbek Jurka — podlívaje svoji sentenci čistě socialistickým úšklebkem.

V drátěné kleci v zákoutí zámecké zahrady měl své králíky a ty krmil dvakrát denně, trhaje pro ně šťávnatou jatelinku. Při tom po kousku cukru od snídaní dal v ohradě hříbatům; před zámkem pod lipou pročetl v novinách denní zprávy, „Miscellen“ a ostatní čas proseděl v zimě u kamen, v létě v tmavém stínu starého platanu s výhledem na ves. — Dopoledne s hodinku při víně setrval u Rybáře, odpoledne piva popil u Maxla.

Co potom dělal — myslil či nemyslil — bylo pro všecky zrovna tak zbytečným tajemstvím, jako celá jeho jsoucnost na světě. Nikdo se ho na to neptal — a on nikomu se také nezmínil. — — — —

Po Tajprtovi přešla babka.

Vyhýbajíc se blátu, pletla starýma nohama v chůzi a, ohýbajíc se pod tíží namoklého uzlu, nadhazovala ho neustále, vyhlížejíc po chvilkách vždy před sebe. — — Sháněla po dědinách práci pro svou dceru švadlenku, dohazovala ženichy a nevěsty a v tom uzlu, když ho rozvázala, neměla jen práci pro dceru, ale vytřípala z něho kdejakou po cestě nasbíranou klevetu.

Přednosta právě přemýšlel, neměl-li by přece jen zajít za Tajprtem k Maxlovi, když v tom hrkly dveře.

„Dál!“ ozval se starosta na zaklepání skoro radostně.

Vešla hezká, osmnáctiletá mladice v poloměstských sukních.

„Dobrý vodpoledně! — —“

„Dobrý vodpoledně! Haž na věky!“ — štípnul pobožný Filipek za to, že nevešla s křesťanským pozdravením. — „Co neseš dobrýho?“

„Pane starosto, prosím vás, vydéte mně tů novó knížku. Já pudu zas do službe.“

Přednosta bafal daleko přes stůl, prohlížeje přimhouřeným okem červenolící Maryšu. S vlňáku jí čišel chlad vody, na řasách a obočí svítila rosička deště.

„A co ti huž zas doma všecko pálí? Deť povídala mama, že zvostaneš včil duma a bodeš pomáhat!“

„Je duma Hanča — —“

„A šak’s měla knížku!“

Maryša sklopila oči a nehtem palce přejela pokrývku vedle stojící postele.

„Povídala sem vám, že sem ju ztratila.“

„A co pak taková věc se smí ztratit? Ztratila’s ju naschvál, tak ti to vlepím!“ ušklíbl se Filipek.

„Ztratila sem ju!“ — děvče vzdorně proložilo první slovo, a z tváře vyšlehnul jí prudký oheň.

„No, hať je temu tak nebo tak, novó knížku ti nedám — Dež chceš novó, tak mosíš napřed tů svó staró kultúru vrátit. Zákon je zákon a ten to tak vepovídá.“

Maryša, vyvrátivši nohu lehce stranou, vyhlédla rozpačitě oknem ven.

„Huž seš tu podruhý a huděluju ti takovó vodpověď jako po prvnikrát. Pořádná děvčica takové potřebné testament neztratí. — Včil di!“

Maryša vzhlédla k němu a měla se k odchodu.

„Počké ešče — — Pré ve Vídňu seš každó chvilku na hjiným postě a jen pré s chlapama se vodíš — — Já ti nechcu křivdit — — — Povídám jen, jaký bajke vo tobě dó — — — Včil di a dež stratila’s, hledé! — Kdo hledá — nande, nandeš haji te.“

Maryša váhala, ještě jednou se očima zeptala okna, jak si poradit, vydechla „s Pánem Bohem“ — a šla — — — —

U kamen svinutý Cikán zavrčel, vstal, vytřepal srst a protáhnul se huňatým, černým svým hřbetem. Pak sebou zatočil do kolečka a zrovna tak jak všichni habrůvští občané — lehl si zas na druhou stranu.

A zas tak tichou jizbou tikaly hodiny — táhlo se půldne — v jednotvárném šumotu deště v nekonečno stékal smutný den.

Večer bylo lidem už veseleji.

Vánoční stromek.

Na den sv. Kristiny.

Před klášterem zastavil panský vozka a složil velkou bednu s průvodní vignettou „Wien“. Také adressa nákladního listu psána byla německy, ačkoliv zněla na představenou kláštera, dobrou Moravanku, rodem tuším od Prostějova. Ale nebylo jiné pomoci: německý chléb nikdy nebývá smažen na českém sádle.

Frau Josefine Ebr, Direktorswittwe (jak černé na bílém stálo na průvodním listu) a zakladatelka Marianské opatrovny, jako každý rok, tak i letos posílala bednu, naplněnou vánočními dary, a jako každý rok, tak i letos byla to už bedna druhá. První došla už po Všech Svatých, poněvadž v ní byly štučky laciného kartounu, cajku, kusy řídkého plátna, které se musily napřed rozstříhat, rozměřit, pošít, aby se na vánočním stromku objevit mohly v podobě kacabajek, podvlíkaček, kabátů a kalhot pro habrůvskou chamraď — — Přidáno bylo i několik beraniček, bavlněných šálů, tucet dětských kšandiček a šest párů střevíců. Přiložená pásma bavlny a vlny musila si děvčata sama rozebrat a naplést z nich punčoch, rukavic a „štyclí" — jak čeho se kdy jevila větší nebo menší potřeba. —

Teprv až těsně před Vánoci dojde bedna druhá. A tam jsou marcipány, cukrovinky, hračky a něco jižního ovoce; ořechy a jablka pro Ježíška dávno už jsou uschovány doma.

A rok co rok tak od Dušiček až do Vánoc ponocný Hrózek, bloudě tichou dědinou s hlásnou troubou na zádech, dlouho do noci vídá zamřížovaná okna kláštera, jak svítívají do tmavého návsí a hasnou teprv tehdy, kdy po celé dědině nemrkne už ani jediné světýlko, psi skučet začnou vlčími jakýmisi zvuky a s věže těžkými pády hučí deset hodin, jedenáct hodin — i příšerná půlnoc — — — To „sestřičky" rozměřují, stříhají, sešívají, mění, párají a přešívají a zas ořechy mění v zlato, niti uvazují k jablíčkům, na drátky připevňují svíčky a nejrůznějších barev mlsy — stále se radí, stále se lopotí, starají, nespí, nejedí — — — k Vánocům únavou sotva už chodí — — — I školačky, sotva se ze školy dostanou na okamžik na vzduch, už zase běží do „pracovny" k dílu, pletou, vyšívají, práci i domů si berou a lepí až do chvíle, kdy hasne krátký den. —

Večer jsou zas zkoušky k „divadlu" — — — Žádný dramaturg celého světa a všech divadel, co jen jich je na hrbaté zeměkouli, nezakusil tolik, co snésti a přeslechnout musila sestřička představená, než rozdělila a správně „rozvrhla" všechny ty úlohy a říkání, s deklamůvkami i zpíváním.

K jedné písničce, bez které se nemohly obejít, neměly noty. Dlouho hledaly, dlouho vzpomínaly a — nic — — —

„Otilko," pravila představená ku své podřízené — „musíte nějakou notu vymyslit! Kde bysme co vzali?"

Otilka zalezla kamsi na půdu a notu vymyslila.

A tak se všem líbila, že ji za čtyřiadvacet hodin zpívala celá dědina.

Děti denně zpívaly, říkaly a hrály, učily se rozhazovat ručkama, klást dlaně smutně na čelo, jakoby je „hladem bolela hlava", — (nezbytná část jedné hry) a nejhůř snad už bylo s těmi poklonami, kterým je sestřička učila přes týden a nenaučila by ovšem ani za čtrnáct let — — „Paní hraběnka už musí vzít zavděk i tím, co snad přece nějak svedou — —"

Konečně všechny už „to" dobře uměly i ty maličké z děckárny (jak mateřské školce přezděly nejhorší jazyky), a zkoušky šly jak na velkém divadle. I stromek už starý Horák z lesů donesl a den slavnosti mohl být konečně stanoven na 19. prosince o čtvrté hodině odpoledne.

Pozvánky se nerozesílaly.

A nač také?

Dva čiperné jazyky dvou, mlaďoučkých sice ale velmi hovorných novicek či kandidátek, poslaných s uctivým pozdravením a zvláštním pozváním do zámku, na faru, obcházejících po polední školu, panské úředníky a kdejaký přednější dům — vyřídily věc daleko dokonalejším způsobem, než by byl dovedl sebe ráznější tisk.

A už byl tu — slavný den vánočního veselí, zářivý sen dětí, chlouba sestřiček i matek i taťků, jejichž dítě „taky“ mělo nějakou deklamůvku a rozčilením před osudným představením nespalo už po tři noci.

Bylo tak ke čtvrté hodině odpoledne, když se ke klášteru pod vlňáky i „na holou hlavu“ trousila děvčata a děti z dětské zahrádky — vesměs umyty, „napucovány“, vlasy jeden vrkoč, šatky jedna běl — stuhy, krejzle, nastavěné kraječky — — — návsí jen se míhalo drobnými těmi body dětí, jak bílé mušky stahujícími se k ozářenému už klášteru.

Za dětmi k určené hodině scházely se i matky s nemluvňaty na zádech, a když se setmělo — v těžkých, dlouhých a řasnatých kožuchách dotáhli se i někteří mužíci. — — —

„Pochválen Pán Ježíš Kristus!“ šeptali si na prahu a oči plné záře obraceli vzhůru na velikou nádheru světla, kterým naplněn se zdál být celý dům.

K bílému stropu letěl vršek Božího stromu, zeleného a vonného jak na jaře lesní dech. Co na něm hořelo světel! Od zdola až vzhůru po samý vršíček — co tu blýskalo hvězdiček a měsíčků — co tu jiskřilo ozdob a přepodivného kvítí — zlatem a stříbrem zářila každá snítka, drahými kameny zdála se proseta celá koruna, v ohni tonul celý strom. Jako v pohádce! A všude, všude — samý věnec a řetěz z nejpestřejších barev, větve div neklesaly pod tíží jablíček, ořechů zlatých a stříbrných, marcipánů, panenek, hraček a křehoučkého cukroví. — — A nad celou tou slávou, v záři blesků, jásání všech světel zajednou, až u samého stropu, kam šlohala nejjasnější, oslnivá záře všech planoucích tělisek — neznámo, odkud a jak sem přiletěl — ve vzduchu se držel, s hůry se snášel sladký zjev směle letícího, bílého anděla s rozepjatými křídly, nesoucího v rukách sněhobílou stuhu se zlatými slovy: Gloria in excelsis Deo! — — — —

Dojem velkého toho obrazu byl tak mocný, že si nikdo ani nevšimnul hned, kterak dole, až na zemi ve stínu stromu sladce dřímá a v bílých peřinkách se červená z vosku urobený Ježíšek.

Oči po chvíli už přesyceny tolikerou září štědrovečerní slavnosti — začaly hledat mírnější barvy připravených darů, rozložených tam věncem kolem zářícího stromku. Našly je brzy.

Na tabulích, krytých bělostnými ubrusy, rozestaveny byly dlouhé řady bílých talířů s jablky, ořechy, srdíčky, koni, děťátky, marcipány, perníky — i pomeranči, fíky a datlemi — narovnanými pěkně do výšky — — A pod talířky — cípek zástěrky, bavlněné kacabajky, která za měsíc se rozpadne, nápěstníčky s košilkou nebo prýmkovaný fěrtoušek a zas lemovaná suknička, řídké punčošky, bunda — i dvojí čižmičky tu stály v páru, černé beraničky, filigranské kšandy — ani oko neshlédlo hned, co toho bylo a pro koho ale — — Přišpendlené ceduličky už poví, co komu patří. — — — Ti malí z mateřské školky už už jen se na to všechno

vrhnout — — Pěstounka Otilka byla celá už jako stlučená — — Toho kárá, toho těší, napomíná, slibuje a zas musí běžet na druhý konec řady a znovu kárat, znovu těšit — dva za ruce se držící šuhajci, bůh ví proč, dali se u dveří do pláče — děti neslyší, černého hávu nevidí a jen stále oči ke stromku, prsty do výšky, řečím a výkřikům nebylo konce.

Také ve vedlejší světnici je plno dušného hukotu. Tam za dvojí řadou prázdných, honoraci vyhrazených židlí, před bílou plentou místo opony, mačkají se ženy s děcky v náručí, tísní se baby, širokými rameny místa si dobývají mužíci. Ovčí jejich kožichy čpí — těla se vzpínají na špičkách, menší prosí velké, aby je pustili před sebe. — — Kdy jen už to začne!? „Parterre“ nabitý — jen panstvo ještě nikde. Jak všude jinde, dochází až před samým zvoněním — — Sestra Bohumila rovná rákosové židle, poslední svíčky ještě rozežíhá kostelník.

Pojednou parterre sebou zakolíbal, a tváře jak po slunci obrátily se v jednu stranu — — V náhlém tichu všeho shromážděného množství černá představená bílou svou rukou z chodby za oponu jak duchy převádí řadu bílých andělů. Jsou obuti v bílé punčochy — vlasy mají nakadeřeny a dolů spuštěny proudem mezi křídly na útlých dívčích ramenou — — Za nimi v patách jdou hned pastýři se slamáky na hlavách a vysokými holemi. Andělé hýbají křídly, pastýři šťuchají se holemi a šlapou na paty tvorům nebeským.

Rozčilení roste.

Ozval se rozpustilý smích.

Klopýtnuv, pochopem za oponu vletěl starý, krátkozraký Horák v prapodivné podobě lesního ducha, či co, s vousy až po břich, a hned za ním za plentu vklouzla královna — děvečka z fary — Anyša.

„Ešli pak hale tú svó deklamůvku ze sebe vepraví,“ lámala si hlavu v zadu kamarádka její — Evička, tělem i duší súčastněný svědek všech svízelů a trampot, které Anča měla s úlohou po celých čtrnáct dní.

Světly ozářeno už i divadlo, tichla mládež, sklidnily se baby — — Jen panstvo ze zámku ještě tu nebylo a pan farář. Ostatní honorace už se trousila.

„Zvonek — zvonek! Kde je zvonek?“ rozčileně volal čísi hlas v levém rohu opony. Opona se poodhrnula a anděl v blankytném mušelínu letěl na bílých svých křídlech do jídelny pro zvonek.

„A co že nejdou?“ pravila sestra Bohumila.

„Hneď bude přijít, sestričko,“ — — konejšila frajle Toni z fary. Už byla tu. Jezdíc očima po všech zvlášť a po všech zajednou, ani se nedívala na sestru představenou a pravila: „To si dal, sestričko, velkou prácu — tak pěkny je to šecko — — —“

Představená ani neposlouchala. Očima plnýma účastenství vítala nové hosty na židlích. Do druhé řady sedadel usedla paní fořtová s horečnýma očima v bezmasých lících, vedle ní umístila se zahradnice v bleděkvětovaném vlňáku s dlouhými třásněmi, pak žena panského hospodáře s milým úsměvem a kočová s panskou a kuchařkou ze zámku — — — Panstvo posud nikde.

Frajle Tóni přejížděla si právě dvěma prsty seschlou svoji hubičku, přemýšlejíc patrně, co by ještě lichotného řekla představené, — když

mraky lidu se rozestoupily a z mraků vylouplo se slunce habrůvského světa v celé slávě hraběcí své milosti. Pan farář, nesa bílou svoji hlavu na krátkém krku, záře úsměvem, předcházel jeho východu a mluvil o veliké zimě v Petrohradě.

„Und bei uns Sommer — Sommer!“ — řeklo slunce a sedlo tváří v tvář divadlu, které se teď odehráti mělo v odlesku jeho záře.

„Vítám vás, — tám vás — tám vás — — —“ potřásá velebníček bílou hlavičkou a posečkav stranou — jak červánky ráno když na stranu se staví, aby plný průchod daly rostoucímu světlu — nastavil ještě buclatou svou ruku k políbení několika ústům najednou — a pak i on zapadnul mezi kopcovité vrcholky za sebou se vlnících a vesměs sluncem ozářených hlav.

Poslední záblesky vznešeného průvodu vhrnuly se ještě do sálu: s dětmi vešla vychovatelka a s novým hofmistrem mladičký hrabě, jenž s netajenou vážností lidí starých už a usedlých vysvětloval hofmistrovi mizerný stav revíru.

„Tám vás — tám vás,“ stále ještě slyšeti bylo pana faráře, odpovídajícího ještě se židle na všecky úklony a pozdravy. Do vůně vznešené přírody zavonělo z tabatěrky rapé, plná, mladá mademoiselle zahrála leskem svých sametově měkkých očí a usedla hned vedle velebného pána. — —

Pojednou se rozletěla bílá šířka opony.

Baby stichly — zvonek docinkal.

Na jevišti seděly kolem stolku nejstarší školačky — „na besedě“ a „vykládaly si“. Nebyly dřevěny, ale jakoby zdřevěněly: nejstarší — mlynářova Bětka se špičatou bradou a dětskýma, dávno už do světa zatoulanýma očima — promluvila první. Ta vedla celou hru — nebo jak se v novinách psává — byla heroinou.

„Ach, jestli pak jste již viděly, milé moje soudruhyně, tu chudobu tam v malé chaloupce pod strání?“

„Ó ano, milá přítelko, viděly sme,“ odsekla naproti ní sedící Mařka Fókalova.

„Byly sme se tam včera podívat — a tak mně těch sirotků bylo líto, že jsem se nad jejich bídou do pláče dala,“ vydychla Tónka Ráčkova a střihnuvši očima po Julce, šťouchla ji do ramena — co že s řečí otálí — už dávno má mluvit. — — Napovědka za plentou totéž opakovala už podruhé.

Konečně Julka promluvila — jakoby se probrala ze sna.

„Ó jak nám všem bylo líto téch ubohých tetiček — dětiček!“ opravila se honem.

„A dnes tak slavný den narození Ježíška, a ty ubohé dětičky ani snad neví, jaká radost nás čeká.“

To promluvila zas zahradníkova Milka, ale takovým hlasem, jakoby za půl hodiny měla umřít. — — — — — —

Jak to všechny uměly! Jak když bičem mrská — každá na vlas věděla, kdy a co říci, a kdyby se byla která jen o znamínko pohnula! Ani rána z děla by je byla nevyplašila ze ztrnulé, dlouhým učením a cvičením jak zakleté pósy.

„Víte co, drahé přítelkyně,“ ujala se slova zas moudrá Bětka. — „Udělejme ubohým těm dětičkám dnes malou radost.“

„Ano, ano!“ zvolaly všecky zajednou, pozvedly radostí pravé ruce jakoby zdvihaly něco ohromného a těžkého, až jim samy klesly na šlechetná a soucitná, do bílých živůtků zašněrovaná srdce.

„Jen jak?“ — nějak žalostivě, s pomateným přízvukem přednášela opět ze sna procitlá Julka: „Jsme dívky slabé a moudrá rada tu drahá.“

„Oh, ty jsi, Julinko, vždycky starostlivá — —“ už s větší živostí hodila sebou Bětka. — „Já mám dobrý nápad: Doneseme v košíčku každá něco, co nám dobrá matinka daruje, a zaneseme těm ubohým dětičkám, aby poznaly, jak dobré máme srdce. — —“

Suflér řval: „že se narodil Kristus Pán a že máme dobré srdce“ — ale na Krista Pána už bylo pozdě — zůstalo to tedy tak.

„Ano, ano, tak to uděláme!“ zvolaly teď všecky radostně a zatleskaly dlaněmi. Napřed jedna a potom všecky, jak se tomu učily už přes týden.

A bylo po prvním jednání. Rozešly se všecky za plentu a to byl jako konec.

Místo muziky zabrblaly vzadu baby, panstvo vyměnilo několik úsměvů a poznámek dobře míněného uznání.

Ale už děvčata vracela se na podium a každá s košíčkem.

„Já nesu sladké jablíčka,“ pravila Sefka a postavila košíček na stůl.

„Já oříšky.“

„Já cukrovinky a perník.“ — Čtvrtá nesla staré „botičky“, pátá obnošené „šatičky“ — šestá „modlitbičky“ — — a na konec přišla sedmá, která před tím nic nemluvila a mezi nimi snad ani nebyla. Přidala se na cestě. —

„Já chudáček chudobný a drobný nemám víc a tak nesu aspoň pár brambůrků“ — kladla smutně ze zástěrky brambory na stůl. — —

Vzadu se ozval smích — — Kdo by si to byl pomyslil, že brambory přijdou na jeviště!

„A teď pojďme, drahé přítelky, k dětičkám, abychom je podělily skromnými těmi dárečky. — — —“

Sebraly své košíčky — chudobná za ohromného účastenství stojícího parterru pobrala zas všecky brambory do své zástěrky a šly — —

To bylo druhé jednání. — Opona se zavřela a bylo vidět, že zas přijde něco docela jiného.

Jak to bylo všecko krásné! Staré Kocmánkové div slzy nevskočily do očí. — — — — — — —

V chaloupce.

Přítelkyně přišly a obdarovaly sirotky, kteří se nic, ale pranic přece nedivili jejich návštěvě.

Na lavici leželo malé děvčátko a drželo si dlaní čelo — — Tak je hladem bolela hlava! — —

V tom zvenčí přišel dědoušek opuštěných sirotků. Starý Horák byl jak z jiného světa. Koudel na bradě tak se mu rozechvěním třásla, že div se chudák nerozplakal do opravdy. Sirotečci poskakovali kolem do kola a tleskali radostí nad dárečky. Nemluvili nic — jen tak tancovali a tleskali. Ale radost jejich neměla mít konce — ubozí sirotci dobro-

diním toho dne měli být zrovna ubiti. — Rozevřela se postranní plenta — a vhrnula se sama paní kněžna ze zámku v závoji a se „šlepem“, který jí ještě sáhal za kulissy, když byla už uprostřed jeviště. To už musila být kněžna: měla i korunku na hlavě a bílé rukavičky na ohromných rukou, které celá Habrůvka denně viděla, jak putynkami smýkají u obecní studně.

Vzadu smích.

„Mlčte babe!“ — — zahučel přednosta Filipek přísně.

„Slyšela sem — slyšela — — že sou zde chudobní lidi a tak jsem — — —“ dál už nevěděla ubohá Hanča.

A tolik se to učila! Celá Habrůvka byla svědkem, jakou si dala práci, a když došlo — — — —

Hanči pod korunkou vyrazil pot — — — div se nesvalila.

„— — — přišla, abych — — —“ šeptala s úzkostí za plentou sestra Bohumila.

„— sem habech přišla — — —“

Výbuch smíchu.

S Hančou točil se klášter.

„— — — tento koš s dárky — —“ div nekřikla, když napovědka se svou knížečkou postoupila téměř až k ní. — —

Ale Hanča neviděla, neslyšela — nerozuměla ničemu — — Pojednou se sebrala — vypjala velikou svou hruď a pravila jadrně:

„— habeste věděle, že se narodile Kristus Pán Jéžiš — Nazaretský —“ náhle si pomohla sama extemporem, bez napovědy, a spocena si oddechla — — Ta prsiska, zdálo se, že se rozskočí — pracovala jak vulkán.

Její komorná nějak nešetrně k Její Jasnosti odstrčila ji stranou a postavila na stůl velký koš.

Konečně se Hanča dočkala toho nejhlavnějšího — — Sirotečci i dědoušek Horák líbali šlechetné a dobročinné Hanči ohromnou ruku. Grandezzu, s jakou Hanča ruku nadzvédla k jejich ústům — nenapodobí žádná dáma světa. — —

Komorná zatím rozestavila a rozsvítila v koši přinešené svíčky, dědoušek, jak Mojžíš stoje uprostřed, udělil dětem krásné ponaučení a sirotečci i paní kněžna i děvčátka s Horákem velkým sborem zazpívali: „Narodil se Kristus Pán — veselme se! — —“

A bylo po představení.

Z bab teprv teď všecko letělo, jak z jara když se spustí voda. Chvíli už jim to podlehtávalo jazyky.

„G'scheidt, sehr g'scheidt sind die Kinder — — —“ pravila paní hraběnka, když jí velebníček vysvětloval obsah hry a jmenoval herečky. Ale na dlouhé výklady nebylo kdy. Znovu se rozďáblil zvonek — a parterre žasnul zas. — —

Ve skupině zelených evonymů a geranií, osvětlených řadami svící, v jesličkách leželo Jezule, červené, rozvalené v peřinkách — inu, jak nově narozené děcko. Po obou jeho stranách jak nastrojené sošky se sepjatýma rukama, věrně podle vyobrazení z biblické dějepravy, nehybně

klečeli v blankytný mušelín zahalení andělé s bělounčkými, na okrajích pozlacenými křídly.

Houf pastýřů se klaněl k zemi opodál, rudá zář bengalského ohně ozařovala nebeský zjev — — — Jeden z andělů — Jurčákova Apoléna — měl na patě prodranou punčochu — detail, který neušel parterru. Přednosta Filipek podruhé musil povstat a už pohrozil babám tlustým svým ukazováčkem.

Pastýři zpívali překrásnou píseň o Betlému.

Bengál dohasínal — babky se rozkuckaly — zaplála nová zář barvy žluté — — — Rozkuckal se i velebníček a židle.

„Ó wie schön!“

Pastýři začínali pátou sloku, ozářeni zas bengálem siné měsíční noci.

Bengál dosyčel.

Deklamovali pastýři — ne, napřed pastýřka s úchvatnými rýmy: nesem — půjdem, chléb na chlév, po sněhu pastýři běželi — do jesliček krásné růže kladli — — —

A pak teprv přišli pastýři.

Každý tak pěkně vystoupil z řady, postavil se s holí před vrchnost, přelomil se v půli a — nové a nové rýmy sypaly se dolů na hlavy sedících a stojících, až přišel maličký Anyašův František a oddeklamoval tak kurážně a hlasitě, že si velebníček žertem uši zacpával — hraběnka hlasitě zatleskala na konec jeho „říkání“.

Ještě jednu hru sehrála děvčata — zas jiná — a zas o lidské bídě a šlechetném soucitu bohaté paní, která všecky své úspory skládá a od úst si utrhuje, aby obdarovat mohla nešťastnou chudinu, až nadejde slavný večer Páně. — Fraňkova Filomena, přestrojená za chlapce, nijak nemohla směstnat bouřku svých vlasů pod šišatou beraničku, a ať je tam mačkala jak mačkala — jednou stranou vždycky vylezly a zaplavily svojí houštkou hned levé, hned pravé ucho. — — — — — — — — — — —
— —

Konečně nadešel vrchol slavnosti — podělování dary — — Herečky tlačily se ke stromku, pastýři a svlečení andělé stáli už v řadách. Velebníček dlaň složil v dlaň, naklonil bílou hlavu a ujal se slova. — — Poděkovav za účastenství vznešené návštěvy, vylíčil práci ctihodných sestřiček a hlasem až k slzám rozechvělým vyzval Habrůvku, aby se pomodlila za všecky své dobrodince a zvláště milostivou paní, jejíž šlechetné srdce ani v daleké Vídni nezapomíná na ubohou chudinu Habrůvky.

Všechno poklekalo — staří i mladí — pomodlili se a Bohumila hlasem už ochraptělým a bengálem načisto spáleným, počala vyvolávat obdarované. Děti přijímaly dárky do klínů z rukou Otilky, rty hnaly se po měkké její ruce — ale nebylo času na líbání. Síní přebíhaly už děti s plnými náručemi, letíce svým rodičům v klín.

Sál zvolna se prázdnil.

Ještě tu zůstaly ženy s těmi nejmenšími v náručí a na zádech.

Těm patřilo bohatství na stromku.

Některé ani nečekaly a vrhly se na stromek samy — — Za chvíli byl stromek — — až úzko bylo se na něj podívat.

Svíčky dohořívají — ostatní Otilka shasíná.

Odešly i poslední.

A kde dříve plálo tolik světel a tolik jisker v haluzích — tam stál teď smutný, otrhaný strboul — najednou tak všude šero, pusto a smutno. Židle rozházeny — lavice překoceny chvatem poslední chvíle, stoly nahé, papírové řetězy strhány jak cáry po plese válejí se po zemi — polámané zelené snítky stelou zem. Jezulátko překoceno — v koutě leží bokem ku stěně.

Až úzko bylo Otilce z celé té zničené krásy — díla tolikerých nocí — týdnů, ba měsíců.

„To nám to zas dalo!“ oddechla si k vracející se představené, která vyprovázela panstvo.

Trhnul domovní zvonek.

„Jděte, Bohumilo, otevřít, někdo zvoní!“ praví představená a už unavena na nohou nemůže stát — Postavila překocenou židli a s loktem opřeným o nahý stůl, sedla si na ni.

Bohumila se vrátila a s ní Terka Marečka Josefa čís. 9.

„Co, — zapomněla's něco?“

„Ma — ma — maminka — — —“ začíná děvče — a pro pláč nemůže; oči se jí topily v slzách.

„Co maminka?“

„Maminka povídale, že habeste si to nechale — —“ podává Terka v zástěrce řehtající ořechy a překulující se jablíčka s kouskem perníku. „Že pré je teho málo!“

„Málo?“ opáčila představená — a nehýbajíc se se svého místa — sevřela bledé rty.

„Tak jdi a řekni, že podruhý nedostaneš nic —“ vložila se do toho ve všem všudy duchem vždy přítomná a rozhodná Bohumila.

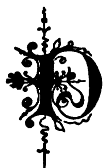
Představená už jen kývla a zakryla si rukou oči.

Božena Němcová a její děti.

Vzpomínka.

ne 5. února t. r. bylo tomu osmdesát let, co Němcová spatřila světlo světa.

„Vždyť umříti nemůžeme," píše v jednom z dopisů Čelakovské do Vratislavi. V témž dopise píše také — tehdy šestadvacetiletá: „Ještě jsem nic neučinila — proč bych byla žila? Trudně se to se světem loučí, když má člověk zanechat tolik nevykonaného díla. Slzy a vzdechy mých sirotků by duši mou s nebes výše k světu přivábily a pevnými pouty ji držely, že by se nemohla ze své proměny těšiti."

Je teskno číst ony dopisy, v nichž z dálky tušíme nezdolnou, zhoubnou chorobu, která nám Němcovou tak záhy odňala! Jen polovina toho věku, jehož bychom si u ní byli přáli, byla jí souzena!

Zemřela v 42 letech.

Rodina a práce byly účelem jejího života. Škoda, že tak krátce mu byla ponechána!

Za necelých dvacet let podala Němcová, stále churavá a žijíc v nejtrudnějších poměrech, práce, které ji učinily nejgenialnější naší spisovatelkou a dotvrdily výrok její „vždyť umříti nemůžeme" způsobem a měrou, o jaké se její skromné duši ani nezdálo. Život její jako ženy, matky a trpitelky zjednal jí navždy neomezenou úctu všech lidí cítících.

Přinášíme obrázek její rodiny; je to obrázek klidu, jehož zřídka jen jí osud přál.

Podobizna pochází asi z roku 1852 a byla zhotovena Malochem. Němcová darovala ji paní Hanušové.

Bezděky zamyslíme se, hledíme-li na ten obrázek. Jak pečlivě si Němcová ty svoje děti oblékla, učesala! Vane cosi teplého z celé té skupiny, z níž jen dva jsou ještě na živu.

Nejstarší syn, Hynek, zemřel ještě v mládí. Němcová sama píše o této ráně Ant. Markovi: „Byl v šestnáctém roku, příliš rychle rostl, a to byla příčina jeho nemoci. Já jsem to dlouho nevěděla, že stůně, neboť celá naše korrespondence se zadržovala. Když jsem se o tom dozvěděla, vypůjčila jsem si peníze na cestu a odjela jsem s dětmi do Prahy. (Byla tehdy právě v Ďarmotech a nejstaršího syna měla v Praze na školách.) Já přišla sem, a druhý den můj syn skonal. To byla nejbolestnější rána; při té srdce krvácelo. Byl to hoch pilný, hodný, svoje nejkrásnější naděje v něm viděla jsem vyplněné a mnoho doufání v něm skládala. Přeškoda toho mladého života! Nereptám proti Bohu, ale mnoho na mne ukládá; duch můj snáší to trpělivě, ale tělo klesá."

Nejmladší syn, Jaroslav, byl ředitelem gymnasia ve Vinici na Rusi. Přijel loňského roku do Prahy, aby se léčil; ale vlast místo zdraví podala mu smrt.

Byl pochován na Vyšehradě do hrobu své matky.

Němcová již skoro čtyřicet let je mrtva, ale nezemřela. Nemohla zemřít. Její hluboká, krásná duše stále živěji mezi námi dlí, stále mocněji svými názory působí. Čím víc ji poznáváme, tím výš ji ceníme.

Kdyby nám byla zůstala, měli bychom nyní mezi sebou vlídnou stařenku, mající za sebou život, bohatý na utrpení a zkušenosti, ale oslazený vděčnou uznalostí krajanů.

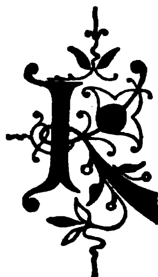
Byla by nám jistě darovala ještě celý poklad, byla by nás ještě mnohému naučila. Takto musíme spokojiti se tím, že vnímáme a šíříme ušlechtilé idey, jež nám ve svých spisech odkázala.

J. B.

Kathedrála Sv. Izáka.*)

Napsal M. Béňa.

dyž stanul jsem ponejprv s tužkou a papírem v ruce před tímto obrovským památníkem ruské zbožnosti, velikosti a síly, upjal jsem na chvíli vyjeveně své zraky na mohutnou zlatou kupli, obezřel užaslým zorem celý ten massivní, těžký, jako na věky zbudovaný kvádr a — utekl do Eremitáží. Po cestě vzpomněl jsem si, jak druhdy Michael Angelo odhodil mrzutě své dláto, nedoveda jím zobraziti, znázorniti svoji ideu.

Myslím, že nikomu, ani duševnímu gigantu, nevedlo by se lépe, kdyby měl popsati, ne dílo jednotlivce, nýbrž dílo celého, mocného národa, ne dílo dne, nýbrž dílo staletí — monument, k němuž celá nesmírná říše snášela své poklady, na němž pracovaly nejumnější a nejdovednější ruce, o němž měřily a počítaly hlavy nejbystřejší.

Jako druhdy Šalomoun dával z celého světa přivážeti cedr, sloň, zlato, porfýr, kadidlo, jako Justinián Pravda vystrojil chrám Boží Moudrosti, na věky hlásající vedle jeho Pandektů a Codexů sílu a moc jeho vlády, tak i nová Rus nahromadila zde své poklady, finský mramor, lapis lazuli z Kavkazu, porfýr a granit z Urálu a zelený, žilnatý malachit, aby všechny tyto drahocenné nerosty, bohatě vyzlacené a vystříbřené, spojila v jediný, obrovitý památník své moci a svého bohatství.

Zde každému by naponejprv vypadlo péro z ruky —!

Tu člověk vidí teprve, že jest mravencem proti této nádherné pyramidě. Ano, k čemusi tak kolossálnímu, jako jsou egyptské pyramidy, lze tento velechrám přirovnati, ale ani tímto přirovnáním není dojem vystižen. Co jest pyramida, ohromná, blbě do výše čnějící massa kamene, navršená svévolí tyranů a despotů, proti tomuto oduševnělému veledílu, mluvícímu a pějícímu hymny chvály, díků, moci a znovuzrození národa!

Chlubí-li se věčné město svým Petrem, může se směle ruský pravoslavný mír vychloubati svým Izákem.

Zde člověk musí býti zbožný; taková stavba mimoděk vynucuje si úctu i obdiv, stlačujíc vlastní, malé „já“ a v bázni přibližujíc je Bohu. Tu i atheist stojí přimrazen, ret jeho není schopen ironie.

Vcházíme se strany jižní bohatou mramorovou kolonadou do chladného, pološerého prostranství. Již vzduch zdá se nám jiný než venku, atmosféra jest prosycena směsí kadidla, svic a jakoby proniklá ruskou zbožností. Nedovedeme neskloniti se tam, kde klečí, křižuje a modlí se tolik ruských lidí. Hned u vchodu spatříme nádhernou, zlatou ikonu, vyšívanou a tkanou z nejdražších látek jakýmisi klášternicemi; a před ní pořád kupí se klanící a modlící se lid. Galonovaní sluhové poznali

*) Použito obšírné, přesné a vzorné knihy J. Bogdanova.

cizince a provádějí nás. — Stojíme ve středu chrámu pod obrovskou kuplí, pod níž, na místo koberci pokryté, vstupuje v jisté dni metropolita, aby řeckým, zlatým křížem mával do čtyř stran světa a žehnal pravoslavnému národu.

Zrak vznáší se nahoru, tam, kde v šeré výši tratí se obrysy majestátní kuple, a jen mihotavý svit slunce, prokmitajícího okny, poněkud ozařuje vížku, sedící jako čepice na mohutné báni.

Obraz Sv. Kateřiny-Mučenice.

Nevím, o kolik jest větší kuple chrámu Boží Moudrosti v Cařihradě, nejsmělejší to byzantské báně; nevím, větší-li je, čili menší báně na mešitě v Mekce, na džamiích v Kahýře — toho všeho nevím; podávám se jen síle dojmu — patřím s úžasem na mizící ve výši obrysy galerie, ozdobené bohatě zlacenými, bronzovými skulpturami. — Je-li pohled na kupli, v pološeru se ztrácející, až omračující, velkolepý, musí jím býti tím více, když v půlnoc Paschy „na zautrené“ rozhoří se v jejím nitru dvojitý kruh elektrických lamp.

Tu možno také spatřiti a dokonale studovati cenu nástropních maleb, zobrazujících život Sv. Izáka a Panny Marie, jichž nástinům a skizzám pravem podivoval jsem se již v Muzeu Alexandrově. Přistupujeme před ikonostas. Tu upozorňuje nás průvodčí na dva zasklenné sloupce, v nichž nacházejí se památky a svaté ostatky, nejvíce drahocenné, zlaté, brillanty a démanty vysázené ikony.

Tu upoutá nás vlastnoruční práce sv. Izáka Dalmatského, na jehož den narodil se Petr Veliký a po němž nazván chrám. Hned vedle spočívá ikona, vlastnoručně prý zhotovená Petrem Velikým. — Zlata a drahokamů jest na ní dosti; ale nám zdá se, že Petr přec jen uměl lépe vládnouti mečem nežli nástroji zlatnickými. — Ovšem, máť ikona mimo cenu hmotnou pouze cenu historickou; umění na ní není žádného.

A když jsme se tak zabrali do ikon, podotkneme ještě, že téměř

Kathedrála Sv. Izáka v Petrohradě.

všechna místa veliké Rusi závodila ve štědrosti, aby nová metropole byla důstojně vystrojena. A jako druhdy metropolita Kyjevský nucen byl bojem a násilím postoupiti primát metropolitu a patriarchu Moskevskému, tak zase nyní postoupil jej týž patriarchu vší Rusi při velechrámu Izákovském.

A nové duševní a náboženské centrum Rusi zahrnováno bylo zázračnými ikonami a klenoty. Tu spatříš divotvornou Bohorodici Kazaňskou, činivší divy za bojů s Tatary; Novgorod, Pskov, staroslavný Korsuň na Krimu darovaly své divotvorné ostatky a obrazy, slovem: všechno zázračné sneseno sem, kde soustředěna všechna ruská, dosud tak hluboká zbožnost a víra. V ikonostasu upoutá pozornost cizince hned šest velikých mozaik, z nichž dvě nejvzácnější zhotoveny byly v Italii; ostatní čtyři, neméně krásné a pro nás tím zajímavější svým ruským stylem, zhotoveny byly doma. Dvě z těchto domácích mozaik, představujících na zlaté půdě Sv. Kateřinu Mučenici (patronku Kateřiny Veliké) a sv. Izáka Dalmatského, držícího v ruce obraz kathedrály, přikládáme. Každý z těchto obrazů stál 800.000 rublů! Zde nacházejí se dva překrásné sloupy z tmavomodrého lapisu lazuli, mohutné a vysoké. Cena obou těchto sloupů obnáší 70.000 rublů. Vedle těchto pilastrů stojí několik podobných ze zeleného, pestře žilnatého malachitu.

Vcházíme do prostoru za ikonostasem, k oltáři, kde při velkých bohoslužbách sedávají na zvláštních křeslech všichni tři první metropolité Ruska. Tam nachází se massivní, zlatý, téměř metr vysoký model chrámu, nevím již kolik vážící. — Zapomněl jsem ještě podotknouti, že v ikonostasu jsou dva svícny, vyšší zrostého člověka, zhotovené přeuměle a z čistého stříbra, z nichž každý váží bezmála tři pudy. Z oltáře, prostory to nacházející se hned za hlavním ikonostasem, vstoupil jsem okolo cárských vrat, jimiž dovoleno vcházeti samému panovníku a která jsou ovšem také dle toho příslušným množstvím pudů zlata obtěžkána, do místnosti určené panovnické rodině t. zv. prestolu. Tam smí se jen tak tak okem mrknouti. Chtěl jsem přistoupiti k samému trůnu na koberce, prohlédnouti si z blízka klenoty tam umístěné — ale sluha mne s bázlivým gestem zadržel — „Strogo zaprešćeno — tolko cáru možno!“

Vyšel jsem opět do vnitřní lodi pod kupli. Obemknul jsem oslepeným a omámeným zrakem ještě jedenkráte celou prostoru, jaksi skvěle zamračenou a asketicky vážnou, obešel obě postranní lodi, poklonil se všem ikonám a vyšel na boží jarní slunce. Chtěl jsem hned za svěžích dojmů napsati, co jsem viděl, dokud obrazy, ikony, mosaiky, mramor, démanty a zlato nevyblednou v mé duši. Ale co jest to vše, proti skutečnosti. Zde možno zase jen opakovati staré: „Přijď a viz!“

Druhého dne vystoupil jsem na střechu a spatřil z blízka mohutný zvon — zase již nevím kolik set pudů vážící a kolik stříbra obsahující.

Ale poznám jej dobře po hlase. Když se rozhlaholí svým hromovládným basem, slyšeti jej do nejvzdálenějších čtvrtí rozlehlého Petrohradu.

Zní vážně a slavnostně, a obyvatelům hlavního města jest prý po jeho hlase teskno, musejí-li dlíti delší dobu mimo stolici. Dojemný případ mi vyprávěli o vojínech, vrátivších se z ruskoturecké války. Netrpělivě čekali jeho hlasu, a když se rozehřímal, sňali čapky a se slzami v očích pravili: „Baťuško — dolgo neslušali, skučno bylo!“

Že pohled se střechy chrámu, ozdobené množstvím uměleckých soch, jest na všechny strany města, hlavně na Něvu a daleké ostrovy úchvatný, rozumí se samo sebou. — Na kupli se mi nechtělo, nemohl jsem podrobiti své slabé nervy takové zkoušce.

Obešel jsem ještě jednou do kola mohutný kolos, stojící svými boky téměř pravidelně do čtyř stran světa. Pod střechou nacházejí se na každé straně významuplné zlaté obsažné nápisy staroslovanskými literami, z nichž dva se mi zvláště líbí; na straně severní jest: „Hospodine, velikostí tvou povznese se car“. Na západní: „Cáru cárstvujících“.

A ještě několikráte jsem se ohlédnul na patero těch zlatých kuplí, pod nimiž modlí se veškeren ruský, zbožný lid.

Opakuji: Věru, tam člověku nelze se nemodliti; mohutností, velkolepostí svou i němé rety tento chrám nutí k modlení.

Obraz Sv. Izáka Dalmatského.

*

Že stavba tak velkolepá a nádherná nebyla vyvedena „za jeden den“, že chrám Izákovský má svoji historii a celou literaturu, rozumí se samo sebou. Z celé té spousty pomůcek, kterými mne v bibliotekách a krámech zasypávali, uvedu jen nejdůležitější. Sestavilť sám stavitel a architekt Montferrant o dokončeném díle vědeckou, přesnou, do nejmenších podrobností zabíhající knihu pod názvem: „Église Cathédrale de Saint-Isaac, déscription architecturale, pittoresque et historique de ce monument“, kterou ale možno jen odbor-

Socha cara Petra Velikého.

níkům doporučiti; já z příčiny pochopitelné a pak ještě k vůli její drahotě jsem jí ani užiti nemohl.

Když Petr Veliký založil město, postavil nedaleko nynější kathedrály malý chrám — částečně i ze dřeva sdělaný, na břehu Něvy, tam, kde nyní nachází se jeho jízdecká socha pamětihodná bujarou posou a ruchem jeho oře. Ale chrám ten bylo třeba neustále opravovati, protože neregulované tehdy nábřeží pořád se sesouvalo.

Vida neustálou, zbytečnou a marnou práci, umínil si znamenitý tento panovník založiti nový, důstojnější chrám; ale nedočkal se ani počátku nové stavby. — Přechodní stavbou mezi prvotním kostelíkem a nynějším velechrámem, největší to duchovní budovou na celé Rusi, byla stavba založená na tomtéž místě, ale v rozměrech daleko menších stavby nynější. Teprve Kateřina II. — zajímavo, jak se velcí panovníci a vůbec duchové vždy pojímají a doplňují — ujala se prvotní myšlenky Velikého Petra a počala se připravovati k nynější stavbě.

Práce trvala sto padesáte let, a právem dí historikové ruští, že stavba tohoto velechrámu těsně spojena jest s nejnovějšími dějinami Ruska; jak vzrůstalo Rusko, tak vzrůstal i chrám. Velikou péči o provedení stavby jevili zvláště panovníci Alexandr I. a Mikuláš I.

Sedmero stavitelů vystřídalo se u vedení. Jak ani jinak býti nemůže a na Rusi jest zvláště v obyčeji, protahovaly se práce neustálými komissemi, hádáním, výklady pro i contra. Zvláště architekt Montferrant musil překonávati různé překážky a výklady svých nepřátel. Jeden z nich dokonce předložil znalcům celý spis, v němž dokazoval, že výpočty Montferrantovy jsou nepřesny, že kupoli takovým způsobem — neboť jednalo se hlavně o tuto — sestrojiti nelze.

Konečně dokázal Montferrant správnost svých konstrukcí, a dílo pokračovalo bystře dále — až uvázlo při vnitřní výzdobě.

Té súčastnili se přední umělci Ruska, hlavně Bruni, Bryll, Markov a Vitali. Malíři musili předkládati své práce nejsvětějšímu synodu, který bedlivě censoroval, neobsahují-li nic proti tendencím a tradicím pravoslaví. Měli prý to malíři často se synodem velký kříž, než tento odobřil a schválil jich práce a dal je o instanci dále, totiž akademii, aby posoudila, jsou-li práce i po stránce umělecké dokonalé.

Mimo Montferranta vyznamenal se zvláště stavitel Rinnaldi za Kateřiny II., který prý první pojal alespoň v hlavních obrysech plán nynějšího velechrámu.

Konečně bylo veledílo dokonáno, a kostel v r. 1858 slavnostně, za jásotu celé Rusi vysvěcen. Stavba jeho stojí okrouhlou sumou našich 30 millionů zlatých.

Že stavba působí dojmem tak mohutným, děkovati jest také té okolnosti, že stojí na prostranství zcela volném a dosti rozsáhlém. Na sever od velechrámu jest rozlehlý sad, pak nábřeží Něvy, kde stojí vzpomenutá již jízdecká socha Petra Velikého, postavená Kateřinou II.

Na jihu jest t. zv. Marianská ploščaď, v jejímž středu nachází se opět jízdecká socha Mikuláše I. na mohutném piedestalu s reliefy, zobrazujícími důležitější události z doby jeho panování.

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Pokračování.)

Církev Javorovská zvolila si nového pastýře, a staršovstvo si jej přivezlo hluboko z hor, až od samých moravských hranic. Okukovali jej osadníci, rozvažovali o něm a přirovnávali, který z obou „dvojctihodných panáčků“ je lepší, bývalý nebo nynější? Bylo hádání sem tam, ale na tom se všichni shodli, každý že je jinačí. Za krátko i ti tiší, spokojení, kteří tvrdili, že je nový farář pravý sluha na vinici Páně, připouštěli, že třeba si vede vážně a důstojně, toho ohně, té řiznosti nemá co bývalý.

Ale bylo dosti evanjelíků v Javorově, kteří se s příchozím nedovedli a nedovedli spřáteliti. Pořáde chtěli něco vyšťourati v jeho řečích a chování, co by proti němu svědčilo, a když se jim to nepodařilo, alespoň žalovali, že je studený jako led a že na jeho kázání již se tak lidé ze všech obcí, ať přifařených ať cizích, ať helveti či katolíci do modlitebny nesbíhají, jak bývalo druhdy. Vskutku byla nyní kázání jiná. Nový farář, Jan Hronský, byl muž ryzího srdce, ale vždy zasmušilý, nemluvný. Ač teprve čtyřicátník, mnoho již v životě přetrpěl svízelů, čímž mysl jeho, přirozeně již zamklá, téměř úplně od světa a lidí se odvrátila. Jako student bohosloví choval stkvělé naděje, ale pak na dvou pramaličkých bídných farách v Kolínsku a horách Žďárských nadobro je pochoval. Jak dále studovati, působiti, kde knih koupiti, když někdy na faře nebylo ani při nejúsilovnějším hledání kus „chlebečka“ aneb trojník pro žebráka na vrata zaklepavšího? Nezoufal si, odevzdal se v osud, ale sesmutněl, spřísněl. Šel přímo svou cestou, konal povinnosť, leč jakási hluboká trpkosť ležela na dně jeho duše. Jen slaboučká jeho choť a dorůstající dcerka, dvě jemnocitné duše, dovedly vylouditi na jeho tváři někdy úsměv. Konal úřad svůj v obci, kdekoli bylo třeba, ochotně, ale s osadníky nenavazoval přátelských svazků, nestavěl se s nimi na cestě a když v neděli kázal, držel se přísně písma, vykládal vše prostě, ne-

pochyboval, neodsuzoval, nedíval se ani do minula ani do budoucna — ale také nedával se unášeti ohnivým temperamentem kamsi do neurčitých oblak pomyslů, kam bývalý farář své posluchače tak často mimoděk strhával.

Nebylo divu, že v srdcích mnohých osadníkův zůstala trapná prázdnota a že Plíhal zvláště byl jako okraden — — Chodil do modlitebny skoro nerad, raději si doma něco sám z bible a postilly přečetl. Vykládal pak ženě, že jest mu jakoby bývalého faráře z knih hřímati a lkáti slyšel, — stěžoval si, jak jest to nyní v Javorově zcela jiné. Ale Plíhalka neměla pro jeho žaloby žádného porozumění; jí bylo kázání jako kázání, patřilo to k Boží neděli, pěkně se k tomu nastrojila, — ale .jinak často nevěděla, kam „panáček“ svými slovy míří. I vyléval zkormoucený, valem stárnoucí Plíhal svoje žaly v mysl Jiříka Šmatlána, mladého kamaráda.

A Jiřík? Nenáviděl „faláře“ Hronského z celé duše! Nikdy ještě děvče si nezamiloval, třebas „ďouky“ sebe víc na očích se mu blýskaly, ještě že se něco v něm hnulo, když Plíhalka před ním se zardívala a horoucíma očima od lajce k němu pohlížela, když u nich za stolem v rohu seděl. V Jiříkovi vždy více pracovala hlava než srdce, a všechen mozek mladistvé, ohnivé a hloubavé té hlavy tíhl k jednomu drahému světlému obrazu, a to byl mladý farář nyní odšedší, rytíř světla, obrance pravdy! Před ním klekal, jemu se klaněl, jeho rusou hlavu obtáčel svatozáří jako na Chlumečku postavy svatých ji měly. A farář Hronský byl zlodějem, který jej o miláčka jeho oloupil, na místo jeho se posadil!

Do modlitebny nadobro přestal choditi; byl tam jednou, dvakráte a zcela se srovnával s Bobšem i Plíhalem, „že už to nejní to“ — k vůli těmto, jak se domníval, střízlivým řečem, nemusí starého otce i hospodáře podvádět a tajně se vykrádat! Půjde raději do bořin, mezi skály, tam najde pravého Boha, světlo, jak mu slíbil milovaný kněz! Vskutku, kdykoli měl chvilku, utíkal se do samoty lesní a dlel tu, dokud hvězdy nevysvitly, jež sčítal, jichž měnavým pláním se omamoval. Až se Plíhal podivil, kde se věrný kamarád toulá a v jeho ženě srdce usedalo pomýšlením, že mladý Šmatlán místo k nim chodí za ďoukou nějakou!

Potkal-li Jiřík faráře Hronského, probodával jej nenávistnými pohledy, ba zastavoval se a za ním se díval, pravě si se zadostiučiněním, jaký že je ten nynější „falář“ nevlídník, jakou má snědou, zamračenou tvář, dlouhé tmavé vlasy a vousy, hluboké oči, až z něho jde hrůza jako ze zbojníka . . . Byl by tak rád býval, aby se duchovní ohlédl a jeho počínání si všiml; ale pro faráře Hronského jakoby mladého tkalce ani na světě nebylo. Nevšímal-li si drobných záležitostí svých farníků, do života katolického obyvatelstva Javorovského již docela se nepletl, — leželo zcela mimo jeho obor. Jiříkovy styky s evanjelickou „fárou“ zcela přestaly; nechodil si tam pro knihy, aniž se tam Plíhalem dal odporučiti. Sháněl čtení jinde, v sousedních vesnicích, vezl-li jimi dílo na „krakaru“ *) do Poličky a přivážel-li si odtamtud „vorkáf“.**) Již se s leckterým čtenářem seznámil; zvláště ti na samotách, na Blatinách, Damašku, Betlémě, Kobylích měli knih dost a vzácných.

---

*) Trakař.
**) Z německého Vorkauf, to, co nutno k tkání dříve zakoupiti, příprava.

Panímáma Červenejch s potěšením od děveček svých slýchala, jak se Jiřík na dobrou cestu obrací, ani do té „šeredné ďoury helvetské“ ani k Plíhalovi, machometánu, že již nechodí a před falářem z druhé „fáry“ že již ani nesmeká. Jen ta jeho roztržitost, zadumanost při veřtatě, planoucí tváře a háravé oči při něm zůstaly, inu, přišel do let, vykládala si hospodyně, bude čas jej oženiti, aby na zlé myšlénky nepřišel! Vojně ušel, jako jediný živitel svého nebohého otce, — vyhledá mu sama nějakou řádnou ďouku, mohou bejvat zatím v pazderce, než se pro ně barák najde. Pak se udělá Jiřík tkalcem sám pro sebe, oni mu práci přepustí; nedbají již, jsou staří, synové také o ni nestojí, práce po venku dosti — a ani se to jaksi pro sedláka nehodí! Pěknou budoucnosť chystala panímáma Červenejch svému příbuznému a to z čisté radosti, že těch neznabožských myšlének zanechal, a je zase věrným, poctivým katolíkem.

* * *

Nebylo by divu bývalo, kdyby se byla stará panímáma Červených na dobro na rozumu popletla, tolik na ni, za několik dní, dolehlo novin neočekávaných! Jednoho jitra, když z ranní se ubírala, vypravovala jí sousedka, jež měla statek blíže lesa, Plíhal, ten neznaboh a kacíř, který ani s falářem svým se nesrovnával, že je na Boží pravdě, v noci že skonal dost sčerstva, ač již od zimy byl jaksi „pošpatný“. Panímáma, jež, čím více stárla, tím stávala se zbožnější, zrovna se v duši zalekla, jak nebožtík před trůnem Božím obstojí, jak se soudci svému zodpoví, a hned si umínila, že každodenně po nějaký čas několik otčenášů a zdrávasů za něho obětuje, třeba že ho za živa v lásce neměla. Však Spasitel velí, abychom svoje nepřátely milovali . . .

Ještě se těch otčenášků mnoho nepomodlila, již jí opět starší děvečka přiběhla s novinou, Plíhalka že se bude co nevidět zase vdávat, a že si bude brát jejich Jiříka, z pazderky starého Šmatlána syna! Sama prý mu nabídla, že mu dá polovici chalupy připsat, třeba že on nemá, co by jí postoupil; a Jiřík prý zase se jí zaslíbil, že přestoupí na evangelickou stranu.

Hospodyně zůstala na děvče koukat; bylo jí, jakoby ji kdo kamenem uhodil. Teprve za chvilku řekla: „Běž, běž, Máňo, šak to žádná prauda nejní! Jiřík dávno k Plíhalom nechodí — — a že by chtěl víru vypovedít, to nic, to jenomej tak si lidi smyslili!“ —

Ale děvečka stála tvrdošíjně na svém. „Říká to každičkej pousi, Plíhalka že je po mladým z naší pazderky celá blázen, — už dávno že svýmu starýmu muži mák zvíla!*) A kerak by ji Šmatlánů nebral, maminko, chdyž sám nemá ničehož nic, v pazderce bejvá i s tátou, a teďkomejc bude mít chalupu, kus pola, nářadí všeho dosť.“

„Toť, toť,“ přisvědčovala stará hospodyně již tesklivě, „udělá ščestí, vo to nic, — já jenomej skrzevá tu naši svatou víru — — snad by ji nevodhodil jako kabát? — —“ „Vyptejte se ho sama, až se vám v cestu nachomejtne, vám to vypoví istě, — k nám ďoukám je pyšnej, kdák by nám

*) „Zvíla mu mák“ říká se o ženě, jež byla muži nevěrná.

co řek'?" „Esli ho kdesi po venku potkáš, řekni, Máňo, ať se tu staví v seknici. Už teďkomejc pár dní pořádem se toulá a statku se vyhejbá."

Když Máňa, děvečka, Jiříka vskutku zahlídla a vzkázání od hospodyně mu vyřizovala, díval se na ni jaksi roztržitě, jakoby myšlénky jeho bůh ví kde bloudily. Násilně musil se sebrati, by děvčeti porozuměl.

Vířilo to v něm a bouřilo, jako dosud snad nikdy, leda za odjezdu farářova. Nejprve ta neočekávaná smrť Plíhalova! Navštěvoval jej sice nyní řídčeji, ale přece tomu sotva čtrnácte dní, co spolu tak po přátelsku hovořili o pěkných vyhlídkách do budoucna. Dověděl se churavec, že jejich miláček již ty slibované noviny vydávati počal a je jako na důkaz, jakými cestami je povede, „Českobratrským Hlasatelem" nazval. I umiňovali si oba, noviny že míti musejí a kdyby si na chlebečku a bandorech utrhnouti měli, ty že jim budou místo bývalých kázaní a návštěv na faře, teďkomejc že si Javorovského panáčka již ani všímati nebudou. V nich se dočtou všeho, co jim ke štěstí a spasení je třeba. Jiřík slíbil Plíhalovi, který teď jen málo vycházel, že mu do Poličky peníze donese, jak jen pohromadě budou, — a pak nastanou časy!

Zatím než podruhé k němu se schystal, uslyšel zprávu o náhlém jeho úmrtí. Nemohl ovšem mladé vdově více pomoci, než že jí rakev zajednal, na faře s dvojctihodným pánem, ve škole a na hřbitově musila si to obchodit sama, vždyť on, Jiřík, byl na druhou stranu, — ale to si vzíti nedal, že několikrát, když právě u Plíhalů modlení nebylo, nad nebožtíkem srdečně si zaplakal a o pohřbu mlčky s hlasitě zpívajícími helvety se ubíral. Byl zarmoucenější než sama Plíhalka, která jen tak, aby se neřeklo, kvetoucí své tváře do černé zástěry ukrývala, a hodně hluboko do svého tibetového „vikléru" se halila.

V poledne po pohřbu pěkně funusníky pohostila, ale pak ke čtvrté hodině, když se jí hosté rozešli, seděla jakoby se nechumelilo před chalupou v zahrádce a klidně pohlížela vzhůru, kterak se od kukly pěkně pomalované a popsané po lomenici rozlézají úponky divokého vína a větrem jsouce pohybovány, chvilkami až i její hlavy se dotýkají.

Jiřík, jenž na pohřeb od hospodářů se vyprosil, neměl toho dne ve stavení stání. Pohostění se nezúčastnil, nebyl ani z přátelstva, ani sedlák ani chalupník, jen z pazderky podruhův syn, ale nyní táhlo ho to k bydlišti kamaráda, kde prožil tolik pěkných a pohnutých chvil. Už s ním u stolu sedati nebude, ani knížek čítati a vykládati a si je vypůjčovati! Když zašustily kolem plotu kroky, Plíhalka vzhlédla; všecka se zarděla, úponky vína s hlavy odhodila, vstala a k vrátkům se přiblížila.

„Jenomej pojď," pravila, otevírajíc je, „něco po mně chtěl's?" *)

Šmatlán zůstal státi při plotu a smutně se rozhlížel. „Cák bych moh' chtět? Už tu pro mne ničehož nic nejní ... Jenomejc tak jsem se šel podívat, kerak to tu bez kamaráda vyhlíží ..."

Ale Plíhalka vzala jej za ruku a vedla jej vrátky dále do malého sádku. „Sedni semka," ukazovala na lavičku pod okénky a kuklou, odkud prve vstala, „je tu hezky. Tam v seknici je temno, čpí tam umrlčina pořádem."

---

*) Po někom něco chtíti, pěkné rčení z okolí Poličky.

Jiřík jsa donucen, usedl vedle vdovy na lavičku; díval se upřeně přes plot, tam ke kamenné hradbě, u statku Kučerova. Vzpomínal, jak na ní nápis luštil a tak setkával se s mladou přívětivou ženou nyní ovdovělou. Ale také Plíhalka vzpomínala jich počáteční známosti; líbíval se jí hezký, moudrý, tmavovlasý hoch, přávala si, aby byl její muž takový, aneb ona svobodna. Dnes jí jest — — Což ten Šmatlánů jen stále k lesu hleděti bude a na nebožtíka vzpomínati a jí si ani nevšimne? Obrátila se k němu celým tělem, tak že si jejího planoucího pohledu všimnouti musil a řekla: „Prál's, že tu už pro tebe ničehož nic nejní. Cák jenomej k nebožtíkoj's chodíval? Ty a já, my spolu bejvali spíš,*) ešče, nežlivá s pantátou na knížkách's říkal a je vykládal.“ Plíhalka chopila hocha za obě ruce, jež měl na kolenou složeny.

Dotek ten silný a planoucí její oči i tváře zvířily v něm všecku, dosud tak klidnou krev, tak že srdce počalo mu bušiti. Ale přece se přemohl a hlesl: „Cák byste tu se mnou ďála? Jenomej bych vám byl na překážku, panímámo.“

„Na jakou překážku? Je mi samotnej stejně smutno, pořádem tu umrlčinu cejtím a nebožtíka vidím, jak je tuhej a žlutej. Nejrejš bych z chalupy utekla!“

„Proč byste to ďála?“ napomínal Jiřík rozčilenou ženu vyčítavě. Stavení jako klícka, tuze hezky se tu přebejvá.“

„Chtěl bys v ní vostávat?“ pravila mladá žena, prudce oddychujíc, „pantátovy knížky přeříkávat, na veřtatě dělat i vo poli?“

Jiří Šmatlán ucouvl. „Byla by to věc nepatřičná, proti božským i lidským zákonům. Co by sousedi řekli?“

„Co by mohli říct', když bych tě nad chalupou pánem uďála? Nebožtík mi ji dal pod moc, můžu si dělat s ní co chci, — nikoho nemám, je mi k smrti smutno!“

I Jiříkovi počal se dech krátiti. Co jen panímáma Plíhalka myslí, kam míří...? Či jí žalosť o muže rozum spletla? „Kerak by to mohlo bejt?“ zašeptal sotva slyšitelně.

„Dobře by to bejt mohlo, kdybys byl mým manželem! Jiříku Šmatláne, dám ti šechno, mám tě ráda, z celýho světa nejrejší, víc než sem nebožtíka měla, tisíckrát víc! My se k sobě nehodili, já byla sirotek, cák sem měla si počít, chdyž se mně chtěl ujmout? Byl divnej tuze, — já šecko snášela, — tys byl má jedinká radosť, chdyž's k našim chodit začal! Dám ti půl chalupy připsat, budem dělat za stavem, ourodu taky míváme pěknou, hezky budem živi! Vystěhuješ se z tý bídný u Červenejch pazderky, je tě do ní škoda, budeš chalupníkem!“

Plíhalka naléhala vášnivě, vždy blíže a blíže k němu přisedala, pak ruce jeho pustila a lokte svoje rozevřela. Zapomněla, že jsou na zahrádce, že by mohl jíti kdosi kolem, zapomínala, že hrobník právě asi rakev mužovu, dobrodincovu, zasypává, vše zapomínala pro horoucí žádosť, připoutati k sobě tohoto hocha, po němž po léta marně toužila. Cítila jaksi, nepodaří-li se jí to v této chvíli, tužší že bude míti po druhé práci. Avšak vášnivá její slova, její úpění a planoucí pohledy neminuly se na

*) Dříve.

Šmatlána účinkem. Poprvé na něho zadýchal horký dech ženiny lásky, na něho, jenž dosud vždy kořil se a miloval mozkem. Když rozevřela mladá žena lokte, přitáhl ji k sobě a zašeptal: „Pojďte do sekničky, tady lidé popocházejí ... Nebude vás nebožtík strašit, byl dobrý, měl nás oba rád!“

Plíhalka poslušně dala se odvésti do prázdné světnice, kde již vše po funusnících bylo uklízeno. Jiřík postavil se ke stolu, upřel oči také již planoucí a zavlhlé na vdovu a tázal se jí měkce: „Tedy vy byste si mne chudáka vzala? A já nemám než tyto dvě ruce!“

Ale vdova na tuto námitku neodpovídala. Uchopila zase ruce hochovy a silně je tisknouc, volala: „Vezmi si mně a budem vyrounáni. Řekni to doma otcoj svýmu a hospodářům — a až bude šest neděl po funuse, můžem' jdít k zadání na fáru.“

Mladý Šmatlán sebou trhnul: „Panímámo, zapomněla ste, že sem já na jinou stranu!“

„Nepovídej,“ křikla žena vášnivě, „já tě už za žádnýho katolíka nemám. Cák nepamatuješ, kerak ste s nebožtíkem se shodovali, faláře oplakávali, chdyž do kraje odešel? Pantáta často hovořil, že's jako náš! Už to pro jeho památku a pro faláře udělej, že se dáš na naši stranu. Snad bychme se na revers nebrali? To by se můj otec i nebožtík v hrobě vobrátili!“

Pro památku faláře! Ano, udělá to, bude mu bližší — bude bližší pravdě! A teďkomejc, až z bídy a podruží vyvázne, bude moci lépe pro světlo a pravdu bojovat. Bude si knihy kupovat a noviny, pozná svět. Jak je ta panímáma hodná, že si ho vezme, pánem nade vším jej udělá, — bude jí vděčen, bude ji míti rád! A jak snadno rád, je hezká, svižná, dosti ještě mladá. Podíval se na ni laskavě, ana před ním stála uzardělá, roztoužená a přitiskl ji do náruče. „Řeknu to doma našim a pak k jemnostpánoj na fáru pudu ... Udělám, jak chcete, panímámo — Už pro tu památku, — a pro vás, že jste tak ke mně hodná.“ Žena chvíli silně tiskla se k prsoum Jiříkovým, pak náhle vypukla v pláč. Klesla na lajc kolem stolu a položila si hlavu v ruce. Přemohly ji dojmy dnešního dne, kdy muže pohrobila a horoucně žádaného hocha získala. Jiřík se ulekl a nevěděl, čím Plíhalce náhle ublížil. „Jen jdi dom, hochu, a řekni vašim, co sme vyjednali. Teďkomejc si trochu popláču, bude mi lehčejc, — až zasej přindeš, šecko si smluvíme.“

Šmatlán odcházel jako zmámený. Nešel domů, chodil po osamělých stezkách o příhodách dne přemítaje. Když do pazderky přišel, otec již spal. A druhého dne, když stále ještě rozčilen a nesvůj s Máňkou děvečkou se setkal a tato jej k hospodyni zvala, tu již vědělo půl Javorova, jak s ním bude. Plíhalka, vyplakavši se, kde které sousedce jásavě pověděla, mladý, hezký Šmatlán že bude jejím druhým mužem.

* * *

Vstoupiv do neobyčejně prostranné u Červených seknice, kde hospodyně stará cosi u kamen kutila, poznal Jiřík ihned, že tetka již ví, nejen o jeho ženitbě, ale i o zamýšleném přestoupení. Vítalať jej hned u dveří

její rozrušená, úzkostlivá tvář. Dal pozdravení a mezi tím, co si Červená o kanafasový svůj fěrtoch ruce i tvář utírala, mačkal v nesnázích svůj kašket. Hospodyně sedla na „lajc“ vedle trnožového stolu, zrovna pod svaté, na skle malované obrazy a zabalila si nahé vrásčité ruce do zástěry. Pak je zas vybalila, cípem fěrtochu čelo utřela — byla v nesnázích nemenších než hoch, — ráda by mu byla domluvila a zase se obávala, že přísností vše zkazí. Jiřík marně čekal, co mu hospodyně poví, — pak, jsa netrpěliv, podotkl: „Maňka poudala, že ste, tetka, pro mě vzkázala?“

Hospodyně se sebrala, a odkašlavši, pravila mírně: „Hovořej' pousi, že's dal slovo Plíhalce pod lesem, co jí včerá zarabali muže. Cák mi vo tom ničehož nic nepovíš, Iříku? Přindu ti tetkou a leta letoucí sem se tě ujímala i táty!“

„Bylo to k vícerou, chdyž mi panímáma Plíhalka řekla, že by si mě vzala za muže a chalupy půl i pole mi připsat dala. Chystám se od rána, že vám to povím i hospodáři i tátoj.“

„Teda je to přecej prauda,“ vzdychla hospodyně, „hochu, hochu, ty máš ščestí, chalupa je, slejchám, skorem bez dluhů, — ten machometán, Plíhal, šetřil a lakotil.“

„Proč jenomej i v hrobě mu nadáváte, tetka?“ vypukl hoch trpce. „Nebožtík Plíhal byl dobrý křesťau, spravoval se podlevá zákona Kristova. Kdyby takovejch bylo . . .!“

„Dyť ani s vlastním falářem se nesrounával,“ odtušila stařena již prudce. „Pořádem chtěl mět ze všeho rozum inačí. A ta po něm žena bude asi neiná. Pelechem rouhání ten jejich barák byl! A ty Iříku, chceš se tam přiženit? Esli pak's na spásu svý duše pomyslil?“ Červená zalomila rukama.

„Nic se vo mě nebojte, panímámo,“ odtušil hoch s úsměvem poněkud uštěpačným kolem úst, „já budu živ podlevá písma svatýho.“

„A což,“ vyzvídala hospodyně, chtějíc obejíti úskalí, „esli jemnostpán ti dovolení nedá, abysis tu helvitku bral?“

„Nejní mi dovolení žádnýho třeba,“ pravil Jiřík chladně. „Už sem panímámě Plíhalce slíbil, víru že vypovím. Budu chodit na katechismus, pak udělám vyznání a budeme se moct zebrat.“

Hospodyně zase zalomila rukama. „Tedy Maňka nelhala, chdyž prála, že helvetem bejt chceš. Hochu, Iříku, dyť je to řích a Pán Bůh tě bude trestat i děti tvoje, že odvrhneš tu víru, v kerý's byl pokřtěn! Majetek je tuze hezká věc, ale bázeň Boží a život věčný to je nejpřednější!“

„Tuze se, paňmámo, mejlíte, že jen katolík může sloužit Bohu a vejdít ve spásu věčnýho života! Každej křesťan je následovníkem Kristovým, evandělík i katolík — a — abyste věděla, za starejch časů u nás ani žádnejch katolíků nebylo, všichni se spravovali tou vírou jako nebožtík Plíhal! Mám to z kronik, z kněh . . .“

„Snad z ňákejch neznabožskejch!“ ostře vyjela Červená. „Žádná prauda to nejní, vo tomhle jemnostpan, ani velebníček nichdá ničehož nic nám nekázali! Dej se na pokání, Iříku, nedej se jako Adam v ráji ňákou Evou svíst vod naší církve samospasitelný. Dyť třá může Plíhalka dát se na našu stránku — má-li tě vopraudosky ráda, udělá to!“

„Neudělá!“ zavrtěl Jiřík hlavou. „A na revers taky si mě neveme — a řeknu vám spravedlivě, paňmámo, — ani tomu nechci sám. Zřeknu se katolický víry rád, — už dávno se s ní nesrounávám, Plíhal a pan falář bejvalej, co vodešel do kraje, mi vosvítili rozum.“

Teď se dala Červená do pláče. „Teda chceš udělat přátelstvu hambu — jakživo nebylo, aby z rodu našeho někdo se stal kacířem! Tam kolem Chlumečku sou samý jenomej věrní katolíci!“

„A co v Lozicích?“ namítal Jiřík živě. „Už si se mnou žádnou práci nedávejte, tetka, už sem z knih inšího rozumu nabyl! Pěkně vám za šecko děkuju, co ste mi uďála. Toho mýho tátu snad v pazderce necháte? — rejš bych tam s ním byl do svarby — ale sem-li vám na překážku, leckde přespím — —“

„Dybys netlachal, hochu! Snad tě na silnici nevyhodíme, chdyž pro ženu víry se odříkáš! Přecej si bejval dělník jak se patří. Jenomej si tam s tátou buď!“

„Pěkně vám, tetka, děkuju,“ pravil Jiřík opravdu vděčně. „Po svarbě už to ňáko spravíme.“

Obrátil se ke dveřím a spěšně odcházel. Červená nahlížela, že všecko její mírné přemlouvání i přísné domluvy byly marny. Nejvíce ji pálila Jiříkova slova, o tom, že dávno již s katolickou věrou se nesrovnává, že ani sám na revers se ženiti, ani ženu přemlouvati nechce. Alespoň před lidmi tu hanbu na svém rodě nenechá ... Vypravovala všude, Šmatlán že to dělá jen pro ženu, která je tvrdohlavá, a snad i nebožtíku slíbila, že si katolíka nikdy nevezme. Může si dupnout, když má chalupu, pole a všeho! Není divu, když jí ten chudera Jiřík je po vůli! Povídala to tak dlouho, až jí celé přátelstvo, ba všichni v Javorově katolíci uvěřili.

Mnohem méně než paňmámu Červených dojímalo přestoupení synovo starého Šmatlána; nevyčítal mu ničeho, byl rád, že nenutí Jiřík jeho, aby taky po nějakém novém způsobě Boha uctíval. S dětinskou radostí si opakoval, Jiřík že bude chalupníkem, bídy že se zbaví, jemu a snad také druhým dětem, které jsou na službě a v podruží, pomůže. Žili spolu v pazderce jako dříve, Jiřík pomáhal Červeným na poli, při tom chodil k faráři Hronskému na katechismus a „k víčerou“ k Plíhalce „na kalandu“. Při tom si pomalu leccos jednal do nového hospodářství, postavil v sekničce u Plíhalů nový stav čili veřtat na „široký“, a šel-li do Poličky, často něco pěkného do jarmárky neb na stěnu vdově přinesl.

Když šel poprvé na „fáru“ oznámit, že chce se dát na helvetskou víru a poprosit dvojctihodného pána, aby jej vyučoval, třásl se na celém těle a skoro mu bylo do pláče. Kdyby tu tak sídlil ještě jeho zbožňovaný miláček! Jak by jeho výklady poslouchal, jak by jeho slova pil. Ale v přítomnosti faráře Hronského nadšení to ihned s něho spadlo. Ba, záhy pojala jej zase stará nenávisť i musil se velmi přemáhati, aby příliš zřejmě na jevo ji nedával. Farář vyučoval jej bedlivě, ale nepřiblížil se mu nijak. Nebyl hrd na tohoto mladého konvertitu, nemiloval přestupování k evanjelické víře za příčinou sňatků, nevěřil v jich upřímnosť! Šmatlán toužebně si přál, aby katechismus již byl u konce — ani jedenkráte nezavznělo k němu to, co slyšeti si přál — o vítězství pravdy a světla; o Bohu, jejž lze ctíti i v lese ... To spíše z Plíhalových knih se potěšil; ale

mladá vdova tak nerada to viděla, sáhl-li po nich na římsu, když „na kalandu“ k ní přišel. Chtěla se na lajci u kamen jen k němu tulit a hovořit, jak spolu živi budou. A Jiřík přece ještě často viděl v ní ženu staršího kamaráda, příznivkyni hocha z podruží, a ostýchal se jí, ač někdy její vášnivostí rozohniti se dal a vracel jí její polibky a objetí.

As za dva měsíce po Plíhalově smrti udělal mladý jeho kamarád vyznání víry a byl jedné neděle veřejně do evanjelické církve Javorovské přijat. Pak pekly se u Plíhalů koláče a po vsi roznášely; v úterý byla svatba, dosti tichá. Z Červenejch statku nikdo do modlitebny nepřišel, krom starého Šmatlána, hněvali se přece trochu — a styděli za přeběhlíka. Sourozenci ženichovi od Luže nemohli pro chudobu se vypraviti; i byli na počesť obráceného dva presbyteři ze statků u lesa svědky. Nevěsta rděla se a zářila blahem jako ďouka nějaká; vyparádila se, jak jen dovedla — již jí v tom nikdo brániti nesměl. Až se sousedky i z helvetské i z katolické stránky nad tím pozastavily, že vyvádí, jakoby na muže dávno zapomněla. A měly pravdu . . . Nemohla se večera dočkati, kdy nečetní hosté odejdou a mladý Šmatlán, nyní její manžel u ní v chalupě zůstane a již do pazderky Červenejch se nevrátí, jak k jejímu žalu ba hněvivému zklamání každovečerně činil. Již nikam neodejde, je zcela její, dala mu všecko, co má, i on musí jí dáti všecku svou lásku, svůj život, na všecko musí zapomenouti! . . .

* * *

Pazderka Červených neosiřela docela. Ještě tam za večerů někdy blikalo mdlé světélko, ještě bylo tam slyšeti šoupavé kroky, praskot desek na postýlku. To starý Šmatlán si rozžehal, aby mu tak samotnému teskno nebylo nežli všecky svoje modlitbičky odříká a na lůžko se odebere. Neodstěhoval se do chalupy k synovi!

Když se mladý před ženou zmiňoval, že otce k nim pod les přestěhuje, počala se tato vytáčeti, u nich že „chaloupky“ *) není, v seknici že neměl by starý kam se položiti, a na „strop“ že je tuze těžký přístup, ještě by nohu nebo ruku zlomil. Když se jí muž nabízel, že to nějak v sednici srovná, aby místa bylo, celá se ve tváři zapálila a horlila, za nebožtíka nikdy že nebylo, aby kdo s nimi ve světnici přespával, ani prý to není mezi manžely pořádek. Šmatlán konečně nahlédl, jak si jeho žena starce do stavení nepřeje; bylo sice také jeho, vdova skutečně učinila jej „polovičním majitelem“ všeho, co zdědila, ale zdálo se mu přece, že ona má právo, rozhodovat o tom, kdo má v chalupě přebývat. Došel sám do statku k Červeným s prosbou, aby tam otce na dále nechali, u nich že místa není. Hospodyně slíbila, ale hned vycítila, že kdyby mladí chtěli, bývání by se pro starého Šmatlána našlo. I vypravovala pak sousedkám, Šmatlánka pod lesem že brzy vystrkuje rohy, — jen ať si Jiřík dá pozor, aby taky jednoho dne z chalupy nevyletěl, pak věru by nevěděl, proč si na duši bral hřích!

Jiřího bolelo, že kromě trochýtku stravy, když občas k němu přijde, otci ničeho poskytnouti nemůže; ale odpustil to ženě, neboť věděl, že

*) Stavení vejměnkářské.

takto sobecky jedná z vášnivé k němu lásky. Nechtěla míti žádného svědka ve stavení, dost ji to mrzelo, museli-li se rozejíti za prací neb pochůzkou, ale když byli doma, tu svého mladého, tak vytouženého muže nabažiti se nemohla. Buď mu snovala a tu očí s něho nespouštěla, jak člunkem hází a rychle podnůšky šlape, až se rychlou prací všecek ve tváři zardívá. Jak mu to sluší, — jak zcela jinak vyhlíží, než nebožtík! Aneb když neměla špulování, kolem kamen se otáčela a všeliká dobrá jídla, jak je uměla a jak tomu skromné jich poměry připouštěly, pro potěšení mu strojila: tu slítek nějaký, pávky, polinku drcenou neb kápanou, buchty, křesné vdolky — co jindy jen v neděli připravovala. Měla několik slepic — ale nyní pramálo vajec odprodala, spotřebovala vše pro sebe, pouze co na faru odváděla. Vymýšlela, čím by se mladému manželu zachovala, život po svém boku příjemnějším mu učinila — jen s přestěhováním otce neb sourozenců nesměl jí přijíti — to žárlila příliš. Když šli spolu na kázání neb nešpory, tajně si všímala, obracejí-li se lidé po ní, jakého má nyní mladičkého a svěžího průvodce a za bohoslužby ob chvíli se ohlížela na stranu, kde mezi muži ženatými i Šmatlán seděl a z Plíhalova kancionálu zbožně zpíval neb slovům farářovým naslouchal. Často se stalo, že ze všech výkladů nic nepochytila; zaváděl-li muž doma hovor o tom, co v chrámě slyšeli, málokdy dovedla se s ním smluviti. Jí bloudily myšlénky jinde; uvažovala o svém štěstí, vzpomínala ukojených nyní tužeb a dívala se dále do budoucnosti, kdy se budou míti s mužem dále tak hrozně, hrozně rádi.

Starý Šmatlán vytrval v pazderce Červených dokud žila tetka hospodyně; když tato zemřela rozdělil hospodář statek mezi syny a hromadu pole i odprodal. Druhý syn zakoupil se v kraji, za Luží, blíž k Mýtu a s ním, jehož měl nejraději, šel i starý hospodář, učiniv si u něho vejměnek. Nejstarší, jenž hospodařil nyní „u Červených“, dal starému nebožky matky bratranci nepokrytě na jevo, že si ho nepřeje v pazderce míti; i šel se stařec podívat zase jednou do Střemošic, vybíral si tam ujednaný vejměnek, toulal se od syna k dceři, všude něco si vyprosil a pak po několika měsících zase do Javorova se vrátil. Tak to provozoval stále a byl již více tuláku než spořádanému občanu podoben. Byl-li v Javorově, přespal leckdes, ač často hospodáři bručeli, proč že ten starý Šmatlánů k nim do kolny neb chléva dolézá, když má syna chalupníka. Trochu bandor, poliuky, ssedlého mléka přece mu nevěsta neodepřela, již „k vůli lidem“.

Ve stavení kdysi u Plíhalů opravdu teď nebylo místa. Rodily se tam děti a zase umíraly, — Šmatlánka ku své radosti a pýše přece se jich dočkala, ač, jsouc již nemladá, mnoho zkoušela. Měli jich celkem pět, tři zase umřely, mezi nimi k nesmírnému žalu Šmatlánově jeden hošek již dvouletý na záškrt — a dvě dochovali, děvčátka to, Růžu a Milku. Tak se to batolilo a překáželo v úzké sednici, kde mezi oběma veřtaty, postýlkem, stolem v rohu a kamny nebylo takměř projití, že se rodiče kolikráte báli, aby tu drobotinu nerozšlapali. Kdež by tu bylo ještě místa pro nového nocleháře!

* * *

U Šmatlánů mnoho se změnilo. Za těch devět, deset let co byli spolu, z růžolící, svižné žínky stala se skoro bába. Zuby jí vypadaly, tvář sesvraštěla, vlasy zřídly a pod taclemi košile skrýval se tlustý krk. Ona si říkala, že to má po dětech, ale lidé si šuškali, že také od těžké práce a že dře bez potřeby.

U Šmatlánů nikdy na nic nejednali, všecko odřeli sami, ač měli krávu a kolik kusů pole. A práci „po venku" postavila Šmatlánka skorem sama. Nebylo pak divu, že měla tlustý krk, žíly strhány a dlaně tvrdé a rozpraskané jako kamení. Když se jí děti rodily a v chalupě jich přibývalo, chytla ji náhle myšlénka, že se již neuživí, že bude s nimi zle. Pracovala od časného rána do noci, okopávala, žala, poklízela krávu i kozu, a při tom, kdy mohla snovala, ba i k veřtatu sedala. A muže také popoháněla, ač tento krakar za krakarem, barchetu i verule k faktorovi do Poličky vozil. Již všedního dne slítky a pávky nestrojila; panovala nyní u Šmatlánů jabka na šupavo,*) ssedlé mléko, z vody do vody,**) jako v kterémkoli sebe chudším baráku Javorovském. A tu ještě Šmatlánka neustále bědovala, jabka že se zase dost neurodila, kráva i koza málo že dávají, obilí že neplatí. Držela se s každým krejcarem a šestákem jako podruhyně nějaká. Nebývala nikdy štědrá, jediný, kterému přávala hojně, byl její mladý muž, a to bylo tehdy, kdy po neveselém manželství s nevlídným starochem, byla do něho tak poblázněna. Nyní měla jej sice ráda, byla pyšna na jeho moudrou hlavu, na jeho vážnosť u sousedů, — ale ta bláznivá láska jí po tolika letech a pěti dětech přešla. Bylo pomalu v Javorově všeobecně známo, že je Šmatlánka hrozně lakomá, a také vlastní její muž si vyznával, že škrtí, kde se co dá. Podroboval se ženinu lakotění, říkaje si, že majetek pochází od ní. Spokojil se s hubenou nynější stravou, dělal při stavech do úpadu a když jel se zbožím do Poličky, sotva si ve Staré Kamenci aneb na Dolním Předměstí sklenici piva neb „kapku" dopřál. Někdy, když se děti na záprsni neb dvorci batolily a žena kdesi okopávala, vzpoměl si při své jednotvárné, zimničné práci, že mu hůře nebylo v podruží u Červených . . . Ale to bylo jen málokdy.

Jedinou „zbytečnosť" si Šmatlán vymohl na ženě, přese všecko její bědování na zlé časy a drahotu: noviny, odstěhovavším se farářem vydávané, každoročně kalendář a ob čas nějakou knihu. Darmo mu Šmatlánka radila, aby si „Českobratrského Hlasatele" chodil čítat k některému zámožnějšímu sousedu, na ně, chudery, ani prý se to nesluší, aby si novin kupovali, — opřel se jí rozhodně. Pravil, že dvojctihodný pán jej evandělické víře získal, bez něho nikdy by se nebyl dověděl, kde je Boží pravda, jak za světlem jíti. Byl by nevděčníkem, kdyby učitele svého déle neposlouchal: mluví k němu z Hlasatele právě tak, jako mluvíval s kazatelny v „domu Páně". Byl by špatným evandělickým křesťanem, kdyby dále nepátral po pravdě. Knihy Plíhalovy přeříkal již stokráte, chce poznati, jak nynější svět na Boží pravdu a Kristovo zjevení kouká.

*) Brambory na loupačku, šupky = slupky.
**) Vodová polévka do níž se mouka rozkloktá a okoření.

Aby se někde Božího slova doprošoval, toho mu není třeba. Přičiní se, aby těch několik šestáků nahradil, stejně do hospody skorem nepáchne...

Šmatlánka poznala, že stojí ve své rozepři na nebezpečné půdě — aby tak muže od nové víry odškádlila — stejně faláře nemá rád — — Spolkla hořkosť a nechala Šmatlána být.

„Českobratrský Hlasatel“ byl světlem, ba obsahem tkalcova klopotného života. Jeho počtem skrovné stránky čítal a zase čítal ve prázdných chvilkách svátečních, o jeho úvahách a bojích přemýšlel, když u veřtatu dělal; v neděli jen proto tak napjatě kázání faráře Hronského naslouchal, aby vybádal, jak se dvojctihodní páni z Hlasatele od Javorovského panáčka u víře rozcházejí. A rozcházeli se hodně! Oni všecko jen po způsobu předků míti chtěli, hlásali víru beránkovu, jak byla za Blahoslava a Komenského biskupů, než v Čechách k utracení přišla, zavrhovali všecky cizí vzory, posmívali se jim jako pleveli v ušlechtilé pšenici víry bratrské, směle čelili všem nařízením synodu a vedli svou. Kdež pak dvojctihodný pán Hronský, — ten přísně se držel zákonů, s někým se příti, se mu vtipně vysmáti, proti němu zahřmíti — to pro něho nebylo! Byl vždy takový vážný, — takový, jak si Šmatlán rozhorleně pravil, nijaký. Ostatně poznal pilný čtenář brzy, vydavatelé „Českobratrského Hlasatele“ že liší se nejen od faráře Hronského, ale od mnohých a mnohých jiných. Četl ty časté v Hlasateli potyčky a odpovědi, svižné, moudré ba břitké. Ó byli to dva Makabejští, ti dvojctihodní páni z Hlasatele, bojovníci za ryzí pravdu, proroci světla! — tak si říkal rozčileně. Faráře bývalého bratránka či bratra neznal; a tak všecku záři, kterou se mu jevila bojovnosť a osvícenosť obou kněží, soustřeďoval kolem postavy svého odstěhovalého miláčka. Všichni hrdinové ve Starém zákoně nesli jeho podobu: archanděl Michael, Mojžíš, Aron, David i Daniel prorok. Uměl mnohá místa z Hlasatele z paměti, tolikráte je četl. A odporučil-li list obzvláště vřele knihu nějakou, jistě si ji věrný čtenář koupil. (Pokračování.)

Ve starém hnízdě.*)

Celý svět zaklopen mlhou je sivou,
umlkla vichřice s písní svou divou,
ticho a smutno je venku . . .
Doma dnes zůstanu, u starých kamen,
klestu si naložím, veselý plamen
zažehnu ve přístěnku!
Hoj! — už to skáče a kmitá a syčí,
šlehá to ze dvířek zlatými biči,
jizba kol plna je záře . . .
Tma prchla do koutů, světlo se směje,
jasný zas ohýnek přítulně hřeje
starého samotáře!
Veselý příteli v samotě mojí,
jásej a praskej a zpívej!
chudobná jizba má zimy se bojí:
slunkem ty do ní se dívej,
zavoň mi jalovcem, zadechni chvojí,
do duše teplo mi vlívej!

Rudý žár západu v oknech již hasne —
a já si rozsvítil plameny jasné
v otepi smolného dříví:
tříská to na suku, vybuchne z proutí,
do žhavých jazyků popel se hroutí
tak jako do zlaté hřívy!
Rád bývám doma v tu hodinku černou,
vzpomínám na svoji milenku věrnou,
jak se jí v daleku děje;
hlava mi poklesne do tvrdých dlaní,
sním, patře na oheň — však myslím na ni,
a to mé srdce se chvěje . . .
Ach, jako v nitru těch starobných kamen,
bouří to náhle i ve mně,
vysoko šlehá tam vášnivý plamen,
po slunku dychtím, jak země,
po sladkém objetí růžových ramen,
abych je zulíbal jemně . . .

Tisíckrát v písních svých snil jsem to všecko
šťasten, jak věřící, bláhové děcko,
jemuž se o ráji zdálo;

*) Ze sbírky veršů: „Poslední květ".

ale tím krutěji, s osudnou pílí
život mě odháněl z kouzla těch chvílí,
že jsem jich dosnil jen málo . . .
Dnes teprv, po letech, věřím té zvěsti,
že ke mně opravdu přilétlo štěstí
s dívčí a spanilou lící:
že v novém domově — najdu svou ženu!
Zda však je snadno i za takou cenu
starého hnízda se zříci? . . .
Zasviť, ty plamene do mého trudu,
povzbuď mne útěšným slovem!
Smiř vádu obav mých, pochyb a bludů
naposled pod starým krovem:
rci, zda jak u tebe šťasten tam budu
i ve svém domově novém? . . .

Dívám se do ohně s blouznivou touhou —
hle, jak se třepetá; jak na zdi prouhou
tančící mosaiku kreslí!
Jiskry a paprsky v dýmu se tříští —
zda to v nich naznačen osud můj příští? . . .
V dřímotách ruce mi sklesly. —
A tu kdos najednou něžně a tiše
schýlenou hlavu mou pozvédá výše,
mluví k ní slovíčka sladká:
„Hochu můj bláhový, proč jen se trudíš?
Těžko ti loučení? — Vyplač se, budiž!
Požehnat ti chce tvá matka . . .
Z té lásky k domovu vyznej se směle —
náležíť ona k tvým cnostem!
Ty's domov miloval věrně a vřele,
nebyl's mu pouhým jen hostem:
za to ho najdeš zas znova a cele
i v novém hnízdečku prostém!“

„Přišla tvá hodina — odlétneš jinam,
leč já tě k návratu nenapomínám,
teď budeš jinde zas doma!
Sloužil's mi do smrti, ctil jsi mé vrásky:
Bůh dej ti odměnu za tolik lásky
jinýma, sladšíma rtoma! — — —“
Zmizelo vidění — procitám z dumy,
cos jen jak perutě u hlav mi šumí,
jizba kol plna je záře.
Tma prchla do koutů, světlo se směje,
jasný zas ohýnek teple mne hřeje,
starého samotáře . . .

Veselý příteli v samotě mojí,
jásej a praskej a zpívej!
Nech zítřek na věky s milou mne spojí —
ty s námi zůstaň a dlívej,
a kouzlem domova v životním boji
chraň naši lásku a skrývej!

Alois Škampa.

Plamennice.

Napsala Popelka Billianová.

Přišla do vsi, jako když spadne jablko se stromu: spadne a je tu. Byla menší postavy a v ramenou sražená. Dlouhé ruce, veliké nohy, v těle krmený šindel; vlasů deset šesti řadami, vysedlé čelisti i kosti lícní, čelo jako podvazek, nos dravčí, oči jedovaté, a s nosu po obou tvářích až přes bradu na krk modročervený oheň.

Hned přezděli jí ve vsi: plamennice. —

Sloužila u Štiky, řezníka. On, Štika, žádné holky s pokojem nenechal — vybrala si tedy paní plamennici, s tou zajisté dobře pochodí.

A pochodila. —

Plamennice sloužila u Štiků měsíc, dva a byli s ní spokojeni. Paní jen — „Anna, Anna“ — nebylo nad Annu. Ale ve vsi jen — plamennice.

Řezník na vsi — kde bydlí tu bydlí, a krám má leckde v komoře.

Tak u Štiků. Krám měli ve staré, opuštěné panské kovárně a byt? Nejdřív v zámku v nádvorním křídle, potom v přepaženém sále zrušeného hostince, potom leckde v chalupě a na konec bydlili ve statku, při němž zůstaly toliko budovy dřevěné a doškové; pole rozkoupili sedláci a chalupníci. —

Ve stavení obytném byla sednice a za ní komora; prorazili do ní okno na sklep, a byl z ní „pokoj“. A jaký pokoj: strop dřevěný, podlaha z cihel, dvéře — jako u komory. Sem postavila paní Štiková svůj skleník, výražní postel, dřevěnou pohovku, starodávné vycpané židle — panské zařízení.

A že „pokoj“ byl nad sklepem a proti větru, vždycky v něm bylo chladno — někdy nesnesitelné.

Zde ve statku se Štikovi nejlépe líbilo. Měl tu všecko pohodlí. Chlévy koupil baráčník, postavil komín a měl „chalupu“, vlastní krov — jak hrdě říkal. Nic o to, že okénka byla jako dlaň, dvéře „do chléva“ — oplácal to hlinou, obílil a liboval si „ve svém“.

Štikovi zbyla stodola, z níž skorem všecko spalitelné bylo spáleno: vrata i perny i hambalek — ale to Štikovi nevadilo. Složil sem dříví,

v koutě udělal „chlív" a na mlatě, když pršelo, porážel. Chlév — drobet srovnaného dříví — byl takhle v létě na dobytek „přes noc" — v zimě dal ho k sousedu do chléva, neboť zde by mu byl kus do rána svatosvatě zmrzl.

V létě porážel raději za stodolou u studny pod starou jabloní; zde aspoň nemusil se obávat, že mu vyhákovaný kus ze ztrouchnivělého trámu na hlavu spadne. —

Bylo krásné letní ráno. Sluníčko dosud nevyšlo, a u Štiků na dvoře již šumno. Štika nemá ani lotu masa; včera ze dvora přivedl kus, aby ho porazil a uklidil, než bude parno.

Na rozsochaté jabloni upevněna kladka k zavěšení kusu, přes větev přehozen provaz, o kmen opřena řeznická širočina a krátké, těžké kladivo, podál čistá putna a dva tři škopíky; nože ležely poblíž na špalku.

Vyjde řezník, bílou kajdu, bílou zástěru, v ruce břitký nůž, kterýž pro jistotu ještě u studny na bruse obtáhl. A z „chalupy" u hnoje vyhnal se hlučně baráčník — pomáhá řezníkovi vždycky zabíjet — dobrý je ten kousek masa a všelicos jiného, kousek loje, dršťěk nebo hrnec krve — drobet krupek do ní, a nají se do syta všecka rodina.

A řezníku v patách plamennice.

„Vylízala" se tu, pane světa! Jakoby to nebyla ona — nebýt těch „plamenů", kdož by ji poznal. Zkulatěla a nakypěla — krom těch plamenů jako z másla. Ruce jakoválečky — a ráda je nosila obnaženy — napraná a naškrobená, jen šustila. Ale v tváři dosud dravčí rys a oči jedovaté a řeč, jako když branami po štěrku vláčí. —

Řezník odložil nůž a šel do stodoly pro kus.

Chlap jako hajduk: paže — dvě dubové rozsochy, tělo — vykloubený pařez, nohy rozviklané sloupy; na býčí šíji chundelatá hlava, srostlé obočí, orličí nos, vousy nic — a v celé tváři něco jako odlesk svalovité a kloubovité hmoty z kůže staženého dobytčete — znak násilnosti. —

Odešel do stodoly a ve chvílce vrátil se s kusem.

Statný, mohutný vůl, bílý do žlutava jako pěna na kalných vodách jarních. Veliké, sklenuté rohy trčí nad čelem, nozdry se chvějou, v oku přes tu chvíli mlžina — zvíře chvěje se neklidem a rozruchou, cítíc tu všude zaschlou krev a výpary řeznické.

Přivedl dobytče pod strom, svázal mu nohy, postavil je na místo přiměřené, aby, až padne, po ruce mu leželo.

Vůl, ztělesněné otroctví, kteréž není sobě vědomo vlastní síly, stojí zpitomělý ovzduším. —

Zde studnice čerstvé vody, košatá jabloň, sklánějící větve své skorem až k zemi, podál veliký špalek, statný bělavý vůl a bílá postava řezníkova, a to všecko v čistém, svěžím vzduchu jásajícího letního jitra. Na nebi krvavý zážeh červánků, a sluníčko jen vyskočit — aj, což tu mysl v přeludné vidině staletí letem přeskočí do starých, slovanských svatohájů, kde kněží a žreci za zpěvů božstvům příjemných a tance obřadného strojili se na úsvitě žertvu božstvům přinésti, obětujíce třebu povinnou, buď na usmíření viny, nebo k vyprošení milosti nějaké.

Klam a přelud dokonalý, a pravdou tu všední zjev skutečného života a potřeb denních. —

Baráčník chopil se provazů, jimiž zvíře svázáno, řezník postavil se s kladivem před hlavu jeho a sluníčko právě vyšlo a zazářilo plnou silou do očí zvířete, k usmrcení schystaného. A snad že sluukem z netečnosti vyburcován, vůl počal se plašit.

Řezník vznesl těžké kladivo k ráně, leč zvíře rázem hlavou uhnulo, a rána zasvištěla vedle.

„Hovado mizerné — hrom do tebe!“ láteří řezník. „Anna — pojď mu oči přikrejt,“ kývá na služku, a plamennice krokem plavným k zvířeti přistoupí a se strany oči mu přikryje — jako by se nechumelilo. A jak stojí smrti tváří v tvář, podívala se na pána, a ten, jak tu stál, maje ruce s kladivem k ráně napřaženy, pohled zachytil a v obličeji zrudl do temna.

Třeskla rána, plamennice uskočila, baráčník trhl provazy, těžce zadunělo padající tělo zvířete na zemi, a již klečí řezník zvířeti v týle a ostrým nožem hrdlo jeho až k obratlům protíná.

Proud červené krve mohutně vytryskl z hluboké rány, však již tu stojí plamennice a do nádoby tryskající krev zachycuje a ve tváři blahost, jakoby růže na záhonu trhala.

Řezník, stoje na zvířeti, do taktu našlapuje a přivázanou nohou zvířete v útroby mu mlátí, aby z něho všecku krev vyčerpal, a očima chtivě hltá plamennici, která, nad zmírajícím zvířetem skloněna, krev zachycuje a bílou rukou v kouřící se a tryskající krvi labužnicky chlemtá a rozšířenými nozdrami vdechuje výpar prchajícího života; div, že v surové vášni tu bílou, kulatou ruku svou do rozšklebené rány nevhrouží.

Odporno.

Krev přestává téci, plamennice vylévá poslední do připravené putny. V tom zpozoruje, že zkrvavila si okraj čisté, naškrobené sukně, obličej její zuřivě se svraští, dravčí rys sešklebí se odporně a noha její kopne do hlavy dodělávajícího zvířete, jehož pohaslé oko na ni se upírá: „Tu máš, neřáde — čistou sukni mám zmazánu —“ a hlas její jest jako skřehot hubňavé potvory.

— Neženská — nečlověk. — Až i hrubý baráčník se zarazil a kamsi odešel.

Řezník seskočil se zvířete rovnou k plamennici, vášnivě a zuřivě seštípal její obnažené, zkrvavené ruce a jen ji shltnout nebo rozdrtit.

A plamennice jen se labužnicky usmála. —

Dvě duše spřízněné společnou choutkou hodokvasu, libující si v zápase smrtelném a proudech teplé krve. —

Řezník obrátí se k poraženému zvířeti a spatří ženu svou podál stojící, kteráž celému výjevu přihlížela a také hned porozuměla.

Srostlé obočí jeho se svraštilo, žíly na čele naběhly, obličej vztekem se zkřivil.

„Co ty tu zevluješ — kdybys raděj snídani vařila — jen bloumat, k ničemu na světě ne — jen tě živit — ty bestie!“ řve Štika na ženu, kteráž, nevalně jsouc polekána, stojí dosud jako socha.

Za chvíli obrátila se a mlčky vešla do stavení; ve dveřích jen se mihla štíhlá, drobná postava její.

V očích nic — všecky slzy už dávno vyplakala, jen do hrdla jí něco vskočilo, co hrozilo ji udusit. A kéž by udusilo! Tak, tedy i plamennice . . .

Usedla u kamen na lavici a v přeletu zamyslila se nazpět životem.

Byla dcerkou z úřadnické rodiny, kde byl zvučný titul a věčný nedostatek. Otec zemřel, pense vypadla hůř než chudičce, a zevní nátěr často hlad zakrýval.

Ale dle stavu se žilo: prostřeno vždycky musilo být a ubrousky na stole a příbory a sklenice na táckách, a byť nebylo k hostině nic kromě brambor a vody.

Maminka — milostpaní — vždycky župan a čepeček a za pasem svazek klíčů — bůhví od čeho. A klíči chřestila a rachotila přes tu chvíli — snad aby spíše vážnosti si zjednala. Maminka mluvila „nóbl“ rozfňukaným hlasem, protahovala a krátila slova na pitvory — a dceruška ve všem věrně po ní.

Dceruška dospěla — a ženich — nikde nic. A maminka pořád věřila, že přijede ženich ve stu — vždyť dcerka je přec z úřadnické rodiny — má „nóbl“ vychování — je hezká.

Všecko s pravdou, ale v kapse nebylo krejcaru a proto ženichové drželi se o dům dál.

V domě, v němž s matkou bydlila, byl dole řezník, a jeho chasník nadbíhal slečince se shora. A slečinka, když nikdo nešel, byla ráda, že ji aspoň někdo chce. I maminka si to řádně rozmyslila. Lepší řezník než nikdo. Aspoň nebude mít nouze a hladu — až sliny se mamince sbíhaly v ústech, když si vzpomínala na tu vůni a na ty pekáče masa dole u řezníka.

„Jen si ho vezmi — bude-li tě chtít. Budeš mít všeho dost, budeš dělat paní, muž bude si tebe vážit, že jsi z lepší rodiny. A že je řezník hrubec? — Musí být, ale to jen v živnosti; doma je takový, jakého si žena dovede udělat. Víš, jak se tatínka vouřadě báli, a doma poslech' na slovo — jen hleď, aby si tě vzal — má prý peníze po rodičích do živnosti — na koho pak budeš čekat,“ radila matka.

A dceruška poslechla. Jen že maminka zapomněla, že není každý muž takovým, jakým byl její manžel, a že dceruška nemá výbojné povahy maminčiny, nýbrž trpnou tatínkovu.

Vzala si řezníka a zakoupili si živnost na vsi, kde se Štikovi lépe líbilo než v Praze.

Mladá, nezkušená a rozfňukaná slečinka z Prahy řeznicí na vsi! — Zasaď křehkou bazaličku ze zaokení na bramboříště — bude to totéž.

I mladý řezník záhy poznal, že chybil. Jeho lákala hezká, titěrná a mazlící se slečinka, lákala ho chorobná zvláštnost jejího zjevu; ve svém neusazeném, vířícím ještě mládí cítil touhu po něčem jiném, než po buclatých, řízných a jarých ženských zjevech, jichž bývá ustavičně plno v krámě řeznickém. A řezník — což by po něm bylo, kdyby nebyl od řeči, a ta řeč jest samý med. Zachtělo se mu náhle zahráti si místo tvrdé ocilky a břitkých nožů s lehýnkým pápeřím roztřepených a neurčitých chrysanthem hřbitovní vůně, chtěl okusit mdlé chuti černých moruší a — vzal si svou ženu, laskaje se s ní vylhanými city sladkých řečí.

Záhy však rozptýlil se mlhavý přelud mladického výstřelku a — bylo již pozdě. Mdlá moruše a neurčitá chrysanthema se svou hřbitovní vůní zprotivily se muži, který uvykl v ustavičném zápase měřit sílu života svalnatou paží, a širokým proudem všedních potřeb razit si cestu bezohledným bojem.

A ona? Když seznala pravou podstatu povahy manželovy, když poznala a zakusila tvrdou a výsměšnou krutost jeho, tu v malomoci své zoufalým pláčem hleděla obměkčiti mysl jeho, čímž ale jen ještě k větší zuřivosti a krutosti jej ponoukala. —

Přeběhla léta; matka dávno jí zemřela, a ona všecky slzy již vyplakala a vlékla život svůj v tupé netečnosti. Žila, a proč žila? Dítek neměla, muži byla jen k ranám, k nadávce a k úštěpkům.

Nedovedla se poměrům přizpůsobit, nedovedla vyhnouti se nutnému zlu nebo mu hrany obrousit. Byla v povaze podajnou, měkkou hlínou, do níž vtiskly se všecky tvary a titěrnosti, matkou její hlásané; však jakmile dostala se do ohně života, všecky tyto vtištěné zvyklosti a titěrnosti ztvrdly na kámen a povaha její ztrnula tak, že nebyla schopna změniti se a přizpůsobiti novým okolnostem.

V jednom však se matka její přece nemýlila: nedostatku nikdy nepocítila. Muž její staral se o domácí potřeby poctivě — snad ze zvyku či zděděné po otci vlastnosti.

A jeho choť mohla hráti si na paní, jako hrávala si maminka, byť i panství její často smutně a směšně dopadalo.

Nosila župany a čepečky a za pasem klíče; a byť to muž její v záchvatu hněvu nesčíslněkrát s ní strhal, zas si jiné pořídila.

Prostíralo se na stůl se vší titěrnou přesností, od parátka až po kroužek na ubrousku, a mohl to muž její tisíckrát se stola sházet a rozmetat, zas znova a znova se tak prostíralo.

K práci nebyla; darmo ji muž třískal a mlátil — marno: prát nebo mýt nebo jinou hrubší práci — uchovej pane! — neudělala to, ne a ne. Zjankovatěla.

A tak se stalo, že měli u Štiků služky, ač nebyla práce ani pro paní ani pro služku.

Muž se doma nezdržel; tu za obchodem po vsích nebo ráno v „krámě“; a nebylo-li obchodu, vyseděl celé dny a večery v hospodě.

Ženy nenáviděl do té míry, že nikdy ji neoslovil; když bylo třeba nějakého rozkazu, nařizoval služce. A žena, když muž byl doma, seděla leckde v koutku jako puťka.

Muž byl jí nevěren; věděla to a netrápilo jí to. I on se valně neskrýval — jen tak aby nebylo lidských řečí — o ženu mu nešlo.

Držel se služkami, a paní, i když při nevěře ho postihla, nestěžovala si před ním. Až po nějaké době vždycky se jí to rozleželo v hlavě, a ona — jako ten voják, jenž ví, že uteče-li se stráže, bude zastřelen, a uteče přece: pustila se do služky a sužovala ji a týrala ji a každému do podrobna všecko vyprávěla. A bylo řečí, pomluv a pohoršení ve vsi, služka musila utéci, a Štika zbil a ztřískal ženu, že to vždycky odstonala. Ale nic naplat: s jinou služkou bylo zase tak.

Teprve v plamennici zdálo se jí i lidem ve vsi, že nalezen klíč míru a pokoje u Štiků.

A teď na porážce přesvědčila se paní, že muž i s plamennicí je srozuměn. Věděla, jak bude teď: bude plamennici týrat a sužovat, bude ji stopovat, až ji při činu postihne; potom všecko zas po vsi rozhlásí, plamennice uteče a muž ji zase zbije. —

Jankovitost. —

O tom všem věděl i muž, a hněv i záští oproti manželce vzkypěly v něm na bod nejvyšší.

Jen plamennice byla klidna a vysmívala se pánovi.

To by bylo zle, aby se taková ovce vrtohlavá zkrotit nedala. —

A zase bylo klidno u Štiků, jen vzájemný poměr byl vyjasněn a dle toho místa zaujata.

Paní teď jen oči a uši. Sličná dříve tvář seškareděla; kolem úst hluboká bolestná rýha, všecek obličej do ustavičného fňuku stažen a nad to v celé tváři cosi tupého, připitomělého od těch nespočetných ran. Bylo s podivem, že dovedla ještě tak slídit. A plamennice nic; i myška často ostražité kočce uklouzne, natož, aby neuklouzla plamennice vrtohlavé paní.

A sužovat a týrat? Dávno již plamennice vylomila paní zub a vrch v domě opanovala; kdo poslušen býti musil, to byla paní. —

Prchaly dni a měsíce, a paní dosud ničeho nevypátrala. Věděla, že plamennice s ní hraje jako kočka s myší, a pudem hnána, neustávala slídit.

Až přišla zima i mrazy třeskuté.

A jednou v noci odehrálo se u Štiků zase poslední dějství dramatu se služkami: muž bil a třískal ženu ve slepém vzteku.

Jen že plamennice neutekla.

Nešťastná paní nelidsky křičela, a muž mlátil ji jako posedlý.

V tom skočila plamennice ke kamnům, strhla utěrák, svinula jej v okamžení, vrhla se k paní, jíž muž po zemi smýkal, a rázem do úst jí jej vrazila.

Paní se zalkla, ztichla ovšem na ráz a v nejbližší chvíli chtěla z úst svitek vyrvati. Leč plamennice klečela jí na ruce a druhou rukou pevně jí k zemi tiskla.

„Budete ji třískat — potom je samá rána, odstůně to, každému rány ukazuje, a řečí je hned plná ves. — Však ona zkrotne. — Podejte sem něco, zavážeme jí ruce,“ rozkazuje plamennice klidně pánovi.

Pán přinesl poslušně kus šatu a svázali společně paní ruce.

„A teď ještě nohy — mohla by něco provést — pro lidské řeči,“ zas plamennice. „Tak — a teď s ní do ‚pokoje‘. Však ona zkrotne,“ dodala ďábelsky.

A pán poslušen chopí ženu a prásk s ní na ledové cihly v „pokoji“. Venku byl krutý, třeskutý mráz a v pokoji zrovna tak.

„Tak — Fininko — tady bude ležet, až se umoudří. Jazyk pěkně za zuby. No, tak vidí, co z toho má: mezi lidi teď ani na krok nesmí — o to já se postarám — a jak hlesne — tady bude vždycky takhle hajat, nebo ve sklepě,“ posmívá se plamennice. A zavřela dvéře.

Otrlý řezník byl jako u vidění. Ejhle — ženská — a ten rozum a důvtip! Kdež by on na tohle připadl, a je to tak dobré. Co s ní, pitomcem zlořečeným — tohle je nejlepší prostředek, ji zkrotit. A bude bez lidských řečí. V divoké vášni a šíleném obdivu za plamennici krve by byl nacedil.

Vyndali zas paní z „pokoje". Jak dlouho tam byla, nevěděli oni, nerci-li ona. Plamennice svitek z úst jí vyndala — paní nic, jen očima podivně koukala. Rozvázali ruce a nohy skorem ztuhlé — paní se ani nepohnula. Plamennice nalila jí do úst hodně rumu, dali ji do postele a dobře.

Ráno paní byla sice živa, ale rozum její byl pomaten. Ztratila paměť — nemluvila. Ležela v posteli, a horečka lomcovala vším tělem.

Štika se zarazil.

„Ale — vždyť zas bude dobře — ze všeho se vykřesá — prozatím nemusí nikdo nic vědět — dám jí studené obklady — to ten rum ji tak rozdělal," chlácholila plamennice.

A stalo se tak na vlas — jenže rozum a paměť na vždy byly pryč a řeč skoro také. Netrápil se proto Štika, muž, nerci-li plamennice. Mají pokoj.

„Štiková se zbláznila," šel po vsi hlas a tajně mluvili všickni: „Toť, že tím vinna plamennice." Ale jak a kterak — těžko říci — „pokoj" jest němý a slovo bláznovo větrem učiněno jest.

A plamennice, ač všude u lidí v nenávisti, byla spokojena. Vládla v domě neomezeně, Štika byl vesel a radosten, a paní jako čubička: „Jdeš do kouta!" — a šla.

Byla jako velké staré dítě. Celé dni vyhrála si s dětmi na návsi, šila jim panny z hadrů, a děti nevolaly ji paní Štikovou, nýbrž Fininkou, jak jí matka doma říkávala.

Plamennice před lidmi: paní sem, paní tam, ale když s ní byla sama, zaháněla ji: „Pepka — jdeš!"

Krmili ji pravda dost, ovšem jen pro lidské řeči, ale ona přece scházela.

A jednou z rána rozklinkal se v zámku na věži umíráček: paní Štiková v noci zemřela.

Nikdo nevěděl kdy — nejméně muž a plamennice.

Oči měla ze široka otevřené a v nich všecku hrůzu a všecko utrpení svého života. Dobře jí teď a blaze. —

Po vsi jako když jarní voda vře pod zvetšelým ledem. Jen ty ledy ohledů prolomit a vrhnout se na plamennici.

O pohřbu paní Štikové celá ves byla na nohou, hlavně ženské; bylo i mnoho přespolních. A repot a šepot netajený a poznámky nezastřené.

Štika byl o pohřbu podnapilý a plamennice vykračovala si v nových, černých šatech. —

Kněz domodlil se u otevřeného hrobu, vykropil jej i rakev; a zástupy, tísnící se kolem hrobu — rozčileně a hrozivě sebou pohnuly.

Postavili rakev na kladky, provazy podložené, vytáhli kladky a rakev spuštěna do hrobu. První, jenž hrudu na rakev hodil, byl manžel. Hodil a pospíchal odtud, jak ho půda pod nohama pálila.

Lid již hlasitě reptal. A když i plamennice sehnula se, aby hlínu do hrobu vhodila, propukla nevole.

„I ty juchajdo nekalá — ještě hrudy chceš na ni házet, když jsi ji beztoho jen ty do hrobu připravila!“ vykřikla jedna z nejblíže stojících žen a jako divá vrhla se na plamennici, rvouc a drásajíc ji a bijíc, kam se nahodilo. A mžikem všecky skorem ženy na ni se vrhly, a povstal křik na místě posvátném a bezuzdná vřava.

„Ty vydrbíno — ty kopřivnice — protivo znamenaná — basiliško jedovatá — ty muří noho potměšilá — potvoro neženská — zabte ji — uškrťte — ať zmiji země nenosí —“ křičely ženy v divé směsici. Marně napomínal kněz, marně bránili muži. Konečně roztrženo divoké klubko žen, a plamennice vyskočila — porvaná a potrhaná skorem do naboty — pobitá a potlučená, s pocuchanými, prorvanými vlasy.

Tak zřídily ji trestající ženy.

A plamennice skokem ze hřbitova a domů; nežli lidé vrátili se z pohřbu, utekla ze vsi, s nůší do vrchu napěchovanou.

Jako když ji země pohltí: ani vidu po ní, ani slechu.

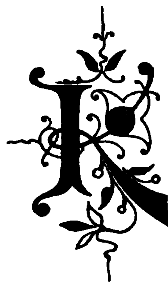
Jen Štika věděl asi. Prodal živnost a odešel za plamennicí. Po čase rozhlásilo se ve vsi, že si ji vzal za ženu.

Leč, jakého štěstí spolu došli, o tom nikdo nezvěděl.

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

dyž šla kolem něho, zdálo se jí, že jest šťasten z tohoto setkání a poděkovala mu úsměvem.

Prosil, by dovolila mu doprovodit ji několik kroků. Kráčeli spolu. Na tomto místě vysoké domy ustoupily, a ukázal se pruh oblohy.

Řekl, že poznal ji z dáli dle souladu jejích obrysů a pohybů, jež ji charakterisují.

„Krásné pohyby jsou hudba očí,“ pravil.

Odvětila, že velice miluje chůzi, že jest jí to radostí i zdravím.

On také liboval si v dlouhých procházkách v městech a v krásném venkově. Tajemství dlouhé cesty ho lákalo. Miloval cestování. Ačkoliv stalo se nyní obecným a snadným, uchovalo si pro něho své mocné kouzlo. Viděl zlaté dny a průhledné noci, Řecko, Egypt, Bosporus. Však k Italii vracel se vždy jako k pravé vlasti své duše.

„Pojedu do Italie příštího týdne,“ pravil sochař. „Chci spatřit zase Ravenu, snící pod černými sosnami pustého pobřeží. Byla jste v Raveně,

madame? Jest to kouzelný hrob, kde objevují se zářivé přízraky. Kouzlo smrti jest tam. Mosaiky sv. Vitala a dvou sv. Apolinářů, s jejich barbarskými anděly a s císařovnami ozářenými aureolou, budí dojem příšerného Orientu. Hrob Gally Placidie, oloupený dnes o své zlaté ozdoby, jest děsivý. Díváme-li se skulinou sarkofagu, zdá se nám, že vidíme tam ještě dceru Theodosia, sedící na svém zlatém křesle, ztuhlou a vzpřímenou, v šatu posetém drahokamy a ozdobeném vyšívanými výjevy ze Starého Zákona. Krásná, krutá tvář její ztvrdla a zčernala od balsámů, ebenové ruce spočínají nepohnutě v klínu. Třináct století seděla v této smuteční velebnosti, potom dítě jakési, prostrčivši svíčku otvorem hrobu, spálilo tělo i s drahocenným šatem."

Paní Martinová tázala se, co za svého života dělala tato zesnulá, tak tvrdošijná ve své hrdosti.

„Dvakrát byla otrokyní," pravil Dechartre, „a dvakrát stala se císařovnou."

„Byla patrně hezká," prohodila paní Martinová. „Příliš živě vylíčil jste mi ji v jejím hrobě, děsí mě. Nepojedete do Benátek, pane Dechartre? Nebo jste již přesycen gondolemi, průplavy lemovanými paláci a holuby z náměstí sv. Marka? Přiznávám se, že miluju posud Benátky, ačkoliv jsem tam byla třikrát."

Udal jí své příčiny. Miloval také Benátky. Ale pokaždé když tam jel, stal se ze sochaře malířem a dělal studie. Byl by tam chtěl malovati vzduch.

„Jinde," pravil, „i ve Florencii nebe jest vzdáleno, úplně ve výši, úplně v pozadí. V Benátkách jest všude; hladí zemi i vodu, objímá s láskou dómy i mramorová průčelí a vrhá do třpytného prostoru své perly a křišťály. Krásou Benátek jsou jeho nebe a jeho ženy. Jaká krásná stvoření jsou Benátčanky! Těla útlá, štíhlá a přece plná pod černým šálem. Kdyby z těchto žen nebyly než kosti, i na těchto kostech nalezl by se půvab jejich rozkošného vzrůstu. V neděli v kostele tvoří pohyblivé, usměvavé skupiny, směs kyčlí poněkud zašpičatělých, elegantních šíjí, kvetoucích úsměvů a ohnivých pohledů. A vše to sklání se s nevýslovnou měkkostí a hravostí, když ubírá se kolem vážný kněz s hlavou Vitellia, nesoucí kalich a provázený dvěmi choralisty."

Dechartre kráčel krokem nestejným, dle svých myšlenek, tu spěšných, tu zdlouhavých. Tereza šla pravidelněji a snažila se předstihnouti ho. Pohlížeje na ni se strany, shledal při ní štíhlost a pevnost postavy, jež tak miloval.

Všiml si, jak čilé pohyby její hlavy uváděly v lehký pohyb větvičku jmelí na klobouku.

Bezděky oddával se kouzlu tohoto téměř důvěrného setkání s mladou, skoro neznámou ženou.

Přišli k místu, kde rozvírá se široká třída s čtyřmi řadami platanů. Ubírali se podél zdi s mříží, jež na štěstí zakrývá ošklivost vojenských budov, rozkládajících se v pozadí na nábřeží.

Když přišli dále, jevila se řeka pod mléčným nádechem, jenž ve dnech bezmlžných leží na vodách.

Nebe bylo jasné.

Světla ve městě mísila se s hvězdami.

„Minulého roku v Benátkách, každého rána vídal jsem blíže svého bytu přede dveřmi, povýšenými o tři stupně nad průplav, obdivu hodnou dívku, s malou hlavou, s kulatou a pevnou šijí, se štíhlými boky. Byla tam v slunci i v dešti, čistá jako amfora, opojná jako květ. Usmívala se. Jaká ústa! Nejkrásnější klenot v nejkrásnějším osvětlení! Časem jsem zpozoroval, že tento úsměv platí pekařskému pomocníku, ubírajícímu se za mnou s košíkem na hlavě.“

Na rohu krátké ulice, směřující k nábřeží, paní Martinová uvolnila krok.

„Pravda, v Benátkách jsou krásné ženy?“ pravila.

„Jsou skoro všechny hezké, madame. Mluvím o dcerách z lidu, ty ostatní jsou jako všude.“

„Ostatní? Tím chcete říci ženy ze společnosti? Vy jich nemilujete?“

„Ženy ze společnosti? Oh! Jsou mezi nimi rozkošné! A milovat je? To jest věc velice choulostivá!“

„Myslíte?“

Podala mu ruku a rychle zabočila kolem rohu.

V.

Toho dne obědvala Tereza sama se svým chotěm. Stůl byl menší a nebyly na něm nádherné podnosy a zlaté svícny jako minule.

Manžel hovořil o denních událostech, a Tereza pohroužila se ve své zachmuřené myšlenky.

Zdálo se jí, že kráčí mlhou, a že jde daleko, úplně sama.

Cítila jakousi žalost, klidnou a téměř příjemnou.

Viděla neurčitě v mlhách, jak černí andělé vznesli pokojík z ulice Spontiniho na vrcholek Himalaje.

A muž, s nímž byla v tom pokojíku, ztrácel se a mizel v dáli, obléknje si prostě své rukavičky.

Počala si ohmatávati tepnu, aby se přesvědčila, že nemá horečky. Náhle probudilo ji silné zazvonění stříbra o talířek.

Slyšela, jak její manžel pravil:

„Drahá přítelkyně, Gavaut měl dnes ve sněmovně výbornou řeč. Jest obdivu hodno, jak ozdravěly jeho myšlenky a jak umí zasáhnouti vždy do živého. Oh! Velice získal!“

Neubránila se úsměvu.

„Ale milý příteli, Gavaut jest ubožák, jenž nemyslil nikdy na nic, než jak by pronikl ku předu. Pojímáte ho ve světě politickém skutečně vážně? Věřte, v ženě nebudil nikdy illusí, ani ve své! A přece ke vzbuzení této illuse není mnoho třeba, ujišťuji vás.“

Pak dodala kvapně:

„Víte, že miss Bellová mě pozvala, abych ztrávila u ní měsíc ve Fiesole. Přijala jsem, odjedu.“

Méně překvapen než nespokojen otázal se, s kým pojede.

Bez váhání odvětila:

„S paní Marmetovou.“

Nebylo, co by namítal. Paní Marmetová byla společnice vší úcty hodná. Otázal se pouze:

„Dohodla jste se již s ní? A kdy hodláte odjeti?"

„Příštího týdne."

Byl tak moudrý, že pro okamžik neodmlouval jejímu předsevzetí; soudil, že odpor rozmar její jen by upevnil a uspíšil uskutečnění záměru. Vytáčel se:

„Cestování jest zajisté příjemná zábava. Myslil jsem, že bychom mohli na jaro navštíviti Kavkaz, Turkestan a Zakaspicko. Jest to země zajímavá a málo známá. Generál Anenkov dá nám k použití povozy, celé vlaky na dráze, kterou vystavěl. Jest mým přítelem, a vy se mu velice líbíte. Dá nám průvod kozáků. Nebude to dělat špatný dojem."

Chtěl dotknouti se její ješitnosti, nemoha představiti si, že nebyla by, jako on, ovládána tímto citem.

Odvětila nedbale, že by taková cesta byla snad hezká.

Tu jal se velebiti vrchy Kavkazu, stará města, bazáry, oděvy, zbraně. Dodal:

„Vzali bychom s sebou několik přátel, princeznu Seniavineovou, generála Larivièra, možno Pavla Vence nebo Le Ménila."

Odvětila s krátkým úsměvem, že mají ještě dost času vybrati si společníky na cestu.

Stal se pozorným, pečlivým.

„Vy nejíte. Pokazíte si žaludek."

Nevěřil ještě v její náhlý odjezd, ale byl jím přece znepokojen.

Ač žili oba úplně svobodně, nebylo mu přece volno bez ženy. Byl spokojen jenom když domácnost byla v pořádku a žena v jejím čele. Mimo to rozhodl se, že mezi saisonou dá dva nebo tři veliké obědy politické. Strana jeho rostla. Byl to okamžik, kdy musil dodati si váhy a lesku. Pravil tajemně:

„Mohou se naskytnouti okolnosti, že budeme potřebovati pomoci všech svých přátel. Sledovala jste běh událostí, Terezo?"

„Nesledovala, milý příteli."

„To mé velice mrzí. Máte jasný úsudek, otevřenou mysl. Kdybyste byla sledovala běh události, byla byste překvapena proudem, jenž vede zemi naši k mínění umírněnému. Země jest syta přemrštěností. Přijde den, kdy bude nutno zaměniti ministerstvo Kazimíra Periera jinými muži, a ten den . . ."

Umlkl. Poslouchala ho skutečně velice málo.

Přemítala, byla smutná a zklamaná.

Zdálo se jí, že hezká žena, která tam kdesi ve vlahém šeru uzavřeného pokojíku nořila své bosé nohy do kůže medvědí, a jíž milenec dával polibky na šíji, když svíjela si vlasy před zrcadlem, že to nebyla ona, že nebyla to ani žena, jíž by příliš znala, nýbrž dáma, jejíž záležitosti jí nebavily.

Jedna jehlice, špatně zabodnutá do jejích vlasů, jedna jehlice z oné skleněné nádobky, vysmekla se a vsunula se jí za krk. Zachvěla se.

„Bude nutno dáti dva nebo tři obědy politickým přátelům," pravil pan Martin. „Sblížíme někdejší radikály s muži naší společnosti. Bude

dobře nalézti také několik hezkých žen. Mohla by se snad pozvati paní Bérardová de la Malle. Co o tom smýšlíte?"

„Ale milý příteli, víte přece, že příštího týdne odjedu . . ."

Zůstal zděšen.

* * *

Odebrali se oba mlčky a zasmušile do salonku, kde čekal Pavel Vence. Přicházel často z večera, po přátelsku.

Podala mu ruku.

„Těší mě velice, že jste přišel. Loučím se s vámi na krátkou dobu. Paříž jest chladná a černá. Tato roční doba unavuje mě a činí smutnou. Ztrávím šest neděl ve Florencii u miss Bellové."

Pan Martin-Bellème pozvedl oči k nebi.

Vence otázal se jí, nebyla-li už několikrát v Italii.

„Třikrát. Ale nic jsem neviděla. Tenkrát chci vidět, vrhnouti se na vše, ponořiti se do všech věcí. Z Florencie učiním výlety do Toskanska, do Umbrie. A na konec zajedu do Benátek."

„Učiníte dobře. Benátky jsou nedělním odpočinkem ve velikém týdnu božské tvůrkyně Italie."

„Váš přítel Dechartre vyprávěl mi pěkné věci o Benátkách, tamní vzduch rozsévá prý perly."

„Ano, v Benátkách vzduch jest kolorista . . . Ztrávil jsem rozkošné dny v Toskánsku. Chtěl bych tam opět zajeti."

„Navštívte mě tam."

Povzdychl.

„Noviny, knihy, denní zaměstnání!"

Pan Martin pravil, že nutno pokloniti se před těmito důvody, a že články a knihy pana Vence dělají lidem příliš veliké potěšení, než aby bylo dovoleno vyrušovati ho z jeho práce.

„Oh! mé knihy! . . . Člověk neřekne v knize nikdy nic z toho, co chtěl by říci! . . . Vyjádřiti se není možno! . . . Ah, ano, dovedu mluviti svým perem jako kdokoliv jiný. Ale mluviti, psáti, jaká bída! Jaká to bída, ta malá znaménka. z nichž jsou utvořeny slabiky, slova, věty! . . . Co stává se z myšlenky, z krásné myšlenky v těchto ošklivých, všedních hieroglyfech? A co učiní čtenář z mé popsané stránky? Řadu nesprávných výkladů, obrácených smyslů a nesmyslů. Čísti, poslouchati, toť překládati. Jsou, možno, krásné překlady. Však nejsou překlady věrné. Co jest mi po tom, že obdivují se mým knihám, když obdivují se jen tomu, co sami do nich vložili? Každý čtenář vkládá vidiny své na místo našich. My povzbuzujeme jen jeho obraznost. Jest hrozno dávati látku k takovým cvičením, jest to žalostné zaměstnání."

„Vy žertujete," pravil pan Martin.

„Nemyslím, odvětila Teréza. „Pan Vence pozoruje, že duši nelze proniknouti duší, a trpí tím. Cítí se osamělým se svými myšlenkami a se svým pérem. Ať děláme cokoliv, vždy jsme jen sami na světě. To chce říci. Má pravdu. Lidé vyjadřují se stále a nerozumějí si nikdy. Ale povězte mi, prosím vás, o svém příteli Choulettovi. Již ho nikdy nevídám."

Vence odvětil, že Choulette jest té doby velmi zaměstnán obnovováním třetího řádu sv. Františka.

„Myšlenka k tomuto dílu, madame, přišla mu způsobem obdivu hodným. Přišla mu jednoho dne, když šel navštíviti Marii do ulice za nemocnicí, do ulice vždy vlhké, s domy hrozícími sesutím. Víte, že tato Marie jest světicí a mučenicí, činící pokání za hříchy všeho světa. Choulette trhl zvonítkem, otřelým návštěvníky za dvě století. Buď že mučenice nacházela se u vinárníka, kde bývala velice často, nebo že byla zaměstnána ve svém pokoji, slovem, neotevřela. Choulette zvonil dlouho, a tak silně, že zvonítko i se šňůrou zůstalo mu v ruce. Jsa obratný v pojímání symbolů a v pronikání skrytého smyslu věcí, pochopil ihned, že tato šňůra neutrhla se bez svolení vyšších mocností. Vyžádal si ji. Byla zčernalá a lepkavá. Udělal si z ní pás a seznal, že jest vyvolen, aby uvedl k stavu prvotní čistoty třetí řád sv. Františka. Odřekl se krásy žen a rozkoší poesie, slávy i požitků, a jal se studovati život a nauku onoho světce. Však přes to přece prodal svému nakladateli knihu, nazvanou „Klam smyslů“, jež, jak pravil, obsahuje popis všech druhů lásky. Lichotí si, že jeví se ve své knize hříšným s elegancí. Však kniha nepřekáží nikterak jeho podnikům mystickým, podporuje je spíše a sice v tom smyslu, že za peníze, jež za ni dostane, a jichž by nebyl dostal za knihu cudnou, bude moci vykonati cestu do Assisy.“

Paní Martinovou vypravování bavilo.

„Ach! vezmu ho tedy s sebou do Italie!“ zvolala. „Pane Vence, vyhledejte ho, přiveďte ho. Odjedu příštího týdne!“

Pan Martin omluvil se a odešel.

Paní Martinová prohlásila, že ji nikdo tak nebaví jako Choulette. Pavel Vence pokládal ho také za velikou výjimku v lidstvu.

„Jest v mnohém podoben světcům, jejichž neobyčejné životy čteme. Jest upřímný jako oni, citu nesmírně jemného a strašlivé prudkosti ducha. A pak jsou básně jeho skutečné básně duchovní, mnohem krásnější, než co v tom způsobu ve století XVIII. napsali biskupové u dvora a dramatičtí básníci.“

Přerušila ho:

„Musím gratulovati vám také k vašemu příteli Dechartrovi. Jest to výtečný duch.“

Dodala:

„Snad poněkud příliš uzavřen sám do sebe.“

Vence pravil, že dobře tušil, že bude ji interessovat.

„Znal jste jeho rodinu?“

„Znal. Jest jediným synem Filipa Dechartrea.“

„Proslulého architekta?“

„Ano. Zemřel velice mlád, zůstaviv vdově své a svému synu pěkné jmění. Jakub byl vychován matkou, jež ho zbožňovala. Nevím, bylo-li ve světě tak mocné něžnosti mateřské. Jakub jest sice rozkošný hoch, ale jest zhýčkané dítě.“

„Ale vypadá přece tak lhostejně, tak chladně ke všemu!“

„Nevěřte tomu. Jest to duch nepokojný a znepokojující.“

„Miluje ženy?“

„Proč se mě ptáte?"

„Oh! Nikoliv k vůli sňatku!"

„Ano, miluje je. Řekl jsem vám, že jest sobec. A jen sobci dovedou milovat ženy. Po smrti své matky měl po dlouhou dobu milostné styky se známou herečkou, Johanou Tancrèdovou."

Paní Martinová se na ni poněkud pamatovala. Nebyla příliš hezká, ale měla krásnou postavu a zamilované úlohy své hrála s jakýmsi nyvým půvabem.

„Žili skoro pořád pohromadě v domku v Auteuilu," pokračoval Vence. „Často jsem je navštěvoval. Nalézal jsem ho pohrouženého v snění, zapomínajícího modelovat figuru, jež před ním osychala, zahloubaného úplně v sebe sama. A ona štěbetala své úlohy. Měla pleť pokaženu líčidlem a něžné oči, byla hezká intelligencí svou a svou činností. Stýskala si mi, že jest roztržit a mrzut. Milovala ho velice a klamala ho jen proto, aby dostalo se jí úloh. A klamala-li ho, bylo to ihned odbyto, již na to nemyslila. Potom však dostala se do řeči s Josefem Springerem, od něhož doufala, že dopomůže jí ke Comédie-Française. Dechartre rozhněval se a rozešel se s ní. Ona pokládá nyní za výhodnější udržovati styky se svými řediteli, a Jakub shledává příjemnějším cestování."

„Želí jí?"

„Jak možno zvěděti, co děje se v duchu tak neklidném a pohyblivém, v duchu tak sobeckém a vášnivém, jenž miluje hlavně sebe ve všem krásném, jež nalézá."

Změnila rychle směr rozhovoru.

„A váš román, pane Vence?"

„Jsem u poslední kapitoly, madame. Můj ubohý ciselér byl už popraven. Zemřel s lhostejností nežádostivé panny, která nikdy necítila na rtech vřelý dech života."

Povstal a poroučel se.

Připomněla mu:

„Pane Vence, pamatujte, že mluvila jsem vážně. Přiveďte mi Chouletta."

* * *

Když se vracela do své komnaty, čekal na ni na chodbě manžel, oděný šatem z temně hnědého peluche, mající na hlavě, nad bledou, vyhublou tváří, jakousi čtverhranou čepičku.

Vypadal vážně. Než mohla vejíti do své komnaty, kynul jí, že by s ní rád promluvil.

„Drahá přítelkyně, nechápu vás! Chováte se s neopatrností, jež mohla by vám velice uškodit. Opouštíte svůj dům bez příčiny, bez záminky. A s kým chcete jezditi po Evropě? S bohemem, s opilcem, jako jest Choulette!"

Odvětila, že chce jeti s paní Marmetovou.

„Ale ohlašujete svůj odjezd všem a nevíte ani, může-li vás paní Marmetová provázet!"

„Oh! Dobrá paní Marmetová bude záhy připravena! Jen její psík ji zdržuje v Paříži. Zůstaví vám ho, abyste o něj pečoval."

„A ví váš otec o vašem záměru?“

Věděl, že jeho žena velice se bojí, aby otec její špatně o ní nesmýšlel. Byla to jeho poslední naděje.

„Váš otec jest pln moudrosti a taktu. Mýlil bych se velice, aby váš odjezd neshledával podivným. A nepřítomnost vaše bude tím nápadnější, že během tohoto období zákonodárného postoupil jsem do popředí. V takovém okamžiku neměla byste zříkati se povinností paní domu.“

Odvětila mu:

„Nudíte mě tím.“

A obrátíc se k němu zády, vešla do své komnaty, v níž se zavřela.

V posteli, jako obyčejně, otevřela knihu. Byl to román. An obracela roztržitě stránky, padl pohled její na tyto řádky:

„Láska jest jako zbožnost; přichází pozdě. Ve dvacíti letech není člověk ani zamilován, ani nábožný.“

„Ženy schopné veliké lásky jsou tak vzácné jako veliké kajicnice. Kdož dobře znají život a svět, vědí, že ženy neberou rády na svá něžná ňadra žíněné roucho lásky skutečné. I ženy povolané dlouho bojují proti strašlivé, hrozné moci lásky. Neboť opravdová vášeň jest vyprahlá pustina, palčivá Thebaida. Vášeň jest askese světská, stejně krutá jako askese náboženská.“

Teréza zavřela knihu a uvažovala, že jsou to myšlenky spisovatele, jenž nezná života.

Ona věděla dobře, že ve skutečnosti není ani žíněného roucha lásky, ani strašlivé síly, jíž žena by se bránila. Věděla, že láska jest jen kratičké opojení, z něhož člověk procitnuje poněkud smutný . . .

Kdyby však přece neznala vše? . . . Kdyby byla láska, do níž člověk s rozkoší se pohříží? . . .

Shasila lampu.

Sny její první mladosti vracely se k ní z hlubin minulosti . . .

VI.

Pršelo. Paní Martinová zamženými okny svého vozu viděla mlhavé obrysy davu, spěchajícího pod deštníky, na něž srčela proudem voda. Přemítala. Myšlenky její byly šedivé a neurčité jako pohled na ulice a náměstí, zastřené deštěm.

Již sama nevěděla, proč napadlo ji, aby jela na měsíc k miss Bellové. A této příčiny vůbec nikdy nezvěděla. Nejprve bylo to jako tenký pramének, ukrytý pod mechem, jenž později změnil se v hluboký a prudký ručej. Pamatovala si, že v úterý večer u oběda náhle řekla, že odjede; ale nestopovala této myšlenky až k jejímu vzniku. Nebyla to právě touha, aby jednala vůči Robertovi Le Ménil, jako on jednal vůči ní, co nutkalo ji k odjezdu. Ovšem shledávala výtečným, zajeti si do Italie, zatím co on loviti bude lišky. Robert, jenž vždy tak se radoval, když při návratu s ní se opět shledával, nenalezne jí tentokráte v Paříži. Pokládala spravedlivým, způsobiti mu tuto nepříjemnost. Ale spočátku na to nemyslila. A nyní také na to již nemyslila; pohnutkou jejího úmyslu nebyla opravdu

tato nevinná msta. Chovalať k Robertovi cit méně pikantní a tvrdší. Nechtěla ho hlavně tak záhy zase spatřiti. Ačkoliv poměr jejich nebyl přerušen, stal se jí přece cizincem. Jevil se jí mužem jako jiní, snad lepším než většina jich, pěkného zjevu a chování, čestné povahy, mužem, jenž dosti se jí líbil, ale příliš ji nezajímal.

Náhle vymkl se z rámce jejího života. Nerada si připomínala, jak těsně bývala s ním spojena. Myšlenka, že mu kdysi náležela, urážela ji nyní. Představa, že by se octla s ním společně v malém obydlí v ulici Spontiniho, byla jí tak trapná, že ihned ji zapuzovala. Raději věřila, že jakási událost neočekávaná, nevyhnutelná zamezí jejich schůzky: na př. konec světa! Pan Lagrange, člen Akademie věd, vypravoval jí minule o vlasatici, jež vynoří se jednoho dne z hlubin nebeských, setká snad se zemí a, zahalivši ji svým chvostem hořícím, spálí ji svým dechem, udusí zvířata a rostliny neznámými jedy a přivodí zkázu všech lidí, kteří zemrou za frenetického smíchu nebo v zoufalé ztrnulosti. Toto nebo něco jiného tohoto druhu byla by potřebovala pro příští měsíc. Nebylo tudíž nevysvětlitelno, že chtěla odjeti. Ale proč k tomuto přání po odjezdu mísí se jakási neurčitá, radostná předtucha, to nedovedla si vysvětliti . . .

Povoz zavezl ji do uličky La Chaise. Tam pod střechou vysokého domu, za pěti okny, vyhřívanými ráno sluncem, obývala od smrti svého manžela paní Marmetová v úzkém, ale velice čistém obydlí.

Hraběnka Martinová navštívila ji právě v den, kdy přijímala hosty.

V skromném saloně, lesknoucím se čistotou, našla pana Lagrange, jenž dřímal v křesle proti dobré dámě, něžné a klidné pod vínkem svých šedin.

Tento starý světácký učenec zůstal jí věren. Byl jejím nejlepším přítelem. Často spolu obědvali u bohatých tabulí.

Paní Martinová, jemná a štíhlá, v otevřeném kabátku ze soboliny, z něhož vyplýval proud krajek, probudila půvabnou září svých šedých očí starocha, jenž byl velice citliv vůči kráse žen.

On to byl, jenž minule jí vypravoval, jak nastane konec světa. A tázal se jí nyní, nebála-li se v noci této představy hořící a zkomírající země. Zatím co k ní mluvil s affektovanou galantností, pohlížela paní Martinová na mahagonovou knihovnu, jež zaujímala celou stěnu mezi okny. Nebylo v ní již knih, ale v nejhořejším oddělení trčela kostra, ležící mezi zbraněmi. Byl to zvláštní, úžasný zjev, zde v bytu dobré paní Marmetové etruský bojovník, mající na lbi přílbici ze zeleného bronzu a na polámané hrudi trosky pancéře. Spal, hrozivý a divoký, mezi bonbonierami, vásami z pozlaceného porculánu, soškami Panny Marie, a vyřezávanými drobnostmi, upomínkami z Lucernu a z Righi. Paní Marmetová ve svém stísněném postavení prodala knihy po svém manželu; ze všech starožitných předmětů, jež archeolog nasbíral, ponechala si jen tohoto Etruska. Ne snad proto, že by nebylo naň kupců bývalo; ale vdově zdálo se, že by s tímto bojovníkem v bronzové přílbici, ozdobené zlatým chocholem, ztratila jméno, jež důstojně nosila, a že by přestala býti vdovou Ludvíka Marmeta, člena Akademie.

„Upokojte se, madame,“ hovořil pan Lagrange, „vlasatice ještě tak záhy se neobjeví. Taková setkání jsou velice málo pravdě podobná.“

Paní Martinová odvětila, že nezná vážného důvodu, proč by země a lidstvo ihned neměly býti vyhlazeny.

Starý Lagrange rozkřikl se s hlubokou opravdovostí. Přál si velmi, aby tato katastrofa opozdila se co nejvíce.

Paní Martinová naň pohlédla. Na jeho lebce živořilo jen několik řídkých, černě nabarvených vlasů.

Víčka těžce visela mu přes usmívavé ještě oči. Kůže v prázdných záhybech spadala mu po žlutých tvářích, a pod jeho šatem dalo se hádati vyzáblé tělo.

Pomyslila si: „Ten miluje život!“

Paní Marmetová také si nepřála, aby nastal konec světa.

„Pane Lagrange,“ pravila paní Martinová, „vy obýváte hezký domeček, jehož okna vedou do Botanické zahrady? Zdá se mi, že jest radostno žíti v této zahradě, jež budí u mne vzpomínky na archy Noe z mé mladosti a na ráje v starých biblích.“

Ale on nebyl jím nadšen. Dům byl malý, sešlý a plný myší.

Uznávala, že nikde není člověku úplně dobře, a že všude jsou myši, ať skutečné nebo symbolické, zástupy tvorečků, kteří nás mučí. Však Botanickou zahradu měla velice ráda, bylo v ní též museum, jež by si byla přála navštívit.

Usmívaje se, šťasten, nabídl se, že ji tam provede. Byla to jeho říše. Ukáže jí tam nádherné povětroně.

Neznala povětroňů, ale pamatovala si, že v museu jsou kosti sobů, zpracované v různé náčiní prvními lidmi, a tabulky ze slonoviny, na nichž byla vyryta zvířata z druhů už dávno vymřelých. Tázala se, je-li tomu tak. Lagrange již se neusmíval. Odvětil s mrzutou lhostejností, že tyto věci spadají do oboru kteréhos jeho kollegy.

„Ah,“ pravila paní Martinová, „to nepatří do vaší vitriny!“

Všimla si, že učenci nejsou zvědaví, a že není dobře tázati se jich po něčem, co není v jejich vitrině. — Když Lagrange odešel, projevila hraběnka Martinová paní Marmetové své přání.

„Pojedu příštího týdne do Fiesole k miss Bellové, a vy pojedete se mnou.“

Dobrá paní Marmetová odmlčela se na chvíli, pak slabě odpírala a nechala se prositi, až nakonec svolila. (Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel Václav Cech.
Majitel a nakladatel Vladimír Čech. — Tiskem Aloisa Wiesnera.
V PRAZE. 1900.

Kniha XLIV. DUBEN. Sešit IV.

Devět romancí o Cidovi.

Parafrase romancera od Jaroslava Vrchlického.*)

I.

Cid se obraně práva zaslibuje.

(No me culpedes, si he fecho . . .)

„Nehaňte mne, jestli pomstu
podle práva vykonám,
soudcem jste mne jmenovali,
ač se zdám být děcko vám.

Ze všech jste mne vyvolili,
z mužů ze všech zralejších,
abych o skutcích již soudil,
ať již dobrých nebo zlých.

Pověsím-li toho lotra,
drzým nezvete pak mne,
každého tak ocejchují
také činy bezectné.

Chci se mstít co nejpřísněji,
pro žert v boj bych sotva šel,
neb kdo cti je bojovníkem,
žertů vždy jest nepřítel.

*) Ukázka z knihy k tisku uchystané „Cid v zrcadle španělských romancí“.

Pomněte, že soud můj přísný,
v žertu ať či v přísnosti
bude oštěp, jenž se nehne,
nezlomí v své pevnosti.

Pravda věrnosti je dcerou,
ať v tom žert či přísnost jest,
proti větru, proti proudu
hrdě skráň vždy bude nést.

Vzpomínám tu slova děda
(jeho duše v nebi již),
slovo to mi často říkal,
a to slovo každý slyš!

„Již i v nejútlejším mládí
kdo jsi šlechtic, řádem svým
právo učiň, práva drž se,
nejvíc, když jde o žert, šprým!"

A dle toho já se řídil,
mním, že dobře učinil,
ctného děda poslouchaje,
v kterém reka každý ctil." —

Takto před svým králem kleče,
Rodrigo svůj pohnul ret,
vůči svojím obžalobcům,
deset nebylo mu let.

II.

Stisk ruky.

(Cuidando Diego Laines . . .)

Diego Lainez v chmurné dumě
nad pohanou svého domu,
nad Abarky nad Inigy,
bohatší jenž, starší, k tomu

Znamenaje, sil že nemá,
pro vysoké svoje stáří
potupu že pomstít mrzkou
nikdy se mu nepodaří;

Nemoh celé noci spáti,
při kvasu též vesel býti,
neosmělil se zrak zvednout,
ani z domu svého jíti,

Ani osloviti druhy,
tak se zaryl do mlčení,
mysle, dechem hanby jeho
že by byli uraženi.

V boji s duší svou a v tísni
o čest svoji ku prostředku
odhodlal se sáhnout, který
nezůstal mu bez výsledku.

Povolal své syny k sobě,
nepromluvil, nezastýsknul,
ale řadou všem jim ruce,
čacké, mladé ruce stisknul.

Ne by čáry chiromantu
zbádal, jež snad v nich se kryjí,
nebývaly tenkrát zvykem
také čáry v Hispanii.

Ne, však čest mu dala sílu,
i přes šedivý vlas bílý,
i přes údů stuhlé svaly,
i přes chladem spjaté žíly,

Tak jim pevně tisknul ruce,
křikli všichni: „Zadrž, pane,
usmrtíš nás! Rci, co žádáš?
Co si přeješ? Hned se stane!“

Leč když k Rodrigovi přišel
skoro s beznadějí v duši,
ku cíli že svému dojde,
kdy se nejméně to tuší,

S planoucími zraky v ohni
jako tigr z Hyrkanie,
pravil k němu tato slova,
s odvahou v nichž vztek se kryje:

„Pustiž, otče, v zlé té chvíli,
v zlé té chvíli ruce naše,
nebýt otcem nám, já slovy
nepustil bych tě tak plaše.

Spíše touto rukou svojí
vyrval bych ti střeva z těla,
ruka má být místo nože
nebo dýky tam vjet měla!“

Zaplakal tu v plese stařec,
děl: „Ó synu duše mojí,
vzteklost tvá mou vzteklost ničí,
nevole tvá žal můj hojí!

Ten trysk hněvu, Roderigo,
v cti mé objev dobývání,
ztracená by pro vždy byla
bez tvých vítězících zbraní.“

Urážku jak řek' mu svoji,
meč mu dal, jej žehnal v smutku,
meč, jenž hraběte byl smrtí,
vznik všech Cida velkých skutků.

III.

Rozhodnutí Cidovo.

(Pensativo estaba el Cid . . .)

Kterak málo roků čítá,
přemítal Cid marným sněním,
aby pomstil svého otce
Lozanovým zavražděním.

Přemýšlel na strašnou rotu
soka svého, jenž v hor kruhu
Asturčanů čítal tisíc
v počet svojich věrných druhů.

Viděl u stavů jak říše,
u Fernanda, u Leona
jeho rada nejvíc platí,
jeho rámě nejvíc koná.

Ale vše to málo cení,
když má v mysli úraz prvý,
který moh' se přihoditi
Lain-Calvose vzácné krvi.

Od nebes ždá svoje právo,
od země zas místo k boji,
od otce ždá dovolení,
sílu paže od cti svojí.

Nedbá mladosti své něžné,
neb si zvyknul od zrození,
pravý syn že ctného reka
umře pro čest v zápolení!

„S hora snesl starou dýku
od Mudarry Kastilčana,
její pán že dávno zemřel,
stará jest a rezem tkána.

Přemítaje, tímto mečem
hanbu svoji moh' by mstíti,
dříve než s ním opásal se,
začal k němu hovořiti.

„Pomsti mne, ty čacký meči,
jakby páž má Mudarrova,
a tou jeho paží bojuj,
jakby jeho hanba znova.

Ovšem vím, ty zastydíš se,
když se uzříš v mojí dlani,
ale ty se nesmíš zardít,
o krok zřít mne při couvání.

Silného jak ocel vlastní
máš mne v poli bitvy zříti,
statečný byl pán tvůj první,
druhý nesmí horší býti!

Měl-li by k mé hanbě přece
přemoci tě pošetilec,
chci v svá prsa, meči, v hněvu
vrazit tě až po sám jilec!

Do pole! Čas pomsty vzešel,
hrabě Lozan poznej brzy,
jaké stihne pokárání
jeho pěst i jazyk drzý!" —

Odhodlán Cid pevně kráčí,
kráčí v pevném odhodlání,
smrtí hraběte než pomstěn,
hodina neprchla ani.

IV.

Cid pomstu vykoná.

(Non es de sesudos homes...)

„Není hodno moudrých lidí,
není hodno šlechty ctné
reka zhanět, více než vás
jejž svět chová v úctě své.

Všední, hrubí zlodějové
divé vaší zpupnosti
na kmetech by sotva mohli
také páchat vzteklosti.

Čin to nebyl bohatýrský,
z Leonu když muži jdou,
v obličej když bijí starce,
bohatýra do prsou.

Věz též, otec můj že byl to,
Laina Calvy čacký syn,
a že nesnášejí křivdy,
na jichž erb nepadl stín.

Jak jste moh' se odvážiti
kmeta udeřiti v líc,
jehož syn jsem? To jen mohl
učinit Bůh, nikdo víc!

Ušlechtilé jeho tahy
vzdal jste hanby mrákotám,
já však rozptýlím ty mlhy,
neb já sílu slunce mám!

Pouze krev smýt může skvrnu,
kterou pokálena čest,
krev to musí býti škůdce,
jestli soud můj správný jest.

Krev to vaše, násilníku,
jejíž horký vzteklý cval
štval vás ku potupě také,
a vám všecek rozum vzal.

Na mého jste vložil otce
ruku svoji před králem,
vzpomeňte! jej urazil jste,
vzpomeňte! syn jeho jsem!

Hrabě, vy jste jednal podle,
vyzývám jak zrádce vás,
pamatujte! Odměním se,
nevím, co jest strach a žas.

Zkrušil mne Diego Lainez
v kelímku své bolesti,
já na vaší falši toužím
důkaz síly provésti.

Ani smělost zápasníka
nemůž ničím prospět vám,
nebo do boje já s vámi
vlastní meč i koně mám!“

K hraběti tak Lozanovi
mluvil Cid Campeador,
činy svými jenž to jmeno
zasloužil si, hrdin vzor.

Zabil jej a tak se pomstil,
hlavu rázem jediným
srazil mu a spokojený
s touto klek před otcem svým.

V.

Hlava za hlavu.

(Llorando Diego Laines.)

V pláči dlel Diego Laiuez
ukláněje hlavu k stolu,
prolévaje hořké slzy
o své urážce snil v bolu.

V mysli stále rozrušený
kmet se jitřil v stálém sporu,
tisíc starostí ach, dělá
raněná čest jeho vzdoru.

Rodrigo tu náhle k němu
s hlavou uťatou se beře
krví ještě mokvající,
kterou držel za kadeře.

Otce zatáh na rameni,
probudil jej z jeho snění,
a pak začal hovořiti
v plesu svého roznícení:

„Vizte ohyzdné to býlí,
otče, hlavu pozvedněte!
byste dobře jedl příště,
otče, oči otevřete!

Vaši čest, jež mrtva dávno,
vzkříšenou zas vizte živou,
skvrna hanby s ní je smyta,
i přes pýchu soka divou.

Jazyk jeho není jazyk,
ruka více ruka není,
já jsem pomstil vás, ó Pane;
jistá meta jest za přispění
práva, neb kdo tím se zbrojí,
vítězem jest bez prodlení!“

A on myslil: staroch dumá,
ale staroch nesní věru,
množstvím slz jen zrak se kalí
v obrazů mu pestrých steru.

V posled pozvedne své oči,
které slepy v samém smutku,
uzří hlavu nepřítele,
bledou tvář a mrtvou v skutku.

„Rodrigo, mé duše synu,
skryj tu hlavu — zdání klamné!
nemám-li já zkameněti,
vždyť jak Medusa zří na mne.

Snad by puklo srdce moje
rozkoší nad tímto zdarem,
než bych moh' ti poděkovat,
kles bych, stížen smrti zmarem.

Hrabě Lozano ty kletý,
kterak nebe mne tu mstilo,
poctivému právu mému
sílu syna propůjčilo.

Teď se posaď, milý synu,
v hlavní místo k stolu tomu,
takovou kdo hlavu uťal,
budiž nyní hlavou domu.“

VI.

Hold králi.

(Cabalga Diego Lainez.)

Vyjíždí Diego Lainez,
aby králi slíbal ruku,
tři sta bohatýrských synů
cválá za ním v čackém pluku.

Rodrigo byl mezi mimi,
Kastilčan ten hrdý, smělý,
jediný on na koni jel,
ostatní na mezcích jeli.

Všichni v hedvábu a zlatě,
on jen dobře vyzbrojený,
všichni po svém boku dýku,
on jen meč měl pozlacený.

Všichni měli v rukách hole,
on jen oštěp sukovatý,
všichni vonné rukavičky,
on jen železné měl pláty.

Všichni klobouk v pestré zdobě,
on jen přilbu s leskem žhavým,
a na přilbě teprv chochol
vysoký měl s peřím vlavým.

Takto jeli, dále jeli
ve hovoru neustálém,
jeli tak až do Burgosu,
a tam setkali se s králem.

Páni, kteří s králem přišli,
spolu hovorem se baví,
jedni z nich to šeptem řekli,
druzí to však nahlas praví.

„Mezi těmi lidmi vrah sem
hraběte Lozana přišel!“
Rodrigo je pevně změřil
hrdým okem, jak to slyšel.

Velikým pak pyšným hlasem
družiny se krále tázal:
„Je-li kdos tam mezi vámi,
jenž mu příbuzný či vasal,

A jejž snad smrt jeho hněte,
ať mne vyzve ku souboji,
ať to pěšky, ať to koňmo,
Rodrigo již hotov stojí!“

„Aby čert sám vyzval tebe!“
všichni sborem hovořili,
sestoupli pak se svých ořů,
ruku králi políbili.

Rodrigo jen zůstal sedět
převysoko na svém oři,
poslyšte, jak otec jeho
k synu svému zahovoří:

„Sestup s koně, milý synu,
k šlechticů se přidej shluku
— král je rovněž tvojím pánem,
vasal tys, mu polib ruku!“

Rodrigo ta slova slyší
a v nich urážky hrot cítí,
jak teď mluvil, takto může
pouze smělec promluviti.

„Říci mi to někdo jiný,
zaplatí to draze věru,
vaše když to, otče, přání,
k srdci si je chutě beru!“

Rodrigo sestoupil s koně,
králi aby ruku slíbal,
maně z pasu meč mu vypad,
když se na kolena shýbal,

Nad tím král se tuze zděsil,
zahovořil toto slovo:
„Vari odtud, Roderigo,
plémě jsi ty Satanovo,
lidský obličej máš ovšem,
konání tvé však je lvovo!“ —

Rodrigo když uslyšel to,
na koně se vyhoup v spěchu,
odpověděl s hněvným hlasem
takto králi v jednom dechu:

„Za čest sobě nepokládám,
ruku králi políbiti,
že však ji můj otec líbá,
srdce mé za hanbu cítí . . .!“

Zahovořiv tato slova
palác opustil v té době,
tři sta bohatýrských reků
ku průvodu přibrav sobě.

Jestli v zdobném přišli šatě,
v železné teď zbroji byli,
jestli přijeli na mezcích,
na koních se navrátili.

VII.

Nářek Jimeny.

(Grande rumor se llevanta . . .)

Veselý hluk rozléhá se,
zbraní, křiku, v hlasů vádě,
v Burgosu tam, ve paláci,
kde dlí velcí pohromadě.

Vychází ze síně svojí
král i s celým dvorem v slávě,
setká se s Jimenou Gomez
u bran palácových právě.

Oplakává otce svého,
kadeř svou má rozpuštěnou,
Rodrigo z Bivaru za ní
s dýkou kráčí zkrvavenou.

Hrdého tu zřeli mládce
obličej hned ohněm vzpláti,
doňu Jimenu když slyšel
hrozně takto žalovati:

„Právo své ždám, dobrý králi,
a na zrádcích chci se mstíti,
mají-li ti tví synové
a jich skutky k plesu býti!

Král, jenž nekoná zde právo,
nezaslouží krále jméno,
z ubrusu chleb jísti nemá,
nebuď jemu poslouženo.

Zrozena jsem, věř, ó králi,
mezi předky vznešenými,
Pelayovi již šli v pomoc
s zástavami kastilskými.

Kdyby tak nebylo tomu,
stejnou zůstane páž tvoje,
malé zde by krutě mstila,
přísně soudíc velkých roje.

A ty, hrozný vražedníku,
dýku krvavou v své dlani
protkni útlým hrdlem mojím,
k drsné ráně jež se sklání.

Nešetř mne, spíš zabij zrádce!
co ti po tom, ženou že jsem?
spravednost od tebe žádá,
slyš, Jimena Gomez s děsem.

Prvního žes reka zabil,
nejlepšího v boje vzdoru,
který obránce je víry,
a je hrůzou Almansorů;

Co však platno, drzý chlapče,
že zde tupím tě a haním,
od tebe smrt, zrádce, čekám,
netoužím, se neubráním." —

Jimena když uviděla,
Rodrigo že neřek' slova,
ano spíš že chopil uzdu,
na oře se vhoupnuv znova;

Na všecky kol zrak obrací
a je zapřísahá v lkání,
zříc, že nikdo nejde za ním,
volajíc: Ó pomstu, páni!

VIII.

Cid králem vyzván, by se zodpovídal.

(En Burgos está el buen rey.)

V Burgosu král dobrý meškal,
k hostině chtěl zasedati,
Gomez Jimena když přišla,
stýskat si a žalovati.

Ve hedvábném černém čepci
zřel's ji před králem zde státi,
na podlahu klekla v smutku,
a pak začla naříkati:

„V zármutku, můj králi, žiju,
žal moh' moji matku zdráti,
zřím však vraha svého otce,
sotva den že začne pláti!

Na koni on drze jede,
sokol se mu v pěsti klátí,
mými holuby jej živí,
by mi srdce víc moh' dráti.

Holoubaty on jej živí,
jež jsem chtěla vychovati,
holuby mi všecky dáví,
a pak velí postříkati

Krví jejich moje roucho,
nechala jsem tam to hnáti,
a on za to pohrozil mi.
Nechce-li král právo dáti,

Na koni pak nesmí jezdit,
ani v říši panovati,
z ubrusu chleb jísti nemá,
s královnou též rozmlouvati —"

Sotva král že toto slyšel,
jal se vážně přemítati,
„Chytnu Cida — neb jej zabím,
nač hněv šlechty burcovati?

Ale zmeškám-li jen toto,
Bůh pak bude účtovati,
tož mu poslati chci psaní,
samého chci k sobě zváti —"

Sotva vyslovil ta slova,
list moh' na cestu se dáti,
a ten posel, jenž ho přines,
moh' jej otci odevzdati.

Sotva Cid že toto slyšel,
takto začal hlasně láti:
„V lstích, vy hrabě, zkoušíte se,
kterých nemožno vám přáti,
že ten list, jejž král posílá,
nechcete mi ukázati." —

„Nic to nebylo, můj synu,
k němu se máš odebrati,
ale raděj zůstaň tady,
za tebe chci bojovati." —

„Nelze Boha zde ni jeho
svatou matku pozývati,
nýbrž kamkoliv se hnete,
před vámi se ubírati."

IX.

Cid pět králů zajal.

(Reyes moros en Castilla.)

Maurští králi v Kastilii
vnikli za veliké vřavy,
a to pět jest maurských králů
a jich vojska davy, davy.

Kolem Burgosu dál táhli,
dobývali Montesdocu,
v San Domingo řítili se,
na Belforad ve útoku.

Do Najery, do Logroňi,
všady zuřili jak vzteklí,
stáda lupem odnášeli,
křesťany v otroctví vlekli.

Mnoho žen a mnoho mužů,
mnoho dívek, mnoho dětí
s lupem hojným táhli s sebou
v domov svůj a do zajetí.

Nebo král a kortezové
nechali je v slabé vládě,
Rodrigo když uslyšel to,
na Bivaru, na svém hradě,

(Málo chybělo dnů ještě
do dvacátého mu roku,)
skočil na svou Babiecu,
za ním jeho druzi v skoku.

Výzvu „do boje“! křik' hlasně,
davy lidu přišli s meči,
a na zámku Montesdoca
Maury utkal v hrozné seči.

Přemohl tam slavně Maury,
pět jich králů zajal k tomu,
velký lup jim vyrval s jatci,
které chtěli odvléc' domů.

O kořist se dělil s všemi,
kteří pomohli mu k zdaru,

pět zajatých králů odveď'
na svůj zámek do Bivaru.

Odevzdal je matce svojí,
tam jim pouta mrzká sňali,
vasalský slib tito králi
Rodrigovi přísahali.

Rodrigovi ve Bivaru
s díkem svorně požehnali,
velebili skutky jeho,
daň mu platit slibovali,
do svých vrátili se zemí,
ale v slibu věrní stáli.

Z básní M. Jahna.

Píseň.

Vše naše touhy, naděje
jsou jako slunce března:
hned v záři, svitu stopeny
hned v mracích mají kořeny —
zda okamžik je rozvěje,
ach! nikdo, nikdo nezná.

A čím šly dál a čím šly výš,
tím dřív se zlomí, zkalí;
čím prudší zář, tím tmavší mrak —
a co náš vidí chvějný zrak,
je taká bílá, mrazná tiš
tam na vrších, tam v dáli . . .

Proč?

Ztichla ta loutna sladkozvuká,
pějící ještě před chvílí —
proč, kdy ta útlá struna puká,
vždy před svým koncem zakvílí?

Zhasla se lampa, družka snění,
zbloudilá v noci pralese —
proč se jen v konce okamžení
plapolem plachým otřese?

Též i to srdce zmlkne v tluku,
rozchvělé přejde v míru klid:
Živote — srdce, světlo, zvuku —
mřete! Ach proč tak musí být? . . .

—

Jdem' životem . . .

Jdem' životem jak ty karavany,
jdem' ke Městu v dálky plni tuch,
zde sbíjíme chvíli vrátké stany,
co k smrti je zemdlen slabý duch.

A parno a písek žhou nás v oči,
jež zavrou se vždycky před cílem;
než ve mlze Město z rána zočí,
nám ustydne navždy tato zem.

Jdem' životem jak ty karavany,
rod za rodem v hroby klesáme,
až pískem ty budou zasypany,
zas půjdou sem jiné, neznámé . . .

Povřísla.

Napsal R. J. Kronbauer.

Ladislavu Novákovi, malíři.

Hluchému nebudeš zlořečiti, aniž před slepým položíš ourazu...

Z knihy Mojžíšovy: Leviticus.

I.

komůrce obecního slouhy, s čepicí na bujných, zrzavých vlasech stál kluk asi jedenáctiletý, urputného a nepříjemného vzezření. Uprostřed v kolíbce leželo asi šestiměsíční dítě, jež spalo jako zabité. Slouha podíval se na zrzounka pátravým pohledem, zůstal na chvíli se starostlivou tváří státi nad kolébkou, popošel ke dveřím, zase se vrátil k dítěti a konečně řekl: „Musím nahoru — schůze se koná k vůli tobě, aby se rozhodlo a stanovilo, co s tebou. Zůstaneš zatím tady a dáš pozor na dítě, rozumíš! Kdyby začalo vrnět, zakolíbej, a ono usne. Ale to ti povídám, ať se odtud ani nehneš, sice jich nahrabeš nepočítaných."

Kluk se na slouhu ani nepodíval a zabručel: „No jo — kam pak bych utíkal." Slouha ještě mezi dveřmi se ohlédl a zahrozil na kluka zaťatou pěstí. „Ten nám tu ještě scházel, takové povedené kvítko. A znamenané k tomu — jen aby ty nahoře nenapadlo mně kluka uvalit na krk." Obecní zřízenec chlapce včera přivezl z Prahy a trochu ho prokoukl. Matka, která ho od šestého roku jakž takž opatrovala a živila, umřela mu, a povinnost výživy a dohledu připadla obci, která byla tímto nepříjemným nadělením, prozatím jenom v osobách svých zástupců, velice rozrušena a znepokojena. Představený svolal ihned radu, oznámil hladového přírůstka a vyzval pány výbory, aby rozhodli, co a jak s pražátkem. Slouha posadil se na lavici ke dveřím, aby byl po ruce pro všechny možné případy. Pro jistotu nechal pootevřené dveře, aby nepropásl dětský pláč a mohl ihned zakročiti.

Páni výboři zatím se pilně radili, co s klukem. Těžká zodpovědnost uvalena na jejich hlavy... bylo by prý nejlíp, kluka dát do licitace a svěřiti ho tomu, kdo nejméně požádá. Za třicet krejcarů měsíčně by se dozajista někde udal a bude po starosti. Pěstoun musí za něho zodpo-

vídati, a chlapec bude míti aspoň nějaký domov. „Co z toho kouká, bude-li hoch z týdne na týden v jiné chalupě,“ uvažoval přísedící občan, rázovité tváře a jadrného hlasu, „povídáte, že kluk je zvlčilý, že byl už několikráte pro divoké skotáctví všemi přípustnými způsoby potrestán, a budeme-li ho honiti z místa na místo, upleteme sami na obec nejhorší metlu. Jednou to zkusme a uvidíme, jak to dopadne.“

„Bylo by snad dobře, abychom kluka poznali,“ ozval se hlas, starosta pokynul slouhovi, a ve dvou minutách stál zrzounek před obecními pohlaváry.

„Tak řekni, čemu jsi se naučil?“ spustil představený.

Kluk směle se podíval s jednoho na druhého a drze se usmál. V tom přiskočil ke stolu slouha, zarudlý v obličeji, jakoby si ho hlinkou pomaloval a svrchovaně neuctivým a bezohledným způsobem vmísil se do úředního jednání. „To je pěkný sirotek . . . měl jsem se co přemáhat, abych mu jich pár nevsadil. Považte si, pánové, co provedl s mou holčičkou. Povídám mu: počkej tady a dej zatím na dítě pozor! Přijdu do světnice, mrsknu okem na kolíbku a div že jsem se nezapomněl . . . však by za to darebáctví zasloužil lískovkou. Namaloval on vám, kluk zrzavá, dítěti pod nosejček a na bradičku uhlem nebo čím vousy a ještě ke všemu se dal nad mým úžasem do bujného chechtotu.“

Páni výboři se nikterak nenamáhali, aby nevybuchli v bouřlivý a nenucený smích. Kluk cenil zuby a pomalu se šoural dál od slouhy, jenž tu stál zahanben a zaražen. Starosta, patrně jen proto aby nepříjemný výstup ukončil, poručil slouhovi, aby kluka zase odvedl.

Porada trvala už skoro celou hodinu, když přihlásil se ke slovu mladý rolník, jenž poprvé se v tomto sezení ozval. „Prvé se kdosi zmínil o starém „Povsinohovi“. Se slepcem máme nemalou potíž. Je strach, aby se mu někdy něco nestalo, za co by padla na nás zodpovědnost. Víte co, zabme dvě mouchy jednou ranou — spárujme slepce s nalezencem, dejme kluka „Povsinohovi“ za průvodce a máme po starosti. V pastoušce je místa pro oba dost, a buďte přesvědčeni, že rozhodnutí naše každý schválí.“

Návrh se všeobecně líbil a zamlouval; obecnímu slouhovi ihned nařízeno, aby usnesení provedl, a pánové ubírali se ze schůze ke svým krbům s vědomím, že se dobře postarali o slepce i o pražátko.

II.

„Povsinoha“ byl asi šedesátiletý člověk, bez příbuzné duše, bez živobytí a beze jména. Lidé už zapomněli, jak se vlastně jmenuje. Někdo jednou řekl: „náš povsinoha“, a zůstalo mu to, jinak mu už neříkali. Před dávnými lety ve fabrice vletěla mu tříska kovu do levého oka, ubožák postonával, až oslepl i na druhé oko. Dal se na žebrotu a léta bloudil a tápal po vesnici sám a sám. Když sestárl, opustila ho paměť, staroch se asi dvakráte potloukl a bez průvodce nemohl ze stavení. Přivedli mu zrzka, slouha klukovi pohrozil a šel po svých. „Povsinoha“ ani nedutl, ale na obličeji zračily se zvědavost a napjetí. Nalezenec podíval se na slepce a ze vzteku hodil čepici na okno, až zařinčelo. Posadil

se na lavci ke kamnům a nevlídně zamžoural očima po slepci, jenž se krčil jako okropeček na sedánku na druhém konci kamen.

„Jak pak ti říkají?“ řekl stařec vlídným a srdečným hlasem.

„Pepík,“ ubroukl malý nevlida.

„A co tvůj tatík?“

„Tátu jsem neměl, a maminka umřela.“

„Jak pak to mluvíš? . . . povídal's, že jsi neměl tatíka.“

„No neměl — já jsem z červeného domu.“

„Ah . . . a ty chudáčku . . . a která pak byla tvoje matka?“

„Sýkorová.“

„Tak, tak, už je tedy na pravdě boží. Taky jsem ji znával — chodívávali jsme spolu do fabriky. Pamatuji se na ni docela dobře, byla to hodná, přičinlivá a dobrosrdečná holka. Barunka se jmenovala a bývala jako obrázek. To bylo její neštěstí — jenom ne do fabriky s takovými tvářinkami. A kdes byl hochu naposledy?“

„Na Vyšehradě, dokud maminka byla živa. Když umřela, utekl jsem a přenocoval jsem v Košířských cihelnách.“

„A jak jsi se dostal sem?“

„O jé — to byla dlouhá a míchaná cesta. Jednou v noci nás strážníci přepadli, vyhnali z pelechů, hnali do Prahy, několik dní byl jsem ve Fišpance a nakonec jsem se dostal sem, kde mne strčili k vám. Co pak tu budu dělat, snad vás nebudu hlídat.“

Zrzoun poslední větu zrovna zasyčel a začal ze zlosti natahovat moldánky.

Slepec, na kterého nalezenec bál se pohlédnouti, protože ho zarážely hluboké, vpadlé a temné důlky, sklonil hlavu a zašeptal: „ty ubohý chlapče . . .“

Kluk dal se do pláče.

„A najíst nedají — co jsem vyjel z Prahy, ještě jsem nejedl. Tam si mne zavolali a nikomu nenapadlo, aby se optal, nemám-li hlad. Proč mne nenechali v Praze, však já bych se byl uživil.“

Stařec se zvedl, přišoural se k oknu, vzal hrnek, sáhl do pytlíku, vytáhl krajíc chleba, podal chlapci a řekl: „Tu máš a pojez.“

Hoch se pustil do jídla jako vlk. Slepec poslouchal, jak hltavě polyká, a vlídně se usmíval.

„Hlad mít nebudeme,“ řekl utěšivě, „lidé mi toho dají pro tři. Však uvidíš a nehořekuj hochu . . . podívej se na mne a pomysli si, co jsi ty za boháče vedle mne nuzáka a mrzáka. Jsi mlád a máš zrak. Ty nevíš, co to je za klenot. Je ti tu smutno, věřím, ale zvykej malým a drobným trampotám, abys unesl větší a těžké. Už dávno jsem tu nikoho neměl, ani psa nemám, abych si s ním pohovořil. Rok za rokem tu sedím sám a sám a jen podle rosy a chladu poznávám, že je noc a tma. Prosíval jsem malé děti, aby ke mně přišly na táč, že jim budu vypravovati pohádky; ale přišly jen jednou a rozutíkaly se, a víc jsem jich už nepřivolal. Štítí se mé slepoty . . . inu, jsou to děti a těm musí člověk všechno prominouti.“

„A, poslouchejte, dědečku, chodíte taky ze vsi do vsi?“

„Co ti napadá, hochu, kam pak bych si troufal. Cesty se mně ve hlavě pomátly jako stebílka na poli, když do nich vítr s několika stran jako divous vpadne. Před lety jsem chodíval, a podívej na to, všeho všudy zbloudil jsem jenom asi dvakrát. Znal jsem celé okolí, jako znám tuhle komůrku; ráno jsem vyšel a večer jsem se vracel k domovu, jakobych podle šňůry chodil. Tuhle kámen, tamhle strom, tady zase kříž, to byly moje štace a znamínka, a mezi nimi našla noha jiné a jiné drobnější pomůcky, a pomalinku jsem si vymakal svou zvláštní mapičku, po které jsem putoval tak jistě, jakoby mne někdo vodil. Ihned jsem holenku poznal, když někdo odvalil kámen, nebo když vykáceli strom. Ale najednou stala se se mnou divná věc . . . paměť mně začala vynechávat jako starý secí stroj, jenž tři čtyři řádky nevyseje. Vyšel jsem jako obyčejně a octl se docela jinde. Poznal jsem, že bloudím, hodinu, dvě i tři jsem se namáhal, dostati se na starou a známou cestu — ale čím dál to bylo horší, pot mi srčel po těle, ruce i nohy mne bolely a nezbylo mi, než volati o pomoc. Dvakrát třikrát mně lidé ochotně a rádi posloužili, dovedli mne domů, ale také se mně stalo, že jsem se nikoho nedovolal, a že jsem celou noc probděl venku, nemaje tušení, kde se vlastně nalezám, a obávaje se učiniti jediného kroku, abych se nezabil nebo nezmrzačil. Ano, toho jsem se dožil; a jsi na to tuze mladičký, abych ti povídal, jak smutno a hořko bylo v mojí duši. A lidé mne slyšeli volat a slyšeli mne prosit, ale nesmilovali se a pominuli mě jako ten kněz a levíta, když uzřeli na cestě z Jerusalema do Jericha zraněného člověka. Vidíš, chlapče, a ty's zaplakal, že musíš sem ke mně, do samoty. Měl's hoře, věřím, a vidím, hochu, že's taky nešťasten; nebo tak, jak ve světě nyní stojíš, nevidíš o mnoho líp než já, a než dorosteš a zmoudříš, do mnohé jámy upadneš a o mnohý kámen do krvava se zraníš — ale nad tím nezahořekuješ, poněvadž toho nedovedeš pochopit, a naopak zarmucuje tě to, co snad je ku tvému dobrému."

Nalezenec seděl s hlavou, vzepřenou o obě ruce, a zdálo se, jakoby se ani nemohl dočkati, až slepec domluví. Slunce zapadalo, a světnička celičká a každý její předmět, vše bylo zatopeno jásavým a měkkým světlem. Starcova hlava vypjala se výše, a klapky oční chvěly se jako žíznivé rty touhou po světle. Hochovy vlasy zaplápolaly jasně zlatou barvou, a na obličeji zasvítily pomerančovým nádechem skvrny, rozseté po celém obličeji a vypadající jako malinké pampelišky.

„Cítím teploučko na obličeji," pokračoval slepec v zanícení, „sluníčko mne přišlo navštívit. Je mně vždycky tak podivně smutno a teskno v duši, když nadchází večer, a tu mne přepadá touha, někam daleko se rozeběhnouti a něco dohonit a chytit; ale při tom nikdy nedovedu říci, co to je, po čem tolik práhnu. Ale myslívám si, že to bude asi souviseti s tou mou bídou životní, s tou nekonečnou, tvrdou a nezapuditelnou temnotou, kterou někdy tak těžce bývám zdrcen, jakobych nosil na hlavě obromné klenutí. A když duše zatopena takovými smutky, vždy uleví se mně jedinou vzpomínkou, jež jako veliká svíce zahoří a zaplane v nejkrušnějších okamžicích v mých temnotách. „A noci více nebude a nebudou potřebovati světla svíce, ani světla slunečného, nebo Pán Bůh osvítí je, a kralovati budou na věky věkův."

Stařec rozpřáhl ruce do zarudlé červánkové záře, a bílá hlava jeho, celý ten zmučený a zasmušilý obličej prozrazoval, že uvnitř je světlo a touha, přejíti z pomíjející temnoty v záři věčnou a blaženou. Pak poklesla hlava k prsoum, z nichž vyrazil hluboký povzdech nad tím, že dalekou a dalekou musí ještě vykonati pouť, než dospěje, kam směřuje jediná, poslední, veliká a vznešená jeho touha.

„Dědečku," ozval se nesměle hoch . . . „a zda-li pak vám taky dávají lidé peníze?"

„Peníze? A k čemu . . . co bych si s nimi počal? Zaplať Pánbůh za to, že mi dají najíst — Dříve jsem je také míval, dokud jsem chodíval do okolních vesnic. Ve dvoře u správců jsem dostal jednou celou hrsť stříbrných peněz. Zabloudil jsem k besídce, kde páni se bavili hrou v kuželky, zavolali na mne a strkali peníze se všech stran. Vidíš, hochu, probudil jsi vzpomínky, o které bych byl asi sotva kdy zavadil. Jednou zaslechl jsem za sebou přijížděti po silnici kočár. Postavím se tváří k silnici, smeknu, kočár zastaví, přede mnou zašustí šat, a hebká ruka vtiskne mi do ruky penízek. Pouhým hmatem jsem poznal, že jsem dostal nějaký vzácný dar, ale nemohl jsem se v tom nikterak vyznati, ač jsem si dal velikou práci. Hochu, však on to byl dukát! Z brusu nový — schovali mi jej a dávali mi z něho na přilepšenou. To bývaly jiné, lepší doby . . . ne snad k vůli těm penězům, ale to jsem ještě míval paměť jako havran, a pak, Bůh ví, jak to přišlo, já se uměl všude vyznat a nikdy se mně nic zlého nepřihodilo. Přišel jsem mezi lidi, potkal mnoho cizích a neznámých a ba že, dostal jsem peněz dost a dost. I malí školáčkové dávali mně svoje krejcárky, a jednou, když tu byly manévry, dostal jsem ti krejcarů jako švestek. Měl jsem jich plničkou čepici a ještě kolem do kola jich bylo jako mravenců. Seděl jsem u našich božích muk a najednou slyším dunění a kroky tisíců a tisíců lidí. Vojáci hnali se kolem jako řeka širokým proudem, a krejcary se na mne sypaly jako kroupy. Seděl jsem jako putička a strach mne zrovna dusil z toho lomozu kroků, jež dopadaly hromadně na silnici jako sta cepů na mlat. Po celou tu dobu jsem měl divný a nepříjemný pocit, jakobych seděl na samém krajíčku u kolejí, po nichž burácí vlak. Celou hodinu to táhlo, brzo lidi, brzo koně a konečně kanony, a kraj toho byl plničký jako bouřky. Z těch krejcárků jsem měl tenkráte velkou radost . . . dlouho a dlouho si ke mně do pastoušky pro ně chodily děti, než je vyškemraly do posledního, a po každé jsem jim říkal: „To je krejcar od vojáčka — sám chudáček ho později pohřešil a potřeboval, ale dal ho ze soucitu a milosrdenství. Pamatuj si to a vštěp v duši, aby o tobě neplatila Jobova slova: Bratří moji pominuli mne jako potok dešťový, kterýž prudce teče po oudolí."

Klučina poposedl blíže a v očích mu to jen jen svělélkovalo.

„Dědečku, půjdeme zítra někam hodně daleko," zvolal, vyskočil z lavice, přistoupil k oknu a ukazuje rukou do šeřícího se kraje, zrovna jásavě navrhoval: „Třeba támhle do té vesnice, co je ten zámek."

„Napřed půjdeme do chrámu Páně — zítra je den boží, a já se těším do kostela — půjdeš se mnou a podivíš se, jak je krásně v našem kostelíku, když varhany zavzní a na kůru začnou zpívat."

„A po kostele půjdeme ven, z vesnice, někam jinam a hodně daleko."

„Půjdeme, hochu . . . dali mi jedno oko, pustíme se tedy do světa. A teď se pomodlíme a půjdeme spat.“

Slepec poklekl k oknu a nahlas se modlil.

Když povstal, řekl: „A co jsi se modlil ty? Čekal jsem, že se pomodlíš se mnou.“

„Dědečku, já se neumím modlit.“

Slepec sebou prudce škubl, kolem prázdných důlků očních to zaškubalo; stařec popošel k chlapci, vzal měkce hlavu jeho do rukou a udělal mu na čele křížek.

Hoch ze zdola díval se k němu jako vyjevený.

Stařec převalil se na lože a nepromluvil už ani slova. Hoch vylezl na pec a takřka v minutě usnul, jakoby ho do vody hodil. Dědoušek najednou se zvedl, posadil se na posteli s hlavou obrácenou do kouta, odkud bylo slyšeti oddychování a v obličeji jeho zračila se hrůza.

Po dlouhých a dlouhých letech stalo se zase poprvé, že slepec nemohl a nemohl usnouti. —

III.

Slepec vyšel ráno po mši svaté s malým svým průvodcem do světa. Stařec byl zaražen, a obličej jeho byl vážný a zasmušilý. Učil ráno hocha první modlitbě a zpozoroval, že malý nemodlenec nerad a s nechutí po něm opakoval slova modlitby, jež mu předříkával. Vyšli do polí, obtížených bohatou a dozrávající úrodou. Stařec na vzduchu okřál, a tvář jeho rozjasnila se a rozveselila.

„Slyšíš, jak se obilíčko vlní a jak zraje? Zítra asi přiženou se už sekáči a pod kosami to bude chroustat, že bude radostno poslouchat. Celý kraj oživne prací a zpěvem, a klidné večery přinesou poctivé svědomí a odpočinek, a velká noční lampa nebes rozleje mírné světlo po dědinách. Dobře si toho povšimni, neboť máš před očima první a hlavní školu života a podmínky všeho zdaru a štěstí, jehož ve světě proto tak málo, poněvadž ho lidé nedovedou přivolat a stvořit. Hezky to dnes řekl panáček z kazatelny, když vypravoval o tom králi, jenž po celý svůj život marně hledal štěstí.*) A tu že přišel kdosi a řekl, že král dříve šťasten nebude, dokud na sebe neobléknе košili úplně šťastného člověka. I vyslal král posly, dal jim mnoho práv a ještě více peněz a rozkázal, aby do dne a do roka přinesli košili z těla úplně šťastného a blaženého člověka. Poslové vypravili se bez otálení na cestu, proputovali celé království, prohledali všechna města a všechny dědiny, vešli do paláců i do chatrčí, ale úplně šťastného člověka neobjevili. Přišli až na konec královy říše a stanuli před bídnou uhlířovou chatrčí. Usedli nedaleko, aby si odpočinuli, a byli smutní a zaražení, nebo báli se předstoupiti před krále s nepořízenou. A tu slyšeli hlas, vycházející z chatrče, a královští poslové zaplesali a zaradovali se velice. ‚Jsem tak rád, že jsem zase mezi vámi,‘ slyšeli rozechvěné zvolání — ‚jsem úplně šťasten.‘ I vrazili prudce královští poslové do vnitř. Viděli řadu dětí kolem stolu a uprostřed

*) Ohlas ze slohových prací žáků Jasno-Poljanských.

nich umouněného ublíře. Položili před užaslého člověka hromadu zlatých peněz a řekli: ‚Toto všechno vezmi; bude to tvé, dáš-li nám košili, kterou máš na sobě.‘ I usmál se ublíř a řekl: ‚Nemám žádné košile na těle.‘ Z toho si vezmi ponaučení, jak málo toho je třeba, aby člověk byl šťasten, a že sebe větší poklady radost a blaženost nedávají a nezaručují. Vždy a vždy bylo a bude až do konce světa více šťastných a spokojených mezi těmi, kdož pracují, než mezi těmi, kdož nechají jiné za sebe se namáhat a z nadbytku a dlouhé chvíle jen muka a trápení pro sebe vyvozují. Uvidíš práci a uslyšíš zpěv, a ti všichni by mohli králi svou košili prodat... a uvidíš člověka v kočáře se zlatem na očích, uších, na rukou i na pásu, drahocenné a vzácné roucho má na sobě, ale tu košili, kterou král hledal, přece jen nemá. A právě ti, vidouce mne státi u cesty, říkávali „nešťastný člověk“, a já zase míval soustrast s nimi, poněvadž mně vnitřní hlas pravíval, že si v duchu myslívají, že jsou oni na tom přece lépe. A kdyby jednou oni tu košili potřebovali, pominuli by mne a řekli by si v duchu: „ten přece ji nemá a nemůže míti.“

„Dědečku... budeme ji míti, uvidíte, jen počkejte, až se dostaneme mezi lidi,“ řekl hoch, a stařec se odmlčel a dlouho nepromluvil. Šli vedle sebe měkkou a travnatou polní cestou. Chlapec se už asi po třetí ptal, jak daleko je ještě do první vesnice, a stařec přemýšlel, jak by hochovi srozumitelněji řekl to, co by mu byl rád vštípil v paměť a v duši. Kdosi ho pozdravil, dědeček poděkoval a zastavil se. Hádal, hádal podle hlasu, široce se rozesmál a řekl:

„Ah... to je pantáta Kohoutek. Vyšel jste na obhlídku do boží přírody, to se to pěkně chodí po mezích, když Pánbůh oběma rukama nasypal svého požehnání.“

„Dědečku, pravdu jste prál... však ono je letos obilíčko jako hradba. Lehnout by si na ně mohl. Nepřijde-li pohroma, budeme mít za stodolami zlaté homolky.“

„Opatruj a dochovej ourodičku nebeský Pánbůh,“ zavolal slepec na rozloučenou a mnohem čileji cupal po hebké cestě. Na pravo sekal chasník ligrus a prozpěvoval si z plných plic. Bylo slyšeti rupání jeho kosy, přežvykování dobytčat a chvílemi řinčení brousku o hranu kosy.

„Pepíčku, to jsem ti chtěl prvé asi říci, co nyní vidíš před sebou,“ rozhovořil se vlídně a radostně stařík — „podívej se na toho chasníčka a vynasnaž se, abys tu taky jednou na těch polích tak jako on pracoval a při tom si bezstarostně vyzpěvoval. To je asi všechno pověděno, co ráno panáček z kazatelny hlásal. Až rozlehlá hlava tohoto kraje bude holá a větry budou rozháněti babí léto do všech koutů...“

„Už budeme ve vesnici,“ zajásal klučina, a slepec nedokončil svou myšlenku. Hoch předběhl ho o několik kroků a popiskoval si vesele nejnovější odrhovačku z ulic velkoměsta. Na kraji vesnice bělalo se úhledné a čisté stavení zámožnějšího usedlíka. Nalezenec vběhl do vnitř a za chvíli se vrátil s rozjasněnou tváří.

„Dědečku, dědečku,“ šeptal přidušeně zajíkavým hlasem — „tuhle máte krejcar, tady vám ho dávám do kapsy.“

„Dobře, dobře, uhlídáme, co s ním," řekl stařec, jenž v tu chvíli snad ani nemyslil na to, co povídá.

Klukovi svítily oči jako rozžhavené uhlíky. V kapse mačkal první krejcar, který zatajil a o který starce okradl. A šli od stavení ke stavení, slepec zůstával na prahu se smeknutou čepicí v ruce, a hoch ve světnici naříkavým hlasem škemral o podporu pro ubohého slepce. Kde se dalo dárek vůbec zatajiti, neodevzdal starci ničeho. „Necitové," hartusil malý ničema, „však on je Pánbůh za to potrestá." Stařec hocha mírnil a napomínal, ale v duchu se radoval z toho, že k němu klučina přilnul, a těšil se, že to je dobré znamení pro další dny, až začne zanedbanou duši jeho kypřit a vzdělávat.

Večer vrátili se domů a dobře pořídili. Slepec vysypal krejcárky a uložil je do truhličky. Při tom stará tvář se usmívala — napadlo ho, že by jednou mohly tyhle peníze chlapci pomáhat vybudovat první základy pro životní dráhu. Hoch byl jako na trní, prohodil, že se jde ještě trochu proběhnout po návsi a zmizel dřív, než toho slepec znamenal. Nalezenec plížil se po návsi, bedlivě si prohlížel každý dům, vešel do malého domku, odkud přivřenými dveřmi vyrážely do tichého a vlahého večera zmatené výkřiky, položil na pult desetník a drze řekl: „Pro dědečka z pastoušky za šesták kmínku."

Stařec, unaven a zemdlen dlouhou vycházkou, dávno již spal, když jeho svěřenec a zároveň ochránce jako lasička vklouzl do komory.

IV.

Sýkora starci dvakráte utekl, zanechav ho bez pomoci tam, kde si na úprk zamanul. Vždycky, kdykoli nastřádal něco peněz, všechno ho ve vsi pálilo, slepce někam hodně daleko vylákal a jako divý hnal se ke Praze. Jednou byl pryč čtrnácte dní, po druhé skoro celý měsíc. Znovu a znovu putoval vyšlapanou cestou tuláků zpátky. Podruhé byl od slouhy děsně bit, aby věděl, co ho čeká, kdyby ho po třetí posedla „utíkaná". Stařičký učitel, kněz, slepec — všichni vlídně a laskavě mu domlouvali; ale zrzounek se jen kabonil, a škaredý, potouchlý pohled jeho prozrazoval, že při první vhodné příležitosti prchne zase.

Na podzim a na zimu — toho roku brzo napadl sníh a mrzlo, jen to praštělo — vyváděl Sýkora slepce teprve po škole anebo kdy měl prázdno. Bylo to v sobotu, když je lidé viděli na cestě směrem někam za humna. Slepec už měl nějaké tušení, že chlapec něco nekalého provádí a kde mohl, přímo řekl, že o peníze nestojí a že by mu bylo milejší nějaké to teplé sousto do žaludku. Hoch prudce ho tehdy zatahal ze zadu za kabát a zlostně našeptával: „tak přece mlčte — těch krajíců už máme plný pytel."

Stařec, když vyšli ze stavení, vzal hocha za ruku a najednou, beze vší přípravy, jak nemíval ve zvyku, řekl:

„Muž jeden jménem Ananiáš s Safirou, manželkou svou, prodal pole a ujal lstivě něco peněz za pole s vědomím manželky své: a přines nějaký díl, položil k nohám apoštolů.

I řekl Petr: Ananiáši, proč pokoušel ďábel srdce tvého, abys ty lhal Duchu svatému a lstivě ujal z peněz za pole? Neselhal jsi lidem, ale Bohu.

Uslyšev pak Ananiáš ta slova, padl a umřel."

Stařec pevně, jako v kleštích, svíral chlapcovu ruku.

„Tak mě pusťte," utrhl se hoch . . .

„Uslyšev pak Ananiáš ta slova, padl a umřel," opakoval slepec a hocha pustil. Starcova tvář byla v tu chvíli nevystihle smutná, a obličej nabyl vzezření, jakoby dědoušek plakati chtěl a nemohl.

Mlčky vešli do statku, v němž bylo ruchu a shonu jako před poutí. Zabíjeli, a vůně masa naplňovala všechny kouty stavení a všechny prostory kolem něho. Vstoupili na síňku, a panímáma s vykasanými rukávy vlídně jim poděkovala za pozdrav.

„Dědečku, dědečku, ještě nejsme hotovi," zahovořila srdečným a vlídným hlasem . . . „ale na večer bych vám výslužku dala s radostí. Víte co, dědečku, už jste nám tak dlouho nedělal povřísla . . . zajděte si támhle do stodoly, udělejte jich nějakou kopu a pak si s hochem přijďte pro hrnec polévky a nějakou tu jitrničku."

„I udělám, panímámo, udělám, abych si zase jednou kousek toho Božího daru zasloužil a vydělal," řekl slepec a odešel s hochem do stodoly.

„Tak, Pepíku, jen mi řekni, kde je sláma a doveď mě k ní."

Hoch dovedl slepce až do zadu, stařec postavil se k přístodůlku a pustil se do práce. Nalezenec u něho asi hodinku poseděl, díval se chvíli, jak mrštně ještě stařec klouby ohýbá a jak pěkně umí povřísla navazovat, a když ho to omrzelo, řekl, že se jde proběhnout, pootevřel vráteň, která zase zapadla, a vyběhl do vsi, aby sehnal nějaké skotáctví.

Bylo již k večeru, když se vrátil do statku a vešel do stavení. Panímáma, od práce a spěchu v obličeji zrovna žhavá, letmo si ho povšimla, nařídila holce, aby mu dala slíbenou výslužku a více po něm ani nevzdechla. Hoch popadl raneček, něco zabručel, vyrazil ze statku, přeběhl náves a uháněl po silnici ke Praze . . .

„To je divná věc," vzpomněla si letem selka na starce, „že se už „Povsinoha" ani neukázal. Mnoho toho už asi nenadělal a když se nemohl pochlubit, raději ani nepřišel. Inu . . . o něm sotva asi lidé říkají, že se jen převlékne a že rovnou půjde k poslednímu soudu."

Staroušek zatím kladl povříslo na povříslo, hromada kolem do kola rostla do výše, a už se musil hezky natahovat, aby na vrstvu dosáhl. Už ho bolely prsty, ucítil už bolesti v loktech, ramenou i zádech, ale pracoval dále, chvílemi rukama hmatal kolem sebe po vrstvě a pobliboval si: „Už jich přece musí býti hezkých pár kop. Troníček od kopy — vida, vida, dnes bude panímáma koukat, co jsem toho nasekal."

A vázal dále, dotahoval slaměné kličky brzo na levém, brzo na pravém koleně a s jedné strany už se mu začala hromada sesýpati dolů. Shrnul ji opatrně, aby povřísla nepocuchal, dále na mlat, protáhl se a zase házel jedno povříslo po druhém na haldu, jež ho jako hradba obklopovala.

„To tě divná věc," posteskl si pilný pracovník, „nikdo nejde a přece se mně zdá, že už dávno musí býti večer. A že se nevrací Pepík? Však

ona panímáma nezapomene... neví ona asi starostmi, kam dříve se obrátit, někdo asi přišel na kousek pečínky — no, chvilku si ještě zapracujeme, a někdo dozajista přijde. Ale pozdě musí být..."

Znovu dal se do díla, ale ruce už mu nějak nesloužily, a divná věc, zdálo se mu, jakoby mu hlava nějak v ramenou kolísala. Natáhl se, až to v celém těle zapraskalo, trochu se tím osvěžil, ale za chvíli mu už hlava poklesla k prsoum. Posadil se na snop a bystře poslouchal, nešustne-li se někde něco. Potřásl ještě hlavou, zazívl, naklonil tělo, položil si hlavu, převážil se a usnul...

Ráno otevřela se vrata. Panímáma pohlédne do stodoly a spráskne úžasem ruce nad hlavou. Celičký stoh povřísel viděla, a bylo jich pomaličku do polovice mlatu. V tom se jí za nimi něco začernalo průlomem u přístodůlku. Popoběhne blíže a dech se v ní nějakou divnou předtuchou zarazil. „Pro pánaboha, to je dědeček... „Povsinoho!"... co pak tu děláte!" vykřikla, ale nohy jakoby jí najednou zdřevěněly... Vešla holka, skočila přes povřísla, zalomcovala ramenem, a tělo svalilo se jako kámen se snopu a hlava zaduněla o mlat jako cep.

„Pro umučenou hodinu," vykřikla holka, „Povsinoha" se nehýbá..."

O vkusu a moderním slohu hudebním, zvláště operním.

Uvažuje Jos. Jeřábek.

(Dokončení.)

Co bych „Psohlavcům" snad vytýkal, jest vedle četných, náhlých, ne vždycky libě překvapujících přeskoků do vzdálených tónin, že až na nějakou výjimku (jako jest dudácká nebo sbor: Jestli ho saženu...) nepodařilo se skladateli udeřiti v tón tak ryze český, jakým Smetana a Dvořák tak věrně tlumočiti znali samu duši národních našich písní, aniž by jich opisovali. Však to se, trvám, nepodaří také nikomu jinému. Než není úkolem mým operu tuto kriticky rozebírati. Chci jen na některých příkladech ukázati na vady, jež jsou všem jiným novým operám více méně společné, typické, ano i stereotypické — a které na mne působí nelibě, rušíce mi často požitek i partií hudebně skvostných.

Hájil jsem výše vůči p. Krejčímu „Evu" a hájím i „Psohlavce" proti jeho výtce, že jsou nemelodické. Jest tu melodií dosti, souvislých, vzletných, zajímavě, sytě harmonisovaných, ale úplně po hříchu ponejvíce orkestru — nikoli zpěvákům přidělených. Činí to na mne dojem jejž žertovně, ale trefně označila prý kterás dáma v Petrohradě po prvém

představení „Pikové dámy“. Jsouc tázána, jak se jí to líbilo, odpověděla: „Jako obyčejně, orkestr pěje a zpěváci jej doprovázejí.“

Dle zásad Wagnerových má hudba dramatická plynouti přímo ze slov, těsně ku smyslu jich přiléhajíc, jej jaksi illustrujíc. Nechci tomu rozuměti tak, že by současně se slovy básník-hudebník také hudbu tvořiti mohl neb měl; doznávát Wagner sám, že si tekst ku „Létajícímu Holanďanu“ naórtal při plavbě po moři o mnoho dříve, než mohl přikročiti ku komponování, a i pak, že složil nejprve vynikající čísla partitury, jako sbor námořníků, balladu, píseň přadlen a j. Současné takové tvoření jest nemožné, nepřipouštějí ho různé technické podmínky při postupu práce jednak básnické, jednak skladatelské. Zásadě zmíněné rozumí tedy stoupenci Wagnerovi zajisté asi tak, že slova hotové již básně odívati má skladatel bezprostředně rouchem hudebním — asi tak, jak každý komponuje píseň, staraje se o průvod teprve ve druhé řadě — či jinými slovy: prozatím oň hrubě se nestaraje. Toliko touto methodou komponovati lze věty zpěvné, kompaktní, periodické, jakých p. Krejčí se dovolává, a při tom činiti zadost i správné deklamaci slova zpívaného. Jest patrno, že jsou takto komponovány recitativy starších oper i jim podobné v moderních operách, t. j. takové, kde průvod jest jen akkordický, aneb — vede-li si samostatněji — kde drží se ho jen v krátkých útržcích, v mezerách zpěvu a p. To jest právě ten, nyní převahou pestěný, styl moderně dramatický, při němž orkestru zřídka popřáno rozhovořiti se o určitém thematu pro samou snahu, karakterisovati slova — či „otrocky je sledovati“ jak p. Krejčí žaluje; odtud ona „útržkovitost, nedokončenost“, na niž žehrá.

Jakkoli mi jasno jest, že nelze dnes komponovati scény, jako jsou na př. v „Psohlavcích“ vpád vojska, zatýkání, ve 2. jedn. soud, scena závěrečná (smrt Lamingera), ani melodicky ani, a to tím méně, po starém způsobu v šablonovitém secco recitativu, přece s p. Krejčím doznávám, že pro delší naslouchání podobná hudba dramatická svou stálou hlomozuou rozrušeností, svým věčným neklidem modulačním unavuje sluch posléze tou měrou, že zatouží po osvěžujícím kontrastu, po jakési delší, thematicko-polyfonicky rozpředené větě, jaké v síni koncertní jistě dávno již by se mu bylo dostalo. I nedivím se p. Krejčímu i jiným, zní-li jim taková, v podstatě vlastně docela ne nová hudba až banálně. Tu člověk konečně bývá vlastně rád, je-li pozornost jeho dějem, výpravou, osobami účinkujících, jich nalíčením a p. zaujata tou měrou, že může od hudby jaksi odvrátiti se. P. Krejčí svádí tento dojem nazvíce na polyfonii. Než kolik jest v hudbě tuto naznačené (jaké i v Evě jest hojnost) vlastně polyfonie? Ta nehodí se, kde jde o silný effekt zvukový; tu jsou v obyčeji divé běhy nástrojů smyčcových, fortissimem posaunů z pravidla zcela beze stopy zabité.

I v tom se s p. Krejčím srovnávám, že tu jde o jakýsi „theoretický omyl“. Přebohatá jest zajisté stupnice nejrůznějších nálad, z nichž hudba se rodí a jimiž dýše, a každá z nálad těchto má nejméně tolik odstínů, kolik jich na př. letní příroda jeví v jediné barvě zelené. Chtíti vypočítávati je, bylo by již proto nesmyslným, že pro označení rozdílů tak subtilních mluva slovní jest příliš chuda — kdežto mluva hudební co do nálad

bohata snad až do nekonečna. Jen v jistém, obmezeném oboru citovém lze hudbou velmi mnoho a to dosti jasně charakterisovati. Však v dramatu hudebním má charakterisovati, illustrovati se hudbou vůbec vše, co se děje a mluví — a toho bývá nemálo toho druhu, který líčení hudebnímu vůbec se vymyká.

Jakou má na př. hudba líčiti náladu, kde jde o spor, hádku, násilnosti, výbuchy hněvu, žárlivosti, vzteklého zášti a p. hnutí mysli, zvláště kdy hnutí ona u množství zároveň súčastněných v ději osob jsou tak smíšená neb i sobě odporující jako ve zmíněných tuto scenách z „Psohlavců“? Táhne vojsko; lid bojí se. Již tento strach těžko hudebně vyjádřiti jinak, leč rozčileným nepokojem. Dojde-li k hádce, k boji a p., nepokoj tento hudebně stupňuje se až do míry, kterou nelze již zvýšiti, nechť děje se na jevišti cokoliv. Trvá-li scéna podobná déle, dostaví se přesycenost, unavenost sluchu, o níž jsem se zmínil, i kdyby skladatel činil zázraky — tím pak spíše, když jich nečiní, upadá-li v manýru neb kopíruje-li jakoby podle receptu podobné sceny z oper starších.

O těchto věcech mnoho bylo psáno a disputováno, ale až podnes málo souhlasu docíleno. Má-li uměním tak ryze subjektivným, jako jest hudba, tolik býti vylíčeno objektivně jako v opeře, tu nezbývá posluchači začasté leč věřiti skladateli, že tlumočil text tak věrně, jak vůbec bylo možno. Kdyby více posluchačů bez podloženého textu chtělo uhodnouti, co hudba zde neb onde znamená, jsem přesvědčen, že vyšly by na jevo velice komicky se různící úsudky i uznaných znalců. Snad právě proto působí hudba na duši tak poeticky, že výraz její má tak málo určitého a tolik neznámého! — Však to vše by tak mnoho nevadilo, pokud jen skladatel neupadá v šablonu, plané lomození, poněkud dbá rozumné (rozuměj: hudebně rozumné!) ve všem míry, jakož i technických podmínek zvukových. Pohříchu však často se toto neděje. Tak na př. nedbají skladatelé začasté, že vřava orkestrální, kterou soprán vítězně dovede proniknouti, hlasy mužské chvílemi beze stopy přikrývá; již to jest zvráceností, jestli nad nimi orkestr jen dominuje — věc vedlejší nad věcí hlavní!

Jinak bylo by zpozdilostí, kdybych chtěl i dnes bojovati proti theoriím moderní hudebně-dramatické tvorby — proti vymoženostem, jichž cennost ani p. Krejčí nemůže popírati. Jde nám oběma vlastně jen o krajnosti, výstřednosti, zaviněné „theoretickým nedorozuměním“. Vlastně každá theorie, zásada, provedena-li důsledně do krajností, stává se absurdní; ale proto není ještě pochybena. Jde jen o provádění její v mezích za daných okolností rozumně možných. Theorií, že má hudba pokud možno přiléhati k dramatické situaci, řídili se, jak známo, již Mozart, Weeber, Mayerbeer, Marschner a j. v. Ti všichni uznávali, že hlavní, vedoucí hlas, že melodii přednášeti má hlas lidský, ten jest k tomu povolanějším než veškeré nástroje orkestru. Deklamovati, recitovati dávali jen to, co se vymykalo líčení hudebně-náladovému. Wagner však princip dramatický vedl až do těch krajností, že řekl: Melodii i s jejími četnými ozdobami může přednésti krásně také ten neb onen nástroj v orkestru, ale opravdového výrazu vášně schopen jest toliko hlas lidský.

Proto si „oblíbil“ (jak Skuherský poznamenává) sloh takový, že celou myšlenku hudební napsal pro orkestr jako samostatnou instrumentální větu, originelní, duchaplnou, uchvacující hloubkou, mohutností nálady — a když tuto měl koncipovánu, přiděloval zpěváku teprv jednotlivé, často nesouvislé tóny, jak akkordický postup dovoloval, zde onde i několik tónů z některého hlasu z vícehlasé věty instrumentální — nějaký úryvek melodie, pokud připouštěl správné deklamování, akcentování slova. To jest ona druhá methoda komponování dramatického na rozdíl od prvé, výše mnou naznačené (bezprostřední tvoření melodie zpěvu na základě slov). Rozdíl mezi oběma methodami jest zcela patrný, aspoň mně, ježto jinak nelze si ani postup práce skladatelské představiti; i byl bych s to jej také na přečetných příkladech z Wagnera a jeho stoupenců dokázati. Pochybnosti při důkazu tomto vznikly by jen v místech takových, kde jedna methoda na okamžik vystřídána byla druhou — aneb obě pospolu při koncipování snad sloučeny. Příklad druhé této methody komposiční: Libuše: kde Přemysl pěje „Má předtucha je vyplněna . . .“ Slova: „Mám po boku jí kráčet“ komponována jsou již jiným způsobem, a za vrchol mistrného slohu pokládám následující zpěv Přemyslův: „Či jsem ovládán Libušou?“ Tu zpěv, veden jsa melodicky, souvisle, přece jest podstatnou součástí vícehlasé osnovy orkestrálné, aniž by byl některým nástrojem zdvojován.

V „Psohlavcích“: — dnes u mého lože . . . str. 110 přednáší orkestr krásnou melodii, kdežto tenor spíše jen doplňovací tóny. Na str. 113. „Buď jim k ruce“; na str. 148. „Tak domů jít“ a na str. 190. „Vzít děti s sebou mají“ — orkestrální myšlenka zajímavě moduluje, však bezvýznamný quasi recitativný zpěv Jiskrův vtroušen mezi to jak se kde dalo. — Jinak doznati musím, že Kovařovič v nejcennější této své opeře pěkné melodie uplatňoval i hlasem lidským, jak mu jen možno bylo při snaze míti naskrze správnou deklamaci a vyhnouti se opakování slov neb celých částí textu. Z Wagnera, nebo z „Evy“, kdybych ji měl po ruce, mohl bych zajisté uvésti mnohem drastičtější ukázky, kterak v hotovou rapsodickou větu orkestrální jednotlivé melodicky nesouvislé tóny partu zpěvného skladatel teprve roztrušoval.

Proč příklady tyto uvádím? Poněvadž ve slohu takovém nalezám cosi nepřirozeného: orkestr přednáší větu, samé sobě dostačující, větu, jež i sama o sobě krásně se poslouchá, a při níž ucho nahodilými vedlejšími tóny zpěvákovými bývá spíše nemile vyrušováno. Hlas zpěvákův vystupuje z celku sám sebou jakožto činitel hlavní, jímž ve smyslu dramatickém také jest, kdežto v hudebním celku jest naopak elementem podřízeným, ano i rušivým. Hraje-li orkestr *p* neb *pp*, bývá nezřídka zpěvem až přehlušován, zvláště kdy zpěváci (a to i čelní činívají) znamének dynamických dbávají asi tak jako civilní kapely, zpívajíce místo *pp mf* a místo *ff* či *fff* také jen nenamáhavé *f*. Myslím, že žádným důvodům dramatickým neměl by nikdy obětován býti hudební soulad, hudební krásno. Mimo to dává styl podobný hojně podnětu ku častým nekorektnostem v provedení, neboť hojné pomlky a mezery mezi notami svádějí snadno i zpěváka nejdovednějšího ku přeskočení některé z nich, ku nedodržení kterési noty delší — a konfuse jest hotova. Kdo sleduje představení s klavírním vý-

tahem v ruce, ten až užasne, co podobných úrazů přihodí se za večer i renomovanému, jako host vystupujícímu pěvci, co zejména v recitativech vezme nesprávných tónů, jak libovolných neomluvitelných dovolí si někdy změn atd., kterak nešetřením dynamických znamení ve zpěvu i ta nejkrásnější místa v orkestru zanikávají až k nepoznání i pro ucho jemně vycvičené. Což má si potom vybrati z věci, kdo opery z domova nezná, ji poprvé slyší — a co teprv širší obecenstvo?

Orkestr moderní opery přinášívá mnoho duchaplného, poutavého, ano pravé perly důkladné polyfonní práce; ale z plného, klidného požitku této hudby bývám tím, co na jevišti zpola se zpívá, zpola odříkává (resp. křičí), vlastně spíše vyrušován — nezřídka až trapně vyrušován. Jednak tím, že jedno k druhému nenáleží, nejsouc nutnou součástí celku hudebního, nýbrž že orkestr sám o sobě tímto celkem jest a potom tou hroznou, jednotvárnou šablonovitostí moderního deklamačního, recitativního zpěvu! I nehudebníci, ale horliví milovníci a navštěvovatelé opery, potvrzují mi: „Ať se jedná oč chce, ono jest to pořáde stejné a ve všech operách“. Mezi recitativy Haydenových oratorií a mezi recitativy oper vlašských, Meyerbeerových, wagnerovských i powagnerovských nenalezám žádného podstatného rozdílu (ovšem odpočtu-li orkestr); jsou to jen kombinace těchže frásí, úryvků více méně nemelodických, bezvýznamných. Wagner šel jen o to dále, že žádal na zpěvákovi těch nejnezpěvnějších intervallů, které jdou nejméně do sluchu, což odpovídá orkestru, v ustavičném nepokoji nejvzdálenějšími toninami modulujícímu. A tak píše se dnes skoro napořád. Sám někdejší rozhodný wagnerián prof. Knittl má již dosti toho „slepování zajímavých harmonických kombinací“ a „bramborových příznačných motivů“. I on by dal „království za melodii“.

Čajkovský pociťoval asi rovněž potřebu jakési reakce, aspoň částečného návratu ku staršímu slohu opernímu, píše proslaveného svého „Eug. Oněgina“. Tu jest hojnost „královských“ melodií přidělených, komu náležejí, zpěvákům a doprovázených nikoli starší šablonou, nýbrž průvodem, plným geniálních nápadů harmonických, začasté překrásně figurovanými vedlejšími hlasy jednotlivých nástrojů protkaných. Tuto naznačil Čajkovský po mém náhledu nejsprávnější cestu, kterou jest se ubírati dnešnímu skladateli opernímu, chce-li, aby mu divadelní obecenstvo porozumělo, a aby zároveň i hudebníky vzdělanými vysoce byl ceněn. Aby sólový hlas zpěváků nebyl z vícehlasé osnovy orkestrálné jakoby vytržen, provází jej Čajkovský leckdy některým nástrojem v unisonu nebo v oktávě, kterýžto způsob, ač Berliozem neschvalovaný a mnohými odsuzovaný, zpěvu nijak nezakrývá, spíše ještě některé menší nedostatky jeho vyrovnává i velmi pěkně se vyjímá. Arci nemá zase takové unisono trvati příliš dlouho, mohlo by se znechutiti — avšak i Rob. Franz komponoval mnohé písně takto veskrze. Nejchoulostivější jest, doprovázeti takto baryton a bass; jako vůbec hlubokou polohu sólového hlasu ve vyšších polohách vhodně doprovázeti, jest jedním z nejobtížnějších úkolů skladatelových. Proto i u Smetany tak zřídka slýcháme hluboké tóny bassu, jakkoli obecenstvo i zpěvák sám si na ně „potrpí“. Proto snad partie bassové v moderních operách bývají melodicky nejchuději obmýšleny (takž i samotný part Oněginův); recitují ponejvíce, a právě tyto recitativy

barytonové a bassové bývají v operách sousty nejnezáživnějšími. Tak v „Psohlavcích“ — abych držel se jedné opery jakožto příkladu typického — většina role presidenta soudu zní šablonovitě, zvláště místa, jakými jsou třeba slova Lamingrova: „sem rychtáře vpusť a vězně předvést nech“, kde 6—10 slabik opakuje se na téže osmerní notě (u Smetany někdy až 12 slabik). Totě již spíše řeč než zpěv, a mně osobně bylo by příjemnější (resp. snesitelnější), kdyby podobné věci, které vůbec žádné hudební nálady vzbuditi nedovedou, byly deklamovány buď vůbec bez hudebního podkladu, jako v I. jedn. předčítání Lamingerovo, aneb kdyby zpracovány byly melodramaticky — když již konversace v operách prohlášena jest za nesmysl, za věc odbytou. Aspoň by posluchač řádně textu rozuměl a nemusil odvraceti zrak stále s jeviště do knížky, aneb dohadovati se smyslu podle jednotlivých slov, jež zpěvák méně nedbale vyslovil. Takových beze všeho zdůvodnění nahodile spojených akkordů nikdy by nebylo škoda, aspoň by si unavený sluch poodpočinul a nové vnímavosti nabyl.

Co jsou platny všechny theorie o společném, současném působení tří uměn na smysly a cit divákův, když různými zevnějšími závadami současnost tato prakticky ponejvíce jest znemožněna! Přečtu sobě děj, zapamatuji si jeho postup, vím tedy oč se kde jedná; avšak to jen povrchnímu posluchači postačí. Pozornému, pravé illuse divadelní cele schopnému jde o každé slovo, zvláště ve scénách pohnutých — vždyť básník ani jediného neužil zbytečně. Čtu-li při představení, vyrušuji se z dojmů hry a scenérie, snad i hudbu chvílemi sledovati zapomínaje. V našem Národním divadle, jinak dobře akkustickém, dámám rozuměti jest jen výjimečně, spíše ještě pánům — ovšem jen v parterru a asi v niveau jeviště, a nejsou-li kryti orkestrem (vlastně posaunem), jako v pohnutých scénách namnoze bývá. V parterru zase (jak jsem již byl uvedl) přicházejí mnohé krásy jemnějších orkestrálných vět více méně na zmar (jmenovitě skálové běhy středních nástrojů, viol a čell zanikávají beze stopy i uchu cvičenému), buď že jsou přehlušeny zpěvem či v tutti nemilosrdným řáděním trub a kotlů — neb že orkestr umístěn jest hluboko a zakryt pažením, jež překáží vodorovnému vnikání zvuků smyčcových nástrojů do přízemí. Z této příčiny nahoře, na gallerii nejlépe vyjímá se celkový soulad mass zvukových, nejspíše tam pronikají smyčce ve fortissimu tutti — však zato není rozuměti leč několika sporým slovům za celý večer, a dojem scenerie i mimiky s této výše přirozeně jest jen částečný, relativný.

Ač uznávám vady melodramatu (z nichž hlavní jest, že orkestru jen zřídka dána příležitost rozhovořiti se, a potom to věčné *p*, *pp* a *sf* průvodu), přece doznati musím, že zřídka kdy v opeře pocítil jsem tak mocný dojem ze současného působení všech uměn divadelních jako při Fibichově trilogii „Námluvy Pelopovy“ při scénách citově naladěných. Tu přichází mohutný účinek dramatu všude k plné platnosti, poněvadž jest každému slovu rozuměti, a poněvadž děj, mimika, hra, ničeho neztrácejí ze své přirozenosti, an postup děje není nikde hudbou zadržován, rozvlečen, jako bývá v opeře. Neuvádím toho proto, bych snad odporučoval pro moderní operu částečné užívání melodramatu za předlouhé, sucho-

párností a šablonovitostí svou mně až nesnesitelné recitativy, kteréž mi i mnohým jiným požitek opery tím více ztrpčují, čím i orkestrální jich podklad jest bezvýznamnějším, rozervanějším a snad i šroubovanějším. Vím, že s melodramatem narazil bych na odpor málo menší než s prósou — konversací. Uvádím to jen proto, bych vytkl, že Wagnerem a stoupenci jeho převážně pěstěný styl deklamačně-recitativný, působivosti dramatické nikdy nenahradí, oč přišla tím, že slovo není přirozeně mluveno, nýbrž zpíváno. Tažte se horlivých navštěvovatelů divadla, působilo-li na ně kdy které libretto operní takovou mocí, uchvátilo-li, dojalo-li je tak, jako původní drama, z něhož bylo zpracováno? A dávají-li přece přednost opeře, má hudba o to zásluhu; také do koncertů nechodí lidé poslouchati písní k vůli básním — textu. Vedle hudby jest to arci i větší příležitost ku okázalosti scénické, k uvedení baletu, osoby solistů a p., co táhne, hlavně snad dámy, do opery více než do činohry. Na tom nezmění nic všechny ty theorie, co nejdůkladněji celými knihami Wagnerem a jinými odůvodněné. Také Neruda napsal, že „opera jest podřizování věci hlavní — dramatu — věci vedlejší — hudbě — a tudíž nesmyslem". Jest však otázkou, záleží-li většině obecenstva vskutku více na ději než hudbě opery, aneb v písni více na textu než na nápěvu? Při výběru písní rozhodně o podložený text nestarají se ani pořadatel koncertů, ani zpěvák, aniž obecenstvo — tu se hledí pravidelně jenom na stránku hudební. Všechny opery našich předních mistrů těší se oblibě obecenstva, ač o libretech některých obecně se ví, že jsou hodnoty pramalé, ne-li naivní, nemotorné. Hudební jméno skladatelovo, jeho renomé jest to, co táhne — o libretistu, básníka, nikdo se nestará.

Ideálem písně i opery bez odporu jest, aby hudba smyslu slov všude byla přiměřena, aby co možná přiléhala ku slovům. Nikdo rozumný nemůže dnes popírati zásady této jakožto pravidla. Než v hudbě není snad jediného pravidla bez výjimek, není takřka chyby, která by za jistých okolností nebyla přípustna, a již bychom nenalezli i u mistrů. Tak i zásadě správné deklamace nelze při komponování písně, sboru vyhověti jinak, leč přidáním nemístných not — pokažením melodické fráse, hudebního krásna; v případech takových byl bych vždy pro zachování logičnosti hudební, symetričnosti melodie. Stereotypní opakování téže noty pod více slabikami protiví se již i prof. Knittlovi, soudě dle kterési posměšné poznámky jeho o „nynější správné deklamaci". Mnozí skladatelé zase jakoby se báli i dlouhé slabice podložiti dvě neb více vázaných not, snad proto, že by jim v místě obdobném přišla pak na více not slabika krátká — což by bylo ovšem veliké provinění. Snad proto píše se nyní tolik melodií rytmicky tak jednotvárných, složených ze samých not jednoho druhu, na př. osmerek, čtvrťových not a p. Však původ starších melodií, prostonárodních i umělých, záleží právě v tom, že tu přichází více zpěvu vázaného, t. j. více tónů na jediné slabice — vlastně samohlásce. Teď se naopak činívají přehnané požadavky na jazyk zpěváků, kratičkými (i šestnácterními) notami, kde na každou rychle následuje jiná slabika. Takové věci nezní ani v sólu, tím méně v dialogu (jako na počátku „Oněgina" Larina a Filipovna), a ještě méně ve sboru, kde zní často konfusně, ježto těžko tu docíliti precisního souzpěvu.

Studuji-li klavírní výtah některé moderní opery, nalézám, že bývá tu velmi mnohé vedeno recitativně, kde by nálada textu připouštěla docela dobře melodii, míním ovšem zpívanou, jakési arióso; aneb kde mohl by recitativ býti i při vší správnosti deklamace přece aspoň polomelodickým, a ne tak příliš melodicky ubohým a šablonovitým jako na mnoze bývá. Ubohosti této nezakryje ani sebe duchaplnější zacházení s orkestrem, aniž mohutná začasté nálada, jím vzbuzená; hlas lidský vyniká nad orkestr (a také vždy o něco vynikati má), a jako faktor přirozeně nejdůležitější vynucuje naši pozornost, jí se jaksi, abych tak řekl, vtírá i tam, kde bychom raději poslouchali orkestr samotný. Kdyby takové polomelodie i novými nebyly, nepůsobily by přece nikdy tak jednotvárným, fádním dojmem, jako toto hudební nic, jež ke všemu ještě všude až nápadně si jest podobno. Podobnost tuto označil před léty kterýs mistr český takto: „Jen jim napište, že v Lohengrinu může docela dobře zpívati Elsa totéž co Ortruda — a naopak". Představme si potom, co z toho může vzejíti, když věc samu v sobě tak podobnou napodobí po 30—40 let celá řada skladatelů — epigonů, z nichž sotva jediný má tolik originelního fondu tvůrčího, co měl Wagner. Sám Smetana prý říkal (jak mi se spolehlivé strany sděleno), kdyby měl genia Wagnerova, že tak jako on s hlasem lidským by nezacházel. Proto také, jakožto muž v divadle velice zkušený, uznával potřebu, obecenstvu opernímu činiti tak zvané „koncesse", t. j. neprováděti theorií Wagnerových až do nejkrajnějších důsledků, ač jinak rozhodným byl jejich stoupencem. Rovněž mistr Fibich v poslední době uznal potřebu (jak „Šárka" svědčí), přikloniti se ku staršímu, melodickému slohu, nechtěl-li i na dále širším obecenstvem zůstati nepochopen.

Spor o wagnerism, druhdy tak ostře, přepjatě vedený, uklidnil se i u nás časem do té míry, že obě strany, neobmezeně uznávajíce velikost Wagnerovu, dovedou dnes objektivně posouditi, jaké z následování jeho operní produkci české vzešly prospěchy i újmy. Dnes v českých kruzích hudebních nabývá vrchu poznání, že na dráze dosavade sledované operní skladatelé naši dále bráti by se neměli, nechtí-li se širšímu obecenstvu vždy více odcizovati a nemá-li ono přednost dávati novodobým plodům cizím. Volá se po melodiích. Těch slyším dosti v Evě i v Psohlavcích, tuto i skvostných. Skladatelé naši nemají v průměru méně fondu melodického než na př. mladoitalští, ale pro samé ohledy dramatické nemohou melodií svých náležitě rozvinouti a uplatniti, svěřujíce je více orkestru. Ovšem se nesmí zase žádati po mistrech našich, aby psali jako Bellini, Donizetti, Auber, ignorujíce obrovský rozvoj umění hudebního, nejcennější jeho vymoženosti. Jde tu o jakousi prostřední cestu, o četné výjimky z pravidla, z přísných zásad theoretických — o koncesse širšímu obecenstvu. Nebáti se uzavřených čísel, arií, duett a p., jako se jich v „Oněginu" nebál Čajkovský, přiděliti hlavní zpěv, komu patří, totiž zpěvákům, provázeti jej sem tam rytmy nápadnými i tanečními, jako to obecenstvo miluje,*) vyhýbati se recitativní šabloně, snažiti se i recitativ

*) Vždyť takové věci i ucho vzdělaného hudebníka moderního občas rádo poslechne, jsou-li vkusně pracovány, nejsou-li to melodie vodnaté či hloupé — a netrvá-li taková taneční průvod nepřetržitě příliš dlouho.

vésti jaksi aspoň polomelodicky, jako na př. Leoncavallo v „Komediantech" (Canio) — slovem: méně deklamace, více zpěvu; rozvíjeti bohatou polyfonii spíše v mezihrách a kratších intermezzech, kde k tomu příležitosti nerušené, dbáti rozmanitosti a přinésti i nižšímu, nevytříbenému vkusu aspoň dva — neb třikráte za večer hudbu, kterou může hned chápati. Sníží-li se umělec o něco k nižším, může je k sobě povznésti; zůstane-li hrdě uzavřeným ve svých výšinách, uzavrou se oni vůči němu. Kde přichází hudební krásno a symetrie, ladnost souzvuku v rozhovor s pravdivostí dramatickou, nechť obětuje se něco z posledního ve prospěch prvního. Vždyť ve skutečném moderním dramatě také nebývá postup děje přerušován za vlasy přitaženým baletem, uvedením knížecí nádhery dvorské, koní a p., kdežto v operách nepohrdají kořením takovým ani přední moderní mistři! Vizme jen, jakých triviálností neostýchal se v „Carmen" Bizet umístiti vedle čísel a partií ušlechtilého vzletu, hlubokého citu; při scenách pak, nervy tak drásajících, jako jest na př. v Carmen závěrečná, jest konečně každá hudba dramaticky více méně chabou, byť sebe více se namáhala; jdeť tu o výbuchy vášní, jež — jak jsem se již zmínil — hudebnímu líčení se vymykají. Takováto hudba smíšená má největší čáky, že proklestí si cestu do celého světa i že se trvale udrží. Hudebník seriósní rád odpustí v divadle autorovi i podstatnější úchylky od uměleckého ideálu či theorií jeho, zvláště tak nadanému jako jest Bizet — již pro tu geniální instrumentaci, širšímu pak obecenstvu podána v „Carmen" hudba, jaké si přeje — ovšem vedle výtečného, nejvýš napínavého libretta.

Kdo s těmito praktickými ohledy počítati nechce, komu jednota slohu, zásady jeho umělecké jdou nade vše, zříká se jaksi již předem rozhodných a trvalých na jevišti úspěchů; i lépe skladateli takovému, obmeziti se na síň koncertní — jako učinil, všech okolností těchto nepochybně dobře sobě vědomý Beethowen. Wagner narodí se jeden za století, od něho přijme se pokorně i to, s čím jiný byl by jistě vypískán (jakž ne jeden domácí skladatel náš se vyjádřil); a potom děkoval on za ohromné úspěchy své i literární a z části i reklamní činnosti své, jakož i jiným šťastným zevnějším okolnostem.

Tím jsem, tuším, dostatečně objasnil názory své a stanovisko vůči p. Krejčímu. Doznávám jemu, že jest velmi mnoho pravdy v tom, co on píše o dekadenci v moderním slohu operním, zvláště českém; dále, že jako jinde i u nás jest obecenstvo ve svém právu, žádá-li si v opeře slyšeti melodie, řádně, periodicky rozvedené, zpěvné a také zpívané. Nám oběma vadí s výstřední konsekvencí prováděný sloh dramaticky deklamační, mně zejména jeho ustálená šablonovitost; jenže p. Krejčí hledá kořen zla dole v orkestru, v jeho polyfonii, já pak spatřuji jej nahoře na jevišti — ve způsobu užívání lidských hlasů, jenž stal se dnes jaksi obecnou manýrou. Jako on i já ujal se péra „ve jménu hudby," ovšem pravé hudby umělé, polyfonické, jejíhož bohatého rozvoje, novodobého pokroku nemůže dnes ignorovati skladatel ani v divadle. Také vzdělaní hudebníci, kteří znají poklady literatury komorní a polyfonii naučili se poslouchati jak u klassických, tak u moderních mistrů jejich, také oni mají právo, nemenší než obecenstvo ostatní, ku požitku hudebnímu dle

způsobu svého, aspoň k částečnému. Připomínám tuto k závěru opětně významná slova Brendlova: „Obecenstvo (divadelní) jest s každým svým požadavkem v právu, jenom nesmí být požadavek tento vysloven jakožto jediný výhradný.“ A ve třech hodinách hudby může skladatel i různým stupňům vkusu dosti učiniti, nelpí-li jen příliš jednostranně na svých theoriích, šetří-li aspoň jisté rozmanitosti.

Přejeme si zajisté všichni upřímně, aby neobyčejná oblíbenost představení operních stala se ještě všeobecnější, tak aby i domácí produkce operní vzkvétati mohla ještě utěšeněji než dosud. Přejeme si toho jak v zájmu umění, jímž české jméno nad jiné se proslavilo ve světě, tak i v zájmu našeho ústavu národního i četných umělců u něho zaměstnaných. V tomto úmyslu psal jsem tyto úvahy — a promine mi snad laskavý čtenář, i když s tím neb oním z náhledů mých nesouhlasí.

Římský prostý vojín vypravuje své ženě o ukřižování Ježíšově.

Ba nevím ani, jak se dnes vše dálo — —
to podivná je zem a lidé v ní,
vše zamračeno tak a žluči plno,
však jak bych svého bratra musil vraždit,
mne lítost jímá . . . kdy se potěším?
A stále vidím jej . . . to mladý muž,
a jeho zločin neznám mně — on slovem
se nehájil, jak ovce na smrt šel,
až podivil se procurator sám.
Jen jedno vím, že chudý byl jak my,
a to mne nejvíc bolí — přísný Caesar
je osud náš, on velí: vraždi jej,
a musíš jíti — bídný's jenom červ.
Však já bych raděj holemi byl ubit
svých druhů — ó tak býti sám jen, sám! . . .
Leč ty a děti! — ženo, děti mé,
že z cizí smrti prýští jen váš život,
že z lidské krve zhnětén váš je chléb!

Já u Pilata včera stráží stál — —
den parný míjel, slunce krvavé,
jež ráno z moře syrského se vzneslo,
se zvolna k poušti syrské sklánělo.
Stín solaria první hlásil nám
již vigilii; ždál jsem vystřídání,

o kopí opřen své jsem tiše stál,
o tobě jsem a o dětech svých snil.
Tu náhle křik se strhl v ulici,
jak psi by vili, hnusné hyeny,
tak zněl ten řev . . . tak jako čelisti
když na prázdno jen lapají a hlas
již selhává. To Židů zástup byl,
a v jeho čele kněží hnali se,
jak nevidomý bič by všecky štval,
neb jako vzteklinou by šíleli.
V jich středu kráčel on, ten mladý muž,
jenž židovského též byl plemene,
jímž pohrdá náš otrok poslední,
však v jeho tváři cosi leželo
jak plamen bílý . . . či snad vous a vlas
to jeho rusý byl — však světlo šlo
z té jeho hlavy . . . mlčel . . . rychle s ním
jak se zvířetem hnaným na jatky
k nám spěchali, a v jejich lících všech
plál smrtné zloby blesk, ret zpěněný
a svaly tváře křečí zkřivené,
vše chraptíc syčelo jen: „Ukřižuj!"
Ty oči jejich rudá byla výheň,
až hnus jsem pocítil — — já tygry zřel,
jak, sytí krví lidskou, stříkali
přec ještě krví, dávíce ji v prach,
co pochvalu kol řvala arena,
a to byl obraz jich. V ráz vestibul
jich pln byl, stupně obsadili všecky,
já marně kopím svým je odháněl,
že zbraně Caesara a sochy zlaté,
čtverspřeží bronzové i fasce slavné
a přísné třásly se pod řevem jich!
Jak Pontus divý, jako vichřice
až k ohlušení řvali: „Ukřižuj!"

A co vše dál . . . já dosud vidím to,
soud Pilata a lání zástupu
i bičování toho zločince,
a my jej bili, krev až šarlatem
kol všecko střísnila, pak do roucha
jsme růžového přioděli jej
— neb králem prý se činil Židů těch —
jej třtinou věnčili jak coronou
a volali, se smáli: „Budiž zdráv,
ty Židů králi!" rouhali se tak
mu do noci . . . on mlčel, mlčel jen,
ať smáli jsme se, láli, mlčel vždy,

a v obličeji stále plamen ten . . .
Však viděl jsem jen jedno: chudý byl
tak jako my a strašně vyhublý,
ba vidno — hladem . . . a tu z ruky mé
ty metly klesly . . . dost když zrouhali
se jemu, vše když spalo znaveno
— — neb vigilie byla poslední,
a ranní větřík tiše z moře vál — —
já chladné vody jemu plný džbán
ku sprahlým retům přitisk . . . krůpěj jen
či dvě snad pil, a odtáh plný džbán,
ni slova nemluvě, a zas ten plamen
mu v líci stál, a na mne hleděl tak — —
ba při Jovišil cizí muž a Žid,
a přece pancíř plátový a pás
mně hlasně chrastily, já chvěl se tak,
neb pohled ten jak šíp mně hrudí šel.
„Co's učinil to, muži ubohý,“
já děl mu řečí tou, jejížto slov
jsem pojal několik, „ó nešťastný,
hleď, bratři tvoji na smrt vydali
tě, a jak slunce vzplá . . . ó víš, ó víš,
co muka jsou to kříže? Běda ti!“
On mlčel, mlčel, mlčel . . . slovo jediné
jen z jeho úst, a já v ten okamžik
bych byl jej propustil, a tebe, dětí
bych neuzřel již, ruče hlavou zaň.
A přišlo ráno, a s ním nový soud
a smrti rozsudek jak otroka,
jenž pouhou věcí jest jen pánovi
a nižší psů a zvířat nečistých.
Tak na Golgotu s křížem táhli jej.
A já, ač vystřídán, přec zůstal jsem
a k hoře smrti an vlek' břevno své,
já potají mu nésti pomáhal,
neb chudý k chudému přec soucit cítí,
ač římský vojín já a on je Žid,
ba horší nežli otrok poslední!
A Žida, který kráčel opodál
pln strachu, zřen by nebyl od jiných,
— on přítelem se zdál být odsouzence —
já ptal se naň . . . To nebyl otrok vzpurný,
jenž pána skolí v taji, ani lupič,
ni celník ani lichvář povržený,
to prostý byl jen muž, a království
prý nové tady toužil založit,
pro chudé pouze jako já a ty,
a děti mé . . . šílenec bláhový,

jak podivná je plodí tato zem,
jenž na chudé jen staví, na chudé,
již boháčů jsou podnoží a prachem!
A on měl děti rád a jim chtěl dát
svou říš, a polonahé rybáře
a tuláky a ženy povržené,
ty všecky, kteří bědní jako my,
jež plevy jsou, a žentour rozdírá
je, odhazuje v bláto . . .
Golgota,
víš, sluje ona hora strašlivá,
ten děsný Esquilin! . . . My došli tam,
a já tam stál, co činit nevěda,
zda pomahat mám sám těm katům jeho,
tak stál jsem, hloupě na vše vzhlížeje
a přece nemoha zrak odtrhnout . . .
Svou tuniku a pancíř kovový
jsem s těla sňal a s hlavy galeu,
plášť hrubý z temné vlny setkaný
— znak nízkosti své — odložil jsem stranou,
jak práce vážná čekala by mne.
Tak povalen byl na kříž . . . všecek nah
a sedrán ranami, jak celou noc
jsme bili jej — a k hlavě trnová
mu dosud ostny lpěla corona,
jak s vlasy zaschlou krví spečená —
ba ani tenkrát nářkem jediným
se neozval, ni kletbou rouhavou.
Mně srdcem šly ty rány příšerné,
ta každá rána, kterou kladivo
mu masem, kostmi hnalo těžký hřeb,
jak chudé všecky nás by vbili v kříž! . . .
Pak s kůlem tím jej zvedli do výše,
až pode tíží těla praskaly
mu žíly, rány rukou jako studně
se otevřevše chrlily kol krev.
A on tu jako orel kovový,
jenž maje křídla k letu rozpjatá
a drže v spárech svých klín hromový
— tak v Římě Caesara jsem v slávě zřel —
na strašlivé své tyči bez okras
byl vztyčen.
Jen nápis nad hlavou tak hlásal všem
žert strašný procuratora: „Hle, král,
váš, Židé!“ Smrti stín tím tělem šel,
jak znám to z bojiště, od hlavy k srdci
a k nohám dolů, údy v křeči chvěl;
jak plátno bílý byl, a jeho líc

zas barvu měla popela . . . však s očí
mu stále světlo klidné zářilo,
jak mdlé kdy slunce s dalekého nebe
tam v chladném severu tak tiše plá,
a jako bílý plamen vestalky,
té čisté panny, který věčně hoří.
Ret jeho sinavý již — zvadlý list —
v sled zašeptal cos jako modlitbu
či všechněm žehnání. Pak smrtelný
mu s krví z úst se prodral chropot náhle,
leč když jsme měli již, že mrtev jest,
on hlasem mohutným, jímž poslední
vzdoruje síla, volal: „Dokonáno!"
tak triumfalně, jako vítěz sám!
I myslím, jeho duše v zbožnění
že rozpjatýma těla perutěma
se vznesla v slávě živá k nebesům,
neb ač již mrtev pyšně tam tak čněl,
jak Caesar mocný světa celého
(kéž neslyší ach nikdo slova má!).
Ba tak jen vítěz v slavném triumfu,
nach tunik liktorů an kolem plá,
na voze svém sám jeden, zdobenou
se branou beře v Řím, tak Capitol
jen plane ode zlata Joviše,
on na kříži tak skvěl se do dáli,
a k výši nebes, tisícerý blesk
an ožíhal jej ohněm sírnatým,
a zlatil jeho chudou coronu.
Neb náhle vstala bouře ohromná,
mrak černý jako lidu hejna mnohá,
kdy na poli se tísní Martovu
a všecka místa jeho naplní,
zahalil obzor, rachot hromový
zněl jako slavný lidu toho ryk
kol hlavy vítězné — a zem se chvěla
a skály pukaly — tak ani Romulus
se v bouře slávy nikdy nesnášel
na oltář svůj! . . . Tu všecky ovanul,
an to se dálo, strach svým větrem svatým,
že chvěla se nám pevná kolena,
a volali jsme ve tvář nebesům:
„On Jupiter, on jistě boží syn!"
A setník náš děl tiše, schýliv skráň:
„To spravedlivý muž zde zemřel dnes!"

Však já, jenž ze všech kolem poslední
a nejchudší, an všecko to jsem zřel,

já na své děti myslil jsem, jež on
by rád měl též, když člověk chudý zde
ni jediného nemá přítele — —
a domů bral se, trpčej cítě jen
a hlouběj osten bídy, poroby,
neb to jen věděl jsem, že chud byl on
jak já a ty a tisíce těch nás
a mocných, bohatých byl obětí!

Aug. Eug. Mušík.

Z poesie Kazimíra Przerwy-Tetmajera.

Přeložila Pavla Maternová.

Zlatý pták.

(Památce . . .)

Rvi pouta, vichře horský! V kouři mračen skrytá
na klenbu prostři nebes křídla obrovitá!
Rvi pouta, vichře horský! Základy zkruš země,
ji z věčné vychvať dráhy vzteklá tvoje síla
a metni v živlů vír, byť v mlhavin kdes temně
si mozek roztříštila, srdce vyrazila!
Rvi pouta, vichře horský! Lam ty skalné tesy,
v prach rozdrť štíhlé lesy, šumné rozpraš slapy,
výš, burný, vzedmi se! až samo v podnebesí,
ať velké, chmurné slunce supí spár tvůj lapí
a zlomě kolotu mu odvěkého osu
pak tříští nebeských je pohruž do chaosu!

Viz, jaký pták tam velký nad bor vyletuje,
svá rozvil péra zlatá ve sněhové bouři!
Viz křídel lesk a barvy, jak tam světem pluje!
Jen hruď má zkrvavenou krví, z níž se kouří . . .
On dolů nepohlíží, výš a výš se nese,
již visí v mraku sněžném, nad mraky již všemi,
již někam blízko slunce zlatým křídlem pne se —
a krev mu z prsou teče, třísní pod ním zemi . . .
On dolů nepohlíží, hrdý, odvážlivý
výš se a výše vzbíjí, prchnout chce snad zemi,
snad prahne probíti se chmur těch nad voj divý,
z jichž dálky zlatými jen blýští perutěmi.
A kapky krve jeho, z rány, hruď jež pálí,
jak rudý déšť se řinou strašný, neustálý . . .

Ó lazurná vy moře, pláně stříbropěnné,
ó vlny, sladkou hudbou vánků konejšené;
ó výspy, břehy květné, zátiší vy smavá,
kde šumí háje oliv, růže šepty tají;
ó slunce, dárce štědrý, který život dává
a strojí v zeleň sopky, sotva vychládají;
sne touhy čarupluý, vise mysli vznětlé,
slov blankytných, liliových tonů harfo zlatá;
ó místo ticha, klidu, melodie světlé
i souladu, jenž modro volných nebes lánů
v týž blankyt s modrem slévá dálných oceánů;
oaso zřídelná, ty poušti žití jatá:
Hle! na granitech tam, chmur temné ve žalobě,
ve mrtvé hluši skal, tam v dálku předalekou
pták zlatý, ledem bitý, zmrzlý, sní o tobě,
a kapky krve z prsou v bílý sníh mu tekou.

Zakopané 1895.

Daleko zůstal . . .

Daleko zůstal celý svět,
vítr jen kol se stáčí,
úbočím požloutlých, nahých skal
kvílící křídla vláčí.

Nepřišla za mnou z dálky sem
paměť ni myslničí —
jenou ten smutek, co duši rve,
zabíjí duši, ničí.

Zašuměl temný . . .

Zašuměl temný, hluboký les;
žalost se po něm nese,
nezměrný smutek, ohromný bol
zašuměl v temném lese.

Proč že, ó lese, haluze tvé
tak smutnou píseň zvedly?
Což ti blesk spálil či topor sťal
tvou nejkrásnější jedli?

Miloval jsem Tě . . .

Miloval jsem Tě . . . Osud, výše stoje,
od první chvíle hrozil neoblomně;
odešel jsem — i tekly slze Tvoje,
pro všecko tekly, jen netekly pro mne.

Odešel jsem . . . A svět, hle, dále spěchal,
lešení pod ním nehnulo se ani,
u Tvého prahu jen jsem na vždy nechal
všecku svou touhu, radost milování.

—

Na pouti.

Pokud jsem míval dům kdes znamenaný
a někdy v cizí zaletěl jsem dál:
daleko bývalo mi do mé strany,
bylo mi teskno a bylo mi žal — —
Leč dnes, kdy nikde mého domu není,
stejně mi prázdno prostřed světa vření.

Pokud jsem mníval, že jsem milovaný,
že čísi pamět všude s sebou mám:
ať byl bych zašel v širé oceany
neb v poušť nezměrnou: nebyl bych si sám . . .
Leč dnes, po chvíli navždy zhaslé v smutku
mně všude stejně pusto, sám jsem vskutku.

—

Kde jest tvůj sen?

Kde jest tvůj sen? Kde jest tvůj sen?
ptalo se velké moře,
hory se ptaly, kde jest můj sen,
i šum se ptal mne v boře.

Slunce se táže: Kde jest tvůj sen —
sen, co byl srdcem v tobě?
Kde jest můj sen, kde jest můj sen! . . .
I s mojím srdcem — v hrobě.

—

Strašidelný přízrak.

Zjevení mračné, jež se z tůně vineš,
ve shluku oblak zavichřených plyneš
nesené vichrem rozšíleným z lesů,
strašné, že smrky chví se na skal tesu:
mne nepřestrašíš . . . Kdyby vyšel ze mne
stín mojí duše nad ty vody temné:
před jejím smutkem ty, horské zjevení,
ustoupilo bys, zapadlo v kamení.

—

Temnosmrčinský stav.

V kotlině, střed kamení
rezavých smutných trav,
v mračných blesků proměni
mlčící tmí se stav.

Nad ním výš se věží val,
stesaných, holých stěn,
sivý mech se chytil skal,
kosodřeviny kmen.

Nezměrné v klín do hluši
uložen v kout těch skal,
táhlá píseň pastuší
nezavzní odtud v dál.

Časem vítr v kotlinu
najde si do skal vchod,
zčechrá kosodřevinu,
zámlku snímá s vod.

Vzteklá bouře srazí v plen
sobě tu úlom v dol,
a zas pustých moří jen
bez mezí hluš je kol.

Kdys jsem zíral s výšiny
vrcholy bloudě sám
v mračnou hloubi kotliny:
strašidlo zřel jsem tam.

Sepjatými dlaněmi
u skalních přimklé stop
líce krylo na zemi,
smutno, jak smrt a hrob.

Nevím, či to v bezcestí
upíři chodí snít —
neb čí duše v neštěstí
přišla tu bol svůj skrýt? . . .

—

Bol kdyby každý . . .

Bol kdyby každý v lidských prsou skrytý
jedinou slzou splavil očí chmuru,
proud kdyby slz těch hvězdami trysk vzhůru:

bylo by nebe kupole jak litá,
hvězdami pouze místo modři krytá —
bez konce konců nechť jsou nebes byty!

—

Tu kuli . . .

Tu kuli, co má pro mne býti,
lej, mistře, bystře pro mou bruď!
Jak ňadra žen nechť matně svítí,
jak ženská bedra oblou buď,
jak ženský zub buď slita hladce,
vnitř nic, jak v jejím srdci jest,
a v prsa vnikni mi tak sladce —
— — — — — — — — — —
A na hrob v desky mramor bílý
chci nahou dívčí postavu —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

—

Vogue la galère!

Vogue la galère! Nech plyne loď!
Nech brázdí kaly shluklé,
vod hnijících nechť ryje sloť! —
Vogue la galère! A k ďáblu vesla,
když vlna s veslem v kal nás snesla,
pryč! . . . Kormidlo je puklé?!
Vogue la galère! Nech plyne loď!

Vogue la galère! Nech plyne loď!
Nech tone — malá škoda! . . .
Kdos volá s břehu: Zpátky pojď . . .
Vogue la galère! Ha, stěžeň puká —
jest lano tenké, něčí ruka
snad přepjala je . . . Hučí voda . . .
Vogue la galère! Nech plyne loď!

Vogue la galère! Nech plyne loď!
Až po hrot ráhna dolů!
Klesneš — však dřív se bahnem broď . . .
Vogue la galère! . . . A tam, hle, v předu
sto lodí v modrých vlnek středu,
sto nadějí tam spolu . . .
Vogue la galère! Nech plyne loď!

Vogue la galère! Nech plyne loď!
Kdo vinen? Kdo jsou vinni?
Aj, chceš-li, kámen zvedni, hoď —
Vogue la galère! Však výš se míhá
nám vlajka, než tvůj kámen stihá — —
A což, konečně! Budou jiní . . .
Vogue la galère! Nech plyne loď!

—

Orel.

Sám splynul pozvolna přes vzdušné tůně ticha,
sám sedl na skálu a křídla složil tmavá,
vzdul hruď, zved' zoban svůj, pak v plece sklesla hlava,
i seděl zadumán jak balvan, který dýchá.

V dol díval se, kde v kruh se pjala světa lícha,
v dol díval se. Jen tam v těch očích blesk mu vstává,
kam duše obsah svůj a svoji mluvu dává . . .
Tak patřil pokojný a chladný na vše zticha.

Tam — moh by vulkán kolkol zrýti země čelo —
ni pírko v perutech by se mu nezachvělo . . .
Ó víš-li, vichrokřídlý, podslunný ty ptáku,

jenž sedíš na skále tak nehnutě a tvrdě,
co víc zve závist mou, než ten tvůj vzlet až k mraku?
To právo ku chladné a klidné světem zhrdě.

—

Socha Hermova.

Zjev Herma zrobil sochař; z mramoru jak stojí,
kyj do ruky mu vložil s opletením hadů
a sandály mu k nohám s křídly připjal vzadu
a dal mu úsměv božský. V myrtů řadě dvojí

jej do jeskyně dali porfyrové k zdroji,
kde shora laur a růže v květném vodopádu
naň splývají. Tak sní tu, Arga zhoubce, v sadu,
v tom lauru a v těch růžích — snad sen slávy svojí.

A jako noc se v myrtách zlehka cosi šine,
a v šelestění tichém z růží ven se chýlí
— jež s Olympu se skradla — hlava božské krásy;

a z houštiny jak motýl zjev se mihne bílý,
zjev dívčí; paže své kol hrudi boha vine
a na mramoru chladném vroucí touhu hasí.

—

Virgini intactae.

Tvých úst se ústa netkla ještě ničí?
Tvé nikdo netisk' chvějící se ruky,
vlas nerozplétal přes tvých ňader puky
a nevssál se ti v hrdlo holubičí?

Tluk srdce tvého nesplýval v sluch ničí —
a láskou mdlé slov přidušené zvuky?
Jas těla tvého zřely jenom shluky
těch lilijí bílých, jež se u vod tyčí?

A nikdy hrdé, královské to tělo
se v ničích ramen stisku nezachvělo?
Tvá touha jest jak zora o východu?

A v zahradě svých očí trysklou v zrodu
jsi nikdy rozkoš necítila kvésti??
Ó pojď! Ty světa nejvyšší jsi štěstí!

—

Hrob básníkův.

Zde hrob, v něm básník leží. V nesvěcené zemi
tlí sám, ne v stínu kříže. Na kameni jeho
květ nepoložen, ani slova oslavného
zde nikdo neprones'. Kol v zmatku stáli, němí,
a dříve odešli, než zemí nasypanou
rov kryt, kde zůstal sám s tou speklou v hrudi ranou.

Jak tiše nyní leží, v jakém svatém klidu,
on, dřív jenž nepoznal než trampoty a bídu,
než pokoření stálé, sebou pohrdání,
chléb div ne žebraný když často neměl ani,
neb — ah, jen jen vzpomínka již hořká srdce svírá,
když měl být panským šaškem, který hlady zmírá.

Teď leží tiše. Nouze nepřijde už k němu,
saň s hlavou umrlčí, tak hrozná bezbrannému —
již víckrát nepřijde snů strhat k jeho hrobu.
Teď leží tiše. Velkou, strašnou obžalobu,
— svou poslední — on s jekem vydal, bled a zkřehlý.
I spustil spoušť — pad výstřel — sousedé se sběhli,
a dvéře vyrazivše nad chladnoucím trupem
se křižovali s hrůzou, stáli v žasu tupém.

A zatím se zlatými světlá perutěmi
již duše básníkova opouštěla zemi
a vracela se zvolna zpátky od bran světa
kams v prostor nesmírný, zkad nadšení k nám slétá . . .
Vzedmi se, stříbromodré, nekonečné moře!
Vzedmi se! Ty mu zahuč, hlahol triumf jeho!
Vzedmi se, moci valná, ohromná i divá,
ty sílo neúkrotná živlu královského!
Vzedmi se! Sám si strh' kruh s šíje, svoje hoře —
čest smrti vítězově ať tvá hudba zpívá!

Huč píseň triumfalnou! Nic už nyní zhola
té duše okřídlené, volné neudolá — —
Kde jiskří hvězdy nocí, žárné vlasatice,
tam ona v bezdno letí, šumná blyskavice — —
Co zlatých v slunci výsp, co pod břečťanem slují,
co východ báječný má tryskajících květů,
co v záři severní vod, jimiž ledy plují,
co skal kde granitových, poušti v slunce vznětu,
co živých vulkánů: jest všecko, všecko její —
ba, všecko! Bez hranic jak volné mlhy spějí,
jimž není přístavu, kdy v nesmírno se řítí,
tak vzlétne duše ta, a co kdy v lásce měla,
tiš, světlo, prostoru, to všecko bude míti,
jsouc volna, zbavena svých nevděčných pout těla.

Vzedmi se, stříbromodré, nesmírné ty moře!
Vzedmi se! Zapadne ti v rozhučené valy,
tvá pustá pobřeží, tvé písčiny ti zoře
a v hloubi pod ostrovy otřese tvé skály!
Kde stihne delfíny tvé, na černé jim hřbety
se vrhne, propluje si ve stín třeba palem,
kde blýští půlměsícem zdobné minarety,
jimž luna proudy stříbra lije před portálem.
Hle, vody z hlubiny jak v kotouče se svily
a vírem výš a výše k nebi vylétají!
Ha! s jakým opojením rozkoše a síly
vlas chytá plamenný, jímž divé vichry vlají,
jak sokol do mraku, jenž nebesy se chmouří,
tak letí, padá v tůň a znova vráží v sféry,
až posléz rozšílená, sup jak zlatoperý,
v rej z moří na moře se vrhá v patách bouří
a někam, safír vod kde chví se v usínání
si slétá odpočinout na stříbřité pláni . . .

Vzedmi se, stříbromodré, nesmírné ty moře!
Vzedmi se, píseň šum, jež srdce rozveselí! . . .
Již ohně blouznění mu nikdo nespopelí,

již výtrysk nadšení mu nepotlačí hoře . . .
Hle: tvary, postavy i světla, tóny, změny,
jež duší byly mu a krví srdce jeho,
již prchat nebudou jak oblak rozvichřený,
když děsný shlédnou přízrak, kletbu toho žití;
již vešel v onen klid, v mír věčna pokojného,
kde hlodu bolesti už duše nepocítí.
Již noci minuly, kdy divných tvarů stíny
nad mladou hlavou jeho splétaly se v reje
a ruce spínaly, jak v modlitbě se děje:
Viz, tvoje nadšení nás volá bouříc v činy,
chcem na svět, hleď, jak krásné, v duhovém jsme hávu!
Dej nám jak jasným hvězdám na nebesa vkročit,
dej tělo nám, dej duši! A On? Stiskal hlavu,
jež v horečce mu plála, a jen ptal se v muce:
Co zítra však? Co zítra? Mám snad s okna skočit?
Či za chléb div ne vyžebraný líbat ruce?
Dál válčit s osudem, jenž kostnatou svou rukou
tě schvátiv za hrdlo hruď kolenem ti hněte,
jak upír oběti se napájeje mukou
tvou sílu zničenou, tvé žití ssaje kleté?
Dál shýbat šíji svou za bídný kousek stravy,
dál duši zapírat a čistotu své víry,
krev, touhu, myšlenku tkát v tovar blyskotavý,
v kus na jarmark . . . A duch? — jej přistříhat dle míry?
Dál klesat s rozletu, jenž v nebesa spěl zlatá
a v pustý padat ryk a do zemského bláta —
sám sebou zhrdaje i lósem kleslé hlavy? . . .

Ten hrob nechť osamělý v nesvěcené zemi
tlum dobrých věřících jen s bázní míjí plaše!
Jeť jméno zkáleno a paměť kleta všemi,
když rukou vlastní kdo si smekne břímě naše.
Prý sokol chycený, dán do železné klece,
chce někdy rozbít klec a zkouší zbortit stěny;
ač křídla zkrvaví, hruď zraní, rve se přece,
až, zoufalstvím jsa šílen, klesne, hladem hyne . . .
Jdi, světe střízlivý, ty klidný, moudrý, ctěný — —
ten hřbitov vykletých ať kvapem krok tvůj mine!

V Nizze 1895.

Po koníkově dobré službě.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

V.

F. Věk najde přátely a také pomoc.

To bylo čtrnácte dnů před tím, nežli se F. Věk vydal do Litomyšle, odtud pak do Prahy. Další tuto cestu nastupoval s myslí volnější. Odjížděl s dojmem, že se nesklamal. Na starou tetu myslil nejvíc, a rád, o sestřenicích doufal, že nebudou míti na Vašíka černé oko —

Cestou ku Praze přezvěděl na formanských hospodách, že jeho vůz plátny naložený tudy dobře a bez nehody přejel. Dle toho počítal, že ho již nestihne až v Praze samé.

V hlubinách dlouhého dostavníku, blátem vysoko zastříkaného, nahoře zahrazeného vaky a balíky, doslýchal se různých zpráv a novin, jak na stanicích spolucestující vystupovali a noví přisedali. Nejvíce se mluvilo o drahotě, jak je všude zle, i v kraji, jaká nouze stihla také Prahu. Slyšel o tom všelijaké hovory, také mnoho stesků na daně, na vojsko, co stálo peněz to ležení u Prahy a ta cvičení, co by za tu střelbu bylo mouky a chleba chudým. Vypravovali o císaři a císařovně, že byli v tom ležení a v Praze, teď že odjeli z Prahy do boleslavského kraje a do litoměřického, hlavně proto, aby si tam prý fabriky prohlédli, nejvyšší purkrabí že je průvodcem.

Jak se zmínili o císařovně, bylo před Českým Brodem, spustila jakás paní obstarožná ve velkém, černém čepci, červená, lesklého čela, a zda-li pak také tohle slyšeli, jí že to psala Pepička z Prahy, Pepička to že je po sestře dcera, že má úředníka u Kammeralzahlamtu, že je Kassaofizierem, ta že jí psala, jaká to byla krása, na Hradčanech, a císařovna že byla také v Libni podívat se na židovskou svatbu, to že bylo rojení mezi židy a ten rabín že měl dlouhé kázání a poděkování a císařovna jaké prý

dala presenty té židovské nevěstě, ta že bude mít památku — Ta židovská svatba v dostavníku trvala dlouho, tlustá paní v ohromném čepci nenechala ji až v Českém Brodě, kdež slezla jako všichni, neboť se tu krmilo.

Před zájezdní hospodou i v jejím velkém, klenutém průjezdě strakato od ovčích kožichů, tulipány a jinými pestrými květy po zádech i po stranách vyšívaných, od límcových, tmavých plášťů, pangrotek a čepic s barevnými dýnky, od bílých plen, květovaných šátků, ženských kožíšků a kabátků. Houf vesnických poutníků se tu zastavil; rudou korouhev s obrazy hrubě malovanými měli v průjezdě o zeď opřenu.

Z Prahy se vraceli, z pouti, od hrobu sv. Jana Nepomuckého, ač se neklenulo májové, modré nebe, nýbrž sníh rostl v šedých, nízkých oblacích a foukal mrazivý vítr říjnového dne pustým náměstím a podsíněmi kolem, kdež se v budkách krčily zachuchlané báby prodavačky. Poutníci byli z nejbližšího okolí a vypravili se do Prahy, když se rozlétlo, že před týdnem navštívil císař hrob sv. Jana, že si prohlédl jeho ostatky v skleněné truhle a že pak povolil, aby ta truhla ostala po osm dnů otevřena.

F. Věk se mezi poutníky zastavil a naslouchal, jak vypravovali lidem z domu i ze sousedství, hlavně ženským, jaká tam byla v Praze tlačenice, nahoře u sv. Víta, co lidstva se tam k hrobu sv. Jana hrnulo, z Prahy a přespolních, co poměli, nežli se tam dostali, a tuhle stará Vondráčková, ukázali na stařenku v bílém zavití hlavy a v hnědém, krátkém kožichu ženském, ta že tam omdlela —

Stará Vondráčková, vrasčitá, s několika zahnědlými skvrnami v obličeji, jíž se za tohoto vypravování začala bezzubá, zapadlá ústa i vyvstalá brada pohnutím pohybovat, jakoby něco žmoulila, zavzdychala, pak utírala oči šátkem, v němž měla modlitby zabaleny, a začala v zarosené té radosti, ach, panenka Maria že jí přece dopřála, že uviděla sv. Jana jako ostatní, svaté jeho ostatky, jazyk, bez poskvrnky, pěkně červený, ach, lidičky, že do smrti — — Brada se jí házela, oči slzely —

Věk dále neposlouchal jako ostatní, kteří stáli jako přimrazení. Sic se neusmál, jak by byl učinil za studentských let, ale pobožnému zanícení zanedbaného lidu nerozuměl. Jen zatemnělost starých dob v něm viděl a pocítil cos jako politování —

V prostorné jizbě hospodské, zahřívané velikými, zelenými kamny, při nichž se probělávala pec, bylo skoro plno. Mrak modravého dýmu tabákového nesl se k tmavému, dřevěnému stropu nad hrubými stoly, nad jejich džbány, mezi nimiž se křesadla mdle leskla, nad hlavami cestujících, formanů, olejkáře a harfeníka, kteří seděli nejblíž u dveří u tmavého šenkyše, v rohu plného džbánků, sklenic a hubatek. Nejhustěji v druhém rohu nahoře, kdež se probělávaly fráčky s červeným vyložením a bělostným řemením. Seděla tam četa vojáků, bafčících z dýmek, kteří na pochodu tu odpočívali.

Z šumu a směsi hovoru vyrozuměl Věk, zasednuv k talíři kouřící se polévky, že se tu také mluví o Praze. Zaslechl o boudách, jak je tam od konce minulého měsíce mají na staroměstském rynku, na koňském i dobytčím trhu a také na Malé Straně, že v těch boudách se prodává chléb, pečený z mouky z vojanských magacínů, císař že poručil, aby dodaly mouku, to jak uslyšel od nejvyššího purkrabí, jak je v Praze zle.

O tom prodeji chleba tu mluvili, o chlebu samém, jaký je, že ty bochníčky po šestnácti krejcařích jsou dost velké, ale že je těžký, jako komisárek —

Věk si vřele vzpomněl na domov, kdyby také tak u nich, zvláště v horách, lid hladem sklíčený opatřili, kde není ani těžkého chleba, horšího nežli komisárek, toho chleba z ovsa a vikve, černého jako země — — —

Pozdě odpoledne, v pátek dne 15. října, dojel do Prahy poříčskou branou, kterouž pouštěli právě dva vozy s obilím beze všeho poplatku, jak v ten čas drahoty bylo povoleno. Všechen roztřesen, prokřehlý zahnul do své hospody „u zlatého bažanta", kdež býval po každé a kdež ho již znali. V průjezdě stál vrchní podomek v zelené sametové čepičce a ten, Věk si dobře všiml, na něj se díval jako na cizího a nějak si ho v jeho chudším, nevzhledném plášti neváženě změřil.

Věka se to dotklo; byl vůbec rozcitlivělý, jak rozdíly v té chvíli pobodávaly. Na jaře sem přijel zámožný, bez těžkých starostí a teď bez peněz, zadlužený, s takovým břemenem. Velkokupci ho jindy vždy rádi viděli, přátelsky vítali; objednávalť mnoho a dobře platil. Teď aby vyznával, že nemá čím, a prosil, aby počkali a ho neničili, aby mu ještě zboží uvěřili. —

Do města se mu ani nechtělo. Mohl ještě třeba do Expedice nebo i P. Vrbu navštívit. V nejistotě však, jaká ho tížila, nezatoužil po přátelích a známých; ba ostýchal by se jich, zvláště doktora Helda.

Až zítra, až jak bude zítra, jak se u obchodníků rozhodne. —

Jak tak seděl v hospodské místnosti „u zlatého bažanta" sám, vzpomněl, jak tenkráte v zimě (bylo před šesti lety), zastal tu Thama samotného, o lokte opřeného, s hlavou pochýlenou, s očima do stolu, tenkráte, když ho udeřilo to neštěstí, když zjistil nevěru své ženy. Tenkráte s ním tu proseděl celý večer a viděl Thama sklíčeného, trpkého, omrzelého.

Věk si připomněl, že se tenkráte zmínil, jak hovor dal, jaké má starosti s handlem, polem, doma, s dětmi, a jak Tham tenkráte řekl, aby za ty starosti děkoval pánu Bohu.

„A děti aby jim pán Bůh zachoval!" řekl také Tham, a okraje víček mu naběhly rudě, do krvava, jak si připamatoval své jediné dítě, synáčka, jenž mu tak záhy zemřel. To se tenkráte Věkovi zarylo do mysli. Nezapomněl na to, ale nikdy se mu tak jasně nevynořilo z temna jako tu, když seděl blízko toho kouta, kdež s Thamem tenkráte trávil ten smutný večer. Jemu to štěstí ostalo, ale Tham, chudák — Už dlouhý čas, od jara ani slechu o něm —

Ráno zamířil, jak si už cestou rozvrhl, nejprve na staroměstský rynk. Tam byl velkoobchod železem, jemuž nejvíce dluhoval. Dost pospíchal Prašnou branou, Celetnou ulicí, žádostiv, aby již měl rozhodnutí; na náměstí se však omeškal. Dřevěné boudy, stojící prostřed, ho zastavily. Byly to ty, o kterých slyšel v Českém Brodě.

Viděl, jak je zástupy zahradily, jak se k nim lidé pořád ještě tlačí, muži, ženy, odrostlejší děti, všichni dle obleku většinou chudina, drobní řemeslníci nebo jejich učedníci. Strážníci z městského hejtmanství a tržní dozorci snažili se udržeti pořádek, umírnit, urovnat trochu ten příboj,

jenž kypěl, šuměl a hučel, a jímž s těží zpět se prodírali, kteří již koupili bochánek z vojanské mouky.

Stranou stál a čekal Ignacius Ceypek v starém, límcovém plášti, hnědé, ale již vyrudlé barvy, s černou mašlí v týle pod třírohým, ošumělým kloboukem, košík na ruce. Ranním, ostrým chladem probledl ve vrasčité tváři a oči mu slzely. Košík mít nemusil, poněvadž bochníček, pro který přišel, by snadno uschoval pod plášť. Ale šel „do trhu“, jak bývalo za nebožtíka pana obrstvachtmistra a také k vůli sousedům, aby nevěděli, že chodí k „boudě“ pro chléb.

Věk šel kolem, ale nevšiml si ho a Ceypek ho nepoznal. Velkokupec, K. W. Schimon, starší již, vážný, klidný muž, ještě s copem, přijal Věka ve své klenuté písárně ve dvoře velkého, tmavého domu na kraji Dlouhé třídy. Přijal ho přátelsky, šňupec nabídl, a s účastenstvím se vyptával na požár a na Věkovy ztráty. Věka si vždy vážil pro jeho podnikavost a pořádnost, kterou cenil nejvýše. V tuto chvíli mu však také imponovalo, že Věk tak upřímně svůj stav vylíčil a nezatajil, co zatajiti mohl, že přiznal všecko, dluhy, svou nesnáz, že kupecky správně vyložil, jak by nyní zvlášť obchodu železem se mu mohlo dařit. „Pane Věk, es stimmt, dobře počítají, a aby věděli, že jim všecko neshořelo, mein Vertrauen ist nicht mit verbrannt. Sie haben bei mir Credit, všecko zas půjde, wir verbleiben gute Geschäftsfreunde. A dnes musejí k nám na lžíčku polívky —“

Věk mile překvapen tou důvěrou, vřele poděkoval a rád přijal pozvání na poledne. Do té doby pak prodal plátna ve známém svém obchodě, dobře, jak počítal, spíš o nějaký zlatý dráž. Za oběda u velkokupců, v prostranném ač ne tuze jasném pokoji, staromodně zařízeném, musil znovu vypravovat a to ženě velkokupcově, tlusté, dobromyslné paní v bělostném čepečku; nad hrůzami d . . . ského požáru trnula česky i německy, ač jinak mluvila po česku víc nežli její manžel, který z obchodu na němčinu již hrubě navykl. —

Po obědě zašel Věk k velkokupci kolonialním zbožím; pospíchal neboť chtěl si toho dne vše zařídit, aby nazejtří mohl zase nastoupit cestu do D . . ky. Do Expedice mínil na večer a ještě také k Heldovi a k P. Vrbovi, bude-li možná. Zvláště, k vůli nim, se zdržovati nemínil, neboť neměl v Praze již stání. Mysl byla víc doma, kdež ho tak nutně třeba. Druhého velkokupce, M. J. Stojespalla, jenž měl sklad na Koňském trhu, však nezastal, a v obchodě oznámili, že s pánem nebude už možná mluvit až v pondělí.

Věka to mrzelo, neboť pohatil se mu všechen rozpočet; nebylo však pomoci. Dal tedy zatím naložiti na svůj povoz železné zboží, které si vybral u K. W. Schimona. Když naložili, zajel vůz zase do nádvoří „zlatého bažanta“. Věk sám dal se rovnou k české Expedici. Věděl, že dnes v sobotu nebude tam tak plno jako o pátečních schůzkách. A bylo tam méně nežli se nadál. Jenom Krameria samého zastal, v jeho nevelké písárně, a lekl se ho.

Vypadal stařeji, nějak uvadle, nezdravě. Ve tváři byl chorobně žlutý. Také více přimhuřoval slabý zrak; jak Věka poznal, rád ho uviděl, upřímně uvítal. Doba tiše snášejícího se soumraku byla jim chvílí vzájemné, přátelské sdílnosti. Věk poděkoval za podporu pohořelým, již Kramerius jim ve

svých novinách poskytl, a odpověděl na jeho dotazy. Pak si Kramerius na Věkovu otázku posteskl na zdraví, že od té doby, co měl před třemi roky otevřenou nohu, že nechce být, jak náleží dobře, že noha se přes čas ozve a jinak také že tady není, jak by mělo být — Ukázal v místo jater.

„Co říká doktor Held,“ vzpomněl ihned Věk.

„Ach milý Held pořád jednu vede: chodit, chodit a ven, na čerstvé povětří, ne pořád sedět tu v tom sklepě, a ne tolik pracovat — Můj pane králi! Vědí sám, co je handl; na mých bedrách je všechno. A teď ještě ty starosti se stěhováním.“

„Cože!“

„Ano, vlastenče, Expedice zas musí pryč. Za čtrnáct dní budeme už odtud. Paní domácí dala výpověď, protože chystá dům pro syna.“

„A kam —“

„Do Bartolomějské ulice, č. 394,*) k „červenému srdci“, tam jsem najal. Ach, to stěhování, a nejhůř s knihami —“ maně ukázal po plných regálech. „Je jich, teď se málo prodá. Tu panující drahotu nejdřív a nejvíc ucítila kniha, obzvlášť česká. Boháči a urozenstvo nejsou mými kupci.“

Věk ze své zkušenosti živě přisvědčil.

„A kniha je,“ pokračoval Kramerius, zapomínaje na chorobu, „naše hlavní obrana. Teď skoro jediná.“

„Pravda, když školy jsou proti nám. Teď to semeno za Marie Teresie a za Josefa zaseté začíná nést ovoce.“ Věk dotkl se i Litomyšle, hovoru, který měl s praefektem gymnasia a filosofie, P. Hradeckým. Kramerius vážně pokyvoval hlavou. „Ba, mění se to,“ povzdechl, „a hrubě. Já znal ještě učené Čechy, kteří neuměli německy a teď budou učení Čechové, kteří nebudou umět česky.“

„A je to vidět všude, jak se německý jazyk vzmahá —“

„Ale náš vedle něho neschne!“ kvapně odvětil Kramerius a živěji sebou hnul v své tmavé lenošce. „Milovníků jeho přibývá, to vím. Obzvlášť velebím stolici českého jazyka; je, jak jsme doufali a se těšili, pravou baštou. A co nasil náš cordatus Bohemus, také vzchází, také nepadlo na kámen. Ti, které on probudil, burcují jiné. Zda-li pak slyšeli,“ vzpomněl, „jak professor Jungmann v Litoměřicích vyučuje dobrovolně českému jazyku. Slyšeli o něm. V hradeckém semináři po něm to dělá Rautenkranc, v kněžstvu bude znalost mateřštiny, to je, o to je! A tady na akademickém gymnasiu učí Tham, Ignác —“

„A co Václav —“ optal se Věk dychtivě.

Kramerius mávl rukou.

„Bůh milý ví. Je venku, pořád u těch aktérů, a nevede se mu, to se ví —“

„Nespisuje —“

„Nic, ani perem nehne; jakoby kámen do vody zapadl. Věčná škoda. Nu, a ten professor Jungmann, abych nezamluvil, přeložil z englického vznešenou báseň „Ztracený ráj“, teď ji prý dohotovil, jak včera pan professor Nejedlý nám vypravoval. Divil se, to že je oříšek, ta báseň, to že potřeba veršovnické obratnosti — Pro mnohé čtenáře sic že nebude,

*) Nyní č. 181.

ale zvede-li se, to že by byla oslava českého parnassu. A je ještě mladý ten pan Jungmann. S námi staršími jde to již s kopce," chtěl zažertovat, mluvil však vážně. Hned však pozvedl chýlící se hlavu a jako oživen zvučněji řekl, hledě na Věka. „Dělníků přibývá, jiní přicházejí a bohdá lepší! Ono přec jen svítá, vlastenče; mraků sice dost —"

A dál se procházeli vlastenskou vinicí. Kramerius mluvil o nových její dělnících, Věk ptal se na staré známé; uslyšel o Vydrovi, že s ním hůř, jaká to jsou muka pro muže, duševní práci tak zvyklého. Věk ho litoval a připomenul, jak už na jaře u něho bylo smutno, když ho s P. Vrbou navštívil, neřku-li teď. Pojednou se mu mihl jiný nemocný. Na Dobrovského se optal.

„Ó to si náš Held všeho uznání zasloužil, a také tím své jméno v Praze, zvláště u vznešených prohlásil. Však jsme o tom mluvili, pamatuji se, jak bylo s panem Dobrovským zle — A všecko se, jak doktor Held řekl, osvědčilo. Abbé už ani jednou od těch dob nezuřil, a jsou to již dvě léta. Pravda, pomatenost nadobro neodešla — Ale to se už pozná, to začne rozdávat, je veselý, nebo se podpisuje a udělá trojhran k tomu, někdy také trojku do něho, obyčejně červeným inkoustem — A tuhle namočil papíry, také své rukopisy při tom, a začal jimi drhnout podlahu —"

„Ó pro pána —"

„To bylo to nejhorší, ale jinak je tichý, nic, žádné bouřky. Vůbec je líp. To je vidět z toho, že už není ve svém zahradním domě. Jezdí po venkově, u vrchností je, všude ho zvou. Na zimu přijíždí do Prahy. Teď už tu brzo bude —"

„A pracuje?"

„Pořád —"

„Held má tedy jméno —"

„A praxe. Někdy až naříká. To vědí, ordinarius u Milosrdných a pak chodit po městě —"

„Kdy bych ho asi zastal."

„Nejspíš polední dobou, při obědě. Slyším, že bývá „u tří lip" —"

„Na příkopech?! A to chodí až z Malé Strany?!"

„Ó tam už nebydlí. Teď má kvartýr v Sirkové ulici, ale povídal, že se mu tam nelíbí, že se bude stěhovat. Tedy v poledne, protože odpoledne — ale bodejť," připomínal si Kramerius, „zítra snad i odpoledne, vždyť je neděle. Nepůjde-li do divadla —"

Věk se v duchu zastyděl, že si na české představení dosud ani nevzpomněl.

„Zítra by měli také jít," domlouval Kramerius, „císař dnes přijel z Boleslavska a zítra se podívá na českou hru."

„Na české divadlo?"

„Ano, už je to jisté. Na Štvánovu veselou hru: „Šťastný Kašpárek".

„To snad by měli hrát něco vlastenského, vznešeného, myslím —"

„Ó to nejde jenom tak!" Kramerius mávl rukou. „To musí být s hora, s gubernia schválení. Také se rádi obveselí."

„Zvláště teď v těch smutných časích," řekl Věk trpce a vstal. „Tedy Sirková ulice, a prosím, v kterém numeře."

„Číslo dvoustépadesátéprvní —"

„Knihy tentokráte neobjednávám," Věk se při tom zasmušil, „u nás teď —"

„Vím, vím, milý vlastenče, ale kalendáře jim pošlu."

„Jen polovičku —"

„Ne, tolik jako jindy. Co prodají, dobře, ostatní rozdají. A kdyby nic neprodali, také dobře. A my, drahý vlastenče," dodal, když přijímal Věkovu ruku, „abychom se po druhé líp sešli. Oni v lepším postavení, aby se jim zas dobře vedlo a já — v lepším zdraví." Usmál se i povzdechl.

„Doufejme, že bude líp. Oni se pozdravějí. Nejsou starý."

„Nejsem. Pětačtyřicet let není žádné stáří. Ale — — A práce tolik přede mnou! Co všecko bych chtěl ještě vykonat!" Mluvil smutně, až Věka dojalo. Chtěl těšit, Kramerius však pohnul dlaní, a zeptal se, obraceje:

„A jim je?"

„Pětatřicet —"

„Pán Bůh jich zachovej v tom zdraví —"

Věk odešel s myslí truduější nežli sem šel. Myslil na Krameria, jaká by byla rána, kdyby ten — —

Nazejtří zastal nového pacienta. P. Vrba, kterého dopoledne navštívil, byl v posteli. Ulehl toho dne ráno. V tu chvíli však, když Věk stanul u jeho lože, zapomínal na „brabence", kteří se včera večer přihlásili. Věk musil nejprve o sobě a D . . ce vypravovat a P. Vrba naslouchal a vyptával se s upřímným účastenstvím. Pak začal také stěžovat, ne na své zdraví, nýbrž na zlé časy, jak je všechno tou drahotou zaraženo, že letos skoro nic neprodal, když je o sousto zle, a on sám, že nemohl také tolik knih rozdat jako jindy, také pro tu drahotu, že ji také cítí, že už musil sáhnout na kapitálek po nebožtíku panu faráři Hejnovi.

„Ale," začínal veseleji, „tady pořád naříkám, a zatím jsem furiant, furiantství provádím; mám kuchaře, už nekupuju z hospody, kuchaře mám, svého, vlastního a jakého, to by neuhodli — baronského! Po baronovi, po obrstvachtmistrovi z Květnice, pamatují se, starého Ceypka —"

„Ten co jich obehrával —" Věk se usmál.

„A obehrává dosud, šelma — Ale vaří mně, dopoledne je vždycky tu — A není to dražší, věřejí, nežli z hospody, a je to lepší, ó lepší, to si někdy pochutnám; tyrolské knedlíky — kdyby jednou ochutnali — a — a —" chtěl říci, že se kuchař při tom také nají, že to také dělá k vůli němu, když na starého Ceypka nedostatek dost uhodil. Ale nepověděl.

„A mají společnost, nejsou tak sám," podotkl Věk.

„To také, pravda — Návštěv mám bez toho po skrovnu. Pan doktor Held ten nemůže, nemá kdy — Ještě že Ziegler — vědí ten theolog —"

„Co je u professora Vydry —"

„Ten. A zrovna před chvílí odešel. Ó z toho mám radost, z toho něco bude. A našinec! Kde jaká knížka vyjde, všecko skoupí. A při tom hebrejsky, chaldejsky a jiné řeči, a už s panem Dobrovským! Seznámili se nahoře, na Strahově, v bibliotece, k panu abbéovi dochází, když tu je; však se ho už nemůže ani dočkat, je teď v Měšicích pan abbé — A co, zůstanou tu na oběd —" zval pojednou.

Věk se poděkoval, že by rád, ale že musí hledat doktora Helda. Chvíli ještě poseděl, pohovořili o „vlasteuských důležitostech"; také

o Vydrovi Věk uslyšel, jak ho P. Vrba shledal při poslední návštěvě, že hůř, ó hůř nežli když byli spolu, s Věkem, na jaře Vydru navštívit. Také Ceypka Věk uviděl, jak přišel v nedělní kamizole a s nedělní, černou mašlí v týle, v bělostné zástěře, přeptat se něco stran jídla. —

„A viděli-li císaře," vzpomněl P. Vrba, „a co říkají tomu novému titulu!" Nedočkav se odpovědi, v proudu pověděl, že professor Vydra o něm nic neví, ten že má jen českého krále. Hned zas jinam odskakoval, rozhovořil se, jak ukazovali ostatky sv. Jana, on že se tam také dostal, ale co bylo, ale že by dal nevím co za to, že je uviděl, že se mohl u nich pomodlit, a za nebožtíka pana faráře že se tam také pomodlil.

Věk mlčky poslouchal a neozval se ani když se pater odmlčel. Ten, jak se rozehřál, hned si toho nevšiml, a pak také se hned pochlubil, že také viděl českou laibgardu.

„Českou?! A kde —"

„Na hradě, nahoře. Když jsem už byl u sv. Víta, obcházel jsem také vchod ku královským komnatám, a tu jsem uviděl dva z té české gardy, jak nám o ní pan Kramerius povídal. Dva jsem viděl, šli kolem, oba jako svíce, urostlí, chlapíci jako malovaní, klobouk s peřím na hlavě —"

„A jak jinak —"

„Ó, slušelo jim to, bílý fráček s červeným vyložením, epauletty, žlutý pás, úzké kalhoty, bílé jako sníh, vysoké, černé boty, ostruhy, šavli — přes prsa řemen, na něm taštičku, na řemeni řetízek jako zlatý —"

„To si je, jak náleží, prohlédli —"

„A jak pak ne, českou lajbgardu, t. j. českou, tělesnou stráž královu!"

Od P. Vrby, s nímž se srdečně rozloučil, šel Věk rovnou na Příkopy „ku třem lipám", poněvadž už nastalo poledne. Do hostinské místnosti však nevkročil. Ostýchal se i pro svůj oblek i že počítal. Přeptal se na Helda a když uslyšel, že není v jídelně, čekal venku.

Čekal a v duchu si přál, aby raději nepřišel, aby s ním nemusil do toho nóbl hostince. Má-li doktor svou společnost — Kdož ví, jak by mu bylo vhoď — Divná ostýchavost Věka pojednou napadla. I na svůj plášť se zas podíval, jak je sprostný —

Nedočkav se Helda, šel do Sirkové ulice, do bytu doktorova. Nedošel však. Zrovna u Staré rychty někdo na něj zavolal a hlásil se k němu — Sám doktor Held v krásném hřebíčkovém svrchníku s několika límci, v lesklém kastorovém klobouce, v rukavičkách, hůl v ruce, úzké nohavice v lesklých botách s holínkami, — elegantní pán, dobrý třicátník, tmavých, lehce kadeřavých vlasů, s licousky na spáncích, jasných pronikavých očí pod obočím pěkně klenutým. Věk se až začervenal, jak ho překvapilo a těšilo, že se doktor k němu sám a tak přátelsky hlásil.

Když Held uslyšel, že se Věk chtěl u něho stavit, a že mu jedno, kam by šli, vzal ho pod paždí a řekl:

„Tak se podíváme do divadla. Císař přijede."

„Dostaneme-li místo."

„Je pravda, proto si pospěšme, je čas —"

Hovor jejich byl těkavý, o D . . . ce, o cestě, o Krameriovi, na kterého se Věk zeptal, že se mu nelíbil.

„Nechce poslouchat.“ Heldova tvář se schmuřila, jako by o tom nerad slyšel. „A není to jen tak — Im Gegentheil, sehr ernst — Játra —“

Věk se z účastenství i pozornosti také zeptal na Heldova bratra Ignáce, v Rusku zapadlého, nedošla-li snad od jara nějaká zpráva.

„Mélanges de Musique, jeho Komposition, jak jsem ti na jaře povídal, a dost, víc nic, nic — ah —“ mávl rukou, „toho já už neuvidím.“

Minuli kostel sv. Havla, docházeli ke Kotcům. Prostorem k stavovskému divadlu hrnul se strakatý proud lidí.

„Ti všichni nepůjdou do divadla,“ řekl Held, „chtějí uvidět dvůr —“

„Ale už dlouho tu nebude —“

„Snad ještě týden. Ještě bude bál u knížete Lichtenšteina, pak ein Fest beim Oberstburggrafen, a také na Karlštein se chce císař podívat.“

„A o českém jazyku nic —“

Held se podíval na Věka, žertuje-li, a zvolal:

„Ani pomyšlení — Co tě napadá!“

V tom je zastavil vážný, suchý muž narudlých vlasů, jenž doktora velmi uctivě pozdravil a na Věka oči upíral, jako by ho znal; nemohl si však vzpomenouti.

„Ah, pan učitel!“ vítal se s ním doktor vesele — „pan učitel Lumenda, vlastenec —“

„Vždyť jsme spolu seděli na Staré rychtě!“ vzpomněl si Věk, „a pan starý Hamous —“

„Ano, ano; račej odpustit, já hned — trochu vadí zrak, a to už je — a že jsem zastavil. Páni ráčejí do divadla — Šel jsem, ale marně —“

„Všecko obsazeno —“

„Ani místečka — a bude dnes takové slavné divadlo! Zeměpán a celý dvůr —“

Pohovořili ještě chvilku a když učitel Lumenda odešel, navrhl doktor Held, že by se Věk mohl u něho stavit, aby viděl jeho byt a pak že půjdou do kafírny. Vraceli se. Za několik kroků smekl Held, děkuje za pozdravení jakémusi elegantnímu pánovi, jenž kráčel jako prkenný na krátkých nohou; měl cop ještě pudrovaný a dost silně. Věk se zeptal, kdo je.

„To je mladší hrabě Stampach — Auf den wirft die Therese Saller verliebte Blicke, um seine Aufmerksamkeit von der Mamselle Zelenka abzuziehen, oder,“ usmál se zlomyslně, „sie wenigstens mit ihr zu theilen — To víš, takový hrabě a peněz má dost —“ Zastavil se a zvolal:

„A mamselle Butteau — panna Bettina, víš-li pak, že je zas tu!“

„Tak už ne v Drážďanech —“

„Ó už od jara, loví v Praze zlaté kapry a chytá hejly.“

„To je stará asi ráda —“

„Ale vždyť s ní ani není. Stará ostává sama s vnoučkem.“

„Bettina nemá ani své dítě u sebe?!“

Held se dal do smíchu a zas vykročil.

„Ten klouček by jí nejvíc překážel. Co pak by amanti! — Pann Butteau!“

„Matka jí také asi překáží —“

„Takhle ne. Nesmí k ní, ani hoch — do jejího kvartýru nesmějí. Ona jen k nim někdy přijde. Stará se mi svěřila. Mrzí ji to, ale ještě ji omlouvá —“

„Bývá u tebe.“

„Často; s nemocí ne, to víš. Ale jsem Theaterfreund, a takové ona navštěvuje, a herce a herkyně. Tuhle si mně Liebich stěžoval, tys ho asi ještě neviděl, oh, ein genialer Mann. Už ho taky dvakrát navštívila; stará Butteauová každého najde.“

„A co Tham — Ptal jsi se —“

„Ptám se pokaždé, ale vždycky jedno. Je u těch aktérů; ale u Šantrocha už ne, u jiné společnosti, u nějakého Němce. Byli v Čechách, teď se snad potloukají někde v Rakousích, ale kde právě nevím —“

„Ona také —“

„Thamová? Také. Kam by šla — Ten klacek ji nechal, ten tu sháněl jiné —“

„Je tu ještě.“

„Tu jsme doma —“ Held ukázal na starý dům v Sirkové ulici. „Není, ale nedávno tu ještě byl,“ navazoval, vstupuje do síně, „ale nevím, kam se poděl —“

Jak stoupali do schodů, zeptal se Věk, píše-li Tham někomu.

„Nic, nikomu a kusy už také ne. Co napsal, všecky kusy, má bratr Karel. Tuhle jsem s ním mluvil. Je prý toho celá bedna — Tady na pravo; hned otevru.“

Vstoupili do bytu, jenž byl větší a pohodlnější nežli malostranský. Věk ho pochválil.

„Ale neostanu tady. Hledám něco se zahrádkou.“

„Já myslil něco většího; že neostaneš sám.“

„Ó sám, sám! Medikus v mých letech — Přehlížím tolik — ah — vidím z toho jinak nežli jiní und freilich nichts rosig —“

V tom Věk stanul u krásného klavíru přítelova; jako by na řeč zapomněl, bezděky se na něj zahleděl. Vzpomněl na svůj, a jak bývalo — Tvář se na okamžik zasmušila. Held stihl ten stín a uhodl.

„Klavír ti také shořel —“

„Shořel, housle, všecky instrumenty, ani struny neostalo. A nač také — Kdo by teď mohl myslit na muziku.“

Held nic neřekl, ale na okamžik se před se zahleděl, pak se otočil a vešel kvapně do druhého pokoje. Věk slyšel klíčky chrastit, zásuvku otevřít, papír šustět. Když Held se opět k němu vrátil, nesl v ruce balíček bankocedulí. Bylo jich za dvě stě. Šetrně i srdečně je nabídl půjčkou Věkovi. Věk se zarděl a nechtěl přijmouti, v ten okamžik že nepotřebuje, kredit že má, až by bylo hůř, že by — — Neubránil se však a musil peníze vzít.

VI.

F. Věk zaveze syna do škol.

Druhý den odpoledne odjel s povozem, na němž dopravil plátno. Vezl si na něm zboží od K. W. Schimona i od M. J. Stojespalla, kterého dopoledne stihl v obchodě. Nebyl tak ochotný jako Schimon, ale když Věk uplatil část z peněz, které stržil za plátna, slíbil, že počká a dal i nové zboží na úvěr. K tomuto nákladu přibyla ještě bedna, již před samým odjezdem poslala paní Schimonová se vzkazem, to že posílá paní Věkové do nové kuchyně.

Věka to velmi těšilo i ta laskavost velkokupcové i že se vyplní tajné ženino přání. Sám darů nevezl jako jindy, vyjma zimní čepce ženě a Lidušce a kus sukna, a nové housle Vašíkovi. Věděl, že žena ani tolik nečeká, a že ji nejvíce potěší zprávou, že našel tak hodné, ochotné lidi, že bude moci zaříditi krám, že začnou zas obchod; a zpráva o příbuzných, o tetě a její dcerách, jak Vašík bude u nich dobře opatřen, ji upokojí a smíří s dalekou Litomyšlí. —

Za říjnového soumraku dojížděl suchou cestou k D . . . ce. Povoz se zbožím jel kus za ním. Potkal před městečkem děti, jak teď poslední dva dny mu chodily naproti. I žena s nimi přišla, nebo se již o něj strachovala. Uslyšel, že se za tu dobu odstěhovali do nového domu, ale aby se nelekal, připravovala ho Věková, že to tam ještě chudé, nábytek, náčiní, v světnici, v kuchyni. Sám musil už cestou podati zprávu nejdřív o příbuzných; Vašíček ji čekal s tajnou úzkostí jako ortel. Pichlo ho, že půjde do Litomyšle. Toužil v duchu, aby se dostal do Hradce, aby byl matce blíž — Proto byl zarmoucen, a první chvíli nedotkly se ho konejšivě krůpěje otcovy útěchy, že tetičky jsou tuze hodné, zvláště stará, a že mu veze pěkné, nové housle.

Věk stavil se u kmotra, a pak, stmívalo se, bral se s ženou a dětmi do nového, nehotového stavení. Když z podsíně překračoval práh, maně nahlas a vroucně povzdechl: „Pán Bůh nám dej štěstí a zdraví." — —

Už seděli chvíli po večeři v zděné světnici jen nejnutnějším a prostým nábytkem opatřené, u stolu, na němž hořela lojová svíčka, už pověděl o pražských kupcích a známých a zvláště o Heldovi, a ženě samotné také o Bettině, když venku zarachotila fůra s nákladem, jež právě dojela. Věk nedal už skládati, jen jednu bednu přinesli, jak označil, a balík s dary. Líbily se, ale když Věk otevřel bednu od paní Schimonové, o níž dosud ani slovem se nezmínil, a z bedny se rudě zalesklo kuchyňské, nové náčiní, pánve, kotlík, formy na bábovky, když zasvítily cínové lžíce, talíře, také cínové i bílé, polévané s pestrým malováním, zarděla se Věková překvapením a v tom radostném pohnutí, nevěděla co dřív, zda-li děkovat, či domluvit muži, co že tak utrácí, to že nemělo, nemusilo být — Ale pak jen velebila paní Schimonovou. —

Tak byl první večer v novém bytu veselý. Ráno pak nastala radostná práce: zařizování krámu. Pult už byl hotov, i dřevění, zelení draci se nad ním vznášely, a nové, lesklé váhy s nich visely. Do nových, zelených

škatul třídili zboží, u dveří stál železný hmoždíř na tlučení kávy a koření, sud syrobu vedle něho. Se dveří, ozdobených růžencem dřevěných, žlutých limounů s tmavozelenými listy, visely biče, násadky, strakaté houně, v pozadí a na druhé straně rovnali kujné železo i různé hospodářské náčiní —

Do čtrnácti dnů, za kterých se na ostatní stavbě v hořejším ponebí pracovalo, jak jen bylo v tu pozdní dobu možná, byl krám celkem zařízen. V tu dobu také chystala Věková truhličku Vašíkovi. Zavzdychala, když do ní ukládala prádlo, i nad Vašíkem, jehož tajný neklid dobře viděla, jeho rostoucí zármutek z nastávajícího rozchodu.

Věk všecko při své práci a starosti pozoroval, zvláště synka, jak ty poslední dny málo vychází, jak že je skoro pořád u matky; vzpomněl, jak sám byl v tom věku ohromen zprávou, že musí do Prahy, jak se tenkrát odplížil do koutka, jak se pak staral na ten odjezd, jak na něj dolehalo poslední dny, jak mu nebožka matka vařila, co on rád, jako teď žena Vašíkovi —

Chvílemi chytala i jej tíha z blížícího se rozloučení i starost, jak bude se zkouškou a pak ve studiích. Dumně ho dojímalo, jak lidský život se vrací, opakuje, obnovuje s mrakem i světlem, jak po krátkém, bezstarostném jaru přiženou se mraky smutku a starosti, jak přijdou pak také mlhy pochyb, a jaké snad bouře, jak bude mladá duše proudem zmítaná, aby na konec po mnohém sklamání, chladnouc, se optala, nač to všechno, nač, aby nad to ještě jednou trnula a v novém koloběhu to procítila svou haluzí, znovu prožila ve svých dětech —

A bylo i dál jak u něho v tom věku. Devětadvacátého října časně ráno, za šera zastavil povoz pod plachtou před podsíní Věkova domu; do vozu vynesla Kačka s čeledínem Vašíkovu truhličku. Věk viděl, jak žena dělá Vašíkovi, jenž den před tím plačky se rozloučil u kmotříčka a se známými, na čelo křížky, jak ho chytla a, sama plačíc, ho těšila, jak Vašík ji objal a Lidku, jak nevidí pro slzy na cestu —

Až k vozu s ním šly a do vozu jenom Věk. Hoch se přikrčil do koutka v nové čepici, v novém plášti z šedého sukna a chvíli plakal. Za městečkem ustal. Ještě měl otce u sebe, a nový svět se před ním otvíral. Do Litomyšle dojeli až druhého dne dopoledne, neboť Věk se tak nehnal, jako když tam jel sám; ani nemohl k vůli Vašíkovi.

U Jetmarových už na ně čekali. Vašíka, jenž byl dlouhou jízdou v sychravu roztřesen a nad velkým městem, jakým se mu zdála Litomyšl s branami, zámkem a dlouhým náměstím jako u vidění, chytla stará Jetmarová hned na síni přede dveřmi do bytu. Slyšel její radostné vykřiknutí, ucítil polibky jejích zapadlých, měkkých rtů, dotek její uvadlé tváře. Pak se ocitl v šeré předsíni s rudými záblesky měděného nádobí na stěnách, uzřel skleněnou stěnu, a když jí prošel, uviděl v plném světle stařenku, jejíž výkřikům a slovům v svém napjetí a vzrušení dobře nerozuměl — Jakoby se mu zjevila nebožka babička, na níž se dost jasně pamatoval.

V tom stanula před ním Máli, štíhlá, v bělostném lehkém šátku křížem přes ňadra, taková vystrojená, nedělní, jak mu připadala, a mlu-

vila na něj laskavě, a tak mírně, jakoby se bála hlasitěji promluviti. Strach s něho spadl, jak jej tak pěkně uvítaly.

Barušky se však lekl, když se pak přihrnula do světnice a když si ho, jak jí ruku políbil jako Máli a staré tetě, před sebe postavila, pronikavě prohlédla a ostře promluvila:

„Tak to je ten študentek — Ale poslouchat, učit se a ne zlobit, mám už metlu, pantatínek o ní ví — No, mlč —“ pohladila mu hlavu i tvář, „ono to půjde, viď, a zkouška taky — A teď se pojď podívat na svou residenci.“

Vedla ho do vedlejšího pokojíka, dost úzkého, o jednom okně.

„Vidíš, tady se budeš učit, a tady spát, sem si dáš truhličku —“ ukazovala na stolek blíž okna, na postel v pozadí pokoje. Než víc nežli na stolek a na lože, obracel Vašík oči na oltářík na starém, vykládaném prádelníku z tvrdého dřeva u zdi, pokrytém bělostnou, vyšívanou rouškou. Stála na něm soška panny Marie v brokátových tuhých šatečkách s Ježíškem také tak vystrojeným. Nad jejich vyzlacenými korunami vznášel se oblouk dělaných růží a v nich dva andělíčkové živě polychromovaní tak jako růžová tvář matky boží i jejího synáčka. V pravo v levo blýštěly se cínové svícny jako stříbrné a z nich trčely bělostné voskovice s bílými ještě, nepřipálenými knoty, každá s kytičkou v prostřed — Bylo tu tak všecko čisté, bílé a klidně ticho jako v kostele. —

Pak do proudu zapadl, jak ho Věk vyvedl do města, když všecko vyřídil z domova, vzkazy od ženy a stran truhličky a houslí, když staré Jetmarové zatím jen zhruba pověděl, jak je v D... ce, jak se měl v Praze. Šli podsíní proudem lidí, hlavně studentů, velkých, malých, jak hlučně a šumně se procházeli podsíní dolů, nahoru, kolem krámů, kolem krámků s ošatkami, plnými ovoce, zlatých hrušek, růžových, granátových jablek a vábného pečiva —

Věk tudy vedl Vašíka a dále kolem pošty a zámku ku kolleji a gymnasiu, kdež rovněž bylo jako v oule od samých studentů v kabátech, v šedých, tmavých pláštích, v čepicích i kloboukách, v pantalonech i v kožených nohavicích, malých i dorostlých s licousky, s holí v ruce.

Věk vyložil Vašíkovi, ti že už odbyli gymnasium, že jsou v nejvyšších třídách, ve filosofii. Vašík hleděl na ně s obdivem; ale pak v něm brklo, když z gymnasia, velkými dveřmi vyšli dva páni, jeden větší, druhý menší, oba v tmavomodrých pláštích s límcem, když houfce studentů se před nimi rozestupovaly, když jim všichni uctivě smekali, když uslyšel, že ten větší je sám pan praefekt a ten menší, červený, v nejlepším věku, že je pater Prokop Pokorný, professor principií, jak se Věk přeptal, toho že bude mít, bude-li přijat.

Vašík stál nehnutě a jako strnulý hleděl za piaristy jako za zjevením, strach budícím, až zašli do dlouhé kolleje s dvěma řadami oken v holém, šedém průčelí, jež vypadalo ještě mračněji, jak se nad klášterem neslo těžké, ocelivé nebe. Od zámku v žlutém stromoví vanul sychravý vítr a vírem poháněl silnicí spadlé listí. Kalný přísvit na všem.

Vašík se rozsmutnil a strach šel na něj z těch přísných budov, z houfců studentů, kteří tak vesele, tak jistě si vedli, hovořili a přecházeli.

Ti všichni už jsou přijati a nemusí se zkoušky strachovat, a on — Důvěra ho opustila a zmáhala ho malomyslnost —

Zatím ho tety soudily, zvláště Baruška, že se zdá pořádný, že je zvedený, že má všecko tak čisté a v pořádku, a bez parády. Máli chválila, že je způsobný a stará Jetmarová potěšena, blažená, že dcery jsou spokojeny, že nehubují, a že má bratrancova vnoučka, živě přichvalovala, a hodný hošík, a celý Franc, celý nebožtík dědek, kdyby ho byly znaly, a že to s ním půjde, že jim nebude překážet —

Večer se jim objevil jako malý Šalamoun. Když seděli u večeře, u které také Věk musil zůstati, prohodila Baruška, to že má Vašíček tetek, že nebudou ani vědět, kterou volá, tadyhle panímámu —

„To je babička,“ vpadl Vašík z nenadání. Tak mu to slovo uklouzlo, a Věk se podivil, jak ženskými trhlo, jak sestry na sebe pohlédly a staré tetě, zdálo se mu, mihl se ruměnec uvadlou tváří. Snad by je mrzelo — Ale v tom Baruška a ne ostře, nýbrž s úsměvem:

„A proč babička —“

„Protože je stará a jako naše babička —“

Věk synkovi pomohl a pověděl, jak i jemu bylo, když paní tetu poprvé shlédl.

„A tak to ostane!“ rozhodovala Baruška. Máli přisvědčovala:

„Tak mají vnoučka, maminko —“ Znělo to bez výčitky, měkce, ale stará přece jakoby se lekala, že zůstal osten, že to dcery zabolelo, omlouvala se pohledem i trhanými slovy:

„A snad bys, Baruško, snad byste děti —“

Když se Věk po večeři chystal do hostince na nocleh, připomenula mu Baruška znovu, co mu již řekla, když přijel, zítra že to snad půjde, sic že by present neškodil, na to že v klášteře jdou, ale když psali panu páteru Kornelovi a ten zase panu páterovi Damasovi, to že také něco vydá —

Věk poděkoval, musil, bezděky však stáhl obočí, jak zaslechl o presentech. Neřekl však nic, vida, že sestřenice to béře jako zvyk, jako nutnost a že neváží, co na tom nepravého.

Ráno zavedl synka do gymnasia, kdež se mělo rozhodnouti. Před budovou zase šum, plno studentů i na chodbě dole i na dřevěných, širokých schodech. Všude studenti a tatíkové, měštští i sedláci, v dlouhých kabátech makové nebo tmavozelené barvy, v brslenkách po kolena, v punčochách nebo ve vysokých botách. Sem tam prokvetal i kožich vyšívanými květy — Všichni byli dlouhých vlasů, upracovaných, těžkých rukou, všichni smekali a hluboce uctivě pozdravovali, jak přicházeli piaristé professoři v tmavomodrých pláštích, ten s hlavou vzhůru, ten děkuje vlídně na všecky strany.

Věk cítě sám jakousi ouzkost, již nemohl zaplašit, hleděl jinak na professory nežli jindy a uctivěji pozdravoval. Pak došlo na Vašíka. Vzali si ho do jedné z tříd... Věk čekal, obcházel dveře, číhal, otevrou-li se, pustí-li syna, s jakou vyjde, roztržitě odpovídal jakémusi tatíkovi, jenž se ho na něco ptal; vyšel pak i před gymnasium, vrátil se zas na chodbu, ku třídě. Až se dveře otevřely a Vašík vyrazil ven, zardělý, s očima napjetím dosud jako horečnýma —

Za ním vyšel piarista v sutaně, nevelký, dost mladý, byl jako rtuť, a rovnou k Věkovi.

„Oni jsou pan Věk —“ Mnul si ruce, usmíval se, a černá očka mu jen hrála — „no, ist nicht durchgefallen, aber v němčině nic kovaný! Měl by vlastně do praeparandy, ale když tady pan pater Damas — a pak se bude učit a privat taky mnoho spraví — Privat bude muset mít, privátek —“ Mnul si zas ruce a usmíval se ze široka.

Věk poděkoval a když s hochem vycházel, vydechl si. Rozhodnuto, první krok bez úrazu. Ale čisté radosti neměl. Cítil tu protekci i ten útok v tom velebeném privatu. Za to Vašíkovi bylo, jako by se vyloupl z těžkého krunýře, a jak vykročili z gymnasia na prostoru před kostelem, zdál se mu den jasnější a krásnější, ač slunce zrovna tak zářilo jako když sem šli.

Cestou do bytu koupil Věk, čeho malému studentu bylo potřeba, knihy, papír a jiné školní potřeby. Tak uběhlo dopoledne a odpoledne se chystal na cestu. Vašík sice tiše zaprosil, aby tu ten den ještě ostal. Než doma čekalo tolik práce a proto Věk, ač dost těžko, odřekl. A viděl, jak od toho okamžiku hoch sesmutněl, jak je schlíplý. Naposledy mu svitlo veseleji v očích, když stará Jetmarová v pokojíčku navrhla, balíc Věkovi něco jídla na cestu, že by mohl tatínka na kus vyprovodit — —

V tu chvíli stanul Věk sám proti Máli. Děkoval jí a žádal, aby prominula, kdyby snad Vašík někdy byl obtížným.

„A ne, nebude,“ odvětila živěji, „a jsem ráda, že ho máme, k vůli mamince, a Vašíček je hodný —“ Na okamžik se zamlčela, jako by se rozmýšlela, a pojednou se tišeji optala, jak je, jak povídal, nenašlo-li se to psaní — A sklopila oči.

„Je vám ho líto —“

„Kdo ví do jakých rukou —“

„Do spolehlivých —“

„Máte je —“ Řekla chvatně.

„Promiňte, že jsem minule —“

„O já hned věděla —“

„Nemohl jsem jinak —“

„A —“

„Ale teď už nemám právo —“ Sahal do náprsní kapsy.

„Neříkal jste nikomu —“

„Nikomu!“ Že ženě pověděl, neměl za porušení diskretnosti. „Nikomu.“ A vřeleji, s oučastenstvím dodal: „Rozumím vašim citům.“ Položil zabalený list na rám, u bílé roušky, která byla na pokrytí umělého vyšívání.

Máli podala Věkovi ruku a mírně zardělá řekla tiše, sentimentalně, zase klopíc zrak:

„Je v nich mnoho zármutku. Děkuju.“

Přišla stará Jetmarová s Vašíkem, jako orodovnice, že by rád tatínka vyprovodil. A za chvíli ho vyprovázel, sedě na voze vedle Věka, jenž mu dával poslední napomenutí, zvlášť aby vždy na maminku pamatoval, aby neměla zármutku k vůli němu. Vašík seděl jako kuřátko. Otcova slova kanula v pohnutou mysl jako semeno do vláčné půdy. —

Vyjeli za město, vůz hrčel rovnou silnicí, až se pojednou zdvihla, vedouc odtud dál po kraji nevysokého svahu nad mělkým, lučinatým údolím, nyní vybledlým a pustým. Na té vyšině zarazil vůz u staré plané hrušky, jejíž žlutohnědé listí, hrubě pořídlé, hlasně šelestilo v studeném větru.

Tady Věk naposledy Vašíka přivinul, políbil, pohladil. Hoch vylezl z vozu, nevěda jak. Viděl otce, jak se ještě vychýlil, ruku mu podal, slyšel jeho slova, ale v svém pohnutí nerozuměl. Vůz se rozjel. Věk se dosud ven nahýbal, kyna Vašíkovi, jak dlouho bylo možná. Ten stál jako kamenný, hledě za vozem, jehož bělavá plachta, třesouc se u větru, vzdalovala se dlouhou silnicí jako plachta mizející lodi, až v ohebu, za vyrudlým břehem zanikla. —

Zůstala jen prázdná silnice. Vašík probledlý chladem a rozčilením stál a čekal, jakoby vůz se měl ještě jednou objevit — Ale prázdno, pusto. Stál sám, sám, tak opuštěný, jak bolestně cítil; a tak dlouho nikoho neuvidí, a tak daleko domů, tak daleko — Nohy mu uslábly, jako vysílen usedl u cesty do chudé trávy a dal se do usedavého pláče. Výš nad ním, ve břehu šelestila stará, planá hruška a vítr roznášel její chudé, zlatohnědé listí. —

VII.

O nové společnosti a smutné novině.

Za zimního podvečera, bylo třetího prosince t. r. 1804., seděl Jeník rytíř z Bratřic v druhém pokoji svého bytu na Spálené ulici*) u tmavého, psacího stolu, na němž hořely dvě svíčky v stříbrných svícnech. Byl v županu a přebíral se v otevřené zásuvce plné papírů. Už hodnou chvíli hledal malou, pergamenovou knížku, kterou si přinesl z vojny, z posledních let, kdy stával se svými granátníky proti Francouzům a do kteréž si zapisoval i v tichém stanu i na piketě nebo po srážkách. Naposledy před pěti lety, po krvavé bitvě u Stockachu.

Záznamy ty hledal bez rozčilení, klidně, pozvukuje si při tom příjemným, hlubokým hlasem. Do tlumené noty dudácké písně zaharašilo chvilkou z ulice hrčení kočáru a stále hučel praskavě oheň v bílých, starších už, rokokových kamnech v rohu pokoje v pravo ode dveří.

Papíry ze zásuvky rostly na stole do kupky a pořád knížka nikde, a pořád jako včelí bzukot ta tlumená nota; pak už se jen první dva verše opakovaly: „Kdyby mně to pán Bůh dal, aby si mě dudák vzal —“ až na ráz stichly, jak setník nahlédl do svazku listin. Nahlédl a neodložil jako ostatní, nýbrž přeblížel, obracel prostý seznam, sloupce holých slov — Byl to ouřední, německý inventář pozůstalosti po nebožce matce, zemřelé před devíti lety v Táboře. — — Kolik let už neměl té listiny v rukou. Jemu ta mrtvá slova oživovala, mnohé z těch předmětů mihly se mu jasně v barvách a v podobě, jak je doma vídal. Kus mládí z nich vanulo, a zjasňovaly obraz matčin.

*) Nyní č. 21.

Neunavovalo ho čísti seznam nábytku, náčiní, šatstva — Vzpomněl na ten „Halstuch mit türkischen Blumen“, mihla se mu „Puderschachtel“ a „Tabak-Tose“ otcova, matka nešňupala jako mnohé dámy, a „Prisl-Ribeisen“, jímž starý Drábek třel tabák. A dva obrazy tu, panny Marie a svaté Maří, na ten se pamatoval a tu za kuchyňským náčiním „verschiedene Betbücher“ — V sametu vázané francouzské, ty tam jistě byly, a starší ještě, v stříbrném kování, české, jež měla matka po paní bábě na památku — —

Nebožka matka jako by vedle stála. Viděl ji, důstojnou postavu, (byla rodem Malovcova z Kosoře) v napudrovaném, vysokém účesu, v hedvábných šatech dlouhého života, jak sedí v těžkém kočáru ohromných per vedle nebožtíka otce v bílé vlásence s copem a on sám jako chlapec s mladší sestrou proti nim, jak v neděli ráno vyjížděli do kostela z Radvanovského zámečku alejí vysokých topolů suchou silnicí vyzářenou ranním sluncem, jak kočár hrčel, skřivani zpívali, jak se kolem osení zelenalo a vlnilo, jak bylo pěkně, volno, veselo —

A jak se s matkou pak loučil, když ho přísný otec vyvážel do Prahy k Jezovitům do semenarium sv. Václava v Dominikanské ulici, do oddělení nobilium. — V zamyšlení obracel list, zrak utkvěl na poslední stránce, již podepsali ouředně „Petrus Žiwna Magts-Raitoffizier“ a Johann Kellner Swgedek toho“ a „Wencl Wlach Swiedek —“

Setník už nečetl. Hleděl do minulých let, vzpomínal, jak se s matkou shledal, když se vrátil z turecké vojny, od Bělehradu, kdež byl s Laudonem jako fähnrich, a jak psávala pak za ním do pole, když bojovali s Francouzi, jak když byl u Limburku raněn —

„Pane barone,“ ozvalo se za ním uctivě, „poslušně hlásím, že je čas, aby ráčili jít —“ (Pokračování.)

Karel Purkyně: Vlastní podobizna. (V maj. dra. F. X. Jiříka.)

Karel Purkyně.

Píše dr. F. X. Jiřík.

Roku 1898 uspořádala Umělecká Beseda v Praze výstavu obrazů malíře Karla Purkyně, která byla netoliko dílem piety k zasloužilému, záhy zemřelému členu, ale zároveň také jedním z nejvýznamnějších podniků Besedy za posledních let, který podstatně přispěl k seznání jedné z důležitějších uměleckých individualit českých z let padesátých a šedesátých, a jenž v důsledcích svých přivodil vážné a přesvědčivé opravy a doplňky k běžnému mínění o K. Purkyňovi, jež na základě tradice

bezdůvodně a nekriticky se udržovalo. Již dr. F. X. Harlas ocenil význam K. Purkyně pro vývoj českého umění po zásluze při své přednášce, konané z podnětu zmíněné výstavy v Besedě,*) připojiv vším právem na známou publikaci besední „Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké Besedy, 1863—1893“. Dr. Harlas praví tu mezi jiným, že v praemii této „vykreslil zvěčnělý J. J. Kolár pěkný obrázek, na němž se i postava Karla Purkyně vyskytuje“. Tento pěkný obrázek jest však v pravdě, pokud Purkyně se týče, vlastně zcela nepěkný; nalézámeť o Purkyňovi zmínku ve stati nadepsané „Mumie“, kde se praví: „Oproti Levému seděl (v restauraci u Ježíška ve Spálené ul.) Karel Purkyně, malíř zevnějšku buršáckého, holobrádek, neobyčejně veselého pohledu, o malířském umění u nás v Čechách vždy satiricky vtipkující, ovšem šroubem jazyka německého, poněvadž jsa narozen a vychován ve Vratislavi, českého vlastenectví tak málo znal jako činnost uměleckou v službě národního vědomí. Hovořil neustále živě, zvlášť o klassické době italských malířů, provázeje výroky své o ideálnosti jiných směrů homerickým smíchem. Ale bohužel sám jako malíř, ačkoliv v Mnichově a Paříži o všelikou zručnost a vytříbení svého talentu se pokusil, přece námahu umělecké techniky zanedbal a pouze na zadním stupni elementárního cviku lenošiv, nezanechal mimo několik podobizen a něco genru „žádný obraz vzácné ceny, jenž by zasluhoval ze stínu zapomenutí býti vyproštěn“.

Nevím, jak redakční kommisse Vzpomínek srovnala si toto místo s výrokem prof. dra. Hostinského v téže knize ve článku úvodním: „Čtyři z nich (živé obrazy z dramat Shakespearových) sestavil Karel Purkyně, zajímavý to zjev v tehdejších uměleckých kruzích našich, jenž věru zasluhoval by zvláštní vzpomínky od těch, kteří mu stáli blíže.“

Nuže, tato zvláštní zasloužená vzpomínka, nahoře citovaná a od vrstevníka napsaná, obsažena jest hned na následujících listech téže knihy, kde přání prof. Hostinského bylo vysloveno, a dodati sluší, že dostala se tam zajisté jen nedopatřením, poněvadž účelem „Vzpomínek“ zajisté nebylo hanobiti člena Besedy, jenž nemohl se již brániti.

Netřeba také ani Kolárovi podkládati zlých úmyslů, a můžeme spíše viděti ve slovech jeho vskutku názor vrstevníků Purkyňových, již nedovedli umění jeho oceniti, kteří mu nerozuměli, kteří nedovedli jíti za ním ve sféry bohatých, romanticky rozvířených barevných akkordů, v onu část umělecké říše, kde vládne paleta a barva. Tak poznáme velikou křivdu, jaká se Purkyňovi činila a tradicí udržovala dlouho až do našich dnů. Tuto křivdu sluší odčiniti a navrátiti K. Purkyňovi místo a význam v dějinách českého moderního umění, které právem mu přísluší. A tento význam jeho podává se sám sebou, postavíme-li dílo Purkyňovo v rámec umělecké činnosti v době, která bezprostředně předcházela, a v době, v níž žil.

Jest známo, že narodil se K. Purkyně r. 1835 ve Vratislavi a že otec jeho, slovutný fysiolog, r. 1849 do Prahy byl povolán. Přišel tudíž Purkyně jako hoch asi čtrnáctiletý do Prahy v době, kdy ve všech oborech

*) Otištěno v „Rozhledech“ r. 1898.

duchového života utvářely se nové podmínky českého života moderního. Specielně pokud malířství se týče, vyskytují se v době té a v době nejblíže příští, v níž Purkyně dospíval, zjevy vysoce pozoruhodné, které opouštějí staré tradice eklektického a úzkoprsého umění z prvé polovice století, připojují se úzce k ruchu národnímu a přinášejí nové podněty z umění zemí západních. Ovšem že měla také na druhé straně převahu ještě generace stará, uznávaní mistři směrů dřívějších. Tito mistři byli učiteli mladé generace a vychovali velice značnou řadu malířů, které všechny známe, ale z nichž jedině ti nás zajímají, kteří překonali své učitele a kteří ve vývojném processu uměleckém učinili nový krok ku předu; těch nebylo mnoho a k těmto několika můžeme s plným přesvědčením počítati také K. Purkyně, přes to, že nikdy nebyl vlastně žákem pražských učitelů a pražského institutu malířského, jak obyčejně se uvádívá.*) Purkyně hned od počátku stál v Praze zcela mimo kruh akademických žáků a jeho význam jest proto zcela zvláštní, právě tak jako jeho umělecký temperament byl zcela odlišný, jakoby docela z jiného prostředí vycházel; budeme moci vysvětliti si na tento způsob jeho satyrické výroky o uměleckých poměrech pražských, o nichž Kolár ve svrchu citovaném místě se zmiňuje, i z velké části podivuhodné a pamětihodné neporozumění jeho snahám a uměleckým názorům jeho vrstevníky, kteří řídili se po většině ještě zkostnatělým názorem institutu.

Karel Purkyně: Z komposice „Z dramat Shakespearových". (Se svolením „Umělecké Besedy".)

V době, kdy K. Purkyně do Prahy přišel, byl ředitelem pražské školy Kristián Ruben, jenž dosti chvalitebných časových reforem v učení zavedl, ale jenž také neobmezeně o věcech vkusu v Praze officielně rozhodoval. Veliké štěstí jeho školy bylo pak, že měl několik vynikajících žáků, kteří, nabyvše pevných základů uměleckých ve formálné a lineárné škole Kadlíkově, Rubenova to předchůdce, mohli snadno na základě důrazně vyžadovaného studia přírody a pomocí svých vyslovených a silných individualit, které vedly je k těsnému připojení se k aktuelním otázkám národního života, předstihnouti svého učitele a dodati svému umění pevný, určitý a typický charakter rázy oproti bezpáteřnatému umění, které předcházelo; jedním slovem, té

*) Srov. Ottův Slovník naučný, kde uvádí se K. Purkyně jako žák pražské akademie. V matrikách této akademie jméno Purkyňovo vůbec se nevyskytuje. Také katalog jub. výstavy 1891 uvádí Purkyně rovněž jakožto žáka pražské akademie.

doby rodilo se moderní české umění, a každému musí tu tanouti zajisté na mysli jméno Josefa Manesa, jehož uměleckou činnost vylíčili jsme v předešlém ročníku „Květů". Karel Purkyně účastnil se také kladení základů k budově moderního českého umění, ale způsobem zcela jiným nežli Manes. To byly zajisté dvě naprosto různé povahy, a různost ta dala by se vysvětliti růzností elementárního vychování uměleckého. Manes vyrostl ještě v ovzduší starých lineárných tradic a proto linie jeho jest, nehledě ani k onomu zvláštnímu, osobitému kouzlu, jaké v sobě chová, vždy bezvadná a dominuje, naproti tomu Purkyňovi, neznamená linie mnoho, ano ztrácí se docela; zde dominuje již barva effekty světla a stínu.

Karel Purkyně: Z komposice „Z dramat Shakespearových". (Se svolením „Umělecké Besedy".)

Tento vzájemný vztah uměleckého tvoření obou vrstevníků musí zůstati pro vývoj českého umění vždy na nejvýše pamětihodným; ovšem že umění Manesovo mohlo, může a musí působiti dále do budoucna, poněvadž ve svých procítěných liniích obsahuje nevyčerpatelnou hloubku myšlének uměleckých, ale právě tak nebude moci nikdo, kdo stopovati bude české snahy koloristické v jejich vývoji od počátku století, upříti Purkyňovi zásluhy, že snahy tyto dovršil a že stal se koloristou par excellence v době, kdy na několik málo výjimek stále ještě byla paleta slabou stránkou umělců a kdy konvenčně a krotce se malovalo; naproti tomu přešlo ve štětec Purkyňův něco z onoho pověstného opilého koštěte, o němž se mluvilo, že Delacroix a romantikové francouzští jím malovali. A poněvadž takovýto způsob malby, který před tím i ve Francii budil pohoršení u lidí usedlých, nemohl Purkyňovi získati snadno přízeň pražských znalců, zvyklých na jednotvárně kolorované, uhlazené malby a oltářní obrazy „historických malířů", jest vysvětlitelno, že mohla tradice význam Purkyňův tak skresliti a talent jeho naprosto zneuznati. Mezi svými vrstevníky v Praze jest K. Purkyně zjevem vskutku vysoce zajímavým, a těžko nalezli bychom v době té druhého malíře u nás, s nímž dal by se srovnati jakožto umělec živého a bujného temperamentu, jenž pro cechovní a pravidly akademie spjaté umění neměl leč satirických poznámek.

Stručný pohled na akademické poměry pražské kolem polovice století podává nám dostatečný důkaz o tom; akademii navštěvovala tehdy značná řada žáků, jichž jména všechna známe, ale z nichž jen někteří nabyli většího významu a mohou jakožto samostatní umělci, odlišného a různého temperamentu, v dějinách se uváděti.

Čelnější z umělců, kteří v době Purkyňově žili, vstoupili na akademii r. 1830: Em. Rom, Al. Čermák, V. Kandler; 1831: R. Müller, (do r. 1847); 1834: Ad. Weidlich, Jos. Koruna; 1835: Jos. Manes (do r. 1845), G. Watzek; 1836: Ant. Dvořák, B. Havránek (do r. 1847); Herold (do r. 1844); 1837: K. Javůrek (do r. 1850), Jan Brandeis, Fr. Čermák; 1838: Quido Manes (do r. 1851), Fr. Weidlich; 1840: Jarosl. Čermák (1849 do Belgie), V. Kroupa, Trenkwald (do 1852); K. Svoboda (do 1852); 1841: Gust. Poppe (do 1852); 1844: Ferd. Laufberger (do 1852), Al. Bubák, E. Zillich, Jan Kautský, Mat. Wehli, Brechler; 1845: Ant. Herold, sochař; 1846: Petr Maixner; 1847: Jan Popelík, V. Melka (do 1851); 1849: V. Barvitius, H. Pinkas (do 1850). Maixner, Ant. Herold, Popelík, pokud dalo se zjistiti na základě zachovaných dokumentů, byli osobními přáteli Purkyňovými, tudíž vesměs umělci, kteří ku konci let čtyřicátých a na počátku padesátých akademii navštěvovali. Stýkal se tedy K. Purkyně do jisté míry s malířskou akademií pražskou hned po svém příchodu do Prahy, ale sám žákem akademie této nikdy nebyl; u koho však nabyl Purkyně prvního svého uměleckého vzdělání, nepodařilo se mi zjistiti; snad že i Maixner měl v ohledu tomto jakýsi vliv na něho, neboť hojněji na počátku let padesátých s ním se stýkal; o tom svědčí také zachovaný dopis, kde praví Purkyně, že r. 1852 po tři neděle meškal s Maixnerem v Hoře Kutné; Maixner byl sice pouze o tři roky starší, ale byl již po 3 roky žákem akademie, když Purkyně do Prahy přišel. Ze starších umělců, s nimiž přicházel Purkyně ve styk, třeba uvésti hlavně členy umělecké rodiny Manesů.

Avšak ze žádných těchto styků, ani srovnáváním s umělci nahoře uvedenými, nelze odvoditi si ony zvláštní koloristické kvality Purkyňovy, které zjednávají mu čestné místo v dějinách moderního českého umění; v pracích uvedených mistrů nenajdeme nikde jeho smělý, pastosní nános barvy a virtuosní ovládání jiskrných světel a hlubokých stínů; musíme připustiti, že stojí tu Purkyně samostatně vedle ostatních a že jeho postavení odlišné má důležitý význam. A není pochyby, že umění své přinesl si Purkyně ze svých studií v cizině, a i tento fakt, že na rozhraní polovice století nespokojuje se Purkyně domácím institutem, poněvadž věděl jinde o umění větším, má svoji důležitost.

Jest známo, že Jaroslav Čermák odešel do Belgie r. 1849 a odtud do Paříže; jeho příkladu následoval K. Javůrek r. 1850 a po něm i jiní, jako Fr. Čermák a G. Poppe. Historické a koloristické umění belgické a francouzské přinesli tito malíři do Prahy a jakkoliv mimo J. Čermáka zůstali všichni ostatní, nahoře uvedení, v novém tomto směru jen prostředními mistry, přece byl snahou jejich učiněn značný pokrok ve vývoji uměleckých myšlenek tím, že theorie škol Wappersovy a Couturovy přizpůsobili v praxi domácím látkám a domácím dějinám, jakož i tím, že učiněn rozhodný pokus vybočiti z eklektického umění italisujícího, že zanechána několika generacemi vyšlapaná cesta do Říma a ražena nová cesta, vedoucí na západ do školy mnichovské, antverpské a pařížské.

Ve směru tomto K. Purkyně byl mezi prvními a můžeme říci, že výsledkem svého koloristického studia v institutech západních předstihl daleko všechny ostatní, vyjímaje snad jen J. Čermáka, poněvadž romanticky

K. Purkyně: Podobizna.
(Prof. dr. J. Čelakovský v dětských letech, v maj. téhož.)

divoký a smělý nános barvy v jeho osobním temperamentu nejživějšího ohlasu došel.

Určitého data, kdy Purkyně odešel z Prahy na studia do Mnichova, jsem nenašel; dá se toliko souditi, že stalo se tak ku konci r. 1852 nebo ještě pravděpodobněji během r. 1853, poněvadž, jak svrchu uvedeno, r. 1852 byl s Maixnerem v Kutné Hoře a r. 1853 účastnil se ještě jarní výstavy pražské Krasoumné jednoty. Vystavoval tehdy genre „Děti dívající se na obrázky",*) o němž domnívá se dr. Harlas na uvedeném místě, že představoval vlastně portraitní studie dětské, nenuceně a volně arrangeované, čemuž zdá se nasvědčovati okolnost, že do té doby prováděl Purkyně skoro výlučně jen podobizny; naproti tomu cena udaná v katalogu (60 zl. k. m.) ukazovala by zase k tomu, že nebyly to soukromé podobizny, nýbrž obraz v podstatě genrový. Z podobizen, které Purkyně v této době provedl, jest mi známa podobizna paní Szalatnayové (z r. 1851, v maj. p. J. O. Jecha v Praze) a podobizna pana prof. dra. J. Čelakovského v dětských letech zde reprodukovaná (asi z r. 1852).

Kobrův „Slovník náučný" uvádí pro tuto periodu, že Purkyně po studiích svých na pražské akademii malířské odešel do Drážďan, načež že střídavě žil v Benátkách, Mnichově a Paříži; dále připomíná týž slovník, že vystavoval Purkyně v Praze r. 1852 vlastní obrazy genrové. Spadala by tudíž do tohoto období ještě nějaká cesta do Drážďan a Benátek, o níž nenalezl jsem dokladů žádných; že to však nebyla žádná delší studijní cesta a že může jednati se zde také o omyl, tomu nasvědčuje jednak mylné udání pokud týče se studia na pražské akademii, jednak i bezpodstatná zpráva, že r. 1852 vystavoval Purkyně v Praze genry, která mohla by se vztahovati pouze na zmíněný genre vystavený r. 1853. Celkový pobyt Purkyňův v cizině trval asi 5 let, kteroužto dobu strávil jednak v Mnichově, jednak v Paříži, tak že bezpochyby r. 1857 vrátil se do Prahy.**) Dobu, kdy odešel Purkyně z Mnichova do Paříže, nepodařilo se mi však zjistiti; toliko v Kobrově „Slovníku náučném" vyskytuje se poznámka, že r. 1854 vystavoval v Mnichově podobizny, což by ovšem svědčilo o tom, že téhož roku byl ještě v Mnichově, o čemž netřeba nijak pochybovati; zdá se tedy, že asi r. 1855 nebo 1856 z Mnichova do Paříže odešel. Že pak r. 1856 byl Purkyně již na jisto ve Francii a v Paříži, to dokazuje vlastní jeho poznámka v jedné z jeho zachovaných notičních knih (v maj. pí. M. šl. Purkyňové): „25. pros. 1856 nalezl jsem kvetoucí růže v zahradě v Maintenonu." Přišel tudíž Purkyně do Paříže skoro v téže době jako K. Javůrek (1855) a Fr. Čermák

*) I tento obvyklým způsobem při výstavě katalogisovaný obraz svědčí, že Purkyně nebyl žákem pražské akademie, poněvadž nevyskytuje se u něho *, kteréhož znaménka užívá se v katalogu k označení prací v atelierech akademie provedených.

**) Dle zprávy obsažené ve zmíněné přednášce dra F. X. Harlasa dalo by se souditi, že vrátil se Purkyně z Paříže již mnohem dříve, neboť praví se tu (Rozhledy 1898. str. 745): „Jméno K. Purkyně vyskytuje se pak ve výstavním seznamu z r. 1857." Zpráva ta spočívá však patrně na omylu, poněvadž v uvedeném výstavním seznamu jméno K. Purkyně se nevyskytuje. Seznamy výstavní uvádějí jeho jméno r. 1853 a pak teprve zase až r. 1858, což shoduje se asi s pětiletým pobytem Purkyňovým v cizině.

(1856), kteřížto oba pracovali v atelieru Couturově a jen o několik let později než J. Čermák, který r. 1852 v Paříži se usadil. Zda-li s těmito umělci v Paříži se stýkal, není mi známo, ale dá se na jisto předpokládati, pokud současně v Paříži dleli.

Do Prahy vrátil se tedy Purkyně asi r. 1857 (J. Čermák r. 1858), což dalo by se souditi z té okolnosti, že r. 1858 vystavuje již na jarní výstavě Krasoumné jednoty dvě podobizny a jeden genre, ač ovšem jestli nebyly to práce v cizině provedené. Krátce po návratu z Paříže provedl pak Purkyně velmi znamenitou podobiznu své paní (v maj. pí. M. šl. Purkyňové), snad nejlepší to svoji práci*) a účastnil se od té doby stále pražských výstav až do r. 1862, načež vystavování se vzdal a teprve rok před svou smrtí zaslanou podobiznou výstavy opět se účastnil; z okolností těchto vysvítá snad dostatečně, že širší veřejnost o K. Purkyňovi mnoho nevěděla a vysvětlíme si tím také nezdůvodněnou pověst, že Purkyně málo pracoval; pro širokou veřejnost nepracoval ovšem mnoho, ale měl bezpochyby svoje důvody, které mohly býti důsledkem odmítavého stanoviska, jaké vůči němu zaujali výstavní referenti, ale naproti tomu měli jsme příležitost studovati ve výstavě jeho děl v Besedě skoro půl sta většinou výborných prací a nikdo nebude asi tvrditi, že bylo by to již vše, co provedl, a to zajisté u umělce, jemuž popřán byl tak krátký věk a jehož práci rozvrhnouti musíme pouze na dobu asi patnácti let, jest číslo bez odporu dosti značné.

Podobizny, které Purkyně r. 1858 vystavoval, byly majetkem soukromým, prací objednanou, nebo snad z ochoty provedenou; genre téhož roku vystavený proveden byl (dle katalogu) pouze jakožto skizza a označen cenou 100 zl. R. 1859 vystavuje Purkyně opět dvě podobizny a studijní hlavu; r. 1860 zaslal do výstavy tři větší svá díla: „První a poslední políbení Spasitele", dva protějšky to (označené cenou 1000 zl., v maj. pí. Marie šl. Purkyňové), z nichž na prvém Madonna s Ježíškem a sv. Janem, v pozadí sv. Josef, na druhém Kristus a Jidáš, v pozadí osoby; oba tyto obrazy začal prý Purkyně malovati v Mnichově a v Praze je dokončil. Vedle těchto dvou protějšků vystavil téhož roku ještě podobiznu mistra kovářského p. Jecha pod titulem „Politisující kovář", při němž udána cena 500 zl. (maj. p. J. O. Jech v Praze). Roku následujícího (1861) vystavil Purkyně tři práce, které zavdaly referentu „Bohemie" podnět k obsažnějšímu posudku, jenž, ačkoliv zněl celkem pro umělce tehdy velmi nepříznivě, jest pro něho dnes právě nejlepším zadostiučiněním a zároveň dokladem, jak málo umělecké snaze Purkyňově se rozumělo. Bylo to „Zátiší" (250 zl.), „Cikánova kořisť lovecká" (350 zl.) a „Bažant" (maj. soukr.), obrazy, jimž vytýkala kritika naturalism v koncepci jakožto snahu pochybenou, ale jimž nemohla zároveň také upříti výborné kvality koloristické, které ovšem referent, vychovaný bezpochyby v názorech kartonových mistrů mnichovských, až na poslední místo klade. Jestliže referent „Bohemie", jenž jindy takovýmito záležitostmi jako jest malba při obraze, nemnoho

*) Bylo by žádoucno, aby za příčinou konstatování některých hořejších dat chronologických obraz tento, který i jinak vyžaduje již nejnutnější záchranná opatření, vyjmut byl z rámce a prohlédnut, není-li datován.

se zabývá, před obrazem Purkyňovým právě této stránky jeho díla byl nucen si všimnouti, třeba že nebylo by to s úmyslem pochvalným, seznáme přece z této okolnosti, že práce Purkyňovy od ostatních vystavených děl najisto velice se lišily jsouce osobité a nové a majíce svůj vlastní charakter, jenž neměl nic společného s idealistními schematy a klassickou linií ani s historicky převlečenými mannequiny převážné většiny tehdejších starších i mladších umělců pražských. Zde byla již nastoupena cesta k moderním cílům umění malířského, a Purkyně byl z prvních, kteří nový prapor tohoto umění s novými hesly u nás vztýčili na pobořené hradby klassicistů, eklektiků a zbožných mistrů biblických z prvé polovice století. Můžeme to směle říci, že s oběma Manesy a s Čermákem stál Purkyně v čele onoho hnutí uměleckého u nás, které po celé Evropě způsobila generace let padesátých.

Karel Purkyně: Z komposice „Z dramat Shakespearových". (Se svolením „Umělecké Besedy".)

Nedav se klamati nepříznivou kritikou, vystavoval Purkyně i roku následujícího (1862) dva obrazy a sice „Za jitra" (Morgenstunde, 60 zl.) a „Sova sněžná" (250 zl.); tento poslední obraz, nalézající se v maj. p. J. O. Jecha, připojen jest v reprodukci; nahoře v pravo čteme tu český nápis: „Létha panie 1862 na začátku měsíce dubna byla tato sowa střelena na stráni naproti Nieměřicům v kraji boleslawském," což jest zároveň velmi vzácným dokladem o tom, jak rychle dovedl Purkyně pracovati, poněvadž mezi zastřelením sovy a vystavením jejího obrazu v jarní výstavě uplynula poměrně velice krátká doba.

Po roce 1862 přestal Purkyně výstav pražských se účastniti a teprve zase až r. 1867 zaslal do výstavy jednu podobiznu; za to chopil se však v době této péra místo štětce, aby tištěným slovem šířil svoje názory umělecké a přesvědčíte se, čtouce jeho výstavní referáty v „Politik", že byl kritikem povolaným a že referáty jeho obsahují nejeden zasloužený šleh, a nejeden zdravý názor na umění, jeho cíle a vývoj u nás, podaný tu s vybraným humorem, jinde opět s kousavou satyrou muže nanejvýš temperamentního, v němž nutně budila odpor a roztrpčení stagnace, opakování, prostřednost a nápodobení, které stále bylo nutno při výstavách pražských konstatovati. Z roku následujícího, 1863, nemohu registrovati žádnou práci Purkyňovu určitě datovanou, ač ze zachovaných jeho děl i do této doby to nebo ono dalo by se vřaditi a zajisté také vzniklo; za to s jistotou víme, že účastnil se Purkyně v době této hojněji ruchu společenského a spolkového jako jeden z předních

zakladatelů „Umělecké Besedy“, z jejíhož podnětu provedl zejména dvě vysoce cenná díla, která posud nalézají se v majetku Besedy. Jest to především znamenitá podobizna Wenzigova, prvního starosty Besedy, a dále koloristicky velice významná vlysová komposice několika výjevů z dramat Shakespearových, dle nichž provedeny byly živé obrazy při slavnosti Shakespearově v Praze, pořádané Uměleckou Besedou v novoměstském divadle dne 23. dubna 1864. Ve své vzpomínce nadepsané „První krok“, zmiňuje se prof. dr. Hostinský o těchto obrazech:*) Čtyry z nich velmi vkusně sestavil Karel Purkyně... Pamatuji se, že zejména obraz první „Únos Jessiky“ dvojím světlem svým (měsícem a pochodněmi) působil pravou sensaci; ostatní byly: „Richard III. uchází se o Annu u rakve Jindřicha IV.“, „Koriolán před Římem a poslední scéna z Cymbelina“. Ukázky těchto komposic připojeny jsou v reprodukci.

Bohužel, že originály těchto prací, jako skoro vesměs všechny práce Purkyňovy, jsou dnes v tak žalostném stavu, že celkový dojem jejich tím značně trpí a vyžadovaly by již velmi důtklivě rozumnou restauraci, ale i tak působí skizzy tyto dojem tak veliký, že nelze snadno nějaké druhé koloristické dílo české z počátku let šedesátých vedle nich postaviti, vyjma snad zase jen práce Manesovy, hlavně orloj a práce Jaroslava Čermáka. Romantické ovzduší dramat vystiženo jest tu přímo pohádkovou nádherou barevných akkordů, jež probíhají celou stupnici od rudých, bílých a modrých světel až do nejhlubších tmavých stínů, sytých, ale nikoliv černých; postavy vynořují se bez tvrdých kontur, splývají a jdou do nekonečna. Obraz jest podepsán a označen rokem 1864.

Do tohoto roku 1864 spadá přibližně také znamenitá krajinářská studie z Krče „Před bouřkou“ (v maj. pana vrchního ingenieura J. E. ryt. Purkyně), která zejména ve svých partiích oblačných jakožto náladový motiv překvapuje smělým, rychlým a bravúrním zachycením prchavého útvaru vzdušného a připomíná účinkem svým mistry fontainebleauské, jsouc při tom vzácným dokladem o pokrokovém, zvláštním a samostatném nazírání Purkyňově na malbu krajinářskou. S některými studiemi Jos. Manesa a Ant. Dvořáka jest skizza tato z prvních dokladů českého plein-airu a impressionismu.

V léta následující, asi 1865 a částečně i 1866 spadá druhý pobyt Purkyňův v Mnichově, kde tehdy přes rok meškal, zabývaje se kopirováním Rubensovy „Bitvy Amazonek“ (maj. p. E. Kittel v Praze). Vrátiv se do Prahy redigoval Purkyně illustrační část „Květů“ a provedl řadu illustrativních iniciálek k Cervantesovu Don Quijotu;**) jest známo, že první díl tohoto, tehdy velmi oblíbeného, se značným nákladem na svou dobu vypraveného a dnes skoro zapomenutého díla illustroval Quido Manes, s nímž spojil se Purkyně v illustrování díla druhého. Tím získal si Purkyně i v oboru illustrativním, který u nás v době té, hlavně pro nedostatek vynikajících dřevoryjců, byl v samých počátcích, zásluhy dosti značné, a sluší dodati ještě, že iniciálky k Donu Quijotovi nebyly

*) Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti „Umělecké Besedy“ Premie Besedy na r. 1894.

**) Cervantes M., Don Quijote de la Mancha. Ze španělského od J. Boj. Pichla. Praha I. L. Kober 1866. II. díl překladem Kr. Štefana vyšel 1868.

jeho prvními illustracemi, poněvadž jest známo, že již v padesátých letech účastnil se illustrování „Humoristických listů“ a že kreslil mimo to také do Moserových „Brejlí“. Všechny tyto jmenované literární podniky hodily se výborně k satirickému, veselému a mnohdy kousavému temperamentu Purkyňovu, a nebude se nikdo diviti, že zejména humor, jímž líčí se život dobrodružného rytíře Quijota, jej zaujal a že s plným porozuměním vžil se do díla Cervantesova, zachovávaje při karikatuře své

V. Barvitius: Pracovna Karla Purkyně. (V maj. kustoda p. F. A. Borovského.)

všude umělecké meze a snaže se, aby v typech svých podal netoliko vyličované pošetilosti, ale i všelidské, podstatné jádro věci. Proto blíží se karikatury jeho v Quichotovi illustracím vážného druhu, na kteréžto cestě dalším článkem měly býti illustrace ku Goetheově „Wilhelm Meister“, k nimž kreslil pilné studie a návrhy; některé z nich zachovaly se v jeho pozůstalosti.

Krátký jeho život spěje však již ku konci; r. 1867 vidíme ho, jak bylo již praveno, s Maixnerem v Kutné Hoře a téhož roku shledáváme se naposled ještě s jednou podobiznou od něho na pražské výstavě. Poslední jeho dílo byl pak autoportrait z r. 1868, jejž dokončiti překazila mu však smrt jeho dne 5. dubna 1868.

Purkyňova celá umělecká činnost zaujala tudíž pouze dobu asi patnácti let, během nichž pokusil se, jak jsme seznali, s nepopíratelným talentem ve všech oborech umění malířského a kreslířského. Ve slovníku Kobrově poznamenáno jest sice, že hlavním jeho oborem byla malba historická, Purkyně sám však takovéhoto dělení neznal, nýbrž naopak chtěl obsáhnouti všechno umění jako výtvarník malíř, jenž stejně dovedl se nadchnouti pro „Bitvu Amazonek" jako pro zátiší, podobiznu, genre, krajinu i pro illustraci. Netřeba ovšem odpírati, že i Purkyně zabýval se pilně studiem historie, dějin umění a uměleckého průmyslu, aby užil snad někdy výtěžků jeho pro zamýšlené malby; ale že neviděl v historické malbě, jako druzí, poslední a nejvyšší metu umění, o tom svědčí okolnost, že ve svém mladém věku, kdy plány a záměry nejvýše se pnou, nevrhl se na žádný velký státní a historický akt, aby vyložil ho svým štětcem; naopak, Purkyně byl příliš naturalista, než aby považoval lomozící veliká plátna za vrchol umění; jemu více odpovídalo bezprostřední zachycování lidského typu dle modelu v podobizně, kde mohl, nevzdaluje se od přírody, svým způsobem luštiti problémy barvy; v tom bylo vlastní jeho métier, a s tímto názorem a s takovýmito disposicemi zaujal i vůči historickým sujetům své stanovisko; můžeme viděti doklad tohoto jeho nazírání na tvorbu historickou v jeho komposicích k slavnosti Shakespearově v Praze, kde všechno podřizuje se této zásadě o barevném vidění a barevném tvoření; jeho malby jsou tónové akkordy dobře uvážené a účelně sestavené — děj a kostym osob, co u jiných bylo hlavní věcí v katalogu zhusta široce vykládanou, jest mu pouze záminkou a nositelem barevné harmonisace. Že zabýval se Purkyně dosti zhusta studiem dějin, historických slohů, kostymů a pod., o tom podávají nám doklad zachované skizzovní knížky, v nichž nalezl jsem zejména tyto kresby: pohledy z Kutné Hory, studie z Vladislavského dvora, románský portál kostela v Záboří, průčelí kostela v Pardubicích, barokní kapličku kdesi u cesty, školu u sv. Štěpána v Praze (starou), studie kostymů doby gotické a renaissanční, kopie dle starých obrazů, barokní façady, rokokovou vásu, detailní kresby renaissančních seslí, cínovou konvici, benátské sklenice, renaissanční lože, kord, okno renaissanční, interieur renaissanční, pohled do středověké ulice, detailní kresby a pohledy na zámek Maintenon ve Francii (z r. 1856) a j. Na svých cestách všímal si tedy Purkyně hojně architektury, skulptury i umělecko-průmyslových výrobků, věnuje ovšem hlavní zřetel velkým galeriím, v nichž opět zejména slavní koloristi jako Tizian, Rubens, Van Dyck, Rembrandt a Murillo ho upoutali tou měrou, že i ve vlastních jeho pracích najdeme zhusta reminiscence na tyto mistry a že některé z nich, jak již o kopii Rubensovy „Bitvy Amazonek" jsme podotkli, kopíroval; sem spadá také kopie Murillových hochů, pojídajících melouny (v maj. p. ing. J. E. ryt. Purkyně); v notičních knížkách jeho najdeme konečně i psané poznámky o Michel-Angelovi, J. Breughelovi, Andrea della Robbiovi a pod.

Dále nalézáme ve skizzovnících Purkyňových studie krajinářské, detailní kresby stromů a trávy, pohled na Paříž, jinde zase náčrtky podobizen (sochaře Herolda, spícího pod stromem, Seguense rovněž spícího) a pod.

Z prací Purkyňových, o nichž nestala se posud zmínka, mohu re-

K. Purkyně: Politisující kovář.
(V majetku pana J. O. Jecha v Praze.)

gistrovati ještě toliko toto: „Abeceda“ (řada písmen s případnými obrazy v barvách vodových, které Purkyně pro své děti maloval, v maj. p. ing. ryt. Purkyně); podobizny otce jeho, slov. fysiologa J. E. Purkyně (v maj. p. ing. ryt. Purkyně a ve fysiolog. ústavech v Praze a prý v Mnichově); „Býk v bažině“ (maj. p. ing. Purkyně); skizza z boulogneského lesa (maj. týž); krajina (údolí, v pravo stromek, pod ním dům, v popředí pán a dáma — maj. týž); kn. rodina Thurn Taxis (na ledě, v levo skupina lidu — maj. týž); ptačí zátiší (sluka — maj. týž); podob. p. Křikavy a pí. Křikavové (maj. p. Křikava v Ochranově v Sasku); jiné práce mají dpp. ev. faráři F. Kalda v Praze a Jos. G. Szalatnay v Kuttelberku ve Slezsku (majetkem tohoto jsou prý obrazy „Gustav Adolf“ a „Trh v Haarlemu“; kopie dle Murillových hochů, pojídajících melouny, přešla z maj. p. Szalatnaye v maj. p. ing. ryt. Purkyně).

Ostatní díla Purkyňova vystavena byla většinou ve výstavě Purkyňově v Um. Besedě a každému bude možno o bližším seznamu jich a jejich majitelů tam se informovati;*) jako sama výstava tato byla velice záslužným činem Besedy, tak sluší s nemenším uznáním konstatovati péči a obětavost Besedy i v tom ohledu, že veškerá díla vystavená dala o sobě zvláště fotografovati.**) Důležitější z těchto vystavených, zde posud neuvedených prací byly: podobizna dámy s vějířem, obrácená v levo, hledící v před (znač. 1852); podobizny tří dětí (prozrazující v pojetí vliv studia Van Dycka); dáma se širokým krajkovým, ležatým límcem; krajina s městečkem, v pozadí hory, v popředí uprostřed pán, dáma a dvě děti; ptačí zátiší (páv, znač. 1861). Na konec, poněvadž sluší náčrtek tento ukončiti, přehlédneme-li rychle celé umělecké dílo Purkyňovo, shledáme, že byl Purkyně umělec všestranný, pilný, bez předsudků, vysoce nadaný a originální; uvedli jsme řadu portraitů, které maloval, dále krajiny, zátiší, historické komposice a illustrace, a při všestrannosti této zůstal Purkyně vždy malířem koloristou individuálním, s nímž jen několik málo umělců jeho doby dá se srovnávati pokud originality, temperamentu a pokud specifických qualit malířských, způsobu názoru barevného a světelného se dotýče. V tom ohledu tvoří dílo Purkyňovo bezprostřední přechod z úpadkového umění prvé polovice století k umění modernímu, k umění dneška, jemuž názory a technické schopnosti Purkyňovy mnohem více se blíží a s nímž mají více společného než s uměním většiny jeho vrstevníků, které jakožto individuálný a vyjimečný talent o celou generaci předstihl. Jeho hlavní význam dá se vymeziti tudíž jeho vynikajícími qualitami barevnými, jeho všestranností a jeho naturalismem. Že pak tento naturalism jeho neznamenal otrockou a mechanickou závislost na přírodě, jak kritika soudobá nesprávně mu vytýkala, nýbrž že naturalism jeho nebyl ničím

*) Podotýkám, že nebylo mi možno seznamu toho použiti, poněvadž přes veškerou ochotu sl. výboru a zejména jednatele výt. odboru p. Klára seznam ten pro krátkost času nemohl býti nalezen.

**) Nelze mi opominouti na tomto místě vzdáti sl. výboru Um. Besedy své díky za laskavou ochotu, s jakou veškeré památky po K. Purkyňovi, chované v Besedě, svěřil mi k použití. Neméně vzácných pokynů dostalo se mi od pí. M. šl. Purkyňové, p. vrch. ing. J. E. ryt. Purkyně a p. J. O. Jecha v Praze.

K. Purkyně: Sova sněžná.

(V maj. pana J. O. Jecha v Praze.)

jiným, než pečlivým studiem přírody, kterého užíval umělec k uměleckému vyjádření svých vlastních malířských záměrů, tedy že naturalism jeho byl theorií čistě moderní, o tom podává nám doklad zajímavá noticka v jednom z jeho skizzovníků, kde Purkyně si poznamenal: „Der falsche Naturalismus prägt sich am deutlichsten in der Plastik aus, wenn ein Bildhauer die Natur ins kleinliche nachahmen will; da müsste ein lebendiger Naturabguss das grösste Werk sein — oder was?“ Tedy nikoliv otrocké nápodobení přírody, nýbrž volné a samostatné tvoření na základě bedlivého studia přírody bylo vůdčím jeho heslem.

K. Purkyně: Podobizna.

A ještě o jedné, nemenší zásluze Purkyňově o vývoj českého umění sluší se zmíniti; jest to, jak již stručně dříve bylo naznačeno, jeho cesta na západ za studiem moderního umění. Řekl jsem již, že byl mezi prvními z českých umělců, kteří obrátili se v letech 50tých do Mnichova a do Paříže; směr tento nebyl jinde ovšem již ničím novým, poněvadž jest známo, že ku př. němečtí umělci cestovali do Paříže, Antverp a Brusselu již od r. 1842, aby studovali umění Delarochea, Cognieta, Coutura, Courbeta, Wappersa a Gallaita, u nás však i v letech padesátých znamená cesta tato vždy ještě smýšlení pokrokové a to tím spíše, jelikož i velcí mistři němečtí, kteří způsobili známý obrat k historismu a kolorismu ve své vlasti, rovněž ještě v letech padesátých studují v Antverpách a v Paříži; stačí uvésti ku př. jen Pilotyho.

A jako sama cesta do Paříže, tak i neméně významna jest ta okolnost, že vstoupil Purkyně v Paříži do atelieru robustního a nejmodernějšího realisty Courbeta, kdežto jiní druhové jeho plnili školu Couturovu, který při všech svých vynikajících qualitách koloristických zůstal přece vždy jen epigonem klassicismu, hledajícím absolutní krásu v liniích. Purkyně naproti tomu hledal barvu a našel ji návodem svého učitele v přírodě, ale mimo to také u velkých koloristů starých, jakým byl Rubens.

V Mnichově, kde ve věcech uměleckých za pobytu Purkyňova rozhodoval dosud směr Corneliusův, jehož zástupcem byl ředitel Kaulbach a Genelli, nemohl Purkyně ve škole přirozeně mnoho získati; čerpal zde tudíž nepoměrně více ze studia galerijního; naproti tomu v Paříži měl živý a nejlepší příklad moderní umělecké snahy před sebou v díle a snaze Courbetově. A směr tento, silný a zdravý, ale posud cizí a neoblíbený,

přinesl sobě Purkyně do Prahy, kde mezi tím nabyl převahy odlesk školy Couturovy, Wappersovy a Delarocheovy — tudíž směr vzhledem k moderní a pokrokové snaze Purkyňově epigonský, nemalířský, jehož hlavním cílem byla illustrace k některé kapitole vlasteneckých dějin. Sám Delaroche již roku 1851 vystavil v Praze pověstný svůj obraz „31. březen 1814 ve Fontainebleau“ s výkladem historickým, jenž zaujímal půl stránky katalogu, a tento historismus během nejbližších let stal se vládnoucím směrem i u nás; stačí, uvedeme-li několik ukázek: r. 1852 vystavuje Poppe měšťanostu van der Werfa při obléhání Leydy od Španělů r. 1574“, a Fr. Čermák „zimního krále Bedřicha, jenž při hostině dostává zprávu o bitvě na Bílé Hoře“; tentýž, posledně uvedený umělec vystavuje r. 1856 „poděkování se Rudolfa II. ve prospěch Matyáše“, Lhota r. 1857 „Filipinu Velserovnu, která u nohou cís. Ferdinanda přiznává tajné zasnoubení se s jeho synem“, a Javůrek téhož roku předvádí „Smrt cís. Albrechta I.“; r. 1858 přispěl i Popelík do výstavy obrazem „zachránění prince Alberta Saského z rukou Kunze z Kauffungenu“, a Javůrek opětně obrazem „vévoda Jindř. Lev zdráhá se poskytnouti pomoc Bedřichu Barbarosovi“; téhož roku zaslal také Petr Maixner „únos královny Kunhuty a Václava II., jejího syna, z její residence v Praze na podnět Otty Braniborského“. Směr tento posílil pak r. 1859 i Ferd. Piloty zaslaným svým obrazem „Tomáš Morus ve vězení“ a r. 1860 K. Svoboda svým z Vídně poslaným dílem „Císař Karel V., ohrožován od Morice Saského, táhne se zajatým Janem Bedřichem starším, kurfirstem, zpět přes pohoří do Villachu“. Tento historisující směr, jemuž ovšem v jistém ohledu a hlavně ve starší době nelze upříti zásluhy o rozvoj uměleckých a národnostních idejí, byl vládnoucím po celou dobu života Purkyňova a jest přirozeno, že každý umělec, jenž nepomaloval veliké plátno výjevem se sáhodlouhým titulem,*) byl považován za méně nadaného a neschopného; teprve generace pozdější přišla k názoru jinému, poněvadž dovedla v malé, bezprostředně dle přírody provedené studii nalézti více umění nežli ve velkých, většinou bez titulu nesrozumitelných ceremoniích a dějinných akcích, předvedených konvenčně ve velikých rámcích. Tím také význam Purkyňův konsekventně musil býti objeven a uznán.

---

*) Jak vypadaly zhusta tituly obrazů, stujtež zde tyto ukázky z výstavy r. 1863: Albert Graefle, Conradin, poslední z rodu Hohenstaufů loučí se se svou matkou, aby nastoupil tažení do Italie za příčinou vybojování svého otcovského dědictví, království sicilského. A. Ehrhardt, Martin Luther jako Junker Georg na zpáteční cestě z Wartburku do Wittenberku v březnu 1522 a oba švýcarští studující J. Kessler a J. Reutiner s kupci v hostinci u černého medvěda v Jeně při loučení (srv. Freitag: Bilder aus der deutschen Vergangenheit I. 137). A. Lhota, Jeronym Pražský podpisuje ve vězení v Kostnici listinu, v níž prohlašuje učení Husovo za kacířské a pod.

Smutek.

Benátskou lampu, jež v mé jizbě visí
s hrou barevných skel, jak když jímá hoře
pro jihu azur, který hrál v nich kdysi,
a pro ten, který jimi chvěl, van moře.

V mé staré skříni, plné ptáků, květů,
to často praskne za nočního ticha,
jak po jabotech, sladkém menuetu
a po cínových mísách když si vzdychá.

Ten starý kaban z červenavé hlíny,
jenž v jizbu mojí vnesen pro ozdobu,
jak zpět by toužil ve hluboké stíny
a v posvátný mír egyptského hrobu.

A antické to zrcadlo mé z kovu,
jež měděnky už plíseň kryje místy,
se chví jak touhou, cítit v sobě znovu
žen dávných profil, spanilý a čistý . . .

Ant. Klášterský.

Ženitba Maxima Crnojevića.

Srbská národní píseň. Přeložil Josef Holeček.

(Dokončení.)

Když to viděl Miloš vojevoda,
přiklusal on na hnědáku koni,
přiklusal on po bok děverovi,
děverovi Jovan-kapetánu,
za ruku vzal pannu zahalenou.
Patřte na ni, patřte na proklatou!
Závoj zlatý zastíral jí oči,
závoj zlatý, průhledný a řídký.
A jak zřela junáka i koně,
pobloudila, opustil ji rozum,
odhrnula závoje si zlaté,
odestřela obě sobě oči,
podala mu prudce ruce obě.

Každý vida nevida se tváří,
netváří se Crnojević Ivo,
ale hoře hanbou, hněvem plana,
tak tesť vece Benátčance snaše:
„K sobě ruce, milá snacho moje!
K sobě ruce, kéž ti odpadnuly!
Pokryj oči, kéž ti vypadnuly!
Na cizího proč junáka patříš,
na Miloše Obrenbegoviće?
Ale pohleď, milá snacho moje!
Podívej se polem přede svaty
na junáka na vraníku koni,
dlouhé kopí v silné ruce nese,
zlatý štít mu na plecích se svítí,
osypky mu líce zohyzdily,
po osypkách zčernalo mu líce,
to tvůj ženich, toť můj syn je Maxim;
když jsem tebe za nevěstu prosil,
chlubně jsem se chvastal otci tvému,
že co bude vystrojených svatů,
Maxim bude ze všech nejšvarnější.
Vida doma, co mé stihlo dítě,
lekl jsem se, leta doma ležel;
Miloše jsme potom přestrojili,
dar zetovský za to přislíbili,
převedeli beze svády tebe.“

Mlčí panna jako porubaná.
Zadržela koně, zastavila,
pokročiti dále zabránila,
načež takto testi hovořila:
„Milý testi, Crnojević-Ivo!
Maximovo zahubil jsi štěstí,
jiného zaň vydávaje zetě!
Proč, o testi? Bůh ti za to odplať!
Osypkyli zohyzděn je Maxim,
kdo je, testi, rozumný a umný,
ten má krásu, kterou zmařit nelze.
Kdo je, koho potkat nemůž rána?
Osypkyli tvář mu poďobaly,
však mu zdravé oči zanechaly,
a má srdce, jako před tím míval.
Jestli Maxim ještě leta nemá,
čekala jsem na něj devět roků,
čekala jsem u tatíčka svého,
čekala bych ještě jiných devět
na Žabljaku, tomto hradě vašem,
nikomu bych nezdělala hanby,

ani rodu vašemu, ni mému.
Ale, testi, zaklínám tě bohem,
odejmi mé dary cizincovi,
jemuž jmeno Miloš vojevoda,
vrať je komu patří, Maximovi,
sice kroku napřed neučiním,
třebas oči vykolil mi obě!“

V krutém skřipci ocitl se Ivan,
svolal bratry a některé z vojvod:
„Bratři moji, jestli boha znáte,
sjednejte to nějak u Miloše,
aby vrátil z Benátek nám dary.“
Z junáků se dobrých nepřihlásil,
kdo by v také jednati chtěl věci,
neboť byli podali si ruce,
tvrdou boží zadali si víru,
že vše dary budou Milošovy,
ba že ještě obdaří jej Ivan;
nelze tedy bratrům bylo vrtkat,
co již pevně utvrzeno bylo.

Vojvoda když o tom zvěděl Miloš,
na hnědáku přihnal on se oři,
k Ivanovi promluvil a pravil:
„O Ivane, naše moudrá hlavo!
Kam se děla tvrdá víra tvoje?
Víruli jsi nedal mi a slovo,
že mi budou dary naděleny?
A nyní jste jinak umluvili!
Když ti žal jich a žal není slova,
dobrá! já ti daruji ty dary,
učiním to k vůli našim bratřím.
Prvým darem tebe obdaruji,
obdaruji vraníkem a pannou;
kdyby jaké platilo tu právo,
mně je panna dána, odevzdána,
odevzdána otcem svým a matkou,
odevzdána svými dvěma bratry;
avšak o tom nechci hovořiti,
ale dám ti, co mně bylo dáno,
dám ti koně se stříbrem i zlatem,
sivého též sokola dám tobě,
od pásu dám odpásanou šavli;
všechno dám ti, daruji ti všecko,
tři jen tobě nedám maličkosti:
nedám s hlavy chocholatý kalpak,
s plecí nedám ti plášť zlatohlavý,

s těla nedám košili ti zlatou,
ve své zemi nositi je budu,
nosit k cti a slávě bratří.
Klnu vám se bohem, klnu věrou,
že tři tyto nevrátím vám mrvy."

Slyšeli to vystrojení svaté,
jedním hrdlem svaté hovořili:
„Dík, Miloši, díky vojevodo!
Dík ti, pane, pokolení panské,
žes tak vážen a ctěn mezi bratry,
a jsi přece povolný a svolný."

Všichni svaté jedné mysli byli,
dohodli se, pohodli se bratři,
ale druh je nepovolný s nimi,
na vraníku panna Benátčanka.
Panně darů velmi líto bylo,
nejlítěji košile jí zlaté.
Zavolala ona na Maxima,
polekal se Crnojević Ivo,
polekal se a tak snaše pravil:
„Snacho moje, panno Benátčanko!
Nevolej, o snacho, na Maxima,
my jsme jemu lítosť učinili,
Maxim ale prchlivý je sekáč,
popudí se, snacho, svádu počne
na veselí, na své vlastní svatbě.
Snacho moje, bohem ti se klnu,
na Žabljaku plná věž je zlata,
vše to zlato, snacho, tvoje bude,
s ním si dělej, co je tobě libo."

Nešťastná ho neposlechla panna,
jednou vzkřikla, ale nedokřikla.
zase vzkřikla, zastavil se Maxim,
na vraníku obrátil se koni,
naslouchal, co prohovoří panna.

Panna jemu rozhořčena praví:
„O Maxime, neměla tě matka!
Matka nemá nikoho krom tebe,
ode dneška nemějž ani tebe!
O by z kopí složili ti máry!
Tvůj štít budiž hrobovou ti deskou!
Líc ti zčernej před stolicí Páně,
dnesli ještě, hned se nepobiješ,

Miloše-li bojem nepodstoupíš!
Proč mé dary jinému jste dali?
Líto není pokladů mi zlatých,
nechť si má je, kýž je voda vzala!
Ale líto košile mi zlaté,
kterouž po tři splétala já roky,
tři mi družky při tom pomáhaly,
byly by mi oči vykapaly,
jak jsem pilně košilenku pletla,
myslíc, že můj zlatý, milovaný
pod prsty mi vězí ve košili.
A vy jste ji jinému dnes dali!
Slyš, Maxime, ženichu můj milý!
Hned odejmi dary cizincovi!
Jestliže mu darů neodejmeš,
bohem pravým zaklínám se tobě,
že již dále kroku neučiním,
na dobrém však obrátím se koni,
ku sinému navrátím se moři,
utrhnu si lístek bodlákový,
rozdrápu si svoje bílé líce,
aby z něho červená krev tekla,
psaní spíšu na zelený lístek,
sivému jej podám sokolovi,
aby nesl starému jej otci,
aby sebral latýnskou moc všecku,
by tvůj bílý vydrancoval Žabljak,
by ti žalem zplatil za pohanu."

Mladý Maxim, když ta slova slyšel,
rozzlobil se, rozpálil se Maxim,
obrátil se prudce na vraníku,
přeměřil jej trojramenným bičem,
kůže praskla koni na hřibetě,
krev mu ronila se na kopyta,
na zadní se nohy vraník vzepjal,
na tři kopí k nebi povyskočil
a na čtyry lítě poposkočil.

Žádný junák koně nezadržel,
za uzdu ho pojma nezastavil,
nikdo netuše se nedovtípil,
proč se Maxim s koněm vrhl nazpět.

Vojvoda věc tuto vida Miloš,
řehotem se rozesmál a řekl:
„Chvála bohu, chvála pravdivému!
Kam pak se to rozeběhl Maxim?"

Ale při tom Miloš neznamenal,
kterak Maxim, před Milošem stana,
namířil naň kopí své a mrštil,
mrštil po něm kopím svým a trefil,
trefil pod čelenku mezi oči,
černé oči týlem vyskočily,
mrtev Miloš s hnědáka se svalil,
Miloš spadl, Maxim na něj padl,
a že žíznil krve Milošovy,
šavlí máchnul, hlavu jemu srubl,
do pytlíka obročného hodil,
s nevěstou pak děverovi ujel,
ujel s pannou pozdraviti matku.

Milý bože, za vše tobě díky!
Kdo by se byl nahodil tam tenkrát,
neštěstí by náramné byl viděl.
Vzácný jak se vojevoda svalil,
podíval se mnohý na mnohého,
krev junácká ve všech zakypěla,
a již jali dávati si dary,
dary hořké, dary nevítané,
koule-hrušky, krvavé výslužky:
až se dlouhé zohýbaly pušky,
až se polem mlha rozprostřela,
hustá mlha z prachu pušečného.
Tehdy ve tmě meče vytasili,
tehdy svoje matky zarmoutili,
sestry svoje v smutek zahalili,
milé ženy svoje ovdovili.

Po kolena sáhala krev rudá,
z junáků se jeden krví brodil,
junák ten byl Crnojević Ivo,
na vše věky černé jemu srdce!
Krví brodil se a boha prosil:
„Bože dej, by horský vítr zavál,
aby rozvál tuto mlhu kletou,
abych podíval se horem dolem,
kdo dnes padl a kdo živ dnes ostal.“

I dal bůh, že horský vítr zavál,
mlhu rozvál, odeclonil pole.
Rozhlédal se Ivan horem dolem,
aniž věděl Ivan, kde je hůře:
polomeni junáci i koně,
ranění se svíjejíce chroptí.

Když to viděl Crnojević Ivo,
mrtvé trupy převraceti počal,
prohlížeti hlavy zkrvácené,
po Maximu pátral, po synovi;
nijak najít nemohl ho Ivan,
ale našel Jovan-kapetána,
sestřence, jenž panně děveroval
a sen divný ujci vypravoval
před pochodem ráno ze Žabljaku.
Nadarmo jej posléz Ivan našel,
nalezna ho, mimo dále kráčel,
nepoznal ho, oblitého krví;
avšak viděl kapetán ho Jovan,
viděl jej a ujci vece pravil:
„Ujče milý, Crnojević-Ivo!
Čím jsi, ujče, čím pak jsi tak zpýchl,
krásnou snachou nebo svatebčany,
či snad přátel bohatými dary,
že jda mimo sestřence se neptáš,
kterak snáší svoje lité rány?“

Viděl Ivan, polily ho slzy,
klekna trochu narovnal jej z krve:
„Můj sestřenče, Jovan kapetáne!
Jsou-liž tvoje rány zhojitelny,
bych tě odnes na nešťastný Žabljak,
pro zámorské poslal ranhojiče?“

Jemuž Jovan odvětil a pravil:
„Mášli zdravé oči, ujče Ivo?
Mášli oči zdravé, zdravě patři!
Pro mé rány ranhojiče není:
levá mi je noha přelomena,
přelomena na dva, na tři kusy,
pravice mi ruka odsečena,
odsečena právě u ramena,
šavlemi mi srdce rozbodáno,
černá játra z útroby mi visí.“

Když to viděl Crnojević Ivo,
sestřence on spěšněji se tázal:
„Dokud dosti dechu v tobě, pověz,
ty víš nejlíp jako děver pannin:
kam se dělo dítě mé, můj Maxim?
kam se děl a co se s pannou stalo?“

„Nestarej se, milý ujče Ivo!
Maxim tobě nezahynul v seči,

Maxim, jak se s koněm běsným vrátil,
vojevodu Miloše nám sklátil,
načež pannu odňal děverovi
a s ní prchnul ku nešťastné matce.“
A již lehká z něho letí duše.

Upustil jej Crnojević Ivan,
spěchem spěchá na hrad bílý Žabljak.
A když dojel přede bránu hradní,
přede branou kopí zaraženo,
ke kopí kůň přivázán je vraný,
na drobném si ovsu pochutnává,
před vraníkem sedí mladý Maxim,
na koleně drobné psaní píše
svému testi, doži benátskému,
obsluhuje nešťastná ho panna.

Po rejtaru psaní poslal Maxim:
„Milý testi, benátecký dože!
Seber vojsko, vši latinskou zemi,
vtrhni s vojskem na náš bílý Žabljak,
zpět si odveď milou svoji dceru,
nelíbanou, neomilovanou.
Jižtě veta po mém panování,
jižtě veta po mém kralování:
přes dlouhé chci uprchnouti země,
uprchnouti k caru stambolskému,
uprchnu tam, abych poturčil se.“

Proslechlo se po vší zemi jejich.
Slyšeli též Obrenbegovići,
z nich též zlou zvěst jistý Jovan slyšel,
jemuž bratrem vojvoda byl Miloš.
Myslil Jovan, myslil a umyslil,
vyvedl si výborného koně,
osedlal jej jak jen uměl nejlíp,
podepjal jej jak jen pevně mohl,
vhoupl se mu na široké plece,
rozžehnal se a vzal odpuštění,
rozloučil se s rodem, bratry svými:
„I já jedu, bratři, do Stambola,
jedu, bratři, zachrániti bratry,
kteří v naší dorostou nám zemi;
již tam máme krvavého vraha,
sloužit bude caru ve Stambole,
vyslouží si vojsko na nás valné,
přivalí se na zem naši sirou.
Bratři milí, celý milý rode!

Dokud bude v Stambole mne živa,
o mém zdraví chodit budou zprávy,
nebojte se, bratři, neplašte se:
on se s vojskem na nás neodváží,
jak on na vás, já napadnu na něj."
Rozloučil se a jel v Stambol bílý.

Jovan dojel ke Stambolu blízko,
dojížděje Maxima on dojel.
Spolu jeli, spolu k caru přišli.
Car už věděl, kdo jsou a co chtějí,
vítaje je v ústrety jim vyšel,
přivítal je, poturčil je oba,
turecká jim oběma dal jmena.
Na Jovana volávali odtud:
Mahmut-beže Obrenbegoviéi,
Maximovi říkávali odtud:
Skender-beže Ivanbegoviéi.

Dvořanili caru devět roků,
obroků si vysloužili devět,
všecky dali za dva pašalíky.
Po bílém jim car dal chvostu konském,
vezírství dal nad zeměma dvěma
bez proměny, na vždy, na vše věky.
Mahmud-begu Obrenbegoviéi
car dal rovnou zemi dukadínskou,
kde se rodí ve nadbytku vína,
dosti vína, více kukuřice,
kukuřice, bělounké pšenice,
krásnou zemi, která nemá rovně.
Skender-begu Ivanbegoviéi
car dal špatný Skader na Bojaně,
zemi pustou, ničeho tam není,
jen se žáby líhnou, bůvol honí
a sůl morská jediný je statek.

Jako bylo, tak je po den dnešní:
otcové se nikdy nesmířili,
potomkové v lité svádě žili,
posud ještě svou krev prolévají.

Rok na vsi.

Prosinec.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Štědrý den.

ánoce!

„Vinšuju jim ščasný a veselý svátky Krista Pána narození, abysme s menšíma hříchy a s větší radostí jich ztráviti mohli. Pak co si na milým Pánu Bohu dožádati mohli a po smrti království nebeské. Pochválen buď Pán Ježiš Kristus!“

Teprv po těchto slovech Ráček, stoje na svých rozviklaných, z kloubů vychozených a patami od sebe se rozestupujících botách uprostřed kuchyně, sundal se hřbetu putnu, na tabuli vyložil v Dubňanech koupeného kapra, kornouty s mandlemi, „cibébami“ (hrozinky), skořicí i kusem masa, z modrého šátku vybalil „poštu“, vydal účty, a když popřál ještě jednou veselých svátků — šel o dům dál.

A byly tu šťastné, veselé vánoce, svátky všech malých i velikých dětí — týden radostného míru a pokoje všem lidem dobré vůle — — Krev příjemně proudí, veseleji hledí oči, prsa oddychují, jakoby z vězení se ocitla náhle na Božím světě. — — S takovou počal vánočních hodů první den.

I jiný vzduch zavanul krajem — — Měsíc přešel v novou čtvrť, podlehnul dech větrů jižních, vesele a bujně zahvizdnul severák. — —

Silnicí přejíždějí vozy, kola suše rachotí, drnčí řetězy, práskají biče, pod kopyty řehtá vymrzlý štěrk; koním z chřípí srší bílý dech a shustlý v jinovatku sedá na plece, zavěšuje se na hřívu i boky, za chvilku z vranky je bílý šimlíček. Země ztvrdlá na kosť pod nohou hřmotila jak dutá — slunko, ocitnuvši se už ve znamení kozorožce, vyjelo ráno do nebes moře jako za nejjasnější jarní pohody.

Mraky vesměs zatáhly kamsi v prázdnou dál.

Ze zčernalých komínů k poměnkovému nebi řídkým vzduchem přilehuje plavý kouř. Není střechy dnes, která by nedýmila, není chaty, které by z boku nevlál chochol oddychujícího komínu. Pod křídlicí

i teplými došky — všude milo, všude plno kutění, práská oheň, zvoní hmoždíř, kořením a dýmem voní celá dědina. Jak ty oči jezdí po bílém, šafránem zlaceném, cukrem slazeném a rozinkami zamíchaném tvarohu — A zas po stropu a po stěnách žádostivě bloudí v snivé touze dětí vyhlédajících, kdy — — kdy už přece objeví se to zlaté prasátko! — —

U Krištofů v krámě zvonek drnčet ani nepřestává, a chvílemi i tmavá díra židova brlohu s parou vyplije na vzduch některé to děcko s kornoutem v červené, malé pěsti — — Kluk opatrně se ohlédne, nedívá-li se „nekdo od našich“, skočí na potok a — škrk — přejede klouzačku jednou, dvakrát — pak ještě jednou — a běží k chaloupce. — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Prázdné, tichounké je to návsí — — a přece — jak veselé, vyzářené, šťastné radostnou tuchou svatého dne! — —

K polednímu, když severák ztichnul a páry od země volně vznésti se mohly k čistému nebi — — zkalil se obzor, za mraky schovalo se slunce — — a s nebe, jako Boží by to byla vůle, aby do bíla si lehlo nebes děťátko — snesla se krásná běl čistého sněhu — — — Sypal se hojně s hůry andělský ten prach — — a za hodinu hříšnou Habrůvku v nebeské té zdobě nevinnosti nikdo by byl ani nepoznal. — Jak se dovedla udělat bělončká! — —

Teprv k večeru přestalo sněžit a dědinou zavládlo přísné ticho očekávání.

Tajemně se na východě zachvěl vzduch. Ostřeji vynikly kontury lesů, zšeřily se mýtiny, vysoko do nebe pozvedly se výstavky dubů. Pobledlo i nebe nad Strážkou, oblaka rozestoupila se na stranu pravou i na stranu levou, a nad Silůvské lesy v lihotavém kmitu hvězdiček vyplulo Boží světlo nočního dne.

Otevřely se dveře židovy krčmy, a s mrakem husté páry vyvrátilo se v krásnou, bělončkou noc vysoké, hranaté tělo: — Beránek Matouš. Ohromným jak těžká křídla plápolajícím kožichem rozehnal se zprvu na několik stran a teprv potom hledal pod sebou pevnou, bílou zem, aby namířil a přešel na potoce lávku. Nějak pod ním ubíhala, — mrška, jak živá vzdouvala se a propadala — — ale přešel ji přec; když byl na protějším břehu, s úsměvem ohlédnul se po ní a pohrozil jí pěstí: „A te jedna — hehe — meslíš, že ti nepřeudu — pravda?“ — — —

Jeho Mařka dostala dnes na štědrý den tři rynské z úroků jakési školní nadace po staré hraběnce, které nikdo neznal, ani lidé nejstarší — Tři rýnské! — Oči Mařčiny třpytily se víc, než stříbrné ty zlatníky, když je dnes ráno pan rechtor klad' do umrzlé ručky dítěte — — — V prvním návalu radosti — ořechy, jablíčka z kláštera, křížaly, všecko rozdělila dětem sousedů a jen bělounké ty renščáky si nechala v drobounké ruce, hleděla na ně rozložené po dlani i doma na stole srovnané vedle sebe — kulaté, tvrdě ražené s obrazem Císaře Pána — — Bože, jak svítily, jak zvonily — stříbrem se smaly a se kutálely, když v zbujnělé zvůli jak karbaník uhodila jimi o zviklaný stůl! — — —

A ten tam jejich smích — — —

Maminka nakoupila mouky, mléka, tvarohu i rozinek, trnek — měch zemáků na zádech přinesla odkudsi z „dědiny“ — na svátky snesla do

chaty i kávu a cukr, poplatila dloužky — — — nikdo by ani nevěřil, co všechno se dá uhradit a opatřit za pouhé tři rynské. — — Zbyly jí všeho všudy tři desetníky a za ty šel Beránek oslavovat narození Krista do židovy krčmy. — — Do svátků ležel, na štědrý den ozdravěl a po svátcích lehne zas. — —

Ještě jednou se obrátil, pohrozil můstku a Ohavou dožábral se k Studynkově kuti, kde nesčíslná rodinka kulhavého mistra slavila večer štědrého dne. —

V zámku, kde všechna okna do jednoho dnes svítila — dohasínal zářivý, bohatými dary obklopený strom.

U Stéskalů povečeřeli krupičnou kaši, porosenou medem, dojedli kávu s koláči, hospodář na stůl postavil láhev habrůvského vína — hospodyně čeládku podělovala suchými švestkami, ořechy a panenskými jablky. Chůva s děvečkou v koutku na hliněné míse tavily olovo, a ukázalo se, že mlaďoučká ještě, ledva škole odrostlá chůva vdá se dřív než ospalá, u muziky všemi postrkovaná dívka. Když jablíčka nakrojily, hádajíce na zdraví a smrt, zahádala si i hospodyně. Byla spokojena. Sebrala, ručkama na peřince rozkládající dítě a odešla s hospodářem na besedu do výměnky k rodičům.

Veseleji bylo u Jurčáků v chaloupce. Měli k večeři hubnou máčku s knedlíky. Jurčák zapálil si po večeři dýmku a s úsměvem přihlížel od kamen ke stolu, kde pět svých dětí podělovala matka řehtavými ořechy a suchými křížalkami — — Ještě jí několik ořechů zbylo; ty skřoupe sama, až umyje hliněné nádobí — —

V tom děti se vzbouřily a ihned zas ztišily.

Rány.

„V zámku střílajó!“

Ale nebyla to střelba. — Anyša poznala to hned.

„To pastéř hróchá — neslešíš?“ pravila a zvedla prst.

A jak včely do česna, vyhrnuly se hned děti z chalupy — — — naslouchaly.

Jásavě, ztišenou dědinou do jasné noci odkudsi z hlubiny návsí překrásně se rozléhalo pastýřovo troubení. V oknech míhaly se živé stíny, vrzala dvířka chaloupek, bosé děti vystupují na zápraží a kde komu v uších zvoní známá píseň vánoční: „Pastýři! K Betlému pospěšte, Bohu se klanějte, spěchejte!“ — — —

Brzy však zaléhají dveře chaloupek, děti s dupotem vracejí se do světnic a na bílém návsí se svými synky zbývá už jen pastýř sám, výstřely karabáčů a radostnou písní pastýřské trubky vítaje narození Krista Ježíše. Jakoby všudepřítomný byl, hned na dolním a hned zas na horním konci dědiny vznesla se jeho píseň, strhnul se ohlušující rachot karabáče — — a snad křídla v tu chvíli měl, jeho hlaholením a hlasitými rozlehy karabáče provanuta byla celá Habrůvka.

A nad vesničkou klene se nádherné bledé nebe, osvícené ztrnulou tváří měsíce, vytečkované zlatými hřeby hvězd. V hravé jejich motanici vleče se mléčná dráha jak květnatou loukou přetažená linie bělavého plátna. Lampičky hoří a hasnou, vzplanou a zase zhasínají, tu se některá

schová v kudrnatou vlnku bílého obláčku — a zas pluje, pluje v modré prostory, jasně, svatě plane v nedozírnou světa dál. — — Teď jedna z nich jakoby se utrhla — zvolna, zticha — lehounkou křivkou jak zlaté ptáče snáší se k zemi — — — Šťastně vzdychá bělostná země v tichu jiskřivých hvězd, čisto a jasno je v duších všech věrných, svato a vlídno v srdcích všech za jednou se nesoucích zvěstí, jejíž písmo zdá se být vdechnuto i do nebe: „Narodil se Kristus Pán — veselme se!"

A ještě stále tak sladce zvučí tichou nocí radostná křídlovka — — Dědinka dýchá, za horami skrytá v skromném svém zákoutí, žlutými světýlky hrají okénka, osněžené chaty jak stádo bílých oveček tulí se k sobě v milounké přítulnosti rodinné důvěry. — — — — — —

Krásná, svatá noci vánoční!

I sebe těžší hřích malomocně zalézá před velikým mírem svaté tvé duše a není tvora, v jehož nitru i za nejčernější tmy nesvitla by aspoň jedna bílá tvoje hvězdička. — — —

Dozněly slavnostní rány — dozpívala pastýřova trubka svoji koledu.

Pohasly světlušky oken — — —

Pokoj lidem dobré vůle! — — —

Habrůvku už dávno kolébal v svých loktech bílý, světlý sen. — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dědinka spí.

V stříbrném jasu měsíce tajemnými šumy dýchá noc. Jasnými údery srdce bije v zvon. — — —

Dvanáct.

Měkkounce, sladce, jako ze sna rozhlaholila se vysokými, lehoučkými zvuky křídlovka na novo. Rozdřímaná mysl jen nejasně vnímá snivě, jak z nebeské dálky se nesoucí vysoký, vysoký — dědinkou rychle jak na poplach se šířící ohlas divukrásných pastorál. — —

To zas sluha chrámu Páně obchází dědinou a křídlovkou, vysoko pozdviženou na rtech, vítá slavně vytouženou chvíli narození Kristova.

Jemně doléhají andělské ty zvuky na rozespalý sluch, a než dozněly na dolním konci dědiny, mysl, ukolébaná stále slaběji a stále teskněji se ozývajícím nářkem polnice, klesá opět v milý teplý sen. — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Teprv k páté hodině ráno vzbouřily se všecky zvony zajednou a bouřlivě, slavně slavily uvítání velikého dne.

Dědinka vstává — v oknech proskakují světýlka, těžkým, rupavým chodem po sněhu spěchá lid vzhůru ke kostelu, zaplavenému už nebývalou září hořících svící všech.

Chrám sotva stačí teplým dechem se zahřívajícímu množství.

Jen krátce rozehrály se varhany samy a hned na to — — — chrám zahřměl ohromným, jak požár po celém kostele až ku stropu, a od kostela po celé dědině se šířícím sborem všem milé, všem vzácné a nade vše drahé písně — jakou rozléhal se té noci snad celý svět:

„Narodil se Kristus Pán, veselme se!
Z růže kvítek vykvet nám, radujme se!
Z života čistého, z rodu královského,
nám, nám — narodil se."

Prsou nestačilo, dechu nezbývalo srdečnému tomu výbuchu vroucího citu; jako veselá bouře hnal se a burácel světlou prostorou chrámu, až se klenba otřásala v základech a pod nárazy bezpočetných hrdel jak pod ranami vichřice drnčela v oknech skla. — — — — — — —

Mši slavnou, ze všech nejslavnější a za celý rok jedinou počínal u stupňů oltáře do zlata převlečený kněz. — —

Jak na vlnách kolébají se teď tóny varhan, jak na vlnách plovou za nimi dětské hlásky jásající koledou:

„Nesem vám noviny, posloucheįte!
Z Betlémské krajiny, pozor dejte!
Slyšte je pilně a neomylně
rozjímejte! — — — —

jedněmi ústy zpívá už celá dědina. — — — — —

Krásná chvíle čekala Habrůvku k Pozdvihování. — — —

Kde kdo věděl už, že chlapci mají zpívat jakousi koledu, které se učili ve škole.

„Hale, neříkéte nikomu nic! — Pan hučitel povídale, že to přinde jako najednó — Tož tak. — —"

Tajemství ovšem zůstalo „tajemstvím" a když varhany flétnovým registrem přehrály předehru, ztišil se kdejaký dech.

Hlavy chlapců obracely se ke kůru — — — Konečně sneslo se odtud umluvené znamení. — —

Jemně, nesměle, jak z dálky zavadily o sluch stříbrné, čisťounké hlásky dětí v dvojhlase a bez průvodu kůru — — — — —

Jak jsi krásné, neviňátko,
prostřed bídy, ubožátko!
Před Tebou padáme,
dary své skládáme — —

Alt dorostlejších chlapců jen bubnoval.

Já ti nesu dvě kozičky,
by zahřály tvé nožičky.
Já zas trochu mlíčka,
by kvetly tvá líčka.

Já ti nesu veselého
beránka ze stáda svého,
s ním si můžeš hráti,
libě žertovati.

A co my ti nuzní dáme,
darovati co nemáme.
My ti zadudáme,
písně zazpíváme — — —

zazpívala zas strana druhá.

A pak už zpívali všichni:

Pastuškové mu dudají,
zvuky dud se rozléhají —
Slavně dudy dují,
všichni prozpěvují.

Měj se dobře, Jezulátko,
přespanilé pacholátko.
S tebou se loučíme,
Bohu poroučíme — — —

Babky stíraly slzy — muži, starci v lavicích — — to zkamenělé klády tam ztrnuly.

Jak socha u oltáře stál bílý kněz.

Teprv cinkot zvonků u oltáře probudil všechny z jakéhosi obluzení; po pozdvihování zpíval už zas kostel celý.

Sotva skončil kněz jednu mši svatou, už zase bez přestávky počínal mši druhou, tichou už, a lid rozcházel se teprv, když svítil bílý den. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

O hrubé zazpívali chlapci ještě jednou, a divil se jim kde kdo, jak čistě a jistě zpívali.

„Chlapci —“ zastavil je na schůdkách přednosta Filipek. „Šelmy ste, nic ve vás dobrýho néni, hale dež máte neco provýst — přeci jenom nad vás néni — — Jen ešče tu černó krýv debe z vás nekdo vecedil!“ — pohrozil starosta tlustým svým ukazováčkem a přimhouřil dobrácky své mrkavé oči.

„Bože, já sem pro sluze hani neviděla!“ — pochválila si chlapce zas kterási babka.

„A prosím ti, kdo hjich řídil? Deť nebelo hu nich nikeho vidět!“

„A ví Pán Bůh! — — Néspíš sami se řídili a taky tak — — — Mrcha, kluci! — — To huž jich zas nehuslešíme haž na přesrok.“

„Dobrýho po málu!“ zašklíbil se dobromyslně stařeček Dóbek, přitisknul pod paží kancional, aby mu nevypad', a už opatrně sestupoval dolů po schodech — kluzkých dnes ušlapaným a zase přimrzlým sněhem.

Na Štěpána.

Bylo ráno už — a přece ještě noc, tma jak pod zemí.

Chaloupky dosud dřímaly.

První se probudil Skřivánků Martin — za ním Barnabáš.

„Mami, rožnite! Pudem koleduvat.“

Probudili se i ostatní Skřivánci. Janek, drhna oči ze spánku, modlil se s ostatními Anděl Páně.

Než se Skřivánci — byli čtyři počtem — umyli, posnídali, navlékli, než maminka nejmladšímu vzádu zapjala kalhotky a shledala všem šátky na uzly — na východě prodírala se už první zář.

Vyhrnuli se z chalupy jak vojsko — — — Křupěl sníh, do prstů a do nosu štípal břitký mráz — — — —

Skoro po tmě ještě koledou zvučela už celá dědina. Nebyli Skřivánci sami, co si přivstali.

Já koledníček prosím vás —
nemějte mně za zlý u nás —
Dobrou novinu vám nesu
až se celé zimó třesu.
Narodilo se děťátko,
v Betlémě, chlévě chuďátko.
Jen vyjděte, nemeškejte,
brzy mně koledy dejte.
Dyť já musím pospíchati,
to děťátko kolébati.
To děťátko je Syn Boží,
ono za nás hříchy složí — — —

bylo slyšeti dva tenounké hlásky, koledující u dveří Stéskalova statku. — Brzy na to zavrzly dveře, a dva páry cupkatých nožek utíkaly zas o číslo dál.

Slunko jak v krvi zalité stálo nad Strážkou, a Habrůvka už jen se hemžila drobnými tvorečky — — — Hlásky jak neustále znějící zvonky zvonily se všech stran. — — Umrzlé postavičky s uzlíčky na lokti po párech i jednotlivě chodily od domu k domu, zastavovaly se v zahrádkách a do dveří křičely a zpívaly radostnou svou novinu: „Narodil se nám, Ježíš Kristus Pán.“ — — —

„To je dětí, to je dětí!“ — divil se stařeček Hrabálek v kožuchu, zastavuje se na silnici a rozhlížeje se po celém návsí, posetém dvounohými těmi mravenečky; — — ba snad i sám povzpomněl si na dávné časy, když viděl, jak se cestou sytí vykoledovanými koláči, zkřehlými prsty přepočítávají krejcary na dlani a v uzlíčkách pohazují jablky, sušenými švestkami a ořechy. „To bude hostina!“ — —

Celá drobná Habrůvka byla na nohou, v zámku jich zpíval celý houf — každý svou, všichni zajednou „haž k smíchu to je“ — zabrblal stařeček Hrabálek a už se zas zatočil — — u fary — u školy nový houf — — „A lí—í—í—di!“ táhnul —í— na půl hodiny — — „a to — to — — totok se podívéme! — — To je děcek, to je děcek! — —“

Na faře, ve škole vystřídali se do zvonění téměř všichni, chlapci i děvčátka — v zámku někteří byli už i třikrát. Beránkovy děti, když oběhaly celou ves — běžely tam zas.

U školy stála dvě děvčata. Punčošky shrnuty v největším mrazu, pod krátkými sukýnkami blýskala jim kolínka — — Za nimi na chodníku zůstal Hložků Vavřín — ovoce z jednoho pně hložku — opravdovský a důstojný bratr Jana Hložka — užírače krve.

Rechtor vyšel ze dveří a dal děvčatům po krejcaru, s ustrnutím všimnuv si nahých jejich kolínek. — — „Co vás nemůže maminka do tepla oblíknout?! — — A co ty Vavříne? Nekoleduješ?“

Vavřín nakřivil nějak ret a tak bokem podíval se po odcházejících děvčatech.

„Já čekám, haž vodendó! Chcu koledovat sám.“

„Tož říkej! Umíš pěknou?“

Ale jen začal — — učitel vzal jej dvěma prsty za rameno a vlekl do dveří. „Pane, ta je pěkná — pojď do kuchyně — povíš mně ji celou.“

Šli. Trvalo chvíli, než se Vavřín po kuchyni rozhlédnul a zdomácněl. Pak se ale postavil do pósy, popotáhnul nosem a pošilhávaje mlsným okem po nakrojené vánočce, začal bez ostychu a tak hlasitě, jakoby na ulici byl. — —

Když je zima, mráz,
slyším divný hlas.
Ptáci z půlnoci zpívají,
pastýřové vytrubují.
Co to nového, neslýchaného?
V oblaky krásný
anděl se vznáší
Radosť lidem vyjevuje:
Narodil se nám,

Ježíš Kristus Pán.
Leží v Betlémě,
v chlévě na seně.
Nemá žádné poduštičky,
ani chatrné plenčičky.
V bídě zrozený,
na ten svět daný.
Andulko plínky!
Dorotka běží,
již je u dveří
Nese smetany flaštičku
Ježíškovi na krupičku.
Krupičku dělat,
Ježíškovi dát.
Dudy zdudaný,
gajdy zgajdaný.
Hned mu tu hráli,
mladému králi.
Sidli sidli duj duj duj duj,
hopsasasa zpívala chasa.

„Chlapík, Vavříne! Kdo tě to naučil?"

„Babička."

„Babička!" — — — — — — — — — — — — — — — —

„To, co huž sem vekoleduval!" — chlubil se venku křivý Veleba a ukazoval plný šátek bohatství. Kusy vánoček válely se tam s buchtami, jablka s kadlátkami i pomeranč tam měl dole, až na dně uzlíčku třásly se peníze. V zámku dostal „dvě šístke a ešče dva koláče" — pokapané medem.

Jurčákova Anyša podívala se na špinavou Velebovu dlaň a změřila očima křivé, rachitické jeho nožky.

„Šak ti to tatínek propije!"

Franta odkolébal sražené své tělíčko s velikou hlavou na slabých, kačeních nožkách o kus dál a jen se tak lhostejně ještě jednou ohlédl za zelenou Anyšou.

Ta už zas koledovala u Dóbků.

— — — — — — — — —
šak já s vozem nejedu,
co mně dáte, to vezmu —
— — — — — — — — —

Veleba ani neměl kdy, aby poznámku její v ohromné své hlavě rozkládal. Zahledl, že k Chalupovům míří Pazderkova dvojčata. Tam ještě nebyl. — — Hodil zadečkem a seč mohl, jako kačenka běžel ke statku. Než se dvojčata dožábrala k mezírce, stál on už u žudru domu a do klíční dírky zrovna řval: „Co to medle znamenat má — že pastýři do Betléma — — — — —" atd.

Dvojčata, když viděla, že přišla pozdě, uchýlila se zatím k sousedovi
— —

Ještě celé dopoledne náleželo Bohu.

Při slavné mši svaté, sloužené za Habrůvskou chasu, vyšel mezi obětováním ze sakristie kostelník a nesl plné ruce rozžatých svíček. Kývnul a — chasa se pohnula. První stárci, za nimi ostatní, každý

s planoucí svíčkou obcházel oltář a svíčku podal zase tomu, kdo „oférou“ ještě nešel. Obtáčeli oltář jak řetězem. Ještě jich první věnec neobešel, a varhany na kůře — jakoby ufal. Do praeface zbývala ještě hezká chvilka. — Za všeobecného ticha oči celého kostela upíraly se k oltáři, kde světýlka jak hořící mušky se sletovala a zase rozletovala stále z jednoho místa — kde se jen hemžila v hejnu přeskakujících jiskřiček. V tichu slyšet bylo každý krok. Děvčata žduchala do sebe a smála se do bílých, na hladko složených šátků. „To, jak hjim te podkůvke cvakajó!“ pravila největší řehula, Ryšánkova Julka, a strhla za sebou asi pět vedle ní stojících děvčat. — — Podkůvky opravdu jen zvonily o kamennou podlahu; rozpaky někteří zahořeli ve tváři a když viděli rozchichtané oči děvčat — zlostně zajiskřili očima po kůru. — — Tam odtud zasvítily na ně zuby škodolibého úsměvu. — — Když už i ti „šprčci“ odbývali si „oféru“ a cvakavý ropot podkůvek vzbudil úsměv i nejváženějších občanů, nahnul se k varhanám na kůře stařeček Hrabálek v ohromném svém kožuchu a pravil:

„Voni só přeci jenom nabíjaná šelma, pane hučitel. Tak hjich nechat zvonit podkůvkama! — — To jak se vohlížijó! — — A lí—í—ídi — — to sem jakživ neviděl — Celé kostel se hjim směje.“

„Já jim nestojím o těch pár šestáků, co mají dát —“ pravil u varhan učitel — „ale snad za to stojím, aby někdo z nich přišel a řekl, čerte ďáble — zahrej nám! Ať si hrají sami!“

„Majó recht, majó recht. Patří se to, patří — včil hať zvonijó —“

— —

To byla jen předehra. — Všechna nábožnost jakoby se stěhovala z myslí habrůvského lidu — a na její místo tlačila se dlouho tlumená a adventem až do poslední míry stlačená veselost přece jen marnostem světa věrně oddané krve. Ještě jak's tak's pro požehnání držela se lilie v unavených jejich rukou, ale sotva kněz zmizel se čtyřmi svými poslužníky v přítmí sakristie — kostel zahlučel jak probuzený ze sna roj. Lilie kácela se zvadle k zemi a na jejím místě — ocitla se řehtačka — —

Brzo po požehnání zaburácela hospoda veselou bouří. Bylo nabito. Chasa písničku řvala do písničky, „kukyryhal“ majstr Pštros, do dveří se tlačily a na prahu se řehtaly pro muže přicházející ženy.

Habrůvka rozevřela starý, od nepamětných věků sepsaný a jednomyslně schválený zákonník, jehož první černý paragraf hlásá, že na Štěpána musí být v hospodě kde kdo a pije kdo co může. Jakoby ventil otevřel. Na sv. Štěpána služebná chasa oslavuje změnu své služby — hospodář s čeledínem, čeledín s hospodářem uzavírají smlouvy a pak s peklem, každý pro sebe nekalé své sázky. Po tichém, velikém svátku Božího narození zlý vítr zavichřil Habrůvkou.

„Spíš se pijávalo víno. Dež se nehurodilo, pilo se pivo. A včil, dež néni hani na víno, hani na pivo, chlašče se gořalka,“ shrnul šilhavý Kočárek, „svinské správec“, celý svůj názor o pijáctví v tyto tři věty, a nasadiv pod nos už nějak rozkývaného samečka, který ho stál celý čtvrtlán, napil se a dodal: „A taky je dobrá! — —“

Jiný paragraf habrůvského zákonníka byl vytlačen písmem červeným a zněl: „Svaté Ščepán nikdá se nevobende bez ran — Póščí se krýv — —“

Následuje celá dějeprava všech bitev a krveprolití, jaké se kdy odehrály na špinavé půdě habrůvské hospody, a opravdu, zřídka kdy chyběl který rok, aby nebyl poznamenán výpočtem všech ran snešených na nešťastného sv. Štěpána.

Loni je posbíral Dlabaja z Lipůvky. — Oddychuje jak před smrtí, dolezl až k potoku a tam zůstal ležet. Byl zmalován do všech možných barev a když se konečně vylízal — chodil na jeden bok nahnutý, jakoby na té straně neměl jediné „kostke". — — — — —

Večer se hospoda otřásala v hukotu nesčíslněkráte kříž na kříž, přes sebe a do sebe řičících hrdel a rupotu opilých, v základech svých pat vyvracejících se postav. A kdyby jeden byl věděl, proč křičí, proč zvédá tu ruku tak nemožně nad hlavu, proč se hádá a strká do vlastního svého přítele! „Já-já-já-já-já" vykoktával ze sebe hrozně těžkou nějakou větu na řeč chybný Veleba švec — — „já-já mám radost — a ne-nevím hani proč," vypravil konečně ze sebe a sklesl na židli, tou nevysvětlitelnou radostí celý jako schvácený. — — Studýnka zpíval u kamen kuplety, Janek Kocmánek už ani pít nemohl a jen hlavou tloukl o stůl. Ondruška Ludvík s vyžilým, stařeckým, poloslepým — poloblbým obličejem vyvracel se na všechny možné strany, jakoby měl tisíc noh a přec žádnou k ničemu; pivo chlýstal na zem.

Do zakouřeného vzduchu každou chvíli vylítla svinutá hrozící pěsť a patrně také nevěděla komu a zač. Vřava rostla do strašných ozvěn.

„Hale, chlapci, chlapci!" — naříkal v té spoušti bílou zástěrou ovázaný Rybář. „Děte huž dum! Huž je teho dost! — — Hlásni, děléte pořádek!"

„Tam — tróbit!" ohnal se Ludvík, ledva hlásný pohnuv svojí troubou na rameni přiblížil se o krok. — „Tam dávat pozor na zloděje a ne čučet v hospodě! — —" a očima už čímsi házel po hlásných.

„Ludvíku, nedělé vostudu!" ohlédnul se po Ludvíkovi stárek.

Hlásni klidili se ven.

„Kam ideš?" zastavil Borek Rybáře v síni.

„A k starostovi a radním. Neco se šije. Haž rozmlátijó hospodu, bode pozdě."

Dusno, nabotnalé výpary kožichů, rozpaluje hlavy do bláznění. Neživě blikají žlutá dvě světýlka lamp. Zadní světnička taky je plna. Tam hrají v karty.

„Švec jede na svini, trhá z ní štětiny, sviňa křičí rech, rech, rech, jen ty mě ševče nech!" piští Studýnka — Miklík skáče uprostřed šenkovny na skrčených nožkách napodobuje žábu. — Hospodu, jak když prolije smíchem.

„A kdo to dovede — temu zaplatím půllitra gořalky," zakládá se udýchaná žába — Miklík; ještě cosi dodal, ale už ho nebylo slyšet pro rozburácenou sílu vojenské písně.

V Brně na Špimberku
stojí vrané kůň,
a na tom koníčku,
můj starý tatíčku,
celý mundúr můj.

Okolo koníčka
vojáci stojí
a mého milého,
synečka švarného
do šatů strojí.

Dyž ho přistrojili,
na koňa skočil,
červeným šátečkem,
zlatým prstýnečkem
třikrát zatočil.

V tom se rozevřely dveře a hustá pára povodní se vyvalila do síně. V páře jak v oblacích s nebe spadlý prorok plovala do šenkovny široká, jako skála do výšky tesaná, dlouhým, čupřinatým kožichem porostlá postava přednostova. Rukou po kožichu pošlohával pružně se ohýbajícím býkovcem. Za ním — už v řídkých oblacích vznášely se druhé dvě postavy — radní Chalupa a rezavý, poťouchlý Mikulica.

Zrak starostův, plný vědomé sobě hrůzy, rozhlížel se po rozkřídlené šenkovně, nevšímaje si bělovlasého stařečka Marečka otce čís. 5., který mu dával zavdávat.

„Chaso!“ vřavou vysoko pronikl starostův hlas — — „Už je jedenást hodin, policejní hodina preč! Včil poróčím já, dež nechcete poslechnót hani hospodskýho, hani hlásnéch. Dům! — — —“

Hospoda tichne, dveřmi od vedlejší světnice derou se hlavy — — Vzadu u kuchyně kdosi zavrčel.

„Kemu se to nelíbí?“ — pokročil starosta s výrazem poškádleného buldogga v potrhaném obličeji. — „Ptám se, kemu se to nelíbí? Hať předstópí a promluví veřéně!“

Nikdo se nehýbá.

„Tak zaplatit a — ven!“

Chasu jakoby skropil. Menší kryjí se za záda rekrutů, starší vzdorovitě hledí pod nohu.

„A šak me nic neděláme!“

„Kdo to řekl?“ otočil se starosta a zamířil rovno k Pazderkovýmu Jankovi, který jediný ze všech hleděl starostovi zpříma a bujně do očí. — „Co neděláte!? Křičíte! Řvete! Rámusíte! Co chcete ešče dělat? — Dům povídám! A te, Honzo, dé si pozor! — — Dé si pozor, hať to nedopadne zas jako v lůni a letos vo hodech. Seš beztak na moteku! —“

„Kdo je na moteku?“

„Povídám, mlč! — —“

Jan zakoulel očima — nůž schovaný měl v holínce.

„Déte si, chlapci, říct a dite dům,“ mírněji už napomínal chasu radní Chalupa.

Mikulica rozčileně překusoval špičku dýmky. Ta červená jeho hlava jen hořela nedočkavostí a dobře založeným seběvědomím. Za mlada býval nejslavnějším práčem v celém okrsku.

Starosta zvolna odvracel se od Janka.

Sotva se obrátil, za zády už se vznesl bzukot.

„A kdo mně má co říkat, že su na moteku?!“

„A bét možem, kde chceme! — — Hjiní só tu taky,“ podpaloval pod ním Ludvík.

Starostův kožich sebou zatřásl jak v zimnici. V ráně tu stál celým tělem proti nim a výhrůžně vracel se k Jankovi. — — Ten se ohlédl

za sebe. Nějak zřídla dříve tak odhodlaná řada spiklenců — — tři postavy zadními dveřmi kradly se dvorem do bezpečné tmy.

„Co se vohlížíš? — — — Co se vohlížíš, ptám se ti? Totok je mně nápaditý, že se vohlížíš. — — Meslíš si, kolik hjich za tebó je? Málo ti, chlapče, pomůžó — — Vidíš — já třeba vím, že te a Ludvík a támhle Hantoš máte v holínkách nůže. A přeci se vás všech nebojím haji s nožama,“ přistoupil Filipek ke vzbouřencům ještě blíž. — Radní Chalupa ještě v čas zachytl starostovu pěsť.

„Ven — ven!“ hnal chasu rozkacený Filipek z chrámu ďáblova. — „Ven! — Podívé se, vidíš ho?“ pošimral býkovec Jankovi zrovna pod nosem.

Ruce Jankovy rozčileně šmátraly už po stehně, když tu zbylou chasou náhle zachvěla malomocná ochablost. — — Jedni se už vytratili, druzí odstupovali, stáli už jen nejodvážnější. I ti hleděli placením zatajit svoje rozpaky. S vrčením odcházel i Ludvík s Jankem. Staří házeli karty na stůl a k rozejití chystali se i oni. Teprv teď si zasedli a nalít si dali „hóřadi“.

V tom do hospody vešel četník, po loňské výtržnosti letos do Habrůvky schválně poslaný.

„Tak vy teda máte otevřeno přes policejní hodinu?“ vítal Rybáře, s lokte spouštěje svou bodákem nastraženou pušku. „To si musíme zapsat.“

„Prosím, pane šandár, só tu hóřadi. Hóřade přeci nemožu vehnat!“

„Vy máte mít o desíti hodinách zavříno. Dostal ste přec od hejtmanství vyrozumění? — — Ve jménu zákona —“ vstoupil četník na práh postranní místnosti — „každý ať jde domů! — —“

Pak se obrátil ke starostovi a dodal: „Pane starosto, pojďme k vám!“

Hospoda se rychle prázdní.

Se zoufalou tváří sbasíná Rybář lampu.

„Totok mně ještě chybělo! — —“ povzdychl si a dal se do sbírání sklenic.

Z dolního konce dědiny rozlehla se řvavá píseň chasy. — — —

— —

Sotva četník u předností usedl a poliboval si lahodné teploučko kamen, řinklo v okně sklo a kus cihly padl četníkovi přímo do klína.

Kdo to hodil?

Nikdo se toho nedověděl — a nikdo nikdy toho nevyzví.

Se tří stran honil četník se starostou i radními chasu po celé tmavé Habrůvce. V úprku dupaly jen boty pronásledovaných; zrovna před nosem slyšeli je na dolním a horním konci, nad zámkem i pod zámkem — — a jakoby si to rarášci tropili žerty — „chmatit nebylo možná jedneho“.

Jen starostovi se podařilo, ale ve tmě nerozeznal, koho drží. Když po dvouhodinném „dělání pořádku ve vůbci“ udýchán dopadnul domů, hodil mlčky půlku své sukovice pod lavici a s dlouhým vzdechem usednul. Druhá půlka zůstala u zdi panské zahrady — kde ráno ve sněhu byly označeny stopy urputného zápasu zahaleného už na vždy němou věčností.

Jen Horbišků Janek kulhal a chodil o hůlce.

„Co se ti stalo?“

„Eh, sklózl sem na ledovici a mám vešibnutó nohu," nevinně jak kůzlátko podíval se Jan přímo do očí a při tom bolestí zkřivil i tvář.

„Te, Kačo, co se stalo vašemu Honzovi?" ptala se kovářka jeho sestry — — a tak jí cosi proskakovalo levým koutkem úst.

„Co se mu stalo — — Lezl na hůru a čert jé snesl se žebřa." Habrůvka se týden měla čemu smát, a život vjel na novo do svých kolejí.

Po svátcích.

Na den Davida krále.

Obecní výbor měl důležité sezení. Jednalo se o zvrácení věci, která trvala od nepaměti a měla své staré, hluboko založené kořeny. Usjednotili se starostové Borovského okresu, že se vzdají hodnosti výběrčích daní a úřadům samovolně sloužit nebudou.

Došlo však písmo od hejtmanství, aby obecní výbor sám se vyjádřil, vzdává-li se obec vybírání daní či zůstane při starém. — Z patnácti obcí vyjádřilo se jich už šest, že daní vybírat nebudou — ostatní zasedaly k poradě. V Borové na berním úřadě přibrali o úředníka víc a s tím se už likvidovalo.

Tak se sešli i habrůvští výboři. Usadili se pod lampou kolem dlouhého stolu, radní snesli papír, péro a inkoust, Petruša postavila před úřady rozžehnutou svíčku, a starosta, pošeptav cosi radnímu, vážně rozložil před sebou knihu protokolů.

Čekali jen ještě na rechtora, člena dvanáctého a spolu obecního písaře v jedné osobě.

Výboři mlčí. Padnul žert, soused jej podmastil — ostatní se tiše zasmáli, a zas bylo slyšet jen kulhavý cvakot švarcvaldek. — — Nad hlavami jak rozestřená plachta svíjel se a vzdouval z dýmek kouř.

V tom vstoupil pan rechtor. Pozdravil a sehnuv hlavu, přes okraj zapocených brýlí rozhlédnul se po shromáždění.

„I jen zůstaňte sedět!" brání uhýbajícím kožichům a hnul se k starostovi, který ochotně svatému svému duchu postupoval rozviklanou židličku.

Ticho.

Hrabálek jakoby chtěl něco říci — už se i nahnul, ale jen zakašlal.

Starosta rozhlédl se po výborech, jakoby je počítal a vstal. — —

„Tak ctění páni véboři, ste svoláni za tó pohnútkó podlivá rozkazu, habeste se husnesle, jak má vode dneška jedna hlavní véc dopádat. Stal se ten pád, že sme me starosti měli v Borový schůzku. Nebele tam šak všeci, hale jakobe tam bele a tam na tý schůzce se mluvilo tak a tak (klátil starosta hlavou) a též podobně taky vo tem vebírání kontrbucí. Jako že je s tém veliká svízel a že nám teho tak dvakrát néni hani potřeba. — Ten řekl to a ten zasik vono a hjiné zas hjináč, hale všeci sténě. Népěkněc to šak veložil starosta z Polanke a povídal — služebnictvo bernímu hóřadu dělat nebodem. A tak na konec stala se tá hórada, že se teho jako všecí vzdáme a taky sme se hneď všeci jednosténě podepsali na ten vodevzdávající arch, že jako — no — (rozhodil starosta rukama) — že to nebodeme zkrátka dělat. Každé si nařikal: teho, že co chvíla berní následuje, proč tak málo nese, ten zas, že s tém kontrbucím nedělu jak

neděln má sóžení — hjiné zas, že hexekutor co chvíla na ně dolítne — a nekeří zas, že hromadu svéch peněz v tem nechajó a tak — — každé neco měl. A tak sme se teho spleli —" přiklepnul starosta kotníky na stůl a začal šmátrat po jakýchsi papírech. — „Hale, stala se tá věc, že na hétmanství nám přes to hudělale najednó koncert. — — Stál se ten převrat, že včera došlo písmo na ten pád, že jako nésme me starosti z teho kompeletní*) — že hani nemáme práva za vůbec se teho vzdávat a že se má vo tem do pěti dní husnýst celé vobecní vébor — — Včil se teda máte vejádřit nebo se veslovit, co s tém. — — Šak přečtite to, pane hučitel — je to jen pár slov —" doložil starosta a rozbalil pojednou velkou, červenou svou tobolku, ve které měl na drobno složený přípis c. k. hejtmanství.

„Číslo přípisu 17064. Obecnímu představenstvu v Habrůvce" začínal přípis, ze kterého se výboři ještě jednou dověděli všecko, co už jim byl svým starostenským slohem dosti důkladně vyložil Filipek.

Tři sousedi na konci stolu sestrčili hlavy do sebe a rozčileně po čemsi tloukli rukou.

„V Dubňanech dne 21. prosince 189* — —" dočetl pan rechtor přípis a položil jej na červenou starostovu tobolku.

Starý žid Weiner klesl hlavou do dlaní a, hrabaje se v šedivé bradě, hleděl zamyšlen před sebe.

Dolní konec stolu dal se do smíchu. Navrhoval tam kdosi, aby výběrčím daně udělali Ondrušku. — Ondrušku, který neuměl ani číst, podepisoval se půl hodiny, do desíti počítal z hlavy, co zbylo, už jen na prstech a o stovce měl už pojem co možná nejrozmarnější.

Ondruška se zapálil a nalehnul na stůl.

„A šak co — pravil — brát peníze, to néni nic těžkýho."

„Pánové vébořі — na to hned starosta — jak ste tu shromáždění, to néni k smíchu, habeste neco věděli. Já vám dáňku vebírat nebodo. Já su starosta a ne, jak se temu říká, vobecní beran, habech za Habrůvku sbíral kdejaké lískanec pro neplacení dáňke. Radši stovku položím na stůl, než habech dělal, co nemosím — a dělat nebodo. Šak tudkaj taky: nesu na berní hóřad peníze. Chceli po mně sedum set, já hjim nesu jen dvě a na hinkvivalent**) hani šňupku. Habeste věděli — každýmu z vás, jak ste tade — přiju ze srdca, habe si šel pro takový požehnání, jaký sem na hóřadě dostal já. — — Haž do sluzí mně při tem belo! Nač je mně to? A co svéch peněz při tem tratím, hani žádnýmu nepovím, protože bech duma zas dostal požehnání, po jakým se hani čert neptá. Tudkaj pan hučitel to ví — hať dosvědčí! Děléte si teda co chcete, hale já tů svízel vode dneška skládám."

Hodinové sólo mělo v moudrém tom shromáždění zas výhradní svůj hlas. — — Světlo nad hlavou se nějak potměšile přimhuřovalo a hned zas vesele zaplálo jako oko člověka, kterému je uvnitř do smíchu.

„A kdo to teda má dělat, dež ne starosta?" plnými ústy pojednou zabrblal starý Švásta.

*) Kompetentní.
**) Aequivalent.

„No já ne! Na to néni žádné zákon, že bech já to mosel dělat!“ ukázal Filipek prstem na černé čamarkové šněrování zapjaté své vesty. „Co já vím, neví žádné a mám to podlivá zákona dobře vezkómaný.“

Duffek, socialista — jehož kníry svými stíny zasahovaly skoro celou světnici, povstal a, hoře v tváři plnou barvou své strany, začal dobře vybroušeným hlasem:

„Páni véboři, co já se pamatuju a můj tatínek — dé mu Pánbu nebe — a haji dědeček a pradědeček — dělal to decke starosta, a može to starosta teda dělat zas. — — To néni jen brát plat a nic nedělat! Me, chudé lid, dobře mosíme dělat — a starosta, sedlák, má brát peníze zadarmo? Já su proto, habe dáňku vebíral starosta dál — — —“

Starosta nedal mu domluvit.

„Te, Cyrille — řekni mně jen jednu věc, dež se v té připadnosti vopovažuješ mluvit — — Mám já plat za vebírání dáňke?“

„No, na parádu ne! Pětadvacet renskéch ročně je hezké groš — — Za to sezení je neberete — me tu sedíme a čas hutrácíme zadarmo. Tak vám to povím!“

„Tak!“ vytřeštil starosta oči. „Tož za to sezení jen? A — a — a hjiná práca néni? Tudkaj pan hučitel može říct, co teho je každé deň. To málo víš z tech novin. S četníkem každó chvilku — haló! — Práca nepráca — seber se a di! A vo život de kolikrát. S hexekutorem — haló! Hjít! A tak pořád jednosténě samý pochůzke a samý sháňke — a co teho jednání a psaní je, vím jen já a tudkaj pan hučitel.“

Ve skutečnosti pan starosta jen podepisoval a strašně rád podepisoval: „Filipek Antonín, starosta obce Habrůvky“ s krásným, zadrhnutým m. p., které táhlo za sebou vždy jakýsi ohon nesmírně podobný puklé jitrnici.

Ozval se třaslavý hlas bývalého starosty Marečka otce čís. 5.

„A já sem to po toliž roků dělal, a nikdá mně hani nenapadlo, proč to dělám. Vebíral sem preč — — A včil najednó — —“

„Dělal! Dělal! Hale jak! Dite se podívat, co ste nadělali reštů! Tak bodo já vebírat taky a ešče si neco přihospodařím,“ štípnul starosta dobře mířeným štulcem.

„Pánové, to není jen tak —“ ozval se starostův „svatý duch“, rechtor. „I nejlepší počtář se přepočítá — — Starosta ve Vořechovičkách se přepočítal o tři tisíce a teď je musí platit.“

„Co do teho leze, dež nehumí číst, hani počítat? Podepisuvat jé hučila teprv žena.“

„Výběrčí daní — nemilosrdně pokračoval „svatý duch“ — šetří v obci své lidi, zvlášť má-li velkou, po celé dědině rozvětvenou rodinu — ale tím povstávají jenom nepořádky, a lidé je po letech platí exekučně jako letos — — — —“

„A kdo to teda bode dělat?“

„Berní úřad sám.“

„A me tam s každó troškó poběžíme?“

„No šak každé de třikrát, čtyrykrát do roka na hóřad.“

„Hale potem tam mosí bét zas víc hóřadů a na te habesme platile zas.“

„Úředníky platí stát a nebudete je platit vy.“

„Hano! Nebodeme platit. A na hóřadníky — kdo platí?“ rýpnul tesař Vojtek.

„A hať nám strhnó hlavu! Beztak huž nic hjinýho nemáme!“

Konečně se ze svých hlubokých myšlenek probudil Weiner žid.

„Já meslím, páni véboři — dež pan starosta tu dáňku vebírat nechce a ve to vebírání nechcete zas pustit — tak bode nélepší, dež si zvolíte ze sebe třebas tady pana radního a ten hať tů dáňku vebírá, dež to néni nic tak těžkýho. — —“

„To bode nélepší,“ ozval se kdosi zdola.

Radní Chalupa se bránil.

„A za to, že tu dáňku vebírá — dodal ještě Weiner — może se mu třebas hurčit nejaké plat.“

„Jíííí!“ vzbouřila se Habrůvka — „To be každé vebíral!“

„No, co meslíte, že vám to bode nekdo dělat zadarmo, dež starosta nechce? — — Plat je plat a k vůlivá platu huž se neco hudělá.“

„A jaké plat?“ ptala se hamižná duše radního Chalupy, o němž platilo, že by pro krejcar běžel v zimě bos z Habrůvky až do Dubňan.

„No, pět renskéch ročně —“ navrhnul Prudek.

„Jen plaťte! Jen plaťte preč! Máme téch platů beztak málo.“

Mírumilovný Hrabálek klidil se rychle na dvůr.

„Nedéte se vesmít — — Pět renskéch brát a o padesátku přijít! To be tak — —“ smál se do sebe Chalupa.

Radní Mikulica nahnul se k němu.

„Dé pozor! Nelez do teho, dež nemosíš!“

„No, pět renskéch — — — Co je to pět renskéch na celé rok?“ rozložil dlaň žid — — „Desítku — to huž se dá slešet — Za pětku nikdo vám to dělat nebode.“

Radní Chalupa byl už jak na vodě. Rozum ještě by se byl držel nad vodou, ale hříšná duše jak hastrman rychle jej táhla ke dnu.

„A já ti, Jakube, ze svý službe ešče desítku popustím, vezmeš-li to na sebe, tak ti to povím. A bodeš mět dvacet.“

To bylo víc než nač Chalupa byl připraven.

Chalupa s hastrmanem a hastrman s Chalupou byli už ti tam. — — Rozum už jen jak pouhé bublinky líčených rozpaků vystupoval z hloubi Chalupovy duše.

„Tak já to teda vezmu,“ prohlásil odvážně. „Hale — haji s tó starostovó desítkó!“

„Tudkaj je má ruka,“ napřahl Filipek svou tlapu a Chalupa plácl. — „Habe nikdo neřekl, že beru peníze a nic nechcu délat.“

„No tak! — — A na to sme se sešli! To ste se taky mohli domluvit sami!“

„A je po komedii.“

„Dobře se to rozhlasuvalo,“ libovala si Habrůvka.

Duffek socialista zatvrzele mlčel.

„A štvrtku dáš,“ vešel do veselého hluku vracející se Hrabálek.

„Radní Chalupo — máš dát štvrtku, dež máš nové hóřad!“

„No —“ usmál se radní. — „Řekni hospodskýmu — — co mně na tem! Podruhý zas dáte ve.“

„Tož co mám psát? —“ ptal se sekretář, rozkládaje před sebou tlustou, protokollní knihu.

„No, napište, že se teho vůbec jako nevzdává a že bude dáňka vebírat tudkaj Jakub —“ diktoval starosta do protokollu.

„A nezapomeňte tam napsat taky plat — haji s tó přednostovó desítkó — Já to chcu mět zajištěný protokullárně —“ ukazoval křivým prstem na knihu radní Chalupa.

Sezení bylo skončeno a protokoll všemi přítomnými podepsán.

Jen Cyrill Duffek nepodepsal — ale ze sklínky si přihnul.

„To sem se splel jedné žóžele,“ pravil starosta k učitelovi, když poodstoupil stranou — — Tý se radní Chalupa nespleje — — Dobře mu tak — sám si ju nasadil do kožucha — včil hať zápasí. — — Já zaplatím taky štvrtku, habe věděli, jak rád sem se teho splel.“ — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Lidé rozcházeli se ráno z kostela, když do kuchyně ve škole s modlitbami pod paží vhrnul se přednosta.

„Dobré deň! I, tu je teplóčko! —“ byla první slova starostova. Ohříval si ruce u kamen, jakoby se mu opravdu nejednalo o nic jiného, než aby přišel a ohřál si ustydlé své ruce.

„Vítám vás,“ usmál se učitel, nacpávaje právě dlouhou dýmku — Hrníček od snídaně se zbytkem vánočky stál ještě na stole.

Za starostou vešla dvě děvčata — stárky.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“

„Až na věky.“

„A co ve tu hledáte? Pan hučitel huž néni svobodné. S tém huž je konec.“

„Šak me za svobodnéma nechodíme, jen za ženskéma,“ rozřehtala se děvčata.

„Pane hučitel — hjideme hjich prosit, habe nám na Nové Rok pěkně zahráli na mšu svató — Pudeme na hóféru,“ jadrně proslovila Rozára.

„Kdo? Ve dvě?“ škádlil starosta.

„No, všecke!“

„Hale hrajó při hóféře! — Ne tak jak chlapcům na Ščepána — — Tak hjim te podkůvke cvakale!“

„Šak ve nemáte podkůvke. Vokaž, já se podívám.“

„Neplašte, neplašte, pane starosto; vidíte, že jsou to ještě hříbátka.“

„To je pravda. Na podkůvke majó ešče čas — haž budó mět do čeho bít. Kdy to přeci bude, Rozáro? Hantošovi pré's nalomila kosárek.“

Děvčata se odvrátila do koutku a dala se proti sobě do lehtavého smíchu.

„Zahraju vám, zahraju. Kdyby byli chlapci přišli jako vy, mohli mít taky muziku.“

„Tak teda! A pěkně!“ vytáhla Mařka uzlíček vyšívaného šátku a z pytlíku vysypala do dlaně několik po krejcarech mezi děvčaty sesbíraných šestáků. Překlopila peníze na stůl a měla se k odchodu.

„A mně nedáš nic?“ stále ještě žertoval Filipek.

„Ve nehráte.“

„Hale zpívám!“

„No ja! A s Pánem Bohem!“ vrtla sebou děvčata jak kytečky pěkné ze všech stran, a naškrobené sukně odrachotily.

„Vítám vás, pane starosto,“ vtáhla se do dveří paní rechtorka, přicházejíc ze dvorku. — „Co nám nesete dobrýho? Sednite si!“

„Eh, nic nenesu dobrýho. Jen samó vostudu,“ hodil hlavou starosta a sáhnuv do kožichu, jak z propasti vylovil odtud dýmku. — „Mám pěkný zas mišpulanci, pane hučitel.“

„Co zas?“ zapaloval učitel vlhký tabák ještě jednou.

„Hale — — to je, že mame zas po radosti. To včeréší husnesení nám néni nic platný, Jakub jé vobrátil zas hore dnem. Vlezlo mu do teho hjiný multiplikací,“ kladl Filipek mohutnó své tělisko na přistavenou židli. „Zle je, pane hučitel. Štvrtka preč, šlivovica preč a do svýho husnesení habech zabalil kus starýho séra. U Chalupů je Boží dopuščení. Na kósky nám všecko roztrhala jeho žena. Dež došil Jakub dům, žena huž to věděla, co zbablal a začala křičet, že cizéch lidí do baráku nepustí a milýmu Jakubovi dala na to štempl zrovna mezi voči. Bránit se nemuhl, protože bel šlívkó přemožené a tak jé bila a bila a celýho jé dotlókla. Haji děti se do ně pustile, nohama jé kopale, a milé Jakub na hůru hutýct musel a tam leží vod noce v tem mrazu a jen májó strach, habe si neco nehudělal. Na stařečka křičel a do vokýnka rukama lomil nad hlavó: ‚Stařečku, stařečku, pamatujte na mý drahý děti!‘ — — A dolů hjít ne. Jen pré pořád hlavó je zavrtané v seně a bečí pré a modlí se — Zdrávas Maria — — — Chalupka si ráno došla haji k nám a snáď be se bela do mě taky pustila, debech nebel starostó. Dáňku že pré vebírat nebode a nesmí, že sme jé vopili a von podepisuval a nevěděl hani co. — Jak ju znám, je se všeckém vebíráním konec. Co včil?“ ptal se starosta rechtora.

Ale totéž očima se ptal i pan učitel.

„Já nevím,“ pravil malomocně starosta a zamyslil se. „To je trápení! Hétmanství nám teho pošle dva řádke a sóžení máme na půl roku. Hale co, dež to tak dopádá, mosím hudělat zétra nové konferenc — — Tak to zvostat nemože. Možná, že to za ně převezme někdo hjiné. Zatím na hétmanství nepište nic, haž jak tá ventilací dopadne. Jukubovi to nemožeme nechat. Chalupka be nás ešče žaluvala.“

„V kolik hodin chcete mít sezení?“

„No spíš ne, haž vo pěti. Hale, já huž mosím hjít, ešče sem nesnídal.“

Pan přednosta podal oběma ruku a odešel.

„Ale to je tá Chalupka!“ skřivila paní rechtorka lítostně rty, sbírajíc se stolu hrníček.

„I jen to nech! Však bych já jich myslím taky posbíral, kdybych něco takovýho podepsal. Ste vy všecky z jednoho plemena,“ podotkl lhostejně učitel a zapaloval dýmku po páté.

Boží účty.

Na den sv. Sylvestra.

V tomto roce naposled stékalo slunce za Habrůvské lesy a stálo právě nad „Bory“, když s věže všemi zvony svolána byla Habrůvka do

Božího chrámu, aby se rozloučila se svým starým životem a než se den obrátí, nastoupila nový.

Bylo slavné požehnání v podvečer, a dědinka, klečíc na kolenou v ozářeném kostele, děkovala Milosrdenství Božímu za všecka dobrodiní, jakých se jí v roce dostalo z rukou Páně.

V kázání před svatým požehnáním — víc v podobě vzpomínek než náboženských úvah — shrnuje otec dědiny všechny šťastné i nešťastné události své farnosti v jedno, aby na jich základě pak zjistil buď mravní úpadek nebo pokrok svěřené sobě dědiny.

Výroční tato rozvaha mravního života nešťastné Habrůvky dopadla tentokrát strašně. — —

Všude jen poušť, poušť, tmavá, pustá, bezútěšná noc, kterou Habrůvka tápala, aniž věděla, kde stojí a kam se ubírá — — volal sluha Páně a s povýšeného místa Bohu žaloval a rukou vysoko pozdviženou zrovna nad kazatelnou přibil smutnou událost, že za dvacítiletého svého působení v Habrůvce nikdy dosud neshledal v tento poslední, pro život všech lidí nejdůležitější den v roku tak málo lidí v kostele, jako tentokrát. A pohrozil Habrůvce, neobrátí-li, že místo toto navždy opustí. — — —

Z hlasu jeho, zmýlených slov a vět vycítili farníci ihned, že se velebníček připravil na něco zcela jiného, než na to, co nyní musil říci a k čemu jej donutily poloprázdné lavice.

„— — — — I děti nedbalostí a špatným příkladem rodičů místo, aby byly v kostele, prohánějí se na klouzačce! I děti! Dě—ti!“ bylo slyšet žalostný nářek s kazatelny, a deska okraje zaduněla pod kazatelovou dlaní.

A jednou už v ohni, kazatel bez milosrdenství jak řeřavé uhlí sypal přísný ortel osadníkům na hlavy, předhazuje jim všecky přestupky církevních i Božích přikázání, neslevuje ničeho, vyhrnul kdejaký hřích a všechny mravní neřesti rozežírající duše farníků, jak právě uvízly v rozsáhlém rejstříku obdivuhodné jeho paměti.

Počal dětmi a přešel na rodiče — neboť rodiče je učí krást cizí majetek, rodiče je navádějí ke zlému; nekárají, netrestají i radost projevují z jejich prostopášnosti, „ba mnozí starají se o vepře a boží hovádko víc než o své vlastní dítky a tento Bohem samým svěřený jim poklad na ulici nechávají vyrůstat jako plevel a nepotřebné bejlí u cesty!“

Po dětech přišly na řadu panny, z nichž „Bohu budiž žalováno — čtyry opět upadly v nejohavnější hřích na světě! Zaprodávají nejdražší svůj klenot, svoji poctivost, o muzikách utrácejí duši a čest svou, a nic, ale pranic nedbají o svou čistotu a království nebeské!“

Děvčata jak kamenné sochy stála tam dole, každá na svém místečku, a snad hrom kdyby v tu chvíli bleskem zapálil jim kostel nad hlavou, nebyly by pohnuly ani brvou přísně semknutou k zemi až na ten nepatrný proužek zřítelnice, kterým viděly jen cípečky šátků před nimi stojících vrstevnic.

Rozhněvaným hlasem kázal přísný karatel do prostřed kostela a vyčetl chase, že snad ani nespí, kořalkou se opíjí, pračky podniká, s druhým pohlavím nečistě žije, o muzice huláká a ruší spánek pokoje milovných a upracovaných lidí, jak se to Bohu — Bohužel stalo i o největších svátcích ještě před týdnem.

Súčtoval i manželské nesváry a různice, jichž tolik případů během roku dolítlo jeho ucha.

„Muži se opíjejí, zapomínají Boha, zapomínají ženy, dětí, hospodářství, oddávají se obžerství a opilí po dědině se válejí jako ta Boží hovádka — mrhajíce tak nastřádané jmění sobě i dětem. Karban, pitky, hříchy a soudy jsou tu na denním pořádku, ba i — (zde si velebníček zhluboka oddechl, aby nabral síly k hlasu ještě důraznějšímu) — ba i ci — cizoložství, hanebné, s nestydatou tváří prováděné cizoložství, tu bylo letošního roku, čeho tu jakživo nebylo! Cizoložství, které ničí rodiny, ubíjí štěstí doma, ubíjí štěstí venku, hanebným svým jedem otravuje život farnosti a z obce dělá pelech, na který kde kdo v celém okolí ukazuje, pelech, kde s hanbou je, mít i jen svoje sídlo! I to zde bylo — poprvé za dvacet let, co tu působím!“

A dolů přes okraj kazatelny skrápla i upřímná slza rozhněvaného sluhy Páně; chvíli trvalo, než nabyl zas náležitého klidu a hlasu k dalším rekriminacím na shromážděnou obec. A hříšná Habrůvka dole trnula; výčitky s povýšené tribuny náměstka Kristova padaly na hlavu její jak rozžhavené hřebíky, bolestnými hroty se zabodávajíce v šíje, těžkou vinou skloněné, v duše obavnými hříchy pokálené dědinky. Stála tu jak na mysli skleslá kajícnice. — — — Před sebou viděla stále tu bezútěšnou, beznadějnou poušť. Nikdo už ani nedýchal, nikdo nevzhlédl okem, nepohnul svalem, nikdo netroufal si ani zakašlat, ale nikdo také necítil v sobě tolik síly, aby mimo krátké pokoření duše odvážit se mohl v lepší budoucnost. Černé ticho mlčelo, a do toho ticha bílý kněz jak Bůh sám tloukl do všech těch zatvrzelých srdcí, kterými snad nepohne už ani ta slza, kterou nad nimi vyronil.

Nešťastný Jerusalem!

Podvody a šidbu, krádež a lež, zahálku a loupež, lakomství a tupení rodičů, pomluvy a utrhání na cti svých bližních, čtení socialistických novin a špatných nevěreckých knih, nečistotu v myšlenkách, nečistotu ve slovech, nečistotu ve skutcích, hýření, nekonání křesťanských povinností, míjení svaté zpovědi — všechno, všecinko uvedl a div prstem neukazoval na každého zvlášť, jak je tu bídné a slovy jeho zdrcené viděl před sebou. Ba i komusi křivopřísežnictví vyčetl, vykonané za půllitru kořalky a dodal ještě jednou a ještě slavněji, za takových okolností že v Habrůvce nebude a být tu ani nemůže.

Konečně se chýlil rejstřík černých hříchů ke konci, kněz ustal ve vyhazování šeredné mrvy, která se jak v chlévě nashromáždila v jeho ovčinci za krátký rok a přešel k prosbám, napomínajícím k čistotě duševní i tělesné a povzbuzujícím k pokání, nastoupení cesty pravé, Bohem křesťanům vykázané a pro všecky časy i pro věčnost jedině pevné a pravé.

Jakoby se to strašná bouře přehnala svědomím zkrušené Habrůvky — mocný její ropot zalehal až za obzorem a po sobě zanechala jen hnědý, nečistý kal.

Hříšník za hříšníkem poznenáhlu jen a nesměle pozvédal hlavy. Volnil se stísněný dech, duše otvírala se zas paprskům světla — srdce z prachu černé všednosti povznášelo se nesměle výš.

A když bílý stařeček na konci svého kázání k oltáři se obrátil, kloně stříbrnou svou hlavu ruce sepjal a Svatého, Milosrdného, Velikého Boha hlasitě prosil, aby odpustil, jak odpouští všem, kdož nevědí, co činí — — — — Habrůvka odevzdané padla na kolena jak pobitá, duše upřímným, třesoucím se hlasem rozlétly se v krásnou modlitbu Otčenáše, která po roce poprvé zas promluvila k nim celým obsahem své nevystihlé pravdy — — Žádné srdce nezůstalo zavřeno, nebylo snad jediného oka, v němž by se byla nezachvěla byť sebe nepatrnější rosička.

Slavné Te Deum od stupňů zářícího oltáře rozehnalo poslední mráčky šťastně přečkané bouře, a když na kůře varhany zahrály „Té, Bože, chválíme“ — zpívala Habrůvka s takovou vroucností a nadšenou silou, jak ji farář zpívat neslyšel už dlouho. —

Dříve ještě než první děti z kostela vyběhly do houstnoucí tmy — skrčen, sražen, s hlavou do ramen schýlenou od kostela rychlým krokem spěchal Rybář do své šenkovny. Dvěma skoky přelítnul schůdky, hbitě jak černý stín smýkl sebou chodníkem a zmizel v hospodě.

Stál na kůře za varhanami, v plné tmě, kde všechno slyšel, všechno procítil až do dna své, Bohem i lidmi zproklínané hanby — než celé výšky svého hříchu přece nedohléď'. — — —

Jen před lidmi utíkal — sám před sebou našel ještě jakési ochrany.

A zítra jej čekal — Nový rok!

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Pokračování.)

Nemálo se divili sousedé, kde se ve Šmatlánovi, jenž k jejich víře sotva přičichl, bere ta „vejřečnosť“ a moudrosť ve věcech víry; uměl je, když se sešli na besedu, všecky přehádat, a každičkou věc na všecky strany zobracet. Četli sice také někteří z nich některé noviny, ale jen tak povrchně, nevšímali si každého slovíčka.

Bývalý hoch z podruží, jehož starý otec byl živ jen tak od toho, co mu dobří lidé, z přátelství, neb cizí, dali, — scházel se nyní s váženými sousedy Javorovskými, chalupníky i sedláky, dosti často. Přišel mezi nimi právě svým horlivým čtením a svými výklady z bible, postil, ku značné vážnosti. Zvali jej k sobě aneb i k němu zavítali do skromné chaloupky pod lesem, jejíž lomenice byla tak pěkně divokým vínem obrostá. Do hospody šel s nimi Šmatlán málokdy, leda tak na ostatky, posvícení, pouť.

O těchto schůzkách, jež bývaly po nešporách, ovšem hrál „Hlasatel“ hlavní úlohu; mluvívalo se o něm hlučně, vykládalo, pochybovalo. Šmatlán měl před ostatními výhodu, že to znal také z katolické stránky vykládat. Když ale úvahy někde zabrousily do dějin, tu míval Šmatlán teprve solo; tolik kronik o českých králích, o Žižkovi, mistru Janu Husovi, o pánech a biskupech jako on, žádný nepřeříkal.

Na faře nedocházelo Šmatlánovo besedování souhlasu; dvojctihodný pán Hronský dobře věděl, že jsou v tomto hloučku namnoze nesmířliví přívrženci jeho předchůdce, rýpalové a nespokojenci, z nichž málokdo k němu šel na radu, byl-li o čem v pochybnostech. A ten bývalý katolík jest jejich vůdcem!

Farář Hronský byl pevně přesvědčen, že smísení svobodomyslných, ba nevěreckých zásad vydavatelů „Českobratrského Hlasatele“, kteří nemožnosti z minula vočkovati chtějí církvi nynější, s nerozumným horlením

tohoto nevzdělaného katolíka-konvertity, nevydá dobré ovoce. Zviklá věřící u víře — a pak povstane snad v Javorově obec neznabohů, adamitů, jakých je v horách i na české i na moravské straně žel Bohu! dosti.

* * *

Šmatlánově starší dcerce, Růži, bylo pomalu dvanáct let, i nastávala rodičům starosť o její přijmutí.*) Otec její na slavnosť tu se těšil a sám s dítětem častěji o ní hovořil, — jen toho želel, že ji v církev přijímati nebude farář bývalý. „Bylo by to bejvalo do konca inačí," říkával s povzdechem. Šmatlánka úzkostlivě si přepočítávala, že bude museti dát ďoučeti nové šatky a novou obůj, věneček zelený do vlasů, a také snad kancionálek a bílý kolem něho šátek — přecej je Růža z chalupy! Co to bude peněz — kdyby je nechal nějaký čas „na intres" stát, kousek louky by za to byl!

Růža s vrstevnicemi a vrstevníky vypravovali si, jaké a kdy as to bude, až je dvojctihodný panáček připravovati začne. Tu jednoho dne přišly děti všecky, menší i větší, domů se zprávou, pan farář že jim vypravoval velikou novinu, že již podle starého katechismu učiti se nebudou, nyní že je zavedena zákonem knížka nová. Také prý jim napomenutí dával, aby byly hodně pozorny, by vše, jak se patří, pochopily. A vyhlížel prý při tom hrozně vážně, takže se všecky polekaly. Rodiče ani v jednom stavení nepochopovali, jaká že to závažná novina, ba plísnili děti, že není čeho se lekati, — kdo ví, co dvojctihodný pán mínil, — že si to stejně spletly.

Jediný Šmatlán ihned věděl, kolik uhodilo. Bylť se v Hlasateli již dočetl jemnějších i silnějších narážek na změny v české církvi reformované se chystající, proti nimž se vydavatelé rozhodně, ba přímo vášnivě stavěli. Když Růža svůj výklad skončila, pokyvoval otec horlivě hlavou a říkal na polo sám sobě: „Už to tu máme, — už to tak bude, — dvojctihodný pán dobře hádal —" a zase kýval hlavou, až děvče udiveně do něho se zakoukalo. Pak zase rychleji šlapal své čtyři podnůšky a házel člunkem semo tamo; ale za chvilku mu to nedalo, zarazil, černou nit zavázal do červeného kraje barchetu, a šel k černé, červotočivé římse mezi oběma okénky, kde měl své knihy a noviny uloženy. Vybalil si ze starých ošoupaných desek poslední čísla „Českobratrského Hlasatele" a přišoupnuv si lenůšek k oknu, počal si v nich polohlasně čísti. Zase prudce pokyvoval hlavou a všecka jeho, nyní již podlouhlá a zhubenělá, ale stále pravidelná tvář se rozpálila. Oknem viděl blížiti se ženu s plnou trávnicí na zádech; zabočila sice ze záprsně do chléva, ale Šmatlán přece, složiv čtení, k veřtatu se vrátil. Nebyl by se za živý svět dal přistihnouti ženou při zahálce, kdežto ona s těžkými břemeny se vlékla. Když za nějakou půlhodinku žena do světnice přišla, byl Šmatlán již dobrý loket od černé nitky vzdálen. Šmatlánka přiklekla ke kamnům, lámala roští tu nashromážděné přes kolena a chystala se k večeři zatopiti. „Už Růža pověděla?" zavznělo od veřtatu ostře a zřetelně, třeba že tlukot dřev

*) Konfirmaci.

neustával. „Cák by poveděla? Jo venka, ani sem ju neviděla.“ Šmatlánka nechala zatápění a přistoupila k muži. Ten ustával poněkud v díle: „Budou prý tu zavádět nový katechismus, — už sem vo tomle taky se dočet' v Hlasateli, — a falář napomínal děti, aby dávaly pozor... Bodejť napomínal! Šak tomu rozumět' nebudou!“

„Cák by!“ utrhla se Šmatlánka. „Chodí to na katechismus pořádem — cák nemaj' rozum jak se patří?“

„Šak to uhlídáme,“ skončil Šmatlán a dal se zase horlivě do práce, tak že žena považovala to za pokyn, aby i ona svého se chytla.

Večer, když snědla rodina bandory a vypila džbánek kozího mléka (mléko z krávy nechávala Šmatlánka „paničce z horní školy“), navlékl si tkadlec kazajku, — dělával při stavu jen v gatích, košili a pantoflích — a vyšel před chalupu. Přecházel semo tamo po mostkách a mezi zahrádkami, jsa dychtiv s některými sousedy se setkati a na nich vyzvěděti, co novině říkají. Čekal chvíli, nikdo nepřicházel; přešel louku a po lávkách ocitl se na silnici. Vedle fary evanjelické, k níž s jedné strany přiléhal „dům Páně“ a hřbitov, krčila se s druhé při náhoně chalupa Lamplota Václava. Okna její obrácena na zad do polí a k bořině; z předu při brance byla lavička, a na ni seděl Lamplot, kouře z dřevěné dýmky, od prosečského fajfkáře koupené. Šmatlán se k němu přišoural, dal „dobrý kvíčerek“, a semknuv úžeji svou kazajku, postavil se blíže k lavičce. „Jenomej sedni semka,“ pobízel Lamplot, „budem tu hezky za větrem! Tak, cák ten svět nese? Něco noviny přinesly?“

Lamplot byl člověk čilý, rád se něčeho nového dopátral neb dočetl, — ale koupiti si kus potištěného papíru, na to se dosud nezmohl, ač byl daleko zámožnější Šmatlána. Vymlouval se vždy na svých šest dětí, když si od tkalce Hlasatele neb knihu nějakou dlužil.

„Nemusej' nám noviny povídat, chdyž máme v církvi, ve vlastní vůbci, dost a dost! Cák's neslyšel, co děti donesly ze školy?“ začal Šmatlán horlivě.

„Prály, že se budou učit podlevá ňáký nový knížky — cák s tím!“ pravil Lamplot zcela klidně.

„Och, brachu — bude s tím vobtíž a mela, ani se nenadějem'! Bude se teďkomejc šecko vobracet na jinou stránku, děti ani omladina tomu nebudou rozumět — a ti staří jak by smet! Nastane zmatek a dopuštění! Už prej jako žádnej rozdíl nebude mezi luteránama a reformovanejma, — to Hospodin ví, co eště!“

Lamplot vyňal dýmku z úst a na Šmatlána, nepokojně na lavici se vrtícího, do široka rozevřel své malé schytralé oči. „Odkud to víš? Přecej dvojctihodný pán ničehož nic takovýho ve škole nevykládal! Náš Pepek dost si šecko zapamatuje — ale vo tomle ani necek'.“

„Páni v Hlasateli už před časem vo tomle hovořili. A stavěj' se tomu na odpor. Chdyž sem byl ešče chlapec a na druhou stranu, už pamatuju, kerak dvojctihodný pán, dokud tu bejval, vykládal, kerak v Němcích ináčí víru maj' nežlivá my a kerak páni bratři i představenstvo i k našim ji zavlíkaj'. Dycky o ňákom Heidelberce se zmiňoval. Strojil si z toho smích! A teďkomejc to tu máme. Ten novej katechismus, kerýmu žádnej rozumět nebude, prej taky Heidelberský se menuje! Cák je nám toho třeba?“

„Smejšlím," pravil Lamplot, potřásaje hlavou a silně vybafuje, „že náš falář má vod ouřadů poručený, kerak učit, ináč by si práce nepřidával!"

„Ale nemá si dávat poroučet, má se postavit!" horlil Šmatlán. „Bude-li to víře a boží praudě na škodu, jak dvojctihodní páni z Hlasatele smejšlej', — — Voni istě se postavěj'!"

Lamplot vjel si rukou do svých, k čelu a uším sčesaných vlasů a poškraboval se v nesnázích. Nebyl zvláštním ctitelem faráře Hronského, náležel také k „táboru nespokojenců", ale k Šmatlánovi nemohl se jaksi přidati. „No, netroufám, netroufám," pravil zdlouha.

„Ale já troufám," horlil Šmatlán a to tak hlasitě, že z okolních chalup a baráků leckdo hlavu okénkem vystrčil, ba i na zápraseň vyšel. „A já se postavím taky. Snad nedám svýmu dítěti ňákýma vejkladama mást hlavu, aby potomej chodila jako vovca pitomá a tak byla přiímaná? Hospodin, Pán zástupů velí, abychme šli za praudou a světlem!"

Než dokončil Šmatlán svůj rozjitřený výklad shromáždilo se u Lamplotova stavení několik sousedů; ženy stály u plotu opodál. „Cák tu máte vespolem?" otázal se jeden z nich.

„Tule soused Šmatlán bojí se toho novýho katechismu, že mu děti ani omladina rozumět nebudou," poučoval Lamplot.

„A taky že neé!" volal tkadlec, vstávaje s lavičky. „Sousedi, pamatujte na moje slova! Nic dobrýho z toho nepojde! A pamatujte, že máte bejt živi podlevá příkladů slavnejch předků — neé podlevá kerejchsi škaredejch cizejch rad a zákonů!" Překročil náhon, přeběhl silnicí a rychle dal se lukami, silně zarosenými, ku své chalupě. Byla v ní již tma. Jen po chmatu dostal se Šmatlán do seknice; namáhal se, aby bez hluku vše uzavřel, ale ruce třásly se mu rozčilením. Svlékl svrchní šat a tiše ulehl vedle ženy na jediný v sednici „postýlek". Děti chrápaly ve zdravém spánku již na peci a žena taktéž z hluboka oddychovala. Ale Šmatlán dlouho nemohl usnouti; přemítal, jak bude dále. Půjde to podle hlavy faráře Javorovského, aneb podle předpovědi a rady pánů z „Hlasatele"? Kdyby tak sousedi chtěli se sebrat, kdyby on je směl vésti!

* * *

Šmatlán ani nevěda, natrousil mezi sousedy jisker. Když od Lamplotovy chalupy tehdy z večera odběhl, rokovali ještě chvíli, zda-li skutečně co nedobrého z novoty pojde; ale hrubě tomu nevěřili. Leč přece počali se vyptávati dětí, jaký ten nový katechismus z Němec přinesený je, a zda-li vskutku všemu dobře rozumějí, co v něm psáno a co jim dvojctihodný pán z něho ukládá. Školní děti, a zvláště ony větší, jež se pomalu ku konfirmaci chystaly, jsouce otázkami těmi upozorněny, všímaly si, že pan farář nyní přísně drží se nové knížky, kdežto dříve jim mnoho vykládal „jenomej tak z paměti"; že jednotlivé věty katechismu s nimi doslovně opakuje, když jich dobře říci nedovedou — a že opravdu se jim to nyní tak těžko učí jako „spíš" nikdy. Co ve škole při náboženské hodině vykoukaly, to doma nezatajily, tak že sousedé Javorovští skutečně na Šmatlánova slova pamatovali, jak jim předpovídal. Šlo to dětem s novým katechismem čím dále tím hůře; snad bylo také příčinou, že se, od rodičů

jsouce ponoukány, proti němu samy zatvrdily. Farář Hronský nejednou tajně si zavzdych nad svými nesnázemi; k čemu jen církevní rada touto změnou pastýřům, nesnadným životem již dosti sklíčeným, úřad stěžovala o Jindy dětem i omladině vykládal, jak sám nejlépe rozuměl, jen tak pr¿ oko „Českobratrským katechismem“ se řídě, — a nyní byl příkazem nucen, bráti se cestou zcela jinou, třeba že nablížel, že jest to cesta obtížná a od srdcí církvičky Javorovské jej odvádějící . . . Ale aby se vzepřel ustanovení a do odporu i „duše svoje“ strhával, toho nebyl schopen. Kráčel tak přísně a odevzdaně po vytčené mu dráze povinností, spravoval se zákony a příkazy již ode mlada s tolikerým sebezapřením, že i od jiných žádal určitě, aby tolikéž činili. Je sváděti k neposlušnosti — toť by bylo proviněním trojnásobným!

A nebylo ani radno, ani užitečno tak činiti, jak jasně ukázal příklad obou dvojctihodných pánů bratří z „Českobratrského Hlasatele“. V posledních týdnech vzat kazatel církve pražské do obžaloby, vyšetřován a vězněn pro vzpírání se církevním a občanským úřadům, pro kázání a články pobuřující, ba, jak mnozí tvrdili, úplně svobodomyslné a nevěrecké. Jeho místo zastával bývalý Javorovský farář, jeho příbuzný; ale bylo skoro jisto, že prozatímního toho úřadu rovněž bude zbaven, nepodá-li se a nenechá-li odporu proti Heidelberskému katechismu a všech, lid poštívajících řečí. Farář Hronský byl upřímně zarmoucen nad tímto stavem věcí, o němž se obával, že budou nad ním jásati nepřátelé malé církve reformované v Čechách; ale považoval vyšetřování i suspendování pražského kazatele, jakož i zastavení „Českobratrského Hlasatele“ za nemilou nutnost.

Za to — Šmatlán! Měl-li pražské pány kazately prvé za hrdiny starozákonné, nyní v nich viděl přímé následovníky Krista, který za hříchy všeho lidstva na kříž přibiti se dal. I oni trpí za přehmaty lidí zaslepených, i oni jsou pronásledováni, poněvadž nechtějí upustiti od pravdy Boží. Nejvýše rozčilen seděl při své práci, rozčilen chodil i do schůzek k přátelům, nesa s sebou čísla „Hlasatele“, a v rozhořčení a lítosti místa z něho předčítaje. Když pak list byl zastaven, žalost jeho proměnila se v zuřivý hněv; hlasitě ve své chalupě reptal proti představenstvu všemu, že právě proti mužům nejlepším, prorokům pravdy, vystupuje trýzněním a vězněním a že lidem z ruky rve poznání pravdy. A i z jiných stavení ozývalo se nyní z večera hlasité rokování, — u Lamplotů, v půlstatku u Květenských, u Jankových vedle mlýna, — všude přetřásaly se katechismus, rozdíly mezi oběma faráři, nynějším a předešlým, události v církvi pražské, zastavení „Hlasatele“. Vždy byl to na konec Šmatlán, jenž hlouček shromážděných nabádal, aby tomu již „ňáko konec udăli“ a sebe i své děti nedali; neboť sedláci a chalupníci sice reptali, ale nechávali vše, jak bylo.

V Javorovské evanjelické církvi bylo nyní opravdu neutěšeně; výrostci, kteří měli býti „přijímáni“, bědovali, takto že se nikdy přípravy nedodělají, menším dětem počala býti náboženská hodina protivna, matky nad nimi naříkaly, že se spouštějí Boha Hospodina, a otcové bručeli nad svými rozháranými domácnostmi.

Již i mezi Javorovskými katolíky se rozneslo, jaká že jest „na druhé straně“ nespokojenost; smáli se jim, že jejich víra je nestálá, že mají

každou chvíli jinou a jiný katechismus, a všeobecně koloval vtip velebného pána, pro nic že se nejmenují protestanti, je prý to tolik, jako odpírači.

Farář Hronský o tom nezvěděl; ani žena, ani dcera nikdy mu nedonášely klepů, nechať jim jich kostelnice i děvečka cokoli donesly. Ale dozvěděli se to presbyteři, a dosti je na duši pálilo, že jsou pro nějaký katechismus těm „na katolické stránce“ pro posměch. Pantáta Makovský, sedlák ze statku skoro největšího a z presbyterů nejrozumnější, řekl ostatním, že s dvojctihodným pánem o tomhle promluví, aby bouření a pošklebování již nějaký konec vzalo. Vskutku nejbližší neděle, když farář, ještě v taláru, čepičce a tabulkách, z domu Páně na hřbitov vystoupil, mrkl Makovský na sousedy a smeknuv svůj širokostřechý klobouk, přistoupil k Hronskému a řekl hlasem stlumeným, tak aby jen nejbližší to slyšeli: „Dvojctihodný pane, náš správče duchovní! Ráčil bych ich prosit, kdyby ňáko ten katechismus, co se nám tu toliká mutací nadál, vodpravili! Děti se tomu naučit nestačej', žaluje to a pláče skorem v každým stavení, — sousedi bručej' na takovýle učení a my, co sme v staršovstvu, pak s nima máme potíž . . . A katolíkům už taky sme pro pošklebování.“

Farář na sedláka pohlédl překvapen, pak ihned krev mu vstoupila k spánkům. Stále se něčeho neurčitého obával, co z nemilé oné novoty pojde — nyní to tu bylo. A hned mu ten sedlák dává cítiti moc obce — s čím by měli presbyteři nesnáze, než se sháněním platu na faráře — — Přes hlubokou oddanost a křesťanskou pokoru v níž sebe po léta odchovával, jako těžký sen často na něho doléhala myšlénka, že on, člověk studovaný, kazatel církve, jest odvislým na těch, které vede a učí, a že jej tito jeho svěřenci platí, kdy mohou a kdy chtějí. Prudké, vyčítavé slovo dralo se mu na rty, an pomalými kroky od vchodu modlitebny kráčel, leč potlačil je a pravil: „Milý Makovský, jest mi mládeže líto, že jí Heidelberský katechismus působí nesnáze — leč já jej neustanovil, jsem jen poslušen rozkazu církevních a státních úřadů, — a těch musíme dbáti všichni.“

Sedlák se zarazil, patrně tak klidného a rozhodného odmítnutí nečekal. „Teda neráčej' myslit ňáko to zavonačit? Cák jenomej' si rodiče s děckama počnou, chdyž pořádem stejnou řeč vedou, že tomu nerozuměj'?“ pravil Makovský zdlouha, klobouk svůj nevrle mačkaje.

„Nebojte se, Makovský. Jde tu jen o nezvyklost. Dávám si všemožnou práci, abych katechismus nový jasně vyložil. Za čas každé dítě to pochopí a bude po žalobách.“

„A cák ti, co teďkomejc budou přiímaný? Ráčej' to sám uznávat, dvojctihodný pane náš, že zčerstva to nende!“ odpíral ještě stále Makovský, ubíraje se s duchovním dále ku plotu, který dělil hřbitov od farského dvorku. Ostatní naslouchali pilně a sprovázeli faráře rovněž.

„Náležitá jich příprava jest moje starost,“ odtušil Hronský již přísně. „Neprohřeším se proti svým povinnostem, ani proti zákonům božským neb lidským. Buďte jen, Makovský, bez obavy i vy ostatní sousedé! Hospodin vás sprovázej a ochraňuj!“

Farář zašel dvorkem do přitemnělé síně a odtamtud do kanceláře, by se převlékl. Sousedé vrátili se od plotu a hřbitovem sešli k silnici, mezi sebou rokujíce.

„Moc ste toho nedokázal, Makovskej," smál se staršímu Květenský, který také několik slov pochytil. „Inu, říkám od jakživa, že je náš falář paličák!"

„No, uďál sem, co sem moh' a slíbil," durdil se Makovský. „Sejtem vody nepřeleješ! Nuťte ho, chdyž se chce držet zákona!"

„Smejšlím, sousedi," začal stařičký Bartošek, muž již nahrbený, také presbyter, „abychme s tím katechismem už byli ticho. Jenomej se vostouzíme a ničehož nic nesvedem'!"

„Vono se to řekne bejt ticho," pravil zase Makovský, jenž rozhodným odmítnutím farářovým cítil se snížen před ostatními, „ale cák až nebudou na faráře chtěl platit a šecko jak se patří vodvádět? Na koho to pak zůstane, než na starších, že si nehleděj' pořádku?"

„Ba, ba," rýpal Květenský.

„A cák byste chtěli, aby farář ďál?" ozval se Bartošek. „Má se ouřadům postavit a vocitnout se kerejsi deň v šatlavě, jako ten pražskej kazatel? A my abychme tu byli bez kněza, bez kázání a svátostí? Taklen jenomej papežencům a neznabohům nadháníte a naší církvičce škodíte!"

Sousedé, vyjímaje Květenského, se zarazili. Stařec trefil nějak do živého; i Makovský jen vzdychl: „Cák je platno, musíme nechat tak, s ouřadama nejsou žerty!" Rozcházeli se pomalu, každý do svého stavení a doma pak ženám i přátelstvu vykládali, jak se dvojctihodný pán k Makovskému vyjádřil a jak se nedá opravdu nic činiti, třeba by v Javorově bylo z toho bouření. Zákon je zákon a když se církevní rada spojí se světskými pány, kdo by proti nim co zmohl?

* * *

Od Květenského každé slovo, jež bylo na hřbitově a na silnici promluveno, dověděli se ještě téhož dne Šmatlán, Lamplot i Janko. Znovu byl farář Hronský prohlášen za tmáře, zbabělce, za poníženého služebníka lecjakých pánů, který s lidem necítí a slavným příkladem předků se nespravuje. „Spravedlivý Čech-evandělík rejš by šel do vyhnanství, ba na smrt, nežlivá by se poklonil ledajakej cizej lži!" horlil Šmatlán.

„Ba, ba," přikyvoval Lamplot horlivě. „Jenomej si pomysleme, kerak jednal Komenský, biskup náš, a ti páni co vykrváceli pod mečem katovým. Pláču pokaždý, chdyž vo tom se dočtu."

„No, vy Lamplote, pláčete, ale sám byste to neuďál," dobíral si Janko Lamplota, o němž bylo známo, že je sobík na sebe co nejvíce opatrný.

„Šak nejsem kněz ani rytíř, sem jenomej sprosťák, kdák by to po mně žádal, abych byl pro příklad vostatním? Vod našeho faláře už by to moh' požadovat, chdyž to dokázal ten pražskej!"

„A teďkomejc nechejme darejmnýho pošklebování," vytrhl je Šmatlán z hádky, „a řeknem'si co počnem?"

„Tábor nespokojených" na něho vyvalil oči.

„Cák bychme si počli?"

„Bejt ticho v církvi a bručet za větrem, neé," posmíval se tkadlec trpce.

„A cák máme dělat?" ptal se Květenský ostře.

„Jdít na fáru a říct: Esli nebude puštěnej teņ Heidelberskej katechismus, kerej naše děti zpitomuje, zadáme žalobu, neboli vystoupíme z církve!"

„No, ty bys tomu dal!" křikl Lamplot. „Smejšlíš, že my bychme vodhodili víru, jako tys i tehdivá vodhodil, chdyž sis ženu bral?"

Šmatlán do krvava se zapálil a zaťal zuby. „Nespustil sem se víry pro ženu, ale pro praudu Boží!" pravil po chvíli, jiskře po Lamplotovi očima. „Dyby tu byl dvojctihodnej pán bejvalej, dosvědčil by vám, kerak sem smejšlíval. A tak smejšlet nepřestanu, třebas sem se ve víře evanjelickej nenarodil jako vy. Já na fáru pudu — —"

„A víru vypovíš?" ptal se Janko bázlivě.

„Nehovořím vo víře, ale vo církvi Javorovskej — — máme ich kol do kola dost a dost inejch — troufám, že v někerej bude falář kurážnější!"

„Jenomej troufej" — „Ale chde", „Blázni byli", mručeli shromáždění mezi sebou a pohlíželi na Šmatlána očima zpola ustrašenýma, zpola zvědavýma.

„Chdyby tu byl dvojctihodný pán z Prahy, nad váma by zplakal!" vyčítal jim Šmatlán. „Takovej příklad vám dává, káže, noviny a knihy pro vás spisuje — a vy jako vovce pitomý! No, alespoň jednoho tu má vyučence!"

Přátelé stejně nevěřili, že Šmatlán slova svoje uskuteční. Kde by nabral zmužilosti, aby se postavil dvojctihodnému pánu, před kterým každý, i presbyter, oči sklopí! — Mýlili se.

Šmatlán druhého dne ani k veřtatu nesedl, počal si hned z rána leštiti vysoké boty, vyndával z truhly sváteční oděv, který mu žena včera po kázání uložila. Zdlouha se oblékal, šátek na krku před malounkým zrcadlem uvazoval a klobouk rukávem přihlazoval. Ženě, která se jeho počínání divila, hned časně řekl, že jde na faru s farářem se vypořádat strany katechismu, takhle že to déle zůstati nemůže, presbyteři že nedbají, aneb se bojí, a děti že přijdou ku ztracení. Šmatlánka trochu zbledla strachem, co z toho bude; ale pak hrdě hodila hlavou: její muž bude nad staršovstvo i nad samého faráře — udělá v obci pořádek!

Mezi devátou a desátou hodinou odebral se tkadlec na faru. Když se před chalupou svojí ve svátečním oděvu ukázal, vystrčil, kde kdo právě doma byl, hlavu, aby zvěděl, kam se Šmatlán odebírá. Do Poličky asi sotva, nemělť trakače s dílem, — leda by měl jakési stání u soudu a o tom nic slyšet nebylo. Pak, když nezahnul na pravo k silnici kolem katolického kostela, nýbrž přímo vzhůru, již věděli, že jej do města cesta nevede. Jen Lamplot, jenž na sadě z vývratů „topení" řezal a tkalce spatřil, an po schůdkách farských stoupá, uhodl, kam smělý kamarád míří.

(Pokračování.)

Z říše příživníků.

Obrázek přírodopisný a kulturní.

Napsal F. V. Vykoukal.

á země matka mnoho, mnoho dětí, má lidi, zvířata a rostliny. Rostliny však jsou jí nejmilejší, ty drží pevně na ňadrech a nepustí jich nikdy." — Těmito pěknými slovy výmluvně vystihuje náš básník*) poměr bylinného roucha naší země k půdě, kterou roucho to zakrývá, dodávajíc jí líbezné svěžesti a vábné lahodnosti. Rostlinstvo jest pevně spjato s živnou půdou, z níž vyrůstá a která mu jest kolébkou i hrobem zároveň. Kořeny rostlin kotví v zemi, střebou z jejího těla živné šťávy, v odvděk pak odívají nahé boky její a ozdobují je luznými květy, které jsou takořka živou básní, znova a znova skládanou v tvůrčí dílně matky země.

Ale ne všecky rostliny mají se k zemi tak, jako dítky k matce. Jsouť byliny, které zhrdají štědrým lůnem země živitelky, ano které se téměř štítí styku s ní, vyhledávajíce si živitele jiného. Jsou to cizopasníci, přepadávající rostliny jiné a tyjící z jich těla, jim na úkor. V tropických krajinách bují takové rostlinstvo příživné na tělech a v korunách stromů tou měrou, že dílem spřádá těla jejich v neproniknutelné hradby, dílem vytvořuje těžké střechy, v jichž mrtvém stínu těžko se daří rostlinám něžnějším, méně výbojným. Rostlinné příživnictvo našich krajin jest podoby daleko nepatrnější a dílem i neúhlednější, škoda však, kterou způsobuje, není k nepatrnosti této v poměru žádoucím. Vzpomeňme jen na známou kokotici (cuscuta), jež dovede vyhubiti celé lány bujného jetele a jiných rostlin, a uznáme, že hubená ramena její dovedou nadělati škod nemilých.

Méně škodliv a při tom daleko zajímavější jest jiný příživník rostlinný, u nás rozšířený — jmélí. Zajímá pozorovatele jak svým životem rostlinným, tak svou minulostí, která má jisté místo v kultuře některých národů evropských. Všimněme si ho po těchto dvou stránkách.

Jmélí (viscum album) jest keřík vždy zelený, větviček vidlicovitě se rozbíhajících a listů kožovitých, podlouhlých a vstříčných, umístěných na koncích kmínků. Kvítky jeho jsou zelenavě žluté a dvojdomé, na jednom keři prášníkové, na jiném pestíkové. Jsou usazeny v chomáčcích po 3—4 mezi větvičkami nebo na jich konci. Prášníkový květ má okvětí čtyrdílné se 4 prášníky, přirostlými na okvětí; květy pestíkové mají malé okvětíčko a semeník podkvětný. Plody jsou bílé bobule jednosemenné.

Jmélí náleží k rostlinám nejranněji kvetoucím. Květy jeho objevují se v měsíci únoru a březnu, tedy ještě v zimě. Na sever jde ve Švédsku za $60^{1}/_{2}{}^{0}$ sev. šířky. V některých krajinách, ku př. v Šlesvicku a Hol-

*) J. Zeyer, „Radúz a Mahulena".

štýnsku (jak tvrdí H. Barford v čas. „Natur“ r. 1899), ubývá ho tou měrou, že tam asi záhy vyhyne.

Jakoby náleželo jaksi jen do vyšší společnosti, vybírá si jmélí nejraději velikány stromové a na nich usazuje se jen v korunách. Sosny, jedle, buky, duby, topole vyznamenává tím, že se dává od nich živiti. Časem však sníží se s hrdé výše své také k nižším stromům, a pak ulebedí se kdesi v selské zahradě na jabloni nebo hrušni. V naše doby hodí se výborně. Možno-li o něm říci, co o člověku, jest žaludkové heslo od jakživa jeho vůdcem. Jdeť pevně za heslem „ubi bene, ibi patria . . .“ Vybírá si tedy ze stromoví, kde by se měl nejlépe; zřídka je nalezneme na lípě, jilmu, javoru, vrbě, jasanu, ořešáku, švestce nebo lísce.

Z jmélí máme ptačí lep, kterým, jak připomíná ku př. Vergil, již za pradávna lapali ptáky. Ptáčníci jej vaří z bobulek jmélových, oleje a terpentynu. Bílé bobulky, oku nápadnější než prostičký květ, jsou kromě vejčitého jadérka plny slizkého, lepkavého viscinu. Na nich pochutnávají si někteří ptáci, zejména drozdi, ale stráví jen obal jadérka. Jadérko samo pták buď hned vymýtí, buď je sice polkne, ale nestráví ho. Jadérko, vyšedši ve výtrusu z těla ptákova, klíčí a stává se základem nového trsu kdesi v šumných výšinách stromu, na nějž bylo ptákem zaneseno. Touto poněkud neobvyklou setbou bývají i jiná semena bez ujmy své klíčivosti zanesena tam, kam by se jinak těžko dostala. Ptáci tím bezděky, jak již staré bajky učí, pomáhají lakotnému člověku ku prostředku, kterým je dostává ve svou moc.

Semének jmélí, dopadnuvši na příhodnou půdu, jaké mu poskytuje kůra živého stromu, odpočívá dosti dlouho. Od podzimu do příštího roku klidně leží na svém místě. Potom klíčí, ale poněkud jinak než ostatní byliny, jichž pníček pne se z pravidla kolmo vzhůru, kdežto kořínek tlačí se kolmo do země. Klíčící jmélí vždy se řídí místem, kde se zahnizďuje; jeho kořínek vždy se staví proti ose větve nebo kmenu, na němž símě ulpělo, a to i tehdy, když větev jde šikmo, nebo visí dolů. Keřík jmélí pak bývá zhusta viděti po straně větve, nikoli na větvi, protože ptačí trus po straně větve přischnul a seménko tam potom uvázlo. Kořínek vyklíčilého seménka proniká korou, která bývá beztoho popraskána a lišejníkem nakažena, ponenáhlu prodírá se ke dřevu, a život nového keře jest založen. Teprve když kořínek náležitě jest zabezpečen, vyvinou se ze seménka i první dva lístky.

Napadne nám na první pohled, že měkký, útlý kořínek novorozeného jmélí těžko najde potravu na tvrdém dřevě stromovém. Zajisté jest dřevo tvrdší a mohlo by nezvanému hostu snadno odolati. Ale jmélí je příživník, a o těch, ať již mají jméno jakékoli, ať jsou v říši rostlinné, ať obdařeni lidským rozumem, vždy platí pravidlo: dveřmi je vyhoď, vlezou k tobě oknem. Jako jiní příživníci má jmélí živobytí tuhé a — pohodlné. Pohodlně spustí klínovité držáky, jež u něho mají úkol kořenů, a čeká, až mu strom pošle výživu. A dobrák strom si popílí. Na jeho dřevě každého roku přibude úzký kruh — líto, a to pojme v sebe bez odporu kořeny jmélí, jež pak střebe z hostinného stromu jeho šťávy. Rozřízneme-li kmen pod trsem jmélí, můžeme snadno spočísti, kolik let tu sídlí příživník,

dle toho, kolika líty jeho kořeny procházejí. Byly již nalezeny kmeny, v nichž jmélí proniklo 40 líty, dosáhlo tedy věku 40 let.

Však na takovém pohostinství dobývavý parasita nemá dosti. V jeho kořenech probudí se pojednou touha po světle, po slunečních paprscích, které se opírají o korunu stromovou. Z kořene odbočí výstřelek, prodere se dřevem a korou na povrch, na jeho konci objeví se pupenec, vyroste puk, a na něm zazelenají se vidlicovitě postavené lístky; šťastně rozmnožil se osamělý trs jmélí v nadějnou odnož, stromu přibylo vyssavačů. Větev, na níž se nezvaný host usadil, chřadne a pozvolna odumírá. Sotva však byl její život zničen, hynou i kořeny jmélí a škůdce, který živitele svého připravil o život, hyne sám. A pomoc? Neobejde se bez bolestné operace. Odřízneme-li keř jmélový, nespravíme ničeho; z kořene vyrazí ještě četnější výstřelky nové a bují, dokud mají potravu. Chceme-li pomoci stromu, jejž četnější trsy jmélové dovedou zcela umořiti, nezbude nic jiného než napadenou větev utíti. Že tedy lesníci jmélí plení, jak mohou, jest pochopitelno.

Pronásledované jmélí však dává užitek i mimo nevinné bobulky své. Jest totiž výborným krmivem dobytku. Krávy po něm hojně dojí, mléko nabývá žlutavé barvy a obsahuje mnoho másla. Proto hospodáři v některých krajinách francouzských a německých v zimě za suché píce pilně pátrají v lesích po jmélí a dávají kravám po kusu ráno a večer po krmení a po nápoji. Jmélí, které vyrostlo na štěpích, jest prý nakyslé a nehodí se kravám, ale za to kozy a ovce je rády.

Toť jest ovšem zužitkování z míry prosaické, a prosy té neumenšuje ani okolnost, že týž osud má také všecko, i sebe nádhernější kvítí luční. Ale nedocházívalo jmélí vždycky takých konců, naopak, bývalo u veliké vážnosti, jsouc bráno k úkonům významným. U pohanských Keltů a jich sousedů Germanů platilo za bylinu posvátnou, a za posvátný pokládán i dub, na němž vyrostlo. U druidů, kněží keltských, duby vůbec byly v takové úctě, že jich listí užívali při obětech. Co na dubu vyrostlo, platilo u nich za zvláštní dar boží, seslaný jen na strom vyvolený. Nalezli-li jmélí šestého dne po novoluní, vážili si ho nad jiné. V četném průvodu brali se k šťastnému stromu, zlatým srpem, obrazem čistoty, jmélí uťali, zachytili je a zabalili do bílého roucha, aby ani padající větvičky se neposkvrnily dotykem země. Posvětivše je, rozdávali kmínky lidu jako záruku štěstí na příští rok. Pocházeloť jmélí s nebe a mělo tedy oživující a léčivou moc.

Tak zaznamenal o jmélí Plinius (XVI. 44). A dosud u Keltů ve Walesu pokládáno jest jmélí za bylinu zázračnou, blahonosnou a bývá upevňováno pro štěstí na dveře domovní.

Že jmélí druhdy nabylo takového významu, lze z podoby a povahy jeho snadno vysvětliti. Byloť zajisté lidem již v nejstarších dobách nápadno, zelenajíc se a kvetouc v době, kdy všecko listnaté bylinstvo zbaveno jest listové ozdoby. Bylo dále nápadno i jako cizopasník, vyrůstající na těle nesourodém a bytující výhradně nad zemí, v korunách stromových. Posléze i jeho rozsochovitá, vidlicovitá podoba ostře se odlišovala od jiných rostlin. To vše asi bylo příčinou, že někteří kmenové spatřovali v něm jakousi rostlinu tajemnou, jež má zvláštní moc.

Již ve starém věku bylo jmélí užíváno za lék, a to proti padoucnici. Užíval ho takto proslulý lékař Hippokrates, a jeho autorita zajistila příživné bylině jakožto léku důvěru lidstva na dlouhé věky. Bylo jenom třeba sebrati jmélí tak, aby z něho nic nepadlo na zemi, a získati je v době, kdy měsíce ubývá. Keltové důvěřovali mu nejvíce, bylo-li šípem se stromu sraženo a v pádu zachyceno levou rukou.

Naproti tomu Plinius píše o jmélí, že dle obecné domněnky působí účinněji, je-li sebráno za novoluní s dubu křemeláku bez nástroje železného. Nedotklo-li se země, hojí prý padoucnici, množí naději žen, třebas je toliko u sebe nosily, a vydatně léčí podebraniny, rozežvýká-li se a učiní se z něho náčinek. — Pověra, která se z tohoto starého mínění vyvinula, zašla tak daleko, že ve středověku dělaly se z dřeva jmélí růžence, jež zavěšovány dětem na krk, aby nedostaly padoucnice a chráněny byly též proti jiným úhonám. Věřilť se ku př. u Germanů, že pouhé dotknutí jmélím zahání padoucnici a slabost. V Bavořích dle M. Höflera (Wald- und Baumkult) užívá lid jmélí dosud jak proti padoucnici, tak proti ochrnutí údů, závrativosti a j. nemocem.

Ostatně není ani příliš nápadno, že jmélí bylo zvoleno za lék právě proti padoucnici. Nemoc tato, v níž druhdy býval spatřován vliv zlého ducha (kdo jí podléhal, byl „posedlý ďáblem“), vrhá chorého na zemi. Jmélí, bytující ve vzdušných výšinách stromových, nikdy neroste přímo na zemi, — připsána mu tedy síla, pozdvihnouti člověka od země, nebo alespoň brániti jeho klesání. — Později, když již ďábli člověka neposedali, bylo jmélí tlučeno na prach a požíváno dílem proti padoucnici, dílem proti křečím. Proti této chorobě doporoučel jmélový prach stejně horlivě Vlach Gentilis de Faligno, své doby znamenitý lékař v Padově, jako Angličan John Colbach.

V „herbářích“, dle jichž rad nejrůznější praktikové — od lékařů až k ovčákům, kovářům a babám bylinářkám — druhdy léčívali důvěřivé lidi i trpělivá hovádka, doporoučí se jmélí také na podebraniny a zejména na zastaralé otoky. Ztravuje prý, měkčí a rozhání takové neduhy, smíšeno jsouc s kadidlem. A protože odstraňuje všelikou vlhkotu, jest prý lékem též proti nátce, růži, hostci, vodnatelnosti, morové nákaze, ano i proti červům.

Ale také rolníkům bylo jmélí v hospodářství vítaným prostředkem ochranným. „Aby obilí nebylo snětivé — radí rukopisný herbář z Českobrodska — vezmi o velikonocích a svatodušních svátcích mejlí dubové, spal na popel, a když budeš mít síti, smíchej ten popel mezi obilí.“ — Pomáhajíc od tolika trampot, snadno došlo jmélí skoro takové vážnosti, jaké se v lidovém lékařství těšil jalovec nebo černý bez.

V pověře francouzské divotvorná moc jmélí zasahuje i živočišstvo. Ptactvo z celého okolí slétne prý se kolem stromu, na nějž někdo zavěsí jmélí a křídla vlaštovčí. — V alpských zemích upevňují na Štědrý den větévky jmélové na ovocné stromy a věří, že tím chrání příští úrody ovocné proti škodám od housenek a od — krupobití. Že tam a v horních Bavořích zapichují do polí jmélí s ratolestmi, svěcenými na Květnou neděli, lze vysvětliti z toho, že trvale zelená barva a tuhost jeho má tím býti přikouzlena též na osení. Alpští „pomáhači“ zavěšují jmélí také v chlévech, aby se krávy lehce telily. Ano pomáhají jím i neplodným ženám, podaří-li

se jim vložiti jim kousek jmélí do lože bez jich vědomí, anebo raději upevniti je někde nad ložem. Při tom nám zajisté napadnou již slova starého Plinia, jehož rada jest tu jen v jiné podobě prováděna ještě v našich dobách.

Francouzské selky v některých krajích dávají kravám před telením chléb, namazaný máslem a posypaný jmélím, ano dávají i ženám v těžké hodině týž prostředek a jsou přesvědčeny o jeho výborné platnosti. Také farář Kneipp má jmélí mezi svými přírodními léky; předpisuje pro utišení krve píti odvar z něho a z přimíšeného dřeva santalového.

Velice se pravdě podobá domněnka, že jmélí bývalo druhdy také čarodějným proutkem v ruce zaklínačů, kteří se chtěli domoci čehosi nadpřirozeného. Již jeho vidlicovitá podoba se k tomu dobře hodila. A žádají-li pozdější předpisy zaklínačů a těch, kdož hledají pokladů, aby byli ozbrojeni prutem lískovým, možná, že vystřídal zde tento prut původnější jmélí, jež na lísce se dařilo poměrně zřídka a tedy bylo vzácno.*) K té vzácnosti ukazuje i srbská pověra, že pod lískou, na níž vyrostlo jmélí, lze nalézti hada s drahým kamenem na hlavě a mnoho jiných pokladů. Podobnou pověru mají též Němci, dle nichž ten, kdo se takového hada zmocní, může se udělati neviditelným, nezranitelným a může projíti zavřenými dveřmi. V horních Bavořích se domnívají, že pod takovou lískou je hádek bílý nebo kropenatý, který tomu, kdo ho chytí, jest neoceniteluým prostředkem k čarování. — Také Rusové vidí ve jmélí bylinu neobyčejnou; zovouť ji vichrovým hnízdem (vichorevo gnězdo).

Čarodějnou pomůckou, jak se zdá, bylo jmélí již ve starém věku. Vede nás k té domněnce přiměr Vergiliův v Aeneidě (VI. 205 nn.). Aeneas, maje sestoupiti do podsvětí, má se napřed zmocniti divotvorné ratolesti zlaté, která roste na dubu v širém, temném lese. Přispěním božské matky své nalezne strom, jehož větvemi září třpyt zlata. „Jako za zimního mrazu zelenává se v lesích jmélí svěžího listí, jež žlutavou úrodou obaluje štíhlé pně, tak vypadalo zlato, listnatějící se na tmavém dubu.“ — V přiměru tomto nejde asi jenom o třpyt a lesk listí, nýbrž též o podobu a tvar zázračné ratolesti, jež jmélím zevrubněji jest určena.

Že byla jmélí připisována moc kouzelného prutu, svědčí pověst z Krajiny, již vypravuje Kobell (Pflanzensagen). Ku pastýřům, kteří nocovali v chaloupce na hoře Triglavu, přišel stařeček a prosil za nocleh a večeři. Dostalo se mu, zač žádal. Host vyprávěl, že býval druhdy loupežným rytířem a za trest že byl odsouzen 300 let blouditi světem. Té chvíle však že jest vysvobozen a že se jim odvděčí za pohostinství. Vybídnul je, aby hledali dubu, na němž roste jmélí; to ať utrhnou, jdou na Triglav, a tam že naleznou v hradní zřícenině sklep a v něm veliký poklad. Dub poznají po obrázku Spasitelově, který na něm visí. — Pastýři hledali a hledali, konečně však šťastně nalezli jmélí a pak i poklad a na památku vystavěli potom kapličku. — Také v horních Bavořích dle svědectví Höflerova jest pověra, že pod lískou, na které roste jmélí, skrývá se poklad.

*) Také čarodějný prut lískový má býti vidlicovitý. Že ho užíváno k čarování, vykládali mythologové tím, že „jest symbolem blesku“. Tak u nás P. Sobotka v Rostlinstvu str. 175.

Svrchu jsme pověděli, jaké vážnosti těšilo se jmélí u pohanských Keltů zvláště v době zimního slunovratu, v čas „dvanácti nocí", na nějž položeny byly potom Vánoce. O slavnosti, kterou tehdy konávali národové pohanští, ozdobovali i Germané své příbytky hojně jmélím. V Anglii také za našich dnů těší se jmélí o vánocích (christmas) veliké oblibě, a to asi tou měrou, jako po našich městech v posledních desítiletích vánoční stromky. Dveře jsou ozdobovány ratolestmi jedlovými, v příbytku však visí se stropu kytice jmélí. Pod ní pronášejí se svátková blahopřání, ona má i tu výsadu, že host, který by pod ní zastihl domácí paní nebo dceru, má po dávném obyčeji právo ji políbiti.

Spotřeba jmélí k zmíněnému účelu jest v Anglii tak veliká, že je tam zahradníci v některých krajích, ku př. v Herefordě, hromadně pěstují na nízkých jabloních. Přes to by domácí úroda nestačila, kdyby se ho hojně nedováželo z ciziny, zejména z Francie. Tak se ku př. r. 1890 dovezlo k vánocům do Londýna z Granvilly 5 milionů kg. a ze Cherbourgu 2 miliony kg. jmélí, — tedy množství zajisté nemalé.

Ale také ve Francii, v někdejších sídlech starých Keltů, zachovaly se stopy po dávné úctě, jaké se tam druhdy jmélí těšilo v době zimního slunovratu. V některých krajích chodí tam děti dům od domu o Sylvestru nebo na Nový rok se zeleným keřem jmélovým a sbírají drobné dárky — asi jako naši koledníci. Dárky ty tu a tam mají jméno po jmélí. Snadno nám tu napadne, že jest to změtený zbytek z dob, kdy jmélí bývalo jako vzácný dar podáváno těm, kterým se ho nedostalo při obřadném sbírání a dělení.

Jest pozoruhodno, že u Slovanů jmélí nemá nijakého úkolu v obřadech a pověrách, jež vížíce se k výročním obyčejům lidovým, jeví se ctihodným zůstatkem z dob pradávných. Takový úkol mělo jen na půdě keltické a u těch Germanů, kteří s Kelty sousedili, nebo na území jejich se usadili.

Slib.

Báseň Rudolfa Borta.

(Z knihy: „Výkřiky".)

Dnes to má propuknout, dnes v noci bouřným vzmachem —
již nelze odkládat, se k zemi krčit strachem.

Byl dosud marný stesk a marně vzdychal ret,
pláč v hluchou mizel výš, a spásy nevidět.

Nuž, ne-li po dobrém — vzdor pomoc přinést musí,
již nelze odkládat, tak žíti dál se hnusí.

Když srdcí bezcitných se bídy netkl vzdech,
nechť hřmících strojů v ráz se všude staví běh.

A z oken zářících až cinkot zazní číší,
nechť hudba bouřlivá k nim noční zahřmí tiší, —

to z hrdel sterých hlas, v něm sterých srdcí tep:
„Chceš našich rukou krev, nuž dej nám chléb, dej chléb!"

On prvý složil slib. Ač mlád, byl v čele druhů
a hlavní slovo měl vždy v přátelském tom kruhu.

Plán dnešní uzrál v něm, již tomu celý rok,
však stále odkládán byl rozhodný ten krok.

A zatím v bílou síň si ženu uved' mladou —
a brzy v kolébku i smavé děcko kladou.

Byl šťasten doma jen, zde zapomínal běd,
však mimo domov hněv jej starý stále hnět.

Dvě duše žily v něm, dvě srdce v prsou bila
a v boji urputném trvale zápolila.

Hlas prvý hnal jej ven a volal k němu: v před!
hlas druhý zdržoval a táh' jej zase zpět.

Až prvý zvítězil, dál nelze žíti v muce,
a k dílu spasnému si druzi stiskli ruce.

Slib dal, že za všechny se ujme slova tam,
a jaká odpověď — co pak, ví bůh jen sám . . .

*

Teď stojí připraven, jen čeká, spánku moci
až žena podlehne a klid se snese nocí.

Ta duše nevinná! Jí všechno zatajil,
neb věděl, hrozným jí že jeho dnešní cíl.

A ňadra pokojným jak dmula se jí dechem,
div prsa nepukla mu utajeným vzdechem.

A jak to děcko zřel, ten bílý, něžný květ,
div hlasně nevykřik, jen zuby zaťal v ret.

V té chvíli neviděl komínů obrys stmělý,
ni bílé balkóny, jež stromovím se chvěly;

v té chvíli neviděl těch zhublých lící šeď,
ni prosby neslyšel a zpupnou odpověď.

Cit jiný schvátil jej, a celou prochvěl duší —
ten šťastný spících klid mu srdce steskem kruší.

Tak v jiných myšlenkách jen snil a snil a snil —
čas minul smluvený a on tu posud byl . . .

*

V tom náhle jakýs hluk vpad v teskné jeho snění,
směs zvuků nezvyklých, jichž jindy slýchat není.

To nebyl strojů hřmot, jenž v tempu odměřen,
ty zmlkly dřív už v ráz a v prázdno tmí se jen.

A teď to hučí blíž a zas se v dálku ztrácí
a zas jak vichřice když lesem zaburácí.

A jako břitký nůž by teď mu v srdce sáh'
a rukou ledovou kdos jeho hrdlo stáh'.

Chtěl vzkřiknout, klidný vzhled mu spících zamkl ústa,
hluk opět zaleh blíž a víc a více vzrůstá.

Pak chvíli ticho zas. V té náhle hrozný hlas
mu v nitru zabouřil jak druhů z dáli vzkaz:

„Tys druhy opustil, tys k zápasu je vzrušil,
však v chvíli rozhodné svou přísahu jsi zrušil.

Tys otce vyštval ven z jich rodin nebohých,
a když je vésti máš, proč nechceš znáti jich?

Teď zápas prohrán již, tvou hlavu stíhá kletba,
již v očích soudruhů tvé zrady plodí setba.

Slyš, tvé to dílo jest!“ — a výstřel zazněl v ráz,
a tělem chvějícím mu ostrý projel mráz.

Pak nachem vzplála líc, zrak ještě přelet spící,
a oknem postava se v prázdno mihla tmící.

Tam v dáli zmíral hluk, ba téměř ztichl již,
teď znovu vybuchl a bouří blíž a blíž.

Zas výstřel rachotí, — slyš, za ním druhý, třetí, — —
pak ticho — hrobu dech jak vál by stromů spletí.

A z rána bílý dům když nový vítal den,
mužova mrtvá líc zapadla v ženin sen . . .

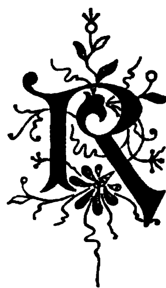

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

VII.

Rychlík do Marseille stál připraven v nádraží, kde pobíhali konduktoři, zřízenci a úředníci nádražní v kouři a hluku. Před otevřenými dvířkami přecházeli cestující v dlouhých pláštích. Hraběnka Martinová a paní Marmetová seděly již ve svém voze, pod přihrádkami, plnými zavazadel; vedle nich ležely různé časopisy. Choulette nepřicházel a paní Martinová již ho nečekala. Však slíbil přece, že dostaví se na nádraží. Učinil všechny přípravy k odjezdu a přijal od nakladatele honorář za svou poslední knihu. Pavel Vence uvedl ho jednoho večera k hraběnce Martinové. Choulette choval se jemně, dvorně, byl pln duchaplné veselosti a naivní radosti. Od té doby hraběnka těšila se, že se pobaví na cestě s člověkem tak geniálním, originelním, malebně ohyzdným, zábavně bláznivým, se starým ztraceným dítětem, plným neřestí skutečných i nevinných. Dveře se zavřely, již ho nečekala. Neměla přece spoléhati na tuto duši, nestálou a toulavou! Ve chvíli, kdy stroj počal vyrážeti chraplavý sípot, paní Marmetová, jež dívala se okénkem, klidně pravila:

„Zdá se mi, že jest zde pan Choulette.“

Ubíral se perronem, kulhaje, klobouk maje dozadu naražený na lysé lbi, vousy zanedbané, a vlékl za sebou starý tlumok. Vypadal téměř hrozně. Přece však, přes věk padesáti let, měl vzezření mladické; tak jasné byly jeho modré oči, tak smělý výraz jeho sežloutlé tváře a tak svěže ovívala tohoto starého sešlého muže věčná mladost básníka a umělce! Spatřivši ho, litovala Tereza, že získala si společníka tak podivného. Šel, vrhaje do každého vozu prudký pohled, jenž stával se pomalu mrzutým a nedůvěřivým. Ale došed k vozu, kde seděly obě dámy, a poznav paní Martinovou, usmál se tak pěkně a pozdravil ji hlasem tak lahodným a lichotivým, že nezůstalo na něm již nic z divokého tuláka, bloudícího po perronu, nic než starý vak, jejž táhl za sebou. Uložil ho do síťové přihrádky s nesmírnou pečlivostí, mezi uhlazená zavazadla dam, od nichž křiklavě se odrážel. Tu se ukázalo, že tlumok byl krvavě rudý, poházený žlutými květy. Velice nenuceně pochvaloval paní Martinové dlouhý anglický plášť, barvy světle hnědé.

„Odpusťte, dámy,“ dodal. „Obávám se, že jsem se opozdil. Byl jsem však ráno v šest hodin na mši u sv. Severina, v kapli panny Marie, pod těmi hezkými, absurdními pilíři.“

„Jste tedy dnes zbožný?“ otázala se paní Martinová. A ptala se, vzal-li s sebou provaz, příslušný řádu, jejž založil.

Obličej jeho zvážněl a posmutněl.

„Obávám se velice, madame, že p. Pavel Vence o tomto předmětu vám namluvil nesmyslné lži. Doneslo se mi, že vypravuje v salonech, že šňůra má jest šňůrou od zvonce a ještě od jakého zvonce! Zoufal bych si, kdyby někdo mohl věřiti pomluvě tak ohavné. Má šňůra, madame, jest šňůra symbolická. Jest znázorněna obyčejným provázkem, jejž nosíme pod svým oděvem, když dříve člověk velice chudobný byl se ho dotekl, na znamení, že chudoba jest svatá a že spasí svět. Dobro jest jedině v chudobě. Od té doby, co jsem dostal honorář za svou poslední sbírku básní, cítím, že jsem nespravedlivý a krutý. Vzal jsem s sebou ve svém vaku několik těchto mystických šňůrek."

A ukazuje prstem na hrozný vak krvavé barvy, dodal:

„Vložil jsem tam také díla pana de Maistre, košile a jiné věci."

Paní Martinová pozvedla oči poněkud uděšené, ale dobrá paní Marmetová zachovala svůj obvyklý klid.

Zatím co vlak pohyboval se ošklivými, smutnými předměstími, vyňal Choulette z kapsy staré pouzdro, v němž jal se hledati. Spisovatel, ukrytý pod dobrodruhem, zjevoval se. Choulette byl pedantickým milovníkem jakýchkoliv papírů, nechtěl však, aby to bylo zjevno. Přesvědčil se, že neztratil ani útržku z různých papírků, na něž v kavárnách zaznamenával si své básnické myšlenky, ani žádného z tuctu lichotivých dopisů, jež, špinavé, potřísněné, ve všech záhybech už rozpadlé, stále nosil u sebe, jsa ochoten, čísti je všem nahodivším se společníkům při svitu lucerny. Přesvědčiv se tedy, že nic neztratil, vyňal z pouzdra dopis, složený v otevřené obálce. Dlouho kýval jím s výrazem tajemným, pak podal jej hraběnce Martinové. Bylo to odporučení, jež markýza z Rieu dala mu k jedné princezně z královského domu francouzského, velice blízké příbuzné vévody z Chambordu, jež, ovdovělá a stará, žila v ústraní blíže Florencie. Těšil se chvíli z effektu, jejž předpokládal, a pravil pak, že navštíví snad tuto princeznu, která jest žena dobrá a nábožná.

„Skutečná vznešená dáma," dodal, „jež vznešenost a skvělost svou nedává na jevo šaty a klobouky. Nosí košili šest neděl, někdy i déle. Šlechtici jejího průvodu viděli u ní bílé, velmi špinavé punčochy, jež spadaly jí na paty. Cnosti velikých královen v ní ožily. Ó, ty špinavé punčochy, jaká v nich sláva skutečná!"

Schoval zas psaní do pouzdra. Pak vyzbrojiv se nožem s rohovou střemkou, jal se dlabati špičkou hlavu, zhruba vysekanou na jeho holi. A ihned jal se sám chváliti svou práci:

„Vyznám se ve všech řemeslech žebráků a tuláků. Dovedu otevříti zámek hřebíkem a vyřezávati ze dřeva věci špatným zavírákem."

Hlava na holi počala se rýsovati zřetelněji. Byla to hubená tvář plačící ženy. Choulette chtěl vyjádřiti v ní lidskou bídu. Však nikoliv bídu prostou a dojemnou, jak ji cítili lidé dřívější, lidé světa polo dobrého, polo krutého, nýbrž chtěl znázorniti bídu ohyzdnou a líčenou, jak utvořila ji svobodomyslná buržoasie a vlastenecké vojsko, vzniknuvší z Revoluce francouzské. Dle jeho náhledu nynější vláda byla jen pokrytectví a krutost. Militarism budil v něm hrůzu.

„Kasárny jsou ohavný vynález moderní doby. Vznik jich spadá až do XVII. století. Před tím byly jen pěkné strážnice, kde žoldnéři hráli

v karty a vypravovali pohádky o Meluzině. Ludvík XIV. byl předchůdce Konventu a Bonaparta. Ale zlo dostoupilo své výše strašlivým zařízením všeobecné branné povinnosti. Ve věku, jemuž se říkalo barbarský, města a knížata svěřovali svou obranu najatým žoldnéřům, již vedli pak válku zkušeně a moudře. Ve veliké bitvě nepadlo často více než pět nebo šest lidí. A šli-li rytíři do boje, nebyli aspoň k tomu nuceni; dávali se zabíjeti pro svou zábavu. V době sv. Ludvíka nikoho nenapadlo, aby poslal do boje člověka nadaného a učeného. Nikdo také neodtrhl rolníka od jeho hroudy, aby zařadil ho do vojska. Dnes ukládá se ubohému sedlákovi povinnost, aby byl vojínem. Jest vypovězen z domku svého, jenž pokojně dřímá v klidu vonného večera, vyhnán z bujných lučin, kde pasou se krávy, z polí, z lesů rodných. Poslouchá, poněvadž jest ovládán strachem a poněvadž jest nejmírnější, nejlepší ze všech domácích zvířat. Jsme vojíny ve Francii a jsme občany! Býti občanem jest také pěkná příčina k hrdosti! Pro chudé značí to, aby podporovali bohaté v jejich vládě a lenivosti. Musí pracovati k tomu účelu pod zákonem rovnosti, jenž zapovídá bohatým jako chudým, aby nespali pod mosty, nežebrali po ulicích a nekradli chleba. Je to jedno z dobrodiní Revoluce. Poněvadž tato revoluce byla způsobena blázny a hlupáky ku prospěchu dobyvatelů národního majetku a poněvadž vedla vlastně jen k obohacení prohnaných sedláků a lichvářských měšťáků, povznesla pod jménem rovnosti jen vládu bohatství. Vydala Francii peněžníkům, již po celé století ji hubí. Jsou zde pány. Zdánlivá vláda, skládající se z chuďasů, politování hodných, ošumělých, sešlých, jest vlastně ve službě peněžníků. Od sta let v této otrávené zemi, kdo miluje chudé, jest pokládán za zrádce na společnosti. A kdo řekne, že jsou ubožáky, jest nebezpečný člověk. Udělaly se i zákony proti roztrpčení a soucitu. A co vám zde povídám, nesmělo by se vytisknout!"

Choulette se rozčiloval, mával nožem, zatím co kolem míjela klidná krajina s hnědými poli, s temnými chomáči opadaných stromů a se záclonami topolů na březích stříbrných řek.

Pohlížel s pohnutím na hlavu, vyřezanou na holi.

„To jsi ty, ubohá Lidskosti," pravil, „hubená a plačící, otupělá hanbou a bídou, jak učinili tě tví páni, voják a boháč!"

Dobrá paní Marmetová, jejíž synovec byl setníkem u dělostřelectva, byla uražena prudkostí, jíž Choulette útočil na armádu. Paní Martinová viděla v tom jen zábavnou fantasii. Myšlenky Choulettovy ji neděsily. Nebála se ničeho. Ale pokládala náhledy jeho za poněkud absurdní; nevěřilať, že minulost byla by kdy bývala lepší než přítomnost.

„Myslím, pane Choulette, že lidé byli vždy stejní: sobečtí, krutí, lakomí a bezcitní. Myslím, že zákony a mravy vždy byly tvrdy vůči nešťastným."

Mezi La Roche a Dijonem snídali v restauračním voze, a dámy nechaly tam pak Chouletta samotného s jeho dýmkou, se skleničkou benediktinky a s pohněvanou duší.

Paní Marmetová jala se s pokojnou něžností hovořiti o svém zesnulém choti. Oženil se s ní z lásky. Psal na ni překrásné básně, jež si schovala a jichž neukázala nikomu. Byl velice čilý a veselý. Nikdo nebyl by ho poznal, kdo viděl jej později unaveného prací a ochablého chorobou. Studoval do posledního okamžiku. Nemoha už ani ležeti, trávil

noci v křesle, před stolkem se svými knihami. Ještě dvě hodiny před smrtí pokoušel se čísti. Byl srdečný a dobrý. I v nemoci uchoval si svou něžnost a laskavost.

Paní Martinová, nevědouc jak jinak, odpověděla všeobecnou frásí:

„Zažila jste dlouhá léta štěstí a uchováte si na ně upomínku; je to úděl velice krásný!“

Ale dobrá paní Marmetová povzdychla, mrak přeletěl přes její klidné čelo.

„Ano,“ pravila, „Ludvík byl nejlepší člověk a nejlepší manžel. Však dělal mě přece velmi nešťastnou. Měl jedinou chybu a trpěla jsem jí krutě. Byl žárliv. On, tak dobrý, tak něžný, tak šlechetný, touto strašnou vášní stával se nespravedlivým, tyranským a krutým. Ujišťuji vás, že mé chování nedávalo mu žádné příčiny k podezřívání. Nebyla jsem koketní. Ale byla jsem mladá, svěží; byla jsem pokládána skoro za hezkou. To stačilo. Nesměla jsem sama vycházeti na ulici, nesměla jsem v jeho nepřítomnosti přijímati návštěv. Byli-li jsme spolu v plesu, třásla jsem se předem už před scénami, jimiž obmyslí mne při zpáteční cestě ve voze.“

A dobrá paní Marmetová dodala s povzdechem:

„Pravda, tančívala jsem ráda. Ale musila jsem se toho zříci. Trpěl tím příliš.“

Paní Martinová netajila svého údivu. Představovala si Marmeta vždy jako starého pána, bojácného a roztržitého, poněkud směšného vedle své ženy, tlusté, bílé a klidné, a vedle kostry etruského vojína s bronzovou přílbicí. Ale dobrá vdova jí svěřila, že ve věku padesáti pěti let, když jí bylo padesát tři, byl Ludvík právě tak žárliv jako v prvních dnech manželství.

Tereza přemítala, že Robert nikdy ji nemučil žárlivostí. Byla to známka taktu a důvěry, anebo nebyla láska jeho dosti silna na vznik žárlivosti? Nevěděla a nechtěla to zvěděti. Byla by musila probírati se ve schránkách duše, jichž nechtěla otevříti.

Bezděky zašeptala:

„Chceme býti milovány; a miluje-li nás někdo, mučí nás, nebo nudí.“

Den skončil se čtením a sněním. Choulette už se neobjevil. Noc pomalu pokrývala šedým závojem morušové stromy v Dauphiné. Paní Marmetová usnula spánkem klidným, spočívajíc jaksi na sobě samé jako na hromadě podušek. Tereza patřila na ni a myslila si:

„Jest šťastná, poněvadž může ráda vzpomínati.“

Smutek noci vnikl jí do srdce. A když měsíc vynořil se nad olivové háje, rozlévaje modravé světlo na planiny a návrší, tu Tereza, v krajině, kde vše hovořilo o klidu a zapomnění, kde nic nemluvilo k ní o ní samé, jala se želeti Sekvany, Vítězného oblouku a Lesíku boulońského, kde i stromy a kameny ji znaly.

Náhle vrhl se do vozu Choulette s potměšilou prudkostí. Ozbrojený holí, tvář a hlavu maje zahalenu v rudý šat, vzbudil v ní skoro strach. A to chtěl. Jeho divoké vzezření a jeho prudké výbuchy byly vždy dobře nastudovány. Jsa stále zaměstnán dětinskými a bizarními effekty, liboval si v tom, když se ho druzí děsili. Sám byl náchylen k hrůze a těšilo ho, mohl-li vnuknouti jiným zděšení, jaké sám pociťoval. Před chvílí,

když, kouře dýmku, sám a sám procházel se chodbou, pocítil náhle při pohledu na měsíc honící se s mraky, bezdůvodnou, dětinskou bázeň, jež vzrušila jeho vznětlivou a dojmům přístupnou duši. Přišel, aby se uklidnil u hraběnky Martinové.

„Arles," pravil, „znáte Arles? Jest to ryzí krása! Viděl jsem v klášteře sv. Trofima holuby, usedající na ramena soch, a viděl jsem šedé ještěřičky vyhřívající se na slunci na sarkofágách. Hroby leží nyní po obou stranách cesty vedoucí ke kostelu. Mají tvar kádě a slouží nešťastníkům v noci za lože. Jednoho večera procházeli jsme se tam s Pavlem Arènem a spatřili jsme dobrou stařenu, jež kladla suché byliny do hrobu antické panny, která zemřela v den své svatby. Přáli jsme jí dobré noci. Odvětila: „Dejž bůh! Ale zlý osud tomu chce, že tento hrob otevřen jest směrem, kudy přichází ostrý vítr severozápadní. Kdyby otvor byl na druhé straně, ležela bych jako královna Johanna."

Tereza neodpověděla. Usnula. A Choulette chvěl se v nočním chladu, boje se smrti.

VIII.

Ve svém anglickém vozíku, jejž sama řídila, odvezla miss Bellová z nádraží Florenckého hraběnku Martinovou a paní Marmetovou do svého domu ve Fiesole, jenž, růžový a věnčený sloupovím, díval se s návrší na rozkošné město. Komorná následovala se zavazadly. Chouletta, ubytovaného péčí miss Bellové u vdovy kostelníka ve stínu kathedrály, očekávaly až k obědu.

Ošklivá a roztomilá, s krátce sestřiženými vlasy, v mužském kabátku a s mužskou košilí na svých chlapeckých ňadrech, téměř graciósní ve své útlosti, vítala básnířka přítelkyně francouzské v obydlí, v němž zrcadlila se nesmírná vybroušenost a něžnost jejího vkusu.

Na zdech salonu panny sienské, bledé, s dlouhýma rukama, klidně trůnily uprostřed andělů, patriarchů a svatých. Na podstavci stála Magdaléna, oděná svými vlasy, pak jakási žebračka ze silnice v Pistoji, děsivá hubeností a stářím, osmáhlá sluncem a sněhem, již napodobil v hlíně s děsnou a dojemnou věrností jakýsi neznámý předchůdce Donatella.

A všude znak miss Bellové: zvony a zvonečky. Největší visely v rozích pokoje; jiné, dotýkajíce se, tvořily řetěz dole kolem zdí. Ještě menší vinuly se kolem říms. Zvonky stály na krbu, na podstavcích, na skříních. Zvláštní schránky byly naplněny zvonky stříbrnými a zlacenými. Veliké bronzové zvony, zdobené lilií florentinskou, zvonky renaissanční v podobě dámy, mající širokou, na bocích vydmutou suknici, zvonky zádušní, okrášlené slzami a kostmi, zvonky prolamované, pokryté symbolickými zvířaty a listy, jimiž zvonili v kostelích za dob sv. Ludvíka, stolní zvonečky ze XVII. stol., na nichž místo rukověti byla soška, ploché a jasné zvonce krav z údolí Rytli, zvonky indické, z nichž vyluzuje se zvuk měkce jelením parohem, zvonky čínské tvaru cylindrového; zvonky ze všech zemí a ze všech dob sešly se zde na kouzelné vyzvání malé miss Bellové.

„Prohlížíte si mé mluvící znaky," pravila k paní Martinové. „Myslím si, že všem těmto jmenovkyním mým se zde líbí, a nedivila bych se tomu příliš, kdyby jednoho dne daly se společně do zpěvu. Však nesmíme obdivovati se jim všem stejně. Chválu nejvyšší nutno vzdáti zde této."

Udeřila prstem o zasmušilý, prostý zvonek, jenž vydal ostrý zvuk.

„Tento zvonek," pokračovala, „jest svatá památka z pátého století. Jest to duševní dítě sv. Paulina z Nole, jenž první nechal nebe pěti nad námi. Záhy ukážu vám vedle něho zvonek florentinský, královnu všech zvonků. Přijde záhy. Ale nudím vás, miláčku, s těmi titěrkami. A nudím také dobrou paní Marmetovou. Promiňte!"

Zavedla je do jejich pokojů.

Za hodinu paní Martinová, osvěžená, občerstvená, oděná hedvábným domácím šatem s krajkami, sešla na terassu, kde očekávala ji miss Bellová.

Vlhký vzduch, vlahý sluncem ještě slabým a již blahodárným, dýchal vzrušenou jarní něhou. Tereza, opírajíc se o zábradlí, vpíjela zrakem světlo. U nohou jejích zvedaly se temné cypřiše, a olivové stromy trousily se po svahu. V pozadí údolí, Florencie rozkládala své dómy, své věže a množství rudých střech, mezi nimiž neurčitě jen vlnil se tok Arna. V pozadí modraly se pahorky.

Tereza stopovala v oblacích formy, které jí unikaly.

Po chvíli mlčení kynula miss Bellová rukou směrem k obzoru:

„Miláčku, nemohu to říci a nedovedu to říci. Ale dívejte se, dívejte se ještě. Tento pohled jest jediný na světě. Nikde jinde není příroda tak subtilní, elegantní a jemná. Bůh, jenž stvořil pahorky kolem Florencie, byl umělcem. Oh! Byl rytcem, sochařem a malířem, byl to Florenčan. Učinil jen toto na světě! Ostatní stvořila ruka méně něžná, méně dokonalá. Tato krajina má krásu starého medalionu nebo vzácné malby. Jest to dokonalé a vybroušené dílo umělecké. A ještě něco jest, nedovedu to říci, nedovedu pochopiti, ale jest skutečné. V této zemi cítím se, a vy ucítíte se též, položivou a polomrtvou, ve stavu velice ušlechtilém, velice smutném a velice sladkém. Dívejte se, dívejte se hodně, poznáte melancholii těchto návrší a ucítíte, jak sladký smutek vznáší se ze země zesnulých."

Slunce sklánělo se k obzoru. Témě návrší pohasínala v stínu, jedno po druhém. Západ zaplál rudým světlem.

Paní Marmetová se zachvěla. Miss Bellová dala přinésti šály a upozornila Francouzky, že večery jsou chladné a nebezpečné.

Náhle se otázala:

„Miláčku, znáte pana Jakuba Dechartra? Nuže, psal mi, že příští týden přijede do Florencie. Těší mě velice, že pan Jakub Dechartre se s vámi setká v našem krásném městě. Doprovodí nás do kostelů a do museí a bude dobrým průvodčím. Rozumí krásným věcem, poněvadž je miluje. Má znamenitý talent sochařský. Jeho sochám a medalionům obdivují se v Anglii ještě víc než ve Francii. Oh, těší mě nesmírně, že pan Dechartre se s vámi setká ve Florencii!" (Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE. 1900.

Kniha XLIV. KVĚTEN. Sešit V.

Z melodií Elysejských.

(Nový cyklus.)

Napsal Jaroslav Vrchlický.

I.

Adam a Eva.

(V ráji.)

Adam.

Tak jsme spolu sami sami . . .
orel krouží nad skalami
z křovin hrdliček zní stesk,
na růžích plá zory lesk.

Eva.

Jistě pouze Bůh je s námi.

Adam.

Zlatem hoří cedrů les,
každý hrot i každý tes
slunné šípy své níž spouští,
lev se ukryl v stinné houští,
cítím, kterak mám tě rád!

Eva.

Lev svou lvici neopouští . . .

Adam.

Za tebou jdu v každém kroku,
dítě, ženo z mého boku
zázraku ty, v rajský luh
jejž mi vykouzlil sám Bůh.

Eva.

A já cítím slzu v oku,
a jsem plna nepokoje . . .

Adam.

O srdce se opři moje!
Co se chvěješ? Bůh je s námi,
spojil zde nás pod palmami,
lásku do srdcí nám vdech,
tisíc tonů, tisíc ech.

Eva.

Což to platno, nejsme sami!

Adam.

Jaký stín tvé zachvěl líce?
Lze být sami ještě více?
Jakých vidin do tenat
padlas' Evo?

Eva.

Tam hleď, had
bez víček má zřítelnice.

Adam.

Kde jest? Pověz.

Eva.

V husté trávě
tam se skrývá, zrakem žhavě
a též šupinami blesk.
V duši mou pad náhlý stesk,
cítím v ňadrech žeh i v hlavě.

Adam.

Had, co je to?

Eva.

Co se plazí . . .

Adam.

Zřel jsem ho — mne posud mrazí, . . .
neměl, praví mi to cit,
svědkem naší lásky být . . .

Eva
(v zamyšlení).

Proč jen cítím, že jsme nazí?

II.

Král Šalomon, královna Belkis, Sulamit, Pastýř.

(Na vinicích Šalomonových.)

Šalomon.

Trub již dozněl hlasný břesk,
cinků zmlkla hudba smavá,
místo nich hrdliček stesk
v loubí, jež nás obetkává,
mírem zní a úkojem!
Volný zrak v dál rozhlédá se,
stísněné však srdce ptá se:
co tě, Belkis, vedlo sem?

Belkis.

Moudrosť tvá i velikost.

Šalomon.

Jsi mi věru vzácný host.
(Podává jí talíř proutěný s fíky, datlemi a hrozny.)
Není libo, jsou jak med;
ne tak asi jak tvůj ret;
zralý fík se v listí skrývá,
zlatým okem datle kývá,
ale sladký hrozen z všech
touží, paní, po tvé pouti
spočinouti na tvých ambrosiických rtech.

Belkis.

Díky — ale snít mne nech!

Šalomon.

O čem, paní?

Belkis.

K čemu lichot?
Moudrostí tvou celý východ
rozléhá se ze všech stran.
Vladař, mudrc, davů pán
s aureolou tajemnou,
králi, stojíš přede mnou.
Tajemství v tvých ňader skrejši
spící, to chci vyrvati:
Rci mi v smyslů závrati:
Co je v světě nejmocnější?
Co nás pouze ukonější
v celé naší podstati?
Je to vlny sklon či vzduch?
je to Iblis, je to Bůh?

Šalomon.

Vnikáš přímo věcí k jádru,
hádanek sta vzbouzíš v ňádru,
jež jsem uspal stokrát již.
Boha nikde nevidíme,
pouze skutky jeho zříme;
kde se výše nebes klene
i tam v hloubi zamlžené
v změti chaluh operlené
kde spí mořská tiš.
Iblise však, paní moje,
dobře v sobě cítíme,
za ním v nové spory, boje
šílenci se řítíme.
Proti Bohu on se zvedá
hlasněj jeví se než Bůh,
stále nový odboj zvedá,
mním on všeho živný duch!

Belkis.

Bůh je pravdou v záři hvězd,
Iblis věčný zápor jest.

Šalomon.

Zápor ovšem — však ten kvasem.
Věříš? — Cosi tajným hlasem
ozve se ti náhle v hrudi,
to tě láká, to tě budí,
kde bys uspán v klidu dlel.
Onen padlý archanděl
volá, bys šel, kam on chtěl,
v plodu fíků v bzuku včel,
v slunce zlaté aureole,
v tom co v jívy snítky holé
zlato tká a stříbra pel.
Boha on je věř mi rub,
věčná touha věčný snub.
Nad ním Bůh v svém majestátě
v červánků i v hvězdném šatě
v serafínu oblacích
byl by v klidu ztrnul, ztich,
ale on jej stále nutí
bránit se, dál činným být,
on je každé tvůrčí hnutí
i kde zdá se šikmo jít,
on je paží v obejmutí,
rtem v polibcích plamenných.

Belkis.

Mými sny se často mih'
avšak, ač šla z něho záře,
jako Bůh on neměl tváře,
za ním zněl jen pustý smích.

Šalomon.

Škrabošku jsem jeho zdvih:
tou je vesmír ve svém žití,
jež se cevami v nás řítí,
věčný var a sklon a zdvih.

Belkis.

Ale to je — starý hřích.

Šalomon.

V cypřišových alejích
slavík zpívá — slyš ten ton!

To je Iblis! To je on!
Jak se loudí, jak se plíží,
láká, volá, k nám se níží,
až v sled ústa k ústům zblíží
až slast sterá srdce stiská,
z očí slzou něhy tryská
v sladkých blaha krůpějích!

Belkis.

Hudba je to přelíbezná,
k hroudě ale spjata jest,
Bůh však této hudby nezná,
jemu zní jen písně hvězd.

Šalomon.

Tož jen k nám jak ve pohádce
v sluch se sklání tiše, sladce
Iblisova čarozvěst.

Belkis.

Kroky za zdí . . .

Šalomon.

Utaj hlas!

Belkis.

Za vinicí . . .

Šalomon.

Zní teď zas!
Ticho . . . poslyš . . .

Belkis.

Co bys řek,
nezní to jak polibek?

Šalomon.

V stromech ztichnul vánku rej,
hovoří cos . . . poslouchej!

(Za zdí vinice se ozvou dva vzdálené, sobě odpovídající hlasy.)

Pastýř.

Jak jsi krásná, moje milá,
líbezná a spanilá,
holubičí zrak a bílá
tvoje šij mne ranila.

Sulamit.

Z lože jsem již v noci vstala
po ulicích těkala,
hlídačů se u bran ptala
na tebe jsem čekala,
ba i svého kroku v mechu
v slzách, vzdechu
pro tebe se lekala!

Pastýř.

Slyším hlas tvůj v stromu stíně,
odhoď pás i šat svůj shoď,
milý chlad je v jilmů klíně,
povstaň z dumy, ke mně pojď!

Sulamit.

Jdu již, jen mne doprovoď!

Pastýř.

Z dálky ještě zní tvůj hlas,
avšak moře vděků, krás,
polem lilií, sedmikrás
vlní se a v kolébání
pod tvým kročejem se sklání.
„Jako smrt je milování . . .“
Ta smrt sladká čeká nás . . .

Sulamit.

Šalomon král v Babyloně
najal strážcům vinici,
tam ve hustých větví cloně
rdí se fíky zrající.
Nech mu ji, ať tam se baví!
Hlava tvoje u mé hlavy
víc je sladší, zářící,
pojď jen, pastýři můj milý,
nebem vzplanul měsíc bílý . . .

Belkis.

Ztichl hlas a kroky zašly . . .

Šalomon.

Teď se jistě spolu našli,
v chvíli sladké, blažící.

Belkis.

Závidím jim . . .

Šalomon
(v snění).

Šťastné děti . . .

Belkis
(v snění).

Již si padli do objetí . . .

Šalomon.

On ji líbá jistě teď . . .

Belkis.

Mezi nimi žádná zeď . . .

Šalomon.

A jest mezi námi? Hleď? . . .
Mlčíš? . . .

Belkis.

Dej ty odpověď! . . .

Šalomon
(vrhne se jí k nohám a ruce po ní vztahuje).

Odpovědi nemám žádné,
vesmíru jen cítím ruch
v sobě vříti, není Bůh,
ani Iblis — Láska vládne!

Belkis.

Po fíku jak tvůj ret sládne!

Šalomon.

A tvé prsy hrozny jsou!

Belkis.

Ticho . . . Opět kolem jdou . . .
(Za zdí vinice kroky a šepty.)

Pastýř.

Holubičí zrak, šíj bílá . . .

Belkis.

Jistě to ti oba jsou . . .

Pastýř
(z dálky).

Jak jsi krásná moje milá! . . .

III.

Moschos a Lydie.

(Večer po letní bouři.)

Moschos.

Jak rosou zperlena je mez!

Lydie.

Křepelka volá pět peněz!

Moschos.

Ó lásko, kde jsi, odpověz!

Lydie.

Sotva že se večer krátí,
čekala jsem na souvrati,
zatím zasmušil se les.

Moschos.

Já jsem vyšel z chaty svojí
v domněnek a citů boji;
duše má se chví a bojí,
ozvi se mi, kde jsi, kdes?

Lydie.

Ó lásko, kde jsi, odpověz!

Moschos.

Ční přímě v šedé mračno tes
a cypřiš jest jak velekněz,
jenž chtěl by spojit duše obě,
hleď, kyne mně a kyne tobě . . .
Jak opojivě voní bez!

Lydie.

Křepelka tluče pět peněz!

Moschos.

Já dím: Kdes, lásko, odpověz!

Lydie.

Marné ptaní, těžké rady!
Jsem-li láska, pak jsem všady,
slyšíš, kterak hučí jez?
Hudbou jeho melodie
naše bouřné vzdechy skryje,
utají náš tichý ples.
Jedině to, drahý, věz:
Nic se ptáti, jen se vzdáti
znamená vše: milovati,
vteřina již všecko schvátí,
blah kdo druhu v náruč kles.
Křepelka dí pět peněz,
můra opouští již vřes,
rozpaků nech a pojď se mnou
v alej jilmů, olší temnou
touhu svou i píseň vnes.
Čekám . . . a již cítím dnes,
sami budem, noc je dlouhá
jak má láska, jak má touha.

Moschos.

Zde jsem, již nás pohřbil les.

Lydie.

A jen z polí zní to z dálky
hudbou naší sladké války
v retů, údů, srdcí ples
— křepelčiných pět peněz!

IV.

Echo za Narcissem odcházejícím.

Echo.

Utajena ve svých skalách
zřela jsem tě nad vodou,
skalní drozd co v sladkých škálách
opájel hvozd lahodou.
Cos tam dělal pod večer,
zakletá já v svojí sudbu
slyšela jsem pouze hudbu
sfer.

V Heliem kraj zatopený,
jenž se nížil v moře hloub,
na bílé jsem zřela pěny,
na červánků žhavý sloup.
V jisker výheň pěnou hrál,
opál hodil do leknínu,
chvěl se v jasu a pak v stínu
splál.

Jedna divá labuť táhla
na sever a zpívala;
to prý značí smrt — já znáhla
za ní jsem se dívala,
v tom tys na břehu se mih,
k zrcadlu té lesní vláhy
sklonil jsi se celý nahý,
tich.

Skláněl jsi se víc a více . . .
Cos tam jenom vidět chtěl?
Zlatem tkané svoje kštice
a svých údů sněžný běl?

Či chtěl's zmámen tíží snů
nymfu k sobě v objímání
strhnout, vnořiti se za ní
k dnu?

Viděla jsem tebe z dáli,
stepilost tvou a tvůj vzrůst,
ale, spjaté v žernov skály,
slovo nevyšlo z mých úst.
Ve vodě jsi hledal, nah,
všecky vděky svého těla
a já vzdychnout neuměla . . .
Ach!

Odcházels tak uklidněný,
vlastní krásou nadšený,
necítils mé srdce ženy,
plné sladké ozvěny.
Zpívals, až tvůj mladý hlas
zvlnil dávno spící lesy,
ozvuk můj se slabě kdesi
třás.

Odcházel's a nevším sobě,
co vše echo chytit můž;
hrdý, sličný v mládí době
vůči slabé ženě muž
odešels. Kol klid a šer,
jen já zakleta v svou sudbu
slyším z dálky pouze hudbu
sfer.

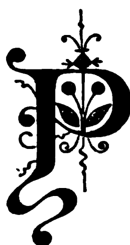

Rok na vsi.

Leden.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Nový rok.

Poslední chvíle roku!

V záři žárovek, v šumoření planých hovorů a násilně k životu se řítící nudy, v jeku činellové hudby a bouři do sebe vrážejících sklenic, bláznivě, jak ve smrtelných křečích zmítající sebou šašek, dochrchlává svůj starý rok schvácený měšťák — — podnícený vínem, otupený pivem, v rozčilující vůni horkého punče blábole na smrt unavené svoje výkřiky.

Jak rozdivočelé roje skučí městské hospody, čekající na hodinu poslední, aby v ropotu a řvaní bezedných dnes hrdel ďáblu naposled ještě zasvětily zbývající část už beztak dost kratičkého roku.

Ku svému cíli dobíhají ručičky času, prázdný huk roste v potrhlý vzruch ničím posedlého množství, plné sklenice znovu plní stoly, pravice rozčileně zabíhají k hodinkám; blízkost všemi všude stejně očekávaného okamžiku přepíná už roztřesené nervy, v očích se nítí podvržený jakýsi oheň nadšení.

Pojednou odkudsi z kouta dutě zablučely rány plechu.

Padla.

S dvanáctou zabouřil sálem marš.

Kde kdo povstává se svých sedadel, vlní se sál, opilou bouří, v lomozu jak na povel do sebe sražených sklenic burácí dav. Lidé jak blínem napaření potácejí se od stolu k stolu, chlýstají nápoji, podávají si pitvorně ruce a ohýbajíce hřbety s nasládlým úsměvem dobře krmeného tvorstva odříkávají stále jedny a tytéž frase jak hrající si děcka, když křičí: jedna, dvě, tři — my jsme bratři. — —

A než kapella dohrála svůj stupidní marš, množství zas sedí, výbuchem poslední bouře jako vysílené, očekáváním dvanácté hodiny jak zmalátnělé — nuceně se usmívá, nuceně se baví a přetržený hovor násilně zas vrací v starý proud. A ruka novými doušky k novému životu křísí zmrtvělou krev.

Brzy po hodině půlnoční rozlévají se podnapilé, poslední nocí roku rozhýřené davy do ulic, ulicemi do kaváren, a teprv když mlaďoučký, úsměvný Rok poprvé se hlásí k bílému dni — do prachových peřin klesá a těžkým mátožným snům se svěřuje rozďáblená mysl měšťáka —

Dechem volným, dechem zdravým — pravidelně jako vždy, tak i tuto noc oddechuje skrytá dědinka.

Je krásná, tichá — tichounká noc. V přísném, až mrazivě klidném jejím míru tiše nebem pluje úplněk a milou září svého světla polévá jak nakupené rovy do dálky se stroucí vlny zasněžené krajinky. Ledy na vodách svítí v tisícerých odrazech hvězd, táhlou, černě podbarvenou nohou obchůzku svou počíná po bílém návsí sám a sám se ubírající ponocný. Habrůvka šumí družným, šelestivým, ledva slyšitelným dechem podřimující osady, švarcvaldky v jizbách odbíjejí určený jim počet úderů — — — I hospoda oněměla v poslední večer loučícího se roku, a v tabulkách k jihu obrácených oken místo mrkavého světla lampiček blýští se bílý plamen odraženého měsíce.

Z dálky, daleké dálky, přes lesy a rokle strání sladce se nese smutná píseň venkovské muziky — — „Moravo, Moravo, Moravičko milá!“ — To v Borové loučí se s rokem starým a hudbou vítají Nový rok!

Jemně, unyle nesou se vzdálené ty zvuky a měkkounce jak pěna zapadají v bílou, nekonečnou noc.

A zas ticho. Dědinka spí — v přísném tichu mrazivé noci nepohne sebou ani větříček.

Plane na obloze bílý oheň, hoří hvězdy, drobnými jiskřičkami na potoce blýská běloučká, jak krajkami zdobená, ledová tříšť.

Noc se nese k půlnočnímu svému zrání.

Pojednou od Křovan němou nocí přes kopce až sem se rozplakala osamělá křídlovka. Jak opuštěná zalkala vysokou, bolestně zaškrcenou jakousi notou a rychle zas umlkla jako utajený vzdech.

Jaká snivá, básnická to duše do spícího kraje v poslední noc roku vyslala svůj loučící se sten?

Tiše a nepozorovaně, jakoby se nic zvláštního vlastně nedělo (a také nedělo) — doběhl zatím starý Rok a zastaviv se na vteřinu u svého cíle, rychle a mlčky odevzdal vládu odtud běžícímu Roku novému. Ti červi, dole v klínu údolí pohřížení ve svoje snění, neměli ani tušení, že setina celého věku se v tu chvíli snesla do věčné tmy jak vločka poletujícího sněhu, když sletí s nebeských výšek a úbělem svým pokryje už beztak dost zasněženou zemi. —

Úsvit roku nového!

Do spuštěných záclon a uzavřených okenic velkoměstských ložnic malomocně bije bílý den. Jakoby ani nesvítalo — — všechno ještě spí. — Konečně i to mraveniště nakupeného lidstva sebou hýbá a se sebe střásá těžký sen.

Měšťák se probouzí.

Se lží šel spat, se lží vstává — — Tvrdou dlažbou ulic skřípají kola parádních ekypáží, korridory zavánějí jemným dechem čerstvých

kytic, hladké gratulační lístky provází smyslná vůně pačulí. Podřízení hluboce ohýbají svá záda před svými představenými, které pak po celých 364 dní proklínají ráno, v poledne i na večer, když za nimi zapadnou dveře kancelářských žalářů. — Představený milostivě kyne hlavou nad ohnutým hřbetem „blaho-přejícího“ a pohnut až na dno ošemetného svého srdce blahosklonně tiskne ruku svého tahouna, kterého zas uvidí, t. j. kterého zas si všimne až za 364 dní. — — — Listonoši s gratulací prodávají své vtipuprázdné knížky, sluha odříkává dvacetiletou svou formuli a myslí na zpropitné. Jaké to nesmírné bohatství, štěstí, zdraví i dobra se to prolévá dnes všemi ulicemi města! Jak hoří srdce všech, jihnou duše, aby aspoň jednou v roce se jim platu dostalo za prázdná jejich slova! Lhostejný známý gratuluje lhostejnému známému, dlužník ukrutnému věřiteli, věřitel nepořádnému dlužníku, zřízenci sobeckému chefu, chef zlodějským zřízencům — krásnými gratulacemi, vřelými tužbami, upřímnou oddaností, vroucími city — miasmy lásky a pokory kouří se vzduch. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

První den nového roku!

Ze zdravého spánku probouzí se dědina, celá jakási zrůžovělá — prazvláštního turmalinového zbarvení, celá jakási čerstvá a křepká, nadějná, bujná jak ten mladý rok, zalitý růžemi rána.

Chaloupky zakouřily — okny vyhlédají košilaté, umouněné děti.

Školák odříkává holícímu se tatínkovi do „rulettky“ složené blahopřání.

„Štěstí, zdraví, mnohá léta — — —“ drkotá klučisko — ale jak to zní! Div do pláče se nedá a ukončiv, opatrně „lóbá“ taťkovu tvrdou, hnědou pravici, ve které ostrá břitva se zachvívá marně ovládaným pohnutím.

„No, buď jen hodné!“ hladí táta nemytého klučinu a hledá v kapse pěťák. — — — — — —

„Eh, dé mně pokoj s takovéma hlópostima!“ odbývá zas jiný svého Francka, ale to odmítavé trhnutí rukou, ví to Bůh nebeský, víc znamená, než kdyby kluka do náručí chyť a bouřně přitiskl na svá rozhalená prsa. Honem mu strká cosi do malé dlaně, jen aby se ho zbavil — — Ale — Bože, jak se mu dme srdce srdnatou pýchou, co „řeči“ je obsaženo v jediném jeho, třebas němém pohledu! — — — —

Nový rok!

Na slavné mši děvčata jak duchové se svíčkami v rukou překrásným věncem svých úborů ovinula kvítím bohatě vystrojený oltářík a za lahodných zvuků pastorálky kladla výroční svou hřivnu na modlitby za čistotu panenských svých duší. Jaká to byla s kůru hra! Až do tance jim bylo — — a jak se která vždy zatočila a v úklonu křížem se znamenala před oltářem Páně — — těžko bylo si představit obrázku čistší lahody a bezúhonnějšího půvabu, než jak se jevil tu v plachém úklonu moravského děvčete před trůnem Nejvyššího. — — — —

Lidé přejí si šťastného nového roku: „Habe nám všem belo zas dobře a hjiném líp! —“ Pastýř s usmolenou knížkou přechází od domu k domu a vybírá svou celoroční službu. I hutař chodí a do koše skládá koláče, vejce, šrůtky černého masa, do kapsy spouští hotové — dvacítky od sedláků, desítníky od chalupníků, jak kde od nepaměti bývalo už ve zvyku.

A hned po novém roce s novoročním přáním přichází i kominík, černý jak čert směje se bílými zuby do dveří a umouněnou rukou podává svůj veršovaný „wünsch“: Na obrázku smavá rodinka pod vánočním stromkem, po levé sv. Florian z putének zalévá cosi jako ohýnek, po pravé bílý anděl žehná rodině a nade všemi černý kominík, krasavec v plné zbroji i s kartáčem na zádech předkládá pánu domu veršované svoje blahopřání s kalendáříkem:

„Nový rok zas přišel
a s ním známý starý,
on vás neopustí,
zůstane Vám věrný.

On Vám hned slibuje,
že vždy bude dbáti,
aby v kamnech Vašich
oheň mohl pláti. — — —

Atd. atd. — — —

Vám oddaný

František Kulička,
mistr kominický
v Borové u Brna.

Nešťastný básník!

Šťastný pan Kulička!

Čte táta, čte máma, obrázek obdivují děti — — — a kominíkův vzkaz dlouho, snad po celý boží rok zůstane viset někde v ústraní, kam občas zaběhne hospodář a v rychlosti okuláry svými pátrá, na kolikátého že letos připadne ten neb onen slavný den. — — — —

Děvčata s bílým uzlem na zádech nastupují novou službu. Malovanou truhlu odstěhovaly už včera do nového domu, kterému ode dneška říkat budou „náš“. — — —

Rozvahu svého majetku zkřivenými ciframi maluje sedlák — — — Smutná úvaha!

„Pane Bože, toli že teho je?“ — vyvalil Filipek oči na počmáraný arch papíru a zadrbal se za uchem. A to byl nejzámožnější ze zámožných. Jiní snad už ani nečítají — —

Nuž co dělat?! — —

Vzrostlé dluhy života starého přenesou se na čisté stránky roku nového a kára života může se rozjet zas svou drahou dál — — — Už leckterá tak s cesty sjela pod panget. — — — —

Odpoledne dědina na Nový rok už zvykla. Otřel se nějak přes poledne — nikdo už ani nevzpomněl, že Nový rok je. Hospodyně besedují, muži se trousí na sklénku piva, chasa v hospodě o stůl lízká ušpiněnými kartami.

Mařka, Rozára, Anča, Sefka — přemýšlejí o svém novém domově a když večer na lůžko se kladou, končí s povzdechem: „Jak se hale v tý nový službě budu mět! — — — —“

Tak kde kdo už má svůj vůz připravený.

Nuže — s Pánem Bohem, jeďme!

Trpké stáří.

Na den sv. Genovefy.

Bouřlivý den. Běsná, ďábelská to byla noc; mocnými dechy až do rána hvízdaly severní větry, a zkrušeným krajem stále ještě se řítí nové a nové sněhové záplavy, v bílou tmu zahalujíce osmutnělý den. Do výšky zdí vrší se závěje, sténají holé stromy, hukotem chví se v dolinu svinutá dědinka. — — — —

K polednímu mraky se zčistily, ustal sníh, ale větry bijí dál, dolů se střech svíjí se v smrštích poháněný sypký, sněhový prach.

Kdo nemusí, z chaty nevyjde — a kdo vyběhne, rychle zas spěchá v přístřeší.

Děti cestou ze školy kutají se navátým sněhem. Tu do studeného peří svalí se ten, jiný tam, otřepe se jak pomočený pták a zastrčiv přemrzlé ruce hluboko do kapes, uhání kolem šprlení zahrádek po úzkých, hluboko navátým sněhem se rozbíhajících cestičkách domů. Vidět jen hlavy drobných jejich postaviček, jak v klusu potřásají sebou nad liniemi vysokých násypů; tak vysoko kupí se náspy proházeného sněhu.

Hospodáři dřevěných lopat už ani neodkládají — zaváté chodníčky prohazují denně několikrát.

Těžce dědinou po silnici ku předu lezou panské povozy. Kola úpěnlivě skřípají, zarývajíce se až po osy do bílých sněhových spoust. Koně nepokojně trhají zasněženýma ušima a ohryzují zledovatělou oj. Jíní věší se jim na nozdry i víčka, a celé tělo mají jak vápnem zalité.

A zas věčným sněhem hustě třepetá se vzduch. Pod bílou jeho tíží prohýbají se střechy, praská krov; hráběmi trhají bílou peřinu dolů, aby tak nemačkala.

Za dědinou bílo, všude bílo, nahoře i dole, kolkolem široko daleko ta nekonečná, nedohledná, oko omamující světlá dál. Homole kopců bílými vlnami lísají se k sníženému nebi, zmizely táhlé prohyby tratí, zmenšila se údolí, zvýšily chlumy — sněhy rostou do oblak. Stromy už jen jako kulaté kře korunami svými plovou nekonečnou povodní sněhu, nikde zvuku, nikde života — všude, všude jen to hustě třepetající se množství bílých tělísek jak biči pošlehávaných práskajícími zvuky orkánu.

I havrani a tuhé vrány opustili, jindy milou, dnes tak smutnou, o život jim ukládající zimní přírodu. Silnými perutěmi marně zápasí s urputnými útoky větrů a unaveni, ochočeni, šikmým, kolísavým letem směřují v zátiší dvorů a tam vyhladovělí vzteklými zobany rozrážejí zmrzlé hrudky koňských výkalů.

Okna chaloupek jak zalíčená slepě hledí do zimy; jen kudrnatý dým nad zasněženými střechami oddechuje dole pod krovy podřimujícím životem.

U rybníčku, netečny ke všemu tomu, táboří husy. Ospale stojí na jedné, do sněhu zabořené noze, i zobák skryly v peří, splývající s posněženou zemí v jednu, ledva odlišenou běl. — —

Stmívá se.

Zavátým chodníčkem namahavě k rybníčku se kutá do vlňáku zamumlaná Rybářova stařenka.

„Kam idete, stařenko?“ zavolal na ni kmocháček Bláha.

Trhla sebou, vyrušena ze své kutavé chůze a těžkých myšlenek.

„Hale — bela sem hu kostelníka a včil hledám husu.“

Suchý, drásavý kašel přerval její řeč.

„Měla beste se vepotit! Kašlete.“

„A kde bech se vepotila? V tý ledový komoři?“

Kmotr Bláha mrknul okem a zahlédl na svraštělých lících jiskřící se ještě stopy slz.

„Pláčete.“

„Ba pláču. Huž ten život dopláču. Néni dňa, néni hodine hani noce, habech neslzela. Tak sem si svý starý léta nemeslila!“ povzdechla stařenka a malomocně buchla suchou, od dření zkřivenou rukou do sukně. „Dvóm pánům těžko slóžit. Nésu duma hani hu Krištofů, hani hu Rebářů. Tam spím, tam hjím a dělat mosím tam, haji tam. Hani zehřít se nemám kde a hani kdy. Hned mě honijó. Co se našmatlám a naslóžím za celé deň! Dež sem bela mladá, toli sem přeci nezastala, co zastanu včil. A sotva si sednu, huž zas mě ženó do něčeho — — — Zle se mám, milé Mikulášu, zle — — —“ vytřela stařenka svými kotníky maličké své oči. — „Pro husu hať du! A včil! V tem sníhu — husu hledat! Děvčiska tři, statný jak jalovice, a mě staró, šmatlavó babu pošló pro husu — —! V tem nečasu! — — Hííí! — A samy ju ztratile, samy nedbajó — jen sedijó a v teple se hádajó, kerá má delší sukňu! — — A — ách, Bóže na nebi, kdy jen temu bode konec, kdy temu bode konec!? — — A — a — a tudkaj je! Babulka, babulka — haj! To su ráda! Haspoň se nemosím v tem snihu tak máchat — — Haj! No tak s Pánem Bohem, Mikulášu. Haj! — — —“

Stařenka zavolala ještě několikrát na babulku jako na dítě a rozhánějíc se rukou na pravo i na levo, stále do cesty, odšmatlala se za babulkou do pootevřených vrat.

Když zavírala vrata, vtáhla se za ní už noční tma.

Vítr zadul a smetl se střechy k zapadajícím vratům vysokou přehradu sněhu.

Svatí tři králové.

Z šedé oblohy konečně zas vylouplo se stříbrné sluníčko.

Bílo, bělounko všude, na horách i v dolinách, i v hlavě jas, srdce se usmívá.

Ze zámecké zahrady prudce jako bouř vyřítili se hraběnčini vraníci. V řehotu rolniček rozhodili kopyty navátý sníh a svítíce bohatým postrojem, lehce, tichým letem přehnali se dědinou. Za nimi už jen jak sen kmitly sebou malované saně s klenutým zobcem jak labutí krk, plné drahých kožešin a bledých dětí s vychovatelkou.

Po silnici, po kolena zabořeni ve sněhu, kutali se svatí tři králové a jejich Výsost tak tak že ještě v čas uhnula stranou: zastavili se a dlouho hleděli za krásným spřežením v bílou, jiskřící se dál — — — —

Jak i v Písmě stojí psáno — — byli tři.

Ubozí králové — — — —

Jak jim bylo zima! Do uší, do nehtů i zamodralých, tentokrát opravdu nad celým světem posmrkujících nosů.

Nad fialovými obličeji vysoko jim trůnily biskupské, zlatem i stříbrem bohatě poseté čepice, přes tělo přehozené košile smutně větrem plandaly kolem vysokých, černých jejich bot. Jak uboze třímaly zkřehlé jejich ruce vysoké, malovaným papírem oblepené berličky! Místo zlata, kadidla a myrrhy mačkali pod paždím sbalené bundy a černé veličenstvo východu neslo i koš, který nějak divně doplňoval královskou jejich výzdobu.

Nebyli z Habrůvky. Přišli opravdu od Východu, z chudých, hodinu přes pole vzdálených Havranic, od věků to sídla všech a po celém okolí se rozlézajících králů, lišících se od biblických Velmožů pouze tím, že ve svých košíčcích nepřinášeli, ale odnášeli do královských svých sídel různé dárky, jak je kde posbírali na královských svých cestách. — Před dědinou obléknou a za dědinou zase svléknou královské své roucho, navléknou na sebe teplé selské bundy, koruny složí do koše a přes uši stáhnou kudrnaté, divoce vyhlížející beranice, svědčící už nepopěrně o tom, že se přec jenom hlásí k svému pravému, seveřanskému původu.

Bylo na všech vidět, že v mrazu a závějích dokonale poznali královskou psotu a rádi by své těžké povolání zaměnili za sebe skrovnější, ale teplý koutek svých nahrbených chaloupek. — — —

My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví přejeme vám — — —

zpívali u Dóbkova zápraží, a kdo je tak viděl klepající sebou v zimě a podupávající omrzlými nohami o umetenou dlažbu — nemohl se ubránit úsměvu a svrchované jakési soustrasti nad zuboženým stavem nešťastných těchto „králíků“.

Štěstí, zdraví, dlouhá léta,
my jsme k vám přišli z daleka.
Daleka-li cesta vaše?
K Betlému mysl naše — — — —

Posloucháš a s rozkoší sleduješ každý ten zvuk, kterému jsi se učil jako dítě a jehož poesie tě neopouští ani na sklonku nejpozdějších let. Čekáš a už s tajeným jakýmsi vzrušením jsi připraven na to, kdy že bílí králové se obrátí přes rameno za sebe a zavolají své věkopamátné, tolikrát a tolikrát už smíchem provázené oslovení krále třetího:

A co ty tam, černý, vzadu
vystrkuješ na nás bradu — —? — —

A černý, v tváři sazemi vele — vele pomazaný mouřenín třepe se zimou jak v nemoci, neslyší, nedbá ani veliké své důstojnosti a postrkuje berlou soudruhy své před sebe a tlačí se co možná nejdál s černou svojí bradou do teplejší — s rodným jeho podnebím mnohem shodnější podsíňky. A teprv v teplé, rozehřáté síni spouští na celé hrdlo své známé, všem dětem i starým všude stejně a bezpočtukrát už zopakované dvojverší, které přese vši svou mizernost nechce a nechce nikdy a nijak v myslích lidu ztratit na své věčné dojímavé novotě:

Slunce je toho příčina,
že je má tvář opálena — — atd. atd.

Když dozpívali, nakladli koláče do koše, krejcary spustili do plechové pokladničky, poděkovali v královské pokoře a vyhrnuli se zas do mrazu, do sněhu z teploučké síně.

A zas o dům dál, od čísla k číslu, po dědině vzhůru, po dědině dolů — všude roznášeli blesk a třpyt královských svých infulí, nad nimiž děti žasnou a dlouho, dlouho z očí neztrácejí odlesku celého toho neočekávaného, mimosvětského zjevení. — — — — — — — — — —

Jaké jsou to příjemné nyní chvíle u horkého čaje v teplém pokoji! Namodralé stíny vlnivého dýmu z komínu honí se po bělostných peřinách sněhem přikryté zahrádky. Rozcuchané hlavy keřů krčí se v závěje, zeleň smrčků mizí pod pěnami od shora až dolů stékajících sněhových krápníků. Na nebi mráček druží se k mráčku a stále těsněji a těsněji šedými vlnami zavírají v sebe zlatou, prudkou nádheru hořící koule nebes. — — A tu uvnitř v bezpečném útulku zavřených stěn tak bublavě hovoří oheň, jemně piští vlhké dříví — — letí vzpomínky — — — —

Zapadlo slunce za mraky — snivě hledí oko do šedého přítmí potuchlého dne. — První vločky sněhu tichounce snesly se k bílé zemi — — Andělíčci na nebi dali se do draní nebeského peří.

A vzpomínky, vzpomínky jak důvěřivé děti tlačí se stále blíž a blíž. —

Ach, jak příjemně se duši sní v lehoučkém tom kouzlu poletujícího pápeří! Už bez počtu jich visí ve vzduchu, a zapadlé, zalehlé tuchy čistého mládí, jak bělоučké ty mušky tam venku před oknem prohánějících se vloček, hrnou se, letí z daleka, z daleka se blíží k zemi rozlehlým, nekonečným prostorem, opřádajíce mysl v kouzlaplný třpyt podvečerního blouznění. — —

Jací jsme to byli ještě maličcí — a bylo to už tenkrát naposled! Dětství dozrávalo v nás v život. — —

Jak už tomu dávno!

Jizbou šuměl žvatlavý ruch dětských úst, kolem stolu, po stoličkách i na zemi a u kamen v koutě — ze dvora i od sousedů dětí — kamarádů celý houf. Skřípěly nůžky v drobounkých ručkách, pod stolem jen tak „jako pro sebe“ vrčel škádlený pes, prsty jakoby světy lepily a ze všech těch ústřižků a hadrů skládaly důležité, barevné šerpy a nádherné čepice se zlatými bordurami a stříbrnými hvězdami. Družně v kamnech oheň plál, hrkaly ořechy, stranou zelenal se ještě stromek od štědrého večera, otrhaný, oškubaný už jako pometlo — ale stále ještě milý a vzácný vánoční svou lahodou.

Poslední naše hry, poslední snivé úsměvy tichých, s děckem loučících se radostí. — — — — —

Ach, jak příjemně se to duši sní v lehoučkém tom kouzlu poletujícího tam venku pápeří! — Už bez počtu jich visí ve vzduchu a stále nové a nové se ještě ženou s hůry, stále hustěji a hustější a všecky bílé, všecky čisté — čistější ještě než bělоučké ty mušky tam, proháněјící se rozlehlým, nekonečným světa prostorem. — — — — — — — —
— —

Hledí oknem matka — na pohovce dříme otec. Pojednou čímsi probuzen vstává a rozdřímán vzpomíná, že dosud nenapsal jména tří svatých, jejichž živé vzpomínky v královských hadrech putovaly před chvílí od domu k domu v sněhu a slotě, oslavujíce památné dny narození Kristova.

A tatík už nemešká, s vážnou, moudrou tváří béře do ruky včera posvěcenou křídu, staví se ke dveřím v rozkročených valaškách a výrazně s letopočtem nového roku v čele, píše na dveře:

K † M † B.

Kašpar, Melichar, Baltazar — opakuje po tichu za ním matka — a jak tak šeptá význam těch tří slov — zdá se, že i před ní v mžiku přehnalo se celých jejich šedesát let. — — —

Ty vzpomínky!

Kdosi vstupuje do pokoje. Černý hák rachotí v usínajícím krbu.

Vzpomínky nevrací se víc.

A tak bylo teplo v nich!

Než se rok s rokem shledá.

Studie národopisná z východních Čech.

Sepsal dr. Karel V. Adámek.

jednotlivých dobách ročních a o jednotlivých měsících platí různé pranostyky.

Pěkný leden, dobrý rok. Jaký jest leden do zimy, takový jest červenec do horka. Jsou-li v lednu mlhy, bude mokré jaro. Ranní červánky v lednu znamenají bouřky v letě. (Vojtěchov.) Je-li teplo v lednu, sahá bída ke dnu. (Chlum, Blatno.)

Když zima neřádí (= nezuří) v únoru, přijde o velikonoci. Je-li únor mírný, bude březen krutý. Jaký únor, takový srpen. (Vojtěchov.) Když únor vodu spustí, v led ji březen zhustí. (Blatno, Svratouch.) Kdyby únor měl takovou moc jako leden, tak by tele v krávě zamrzlo. (Svratouch.) Únor bílý pole sílí. Lehne-li v lednu kočka na výsluní, zaleze v dubnu opět za kamna. (Svratouch, Kladno.) Když tě komár v únoru za uchem zašimrá, poběhneš v březnu ke kamnům s ušima. Je-li únor mírný ve své moci, březnu připílí se mrazy v noci. (Svratouch.)

Březen, za kamna vlezem; duben, ještě tam budem; květen, půjdem od kamen dál. (Vojtěchov, Holetín, Rataje u Hlinska.) Sníh v březnu nejde osení k duhu. Suchý březen, mokrý duben. Když březen hřmí, květen sněží. Jak prší v březnu, tak i v červnu. Bouřka v březnu klade na dobrý rok. (Vojtěchov.) V březnu vítr fouká ještě z břízy, v srpnu ze strnišť. (Kladno.) V březnu hřmí na teplo a čas. (Blatno.) Kolik mlh v březnu, tolik dešťů do roka. (Herálec.) Když jest v březnu mlha, jsou hojné bouřky. (Chlumětín.)

Pěkný a teplý duben, velká vzácnost. Suchý duben, sedlákova radost. Nestálost a vrtkavost počasí dubnového nikoho nepřekvapí. (Vojtěchov.) Ženská chuť, panská láska a dubnové počasí, to vždy nestálé. (Kladno.) Kolikátého dubna zasadí se stromek, tolikátého roku ponese ovoce. Kvetou-li koncem dubna hodně stromy, bývá hojně ovoce. (Blatno.) Když záhy trn rozkvétá, záhy žito vymetá. Mokrý duben a pak květen chladný, k sýpkám a k senu přístup řádný. (Svratouch.) Dubnový sníh hnojí. (Herálec.) Je-li duben suchý, jest malá naděje na úrodný rok. (Kladno.)

Na jaře věrtel deště, lžíce bláta. Na podzim lžíce deště, věrtel bláta. (Svratouch.) Na jaře korec deště, věrtel bláta. Na podzim věrtel deště, korec bláta. (Chlumětín.) Dělá-li pavouk pavučinu, bude pěkné počasí. (Herálec.) Kvákají-li žáby silně, bude hezky. Když kukačka přilétne, mohou se zahodit boty, protože až se ona nažere zeleného ovsa, bude teplo. (Chlumětín.)

Prší-li na den 1. května, bude velmi úrodný rok. (Chlum.) Chladný máj, v stodole ráj. Chladný a mokrý máj slibuje ovoce i sena dost. Po

suchém květnu přichází mokrý červen. Je-li květen příliš teplý, bývá červen chladný a mokrý. (Vojtěchov.) Zmoknou-li v květnu vlasy, pak rostou hodně. (Herálec, Hlinsko, Svratouch.) Tři májové deště zaplaví celou českou zem. (Herálec.) Studený máj, v stodole ráj. V máji aby hůl pastýři ani neoschla. Chladno a večerní rosy v máji nám hojnost sena dají. (Svratouch.) Když máj vláhy nedá, červen se předá. (Blatno.) Květnová rosa rozzelená luh i háj. (Kladno.) Máj, poženou se kozy dál, trnopuk, s kamen fuk. (Kladno.) Májový sníh, neúrodný rok. (Chlumětín.) V máji má pršeti tak, aby pastýři ani hůl neoschla. (Kladno.) Kdo se meje májovým sněhem, nemá pihy. (Chlumětín.)

Je-li červen studený, sedlák krčí rameny. (Kladno, Chlum, Svratouch.) Vlhký a teplý červen má sedlák rád. Vlhký a teplý červen obohacuje sedláka. (Kladno.)

Co červenec nedovaří, srpen nedopeče. (Kladno, Vojtěchov.) Jaký červenec, takový příští leden. (Vojtěchov.)

Co srpen nedovaří, září nedopeče. Silné rosy v srpnu kladou dobrou pohodu.

Jsou-li dlouhé rampouchy na podzim, bude dlouhý ranní len; jsou-li z jara dlouhé rampouchy, bude dlouhý pozdní len. (Kladno.)

Den zářijový polím neuškodí. (Vojtěchov.)

Teplý říjen, studený únor; studený únor, vlažný leden. Deště v říjnu oznamují příští úrodný rok. (Kladno.) Čím dříve listí opadává, tím úrodnější bude příští rok. (Svratouch.)

Odlétnou-li čápové, vlaštovky a kukačky brzy, lze očekávati brzkou zimu. (Kladno.) Když čečetek nevidětí, hotov se na tuhou zimu. (Svratouch.) Má-li zajíc hodně sádla, bude tuhá zima. Též, roste-li na podzim hodně hub, bude tuhá zima. (Kladno.)

Když jest hodně na lukách peří (rostlina), bývá mnoho sněhu. Když jest mnoho sněhu, bývá mnoho sena. (Chlum.) Rostou-li brzy houby, padá brzy sníh. (Studnice.) Brzy houby, brzy zima; pozdě houby, pozdě zima. (Svratouch.) Když jest v zimě na obloze hodně hvězd, bude hodně sněžit. Spadne-li sníh na tvrdo, dlouho trvat nebude. (Herálec.) Roste den, roste zima. (Kladno.) Je-li mnoho žaludů na podzim, bude mnoho sněhu a zima bude tuhá. (Svratouch.) Je-li v letě moc hub, bude tvrdá zejma. (Rataje.) Je-li na podzim hodně vos nebo rostou-li houby pozdě na podzim, bude tuhá zima. (Herálec.) Léto schranitelka, zima stravitelka. (Kladno.)

Teplý říjen, studený únor. Říjen blýská, zima pliská. (Svratouch.) Mnoho dešťů v říjnu, mnoho větrů v prosinci. (Vojtěchov.)

Opadá-li listí záhy se stromů, bude pěkný podzim a mírná zima. Po teplém podzimu bývá krutá a dlouhá zima. (Vojtěchov.) Prší-li v zimě do sněhu, bude mokré léto. (Herálec.) Divoké husy na odletu, konec i babímu letu. (Kladno, Svratouch.) Je-li hodně jeřabin v podzimu, bude v příštím roce pěkné žito. Když na podzim slepice hodně daleko na strništi chodí zrní sbírat, bude příští rok draho. (Herálec.) Mnoho velikého bodláčí slibuje pěkný podzimek. (Svratouch.)

Jaký listopad, taký budoucí květen. (Vojtěchov.) Hřímá-li v listopadu, bude úrodný rok. (Kladno.) Drží-li se na stromech listí až do

listopadu, přijde tuhá zima. (Vojtěchov.) Když listí se stromů dlouho nepadá, tuhá zima se přikrádá. (Svratouch, Kladno.)

Mírný prosinec, mírná celá zima. (Vojtěchov.) Jitřní jasné a obloha čistá, úroda hojná příští rok jistá. (Svratouch.)

Na pěkné počasí se usuzuje, dělá-li pavouk pavučinu. (Heralec), kvákají-li silně žáby (Chlumětín), vystupuje-li dým rovně vzhůru z komína. (Vojtěchov, Herálec.)

Počasí se změní, když kohouti kokrhají v neobyčejný čas (Kladno), když kohouti hodně kokrhají. (Herálec.) Nízký let vlaštovek oznamuje nečasy. (Chlumětín.) Kouše-li pes trávu nebo krouží-li vlaštovky před domem (Herálec) nebo nad vodou (Chlumětín), nebo když slepice ještě za tmy slézají z řádu (Herálec) nebo perou-li se husy na vodě (Chlum, Vojtěchov), bude toho dne pršet. Také přijde brzy dešť, když žáby vylézají v rybníce na povrch vody (Herálec), nebo když se pes povaluje (Vojtěchov) nebo netopýři brzy z večera lítají (Chlumětín), nebo jde-li kouř z komína dolů a plazí se (Herálec) a když ohnivě slunce zapadá. (Kladno.) Ranní dešť jest jako ženský pláč (brzy přejde). (Hlinsko.) Dešť o sňatku značí štěstí. (Kladno.) Prší-li na svatbu, bude prý v manželství nespokojenost. (Svratka). Když dne 25. března jsou mraky na obloze, prší pak 21. června. (Chlumětín).

Do polí lidé zapichují křížky z kočiček proti krupobití. (Blatno, Vojtěchov). Kde mají v zahradě černobejlí, tam kroupy nepotlukou. (Vortová.) Aby kroupy nepotloukly, vynáší se při krupobití ožehy pod okap stavení. (Svratouch, Herálec, Blatno, Vortova.) Dá-li se ven řeblo a lopata (chlební) nebo spolkne-li někdo tři kroupy, ihned krupobití přestane. (Herálec.) Jakmile začaly kroupy padat, dávali si lidé pod jazyk tři kroupy, aby nepotlouklo. Při bouři dávalo se pod okap pometlo, hřeblo a vidle, by kroupy neuškodily. Zažehnáváním zaháněly se kroupy na lesy. (Chlum.) Ve Vortové nikdy nepotlouklo, když tam ještě žil občan Z., protože prý uměl dobře kroupy zažehnávat. Na kříž zavěšují křížem pometlo s hřeblem. Hospodáři pouštějí špehýrkou třikráte kouř z hromičné svíčky. (Rváčov). Jedna ženská šla — tak povídali ve Vojtěchově — pro vodu do studánky. Tam sekali právě kroupy a povídali si: „Jen na drobno, aby neškodily.“ Než ženská přišla domů, kroupy se začaly sypat. V Blatnu dávají proti kroupám křížem hřeblo, pometlo anebo lopatu chlební.

Jeden hrom pálí a druhý bije, uhodí a nezabí, jiný uhodí a zabije, roztrhne. Jest více druhů hromů. (Blatno.) Na Hromice se světily svíčky, jimiž svítívaly při bouřce. V ten den nikdo nekonal žádné domácí práce, aby hrom neuhodil. Lidé nemetli. (Hamry.) Kdo jest na Hromice nemravný, užije při letních bouřkách mnoho strachu. (Vojtěchov.) Na Hromice nemá se nikdo česati a okna utírati, aby hrom neměl ku člověku moci. (Hamry.)

Proti hromobití byl pokládán ve Stanu netřesk a hromové koření. Aby neuhodilo, dávali v Chlumětíně a Vortové za krov domu uhel z ohně, v němž se pálí sv. oleje na Bílou sobotu. V Holetíně dávali za tím účelem za krov kočičky. Před bouří a při bouři se v Chlumě vykuřovalo,

kočičky svěcené se pálily, bochník chleba se dal, aby neuhodilo do stavení. Z kočiček dělají v Hamrech i jinde křížky a pálí je, rozžehnou hromniční svíčku, pálí věnečky od Božího těla. Ráno na Velký pátek před východem slunce někteří lidé píšou na dvéře u půdy tato slova: „Na veliký Pátek řekl Pán Ježíš: Dokonáno jest.“ To činí (v okolí Trhové Kamenice) proto, aby hrom netloukl do stavení. Když hřmí, rozžehne se hromička, postaví se na okno nebo na stůl. Všichni sednou kolem a modlí se, aby neuhodilo. Vynesou při bouřce všechno náčiní, při pečení chleba u pece potřebné, na hnůj a dají je křížem, aby neuhodilo. (Blatno.)

Z Hamrů znám toto zažehnání proti bouřce: „Ježíš Kristus, král slávy, přišel jest v pokoji † Bůh jest člověkem učiněný † a slovo tělem. Kristus z Marie Panny jest narozený † Kristus trpěl † Kristus ukřižovaný † Kristus umřel † Kristus z mrtvých vstal † Kristus na nebe vstoupil † Kristus zvítězuje † Kristus panuje, Kristus kraluje † Kristus chce nás od vší bouřky a hromobití chrániti † Kristus zde prostředkem (!) skrze ni v pokoji † a slovo tělem jest učiněno † Kristus jest u nás s Marií † zahání protivné duchy † nebo lev z pokolení Juda, kořen Davidův zvítězil † svatý Bože † svatý silný, svatý a nesmrtelný, smiluj se nad námi.“ Pak následovala modlitba Otče náš a Zdrávas Maria.

Když uhodí do stromu, lidé berou si třísku z něho, dají ji za krov nebo nosí ji při sobě, aby do nich nebo do stavení neuhodilo. (Blatno.)

S bleskem padne hromový kámen a zaryje se do země na sedm sáhů. Každého roku vyjde o 1 sáh výše, takže sedmého roku lze jej nalézti. Takový kámen barvy modré a podoby klínové měla jedna žena ve Rváčově, zažehnávala jím všechny nemoci. Kámen ten pak dostal se do Podlejšťan. (Rváčov.) Když uhodí do země, udělá se v tom místě za tři leta hromový kámen, jenž za sedm let sám vyleze. Takový kámen jest dobrý na zažehnávání. (Blatno). Přijde-li se na místo, kam hrom uhodil, za sedm let v tu hodinu, minutu a vteřinu, vyjde ze země černý hromový kámen, jehož se používá při léčení bolestí a rozličných neduhů. (Hamry.)

O brzkém hřmění říká se, že přináší hlad. Bouřky v září zvěstují mnoho sněhu o vánocích. (Kladno.) Při blýskání „nebe se otvírá“. Hrom tluče, blesk zapaluje. Říká se, že posel boží uhodil. Blýská-li se bez hřmění, blýská se na časy. (Hlinsko.) Hromem otřese se země, rostliny dají větší užitek. (Hamry, Rváčov.) Hřímá-li v listopadu, bude dobrý rok. (Svratouch.) Když na jaře poprvé hřmí, chytají lidé kámen nebo třesou stromem, prý oni sesílí. (Hlinsko, Hamry, Vojtěchov, Chlum, Kameničky, Svratka, Stan, Rváčov a j.) Když se ozve hrom v máji, chyť kámen aneb třes stromem, pověra praví, že to tělesné síly dodává. (Kladno.) Na jaře, když ponejprv zahřmí, má se políbit země, aby se člověk nebál, (Blatno, Chlumětín), nebo má se dotknout hlavou třikrát země. (Kladno.) Když jest bouřka na sv. Annu, bude v zejmě mnoho zámětí. (Blatno.) Když lidé utírají na Hromice okna, tak se tato při bouřce třesou a řinčí. (Pláňavy u Blatna, Hamry.) Odkud poprvé přijde z jara bouřka, z té strany přicházejí dešťové. (Kladno.) Moc blesku škodí hrachu. Není také velké blýskání dobré pro leny, protože připálí. (Blatno.) Oheň od blesku

uhasí se jen mlékem. (Herálec.) Když se blejskne, lidé se křižují. (Blatno a j.)

Je-li silný vítr, říká se, že někdo se oběsil. Za rovnodenní větry nelení. (Vojtěchov.) Veliký vítr znamená, že budou nečasy. (Stan.) Meluzíně, když kvílela, dávali za okno mouku. (Vortova.)

Záře značí neúrodu nebo nemoc dobytčí. (Chlum.) Je-li západ slunce ohnivý, budou nečasy (Blatno), větrné počasí. (Chlumětín). Když slunce ohnivě zapadalo, bude pršeti. (Kladno). Zapadá-li slunce do mraků, bude pršet. Zapadá-li slunce jasně, bude čas. Je-li na západě i na východě červeno, bude vítr. (Blatno.) Jsou-li na večer velké červánky, bude vítr. Když slunce na velký pátek vyjde, nad lesem se třese a točí. (Rataje u Hlinska.) Na velký pátek vyskočí slunce při východu třikrát a zase se schová. (Vojtěchov.) Při zatmění slunce na poli neseli. (Chlumětín.) Při zatmění slunce padávala jedovatá ruda, kteráž vodu otravovala. (Chlum.) Přikrývali studně, aby ruda nepadla. (Rváčov.)

Je-li kolem měsíce kruh, bude třetí den změna počasí (Chlumětín, Hamry, Chlum), bude brzy pršet (Blatno, Svratouch), bude špatné počasí. (Rváčov.) Je-li hvězdička blízko měsíčka, je brzy umrlec, nebo hoří. (Kameničky.) Když se vidí poprvé nový měsíc, řekne se třikrát: „Vítám tě, měsíčku nový, aby mne nebolely nohy.“ (Kladno.) Květiny a zeleniny v novu (měsíce) sázené prospívají dobře, ale hlavatici nesejou v novu, rostly by zelí a řepa do květu. (Vortová.) Brambory sázívají se v úplňku. (Chlum.) Když přibývalo měsíce, nechtívali sázet brambory, protože by vyrostly velké natě, ale malé hlízky. (Kladno.) Obilí bylo seto při nově. (Chlum). Hrách, čočku a vůbec kulatiny jest líp set při úplňku, protože více sypou. Když se to seje před úplňkem, bude více slámy a méně zrna. (Holetín.) O měsíci se říkává, že v něm sedí David a hrá na harfu.

Objeví-li se kometa, bude vojna (Chlumětín, Chlum, Blatno, Svratouch), veliký mor (Hamry), válka, neúroda, mor (Rváčov, Kladno), nemoci nakažlivé (Chlum), veliké mokro. (Kladno).

Kdo nejdříve na jaře vidí duhu, bude dlouho živ. (Rváčov.) Na duhu se nemá prstem ukazovat. (Hlinsko.) Říká se též: Duha vodu pije.

Rosa spadne za studena, jest lnům dobrá. Rosou stírají letního času neduhy. (Blatno.)

Říká se: boží den, od božího rána. Nikdy se neříká: boží noc. Rozlišují se hlavně tři části dne: snídaní, vobědem a svačinou (o svačinách). Čas byl určován různě. Obyčejně určuje se dle délky stínu (Rváčov, Svratouch, Holetín, Dědová) nebo dle slunce, v noci dle hvězd. Sedlák postavil se a změřil stín tak, že učinil tři šlápoty a sice tak těsně, že, kde měla prvá šlápota špičku, začal měřit druhou nohou šlápotu další. Byl-li stín dlouhý na tři šlápoty, bylo už poledne. (Blatno.) Dle šlépějí měřili stín postavy v Hamrech a j. Když byl stín na šest šlápot, bylo 9 hodin, když na tři šlápoty, bylo poledne. Když byl hvězdnatý velký vůz na obloze rovně, bylo 11 hodin v noci, když šikmo, bylo půlnoci, když hvězdnaté kosy byly rovně, byla 1 hodina nebo 2 hodiny s půlnoci, když se stočily šikmo, byly 3 hodiny a pak vyšla dennice, tu se již říkalo, že bude den, a vstávalo se. (Holetín.) Dle dennice

určovali čas, a též dle kokrhání kohouta. (Svratouch.) Dle „vozejčka na nebi“ (to jest dle souhvězdí Medvěda) odhadovali čas. Do půlnoci vozejček byl obrácen vojí k západu. Jakmile byl na východ obrácen, to už bylo po půlnoci. Vědělo se, že už bude ke dnímu. (Blatno.) Jinde, na př. v Chlumu a Rváčově, byl určován čas ve dne podle stínu, v noci podle Velkého vozu.

Z dnů byl a dosud je považován za nešťastný den pátek. V pátek se nemá polní práce počínat. (Hamry.) V pátek narozené dítě jest nešťastné. (Svratouch.) Kýchne-li se v pátek, jest smutek; kýchne-li se v sobotu: jsou libánky; ve středu: něco se dozví; ve čtvrtek: má radost. (Kladno.) Kdo se směje v pátek, v neděli pláče. Jaký čas jest v pátek, takový jest v neděli. Jaký jest člověk v pátek, takový jest v neděli. (Blatno.) Sen z pátku na sobotu prý se vyjeví. (Svratouch.) V sobotu po západu slunce nesměla se již konati žádná venkovská práce. (Hamry.) Neděle jest šťastný den.

Rozmanité dny v roce bývaly pokládány za nešťastné. Venkované poznamenávali si takové dny, na př. „Poznamenání v celém roce v každým měsíci pár dnů nešťastných“ (z Blatna) obsahuje: Kdo v následujících dnech se roznemůže, ten z toho sotva vyjde. Jsou to tyto dni: 1., 2., 6., 17., 18. ledna, 8., 16., 17. února, 1., 12., 13., 15. března, 3., 15., 17., 18. dubna, 8., 10., 17., 30. máje, 1., 7. června, 1., 3., 6. července, 1., 3., 18., 20. srpna, 1., 5., 18., 30. září, 13., 18., 30. října, 1., 7., 11. listopadu, dne 1., 6., 12. prosince. Při tom jest k poznamenání: 1. Dítě, které v tyhle dny se narodí, zřídka dlouho při živobytí zůstane, jest nuzné a bídné. 2. Jestli v tyhle dny dva sebe vezmou, rádi sebe zase opouštějí a žijí v nevoli a chudobě. Nemá se v tyhle dny žádná stavba počínati, žádný dobytek kupovati, nemáť to žádného vzniku, tím méně se má co seti neb sázeti. V těchto výše vysazených 42 dnech jest 5 dnů nejnešťastnějších, v kterých se docela cestovat nemá, totiž dne 3. března, dne 18. srpna, dne 1., 2. a 30. září. Při tom jest k poznamenání, že tři dny nanejvýš nešťastny jsou, na den 1. dubna, v který den Jidáš, zrádce Krista Pána, se narodil, na den 1. srpna, na který ďábel z nebe svržen byl, na den 1. prosince, kde Sodoma Komora ohněm a sírou stráveny byly. Který člověk na jeden z těchto tří dnů se narodí, umře zlou smrtí a s těžkem ujde hanby světské a zřídka sestárne.“

Každý člověk má svou planetu. Na jaké planetě jest kdo narozen, té planety způsoby má po celý věk. (Vojtěchov.) Na dobré planetě narozený jest šťastný. (Chlum.) Kdo má planetu vodnáře, má radostnou a veselou mysl; na rybách: dostane nemoc; na panně: bývá jeho čas k odjití ze světa; na váze: má štěstí na cestách; na štíru: bývá bohatý; na kozorožci: nemá nic začínati, „neb jest mu v ten čas všecko nešťastné“. (Blatno.) Na štíru nepočínali jarní práci, nýbrž při planetě býku, panně, lvu. (Stan.) Na štíru, rybách a vodnáři není radno nasazovat husu, nebo set hlavatičné semeno. (Vojtěchov.) Obilí na střelci seté bývá zvěří sežráno. (Chlumětín, Kladno, Vortová.) Brambory na vodnáři sázené jsou vodnaté, nedobré. (Vortova.) Je-li na tři krále větrno, zamíchá se planetami a bude úrodno.

A tu již mohu připojiti několik slov o pranostykách selských.

Není pochyby, že lid selský, většinou prodlévaje podle povolání svého v přírodě, bystře si mnohých zjevů a úkazů v přírodě všímal, zvláště pak povětrnost pozoroval. Není také pochybno, že často opětující se úkazy a pravidelně nastávající události, jimi vyvolané a podmíněné, působily, že v lidu vzniklo a šířilo se určité pravidlo, jež tento vztah vystihovalo. Tak tvořila se řada zkušeností a vzrůstala znalost různých vlivů na povětrnost a zase vlivu povětrnosti samé.

Vedle tohoto pramene byl ještě jiný pramen, z něhož čerpal lid své zkušenosti o těchto poměrech. Byly to tištěné knížky, jež znova a znova byly tištěny a vydávány, na př. „Sedlská pranostyka aneb knjžka o powětřj a správě kterak způsobnost času přes celý rok předzwěděti a poznati se může, rok od roku trwagjcy.“ Základem těchto prací byly různé traktáty hvězdářské, jak na př. v zmíněné knížce „předmluva na pranostyku obecných mudrcův, rok od roku vždycky trvající“ prozrazuje, když uvádí: „Vždy za slušné uznáno bývá, abychom všelijaké pranostyky . . . v známosti hvězd zběhlých, a opatrných mudrcův, . . . za věrnou vejstrahu, neb veselé poselství upřímně přijali.“ „Tato pranostyka bez všeliké pochybnosti od zkušených mudrců skrze dlouhou a jistotnou experyency, skutečného hledání s náramnou pilností sepsána jest.“ Různá vydání knížek takových se liší, některé z nich obsahují zde onde i zásadu a zkušenost z lidového podání přijatou.

Pranostyky bývají veršované. Sloh i uspořádání selských pranostyk, jež dosud mezi lidem kolují, svědčí neklamně, že vzory jejich sáhají o celých několik století nazpět. V citované „Sedlské pranostyce“ (v Jindřichově Hradci tištěné), nejprv se veršuje „kterak způsob a počasy celého roku na vánoce má poznán býti“, nejprv na Boží narození v noci:

Bude-li večer vánoční v noci jasno,
bez větrů, deště, nebuď též tejno,
že ten rok bude vína a ovoce dosti,
co přijmouti sluší s vděčností.
Bude-li mokrý čas s deštěm, větrný,
na obilí, na víno bude neplodný.
Pověje-li vítr od slunce východu,
mříti bude dobytek ze plodu.
Pověje-li vítr od západu,
králové, páni nemocni budou,
od té nemoci musejí všecky mříti.
Smrt nechce žádnému odpustiti.
Jestli vítr z strany světa půlnoční,
raduj se. Rok bude plemenný a ourodný.
Jde-li vítr času tohoto odpoledne,
nemoci divné přijdou, neřesti bídné.

Podobně veršuje se dále: Druhé na vánoce v neděli. Třetí, bude-li narození Božího v pondělí atd. Dále pak se vykládá, kterak počasí celého roku po dvanácti dnech vánočních poznati se mohou:

Slyš dále starých mudrcův umění,
jak počasí znáti máš změnění,
v dolejších znameních, pravím tobě,
mnoho zakládali staří sobě,

z nichž to chtěli gruntovně srozuměti,
jak počasí toho má býti,
protož dvanácti v tom šetřili,
po vánocech pilnosť na ně měli.
Jaké počasí který den bylo,
takové potomně býti mělo
v měsíci k tomu dni náležitém,
což ten pořad světle oznamujem:
Dni vánočnímu leden oddaný,
druhému dni únor jest přičtený,
třetímu březen, čtvrtému duben,
pátému máj, jenž jasný den,
červen přičítají k dnu šestému,
přidávaj červenec sedmému,
osmý den srpen sobě míti chce,
devátý od září jíti nechce,
desátý říjen vždy osobuje,
listopad jedenáctý spravuje,
dvanáctý poslední jest prosinec,
den počasí roku činí konec.

Pak se vykládá o dnech počasních, totiž o těch šesti dnech po dvanácti vánočních dnech, pak o dvanácti měsících v celém roce, tak na př. bude-li v lednu mnoho záře v nové léto, naříkání bude pro války. Na den sv. Vincence blesk slunečný znamená rok ve víně hojný. Jasné slunce na sv. Pavla značí úrodný rok, dešť aneb sníh toho dne padající značí prostřední rok a, bude-li vítr váti, budou na vojnu volati. Svítí-li v únoru slunce o hromicích jasně, budou větší sněhy. O slavnosti všech andělů se stromy štěpují. Vychází-li slunce v masopustní dny, dobře se zdaří osení. Jaký mráz bude na večer a v noci na sv. Matěje, takový bude 40 dní pořád. Kolik mlh v březnu, tolik dešťů v roce. Jsou-li na den Zvěstování P. Marie z rána před dnem světlé a hvězdnaté oblaky, bude příjemný a úrodný rok. V dubnu dešť na den Božího vstoupení ukazuje drahotu v obroku. Jak je slunečno v květnu v den sv. Urbana, hojnost bude vína dobrého.

Při konci máje dub kvésti počíná,
šetř pilně, zdaří-li se jeho květina.
Ten rok přináší vomastku mnoho,
mudrci staří chlubívali se z toho.

Když prší v červnu na sv. Jana, bude čtyry dny pořád ze střech kapat. Jasný čas na Boží tělo znamená dobrý bezpečný kvas. Když v červenci prší na den Navštívení Panny Marie, „tedy povětří pršlavé tak rozmnoží se, až za čtyřiceti dní ustavičně poteče“, a „jsou-li dnové psí pošmourní neveselí, jest se obávati morního nakažení“. V srpnu „na den vzetí Panny Marie do nebe, jasné-li slunce, šetř, prosím, tebe. To jesl u lidu velmi jisté znamení, že vína dobrého bude rozhojnění“. Pěkný čas na sv. Bartoloměje znamená příjemný podzimek. V září na sv. Michala najdou-li se dubové kulky, že mají pavouky, bude zlý rok, jsou-li vnitř pěkné čisté, bude dobré léto, jsou-li vyschlé, bude léto suché. Když v říjnu listí se stromů nechce padati, má studená zima nastati. Utne-li se v lese v listopadu na den Všech svatých tříska a jest uvnitř suchá, bude zima teplá, je-li tříska vlhká, bude zima studená. Přijde-li v prosinci

vánoc vzhůru měsíce, rok dobrý bude, čím blíž měsíce, tím lepší rok bude. Ze zprávy o dni sv. Jakuba vyjímám, že počasí před půldnem čas před vánoci znamená a po půldni čas po vánocích. Bude-li slunečno v den sv. Jakuba, bude tuhá zima; prší-li, bude vlhká teplá zima; bude-li slunce a dešť spolu, tak Bůh dá, naplníš stodolu, neb to mírný rok oznamuje. Po zprávě o počasí v jednotlivých měsících a po zprávě o čtyrech živlech a nadání měsíců jsou v Selské pranostyce kratší oddíly, tak:

Mistr Petr Solinus.
Když slunce šrámy má v jitře a ráno
a pod tím kalný oblak, nebuď ti tejno,
že dešť a bouřlivý ten den bude,
to znamení jistě měj sobě.
Jsou-li oblaky kalný a černý,
půlnočního větru jest znamení.
Ráno jasné slunce, prostřed v světle,
poušti-li paprsky od sebe rychle,
to velký dešť, vítr znamená,
jakž z těchto veršův se srozumívá.

Vypravuje se pak „o světle slunce dvanácti dnů“ a „o větších dvanácti nocí“, tak „o vánoční noci“:

Když v noci vánoční vítr věje,
knížata budou mříti, věz cele.

O „páté noci“:

Doktoři, mistři, lidé učení,
mříti budou, jimž Bůh dal umění.
Od smrti se vymluví(!) ani vyplatí,
po té vůli její předce musejí jíti.

O čtyrech částkách roku:

Čtyry částky roku nalézám.
První podletí nazývám,
z stolice Petra začne se,
Urban nám léto začíná.
Symfor přináší podzimek,
Kliment dává mu posylek.
Kliment zimu oblibuje,
již Petr svatý skončuje.

O čtverých suchých dnech:

Popelec, Letnice, Kříž, Lucia.
Středa po nich suché dni nám dá.

O času adventu Páně:

Tu neděli před svatou Barborou,
neděli máme adventní pravou.

Jak daleko od Hromic do masopustu jest:

Ten pondělek po Hromnicích,
když jest na novu měsících(!),
tu bývá masopust pravý,
o tom kdo ví, má soud zdravý.

Z jiných veršů uvádím: Když den a noc zároveň, též kdy nejdelší jsou:

Svatý Vít den nejdelší má.
Lucia noc nejdelší dává.
Řehoř, kříž svatý noc i den,
šetř pilně, činí zároveň.

Kdy slunce od nás neb k nám se chejlí:

Barnabáš nám slunce odvracuje,
Lucia zas je k nám obracuje.

Pokládají se jiné obecné pěkné správy sedlské:

Když studenost časem zimním změkne,
hned sněhu očekávej jistotně.
Jsou-li při tom oblakové kalní,
z toho přichází deště pršení.

O hvězdách:

Hvězdy když v noci velmi třpytějí,
na zejtří studený vítr vydají.

O slepicích:

Kohouti, slepice když na podzim vylínají,
zimu nestálou a měkou znamenají.

O žabách:

Když ráno žáby zvučně křehtají,
rychlé deště, přívaly znamenají.

O ptácích vodních:

Když husy, volavky a kačice,
drží se spolu se koupajíce,
i jiní vodní ptáci chvíle té,
počasí znamená jistě vlhké.

O vlašťovicích:

Jest sice pravda jistá, lidé se tomu smějí,
když vlašťovice nad vodou často se vznášejí,
stonují, vodu křídlami tepouce,
déšť, mokrost přijde brzoučce.

O zardění oblakův:

Kdyžkoliv večer k slunce západu
oblaky zarděny na obloze budou,
zejtřejší den bude pěkný jasný,
pakli jináč, tedy nepočasný.

Pršívá také, když pes trávu jí.
O lesích a hájích:

Naučil mne prostý člověk sedlský,
zkusil jsem také z některé částky,
když lesové, háje se černají,
pršky budoucí tady znamenají,

O kaši:

Když sedlce kaše vykypí,
děti v noci pláčí, nespí,
pršky neb větru znamenají.

O dýmu:

Když dejm nechce z domu jíti,
jistá prška můž' přijíti.

Kromě jiných zpráv obsahuje Sedlská pranostyka kalendář sedlský, v němž o jednotlivých svatých se veršuje, na př. o sv. Matěji, že „z jara otvírá zem a zemské žíly, v ten čas lomí led."

Udatný rytíř svatý Jiří
v máji nám jasný den šíří,
když páni, panny a paní
mají spolu procházení,
do zahrady i do vinice,
do sádku i do štěpnice.
Ty doby nejvíc kočky mňoukají,
potom tomu času Němci Raufaus říkají.

Dále se praví:

Pro tebe sv. Filipe a Jakube,
jeden druhému měšec oškube,
nebo zase lépe pijí a hrají,
a na kostel nic nedbají,
než po lukách a po trávnících sedí,
jední leží, druzí jedí,
mladí jako kozy skáčí,
a tak se jim zdá den kratší.

„Na sv. Jana Křtitele sedíme vedle dobrého přítele, víno a med pijeme a lektvař i pražmu jíme, pálíc sudy, k tomu svíce, okolo ohně tancujíce, panny mládencům kupadla dávají." „Svatý Bartoloměj pořádku svého, přináší nám ovoce rozličného, k tomu moštu a vína nového. Uzříš mnoho lidu sedlského, anit plané hrušky sbírají a je do votavy schovávají, a potom budou hnilice, chutnější jim nežli fíky a skořice. Na sv. opata Jílka bývá dobrá zase spílka, do světnice se zas stěhujeme a kamna i pec flekujeme." „Na sv. Václava dědice českého míváme dosti vína dobrého. Již se letos od nás ubírá a se krátí." „Svatý Havel se nám chváliti velí, přináší nám řepu, k tomu zelí." „Ale sv. biskupa Martina mnohý hospodář a jeho družina husy jedí, víno k tomu pijíce, štědrého Martina chválíce." „Na svatou pannu Kateřinu sluší se schovat pod peřinu. Pak na svatého Mikuláše tut jest zima všecka naše... Potom na vánoční časy máme hned rozličné kvasy . . ." Probírá se celý rok až do masopustu, aniž by již uváděly se kromě svěcení vína o vánocích, nějaké zvyky a obyčeje výroční i končí se povzbuzením k životu mravnému.

Jiného druhu jsou knížky, jež hlavně jednají o povaze planet a jednotlivých měsíců, jako „Stoletý kalendář to gest Důměnj Hwězdářské na Léta Páně genž gsau po milostiwém narozenj Pana a Spasytele nasseho Gežjsse Krysta od Roku 1800 až do Roku 1900,

w němžto se vynacházy sedm nebeských planet a poznamenánj o ročnjch Ržiditelých, o čtyrech Ožastkach ročnjch, o Aurodě každého Roku, y také o Zdrawj a Nemocech, Item: také gednoho každého Měsýce powětrnost, wsecko dle hwězdářského a neomylného Počtu uspořádané gest, se wssemi sem patřjcými Tabulami.“ V jihlavském vydání jsou tabule na masopust, pak „tabule, na které k spatření jest, která planeta kterého roku panuje,“ tak r. 1799 smrtonoš, 1800 slunce, 1848 smrtonoš, 1868 královmoc, 1892 krásopaní, 1898 slunce. Jsou pak jednotlivé planety: Saturnus (hladolet), Jupiter (královmoc), Mars (smrtonoš), Sol (slunce), Venus (krásopaní), Merkurius (dobropán), Luna (měsíc), nejprv popsány, a udává se, v kterých letech a zemích mají panování, načež jest vždy pranostyka hvězdářská o povahách roku tohoto, o jarním, letním, a podzimním kvartálu a o zimě, o ourodě a neourodě zemské, o zdraví a nemocech, následuje pak „proměna při rostu a zrostu měsíce skrz tento celý rok.“ V popisu měsíce (luna) se praví, že měsíc jest „měnitelné barvy a ženské natury, ze všech planet nejblíž k nám, jest natury studený a vlhký, a proto že jest ona jedna hora, plná vody, a z ní nám rosa padá, a na časy mění svým zrustem a ubýváním, pročež kdyby to nebylo, všecko by ohnivá slunečná koule spálila. Tato hvězdnatost, ačkoliv nám na nejblíž jest, a v prostřední zdalenosti jenom 51809 německých mil od země vzdálená jest, tak předce staří hvězdářové nebyli v stavu, běh této planety jistotně nadáti, a dozajista ustanoviti, jenom v nynějším stoletým poštěstilo se to nepořádná pohybování tohoto Nebesvětla náležitě vyzkoumati, a jistotním pořádkům podmaniti. Taky on má svůj běh v 28 dnech, 7 hodinách a 43 minutech. Taky on byl za Bohyni ctěn na druhým světě, to jest v Ameryce, jak Kryštof Kolumbus v svých spisích dosvědčuje . . .“ „Největší panování má v těchto zemích, Burgunskej, Hollandskej, a v Prajzích.“ I také bývá připojena tabulka nešťastných dnů v celém roce (4., 6., 12., 20. leden, 1., 17., 18. únor, 14., 16. březen, 10., 17., 19. duben, 7., 8. máj, 1., 7. červen, 17., 21. červenec, 20., 21. srpen, 10., 18. září, 6. říjen, 6. listopad, 6., 11., 15. prosinec). „Pranostyka pravdivá z Egjpta“ jinak nešťastné dny vykazuje, v nichž kdo onemocní, nesnadno se uzdraví, totiž 1., 2., 3., 6., 11., 17., 18. ledna, 8., 6., 17. února, 3., 7., 17., 18. března, 1., 12., 13., 18. dubna, 3., 17. máje, 1., 17. června, 1., 5., 6. července, 1., 2., 15., 18., 30. srpna, 1., 2., 15., 18., 20. září, 15., 17. října, 1., 11., 17. listopadu, 1., 11., 17. prosince. Dítě v těch dnech narozené nedlouho při živobytí zůstává a, zůstane-li živo, bude nemocné, bídné a nešťastné. Kdyby někdo v těch dnech se oženil, jeden druhého opustí neb živi jsou v nenávisti a chudobě. Kdyby někdo v takových dnech na cestu se vydal, přichází nemocný domů anebo trpí na svém těle neb na svých věcech škodu. Nemá se v ty dny stavení začínat, žádný mladý dobytek odstavovat, nebo plemenit, tím méně zasívati neb štěpovati nebo přesazovati. Nejnešťastnější dnové jsou: 1. duben, Jidáš zrádce se narodil), 1. srpen (Lucifer z nebe shozen), 1. prosince (Sodoma a Komora se propadla). Člověk, jenž v tyto dny jest zrozen, zlou smrtí zemře, světské hanby neujde a zřídka stáří věku dočká. Kdyby v tyto dny sobě žílu pouštět nechal, zemře v sedmý neb osmý den. Pranostyka tato sepsána byla před r. 1780, jak svědčí

tento její závěrek: R. 1780 božský hněv přijde na svět, r. 1800 bude Bůh od málo lidu poznán a ctěn, r. 1845 bude málo lidí Boha znát, r. 1886 Ancykryst bude regirovat, 1890 ti nevěřící budou sv. Trojici vyznávat, r. 1890 bude jeden ovčinec a jeden pastýř.

V jiných pranostykách býval nejprv vylíčen oučinek šesti dnů, pak „o velikosti hvězd a jak jedna od druhé daleko stojí“, a kterak planeta všelikého člověka, pod kterou se narodil, poznána bývá, výpis sedmi planet a vlastnosti i přirozenosti jejich, o účinku jejich na člověka, pak „o vládnutí čtyř živlů, kterých poznání býti můžou počasí každé čtvrtě“, denní a noční hodiny planet, pak bývá vypsání dvanácti nebeských znamení s jejich přirozenostmi, dle kterých se člověk pod kterou z nich narozen jest, vzhlídnouti může“, „vyznamenání rozličných smejšlení od starých hvězdářů, kterak hádáno skrze počet býti může o rozličných příhodách“ a „vypsání o lidské komplexi přirozenosti, i vlastnosti, a co při tom k pozorování jest“ a „jak se má člověk skrze čtyry díly celého roku říditi, aby zdraví své zachoval“, posléze „vypsání dvanácti měsíců v roce, a co v jednokaždém k pozorování užitečného jest“.

Tři kapitoly.

Básně Ant. Šnajdaufa.

---

1. Ruky stisk.

Co přešlo let! A bouře přinesla
a bouře léta odnesla,
a už se nevzpomíná —
Tisk' mnohý ruku mi a vřele tisk'
a potom třeba zlobným okem blýsk' —
již neptám se, čí byla vina,
to vše se zapomíná!

Bez počtu proudů, jiný každý den,
se protáhlo a — odtáhlo
mým nitrem; všechno dnes je sen,
jejž nechceš křísit ani —
jsme navždy vyrovnáni.
Šlo všechno jenom povrchem:
dnes bylo, zítra není,
rozkoš i utrpení —
tak klidně nade vším se slehla zem!

A v tomto kolotavém moři zmaru,
kde vlny vzmach je také vlny pád,
ten první stisk Tvé ruky, plný žáru,
ten sladký proud, jenž duši prohřál k varu,
přes dlouhých roků řad,
přes bouři, vichrů vzmach a spád
ten cítím posavad. —

—

2. První list.

Jak signál mohutný, zvuk silných prsou, spásy hlas —
tam rozlehl se, rozrazil se, rozvlnil se v ráz
ten mocný vroucí tón, jenž v prvních řádcích Tvých se třás,
a duněl ve hlubinách trnoucí mé duše. —
To byly rány na rakev, v níž dřímal hluše
domněle mrtvý; to byl výkřik archanděla
nad srázem propasti, v níž noha kvapem spěla;
zvuk nikdy neslyšený, mořských hlubin svatý zpěv,
jenž doprovází požehnáním vratké lodi zjev. —

A cítil jsem, jak do dna, v samých základech
Tvou bytost rozrýval ten vlhký prsou vzdech,
v němž výzev k životu se mísil s mukou bázně.
Ó, nejdražší — Tvé blahé sny i všechny strázně,
Tvůj celý vyhlaholil život, plný muk i krás,
ten mocný vroucí tón, jenž v prostých řádcích Tvých se třás: —

Slov několik, tak prostých, jak je jenom srdce zná,
a valí se z nich moře, hloub a šíře bezmezná
velkého citu, který stačí obemknouti v let
a zúrodnit a obrodit i celý jeden svět. —
Slov několik, jež plaše zavanula ke mně,
a já jsem jásal spasen: „Země, země, země!“

—

3. Slavný den.

„Plá v duši hvězda jedna!“
„Ach jedna, jedna, jedna!“

Víš, pamatuješ, kdy jsme v tato slova
své celé štěstí vdechli? Slavný den,
ten nejslavnější, jejž má paměť chová,
a jímž se kochám znova vždy a znova.
Skutečnost všechna byla pouhý sen,
já viděl, slyšel, cítil Tebe jen
a přece cit jsem měl, že mými oudy
Oceán života své mocné valí proudy. —

Tvá na svých prsa úzce přitisknutá,
jsem žasl, jak se valí, valí dál
ten nekonečna příboj v nepohnutá
skaliska časů přes vše těla, tknutá
studeným žezlem Smrti, dál, vždy dál —
však po tu dobu, pokud krve pal
je zhřívá, jak ty slabé kostry stačí
obsáhnout širý věčný proud, jenž jimi kvačí.

A ty jsi stejné pocítila hnutí
a stejnou účast se vším kolem nás,
jakoby každé ptáka zapípnutí
i chvění stromu bylo rozedmutí
té vlny citu, která samý jas
nás pozvedala nad prostor i čas —
I zdálo se nám v klidu přehlubokém,
že závoj Májin před naším se svezl náhle okem. —

A jak jsme takto zraky, vzdechy, slovy
sdíleli sobě spolný blahý sen,
tu splývali jsme v přírodní tvar nový —
kde mé, co tvé, kdo z nás teď druhu poví?
Ty ve mně zříš a cítíš sebe jen,
já v Tobě sebe žiji. — Slavný den,
ten nejslavnější, jejž má paměť chová
a jímž se kochám znova vždy a znova.

Z poesie severoamerické.

Překlady Ant. Klášterského.

Thomas Bayley Aldrich:

Baby Bell.

I.

Kdo básníků zvěst neslyšel,
jak přišla něžná Baby Bell
sem na tento náš svět?
Zpol nebes vchod byl otevřen:
tu ruce křížem, oči v snách,
šla, překročila ráje práh
a zřela zem, jak hvězda jen
když třpytné visí ve hlubině,
i mosty, po nichž bílých tlum
se andělů bral k nebesům
a duše svaté nesl v klíně.
Šla mostem z květů — nožek tlak
tak lehký byl, že nezachvěl
se jeden nebes asfodel,
jen jak když rosa padá v květ:
a vzduch byl divně svěží tak!
A takto něžná Baby Bell
sem na náš přišla svět.

II.

A přišla, nesouc máje sen;
vlaštovky v práci v stínu střech,
jak zář si v listí, po listech
dav čermáků hrál celý den;
svou tiše zvedla lilje běl,
a réva jak na domu zdích
by vínem vřela v žilách svých.
Jak sladký soumrak kol se chvěl!
Zem byla jeden ptačí zpěv
a puklý jarní květ,
když přišla něžná Baby Bell
sem na tento náš svět!

III.

Ó, Baby, něžná Baby Bell!
Jak čárně rostla za dnem den,
ká plnila jí ženskost zrak,
ký poesie dlel tam sen;
ten hluboký, jemný, šerý zrak,
byl velký, čistý, duše stan,
jak stála by u rajských bran,
jež otevřeny, září v mrak.
Vždy dražší byla nám ta líc,
ach, nikdy dříve lásky víc
nám nezachvělo nitrem.
Nám byla jako pojítkem
od světa toho v jinou zem,
v zem, za naším jež jitrem.
A pro těch drahých očí taj,
pro tu, již Bůh vzal do nebes,
(neb život matky k zemi kles,
když opustila Baby ráj),
pro Něho, jenž nám žití spjal
a vzbudil žal i plesu vděk,
my: Kriste! lkali, skloněni
jak po dešti květ fialek.

IV.

A nyní sad, jenž bělal se
a květem rud, když přišla k nám,
byl bohat v mírném podletí.
Tu planul jablek shluklých plam,
pln šťávy broskví plod se rděl,
i kaštan obal prorážel,
v sušírně hroznů visel jas,
a mnoho změn ten přines čas
i malé Baby Bell.
Ta pružně vzrostla k jeseni,
a v její tváři víc a víc
znát v tazích měkčích matky líc.
Byl víc a více anděl z ní.
Když přišla, měla milou tvář,
leč zbožná, svatá byla teď,
přes andělského čílka pleť
se tenkým kruhem táhla zář.

V.

Dlaň boží sňala pečeť tu,
jíž uzavřen byl její ret;

tu často divnou vedla řeč,
jíž nemohli jsme rozumět.
Nám nikdy děckem nebyla,
klíč její duši scházel nám.
My nemohli ji k Bohu vést,
neb byla čistý Kristus sám.

IV.

Pak po stupních k nám přišlo blíž —
stín toho k nám už před tím spěl —
to poznání, že seslal Bůh
si posla k nám pro Baby Bell.
Chvěl námi němý bol a stesk,
a z nadějí všech stal se strach,
myšlénky šly nám ve slzách
jak deštěm slunce blesk.
My vzkříkli, věrou hlas se třás':
„O, mírný, Bože, sešli trest,
uč nás se sklonit, rány nést
a zdokonaluj bolem nás!“
Jak my k ní lnuli, Bůh jen zřel!
My srdce její vzali v své,
nám srdce puká, Baby Bell!

VII.

Posléze přišel posel ten,
ten posel země nadhvězdné.
Co činila tu Baby Bell?
Jen skřížila svých ruček dvé,
jen vzhlédla, v oku tišší jas.
My hedvábný jí zčísli vlas
a růže vtkali po skráních,
sta poupat bílých — léta sníh —
ji od pat k hlavě skryli v květ.
A takto něžná Baby Bell
náš opustila svět!

Miantowona.

Dávno dřív nežli
skřižoval běloch
Velikou vodu:
Miantowona
odešla v báji
se svojí krásou,
čistý květ, divý,

vykvetlý v zryté
pomořské strži.
Pomněm těch bájí
z divokých lesů,
těch, které vzešly
při ohních v poli,
zanechejme je
zase svým dětem,
odkaz všech větší!
Která zem má je?
Naše jsou pouze,
jako ty naše
veliké řeky,
jako ty naše
prerie pusté,
jako ti naši
rekové mrtví.

*

V borovém hvozdě,
stíny jejž střehou,
leželo čárné
rudochů pleso.
Smaragdné hory
kolem, tu leží
jakby to zářný
stříbrný štít byl,
spuštěný v údol
Velikým Duchem!
Kouzelný obraz
na jeho březích —
révoví, loubí,
fuchsií květy
kanoucí na zem,
chumáče travin,
měsíc a hvězdy,
mraky, jež letí
k severním krajům.
Časem jen orel
přeletí přes ně,
časem jen hvězda
na ňadrech jeho
do rána hnízdí.

V dávných těch časech
Miantowona,
huronská růže,
přišla k těm vodám.

Vlhký kde trávník
v křemení skloněn,
Miantowona
usedla v hoři.
Led byla k družkám,
led byla k vůdcům,
k milenci plamem!
Tady jí získal,
tady řek „sbohem!"
tady zrak vlh jí.
Neplačíc doma,
chovala v péči
Miantowona
starého otce —
Tawanda byl to,
nejstarší z kmene —
tišíc, když bručel,
s úsměvem nesla,
pro nic když lál jí —
byl už tak slabý
svrasklý jak cedr,
mrazem už bílý.
Časem páž krásnou
s družkami spletla,
k tancům se pojíc:
lid ani wigwam
nezřel, jak pláče
milence svého.

Ah, kdo mu roven?
Jako šíp rychlý,
silný jak bison,
pružný jak panter,
jemný jak vánek,
kdo byl jak Wawah?
Kde je kdo druhý,
silnější, lehčí,
wampum jenž nemá,
nelíčí tvář si,
předseda v radě,
náčelník v boji —
kdo můž mu čelit,
kdo můž jej hanět?
On jako blesk je,
jako smršť vírná —
skloňme své hlavy,
nejsme než popel,
on však Duch Velký!

Za každé noci
Miantowona
od chýší prchla,
stíny se brala
do hloubi hvozdu.
Tady blíž plesa
černé své vlasy
spustila s čela.
Smutný křik kachny
soumrakem znící,
smutný je vítr,
nocí když pláče,
smutnější tiché
sténání vdovy.

V křemení tiše
zurčela voda;
bylo jí často,
jak když to Wawah
na flétnu hraje;
časem snět suchá
zapraskla v hvozdě:
zvedla se v žasu,
růžná jak zoře,
hoříc už touhou!
Ale on nešel,
temnotou zpět se,
se srdcem v půli,
Miantowona
vrátila k lidu.

Jak když dub zmírá,
koruna nejprv,
potom i snětí,
posléz kmen suchý:
Tawanda klesl,
nejstarší z kmene,
vůdce všech vůdců.

Miantowona
bez slz mu jemně
vtlačila víčka;
vlastními prsty
připjala jemu
k ramenům koži,
složila k němu
šípy, luk z olše,
lulku i wampum,
zrní a maso

medvědí k tomu,
vše, čeho třeba
na dlouhou cestu.
Tawanda starý
odešel takto
k lovištím rudých.
Pak když se zvedly
z osady nářky,
Miantowona
truchlícím prchla,
kradla se poli,
sama jak fantom
bloudila v stínech
borovým hvozdem.

Kdos číhal na ni,
Nahoho byl to,
rád ji měl marně —
vzhléd, když šla kolem,
v tvář jí, a hled ten
silné strh srdce.
Musil jít za ní.
Spěšným šla krokem,
lehkým jak sníh je,
nezbyly stopy
na bílé nivě.

Jako když dobrý
vítězný běhoun,
ve hvozd se vřítil
mladý ten vůdce;
jedenkrát náhle
stanul a slouchal,
pak jen spěl dále,
rychlej a rychlej,
k široké vodě.
Bez dechu stih jí.
Proč jen tu náhle
na sochu ztrnul?
Co jen tu viděl,
tolik že lek' se?
Kruh jenom spatřil,
rychle jenž rostl,
znikaje před ním,
leč co tak hleděl,
ze středu zvolna
hrdý květ zved' se
jezerní lilje.

Úžasu výkřik
jako skřek kachny
hvozdem se zachvěl,
ohromil ticho,
ohromil pěvce
pohřebních zpěvů.
Z osady všichni
hromadným davem
Huroni přišli —
vojíni, hoši,
dívky i kmeti,
s robátky ženy.
Na vlhkém drně
Huroni stáli,
beze slov, němí,
hnědé své tváře
skláněli v soumrak.
Co to v něm zřeli?
Liliji pouze
na modrých ňadrech
vody se houpat.

Smutně se jeden
po druhém točil,
šeptali něžně:
„Miantowona!"
Jemně jak rosa,
v půlnoc když padá,
hvězdnou zář tříštíc,
vracelo echo:
„Miantowona!"

princezně se zlatou hvězdou na čele.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

ak hlásil Lukáš Burian, chlapík jako hora, asi čtyřicetiletý, někdy tesař granátnické setniny Jeníkovy, samým kapitánem z vojny vykoupený, nyní jeho sluha, v tmavé kamizole, v tmavých, vlněných punčochách, a ve střevících.

„Kolik je hodin," ptal se Jeník.

„Půl sedmé pryč."

„Ráno přišly dvě karty —" rozpomínal se rytíř.

ane barone, od pana hraběte Des Foursa, od pana rady ιo a od paní baronky Skronské. — A tam dnes ráčejí, donámení."

ι." Skládal papíry zas do zásuvky. „Jak tam je."

tiše mrzne."

klobouk a vodu uchystej."

ıystaná."

ekej, dnes přijdu později." Zavřel zásuvku. Burian přinesl ouk, pak odešel do předsíně. —

půl hodinky odcházel Jeník z Bratřic z bytu. Burian mu po schodech dolů. V ten okamžik vyrazilo z jedněch dveří ytu v průjezdu děcko dobře dvouleté, světlých vlásků, v suěných bačkorkách, do chladného průjezdu osvětleného visutou ıpou. Za dítětem vyběhla matka, vlasů hladce učesaných, s prsa, v červených punčochách, pantoflích, a volala poloesele:

em malý lucipere!"

ku! Tomášku!" žertem zahrozil Jeník docházeje se schodů, ;ene k raportu!"

ıužil by milostpane barone," přisvědčovala vesele Burianová, uhlídat; jak se jen dveře pootevrou, frr — už je venku —" lo světa" a tatík Burian se smál.

„A bude tam plakat jako ty na vojně“, škádlil Jeník, „ale klonéčku, kde pak jsi — aha, v sukni. — Co pak Mikuláš — už ho brzy bude —“

„Pozejtří už bude chodit, pane barone“, ohlašovala Burianová vesele.

„Co pak ti přinese?“ Jeník se shýbl k Tomáškovi.

„Jablíčka, viď,“ odpovídala matka za syna, než ten směle opravil: „Koníčka!“

„I ty rejthárku,“ setník se zasmál, „to abych to sv. Mikuláši pověděl!“ Rozveselen šel k domovním dveřím. Burian i žena jeho děkovali, ta zvlášť, a přáli dobrou noc. —

Bylo čiperno, ostře vanulo od dobytčího trhu. Nad jeho rozlehlým prázdným prostranstvím jiskřilo se plno hvězd z hlubiny temně modrých nebes. Nad řady osvětlených, rudých oken, nad zčernalé, mansardové střechy trčela jako obrovitý stín věž novoměstské radnice všecka temná, bez jiskry světla. V nárožích ulic mrkaly zarudlé plameny olejových lamp, výše v pustém prostranství zamihalo se světlo lucerny a neslo se vedle černého stínu vzhůru k Slovanům. Všude ticho a placho; vzdálené hrčení kočáru sotva z temna zaleblo, už umlklo.

V Ječné ulici, kam Jeník došel, ještě větší klid, ještě prázdněji. V mezerách mezi neúpravnými domy řídko stojícími, většinou patrovými, táhly se šeré, zahradní zdi, nad něž se černaly holé koruny stromů. Zahrady kolem v mihotavém třpytu hvězd tiché, jako zaklené.

Dům baronky Skronské, patrový, barokový stál nahoře, na konci ulice,*) nedaleko Slepé brány. Měl mansardovou, prejzovu střechu s vikýři a zastiňoval výstavností své nečetné sousedstvo, zvláště sirotčinec naproti, jenž tenkráte také měl větší zahradu jako dům barončin. Zahradní zeď táhla se od průčelí panského domu z obou boků, podél ulice jednou čarou s průčelím. Ostatek domů objímala rozlehlá zahrada plná křovin a stromů. Nejstarší, nejkošatější stály jako strážcové podél zdi. Zář z oken proudila do černého pletiva holých větví, a její pruhy tiše v nich ležely jako průsvitná, zardělá mlha. Také okna do ulice svítila celou řadou.

Dům baronky Skronské byl jeden z těch četných domů, kam rytíře Jeníka často zvali. Rád chodil do společností, a do těchto několika zvlášť, poněvadž v těchto kruzích bylo možná své mínění vysloviti v tento čas, kdy se každý ohlížel volnější slovo veřejně promluvit, kdy je censura dusila, kdy ve stínech reakce víc a víc se černajících číhalo protivenství za svobodné smýšlení.

A scházel se v těchto společnostech s muži, kteří jako on nezapomínali jak bývalo v českém království a srovnávali jak je, kteří lnuli k vlasti a její minulosti, třeba že po německu vychováni a třeba že i ten onen, jako baron Stentsch, byli i Němci rodem.

Prostorný, vysoký salon zelenavých čalounů, jasně osvětlený lustrem a svícemi v pozlacených, dvouramenných svícnech do stěn zapuštěných, ozýval se hovorem nevelké společnosti rozdrobené v trojí skupinu.

V pozadí blíže rohu, u tmavého klavíru tenkých noh, za nímž v koutě zlatě se leskla nákladná harfa, seděla neť baronky Skronské asi

*) Před nějakým rokem sbořen. Karolina Světlá se o něm zmiňuje ve svých „Upomínkách“. Nyní na jeho místě stojí domy č. 41 a č. 43.

tá, v bledě růžové tunice antického střihu, pod ňadry spjaté, ší, volnými záhyby splývající přes bílé šaty krátkých rukávů ích, v účesu à la Titus. Přistřiženými, černými vlasy, po kadeřenými probělávala se růžová jako dechová stuha. Spoɔratranec, o dvě, o tři leta mladší, šlechtic Hanold, hubený ilý, v širokém nákrčníku, s hustým okružím bělostného jakroji tmavězeleného fraku, ptal se jí, mluvili po německu, v tmavých, pichlavých očích, důvěrně k ní nachýlen, jak mu právo dávalo, slyšela-li, jak se chystají dámy na letošní ball.*)

dcera po vysokém úředníku ve Vídni, jež poslouchala dost ıěkolikrát se plaše, mihem ohlédla po dveřích, usmála se na a řekla, tak aby jen pověděl, co chce říci, že jistě zas něco

c, já jen budou-li mít dámy z „Kukátka" odvahu —"

nka Šliková jistě, ta jistě půjde, slyšela jsem, že k vůli mfletistovi —"

i! Velmi statečně!"

běnka Waldštejnová také —"

! Ó ta musí, ovšem —" Přimhouřil oči, k nimž se v tom mných vrásek, pozvedl bradu i mírně pravici se vztyčeným začal tlumeným hlasem, strojeně vážně deklamovat:

„Der Königin zur linken Hand
sitzt im weissen, seidenen Gewand
die Gräfin Waldstein Hochgeboren.
Sie leckt die Finger und spitzt die Ohren
stets nach dem Major Wartensleben, —
dem sie —"

Charles, nechci slyšet —" poroučela slečna rozhodně.

znáš," škádlil bratranec.

m, a nechci znát."

le mne o „Kukátko" prosily —"

jejich prosby jistě neoslyšel. Vyslyš také mou —"

v tom nejsi, ani paní teta, ani tamhle hraběnka Bubnová. ivodová ano, a Šporková, hraběnka Vlčková, a baron Kapoun Christalina —"

e to —" zeptala se slečna maně, zvědavostí stržená.

ırových šatech, kněžna Hohenzollern, víla ve florových šatech ılez vous savoir devise? C'est une femme sans — Počkej, dcházej," prosil a smál se, „vždyť je to tak psáno. A tak 'ak —"

povstavši, už na odchodu, přísně hledíc, zas usedla.

nepovím, ani o novém skládání. O tom tenoristovi, o Bassim,**) jakéhosi lorda Willougbi pražským divadlem, o představení, že mu vykládá kdo a co, to se rozumí, že o dámách —"

r šlechtické; bývaly v Platejzu.

'ák společnosti Quardasoniho, první zpíval „Dona Juana" v Mozar-

„Slíbil —“

„Ale vždyť já to ještě ani nečetl. Nemoh' jsem si to ještě opatřit. Je to také jen v opisech; snad Jeník má opis nebo doktor Held —“

„Held?!“ Slečna sebou živě hnula. „Ten že by takové nicotné věci sháněl?!“

„I jako lékaři s takovými známostmi dostane se leccos do rukou. A mluví se zas o carousellu,“ obracel, „bude zas na jaře s turnajem, v té boudě v kapucínské zahradě na dobročinný účel; ten turnaj“ vzpomínal směje se, „bude prý mít Kaunic, Micherle, se Stampachem a Sallerovou*) —“

Sestřenice zas už roztržitě naslouchajíc, ohlédla se po dveřích, otočila pohled na skupinu u krbu, kde seděla hraběnka Bubnová, rodem Kolovratová, vážná dáma šedých vlasů, svěží však barvy ve tváři. S ní seděl starý rytíř z Eisensteinu, ještě s copem, a baron Ehrenburg, sice bez copu, ale rovněž jako rytíř Eisenstein ve střevících, punčochách a v nohavicích po kolena.

O Paříži mluvili, o Napoleonově korunovaci, která právě včerejšího dne byla, o báječné nádheře, jaká se na tyto dni chystá.

„A kdo, kdo to byl korunován!“ povzdechla hraběnka hněvivě. „Vzpomeňte, pánové, a s ním, jaká císařovna! Taková císařovna! Paní generálová, dobrodružná panička! A k vůli nim sám svatý otec musí do Paříže — A on, Napoleon —“

„Vábí teď a láká starou šlechtu,“ vpadl baron Ehrenburg, usmívaje se zlomyslně.

„Chce mít dvůr; takhle by ho nesehnal z těch svých maršálů — tovaryšů — Ale stará šlechta —“

„Má mu dodat lesku — ó —“ hraběnka sebou živě hnula, „doufám, že zůstanou svému králi a své cti věrni.“ —

Opodál dveří stála paní domu se svým kroužkem, dáma asi padesátiletá, štíhlá, v dlouhých, úzkých šatech, pod ňadry přepásaných, s dlouhými rukávy, jejichž ozdobné zakončení krylo až i vrch dlaně po prsty. Na hlavě měla kulatý, krajkový čepeček podobný turbanu, z pod něhož dle mody se dobývaly pramínky hnědých vlasů do čela i na spánky. Baronka Skronská byla hubená, uvadlá, v temných však očích dost ohně, živosti a ducha. —

Zemský rada Slívka, starší pán, velký, ušlechtilého nosu, v tmavých punčochách a ve střevících, v černém fraku, s bílým šátkem na krku, naslouchal, oči do země, jako baron Stentsch, ani ne pětatřicetiletý, s vlasy nad čelem nakadeřenými, modně vystrojený, v úzkých nohavicích a botách, vášnivý milovník divadla, jemuž obětoval skoro všecko jmění, když před sedmi lety měl najato vlastenské divadlo u Hybernů a je řídil. Jim vykládal asi čtyřicetiletý élégant krátkých vlasů à la Caracalla, bílého čela, zdravě zardělých tváří.

Doktor Blumentritt, jemuž v tmavohnědých, velkých očích hořel lesk živého temperamentu, vypravoval novinu, vlastně její dotvrzení, že professor

*) Herečka.

ıechá zdejší professury na universitě, že bude přednášet už vánočních ferií —
am se dostane," ptala se baronka.
Fuldy, za ředitele lycea. Nassavsko-oraňská vláda ho povolala, e čestné —"
nechat universitní professury, a po tolika letech," uvažoval n Stentsch. „Skoro dvacet let, co tu působí. Konečně já se Být sem povolán Josefem a vidět, kam to nyní všecko jde ávat si pozor na slovo, tam kde svobodomyslně a bez překážky " rozehříval se, slova zněla trpce, ostřeji, „a psát za takové ká teď je, v tom je mnoho pokoření —"
ıikdo ho nepožádal, aby zůstal?" — zeptala se baronka, jež a s účastenstvím —
la z Vídně —" odvětil baron s úštěpkem a pohnul pravicí, „tam li. Takové frajgaisty a frajmaury mít na universitní stolici — šel sám, dobrovolně, věřte, ujišťuju vás, že by přes čas musil —"
le to těžká ztráta," přisvědčoval vážně doktor Blumentritt. „Nyientstvo je politování hodno. Takové přednášky! Ach, s radostí, na ně vzpomínám!"
já na jeho Alcibiada —" přidávala se baronka Skronská. „Byly lu rozkošné chvíle při té knize —"
o bude mít radost," pokračoval baron Stentsch, jenž zasmušile l těm nadšeným vzpomínkám, „jistě černí ptáci —"
snad," přisvědčoval rada Slívka, „no ale, i z nich nejeden bude že Meissner odchází — A on sám bude na mnohé vzpomínat. u jistě; co se mu nadělal, jen co je pravda, co se navtipkoval v přednáškách, a vidíte, mám to od professora Mikana, a kolikrát é přednášce šel rovnou k Vydrovi a bavil se s ním jako by nic dinu, dvě —"
věděl to Vydra?" ptala se baronka.
ěděl. Ale byl shovívavý, a pánové, snášenlivější k nekatolíkům ste myslili. Sic mluvíval ostře, ale mnohý chudý evangelický filosof l povídat o jeho dobročinnosti —"
ak mu asi teď je —" prohodil baron Stentsch.
ož mu je hůř?" zeptal se rada Slívka kvapně.
'o jste neslyšeli, že ho ranila mrtvice?" divil se baron.
sli, žádný nevěděl. Ptali se chvatně a dychtivě kdy.
'rý dnes, jak jsem odpoledne slyšel. Je prý bez sebe."
Ale žije."
To ano —"
Ubohý," litoval rada Slívka, „tak dlouho již vlastně umírat a ještě Obrátil se ke skupině hraběnky Bubnové, vědí-li —
ovina ta svedla všechny v jedno. I mladý Hanold i slečna Lory)ili od klavíru, a slečna se hned obrátila po baronce s otázkou, tam je asi doktor Held, proto snad že nejde.
ytíř Eisenstein vzpomněl na Jeníka, ten že by jistě víc věděl.
Kde jenom je náš resonér," ptal se baron Ehrenburg.
Však on nevynechá, je-li farao —" prohodil zlomyslně Hanold.

„Všecky nás zas oškube jako orel,“ jistil Eisenstein.

„Bude zas fulminovat,“ řekl doktor Blumentritt.

„A naříkat,“ přidal po česku rada Slívka, „že nic nemá; čtverák —“

„Sedm hodin,“ hlásila baronka Skronská žertem slavnostně, ohlížejíc se po sloupkových hodinách, stojících na římse nad krbem, „pan rytíř Jeník teď jistě vstoupí —“

Salonem veseleji rozšumělo, hosté se obraceli po dveřích, kterými v ten okamžik, jakoby na něj čekal, vcházel skutečně rytíř Jeník v tmavomodrém fraku širokého límce, s bělostným nákrčníkem „moeleuse“, v úzkých, sivých nohavicích a v botách s holínkami, vlasů mírně, ne však uměle, kolem čela skadeřených. Vykračoval pružně, s jistou však vojenskou určitostí. Poklonil se paní domu, dámám, pozdravil pány, samé dobré známé —

Čekali od něho určitou zprávu i podrobnosti, a on sám nevěděl, že professor Vydra byl raněn mrtvicí. Zpráva ta ho zarazila. Nebyl s ním blíže znám, setkal se s ním jen několikrát u Krameria v expedici, neznal plně jeho působení, nebo v čas jeho největší slávy professorské sloužil v poli, ale to dobře věděl, že slavený mathematik a professor je nade vše upřímný Čech. Proto ne bez účastenství vyslechl zprávu o ráně, která ho stihla —

„Škoda toho muže,“ řekl vřele, po německu, „to byl náš druhý Balbin,“ a česky dodal, „ačkoliv jezuvit, však přece materského jazyka byl stálý milovník.“ A zas po německu se divil: „A já nic neslyšel! Pravda, nebyl jsem celý den z domu, a nikdo mne nenavštívil —“

„Chystal se na farao —“ štípl vesele rytíř Eisenstein.

„Ano, modlil jsem se k sv. Koruně, k sv. Krištoforu i k sv. Tafrieli, patronům pokladu a štěstí, a posilněn jdu do boje,“ odrážel žertovně rytíř Jeník.

„A vaše devisa —“

„Jak pán Bůh dá,“ vpadl Jeník po česku. Zasmáli se. Paní domu zvala k večeři.

„Pan doktor Held už asi nepřijde, jistě ho zas někam povolali,“ řekla rytíři Eisensteinovi, jenž jí podal rámě.

„Snad je u toho pana professora,“ vzpomněla na novo slečna Lori, obracejíc tvář po rytíři Jeníkovi, jenž se s ní vedl ku stolu.

„Myslím, že ne, slečno,“ odvětil za něj rada Slívka, kráčející vedle nich, „doktor Oreilly ho léčí, pokud vím —“

Cos jako stín sklamání zasmušilo slečninu tvář.

Společnost zašla v pravo do jídelny. Za chvíli přeběhla prázdným salonem jako lasička mladá komorná v čepečku a v bělostné zástěře, nesouc do vedlejšího pokoje na levo tác s kartami a svícny se svíčkami. Vrátila se, mihla se a zase prázdno v zelenavém saloně příjemně prohřátém, zalitém klidným světlem voskovic. V krbu se rdělo řeřavé, bukové uhlí, u tmavého klavíru mdle se leskla vyzlacená harfa; vše dýchalo klidem, útulností, a zimní večer ji tepleji rozehříval, jak nahlížel do oken z temna holých korun, jimiž dýchal mráz.

Za drahnou chvíli vstoupila z jídelny Lory. Stanula, rozhlédla se, pak plaše pokročivši ku dveřím do předsíně, vyhlédla jimi. Pláště, klo-

chy, z jejichž tmavé řady vyrážel temně rudý plášť hraběnky
ılývaje v měkkých liniích sametu karmazinové barvy a světlé
ı nikdo tam —
m krokem, neklidná přešla ke klavíru, rovnala, chystala partesy,
ıechala, zasáhla do strun harfy a lahodný akkord jako sladký
'vě se rozplýval tichou místností. Lory stála nehnutě jakoby
yvane ta prška tonů, a čekala i když stichly. Až když z jídelny
ější šum, zamířila tam. Zastavila se však u skleněných, dvo-
na verandu, s níž kamenné schody vedly odtud, s nevysokého
o zahrady. Nachýlila se ke sklu, vyhlížela. Zahrada se splývavě
ıebe nad ní zářilo hvězdami.
tak najednou vyběhl z temna, dole ze zahrady po schodech
slečna si představovala doktora Helda, kdyby tak proti ní
ıl jako stín a zaťukal a vstoupil a ne tak vážně jako vždy,
tor, ale jak bývá jiný, když sedí u klavíru a hraje, kadeřavou
zpět nachýlenou, v tváři změněný, kdy mu padne cos v oči
ıich, cos nevýslovného, dojímavého a vroucného, co zvučí
co ji vždycky tak poutá, vábí — Kdyby tak vstoupil a před
· A ona by ho vzala za ruku a vedla ho — Tiché zamrazení
; tělem zaproudil, jí zachvělo —
vedle se končila. Za řeči došlo znovu na včerejší Napoleonovu
na pařížské slavnosti, a z těch na slavnost, jež byla na ten
ena pro Prahu i celé království za příčinou nového titulu
ıského. Hovořili o tom, co bude tuto sobotu a neděli za
nového titulu.
ıntsch mlčel a Jeník chmuřil čelo. Až se pak pojednou optal,
› se obává.
!" ptali se.
nové slunce, a naše domácí, naše království bude zastíněno —"
rby to ne," ozval se baron Stentsch, „ale co získáme! Všecko
starém, nebude-li ještě hůř. A co jsme ztratili! Jen si čtěte,
'ové do bělohorské bitvy. Skoro víc a jistě tolik jako je teď
r Anglicku. Stavové dávali zákony, stavové povolovali daně,
i vojsko, volili krále."
a do té doby byli Čechové na bojištích v celku, jako národ,"
rytíř Jeník, „teď se strkají mezi jiné a bojují beze jména.
›ořád: Čechové vytrhli do pole, Čechové dobyli města, Čechové
o byli chlapíci, nebáli se, ale teď —"
'y, pane barone, jste také Čech a nebojíte se!" škádlivě na-
Hanold.
em, milý, mladý pane, a nebojím se. Češi jako jednotlivci jsou
ıě stateční a mají dost ohně. Ale což je to, když jako celek —
s cizími jako Vltava s Labem —"
ıa vstala. Společnost se chystala do salonu, odkud zavanul
l harfových strun. Obě starší dámy s rytířem Eisensteinem
Ehrenburgem šli v čele. Ostatní zdrželi se hovorem. Sotva
i, zastavil se rytíř Jeník, jejž poznámka mladého Hanolda
a obrátiv se po něm, horlivě mu radil:

„A na konec přijměte, mladý příteli, radu a přečtěte si Pelcla, to se vám oči otevrou.“

„A pak jděte na Bílou Horu,“ přidával baron Stentsch, „a uvažujte, co bylo před tím, co pak, co z té proklaté hory všecko vyklíčilo: zkáza stavovského zřízení, zkáza české svobody a dlouhá tma jezovitská. Jen tam jděte a uvažujte.“

„Ale ne v processi pod korouhvemi a umbellou,“ ptal se Hanold škádlivě, a Jeník, jak se již rozehřál, nepostřehl toho a jakoby sršněm bodnut, ostřeji odvětil:

„Prosím, jen žádné žerty o tomhle! To je to nejhloupější, nejsměšnější a zároveň nejsmutnější, že český národ, jindy tak slavný, upadl do takové nepochopitelné hlouposti. Oslavovat svou vlastní porážku! Chodit v processi na Bílou Horu, slavit své zničení! A nejen měšťané ale i lidé od stavu! Pak se divme,“ začal po česku, „že ten zhovadilý lid u všech cizích národů přišel k smíchu a potupě. Il Bohême, říká Francouz, a každý cizinec s posměškem: der böhmische Copak, a hůř, vědí, a na vojně, když kaprál flákal Čecha, pobízel oficír: Hau zu, es ist a' Böhm.“

Tu se v tom vřelém proudu zarazil a ohlédl se. Vzpomněl na dámy. Ale ty již byly v salonu a zrovna o něm mluvily. Hraběnka mínila, že asi dále resonuje.

„Hudba jej ukonejší,“ tvrdila baronka Skronská s úsměvem.

„A při kartách pak zapomene,“ vesele přidal baron Ehrenburg. —

Neuklidněn a rozkládaje vstoupil rytíř Jeník s ostatními do salonu; ale jak zahlédl, že dámy a páni usedají poblíže klavíru, že slečna Lory čeká u harfy, na ráz umlkl a usedl do křesla.

Neť barončina neměla valné chuti zahráti hostem, jak bylo na programu dle tetina přání. Dětinská, skoro pověrčivá naděje uvedla ji do salonu napřed a držela ji tu. Nesplnila se však, doktora se nedočkala. A společnost přišla.

Usedla k zlatému nástroji, vztáhla bílé paže, růžová tunika pod ňadry přepásaná, přilnula více k životu, dlouhé, neširoké bílé šaty protáhly se měkkou vlnou po lesklé podlaze; sáhla dlouhými prsty do prozářených jako zlatých strun. Zarokotaly. Hrála Krumpholzovu*) skladbu.

Všichni na ni hleděli, baronka Skronská spokojeně se usmívajíc; hraběnka Bubnová pokývla důstojně důstojnou hlavou. Staří páni naslouchali pozorně, jak se slušelo; rytíři Eisensteinovi se při tom pořád mihalo, že taroky ano, ale farao ne, leda že by si přisadil, ale hned se vytrhl, jak v strunách před ním šumněji zavířilo.

Rytíř Jeník a rada Slívka, oba milovníci hudby, vnímali upřímně, pobožně. Doktor Blumentritt pozoroval více slečnu, na paže jí hleděl, na hlavu v kadeřích mírně přikloněnou. V té pršce tonů, jež mu do mysli dost chaoticky řinuly, poletovaly myšlénky, a že je zajímavá, ale že již na čase, dost na čase, aby se vdala, to že bude zlá věc, šlechtici ne dost šlechtična a nešlechtici zase tuze šlechtična, zlá věc, a peněz nemnoho, a tak vzdělaná dáma —

*) Jan Krumpholz český virtuos na harfu a skladatel † 1790 v Paříži.

Hanold, který jediný stál, stranou u klavíru, naslouchal roz-
:osem se ohlížel po Jeníkovi, jak by se dostal k němu, a toho
má-li ten pamflet, o kterém už tolik slyšel, jak Bassi ukazuje
u lordu pražskou společnost, dámy, pány, a nejvíc dámy —
po společnosti sotva pohlédla. Hrála, majíc víčka přiklopena
u duší v tonech. Byla by však nejraději vstala a ztratila se.
konci hry se lekla a tvář i čelo prokvetly nachovým, plachým
aproti ve dveřích z předsíně stál jako zjevení doktor Held,
aslouchaje. Ze společnosti ho nikdo neviděl, a nikdo nezaslechl,
l.
se jí zachvěly a srdce zabuchalo rychleji a hlasněji. Sklopila
y Held věděl, a v ten okamžik pojal ji náhlý strach, že zmate
ázla, takty však kvapily rychleji, neklidněji a hra dříve skončila.
i pochvalu; Lory ji přijímala roztržitě, nedbajíc, ale s úsměvem
nýma očima.
n teprve vstoupil doktor Held, přítel domu, jejž baronka Skronská
nala jako výtečného hudebníka a barytonistu a to ze společnosti
álního rady barona Henneta, švagra Jeníkova. Ale od jara mluvila
nadšením také jako o lékaři, poněvadž, jak vděčně uznávala, ji
velkého nebezpečenství, když už byla více na onom nežli na
ětě. Od té doby přicházel do jejího domu jako host a přítel.
lraviv, omlouval se baronce, že nepřišel v čas a že ani neoznámil.
ali se kolem něho, poněvadž se nadáli noviny. Lory stála blízko
hraběnkou Bubnovou. Na Heldovi bylo znáti, že není klidný
čejně.
l jsem tak zaměstknán, že jsem zapomněl na večer. Račte pro-
ale v tom vzrušení — a já se mu nemohl ubránit —"
se stalo —"
ad jste byl u professora Vydry —" hádal rada Slívka.
yl —"
k mu je —"
ž dobře, má po trápení. Už ho není." Held mluvil bez pathosu,
lidně, ale v hlase i v tváři vychvíval silný dojem.
emřel!"
dy!" Ptali se kolem.
řed chvílí. Jdu rovnou od úmrtního lože." Vypravoval, když se
li i jak sám byl živě zajat tou událostí: „Včera na večer ještě
pojedl a pak ulehl. Ziegler, theolog, který ho opatruje, ani jeho
nic na něm nepozorovali, žádné změny, nic. A spal také dost
povídali, i kašel ho té noci tak nezlobil, až k ránu pak — Jak
vstali, seděl na posteli, ale než došli, skácel se. Mrtvice —
hned pro lékaře, doktor Oreilly přichvátal první; lidská pomoc
yla marná —" .
šichni naslouchali s účastenstvím a rada Slívka se zeptal tlume-
hlasem:
Byl při vědomí?"
Ne, hned ho pozbyl a také ho již nenabyl."
Neviděl, neslyšel bez toho —"

„Ale ani neblesl; Ziegler a Jandera se od něho nehnuli; pro Janderu poslali hned dopoledne —“

„To je nebožtíkův nejlepší žák, mladý praemonstrat,“ vysvětloval doktor Blumentritt hraběnce Bubnové, jež se tázavě rozhlédla, „a také ho v universitě zastupuje.“

„Pak také přichvátal pan kanovník scholastikus Lenhard, odpoledne, a zůstal až do posledního okamžiku. To byl nebožtíkův věrný přítel; ten mu zatlačil oči.“

„Smrt tu byla vykoupením,“ mínil rada Slívka, jenž jevil nejvroucnější účastenství s osudem zesnulého.

„Ano,“ přisvědčil Held, „nebo život jeho byl už samá muka. U věčné tmě, v hrobovém, stálém tichu — Po veškeré lopotné práci, po všem nadšení pro vědu a povolání. Jako professor mathematiky byl nedostižený, a snad jediný —“

Slívka, rytíř Eisenstein i baron Ehrenburg horlivě přisvědčovali. Jen doktor Blumentritt namítl:

„Ale dost obscurant —“

„Libertin ovšem nebyl,“ hájil Held svého učitele, „ale muž spravedlivý, charakter a patriotický!“ Held mluvil vřele a nevšiml si, jak zraky slečny Lory na něm tkví. „Kdo ho slyšel, jak ohnivě mluvil o vlasti, o naší minulosti, ten nezapomene —“ Doktor umlkl, když postřehl, že většina společnosti začíná zase na sebe pomýšleti. Omluvil se baronce, když se zmínila o hře, aby prominula, že dnes nebude hrát, jak minule slíbil, že je bez toho pozdě a že by nerad zdržoval panstvo od hry — Odebrali se do vedlejšího pokoje, kdež bylo vše ku hře v karty připraveno.

Mladý Hanold přitočil se k Jeníkovi a zeptal se ho tlumeně a rychle, má-li snad opis toho nového paškvilu. Rytíř Jeník se zastaviv, upřel na něj tmavé, pronikavé oči.

„O Bassim a lordu Willougbi? Mám.“

„Nepůjčil byste mi to?“

„Půjčil, ale na jednom místě se přestanete smát —“

„Proč!“ ptal se Hanold kvapně, „je tam něco o mně?“

„Bohužel není, patřil byste tam —“

„A proč tedy — Je tam paní teta, sestřenice —“

„Ne, ó ne, jak by ty —“

„Je tam Schloisnig —“

„Ten panáček z vojenského kommissarství, je, a druhý Adonis, kadet Zerby také a baron z Vlkanova —“

„A dámy?“

„Ó celá řada, madame Braunová, Nováková, rodem Vokaunová, Kirpalová; jen co mi tak napadá, je jich celá řada, a — také, pravda, mademoiselle Hauschildová —“

Hanold, jenž se pořád usmíval, sebou škubl a zeptal se, jako by ho bodl:

„Co o ní —“

„Že si myslí, že je nemocná, že často ráno navštěvuje doktora Melitsche —“

„Hanebná pomluva!“

› nesmějete, zlobíte se, už dost, pojďte, zahrajeme si." — —
ıě zdrželi se ještě doktor Held se slečnou Lory, jež vyslovila
itování, že dnes nehral, že se tolik těšila. Znělo to ne jako
›st prohřívala ta slova.
čeho litovat, slečno. Dnes bych špatně hrál."
dojat —" vysvětlovala sama a s účastenstvím.
› vídám smrt, ale lhostejný při ní nejsem nikdy. Tím méně
ıes, přiznávám. Ty poslední dny, jak je trávil ubohý professor,
ko mrtvý — Život neživot. Byl to můj učitel a dobrodinec,
jiných."
ıil mnoho ten pán, ale přece byl jen šťastný. Tolik lásky
ıi!" Znělo to až žárlivě.
, ale jak si ji zasloužil!"
oužil! A jak si jí má jiný zasloužit —" začínala s úsměvem,
vážněla. „Oh, v tom jste vy mužové také šťastnější. Vy si
sku zasloužit, i dobyt, třeba i dobyt! A co slabá žena, jak ta,
lyby i sílu měla, kdyby i chtěla —" v očích jí zahořelo a řeč
trpce, „smí si, může si něčí lásky dobyt v tom svém vězení,
ı, v jakých je —"
čno, mluvíte o vězení —"
o, třeba jinak příjemné —" Nutila se do úsměvu, „a byla bych
vůči paní tetě, rozumějte mi —"
uta vašeho pohlaví —"
ıo, ano. My ženy máme býti živy jen lásce, tak říkají a píšou
jen lásce. Ale čekat, čekat a ne ji hledat, ne ji dobývat, nýbrž
t a v tichém, tajeném toužení umírat, to jest stárnout —" V těch
chvělo se prudké, náhlé vzrušení. Pojednou však ustala a jakoby
m zdusila, řekla obyčejným, ale přece ještě rozechvěným tonem
ě, usmívajíc se: „Pojďte, doktore, sháněli by se po nás —"
ld, jenž za té řeči přestal žasnout a začal tušit, nezdržel ji a po-
ıč viděl, že se nikdo po nich ani neohlédl. Všichni seděli u stolu
ıž na mladého Hanolda a barona Stentsche, kteří nehráli. Rytíř
ıěl bank, nevelký, tak pro zábavu jen. Vážně vytahoval kartu za
z talonu, vykládal obě před sebe i hlásil.
inteuři začali s úsměvem, záhy však se rozehřívali do jasna, do
jak jejich list nesl zisk nebo ztrátu. Baron Ehrenburg, prohráv,
ıal hlavou a řekl jako před se:
Wer möcht' das glauben!"
Achter!" hlásil zas Jeník první kartu.
Achter!" opakovala chvatně baronka Skronská. „Gut. Zde je!"
ıjíc po česku, jakož si také rytíř Eisenstein po česku ulevoval,
na půl s humorem, na půl mrzutě:
Šibeničná karta!"
raběnka Bubnová vážně mlčela, a jen, když po třetí prohrála,
a obočím a řekla s úsměvem:
I! I!"
tarý rada Slívka, přihlazuje si do spánku šedé vlasy, volal po česku
níka:

„Pane barone, opravdu se modlili a sv. Tafriel jich vyslyšel!“

Smáli se a do té směsi zvuků volal doktor Blumentritt, už zardělý a lesklých očí, také po česku:

„To je svatá hra!“

Slečna Lory, stojíc u dam, se nesmála. Co to řekla, v duchu si domlouvala — A on — šel, hned, nezdržel ji, a nic neřekl — Snad kdyby byla začala o starém professoru — Doktoru Heldovi nebylo také do smíchu. Celý den jako v honu. Dopoledne v klášteře milosrdných, pak u professora Vydry, pak u svých nemocných, odpoledne zase tak a večer pak — Chmura té chvíle zůstala. Čekal na vhodný okamžik, aby mohl odejíti.

Bylo pak za krátké přestávky ve hře. Když se poručil, nebyla slečna v pokoji. Potkal ji v salonu, vracející se zas do herny. Mluvila klidně, jako by zcela zapomněla, jak před chvilkou její slova vzrušeně vyvřela. Teď při rozchodu zeptala se pojednou, jak tam je.

Překvapilo ho to.

„Venku? Pěkně, tichý mráz. Proč, slečno —“

Mlčela, ale její zrak vysvítil na okamžik tichým, oddaným jasnem a všecka tvář jako by jím zazářila. A zase vše shaslo. Usmála se a v tom řekla: „Jen tak. Dobrou noc.“ Podala mu ruku. —

Doktor Held zahalen v plášť pospíchal pustou ulicí, mezi tichými zahradami, uvažuje, co slečna Lory, co mluvila tak prudce, až vášnivě, tak — co je to — Nějaké snad tajemství — Proč jemu to říkala — Chce radu, má snad býti důvěrníkem, či — či — Zarážel při tom spomyšlení, vracel se zase k řeči, rozpomínal se, až se v duchu sám napomenul:

„Pozor, pozor!“

Lory se nevrátila hned do pokoje, kde hráli. Přešla salonem na pravo ku skleněným dveřím vedoucím na verandu a zahleděla se do tiché, pusté zahrady skropené světlem hvězd. Tady si prve, nežli přišel, zabásnila. Vzala ho za ruku, vedla ho —

Teď odchází, je pryč. „Pěkně, tichý mráz,“ řekl. Kdyby mohla s ním. Pod jeho paždí, přitiskla by se — Žár hrnul se do krve, smutek, tesknota do srdce, a ouzko —

A mlčet, mlčet! Musí mlčet! —

VIII.

„Cordatus Bohemus“ se s Prahou rozloučí. Též politica a jiné.

Ve čtvrtek 5. prosince, na večer, vrátil se mladý theolog Ziegler z města do Vydrova bytu v dominikanské ulici. Před domem někdy sv. václavského semináře ticho, prázdno i v domě i na schodech. Proud návštěv ustal. Celý den jako již včera odpoledne hrnuli se pohlédnout na mrtvého professora, mnozí zvědavci, většinou však samí ctitelé a žáci, mladí ještě i starší, už v úřadech a hodnostech, i vznešené panstvo. Přicházeli rozloučit se se starým knězem, jenž jim byl učitelem i přítelem, jemuž byli „dimidium animae“, „gaudium vitae“, „jediní miláčkové“, jenž

l z bohatého pokladu svých vědomostí i z nebohatého svého ıněl podpory a příznivce. —

r otevřev přední pokoj, v němž hořela olejová lampička, odložil l něco po skříni i v zásuvce stolu, odkud vzal dva klíčky svázané a chystal se zase k odchodu. Nežli však vykročil, › druhého pokoje, z pod jehož přivřených dveří prodíral se lé záře.

ky se tam stavoval, když odcházel z domu, ohlásit to nebo se ɔje-li si něčeho pan professor. Teď toho nebylo třeba. Ale :ěl mu dát s Bohem, sám, nerušeně se s ním rozloučit. Celý tlačili lidé, a zítra záhy z rána nebožtíka odnesou do kostela.

, tiché světlo dvou voskovic v hlavách, v otevřené rakvi, spodvou stolicích černě zastřených, v sutáně svého řádu, černou, čepičku nad lysým čelem, v stuhlých, vyschlých, jako voskových žek a růženec, ssinalý, vyvstalé brady, s zahnědlým stínem po pod očima hluboko zapadlýma. Podoba se nezměnila, leda že ıí vyvanul. Na studeném čele, v stuhlém, hubeném líci klid, :lid, tichý smír —

ler i po namahání posledních dnů červený a svěží, zahleděl se ıo a zamyslil. Vzpomněl, jak sem k němu vstoupil před pěti lý, s odporučením Vrbovým a Krameriovým, jak ho nebožtík ·řijal a jak ochotně podal mu pomocnou ruku. Uvolnilo se mu ní; ale také jemu se ulehčilo, cítil to již tyto dva dni, nebo la poslední čas těžká. Než jak mu připadlo, že to je na vždycky, professor už nikdy nic na něm nebude žádat, že ho vícekrát už „Josífku!“ „Miláčku“, že zítra tu už bude prázdno, sevřelo se dle.

:lekl u rakve, modlil se a nepřestal i když za chvilku zaslechl, › vstoupil do předního pokoje. Myslil, že to soudruh Doležal. ;e ne! Začínal naslouchat, hlavu pozvedl. Jiný krok, těžší a hůl ila, plášť jako by někdo odložil. Ziegler upřev oči ku dveřím, než hned zase sklonil koleno k zemi.

Matouš Vrba, do běla šedý, přihnutý, v černém kabátě, širokých v černých punčochách, vešel tiše, skoro po špičkách, jako by že vyruší spánek. Hlavou zakýval, dlaní dal Zieglerovi znamení, :al, a sám na chvilku se zadíval do tváře zesnulého. Povzdechoval, ılavou pokyvoval, pak požehnav čelo a tvář nebožtíkovy křížky, , dost namahavě, u rakve a ponořil se v tichou modlitbu.

dyž vstal, přistoupil k němu Ziegler. Oba, jako by si řekli, obrátili ırtvém. Ticho bylo, voskovice klidně plály, svit jejich pokmitoval ıalé tváři, dojímavé v tom utišení, u výrazu věčného míru.

Tak vidíte, tak vidíte —“ povzdechoval Vrba. Odmlčel se a zase ě, dojat řekl:

To byl starý Čech a zlaté srdce! To pán Bůh odmění. Ten věřil, mřela, a nedal se. Opravdu cordatus Bohemus. Requiescat in pace! em Bohem!“

lahnuv se nad mrtvým, požehnal mu po čele a obrátil se, vzdychaje.

Ziegler také udělal nebožtíkovi křížky na čele, na rtech i na prsou, políbil mu studenou pravici a odešel za P. Vrbou, maje oči plny slz.

V předním pokoji ho chytl starý kaplan za ruku.

„Co vy, kam vy teď! Chcete-li, pojďte ke mně, vejdeme se, místa dost —“

„Zaplať pán Bůh, velebný pane. Neračejí mít o mne starost. Rád bych přijal, ale pan Kramerius byl už tak mnoho laskavý, a nabídl mně —“

„Tak jsem přišel pozdě — a myslil jsem, že — no — pan Kramerius si ještě víc přispíšil — A co pan Doležal —“

„O toho se postará pan kanovník scholastikus Lenhard —“

„A napřes rok —“

„To už budeme v semináři —“

„Pán Bůh vám všecko oplatí — no tak —“ bral plášť a hůl, „a jak dnes —“

„Doležal přijde, sám chtěl, má klíč, já jdu k panu Krameriovi —“

„Tak pojďme.“ — —

Jejich kroky dozněly, v jizbě se stišilo i sešeřilo. Ostřeji vysvítil při temné podlaze z pod dveří do druhého pokoje zardělý pruh světla od rakve, v níž odpočíval „cordatus Bohemus“. — —

Nazejtří ráno dlouho se neprojasňovalo. „Zlaté slunce“, nad tmavými dveřmi hřeby okutými nejasnilo se jako samo průčelí starého domu, jenž měl po tom znamení jméno. Domy v pravo v levo i naproti, nevzhledné a většinou staré, všecky v šeru, celá Bartolomějská ulice, křivolaká a nečistá.

Nahoře u „zlatého slunce“, pod střechou, v chudém, studentském pokojíku ne světleji. Tmavé domy naproti stínily a jediným oknem padalo ne jasné světlo ale jakési svitání, pruh kalného projasnění zimního, chmurného jitra. Tmavá kamna v pravo ode dveří studená; ne oheň, ale vítr v nich hlomozil.

Ode dveří fučelo, div že se na prknech podlahy prach vírem netočil. V čele jizby na stole slavný pořádek: knihy, ne mnoho jich, papíry, brka, hřeben, kalamář, dýmka, zrcádko, a u toho poblíže neustlané postele Kavka, filosof, nevelký, skoro již ustrojený, nedělně, v černých, úzkých nohavicích, v botách s holínkami, v černém fraku, po umytí ledovou vodou červený jako rak, s navlhlými ještě vlasy. Díval se do papírového zrcádka, rovnal si na krku černý šátek, a při tom budil:

„Honzíčku! Honzíčku!“ a sesiluje hlas: „Jendo!“

„Honzíček“ Hýbl v druhé posteli pruhovaných peřin jako myš v komisárku, nic. Víčka sotva dvacetileté hlavy dost širokého obličeje ani nemrkla; teprve když Kavka spícím zatřásl, zabručel hlas z postele:

„A já — do kolleje nepůjdu — Jdi si sám —“

„Dnes není kollej — Je funus —“

„To je dobře —“ zabručel Hýbl, neotevřev očí a upadal zase do hlubin tvrdého, nezdolného spánku.

„Už vyzvánějí!“ hrozil Kavka, ač bylo ticho. „Slyšíš? Chtěls taky jít na funus, Vydrovi, víš, dnes má funus!“

To vydalo. Hýbl usedl na posteli, ospale se rozhlížel, zívl, sbíral se, najednou vyskočil jako zajíc a bos, jak byl postavil se k židli, kde

sa vody a džbán a začal se šplíchat, mýt a strojil se pak hbitě ně; při tom poslouchal domluvy staršího kollegy, že se asi celý i toulal, že ho on, Kavka, ani neviděl, to že zas byl za školou, ci, kdy to přišel, to že bylo asi málo hodin.

ýbl se přiznával bez mučení a vesele, že bylo opravdu dnes ráno, išel, ale co, když krajané, když plátenící z České Třebové (bylo jeho a z Litomyšle bývalý jeho kvartýrský a také jeden Kujebák*) — tomu že se nejvíce zdrželi na Staré rychtě —

Kujebina! Ten ti táh'. A pořád," Hýbl hrábl hřebenem do vlasů, císl do čela, do spánku, a nápodoboval krajana Kujebáka: „To e rychtu, to my ne, tady bych chtěl být rychtářem, to by byly hromady —"

avka se smál a volal:

Dělej! Dělej!"

ýbl se strojil jako o závod. Za chvíli byl oblečen, ne však černě. n to, co na sobě, úzké nohavice v botách s holínkami, zelený kabát io límce a úzkých rukávů, na krku bělavý šátek. Vzav hůl a naraziv ový klobouk, který si koupil včera v židech, poklonil se Kavkovi. šak na ulici zvážněl. Pohlédl ulicí dolů v pravo, kde od listopadu Krameriova Česká Expedice.

Tam dnes budou vzpomínat, až se odpoledne sejdou."

yl pátek, den schůze. I Hýbl už příslušel do toho kruhu. Již doma, ově, byl vášnivý čtenář. Co měli v stavení, u sousedů, staročeské Paprockého, Hájka, Beckovského i lidové čtení o Enšpiglovi, íkovi, o Jenovefě a podobné, všecko dychtivě přečetl, a leccos iou. V Litomyšli na gymnasiu sháněl české knihy dál a četl a četl. i také leccos novějšího, a proto když se stěhoval na filosofii do , toužil přede vším uvidět Krameria a Českou Expedici.

Přání se mu splnilo, byl laskavě přijat a v českém čtení pokračoval. ibyl i jakéhosi jména mezi kollegy, že umí česky, že píše nejen dobropísemnosti, ale hbitě tak jako oni německy —

Co se mu Expedice na podzim přistěhovala do sousedství, stavoval n ještě častěji; už i leckdy v korrektorství pomohl. Nosil si odtud české knihy a knížky, ale někdy také nějaký groš, jenž mu přišel ky vhod, nebo peníze z kondic stačily sotva na živobytí, ne však vadlo, jež miloval, ne na česká představení v Raymanském domě Malé Straně a v neděli odpoledne v stavovském na Ovocném trhu. u znal jenom dle jména už v Litomyšli. Pražští studenti roznášeli jméno, jaký to mathematik, jaký professor! Slýchal o jeho jasných, enitých výkladech, o jeho osloveních, o jeho přátelství ke studentům. 'aze dověděl se víc, zvláště o jeho vlastenectví. Ale už ho nemohl ıuchati. Ani ho neuviděl, až včera dopoledne na okamžik, v rakvi — Chtěl mu prokázat poslední poctu, chtěl s ostatními filosofy, jak se ili, že ho sami odnesou až ke hrobu. Sháněl černý oblek, ale když ch tolik strojilo, nenašel nic, nevypůjčil nic. Mohl jíti jenom jak v davu, ne u rakve nebo nésti ji, jak se na to vystrojil kollega

*) Přezdívka Vysokomýtských.

Kavka. Na Perštýně se zastavili „u Sladkých“ na snídaní, na talíř polévky Pak zamířili Dominikánskou ulicí ku Klementinu.

Prosincové jitro se nerozjasňovalo. V úzkých ulicích, zvláště v jezovitské ještě se šeřilo. Sníh řídko poletoval. Klementinum netvárně rozlehle trčelo z kalného mlhava k těžkému, šedému nebi. V nádvořích se černaly houfy, šumělo tam, jako když vody jdou. Tu se Kavka trhl od Hýbla. Šel do sálu, kde se měli sejít filosofové smutečně oblečení. Hýbl zamířil Klementinem šerými dvory ku kostelu sv. Salvatora. Na prostoře u Křižovníků tlačili se už zvědaví, od Karlova mostu hrnul se nový proud i z jezovitské ulice. Kočáry na velkých perách s lokaji vzadu na stupátku i bez nich přijížděly, krokem, zvolna, chvílemi se zarážely v hradbě lidu, a odjížděly pak od kostela křižovnickou uličkou.

Hýbl se prosmýkal až do kostela, jenž se již plnil. Přítmím prožehovaly rudé, mihavé plameny velkých, četných voskovic kolem katafalku i kolem rakve vysoko na něm postavené. Hýbl se na ni vážně zadíval; mrtvý se mu mihl jako ho včera shlédl v otevřené rakvi, s výrazem hlubokého klidu v ssinalé tváři. Dlouho však tak nestál. Proud se hrnul ode dveří, se stran, přicházeli ctitelé, hodnostáři, kanovníci, od gubernia páni —

Za chvilku se ocitl u samých dveří. Sám tam ustoupil, aby měl lepší přehled. Zahlédl mnohé, jak chodili kolem, z Expedice skoro všechny, Rulíka s Koželuhem, ředitele Procházku Faustina, Krameria, doktora Ivana, Šedivého, také Thama, Karla, jenž zadarmo na akademickém gymnasii učil češtině, on, chudý spisovatel. Hýbl ho znal i jeho Obranu; hleděl na něj s úctou pro jeho dílo, ale také proto, že je bratr Václavův, divadelního spisovatele, kterého si zvláště vážil, ač jej znal jenom z tištěných jeho kusů a z pověsti, jak hrával v Boudě a pak u Hybernů. Kolem, dveřmi, kmitl se také mladý, malý Jandera v bílém rouše praemonstratském, kromě Bolzana nejlepší žák nebožtíkův a jeho zástupce na stolici professorské; přihrčel kočár a z něho vystoupili dva páni, jeden v kožichu, druhý vysoký, štíhlý v tmavém plášti. Za tím Hýbl oči obracel, i krk natahoval, když vedle zaslechl, že to abbé Dobrovský, že přijel s hrabětem Nosticem —

Zvony se rozhlaholily kalným vzduchem, kostelem nesl se zpěv alumnů vážně a smutně nad spoustu hlav, nad něž šerem chrámu mihaly se řady světel. Pak stavěli bílé, voskové svíce stranou, rakev v příkrovu zmizela s výše, a spočinula na ramenou černě oděných filosofů. Pochodně zaplanuly v pravo, v levo, zvony vyzváněly, smuteční žalm proudil z chrámu ven s průvodem slavným, neobyčejným.

Študentů černá legie se světly na větru plápolajícími, kněžstva řad, kanovník v infuli, za rakví rektor magnificus, senat, členové university, professoři, doktoři, študenti, nekonečný dav lidu, jenž nevyprovázel tak učence jako oblíbeného kdys kazatele —

Úzkou jezovitskou ulicí valil se ten velký, tmavý proud kolem posupného Klementina, v stínech, mezi šerými domy; komže kněží z něho bíle prokvétaly, zář čadících pochodní rudě probleskovala, smuteční zpěv tlumeně se rozléhal do ulic, a ve výši, mlhavým vzduchem, řídko proletujícím sněhem hučela smutně dunivá hrana —

Hýbl octl se vzadu v lidu, mezi několika studenty. Mluvili německy, povídali si, koho všecko viděli. Jeden jmenoval také professora Meissnera a dodal, s tím že bude brzo loučení za živa, po novém roce že odjede, studentstvo že se s ním bude loučit před štědrým dnem, že mu zazpívají velkou kantátu.

„U něho v bytu?"

„U černého koně" to bude, na dvoře, půjde se s pochodněmi —"

„Schneider*) složil tu kantátu a hudbu k ní skládá Vitásek —"

„A ne, to je jiná, ta bude až po vánocích — tu naši složil Meinert a hudbu —"

Zarazili. Průvod v malé jezovitské ulici uvázl, pak jako když se vlna přihrne; nastala tlačenice. Hýbl ztratil študenty a víc už nezaslechl o chystané slavnosti. Na Koňském trhu, jak šel po kraji davu, zatahal ho někdo za kabát. „Kujebák" v beranici, plných, červených tváří, v kožichu, vesele se usmívající. Přitočil se a tlumeným, více však bručivým, přichraptělým hlasem, mžikaje očima hlásil, že teď teprve vstal, a chce-li, aby šel, no tak, že půjdou —

„Nemůžu, půjdu až na hřbitov —"

„V takové zimě!" — a Kujebák v teplém kožichu podíval se na studenta v kabátu, bez pláště, jak už promodrává.

„To nic, já půjdu, ale večer bych přišel."

„No tak, na rychtu, ale jistě!" Zamrkal, ukázal bílé zuby, červené, plné tváře se mu zaleskly; v tom zmizel, jak se zastavil. Průvod se bral vzhůru ku koňské bráně a Hýbl s ním — —

Ignacius Ceypek uchystal oběd na půl jedné, ač jindy jídal P. Matouš Vrba v pravé poledne. Ale i po půl jedné zůstal Ceypek sám. Chodil k oknu, vyhlížel, v duchu broukal, že jídlo nebude k ničemu, že velebný pán jistě neposlechl a šel s průvodem až na hřbitov. Dnes, v tomhle nečase!

Vrátil se zase do kuchyně a z kuchyně za chvíli zase k oknu a upíral zraky do běla chumelice. Hodina s poledne už dávno minula, když se P. Vrba vrátil červený jako rak, prokřehlý, v bíle zaprášeném plášti i v zabělené sněhem čepici. Ceypek hned, zda-li nepromrzl, nezebou-li ho nohy, co kolena, aby si vzal bačkory, nebo snad aby dříve pojedl lžičku polévky. Snášel polévku, pospíchal, staral se až se mu v týle mašle třásla.

P. Vrba nic o sobě, a hned o pohřbu, to že bylo, kdyby byl viděl, studenti, bože, a toho lidstva, toho lidstva, to že bylo vidět, v jaké lásce nebožtík u všech byl. A studenti, ti že mu prokázali poctu! Až na hřbitov, až na Volšana že ho sami nesli, pořád na ramenou, a tam jaké nastalo loučení, jaký všude pláč! Studenti plakali i staří, bývalí žáci, vlastenci, i panstvo —

Po obědě Ceypek se měl k odchodu. Čekal, že pan páter ho pozve na večer, na karty; ale ani zmínky o nich. Celé odpoledne P. Vrba psal, do D . . šky Věkovi o smrti professora Vydry a jeho pohřbu, a modlil se. Nazejtří ráno šel do bývalého jezovitského kostela sloužit zádušní mši za zesnulého vlastence. Ceypek přišel připravit oběd a když se po něm

*) Karel Agnel, později jako český básník K. Sudimír —

chystal domů, zatáhnout za šňůrku hodin a usnouti hned při prvním kousku, zval ho P. Vrba, tak aby na večer nezapomněl, že by mohl vystoupit s těmi dvaatřiciti a obrat ho, tak aby přišel —

Sotva se začalo smrákat, už docházel Ignacius Ceypek na dobytčí trh k bytu P. Vrby. Ale bitva jen začala, jen několik „loupežníků" plesklo o stůl, zarazili se oba hráči. Hlahol zvonů se k nim přihrnul. Hlučný, velký hlahol, jenž rostl a rozléhal se mocnějšími, dunivějšími vlnami, jak se slévaly hlasy zvonů ze Skalky, od Jezovitů, ze Slovan. V to zahoukla rána z děla, druhá, třetí, a dál hřímala rána za ranou, div že se okna netřásla. — — (Pokračování.)

Na horké půdě.

Vzpomínky z Varšavy. Napsal dr. D. Panýrek.

ůj pozdrav po letech zas patří tobě, město patriotů!

Obdivuji se jim, těm srdcím mužně pro vlast zapáleným, nadšeným pro svobodu, horoucí láskou k půdě otcovské naplněným a hrdým na slavnou minulost národa. Každý musí je ctíti pro tuto vlastnost, neboť vlastenci jsou bezvýminečně všichni — kníže i člověk bezejmenný, boháč i žebrák, byrokrat i žurnalista. Jsou vlastenci v jiném slova smyslu než u nás, kde postačí mluviti zbrkle na politických schůzích a při tom německy korrespondovat, po případu děti posílat do německých škol nebo doma výhradně mluvit německy. Polák je vlastenec, ač mu hrozí citadella za humny Varšavy, je jím skutky, a obětuje pro vlast všecko — i jmění; kdežto u nás, jak se často již ukázalo, jde vlastenectví jen až k těm hrdlům a statkům. Polák je ryzí a čistý v této své oddanosti k polskému jménu, které miluje náruživě, tím náruživěji, čím drzeji vtírá se mu zbytečná azbuka na každý štít, do každé školy, ba i na hřbitovy. Tlak budí protitlak. Nenávist mezi Poláky a Rusy jest a bude, a propast mezi oběma těmito velikými národy slovanskými jest a musí býti tím hlubší, čím surověji povedou si ruská soldateska a byrokracie. Prastarý antagonismus mezi oběma národy nebude nikdy nadobro smyt, a občasné zmínky některých listů o blahovolnosti cara, provázené diskretními a dvojsmyslnými slovy, poukazujícími k známému „Cherchez la femme!" a slibující Polákům v nejbližší době uvolnění nesnesitelného nynějšího jha, jsou po mém mínění jen utopie. Člověk ani nemusí čísti vzpomínky J. Rozvody, ač jsou to memoiry nad míru poučné a pro mnohého zasle peného rusofila našeho velmi zahanbující, — postačí zajet na týden do

Pohled na Varšavu.

Varšavy. A snad by i den nebo dva dni postačily — prožít je na ulici, všeho si všímat, pohovořit v krámě, v tramvaji, v kavárně s první upřímnou tváří*) hezky na hlas, nota bene polsky, protože rusky jen s nechutí bude polské obecenstvo hovořiti.

Kdo přišel do Varšavy studovat, co stojí sedadlo v přízemí v „Novém Divadle", nebo zač je jízdní lístek na tramvaji z ulice Swiętokrzyské do Woły, tomu ujde mnoho. Zvláště z toho, co nás Čechy nejvíce pálí: v poměru Rusů a Poláků.

Tu lze postupovati dvojí cestou: diplomatickou, t. j. lží, a nediplomatickou, t. j. pravdou. Pravdu sobě mluvme, dobří spolu buďme. A tu řeknu hned, bez ohledu na to, zamrzí-li se moji ruští a pražští přátelé, Rusofilové, třeba ryzí pravdu ne, tedy to, co se mi pravdou jevilo, co za pravdu jsem pokládal.

Rusové drží Poláky v jařmu nedůstojném, ba hanebném, nehodném Slovana, silnějšího soupeře a politika. Jest ovšem rozdíl mezi ideálními zásadami křesťanskými a politickými zájmy, a nic to neznamená, řekne-li nějaký český spisovatel X: to a to je ohavné. Ale chce-li býti car andělem míru, ať položí nejprve palmu míru na varšavský hřbitov národní volnosti. Vždyť dnešní Poláci tolik nežádají: a dávno už odložili naději na uskutečnění polského státu. Chtějí aspoň tolik, kolik mají Finové: aby polský jazyk nebyl všude šlapán, ve škole, v úřadě — všude.

* * *

Rusové podle Puškina zvykli prohlašovati: „Petrohrad jest okno do Evropy." Tato frase hodila by se, myslím, spíše na Varšavu. Toť okno, do kterého vyložil se Rus, v němž pohodlně roztáhl se s lokty notně od těla, aby už nezbylo místa pro jiného, zejména ne pro Poláka. A pak je to okno, kterým hledí, vlastně má hledět Evropa do Ruska. Myslím, že jsem prohlédl úmyslnost tohoto opatření: Rusové umísťují v pohraničných stanicích své největší, nejsilnější muže. V Granici, kde se prohlížejí cizincům pasy a zavazadla, vojáci, konající policejní službu, jsou samí chapi jako hora. Člověk zvykne myslit, že co Rus, to silná, svalnatá, bohatýrská postava. Právě tak do Varšavy soustředěna spousta těchto ruských lamželez. Přes Varšavu Němci i jiní cizinci přicházejí nejčastěji do Ruska. První dojem jest nejsilnější. Třebas později cestovatel setkával se s lidmi menšího „kalibru", odchází přece z říše carovy s dojmem prvním. A přece je tolik ruských vojáků maličkých, ovšem houževnatých, sporých, snášejících nejtrpčí trampoty bez reptání, jak jsem viděl v táborech u Tiflisu nebo ve Vladikavkazu. Snad mají v úmyslu rozhodující kruhy takovou posádkou, složenou ze samých ramenatých siláků, ve stálém postrachu udržovati porobené město, Varšavu, kde sídlí tolik polských vlastenců nejčistšího zrna. Posadili jim do týla své nejsilnější vojáky jako na výstrahu: „Hnete-li se, tito hippopotami vás sdrtí."

Jaký div, je-li pak život v polské veřejnosti varšavské jaksi stísněný! Nedůvěřuje se cizí tváři. Dialog přátel na veřejných místech je stlumený,

*) Jenom ne se Židy.

zdrželivý a kontrastuje ostře s německou křiklavostí, navštívili-li jsme před ruskou cestou některá města německá. Zvláštní pohled, takový zpytavý a odpuzující mají tu lidé, pokud se nepřesvědčili, že příchozí není Rus, t. j. jich přirozený nepřítel. I v divadle je společnost jaksi méně vesela, méně švitorná, méně rozjařena, třebas hrála se fraška. Chápu. V ložích, v parteru všude hojnost důstojníků, kteří, nemajíce jiné zábavy, chodí do polského divadla „Teatr nowy“, třebas za polskými nevěstkami.

A co všeho toho příčinou?

Nepřirozená, nespravedlivá, poměry neodůvodněná persekuce Slovanů Slovany, persekuce diktovaná „vysokou“ politikou, jíž já svým pohrdáním nezměním, věru nezměním, byť bych byl sebe pevněji přesvědčen, že dirigují ji diplomaté, kteří rozumem a dobrou vůlí stačili by sotva na komando v cele kázničné.

Mám Rusy rád, ale tam, kde jsou doma, ne v místech posvěcených krví a bojem tolika poctivých slovanských srdcí, kde se udržují jen hrubým násilím.

Rus ve Varšavě — toť pěst na oko.

Warszawa jako dějiště imposantního národního dramatu má jen málo družek. Snad jen Antwerpy a Praha, jeviště těžkých zoufalých zápasů o samostatnost a svébytnost kmenovou, mohou se Varšavě postaviti po bok. Také my vedem obdobný boj; také nám hrozí nepřítel kolos, který by nás rád pohltil. Lhostejno, je-li nepřítelem Rus či Němec. Chci zachování svého milenélio národa a hájil bych ho stejně prudce před nepřítelem Rusem jako před nepřítelem Němcem. Slovanství přijímá Rus jen v této rovnici: Slovan = Rus. A tak mu ovšem Poláci rozuměti nechtějí.

* * *

Navštívil jsem dvě rozkošná zákoutí Warszawy: Lazienki a Willanów. Oba tyto parky s nádhernými, bohatství historických památek z dějin Polsky chovajícími zámky mají ráz čehosi tak přítulného a vlídného, tak měkce, ale hrdě slovanského, že stačí jen sem do Lazienek nebo do Willanova se uchýliti, aby s člověka spadla všecka truchlivá sklíčenost, jež jest výslednicí dusného politického ovzduší města. Zde každý strom a keř vypráví historii staropolského naturelu — v pravdě rytířského, chrabrého, ne bez vad, ale vždy sympathického. Statné postavy králů a lepé tváře královen, dlouhá řada krasavic polských, které zříme v zámku Lazienek (jsou z doby krále Stanislawa), vzpomínky na statečné obrance vlasti od dob mythů až po poslední historické události z dob polských povstání táhnou smutným pochodem v duši. Zde jen smutek duši rozechvívá; už ta reptavá revolta proti utlačovateli bratří vyzněla z duše, a jenom smutek zvolna perutěmi mává, až tiše zapadá na dno duše a mysl ponoří se úplně do vzpomínek. Kdyby se chvílemi nemihla člověku před očima nějaká placatá čepice, oživili by se záhy ztichlé boskety a zapomenuté cestičky výraznými hlavami historických držitelů této tolikrát krví obhajců napojené půdy.

Než dosti těch marných revolt . . .

Lazienki u Varšavy. (Divadlo na ostrově.)

Po Ujardowské ulici*) po tramvaji dojeďte si do Lazienek. Čím blíže k tomuto parku, tím tišší je ulice, tím liduprázdnějším ústředím utíká Koňka. Nedaleko parku zastaví. Otevřevše železné mříže, vstupujeme nedočkavě na carskou nyní, kdysi polskou půdu. Hned u vchodu nabízí se obr v ruském úboru, starší již muž, dle typu Polák, a slibuje doprovoditi k zámku. Trefíme sami. Přes to nás provází. Jak jsou protivní ti ciceronové. Všude. Stejně v carově Zimním Dvorci v Petrohradě jako ve Vídni, v Livadiji nebo v Benátkách — všude. Dotírají se svými historickými výklady, kterým lze jen z pola věřit, a svým skřehotáním, stejně ospale monotonním a strojově bezduchým. Vypudí vám z duše, ať vzpírá se jakkoliv této drzé suggesci, všecku poesii vzpomínek historických, všecku vzácnou patinu, jíž pokryla posvátné památky vaše fantasie. Posílám ho pryč, toho zahradního Cerbera, ale marně. Kráčí s námi, a chraplavý jeho hlas, znějící, jakoby se právě byl probral z mlh alkoholismu po včerejší opičce, upozorňuje přes tu chvíli na něco pro nás zcela bezvýznamného.

V tom rozevře se líbezný obraz — vzdušný, vesele žlutý zámeček s rozsáhlou kamennou verandou, zdobenou exotickými rostlinami, omývanou vlnkami lehce zvířeného jezírka s nezbytnými labutěmi.

Obcházíme jezírko. Zde asi kompetence průvodčího končí, žebrá tedy o zpropitné a spokojen několika velikými měďáky odchází zvolna nazpět. Není tu nikoho, kdo by nám pověděl, kudy do zámku. Návštěva parku, který je obecenstvu přístupen, není valná, ač je den krásný, a odpolední doba zvláště láká k procházce. Několik těch osob, které tu a tam potkáváme, jsou buďto cizinci nebo pohlížejí na nás při polské otázce tak nedůvěřivě a cize, že raději sami chceme si pomoci. Ku podivu! Docela obyčejný Ogród saski (saský park) nalezli jsme při každé návštěvě plný — ráno, v poledne, odpoledne i večer, kdežto tuto podivuhodnou hříčku rozmaru polské básnické duše, plnou uměleckých památek a úchvatných zjevů navštěvuje málokdo. Je to ovšem trochu dál, než Ogród saski. Ale ten vypadá jako sto parků jiných. Rondely, boskety, cestičky, jezírko, fontána, kvetoucí manny, ruští plukovníci na pensi i aktivní, děti a bonny. Ale zde, v Lazienkách, málo co z toho, co jsme právě uvedli, svou banálností podráždí zrak. Je tu ovšem také jezírko, ale vedle toho zámečku vyjímá se velmi pěkně.

V domnění, že nejspíše bude lze vniknouti do zámku zadem, spějeme hrdinně vpřed, když tu pod sloupořadím, vedoucím do kýženého nitra, srazíme se s dvěma vojáky. Ten napřed bude asi důstojník, zadní je podřízený. V ryzím demokratismu optáme se zadního. Ten udiveně kouká a neodpovídá ani na druhou otázku. Prvá byla polská, druhá ruská. Tu se důstojník, který nás už chvíli zlostně pozoruje, že mu zastavujeme armádu, poznav asi cizince, snížil k odpovědi. Že prý se zámek opravuje a chystá pro carskou návštěvu a cizincům je nepřístupný. „Jsme vrači.“ „Ničevó.“

*) Mapka Baedeckrova, který vždycky jako žid drží se silnější stranou, označuje ulice polskými sice jmény, ale ruskými koncovkami, ku př. Święta Krzyskaja — królewskaja — Bůh mu odpusť tu pitomost.

Saský park ve Varšavě.

Taky dobře. Co lze si prohlédnout zevně, když už jsme tu, ohledáme. Ostatek prostuduje se jednou doma v knihách. Palác je budova čtyrhranná s dvěma křídly, krytá střechou, kterou však neviděti, ana táhne se kolkolem střechy kamenná balustrada. Uprostřed střechy zvedá se pěkný belveder ozdobený čtyřmi sochami. Co znamenají, s dola a z dálky neuhodneme. Praví se, že čtyři doby a čtyři díly světa. Budova je jednopatrová a vstupuje se otevřenou předsíní, jejíž kryt spočívá na 4 korintských sloupech. Strop této předsíně zdoben je medaillony, z nichž ovální nade dveřmi do paláce hlásá, že „dům ten nenávidí smutek, miluje klid, oblíbil si koupele, doporučuje život venkovský a touží hostiti samé poctivé lidi".

Co je uvnitř, zůstalo mi záhadou. Z knih jsem se dočetl, že sochy čtyř králů polských: Kazimíra Velikého, Zygmunda I., Štěpána Bátoryho a Jana III.

Nyní prohlédnem si divadlo na jezírku a park. Nitro zámečku, na něž je jistě každý cizinec, jenž do Varšavy přijel, neméně mlsný, dlužno oželeti. Později našel jsem náhradu v literatuře.

Łazienki królewskie, nyní palác a park carský ve Varšavě, obdržely jméno od lázní, které tu byly za dávných dob. Ještě za knížat Mazowieckých, kde je nyní park, byla obora Jazdowského zámku, při ní pak stáje, lázně, rybník, zahrada, ovocný sad s plody, slynoucími daleko široko. Když knížectví Mazowiecké bylo přivtěleno koruně polské, byla ves Jazdowo připojena starostwu (okresu) warszawskému; byla pak v držení Varšavy, ale zámek a zahrada zůstávaly k užitku dvora, a králové polští, přijíždějíce do Varšavy, rádi v něm bydlili a v oboře lovili. Za dob, když královna Bona a pak její dcera Anna Jagiellońská bydlily v Jazdowě, byly zdejší zahrady a obora ve znamenitém stavu. Kardinal Gaëtano, když dlel r. 1596 u dvora krále Zygmunta III., zastal je ještě v době rozkvětu. Pak přišly švédské vojny. Zámek byl vyloupen a téměř zničen. Budovy, zahrady a obora spustly, a zanedbány tím více, když nejnádhernější kdys komnaty přeměněny byly v kanceláře krajských úřadů a sloužily vedle toho za dílny mincovny.

Jan Kazimír daroval je r. 1668 královskému podkomořímu Theodoru Denhoffovi, který šest let po té odstoupil vlastnictví to dvornímu maršálkovi Janu Lubomirskému. Ten vymohl si r. 1683 od sněmu schválení, aby půdy Jazdowské, které dosud jen emfyteuticky držel, náležely mu napotom jako dědictví. Toho dosáhnuv, přivolal z Italie umělce, palác pyšně vyzdobil nemalým nákladem, dal upraviti zahrady a oboru, zbudoval v ní sličné domečky, a na tom právě místě, kde nyní zvedá se pyšný palác, lázně bohatě štukem, řezbou a obrazy vyzdobené vystavěl. Byly to budovy na ten čas nádherné a umělecky vynikající. Tak aspoň tvrdí vlaský básník Jan Faggioli, který v letech 1690 s papežským nunciem Ondřejem Publicolou Santa Croce zde prodléval. Řečený básník se ve svém cestopise všecek rozplývá nad okázalostí paláce, tehdy ve Varšavě nejpěknějšího. Praví o něm, že ho stavěl jeden ze žáků Michela Angela. Tak byl sličný styl komnat, že byl blízkým vkusu tohoto velkého mistra. Uvnitř byly krásné a bohaté ozdoby, malby, obrazy a nejeden skvost umění zlatnického neb sochařského, v mramoru mistrně provedený, budil obdiv tehdejších navštěvovatelů.

August III., tento znalec umění, zamiloval si Lazienki a r. 1720 koupil je od Theodora Lubomirského. Lázně s královským přepychem upravil a mimo jiné dal sem přivésti rameno Wisły s takovým spěchem, že co den tu pracovalo na díle tom 300 dělníků. V oboře novým zvířectvem hojně opatřené pořádány velkolepé lovy.

Jeho syn už nedbal o Lazienki, které zpustly. V parku pásl se dobytek, a jeden z lovčích zřídil si zde hospodu. Les zbahněl a zdivočel, ale v paláci samém pořádány znamenité večery, neboť obecenstvo varšavské vždy milovalo Lazienki, kde odbývány velkolepé plesy se slavnostním osvětlením a ohňostroji.

Ale ještě měly se vrátiti doby slávy Lazienkám, ještě jednou, než přešly do rukou ruského panujícího rodu. Stanislav Poniatowski koupil je za 1,100.000 zl. od Lubomirských a dosednuv na trůn polský, přeměnil Lazienki v letní palác a oboru v park — podle plánů svého stavitele Domenica Merlini-ho. Úprava zdivočilé přírody zdejší nebyla snadná. Močály vysušiti a nákazu odtud vypuditi bylo obtížno a vyžádalo si léta práce a veliké summy. Teprve když přiveden sem potok z pod Rakowce, podařilo se assanovati zahradu a oboru, a když staré olše vysekány, listnaté a jehličnaté stromy vysázeny, besídky a stromořadí zařízena, nová jezírka založena, pěkné vyhlídky a procházky upraveny, stará budova opravena, nové stavby provedeny, zaskvěly se Lazienki zase ve staré slávě. Stanislav August po celou dobu svého panování okrašloval Lazienki, a mnozí umělci, domácí a zahraniční, povolávání, aby ozdobili palác. Král zůstavil v něm obraz svého soukromého života, svých myšlenek a svého vkusu.

O dalších osudech Lazienek lze již pověděti nemnoho. Po smrti Stanislava Augusta zdědil Lazienki synovec jeho Josef Poniatowski. Když pak zemřel, přešly dědictvím na jeho sestru Terezu Tyszkiewiczovu, která prodala majetek ten r. 1817 caru Alexandru I. za milion osmdesát tisíc zl. Nyní teprv palác s příslušenstvím skvěle zveleben, ač původní jeho ráz zachován. Zde bydlil car vždy, kdykoli prodléval ve Varšavě. R. 1858 byl palác požárem poškozen (shořela střecha a část stropu vzala za své), ale záhy restaurován.

Podnes ukazuje už zevnějškem, že polská šlechta i vladaři měli hluboce zkypřenou duši pro umění.

Než vraťme se ještě k divadlu v Lazienkách.

Je to plod poetického rozmaru, romantický, vkusně provedený nápad; nic není bizarního na myšlence přinutiti přírodu, aby takřka sama hrála divadlo. Křoviny a stromoví představují kulisy, obklopujíce kamenné jeviště, v němž tu a tam zdivo už se drolí. Tato část Lazienek je nejzanedbanější, ale ta zanedbanost nekalí illuse. Spíš ji podporuje, jako všecky zříceniny. Suffity obstarává milý Pán Bůh sám modrým blankytem nebo šedivými mračny — dle nálady. Mezi hledištěm a orkestrem, jejž střeží kamenní lvi, je laguna. Jeviště je totiž na ostrůvku v jezírku a amfitheatrum pro diváky nalezá se na břehu jezírka.

* * *

Bývalý královský zámek ve Varšavě.

„Jedeš-li přes Varšavu, nezapomeň podívat se na Villanów. Stojí za to," pobízel mne přítel Mrštík, když jsme se rozcházeli na nádraží státní dráhy před mou poutí na Rus.

Celou cestu tanulo mi na mysli toto napomenutí.

Jedu na Rus. Varšava je jedním z hlavních bodů této cesty. A dosud nevím nic o Villanově. Trochu jsem se styděl, trochu divil, že za celou dobu svého dosavadního s polskou literaturou laškování nezavadilo o můj sluch duševní toto jméno.

Cestou jsem z příručních knih, ve Varšavě pak samé z úst polských přátel mnohými zprávami tuto citelnou mezeru ve vědomostech ovšem vyplnil. Ale to, co jsem si dle líčení představoval, zůstalo daleko za skutečným dojmem.

Villanów stačí jednou spatřit — a už naň do smrti nezapomenete, třebas viděli jste ho jen tak zběžně jako my, přišedše nevčas, v době oprav . . .

Děkuji vám, milý polský studente, jenž jste se nás, svých známých z parní tramvaje (jaká to přeletavá, povrchní známost) tenkráte ujal a dopomohl nám svojí ochotou k připuštění do zámku, střeženého starým, nevlídným, uzavřeným kastelánem.

Majíce dosti smutné zkušenosti s Lazienkami, nedoufali jsme ani, že se nám naskytne vděčná příležitost podívat se ve Villanově ku př. na psací stůl, který dostal Jan III. Sobieski, kdysi majitel Villanova, od papeže Innocence XI. na důkaz úcty a vděčnosti hlavy církve za vítězství Sobieského nad Turky a za zachránění Vídně. Nepídili jsme se sice po této památnosti po způsobu některých turistů, kteří jsou s to okukovati v němém úžase hodinu takovou kuriositu, při čemž jim krása celku nebo jednotlivosti, plné záře a ušlechtilosti, docela ujdou. Vzpomínám toho stolku jenom proto, že mne nedávno opět jeden „cestovatel" naň upomenul. Na otázku:

„Co říkáte Villanovu?"

(Otázka už byla tak položena, aby nebyl snad přiveden do rozpaků, kdybych se ho dotazoval po umění nebo historii) odpověděl:

„No — hezké. Je tam stolek, který dostal král polský od jednoho papeže."

Pak že se cestováním duševní obzor neprohlubuje a umělecký temperament neživí . . .

Parní tramvají, strašně hrkavým a neúhledným to dopravním prostředkem, jelo se k Villanovu, vsi asi míli od Varšavy skoro na jih položené, oblíbenému výletnímu místu varšavské společnosti. Spolu jelo několik protivných židovek a hrst studentů v stejnokroji.

My Češi mluvili česky. S průvodčím mluvilo se zcela nahlas polsky. To vzbudilo pozornost jednoho ze studentů, který se představil, ujal se nás a po celou tu návštěvu památné královské villy přeochotně nás provázel, vysvětloval neúnavně, a mohu jen jemu děkovati, že bylo nám umožněno prohlédnouti tuto zajímavou a vzácnou perlu Polsky.

Obklopen rozsáhlým krásným parkem, který se za palácem táhne až k ramenu Visly, vypíná se na ploše terasovitě zvýšené nevysoký ale ladný zámeček. Lehký vlaský sloh — stavba provedena dle návrhu

Belottiho — této dvoukřídlové budovy, na koncích křídel zvýšené, s věžičkami v rozích čela, činí svou bílou čistou tváří zcela jiný dojem nežli všecky podobné zámky a villy vysoké šlechty a autokratů na Východě. Zde mluví k člověku umění, zde neuráží bohatecká nadutost. Je i zde nádhery dost (všelijaké ty amarantové, aksamítové, zrcadlové a jiné komnaty jsou toho dokladem), ale není to jen chlubná nádherymilovnost zazobaných obmezenců; nýbrž vkus, bohatství a umělecký temperament postavily tu arcidílo, které úcta a láska k velikým předkům pečlivě chránily a rozmnožovaly. Malé zelené prostranství s vodometem, vroubené zdobným mřížovím, rozkládá se před zámkem. Bohatství památek uměleckých a historických skryto z části uvnitř, z části obráceno do zadu, do zahrady, kde otvírá se řada krytých gallerií, s malbami na zdi, znázorňujícími příběhy Odyssea. Vše je tu ještě, co umění milovný král a jeho dědici zakoupili a z Italie přivezli, vzácná sklíí, řezby, sloň, mramory, alabastry, etruské vázy, umělůstky jantarové — vše tu dodnes tiše skryto a uchráněno před hladovým zubem času, vše tak zachovalé, jak to ruka umělcova z beztvaré hmoty vykouzlila. Na stěnách vzácní Q. Reni-ové, Veronese-ové, Jordaensové, ve skříních relikvie každé polské duši nezapomenutelné, ku př. miniaturní obrázek Kosciuszkův, kordy bohatýrů, limogesský email, při stěnách mramorová poprsí luzných královen a králů. Komnaty v přízemí jsou plny pokladů — poschodí skládá se z několika menších nízkých místností, z nichž vyniká komnata s nábytkem ve stylu čínském.

Bohatství obrazů, umístěných v nověbudovaném postranním pavilloně, cenná numismatická sbírka, biblioteka, oplývající historickými, pro děje polské důležitými rukopisy a díly (Baedecker by jistě nezapomněl uvésti modlitby královny Bony), ten „nadmiar sztuki", jak bych se polsky vyjádřil, tu dojímá bolně, tu uvádí v nadšení, tu přímo uchvacuje; tu zase strhuje kastelán pozornost naši k historickým vzpomínkám, z nichž se po chvíli probírám se žalným steskem, že není už toho kavalírského státu, toho jednotného, patriotického, třebas nesvorného národa — není a nebude . . .

Pobýt tu několik měsíců, zahrabat se na celé dny do biblioteky, zadívat se na celé hodiny v některá ta plátna nebo plastické památky, hledat ve strnulých rysech mramoru stopy prožitých náruživostí, blouditi za krásných světlých nocí letních rozsáhlým parkem týmže stromořadím topolů a lip, které vlastní rukou sázel udatný král — pak snad mohl bych říci, že jsem Villanów procítil a prožil.

Ale po tom krátkém bloudění komnatami, v nichž časem osamotníš, když druzí zašli dále, sledujíce kastelána, jehož hlas zalétá stlumen k sluchu, bez toho povodní historických reminiscencí ohlušenému, osamotníš tváří v tvář některému suggestivnímu dílu umění, po takové procházce palácem a parkem, trvající celou hodinu, odcházíš, unaven těmi proudy barev, tvarů a lesků, a teprve po čase vyskakují z mozku světýlka vzpomínek, která osvětlí ten neb onen obrázek, jenž v paměti zbyl, v určitějších konturách.

* * *

Kathedrala sv. Jana.

Za panování knížat Mazowieckých nazýval se statek tento Milanów. Dlouho byl majetkem rodu Milanovských. Dnešního jména nabyl palác od nápisu latinského, který dal král Jan III. Sobieski, pozdější držitel paláce, umístiti na svém zámku: „Quod vetus urbs coluit nunc nova villa tenet.“ *) Od Milanowských získal Villanów r. 1677 Jan III. Sobieski. Maje v oblibě umění a vědy, povolal král z Italie umělce a řemeslníky a za vedení Giuseppa Bellotiho dal zde zbudovati tuto perličku architektury, která zachovala se podnes v podrobnostech i celku, značně ovšem obohacena. Nikdy nespustl, nikdy nesdílel osudy Lazienek, stále byl majetkem duší s uměleckým temperamentem. Dělnictvo ke stavbě poskytla vítězství krále Jana. Zajatci vojenští, větším dílem z výpravy chocimské, kolonisovaní po různých statcích královských, byli soustředěni do okolí Varšavy a užito jich ku srovnání půdy, nepokojnou řekou rozryté. Tito zajatci vykopali základy a zbudovali zdivo. Král sám řídil prý práce a pomáhal nejednou vlastní rukou. Co bylo lze v Italii skoupiti, kázal král opatřit a do Villanova soustředit. Rád tu prodléval a zde i život svůj dokonal 17. července 1696. Po jeho smrti dostal se Villanów nejmladšímu synu jeho knížeti Konstantovi Sobieskému. Tento uvítal zde kdysi se svým bratrem Alexandrem s velkou poctou a okázalostí Augusta II., který po korunovaci v Krakově pospíšil do Varšavy. Když r. 1702 švédský král Karel XII. stanul v Praze (Praga je předměstí Varšavy), dal se 25. května tajně převézti přes Vislu a do nejmenších podrobností prohlédl si palác bohatýra, kterého si velice vážil. Podruhé přibyl sem Karel XII. r. 1703 a odbýval tu tříhodinnou tajnou poradu s Michalem Radziejowským. Po pádu moci švédské, když August II. počal již klidněji panovati, pokoušel se získati Villanów, ale nedocílil toho. Kralevic Konstanty prodal jej r. 1724 Heleně z Lubomirských Sieniawské, vdově po Adamu, hetmanovi; po ní zdědila jej její dcera, manželka Augusta Czartoryského, vévody ruského; její dcera Isabella, provdaná za maršálka Stanislawa Lubomirského, obdržela Villanów věnem. Po ní zdědila jej dcera jejich Alexandra, manželka Stanislawa Kostki Potockého, ministra „wyznań religijnych“ za dob království a přinesla jej jako věno do rodiny Potockých, jimž podnes náleží.

„K nemalému štěstí pečlivá ruka bděla nad tím sídlem tolika památek historických, neboť nejen že zcela zůstal zachován palác Sobieského a zahrada, ale s každou změnou majitele získával na zdobě,“ dí pramen můj Franciszek M. Sobieszcański, který napsal do Encyklopédyi Powszechnej (tiom dwudziesty siódmy) stať o Willanowě.

Poslední přístavby pocházejí od Augusta a Alexandry hrabat Potockých, kteří dali palác velikým nákladem rozšířit a vyzdobit. Stopy požáru, který r. 1874 poškodil několik komnat, zmizely na dobro; pokoje ty uvedeny opět pečlivě ve stav dřívější.

* * *

*) Naráží se tu na bohatství uměleckých děl, z Říma (vetus urbs) do nové té vesnice (villa nova) přivezených.

Varšavská universita.

Vyšli jsme ze zámku unaveni. Osvěžil nás v nedaleké zahradní restauraci poetický „kruszon“ a vypravování pozorného vůdce — intelligenta. Blížící se večer upomenul k návratu. Přítel dr. X. už bude čekat v Mokotově.

Odjeli jsme. Ale dlouho mi ještě tanula v duši a dosud tane ta vyznělá píseň mužné erotiky polských bohatýrů, dýšící smutkem navždy uprchlých rozkoší. Vydechují jej podnes přítmělé komnaty zámku, vážná stromořadí topolů, tichá, jakoby spící jezírka. Nade vším jakoby visel dusný, tížící příkrov . . .

V těch skvostných síních dávno umlkly lyrické klavicembaly na tenkých nohou, jichž zvukům, vyluzovaným aristokratickými útlými prsty dávno setlelých dvorních dam, plaše naslouchali předkové dnešních kastelanů. Už neozývají se chodby smíchem sloužících Wand a Jadwig, škádlených lokaji, kteří si krátí dlouhou chvíli dvorské služby, oplývající dostatkem času i peněz.

Mám rád podzimní velké zahrady, jež slunce odpoledne ozařuje jakoby odleskem zhasínající pochodně.

„Dolinu“, která hraje tak důležitou úlohu v rozkošném románu Sienkiewiczově „Rodzina Polanieckich“, jsem bohužel neviděl. Lituji toho, polský mistr líčí ji tak nadšeně.

* * *

Vedle Lazienek a Willanowa naskytuje se ve Varšavě cizinci málo takových pohledů na první pohled uchvacujících, které by v duši zůstavily hlubší trvalejší dojem, aby nevymizel hned na nádraží při odjezdu.

Celkový pohled na město je poutavý a připomíná trochu (ovšem vzdáleně) Prahu s Nebozízku. Ovšem postrádá té ladné rozmanitosti a postrádá velebného týnu hradčanského, Vyšehradu a všeho ostatního. Je jednotvárnější, ale za podívanou stojí a stojí i za vzpomínku. Wisła je skromná a tichá proti velebné Vltavě. Ale věžiček má Varšava dosti. Z nich pozoruhodnější je kathedrala sv. Jana. Bývalý královský zámek, kdyby neměl věžičky, vyhlížel by jako kasárna svým střízlivým zevnějškem a zoufalým zelenošedým nátěrem. Dovnitř nás nepustili. Universita vyhlíží jako deset jiných universit. Bohatou její biblioteku odvezli již koncem minulého století do Petrohradu. Dojmem starých ghett působí stará čtvrt a tržiště. Rozhovořil jsem se o něm kdysi v „Národních Listech“. O opeře (Teatr Wielki) platí, co řečeno o universitě. Poeticky titěrný je Teatr letni. V něm lze se časem do bohatého temperamentu některé polské herečky i zamilovat.

Miluji Poláky. Mám rád i Rusy.

Miluji zvláště národy utlačené. Nenávidím utlačovatele. Nenávidím Rusy, kde dusí Poláky, a nemám ovšem rád ani Poláky, pokud svírají Rusíny. Ale ve Varšavě musí každý s Poláky sympatisovati.

Za půl ruble.

Ze života jakutského vypravuje Alexandr Osipov.*)

Z ruštiny přeložil dr. P. Durdík.

I.

V jakutské jurtě stojí tuzemec Ivan a váhavě prohlíží své lovecké nástroje. Konečně se odhodlal jít na lov. Neměl chuti jít, bylť velmi silný mráz. To by nebylo strašné, kdyby nebylo větru, jenž chodce doslovně srážel k zemi. Ivan obvázal si hlavu z tuha přiléhající kožešinou a přiblížil se ke dveřím... a byl by zůstal přece doma, kdyby žena, která právě od krbu oči k němu obrátila, nebyla na něho zlostně pohlédla. Přesvědčil se, že jiného nezbývá než poslechnout.

„Ještě dlouho se budeš u dveří ošívat?“ otázala se žena, zpozorovavši jeho otálení.

„Hned půjdu, hned!“ spěšně řekl, nalehl vším tělem na přimrzlé dvéře a vyšel ven.

---

*) Jakutové sídlí na obou březích řeky Leny asi od 60° sev. š. až k Ledovému moři v severo-východní Sibiři. Podrobnosti ze života jejich známe teprv od nedávna, z doby Alexandra II. Jakutské území je pětkrát větší než mocnářství Rakouské; obyvatelů se počítá do dvou set tisíc obého pohlaví. Političtí provinilci — mezi nimi i spisovatelé — kteří byli k rozkazu petrohradské tajné policie (bez předchozího soudního vyšetřování a bez uveřejnění policejního rozsudku) vyvezeni do ohromného ledového území Jakutského, sepsali ve svém žalostném vyhnanství náčrtky o tomto polodivokém mongolském plemeni. Policie (t zv. „třetí oddělení“ při ministerstvu vnitra) zcela libovolně je do Sibiře vypovídala, vysoko na ledový sever, jakž před tím ani Poláky tak surově netrestala. Pro vyhnance nebylo tam chýší, tak že byli nuceni bydliti v jurtách společně s tuzemci, kteří o potřebách vzdělaného člověka nemají potuchy. Mrazy uprostřed zimy dosahují 40 stupňů po několik měsíců, ptáci mrznou v letu a zvířata jsou schována ve sněhu. Jurty neměly skleněných oken, byly to pouhé otvory, do nichž byly zadělány ledové tabulky. Ohřáti se lze pouze u hořícího ohně; při bouři nebo vánici hnal se sníh do jurty tak strašným přívalem, že oheň shasil. Čtyřicet dní vládne úplná tma, slunce nevychází. Tuzemci, jsouce na nejnižším stupni civilisace, nemohli při vší vrozené své dobrodušnosti ruským vyhnancům nijak být nápomocni, kdežto nejbližší sousedé vyhnanců, rovněž političtí trestanci, ruští a polští, byli na sta kilometrů od nich vzdáleni. Do těchto osamělých a odlehlých tmavých ledových pustin byli dopraveni též všichni „političtí“, kteří byli dopadeni na útěku z jiných končin sibiřských, na př. z Irkutského území. Nucený pobyt v mrazivých pustinách a společné bydlení s Jakutskou rodinou v malé a dusné jurtě byl strašný trest, pro mnohé to byla zdlouhavá a velmi trapná smrt duševní... Z péra jednoho takového nešťastníka pochází přeložený mnou náčrtek, sepsaný před několika roky. — Povídky z doby svého nuceného pobytu mezi Jakuty a Tunguzy psali ještě z Rusů Korolenko a Tan (Čukotské povídky), a z ruských Poláků Václav Sěroševskij (Sieroszewski), vypravování jejich poutá kouzlem etnografické původnosti a jímavou prostotou. Sěroševskij psal do ruských a polských žurnálů. *D.*

Byl překvapen — vítr utichl a sníh ležel jako bílý rovný ubrus. Ivan kráčel ve směru k lesu, naslouchaje, jak pod jeho nohama chrustí sníh. Velmi dobře věděl, že bude mít dnes špatný lov; všechny příznaky o tom svědčily. Když sejmul luk se stěny a zkusil jeho tetivu, tu ona pouze žalostně zazněla a nezazvučela tak, jak obyčejně zvučela před zdařilým lovem. Psi celou noc vyli, a konečně je dnes pátek. Toho dne se nic nedaří. Ach, kdyby nebyla žena tak hašteřivá. Všichni to o ní vědí v naší vesničce Lojchonu. — Kromě toho není mu dobře, má lámání v údech, horkost mu probíhá tělem, takže se chvílemi chvěje. Tak rozmýšlel, skřípaje svými botami ze sobí kůže, a blížil se k hustému lesu, jenž se táhl dlouhou rovnou čarou na mnoho mil. Les skrýval před vesničkou Lojchonem celý svět.

Les byl starý, hustý, bez všelikých cest, a svým neumlkajícím, měkkým, jakoby stařeckým šepotem budil tajemný strach v lidech, pronikajících do jeho nitra, i oni začínali zticha mluvit, sotva že je bylo slyšet, a těsněji se k sobě tlačili. Ba i na jaře, když všude se probouzí život a ptáci přeletávají se stromu na strom a vzájemně si odpovídají, les zůstával nemluvný a zdál se být pohřížen v hluboké rozjímání. Ostré sluneční paprsky, prodravše se skrze jeho husté jehličnaté větve, svítily jaksi nesměle, jakoby se bály rozptýlit polotmu jeho houštin. Ticho a klid lesa nebyly rušeny veselými křiky a houkáním, on sám vedl ustavičné hovory s samým sebou, jakoby na něco vzpomínal neb si opakoval sotva zřetelnou melodii. Zvláště velkolepý byl les v zimě, když vysoké vrcholy sosen a jedlí zůstávaly jediné nepokryty bílým zimním rubášem a hrdě hleděly do oblohy, která v zimě zdála se blíže k zemi. Sněhová pláň jevila stopy rozličných zvířat. Zvířata žila zde zcela pohodlně a málo se starala o Jakuty, kteří na ně málo kdy honbu podnikali, neb neměli vždy střel a prachu.

Ivan blížil se k lesu. Obličej jeho znenáhla se rozjasňoval, úzounké oči se jiskřily, ruka zvyklým pohybem vyndala šíp z toulu, a kroky jeho staly se jistějšími a opatrnějšími. Ozval se v něm lovec, jenž cíl svého života vidí v tom, aby zvíře vyslídil a je obelstil, aby vítězoslavně domů přinesl ještě nevychladlou kořisť s kapajícími z ní kapkami krve. Mráz byl silnější a silnější, a ačkoli měl Ivan na sobě teplou košili ze sobí kůže, přece ho notně mrazilo, i byl nucen zastavovat se a poskakovat na sněhu. Jinak byl Ivan mrazu rád, neboť mráz obrátil sněhovou pláň v tvrdou kůru a bylo lze jít bez sněžnic (střevíců pro sníh). Bez hluku proklouzávaje mezi snětmi a nízko se nahýbaje, došel konečně k místu, kde, jak věděl, zdržovaly se veverky.

V lese bylo mu nyní lépe nežli doma, aspoň tu nebyla svárlivá žena — a proto snadno se probral do mýtiny, kde veverky se usídlily, které vždy velmi ochotně kupuje přijíždějící obchodník Nikolaj Maksimovič. Pravda, velmi málo za ně dává, za to ochotně vyměňuje kůžičky za kořalku, maje dva soudky kořalky přivázány k saním. Při posledním jeho příjezdu nepodařilo se Ivanu dostat od něho kořalky, neboť žena již velmi po něm slídila a nedávala mu kůžiček k výměně za kořalku.

Jakut vešel do mýtiny, přilnul ku stromu a zůstal jako mrtvý. Věděl, co bude. Mráz donutí veverky, aby vylezly ze svých hnízd, aby

skákaly s větve na větev. Ivanu zdálo se, že po lese rozléhá se jeho přerušované dýchání, a proto hleděl dýchat co možná málo a povrchně. Kolem vládlo úplné ticho, pouze zřídka rozléhal se někde daleko třeskot stromu, opakovaný několikrát úslužným echem.

Dlouho stál Ivan, upíraje oči na ohromnou sosnu, jejíž větve, sněhem jako širokými rukávy pokryté, visely svými konci dolů skoro do samé země. Mráz škádlil Ivana, štípaje ho do obličeje a kousaje ho do prstů u nohou. Avšak otužilý lovec se nehýbal. Stál pořád tak nehybně, že zdálí mohl být pokládán za část kmene stoleté jedle, k níž se podepřel. Hle, několik sněžinek, pomalu se točíc, upadlo se sosny na zem. Bez všelikého šustění položil Ivan šíp na luk a připravil se. Sněžinky sypaly se rychleji, malinko se prohýbla jedna z větviček a na ní se objevila tupá tlamička veverky s vypouklýma bystrýma očima. Šíp zafičel ve vzduchu a malinké tělo veverky, zachycujíc se o větve, konečně upadlo na čistý bílý sníh, jejž zbarvilo nevelikou růžovou skvrnou, rozlezlou po omrzlém povrchu. Ivan klidně kročil vpřed, chopil rukou pořád ještě třepetající se veverku, uvyklým pohybem stiskl jí dvěma prsty hrdlo, čímž rozumná očka rázem se zakalila, a vytrhl z ní šíp.

Ivan znova odešel k svému stromu a začal čekat. Za hodinu opakovalo se totéž — Ivan měl již druhou veverku a když v lese se smrákalo a jednotlivé stromy v jedno splývaly, měl šťastný lovec již čtyři veverky, z čehož měl velkou radost. Znovu si řekl, že jeho žena nemá pravdu, nazývajíc jej lenochem a nemehlem . . . Večerní mrákoty rychle houstly, a když Ivan vyšel na stezku, vedoucí k jeho domu, byla úplná tma. Do jeho jizby nebylo již daleko, slyšeti bylo známý štěkot psů, ale tam ho nic nevábilo. Ivan dobře věděl, že ho žena nikdy nepochválí — nyní, když čtyři veverky přinesl, bude mu spílat, proč nepřinesl pět. A zatím si přál, aby se mohl někomu pochlubit, aby ho někdo pochválil, a kdo to mohl učinit kromě věrného přítele jeho? Semka to učiní — a nikdo jiný! Proto Ivan minul svůj dům a rychlým krokem se ubíral dále. Jistě ho přítel u sebe rád uvidí a štědře uhostí.

II.

Semka oddával se svému oblíbenému zaměstnání. Hleděl na oheň, přebíhající s jedné sně̌tě na druhou v krbu, sestaveném z prostých šedých kamenů. Žena jeho připravovala večeři — polívku s kousky masa, sušeného za předešlého léta. Ze zatemnělého hrnce vznášela se chutná pára, a vaření vody lichotilo jeho sluchu — těšil se na pokrm, jejž velmi rád jedl. Když se dveře za jeho zády rázem otevřely a na něho zavanul chladný vzduch, neobrátil se, neb seděl dobře a pohodlně.

„Buď zdráv, Semko!“ řekl vcházející.

„Aj, toť Ivan!“ odpověděl hospodář přívětivě, avšak neobrátil se, neb věděl již, kdo přišel.

Ivan hodil veverky do kouta, opatrně postavil luk dále od ohně, sejmul toul a kožešinu z hlavy a potom teprv posadil se vedle hospo-

dáře. Rozhostilo se mlčení, přerušované toliko padáním kousků uhlí z krbu a praskotem plamene.

„Odkud přicházíš?“ tázal se konečně Semka.

„Z lovu. Zabil jsem čtyři veverky!“ odvětil nedbale Ivan, neobraceje hlavy.

Semka náhle se obrátil, a jeho žlutý obličej s vysedlými lícními kostmi jevil výraz nedůvěry a skoro závisti.

Semka znova se obrátil ke krbu a jeho myšlenky se zarojily bystřeji než obyčejně. Proč sám nešel dnes na lov a proč ty veverky dostal Ivan? Ostatně, k čemu by si jich přál? Nikdo kromě něho neví, jaké lišky se mu zdařilo zabít ani ne před měsícem. Nikolaj Maksimovič — i ten se jim podiví. Veverky mají mnohem menší cenu — nechť se dostanou takovým ubožákům, jakým je Ivan! Ivan má velkou rodinu, špatnou jizbu — zcela opak k němu. A Semka, podepřev se o loket, spokojeně obzíral začazený strop, stěny s visícími na nich ručnicemi, svaté obrazy, zčernalé stářím, a trochu doleji bůžky, omalované křiklavými barvami, malý kotel, z něhož víko tlakem páry se zdvihalo — a uklidnil se. K čemu by si přál čtyř veverek?

„Co je nového?“ ptal se Semka.

„Nic!“ odpověděl mu Ivan.

„U nás krádež se stala,“ pokračoval Semka, „a nevím, na koho bych měl myslit!“

Ivana to zajímalo, ale hlavy neobrátil a pouze jal se pozorně poslouchat.

„Šel jsem do lesa, měl jsem tam tenata, nalíčená na medvěda.“

„Nuže?“

„Tenata byla polámána, a medvěda tam nebylo.“

„Medvěd utek?“

„Kůže tam nebylo; vedle byl zabitý a stažený medvěd.“

„Nuže?“

„Šel jsem k šamanu.*) On dlouho — dlouho hleděl do kotle s vodou, potom řekl: „To je dobře!“ A komu bylo dobře, neosmělil jsem se tázat — tím byl všemu konec.

A Semka obrátil se znovu k ohni, zcela unaven dlouhým vypravováním.

Ivan rozhrábl hůlkou oheň, tak že větve zapraštěly.

„A mně pořád není dobře,“ podotkl Ivan, „mám lámání v těle, stále bych spal.“

„Mám lék,“ mrknul na Ivana, „zůstal zde ještě od Nikolaje Maksimoviče!“

Ivan odhodil hůlku a přisedl k Semkovi.

„Uhostíš mě?“ zašeptal.

„Jakž tě mám uhostit,“ usmál se Semka širokými ústy. Oči mu na okamžení zablýskly, a připojil: „Tys u nás boháč, po čtyrech veverkách zabíjíš.“

*) Šaman tolik co čaroděj, zaklínač, věštec, kněz. Šamanismus, náboženství, podobné fetišismu, je rozšířeno v Sibiři, Mongolsku a Číně.

„Vezmi si je, jen mne uhosti."

„Není třeba!" hrdě mu odsekl Semka a zakřičel z plna hrdla: „Agáfje!" jakoby žena byla od něho mnoho mil.

„Co chceš?" ozvala se Agáfja, odkládajíc dítě, které kojila.

„Sem pojď!"

Přistoupila k ohni a zde se postavila. Ve vyschlé a uhmožděné její postavě byla patrna taková poníženost, takový nedostatek vlastní vůle, že Ivan si pomyslil jaksi závistivě: Proč nemám já takovou ženu?

A on si představoval svou manželku, jak ho vyhání z domu, když na ni sedne zlost, jak se chápe hole, aby ho z jizby k práci dostala, a jak musí potom v mrazu se toulat jako poslední žebrák.

Agáfja stála nehybně. Po obličeji jejím probíhaly stíny a dodávaly mu podivného výrazu.

„Přines nejlepší věci, které mám!" rozkázal muž.

„Liščí kůže?" ptala se Agáfja.

„Jaké liščí kůže? Což máme liščí kůže? To jsem nevěděl!" tvářil se Semka, jakoby nerozuměl.

Agáfja mlčela.

„Hloupá ženská," pokračoval Semka, „mluví o kůžích, když s ní mluvíte o kořalce. Přines láhev, a napiješ se s námi!"

Při posledních slovech oči Agáfjiny se zaleskly. Řídké chvilky opilosti byly i řídkými chvilkami jejího štěstí. Tu se cítila svobodnou a volnou; rozšířily se úzké a špinavé stěny jejího bydliště, z daleka se potom ozývalo hrubé okřikování jejího muže a pláč dětí, a jí zdálo se, že žije tak rozkošně jako Nikolaj Maksimovič, tak po pansku, jako policejní úředník, jenž k nim přijel před dvěma lety, a tak bezstarostně jako pop, jenž má roucho zlatým kalounem obroubené.

Agáfja odběhla, aby vyplnila rozkaz mužův, a již za půl hodiny kouřilo se z malého kotle a před nimi stála láhev a sklenka z hrubého skla s tlustým dnem, kterou Semka zvláště se pyšnil.

Semka si nalil skleničku do vrchu, opatrně ji přiblížil k ústům a rázem ji vyprázdnil do hrdla. Cítil oheň v žilách, hlava se mu zatočila, nedával to však na sobě znát a klidně postavil sklenku vedle sebe. Vytáhnul si rukou z kotle dlouhou, úzkou prouhu masa, která se spíše podobala jirchářskému řemenu, a jal se ji žvýkat. Ivan netrpělivě čekal, až na něho dojde. Chvějící se rukou nalil si do sklenky, avšak ještě ji k ústům ani nedonesl, již mu z ruky vyklouzla a kořalka všecka vylila se na maso.

„Co to tropíš!" utrhl se na něho Semka.

„Nevím," řekl Ivan rozpačitě. „Snad je to zimou; necítil jsem sklenku v ruce. Hle, jak mám prsty rozpraskané!" a natáhl k ohni svou špinavou, malými rankami pokrytou, jakoby poďobanou ruku.

Při světle u ohně bylo vidět jeho opuchlé prsty s hnojícími se povrchními rankami. Nikdo si toho nevšiml, a sám Ivan za chvilku na to zapomněl. S pocitem závisti pozoroval, jak tváře Agáfje se rozehřály a jak Semka znovu se chopil láhve. Nalil Ivanovi sklenku vrchovatě a vrazil mu ji do zubů. Ivan zase málem že jí nepřevrhl, ale tentokrát se mu přece podařilo ji vypít. Sklenku stále si při večeři podávali

a jejich obličeje čím dále, tím více se oživovaly a červenaly. Semka opil se první a blabolajícím jazykem jal se vypravovat své lovecké hrdinské kousky. Ivan soucitně kýval hlavou a sám ustavičně, bez přerušení, hleděl na Agáfji, která po každé nové sklence se mu jevila hezčí a hezčí. Čím to, že dříve nepozoroval, že Agáfja je první krasavicí na světě a že nejlepší, nejhodnější člověk je bez odporu Semka. Zatím se udělalo v jizbě horko, a Semka jako schválně hodil ještě dříví do ohně. Ivan navrhnul, aby vyšli ven a otevřel dveře. Všichni tři vyšli z jizby a rázem je obklíčila noc s hlubokým tichem a polárním mrazem. Jasné velké hvězdy jakoby slzavě na sebe mrkaly, hledíce na tento vzdálený, nešťastný kout země. Mléčná dráha na nebi vyjímala se jako bílá jiskřící se pruha, a na severu bylo vidět nehlučné blýskání začínající se severní záře. Jako černá stěna trčel les, bílá pláň sněhu znenáhla přecházela k obzoru v našedivělou mlhu, ztrácející se v dáli. Všecko spalo, vše bylo pohříženo v hluboký spánek a skováno nemilosrdným mrazem. Marně pátral sluch člověka po nějakém zvuku — vše mlčelo, jakoby na sta mil daleko a široko nebylo lidského obydlí. Ostře vynikaly svými tmavými obrysy tři postavy a pozorně hleděly na sever, kde čím dále, tím silněji hořely tajemné ohně. Ohromné sloupy odněkud vzrůstaly, srážely se k sobě, jiskrnatě se rozlétaly, a na tomto pohyblivém pozadí šlo nepřetržité míhání jakýchsi bledých, chladných blesků. Podivuhodný i velkolepý výjev nijak nepůsobil na naše tuzemce, kteří mu přivykl, a pouze pronesli svůj výwod.

„To je k mrazu," řekl Semka.

„Ano!" souhlasil Ivan. Agáfja neřekla nic a pouze kývnula, přisvědčivši hlavou.

Po těchto slovech jim jiného nezbývalo leč jít zpět ku krbu a pozorovat šlehavou hru ohně. Ivanu několikrát za večer přišla na mysl žena, avšak láhev byla tak lákavá, že nemohl se s ní rozloučit, ačkoli věděl, že ho žena notně vypeskuje. Mráz rychle se v jizbě zmáhal, a děti, u stěny spící, ve spaní se shrnuly na hromadu. Třeba bylo znovu se zahřát nežli oheň své dílo vykoná, při tom láhev tak pěkně se jiskřila a zářila měňavými barvami.

Semka si nalil sklenku, a když Ivan chtěl sobě nalít, zastavil ho a sám mu naplněnou sklenku k ústům přitiskl. Vzpomnělť si na opuchlé prsty Ivana a řekl mu:

„Máš v rukou bolesti?"

„Ano, mám lámání v rukou!" odpověděl Ivan, a najednou mu bylo smutno, že ho nikdo nelituje, když má bolesti v těle, a že všichni se mu pouze smějí. Hlava jeho se sklonila na kolena Agáfje, která dle všeho ani to nepozorovala. Její blouznivé myšlenky unesly ji někam velmi daleko, na druhou stranu lesa, kde nikdy nebyla, ale kde všecko musí být nějak jinak . . .

Semka houpaje svým tělem, zpíval nesouvislou píseň, v níž sebe a své bohatství vychvaloval. „Hle, přijíždí ruský kupec," zpíval, „a kupuje od Semky liščí kůže. Dává mu za ně mnoho, mnoho peněz. Nastane zima, a Semka zabíjí deset nejtmavějších, jako noc černých lišek. Ruský kupec odevzdává mu za ně všecky své peníze, a Semka se stává nejbohatším

člověkem. Již nechodí na lov, ručnice jeho visí na stěně nenabitá — k čemu vše to, když se z něj stal nejbohatší člověk? Každý den pije tolik kořalky, kolik chce, a šamáni tančí u něho s bubny a rolničkami. A je pořád bohatší a bohatší . . .“

Píseň Semkova znenáhla umlkala, až umlkla docela. Posledním jeho vědomým pohybem bylo chopit se láhve; bohužel, byla prázdná. Naklonil se k zemi a skoro v téže chvilce zachrápal. Chrapotem ho provázeli Ivan a Agáfja, kteří spali nevědomky téměř ve vzájemném objetí. Zavládlo ticho, přerušované chrápáním a praskotem ohně, jenž pomalu hasnul, až konečně se obrátil v jednu červenající se tečku. Mráz stále silnější a silnější vznášel se nad spícími. A tam nahoře za stěnami tohoto osamotnělého domku konala svou tichou dráhu daleká světla nebeská, a polární dlouhá noc rozhostila se nad zapomenutým dalekým krajem.

III.

Ivanu vedlo se každým dnem hůře a hůře. V rukou měl lámání ve dne v noci, prsty mu opuchly a hnojily se, nehty mu slézaly. Pracovat nemohl pro slabost a bylo by též nepohodlné, mělť ruce obvázané. Kromě toho pořád se mu chtělo spát a vstávaje ráno po špatně strávené noci, cítil se mnohem slabším než včera. Ta bodrosť, která dříve svižně po jeho těle se šířila, tak že několik mil snadno a bez všeliké námahy mohl urazit, úplně zmizela, a nyní, jestli by se byl i do lesa dobral, to ne dále než k jeho okraji. Žena s počátku mu nedůvěřovala, když vzdychal a sténal, jsouc přesvědčena, že se přetvařuje (a to dříve někdy bývalo). Konečně seznala, že se mýlila, i s trpělivostí hleděla, jak namáhavě přežvykoval chléb, ze stromové kůry upečený.

Ivan doufal, že toto prostuzení přejde s nastoupením vesny, ale dle všeho doufal marně. Slunce jakoby si chtělo nahradit dlouhou zimu, rychle se snažilo roztát hromady sněhu, které se nakupily za mrazů. Zde a onde začínaly hrčet a zlostně o vyskytnuvší se překážky se pěnit malé potoky, s rachotem se sypaly sněžné hory, a les obnažoval své stoleté stromy. Na mýtinách kokotali tetřevi, den byl delší a delší, a Ivan, vycházeje na vzduch, toužebně jej do sebe dýchal, a přece cítil, že vše to probuzení přírody není pro něho. Zarmoucen hleděl na nebe, po němž peřitá oblaka se nesla, a na okamžik se v něm probouzel bývalý lovec.

„Dobře by bylo,“ myslil si, „jít nyní na lov, zabít několik pářících se ptáků, zajíce . . .“ avšak jediný pohled na zohavené prsty stačil, že se vrátil ke skutečnosti — seznával, že by neměl síly držeti luk ku střílení nebo mířiti z ručnice, provazem ovázané. Oči mu slzely a bolely, když hleděl do světla. Vracel se do své jizby, lehal si obličejem ku stěně a snažil se co možná nejméně obracet na sebe pozornost.

Jednou k večeru vylezl z lože svého, aby mohl volněji dýchat. Nejstarší syn jeho, pohledna na něho, dal se do smíchu.

„Proč se směješ?“ křikla na něho matka.

„Jen pohleď — na ten nos! Nos!“ a smál se, div smíchem nepukl, leže na zemi.

Ivan teskllvě pohlédl na ženu. Ta se též k němu obrátila a jejich pohledy se setkaly. Obličej její byl vážný a zbledlý. Řekla takovým hlasem, jakéhož již dávno muž od ní neslyšel: „Ivane, to není tvůj nos; je zcela jiný, jako cizí. I obličej tvůj zcela se změnil. Tváře jsou svislé, a brvů nemáš nijakých!“

Ivan hleděl pořád teskllvě na ženu. Za chvíli tiše se doškrábal k loži a lehl si, naraziv cizím nosem do stěny. Srdce se mu bolestně chvělo, tušil něco nepochopitelného, strašlivého, něco mu hrozilo a neodvratně pohlíželo do jeho hnojících se očí a opuchlého obličeje. Pozdě večer, když bylo lze soudit dle jeho rovnoměrného dýchání a měkkého supění, že spí, přiblížila se k němu žena, sklonila se nad ním a dlouho, dlouho pozorovala jeho opuchlý obličej. Viděla síť žilek na jeho kůži, která zde a onde se přerušovala, ustupujíc nesčíslným hnojícím se drobným ranám. A co by řekly vesničanky a vůbec obyvatelé Lajchanští, kdyby byly uzřeli slzu, která tiše po tváři této ženy tekla, až se ukryla v záhybech jejího oděvu ze sobí srsti. Byla to přece žena rázná, o níž se povídalo, že ničeho na světě se nebojí. Zhluboka si oddechla, zběžně přehlédla jizbu a spící své děti a dala se do práce.

Tak uplynulo ještě několik dní.

Jednou ráno Ivan chtěl pít a požádal ženu, aby mu podala vody. Ona nepoznala jeho hlas — to byl jediný souvislý chrapot, přerušovaný jakýmsi klokotáním. Podala mu vody v dřevěné velké lžíci, kterou sama ze dřeva vydlabala, načež odešla z domu, předstírajíc jakousi práci. Sníh tál velice rychle pod paprsky slunečními, a všude byly velké louže. Žena Ivanova obratně je obcházejíc, blížila se k vesničce, kde ji dnes čekalo důležité řízení, o němž mnoho dní s vnitřní bolestí přemítala. Vesnička měla všeho jedenáct obydlí, nepořádně roztrousených na ohromném prostranství.

V jednom z obydlí, v nejvzdálenějším, žil velmi starý Jakut. Jmenoval se Fomá. U něho hledali vesničané v těžkých chvílích života rady a pomoci. Fomá byl skoro úplně hluchý, již špatně viděl, avšak rybaření ještě nezanechal. Žena Ivanova zastala ho, jak sítě pletl. On klidně pozvedl hlavu, pohledl na ni a pravil, nepřestávaje plésti síť:

„Proč jsi tu?“

„Mám důležité jednání,“ odvětila mu. „Poraď mi, co činit.“

„Slyším.“

„Onemocněl mi muž a jak vidím, malomocenstvím.*) Co si mám s ním počít?“

Fomá odložil síť na stranu a zažvýkal pysky. Jeho stařecké, kalné oči hleděly kamsi velmi daleko; jakoby se tázal prostírající se před ním přírody, co má odpovědět na otázku ženy. Ona tu stála se zarmouceným výrazem v žlutém obličeji, nespouštějíc s něho oči.

*) Nemoc nezhojitelná a nakažlivá přenesením. Vyskytuje se ve Východní Asii a též na malajských asijsko-australských ostrovech. Latinský výraz nemoci je lepra, ruský „prokáza“. Viděl jsem tuto děsnou chorobu v střední Sumatře u muže domorodce. V Evropě se vyskytuje ve Finlandsku. Pozn. překl

„Sama víš,“ pronesl konečně, „máme zvláštní pro to obyčej. Otcové naši tak činili a nám veleli, abychom obyčej zachovávali.“

„Je to strašlivé!“ řekla, chvějíc se, žena Ivanova.

Kdo by v ní teď poznal tu ženu, která po případě i pěstmi hájila svá hospodářská neb rodinná práva?

„Promluvím o tom s hospodáři,“ řekl Fomá, probíraje rukama síť. „Na čem se usnesou, to uděláme. A on ani nic nepodezřívá?“

„Ne. Leží a spí.“

„Ani mu nic neříkej!“

„Dlouho budu čekat na vaše rozhodnutí?“

„A proč máš najednou tak na spěch?“ zvolal Fomá povýšeným hlasem. „Měj trpělivost, brzo odpovíme. Ta věc není pro tvůj ženský rozum!“

Žena Ivanova zvolna se vracela domů. Již zdaleka spatřila svého muže, jenž stál před jizbou, maje nakloněnou hlavu; z jeho rozpuchlého nosu stékala kapkami krev a rozplývala se na roztálém sněhu. Když blíže přicházela, vzpřímil svůj bledý obličej a usmívaje se umazanými od krve rty, vyrazil ze sebe svým chraplavým hlasem:

„Snad to nyní přejde!“

„Přejde to, brzo přejde,“ odvětila mu žena.

Chtěla mu něco říci, avšak hrdlo se jí najednou sevřelo a — spěšně vešla do jizby, aby Ivan nezpozoroval, jak slzí. Děti zastala, jak si hrály s ohněm, vytahovaly totiž z krbu hořící větve a rozkládaly je po podlaze.

Křikla na ně a jala se připravovat oběd. Všecko jí padalo z rukou, nic se jí nedařilo, a ruce její silně a zřejmě se třásly.

IV.

Stařec Fomá vyšel z jizby: Před jizbou byli shromážděni hospodáři. Sešli se, aby se poradili o důležité a vážné věci, a dle jejich přísných obličejů bylo vidět, že si jsou dobře toho vědomi. Seděli na mokré a černé zemi a tiše mezi sebou hovořili ve svém hrtanovém nářečí, jakoby se chystali přepadnout nepřítele neb spáchat zločin.

Slunce se již sklánělo k obzoru, od lesa se táhly dlouhé, tmavě liliové stíny, a ve sněhu měňavé se třpytily všecky barvy duhové.

„Třeba se rozhodnout,“ řekl Fomá. „Žena jeho je umořena. Prosí, abychom jí dali odpověď. Málomocnost je děsná nemoc, již pět let jsme ji u nás neměli.“

„Ano!“ odvětil mu jiný Jakut s širokýma očima. „Vyhojit se nemůže a jen jiným svou nemoc vštípí. Možná, že ženská lže, nikdo z nás ho neviděl od té doby, co onemocněl.“

„Já jsem ho viděl!“ hlásil se Semka, vztyčiv se země hlavu a opřev se o loket.

„Nuže, mluv!“

„Prsty mu opuchly, sklenici s kořalkou rozlil!“

Poslední slova byla nevyvratným důkazem začínající necitelnosti rukou a patrně všecky přesvědčila.

„Tak!“ řekl zádumčivě Fomá a po dlouhém mlčení dodal: „Rozhodujte!“

Nikdo se neozval na jeho návrh. Všickni jen hleděli, jak červený kruh slunce nenáhle jejich zrakům se ukrýval a konečně docela zmizel. Ovšem, málomocnost je strašný neduh, — míhalo se jim v hlavě, — a snadno lze tu neřest roznést po celé vesnici, avšak též Ivana jim bylo líto. Ubohý Ivan! Někteří si vzpomněli, jak on vesele, se zvučnou písní v ústech, která daleko po řece se rozléhala, stavil léčky na vodní ptáky. A kdo uměl tančit jako on? Nebo kdo v zimě mohl obratněji vypátrat a vyslídit zvěř? Ne, Ivana je nám opravdu líto. Za starodávna mnoho věcí se dělo, které nyní již přestaly...

„Rozhodujte, rozhodujte!“ naléhavě jim domlouval Fomá. „A to nám děti nakazí a sami potom se budeme káti z naší liknavosti!“

„A vrchnost?“ namítl kdosi ze sedících.

„Čeho se vrchnost doví?“ rozhorlil se Fomá, a jeho šedá hlava se třásla nevolí. „Vrchnosti řekneme, že se ztratil člověk v lese na lovu, toť vše! A konečně, kdy se o tom vrchnost doví? Asi za dvě léta — dříve ne! Vidíte, není třeba vrchnosti se bát!“

„Tedy, dle starodávného obyčeje?“ tázal se Semka.

„Jako předešle. Otcové naši nebyli hloupější než my.“

„A kdo ho dorazí?“ ptal se mladý Jakut s dobrýma, jasnýma hnědýma očima.

Povšechné mlčení bylo odpovědí. Očevidně hnětla všecky muže tato otázka, to bylo hlavní příčinou, že tak váhali s rozhodnutím.

„Zbytečná to starost!“ řekl týž Fomá. „K čemu je mezi námi Jáška?“

„Ano, ano, Jáška, Jáška!“ zahlučeli všichni rázem, jakoby se zaradovali, že sami nejsou nuceni vykonat přísný rozsudek vesnického shromáždění.

„Třeba mu však, jako v předešlém případě, zaplatit půl ruble!“ zamračeně ohlásil stařec.

Znova všichni umlkli. Slyšeti bylo pouze hrčení jarního potoku, do příkopu se valícího. Kdosi vzdychl hluboko, a opět nastalo ticho. Velikosť summy patrně všecky tísnila a nikdo nechtěl s penězi se rozloučit. Stařec Fomá, nerad a vzdýchaje, odešel a když se za několik minut znova objevil, položil mlčky na zem měděný pětník (pět kopějek). To bylo všeobecným znamením. Vytahovali visící jim na krku, jako vzácnost chované pytlíčky a kladli peníze na jednu hromadu. Všichni měli měděné mince, pouze jediný Semka s obyčejnou jemu štědrostí položil grivennik (stříbrná mince desíti kopějek). Když potřebnou summu byli vybrali a dvakráte přepočítali, všichni davem ubírali se k domku Jášky, chrustíce v nahromadivším se ledu a bořice se do louží jarních vod.

Jáška jim otevřel dveře; bylo vidět, že byl překvapen příchodem tolika lidí. Vyzáblý obličej jeho, s nepokojně bloudícíma šedýma očima a se zrzavými chomáči vlasů, hleděl spurně a nedůvěřivě. Fomá první se k němu přiblížil a natáhnul k němu ruku s penězi. Jáška, nepohnuv ani jedním svalem v obličeji, opět pohlédl na dav Jakutů, a obličej jeho zbledl ještě více, aneb se tak zdálo při nenáhle přibývajícím večerním

soumraku. Fomá chtěl mluvit, ale slova mu v hrdle vázla, a byl nucen si odkašlat.

„Jáško," řekl konečně, „vezmi Ivana, jako tehdy jednookého Nikitu. Pamatuješ?"

„Dobrá!" pronesl Jáška, otevřel dlaň . . . a bouchnul dveřmi svého bydliště za odcházejícími.

V.

Ivan strávil noc velmi nepokojně. Nesnesitelné lámání v kostech ustoupilo nesnesitelnému svrbění těla, žízeň ho mořila, a z nosu několikrát začala mu téci krev. Usnul teprv k ránu tvrdě, jak zdraví lidé spí. Najednou pocítil, že ho někdo ze spaní burcuje a ramenem mu potřásá. On cosi zařičel, chtěl se obrátit na druhý bok, ale někdo rameno jeho bolestně tisknul. Otevřel oči a podivil se, vida před sebou obličej Jášky.

Proč je zde? — mihnulo se mu v hlavě, avšak nenašel nijakého řádného objasnění.

Jáška znovu jal se potřásat jeho ramenem a trhat ho za ruku. Konečně Ivan úplně přišel k sobě a tázavě patřil svýma opuchlýma, červenýma očima na neočekávaného hosta.

„Pojďme, Ivane!" řekl Jáška, a nižní jeho čelist nějak zvláštně se zachvěla.

„Kam?"

„Do lesa!"

A náhle, rázem, v okamžení, Ivanu vše se vyjasnilo: jeho nemoc, odchod ženy, přítomnost Jášky, a jednooký Nikita, stížený kdysi touže chorobou, jako on sám, všecko to zcela jasně přišlo mu na mysl.

„Pojďme!" opakoval důrazněji Jáška, odvrátiv se.

Ivan pochopil, že je konec všemu a pomalu se zdvihl s lože. Ženy nebylo doma, a rovněž ne dětí. Ramenatý a shrbený Jáška netrpělivě přestupoval s nohy na nohu, oči jeho bloudily po jizbě, nespočinuvši na Ivanu. Ivan chápal, že zbytečno dát se s ním do hovoru, neb v obecní schůzi rozhodli, aby byl utracen za to, že je nemocen. Což sám před několika lety neodsuzoval k smrti jednookého Nikitu? Ivan hledal očima huňaté své rukavice, ale Jáška zpozoroval to a řekl:

„Hýbaj, nemám kdy!"

Ivan si vzdychl, jakési klokotání bylo slyšet z jeho hrdla, a oba vyšli z jizby. Ivanu zdála se nekonečně drahocennou v této chvíli jeho jizba se začaděnými stěnami, s krbem z rozpraskaných kamenů, s loveckými potřebami, loveckými vnadidly a s malým svatým obrázkem, jejž od Nikolaje Maksimoviče si vyměnil. Co by dal nyní za věčné přebývání v tomto koutě, jenž se mu ještě před nedávnem zdál být chladným a nepohodlným.

Byl krásný jarní den. Z jasné oblohy lily se proudy světla a tepla. Příroda se probouzela ze zimního mrtvého, dlouhotrvalého spaní, a všude bylo znamenat proudění nového života. Louže, které přes noc tenkým ledem se pokryly, opět roztály a v nich odráželo se modré nebe. Nad

hlavou Ivana prolétla nemotorně vrána, ztěžka máchajíc křídly a krákajíc. Ivan kráčel zvolna. S každým krokem přetrhoval jednu za druhou ty nesčíslné nitě, které vázaly jeho život k této vesničce, schované ostatnímu světu. V jeho mysli vznikaly upomínky rozmanitého rázu, veselé hlasy, hlasité řeči, a jim přizvukovaly bouřlivé potůčky, které unášely nažloutlou pěnu z roztálého sněhu.

Konečně objevil se před nimi i les. Nikdy les nebyl tak krásný jako dnes. Lehký větříček vnikal mezi stromy a znějící šepot roztávajícího jehličí bylo zdaleka slyšet. Jedle a sosny téměř radostně vítaly svými dlouhými větvemi známého lovce, nepozorujíce, že lovec sám byl dnes obětí. Jáška, vpředu kráčející, zastavil se na chvilku, jakoby se rozmýšlel. Zastavil se též Ivan, pohleděl na čistou, laskavou modrou oblohu a vzdychl. Z nosu znova se mu spustila krev, avšak on jí neotíral, a ona brázdila jeho bradu červenými pruhami a ztrácela se ve vousech. Jáška oddechnuv si, vykročil a obrátil se, aby kývnul Ivanu rukou. Spatřiv krev, zachvěl se a rukou si přejel přes obličej. Tak urazili asi půl versty. Vkročili do lesa. Jáška pustil Ivana napřed a zatím rychle se shýbnuv, vzal do ruky olámanou větev, černou a zvlhlou od roztálého sněhu. V lese bylo velmi mokro. Čím dále tím obtížněji bylo kráčeti v před, neboť nohy vázly a bořily se. Hle mýtina, kde Ivanu kdysi podařilo se zabít čtyři veverky. Jáška bezpochyby o tom nevěděl, Ivan mu chtěl o tom vypravovat.

„Víš-li pak, Jáško...“ začal Ivan, avšak v tom náhle něco těžkého, černého, co nedovedl rozeznat, rázem dopadlo na jeho hlavu, takže se zamotal. Učinil několik nejistých kroků... Druhé udeření následovalo — a Ivan se svalil na zem.

Tu Jáška, zavřev oči a stisknuv čelistě, jal se již zasazovat ležícímu rány bez rozdílu, kam udeří. Přestal teprv tehdy, když se mu v prsou dechu nedostávalo. Nemohl se zdržeti, aby nepohlédl na Ivana. Ten drápal rukama zemi, jakoby se chystal plavat. Udeřil ho naposled ze vší síly — a křeč vlnovitě otřásla celým tělem, které již potom nejevilo nijaké známky života. Červená skvrna rostla a rozplývala se okolo roztříštěné hlavy. Jáška chvilku stál u mrtvoly... Všecko stichlo, pouze v blízkém příkopu s jemným šumem dolů se svalila hrouda roztálého sněhu. Jáška již chtěl nastoupit zpáteční cestu, v tom zahlédl na Ivanovi nové boty ze sobí kůže. Stáhl mu je bez všeliké námahy, dal si je pod paždí a vrátil se s nimi k vesničce. Doraziv k bydlišti Ivana, otevřel dvéře a hodil boty k nohám ženy nebožtíkovy, která se ani neohlédla.

„Je to ženská z křemene,“ pomyslil si, „aspoň slzu kdyby uronila!“

Žena nebožtíka neplakala, ale když večer vzala jehlu z rybí kosti, aby spravila kožich své dceři, pořád jí oči vlhly a v práci jí překážely.

Za duší matčinou.

I.

Ach přede mnou a za mnou stále jen
ty záhady a léčky života:
to klamné „dnes“, ten vrátký zítřka den,
jen záhady — a nikdy jistota
a nikdy pravdy svit, jen plaché, temné snění.

Však, matko, když jsem do tvých lící hléd',
jichž Asrael se dotek' polibkem,
jak mlha sprchly všecky taje hned
a v líci tvé, jíž nepoutá už zem,
těch záhad odvěkých jsem četl rozluštění . . .

II.

Za horou strastí vlídné břehy jsou . . .
Stále je zříme denně před sebou,
když se ty smutku mraky chýlí
nad naší hlavou každou chvíli,
sny o nich těší duši mdlou.

Matko má, ty teď o nich víš.
Přešla jsi šťastně v onu tiš,
co my zde jdeme bouří, zmatky,
ty na těch březích sen svůj sladký
pokojně po dnů strastech sníš . . .

III.

„Zde všecko končí s žití dnem!
Doufáš ty, že je jakýs most
za hroby v onu šťastnou zem?“
tak mi to řekla Pochybnost.

A potom Víra děla zas:
„Jsme tu jen hosty. Jiná zem
tam v dálkách bílých čeká nás,
věčno kde splývá s marným dnem.“

A Láska tento dvojí hlas
sblížila jako k nebi zem:
v mé duši matkou žiješ zas,
ve tvé já dál zas dítětem . . .

IV.

Jak bílé Hvězdy mírný svit
ji zrak náš může v dálkách zřít',
z nichž není probuzení,
leč její zář a lesk a svit
dál nemůž nic už zastínit
ni mrak ni světlo denní.

Ten Paprsk, jenž tu planul nám
z té Hvězdy, patří vzpomínkám,
a nikdy nevyhoří;
ať stmí se obzor celý nám,
on odolá i noci tmám
jak maják na pomoří.

On bude nám zde v bouřích stát
a svítit v mraky běd a ztrát
jak Zoře z noci plání:
až nebude zde Život stát,
on svitne v ústret jedenkrát
nám vlídně na shledání . . .

M. Jahn.

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Pokračování.)

arář Hronský seděl ve své kanceláři, dlouhém, úzkém a dosti ponurém pokojíku, když děvečka Šmatlána k němu dovedla. Četl v obšírném díle a činil si poznámky; odložil překvapen tužku a vstal, když příchozího spatřil. Byl oblečen ve dlouhý, velmi šosatý černý kabát, dosti již ošoupaný; to přispívalo k vážnému a smutnému jeho vzezření, rovněž jako neobyčejně dlouhý vlas a vous, skoro černé barvy a bezkrevná, podlouhlá tvář.

Včerejší výstup se staršími ještě příliš živě tanul duchovnímu na mysli, aby toto nenadálé zjevení se Šmatlána, k němuž nedovedl si přimysliti přirozeného vysvětlení, neuváděl ve spojení s hnutím proti novému katechismu. I zeptal se poněkud stísněně, co si Šmatlán přeje. Tkadlec chvíli rozpačitě hladil si klobouk a rozhlížel se po kanceláři. Ó, jak dávno tomu, co tu stál jako chlapec před svým milovaným vůdcem, chvěje se při každém jeho slově! Násilně potlačil svoje vzpomínky a vzmužil se. „Přišel sem ich prosit, dvojctihodný pane falář,“ pravil hlasem dosti stlumeným, „aby tu našu holku, co má vo letnicích bejt přímuta, učili podlevá starýho katechismu. Ďouče si naříká, že tý nový knížce, co z Němec k našim přišla, ani za kapánek nerozumí.“

Farář Hronský zachytil se lenochu stolice, s níž prvé povstal, a mocně jej tiskl. „To nemohu, sousede; již presbyterům jsem řekl, že mám nařízeno, učiti mládež podle katechismu Heidelberského, a že podle nařízení se zachovám. Při vašem děvčeti nemohu učiniti výjimku.“

V očích Šmatlánových zablesklo. „Ale já bych ich přecej ráčil prosit, aby Růžu učili po staru,“ pravil již rychleji a důrazněji. „Přecej mám svědomí, nechci, aby holka přišla k neznabožství — ráčej ho mít taky!“

„Jsem jist, že ze zdejší mládeže za mého vyučování neznabozi nebudou,“ odvětil farář, stále se mírně. „Doufám, že i z Heidelberského katechismu naučí se Boha a Kristovy zákony znáti.“

„Ba neé, neé!“ naléhal Šmatlán směleji. „My tu v Javorově pořádem víc a víc víru si pletem’. Spíš’, za dvojctihodnýho pána pražskýho bylo ináč, — ten nás vedl podlevá příkladu předků!“

Farář všecek se zapálil. „Člověče, přišel jste mne urážet do vlastní mé světnice? Řekněte, co vlastně chcete?“

„Chci, aby moje děcka byla líp vyučená víře evandělickej nežlivá sem byl já!“ vybuchl Šmatlán. „Nebejt knížek, nebejt „Hlasatele“, stejně bych ničemu nerozuměl!“

„A nerozumíte posud! Pletete si svoji bývalou víru s nynější a s tím, co jste z knih četl, ale nestrávil,“ pravil farář s vysoka.

„Vod toho je kněz, aby osadníkům šecko vyložil,“ oplácel tkadlec. „A teďkomejc ráčej’ se vyjádřit, esli chtěj’ našu holku učit podlevá českobratrskýho katechismu, ináč — —“

„Jináče?“ opakoval farář chladně. „Co hodláte činit?“

„Dyž vo nás na fáře nedbaj’, esli v bezbožnost upadáme, — ani já vo fáru dbát nebudu. Nač bych platil a spravedlivě, co na mě patří, vodváděl? Katolíkům kněži sloužej’ dost a dost’ — a neplatěj’ na ně krom štoly ani dobráku!“ křičel Šmatlán již v nejvyšším hněvu nad mrazivostí a nepoddajností duchovního.

„Jen si svých pětapadesát krejcarů nechte, neprosím se o ně!“ odpovídal farář hlasem, v němž chvělo se mocné rozrušení a trpkost. „Jděte s Pánem Bohem . . .“

„Taky že pudu a víckrát’ sem nevkročím,“ volal Šmatlán. „Dvojctihodný pán pražskej dycky mi říkával, abych hledal praudu všude, já i hledat jdu pro sebe a děti, — tady, na Javorovskej fáře stejně prauda Boží nepanuje!“

„Jistě nepanuje u rýpalů a odřezanců,“ pravil farář, vypjav se v celé své výšce. „Hledejte ji, kde chcete, jen tu na faře mi nekřičte!“

„Taky že budu, toť, že budu . . .“ opakoval Šmatlán stále, jsa již všecek bez sebe. Farář nic již mu neodpovídal, jen jej měřil pohledem zachmuřeným, jenž tkalce velmi nemile se dotýkal. Šel ke dveřím, klobouk nasadil si na hlavu a duchovního ani nepozdraviv, kvapně odcházel šerou síňkou a po schůdkách, nad nimiž skláněly se pružné větve keříků před farou s obou stran nasázených. Když jeho kroky zanikaly, sedl farář Hronský opět ku svému foliantu; ale nebyl s to čísti. Zamkl dvéře na klíč, usedl a těžkou hlavu opřel rukou, — jeho úzké rty šeptaly nesrozumitelné výčitky . . . Znovu a znovu zkoušel zapomenouti na svoji trýzeň; leč když v poledne volali jej k obědu, utkvíval pohledem ještě na téže stránce, která byla rozevřena za Šmatlánova příchodu.

* * *

Již tomu Javorovští uvěřili, Šmatlán že se i faráři postaviti dovede! Po všech statcích a chalupách hovořilo se o tom, jak se bývalý katolík s dvojctihodným pánem střetli k vůli novému katechismu; lidé divili se, potřásali hlavou, — ale ze Šmatlána si příkladu nevzali. Bědovali s dětmi, nadali za větrem faráři iouřadům, leč jinak podávali se zvolna nezbytnosti.

Ještě více řečí bylo po Javorově, když jednoho dne, brzy po výstupu, Růža, majíc svoje hábky v loktušku svázány, kráčela s otcem z vesnice, jak se kamarádkám svěřila, do Jimramova na cvičení. Bylť jí tam Šmatlán u tkalce, — evandělíka, s nímž v Poličce u faktora se seznámil, na několik týdnů opatřil laciný byt a tvrdošíjně stál na tom, Růža že musí býti přijímána v Jimramově, třeba že Šmatlánka sebe více bědovala, holka že je bude státi v Jimramově „romadu“ peněz, kdežto doma by jí ani neucítili. Šmatlán, maje vždy spravedlivě na paměti, že on do chalupy se přiženil jako syn podruhův, podroboval se vůli ženině téměř pokaždé, když týkalo se to poměrů hmotných; ale tentokráte jejímu bědování postavil se na odpor. Řekl, že raději z Javorova se vystěhuje, než aby ještě kdy s farářem Hronským měl nějaké jednání, nejen Růža i Milča že půjdou jinam na cvičení, a on že si již nějaký dům Páně vyhledá, kde by slovo Boží vyslechl. — A konečně, — již bývalý pastor Javorovský řekl, Bůh a pravda že nepřebývají jen v modlitebnách — zajde si třeba do lesejka za Červených statkem.

Stěhovati se z Javorova, — snad chalupu u lesa prodati, — nechoditi do chrámu, nýbrž do bořin, — toho se Šmatlánka, houževnatě na starých zvyklostech lpějící, přece zalekla! Podrobila se, přestala naříkati a hleděla peněz na Růžu vydaných v domácnosti ušetřiti. Strojila, pod záminkou, že jest jich o jednu méně, ještě skrovnější obědy a večeře; topila často jednou za den, z rána, uvařila „jabka“, a ta pak měla rodina na celý den. Pekla „chlebeček“ teď za tři, ba i za čtyři neděle, ač sama, jsouc nyní skoro bezzubá, nejvíce žvýkáním tvrdého toho „Božího dárku“ zkusila.

Bylo u Šmatlánů nyní neveselo. Žena přece jen „černila“, že šlo po mužově a ne po jejím, Šmatlán při nedostatečné stravě hubnul a vnitř nepokojnými myšlénkami se užíral. Mezi sousedy teď jen málokdy chodíval; měli přece na něho svrchu, že dovedl se faráři postaviti, špičkovali jej a dobírali si ho někdy tak nesnesitelně, že tkadlec často po týdny do schůzky se nedostavil. Byloť jeho jednání s farářem i odpírání povinného platu způsobilo u presbyterů velikou nevoli; a s těmi, předními v obci sedláky, nechtěli se znepřáteliti ani Lamplot ani Janko ba ani Květenský z půlstatku. Dělali se před ostatními, jakoby o Šmatlána nedbali a jeho ostrovtipné povídání jen tak z útrpnosti poslouchali.

Celé dny sedával Šmatlán u stavu a sám sobě cosi pobručoval; Růža, tiché a přívětivé děvče, která svou přítomností a přítulným chováním, chalupu vždy rozjasňovala, velmi mu chyběla. Milča byla již více do řečí, hrála a besedovala ráda po venku s dětmi a také dosti často s nimi se pohádala. Každou chvíli přišla, že si s některou spolužačkou „vrátily cárky“,*) ač to ovšem nikdy dlouho netrvalo.

Nebylo divu, když Šmatlán, kdykoli mohl, za Růžou do Jimramova zašel, ač tam byly z Javorova dobré tři hodiny. Ba někdy, když vezl dílo do Poličky a zpět „vorkaf“ si přivážel, vracel se místo obyčejnou cestou přes Sádek, dlouhou zacházkou Jimramovem. Byli se ženou i Milčou svědky slavného „přijímání“ Růžina panem superintendentem a velice se jim to v pěkném „domu Páně“, který měl již věž a hodiny, líbilo.

---

*) Se rozhněvaly.

Evanjelíci Javorovští bádali, co asi učiní Šmatlán nyní, když nemá za kým do Jimramova se vypravovat. Většina tvrdila, že „teďkomejc Šmatlán eště rád přileze". Ale rodinka z chalupy pod lesem počala brzy potom, když Růža se vrátila, choditi do vesnice Tříště, kde byla nejbližší církev reformovaná. Musili ovšem dosti příkře stoupati a sestupovati, neboť ves ta ležela pod protějším srázným svahem „Vysokého Vrchu", — leč Šmatlán byl by si raděj nohy do krvava ušlapal, než faráři Hronskému se poddal. A druhého jara vypravil opět Milču na cvičení do Jimramova, vymluviv se jako loni dvojctihodnému panu superintendentovi, že v Javorově jsou děti nesrozumitelně vyučovány, a dvojctihodný pan farář, nyní pražský, že vždy na srdce mu kladl, aby hleděl se pro sebe a všecky svoje dopíditi nejjasnější pravdy.

V zimě, když leželo na svazích „Vysokého Vrchu" sněhu po kolena, ba po pás, bylo ovšem těžko do Tříště putovati; a tu stalo se v neděli nejednou, že Šmatlán místo kožíšku a beranice vzal na sebe jen „všídní" kazajku, s římsy sundal s kancionálem i bibli, z ní předčítal, sám jakousi domácí pobožnost drže. Vykládal pak písmo, neb kapitoly z postilly, všelijak je obracel, s kázáními srovnával, jež od zdejších či okolních kněží byl slyšel a tato i odsuzoval, že pravdu Boží, slova Kristova a apoštolů mění a falšují.

Tím vším nestával se život ve Šmatlánově chalupě radostnější. Růža tiše sice seděla a naslouchala, ale živosti jí to nepřidalo, Milča po venku se toulala jako jindy, a Šmatlánka, která od jakživa nebyla milovnicí dlouhých náboženských rozjímání ani za otce, ani za Plíhala, ani za nynějšího muže, jehož ze všech lidí ještě měla nejraději, jak právě návidět uměla, — ta za Milčou vyšla a cosi po venku kutila, při čemž jí bylo veseleji.

Málokdy nyní zavítával do chalupy starý Šmatlán; navykl si choditi světem po prosbě, nejprve u svých dětí a přátel a pak, když se mu to po cestě hodilo, i u cizích lidí. Vejměnek na své bývalé chalupě prodal, aby peníze takto stržené mohl dáti věnem dceři, která po mnohaleté službě ve statku vdala se za baráčníka ve Štěnci. A tak byl nyní opravdu živ z toho, co mu kdo poskytl. V Javorově staří známí, podruhové a baráčníci, z větší části pomřeli, na statku u Červených neviděli ho rádi a u syna nebylo tomu o mnoho lépe. Nevěsta zcela nepokrytě na jevo dávala, že o starého žebráka nedbá, nadhazovala, že jsou časy čím dále tím horší, že sami nemají. Když pak staroch, toulaje se světem, kdesi egyptskou oční nemoc ulovil, počala se obávati, aby je nenakazil a žádala jej, aby se jim „rejš" vyhnul a je do neštěstí nepřivedl. A tak ponenáhlu o slavných „poutech" mariánských na Chlumečku vyskytl se mezi žebráky, mohutná schodiště osazujícími, o nichž kdysi synkovi tak příznivě se vyjádřil, i starý poloslepý, zohavený Šmatlán . . .

Lidé v Javorově pozorovali „mladého" Šmatlána, jak hubne a jest stále zasmušilý. Někteří ho litovali více méně upřímně, jiní rameny nad ním krčili. Sousedky si šuškaly, že to nikdy dobrotu nedělá, když si mladý hoch starší ženu béře, sestárne při ní jistotně, — na Šmatlánovi pod lesem jest to viděti! Jaký byl ve tváři červený, boubelatý, vlasů černých, — teď mu již prokvétají, brada mu špičatí — a není mu jistě

víc než čtyřicet. U Červených na statku často na besedě vykládali, to štěstí, pro které nebožka panímáma bratránkovi odpouštěla, že se víry zřekl, že nebylo tak tuze veliké! Dře od rána do večera, do Poličky když s dílem jede, boty obuje až u hřbitovního kostela, jen aby jich ušetřil a doma žena do syta najíst mu nedá. Starého otce div od chalupy neodeštve — co platno Jirkovi, že mu dala poloviční zápis! To měl u nich v pazderce líp; kdož ví, zda bratránek nelituje, že víru pravou odhodil — jistotně něco hlavou mu vrtá, — jest stále tolik zamračený — —

* * *

Šmatlán se užíral, sám s sebou vnitř zápasil, — ale ne proto, že by byl chtěl znovu přestoupiti ke katolictví. Trudil se nad svou porážkou; neboť nejen že i nejlepší přátelé nešli za ním v odporu proti faráři, jeho dcerky přece jen byly vyučovány podle cizího Heidelberského katechismu, třeba že ne od nenáviděného Hronského. Lhostejnost, ba nevůle sousedů rovněž jej bolela, byť si sám vymlouval, nic že o ni nedbá — —

Ale nejhorší pro něho ranou byly zprávy o pražských dvojctihodných pánech, vydavatelích „Českobratrského Hlasatele“, jež brzy po konfirmaci Růžině po reformované církvi se rozhlásily. Šmatlán v Jimramově, Poličce i v kostelní vesnici Tříšti tak úsilovně po nich pátral, až všecky jednotlivosti vyzvěděl. Faráře Javorovského bratránek, byv z vězení propuštěn, z Čech do ciziny se vystěhoval; farář sám, jenž nechtěl dle Heidelberského katechismu učiti a svých od zákonné věrouky se různících myšlének se vzdáti, byl s dočasného svého úřadu sesazen.

Tu ještě Šmatlán v duchu jásal nad svým hrdinou, svým prorokem, mučenníkem pravdy, srovnával jej s mistry Husem a Jeronýmem... Ale pak počaly se trousiti zvěsti, farář že asi povolí, jinak by sobě, manželce i dětem svým život zkazil. Děti že má na českých školách, není mu lze se do ciziny odstěhovati jako učinil bratránek. Tkadlec byl přesvědčen, že jeho miláček vše raději podstoupí a odhodí, než by boží pravdu a památku slavných předků zradil. Již nad ním ve svých nejsvětějších hodinách tajně slzy ronil, čeho všeho doma, úřadu jsa zbaven, aneb dokonce v cizině zkusí...

Truchlil nad ním zbytečně; kněz, svobodomyslnými, ba revolucionářskými kázáními tak po celých Čechách, i východních i středních proslulý, podrobil se nařízením, slavně uvolil se přijati katechismus Heidelberský a byl znovu úřadem v církvi pražské pověřen. Snad nahlédl, že jest odpor zcela marným, snad obětoval přesvědčení nadějným svým dětem, jichž vývoj nechtěl násilně přerušiti.

V duši Šmatlánově zlomilo se, co bylo v ní nejkrásnějšího, nejvznešenějšího... Skutečná světlá pravda, následování Kristovo, což v abstrakci nedovedl si dosti jasně představiti, bylo pro tkadlce ztělesněno již mnoho let v osobě pastorově. Jeho hrdina padl, nebyl ani Danielem ani Makabejským, byl nehodným následovníkem Krista, jenž za lidstvo na kříži vykrvácel, ale přece království svého, království pravdy a světla se nevzdal, je nezradil. Když Šmatlán první krutost zprávy té přemohl, hleděl se

dověděti, proč duchovní tak učinil a zda-li všech svých bývalých zásad se zřekl. Leč bylo zcela nemožno toho se dopátrati, neboť pramen, z něhož Šmatlán jindy čerpal vědomost o zásadách svého miláčka, vyschl na dobro: „Českobratrský Hlasatel“ po odstěhování se vydavatele jednoho a suspensi druhého již se nevzkřísil.

Tkadlec za nedělních neb večerních hodin četl jen v knihách po Plíhalovi zděděných neb dříve zakoupených. Z jarmarku přinášel si s počátku kromě kalendáře tu tam nějaký svazek; ale ty se mu nelíbívaly, bylo mezi nimi leccos chatrného, — neměl nyní, kdo by mu kloudné čtení poradil. Bibli a ostatní po Plíhalovi knihy vykládal i ve schůzkách se sousedy. Po čase, když půtka jeho s farářem Hronským zastarala a na ni se pozapomnělo, evanjelíci Javorovští zase přátelštěji ke Šmatlánovi se hlásili, k němu docházeli a k sobě na besedu jej zvali. Byl přece jen z nich nejčipernějším, písmo a kroniky znal vykládati jako žádný. Hlavní druhdy předmět těchto rozprávek: bývalý farář Javorovský, jeho učení a jeho noviny, zmizel z besed „tábora nespokojených“ takměř dočista. Jakmile sousedi o něm začali, Šmatlán se zamlčel a po chvíli s něčím jiným, zajímavým začal. Nesnesl, aby se dotýkali této rány. Jen sám v osamělých hodinách ji omakával a cítil, jak stále ještě se jitří a krvácí . . .

Nejraději rozumoval se sousedy, jak Kristus tento svět asi chtěl míti. Bylo u něho jisto, že není na zemi nic, ale pranic v pořádku, všude místo Boží pravdy že je lež, místo světla tma, — proč by jinak všichni velicí jeho hrdinové byli proti stávajícím řádům bojovali a za nějakou jinou pravdu mřeli? Vykládal, že neměl Spasitel v lásce ani bohatce ani farisejce, že byl rovněž chud jako apoštolové, a proto že žádných boháčů nemá býti. Kristus umřel za všecky lidi stejně — ale nyní se jeden nad druhého vypíná, rovnosti není nikde. Tyto řeči zvláště Lamplot a Janko, jakož i někteří baráčníci a podruzi-helveti tuze rádi poslouchali a i Květenský, — když si pomyslil na ony sedláky, jež měli sto a dvě stě mír, — k tomu přikývl.

S farářem Hronským, přes to že jeho předchůdcem byla mu zadána tak bolestná rána, Šmatlán se neusmířil. Chodil, když se mu v neděli kázání zachtělo, stále ještě do Tříště. A za několik let po roztržce dostalo se mu nové příčiny k vytrvalé návštěvě vesnice pod srázem Vysokého Vrchu. Růža, tichá a milá, hezké kvetoucí líce a upřímných modrých očí zalíbila se mladému tkalci Zahradníkovi, s nímž se Šmatlán seznámil v Poličce. Odváděli témuž faktorovi dílo, a na cestě k domovu mívali spolu dlouhé hovory. Zahradníkovi náležela na horním konci vesnice Tříště malá chalupa, řemeslo měl hezky zavedené, pole také kousek. Býval jediný, otec zemřel mu před několika lety, matka nedávno — potřeboval do stavení hospodyni. Věděl, že je hezká Růža Šmatlánova z domova přísně vedena, že umí na veřtatě dělat i plátno, i barchet, i „štoff“ — počítal, že dobře dopadne, třeba že jí rodiče pro tu chvíli mnoho nedají. Růža šla za mladého tkalce ráda; byl slušný, k jejímu otci vždy uctivý, chalupa, před kterou stála ohromná asi třistaletá lípa, se jí líbila, i to že tam bude sama hospodyňkou. Lekávala se vždy, když slyšela staré hospodyně neb „chaloupecké“ s nevěstami se svářiti.

Šmatlánka byla radostí všecka bez sebe: vdá dceru na chalupu a nebude jí muset postoupit ničehož nic! Když Zahradník o Růžu řekl, stále se obávala, že na ně uhodí, aby kus pole či louky prodali, nebo aby na chalupu si vypůjčili, co by na Růžu připadlo. Zatím ženich ani muk a zcela se spokojil, když mu, již blízko před svatbou, s mužem vyložila, chalupa že bude holek rovným dílem, když má on chalupu svou, že budou hledět, aby se k nim s Milčou někdo možný přiženil, který by je pak vyplatil.

Šmatlánka koupila Růži ke svatbě nové šaty, botky a věnec, dala jí nachystané peřiny, trochu nádobí a nářadí, — mnoho nebylo třeba, vždyť po Zahradničce, teprve loni „umřené", bylo toho ve stavení dost a dost. Oddavky byly v Třišti, rodišti to ženichově. Zahradník sám došel na Javorovskou „fáru", by to od dvojctihodného pána vyprosil a chtěl, naveden jsa Šmatlánem, i štolu zaplatiti; ale farář Hronský, dav svoje svolení, taxu přísně odmítl. Ještě dnes, po tolika letech, zněla mu v mysli zpupná slova Šmatlánova; vyhýbal se mu, kdekoli měl jej potkati a byl povděčen, že se s ním při této svatbě nesetká. Pravil ženichovi, že nevěstu nepřijímal, ani sestru její a že vůbec k němu do kostela nikdo z chalupy nechodí; že jest tudíž zcela v pořádku, aby některý jiný duchovní snoubence oddával. Za to, co nevykoná, že peněz nepřijme.

Tak se tichá Růža usídlila v chaloupce pod třistaletou lípou; pořídili si druhý veřtat, — na němž nyní ona dělávala, jak byla z domova zvyklá. Hospodařila, dělala o políčku, poklízela své dvě kozy, těšíc se, že i na kravku se zmůže. Muž jezdil s dílem do Poličky a stavíval se v Javorově v chalupě pod lesem; i Šmatlánovi u Zahradníků neděli co neděli se stavili a někdy i dne „všídního", zvláště když tam děťátko přibylo. Zahradník, člověk velmi pobožný a čtenář horlivý, pověděl i tchánovi o nových evanjelických novinách, které po letech snažily se zaujati místo „Českobratrského Hlasatele". Brali je společně a Šmatlán zase půjčoval Lamplotovi i Jankovi. Zase mívali rozhovory o článcích a kázáních mladých těch kněží, kteří psali do „Hlasů ze Siona" neb „Evangelických Listů", volili si mezi nimi své oblíbence, hádali se, koho učení jest nejlepší — či, jak Šmatlán říkával, pravdě Boží nejbližší. Jméno jeho bývalého miláčka vyskytovalo se jen tu tam v místních zprávách — byl životem a marným bojem zlomen . . . Tkadlce vždy bodlo hluboce.

Tihle mladí faráři — ti to berou zostra! libovával si, když novin hodně přeříkal. Jaké by to bylo pěkné, kdyby zde, ve chrámu a na faře takového měli! Pak nebylo by třeba choditi vichřicí, plískanicemi přes hřbet Vysokého Vrchu, broditi se po kolena sněhy. Jest to těžko pro mladého, neřku-li, když padesátka dochází — —

* * *

Přešlo nemnoho let a Šmatlánovi se přání splnilo. Po několikaměsíčním churavění odešel farář Hronský církvičce Javorovské, kterou přes čtvrt století byl vedl. Odstěhovali jej nedaleko fary na hřbitůvek, nízkou zdí i hradbou žulových balvanů obklopený, nad nímž temnila se bořina s důlkovými rovy prvních zase veřejných vyznavačů „víry berán-

kovy". — Po smrti „dvojctihodného panáčka", jehož přísná důstojnost nepřipouštěla veliké důvěrnosti, nikdo neodvážil se proti němu šeptnouti, tolik úcty vzbuzoval minulý jeho život a zvláště chudoba, v níž zemřel a která pozůstalé choti i ovdovělé dceři sotva dovolovala, aby na zelený drn jeho rovu umístily slušný památník.

Šmatlána, když „na besedě" chtěl nebožtíkovo působení rozbírati, okřikli kamarádi, aby nechal dvojctihodného pána býti, „teďkomejc že už je smrt srounala". Ale když později Šmatlán počal uvažovati, jakého asi faráře si Javorov vyvolí, a si přál, aby byl hodně mladý, „z tohò nového světa", trefil sousedům netušeně do noty.

Po celý čas, dokud okolní dvojctihodní páni úřad zemřelého faráře zastávali a takto pozůstalým paním, alespoň nejbližší budoucnost zabezpečovali, hovořilo se po všech chalupách a statcích stále o tom, jaký ten nový farář bude. Šmatlán ve své touze, aby mohl opět Javorovský „dům Páně" navštěvovati, již si o něm v duchu utvořil obraz. Vyvolí-li občané mladého, jistě že bude vlídně s farníky se stýkati, bude snad i ohnivě kázati jako někdo kázal kdysi — — Sedě při veřtatu, zase si Šmatlán nacvičoval, co novému faráři řekne, jak jej uvítá, jak si jeho přízně získá — —

Dočkal se Javorov a s ním Šmatlán, a v chalupách i ve statcích měly hovory nyní již určitý podklad. Nově zvolený farář byl vskutku „z toho nového světa"; byl vesel, plynně mluvil i kázal, kořeně své vývody vtipnými nápady, ale šatil se i po švihácku, pečlivě vlas a vous si pěstoval a kromě duchovního úřadu horlivě všímal si pěstění zahrádky, společenských styků, podnikal cesty, výlety. Byl synem zámožné rodiny a za krátko přivezl si i bohatou mladou paní, čímž skromné farské pokoje zcela jiného vzhledu nabyly. Presbyterům i vší obci se nový „dvojctihodný pán" velmi zamlouval, — a také Šmatlán si říkal, že jest spokojen...

Přestal vskutku choditi do Tříště a hned první neděli s jakousi okázalostí vypravil se se ženou a dcerou Milčou do Javorovského „domu Páně". Přítomní se loktem postrkovali, když vážně mezi muže usedl a svůj veliký kancionál podle rozvěšených čísel otevíral. Na zdi vedle kazatelny šustily, průvanem jsouce ovívány, uschlé věnce, florové i hedvábné stuhy, jež k pohřbu faráře Hronského věnovala okolní honorace; Šmatlán na ně se zadíval, nevěda, co znamenají, — byltě se průvodu vyhnul; ale pak hned, když počala obec píseň před kázáním, jal se horlivě a z plna hrdla zpívati svým již poněkud chraplavým hlasem. Mladistvý farář, jenž byl zatím vstoupil, ukazoval se již lehce netrpělivým, když sloka stíhala sloku a žalmovitý zpěv konce nebral. Když pak na starobylé řezané kazatelně se vztýčil, Šmatlán vpíjel jeho zjev očima a stále v duchu uvažoval, je-li či není duchovní podoben onomu, jenž nedovedl zůstati bojovným hrdinou světlé pravdy. Až i smysl kázání se mu tratil. Farář mluvil bystře, svižně, — nebyl studený ani přísný — ale — Šmatlán skoro nerad připouštěl — vydavateli „Českobratrského Hlasatele" se nepodobal. Nu, nechť si, jen když bude jiný než farář Hronský! — —

Tkadlec ze vší síly se nutě, aby si nového dvojctihodného pána zamiloval, usmyslil si, že bude hledět, co nejvíce se s ním sblížiti. Kdy-

koli jej potkal, dal nejen uctivé pozdravení, ale zastavil se, kašket v rukou mačkal a počal se vyptávati, jak se dvojíctihodný pán ráčí tady v horách vynacházet, jestli se mu nestýská po Praze a po kraji atd. Farář se zasmál, pravil, že je mu dobře, podal i ruku, na rameno Šmatlána poklepal, ale do dlouhých hovorů nikdy nedal se zapřísti. A Šmatlán tak rád byl by se zeptal, jak o tom či onom církevním nařízení soudí, zda-li je schvaluje, zda myslí, že jsou oni, helveti, reformovaní praví potomci českých bratří, předků slavné paměti, zda-li slyšel o israelitech, jíž se také za pravé následovníky předků mají a jací vlastně jsou —

Těch a jim podobných otázek měl Šmatlán tolik nahromaděno! Konečně si ustanovil, že půjde přímo na fáru a tam na dvojctihodného pána uhodí o radu a přispění. Sebral se jednoho odpoledne, když z Poličky s dílem přijel a ještě v polosváatečním svém šatě zvolna směrem ke kostelu se loudal. Na krátké své cestě uvažoval, jak by faráře co nejpěkněji oslovil a si jej získal. Vystoupil po schůdcích do síně, kam voněly nyní růže mladým duchovním v zahrádce osazené, a v kanceláři spatřil faráře, an v hezkém krátkém kabátku, bělostných manšetách a světlé hedvábné kravatě, semo tamo přechází, ruce maje v kapsách. Snad přemýšlel o vhodné formě pro nedělní kázání. Šmatlán se narovnal, odkašlal a přikročiv blíže k faráři, spustil: „Dvojctihodný spolublížní, otče duchovní! Ráčil bych ich tuze prosit, dyby dali mi nejpoňiženějc ňákou radu . . .“

Mladý farář nejprve sotva smích potlačil nad obřadným a při tom komickým si počínáním tkalce, ale pak udiven naň pohlédl: „Radu? V čem bych vám měl poradit?“

„Poňžeň prosím, já tuze rád čtu, dyby tak ňákou knížtičku — — Dvojctihodnej pán, co tu bejval před nebožtíkem panem farářem Hronským, — teďkomejc je v Praze — taky mi pučoval, eště když sem byl vejrostek.“

„To se vám může stát,“ odpovídal farář vesele. „Mám tu knih dosti, ještě z let studentských. Až se mi naskytne chvilka, poohlédnu se vám po některé, která by vás pobavila.“ Kývl přívětivě hlavou a očekával, že Šmatlán, vysloviv svou žádost, odejde a jej déle vytrhovati nebude. Ale tkadlec stál na svém místě jako přikovaný a hladil dénko svého klobouku rukávem.

„Eště bych ich ráčil prosit, dyby mi chtěli poradit, kerý z těch evanjelickejch novin bych si se zetěm měl brát?“

Farář již byl netrpěliv. „Což máte v chalupě na časopisy peníze? Stále slyším od lidí, že jsou zlé časy! — Nu, máme listů rozličných, Bethanii, Hlasy ze Siona, Husa, Jednotu, Evanjelické Listy . . .“

„A kerý z těch novin jsou nejbližší Boží praudě?“ — vpadl Šmatlán, pevně svoje, předčasnými vráskami obklíčené oči na faráře upíraje. „To je to, zač bych ich ráčil prosit, aby mi řekli.“

Mladý duchovní již cosi o Šmatlánovi slyšel, že je rýpal, ale přirozeně se domníval, že jeho nespokojenost týká se jen nejbližších všedních věcí. Otázka tato naplnila jej napolo podivem, napolo jej bavila. „Milý brachu, kdo může říci, co je pravda? Z našich pánů bratří-redaktorů zajisté každý se domnívá, že má pravdu a podle toho si i vede.“

„Bejvalej dvojctihodnej pán říkával, že je prauda jen jedna, ta, kerou nám odkázali předkové a za ni umírali — a já taky věřím, že je tomu takle,“ odpíral Šmatlán skoro vášnivě.

Farář se rozhorlil. Nač přišel sem tento chalupník vykládat mu rozumy? „Myslím, tatíku, že byste nejlépe udělal, kdybyste se nepletl do řešení otázek náboženských, zcela jim nikdy neporozumíte. Přečísti si hezkou knihu, poučiti se z ní, proč ne, k tomu vám rád pomohu! Ale co by ony listy vám podaly, řeknu já vám s kazatelny; k čemu by byl kněz ustanoven, než aby osadníky svoje v náboženských záležitostech poučoval?“

Šmatlán podíval se na duchovního ponuře. To znělo skorem tak jako tehdy slova nebožtíka Hronského! Jazyk se mu lepil na patro, rychle oddychoval, konečně vykoktal: „My dycky brali noviny ňáký — už sme tak naučený — „Českobratrskýho Hlasatele“ sme čtávali a teďkomejc všelicos.“

„Nu, když jste tak uvykli, čtěte dále a berte si listy ty, kterým nejlépe rozumíte. Jak jsem pravil, v tom jest těžká rada. Pro knížku si některý den přijďte.“

Odstoupil k oknu a zabýval se lístky květin v kořenáčích tu umístěných, již více k Šmatlánovi se neobrátiv. Tento dal zajíkavým hlasem „dobrý poledne“ a již pomalu odcházel. Tak mu bylo divno, nedovedl si říci, zda-li u mladého faráře pohořel čili si jej získal — — V některé chvíli bylo mu zcela tak, jako tehdy, když, bojuje za Českobratrský katechismus pln vzteku od fary odbíhal — ale vymlouval si to sám. Přátelům na besedě se pochlubil, že mu dvojctihodný pán knížku půjčil, že mu jich dá ještě více, chválil, jak s každým promluví, — ale bylo mu při tom hořko.

Z fary stěhovalo se do Šmatlánovy chalupy knih několik, ale ku sblížení se s farou nedošlo. Když Šmatlánka v uctivém podivení kdysi vyprávěla, jakou dělá „panička z fáry“ velkou, co má šatstva a nábytku nevídaného, mezi selské se nemíchá, jenomej tak v kostele že je ji viděti, — tkadlec trpce dodal, že „dvojctihodný“ je taky tuze veliký pán, takového že tu ještě neměli!

O tom také mezi sousedy leckdy slovíčko prohodil. Ale do kostela Javorovského chodil stále, mladá Zahradníková dosti si stěžovala, že rodiče, zvláště tátu, tak málokdy vidí, kdežto dříve se u ní stavil co neděli. Ba Šmatlán vyznamenával se nyní jakousi okázalou horlivostí; v „domu Páně“ byl téměř první a poslední odcházel, v prozpěvování písní byl neunavný a kdyby ten který žalm v kancionále třeba třicet slok byl obsahoval. Říkával sousedům, že by měly se držeti nešpory každou neděli jako v kostele katolickém u sv. Markéty a hněvával se, kdykoli se farář, jinak jsa zaměstnán, nešporám vyhnul. „My evandělíci stejně vo romadu svátků přindem, teda ať se aspoň ty, kerý máme, držej' patřičně.“

Již i na faru o pobručování a popichování Šmatlánově cosi se doneslo; přišel s tím kostelník, jeho žena, která při práci tam pomahávala, děvečky. Farář se tomu jen usmál; Šmatlán, jenž dosud jej vždy zastavoval a k němu se přilichocoval, byl mu prostě směšným, — měl jej

poněkud za popleteného. Mnohem více jej zajímalo, jaké druhy růží jsou vhodny pro Javorovské podnebí, než co tento chalupník, bývalý katolík, o něm si myslí.

Ale i této nenadálé příchylnosti tkadlcově k Javorovské faře, které po tolik let na sto kroků se vyhýbal, nastal náhlý konec. Šmatlán již s mladým farářem se nezastavoval, kašket nemačkal, knih od něho si nevypůjčoval, a ve schůzkách s Jankem, Lamplotem a Květenským ze sotva znatelných narážek staly se zjevné obžaloby. Bylť se duchovní „z toho nového světa“ dopustil neslýchaného přečinu, čímž dle mínění nespokojenců pobožnost v kostele i víra sama byly poškozovány: nařídil, aby se z každé písně před neb po kázání či o nešporách zpívaly vždy jen některé sloky a ne verše všecky, takto že k výkladu jeho dojde vždy velmi pozdě a bohoslužba vůbec až přes poledne se protáhne. V Javorově dlouhé zpěvy byly od jakživa v oblibě a v poslední době ještě Šmatlán v nich vrstevníky utvrzoval; starším lidem tak pěkně se to v kostele sedělo a zpívalo, čím déle tím lépe. A teď tomu má býti jinak!

Šmatlán při svém brojení měl nejen „tábor nespokojenců“ na své straně; přidali se k němu všichni, kteří by byli nejraději celé dny v „domu Páně“ vyseděli.

„Heleďme, heleďme,“ vykládal v seknici u Lamplotů, kterýsi den na podzim, když „skracování písniček“ již skorem měsíc se provozovalo, „už i ta jedna neděle v tejdnu je mu dlouhá! A katolickej falář neboli velebníček slouží mši svatou každičkej deň, drží nešpory, zpovídá a s posledním pomazáním třá přes hory doly jdít musí. Tolenonc je proti Boží praudě a Kristovu přikázání.“

„Och,“ počal bědovati Lamplot, „cák my se těm svým kněžím naplatíme a potomejc nic z toho nemáme ani kloudnou písmičku! Slejchám, že pro tole placení už i lidi z církve vystupujou; událi to v kerejsi dědině za Krounou.“

„Je přecej vidět, že je falář pán a my selský vornáti,“ špičkoval Janko, baráčník. „Sám je pořádem jako dyž na zdavky se chystá, má všeho a nám káže, abychme nehřešili proti sídmýmu přikázání, nepytlačili, na topení a na stlaní nechodili, dyž nemáme cedulku. Dyž vidí ženskou, že nese nůši na zády,*) hnedkom po ní kouká, esli měla dovolení. Jo, vono se řekne „Nepokradeš“ — ale to by člověk nemoh' bejt živ, musil by se pást!“

„Šak pánům ve městě ňáká ta nůše neuškodí,“ přitakal lakomý Lamplot. „On, falář, tomu nerozumí, — a taky je s nima.“

„Kamarádi,“ začal Šmatlán zvolna a slavnostně, „chdyž tak čtávám v bibli vo Spasiteloj a apoštolích, maluju si, jaký by měli bejt ti jejich následovníci. Maj' vopustit všecičko a kříž na bedra si uložit. Cák je im potřeba ňáký parády, ňákýho bohatství? Neměli ho ani Kristus Pán ani učedníci jeho. Na kněza se patří, aby, co má, rozdal a se svou vůbcej živ byl pospolem jako bratr a jedna rodinka!“

„Jen si maluj, Šmatláne,“ smál se Květenský, „budeš malovat do dne soudnýho! Takovejch nejní a nebude!“

---

*) Otep roští na zádech.

„Ale chdyby bylo, spíš bychme tu Boží praudu našli," odpíral Šmatlán tvrdošíjně. „A měli bychme líp."

„To měli!" přisvědčoval Lamplot. „Ale cák je to platný — spíš slunce s nebes spadne!"

Hovořili ještě chvíli o lecčems, ale konec rozprávky vyzněl přece jen ve hněv proti faláři, který je tak pohodlným velkým pánem, leč chudým lidem neporozumí.

A tak bylo, sotva že nový dvojctihodný pán v obci jak náleží se ohřál, zase tajné brojení a jitření a zase to vycházelo od Šmatlána! Presbyteři a rozvážnější lidé neradi to viděli; měli obavu, aby čiperný mladý kněz jim neprchl na klidnější a příjemnější působiště a hleděli výčitky tábora nespokojených všemožně oslabiti. „Já nevím," pravil starší Kučera Květenskému, když náhodou z kázání se s ním ubíral, „proč Šmatlána pod lesem posloucháte? Stejně kloudným evandělíkem nebyl a nebude, jde mu vo to, aby s každým se pohádal a ho pošpinil. Přecej máš, Květenský, z toho rozum a v hlavě voči. Už se každičkej v Javorově bojí vo jeho stavení zavadit. Ta jejich Milča je hezká ďouka, pracovitá, spořádaná — táhne jí pětadvacítka a vdát se nemůže! Kdák by se chtěl k Šmatlánom do chalupy přiženit? Nejní hocha, aby si troufal jdít tam na kalandu, bojí se každej, že ho Milčin táta přehádá. Ba, vedí to už i přespolní, jakej je táta šťoural a máma držgrešle!"

„Cák to vykládáš mně?" utrhl se Květenský na presbytera. „Já si holku nenamluvím, mám domka ženu a děti!"

„No, poudám to jenomej proto, abys se Šmatlánem tuze nekamarádil — ani se to na sedláka nepatří, dávat se vod chalupníka dost pošpatnýho proti faláři navádět!"

Květenský se zamračil, hodil hlavou, ale neřekl ničeho. Leč tolik přece Kučera, starší, dokázal, že nyní jen Janko a Lamplot se Šmatlánem nad zvráceností světa bědovali a posupnost všech pánů, kněží, i vrchností i faktorů probírali, a ostrými a trpkými slovy ji odsuzovali.

* * *

Nebylo týdne, aby si Šmatlán s trakařem nevyjel do Poličky; jednou vezl dohotovený kus černohnědé „verule", kterou pak faktor do apretu odeslal, jindy pět, šest kusů modrého barchetu s červeným krajem, a vždy si skoro půlčtvrté jednušky odtamtud odnášel. V Poličce sice již tak nekvetlo tkalcovství a plátenictví jako před čtyřiceti, padesáti lety, kdy celý okolní kraj jen a jen tkalčil, ale stále tam bylo ještě faktorů dost, hlavně takových, kteří dílo vesnického lidu zasílali do blízkých německých Svitav, z nichž stávalo se veliké průmyslové středisko. Pro Šmatlána a jeho vrstevníky byla vždycky práce, ovšem že za mzdu přeskrovnou, od let nezměněnou. Šmatlán si se zetěm Zahradníkem často zavzdechli, že ať se tkalčí „štoff" či barchet sebe pilněji, od svítání do večera, víc než třicet krejcarů že se nevydělá, a to ještě aby žena špulovala, — a když se odpočítá, že den se promarní dovážením a odvážením díla, zbude dokonce jen krejcarů pětadvacet! Kterak z toho nastřádat na daně, správku ve stavení, na světlo, šatstvo a obůj — a na stravu také třeba

přidat, vždyť pole a chlív všecko nedá — již ta sůl, koření stojí. U Zahradníků teď dělal jen jeden; Růža, když dětí přibylo, drobotinu stále chovala, na ni šila a záplatovala, stačila jen mužovi navíjet, kozy, drůbež obstarat a společně s ním, když bylo třeba, práci na poli odbyt.

U Šmatlánů ovšem dělali dva; Milča skorem ze stavení nevyšla, stále podnůšky šlapala, „jedna — tři, dvě — čtyři, jedna — tři, dvě — čtyři“ — a člunkem házela v horečné píli. Byla stále štíhlá jako prut, tváře skorem již špičaté, ač hezké, výrazné, jako kdysi tatík; trápila se, že se všecky kamarádky řadou vdávají a jen o ni že se hoch ještě nehlásil. Takhle o muzice na ostatky, pout, posvícení — tančila v hospodě dost s domácími a přespolními, — ale o chalupu jejich hoch ani nezavadí. Šmatlán často teskně k dceři pohlédl, bylo mu jí líto, říkal si v duchu, to že proto žádný k nim přiženiti se nedbá, poněvadž on jde bezohledně za pravdou a ti ostatní jsou lichometníci, farizejci takoví . . .

Zmínil-li se ženě, že Milce let přibývá — hned rozhorleně pravila: „Nežlivá ňáko pošpatně se vdát, to rejš ať čeká, zle i domka nejní — taková se neztratí, bude mít půl chalupy, pole romadu — takový tří do půlstatku se dostanou!“ Leč Šmatlán přece pozoroval, že Milče leta utíkají — dlouho-li a bude jí třicet — a to je pro ženskou již povážlivý věk . . .

A pozoroval let času nejen na své dceři a vnoučatech; všecko se ve světě nějak měnilo a obracelo. Když ve městě se zetěm Zahradníkem dílo odváděli, již leckdy si připadali tak nějak „ze starého zákona“; vystřídalo se u faktorů lidí z celého okolí, a tu nejeden již nenosil žakonový šátek kolem krku otočený, vestu až ke krku zapjatou, vysoké boty, v letě čepici placatou, v zimě beranici. Zcela jiný kroj teď mezi tkalci mladými v oblibu vešel: modré plátěnné blůzy, jakých Šmatlán jakživ neviděl, kabátky krátké, kolem krku hedvábné červené stužky s dlouhými konci, klobouk s obromnou střechou, jak za stara družbové a sedláci furianti nosívali, ale vyšší, a tak nějak fortelně na hlavu vsazený. Říkalo se, že tuhle „strůj“ z Brna neb z Prahy lidé přinesli, tam prý se pracující lid takto nosí. Zahradníkovi se to nelíbilo, byl nepřítelem všeho furiantství, tichý, zamyšlený člověk, jenž těžkosti života sice poznával, ale trpělivě je snášel. Šmatlán zeťovu nelibost připouštěl, ale sám, maje ve zvyku vše pozorovati a rozbírati, vždy, kdykoli v Poličce dlel, „tu novou módu“ okukoval.

Jedenkráte, bylo to za časného léta r. 1893, odváželi si se Zahradníkem osnovu a zabrousili ještě na náměstí na poštu, aby si tam vyzdvihli „Bethanii“, kterou společně předpláceli. V průjezdě setkali se s několika muži, o nichž věděli, že také faktorům práci dodávají a že jsou „z nového světa“; ti také vybírali si noviny nějaké, do nich nahlíželi a pološlasné poznámky si sdělovali. Šmatlán si časopis svůj čistě složil, dovnitř kazajky zastrčil, a již opět hrčel s „krakarem“ po náměstí kolem sloupu Marianského, zahnul ke kostelu a odtud na „Dolní předměstí“.

Když byli již za posledními domky „Nové Kamence“, zastavil Šmatlán trochu, urovnal si na trakaři lépe zboží a pravil Zahradníkovi: „Ušim se’s těch novin, co tam na poště měli? Kerý asi byly? Troufám, že tile lidi, co se podlevá nový módy spravujou, nečtou noviny, jako my čtáváme,

ani kerý drží falář a starosta?" „Kdož pak to může vedít?" odpovídal Zahradník klidně. „Novin je teďkomej kolik set, chdyby je měl člověk šecky přeříkat, ani by nestačil! Sem rád, chdyž „Bethanii" přečtu a ten „Denník", chdyž mi ho soused, Maděra, pučí — nemám teďkomej kdy."

„To mi věř, brachu," začínal zase Šmatlán, „chdyby to možná bylo, přeříkal bych noviny a knihu, chde kerou, — pořádem se mi zdá, že toho vím málo, už za mlada sem byl na to navedenej, abych božskou praudu všude vyhledával — — —" Vzdychl z hluboka, vzpomenuv zase jednou na toho, jenž mu velel pravdu a světlo hledati a jehož obraz, kdysi tak určitý a jasný, bledl a ztrácel se mu v mysli. „Našinec je v tom zle," pokračoval Šmatlán po malé chvilce, „kdák knih a novin dost a dost nabrat? Tile učení — těm je ináč, — mají šechnu příležitost, — čtou si a učí se, jak srdce ráčí, — sprostej člověk vod šeho je vodstrčenej . . . Aby byla na božím světě spravedlivost ňáká, — to nejní!"

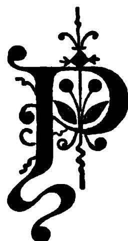
Trakaře obou tkadlců doprovázely vrzotem a hrkotem svým řeč Šmatlána, vždy více se rozohňujícího, tak že muži ani neslyšeli, že již chvíli za nimi klapají kroky. Když Šmatlán skončil, ozval se za ním krátký, jakoby řezavý smích a když se ohledl, spatřil, že je dohonil muž neznámý, oděný také jak se tkadlec vyjadřoval „podlevá ty nový módy". Měl modravou, trochu již vybledlou košili, široký klobouk, šat kdysi temnošedý, teď již obnošený, malé šněrovací střevíce, nad nimiž vzorkované punčochy koukaly; byl postavy prostřední, jen o málo větší než Šmatlán sám, slabší, bledého líce a šedomodrých poněkud unavených očí; černé vlasy pomádou napuštěné, sčesány byly s obou stran ke spánkům a tu splývaly s úzkým pruhem taktéž černých kadeřavých vousů, jenž táhl se od uší až k vyholené bradě. Na rtu horním slabé chmýří jen vyrůstalo.

(Pokračování.)

Krevní bratrství.

Ethnologická parallela. Napsal dr. O. F. Vaněk.

hysiologický význam krve dovozen vědecky teprve v novější době; ale již nekulturní národové byli si vědomi veliké důležitosti této „zcela zvláštní šťávy", prohlašujíce ji za zdroj života, sídlo duše. Všeliká vražda jim to dokazovala. Spolu s krví zanikla i duše, život.

Ještě homérští pěvci zaměňují obé výrazů: „krev (αἷμα) teče z rány" a „Duše" (ψυχή) teče z rány. (Il. XVII, 86; XIV, 518.) a u Ibn Wâdi'ha čteme: „i vytekla jeho duše" (z rány) místo: on zemřel. (Kremer A. v., Studien zur vergl. Kulturgeschichte v Sitzungsb. d. kais. Ak. d. Wiss. Phil.-hist. Kl. Sv. CXX, I a II, 39.). Ba i Vergilius (Aeneis IX, 349.) stotožňoval krev a duši tak velice, že mluví o „rudé duši" na místě o „rudé krvi". Proto zovou se v latině mrtví: exsangues, bezkrví.*)

Proto i dle primitivních představ jsou děti zpřízněny pokrevně, tudíž i duševně pouze s matkou, neboť majíce krev z téže krve, mají též duši z téže duše a na tomto logicky zcela správném úsudku spočívá dosud u mnoha kmenů t. zv. „mateřská posloupnost". Krev a rod jsou synonyma. U Homéra značí αἷμα též krevní příbuznost a rod, a pokrevně příbuzní sluli u Řeků οἱ πρὸς αἵματος, u Římanů consanguinei, od čehož franc. cousin.

Jakmile uznána krev sídlem duše, nutným byl důsledek, že možno jednak spolu s krví pojati v sebe duši a jednak zjednati si skutečnou, pokrevní příbuznost též — způsobem umělým. Kdežto o prvém způsobu, t. j. o anthropophagii pojednali jsme již na jiném místě („Květy" 1893, II, 222 a sl.), zmíníme se v následujícím o způsobu druhém, nevinnějším, totiž o t. zv. „krevním bratrství". Chce-li kdo s některou dokona cizí osobou uzavříti duševní společenství, nezbytno aby — zaměnili si na vzájem svou krev. Toť děje se buď mísením neb pitím krve: jeden druhému vylizuje krev roníci se z rány, jíž si byli učinili, neb pijí tekutinu, do níž byli vlastní svou krev přimísili; při mísení krve stávají se dvě osoby bratry, když si byli obapolně vetřeli svou krev do učiněných ran.

Domorodci východní Afriky mají pro tuto krevní smlouvu zvláštní výraz „sare". Král Kamrasi z Onjuro (hl. město M'ruli) chtěl se státi „bratrem" proslulého angl. cestovatele S. W. Bakera, aby společně s ním učinil útok na krále Riouga. Na znamení přátelství a upřímnosti žádal od něho, aby zaměnili si vespolek krev. Baker prohlásil, že nemůže tak učiniti, ježto prý v jeho zemi pokládá se prolévání krve za důkaz nepřátelství, že však ničeho proti tomu nemá, učiní-li smlouvu takovou

*) Jiné doklady viz v mém spise „Animismus se zvláštním zřetelem ku národům semitským". Praha 1898.

s jeho průvodčím a zástupcem Ibrahimem. Kamrasi svolil. Obnažili si pak ramena a pobodali je; roníci krev olízali si na vzájem a takto zjednáno mezi oběma krevní bratrství: Ibrahim náležel od té chvíle ke Kamrasimu a byl ochoten táhnouti proti všelikému nepříteli královu. (Baker S. W., Der Albert N'anza n. př. Jena 1868[2], 309.). Důležitou jest i poznámka D. Livingstonova (Neue Missionsreisen in Südafrika[2]. n. př. Jena 1874, 163.), že Unjorové vstupující v krevní bratrství spolu si vyměňují svá jména. — V Kamerunu uzavírají takto vespolek smír i bývalí nepřátelé: každý pije krev svého soka, jenž si ji byl vyloudil z paže a rozředil vodou. (Thormählen v Kolonial-Zeitung 1884, 418, srv. i E. Zintgraff, Nord-Kamerun, Berlin 1895, 175, 202.) Prvotnějším jest zajisté způsob, jaký se zachoval na řece gazelí, kdež při takové smlouvě jeden druhému ssaje krev bezprostředně z rány, již si byli oba učinili na rameni. U domorodců Whidahu zove se krevní úmluva boire dios. Kontrahenti zraňují se tak, aby krev jejich řinula se do malé vyhrabané díry. Krev mísí pak s trochou země a pijí pak z této směsi. Od tohoto okamžiku pokládají se za bratry, neboť úkon ten zavazuje je, snášeti spolu štěstí i neštěstí, vzájemně se podporovati a ničeho si nezatajovati. (Beschreibung d. Königreiche Whidah, Ardrah, Benin, Loango, Kongo, Angola, Leipzig, Magazin f. Litteratur. 93.) Vůbec nelze si v Africe bez obapolné výměny krve nikterak získati důvěry obyvatelů; ten však, kdo zvyku tomu se podrobil, má z bratření takového nesmírné výhody. Známeť i, že kap. Hanssens byl pokrevním bratrem mnoha pohlavárů kongských a Dr. Peters krevním bratrem krále Mwangy v Ugandě. Oba učinili si nad pátým žebrem na pravé straně řez, na to omočili kávová zrnka do vytékající krve, vyměnili si je a snědli. H. M. Stanley, který se stal pokrevním bratrem krále Mirambo, vypravuje jinde (Proceedings of the Roy. Geogr. Soc. XXII, 151.) o krevní smlouvě v nitru Afriky „after making marks in each others arms and exchanging blood, there was a treaty of peace as firm, Y thought, as any treaty of peace made in Europe . . .“ U kmenů Uzaramo, Uzegura a Uzagara usednou si dva přátelé proti sobě, každý z nich zraní se nožem pod prsním důlkem, zachytí vytékající krev kusem pečeného masa, obyčejně srdcem ovce, zamění si vespolek tento kus masa a takto pojí každý krev svého druha a jsou — krevními bratry. Unjamvézové a Vadžidžové činí si řez pod levým žebrem nebo nad kolenem, zachycují cizí krev listem a vtírají si do vlastní rány (Lippert J., Der Seelenkultus. Berlin 1881, 61—3.). Rovněž Vasukimové jižně od jezera Ukereve vyluzují si krev pod koleny (Andree K., Burtons u. Spekes Wanderungen ve Forschungsreisen in Arabien u. Ostafrika. Leipzig 1860, 72, 94, 238, 310.).

Krevní smlouva (fáto-drá, krví spojen) vyskytuje se též u všech kmenů na Madagaskaru. Oba nastávající „bratři“ pijí na vzájem svou krev smíšenou s jinými ingrediencemi, při čemž přítomní svolávají slavnostní klatby na toho, kdož by porušil svaté povinnosti, jež byl úmluvou tou na se přijal. — (Sibree J., Madagaskar. Leipzig 1881, 249 a sl. srv. i Am Ur-Quell 1897, 32 sl.) A v pravdě povinnosti tyto nejsou malé. Sbratří-li se na př. u Valavé-ů pokrevně dva lidé z různého rodu, stává se vlastnictví

jednoho spolu se ženou a dítkami též vlastnictvím druhého. — Mají povinnost pomáhati sobě v nouzi a nebezpečí a zemře-li jeden z nich, přejímá druhý povinnosti zemřelého. Po předchozí slavnosti učiní pohlavár oběma nepatrný řez do prsou, potře vytékající krví nějaký plod neb smísí ji s jinou tekutinou, a každý pojí pak krev svého druha, čímž uzavřen mezi nimi spolek pro celý život. (Audebert J., Bei den Valavé. Globus sv. 44. str. 282.) Pozoruhodno, že úmluva činí se před náčelníkem. Roku 1880 dne 12. června podal ve schůzi anthropologické společnosti v Berlíně Aurel Schultz, který se stal „bratrem" krále Resumanura, o pokrevním bratrství na Madagaskaru zevrubnou zprávu.

Papuové kmene Utanata na Nové Guiney provázejí sliby své jakousi přísahou: rozdrásají si kůži a pojí na znamení, že slova jich jsou platna, krev smíšenou s mořskou vodou. (Globus. sv. 21, 216.) Při smlouvě, již učinili Médové a Lydové za Astyaga a Cyaxara, stvrdili vyslanci novou úmluvu tím, že způsobili si do ramene malé rány a obapolně krev si olízali. (*τὸ αἷμα ἀναλείχουσι ἀλλήλων* Herod. I, 74.). U Armenů uzavírali smlouvu králové následujícím způsobem: Mají, praví Tacitus (Annal. 12, 47, srv. Val. Maximus 9, 11.), ve zvyku podati si nejprve pravou ruku, když spolu činí úmluvu; pak svazují jim obapolně palce a uzlem pevně je svírají; jakmile pak naběhnou krví, bodnou se do nich a pijí na vzájem svou krev. — Skýt Toxaris vypravuje, kterak v jeho zemi vzniká bratrství: „Od toho okamžiku, kdy u nás se byli dva řízli do prstu, několik kapek krve své pustili do poháru, hroty svých dyk do něho ponořili, a je olízali, od tohoto okamžiku není ve světě ničeho, což by bylo s to, aby je opět rozdvojilo." Tak dle Luciana (cap. 37.). Zprávě této odporuje zdánlivě líčení Herodotovo (IV. 70.): „Přísahy své činí Skytové, uzavírají-li spolek, následovně: „Naplňují velikou hliněnou číši vínem, do něhož přimíchávají krev těch, kdož smlouvu spolu činí, bodnuvše je šídlem maličko do těla nebo říznuvše je nožem; pak smáčejí v číši meč, šípy, sagaru a kopí. Když to vykonáno, zaříkávají se dlouho a na to pijí víno smíšené s krví i ti, kdož smlouvu činí i ti, kdož z družiny jejich jsou nejváženější." — Kdežto Toxaris mluví o soukromém bratrství, líčí Herodot spíše sbratření kmenové. Ješto krev vpouští se do kádě, lze předpokládati též ve zprávě Toxarově, že v poháru bylo víno; nebylo lze píti krůpěje krve. Pro soukromé osoby stačily jejich dýky, při smlouvě rodové bylo třeba použiti všech druhů zbraní, neboť ponoření značilo, že spojenci, „bratři" jich nikdy proti sobě nepoužijí, poněvadž společenstvím krve přestalo všeliké nepřátelství. Zcela podobně jako Skythové počínali si Irové dle Gyralda. (Topographia Hibern. Cap. 22, p. 743.)

Není pochyby, že krevní smlouvu znali i staří Hellenové; později ovšem nahražena krev pouhým vínem. (Srv. Il. III, 269.) Když Achajové a Trojáni uzavírali slavnostní smlouvu „smísili ve džbánu víno"; bylo to však víno obětní, jež dle Iliady (II, 341 a IV, 159.) nesmělo se mísiti obyčejným způsobem s vodou. Diodor (IV, 91. ed Dindorf.), vrstevník Augustův, zmiňuje se o Řeku jménem Apollodoros, který na počátku III. století zosnoval spiknutí proti svobodnému městu Kassandreji na makedonském ostrohu Pallene. „Icho krev vlil do vína a pil je pak se

svými druhy na znamení smlouvy.“ Řečtí a karští žoldnéři Psammenitovi, usmrtivše děti Phanesovy, pili jich krev smísenou s vínem a vodou a zapřisáhli se takto ku statečným bojům (Herodot, III, 11.).

Podobně kolovala u Římanů pověst o Catilinovi, že snažil se spiklence k sobě připoutati tím, že pil s nimi společně víno smíšené s lidskou krví (Sallustius, Catil. 22. srv. Florus IV, 1., Dio Cass. l. 37. p. 43 ed. Hanov.) Plutarch (Valer. Public. c. 4.) mluví pak o spiknutí proti Brutovi a Collatinovi, jež bylo stvrzeno požitkem lidské krve a strašnými přísahami. Dle grammatika Festa nazývali Římané nápoj sestávající z krve a vína assiratum, ježto staří Latiníci označovali krev slovem assir. Ještě r. 1891 pili nováčci, kteří přáli si vstoupiti mezi loupežníky jiho-italské, s náčelníky na bratrství, učinivše si na prsou, v místech, kde bije srdce, řez, načež vytryskující krev pili. (Berlínský čas. „Die Post“, 1891, č. 187.)

U starých Germánů nebyla krevní smlouva nevšední událostí. Dle Eddy stali se Loki a Odhin takovouto smlouvou krevními bratry: (Simrock C., Die Edda. Oegisdrecka. 9, str. 73.)

Gedenkst du, Odhin,
Wie wir in Urzeiten
Das Blut mischten beide?
Du gelobtest, nimmer
Dich zu laben mit Trank,
Würd' er uns beiden nicht gereicht.

Dle Saxa Grammatica (Hist. Danica I, 12. ed. Stephanii) uzavírali staří Germáni smlouvu a přátelství „cruoris commercio“ a staronordický „Ziehbruderbund“ byl vykonáván zjizvěním rukou a mísením krve. (Weinhold K., Altnord. Leben. Berlin 1856, 287.)

Proslavená kniha ze středověku (Gesta Romanorum ed. Adalbert Keller. Stuttgart u. Tübingen 1842, I, cap. 67.) popisuje zevrubně obřad při krevní smlouvě. Dva rytíři, kteří chtěli se státi krevními bratry, zranili se na pravém rameni a vylízali si na vzájem vytékající krev. Tím vzali na se povinnost, setrvati vždy při sobě v dobách štěstí i neštěstí, rozděliti mezi sebe všeliký zisk a vůbec pokládati se za skutečné bratry. (Srv. i J. Grimm, Gesch. d. deutschen Sprache, 136 sl.) — Krevní smlouva udržela se až do XVIII. století na německých universitách. Tak na př. v Helmstedtu a Lipsku pili tehdy studenti „na bratrství“ tak, že zranivše si rameno, roníce se krev vpouštěli do číše a tuto klečíce vypili. (E. L. Rochholz, Deutscher Glaube u. Brausch im Spiegel der heidn. Vorzeit, III, Berlin 1867, I, 52. R. Kleinpaul, Menschenopfer u. Ritualmorde. Leipzig (1892), 23.)

Jest známo, že podobný zvyk znali i Slované, zejména jižní. „Zástupci nepřátelských čeledí bodají se totiž jehlou do tepny pravé ruky, vyssají si společně krev, políbí se a přísahají si nezlomnou věrnost až do hrobu“ (Am Ur-Quell 1890, 196. — Srv. i G. Popović, Recht. u. Gericht in Montenegro; Agram 1877, 39, 45.). Chtějí-li dva druhové u Albánců uzavříti spolu pobratimství, vyhrnou si rukávy na pravé ruce a bodnou se do zápěstí nožem, načež jeden druhému 3kráte olízne řinoucí se krev, obejmou a políbí se. Obyčejně však volí si t. zv. kumpara,

kmotra, jenž černým provázkem zadrhne oběma malíky pravé ruky a bodnuv je do ovázaných prstů nožem, zachytne řinoucí se krev do číše, v níž nalézá se něco vína neb rakije. Když pak číše se naplnila, pijí z ní oba druhové 3kráte střídavě, čímž pobratimství jest zpečetěno. (Jan Třeštík, Ze života Albanců v České revue ročn. II (1899.) č. 10 str. 1204.)

Notář krále Bély IV. zvěstuje, že knížata Maďarů zavázala se v IX. věku svému vévodovi Almusovi krví k poslušnosti. „Když byli dle pohanského zvyku nalili vlastní svou krev do nádoby, učinili přísahu a ač byli pohani, dostáli svému slibu až do smrti.“ (Anonym. Belae Notarius. cap. 15. J. G. Schwandtner, Scriptores rerum Hungaricarum, Vienna 1746, I, 6.) Také mezi národy turko-tatarskými ti, kdož přísahali neb spolu spolčiti se chtěli, rozevřeli si některou žílu, zachytili krev v nádobce a vypili ji neb prostě zabili zvíře a napili se společně jeho krve. (Vambéry H., Die primitive Cultur d. turko-tat. Volkes, Leipzig 1879, 252.) Pozoruhodno, že též v turečtině označuje se přísahati jako „and ičmek“ t. j. píti požehnání, kdežto v novoperštině se říká „píti přísahu.“

Kumanové, aby upevnili spolek, nechali téci krev ze svých žil do pohárn a vypili jej vzájemně. Takto stali se „jedné krve“; též byl pes mezi dvěma osobami, jež se chtěli sbratřiti, rozsekán na kusy (nejs. na dva kusy). (F. Rühs, Handbuch d. Geschichte d. Mittelalters, Berlin 1816, 323. Dle J. G. Strittera, Memoriae populorum. Petrohrad 1771.)

O Mongolech viz K. Neumann, Die Hellenen im Skythenlande, Berlin 1855, I, 268.

U Islanďanů postrádá již krevní úmluva obřadů upomínajících na anthropophagii. Zamýšlelo-li se se státi dvé neb více bojovníků „bratry“, zranili se a nechali téci svou krev na zem. Pak poklekli, podali si ruce a přísahali při bozích, že jeden druhého bude mstíti jako vlastního bratra. (Mone F. J., Geschichte des Heidenthums in nördlichen Europa. Leipzig u. Darmstadt 1882, I, 38, 108.) Podobnou zprávu podává Herodot (III, 8) o Arabech na pomezí Egypta: „Chtějí-li dva uzavříti mezi sebou smlouvu, mívají v obyčeji, že muž mezi nimi stojící ostrým kamenem učiní řez do dlaně (*λίθῳ ὀξεῖ τὸ ἔσω τῶν χειρῶν*) obou účastníků, načež vytrhne z pláště jednoho každého chumáč (vlny) a pomaže krví sedm uprostřed ležících kamenů („gilgalu“, srv. Anim. 77, 105 sl.) vzývaje při tom „Bakcha a Uranii“ (patrně illaha a allatu). Obzvláště sluší vytknouti, že ruka byla zraněna ostrým kamenem, což svědčí o starobylosti tohoto obyčeje. Později ovšem nahrazena krev lidská krví zvířete. Dle starých pověstí u Ibn Hišama (ed. Wüstenfeld 125.) dělo se sbratření a uzavření spolku k obraně a výboji mezi severo-arabskými kmeny ʿAbd aldár, Máʿhzum, ʿAdy, Sahm a Gomaʿh takto: Zabili společně (a nep. na posvátném místě) velblouda, ponořili společně své ruce do teplé krve,*) načež si je olízali.**) Proto dostalo se jim přijmení: laʿakat oldam,

*) Noření rukou do mísy předpokládá společenství při jídle (Mat. 26, 23.).

**) Když vracelo se oněch deset tisíc zapřisáhli si Řekové a Peršané věrnost. Za tím účelem zabili kance, býka, vlka a berana nad štítem, aby zachytili krev a Řekové ponořili do krve své meče, barbaři své dřevce. (Xenoph. Anab. II, 2, 9.) Zcela tak jednalo dle Aischyla i oněch „sedm“ před Thebami; zachytili obětní krev na štítu a vnořili v ni své pravice, jimiž přísahali.

lízači krve.*) Zvyk ten nepochybně byl všeobecně rozšířen, neboť za staré doby obvyklý výraz pro uzavření spolku neb složení závazné přísahy byl „ponořiti přísahu“, a že přísaha taková (aljamin olghamus) byla pokládána za obzvláště svatou, že souvisela s pravěkými názory náboženskými, vysvítá z toho, že Mu'hammad (571—632) tento tvar přísahy svým stoupencům co nejpřísněji zakázal a za „veliký hřích“ prohlásil. (Kremer A. v., l. c. 35.) Charakteristické líčení, v němž jeví se nám krev jako sídlo duše, obsahuje „Kniha písní“. Když muž jakýs z kmene Ghatafân, jenž slavil svatební týden v domě svého tchána, vracel se se svou mladou ženou, byl přepaden a nemohl přesile odolati. I usmrtil svou ženu, potřel se její krví a bojoval pak až zahynul. „Natíraje se její krví, měl úmysl, spojiti se s ní co nejúžeji a společně s ní zemříti“ — (Müller D. H., Die Entdeckung Arabiens v „Neue freie Presse“ 20. dubna 1894.) Mezi divým kmenem Ka'htân (C. M. Doughty, Travels in Arabia Deserta, Cambridge 1888, 122, 2 vyd. 128.) v některých územích Arabie (Ign. Goldziher v Litteraturbl. f. orient. Philol. 1886, 24; W. R. Smith, Kinship and Marriage in Early Arabia, Cambridge 1885, 44 sl., 261.) zejm. však Libanoně (H. C. Trumbull, The Blood-Convenant, New-York 1885, 5 sl.) nevymizel dosud zvyk uzavírati krevní smlouvu tím způsobem, že každý ze společníků rozevře si žíly a jeden druhému ssaje krev. (Viz i J. Goldziher, Die Fiction d. Blutsverwandtschaft bei orient. Völkern v č. Globus, 1893, 50 sl.).

U starých 'Ebreů zachovaly se nám ovšem jen skrovné stopy, ješto jahvističtí pisatelé se snažili potlačiti a zničiti vše, což odnášelo se ku dřevnějším náboženským jich představám a obyčejům. Jen v I. Sam. 18, 1. praví se o přátelském spolku: „i spojila se duše Jonatanova s duší Davidovou“, čímž označen alespoň správně účin pravěké krevní smlouvy. V I. Sam. 20, 8 zove se dokonce tento spolek „berít Jahvé“ „smlouva Jahvova“. U Arabů označováni pokrevní bratři jako „mi'háš“, zjizvění (od má'haša, prvotně zjizviti, W. R. Smith, die Religion d. Semiten, n. př. Freiburg i. B. 1899, 241.), s čímž shoduje se 'ebrejský výraz kárat berít, uzavříti, doslovně „řezati smlouvu“. Ovšem vykládá se rčení to ze zvláštní formy obětní (Gen. 15; Jer. 34, 18.), kdy oběť rozdělila se na dva stejné díly a obětující mezi nimi prošli, což opět vykládá se symbolicky v tom smyslu, jakoby přísahající prohlašovali, aby v případě zpronevěry sami byli podobným způsobem na kusy rozsekáni. Ale tím není zvláště charakteristický ráz rituálu: projíti mezi oběma částěmi obětními vysvětlen. Z výroku Ex. 24, 8: „Hle, toť krev smlouvy (dam habberít), jíž Jahvé s vámi učinil“, jde na jevo, že rozdělení oběti a applikace krve týče se obou stran. Oběť (jako v Ex. 24.) byla patrně rozdělena na dva díly (viz svrchu Kumány!), kdy ještě obé účastníků požívalo oběť společně a teprv později stačilo pouhé projití mezi obětními částěmi. Že však ještě i později krevní smlouva byla 'Ebreům známa, toho svědectvím jsou známá slova, jež rabbi Ješuá (Ježíš) promluvil dle souhlasných zpráv Pavla a synoptiků (I. Kor. 11, 25; Mat. 26, 28;

*) Též jednotlivec označován jako la'ik al dam, lízač krve (Goldziher Ign., Muh. Studien, Halle 1889, I, 67 pozn. 3.).

Mar. 14, 24; Luk. 22, 20.) o slavnosti pesa'h. Dle toho měla býti „poslední večeře" památkou na Krista a jeho smrt. „Pijte z toho všickni, neboť jest to má krev, krev nové úmluvy, jež pro mnohé se prolévá na odpuštění hříchu" (τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης.). Prohlásiv víno za svou krev a pije se svými stoupenci z téhož poháru, uzavřel takto nerozlučnou smlouvu s nimi; pouze způsobem zjemnělejším, tehdejším mravům doby vyhovujícím, nahradiv krev lidskou neb zvířecí „krví hroznu" (výraz ten jest právě semitský. Kremer A. v, l. c. 49.). První křesťané slavili „večeři Páně" tajně, pročež slula i mysterion; ale právě toto tajemnůstkářství vzbudilo podezření Římanů. Pohanští zvědové slyšeli pak, kterak křesťané při slavnosti velikonoční pijící víno, pravili slova: „Hic est sanguis domini mei Jesu Christi." Nerozumělit ovšem symbolickému významu této věty a rozšířili pověst, že pijí o velikonocích krev Kristovu.*)

Jako karikatura nové úmluvy jeví se zápis čertu krví. Dle víry tehdejšího světa byla říše Kristova a říš Satanova. Nepřátelé Kristovi staly se občany říše ďáblovy. Smlouvou, která musí býti podepsána vlastní krví, nabývá čert práva na lidskou duši, neboť má již část její. Úpis krví jest pouze závdavek. Pověra ta udržela se až do minulého věku. (Viz Götz, De subscriptionibus sanguine humano firmatis, Lub. 1724.)

Z různých tvarů uzavření smlouvy — 1. pití krve, 2. přimíšení krve; 3. oběť lidské krve, 4. oběť zvířecí krve, 5. večeře Páně — vidíme, že již nekulturní národové znají to, což básníci a myslitelé všech dob a jazyků v nesmrtelných dílech opěvovali a oslavovali: bratrství; surové lízání krve a oduševnělá poslední večeře Kristova mají týž účel: sbratření lidí. — Opět nový doklad, klassický pro naše přesvědčení, že pokrok v mnohých oborech lidského života jest pouze formálně-esthetický, že tvar se sice mění, ale obsah trvá vždy týž a nemění se.**)

V krvi jest duše, a kdož se s někým „krevně sbratřil", tenť — jak již dotčeno — nezbavil se povinností, jíž na se vzal v případě, že druh jeho byl násilně usmrcen, ani po jeho smrti. Krevní bratrství odnášelo se i v záhrobí, neboť potrval ve spolku s jeho odloučenou duší rovněž tak jako jeho pokrevní příbuzní. Odjinud jest pak známo, jak zlostnou jest duše, která byla vyhnána z těla proti své vůli. Tak na př. Dakotové v sev. Americe bojí se nadmíru ducha zabitého, ježto prý „děsnou jest jeho mstivost". Touží po krvi vrahově a vyzývá příbuzné své ku odvetě. (Müller J. G., Gesch. d. amer. Urreligionen. Basel 1855, 73.) Jest tudíž povinností krevního bratra rovněž jako příbuzných, aby tomuto přání vyhověli, aby odloučené duši zjednali klidu. Jedině jim záleží také na zavražděném, pouze v nich žije upomínka na něj a proto uvádí pouze pokrevní jeho rod neb bratr — jsa upomínkou stále rozčilován a též ve

*) Viz však můj spisek „'Ebrejská slavnosť pesa'h". Praha 1900, 14. Dle Pavla Cassela (Die Symbolik des Blutes. Berlin 1882, 34.) ještě i v novější době poraňovali se při svatbě židovští snoubenci na prstech a požívali vytékající krev.

**) Na rozpravu J. Kohlera, Studien über die künstliche Verwandtschaft v Zeitschrift f. vergl. Rechtswissenschaft, Stuttgart 1884 (V), 415 sl., jakož i Recht, Glaube und Sitte v Zeitschr. f. d. Privat- u. öffent. Recht. d. Gegenwart, Wien 1892, 561 sl., žel, příliš pozdě jsme byli upozorněni.

spánku duchem násilně zemřelého znepokojován a popuzován — všelikou nehodu i všeliké neštěstí, jež je stihá, v příčinnou s duchem souvislost. Stále a stále obnovuje se upomínka na něj a vše dosvědčuje, že nebožtík dosud není ještě „usmířen". A toť původ vůbec známé krevní pomsty rozšířené druhdy po celé zemi, pro niž uváděti příklady věru bylo by zbytečno.

Meditace.

Báseň J. Náměstka. Z knihy: „Pohasly hvězdy".

Ty ženo milovaná, jsem cizím Tobě dnes,
uvadla láska naše, jak v podzim vadne vřes . . .
Ó, rci, zda posud cítíš v svém srdci teplý dech,
zda se Tvého kdy retu odletí tichý vzdech?
Ó, rci, zda z keře štěstí jsi zachovala květ,
a zda Tvůj duch se vrací v ten uplynulý svět?
Ó, rci, Tvá hlava zlatá zda posud padá v dlaň,
když vzpomeneš si na dny, kdy jako plachá laň
ses v náruči mé chvěla, do níž jsem Tebe stisk
a na rudý květ retů polibek horký vtisk?
Ó, rci, zda ve Tvém nitru tkví posud zašlý sen,
ta kvapně zvadlá vesna, ten časně zhaslý den,
klikatá cesta v polích a osamělý kříž,
rozpjatý obraz Krista — kol zrezavělá mříž,
u které v rozechvění já s Tebou kdysi klek,
když šedém na západě plál rudý červánek?
Zda tušíš zašlé mládí — ten vonný lesní mech —
tu stříbropěnnou říčku — ten zelenavý břeh —
mlčící horské lesy — ten svatý jejich klín —
tu věkovitou lípu a tajůplný stín,
jejž její větve střely kol sebe v šerý kruh?
Zda vzpomínáš si posud na nezplacený dluh,
jehož já hledám dodnes — jejž Ty mi vrátit máš
a který — sotva drahá — mé duši nazpět dáš?
Zda vzpomínáš?!
Dvě slova — a je v nich celý svět —
zaváté snění mládí, uvadlý lásky květ —
drobounčká horská víska, bělavý statku štít —
mlýn — bystrém na potoce ve stínu olší skryt —
besídka — kolem sádek — dál zasmušilý bor
a v mlze — u obzoru — mlčící lemy hor.
— — — — — — — — — — — — — — — —
Vše zmizelo a zašlo. — Jsem cizím Tobě dnes,
a tichá slza žalu zapadá v lesní vřes . . .

* * *

Má ženo milovaná — má! přec však cizí zas —:
až stříbrná nit padne Ti ve havraní vlas,
až na tvář vzejdou vrásky jak v jasný obzor mrak,
až trpkou slzou strasti se zakalí tvůj zrak,
a zářné jeho hvězdy pohasne teplý jas —
vždy znovu, do skonání — chci milovat tě zas,
po objetí Tvém toužit jak po zavátých snech —
po uplynulém mládí — po vlahých máje dnech!

* * *

Slyš, venku je tak ticho — do kraje zapad klid,
a jako drobná hvězdka plá dávné lásky svit. —
Proč, ženo milovaná, proč cizí jsi mi dnes,
proč svět mi zapovídá, bych na prsa Ti kles,
tu sirou svoji hlavu v Tvých ňader ukryl květ
a v polibku Tvé lásky v dny mládí zašel zpět?
Slyš, venku je tak ticho... Zřím nazpět v pustý chrám
té dávné naší lásky a jsem tak sám — tak sám!!

Trojí odpočinek.

Napsal Aug. Eug. Mužík.

I.

Ach, jak je sladký takovýto odpočinek!

Z blízké věže udeřila dvanáctá. A jakoby to byla táž a jediná páka, která napíná kladivo, jež udeřilo do zvonu, i páka, která povoluje v napjatém rameni dělníkově, rámě to pojednou kleslo. Předmět práce vypadl z ruky, ani mžik dále! Teď je doba odpočinku. Shrbená šíje se narovnala, údy a svaly se protáhly a povolily. Teď už není pracovník pracovníkem, je pouhým člověkem, odpočívajícím také jako největší pán, kapitalista a zahaleč, který nemusí pracovati nikdy a jehož život jest jediným svátkem. Ale jej tak neblaží, nemůže blažiti jeho odpočinek! Dělník odpočívá... To není věčná zahálka znuděného blatošlapa velkoměstského, to je chvilka draze koupená prací a napjetím několika hodin, mžik, který má býti odměnou tělu a novou vzpruhou k další práci odpolední. Záviděníhodná chvíle, jíž si opatřiti ani koupiti nikdo nemůže — ani boháč a nejvyšší pán; jí možno toliko si dobýti a zasloužiti trpkou, dlouhou prací! Vždyť celé půldne pro život ztraceno a obětováno zájmům cizím lidí lhostejných a neznámých — ale což nemusí se pro život zase

život nasaditi? A život jednoho pracovníka jest životem několika lidí, celé rodiny, a to nejen životem dneška, ale celé příští dlouhé zimy a zase nových jar po tak dlouho, až ti malí vyrostou a chopí se sami té práce a zmizí z domova navždy. Hnízdo rodné se vyprázdní, a vylítalí ptáčkové nikdy již do něho se neshromáždí. Když už se budou moci uživiti sami, budou se živiti — starému otci odpadne aspoň živení tolika krků. Ale jako praví pořekadlo Písma: „Darmo jste vzali, darmo dávejte", on, starý otec, prací života sedřený a zcela vysílený nežádá odměny a vděčnosti od svých dětí. Od svého otce přijal život a těžký boj o kus chleba. Ty dva dary předá dále svým dětem, a dary ty povlekou se z pokolení na pokolení bez přestávky a konce. Čas ubíhá stejně rychle, ať kdo pracuje rukou nebo myšlenkou, ať kdo sní nebo nečinně, tupě lenoší jako nakrmený trubec. Den je jednotvárný a podoben ostatním jako bezpočetné vlny kalného potoka, nikdy nevysýchajícího. Časem viděti v něm obraz mrtvoly nebo i nového, z hlubin věčnosti vyvřeného mladého života. Pouze takovéto chvilky odpočinku — ty hodiny polední — podobají se růžovým lístečkům rozcupaných květin, naházených do šerých proudů potoka: drobné, téměř neviditelné body, a přece jimi potok ten zkrásněl a prozářil se skromnými, čistými radostmi!

Ó ty sladké chvíle takovéto pohovy! Jak chutná tvrdé sousto, k němuž třeba otrlého, ba zvířecího žaludku hladového, unaveného člověka! Černý, těžký chléb, obrovský krajíc mizí v propasti zubů a potom zdravý doušek vody nebo i sklenka lihoviny či laciného, vyčpělého piva! Čím je proti chuti této drahocenná hostina boháčova! A potom ta chvilka klidného zažívání. Ale ta hodinka je tak krátká — — a přece stačí na nasycení a chvíli úplného fysického klidu v koutě, prohřátém žárem slunce, toho dobráckého, božského přítele a pomocníka těchto pracovníků rukama, nebo někde v ústraní, kde se krčí jako zvíře, hledající útulek před chladem a deštěm, těmito nepřátely pracovního lidu! . . . Jako ty paprsky sluneční nebo ty kapky dešťové, houpající se na každé snítce, kmitá hlavou i srdcem myšlenka, co dělají doma jeho drazí a jak se s nimi setká podvečer . . . Jenom, bože, dej dosti práce a síly! Práce je jediná kotva a spása takového člověka. Nezbývá než pracovat a pracovat neustále, práce stala se zvykem, potřebou, náruživostí, ba i zábavou a rozkoší. Neumí již jinak dívati se na svět než jak na veliké mraveniště práce, a ani ho nenapadne, že možno také na tom světě nepracovati a přece žíti, a k tomu vesele, pohodlně a s přepychem! Takové myšlenky zbytečně by mátly ustálený pochod jeho hodin a dnů, a prostému člověku je tak těžko a nebezpečno vybočiti z denních svých zvyků! Ovšem že někdy přece vzkypí v něm tichá hladina věčné resignace. To tenkráte, když nedostává se ani toho nejpotřebnějšího. Neboť dvou věcí má nezbytně zapotřebí: zdraví a práce!

Na věži odbíjí čtvrthodina za čtvrthodinou, čas letí jakoby měl živá křídla; než se člověk nadá, odbila již hodina a již je zde zase nová, dlouhá, nepřetržitá práce na staveništi boháčů — — ten chuďas zde nebude bydleti, bydlí daleko odtud, několik čtvrthodin cesty a sem do těchto končin zavlekla jej pouze jako dravce vůně mrtvoly touha po práci; on zde jako dočasný host potem svým a mozoly vystaví a spájí ten příbytek bohatších a vyšších a potom se odklidí do svého nuzného přístřeší.

Úder věžních hodin probudil ruch a život, práce stala se několikahodinnou výhradní vládkyní. Vážné, jednotvárné dílo vyžaduje pevných svalů, jež se toliko znenáhla stírají a vysilují — ty svaly jsou jeho kapitálem a jedinou oporou — jenom nedej, bože, nějakého neštěstí, úrazu nebo docela náhlé smrti! Neboť on se neleká těch několika chvil strašného trápení, jimiž si vykoupí věčný odpočinek, ale potom ty děsné, dlouhé chvíle těch jeho lidí, již přispěchají třebas pozdě, pozdě pro celý život!

No, díky bohu, vše dobře skončilo, a zvolna jako ohromné břemeno, těžce posouváno, přibližuje se hodina šestá či sedmá, konečná hodina celého dne. Slavně a čestně, třebas širému světu nevidomě dokonáno dílo. Ve vzduchu leží vážné, tajemné odmlčení. Zdá se, že i příroda ostýchá se rušiti tyto velké, vzácné chvíle lidského vítězství nad hmotou i časem — a slunce jakoby si příklad bralo z lidí, mdle nižší hlavu nad lože svého západu a naznačuje, že půjde také spáti, upracováno a unaveno také jako ten lidský dělník!... Pohyblivé a rušné stíny lidí na staveništi se ztratily, dílo osiřelo, spustlo. Kdež jsou ti lidé? Rozprchli se každý po svém, po různých cestách k domovu. Sotva by je mohl kdo postihnouti, kterak smíseni a ztraceni s davem bezčetných druhů rozlézají se jako mravenci do skromných a přece útulných cel svých. Teprve příští jitro je znovu svolá a shromáždí — ale do té doby bude mrtvo na staveništi, jež podobá se dávnověkým sříceninám chrámů nebo hradů. Toliko starý, šedivý hlídač, vysloužilý dělník, schromlý už dávno prací, přejal vládu nad spuštěným stavením a obchází nyní kolem, schovávaje nástroje a nářadí, ty tajemné pomocníky dělníkovy, oživené díly hmoty, zvláště sestrojené a na druhou hrubou a bezvládnou hmotu poštvané, jež nyní jakoby byly také unaveny a toužily po odpočinku. A po celém staveništi prostírá se jako jemný, tajemný závoj mystické bohyně Snění klid, ticho, hluboký oddech. Mrtvě a nečinně odpočívá veškerá hmota, jakoby se zvolna vracela do prvotního chaosu, z něhož úsilím člověka byla vyburcována. S blízké věže zazní klekání. To jakoby země nalezla konečně řeč svou, jíž hovoří k nebi a jemuž vypravuje o své práci, strádání a únavě — nekonečny jsou stesky ony! — — tak jsou vážny a jednotvárny zvuky ty! Veškeré děti prachu žalují v dlouhé litanii kovových zvuků své útrapy, stesky, boly, marné naděje a nové mohutné předsevzetí — — a nebesa zdá se, jakoby se odmlčela, naslouchala a zamyslila konečně... První veliká hvězda zaskvěla se na blankytu; jest to jako daleký, strážný oheň přátelského voje, ohlašujícího běduým obležencům: „My přicházíme s pomocí a spásou — již jsme na blízku — jenom vytrvejte!“ „Haleluja!“ odpovídají zvony. Pomoc a spása! Krása a štěstí! Pravda a dobro! Vstal z hrobu Spasitel světa! Vstane z hrobu i lidstvo a odvrhne své těžké balvany staletých bludů a lží. Vstane lidstvo a přistoupí k oltáři Lidskosti a Lásky, potom nebude už chudých a bídných ani bohatých a mocných, ale každý vrchol bude ponížen a každá propast bude vyplněna! Haleluja! Připravujte cesty Páně, čiňte přímé jeho stesky, neboť nadchází Jeho chvíle, On se přibližuje! A vy, pracovníci chudí a nízcí, z vás On se zrodí poznovu! Vy tvoříte lepším svět, vy stvoříte i nového boha Spravedlnosti a Rovnosti! Haleluja! Haleluja!“

Ó jak sladké, krásné jsou chvíle těchto odpočinků!

—

II.

Ale přijde den, kdy odpočinek ten stane se trvalým. Pozbývá medového svého půvabu a znenáhla hořkne a stává se nesnesitelným, neboť toliko jako krátká obměna nekonečné, přísné, tuhé práce nabýval půvabu a sladkého významu pro pracovníka. Ale nyní stává se znenáhla obtíží, strašlivým břemenem, mnohem strašnějším nežli byla mozolná, vysilující námaha; jest to had, jenž obepíná svou oběť, rdousí ji a pohlcuje znenáhla. Vypukla krise, nadešla nějaká vážná příčina, přišla zima nebo nastal nadbytek pracovních sil — zavál náhle nepřející vítr pouhého rozmaru majetníka díla — četné a strašné jsou možnosti všecky — — a práce rázem není. Pracovník pokrčí rameny, truchlivě se usměje neb i zaskřípe zuby a jde dále, hledat práci novou. Ale shledává, jakoby se kamsi propadla, zmizela se světa. Totě ona strašlivá pohádka života, hledání zakleté princezny, jejíž stopy posety jsou kostmi a kostrami zničené existence! „Ne a ne se uchytit!“ zní to prostě, ale jak jednoduše a pravdivě. Ne se uchytit — jako člověk, který se sřítil náhle s příkré, vysoké stráně, kácí se a padá dolů, poháněn vlastní tíhou a strkán svým tělem, právě tím, co by jej mělo zadržeti. Zoufale hmatá kolem sebe v letu tom, tápá na všecky strany, ale marno, ruka nenahmátne ničeho, nemůže se zachytit nejmenší jalové větévky, jež by aspoň na mžik zastavila jeho let a zmírnila těžký jeho pád. Tělo řítí se stále hlouběji, člověk to cítí, cítí veškeru hrůzu blízkého úderu — a přece nemůže se zachytiti. Tak obchází nyní staveniště za staveništěm a ptá se úzkostně po práci. Je už čas, kdy jiní pracují, kdy on druhdy také pracoval, půlhodina za půlhodinou míjí tak hluše a prázdně a hodiny bijí jako s výsměchem: „Není práce!“ Zvony zvoní jakoby hrany všemu životu. „Není práce!“ šumí vítr a šustí suchá tráva a listí stromoví. Není práce a zdá se, jakoby jí již nikdy nemělo býti. Dělník pobíhá odbýván a odháněn všemi — není potřeben nikomu, je tvorem všem zbytečným. Nikdo nechce jeho potu, jeho svalů a jeho krve. Závistně pohlíží na šik svých druhů — těch šťastných lidí, kteří mohou těžce, železně pracovati. Jejich pohled pálí jej a bodá strašnou, odpornou ironií — to jest pohled zdravého, nasyceného zvířete na hladového, uštvaného a zbitého psa, jejž pán opustil a vyhnal a jenž odsouzen nyní ku zdlouhavé smrti hladem. Neboť není-li práce, není ovšem ani chleba, to on dobře ví. Půldne uběhlo v marném shonu a marném hledání. A když nastalo to slavné poledne pracovníků a kamarádi hotoví se jísti, ubíhá on odtud jako zahanbený zloděj, přistižený při první krádeži. Neboť pro něho nezní poledne to mírným, konejšivým hlasem otcovským: jemu jest strašlivým mementem jakési neznámé, výsměvačné bytosti, která jej kárá z nečinnosti a varuje před leností; on cítí, kterak srdce jeho v jednom tepu věší se na údery zvonu a prosí je o soucit a odpuštění, jakoby byl sám vinen, jakoby byl všedním tulákem a blatošlapem — — kdož chápe onoho rozdílu lidí, kteří nepracují? Kdož zkoumá příčiny jejich zahálky, když výsledek přece je týž a kolem obchází otrhaný poběhlík a bosý žebrák? Kdož si povšimne jeho pohledu, co se v něm tají prosby, aby nebyl odsouzen bez výslechu a svojí obrany? Bez sousta a doušku krčí se člověk někde za ústranní zdí, aby nebyl uviděn a neslyšel spokojený

povyk pracujících kamarádů. Ale i tam zdá se mu, že všecko naň křičí: „Každý pracuje a namáhá se, a ty! — — —“

Odpoledne nastává nový shon po práci, které není, zoufalý let za kusem chleba, který jako nemožný fantom vznáší se před zimniční touhou planoucím zrakem nuceného zahaleče. Cítí, ba ví téměř s jistotou, že dnes už práce neobdrží. Přes to běhá městem jako štván, neboť se dětinně obává možnosti, že snad přece někde práce byla a on vlastní svou nedbalostí o ní nezvěděl. Na své bludné pouti potkává přesycené boháče rozložené na měkkých sedadlech nádherných povozů, potkává krásné ženštiny, pěstující jedině své luzné, vonné a kypící tělo, jež má cenu sta životů a sterých rodin nuzáckých, ale nevidí tu krutou nespravedlnost pozemských řádů a strašných sofismatů života — nevšímá si ničeho; neproklíná hlasitě aniž závidí potají. Myslí, že tak musí býti ve světě; zákon světský a kázeň církve uhladila v něm už ten křemen vzdoru tak, že již nevytryskne z něho nižádný blesk děsného činu „zločince na společnosti“ ani skřípot zubů jako lámání se drobných odštipků; toliko záblesk slzy kmitne snad v něm časem jako ten křemen roztavený vnitřním žárem bolesti . . .

Nu což — nikde ničeho — — půjde domů, nastoupí cestu zpáteční. Ještě aspoň tuto ulici a ještě onu musí projíti! To není ona přímá, už dávno určená cesta pracovníků, unavených ale klidných svojí prací — — jichž kroky ryjí se nyní tak ztěžka do cesty, a nad něž není slavnějšího pochodu v říši vítězů — — jest to klikatá pouť štvané zvěře, která i došlápnouti se bojí, aby její stopa nestala se zrádným nástrojem v rukách jejích pronásledovatelů. Domů vchází beze slova. Nemá, co mluviti, a jediná malomocná otázka i odpověď vyčte se tak snadně v tom smutném, obapolném pohledu . . . Přichází noc, noc nemilosrdná, krutá a lstivá, šálící luznými sny o brzké práci a rdousící horečnými plány, kterak nalézti zaslíbený břeh Eldorada chudých lidí — klidnou, stálou, výživnou práci . . .

Z rána nastává nový hon po tom, co všady se jeví jako stálý, nekonečný pochod lidí i věcí, po práci, jejíž stopy jsou zřetelny na celé kolem krajině a jíž jedině on nemůže se přiblížiti . . . Ale když se vrací večer touže cestou domů, opět bez práce, tu se mu zdá, že se před ním otevírá propast země a že se mu na hlavu řítí klenba nebeská. Což je to možné, že by se stala pravidelnou a trvalou tato zahálka, že by byl tak zbytečným a přepočetným jako hmyz, nikomu nenáležející a nikým neželený? Zdá se mu již, že je tomu nesmírně dávno, co pracoval, že by nejmenší práci nedovedl zastati. A přece zase celé tělo jej svědí a pálí touhou po práci, cítí v sobě takovou vůli a sílu, že by mohl hory převalovati a řeky zastavovati. Ale cítí, že tyto jeho tvrdé svaly záhy povolí jako nenapjaté provazy, že ty jeho mozoly vyloupají se a vypadají jako vyviklané suky ze shnilého dřeva, neboť jsou již cizím předmětem v ruce zahalčivé — a potom bude zcela jistě tulákem a poběhlíkem, od něhož se až dosud lišil těmi čestnými, tak těžce a po dlouhých letech rytými znaky své poctivosti a čisté snahy. Jak krutý to ortel prostého, tak málo chápajícího člověka! Což nestačí pouze vůle pracovati, pracovati jako stroj a zvíře až do vysílení? A jeho srdce těžké jako kámen mu odpovídá: „Ne to není dosti, to nestačí na tom světě. Je nutno získati si práci, míti možnost práce té!“ A všecko kolem chechtá se tak posměšně jako čaro-

dějnice v pohádkách, požírající malé, bezbranné a zcela bezradé děti; i prázdná oblaka, líně a lhostejně převalující se na prázdném nebi, neboť ona necítí hladu a nemusí tudíž pracovati, ten povalečný vítr, těkající s květu na květ jako bezstarostný, živený klučina, celý široký obzor bez lidských, živých touh. Ano, ony jsou volny a bezstarostny, protože si vykoupily svoji sílu tím, že nikdy nezachtí chleba, netouží po nasycení, umřely dávno a navždy životu tělesnému a proto jsou nyní nesmrtelny. A ten venkovský kouř klidných nízkých chatek, zvěstující, že dole pod ním v úkrytu černých jizeb plápolá veselý rodinný oheň, vařící krmě starcům a dětem, obracen a přemílán větrem rozvívá se a rozptyluje prázdně do vzduchu, jakoby chtěl dokázati, že patří také k oněm sferám nadoblačným a nesmrtelným a že nerad má co společného s lidmi. Nechce utěšiti člověka, který nepracuje a nemá práva rozdělati si nyní oheň k večeři a ke svým podvečerním snům.

„Patřte na ptactvo nebeské a květy polní, any nepracují aniž žnou — —“ jakou krvavou ironií zdají se člověku tato krásná, vzdušná slova. Což opravdu všecky z nich a vždycky živí onen Otec nebeský? Neboť zvíme-li kdy, kolik oněch bláhovců a ubožáků z květů polních a ptactva nebeského zahynulo hlady a zimou, proživše dříve veškerá muka zdlouhavého umírání? ... A chudému člověku, jenž nemá práce, zdá se, že není také ničím jiným než pouhým nicotným, nikým nechráněným ptákem a plevelí... Kdo si povšimne, kdy zajde také on v skrytu jako ohyzdné, hnusné zvíře — on, jenž přece chtěl pracovati a toužil po práci a snil o ní! Jako zločinci nejpodlejšímu vykopává mu osud hrob a za živa jej do něho zahrabává... A on marně se brání, země i nebesa neslyšela a ani prášku v přírodě nezvířiv, zmírá s ním jeho smrtelný řev: „Čím jsem hřešil, a proč mám tak bídně zahynouti? ...“

III.

Dostal-li konečně přece práci neb nikdy již ji nedostal? Vyšinul se zase k životu klidnému a pravidelnému, „spořádanému“, jak obezřetný šosák říká, jenž obává se takovéhoto nedostatku práce jedině proto, že může odpoutati strašné ony síly v lidu, prací udušené a odumřelé, může ji zavésti až ku strašnému výrazu nespokojenosti a odporu, k násilnému rozmetání všechněch bašt společnosti — nebo utonul navždy v propasti nucené zahálky, bídy a zoufalství, z něhož jest jen jediné černé východiště? ... Konec je vždycky jeden a týž — — umřel a pohřben jest, jak praví Písmo, to jest vhozen do šachty velkoměstské nebo do osamělého hrobu venkova, v pečlivě vymezené vzdálenosti od míst draze zakoupených — — neboť i na hřbitově, v posmrtné říši duší vládne strašný tyran lidstva, Moloch a kapitál. To jest jeho třetí, trvalý odpočinek.

Je v tom něco dojímavého nebo i tragického? Veliká, nepohnutelná, osudová tragika tvora, jehož život už před početím určen k bídě a pozvolnému umírání! To jest ono strašné peklo, jehož trvání označeno jest hodinami s nepřetržitými kyvy, mluvícími jediné slovo: „Nikdy!“ Nikdy nebudeš, ani na chvíli, ani na mžik, bohatým, krásným, neodvislým, svým!

Duch vzpoury a odporu, jejž archanděl Gabriel po nebesborném souboji srazil do propasti pekel, může jásati, může pysně ohrnouti ret: on viděl slávu a štěstí nebes, on je prožil a sám, svojí vůlí rozloučil se s nimi. On pohrdl pokorou nebes, ale ponechal si svoji mohutnou vůli, býti bídným a nešťastným; a to mu všecko stokráte nahradí. Sám a sám vyloučil se z prahů edenu. Ale tento tvor neokusí nikdy rozkoší jeho. V bídě a smutku počala jej matka jeho, nemohouc mu už ani v lůně svém dopřáti výživných šťáv a klidného vývoje. V zoufalství a opuštěnosti porodila jej, a jeho první pláč byl zoufalým kvilem nad životem plným hoře a nedostatku. Jeho otec neuchvátil jej, vynořeného z tajemných propastí děsna, do rukou roztoužených a jemnými voňavkami nadechlých, jeho kolébka byla vrakem beznadějných, a jeho plenky rubášem živořících ... Přišel, aby ujídal chleba ostatním, nemaje ho sám dosyta. Nastoupil ku prázdnému stolu, obhlídaje zrakem hladových po nuzných drobtách, z nichž má rozvinouti a vzepříti svoje zbytečné, plevelné já, z bídy vypučelé a do bídy se klonící jako květina na prázdné skále. Obdrží jméno tisíci spotřebované, to všední jméno širokých davů, udělené jemu pouze k tomu cíli, aby je mrzutá a zaplacená ruka dvakráte či třikráte za života jeho vepsala do zaprášených archivů jako nezbytný ballast každodenních zjevů. Společnost blížiti se mu bude pouze v podobě přísného karatele nebo trestající macochy. Vyniknouti z bezejmenných davů může toliko jako veliký zločinec, vyvrhel a postrach lidstva. Pak popíše se o něm množství papíru, placené mozky a jazyky budou se hádati chvíli o něho, než jej s černým křížem v aktech odsoudí navždy do říše zapomenutí. Tak jen bude aspoň na chvíli žíti pro svět a jeho dějiny. Kněz zaplacený a krmený společností, která shltnouti musí tělo i ducha každého jednotlivce, vynasnaží se mu namluviti, že také on jest stvořen k obrazu Velkoboha, vrácen ku spáse a radosti, odkáže jej na bohatý jakýs úděl záhrobní a za poslední jeho haléře pokropí rakev jeho mrtvou vodou, studenou. Ale zvony, bědující tak dojemně lidsky nad mrtvým boháčem, upírem a lichvářem, nezazní na poslední jeho průvod, němy budou přihlížeti k tomu s vysokých bytů svých, neboť ret jejich nerozvázalo kouzelné „effeta“ zlata, a bude se zdáti, že je škoda i těch shnilých prken na rakev jeho. Šťasten, nesplodil-li nikoho a zahynul-li sám o sobě jako bídná kleč, jež se nikdy nerozvila a nevydala ubožáckých plodů. A zase půjdou dále vítr i oblaka a nic, ani jediná travka nepohne se a nerozchvěje k vůli takovémuto životu, jenž nebyl přece nikomu k užitku a nedovedl se pozvednouti ani k vzdoru odboje, vzkypělého ve chvíli nejtěžšího útisku ani k malomocné bídné útěše, jíž chtěl hojiti rány světa nešťastný Syn tesařův, nabízející líce své na nové a nové políčky soka pyšného a šťastného . . .

A krásné moře věčně šumí a nyje, přepásáno velikými hvězdami a líbáno Sluncem, věčným bohem všech světů ... Na valných vodách jeho leží tajemná sladkost, tiš a šťastný úsměv věčné roditelky. Duše přírody vylila zde veškeru svou sílu, něhu a lásku, a všady byla bezedně štědrou — na moři, nebi i zemi, a přišli lidé a chápali ji a opili se krásou její a nemohli zapomníti, velebíce ji i boha vznícenými hymnami. Ale on byl souzen již předem a odsouzen, aby moře toho nikdy neuzřel. Od nespočetných řad oslepujících rudých cihel nebo nekonečných, černých, blativých

polí nebo bezedných mrtvých šachet jediným přemetem zase do tmy a věčné tmy!... A shromáždilo se bohatství umění a věd, byly vystaveny paláce a dómy, a věk za věkem, národ za národem ukládal do nich své nejzářnější idoly. I nebylo konce nádhery oné, i přišli umělci a skládali krásné knihy o životě a nebi, o bolesti a rozkoši, o tisícerých pohnutích, zvlnivších nitro človéčenstva, naladili nástroje různé a kouzlili z nich sladkou hudbu opojných souzvuků, diváci a posluchači nemohli zapomníti a volali: „Jak bohatý, nekonečně krásný jest život!“ Ale na něho nedostalo se ničeho, nebyl vpuštěn k hodům duší, nemaje roucha čistého, a jeho černé, mozolovité ruce, tak ošklivé a skroucené vzbuzovaly hrůzu a odpor v jemné arabesce zlatých třásní a bílých, drahocenných krajek, v nichž tratí se ušlechtilá tílka rozkošných ženštin... On by páchl strašným puchem odpadků lidstva, i vyhnali jej z chrámů a navždy zavřeli dveře za ním.

A přišli lidé a hovořili: „Náboženství a filosofie! Humanismus a láska!“ A házeli drobty z bohatství citů svých a šířili vůkol vůni dobroty svojí. A lítali andělé k těm, kdož je dovedli chápati a měli oči sestrojené, aby je viděli; ale ti, již byli slepí, neuviděli jich po celý život, a šťastní se jim smáli, když tvrdili, že není a nemůže býti andělů těch... A nepřiblížili se nikdy k ideálům svým, protože jich neměli, ubozí bídáci ti!

A černé tělo pozvolna hnilo, jako hnije mrtvola psa. A byla by tak směšnou a malichernou každá lítost o tvora toho, jenž byl jedním atomem z nepřehledného oceánu lidského bahna. Hrob se tratil a zarůstal, rov se sesednul a vyrovnal. A Prozřetelnost tvořila dále nové duše a nové životy — — jí bylo zoufání člověka jako praskání pálící se suché trávy za podzimních večerů.

A pouhou blasfemií byla pokrytecká slova: „Věčné odpočinutí...“ neboť již nikdo ani člověk ani bůh nestaral se o něho. Jméno jeho bylo smazáno... odpočinek, mír, zapomenutí... Ale ta věčně neukojitelná, palčivá, odbojná otázka celého bídného lidstva: „Nač to vše, Nebesa, k čí radosti, slávě a prospěchu?“

Josef Manes.

V připojené reprodukci přinášíme studii Jos. **Manesa** ku **známé** komposici jeho „Domov“, o níž zmínili jsme se stručně v předešlém ročníků „Květů“ na str. 481. Již na tomto místě bylo řečeno, že Manes r. 1853 odešel do Vídně, kde došel ho přípis Jednoty výtvarných umělců se žádostí, aby na rok 1854 nakreslil praemii. Manes podjal se úlohy této se vší pečlivostí, jakou při každé jeho práci můžeme sledovati; zvoliv za předmět praemie allegorickou komposici „Domov“, kreslil pilně návrhy i detailní studie, z nichž některé se zachovaly. Reprodukce připojená provedena jest dle návrhu posud neznámého, jejž k účelu reprodukce ochotně zapůjčil p. S. **Kominík** v Praze. Srovnáme-li provedenou litografii praemie s návrhem tímto, shledáme, že jakkoliv Manes komposici, kterou litografoval, úplně překomponoval, přece v podstatném pojetí od své jednou pojaté myšlenky se neuchýlil: jinoch, jenž orá, naslouchá hře dívky na housle; český terrain označují na obou Trosky a Říp v pozadí. Změna, kterou Manes na svém původním návrhu učinil, spočívá hlavně v tom, že pluh, o nějž opírá se jinoch, dal do popředí, kdežto na původním návrhu jest vzadu. Místo volů, jak pozorujeme na skizze, zapřažen jest v provedené praemii do pluhu kůň, u něhož stojí hříbě; na koni tomto sedí hrající dívka, která na skizze stojí v popředí. Od provedené praemie liší se skizza také tím, že jest figurálně bohatší, neboť umístěny jsou tu v popředí v pravo i v levo muž a žena s děvčátkem a hochem na zemi spočívající. Hlava dívky na obou pracích má téměř tutéž podobu. Podpis, který na skizze se vyskytuje, není asi původním.

Dr. *F. X. Jiřík.*

Jos. Manes: Studie k „Domovu“. (V maj. p. S. Kominíka.)

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

IX.

azejtří, když ubíraly se přes náměstí, kde po způsobu antických cirků vztyčeny byly dva mramorové mezníky, pravila paní Marmetová k hraběnce Martinové:

„Zdá se mi, že tamto jest pan Choulette."

Sedě v krámku obuvníka, dýmku maje v ruce, dělal Choulette rythmické pohyby; zdálo se, že přednáší verše. Florentinský švec, oháněje se šídlem, poslouchal s dobráckým úsměvem. Byl to holohlavý mužíček, představující typ velice oblíbený v holandské malbě. Na stole, mezi dřevěnými kopyty, hřebíky a kusy kůže, zvedal zelenou a košatou korunku stromeček bazalky. Vrabčík, jemuž scházela jedna nožka, kterou nahradili kouskem sirky, vesele poskakoval po rameně a po hlavě starcově.

Paní Martinová, rozveselená tímto pohledem, zavolala s prahu Chouletta, jenž pronášel něžně zpívavá slova, a otázala se ho, proč nešel s ní navštíviti španělskou kapli.

Povstal a pravil:

„Madame, obíráte se zbytečnými obrazy, ale já zůstávám u života a u pravdy."

Stiskl ševci ruku a přidal se k dámám.

„Ubíraje se kolem," pravil jim, „spatřil jsem tohoto starce, jenž, nachýlen nad svou prací a tiskna kopyto mezi koleny, šil hrubé boty. Cítil jsem, že jest prostý a dobrý. Pravil jsem k němu po italsku: ‚Můj otče, chcete vypíti se mnou sklenici vína z Chianti?' Byl k tomu ochoten. Šel pro láhev a sklenice, a já hlídal zatím jeho obydlí."

A Choulette ukázal na dvě sklenice a na láhev, stojící na krbu.

„Když se vrátil, pili jsme společně, vypravoval jsem mu věci temné a dobré a okouzlil jsem ho něžností zvuků. Vrátím se zas do jeho krámku. Naučím se od něho šíti boty a žíti bez žádostí. Pak nebudu znáti již smutku! Neboť jen touha a nečinnost činí nás smutnými."

Hraběnka Martinová se usmála.

„Pane Choulette, nepřeji si ničeho a nejsem přece veselá. Mám se také učit šíti boty?"

Choulette odvětil vážně:

„Čas k tomu ještě nepřišel."

Když přišli do parku Oricellari, usedla madame Marmetová na lavičku. Pohlížela na klidné fresky Ghirlandaja v S. Maria Novella, na vyřezávané lavice v presbyteriu, na Pannu od Cimabue, na malby v klášteře. Pro-

hlížela je pečlivě, připomínajíc si svého manžela, jenž prý velice miloval italské umění. Byla unavena. Choulette posadil se vedle ní a pravil:

„Madame, mohla byste mi říci, je-li to pravda, že papež dává šíti své šaty u Wortha?“

Paní Marmetová tomu nevěřila. Však Choulette slyšel prý to v kavárně.

O postavení církevních hodnostářů měl Choulette své zvláštní názory, prosycené křesťanským socialismem. Ideálem jeho byla církevní hlava úplně, naprosto chudá. V tom viděl spásu a moc.

„Takový muž pohnul by světem! Pak spatřili bychom opět Petra, Lina, Kleta, Anakleta a Klimenta, pokorné, nevědomé, světce z prvních dob, již změnili tvářnost světa. — Šel bych k němu a řekl bych: Pojďte, opřen o mé rámě, vyžebrávati si chléb svůj mezi národy. Pokryt cáry, chudý, nemocný, zmírající, kráčejte světem, ukazuje v sobě obraz Ježíše Krista! Rcete: Žebrám o svůj chléb pro zatracení boháčů! . . . Vejděte do měst a volejte ode dveří ke dveřím: Buďte pokorni, buďte dobří, buďte chudí! Mír a milosrdenství hlásejte v sídlech velikých, v doupatech, v kasárnách. Lidé budou vámi opovrhovat, budou vás kamenovat. Četníci odvlekou vás do vězení. Jak ubohým tak mocným, jak chudým tak bohatým budete předmětem posměchu, předmětem ošklivosti a soucitu. Vaši kněži zřeknou se vás a prohlásí proti vám hlavu jinou. Všichni řeknou, že jste blázen. Lidé dají vám trnovou korunu a žezlo z rákosu a naplvají vám do tváře, a v tom znamení zjevíte se jako skutečný křesťan a král! Tím způsobem založíte křesťanský socialism, jenž jest královstvím Božím na zemi.“

Domluviv, zapálil si Choulette dlouhý itálský doutník, v němž provlečena byla sláma. Vypustil několik kotoučů páchnoucího kouře a pak klidně pokračoval:

„A bylo by to velice praktické. Mně možno upříti vše, mimo velice přesný přehled situace. Ah, madame Marmetová, nevíte, jak pravdivé jest, že veliké věci na světě vždy byly vykonány blázny! Nevěříte tomu, madame Martinová?“

„Nevím,“ pravila hraběnka. „Ale lidé rozumní jevili se mi vždy velice nudní. Vám, pane Choulette, mohu to říci.“

Vrátili se do Fiesole parní tramwaí, jež, těžce oddychujíc, vystupuje na návrší. Pršelo jemně. Paní Marmetová usnula, a Choulette jal se naříkati. Všechny jeho neduhy zmocnily se ho najednou. Vlhký vzduch působil mu bolesti v koleně, že nemohl ohýbati nohu; jeho cestovní vak, jejž ztratil na nádraží ve Fiesole, již se nenašel, a byla to ztráta nenahraditelná; jeden časopis francouzský vytiskl báseň jeho s tiskovými chybami, velikými jako balvany!

Žaloval na lidi i na věci, že chovají se k němu nepřátelsky. Byl dětinský, absurdní, ohavný. Paní Martinové zdálo se, že cesta nebude míti konce. Když vrátila se do zvonečkového domu, do salonu, přenášela miss Bellová zlatým inkoustem italským písmem aldinským na list pergamenu verše, jež nalezla v noci. Když paní Martinová vešla, pozvedla miss Bellová svou ošklivou hlavičku, ozářenou nádhernýma očima.

„Miláčku, zde vám představuji prince Albertinelliho.“

Princ stál u krbu v plné kráse své jako mladý bůh s hustým, černým vousem. Pozdravil.

Hraběnka a Choulette prosili miss Bellovou, aby přečetla jim verše, jež napsala. Omlouvala se, že obává se čísti své nedokonalé veršování před básníkem francouzským, jehož nejvíce si vážila po Františku Villonovi. Pak svým hezkým ptačím hláskem jala se čísti. Báseň opěvala mladistvé milence, již učinili životu svému konec z přílišné, ničím nekalené, opojné blaženosti.

„To jest velice hezké," pravil Choulette, „italské ovzduší jest zde lehce obestřeno mlhami z Thule!"

„Ano," dodala hraběnka Martinová, „jest to hezké. Ale, milá Viviano, proč chtějí vaši krásní, nevinní milenci zemřít?"

„Oh, miláčku! poněvadž cítili se tak šťastnými, že nelze víc; nic si na zemi již nepřáli. Bylo to přece k zoufání! Což tomu nerozumíte?"

„A vy myslíte, žijeme-li, že ještě doufáme?"

„Oh ano, miláčku, žijeme v očekávání toho, co Zítřek, Zítřek, král z říše kouzelné, přinese ve svém plášti, černém nebo modrém, posetém květy, hvězdami, slzami. Oh! bright king To-Morrow!"

X.

Oblékly se k obědu. V salonu kreslila miss Bellová příšery podle Leonarda. Kreslila je, aby zvěděla, co a jak jí řeknou. Byla ujištěna, že budou vypravovati, a sice vzácné myšlenky v bizarních rythmech. Naslouchala jim a tak nejčastěji nalézala své básně.

Princ Albertinelli hrál polohlasně na klavír sicilienne: Ó Lola! Měkké prsty jeho sotva se dotýkaly klaves.

Choulette, drsnější než obvykle, žádal o jehlu a nit, aby si spravil svůj oděv. Naříkal si, že ztratil maličké pouzdro, jež nosil v kapse po třicet let, a jež bylo mu drahé jako upomínka. Domníval se, že ztratil je v některé světské síni v Pitti a dělal z toho výčitku všem Médici a všem italským malířům.

Pohlížeje zlým okem na miss Bellovou, pravil:

„Zatím, co si spravuju oděv, skládám verše. Libuji si v práci svých rukou. Zpívám si své písně, zametaje svůj pokoj. Proto tyto písně vnikly do srdce lidí, jako staré písně dělníků a řemeslníků, jež jsou ještě krásnější než mé, však nikoliv přirozenější. Jsem tím hrd, že nechci jiného sluhu, než sebe sama. Vdova po kostelníkovi chtěla spraviti mi prádlo. Nedovolil jsem jí to. Jest špatné, dávat od jiných otrocky vykonávat práce, jež můžeme sami vykonat z ušlechtilé vůle."

Princ lehce hrál lehkou hudbu.

Tereza, jež po celý týden běhala do kostelů a do museí ve společnosti paní Marmetové, přemýšlela o tom, jak nudí ji její společnice, jež stále v postavách starých malířů shledává podobu s některou známou osobou. Ráno v paláci Ricordi, jedině na freskách Benozza Gozzoli našla pana Garaina, pana Lagrange, pana Schmolla, princeznu Seniavineovou v obleku pážete a pana Renana na koni. Hlavně pana Renana nalezala všude.

Všechny myšlenky její vztahovaly se k jejímu kroužku akademiků a jiných známých, čímž velice dráždila paní Martinovou. Všechny ženy pokládala za rozkošné a bezúhonné. Obědvávala u všech. A Tereza uvažovala: „Tato paní Marmetová jest příliš opatrnou a moudrou. Nudí mě.“ A pomýšlela na to, zanechati ji ve Fiesole a vydati se do kostelů sama.

Do salonu vešel štíhlý stařec. Navoskované kníry a šedá brada dodávaly mu vzezření starého vojína. Ale oči jeho pod brejlemi prozrazovaly únavu, způsobenou vědou a rozkoší. Byl to Florenčan, přítel miss Bellové a prince Albertinelliho, professor Arrighi, druhdy zbožňovaný ženami, nyní proslulý v Toskánsku národohospodářskými studiemi.

Ihned zalíbil se hraběnce Martinové, jež, ačkoliv nedělala si příznivé představy o venkovském životě v Italii, přece vyptávala se professora na jeho methody a na výsledky, jichž se dopracoval.

Vykládal s obezřelou energií:

„Země,“ pravil, „jest jako žena; chce, aby člověk nechoval se k ní ani bojácně ani hrubě.“

Ave Maria znělo všemi zvonky a klenulo nad hlavami lidí nebe nekonečně zbožné hudby.

„Miláčku,“ pravila miss Bellová k Tereze, „pozorujete, že vzduch ve Florencii jest zvučný a celý stříbrný zvukem zvonků?“

„To jest podivno,“ pravil Choulette, „máme vzezření lidí čekajících.“

Viviana Bellová mu odvětila, že skutečně čekají, a sice na pana Dechartra. Opozdil se poněkud, obávala se, nezmeškal-li vlak.

Choulette přiblížil se velice vážně k paní Marmetové a pravil:

„Madame Marmetová, můžete patřiti na dveře, na prosté dveře dřevěné, natřené jako vaše nebo moje, nebo tyto, nebo jakékoliv, aniž byste byla jata hrůzou a zděšením při myšlence na návštěvníka, jenž každého okamžiku mohl by vejíti? Dveře našeho obydlí, madame Marmetová, otvírají se k věčnosti. Myslila jste na to? Známe pravé jméno toho neb té, již pod vzezřením lidským, v podobě známé, v šatu obyčejném k nám vcházejí?“

Pokud šlo o něho, on, jsa na klíč zavřen ve svém pokoji, nemohl pohlédnouti na dveře, aby nezježily se mu hrůzou vlasy na hlavě.

Ale paní Marmetová dívala se beze strachu na dveře svého obydlí. Znala jména všech, kteří k ní přicházeli: byly to samí roztomilí lidé!

Choulette pohlédl na ni smutně a potřásl hlavou.

„Madame Marmetová, madame Marmetová, ti, jež jmenujete jejich jménem pozemským, mají jiné jméno, jehož neznáte, a jež jest jejich jméno skutečné.“

Paní Martinová otázala se Chouletta, domnívá-li se, že neštěstí musí přejíti prah, aby vniklo k lidem.

„Jest důmyslné a subtilní. Vnikne oknem, pronikne zdí. Neukazuje se vždycky, ale přece vždy jest přítomno. Ubohé dveře jsou úplně nevinné, přijde-li tento zlý návštěvník.“

Choulette přísně napomenul paní Martinovou, aby příchod neštěstí nenazývala zlým.

„Neštěstí jest náš největší učitel a nejlepší přítel. Jen ono učí nás znáti smysl života. Mesdames, až budete trpěti, zvíte, co nutno věděti,

učiníte, co nutno činiti, budete čím býti máte. A ucítíte radost, kterou zapuzuje zábava. Radost jest skromná a nelibuje si v radovánkách."

Princ Albertinelli pravil, že miss Bellová a její dvě francouzské přítelkyně nemají potřebí neštěstí, aby se staly dokonalými, a že nauka o zdokonalování se utrpením jest barbarská krutost, nehodící se pod krásné nebe italské. Pak jal se opět hledati tonů banální melodie.

Viviana Bellová tiše vyptávala se příšer, jež nakreslila a naříkala, že odpovědi jejich jsou absurdní a potměšilé.

„V tom okamžiku," pravila, „chtěla bych slyšeti jen osoby, vetkané na kobercích, jež mluvily by věci pobledlé, dávno minulé a vzácné, jako jsou ony samy."

A krásný princ, unesený plným proudem melodie, jal se zpívati. Hlas jeho rozpínal se jako páví chvost, pak se opět pomalu ztrácel, až vyzněl v zmírajících „ah! ah! ah!"

Dobrá paní Marmetová, pohlížejíc na zasklené dveře, pravila:

„Zdá se mi, že přichází pan Dechartre."

Vešel, s výrazem čilým, oživeným, s radostí na své vážné tváři.

Miss Belová uvítala ho ptačími výkřiky:

„Pane Dechartre, byli jsme už velice netrpěliví. Pan Choulette hovořil zle o dveřích . . . ano, o dveřích, vedoucích k obydlí a pravil, že neštěstí jest úslužný starý pán. Přišel jste o všechny ty hezké věci. Nechal jste na sebe dlouho čekat, pane Dechartre. Proč?"

Omlouval se; zajel jen do hotelu, aby poněkud opravil svůj oděv. Nešel ani pozdraviti svého dobrého a velikého přítele, bronzového sv. Marka. Pochválil básnířku a pozdravil hraběnku Martinovou s radostí stěží tajenou.

„Než jsem odjel z Paříže, šel jsem vás navštívit, řeklo se mi však že jste odjela očekávat jaro do Fiesole, k miss Bellové. Doufal jsem tedy, že vás naleznu v této zemi, již milujete více, než kdy dříve."

Otázala se ho, zajel-li dříve do Benátek, viděl-li v Ravenně skvělé přízraky zesnulých císařoven.

Nikoliv, nezastavil se nikde.

Neřekla nic. Pohled její byl upřen na roh stěny, k zvonku sv. Paulina.

Sluha ohlašoval, že oběd jest připraven.

Miss Bellová omlouvala se, že hosty své uctí po italsku. Ale kuchař její byl básník z Fiesole.

U stolu, před fiascony, ovinutými slamou, rozhovořili se všichni o blahoslaveném XV. věku, jejž milovali. Princ Albertinelli chválil umělce z té doby pro jejich všestrannost, pro horoucí lásku, již měli k svému umění a pro genia, jenž v nich žil. Mluvil vzletně, hlasem lahodným.

Dechartre se jim obdivoval. Ale způsobem úplně jiným:

„Chválu těchto mužů, kteří od Cimabue k Massaciovi pracovali tak přímým srdcem, přál bych si vysloviti skromně a přesně. Bylo by nutno vylíčiti je nejprvé v dílně, v krámě, kde žili jako dělníci. Tam, u díla, mohl by člověk obdivovati se jejich podstatě a geniu. Byli nevědomí a drsní. Četli málo a viděli málo. Pahorky, obklopující Florencii, uzavíraly obraz jejich očí a duší. Znali jen své město, Písmo sv. a několik trosek antického sochařství, jež s láskou studovali."

„To jest správně praveno," řekl professor Arrighi. „Starali se jen, jak by užili nejlepších prostředků k svému dílu. Jejich duch úplně byl napjat k tomu, aby dobře připravili podklad a dobře smíchali barvy. Kdo vymyslil si, že nalepí plátno na desku, aby malba trhala se s dřevem zároveň, byl pokládán za znamenitého muže. Každý mistr měl své způsoby a prostředky, jež pečlivě ukrýval."

„Blahoslavený věk," pokračoval Dechartre, „kdy lidé neměli ani tušení o originalitě, které dnes tak horečně hledáme. Učeník snažil se pracovat jako mistr. Neměl jiné ctižádosti, než aby se mu podobal, a jen bezděky počal se lišiti od jiných. Nepracovali pro slávu, nýbrž aby vydobyli si chléb."

„Měli pravdu," pravil Choulette. „Nic není lepšího, než vydělávat si svůj chléb."

„Touha, aby přešli na budoucnost, jimi nezmítala. Neznavše minulosti, nechápali budoucnosti, a sen jejich nenesl se nad jejich život. V dílo své kladli mocnou vůli. Jsouce prostí, nemýlívali se často, a znali pravdu, jíž intelligence naše nám skrývá."

Tu však Choulette jal se vypravovati paní Marmetové o návštěvě, již toho dne vykonal u princezny, na níž markýza de Rieu dala mu odporučení. Liboval si, že může říci, on, bohém a tulák, že byl přijat touto královskou princeznou, k níž ani miss Bellová ani hraběnka Martinová nebyly by předpuštěny a o níž princ Albertinelli chlubně vypravoval, že setkal se s ní aspoň při jakémsi obřadu.

„Oddala se životu přísně náboženému," pravil princ.

„Jest obdivu hodna ušlechtilostí a prostotou," řekl Choulette. „Ve svém domě, jsouc obklopena šlechtici a svými dámami, dbá nejpřísnější etiketty, aby velikost její byla pokáním, a každého rána sama myje dláždění v kostele. Jest to kostelík venkovský, kde pobíhají slepice, zatím co farář hraje s kostelníkem v briscolu."

A Choulette, nakloniv se nad stůl, nápodoboval ubrouskem klečící myčku. Pak pozvednuv hlavu, vážně pravil:

„Po náležitém čekání v salonech, jež řadou jdou za sebou, byl jsem předpuštěn, abych políbil jí ruku."

Umlkl.

Paní Martinová otázala se netrpělivě:

„Ale co vám konečně řekla ta princezna, obdivu hodná svou ušlechtilostí a prostotou?"

„Pravila mi: ‚Navštívil jste Florenci? Slyšela jsem, že nedávno tam byly otevřeny velice krásné krámy, jež večer jsou osvětleny?' Dále mi řekla: ‚Máme zde dobrého lékárníka, ani v Rakousku nejsou lepší. Před šesti týdny dal mi na nohu náplasť, která posud neodpadla.' Tato slova ráčila princezna ke mně pronésti. Ó, prostá velikosti! Ó, cnosti křesťanská! Ó, dcero sv. Ludvíka!"

Paní Martinová se usmívala. Domnívala se, že Choulette se posmívá. Ale hájil se vůči tomu domnění, velice rozhorleně. A miss Bellova kárala svou přítelkyni, řkouc, že jest náklonností Francouzů ve všem hledati žert.

Pak vrátili se zas k myšlenkám uměleckým, jež v této zemi vdechují se se vzduchem.

„Co mne se týče," pravila paní Martinová, „já nejsem tak vzdělaná, abych obdivovala se Giottovi a jeho škole. Však úžasem mne naplňuje smyslnost tohoto umění XV. věku, jež nazývalo se křesťanským. Viděla jsem čistotu a zbožnost jen na obrazech Fra Angelica. Ostatně ty postavy panen a andělů jsou naplněny rozkoší, půvabem, někdy s bezbožným důmyslem. Co jest zbožného na těchto mladých králích z východu, krásných jako ženy, na sv. Sebastianu, stkvějícím se mládím, jenž jest jaksi bolestným Bacchem křesťanství?"

Dechartre jí odpověděl, že smýšlí jako ona, a že oni oba soudí správně, poněvadž také Savonarola byl jejich náhledu a nenalézaje zbožnosti v žádném z uměleckých děl, chtěl zničiti je všechny. A později, když antická krása vyšla z hrobu, nebe křesťanské dělalo smutný dojem. Malíři, pracující v kostelích a klášteřích, nebyli ani nábožní ani čistí. Perugini byl atheista a netajil se tím."

„Ano," pravila miss Bellová, „ale říkalo se, že měl tvrdou hlavu a že pravdy nebeské nemohly proniknouti jeho úzkou lebku. Byl lakomý a prudký, a úplně ponořen v interessy hmotné. Myslil jen na to, aby nakoupil si domů."

Professor Arrighi jal se hájiti Perugina.

„Byl to muž poctivý," pravil. „A převor Jesuitů ve Florenci nejednal dobře, když mu nedůvěřoval. Tento mnich dovedl vyráběti ultramarin z vyžíhaného lazuru. Ultramarin měl tehdy cenu stejné váhy stříbra. A převor svůj zvláštní způsob vyrábění cenil si nad safíry a rubíny. Požádal Perugina, aby vyzdobil dva kláštery jeho řádu. A očekával divy, spíše od krásy ultramarinu, rozestřeného po obloze, než od obratnosti malíře. Po celou dobu, co malíř pracoval v klášteře na obrazech ze života Ježíšova, stál převor vedle něho a podával mu vzácný prášek ve váčku, jejž stále nosil u sebe. Pietro čerpal z váčku pod dohledem svatého muže, a namáčel svůj štětec obtěžkaný barvou v nádobě s vodou dříve než přetřel jím zeď. Zpotřeboval takto veliké množství prášku. A dobrý převor, vida, jak sáček se ztenčil, vzdychal: ‚Ježíši, co to vápno ztráví ultramarinu!' Když byly fresky hotovy, když Perugini obdržel od opata smluvený plat, vložil mu do ruky balíček modrého prášku. „To patří vám, můj otče. Váš ultramarin usazoval se na dně mé nádobky a já jsem ho denně schovával. Vracím vám ho. Naučte se důvěřovati dobrým lidem."

„Poněvadž váš Perugini byl bohat," pravil Choulette, „náleželo se, aby vrátil ultramarin. Boháči mravně jsou povinni býti poctivými, chuďasové nikoliv."

V tom okamžiku, Choulette, jemuž správce domu podával stříbrné umyvadlo, natáhl ruce, aby smočil je ve vonné vodě, již miss Bellová po obědě dávala nosit po způsobu antickém kolem svých hostí.

„Myju si ruce své ze všeho zla," pravil Choulette, „jež paní Martinová dělá, nebo může dělati svými slovy nebo i jinak!"

Povstal prudce, po miss Bellové, jež opustila stůl zavěšena na rámě professora Arrighi.

V saloně, podávajíc kávu, Viviana pravila:

„Pane Choulette, proč chcete odsuzovat nás k smutku a k drsnostem rovnosti? Proč? Flétna Dafnise nezpívala by dobře, kdyby záležela ze sedmi stejných píšťal. Chtěl byste porušiti krásnou harmonii mezi pánem a sluhou, mezi šlechticem a pracovníkem. Oh, jste barbar, pane Choulette. Máte soucit s nuznými a nemáte soucitu s božskou Krásou, již vypovídáte z tohoto světa. Vyháníte ji, pane Choulette, nahou a plačící. Buďte jist, nezůstala by na zemi, kdyby byli všichni ubozí lidé malí, slabí, nevědomí! Oh, chtíti zničit důmyslné skupiny, jež tvoří ve společnosti lidé různých vrstev, znamenalo by býti nepřítelem chudých i bohatých, a vůbec nepřítelem pokolení lidského."

„Nepřítelem pokolení lidského!" odvětil Choulette sladě si kávu, „tak nazýval tvrdý Říman křesťany, učící ho lásce."

Dechartre seděl zatím vedle paní Martinové, vyptával se na její náhledy o umění a o kráse, podporoval ji, vedl ji, rozžehoval její obdiv, chtěl, aby viděla vše, co viděl on, aby milovala vše, co on miloval.

Přál si již, aby viděl ji uprostřed procitující jarní přírody. Viděl již v duchu, jak světlo bude pohrávati na její šíji a v jejích kadeřích, jak stín vavřínů klade se na víčka jejích sladkých očí. Pro něho, země a nebe byly zde již jen proto, aby sloužily za rámec této mladé ženě.

Chválil prostotu, s jakou se oblékala, dávajíc vystupovat jen charakteru svých linií a svého půvabu, obdivoval se lahodě každého jejího pohybu. Pravil, že má rád takové toiletty oživené, duchaplné a svobodné, jež viděti lze tak zřídka, jež utkvívají pak pro vždy v mysli.

Tereza neslyšela nikdy chvály, jež by ji byla více těšila. Věděla, že obléká se pěkně, s vkusem smělým a jistým. Ale žádný muž, mimo jejího otce, nevzdal jí v tom ohledu znaleckou chválu. Domnívala se, že muži jsou schopni cítiti jen účinek toiletty, aniž by rozuměli duchaplným jejím podrobnostem. Byla zvyklá, že jen ženy dovedly oceňovati eleganci jejího úboru, ovšem že s dávkou zlomyslnosti a závisti. Umělecký a mužný obdiv Dechartrea překvapoval ji a velice se jí líbil. Přijímala radostně jeho pochvalu, nemyslíc ani na to, že jest příliš důvěrná a téměř nediskretní.

„Vy všímáte si tedy toilett, pane Dechartre?"

Nikoliv, nevšímal si jich. Neboť jest viděti tak málo žen, pěkně oděných, i v této době, kdy ženy oblékají se lépe, než kdy dříve! Nedíval se rád na nehezký celek, ale šla-li kolem něho žena, mající rythmus ve svých liniích a pohybech, žehnal jí za to.

Pokračoval hlasem poněkud povýšeným:

„Nemohu mysliti na ženu, pečlivě denně se okrašlující, aniž bych nepočal uvažovati o velikém poučení, jež dává umělcům. Obléká se a češe se jen pro několik hodin, ale tato péče není ztracena. My máme, jako ona, okrašlovati život, nemyslíce na budoucnost. Malovati, psáti, dělati sochy pro budoucnost jest jen hloupost a pýcha."

„Pane Dechartre," otázal se princ Albertinelli, „jak líbil by se vám pro miss Bellovou ranní plášť barvy slézové, poházený stříbrnými květy?"

„Já," pravil Choulette, „já myslím tak málo na budoucnost pozemskou, že své nejkrásnější básně jsem napsal na papírky cigarettové. Tyto papírky snadno mizejí, zůstavivše mým veršům jen jakýsi druh metafysického bytí."

Dodával si rád nedbalého vzezření. Ve skutečnosti neztratil však nikdy ani řádek svých básní. Dechartre byl upřímnější. Neměl žádné touhy, aby jméno jeho jej přežilo. Miss Bellová ho proto kárala.

„Pane Dechartre, aby život byl veliký a plný, nutno vložiti do něho minulost a budoucnost. Díla poesie a umění máme prováděti k uctění zesnulých a v myšlence na ty, kteří teprv se narodí. A tak stáváme se účastni všeho co bylo, co jest a co bude. Nechcete býti nesmrtelným, pane Dechartre. Mějte se na pozoru, aby Bůh vás nevyslyšel!“

Odvětil: „Stačí mi, žíti ještě okamžik.“

A poroučel se, slíbiv, že přijde zítra záhy ráno, aby doprovodil paní Martinovou do kaple Brancacci.

* * *

Hodinu později, v komnatě vkusu esthetického, vyložené látkou, na níž citronové stromy, obsypané obrovskými zlatými plody, tvořily jakýsi kouzelný les, Tereza, spočívajíc na loži a majíc pod hlavou složeno své krásné nahé rámě, snila při svitu lampy a viděla v duchu před sebou neurčitě se míhati obrazy svého nového života: Vivianu Bellovou a její zvonky, dále postavy praeraphaelistů, lehounké jako stíny; dámy, osamělé rytíře, lhostejné a poněkud smutné, a večer ve ville, prince Albertinelliho, profesora Arrighi, Chouletta, myšlenek bizarrních a měnivých, a Dechartrea, s mladistvým okem ve tváři poněkud unavené, se vzezřením jižním, s temnou pletí a špičatým vousem.

Snila o jeho rozkošné obraznosti, o jeho duši, bohatší, než všechny duše, které kdy před ní se otevřely, o kouzlu, jemuž nedovedla odolati. Uznávala vždy, že má dar, líbiti se. Nyní cítila, že také chce, aby se jí zalíbil. Tato myšlenka byla jí sladká. Zavřela oči, aby ji zadržela. Pak náhle se zachvěla.

Pocítila bolestný, temný úhoz v nitru své bolesti. Náhle, neočekávaně se jí zjevil obraz jejího milence, kráčejícího s ručnicí lesem. Šel lesem svým krokem, pevným a pravidelným. Nemohla viděti jeho tváře, a to ji znepokojovalo. Již se na něho nehoršila. Nebyla s ním již nespokojena. Byla nespokojena sama sebou! A Robert kráčel rovně před sebe, neotočiv hlavu, dál a stále dál, až změnil se v pouhý černý bod, tkvící daleko v pustém lese. Kárala se, že jednala přenáhleně, rozmarně a tvrdě, opustivši ho bez rozloučení, bez dopisu. Byl její přítel, její jediný přítel. Nikdy neměla přítele jiného. Pomyslila si: „Nechci, aby k vůli mně byl nešťasten.“

Pomalu opět se uklidnila. Miloval ji, ovšem, ale nebyl na štěstí příliš citlivý, ani tak důmyslný, aby se znepokojoval a trápil. Pravila si: „Honí. Jest spokojen. Jest u své tety v Lannoix, které se obdivuje...“

Uklidnila se a oddala se opět rozkošné veselosti Florencie. Špatně viděla v Ufficiích obraz, jejž Dechartre miloval. Byla to useknutá hlava Medusy, dílo Leonarda, v níž prý vyjádřil přesnou hloubku a tragickou jemnost svého genia. Chtěla tu hlavu opět spatřiti, horšíc se, že sama lépe si jí nepovšimla...

Shasila lampu a usnula.

K ránu se jí zdálo, že v pustém kostele sešla se s Robertem Le Ménil, jenž byl zahalen v kožich, jakého na něm dříve neviděla. Čekal

na ní, ale náhle přivalil se proud kněží a věřících a oddělil je od sebe. Nevěděla, co se s ním stalo. Nemohla vidět jeho tváře, a to ji děsilo.

Probudivši se, zaslechla u okna, jež nechala otevřeno, jednotvárný a smutný hlas ptačí a v mlhách jitra spatřila mihnouti se vlaštovku.

A tu bez příčiny dala se do pláče. Plakala sama nad sebou se zoufalostí dítěte.

XI.

Od rána jala se oblékati s něžnou a skrytou pečlivostí.

Její toilettní komnata, vyzdobená esthetickou fantasií miss Bellové, plná hliněných nádob, hrubě polévaných, velikých měděných džbánů a stolků, majolikem vykládaných, podobala se kuchyni, ale kuchyni kouzelné. Hraběnka Martinová měla příjemný pocit, že mohla pokládati se zde za princeznu z pohádky.

Zatím co komorná ji česala, poslouchala Dechartra a Chouletta, hovořící spolu pod okny. Předělala vše, co komorná udělala, a odkryla směle linii šíje, jež byla u ní neobyčejně jemná a čistá. Pohlédla na sebe ještě jednou do zrcadla a sešla do zahrady.

V zahradě, osazené tisovými stromky, Dechartre mluvil verše Danteovy, pohlížeje při tom na Florenc: „Ve chvíli, kdy náš duch, vzdálenější těla . . .“

Vedle něho Choulette, sedě na balustrádě terassy, nohy maje svislé a nos pohřížený až do vousů, vyřezával hlavu Bídy na své tulácké holi.

Tereza přišla podle přistřižených keřů zacloněná slunečníkem, ve světlém šatu. Jemné slunce oblévalo ji bledým zlatem.

Dechartre vložil radost do svého pozdravu.

Pravila mu: „Přednášíte verše, jichž neznám. Znám jen Metastasia. Můj profesor italštiny velice miloval Metastasia, a jiných spisovatelů si nevážil. Která jest ta chvíle, o níž jste mluvil?“

„Jest to úsvit, madame. Může to býti také úsvit víry a lásky.“

Choulette pochyboval, že básník byl by chtěl mluviti o snech jitřních, jež zůstavují při procitnutí dojem tak živý a často trapný, a v nichž právě duch není těla vzdálen. Ale Dechartre pronesl tyto verše, jsa unesen zlatým jitrem, jež toho dne zaplálo nad světlými pahorky. Již po dlouhou dobu znepokojoval se k vůli obrazům, vynořujícím se ve snu, a domníval se, že tyto obrazy nevztahují se k předmětu, jenž nejvíce nás zajímá, nýbrž naopak k myšlenkám, jež mezi dnem jsme zanedbali.

Tu Tereza si připomněla svůj ranní sen, myslivce, ztrácejícího se v hlubokém lese.

„Ano,“ pravil Dechartre, „co vídáme v noci, jsou nešťastné zbytky toho, co jsme ve dne zanedbali. Sen často jest odplata věcí, jimiž opovrhujeme, nebo výčitka bytostí opuštěných. Odtud pochází často jeho neočekávanost a jeho smutek.“

Zamyslila se na chvíli a pak pravila: „Možná, že jest to pravda . . .“

Pak otázala se rychle Chouletta, dokončil-li obraz Bídy na své holi.

Ale Bída stala se Zbožností, a Choulette poznával v ní Pannu. Ba napsal i čtyřverší, jež chtěl vyrýti pod hlavu na svou hůl. Sloka byla rázu didaktického a mravního. Chtěl psáti již jen ve slohu přikázání

Božích, vložených ve francouzské verše. Čtyři verše byly tohoto prostého a dobrého rázu. Uvolil se říci je:

„Je pleure au pied de la Croix.
Avec moi pleure, aime et crois,
Sous cet arbre salutaire
Qui doit ombrager la terre.“

Jako v den svého příjezdu, Tereza opřela se o balustrádu a hledala v dáli, v hloubi světelného moře vrcholky u Vallombrose, průhledné jako obloha. Jakub Dechartre na ni pohlížel.

Zdálo se mu, že vidí ji poprvé, tolik něžnosti nalézal na její tváři, kam činnost života a duše vložila své hluboké stopy, neporušíc její mladistvé svěžesti. Světlo, jež milovala, bylo jí příznivo. A skutečně byla hezká v lehounkém ovzduší Florencie, v němž kvetly krásné formy a ušlechtilé myšlenky. Jemný ruměnec rozložil se po jejích krásně zaokrouhlených lících. Modrošedé zornice její usmívaly se, a mluvila-li, lesk jejích zubů měl ráz sladké horoucnosti.

Pojal ji pohledem, jenž objal štíhlé poprsí, plné boky, a smělé prohnutí jejího pasu.

Levicí držela slunečník, druhá ruka, bez rukavičky, hrála si s kytičkou fialek.

Dechartre miloval šíleně krásné ruce.

Ruce, dle jeho náhledu, měly fysiognomii tak určitou jako tvář, měly svůj charakter, svou duši.

Ruce Tereziny uváděly ho v nadšení. Shledával je smyslnými a duchaplnými. Zdálo se mu, že jsou obnaženy z rozkoše. Zbožňoval jejich jemné prsty, růžové nehty, dlaň, poněkud plnou a něžnou, zdobenou elegantními liniemi jako arabeskami. Pozoroval tyto ruce se zbožnou pozorností, až zavřela je kolem rukověti svého slunečníku. Tu, stoje opodál za ní, jal se opět na ni pohlížeti. Na poprsí a na paže obrysů graciésních a jemných, na bohaté boky, na svůdnou šíji; v krásné své formě živoucí amfory líbila se mu celá.

„Pane Dechartre, ten černý bod, tam dole, to jsou zahrady Boboli, viďte? Viděla jsem je před třemi lety. Neměly žádných květin. Však zamilovala jsem si je přece k vůli jejich velikým, smutným stromům.“

Byl téměř překvapen, že mluví, že myslí. Jasný zvuk jejího hlasu překvapoval ho, jakoby ho nebyl nikdy slyšel.

Odpověděl nahodile a nuceně se usmál, aby ukryl brutální a určitý podklad své žádosti. Byl nešikovný a rozpačitý. Zdálo se, že Tereza toho nepozoruje. Jeho hluboký hlas, jenž chvěl se a byl jaksi zastřen, lichotil jí, aniž byla by si toho vědoma. Mluvila jako on o věcech všedních:

„Jest to krásný pohled. Počasí jest lahodné.“ (Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel Václav Čech.
Majitel a nakladatel Vladimír Čech. — Tiskem Aloisa Wiesnera.
V PRAZE. 1900.

Kniha XLIV. CERVEN. Sešit VI.

Nové překlady z Leconta de Lisle

od Jaroslava Vrchlického.

Lianová fontana.

Jak moře peřeje se vlní ku pobřeží,
tak vůně plné, hnizd, vy lesy hrnete
do vzduchu zářného své listné vlny svěží,
vy věčně staré jste a věčně mládnete!

Čas vždy vás ušetřil, králové věčně zmládlí,
i vaše temena, kam lian šperk se vplet,
a noha nezdeptá váš lupen neuvadlý,
vy zříte člověka, jít kol, se měnit svět.

Vy s výše skláníte ve svahy, úžlabinu
své těžké haluze, jež spálil blesků žeh,
jak sladký spočinek jest vašich božských stínů
při vánku povzdechu, při písních zdrojů všech!

Pod sluncem poledním se vaše míza chvěje,
vy v jeho purpuru bezhlasně zříte v dol,
až přijde tichá noc, jež sny a rosu leje
a duše stišené v níž pějí s lesy kol.

Přes zeleň vlnivou modrého svého pásu,
zrak tryskly vaše pně jak rázem jediným,
až v nebe samoty vy lnete k sněhu jasu,
jenž štíty bez skvrny rubášem halí svým.

Ó rodné lesy mé, já bloudil vaším krytem,
po svahu černých hor purpurnou patou den
se vznášel, moře šum se vzbouzel jeho třpytem
a z oka žijících již prchal sladký sen.

Na kraji starých hnizd pták rozkládal své křídlo,
co zoru zpěvem svým zas jiný zdravil pták,
jak růží chomáči proudící třáslo zřídlo!
Jak z lesů větrů smích zněl hlasně do oblak!

Jak z kmenů vydutých kol včely vylétaly
a rojem ve slunci se bleskly v spiralu!
a z křehkých korunek jak poklad pelu daly
jim zářné květiny i krůpěj křišťálů.

Do rosy třpytivé zářící nebe sjelo,
v ní v dálce třpytil se modravý hory pruh,
jak jemné kadidlo sta vůní z travin spělo
vstříc svaté přírodě, k níž hovořil můj duch.

A v lesů hlubině se v páry cloně skryla
tůň vody v dřímotě, sebou se nehnula,
a změť zelených třtin, jak stráží by jí byla,
ve němé skupině se k vlnám sehnula.

Veliké lekníny, jak archipely bílé
se spletí lian kol bloudily po vlnách,
a druhý nebes pruh v nich zářil k nim se chýle,
kde ptactvo plavalo mu v modrých hlubinách.

Ó lesů svěžesti! Ó čistoto ty prvá!
Ó větry hladící to listí pějící!
Ó zdroji blažený, nad nímž zář světla trvá!
Nad vrchy zeleně edene zářící!

Vám pozdrav míru zde, vám čisté, ryzí vzdechy,
jež s nebe splýváte a stinných haluzí!
Ó srdce asyle, kde zapomněn trud s vzdechy,
kam až k dnu stoupilo zlo našich illusí!

Pod hustým dómem tím pralesu hlubokého
v jezera zátoce, kde zabíhala v les,
spal mrtvý v rubáši vln, z písku mokravého,
kde ležel, povznášel své oči do nebes.

On tady nedřímal jak tichá Ofelie
a neusmíval se, hruď pážemi on kryl,
byl jedním z mrtvých těch, jež zapomnění skryje,
bled, smutný, zdálo se, že na dně zdroje snil.

Skráň s hrdým výrazem ležela na kameni
a ve záhybu vln, jichž příval pískem spěl,
ty řek bys, z očí že proud slzí se mu pění
a ňadry chvílemi že srdce tluk se chvěl.

Pochmurný nepokoj po retech jakby těkal,
bez hnutí, pozorně on jal se naslouchat,
na bludný lidský krok jak v tiši té by čekal,
jenž z jeho asylu by chtěl jej ven zas hnát.

Ó mladý člověče, za lůžko azurové
jenž zvolils tuto tůň v mlčících peřejích!
Kdo zná ten hořký mok, jenž v muce stále nové
z věčného kalichu pils v marných nadějích?

Jakými bouřemi tvá mladost ohrožena,
klid smrti hledajíc se doplížila sem?
Tvá duše v oddechu nebyla utišena,
hlod těžkých výčitek ti zůstal nad čelem.

Proč hořký smutek ten až k hrobu snové černí?
Zda puklo srdce tvé, že příliš miloval's?
Ta bílá illuse i naděj efemerní
když k nebi prchaly, zda aspoň klid z nich vzal's?

U moří jezerných tys břehů nebyl zrozen
a božský palmovník tvé mládí nestínil,
pod sluncem lakotným snů prvních nezrál hrozen,
tvůj květ nedospěl v plod, o kterém ty jsi snil.

V tu chvíli, hrudi tvé kdy odňat žití plamen,
ó mladý člověče, jenž sem jsi přišel spát,
ty božským přeludem byl honěn jsi a mámen
a nebe pochmurné zřels ve svých očích plát.

Tvá duše jestli zde svůj řetěz nezdrtila
a čilý tento zdroj tvých slzí nesmyl sled,
když k hvězdě nejbližší ti cesta těžkou byla,
zde zůstaň, vypij k dnu svůj život plný běd!

Pak, bledý cizinče, kéž ve tvém vlhkém hrobě,
prost zla, jež vytrpěls a jemně zastíněn,
kéž aspoň macechou příroda není tobě,
jí v klínu odpočiň si tich a zkonejšen!

Tak snil jsem. Lesy kol v svém tichu plném vůně
svůj koncert rozhrály, jejž nelze zastavit,
a nevyslechly mne, lhostejný hvozd i tůně
a nevědouce, že zde trpět dlužno, mřít.

Ta jasná fontana v lesku své první slávy
vždy obrážela dál plam nebes horoucí,
přes tělo mrtvého vzdech nepřeletěl lkavý,
vln čistých nezvlnil spád hravě plynoucí.

Nad sněhem leknínů pták rozložil svá křídla,
zobáčkem růžovým z bassinu toho pil,
kryt zlata jiskrami na kraji toho zřídla
své peří osušil, na mrtvé nemyslil.

Neb lidským bolestem vždy příroda se směje,
svou vlastní velikost vždy pozorujíc jen,
své síly největší všem klidně v žíly leje
a nechá pro sebe svůj klid i jas i sen!

Ekhidna.

Když z rodu Uranova se narodili králi,
Ekhidnu Kallirrhoe počala v sluji ztmělé,
půl plaza šupinami na dolejším svém těle,
půl nymfu, jejíž oči jas čirý lije v dáli.

A Chrysaor byl otcem nestvůry krásnolící,
jež matka Kerberova jest s jícny padesáti,
jejž podle břehu černých vod v pekle slyší řváti
vše mrtvých zástupové bez hrobu těkající.

Ji stará matka Gaia, ten prazdroj věcí světa,
ve stržích arimosu sluj prohloubila valnou,
práh plný květů tajil sluj nehostinnou, skalnou,
a tam bydlela ta zlá nymfa různokvětá.

Žár slunce pokud velký poléval valné lesy,
hor svahy s doly všemi i město zalidněné,
i slané vlny moře i řeky rozpěněné,
sluj neopouštěla a drsné její tesy.

Však sotva Hermes ukrad a ztopil ve sláň šerou
Hyperiova syna vše plápolavé krávy,
Ekhidna zjevila se, kde jícen sluje tmavý,
svůj skrývajíc hřbet lstivě se skvrnou tisícerou.

Prs nahý, tuhá šíje jak bílý mramor plály
a vlhká, rozvlněná se třásla kštice hnědá,
a jasná její tváře se jako měsíc zvedá,
v tom jiskřivém již smíchu se její rtové smáli.

Pět začla. Nocí valné se třásly harmonie,
lvi velcí řváti začli kol štváni lásky chtíčem,
a muži sbíhali se zlým pod rozkoše bičem:
Tak vrahy lákávají před sebe Erynie.

— „Já Ekhidna jsem slavná, jsem dcera Chrysaora
jsem mladistvá, jsem panna, vás lákám mladé muže,
má tvář jest jako jabko, jež barví nachy v růže,
a v černých vlasech mojich se jiskří zlatá zora.

Bláh, kdo mnou milován jest, kdo miluje mne, blažší,
jej trudné péče více nespálí v srdci líném,
já opojím ho zcela tím žhavým, horkým vínem,
jímž smrtelný se člověk až ku Kronovci vznáší.

Ó kterak bude šťastný on mezi žijícími,
krev nesmrtelná bude mu v žilách kolovati,
on probudí se vesel na vrších bez závrati,
kde bohů byt je výše nad sněhy, větry zlými.

Bez počtu do rozkoší já ponořím jej klínu,
jež budou věčně trvat jak potrvá blesk živý,
bez konce políbením jej zkolébá ret chtivý,
až lesk mých očí vzplana zazáří v jeho stínu."

Tak, jista krásy svojí, bohyně krutá lkala,
se zrakem plným žáru na prahu sluje pěla,
co ňader velkých tvarů nádherná plnosť skvělá
vchod zkrvácené sluje a úzké ukrývala.

A jak mur nočních zástup divokým kvačí spěchem
je zářná barva ohně blíž láká, tak se řítí
a „Já miluji tebe!" a „Já chci bohem býti!"
řvou a ji zahrnují své vášně palným dechem.

O těch, jež obejmula svou paží v zuřivosti,
víc nikdo nezvěděl a kouřící se krví
tam syrové jich maso zhlt netvor krásnobrvý
a ve hluboké sluji čas zbělel jejich kosti.

Důvody svatého Otce.

Noc sedm římských hor i plání zahalila.
Sám třetí Inocenc v své zavřen oratoři
sní, ruce sepjaté, jej kryje říza bílá,
na které náprsní kříž ostře zlatem hoří.

Od klenby hliněná antická lampa svítí,
na drobných řetízcích je vzdušně zavěšena,
po bytu askety mdlý odlesk sem tam nítí
i v tváři kostnaté, jež přísně zamyšlena.

Pod drsným obočím své přivřel zřítelnice,
tu svatý Otec snil se zachmuřeným čelem,
svit myrrhou prosáknut jak šleh by v okenice
v tom rázem naplnil oratoř v stínu ztmělém.

Rovnými záhyby svůj východní háv splývat,
Stín nechal bělostný a rusovlasý, sirý,
před mnichem klidně stál, jal v oči se mu dívat,
na nahých rukách mu i nohách zely díry.

Jak vínek královský tak trní husté sítě,
zkad krve zčernalé proud posud tekl živě,
kol čela božského se vily poloskrytě
zpod zlaté čelenky odstíny zádumčivě.

V své přísné velebě ten Přízrak vážně stanul
nad Říma zvolencem a nad Konklave synem,
host nebes mlčící, kterému z očí kanul
jen smutek vznešený, tím zatopil jej stínem.

Však tomu Přízraku, jenž z azuru stkán, zoře,
se díval v jeho sny tak dojemně a vlídně,
bez bázně, bez úcty, v své sobectví se noře
s pohledem ledovým děl svatý Otec klidně:

„Jak, tys to? Spasitel náš z prvotního pádu?
Co chceš tu? K čemu sem se opět krok tvůj sklání?
Proč opouštíš svůj ráj, v něm světla s mírem vládu,
v náš Západ zkalený jdeš, který neznáš ani?

Rci, k čemu opustils odvěký pobyt v ráji?
Jdeš cestu tarasit nám, hanět dílo naše?
Chceš vyrvat předčasně meč soudu z dlaní v taji
a odpuštění z úst v ráz divoce a plaše?

Což neřekl jsi nám, ty Mučeníku smíru:
Ó jděte, rozptylte se mezi pronárody
a važte, rozvažte, je nuťte věřit, v míru
pak paste berel svých ty valné lidské rody?

Ó duše vycítí, jak's vysoko a vzdálen
a směrem větrů všech bez vůdce bloudí, ctnosti,
a vinou naší to se nestalo, žes šálen,
tys Mistře nevěděl, co přijde v budoucnosti.

Kocábka rybáře pod divých bouří bičem
se kácí ve vln hrob, nedoufá v sebe, zase
slyš, hydra stohlavá, kacířství, drzým chtíčem
rve onu Jednotu, jež z Víry zrodila se.

A víc než tři sta let a stále bez oddechu
národů zuřivých překypět ručej hrozí,
se tře a potírá ve spoustách, v divém spěchu
z černého Severu, zkad vyhnali je bozi.

Či sám rci, měli jsme tvým sledním slibům vzdáni
na návrat vítězný, jenž nesplnil se posud,
v jho šíj svou schylovat a záda důtkám v lkáni,
v svém blátě lézti dál, svůj v zapomění osud?

Ó vzpomeň onoho, jenž křídlem zved tě tmavým
na Horu Zkoušky tam a děl ti ve závrati:
Viz lidské národy, já, Nazarejský, pravím:
ty všecky tobě dám, mne chceš-li zbožňovati.

Jsem starý Mstitel, duch, jenž řetězy vše drtí,
nesmrtný zápasník, jenž blesky schvácen darmo,
jejž těžké břemeno všech zášti rve a škrtí,
jenž vždy však spěje v dál a nikdy nekles v jarmo.

Mnou, Synu člověka, se mocným, velkým stává
ten, kdo mne miluje, chceš vládnouti mým jménem,
vše vědět, nezdolný, jak já být všeho hlava?
Proč Vykupiteli, jsi „Nechci!“ zalkal stenem?

Proč chmurným osudům nevyrvals okrsk světa,
proč halen v pýchu svou jsi nechtěl založiti
říš věčnou na zemi, kde Spravedlnost zkvétá,
proč v purpur Caesarův se nechtěls zahaliti?

Ne, k dnu chtěls vypíti svůj kalich plný žluče
pod nebe černé vbit do prázdna nesměrnosti
a zrazen, krve pln jsi s kříže do náruče
pad smrti s výkřikem poslední zoufalosti.

O svatém díle svém tys Kriste pochyboval
a člověk nestálý s mučenickým svým dílem
v tvém těle strhaném vzlyk, by se v ticho schoval,
jak božský paprsk tvůj smrt zhasla. Za tvým cílem

My houževnatější jdem dědicové tvoji,
my slovem, ohněm též po dlouhá léta mnohá
lstí silné zdoláme a slabé v krutém boji,
ze syna tesaře jsme udělali Boha!

U paty čekanu před námi barbar podlý
nachýlil v pokoře své ponížené čelo
a halíř chuďasa, lakomce zlaté modly
tvůj oltář zmnožily, kde slovo naše znělo.

Jak vichr bouřlivý, jenž rozžene prach v dáli,
tvůj osvobodit hrob, kde nic jsi nezanechal,
my dravců zástupy jsme k boji rozpoutali,
na Východ pohanský že národ i král spěchal.

Před hranic požárem, Noc, viz, se rozptyluje
pod kosy ostřím, viz, žeň špatná leží sžata,
v děs duší naději míchajíc ukazuje,
co Peklo zažíhá až k Nebi víra svatá.

Ty Ježíši jsi náš! Od věků k věkům dále
nad zemí dobytou své páže vztahujíce
ve řeží povyku a v proklínání stále
když umlkne hlas náš, ty budeš mluvit více!

To námi sen tvůj tak byl zreformován, Kriste!
Neb mnohem líp než ty my podlé lidstvo známe,
my vzali prapor si i meč i klíče k jisté
své vládě, za to svět ti v křečích podáváme.

Od včírka dospěli jsme k této metě skvělé,
teď zbývá kacíře jen zdolat převrácené,
tož nechoď přerušit nám dílo brzy celé
a nehať sítě nám na vesmír nalíčené.

Ve krvi bezbožných, ve našich hymen ruchu
nech víru jednati, nás nepřerušuj, v taji
svých nebes mystických ty vládni říší duchů,
než příští století se všecka vyčerpají.

A zmizíme-li též kdys jednou, až nás bystře
proud světa vzkypělý v svůj divý strhne příval,
nám v dík ty zůstaneš a pro vždycky, ó Mistře,
Bůh poslední, vždy Bůh, o kterém člověk sníval.“ —

Tu svatý Otec zmlk a vzal kříž s hrudi svojí,
jej třikrát políbil pln oddanosti ryzí,
palcem se znamenal a v nočních stínů roji
zřel, vzdušný toho zjev, jenž Kristus byl, jak mizí.

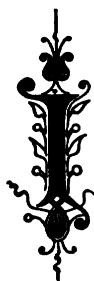

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

gnacius Ceypek se tou dělovou bouří znepokojil. Zapomněl přihodit, naslouchal i rány počítal. Velká voda se nepřihrnula, mrzlo, a střílejí — deset, dvanáct — a dál rána za ranou. Vstal s kartami v ruce, podíval se k oknu. Lidé se zastavovali, sem tam i z domu vybíhali. —

„A to je ta slavnost, na zejtřejší slavnost,“ připomínal od stolu P. Vrba, a nedočkavě, „už zapomněli; ta císařská, vědí. Jdou, dohrajeme.“

Ceypek musil zpátky do boje, ač by byl tentokráte rád uhodil kartami a vyběhl ven, podívat, přitočit se někam a přeptat se, třeba že snad ještě něco bude. Hrál, přestal však z ticha pohvizdovat a pokmitovat prsty volné ruky. V uši hučel hlahol zvonů a dunění hromových ran skoro jako tenkráte za mlada, kdy stával „v ohni“ proti Brandeburku. Teď ho to mátlo jako rekruta.

Přestal útočit, jen se bránil a čím dále tím hůř, zvláště když při tom také počítal dělové rány. O půl sedmé umlkly zvony a tu Ceypek prohrál po prvé. Děla však bouchala dále; když pak doduněla a poslední rána, byla stá, (Ceypek napočítal sto tři,) slavil P. Vrba již po třetí velké vítězství.

Poražen, mrzut vracel se Ceypek do svého bytu. Nebylo pozdě, ale na dobytčím trhu a dále v ulicích všude placho, prázdno jak obyčejně. Za to nazejtří ráno, byla neděle, uviděl víc, když se ubíral k P. Vrbovi za svým kuchařstvím. Nedošel tam ani hned a rovnou.

Zase zvonili, všude, po celé Praze, moře kovových hlasů proudilo mrazivým vzduchem prosincového jitra. Děla však nebouchala; za to turecká hudba řinčivě se rozléhala od Spálené ulice. Vojanské oddělení tudy táhlo na dobytčí trh a zarazilo, v plné parádě, před jezuitským kostelem, kde již stáli městští granátníci v pláštích, ve vysokých beranicích lesklé, černé srsti.

Ceypek zapomněl na svůj úkol. Stařecká zvědavost ho vábila blíže k vojsku mezi houfce lidí, kteří před kostelem čekali, muži v pláštích, kožichách, ženské v čepcích a velkých šátkách. Čekali, povídali si, co to bude, jaká slavnost, takovou že budou mít na Starém městě u radnice, a na Malé straně u kostela sv. Mikuláše, a nahoře na hradě tam že bude teprva sláva.

Ceypek nakloňoval hlavu, stříbrný cvoček se mu probleskoval v uchu, chytal kde jaké slovo, pro sebe, a také aby měl pro pana pátera; pojednou sebou trhl a postavil se rovně jako svíčka jako za mladých let na vojně, jak v předu rozkřikl se důstojník před řadou: „Habt Acht!“ V ten okamžik zavířily bubny, z polnic zahlaholila fanfara. Zraky všech se pozvedly vzhůru nad portál chrámových dveří, na nějž vystoupil ve vlásence s copem, ve fraku bohatě vyšitém náměstek purkmistrův Peška s papírem v ruce, a s ním dva radní, vystrojení, starší v copu, mladší nakadeřených vlasů s licousky, v bílém šátku, v tmavomodrém kaputu.

Vojsko, granátníci vzdali čest, a když fanfara rázem utichla, četl náměstek patent panovníkův, tituly jeho, dál úvod a odůvodnění proč „J. Majestatnost nejvýš přijala dědičnou rakouskou císařskou hodnost“, také že ustanovila, aby při tom všechna království, knížectví a provincie podržely své posavadní tituly, zřízení, výsady a poměry, jakož že i nadále má býti zachováváno korunování na krále uherského a českého —

Četl česky, četl pak německy. Ceypek poslouchal jako by kázání v kostele, ač mnoho mu ušlo, jak se hlas čtoucího s větrem rozcházel, a také že leccos nechytil, lečemu dobře nesrozuměl. Ale poslouchal, a víc se díval na ceremonii jako v houfcích kolem. Začínal už přešlapovat, nohy ho zábly, a vzpomněl skoro se strachem, co velebný pán, ale zamnul ruce chladem zrudlé a čekal „ještě chvilku“, až náměstek spustil ruce, v nichž držel listinu a zvolal J. Majestátu: „Vivat! Vivat!“

Fanfara zaječela, bubny zavířily. Vojsko vzdalo čest i granátníci, nad jejichž beranicemi, u větru se čepejřícími, šumně zavlál prapor. Zvony se rozezvučely, v pravo, v levo, sem tam po houfích vykřikli „vivat“, vojsko se řadilo, za ním granátníci, a všecko pak postupovalo pádným krokem do kostela na hrubou mši. Na portále nahoře prázdno, houfce se rozcházely.

Nejrychleji odtud pospíchal Ceypek, poněvadž se tuze omeškal a měl v kuchyni co dohánět. „A co, a snad se byl velebný pán taky podívat,“ těšil se, „a neřekne nic.“

Než mýlil se. P. Vrba nebyl nikde, stál za té ceremonie u okna a díval se k sv. Ignáci. Když Ceypek vkročil, chtěl spustit a vypravovat; zarazil však, když viděl, že je velebný pán vážný a málomluvný. Jen řekl: „Nu tak to viděli. Hm, teď to máme jako Francouzové. To všechno — no — antiquum, populosum et nobile regnum — — nobile regnum — no — no, neumřelo, ne — Tak jdou vařit, je čas —“

Ceypek už ani nehlesl. Chvíli však, jak v kuchyňce jídlo chystal a vařečkou se oháněl, přemýšlel, co to velebný myslil, co to latinsky brebentil a že nic neřekl — —

Před touto slavností ráno sháněl Hýbl filosof své krajany Třebovské i „Kujebáka“. Přišel si pro ně na Starou rychtu, kdež poslední dva večery

strávil hlučně a vesele, dva večery a dvou nocí delší část: v pátek večer po Vydrově pohřbu a kus noci z pátku na sobotu, sobotní večer a noc ze soboty na dnešek, na neděli; pokaždé ve stálé rychetské společnosti několika studentů, muzikantů z Wollankova orkestru malostranského divadla, herce Sýkory a pana starého Hamousa, samých vlastenců, s nimiž seděli hlavní Hýblův mecenáš, vysokomýtský mladý měšťan zámožný, jenž přivezl do Prahy fůru obilí a dobře ji prodal, a krajané Hýblovi, dva pláteníci od České Třebové, jeden, Šimerka, pihovatý, s kovanými brejlemi na nose a kovovým hřebenem ve vlasech, druhý, Kudelka, malý, černý, černooký, s plesnivým copánkem.

Kdykoliv přijeli do Prahy s plátny, vždycky rovnou do Staré rychty. V její sklepeních měli skladiště, tu uložili své bedny s plátny, a v její klenuté hospodské místnosti trávili vesele večery. Měli tu již své pražské známé, skoro každý večer hrála muzika: buď přišel houslista s fletnistou nebo harfeník, který hrál a také zpíval a často dojal pihovatého Šimerku a „rozebral“ malého, snědého Kudelku, tak že až někdy nechal stolu a po hudbě, v tatku minetu nebo tajtče nebo rejdováka přihoupal se před harfu, prsty luskaje a houpal se v bocích a kroutil, s citem si pozvukuje —

Tu sobotu večer, když venku zvonili a děla hřímala a byla řeč o zítřejších slavnostech, smluvili se Třebovští pláteníci a „Kujebák“, že se ráno podívají na hrad, a že je Honzíček Hýblův povede, ač-li nezaspí. Nezaspal, ač uměl, jak věděli, tvrdě spát, časně se probudil, ani ho Kavka nemusil budit. Za to musil Kujebu z postele skoro vytáhnout.

Pustili se na hrad, ač věděli, že také dole v městech budou slavnosti. Vydali se na cestu dříve, nežli nastala proklamace na dobytčím trhu a na Starém městě, kde purkmistr Steiner v průvodu šesti radních přečetl s balkonu císařský patent do náměstí, kde se blýskala zbraň vojska i měšťanského sboru v plné parádě a kde kolem ozbrojených pestřily se houfce zvědavých . . .

Přes kamenný most se lidé hrnuli proudem. Chvátali většinou na hrad. Sotva kdo z nich zůstal na Malé Straně, kdež s portiku kostela sv. Mikuláše měl druhý náměstek purkmistrův, Karl, v průvodu dvou radních ohlásiti nový titul panovnický za vojenské assistence, jako se dálo na Starém i Novém městě.

Hýbl, upjav zelený kabát, neboť na mostě zafoukalo ostřeji, pořád se ohlížel jako kvočna po krajanech, aby jich neztratil, zvláště Kujebu, jenž tudy šel poprvé, a Chmelíčka, pomocníka Kudelkova, jenž roznášíval kopy po domech. A tak se vůdce brzo zahřál, jak chvátal a musil se ohlížet v zad i v před a také cestu klestit. Zahřál se, až červenal, ačkoliv čiperně mrzlo. Čím dále tím cesta klopotnější.

V Ostruhové ulici nemohli rovnou nahoru, neboť u místodržitelství stála řada skvostných kočárů s lokaji v zadu na stupátkách; kde ještě zbylo vedle vozů místa, všude lidí jako nabito. Hýbl s družinou prodral se na zámecké schody. Tu již pihovatý Šimerka začal vzdýchat a malý, snědý Kudelka volal „Honzíčka“ jako z hlubin, ze zástupu, do něhož zapadl, že ho nebylo ani vidět.

S tím pestrým, šumným a hlučným proudem, v němž se lidé jako spousta ryb v úzké vodě tlačili, zaráželi a strkali, dostali se na hrad a šťastně až na nádvoří k samému kostelu svatovítskému.

Na dobré místo se prodrali, až na malého Kudelku, kterýž se někde v zástupu utopil. U samého proboštství opanovali kousek půdy a na kraji, Šimerka všechen udýchaný, s brejlemi na čele, a Chmelíček roznášeč, s čepicí v ruce jako v kostele. Smekl ji hned před kovanou branou do prvního nádvoří, jak shlédl Platzovy ohromné sochy zápasníků s kyji, smekl ji v úžasu i nad stavbami kolem. Stáli dobře, viděli zrovna na část hradu s balkonem nad vchodem ku královským komnatám. Pod nimi v nádvoří černaly se řadou chlupaté, vysoké medvědice císařských granátníků. Stáli tu dlouhým špalírem, v plné parádě, s lesklými bodáky na puškách, v gamaších, v bělostném řemení přes pláště, tamboři, tesaři v bílých zástěrách kožených na křídle, velící důstojník na koni a vedle jeho pobočník. Více nežli na vojsko díval se zástup na balkon všechen změněný. Vznášelť se nad ním sametový baldachýn karmazínové barvy se zlatými portami, s mihotavě lesklým, zlatým třepením, a pod ním jako na oltáři či jako na zlaceném trůnu veliká podobizna panovníkova v bělostném fraku, v červených, úzkých spodkách.

Tam že bude to prohlášení, s toho balkonu že to budou oznamovat, povídali kolem v hustém zástupu, v němž nebylo hnutí, po němž se černaly klobouky třírohé a trčely vyšší, měkké, i beránčí čepice, vydrovice i čepce divných podob s fábory a krajkami.

Hýbl stoje v předu zaslechl, jak vedle zamudroval jakýs starý soused v klobouku na tři facky a v copu:

„A co císař rakouský — proč rakouský?"

„To mají tak," odpovídal mu soused, také starý, v šedivém plášti bez límce, „Rakouský, proto rakouský, to že Rakousy, vědí, co je Vídeň, budou mít ten císařský titul. Jako země, vědí —"

„A co my, co Češi —" ptal se starý soused s copem jakoby s námitkou.

„No, to holt, jak to bylo. My jsme království, české království, a to ostane, jenže budeme furt říkat císař, když je to větší titul, vědí; to je to —"

„Jste na omylu," náhle se ozval za ním mladý muž v měkkém, špičatém klobouku, po německu, „ten titul není jen pro Rakousy, ten je pro všecky státy a země, také pro Čechy a pro Uhry —"

Starý soused s copem chtěl se prudce obrátit, aby viděl, kdo ho poučuje, a ostřeji se ozval tvrdou němčinou, v níž se mu jazyk těžko obracel:

„A jak pak, mladý pane, když už zeměpán je císařem, v říši, vědí —"

„To je," odsekl mladý, neleknuv se rány, „ale od kurfirstů volený a ne dědičný jako je ten Korsikán — A tak budeme mít také dědičného císaře — A tamhle tomu —" ukázal nahoru na věž, na lva nad makovicí, „tomu to neublíží, to všecko —"

Hýbl dále neposlouchal, nemohl, nebo jak ze zadu dorážel tlak, byl odsunut stranou, a krajané s ním. Než se zase zachytili, zabzučely kolem nové hovory; v pravo o kostele, o slavné mši, v levo o divadle, že večer bude slavné představení.

„A odpoledne české divadlo!“ přihlásil Hýbl chutě a směle.

„A kdy pak budou rozdávat!“ vykřikl ženský hlas více v pozadí.

„Co! Co!“

„To dříví, sto sáhů, magistrát sto sáhů chudým, a peníze.“

„Ale; a peníze? A moc?“ ptal se tam mužský hlas s ousměškem.

„Dost, čtyry tisíce, páni stavové je dali,“ vyvolával resolutní ženský hlas.

„Ale,“ divil se zase ten úsměšný hlas. „A kde pak je budou rozdělovat?“

Kolem se začali smát.

„Na farách,“ volala babka.

„Ale, ale, odkud pak jste matko? Z daleka?“

„Co jim je do toho —“ odsekla stařena ostře, neboť smích kolem ji dráždil.

„To jsou snad z Přelouče,“ odpovídal posměšný hlas, „nebo furt spali, nebo jim jejich pan farář —“

„Vždyť už včera to rozdávali!“ — volala jiná žena, chtějíc babce pomoci. Kolem smích, řehol, a vybuchl ještě prudčeji, když babka začala se marjovat a hned zas nadávat, a to že pletichy —

Z předních nádvoří, odkudž zalehal sem ustavičný hukot jako z velké vody, přihrnula se náhle prudší vlna, a za ní šumotu proud a mocné pohnutí. Lid se začal tlačit, vojáci tiskli jej více do zadu, aby byla volná dráha.

„Laufři! Vidíte! Laufři!“ volali kolem Hýbla. „Už jedou! Už jedou!“ Všichni se obraceli v pravo, natahovali krky, nastupovali na špičky, lokty si uvolňovali, jak ohromný tlak massy začal mnohé svírat a odstrkovat. Rachot kol se ozval v podjezdu z předního nádvoří, zablesklo se kování na krásných grošovatých bělouších s rudými chocholy na hlavě mezi ušima. Před koňmi se běhouni probělávali, v střevících, v bílých punčochách, v úzkých nohavicích z bílého atlasu, v takových kazajkách s bělostnou pásničkou v půli, krajkami vyzdobenou. Na kašketách se jim čepejřilo bílé peří a pod ním červenaly se obličeje od mrazu do temna zardělé.

Kráčeli v čele průvodu před skvostným kočárem s myslivcem vedle kočího a s premovanými lokaji v zadu mezi velkými péry povozu. V něm seděl nejvyšší purkrabí českého království, hrabě Chotek v nádherném kožichu a vicepraesident hrabě Vratislav. Za jejich kočárem druhý, třetí, čtvrtý a dál jiné, v nich celé gubernium, gubernialní radové a dva sekretáři; ti v posledním voze.

Šimerka úžasem mlčel, ale „Kujeba“ se pořád ptal, kdo je tohle, a ten, a ten — Hýbl purkrabího znal a radu Krtičku, v sousedství jmenovali ty ostatní. Šimerka nasadiv brejle pořád chytal jejich těžká péra, hned to, hned druhé, pořád brejle rovnal, jakoby mu dost neukazovaly, a Chmelíček v zadu, pořád maje smeknuto, div se nekřižoval, nahlas povzdechuje, a bože, a bože, to je krása, to že je paráda a ti laufři, a ti koně!

Panstvo sestupovalo, kočár za kočárem zajížděl směrem k sv. Jiří, a nežli se zvědavci nadáli, uviděli nejvyššího purkrabí, vicepraesidenta a jejich družinu, celé gubernium, ale již bez kožichů a plášťů, v uniformách, ve fracích se zlatými límci nahoře na balkoně proti sv. Vítu,

pod tím nádherným baldachynem, pod obrazem. Bubny zavířily, fanfáry rozlehly se nádvořím mezi budovami královského hradu a katedrálou, jež strměla jako z makoviště, ze zátopy tlačícího se kolem zástupu.

Ke kovanému zábradlí balkonu přistoupili oba gubernialní sekretáři v parádě, a jeden z nich, když fanfara zalehla, když granátníci vzdavše čest ustrnuli zas a stáli jako zeď, začal čísti, po česku, patent o titulu císaře rakouského. Druhý po něm německy. Po každém ohlášení fanfara, rachot bubnů, pak jako příval s výše, hlahol svatovítských zvonů.

Páni zmizeli s balkonu, granátníci sešikovali se jim v průvod z královského paláce do kostela na slavnou mši.

To už ani Hýbl a jeho společnost neuviděli. Jak gubernium odcházelo s balkonu, vzedmul se dav vojskem přitlačen; v té náhlé tlačenici ztratil se Chmelíček. Ostatní, „Kujebu" a Šimerku, oba zardělé, Hýbl šťastně vyvedl, volaje, aby se ho drželi, že se do kostela nedostanou, to že je marné, že musí ven na druhé nádvoří. Vyvázli tam, jak se hradba lidu trhala a rozpadávala; jedni se hrnuli do kostela, jiní k Černé věži, na Prašný most, jiní zpět do předního nádvoří. Tam, u kované brány, Hýbl se zbytkem své výpravy zarazil v šumném proudu, čekaje až se převalí, nepřiplaví-li také ztraceného Chmelíčka. A přinesl ho.

Viděli ho, jak se blíží, dosud s čepicí v ruce, jak se zastavuje, ohlíží, v úžasu, zmatený i ve strachu, aby tu neostal sám. Šel kolem nich, ale v své spletenosti jich neviděl. Zasmáli se, jak sebou škubl, jak skočil, když Hýbl na něj z nenadání zkřikl, a jakou měl z toho radost. Pak ještě čekali na Kudelku. Než toho se nedočkali ani nedoptali ani tu, ani dole u mostu, až teprve na Staré rychtě, u oběda. Již u něho seděl a pochutnával si. Obávali se, že bude nadávat, ale pláteník s plesnivým copánkem se jen smál, to že měli pro pot a teď co dostanou, zbytky, a on že se ňáko má, a že proto také viděl, celé to processí, ale tadyhle Honzíčkovi Hýblovu že nechal, že mu oběd zamluvil — —

Královský hrad stichl, fanfáry po pražských náměstích umlkly. Úřední slavnost skončena. Po domech se o ní mluvilo a zvlášť o hradčanské parádě. O té více nežli o novém titulu. Byl to jen vyšší titul, kterým se král měl vyrovnati uchvatiteli trůnu francouzského. Změna z té novoty nebyla žádná; žádná nová povinnost, lev měl zůstati v své moci a peruť orlova neměla jeho právo zastínit, ztenčit, císařská koruna neměla se vznášet nad uherskou a českou. Nikdo netušil, co v druhém půlstoletí z toho budou odvozovat, jak i samo právo svatováclavské koruny bude popíráno.

IX.

Scholastica, též o Plockovi, starém kuchtíkovi.

Vašíček Věkův neplakal pod starou, planou hruškou z tesknoty naposledy. Ještě toho dne večer, když ulehl ve svém pokojíčku, kdy jej obklopilo hluboké ticho a samota, padly na něj teskno a úzkost o otce, dojede-li dobře, nebo kdyby se rozstonal nebo maminka. Začal se v té úzkosti modlit, ale pro pláč, jak ho náhle schvátil, nedomodlil se ani

Otčenáš. Zabořil tvář do podušky a hned ani necítil, že mu někdo vložil měkce ruku na hlavu a že ho hladí. Až jej hlas probudil, tichý, konejšivý a něžný soucitem.

Jetmarová stála u postele, sklánějíc se nad chlapcem. Přišourala se tiše, v punčochách, chystajíc se na lože vedle ve světnici. Přišla se jen podívat, dát ještě jednou „dobrou noc" a zůstala chvíli jako s lékem u nemocného. Jakoby vycítila Vašíkovu úzkost, těšila ho, pantáta že dobře dojede, a že bude hned psát, že jim to slíbil, a doma v D . . ce že jistě všechno dobře a zdrávo, čas že uteče a že na velikonoce se podívá domů —

Jakoby oleje nalila na vlny prudkého pláče. Slábly, tišily se. Ucítil náhlé odtrnutí a uvolnění v tom záchvatu tesknoty. Ten večerní pláč a slova útěchy byly jako rosa i paprslek, jímž zavlažena a posílena příchylnost Vašíkova ku staré Jetmarové.

Nejpevnějším však poutem mezi nimi byla D . . ka, jejich domov. Stará Jetmarová měla teď komu o ní vypravovat, s kým o ní mluvit. Sice dřív vypravovávala dcerám o mladých letech a domovu, než ty neměly tolik porozumění pro neznámý kraj a cizí, nepovědomé lidi. Za to Vašík poslouchal ochotně vždy a každé chvíle rád. Jak jen mohl, přitočil se k staré Jetmarové a z pravidla hned se dostali do D . . . ky.

Nejvolněji vzpomínali v neděli odpoledne, kdy tety odešly na nešpory. Stará Jetmarová sedala po nedělním obědě ku starému „Nebeklíči" v tmavé, kožené desky zavázanému, obyčejně v pokojíčku u prádelníku, na němž stála soška vystrojené P. Marie s Ježíškem pod květovým obloukem. Vedle v sednici učil se Vašík. Jak Máli s Baruškou vykročily ze dveří — hup — už byl s židle a rovnou do pokojíčka. Jak dveře pootevřel, jak hlavu bystrých, tmavých očí usměvavých jimi povychýlil, hned sňala stará Jetmarová brejle s nosu, sklapla jejich kovová péra a složila je do modliteb, vonících od muškátových listů do ní vložených, kynouc Vašíkovi, aby jen šel.

A hned tu byl se stoličkou nebo židlí. Tak proseděl s ní každé neděle kus odpoledne, kdy bylo v domě i venku tak ticho a nějak smutno, kdy venku ulicí ošlehoval domy déšť nebo pak, když tam poletovaly bělostné pápěrky sněhu a připadávaly tiše k umrzlé půdě.

Za těch chvil tedy D . . . ka panovala, než někdy se také připletla Jetmarové nějaká pověst ze staré Litomyšle, o kolleji, o slečně Frebonii z Pernštejna, o zámku, jak se tam zjevoval jeden z hrabat z Valdštejna, jenž musil do kláštera a tam umřel, a jak, když panstvo jednou večer hrálo v karty, stanul v dominikanské kutně ten mrtvý mnich za bratrem proti právu prý na panství panujícím, a jak se mu díval do karet bledý a kalnýma očima. Také na císaře Josefa vzpomněla, že ho viděla, ba Bože kolikrát, když tudy z Moravy jezdíval, a jednou že stála, u pošty to bylo, takhle u něho, a ukázala rukou, jak blízko. Z těch let panování Josefova připadlo jí leccos, jaké byly změny, jaké pohnutí. I na katovnu vzpomněla, na velké stavení s dvorečkem zdí zahraženým za dolní branou na předměstí proti statui sv. Jana pod lipami, ona že posledního kata ještě znala, to že když přišel k muzice a obtancoval se svou ženou, žádná jiná by s ním nebyla šla, že vykropili kolo a vymetli, a že tam ještě mají starý katovský meč, že v rodině znají tajemství jistých léků — —

To Vašík slýchal za těch nedělních odpolední nebo za soumraků, kdy se připlížil za babičkou do kuchyně nebo pod komín, kde přikládala do nístěje nebo strkala tam přes vozíček do plamenů na vidlici hrnek s večeří nebo s řepou pro dobytek. První čas chodil jen do školy; jinak se držel stavení, dvorečku a pusté zahrady, kde pomahal Barušce shrabovat spadalé žluté, a zhnědlé až do černa listí, vzpomínaje, zvlášť když vítr mu hučel v korunách nad hlavou, jak bývalo v ten čas u nich doma.

Pak se již ohrozil a za volných odpolední pouštěl se městem, s počátku sám, a také pak za bránu. Nejdříve za dolní, kterou do Litomyšle přijel; bylo za kalného odpoledne začátkem prosince. Nejprve zarazil nedaleko za branou u sochy sv. Jana pod dvěma lipami nad ní ve břehu, v jejichž holých korunách hlasně šumělo. Přes cestu proti nim patrové stavení, mansardové, šindelové střechy, s dvorečkem zdí zahrazeným — Hned poznal katovnu. Plaše prohlížel chmurné stavení, jež se mu zdálo jako pustým. A meč tam — A tajné léky tam vaří. Vyhlížel, byl by rád někoho z toho domu shlédl, ale nikdo nevyšel, a černá vrata byla přivřena. Také by se byl k nim neodvážil nahlédnout skulinou do tichého dvorku, kdež, Bůh ví, co se dálo, a co tam ještě mají —

Vytrhl se a klusal předměstím dál, kolem „Babky", formanské hospody, ven na silnici až ku staré, plané hrušce, na níž se již ani lísteček nechvěl. Stál opodál v cestě v svém šedém pláštíku, ruce v kapsách, pro chlad přikrčen, ale jako přikut upíraje zraky na pustou, dalekou silnici, po níž přijížděl z daleka nějaký povoz pod bělavou plachtou. Vašíkovo nitro se rozechvělo a pouspalý stesk na novo je sevřel. Tady viděl otce naposled — tam zajel — a tudy zas přijede. Kdyby tamhle ten vůz byl jejich nebo alespoň někdo od nich nebo od D . . ky — Opojoval se tou myšlenkou, a čekal, ač to měl za nemožné, až vůz přihrkotal. Věděl to, že bude cizí a přece smutně vzdychl — —

Na zpáteční cestě zastavil se na podměstí, na té „Babce" velké, zájezdné hospodě zděné, o níž věděl, že se tady všichni formané stavují, krmí i nocují. Odvážil se i do nádvoří, kdež stálo několik povozů jako chalupy vysokých. Obešel je i ke konírnám se pustil, kde stálo kolik koní. Ohlížel se po pacholcích u konír en i u vozů, než nikde nespatřil žádného známého a když se pak vzmužil a zeptal se podomka, nestojí-li tu někdo z D . . ky, uslyšel krátké: „Ne."

Ani tato naděje se mu nesplnila. Svěsiv hlavu, volným krokem vracel se domů už v samý, teskný soumrak. Myslil na otce, tomu že bylo v Praze přece líp, když studoval, do Prahy že přijíždělo dost lidí od nich, nejčastěji starý Šulc, jenž vozil psaní od babičky, jak Vašík věděl z vypravování otcova. Stýskal v touze, ač nemohl si naříkat, že by neměl zpráv o domovu. Věk hned, jak dojel, psal a od té doby ještě jednou, a po každé oznamoval to, nač Vašík nejdychtivěji čekal, že jsou zdrávi, maminka, on, Lidka. I to psal, že obchod už začali, s počátku že to nejde, jak se nadál, že to vázne, protože se lidé nemohou po tom ohni vzpamatovat a pak že je taková drahota, tam u nich pořád a dál v horách ještě horší, ale že dá Bůh, že s jarem se to obrátí. V druhém listu oznámil také jako novinu, že zemřel d . . . ský „syndikus", že dostal zápal plic, že

dlouho nestonal, pátý den že skonal. Věk ani slovem se nezmínil, co on s ním měl, jak „syndikus“ udával u vrchního —

A ještě jiný trud začal prudčeji tížit a skličovat Vašíkovu mysl v tuto chvíli smutného, zimního soumraku. Jakoby mu s jeho šerem padal tíživěji do duše. Volné půldne došlo, zítra opět škola. To byla ta stálá tíha, ten nehybný stín, pro nějž se mu teď v mysli nikdy z plna nerozjasnilo. Bál se jí hned, jak sem přijeli, němčiny nejvíc a právem. O tu klopýtal denně, každou chvíli, v školské škamně i doma při učení. Nerozuměl všemu, nestačil, těžko, chatrně německy hovořil tak, že se mu ve škole smáli.

Proto když nemusil, nepromluvil, zvláště před hodinou a mezi školními hodinami. Mlčel, neboť po česku se ozvati nemohl, nesměl. Po česku mluviti nebylo ve škole dovoleno. Za to hrozilo ohavné, černé signum.

Nejprve mu je připamatovala tetka Baruška, když se ubíral po prvé do školy, ať si dá pozor, ať si nepřinese signum, ať mluví ve škole pořád německy, ať to drmolí jak drmolí, ale česky ani muk. Když viděla jeho tázavý, vyjevený pohled, vyložila mu, že teď při začátku professor to signum dá ve škole nějakému svému důvěrníkovi, ale tajně, a ten že bude číhat, až někdo z hochů česky promluví, a tomu že je vrazí, a ten že se musí do té knížky podepsat a u sebe ji tak dlouho mít, až zase někoho jiného uslyší promluvit proti rozkazu. A za každý podpis trest, opisování, a při třetím podpisu pardus, ten že uděluje starý Plocek.

Co teta Baruška napověděla, kamarádi domalovali. Nejvíce mu toho napovídal Bobeš Kotinských z praeparandy,*) ale kluk už velký, větší a starší nežli Vašík, poněvadž se v legendě opozdil. Kolik let do ní chodil, protože se nemohl naučit číst, ač ho „professor“, klerik piarista, jenž pomahal v neděli v piaristské sakristii, kde se prodávalo obecenstvu víno z klášterského sklepa, uháněl jak mohl, metlou i rákoskou; tou ho vyplácel na ruce před všemi, a někdy i za tabulí, kdež si musil Bobeš spustit nohavice po kolena.

I nejhoršímu trestu Bobeš v legendě neušel, skutečným, hrozným uším z vydělané kože, jež mu klerik na hlavu přivázal na kličku pod bradu. S tou ozdobou musil Bobeš Kotinských stát u katedry, tváří v tvář celé třídě, zrudlý zahanbením a pokořením, proti celému šiku žáků v pořezaných, zakančených škamnách, musil snášet na sta posměšných pohledů a posunků, spoustu pošklebků, výsměchu a škodolibé radosti, až v něm v tom zahanbení zplanuly vztek i zášť, až v té málomoci své jako přitlačená vosa, jež bodne i do prázdna žihadlem, červený, třesa se, oči plné ohně a pálení, vyplázl na všecky a na všecko jazyk —

Z toho hrozný úžas a rozhořčení a rychlokřídlá pověst, jaký to ničema a surovec. To se mu pamatovalo a Jetmarovy všechny varovaly Vašíka, ať se Bobše Kotinských chrání, ať s ním nechodí, s tím nezbedou, který i v skribendě tak zlobil a šeredně psal, že na konci roku zkazil kolik „foršriftů“. Bit byl, zas na ruce před tabulí, také za tabulí, kdež musil ulehnout na stupínka podia, a když se mu „foršrift“ na novo

*) Třídy městské školy sluly tenkráte: 1. legenda, 2. skribenda, 3. praeparanda.

nepovedl, přišpendlil mu jej rozkacený „professor“ na záda a dal ho vyvést dvěma spolužáky ven před školu, kdež se musil postaviti tváří ku dveřím, zády do prostranství, aby každý, kdož šel kolem, viděl, jaký to nezbeda a mezulán. A ti dva kamarádi stáli u něho celou hodinu, a musili konat tu biřičskou službu —

Vašík se hrozil, trnul a poslechl tetky, vyhnul se Bobšovi, necítil však k němu toho odporu, s jakým o něm slýchal mluviti. Spíše se ho bál, měl k němu jakýs neuvědomělý respekt i soustrast a neodvážil se, aby od Bobše odrazil, když se k němu cestou do školy přidal.

Tak hned s počátku, první týden se dověděl, že Bobeš už byl v trestu, za to, že mluvil ve škole česky, že dostal signum, dvakrát po sobě a proto musil poprvé zůstat po škole, po druhé přes oběd, protože se nemohl vyplatit,*) a že to signum dostane zas, že to ví, ale přijde-li po třetí, a budou-li mu chtět sázet, že tu potvornou knížku rozseká na kousky a zahodí do rybníčka u pošty a uteče, aby měl pokoj a ostatní taky, od „starého kuchtíka“ že se bít nedá, jako tenkrát v „jelendě“. Vyslovoval jako všichni, mysle na druhý trest po oslích uších, jak tenkráte jazyk vyplázl na celou školu. —

Plocek, ten „starý kuchtík“, byl podomek v piaristské kolleji, dost vysoký, ramenatý, šedých vlasů a chmurného pohledu. Vašík slýchal o něm doma i ve škole, jak vyplácí v gymnasiu dole na tmavé chodbě pařenou metlou ty, kteří měli signum několikrát nebo když byl „Sittengericht“, když se hoši v zimě klouzali a v letě koupali v „hlubokém“ rybníku. Povídali si o něm, jaký je vzteklý, jak strhne kalhoty a jak bije do živého; tuhle v letě oběma Karlíkům bratřím, Vašík je znal, že nasekal, že sotva šli, že pak zalezli do „líbánek“ za město k potoku a tam že se ve vodě chladili, jak je rány a pruhy bolely a pálily. —

Z toho výletu na mýtskou silnici a na „Babku“, vrátil se Vašík později nežli jindy a tetka Baruška zahubovala, co je, kde se toulá; než proto přece vytáhla z trouby několik upečených jablek a dala mu je, „aby si ruce ohřál“. I s ní i s tetou Máli vycházel dobře. Nic na něj nežárlily, ač viděly, jak si ho Jetmarová oblíbila. Přály jí „vnoučka“, přály i jemu. Svěží klučina, červených tváří, tmavých, bystrých očí se jim líbil; a byl ochotný, přítulný, na slovo poslechl.

Před očima tety Barušky našel hlavně proto přízeň, že postál u chléva, když dávala kravám, že se díval a vyptával na to ono v hospodářství, že s ní na zahradě hrabal listí, že s ní chodil dávat husám a svítil lucernou, když lila žrádlo vepříkům do koryta. A jen se vyptával nebo vzpomínal a vypravoval, jak u nich doma, a jak také honil na pole a pásal —

K tetě Máli však přilnul vřeleji. Zalíbila se mu hned na první setkání v bělostném šátku přes prsa jako nedělně vystrojená a jak ho tak vlídně a mírně uvítala. S ní býval nejčastěji. Skoro celý den seděla u vyšívání v světnici a on jak přišel ze školy, učil se tam, psal, nebo přisedl k ní.

*) Možnější se vypláceli krejcarem.

Jí a „babičce" pověděl všecko; hovořili o škole i o kolleji, kdež bylo přes dvacet kněží a kleriků. Máli znala skoro všecky, jmenovala je, seznamovala Vašíka s těmi, kteří učili, a pověděla kde, pater Quirin, bratr praefektův, že v poëtice, P. Cajetan v rhetorice, P. Prosper v syntaxi, P. Raymund v gramatice, P. Prokopa že zná sám, řekla to s mírným úsměvem, a v praeparandě že Adrian Moritz, klerik, v „jelendě" Vojtěch Chaloupka a v škribendě to že neví, že tam právě přišel nějaký nový.

Jako stará Jetmarová vzpomínala i ona na ty, kteří u nich bydlili, čím jsou a kde, jací páni. A tu často se jí připletlo jméno P. Kornela, ten že ostával u nich celé studie, že je piaristou a ještě loni že byl tady v kolleji. Vašík vycítil, že ho častěji jmenuje nežli jiné, že o něm víc a ráda mluví nežli o jiných a postřehl, jakoby se jí oči a hlas při tom měnily.

Máli byla pobožná; hned s počátku zaslechl Vašík jednou na večer, když se v tesknotě po domovu dlouho modlil, že ho vedle v sednici babičce pochválila, že se rád a dlouho modlí. To uznání jej utvrdilo v zbožné horlivosti, bylo však také semenem, z něhož vyklíčilo něco bezděčné licoměrnosti. Když meškala Máli nebo babička na blízku, déle klečel na modlení a když je ucítil, maně naklonil hlavu víc do týla a oči výš obrátil.

I v tom se přetvařoval, že byl na oko potěšen, když mu Máli půjčila dvě modlitby na zvláštních lístcích psané v kvítkované obrubě květinové, s rudými divně spletenými inicialkami. Bylo to znamení přízně a proto tetě k vůli přijal to opisování rád a tak vděčně. Přízeň byla i v tom, že mu Máli ukázala všecky své obrázky, černé do mědi ryté nebo ručně kolorované i několik pamětních lístků. Ty přinesla ve škatulce, v níž papíry šustěly, jak do ní sáhla a z níž zavanula slabá vůně jako ze suchých květin.

Škatulku si nemohl prohlédnout, ale ty „štamblaty", památky některých studentů, kteří u Jetmarů bydlily, lístky již zažloutlé se zlatou ořízkou, s různým malováním, s nápisy i latinskými, nejvíce však německými.

Jeden z nich nechala déle na stole; Vašík vystihl, že jí zvláště milý, ač nebyl nejhezčí, že se ráda dívá na ten pomník či oltář pod stromy. Andílkové, všichni kudrnatí a v košilkách, tancovali na trávníku kvítků plném kolem toho oltáře, na němž pod hořícím plamenem, čistým, bez kouře, bylo v zlacených literách: „Der Liebe". List byl od patera Kornela, když ještě studoval na gymnasiu. Jak to Máli Vašíkovi vysvětlovala, mysl jí kamsi zapadala, jinam zacházela. A oči na obrázku. Toho si Vašík povšiml i toho, že tomu panu páteru listy psala. Jednou před babičkou a před ní mu také dala psaní, aby je donesl na poštu. Druhé psaní našel náhodou už napsané na rámu pod plátynkem, zapečetěné, s adressou. To mu na poštu donésti nedala. Jakoby tušil, že bylo bez babiččina vědomí napsáno, nic o tom neříkal; než ani Máli o tom, že ten list viděl.

X.

O signu a jiném soužení. Kapitola černá.

Když se Vašík vrátil z té vycházky na mýtskou silnici a na „Babku“, snil celou noc o domovu. Divně se mu pletlo, silnice, formané, domov, jejich stavení, jak bylo před ohněm; maminka ho tam vítala, Liduška za ním přiběhla a v tom rozradostnění vyhledal otce za stavením na zahradě plné vysoké trávy, v níž se kmeny stromů při spodu utápěly. Tím trudnější probuzení z té radosti. Než dojem toho snu zůstal; ani cestou do školy ani ve škole samé nevyprchal. Hochů si nevšímal ani ne hrubě učení a v té zamyšlenosti, když po škole na sebe bral svůj plášť, maně po česku vykřikl, jak někdo mu prudce šlápl na palec:

„Ježíš Maria! Počkej!“

Hned se zarazil leknutím. Bylo však pozdě. Ten spolužák, vyschlý, vyvalených očí a zubatý, vyčouhlý synek zdejšího krejčíka, jenž schválně mu to udělal, vzal ho za paže a vedl ho k oknu do koutka, kdež mu strčil něco do kapsy.

„Tak tu ho máš!“ Jen se šklebil, a kolem strhl se smích a pokřik. Vašík utíkal ze školy, aby neslyšel posměšků. Byl popuzen, že ho ten Houserův tak dostal se zlým úmyslem. Byl to jen výkřik, než Vašík se neprotivil, nebránil, poněvadž věděl, že i za takové slovo se vyplácí signem. A bál se domluv doma a styděl se.

Doma zalezl hned do světničky vedle, začal tam knihy rovnat, ale když se přesvědčil, že je sám, že jsou dveře zavřeny, vytáhl v koutku, jakoby zločin tajil, neblahé signum. Poprvé je uviděl z blízka, knížku jako nevelké modlitby, v černém plátně zavázanou, a v ní na hrubém papíře jméno pod jménem, jména všech těch, kteří se tak zapomněli a ozvali se svým mateřským jazykem. —

Také jeho jméno se dostalo do toho sloupce znamenaných. Nenapsal ho tam hned, nýbrž až druhého dne ráno nežli schystal učení, při světle, se strachem, ohlížeje se, jakoby se ďáblu zapisoval. Nikdo však nepřišel ani stará Jetmarová aniž která z dcer. Ten strach odbyl, ale jaká pak cesta do gymnasia, šerým, zimním ránem! Nový strach šel s ním do školy, do kostela, kde tentokráte nezpíval s ostatními rorátní píseň jemu milou, a ještě větší z kostela zase do třídy.

Až vstoupí, on, professor! Jistě už ví, že on má signum! Jak se oboří, a jaký trest uloží! Vašík cítil, že ho nemá professor rád, a tušil proč. Nechodilť dosud na „privat“. Věk, nežli z Litomyšle odjel, rozhodl, aby se Vašík na ty opakovací hodiny nepřihlašoval; že by o ty dva zlaté měsíčně nebylo, ale ať se hoch hrabe a sám přičiní. Ustanovil tak, třeba že mu stará Jetmarová i dcery jistily, že to bez privatu nepůjde, jiní že dávají ještě presenty, a kdo ani na privat nechodí, zvláště v principii, ten že dojista „pukne“.

I podobalo se, že se naplní jejich varování. Vašíkovi se hned od počátku nedařilo. Němčina byla hrozným balvanem v cestě; než i professor se choval k němu nepříznivě. Neusmál se na něj, nezamnul před

ním vesele rukama jako před jinými; na něj spouštěl z ostra, utrhoval se, i posměšek si z něho stropil. Vašík málo kdy mu odpověděl vhod, nikdy ho neuspokojil, ač se hrabal, učil za dne i dlouho večer, ač se nutil a hlásil. A tak už ho začala přecházeti chuť, trudil se a školy se bál. A bál se také tetám nebo babičce to povědět, bál se psáti to domů.

Nyní ještě ten trest! Nohy mu vázly, když z kostela šel prokřehlý s ostatními, v páru do školy. Vybílená třída, dobře vytopená, v jejíchž bílých kamnech příjemně hučelo, jak polena plným plápolem hořela, byla v tu chvíli velmi milá a příjemná. Študentíci sesypali se jako čmeláci vesele kolem kamen. Vašík usedl hned na své místo zamlklý, přikrčen. Plaše hleděl po dveřích. Otevřely se a vstoupil krevnatý professor, nestarý, neklidných očí, v plášti, v čepici.

Vašíkovi se zdálo, že ho hned, jak vkročil, hledal očima. A pak, když odříkali latinskou modlitbu, professor stoje u katedry na podiu přehlížel mlčky, za dusného ticha třídu, škamnu za škamnou, až do Vašíka se zabodl lesklý jeho pohled. A jakoby se pásl úzkostí malého zajíčka. Až spustil. — —

Na nikoho ještě nebyl tak zlý pro signum, nikomu tak nelál a neuložil pro ně takový trest.

„Zweihundertmal abschreiben: ‚Du sollst nicht böhmisch sprechen!‘ Und wenn es noch einmal geschehen sollte, bekommst du einen Schilling!“

Dvěstěkrát opsati! A ta hrozba hned k tomu! Schilling, bití v tmavé chodbě, vzteklý Plocek s tím hustým, šedým obočím a s tím černým pohledem! Vašík omámen sršícími pohledy a hněvem zrudlou tváří professorovou, stál jako bez ducha, nevida co kolem, jak na něj všichni hledí a po něm se obracejí, nerozuměje v tom úzkostném ztupění ani dobře, co hněv professorův sopti. Tíhu svého trestu pocítil teprve živě večer, když začal tajně psáti: „Du sollst nicht böhmisch sprechen!“ Napsal jednou, dvakrát, desetkrát, označoval řádky po straně ciframi — Než jak málo to ubývalo a každou chvíli musil škartku zakryti, aby ji teta Baruška nebo Máli neshledly.

Musil pak i přestat, aby nebylo nápadno, co tak dlouho v jednom píše; ztratil se i do sedničky a tam chvatně pokračoval, ve strachu se ohlížeje jako zločinec. Už napsal 150 a řádek, už nastoupilo pod ten řádek 151, v tom jakoby Baruška u dveří se ozvala. Bezděky hmátl po šedém, pijavém papíře, aby trest zakryl, než v tom ukápla z brku čerstvě namočeného kaňka, strašlivá kaňka, jako dolek a hned zrodila menší a obě rozestříklé v divné paprsky černě se leskly prostřed trestu, zrovna na sloupci už rozviklaných řádků těch: „Du sollst nicht böhmisch sprechen!“

Vašíkovi se vyvalily oči a strnule, bez sebe zíral na tu černou spoustu jako na prolitou krev. Dolejší chodba v gymnasiu se mu kmitla vedoucí ze dvorečka ke schodům do prvního patra, a vedle ní menší příčná a temnější. Tu, aby to tak mnoho nebylo slyšet, hoši dostávali, tu Plocek vyplácel „Schilling“. Zoufalství nad zmařenou prací a nad tím, jak teď, jak to do zítřka napsat, zalehlo mu srdce. V očích náhlá mlha, zatmělo se mu, jak rázem vytryskly mu slze. Ruce mu sklesly lokty na stůl, na ruce hlava padla třesouc se prudkým pláčem. — —

A zase spočinula na ní babiččina ruka jako ten první večer po Věkově odjezdu. Stará Jetmarová vkročila podívat se, co Vašíček kutí, co dnes má, že je tak nemluvný a že zalézá.

S její hlasem jakoby připadla haluzka ochrany do toho přívalu zkormoucení. Chytl po ní, hledal outočiště, úlevu a hned se mu srdce otevřelo. Pověděl vše, nezatajil nic, posteskl si na professora, jak je i jindy, to sobě na omluvu, a hned také prosil, aby nic neříkala, nic, ani tetě Barušce, ani Máli ne.

Skonejšila ho slibem, a když opět začal o trestu, takhle že to nemůže odvést, a co dostane, těšila ho a radila, aby si šel lehnout, že je už popletený, že by si mohl zase něco vyvést, ale ráno, časně ráno že ho zbudí, hodně časně a do snídaně že to napíše.

Poslechl, ulehl. Na domov vzpomněl, co by maminka a co tatínek, ten že by se zlobil, ale však že on míval také s němčinou, jak kolikrát vypravoval, jak ho pro němčinu třepali za vlasy, u samých kořínků, jak se mu i vysmívali... Trpkost pocítil a hněv, však že kdyby němčiny nebylo, že by už byl také „bankaufsérem“, po kteréž hodnosti toužil.

Spal tvrdě, a byl by tu alteraci zaspal, kdyby ho stará Jetmarová nevzbudila. Tma bylo, a nechtělo se mu do studeného, nevytopeného pokojíku. Než jak uslyšel professorovo jméno, vstal hbitě a peřinu kolem sebe, kterou jej stará Jetmarová obložila, psal při malé, olejové lampičce: „Du sollst nicht böhmisch sprechen!“ Psal úzkostně, opatrně, do snídaně však byl hotov a bez nehody. —

Do té doby zachovala Jetmarová svůj slib. Ale jak Vašík odešel do školy, oznámila dcerám, co se stalo. Porada dlouho netrvala. Z toho, co Vašík už dřív o škole ob čas prohodil, nejvíc tetě Máli, vyrozuměly, že mu professor nepřeje. A tento trest nad obyčej velký! Psávalť se při prvním zapsání do signa to moudré přikázaní „jen“ stokrát. Ten trest přímo volal, že v tom i pokuta za privat!

Professora Prokopa neznaly, nebyl tu tak dávno, a psáti páteru Kornelovi o přímluvu — Dlouho by trvalo, a kdož ví — A privat bez toho musí být, to by i pater Kornel jistě radil, jiné pomoci nebude. Jednomyslně rozhodly, že Vašík musí po škole k professorovi poprosit ho, aby ho vzal také na privat. A šel. Na té cestě vrazil do starého Plocka, popelavé tváře, hustého obočí, z pod něhož chmurně vyhlížely sivé oči; byl v zástěře, v kazajce, v hrubých, tmavých punčochách i těžkých střevících. Šel zrovna od kuchyně dolejší chodbou u kvadratury. Zabručel, blýskl očima po studentíkovi, jenž jako poplašený zajíček vyrazil a letěl vzhůru do širokých, dřevěných schodů; udýchán, s tlukoucím srdcem zarazil u professorova bytu, u bílých dveří blíž mosazné kliky do hněda ohmataných. Chvilku stál, vydechoval, až s novým strachem vstoupil, když na jeho skromné zaťukání ozvalo se ostré „herein!“ —

Professor, v domácím, tmavém kabátě, ve vysokých, lesklých botách, přijal ho chladně, přísně; prosvitlo mu však v tváři i v hlase, když Vašík zajíkaje se přednášel prosbu. „Na, siehst du, tak vidíš!“ začal důrazně, „pantáta přec uznal, že je privat dobrý; to není jen tak — Na tak —“ hlas sládl, „jen choď, privátek, ten ti —“ zamnul rukama, „ono to půjde —“ V tom podal mu Vašík peníze v papírku, jak mu je Jetma-

rová dala a jak nařídila. Jedna ruka vzala, druhá spočinula na chlapcově hlavě. Vašíkovi začpěl šňupavý tabák ostřeji nežli jak sem vstoupil, a s tím zápachem přivanulo otcovské:

„Sei fleissig, und geh' in Gottes Namen!“ — —

Neblahé signum však zůstalo Vašíkovi přes týden. Neukládal nikomu tak jako jej samého dostal kamarád do trestu lstí; toho nedovedl, ale číhal, pásl, aby někoho uslyšel po česku promluvit, a když kamaráda chytl, vykřikl v radostném záchvatu jakoby zvítězil.

Ve škole se mu po té návštěvě u professora uvolnilo. Hned po prvním privatě ucítil oblevu. Professor, už vlídnější, se tak neutrhoval a spíše napověděl a pomohl. Všechna píle a snaživost Vašíkova, před tím jako marná, docházely přece uznání a nebyly bez výsledku. Ve svých listech domů mohl oznámit, že ve škole to jde, a počátkem druhého běhu mohl dokonce podati zprávu, že se stal „bankaufsérem“. Na premiantskou medaili a třeba ne na velkou, pozlacenou, ani na třetí, postříbřenou nemohl mít ovšem pomyšlení; než po bolestných, svízelů plných počátcích byl to přece jen úspěch.

O privatu sám otci nepsal, to se ostýchal; z nesnáze ho Máli vytrhla a sama Věkovi v listu vyložila, že to bylo nezbytné, třeba že se Vašík přičiňoval jako mraveneček. Pochválila ho při tom vůbec, že je hodný, i na housle že se pilně učí, jak mu Věk uložil, a že se mu již nestýská, že pěkně přivyká.

Vašík na domov často vzpomínal, ale ne již s tou bolestnou, palčivou touhou jako první čas. Ale v pláč vypukl a dlouho plakal, když před velkonočními svátky, kterých se nemohl dočkati, dostal od otce list s žádostí, aby od velkonoční návštěvy upustil, že je zlé počasí sychravé a cesta daleká i nákladná, a že by čtyři dny strávil na cestě a doma si nic nepobyl.

Jetmarová a dcery měly chlapce co konejšit. Domlouvaly, vymlouvaly, těšily, že čas teď bude utíkat, jaro že tu a pak že vagace zrovna přiběhnou. Nejvíce však vydalo, když stará Jetmarová připomenula, aby si jen ještě jednou přečetl a považil, co tatínek píše, jaké jsou u nich zlé časy, že je všude nouze, nouze o obilí, o chléb a čím dál tím větší, a výdělky jen malé. A cesta že by dost stála a teď že každý groš je tak vzácný, aby pamatoval na pantátu, že se jinak dost nastará —

Vašík sám dosud nedostatku nepocítil. Než i on se pak zarážel, když tety i „babička“ tak často mluvily o drahotě buď samy nebo se sousedstvím, když začaly stýskat, jak všemu hrozně připlatilo, nač jen člověk pomyslí. Slýchal to i jinde, na ulici, ve škole, jak je maso dražší, pivo, chléb a ten nejvíce. Pekaři už nepekli bochníky za šest a za dvanáct krejcarů; jen za 48 kr. a 24 kr. A ten za 24 kr. vážil jenom libru!

Jak se jaro otvíralo, počal i Vašík cítit obecnou tíseň. Jindy si leckdy přilepšil krejcarovou houskou. Teď už nemohl. Báby na krámcích měly jen tříkrejcarové žemličky a ty nevážily ani dva loty. Nemohl si jich kupovat a doma jich v neděli ku kávě jako dosud už také nedostával. Vypečené, makové housky do kávy přestaly i káva. Byla jen polévka a chléb. A ten pekla teta Baruška černější a těžší.

Krajice zůstávaly ve své dosavadní velikosti, v tom nouze neutrpěl, jen másla na nich víc a víc ubývalo, až se docela seschlo. Jídal holý chléb ne však ustavičně, nebo stará Jetmarová často mu stranou pomazala krajíc povidlím. Jaká to byla lahůdka v tento čas, kdy chudí spolužáci se doma do syta nenajedli! Vídal jejich chléb, který si do školy na desátek přinášeli, z otrub a trochu mouky a jaké ještě tenké krajíčky!

Houfy žebráků co týden rostly. Vídal je na podsíních, po ulicích, od domu k domu, slýchal je doma na síni za dveřmi. Stará Jetmarová udělovala almužny dost dlouho, tu kousek chleba, tu brambory, ale pak už nemohla a nesměla. Baruška pamatovala, jak říkala, na zadní kola, a když se matka kormoutila, a jak by tak mohla všechny a každého odbýt, vycházela sama na síň oznámit ubožákům, že už to není možná, že by rády, ale že by jim samým nic neostalo.

Bída se tloukla nejen po chudině, ale také po chudších řemeslnických rodinách, jichž výdělky nijak nestačily na nekřesťanské ceny všeho co bylo k živobytí, zvláště chleba, a z nichž nikdo nemohl se přece odhodlat, aby šel a postavil se u cizího prahu, natáhl ruku a prosil za boží almužnu,

Vašík na své oči uviděl jejich bídu. Jednou dopoledne, koncem dubna, bylo krásně a slunce hřálo, vyhrnula se jeho třída k velkým dveřím gymnasia, vedle nichž byly druhé, slepé, přes něž přes celé byl namalován velký, český lev s korunou. Než vykročili, padlo mezi ně, kdož ví jak, že dole na rynku je vojsko. Jakoby vystřelil. Houf principistů vyraziv rozběhl se kopečkem dolů kolem hospody „na smetnisku" i kolem pošty. Vašík s nimi. Na náměstí právě přitáhlo oddělení pěších vojáků, kteří byli na pochodu na Moravu a dál „dolů", všichni s copánky,*) v gamaších.

Zardělí, unavení dlouhým pochodem skládali svinuté pláště přehozené přes bílé fráčky, i hnědá „telata" k puškám v pyramidy už sestaveným. Měli si odpočinout a musili se ohánět lidem, kteří se na ně tlačili a kolem nich rojili jako vosy, chudé ženy a řemeslníci.

„Vojáčkové, prodejte chleba!"

„Prodejte komisárek!"

„Vojáčkové, pro Boha, slyšíte!"

Tak volali a prosili chudáci, tlačili se k vojákům, mezi ně, strkali se a šťouchali, dychtivé ruce vztahovali, s očima vypoulenýma a nejdivěji tam, kde některý voják sáhl do plátěného pytlíku přes plece zavěšeného a vytáhl z něho černý komisárek nebo půl, aby stržil nějaký krejcar na pivo nebo na kořalku.

Vašík, stoje opodál, hleděl, žasna na ten chumel, na hladové ženy jako zdivočelé, jež chtěly domů dětem přinésti kus lacinějšího chleba, na vojáky, kteří se až bránit musili, na starého šikovatele, jenž vytrhnuv od šavle španělku, mával jí a klel, jaký to pořádek, ať dají pokoj, vojáci že mají rast, a ne aby — Některá žena vyrazila s bochánkem, jiná lajíc mužským, že ji odstrčili, že jí vyrvali chléb, její dětem, nesvědomití —

Vašík hleděl na vše s počátku jen z čiré zvědavosti; ale ten zápas chudě oblečených žen zachvěl pak srdcem. Zaražen vrátil se domů a maje

*) Copy byly pak za nedlouho, v červenci t. r. 1805 zrušeny.

oči vzrušením rozšířené, vypravoval jakoby udýchán staré Jetmarové a tetě Máli, co je, co na rynku viděl. —

Nedlouho po tom vyschlo i jemu přilepšení, kterým na něj pamatovala stará Jetmarová. Dno hrnce s povidly vysvítilo. Bylo po pomazánce. Než nezůstal docela bez ní. Míval ji u svého spolužáka Karlíčka Kamberského, s kterým se nejdůvěrněji z celé třídy spřátelil. Karlíček byl hubený klučina černých očí, bělostných zubů, z nichž přední vynikaly nápadnou velikostí, ač ne nepěkně. Měl vždy široký, velký límec košile, bělostný jako křída přeložený přes tmavou, krátkou kazajku, pantalony nad kotníky, tak že mu bylo viděti bělostné punčochy i celé střevíce. Byl nejmladší syn městského chirurga, jenž měl na náměstí starý dům a lazebnickou officinu, jak tenkráte bývalo.

Karlíček Kamberských si Vašíka zamiloval. Chodil k němu, chodil s ním městem i na mýtskou silnici nebo na „Babku“, hledat krajanské formany. Na této výpravě obcházeli pokaždé starou katovnu, jež dráždila Vašíkovu zvědavost. Karlík o ní ledacos věděl nejvíce z vypravování starého Cardy, jenž vedl officium v lazebnické officině a mnoho také pamatoval z vojny, kdež leta sloužil za felčara a býval pravou rukou plukovního ranhojiče.

Tak se dostal Vašík do domu zámožného chirurga, kdež ho častovala matka Karlíčkova krajíci chleba s máslem nebo houskou nebo křížalami a sušenými hruškami, švestkami, probělávajícími se jakoby moučkou, v ten čas tak chutnými, tak tuze chutnými! V starém domě dřevěných schodů a schůdků, s pokojíky tak nerovně, výš a hned zase níž rozdělenými uviděl Vašík mnoho nového, dole v klenuté officině, kam chodili sedláci a selky, aby si dali pijavky nebo pustit žilou nebo sázet baňky, zvláště teď k jaru.

Uviděl, jak starý Carda sekl do ruky starému sedlákovi dlouhých, šedých vlasů, jenž si svlekl šosatý kabát makové barvy, jak krev stříkala do žluté pánvice, uviděl jindy, a to trnul, jak „mládenec“ z officiny zahaliv ohromný klíč zeleným, hedvábným šátkem, chystal se vypáčit zub selce, jež na židli už napřed sténala strachy a bolestí.

Uviděl i Emánka v zásuvce velkého mandlu, kterýž mandl stál na placatých kamenech v klenuté, šeré komoře v přísvitu malého okénka.

(Pokračování.)

Jesaja.

Píše dr. J. V. Prášek.

yl obr duchem a jest po tisíceletí vedle Mojžíše prvou chloubou svého národa, téhož národa, jemuž po veškeren svůj dlouhý, požehnaný věk byl živým, neúnavně napomínajícím i povzbuzujícím svědomím, jemuž byl rádcem a vůdcem za dob nejstrastnějších. Nikdy nebylo slýchati z úst hebrejských slov nadšenějších, která by v sobě chovala hlubší význam a oděna byla ve spanilejší formu nad úchvatná slova Jesajova! Dlouhá a významem veledůležitá doba dějin israelských byla jím po přednosti repraesentována, nebo stín, jejž vrhala za sebou velikost jeho, halí i krále, jeho současníky, rozptýlený národ hebrejský podnes v něm vidí prvého klassika mluvy i písemnictví svého — ale přes tyto momenty, daleko pozorovatelné za úzkými mezemi Palaestiny, nedostává se nám poznatků, dle nichž by bylo lze z blízka pozorovati i osobnost jeho. Oduševnělý Jesaja žije stále v paměti všech vzdělaných národů, kteří učinili ušlechtěný, zidealisovaný monotheism vodítkem svým ve snahách kulturních, ale osobnost velikého karatele zahalena jest neproniknutelným závojem minulosti.

Velikost Jesajova podmíněna jest vážností doby. Hrdý někdy úděl Davidův dávno již byl míčem v rukou mocných sousedů, tu Egypťanů, pak Syrů z Damaska, konečně ze všech nejnebezpečnějšího, vzdálených sice, ale mocných a zdánlivě nezdolných Assyrů. Od času Rehabeamových třásli se Israelité stále před cizími výbojci a k tomu družil se uvnitř vášnivý boj stran. Říše Davidova rozdělena ve dva státy, po dlouhé doby na se nevražící a vzájemným bojem poslední sílu národa mařící, v obou pak státech ustavičné téměř zápolení králův a úředních kruhů s proroky. Ani králové hledají spásy státu svého ve spolcích se sousedy, zejména s městy foinickými, pomoc pak jejich vykupují vážnými ústupky u věcech kultu, popřávajíce vedle národního boha Jahve volnost ctitelům všelikých Baalův, Astarty, Kemoše i jiných božstev: horovali naproti tomu proroci za ryzí, odušesvněnou národní bohoctu, všechny cizokrajné příměsky zásadně vylučující a v posvátném zápasu neušetřili nikoho z těch, kdož uchylovali se od zákona Mojžíšem stanoveného. Hrozby jejich vyznívaly stejně proti obecnému lidu jako proti trůnu královskému, a v říši severní ve svěží ještě paměti byl tuhý boj rodu krále Omri s proroky Eliou a Elíšou, který ukončen byl zhoubou rodu královského a povznesením vojevůdce Jehu i rodu jeho.

Plamennými slovy vyzývali proroci lid k polepšení a líčili jemu vznešenost budoucího království Jahvova. Idee jejich za těžkých dob a za strádání vnitřního i vnějšího nalézaly v srdcích lidu půdu žírnou, čím však více mohutněly, tím hlouběji klesala politická moc národa, ve dví rozděleného. Krátkému zásvitu slunce na bouřlivé obloze podobá se

vláda krále Jerobeama II v říši severní, kterýž ještě vládl vším Zájordáním a mnohými okresy kromě hranic palaestinských. Než již poslední léta dlouhého Jerobeamova kralování byla neutěšena, ježto lid počal pociťovati následky častých a namnoze nešťastných válek, s nimiž bezděky sloučily se neúroda a zhusta vyskytující se úmor. Klínopisná chronika assyrská zaznamenává, že r. 803, 765 a 759 zuřil „mutánu", t. j. úmor, a tu lze předpokládati, že morová rána, která stihla rozsáhlou říši assyrskou, nezůstala omezena politickými hranicemi, nýbrž rozšířila se i do zemí sousedních. Těmito katastrofami trpěl však v prvé řadě lid obecný a tu jest na snadě, že za dnů neblahých jasněji jevila se protiva skromných spůsobů života lidového s přepychem, jemuž v říši israelské oddávali se bez ostychu králové, velmoži i kněžstvo. Také v království judském bylo lidu těžce strádati následkem nešťastných dřívějších válek s říší israelskou.

Toť byla doba příhodná pro činnost spisujících proroků. Za starších časů byli za proroky jmíni zbožní mužové, mužové boží nebo věštci zvaní, kteří věštili budoucnost a léčili ve jménu Jahvovu. Někteří z nich, větší osobní auktoritou se vyznamenávající, jako zejména Elia a Elíša, byli i karateli horlivými, kteří neostýchali se ani králi říci holou pravdu v tvář. Odvaha, kterou oba tito proroci vyznamenávali se proti králi Achabovi a synu jeho, byla ještě v živé paměti lidu. Nástupcové Elíšovi jednali ještě odhodlaněji, ano, oni již nespokojovali se plamennými slovy, jež jako žhoucí pochodně do lidu vrhali, nýbrž zaznamenávali slova ta, aby utkvěla v mysli posluchačův a zachovala se pokolením budoucím.

Poměry říše israelské po slavných skutcích vlády Jerobeamovy záhy se pohoršily, odkudž dostalo se mocného podnětu snahám prorockým. Syn Jerobeamův Zekarja již po šestiměsíčním kralování zahuben i s celým rodem svým skrze vojevůdce Šalluma. Vrah sice již po měsíci s trůnu svržen vojevůdcem Menachemem a po rozkaze vítězově života zbaven, ale proti Menachemu, vojskem za krále provolanému, vzepřela se valná část národa, zejména město Tirsa, kteréž ovšem krvavě pokutováno. Než Menachem dobře srozumíval, že neudrží se na trůně uchváceném bez cizí pomoci, a tu velice byly jemu vhod syrské úspěchy assyrského krále Tiglata Pilesara III. Se stanoviska národního bylo sice s považením volati do země strašného výbojce, který právě zdrtil všechen odpor v severní a střední Syrii, ale omluvou bylo Menachemu jednání strany protivné, která vyhledávala pomoci v Egyptě. Neváhal tudíž Menachem r. 738 př. Kr. pokloniti se mocnému králi assyrskému, začež v panství svém zůstaven, ovšem za nepoměrně veliký poplatek. Chtěl-li býti práv závazku poplatnosti, musil Menachem ukládati lidu těžké daně, čímž protikrálovské smýšlení nabývalo nové posily.

Menachem zemřel po krátkém panování, načež ujal se žezla syn jeho Pekachja. Než náčelník protiassyrské strany Pekach zavraždil krále v Samarii, odepřel poplatek Assyrům, ano spojil se proti nejmocnější říši tehdejšího světa i s Rezinem, králem Syrů v Damasku, ku kterémuž spolku připojili se i všichni ostatní panovníci jihosyrští, kromě jediného Achaza, krále judského.

Tento spolek měl následky dalekosáhlé. Protiassyrská politika krále israelského nedošla souhlasu proroků, u věci jasněji hledících, než hrdo-

pyšné kruhy dvorské i vojenské. Dosavádní zkušenosti neopravňovaly nadějí do úspěchu, ba právem mohli protivníci králově na odiv vynášeti smýšlení v té příčině beznadějné. Pekach tudíž prohlašován za škůdce národních zájmů, ježto politikou svou bezděky pracuje ku zkáze národní samostatnosti, naproti tomu ale veleben judský Achaz, jenž moudře vymkl se z protiassyrského spolku. Toto smýšlení neušlo Achaza. Judský král domníval se, že přišla doba příhodná, aby spojil obě říše israelské v jediný celek, ovšem pod assyrskou svrchovaností, která tou dobou byla nezbytna. Idea Achazova došla podpory mocné se strany prorocké a sice prorokem Amosem z Tekoe, drsným dotud rolníkem, jenž původně česával fíky a pásal stáda skotu, tehdy však, cítě v sobě poslání Jahvovo, objevil se neočekávaně před královským chrámem v Betelu, hlavní to svatyní severní říše, a jal se před shromážděným kněžstvem i lidem hlásati zkázu svatyně i domu královského jako pokutu za činy Pekachovy. Slovy nehledanými, ale mocně působivými ohromoval Amos posluchače své, vznešené i nízké: „Slyšte toto slovo kvílení, kteréž já pozdvihuji na vás, Israelité! Padlať již aniž kdy povstane, povržena jest na zemi svou, panna israelská, a není, kdo by ji pozdvihl. Neboť toto praví pán Jahve: „V městě, z kteréhož vycházelo tisíc, zanecháno bude sto, a z něhož vycházelo sto, zanecháno bude deset v říši israelské. Nebo toto praví Jahve říši israelské: Hledejte mne a živi budete. A nehledejte Betel a do Gilgal nechoďte a do Beeršeby neputujte, neboť Gilgal do zajetí bude odvedeno a Betel bude neužitečný. Hledejte Jahve a živi budete, ať snad neshořite ohněm jako dům Josefův!"

Kdož by nepoznal úmysly strany, jejímž mluvčím byl Amos! Proti domu Josefovu, jakož básnicky říše severní nazývána, proti předním královským svatyním jejím pronáší hrozby těžké ústy Amosovými Jahve sám, Jahve jerusalemský, tudíž ochranné božství říše judské, která za Achazových předchůdců zvolna zotavovala se z dřevních nezdarův. Orba i vinařství zvelebovány, obchodu při moři rudém přístav Elat zařízen, na venek pak zjednán zemi mír spolkem s Assyry. Lid těže z dobrodiní míru, schvaloval politiku svých králů, rovněž i proroci; toliko jerusalemské kněžstvo hovělo jiným směrům, neodvažovalo se ale tehdy mínění svého veřejně pronášeti.

Než jednání Achazovo bylo přímou provokací spolku knížat syrských proti Assyrům a chtěli-li spolčenci dosíci úspěchu před příchodem vojsk assyrských, bylo potřebí zajistiti se proti přepevnému Jerusalemu. S velikými vojsky vpadli tudíž Pekach a Rezin do území judského a oblehli Jerusalem. Taková byla čáka vítězství, že se již oba králové umlouvali o rozdělení judské kořisti, ano Pekach s lehkou myslí ponechával Rezinovi vedle svrchovanosti nad západním Edomem a nedávno získaného Elatu i hlavní město Jerusalem se slavným chrámem tamním.

Jsa ve svrchované tísni, odhodlal se Achaz na pomoc volati krále assyrského. Tiglatu Pilesaru III bylo judské volání o pomoc vítáno, i strojil se ihned proti Damasku a říši israelské. Když již blížilo se vojsko assyrské severnímu pomezí israelskému, majíc úmyslem osvoboditi sevřený Jerusalem, vznikla v Israeli vzpoura strany Assyrům přející, v jejímž čele byl velitel vojska Hosea. Rychle povalena strana králova, Pekach zabit, po té pak Tiglat Pilesar s vítěznými odbojci učinil mír.

Říše israelská sice nepozbyla své existence, ale znamenitou měrou byla zúžena na svých hranicích, ježto krajiny Galil, Naftali a Gilead od ní odtrženy a k Assyrii připojeny; nejpřednější obyvatelé do Assyrie odvlečeni. Nad zbytkem králem poplatným Hosea ustanoven.

Strana prorocká utrpěla takto porážku neočekávanou, jejíž příčinu bylo shledávati toliko v nesvornosti králův dvou říší a ve vnitřních sporech. Než i Achaz poznal, že záměry jeho nehodí se do politické soustavy assyrské, která nemohla ztrpěti v Syrii mocnějšího politického útvaru. Tu však nastala různost v pojímání poměrů. Proti prorokům, kteří hrozby své spíše ještě stupňovali, král Hosea a stoupenci jeho nahlíželi, že vnitřní sváry povedou k úplné zkáze říše. Aby tudíž utvrdil panství své v lidu, pro ztrátu důležitých krajin rozhořčeném, počal se Hosea chýliti ku protivné straně a hledal styků s Egyptem. Tím ale pozbyl podpory proroků, pozorujících s hrůzou, že po pádu Damasku r. 732 př. Kr., při čemž Rezin byl po rozkaze krále assyrského zahuben, stal se zbytek říše israelské přímým sousedem mocné Assyrie. Mluvčím těchto kruhů byl prorok Hosea, ze vznešených vrstev pošlý a výborně o politických poměrech uvažující. Hosea nebyl mužem neznámým. Prvá jeho činnost prorocká splývá s koncem vlády Jerobeamovy a již tehdy vzbudil obecnou pozornost, neohroženě předpovídaje brzkou zkázu rodu královského. Slova tato potvrdila se záhy a tím vzrostla vážnost prorokova, který s rovnou horlivostí obracel se teď proti novému králi, velmožům i kněžím, lid dle přesvědčení jeho svádějícím. Než Hosea odvážil se dále a dal mimoděk podnět ku pronikavým změnám v názorech bohopoctných. Jalť se sám prvý útočiti na bohoctu po staletí obvyklou, která zobrazovala si Jahve v různých postavách zvířecích. V královských svatyních Betelu a Danu uctíván byl Jahve vždy podobou býka zlatého a v jerusalemském chrámě spatřovala se, u veliké úctě jsouc chována, měděná podoba hada Nechuštána, ochrany proti zhoubnému moru poskytující. Průběhem dob ovšem v nižším kněžstvu i lidu názory původní se zatemňovaly, postava pak Jahvova splývala s různými místními Baaly. Tento stav byl Hoseovi prohřešením se proti Jahvovi, stavem hříšným a v pravdě „cizoložným“, v němž dle úsudku jeho vězel již národ veškeren. Jedinou možnost záchrany spatřoval Hosea v obnově předpokládaného theokratického poměru lidu israelského k Jahvovi, poměru, který sice ve skutečnosti nikdy neexistoval, ale horlivcům zdál se z hříšných poměrů doby jediné možným vysvobozením. Proto energicky poukazoval Hosea k „zákonům“ Jahvovým, totiž k soujmu theokratických zásad, jimiž měl se spravovati israelský stát budoucnosti. Zákony tyto zamítaly i světské království i oběti na výšinách a pod stromy posvátnými, z čehož vidno, jak daleko od sebe se Amos i Hosea v názorech vzdalovali. Veškera slavná i trudná minulost národa, volbou Saulovou počínajíc, byla Hoseovi jedinou apostasí od Jahve, a tudíž jest Hosea prvým hlasatelem pronikavých reforem, jež přičiněním pozdějších judských králů Hizkie i Josie staly se základem Judaismu a spůsobily přeměnu politického národa israelského v náboženskou společnost judskou.

Rozvášněný lid nebral si však k srdci slova prorocká, tím spíše, ježto nemohly zůstati jeho tajny rozdíly mezi oběma předními proroky doby, sotva pak r. 727 př. Kr. Tiglat Pilesar III zemřel, již bylo zřejmo,

že podniká říše israelská nerovný a dle všech poznatkův i poslední boj proti assyrské převaze. Jakmile na trůn nastoupil Salmanassar V, syn Tiglat Pilesarův, počal král Hosea ihned vymykati se z poplatnosti a musil k ní býti násilně přidržán. Salmanassar opustil zemi, ale jemu v patách počal král Hosea zbrojiti. Než assyrský král nedopřál jemu potřebného času a stál opět s vojskem v zemi. Tu vzdal se Hosea naděje ve zdar odporu a vyhledával milosti velkokrálovy, načež v zajetí assyrském ukončil dny své, jsa posledním králem israelským. Po tříletém obléhání vzata nástupcem Salmanassarovým Sargonem i pevná Samaria. 27.000 předních obyvatel městských odvlečeno do Assyrie, zbývající pak území podřízeno správě assyrského náměstníka. Dávná královská božnice v Dan zanikla.

Takto zašla severní říše israelská a veškero národní i náboženské snažení soustřeďovalo se odtud v říši judské. Dokud dvě říše trvaly vedle sebe, nebyla jednota národní ani řevnivostí králů rušena, po pádu Samarie vyvíjely se však idee náboženské, s národními úzce sloučené, spůsobem nestejným, čehož konečným důsledkem v budoucnosti bylo neodvratné a trvalé vzájemné se odcizení obou částí. Bývalá říše israelská zůstávala po celých sto let assyrského panství věrna původnímu prostému Jahvismu, jenž nebyl porušen ani příchodem cizích osadníků, králi assyrskými z Babylonie i odjinud do Samarie zavlečených, prorocké však dílo, jež počali v říši israelské Amos i Hosea, ve svém vývoji bylo zadržáno. Naproti tomu právě za dob, když Samaria padla, vystoupil v popředí judské veřejnosti nový prorok, Jesaja jménem, vynikající hlubokým vzděláním, vytříbenou, ba klassicky dokonalou mluvou a širokým rozhledem státnickým. Podrobnosti jeho původu jsou nám téměř naprosto neznámy; víme toliko, že otec jeho slul Amos, ovšem ale byl osobností od proroka Amosa zcela rozdílnou. Kromě toho seznáváme z řečí Jesajových, že byl původu judského a v Jerusalemě osedlým. Z vybraného, jemného spůsobu řeči a z hlubokého vzdělání proroka lze souditi, že pocházel z rodu vznešenějšího, ale příbuzenství jeho s rodem královským Davidovců bylo teprve později zbásněno. Také zdá se, že byl zámožný, nebo nikdež nepraví o sobě, že by byl spravoval úřad nějaký anebo přijímal odměny, naopak ze všech slov jeho jeví se samostatnost proti všem mocným činitelům, dodávající slovům jeho důrazu tím většího. Jako prorok vystoupil poprvé v úmrtním roce krále Uzzie, nedlouho po r. 740 př. Kr., narodil se tudíž mezi lety 770—765 př. Kr. Jakkoli na jednom místě o sobě praví, že oděn jest po spůsobu prorockém rouchem žíněným, nesmíme přece dávati vznik domněnce, že by byl Jesaja oddán životu askétickému, dle vzoru Eliova, Elíšova neb Amosova. Víměť z jiných míst, že obýval v dolním městě jerusalemském, tudíž mezi velmoži i kněžími a blízko hradu královského, jakož i že měl manželku a dítky, kterýchž častěji vzpomíná.

Řeči Jesajovy, mohutné obsahem, unášející vzletem a dokonalé formou, jsou klassickým zjevem v hebrejském písemnictví, i zjednaly původci svému záhy vynikající působení. Již za Achazova kralování byl Jesaja mocným činitelem, spojuje v názorech svých přední zásady obou bezprostředních svých předchůdcův, Amosa i Hosee, ale opomíjeje krajních ideí jejich. Jako Amos tak i Jesaja spatřoval budoucnost národa v říši judské

ovšem dle zásad Hoseových obrozené zásadami ryzího, oduševněného Jahvismu, prostého všech přiměsků z původních kultů kanaanských. Amosova idea jediné říše israelské s judským králem v čele stala se ovšem nemožnou po vítězstvích Tiglata Pilesara III, proto Jesaja spřátelil se s rozdělením národa ve dva státy, ale neměl naděje, že se israelská říše za zaslepené politiky svých králů proti Assyrii udrží. Proto upínal naděje své výhradně k říši judské, kdež theokratická idea, jím zmodifikovaná, mohla snadno býti sloučena se zájmy královského rodu Davidova. Podmínkou ovšem byl zbožný život krále, kněží i všeho lidu.

Tento názor jest nejlepším průkazem státnického věhlasu Jesajova, zachovati, co se zachovati dalo, a zbytek ten utvrditi životem dle náboženských příkazů zidealisovaného Jahvismu — toť pevný směr, jímž nesla se veškera činnost Jesajova. Již za dob Achazových byl Jesaja mužem vynikajícím, ještě více však za Achazova syna a nástupce Hizkie. Jeho a Míkově činnosti sluší za zásluhu přičísti, že zůstala Juda nečinnou za smrtelného zápasu říše israelské. Poznávalť výborně Jesaja, že pomoc Judy, jsouc příliš nepatrná, nijak by nezadržela zkázy říše sesterské, nýbrž přivodila by jistý úpadek i říši judské. Proto zření své a veškeru sílu své výmluvnosti obracel k říši judské, snaže se v ní nalézti základ pro idealní theokratický stát budoucnosti.

Než za dob, které patřily na hrdinnou obranu Samarie a na zkázu severního království, byl Jesaja již muž v plném květu života a mnoholetou prorockou činností proslavený. Řečeno již, že vyvstal Jesaja poprvé v úřadě prorockém za úmrtního roku krále Uzzie a sice ohlásil působení své úchvatnou řečí, kteráž jest též jediným viděním, ze života prorokova známým. Řeč ta zachována jest i oplývá vznešenými obrazy a obdivuhodnou důvěrou prorokovou v poslání, Jahvem nařízené. „Léta, kteréhož umřel král Uzzia," hlásá prorok, „viděl jsem pána sedícího na stolci vysokém i vyzdviženém a lem jeho naplňoval chrám. Serafíni stáli nad ním; šest křídel měl jeden, šest křídel i druhý, dvěma zastírali nohy své a dvěma létali. A vstali jeden k druhému a říkali: Svatý, svatý, svatý Jahve Sebaot! Plna jest všecka země slávy jeho. I pohnuly se podvoje veřejí od hlasu volajícího a dům naplněn jest dýmem. I řekl jsem: Běda mně, že jsem mlčel, protože člověk poskvrněných rtů já jsem a uprostřed lidu rty poskvrněné majícího já přebývám a krále Jahve Sebaot viděl jsem očima svýma. I přiletěl ke mně jeden ze Serafů a v ruce jeho kamének ohnivý, kterýž kleštěmi vzat byl z oltáře. A dotkl se jím úst mých a řekl: Aj hle! dotklo se toto rtů tvých, a odjata bude nepravost tvá a tvůj hřích bude očistěn. I slyšel jsem hlas pána řkoucího: Koho pošlu? a kdo nám půjde? I řekl jsem: Aj já! Pošli mne! I řekl: Jdi a rci lidu tomu: Slyšte, slyšte a nerozumějte, a vizte vidění a nepoznávejte. Oslepiž srdce lidu toho, a uši jeho obtěž, a oči jeho zavři, aby snad neviděl očima svýma a ušima svýma neslyšel a srdcem svým nesrozuměl a neobrátil se a neuzdravil se. I řekl jsem: Až dokavád, pane? I řekl: Až budou zpustěna města a prázdna obyvatelův a domové bez člověka a země ostavena bude pustou a vzdálí Jahve lid, že bude země opuštěna, zůstane přece v ní desátý díl, ale bude odvedena a spustošena, jako terebinth

a jako dub, kterýž rozkládá letorosti své. Símě svaté bude kmen, který zůstane."

Ostrými rysy označen v této řeči prorocký směr, jehož se Jesaja po všechen život přidržoval. Jak rád by byl viděl zplněnu ideu Amosovu, jak by býval Jahvu vděčen za zachování národa v obou říších a za možnost, aby zván byl národem Jahvovým! Poměry byly mocnější než nejvroucnější touha a říše severní nebylo lze zachrániti. Hydra rozkolu stranického ji zmítala a pudila nesamostatné krále do boje nerovného, jehož jediný výsledek dle lidského předpokladu byla konečná porážka a nezbytné následky její, zpustošení země i odvod lidu do zajetí. Proto obracel Jesaja zření své od počátku k desátému dílu národa, o němž bylo lze se nadíti, že přetrvá blízkou již zkázu, k říši judské, a snažil se plamennými slovy naváděti krále, velmože i lid k životu Jahvu libému, k životu, který byl zárukou lepší budoucnosti. Naděje jeho byla oprávněna, neboť za periody israelských králů z rodu Omrova říše judská všestranně se zvelebila, zejména pak bujně rozkvetl hospodářský život její. Hlučná obchodní cesta z Elata při Rudém moři, kudy do foinických přístavů přiváženy vzácné plodiny z Indie a Sáby, procházela Jerusalemem a územím judským, rovněž i proslavená královská cesta, jež spojovala Eufrat s kraji egyptskými. Rozvoj Judy za dob před králem Achazem líčí nejvýmluvněji prorok sám ve II až IV hlavě knihy své. Toť byla doba, za níž byla země bohata, výborně ozbrojena a proti sousedům bezpečna, dalekými pak plavbami zámožnost obyvatelstva byla rozmnožována. Ovšem bystré oko prorokovo odkrylo i rub tohoto krásného obrazu a tu naskytoval se pohled podstatně jiný, proroka k nejostřejším výtkám pobízející. S krásným vinohradem, pečlivě ošetřovaným, srovnává Jesaja Judu, ale k bolesti své poznává, že klame vinohrad tento vinaře svého, nepodávaje kýženého ovoce, pročež hospodář zůstavuje jej zpoustě a zdivočení. Bujný život lidu, odvracujícího se od boha Jahve a hovícího pohodlnému, bezstarostnému životu sousedů — toť jsou ony zklamané naděje vinařovy, po nichž následují spousty a soužení. Vinař Jahve oddává zkáze vinici svou — těžké rány, spůsobené Rezinem a Pekachem, toť jsou projevy hněvu Jahvova. Veškera země byla zpustošena a toliko ušetřen posvátný Jerusalem za pevnými zdmi svými.

Tato Juda nemohla buditi naděje israelských vlastenců, do budoucnosti její skládané, proto prorok kárá lid i urozence slovy jako údery kladiva dopadajícími: „Slyšte nebesa a ušima pozoruj země, nebo Jahve mluví: Syny jsem vychoval a vyvýšil, oni pak pohrdli mnou. Znáť vůl hospodáře svého a osel jesle pána svého, Israel však nepoznal mne a lid můj neporozuměl. Běda národu hříšnému a lidu obtíženému nepravostí, plemeni nešlechetnému, synům hříšným! Opustiliť Jahve, rouhali se svatému Israeli, odvrątili se zpět . . . Země vaše zpustla, města vaše vypálena ohněm, krajinu vaši zžírají před vámi cizinci, zpustošena bude jako v pohubení nepřátelském." Těmi a jinými slovy líčí se hrozná záplava nepřátelská, která stihla zemi nebohou se všemi důsledky svými, jako pokuta za provinění lidu, v jalových formálnostech a v bezvýznamných obětech povinnost k Jahvovi ztápějícího, ihned však následují slova útěchy plná, k lepší budoucnosti hledící: „Umyjte se, očisťte, odstraňte zlostná myšlení svá

od očí mých, přestaňte převráceně činiti, učte se dobře činiti, hledejte spravedlnosti, přispějte ku pomoci potlačenému, zjednejte právo sirotku, zastaňte vdovy, a pojďte a trescete mne! Dí Jahve: Budou-li hříchové vaši jako šarlat, jako sníh zbíleni budou, a budou-li červení jako červec, jako vlna bílí budou. Budete-li chtíti mne poslouchati, dobré věci země jísti budete."

Zkázu říše israelské pokládal Jesaja za pokutu, již Jahve seslal, a Assyry za nástroj jeho. Ale výbojný národ tento, před jehož zbrojnými zástupy chvěje se veškeren svět, nemíní přestati na panství v říši israelské. Mnohá znamení nasvědčují, že již i Juda budí choutky ninivských velkokrálův a proto obrací se Jesaja proti nim. Uznává sice, že Jahve uložil Assyrům, aby pokutovali lid bezbožný, oni však, zpýchnuvše svými úspěchy, hubí jeden národ po druhém a chtí již i Jerusalem napadati. Takového pychu neztrpí však Jahve, kterýž sám a sám vládne nad Sionem, a proto, jakmile Assyrie naplní úkol svůj, změní se zástupy její v hlouček nepatrný, zbytek však Israele přese všechna strádání bude uchován. Proto ať nebojí se Juda, polepšeným jsa lidem božím, neboť Assyrie poražena bude, až k Jerusalemu pronikne, na Sioně však z rodu Išajova vzejdou králové pokoje a spravedlnosti, k nimž připojí se okolní národové, a navrátí se ze zajetí odvlečení.

Z tohoto skalopevného názoru do budoucnosti říše judské a z naděje do nové israelské říše, která bude míti na Sioně střed svůj, plynuly veškery rady Jesajovy, ponechávajíce nešťastnou severní říši osudu jejímu. Proto za vzpoury Ilubida Hamatského r. 720 př. Kr., jíž vedle některých krajin středosyrských súčastnili se i obyvatelé někdejší israelské říše, zůstala Juda, kdež od r. 725 vládl syn Achazův král Hizkia, v ústraní, nedbajíc ani toho, že povstalým poskytoval pomoci sám farao Bokchoris, od roku již pán celého Egypta. Ovšem přispěla k nečinnosti Judy značnou měrou i nedůvěra k nehrubě spolehlivé politice egyptské, která maličko před tím ve chvíli rozhodné zanechala říši israelskou na holičkách.

Ale podobné zásady nebyly po chuti králi Hizkiovi, jehož energické povaze příčily se malomocná nečinnost a otrocké poddanství vzdálenému assyrskému mocnáři. Hizkia sice souhlasil se zásadní myšlenkou prorokův, aby říše judská stala se ohniskem ozbrojené moci israelské, chtěl ale zásadě této zjednati platnost politikou činu. Dvojím směrem nesly se jeho snahy po zvelebení říše judské: novými spolky se státy rovněž ohroženými chtěl Hizkia říši své zjednati vážnost na venek a účinnou politikou vnitřní za všestranným povznesením země mělo se jí dostati prostředků dotud trpce pohřešovaných. Proto jal se Hizkia jednati o spolek s babylonským králem Merodachbaladanem II, který byl mocně odrazil útok Sargonův na hranice své země a obzíral se kolem po spolčencích vhodných. Právě tehdy Hizkia pozdravil se z těžké nemoci a této příležitosti užil Merodachbaladan. Slavné poselství babylonské přišlo do Jerusalema a blahopřálo Hizkiovi jménem krále svého, čímž dán počátek dalšímu jednání o vzájemný spolek protiassyrský. Ježto pak tou dobou s Babylonem byl spolčen a s Assyrií válčil elamský král Chumbanigaš, zdálo se, že všichni političtí činitelé předoasijští spolčí se proti hrdopyšné

Assyrii, jejíž bojovný král Sargon zaměstnán byl houževnatým odbojem horalů médských a armenských.

Ovoce spolku Hizkiova s Babylonem záhy uzrálo, neboť Sargon nejsa se spojené odpůrce své, dal se zdánlivě na cestu mírnou a spokojoval se toliko judským poplatkem. Stav tento potrval i po vítězství, jehož r. 717 u Rafie dobyl nad Egypťany. Nazývá-li se tudíž Sargon sám v nápisích svých mušikniš Jaudai, „porobitelem Judy", jest to jalové rčení, mající zastříti pravý význam assyrského nezdaru. Ve skutečnosti požívala Juda tehdy nezkaleného míru a Hizkia mohl pomýšleti na rozsáhlé opravy vnitřní a bohoslužebné. Mocné působení proroků nezůstalo ani v duši jeho bez ohlasu, ale ze státnických ohledů hleděl je Hizkia srovnati s tužbami kněží jerusalemských, kteří přáli si, aby dávná snaha po soustředění a jednotě kultu došla platnosti, ovšem s výlučným prospěchem chrámu jerusalemského. Tu ovšem nebylo lze vyhnouti se sporu s Jesajou. Kdežto prorok opomíjeje ceremonialní stránky kultu, hleděl v prvé řadě ku vnitřní hloubce jahvistické idee a vyzýval lid ku mravnému polepšení, pokládali Hizkia a jerusalemští kněží přesné plnění vnějších povinností kultu za jedinou cestu, k bohulibosti vedoucí. Snahy Hizkiovy o získání společenců k boji s Assyry byly hlavní příčinou, že dával král přednost radám kněžstva jerusalemského před Jesajou a proroky.

Hizkia tudíž podjal se náboženské opravy, ale po rozumu kněží jerusalemských. On zrušil obětnice na výsostech, zkazil posvátné kameny i koly Ašeřiny, vztýčené pod stromy posvátnými, a roztlouci kázal i z chrámu jerusalemského odstraniti měděného hada Nechuštána. Těmito opravami získal si král plnou měrou přízeň kněžstva, kdežto lid, okřívaje za dob pokojných a v blahobytu prospívaje, rovněž byl jemu oddán. Ale prorockým kruhům nebylo po chuti královo jednání, jež za polovičatost pokládaly. Proroci Míka i Jesaja věstili lidu trudnou budoucnost a hrůznými slovy přirovnávali osud nezdárné Judy s osudem, jenž před kratičkou dobou stihl nejmocnější státy syrské. V pessimistické své náladě viděli již zkázu chrámu, zajetí vznešených, zpoustu města Jerusalema a těžké pokutování jeho obyvatelstva.

Do této doby spadá zajisté působivá, výstražná řeč Jesajova, jíž vykladatelé marně dotud snažili se v pásmo známých dějin zařaditi. Jest to nyní kapitola dvaadvacátá, ostře kárající obyvatelstvo jerusalemské i veškeren lid judský. „Břímě údolí vidění!" toť úvodní slova prorokova. „Co i tobě, že jsi vystoupilo i ty všecko na střechy? Město hřmotu plné, lidnaté, město plesající, zbití tvoji nejsou zbiti mečem, aniž zhynuli v boji. Všecka knížata tvá utíkají napořád před lukem a jsou zjímána. Všichni, kdožkoli jsou v tobě nalezeni, zpoutáni jsou vesměs, daleko utekli. Protož dím: Odstupte ode mne, hořce budu plakati. Neusilujte mne těšiti nad zpuštěním dcery lidu mého, neboť přichází den vraždění a pošlapání a pláčův od pána Jahve Sebaot v údolí vidění, den bořící zdi, a aby ryk byl vzbuzen na horách. I Elam béře toul s vozy a jezdci a se stěny snal štít. A budou žírná údolí tvá naplněna vozy a jezdci položí se před branami. A odkryta bude opona Judova a uzříš v ten den zbrojnici v domě lesním. A trhliny města Davidova uzříte mnohé a shromáždíte vody rybníka dolejšího. A domy jerusalemské sečtete a zbořite domy, abyste upevnili

hradbu. A mezi obojí hradbou jezero učiníte pro vodu rybníka starého, aniž popatříte na toho, kterýž jej byl učinil, a na toho, kterýž jej byl dávno zdělal, nepomníte. I povolá vás pán Jahve Sebaot v ten den k pláči a úpění, k oholení vlasův a k pásu žíněnému. A aj! radost a veselí! zabijí se telata a bijí se skopci, jí se maso a pije se víno a volá se: Jezme a pijme, neboť zítra zemřeme!“

Různým spůsobem byla mohutná tato slova vykládána, tu jako vidění, onde zase věštbou, jakkoli smysl jest na snadě. Jest to hrozba, děsiti chtějící lid nejmocnějším politickým a válečným činitelem tehdejšího světa, který zdrtil a zkazil mocné státy a krásná, bohatá města. Tohoto činitele, velkokrále assyrského totiž, pokoušejí král judský i lid a při tom nehodně a nemužně vedou si, spoléhajíce na pomoc cizí, vzdálenou a nepostačitelnou.

Skutečné události zdály se však nasvědčovati stanovisku králem Hizkiou zaujatému. Dávní nepřátelé Israelitů Pélištové byli jím poraženi a širé území až po brány města Gázy jim odňato. S obrannými přípravami, v Jerusalemě proti možnému vpádu Assyrů chystanými, souvisí zajisté i velikolepý skalní vodovod, před krátkou dobou i s příslušným nápisem objevený, jímž vody podzemního pramene Gichona, v pecerovitém nitru hory Siona vyvěrající, stokou ve tvrdé skále vytesanou do vodojemů Silojských převedeny a tak městu za všech okolností pramenná voda zjednána.

Dokud žil mohutný assyrský král Sargon, který r. 710 i hrdý Babylon své moci podrobil a na všech stranách zjednával svým zbraním vítězství, odváděl Hizkia alespoň poplatek. Když však r. 705 př. Kr. Sargon sešel úkladnou vraždou, projevil Hizkia zřejmě nepřátelskou mysl svou, přestal odváděti poplatek a spojil se proti synu a nástupci Sargonovu Sanheribovi s Egyptem, Araby a drobnými státy jihosyrskými. Lákavou příležitost podávala ovšem mocná vláda Šabakova v Egyptě, která však již r. 703 př. Kr. ustoupila slabé vládě neznámého jinak nástupce, jejž kněžský dějepisec Manethon v řeckém spise svém Sebichoem zve. Čin Hizkiův byl odvážný a zajisté ve mnohé chladně myslící hlavě podnět dal k obavám, aby král politikou svou neuvalil zkázu i na říši, město a chrám. Zejména pak to byl Jesaja, který s krajní odhodlaností vystoupil proti jednání královu.

Jesaja hřímal tudíž vší silou ducha svého do politiky, která svrchovaně ohrožovala bytelnost samostatné říše judské, vyjímal ale z hněvivých útoků svých osobnost královu. O zbožné mysli Hizkiově nebylo pochybnosti, ale potřebí bylo odstraniti z okolí jeho zlé rádce, kteří jej nabádali k činům odvážným. Z těch nejdůležitější byl správce domu královského Šebna, hodností svou muž prvý po králi a nádhery milovný ctižádostivec, který úsilně krále svého ku spolku s Egyptem nabádal. Šebna byl i zásadním odpůrcem i osobním nepřítelem prorokovým, který tudíž proti němu namířil nejostřejší střely své. „Takto praví pán Jahve Sebaot,“ horlí prorok proti pyšnému dvořanu, „jdi, vejdiž ku správci pokladu Šebnovi, správci domu královského, a rci k němu: Co ty tu děláš anebo kým jsi ty zde, že jsi sobě vytesal zde hrob, vytesal jsi na výšině hrob svůj uměle, v skále příbytek máš! Aj Jahve učiní, aby byl zanesen, jakož zanesen bývá kohout, a jako oděv, tak tě odklidí. Vůkolí sevře tě soužením a jako míčem vrhne tebou do země široké a prostranné. Tam umřeš

48*

a tam bude i vůz slávy tvé, s hanbou pána domu tvého. A vyženu tě se stanoviště tvého a s úřadu tvého ssadím tě."

Slova tato jsou nejvýmluvnějším dokladem váhy, jíž prorok Jesaja v říši judské požíval. Prvý hodnostář králův, oplývající bohatstvím i mocí, vzdělá si nákladný hrob nedaleko královského paláce a nikdo netroufá si pokárati nepřístojnost z obavy před mstou jeho. Jediný prorok Jesaja pozdvihl hlasu svého a věstí brzký pád hrdému povýšenci. A slova prorokova neminula se úkolem svým. Neznáme příčiny, které přiměly krále Hizkiu k rozhodnutí, aby Šebnu obětoval, jest však jisto, že ještě před r. 701 př. Kr. byl Šebna s výše své svržen a jeho úřad v paláci Eljakimu, synu Chilkiovu, oddán. Šebnovi bylo přestati na úřadě písaře královského.

Již však z dáli zavzníval hukot blížící se bouře, která otřásti měla i Judou v nejhlubších základech. Král Sanherib nemohl strpěti horlivého smlouvání se knížat syrských s Egyptem, ježto jím byly všechny dosavádní úspěchy assyrské v Syrii vážně ohroženy. Nebylť již Egypt rozdělen ve veliký počet státečků nesvorných a malomocných, které poslední síly mařily bezúčelným bojem mezisobným, nýbrž výbojní králové aethiopského původu, zmocnivše se panství nad největší částí nílského údolí, snažili se spojiti národní síly v jediný šik, k výbojům i kromě mezí egyptských spůsobilý. V prvé pak řadě byla to bohatá Syrie, jejíž držení zjednávalo slavným faraonům XVIII a XIX dynastie postavení velmocenské ve všech zemích tehdy známého světa.

R. 702 př. Kr., právě v době, když assyrské panství v Babyloně bylo povážlivou měrou ohroženo, počal protiassyrský spolek v Syrii zjevné nepřátelství. Hizkia byl duší tohoto spolku, ale ze snadno vysvětlitelné opatrnosti nestavěl se zjevně v čelo, chtěje hlavní útok Assyrův v jiné strany obrátiti. Těžko v jeho jednání nepoznati účinek Jesajových slov. Proto v popředí povzbuzována města foinická a pélištská. Ale chytří kupci foiničtí neměli veliké důvěry v moc a vytrvalost spojenců, proto města pobřežní, nechráněná polohou a po zemi přístupná, jako Sidon a Ušu, proti Tyru položené, zdráhala se ku spolku protiassyrskému přistoupiti. Naproti tomu Luli neb Elulaios, král tyrský, domníval se, že pomocí egyptskou nabude bývalé samostatnosti a obnoví svrchovanost svou nad městy kyprskými, i přistoupil zřejmě na stranu nepřátel assyrských a učinil útok na pobřežní své krajany, chtěje je mocí k boji s Assyry donutiti. Tu Sanherib, zjednav v Babyloně jakýs takýs pořádek, podnikl r. 701 př. Kr. velikou výpravu na západ. Rychle vpadl do Foinikie, zmocnil se veškera území od Sidona po Akku, kteréž ještě Tyru na pobřeží zbývalo, donutil Elulaia k útěku na ostrov Kypros a jmenoval poplatným králem sidonským Ittobaala II, načež i ostrovský Tyros úmluvou se poddal; toliko nepoddajná část obyvatelstva do zajetí odvlečena.

Teprve teď, když moc Tyra byla podlomena, vypravili se do boje panovníci jiho-syrští, očekávajíce příchod vojska egyptského. Toliko král města Ekrona Padi zdráhal se čeliti Assyrům, ale přední obyvatelé města zajali jej, spoutali a Hizkiovi vydali, kterýž assyrského chráněnce do žaláře vsadil. Sanherib tudíž, uspořádav poměry foinické a přijav dary i od některých panovníků, kteří dosud za stoupence Egypta byli pokládáni, s vojskem svým vytrhl do jižní Syrie.

Bylo patrno, že král assyrský obmýšlí hlavní útok na Jerusalem, jsoucí hlavním ohniskem vzpour, byť se Hizkia skrýval sebe více za sousedy. Podali-li Sanheribovi dary panovníci ammonský a moabský, bylo patrno, že doufali v rozšíření svého území se škodou říše judské, čehož nepochybně již měli Sanheribovu přípověď. Bylo tudíž nadíti se, že podnikne Sanherib útok svůj na říši judskou z kolika stran, nedbaje Hizkiova neurčitého se chování. Hizkia v této tísni spoléhal na pomoc egyptskou, ale tu potkal se s odporem proroka Jesaje, jenž ku slibům egyptským naplněn byl nedůvěrou krajní. Když poslové Hizkiovi odebrali se do Egypta žádat o rychlou pomoc, tu vyvstal Jesaja a mohutnými řečmi bičoval jednání královo. Dle jeho úsudku jednal Hizkia, o pomoc Egyptskou prosící, proti vůli Jahvově a proto spolek ten nebude Judě s prospěchem, nýbrž s potupou a pokořením, neboť z Egypta mnoho slibujícího a málo plnícího není lze se nadíti podpory. Ve chvíli rozhodné zklame pomoc egyptská, Judu pak očekávají těžké porážky i ztráty, jimiž žádoucí smíření s Jahvem bude toliko oddáleno. „Běda, vy dítky nezdárné," volá prorok ve spravedlivém hněvu svém, „dí Jahve, kteříž ukládáte radu, ale ne ze mne, a osnujete tkaninu, ale ne z ducha mého, abyste hřích k hříchu přidávali, kteříž chodíte a sstupujete do Egypta a neotazujete se úst mých, nadějíce se pomoci do síly faraonovy a majíce doufání do stínu Egypta. I bude vám síla faraonova k hanbě a doufání do stínu egyptského ku pohanění. Byliť ovšem v Zoanu (= Tanis) knížata tvá a poslové tvoji až do Chanes (= Herakleopolis magna) přišli, než všichni zahanbeni jsou u lidu, kterýž jim prospěti nemůže, aniž bude ku pomoci ani k jakému užitku, ale k hanbě a útržku. Toť břímě hovad, která k poledni táhnou, do země zarmoucení a úzkosti, z níž jsou lvice a lev, ještěrka i králík létající. Nesou na plecech hovad zboží svá a na hřbetě velbloudů poklady své k lidu, kterýž jim nebude moci prospěti. Nebo Egypt nadarmo a marně pomáhati bude, protož volám nad tím: Pýchať toliko jest, upokoj se! Nyní tedy vejda, napiš mu na desce a v knize bedlivě to vyryj a buděť to v den nejposlednější až na věky na svědectví, nebo lid k hněvu popouzející jest a synové lživí, synové nechtějící slyšeti zákon Jahvův, kteříž říkají věštcům: „Nechte těch vidění, a prorokům: Neprorokujte nám, což pravého jest. Mluvte, co se nám líbí, prorokujte bludy . . . Protož toto dí svatý israelský: Že jste zavrhli slovo to a doufáte v utiskování a v rozbroj a spoléháte na to, proto bude vám nepravost tato jako rozsedlina padající a jako vydutí na zdi vysoké, neboť v náhle, aniž se nadějí, přijde zkáza její i roztříští se, jako roztříštěna bývá nádoba hrnčířská rázem náramným a nenalezne se ze zlomků jejích střepiny, v níž by se nesl ohníček s ohniště anebo se maličko nabralo vody z jámy".

Než vůči blízkému již nebezpečí assyrskému nedošla výstražná slova tato porozumění. Chtěje míti v moci své proslavenou královskou cestu, do Egypta vedoucí, a spolu zmocniti se ohniska vzpoury pélištské, udeřil Sanherib nejprve na Askalon, kdež byl maličko před tím Sedekiou, horlivým účastníkem spolku protiassyrského, svržen assyrský chráněnec, král Rukibti, Tiglatem Pilesarem III ustanovený. Cestou dolehl a vzal Sanherib askalonská města, Bét Dagon, Ioppé, Bné Barak a Azuru, po-

sléze pak opanoval i Askalon. Sedekia nepochybně prchl, neboť Sanherib nikde nevypovídá, že by byl upadl přední strůjce vzpoury v ruce jeho, načež vládcem v Askaloně ustanoven Šarludari, syn Rukibtův.

Na královské cestě zbýval v rukou nepřátelských ještě Ekron, proti němuž obrátil se Sanherib po pádu Askalona se vším vojskem. Tu však zdálo se, že prozíravost Hizkiova triumfuje nad pessimismem Jesaiovým. Došlať neočekávaně zpráva o příchodu vojska „králův egyptských", t. j. drobných knížat, vládnoucích v jednotlivých městech dolnoegyptských pod skutečnou anebo dle poměrů toliko jmennou svrchovaností faraonovou; s Egypťany spojili se i lukostřelci, jízda a vozné sbory kteréhosi krále západoarabského, načež veškera tato branná moc spěchala na pomoc Hizkiovi a spojeným s ním knížatům jihopalaestinským. U města Elteke blíže Ekrona, v území někdejšího israelského kmene Dan, střetli se Egypťané a Arabové s assyrským vojskem bitvou krvavou, v níž válečné štěstí sklonilo se ku praporům assyrským. Slyšmež Sanheriba, kterak sám zprávu podává o skvělém vítězství svém: „Před městem Altaku stál šik jejich proti mně; oni pozdvihli zbraní svých. V důvěře v Ašura, pána mého, bojoval jsem s nimi a způsobil jsem jim porážku; náčelníka vozův a syna jednoho z králův egyptských, jakož i náčelníka vozů krále Míluchchi (= arabského) zajal jsem vlastní rukou uprostřed seči." Hned po bitvě vzdala se vítěznému velkokráli města Elteke a Timnat, načež se Sanherib obrátil proti těžce provinilému Ekronu a zmocnil se města útokem. Těžce dolehla pokutující ruka Sanheribova na měšťanstvo ekronské a projevila spolu, čeho nadíti se jest Hizkiovi i měšťanstvu jerusalemskému, upadne-li i stolice judská do rukou assyrských. Přední obyvatelé ekronští, kteří byli krále Padi svrhli a Hizkiovi vydali, byli odpraveni a mrtvoly jejich na tyčích kolem města rozvěšeny; ostatní provinilci vytrženi z rodné půdy, od oltářů bohův a od hrobův otcův, aby v daleké Assyrii jako zajatci pojídali trpký chléb vyhnanství. Toliko těm, kdož neúčastnili se odboje, dostalo se milosti rozzuřeného vítěze.

Naděje Hizkiovy byly šeredně zklamány, a král i věrní jeho musili každé chvíle očekávati, že Sanherib obrátí se se vší silou proti Jerusalemu jakožto hlavě všeho odporu. A tak se i stalo. Z Ekrona kategoricky vyzván Hizkia, aby se bez výminky podrobil a krále ekronského z vazby propustil. Než Hizkia ještě ani tehdy nezalekl se, stále na egyptskou pomoc spoléhaje a s podivením věru, že i Jesaja v této chvíli pojal značnou důvěru v egyptské přispění. I prorok očekával příchod vyprostného vojska z Egypta, ale netušil jemu vítězství. Hizkia tudíž odmítl požadavek assyrský, načež ihned Assyrové zemi zaplavili a děsně ji zpustošili. 46 pevných míst a převeliký počet sídel otevřených vzato, 200.150 lidí zajato a téměř veškera stáda lidu judského ukořistěna. Než zajatci nebyli vlečeni do Assyrie, jakož dotud bylo obyčejem, nýbrž posíláni do pevného Jerusalema, aby bylo hlavní město přeplněno a k delší obraně nezpůsobilým učiněno. Vojska judská, pokusila-li se o odpor, snadno poražena a zbita, vůdcové pak zjímáni. Pomoc egyptská rovněž nepřicházela, naopak donášeny zprávy do Jerusalema, že stahují se Assyrové se všech stran. Tu konečně Hizkia uznal nebezpečenství hrozící a není nesnadno dovtipovati se, kdo otevřel oči jemu. Zajisté Jesaja,

který od počátku varoval před bojem nerovným a v Assyrech toliko nástroj rozhněvaného Jahve spatřoval. Nemaje odnikud pomoci a vida zkázu země své, jal se Hizkia pokorně prositi o mír. Poselství královo vypraveno do Lakíše, kdež právě meškal Sanherib, načež ujednán mír za velmi těžkých, ba přímo krutých podmínek. Nevelikému, hrozně vypleněnému a vylidněnému státu judskému uložen převeliký poplatek 300 talentů stříbra a 30 talentů zlata; Padi byl na svobodu propuštěn a v panství nad Ekronem znovu uveden. Jen s největším namáháním sebral Hizkia uložený poplatek; když nepostačovaly již ani poklady chrámové, po staletí ukládané a střádané, kázal král roztaviti i bronzové veřeje i plechový kryt chrámu.

Než těžkými těmito obětmi vykoupeno bylo toliko hlavní město, nebo Sanherib proti připovědi své ponechával v zemi posádky a dovoloval jim bezuzdné loupežení i pustošení. Tu překypěla míra trpělivosti i v Jesajovi, který dotud v králi assyrském spatřoval pouhý pokutující nástroj Jahvův, hrozný a nebezpečný, dokud Jahvův hněv trval. Sanherib však dle názoru prorokova překročil hranici původního poslání svého, ježto mrskal těžkými ranami lid s Jahvem již smířený. Tato zpupnost nemohla zůstati neztrestána a z pocitů takových vynořila se obdivuhodná slova prorokova, znějící jako věštba z účinku a přece dlouho pronesená před katastrofou, jíž později Sanherib byl zachvácen. „Běda ale tobě, kterýž loupíš," volá prorok ku zpupnému assyrskému vítězi, „zda-liž i ty sám nebudeš obloupen? A kterýž zhrzíš, zdali i ty sám nebudeš zhrzen? Až dokonáš loupení, obloupen budeš; když ustana, přestaneš tupiti, potupen budeš. Jahve, smiluj se nad námi, neboť tebe očekáváme. Buď ramenem naším v čas a spásou naší v době soužení. Dej, ať prchají lidé před vřavou velikou, a aby barbarové se rozprchli, až ty se povýšíš. I budou sebrány loupeže vaše, jako sbírány bývají kobylky, a jako zetrou brouky, když jimi naplňují jámy. Velebný jest Jahve, jenž na výsosti přebývá; Sion naplňuje soudem a spravedlností. A bude víra za časů tvých, bohactví spásy, moudrost a umění, bázeň Jahve bude tobě pokladem. Aj, strážní volají v ně, poslové míru hořce pláčí: Zpustly cesty, není chodce na cestě, zničena jest smlouva, povrátil jest města a za nic považuje lid. Kvílí a zemdlela země, zahanben jest Libanon a usvadlý a Sáron obrácen v poušť, pust i Bášan i Karmel." Úkol, jejž Jahve Assyrii byl uložil, byl dle názorů Jesajových naplněn a nyní každá assyrská násilnost vyzývala Jahve k přísnému pokutování.

Příčina věrolomnosti Sanheribovy není v současných zprávách zřejmě označena, než lze ji vyšetřiti z některých údajů králových. Domníval se vítězstvím zpitý Sanherib, že teď, odňav Hizkiovi všechny prostředky, snadno opanuje i sám pevný Jerusalem. Jal se tudíž bezohledně značná území od království Judského odtrhovati a podílel jimi krále pélištských měst Askalona, Gazy i Ekrona, chtěje si takto proti Egyptu zjednati spolehlivých, královskou cestu ovládajících spojenců, kteří nad to přijavše z rukou jeho částky území judského, stali se tím i stálými krále judského protivníky.

Teprve teď kázal Sanherib činiti přípravy k obléhání Jerusalema. Z tábora u Lakíše vypraveni vysocí hodnostáři královští, tartan, rabšak

a královský komoří s velikým vojskem k Jerusalemu, kteříž stanuvše u hořejšího rybníka, vyzývali krále Hizkiu k rozmluvě. Král judský obával se nástrah i vypravil na místě svém Eljakima, správce dvora královského, nástupce hrdopyšného Šebny, s ním pak téhož Šebnu, jsoucího nyní pouhým královským písařem, a Joaha kancléře, jimž dostalo se z úst rabšakových vyzvání israelským jazykem a hlasitě učiněného, aby nespoléhajíce ani na Egypt ani na pomoc boha svého, bez výminky město vydali. Slova rabšakova, daleko slyšaná, způsobila zděšení mezi lidem na hradbách shromážděným, pročež prosili královští poslové zástupce Sanheribova, aby k nim promlouval aramsky. Než rabšak pozoruje mocný dojem slov svých, obrátil se ku přítomnému lidu a vyzýval jej, aby zřekl se poslušenství Hizkiova, přisliboval pak jménem krále assyrského, že převede všechny do země bohactvím zemi judskou všestranně převyšující. Z lidu sice neodpovídal nikdo, ježto byl Hizkia přísně veškero smlouvání zakázal, potají ale mnozí zajisté uvažovali o assyrských připovědech a lákavých slibech. Smýšlení lidu krále tajno nezůstalo, který tudíž obávaje se zmalátnělosti v lidu, vyhledal skrze přední dvořany své proroka Jesaju a jeho žádal, aby lidu v beznadějnost již upadajícímu znova srdce dodal.

Byl to okamžik v Jesajově životě nejvýznamnější. Oč po léta horlil, k čemu vyzýval neúnavně krále, velmože i lid, to došlo nyní uznání se stolce královského. Týž Hizkia, který dříve varovná slova vlastenecky nadšeného proroka bral na lehkou toliko váhu, nyní dožadoval se pomoci se strany jeho. Eliakim, správce dvoru královského, a týž Šebna, jehož pád Jesaja dříve přivodil, oblečeni jsouce rouchy žíněnými, spolu s přednějšími z kněží z uložení Hizkiova přišli k Jesajovi a pravili k němu jménem královým: „Toto praví Hizkia: Den soužení a kárání i rouhání jest den tento, nebo přišly dítky až ku porodu a není síly ku porodu. Kéž některak uslyší Jahve, bůh tvůj, slova rabšakova, jehož poslal král assyrský, aby se rouhal bohu živému a haněl řečmi, kteréž slyšel Jahve, bůh tvůj; protož pozdvihni modlitby za zbývající, kteří se tu nalézají.“

V okamžení Jesaja odložil spravedlivý hněv a maje na mysli toliko budoucnost a blaho svého milovaného národa, promlouval k poslům i k zástupům slovy plamennými: „Toto povíte pánu svému,“ zvolal, „Toto praví Jahve: Neboj se slov, kteráž jsi slyšel, jimiž se mně rouhali služebníci krále assyrského. Aj já mu dám ducha a uslyší zprávu a navrátí se do země své a způsobím, že padne mečem v zemi své.“

Skutečně právě tehdy vypravili Egypťané nové vojsko do jižní Palestiny. Když poslové assyrští vraceli se ode zdí Jerusalemských se zápornou odpovědí Hizkiovou do tábora královského, nebylo již Sanheriba v Lakiši, nýbrž v Libně, blíže Jerusalema položené, kdež očekával král příchod vojska egyptského. Postavení Sanheribovo bylo dosti obtížné, ježto s jádrem vojska čeliti musil vší branné moci egyptské, značného pak oddílu bylo potřebí k obléhání Jerusalema; nad to zpuštěn a vybrán byl kraj v šíř i dál. Proto přestal Sanherib na prostém obklíčení Jerusalema, přívoz potravy zameziti majícího, řádné pak obležení mělo nastati teprve tehdy, až by Egypťané byli poraženi a zapuzeni.

Než přípravy tyto nepotkaly se s úspěchem, čehož nejlepším důkazem jest naprosté mlčení hovorných jinak zpráv assyrských. Toliko lze souditi z průběhu událostí, že nenadálá událost váhy veliké přiměla Sanheriba ku chvatnému odchodu ze Syrie. Událostí tou byly patrně neočekávané zprávy z Babylona, kdež proti assyrské svrchovanosti vzniklo právě tehdy povstání. Jerusalem byl zachráněn, ale země judská hrozně zpustošena. Nejtrpčí zkušenosti nabyl za války této Hizkia, týž Hizkia, který dříve hrdě k odporu se strojil, ale své síly přecenil. I tu vyplnila se prozíravá slova Jesajova. Mezi vojíny Hizkiovými, zvláště mezi najatými Araby, objevovaly se vážné příznaky nekázně, egyptská pak pomoc osvědčila se býti naprosto nespolehlivou, selhávajíc ve chvíli rozhodné. I přisvědčil Hizkia radám Jesajovým, vypravil o své újmě poselství k Sanheribovi do Ninive s dary bohatými a ujednal se Sanheribem mír, zavázav se patrně dřívějším poplatkem. Některé kralovské dcery judské přijaty tehdy i do haremu Sanheribova.

Tak zjednán Judě těžce vykoupený mír, ale nutně potřebný k vnitřnímu soustředění mravních sil národa. Myšlenka velikých proroků, nejvýmluvněji Jesajou hlásaná, byla nejlepší zárukou národní budoucnosti israelské. Nestačila sice k uhájení politické samostatnosti malé říše judské uprostřed soupeřících mezi sebou asijských i afrických velestátův, ale zjednala pevnou půdu náboženské idei, již nezničila žádná pohroma. Tato duševní říše israelská přetrvala dotud i nejmocnější útvary státní a jest pramenem, z něhož obrozené židovstvo naší doby sbírá síly k obdivuhodnému pokroku svému.

Avšak mír tento nebyl trvalý. Kusé historické zvěsti nás došlé nedovolují nám blíže přihlédnouti k příčinám, které vedly podruhé Sanheribova vojska na západ, do Syrie a Arabie. My víme toliko, že dálo se tak za panování aethiopského faraona v Egyptě Tirhaky a nedlouho před smrtí Sanheribovou. Tehdy obklíčen Jerusalem podruhé a sice sám Sanherib položil se před městem s velikým vojskem, snaže se přivésti k pádu pevnou stolici judskou. Stárnoucí již Hizkia i přední mužové judští vzdávali se naděje do spásy města i říše, avšak prorok Jesaja skalopevnou měl důvěru, že se škodou svou odtáhne král assyrský. Úchvatna jsou slova, jimiž prorok, pevnou nadějí ve šťastnou budoucnost svého národa nadšený, apostrofuje krále Sanheriba: „Pohrdá tebou a posmívá se tobě panna, dcera sionská, pokyvuje hlavou za tebou dcera jerusalemská! Kohož jsi zhaněl a komu jsi se rouhal? A proti komu jsi povýšil hlasu a pozdvihl vzhůru očí svých? Proti svatému israelskému! Skrze služebníky své zhaněl jsi pána a řekl jsi: Ve množství vozů svých já jsem vytáhl na vysoké hory, na vrcholy libánské; i podsekám vysoké cedry jeho a výborné jedle jeho a vejdu na nejvyšší témě jeho, do jeho lesa Karmela. Já jsem vykopal a pil vodu a vysušil jsem šlépějí nohy své všecky potoky zákopů. Zda-liž jsi neslyšel, co jsem ode dávna učinil k tomu? Ode dnů dávných já jsem to připravil. A nyní dovedl jsem toho a stalo se na vyvrácení hradů bojujících a měst hrazených. Obyvatelé jejich bezrucí třásli se a zahanbeni jsou; učiněni jsou jako seno polní a tráva pastviny a bylina na střechách, kteráž vadne, než doroste. Obydlí tvé i vycházení tvé a vcházení tvé znám i vzteklost tvou proti mně. Když jsi zuřil proti

mně, pýcha tvá vstoupila v uši mé; protož dám kroužek v chřípě tvé a uzdu ve rty tvé a odvedu tě zase tou cestou, kterouž jsi přišel. Tobě pak — slova k Hizkiovi pronesená — toto bude znamením. Jez tohoto roku, co se samo zrodí, a druhého roku ovoce požívej; třetího pak roku sijte a žněte a štěpujte vinice a jezte ovoce z nich. A pustí to, co zachováno bude z domu Judova, a co zůstane, kořen dolů a vydá užitek vzhůru, nebo z Jerusalema vyjdou zbylí a spasení s hory Siona. Horlivost Jahve Sebaot učiní to. A protož toto praví Jahve o králi assyrském: Nevejdeť do města tohoto a nevstřelí tam střely, aniž se ho zmocní pavéza, a neobžene je náspem. Cestou, kterouž přitáhl, touž se zase navrátí, a do města tohoto nevejde, praví Jahve. I ochráním města tohoto, abych je zachoval pro sebe a pro Davida, služebníka svého."

Skalopevná důvěra prorokova osvědčila se, neboť vojsko assyrské zmařeno náhlou katastrofou, o níž zachovala se živá paměť i v sousedním Egyptě. Poslání israelské vyšperkovalo ovšem později událost samu ve světle nadpřirozeném, vypravujíc, že téže noci, když se Hizkia modlil k Jahvovi v chrámu jerusalemském za osvobození těžce zkoušeného města, bil anděl Jahvův Assyry v táboře před městem i zhynulo prý 185.000 lidí. Jesaja uchoval paměť události skutečné. Vzniklť náhlý mor v táboře assyrském ještě před obležením Jerusalema, ale v zemi zpustošené a mrtvolami přeplněné nebyl mor událostí neobyčejnou. Tehdy však nabyl mor rozměrů neobyčejných a zahostil se tvrdošíjně v assyrském táboře. Účinky jeho byly náhlé a velmi hrozné, neboť assyrské vojsko bylo tou měrou oslabeno, že neodvážil se již Sanherib boje s blížícím se vojskem nového krále egyptského Tirhaky, nýbrž na rychlo se zbytkem vojska do Assyrie ustoupil. Israelité vidouce v náhlé zkáze assyrského vojska vyplnění slov Jesajových, připisovali ovšem zkázu tu působení vyššímu a v morové hlíze, všestranně se šířící a lid po tisících zchvacující, spatřovali anděla Jahvova. Také Egypťané připisovali později náhlý odchod Sanheribových Assyrů, již na pomezí téměř země tábořivších, zázračnému zasažení bohův a bájili o velikém počtu myší, bohem Ptahem seslaných, které přes noc všem Assyrům tětivy a řemení přehryzly.

Jerusalem byl zachráněn a s ním i říše judská. Sanherib nenalezl již vhodné chvíle k obnově svých záměrů, neboť byl r. 681 př. Kr. vlastním synem úkladně zavražděn. A hlavní zásluhu šťastného konce hrozící této události měl veliký prorok, který jsa sám naplněn skalopevnou důvěrou ve šťastnou budoucnost, povznášel mysl lidu právě tehdy, když nejvíce klesala. I král i lid pohlíželi k němu jako k osvoboditeli svému a nikdež není řečeno, že by byl Hizkia v posledních letech svého života jednal proti radám velikého vlastence.

Než služba, již Jesaja národu svému prokázal za bojů se Sanheribem, byla služba jeho dle všeho zdání poslední. Veškera paměť umlká o proroku od té chvíle, i jest pravděpodobno, že zemřel buď před koncem Hizkiovým anebo záhy po jeho úmrtí. Později tvrdilo se, že dožil se Jesaja ještě prvých dob krále Menaše, a rabínské podání zachovalo pověst, že byl, horle do činů Menašových, které příliš hověly polytheismu assyrskému, po rozkaze královĕ pilou za živa přeříznut.

—

Jesaja tudíž zaplatil přírodě dluh povinný spůsobem již neznámým, ale duch jeho žije stále, žije ve sbírce jeho řečí, kteráž jest nejpřednější památkou jazyka hebrejského a spolu studnicí poučení všem vzdělaným národům. Civilisace moderní ctí v Jesajovi jednoho z prvých zákopníků svých, neboť celým svým životem a všemi silami razil on cestu idei, odloučené od hmotné přítěže, ctí však v něm i vzor pravého vlastence, lidu svému radícího bezelstně a upřímně i tehdy, když v jiné směry lidu ukazovala cestu okamžitá nálada.

Z nové poesie chorvatské.

Překládá Josef Paulík.

M. Sabić.

Pax.

Ve tišině hvězdné noci krásné
usnuly, hle, doliny a hory,
s temné klenby jako oči jasné,
zlaté hvězdy skvějí se za bory.

Měsíc na hřbitově svit rozlívá,
na kameny bílé, zvadlou travku,
větřík lehce šumí, tiše zpívá
drobné listí mrtvým kolébavku.

Blaze vám je, šťastné duše, v míru,
hrobové jste zvykli ve tišině,
světa hluk vás v rozháraném víru
nevyruší v temném hrobu klíně.

Dávno jste se do těch dálných tajů,
které lidskou napínají duši,
zahleděli, jak do lepších krajů,
člověka kde bída již nekruší.

Vaše hroby, z nichž nám záře plane,
nejsou pohříženy v temno černé,
z nich nám vaše tělo jednou vstane,
povstanou i duše vaše věrné.

Nádherné jsou vaše hroby chladné,
lampy skvělé, z nichž k nám světlo splývá,
velké cárstvo, v němžto mír jen vládne,
o němž blouznivá jen duše snívá.

Větříkem, jenž tváře nám ovívá
jako dech, co nad zemí se chvěje,
z vašich hrobů hlas nám milý zpívá,
vaše duše k našim srdcím spěje.

Nebeskou když na oblohu zírám,
na okna jak třpytivého jasu,
duši bájné taje otevírám,
pluje mořem bez hnutí a hlasu.

K vám směřuji, mrtví bratři moji,
bez bázně, že tma mne cestou stihne,
přes prah bílý, cypřišovou chvojí,
ve chrám míru noha moje tíhne.

Zřím tam zásvit slunce v baldachýnu,
pochodeň, hle, anděl v ruce třímá,
národ vyšší nesmrtelných stínů
sen posvátný u věčnosti dřímá.

M. Sabić narodil se roku 1860 ve Starogradu na ostrově Hvaru, který se proslavil v historii staré chorvatské literatury jako kolébka dvojice věhlasných básníků své doby, Petra Hehtorovića, autora básnického díla „Ribanje i ribarsko prigovaranje“ i různých bogomilných dramat, napsaných ve formě středověkých mysterií, dále pak Hanibala Lucića, jemného lyrika, tvůrce „Pjesnih ljuveni“ a „Robinjice“, jedné z nejstarších dramat chorvatských. Sabić navštěvoval národní školu a nižší gymnasium v rodném městě, vyšší gymnasium dílem ve Spletu, dílem v Zadru; studoval veskrze jazykem vlašským, který té doby vládl ve všech školách dalmatských, jako odznak krutého bezpráví, páchaného cizinci na národním duchu chorvatském. Právnická studia absolvoval ve Vídni a v Záhřebě. Sabić věnoval se s počátku politickému a literárnímu žurnalismu, od roku 1884—1888 byl spolupracovníkem „Národního listu“ v Zadru, hlavního to chorvatského orgánu dalmatského. Roku 1888 založil v Pulji s A. Jakićem, nynějším redaktorem terstského listu „La pensée slave“, politicko-literární týdenník „Il diritto croato“ (Chorvatské právo), ve kterém byl po plná čtyři léta hlavním spolupracovníkem, bojuje za práva Chorvatů a všech jižních Slovanů. Roku 1893 vzdal se žurnalismu a věnoval se povolání svému právnickému, pokračuje vedle toho i na poli literárním. Nyní jest veřejným notářem v Budvě v Dalmacii. — Literární práce Sabićovy, většinou básně a kritické rozbory, roztroušeny jsou po hlavních listech chorvatských. Básně jeho odlišují se jemným odstínem čisté lyriky. Kritické jeho rozbory obírají se knihami domácími, ale i cizími, hlavně románskými. Sabić přeložil mnohé básně na jazyk vlašský a to z různých literatur slovanských, mezi jinými i z básníků českých, Čelakovského, Nerudy a Vrchlického.

Dinko Sirovica.

Bouře.

Mocná, hrůzná, rozvášněná bouře
vztekle řádí, jak by z výhně vřela,
v popel zvrací vše v oblaku kouře,
jako zničující blesku střela.

Hromový to výkřik nevolníků,
pláč a nářek, vztek a kletba děsná,
těžké vzdechy, zloba nešťastníků,
jež poroba hnětla krutá, běsná.

To je výkřik z milionů hrudí:
„Volnosť dejte, ctěte právo naše,
vždyť i my jsme živi, třeba chudí,
nechcem brát vám nikdy právo vaše!“

Bouře řádí, ale ustat nechce,
neslyší ji tvrdé, pusté duše,
tvrdé srdce vymlouvá se lehce,
na sirotu směje se jen suše.

Hrdosť však se v ubožácích vzňala,
praskla pouta, srdce ohněm šlehlo,
u prahu tam, bídu zanechala,
se všech stran se lidstvo k boji sběhlo.

A ryk boje stonásobnou bouří
třese horou, stále ještě vzrůstá,
seje běsy v smrtonosném kouři,
všude zeje ponurá tma pustá.

Za ní, hle, tam prapor barev skvělých
k úžasu všech slavnostně se zdvihne,
radost vzplane ve hlavách již stmělých,
svoboda se v srdcích davů mihne.

Úžas roste! — Lidskosť ve vás vstala?
Proč ku smíru nabízíte ruku?
Vždyť ta ruka nás jen bičovala
a hrozila ve vřavě i hluku.“

„Odejděte! — s nedůstojným dolů!“
bouře opět se všech stran zahřměla.
„Dost už snášeli jsme od vás bolu,
kdy nás hnětla vaše ruka smělá.“

„Už je pozdě!“ ... právě hrom zasupěl,
otvor našla rozžhavená láva,
dost již otrok v nevolnictví úpěl,
teď chce pomstít také svoje práva! —

„Nechtěli jste uznat právo slova,
nechtěli jste slyšet nářky naše,
nyní, kdy nám vzešla zora nová,
přichází k nám smilování vaše!“

„Netřeba nám, — s nedůstojným dolů!“
hřímá bouře stále stejně všude,
„chcem si zřídit nový svět pospolu,
svobodná až naše hrouda bude!“

* * *

Doba letí — zčistilo se nebe,
země září ve svobody lesku,
rob už dosáh všeho kolem sebe,
násilník pad — za bouře a blesku.

Kají se i věky, které roba
nepravdou tak dlouho sužovaly,
on už povstal, minula už zloba,
bílé dny už pro něj také vstaly.

Mír, tišina — na něho se směje,
vlastní teď si zemi v potu oře,
boží slunce ve vzduchu se chvěje,
nadešloť mu přece spásy zoře.

Sirovica Dinko narodil se v Šibeniku roku 1872, kdež vychodil obecnou i měšťanskou školu. Později, zamýšleje se státi lékařem, učil se soukromě latině a němčině. Roku 1890 ukončil s vyznamenáním studia učitelská. Učiteloval v Rogoznici, Zloselu a Prološču; nyní jest řídícím učitelem v Opuzenu u Metkoviće v Dalmácii.

Sirovica počal básniti již ve svém šestnáctém roku. V „Narodnim Listu“ otiskl celý překlad Heineova „Lyrisches Intermezzo“ pod pseudonymem Marijaš Antulić, dále „Ljubavne misli“ od V. Montia. Roku 1896 vydal sbírku svých písní „S Dalmatinskich žala“ (Terst). Od té doby píše bez ustání zdařilé verše do „Nady“, „Vience“, „Prosvjety“; také v zaniklém „Novém Vieku“ jest mnoho dobrých básní z péra Sirovicova. Roku 1897, jsa bez místa, založil s pobratimem Katalinić-Jeretovem v Zadru belletristický list „Lovor“, který však za nedlouho přestal vycházeti. Sirovica pracuje i v prose. Znamenité jsou jeho rozpravy rázu paedagogického, jakož i literární rozbory kritické. Sirovica přeložil též mnoho veršovaných prací vlašských hlavně od A. Negry. Připravuje do tisku sbírku nových veršů, sonetový cyklus pod názvem „Milim pokojnicima“. Kritika chorvatská řadí Sirovicu k nejlepším básníkům mladé generace. Jeho básně vyznamenávají se přirozeností, mocným citem a fantasií. Z každé tryská hluboká mysl při hladké formě a zvučnosti rýmu. Básně jeho z posledních let vykazují ustavičný pokrok.

Rikard Katalinić-Jeretov.

Chorvatským plavcům.

V úžasné bouři, ve řvoucích vlnách,
ve vichru běsném, synové zdraví!
Moje vás píseň v nadšení jarém
vítá a slaví.

Splétá vám věnce, krášlí vám čelo
perlami, které v záři se zlaté
ve vlnách svítí, ve vašem světě,
bodří Chorvaté!

Drobným těm dětem, vískám těm klidným,
ve stínů laurů jež se tam tratí
za horkou skalou, řekli jste „s Bohem“ —
zůstaňte, zlatí!

Mnohý z vás, drazí, nikdy už, nikdy
nespatří v žití rodnou tu vísku,
moře mu vznese v hlubinách temných
náhrobek z písku.

Moře svým hrobem bezmezným, pustým,
všude nám kývá, z hlubin a mysů;
nejvíce zašlo junáckých hochů
v pokraji Visu.

Tam, hle, jste mřeli, synové Slávy
ve květu žití, v krvavém boji.
Kéž byste mohli spasiti nyní
Hrvatsku svoji!

Mořem se plavte, ve zdaru, štěstí,
sokoli smělí, ve bouři sledu,
rozviňte na něm hrdý a mocný
prapor svých dědů!

—

Excelsior.

Na vzedmutých vlnách v bouři moře,
třeba, že se ze mne pot jen řine,
vysoko tu stojím se svým člunem,
a můj člun se dále směle šine.

S jasným čelem, s povznesenou hlavou,
nad vší slotou hvězdy vidím zlaté,
k nim upírám toužebné své zraky,
třeba vlny zmítaly mnou klaté.

Ať jsou bouřné vlny toho světa,
před poctivou duší zloba hyne,
k cíli mému, k ideálu metě
jedna z vln mne přece jen pošine.

Bijte vlny o loďku mou vratkou,
udeřte mnou třeba v tvrdé skály,
cíl svůj stihnu, drže prapor pevně,
tam, kde zřím svou věčnou hvězdu v dáli.

—

Na moji jsi věčnou věrnost přísahala . . .

Na moji jsi věčnou věrnost přísahala —
šuměly kol vlny, větřík smál se s výše
blankytného nebe. — Luzný minul ševel,
na hladině siné vše jest opět tiše.

Jinému jsi zatím padla do náručí. —
Pochopilť jsem úsměv větříku nahoře:
věděl, přísahy tvé, tvoje láska věrná,
že jsou stejně stálé jako vlny moře.

Rikard Katalinić-Jeretov narodil se ve Volosce v Istrii, městečku poblíže chorvatské Nizzy, Opatie, dne 8. ledna 1869. Elementární školy navštěvoval v rodném místě, po smrti své matky studoval gymnasium v Kostajnici, obchodní akademii pak ve Rjece. Otec jeho byl námořním kapitánem a byl smýšlením Vlach. Rikard věnoval se s plným úsilím obchodu, který udusil ve své prose mnohou píseň v srdci básníkově. První práce Katalinićovy vyšly roku 1884, když mu bylo 15 roků; otiskl je v listě „Naša Sloga". Katalinić vydal dosud tři svazky básní: „Pozdrav istarskog Hrvata", „Mrtvoj majci" a „Primorkinje". Napsal mnoho črt a krátkých novel prosou, které jsou roztroušeny v časopisech „Iskra", „Balkan", „Prosvjeta" a „Vienac". Ve spolku s Viktorem Carem Eminem napsal pod pseudonymem Jeretov-Emin více obrázků a portretů z Istrie. Katalinić-Jeretov uspěl nejlépe svými krátkými črtami a básněmi v prose; dr. Tresić-Pavičić považuje jej za nejlepšího spisovatele črt v chorvatské literatuře vedle Ivana Mažuranića. Črta jeho „Muha" byla přeložena do vlaštiny, polštiny a němčiny. Katalinić mešká od počátku roku 1898 v cizině, zprvu v Londýně a nyní v Paříži. Svého času vydával se Sirovicou list „Lovor". Přeložil do vlaštiny několik chorvatských básní a z češtiny ztlumočil několik básní Vrchlického, otisknuv je v „Iskře".

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Pokračování.)

Oba tkadlci, podivným smíchem jsouce zaraženi, na chodce poněkud nedůvěřivě pohlédli; ale ten se jim hned ozval: „Divíte se, proč jsem se zasmál? Inu, tak mi to přišlo k upřímnýmu smíchu, že všude, ale všude je slyšet žalobu na světskou nespravedlivost.“

Očekával, že se mu někdo z oslovených ozve; leč ti mlčky dále se ubírali po kamenité cestě, jakoby úsilovně dávali pozor na překážky, trakaře jejich zadržující. I dodal neznámý. „Abych řekl zpříma, je mi dost divno: lidé na nespravedlnost a břemena ustavičně naříkají, — ale aby přiložili ruce a křivdu, kterou jim svět činí, napravili, — to se jim nezdá.“ Zase se nedočkal odpovědi; Šmatlán již již ústa otevíral, ale tu k němu zeť pohlédl úzkostně i vyčítavě, jakoby chtěl říci: „Vy po cestě reptáte, tento cizí člověk vás vyslechl — aby nás tak udal . . .“ I spolkl Šmatlán přichystanou odpověď a zase před sebe se zahleděl. Leč cizí muž nedal se tak snadno odbýti; kráčel statečně podle nich, často veliký v modrém plátně zatočený balík pod ramenem si urovnávaje, a za několik minut zase se ozval: „Taky si vezete dílo domů, že?“ pravil, ukazuje na osnovu, zahraženou balíky, z nichž pásma bílé bavlny a režných nití čouhala. „A odkád pak, občané, smím-li bejt tak opovážlivej?“ Šmatlán i Zahradník zarazili se nad nezvyklým titulem, leč přes zeťovo mrkání odpověděl tentokráte Šmatlán: „Já jsem Iří Šmatlán z Javorova, pod lesem, a tule je náš zeť, Růži naší manžel, Zahradník z Tříště, z horního konce.“

„I to jsme skoro jako sousedi, od občana Zahradníka není k nám víc než čtvrt hodiny. Já jsem Hamerník, z Betléma, numero třetí.“

Zahradník ještě nedovedl se zhostiti nedůvěry. „Přecej Hamerník mladý umřel eště za svobody, může tomu bejt skorem půl roku a starý ten už je romadu let, už snad sídmý, zakopanej. Hamernička teďkomejc je v chalpě sama,“ vykládal suše, zpola k tchánovi jsa obrácen.

„Bejvala,“ odtušil průvodce skoro podrážděně. „Když bratr Bobeš umřel, matka mocí mermo chtěla, abych šel domů, chalupa že bude moje, škoda ji prodávat nebo najímat a dělat že si můžu taky podle libosti. Šel jsem, abych pravdu řek', dost nerad, jsem v Brně skorem od šestnácti let, dělal jsem tam v nejpřednějších fabrikách, plat mi šel hezkej, — a v Brně je docela jinačí svět než na naší samotě, — tam člověk pozná, o čem u nás jaktěživ neslyšel ... Voteviou se mu mozek a voči ... Ale když matka ustavičně lamentila, že je jako kůl v plotě, přijel jsem. Taky jsem hned práci v Poličce dostal — a dobrou — umím dělat docela jinačí dílo, než zdejší — a ještě mne faktor přemlouval, abych šel do Svitav, do Brněnce, že se můžu každou sobotu vracet — Ale to matka naše nechce — no, dokavád bude živa, udělám jí po vůli, — ale pak zase se do fabriky některý dám, u nás na Betlémě to nevydržím — —“

Muži poslouchali nenadálého druha, Šmatlán upřímněji, Zahradník mračivě. Hamerník dobře si toho povšiml a obrátil se k němu s přátelskou otázkou: „To jste jistě slyšel, že jsme byli u Hamerníků dva bratři — sestra, nejstarší šla s mužem, Navrátilem, do Ameriky, za jeho přátelstvem.“

„I, já se těch Betlémských mnoho neušímám — nemám na to kdy —“ odtušil Zahradník neobměkčen, „a taky jsem byl na vojně, to člověku se sousedstvo z paměti vytratí. Vy ste vojákem nebyl?“

„Byl jsem silně slabej; hned jak mě prohlídli, řekli „untaublich“. To víte, tkalcovina síly nepřidá, je to jedno, doma nebo ve fabrice — —“

„Ba, ba!“ přisvědčoval Šmatlán horlivě. „Prsa bolej, nohy slábnou, když pořádem ty podnůšky šlapou — prachu a pazdeří se kadlec naloká, div si plíce nevotráví!“

„A proč kalčíte, když je to takový?“ namítl Hamerník, dotknuv se Šmatlána ostrým pohledem a skoro úsměšně koutky svých úzkých rtů stáhnuv.

„Dyž ste zdejší, přecej víte, jak to chodí. Pole nás neuživí, sejeme oves, jeřici, bandory sázíme, — žito ozimní stejně sněhy vyléžej', — však víte, jak málo obilí platí! A což ti, keří nemaj' pole? Ví Hospodin, že bez kalcoviny bychme tu hladem umřeli. Ináč — — — skoro těch pár šestáků nestojí za práci — když kohouti kokrhají, už k ní sedáme a do večera si nepolevíme — —“

Hamerník prudce hodil hlavou, div mu vak s přípravou nevyklouzl pod paždí: „Však by se ta práce vyplácela, kdyby nás nevodíral kapitál! Nejdřív zbohatne z ní fabrikant, co dává přízi a osnovu, pak faktor, pak obchodník, kterej ji prodává — my, co ji děláme, nejmíň z ní máme! My dělníci jsme vyděděnci!“

Šmatlán poslouchal s rostoucím podivením; co to kapitál, nikdy neslyšel, — ale domýšlel se, že to také nějaká křivda, ve světě proti boží pravdě páchaná. A kterak to zná tenhle Hamerník vykládat, jak s tkadlci každý postrkuje! Kýval tak horlivě hlavou, až Zahradník odmítavě řekl. „Tole ináč není; každej chce bejt živ — a chdyby nám faktoři práci nedávali — přecej' bychme si nemohli přípravu kupovat a pak dílo prodávat? Oák chdyby nešlo na vodbyt? Slejchám, že ti malí řemesníci v městách, co se udělaj' pro sebe, nemaj' líp nežlivá my.“

„To se všecko dá na jiný základy postavit, nežli svět teď stojí,“ pravil Hamerník s tajemnou tváří — „a taky postaví . . .“

Mezi tím přejeli Starou Kamenec a kolem rybníka u Sádecké školy zabočili mezi pěkná Sádecká stromořadí, Černý potok vroubící. Za krátko se Zahradník zastavil, hodlaje se s trakařem svým pustiti do kopců, k Tříšti se sklánějících, kdežto tchán jeho měl stálou cestu údolím. „Pojeď s náma,“ pobízel Šmatlán, „stav se u našich, máma bude ráda i Milča; za fárou vyjedeš s Hamerníkem na Betlém a pak seš hnedkom domka — bude vám veselej’.“

„Mám už dlouho,*) odpíral zeť. „Nežlivá dojedu, potáhne šístá a ešče bych rád na zejtřek připravil si dílo — začnu hnedkom jak se rozšeří. Vzkazuju paňmámu a Milču pozdravovat, pro „Bethanii“ si kerejsi deň sběhnu, nebo ať i Milča donese, esli bude mít kdy. Buďte s Pánem Bohem.“ Zahradník potřásl Šmatlánovi rukou a trochu smekl před Hamerníkem, jenž vesele, pošinuv svůj širák, „Na zdar, občane!“ zavolal. Za statkem jedním pustil se tkadlec po drahách vzhůru a záhy oběma mužům zmizel s očí. Byl skoro rád, že Hamerníkovi unikl; znechutil se mu svým furiantstvím a smělými svými řečmi. Jak se jen pantátovi mohl zalíbiti — — to jen proto, že mu přitakal, když nad převráceností a nespravedlivostí světa bručel! On, pantáta, toho žalování již nenechá, — ale ten Hamerníků, jakoby všecko převrátiti, všemu se pošklebovati chtěl . . . Jen aby se ho tchán nechytil, dobrotu žádnou by takové přátelství nedělalo.

Tolik se namrzel a nastrachoval z nenadálého v Nové Kamenci setkání, až dostal se poli a malými bořinami do Tříště, ani nevěda jak. Hodiny na kostelní věži ukazovaly teprve čtvrtou hodinu, jel ve svém rozčilení zajisté rychleji než jindy. Růža již jej pod lipou vyhlížela, chovajíc nejmenší děcko v táči a napásala při tom kozy, držíc je za dlouhé provazy, ostatní dvě děti batolily se po trávníce. Hned spěchala zatápět a do sklípku, aby mužovi mléčnou „poljuku“ uvařila a on, odloživ svrchní šat, usedl na pelest postýlku a „houral“ nemluvně, které žena do konoušky uložila. Při tom jí vypravoval, jak se s pantátou sešli v Poličce, a vyzdvihše si „Bethanii“, společně se vraceli, až je na silnici Betlémský Hamerník dostihl. Růža, kloktajíc v mléce mouku, bedlivě naslouchala popisu Zahradníkovu, ale když se jí ptal, zda-li na Betlémě zná starou Hameričku, pravila, „že s Betlémskejma nichdá nebyla, ani v Javorově ani tady, Hamerničku že jí v kostele neukazovali — snad je na druhou stranu?“

„Toť bude, jako že bude!“ zvolal Zahradník. „Věrný evandělík ani by takhle mluvit nedokázal; chdyž jsem dával „s Pánem Bohem“, poudal mi „nazdar, občane“ a pořádem toho občana mně a pantátoj votloukal vo uši. Leta letoucí říkali sme: sousede, pantáto, strejče — teďkom už jenomej občane — bodejť by tole nepřevracel, dyž všecken svět chce předělávat.“

Růža postavila poljuku na stůl, přinesla chlebeček, nůž a „žlicu“ a zamyslivši se, pravila po chvilce, když muž již trochu pojedl: „Poudal’s, že měl širák velikej, modrou košilu . . .“

*) Jest již pozdě.

„Do konca ináč se nes' nežlivá našinec," odpovídal Zahradník, horlivě sousta polykaje.

„Byla tule na naší fáře, chdyž sem máslo vodváděla, řeč, že už taky k nám se dostali ňácí nespokojenci, tak se mi zdá, že socijálisti im říkali. Dvojctihodná panička tuze naříkala, teďkomejc že drobet pokoje nebude. A malovala je paničce ze školy, že jako nosejí širáky, košile modrý a pásky na krk jako kreu červený — tole prej je jejich kroj... Já jenomej stála a poslouchala, nichdá sem vo tomletom neslyšela. Aby tak ten Hamerníků byl z nich!"

Růža dokončila neobyčejně dlouhou tuto řeč a rozevřela své dosud pěkné modré oči na muže do široka.

„Toť že je, toť že je," horlivě přisvědčoval muž, nožem o hranu stolu klepaje. „Ináč nic paničky nehovořily?"

„Jenomej že je toho už ve mestě, jako v Poličce plno, a že to stejně přišlo z Vídně, nebo-li z Brna a z Prahy."

„A ten Hamerníků byl toliká roků v Brně a poudal, tam že se člověku votevrou voči a mozek. Aby tak pantátoj hlavu spletl — má stejně odjakživa diuných myšlínek. Jak bude kdy, skočím do Javorova pro „Bethanii" a pantátoj' řeknu, co je ten Hamerníků zač!"

* * *

Zatím co Zahradník nejprve sám, pak se ženou trudil se nad neví taným setkáním, Šmatlán v duchu si liboval, ba Pánu Bohu blahořečil že dal mu sejíti se s rozumným člověkem, který poznal svět a na jeho převrácenosti moudře dovede pohleděti. Hned jak zeť na kopci zmizel, řekl si, že mají ještě dobrou hodinku do Javorova, k jejich chalupě, — to si s Hamerníkem mnoho nového a pěkného povědí. A dělník také okamžitě navazoval rozprávku, vyptávaje se, co to za „Bethanii", pro kterou si Zahradník dojde.

„Byli jsme si pro ni na poště, tam ve městě, držíme i se zetěm do spolku, spíš já, potomejc on i přečte a taky sousedům pučujeme," vysvětloval tkadlec ochotně, a již zastavil trakař a sahal pro složený list do náprsní kapsy. Zatím co jej Hamerník rozbaloval a prohlížel, hovořil dále: „Já už co sem se k pravej víře Kristový přihlásil, pořádem ňáký noviny držím; „Českobratrskýho Hlasatele" sem si brával a chdyž ho zastavili, zasej „Hlasy ze Siona" — teďkomejc se nám „Bethanie" zalíbila, je tam hezký čtení, kolikrát lepší nežlivá kázání v kostelích; chdyž i přeříkáme, hnedkom cestu k Bohu Hospodinu a Spasiteloj' líp poznáváme."

Hamerník úkosem pohleděl na tkadlce, vedle něho stojícího a radostně hovořícího, a pousmál se; pak složil „Bethanii", podával mu ji a řekl: „Už jsem pozoroval, že jste čtenář; ale to se vám, občane, opravdu divím, že držíte na takový kněžourský plácání a za ně těžce vydřenej groš vyhazujete, — mohl byste věru něco moudřejšího brát!"

„Kněžourský plácání?" opakoval Šmatlán zaraženě.

„A není?" odtušil Hamerník ohnivě. „Nepíšou a nepsali všecky noviny, který ste jmenoval, kněží? A víte, proč to píšou? Z upřímnosti né! To aby nám všem lidem sprostým nasypali prachu do vočí... Sám ste tam

za městem si stěžoval, že učení smějʼ si číst a učit se, jak se jim zalíbí — — A víte, proč jenom sami toho užívajʼ? Kdyby sprostej lid, dělníci a vyděděnci taky se vzdělali, líp by všecku tu nespravedlivost poznali, dupnuli by si a chtěli by svoje!“

Ve Šmatlánově duši jakoby něco praskalo a se lámalo ... „Smejšlím,“ pravil za chvilku zarmouceně, „že by takoví lidé učení, na kněžství posvěcení, Spasitele našeho Krista Ježíše následovníci, přecej nepsali lže a nás neklamali!“

Hamerník zasmál se zase tak řezavě jako v Nové Kamenci. „Následovníci Kristovi! Pěkní následovníci! Kristus byl chudej, byl občan, dělník, jako já a Vy, pracoval slovem a duchem jako my rukama, neměl kolikrát, kam by hlavu složil — a tihle! V samým zlatě se hrabou a i ten nejmenší z nich je hrdopýšek, o člověka sprostýho zavadit nechce, jen si ho podrobit. Mějte, občane, rozum, to co píšou a na kazatelně mluvějʼ, jsou jen slova — skutek utek!“

Šmatlán vzpomněl na nebožtíka Hronského, jak byl nepřístupný, na jeho nástupce, jakým je velikým pánem — vzpomněl také, že ten, jenž mu kdysi byl pravým následníkem Krista, vytrvati nedovedl ... Ale přece nechtěl Hamerníkovi úplně za pravdu dáti: „Neříkám, že moc a moc lidů protivá Kristovu naučení nebloudí, — ale my evandělíci reformovaní řídíme se podlevá mistra Jana Husa a podlevá biskupa Komenskýho — a to přecej byli věrní apoštolové Krista Ježíše ...“

„I neřídíte,“ směje se odpíral Hamerník. „Řídíte se podle toho, co vám který farář poručí a káže! Mistra Jana Husa a biskupa Komenského toho si i já a naši vážíme!“

„A kerý ste vy víry?“ ptal se Šmatlán skoro bázlivě.

„Rodiče byli katolíci a dali mně ve svý víře pokřtít, — ale já už dávno ty bludy prohlídʼ a vodhodil. Jsme teď se soudruhama svobodně smýšlející občané.“

„To teda nejste ani na tu, ani na druhou stránku. Už rozumím, proč žádnejch novin nečtete. Na velebný ani na dvojctihodný pány nedržíte, a v tom „Denníčku“ je stejně jen vo samej vojně, nebo kde se jaký neščestí přihodilo, — to duši k Bohu a pravdě nepovznese.“ A Šmatlán pohlédl na Hamerníka útrpně, jakoby mu bylo líto, že tento rozumný člověk postrádá duševního chleba.

„My nepotřebujemʼ žádnejch kněžskejch ani císařskejch novin, my si je píšeme a vydáváme sami,“ pravil Hamerník, přikláněje se k Šmatlánovi.

Ten potřásal nedůvěřivě hlavou: „Přecej sprostej člověk nemůže vstát vod veřtatu neboli vodložit motyku a přichytit se péra, aby psal inším lidem pro poučení!“

„Proč ne? Má rozum jako ti bohatí páni a kolikrát lepší. Já sám nejedenkrát, když jsem co nepatřičnýho spatřil, jsem si sedʼ a do našich novin to napsal — však to v tiskárně spravili, když to nebylo na vlas dobře napsáno. A jsou mezi náma taky lidi učení, kterým jde bída sprostýho lidu k srdci, ti taky nám píšou — a co študentů mladejch ...“

„Že sou?“ ptal se Šmatlán zase zarmouceně. Slova Hamerníkova připomněla mu všecky jeho minulé boje ...

„Jak by nebyli! Jináč bysme my dělníci nemohli toliká novin vydávat! Máme, občane, už šestnáctery, tisknou se v Brně, v Praze, jak kde — sami si na ně platíme, dobrovolně kde jakej krejcar na ně střádáme . . . Ale," pokračoval dělník, když Šmatlán zaraženě na něho pohlížel, „vy děláte, jakobyste vo tomhle nikdá neslyšel — dyť některý už na pátej, ba na sedmej rok vycházej'!"

„Je to k víře nepodobno, aby si sprostej chudej lid moh' vydávat noviny, jako falář a professor ňákej!"

„Tak se na ně podívejte!" zvolal Hamerník a sáhl si do kapsy. „Držím si se soudruhama dvoje, jedny, ty starší, už v Brně jsem míval, „Červánky" se jmenujou, ale líp se mi líbí „Zář", co v Praze se tiskne."

Strčil tkadlci dva archy do ruky; Šmatlán hned utkvěl na titulním obrázku jednoho z nich, představujícím skupinu čtyř osob. „Tole má jako bejt ňáká svatá neboli anděl?" ukazoval na střední postavu.

„Na anděly a svatý my nedržíme," zasmál se Hamerník. „To je osvěta a pravda, přece vidíte, že drží pochodeň a má nad hlavou hvězdu! A tady stojí: ‚Časopis pro šíření osvěty a hájení pravdy'. Ale ne pravdy jenom pro bohatý a pány, — tu na pravo je dělník, při práci, jen tak v gatích a košili, kladivo a kovadlinu vedle sebe, v levo žena s dítětem. My ty svoje ženské nezavíráme a nevodstrkujeme, taky jim pravdy a světla dopřáváme."

„No, ženská vo tole hrubě nedbá," namítal Šmatlán, vzpomínaje, jak žena jeho ani za Plíhala, ani za něho výkladům bible a postil ráda nenaslouchala.

„Naše ženské dbají; některá i do novin píše a pro pravdu třeba dá se vod ouřadů zavřít . . ."

Šmatlán žádostivě obracel oba listy semo tamo a posléze pravil: „Taky rád bych se dočet, jaká ta nová prauda je, co přeje chudejm a sprostejm lidem; v našich novinách jenomej' pořádem píšou, abychme se poddali ve vůli Hospodinovou, ale kerak by nám pomohli, s tím jsou ticho . . . Nemoh' byste bejt ty dobroty a mně ich na ňákej deň pučit?"

Hamerník se chvíli rozmýšlel. „Ještě sem je sám nepřečet — — a kamarádi budou čekat — No, vemte si třeba „Červánky", už to ňák spravím. Ale přijďte k našim na Betlém, mám starejch čísel doma uschovanejch dost, půjčím vám, co budete chtít, — to se vám jak se patří v hlavě vyjasní."

Šmatlánovi zablýsklo se v očích, ale přece řekl: „Třá bych paňmámě Hamerničce překážel!"

„Bude ráda. Pořád vyčítá, že s nikým ze sousedstva nekamarádím. U našich si pěkně pohovoříme, matka naše nás vytrhovat nebude, je chybná na sluch už dávno. Tedy přijďte a pro občana Zahradníka se stavte, má k našim na Betlém blízoučko."

Šmatlán neřekl ničeho, ale pomyslil si, Zahradník že asi sotva přemluviti se dá. Přejeli již Javorovský kostelík katolický i evangelický „dům Páně" a tkadlec chystal se zabočiti mezi louky ke své chalupě. V zahradě farské procházel se mezi květy mladý farář, a když Šmatlán pozdravil, pozdvihl slaměný klobouk, ale udiveným pohledem utkvěl na

jeho průvodci. Šmatlán přes mostky bral se k lesu, a mladší tkadlec záhy kráčel po úbočí „Vysokého Vrchu“. Doma se Šmatlán ani ženě, ani Milče o ničem nezmínil; „Bethanii“ i „Červánky“ pečlivě uložil a s chvatem konal přípravy na zítřejší den, by se dříve k četbě dostal. Z večera obě ženy ustavičně někam ven posílal; obával se, že by mu překážely.

* * *

Než se ještě Zahradník přichystal do Javorova zajíti, přišel tchán v neděli časně odpoledne, as tři dny po oné cestě z Poličky, k němu do Třiště, nesl mu „Bethanii“ a vyzýval jej, aby si spolu vyšli na Betlém, že by se mohli zastaviti u Hamerníků a pak společně do Javorova k nim, Šmatlánům na besedu zajíti. Snad by se i Růža s dětmi mohla vybrati, poskočily by si v lesíku, zatím co by muži pro Hamerníka došli. Zahradník při tchánově výkladě rychle pohlédl na ženu, která u kamen nádobí domývala a v misníku je pořádala, oba se zapálili, a mladý tkadlec počal se na lavici pod oknem nepokojně vrtěti, jakoby nevěděl, co si počíti. V konoušce spalo nejmenší děcko, ostatní dvě na postýlku, — nahonily se před polednem tolik, že hned po obědě je matka uložila. V sednici až na slabé Růžino řinčení nádobím panovalo úplné ticho, a Šmatlán, jenž seděl nedaleko zetě u stolu v rohu, marně čekal, že někdo promluví. Konečně stal se netrpělivým a řekl skoro mrzutě: „Jako byste neslyšeli! Chystej se, zeti, přecej! Esli nemůže Růža hnedkom pro děcka, stavíme se třá, až vod Hamerníků se vodeberem’.“

Leč Zahradník s „lajce“ nevstával. „Proč bychme zrouna k Hamerníkom chodili? Skorem ho neznáme, můžem inám na besedu! A stejně, jaká beseda s cizejma lidma. Rejš tu buďte s náma, pantáto, už tomu dávno, co ste s Růžou a děckama nebyl, děláte se vzácným!“

Šmatlán nepokojně na lenůšku poposedal. „Já k Hamerníkom musím, — mám vodvádět noviny pučený, — a slíbil mi romadu novýho čtení ... Jenomej poď, kdák ví, co tam neuslyšíme, s ním je řeč, má dar ducha!“

Ale Zahradník stále se ještě nebýbal; Růža, srovnavši nádobí, sedla na „lajc“ u kamen, sepjala ruce a nějak úzkostně na muže pohlížela. Tento pohled dodal mu jaksi zmužilosti, přihladil si vlasy a započal uctivě: „Nemůžete říct, pantáto, že bych vám dycky nebyl dal vaši česť, že bych co protivá vám neboli paňmámě ďál, seušim sem bejval spokojenej, jak ste to po mně chtěli — ale to musím říct, že tale známost s tím Hamerníkovým je nepatřičná věc a že z ní vám ani nám nic kloudnýho nepojde.“

„Jaká věc nepatřičná, chdyž se chci sejdít s člověkem světa zkušeným; je mi toho potřeba, u nás v Javorově, co sousedům sám neřeknu, nevedí, a páni učení ti s chalupníkem na besedu se nesejdou, maj’ nás jenomej za otroky, selský chomouty!“ vyčítal Šmatlán trpce.

„Chdyž ale ten Hamerníků nejní rozumnej člověk, chdyž je buřič, nespokojenec, kerej by nejrejš celej svět rozbil a rozkopal! Takovým prej říkaj’ socijálisti, a satanáš a socijálista to už prej je skorem jedno!“

„Odkád tolenon víš?“ divil se Šmatlán rozhorlenosti zeťově.

„Růža naše to zaslechla na fáře, a já taky strčil mezi lidi uši, abych zvěděl, kerak to s Betlémským Hamerníkem je, — hnedkom se mi nelíbil, chdyž se k nám v Kamenci přidal.“

„Bodejť na fáře hančli, bodejť kněži komu přáli!“ počal se Šmatlán rozohňovati. „Chtěj' jenomej, abychme pod pátou se im plazili — samou pokoru, trpělivost nám kážou — aby chuderoj ruku podali — toť neé — je im pro pošklebl“

„Pantáto, takle ste nichdá nemluvil, to istotně vám ten Hamerníků nakukal!“ pravil Zahradník zarmouceně, a Růža u kamen utírala si zaslzené oči. Při svém mírném muži odvykla již brojení, a faráře i „dvojctihodnou paničku“ měla v opravdové úctě.

„Potřebuju já Hamerníka — já mám ty faláře vyzkoušený!“ hněval se Šmatlán ještě prudčeji. „Cák sem málo vod nich zkusil, celičkej život mně votrávili, — ba votrávili!“

Šmatlán složil hlavu mezi obě ruce a zatrudil se; oba manželé mlčeli, v sednici bylo slyšeti hlasné oddychování spících dětí. Za chvíli Šmatlán se otřásl, vstal a pravil zeťovi ponure: „Pudeš teda se mnou na Betlém nebo-li nepudeš?“

Tichá Růža vstala a přiblížila se k otci: „Pěkně vás, tatínku, prosím, nechoďte! Jenomej do neščestí vás ten Hamerníků přivede!“

„Eště ty přidávej! Cák sem děcko malý, nerozumný? Jakobych do lví jámy šel, do pekelnýho vohňa!“

„Kdák ví, esli nejdete,“ podotkl zeť zdlouha.

Ale to již Šmatlán hněvivě sebral svůj malý kulatý klobouk, zamáchl rukou a se slovy: „Pěkně tátu uctíváte“ letěl z chalupy na cestu.

Manželé běželi za ním, ale tkadlec uháněl vzhůru po silnici, která tuto velmi stoupala; teprve když všecek uhnán dostoupil malé planinky, kde krčilo se několik dřevěných chaloupek Betléma pod vysokými javory, košatými jeřáby a višněmi, na nichž dosud bylo plno bílých květů, umírnil krok a stíral si pot s žhavého čela a skrání. Krásně začínalo nedělní odpoledne, na které se již po tři dny těšil! Jak jest ten zeť umíněný — a Růžu, tichou, poslušnou Růžu také již nakazil! Jakoby on, Šmatlán, opravdu již do zkázy Sodomské se ubíral! Zase se zastavil a rozhlížel se kolem; krajina dýchala mírem, jenž mu velmi lahodil. Obloha, bledě modrá, jen tu tam pokryta byla světlými obláčky, „beránky“, do zlatova plnou září slunce zabarvenými; žhoucí paprsky mírnily i hlubokou čerň širých lesů, jimiž všecky okolní stráně s malými jen přestávkami byly porostlé. Tam, na místech vykácených, jedle a smrky ustupovaly jednotlivým „štěpům“ (jabloním), horským višním, až v září purpurové drobné ovoce vydávajícím, rozložitým hruším-raničkám; větve jejich byly nyní posety bílým i zarůžovělým květem, jenž za nejslabšího vánku tiše pršel na doškové neb šindelové střechy Betléma a ještě roztroušenějších samot, které po bahnité půdě luk, na nichž byly ve značných vzdálenostech založeny, nazývaly se „Blatiny“. Široké plochy bíleného plátna, z dáli sněhovým polím podobné, prostíraly se na lukách, sytě, skoro do žlutava zelených; blíže u nich, právě pod Betlémem, kadeřil se mladičký, před málo lety založený les smíšený a doleji vyhlédaly ze dna kotliny dvě rudé kostelní vížky sousední osady. Tráva voněla mladou mateřídouškou,

řebříčkem a kvetoucím jitrocelem; z lesíka na květy ovocného stromoví a zase zpět do hlubokého boru létali ptáci cvrlíkajíce; Šmatlán stál, poslouchal, dýchal v sebe vůni a teplo sluneční a tak ponenáhlu rozkvašenou svoji mysl upokojoval.

Když zcela k Betlémským chatrčím se přiblížil, byla krajina trochu oživenější dětmi, které pod stromy skotačily, a sousedkami, jež před staveními na lavičkách se sešly. Hamerníkovo stavení našel snadno; byla to tuze skrčená, nepatrná chaloupka, — Šmatlánovi napadlo, že není divu, když se tu Hamerníkovi stýská, má to menší než on, a býval uvyklý velikému městu! Hamernička seděla vnitř na záprsni na malém sedánku; vpadlé její rty ustavičně se pohybovaly a když se Šmatlán přiblížil, viděl, že má kolem vráščitých rukou otočený růženec. Příchozí dal pozdravení a zeptal se stařenky, je-li syn doma, — ona jen se usmívala a nerozuměla; ale malými okénky, z nichž dvě ústila na záprseň, spatřil jej Hamerník a již vyšel ze sedničky a vítal Šmatlána. Nyní, když byl tam, kam jej vábila čtenářská vášeň čili jak si sám říkal, touha po poznání nové pravdy, skoro se zastyděl, že tak brzy vyzvání tohoto mladíka uposlechl. „Nesu „Červánky“, omlouval se, „smejšlím, že vám ich už potřeba bude.“

„Jen pojďte dál, občane, pojďte; mám tam kolik čísel těch našich novin schystanejch, hned jak jsem z Poličky domů přišel, podíval jsem se po nich.“

Šmatlán, uslyšev to, zapomněl na svoje zahanbení a ochotně Hamerníka do světničky následoval. Vypadalo to v ní chudě, skoro nevlídně, ač světlo okénky plně proudilo; stěny dávno nebílené neměly obrazů, jen blíže stavu Hamerníkova, na němž bylo rozdělané dílo, nalepeno několik výstřižků patrně z illustrovaných listů, představujících hlavy mužů, Šmatlánovi zcela neznámých. Mrskl po nich očima, — nebyli to ani katoličtí svatí, ani Hus, Komenský, Luther a Zwingli jako oni doma mají. Kromě stolu a několika zánovních židlí nic tu nebylo; na stole leželo Hamerníkovo čtení, od kterého právě povstal. Kolem malých kamen, bez pece-chlebovky, viselo trochu nádobí; vedle nich malé dveře vedly buď do kuchyňky nebo komory. Hamerník dobře pozoroval, že se host po sednici ohlíží a podotkl: „Tuze hezky tu nemáme, jen světla a tepla dost; inu, matka je stará, hluchotou sklíčená, vo krásu nedbá — a dlouho-li pak tu já budu?“

„Šeho do času,“ usmíval se Šmatlán, věše si klobouk na „veřtat“ a usedaje ke stolu. „Šak ona nevěsta přinese vejpravu, nynější holky držej' na pěknej nábytek, mívaj' skla a nádobí šelijakýho, ba i deky a záclonky si říděj'!“

Hamerník odmítavě zamáchl rukou: „Holka, kterou sem si vyhlíd', ani by se do našeho baráku nehodila. Neumí s dobytkem ani na poli, s topením by taky z lesa se netahala jako matka... Bude chodit do fabriky se mnou... Pobudu tady na Betlémě jenom, dokáď je matka živa a dokáď neprovedu svoji věc...“ Šmatlán udiveně na mladém dělníkovi utkvěl zrakem. „Rád bych to tu trochet přejinačil, lidem voči votevřel, — dávaj' se sebe za živa kůži dřít a nevozvou se, — takhle to nemůže dále trvat! Musíme si proti kapitalistům všichni podat ruce

a svorně postupovat — říct, až sem a ne dále, takhle a takhle nám musíte platit, takhle a takhle s námi jednat, a — pak to půjde.“

Šmatlán se Hamerníka skoro bál; chtěl se postaviti proti všem pánům, lidi chudé nabádati, aby šli za ním! — on postavil se jen proti faráři, proti vyučování katechismu a co nadělal si nepřátel a konečně přece podlehl . . .

V tom stará vetchá Hamernička dvířky vedle kamen se přišourala a pecen chleba na stůl kladla, prosíc, aby si pantáta u nich ukrojil; chléb byl bílý, trochu trupelnatý. „My doma nepečem',“ vysvětloval Hamerník, „nestojí to za to, jsme jen dva. Kupujeme z hospody nebo u žida, — já když do Poličky jdu, taky bochník přinesu, jím bílý nejraděj'.“

Šmatlán si ukrojil, posolil a sousta pomalu pojídaje, zase po sedničce se rozhlížel. „Koho pak to máte?“ nezdržel se pozeptati, ukazuje na přilepené černé obrázečky.

„Vystřih' sem si z našich novin podobizny dělnických vůdců. Tenhle je Marx, vedle něho Engels a pod ním Lasalle.“

„O těchle pánech nichdá sem neslyšel,“ pravil Šmatlán uctivě. „To v Praze nebo-li v Brně žili? A dlouho už tomu?“

„Ale kde! Žili v německej říši, — a taky ve Francouzsku, v Angličanech takovejch vůdců bylo a eště slavnějších, jen že je nemám na obrázku. Všude už vod tý francouzský revoluce se to hnulo — jenom u nás v Čechách a na Moravě kde nic tu nic! Ten pan Lasalle byl hrabě a přece se postavil k dělníkům!“

Šmatlán zase obrázky okukoval a v duchu se divil, jak mnoho mladý Hamerník zná; ani si netroufal jej z vypravování námitkou nějakou vytrhnouti. Náhle vzpomněl si dělník: „Což občan Zahradník? Proč nepřišel?“

„Stavěl sem se u nich, děcka pospávaly, — nemohli ich nechat jenomej tak . . .“ vyhýbavě odpovídal Šmatlán.

„Což „Červánky“, taky jste mu půjčil? A co jim občan Zahradník říkal?“

„Abych praudu čistou řek',“ vysvětloval Šmatlán v nesnázích, „pro tole on zeť nebude! A taky mu ve Tříšti nahnali strachu, hovořili, že vy smejšlíte šecken svět rozbít, — říkali vám socijálista, a ti prej to maj' v oumyslu.“

„Však nynější svět nezasluhuje než rozbití — sám, občane, uznáváte, jaká v něm nespravedlivost — — a že jsem socialista, k tomu se pyšně znám!“

„Pěkně vás prosím, mi řekněte, kerý je to slovo, nichdá sem ho nečet ani neslyšel?“

„My dělníci si vlastně říkáme socialní demokrati; znamená to, že chceme v lidský společnosti být všichni rovni a všichni stejně panovat. Pro nás nejsou ani panovníci, ani hrabata a knížata, ani biskupové — jsme všichni bratři a sestry, občani a občanky.“

Šmatlán poslouchal jako u vytržení. Pak sklonil hlavu, jakoby o výkladu dělníkově přemýšlel; když ji opět pozdvihl, byly jeho vrásčité tváře zarděly a on zvolal: „A potomej' na fáře a pousi hovořej': socijálisti že sou buřiči, co socijálista, to ďábel sám! Dyť tole už dávno Spasitel náš, Ježíš Kristus, hlásal, že sme si rouni, že sme jednoho otce děti, boháčům

a mocným nichdá nehověl, žebráky, dělníky a publikány kolem sebe shromažďoval! A naši předkové se „bratry“ menovali, ať to byl pán, pan Budovec, Diviš Slavata nebo řemesník a baráčník. Přecej by tole měli páni faláři uvážit — eště chdyby to na katolickej fáře bylo — ale že na našej' — jenomej ať na ty předky slauný zpomenou!“

Šmatlán všecek hořel rozhorlením. Hamerník při počátku jeho řečí živě sebou pohnul, ale pak, když tkadlec v náboženské a dějinné výklady zabočil, poslouchal jen roztržitě. Také jen na první věty odpovídal konejšivě: „Tomu se, občane, nedivte! My a kněží vedeme ustavičnej boj, — to proto, že my chceme lidi vosvítit a ti černí, jako kněží, je držejí ve tmě, aby si je spíš podrobili. Však se vo tom v našich novinách dočtete dost; vyzráli jsme na ně, jejich ouskoky vyčíhali — a všecko vejřevně řekli a napsali, nic se nebáli!“

„Toť ste dobře uďáli!“ radoval se Šmatlán. „Já taky se nebožtíkoj' faláři Javorovskýmu postavil, chdyž tehdivá Heidelberckej katechismus zavádět chtěl a děcka ani omladina mu nerozuměly.“

Hamerník mávl opovržlivě rukou. „Katechismu žádnýmu děti ve škole nerozumějí' — katechismus do školy ani nepatří — Až my, socialní demokrati, budem' školy zařizovat, bude se v nich místo katechismu vyučovat zákonník! Pak budou lidi vědět, jak se ve světě ohánět — jak proti kapitálu, pánům a kněžím bojovat — teď se učej', jak pokorně hřbet sklánět a nadějí na příští život za pozemskou bídu se utěšovat!“

Šmatlán jen zbožně nového kamaráda poslouchal; zdálo se mu sice, že by přece nebylo dobře, aby se katechismus ze škol vyhosťoval, — ale snad to Hamerník ani tak docela nemyslí ... Po chvíli řekl: „Smejšlím, že se leccos zinačí, dybyste k panování došli vy ... Jenomej' že to asi nebude hnedkom ...“

„Kdož ví ...“ pravil Hamerník s tajemnou tváří. „V našich novinách se dočtete, jakejma cestáma se chceme brát ... Až se našinec dostane do sněmoven, to si dupnem' a poručíme!“

„Pěkně bych vás prosil, kamaráde, abyste mi teda noviny pučil! A nemusím ich snad hnedkej vodvádět, to víte, mám na čtení kdy pomálu. Taky bych ich moh' sousedům v Javorově přečíst? — Lamplot u fáry, Janko vod potoka a taky vedle našich Kopecký rádi se dočtou, co se ve světě novýho sběhne. Já dycky im noviny svoje čtál, „Hlasatele“ a teďkomejc „Bethanii“. Ti se podívěj', až im řeknu, nač se vy s kamarádama chystáte!“ (Pokračování.)

Služba u Jedubaby.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám.

Jeanne Marni-ová.

Literární skizza. Napsal dr. Bořivoj Prusík.

ezi soudobými francouzskými spisovatelkami zaujímá J. Marniová (vlastně Jeanne-Françoise Marnière-ová) postavení vynikající a nejnadějnější. Její život znám jest širší veřejnosti dosti kuse. Víme o ní, že jest dcerou duchaplné spisovatelky Mme Manoel de Grandfort a že už v nejútlejším věku projevila nadání spisovatelské. V osmi létech napsala už dětskou povídačku „La Pluie“, která byla otištěna v „Le Monde illustré“. Zdálo se skoro, že bude jakýmsi zázračným dítětem, ale ona nikdy nepřisvojila si charakteristickou vlastnost takových dětí výminečných: bezmeznou domýšlivost, nýbrž vždy uchovala si nejpřísnější autokritiku. Vdali ji pak velmi mladou, v 17. roce. Manželství bylo prý velmi šťastné, ale náhlá smrt manželova záhy toto štěstí rozrušila. Mladé vdově zbyl jen malý domek v Louveciennes, což ovšem nedostačovalo k vlastní výživě a výchově dvou dětí. Šla tedy k divadlu. Projevila už dříve talent divadelní a mimo to našla znamenitého učitele, Régniera z Comédie française. On spoléhal na její intelligenci, na její vášnivý, jižní přednes (narodilať se v Toulouse) a na příjemný altový hlas. Ovšem byla závažnou překážkou nepřekonatelná její sebenedůvěra, kterou učitel její všemožně se namáhal odstraniti, ale která konečně přece zvítězila. Poprvé vystoupila v divadle Gymnase v kuse své potomní kollegyně Gyp „Autour du Mariage“, ale trvalého úspěchu dosáhla teprve v Daudetově „Sapho“. Později přešla ve svazek divadla Vaudeville, ale tam právě její přísná autokritika přiměla ji, aby dala s Bohem zaměstnání, jež zdálo se jí býti nad její síly. Opustila divadlo, zanechavši po sobě památku snaživé a slibné umělkyně a co víc: vzorné kollegyně, neznající závisti. Byla zas bez zaměstnání.

Šťastná náhoda učinila z ní spisovatelku. Bylo to r. 1887, kdy vydavatel Paul Ollendorf, poslouchaje v jedné společnosti anekdotu jí vyprávěnou, obdivoval se jejímu talentu vyprávěcímu a žertem prohodil, že by se dala o tom napsati pěkná kniha. J. Marniová chopila se bystře příležitosti a hned zavázala si vydavatele čestným slovem, že takovou knihu od ní přijme. A tak vyšla hnedle na to prvá její kniha, „La Femme de Silva", v níž postavila pomník svému učitelovi Régnierovi. Úspěch románu byl velmi pěkný a stupňoval se při druhém románu „L' amour coupable" tak, že hnedle dostala J. Marniová lichotivou a výnosnou nabídku, státi se spolupracovnicí listu „La vie parisienne". Dodnes je pilnou spoluredaktorkou tohoto listu, a péro její dnes už zajišťuje jí bezpečný život i přiměřené vychování jejím dětem.

Fréderic Loliée pravil, že tím, čím jest Artur Schnitzler v Německu a Gustav Wied v Dánsku, jest ve Francii vedle Gyp, H. de Lavedana a M. Donnaye J. Marniová: „mistrem dialogu, jenž stručně a s dramatickou živostí líčí mravy soudobé společnosti". V tom opravdu je síla Marniové. Ona několika slovy dialogu načrtne takový bohatý obraz, že by naň jiný umělec vypotřeboval celé stránky líčení. Ona jest mimo to nad míru bystrou pozorovatelkou. Nic skoro neunikne jejím očím, sebe menší lidskou slabůstku, až do těch toiletních titěrností, bystře postřehne a také mistrně reprodukuje. Na vše najde pravý výraz. J. Marniová mistrně ovládá jazyk francouzský vůbec a pařížský zvláště. V tom ohledu zachytila J. Marniová nesčetná nová úsloví pařížského lidu, polosvěta i světa uměleckého, takže její spisy stávají se bohatou studnicí budoucích slovníků pařížského argot. Nejlepší toho doklad podává studie F. Loliée-a „Parisianismes" (Révue des révues 1899), v níž nejčastěji dovolává se právě knih J. Marniové. A některé z jejích novell nelze opravdu čísti leda pomocí Vilattova slovníku parisianismů. Tím stávají se spisy mladé francouzské autorky zajímavými a důležitými i pro filologa.

Líčiti mravy, spíše řečeno nemravy, soudobé společnosti, toť umělecký cíl J. Marniové. Že k cíli tomu blížiti se musí často kalem velkoměstským, je přirozeno. Ale proto přece nelze říci, že by knihy její byly frivolními; není nijak záměrem jejím psáti pro smyslný dav. Naopak: ona píše proti němu. Kdo hledá v jejích spisech oplzlostí, zklame se a v nejednom zbídačilém exempláři figurek jí vytvořených najde ke své mrzutosti vlastní fotografii.

J. Marniová je spisovatelkou velice plodnou. První knihy její „La Femme de Silva", „Amour coupable", „La Princesse Sablina", a „Dialogue des courtisanes" byly jen prvním útokem, po němž, opanovavši přízeň obecenstva, vydává jakýsi cyklus, který dal by se velmi dobře spojiti názvem „Les femmes parisiennes". Jednotlivé díly cyklu toho jsou: „Comment elles se donnent", „Comment elles s' habillent", „Comment elles nous lâchent", „Les enfants, qu' elles ont" a „Celles qu' on ignore". Tyto knihy předvádějí nám ženy pařížské — různé i povahou i sférou společenskou — v určitých, podobných situacích. Jsou to v pravém toho slova významu kabinetní studie psychologické, a současně znamenité, skoro nedostižné kresby. J. Marniová — jak jsem již výše řekl — má božský

dar vystihnouti dvěma, třemi slovy celou obsažnou náladu, celou složitou situaci. A všude vystupuje jako citlivá ochrankyně žen. Nejvíce v poslední knize „Celles, qu'on ignore". Toť hotová gallerie žen mučenic, předváděná nám soucitným pérem, lítosti plným a hluboko zarývajícím se nám do srdce. Kniha o ženách počestných a odkopávaných, kniha o trpících a šlechetných ženách, tak dá se charakterisovati poslední, snad nejlepší práce J. Marniové. Pro muže vyznívá soud autorky v této knize drsně a nepříznivě. A přece nemůžeme říci, že všechno světlo nanesla na postavy žen a všechnu čerň zas na postavy mužů: musíme přiznati, že zůstala nestrannou. I ženy i muži jsou posouzeni věrně. Kladu tuto knihu nejvýše, jakkoliv pověst J. Marniové za hranice Francie nejhlučněji roznesla vlastně kniha předcházející „Les Fiacres". Jak již titul ukazuje, jest místem děje vždy vnitřek praobyčejné pařížské drožky. Zajímavý nápad! A jak mistrovsky provedený. Přerůzná životní dramata i frašky odbývají se v malé prostoře drkotavého vozu. Vášně nejrůznější střetnou se tu v úzkém prostoru, tlumíce se občas z obavy, aby kočí neslyšel. A jakou gallerii těchto kočí podává nám autorka, co skvostně odpozorovaných exemplářů, od schátralého proletáře, jenž nemluví jinak než nadávkami („Ugêne") až po bývalého vychovatele, ohánějícího se latinskými citáty a šťastného ve své filosofické resignaci („95. et 203."). Pravil jsem, že kladu poslední knihu J. Marniové nad „Fiacres"; chci říci krátce proč: sbírka „Fiacres" je řada skvěle odpozorovaných scen, vtlačených do společného dějiště, je to kniha po stránce psychologické znamenitá a přece kniha „Celles, qu'on ignore" má vedle všech těchto předností ještě jisté plus: v té ukázala J. Marniová nejněžnější stránky ženy, v té postavila pomník ženě trpící, trpící ne křiklavě a s kletbami na rtech, ale s dojemnou a melancholickou resignací. Této do očí bijící a celou knihou se táhnoucí tendence ve „Fiacres" není. A po mém soudu jest právě moment ten závažným.

Ještě jednu knihu čekáme od J. Marniové „A table" a pak konec. Jeť Marniová celý umělec, jenž má před sebou hotový plán a dle něho pevně postupuje. A ona předsevzala nejbližší knihou zakončiti činnost literátky čistě knižní. Dílo „A table" bude její poslední dialogisovanou malbou mravů, za to však věnovati chce své síly a svůj talent dramatické literatuře. Školu má k tomu výtečnou, nadání skvělé, a tak dojista v několika letech dostane se nám v ní znamenitá spisovatelka dramatická. Krátká její herecká dráha nebyla pro ni patrně bez užitku . . .

Ke konci chci ještě uvést některé důležitější literární studie, jež o J. Marniové — podepisující se i jinými pseudonymy, tak na př. E. Voilà, Lucienne atd. — byly napsány: Z francouzských nejpoučnější zdá se mi býti F. Loliéova studie (v Révue des révues XXVIII.). Resumé autorovo vyznívá skoro až v chvalozpěv. Velice vážnou jest studie Jiří Brandesa (v dánské révui Tilskneren r. 1898), přeložená i do němčiny (pro revui Das neue Jahrhundert 1898). Dánský kritik obrací živě pozornost obecenstva na mladou spisovatelku francouzskou, ano staví ji výš než Gyp; uznává, že „jest mistrem dialogu a mnohostranností a ostrostí společenské satiry možno ji nazvati ženským Forainem". Z knih jejích Brandes nejvýše klade „Fiacres".

Velice mnoho k poznání autorčiných názorů přispěl interview dr. Kätchen Schirmacherové (Das litt. Echo 1898) u ní. Dle toho poznáváme, že Marniová považuje ženu za „une créature de douleur". „Muž a žena jsou dvě různé raçy; my si nikdy neporozumíme. Jejich radosti budí v nás odpor; co nás nadchne, zůstaví je chladnými." Vzorem — dle vlastních jejích slov — J. Marniové byl Maupassant a nejoblíbenějším autorem po něm Dickens, jehož Davida Copperfielda prý zná téměř na paměť.

Daï.

Napsala Jeanne Marni-ová.

Z knihy: „Comment elles nous lâchent!"

Přeložil dr. Bořivoj Prusík.

„Můj drahý, milovaný Jacquu,

až se dnes večer vrátíš k obědu, najdeš atelier v obvyklém pořádku; lampa bude rozžata, tvůj starý Sap natažen před krbem vedle tvých střevíců a tvé jízdní kazajky, rozprostřené na opěradle židle, aby byla hezky teplá než ji vezmeš na sebe. Všechno tedy bude při starém pořádku, tak že uplyne dlouhá chvíle než zpozoruješ, že jsem pryč. Ale já obskakovala jsem vždycky tvé křeslo, a toto dráždění bude ti scházeti, nezdržíš se, abys mě nezavolal. Budeš volati: ‚Daï! Daï!' Ale Daï nepřijde! Proti svému zvyku nevrhne se Ti kolem krku, poněvadž v tu chvíli bude už ve vagoně, tisknouc tvář k oknu a dívajíc se na poslední světla Paříže. Ano, můj drahý! Budu pryč, opustím náš dům, zbavím se všeho, všeho co miluji, svého Jacqua, svého manžela. Je-li to možné? Chci míti odvahu, odloučiti se od Tebe! Chci se zbaviti dobrovolně jediné radosti, která mi je nevyhnutelna, radosti žíti vedle Tebe, ve Tvém ovzduší!

Ptám se sama sebe, kde naběřu k tomu energie? Budu velice plakati, o tom není pochyby, poněvadž pláči již teď při psaní... a přece jsem rozhodnuta, ano rozhodnuta odcestovati! Ty už trpíš příliš dlouho, už příliš dlouho Tě činím nešťastným svou přílišnou láskou, svou nepravou láskou, jedním slovem láskou, jaké si nepřeješ! Ubohý můj miláčku! Ty nemáš, co bys si vyčítal... byl jsi vždycky dobrý a trpělivý! Oh, ano, trpělivý. Je to asi strašlivé, žíti po boku ženy, která Tě zbožňuje, zatím co Ty jí nemiluješ!

A když si pomyslím, že nehledě k mé hlouposti, k mé nevzdělanosti, k mému... mému původu, měl jsi před pěti lety přece božskou dobrotu vzíti si mě, zdá se mi, že bych byla velmi nevděčna, kdybych si pro Tebe neroztříštila srdce. Je to snad nejapně řečeno, ale ty z toho vyrozumíš, viď, že tvá Daï není zlá, že nechce se zavěsit Ti na paty pod záminkou, že je Tvou ženou, a že zbožňujíc Tě, má jen jedinou možnost: odejíti, zbaviti Tě těch „sentimentalních hlouposti", jak dobře pravíš, těch hloupostí, které Tě unavují, které Tě dráždí, které Tě rozčilují.

Věř mi Jacquu, že jsem se chtěla zabít. To by bylo ještě jednodušší; ale je před výstavou a ty chudáku máš dost starostí s tím jak asi bude

na obecenstvo působiti tvůj obraz . . . a tu nesměla jsem Ti způsobiti takové vzrušení. Vím bohudíky, co to jest býti umělcem a jak citlivy jsou Tvoje nervy. Ne, Ty jsi si nezasloužil, abych Ti způsobila takovou nepříjemnost. Pak jsem si též pomyslila: Pojedu k mamince. Zůstanu tam, jak dlouho budeš chtíti. Stále, musí-li to být. Ty víš, že maminka je teď docela jiná. Od té doby, co stárne a je nemocná, nemá už nikoho. A mluvím-li o mamince, dovol mi, drahoušku, abych Ti řekla, žes byl k ní někdy příliš přísný.

Byla modelka a měla dítě, tu přece nemohla se chovati jako vévodkyně, ba musila spolknouti hromadu věcí ošklivých, jen aby mne počestně vychovala! Opravdu, lehko se řekne: Stará kokota! Ale lépe by bylo, kdybys ji dříve poznal, než ji odsoudíš. Ubohá maminka! Ona by si nebyla přála nic jiného, než aby měla jako já svou malou domácnost a mohla klidně hospodařiti po boku svého muže. Ale neměla takového štěstí. Nikdo si ji nechtěl vzít, a když ji jeden milenec opustil, byla nucena honem zas najíti si druhého, aby mohla zaplatiti školné pro svou malou Idu. Tehdy jsem se jmenovala Ida! Když nazval jsi mne Daï, těšilo mě to i zabolelo zároveň. Daï bylo počestnější, a zase se mi zdálo, jakobych se tím jménem odříkala maminky. Vidíš, už jsem zas v těch sentimentálnostech! Ale teď pokračuju . . .

Budu tedy bydleti s maminkou, která si najala u Nizzy v Montboroudu malý pokoj v selské chalupě. Hned vedle je pevnost. Zdá se mi, že je tam občas slyšeti vojenskou hudbu. Neměj tedy, drahý Jacquu, strach, že budu zbavena všech zábav. A přece se bojím, že mi tam bude nudno. Jsem příliš na Tebe uvyklá. Nebudu se moci ubrániti, abych nesnila o svém drahém muži, abych ho v myšlenkách nesledovala v jeho atelieru v Passy...

Ráno budu Tě viděti, jak si hvízdáš před bílým plátnem a myslíš na vhodný předmět k obrazu. Oh, Ty si budeš hvízdati, vesele hvízdati jako svobodný člověk, jenž nabyl zase volnosti!

Oh, jak Ti přeji, abys byl šťasten! Ale přece, mohl by Tě snad potkati malý smutek, malá starost, slovem něco, při čem by Ti Tvá Daï mohla býti prospěšna: proto připojuji dole adressu; napiš mi, a já přijedu. A slibuji Ti, až Tě uvidím, že budu zcela rozumná, že nebudu plakat radostí a nepadnu Ti kolem krku, „jakobych přicházela z Číny“ (to's mi vždy říkával, když jsi přišel domů); nepolíbím Tě, než jen maličko, jen jedinkrát, za ucho, na místo, které mám tak ráda a které voní tak příjemně jako zelená větev. Jak jsem hloupá se svými přirovnáními. Nesměj se mi, ale věř, že celé Tvé tělo voní jako mladý strom na jaře. Nuže, já odcházím. Ostatně, už na to nevidím, pláču. S bohem, s bohem, můj drahý muži, odpusť mi to dlouhé psaní a dovol, abych zůstala Tvou ženou — Tvou — vášnivě Tvou.

Daï.

P. S. — Tu je má adressa: Mme. Daï, u Madame Idy Folleyové, Nizzská silnice, 52. Montboroud, u Nizzy. Josefině jsem zaplatila, nejsem jí nic dlužna. Mléko je na týden zaplaceno. Obstarala jsem Tvé snídaní a Tvůj oběd na zítřek. Ještě jednou s Bohem! s Bohem!

D.“

Peníz.

Napsala Jeanne Marni-ová.

Z knihy: „Celles, qu'on ignore".

Přeložil dr. Bořivoj Prusík.

velice mladého Maxima Claviera, „krásného Claviera", jak nazývají v Paláci jednoho z tajemníků p. Letaona, velmi známého advokáta.

V jeho malé pracovně, v ulici Mont-Doré v Batignolles. Pracovna opatřena je pěknou knihovnou, ořechovým psacím stolkem, třemi židlemi a malým divanem, potaženým žlutým hedvábím. Obyčejně je divan zavalen knihami a papíry. Dnes ve $^{3}/_{4}6$, na jaře, knihy a papíry leží na zemi a na jejich místě sedí dáma lehce shrbená, ale ještě hezká, Mme. de Brauver. Poněkud rozcuchána, velmi zardělá, snaží se zapnouti svůj sametový límec.

Maxime: Dovolila byste mi, abych vám pomohl?

Madame: Ano, ale dejte pozor! Nezadrhněte mi vlasy! . . . Mám je tak nízko.

Maxime: Opravdu, vy máte rozkošnou šíji. (Políbí ji na krk.)

Madame: Buďte rozumný! (S úsměvem.) Tedy se vám líbím?

Maxime: Neskonale!

Madame: A jste tedy šťasten?

Maxime: Nad míru! Poslyšte! Nevysmějete se mi, řeknu-li vám něco hodně hloupého?

Madame: Ne!

Maxime: Tedy, já jsem tak šťasten, že . . . že se mi chce plakat! Plakal bych pro nic, to přece je hloupé!

Madame: Oh, docela ne! Dokazuje to jen, že jste citlivý . . .

Maxime: A nervosní. Strašlivě nervosní.

Madame: To je pravda. Máte taková nervosní ústa . . . rty se vám chvějí a blednou při nejmenším vzrušení . . . Je to velmi dojemné.

Maxime: Opravdu?

Madame: Ano . . . Kde mám rukavice? (Shýbá se, aby je zvedla.)

Maxime: Neshýbejte se, prosím vás, najdu vám je. (Shýbne se a leze po čtyřech po starém koberci.)

Madame: Oh, proč se obtěžujete? Už je mám, tu jsou, díky!

Maxime (zvedne se a dívá se na Mme. Brauverovou s něžným obdivem): Odcházíte už?

Madame: Musím.

Maxime: Zůstaňte ještě chvilku, jen minutku!

Madame: Nemohu; mám schůzku o čtvrt na sedmou; a teď už je šest hodin.

Maxime: Schůzku? A s kým?

Madame: Vy žárlíte! Už?

Maxime: Ano, žárlím . . . s kým máte schůzku?

Madame: S vaším šefem... no, teď snad nebudete mě podezřívati, že bych vás mohla klamati s tou obludou! Ačkoliv...

Maxime: Ačkoliv?...

Madame: Ačkoliv za obhajování mého processu žádá nesmírnou provisi. (S nuceným smíchem.) A já jak vidíte, ji platím...

Maxime (jenž slyšel o jejím dřívějším poměru k zpěváku od Folies Tragique Al. Kervovi): Zajisté. Ale proto přece, mějte se na pozoru. Můj šef je smělý!

Madame: Buďte klidný! Ostatně, já se štítím ošklivých lidí. Ošklivi lidé budí ve mně hnus. (Zvedne svůj závoj.)

Maxime: Kdy vás znovu spatřím?

Madame: Kdy mě chcete viděti?

Maxime: Co nejdříve... Zítra.

Madame: Kde?

Maxime: Kde chcete.

Madame: Tedy zde... je to nejbezpečnější.

Maxime (hází knihy a papíry na divan): Oh, zde to není příliš pohodlné.

Madame (ukazujíc pohledem na dveře): Váš pokoj je s té strany?

Maxime: Ano, ale...

Madame: Ale co?

Maxime (lže): Jeden z mých přátel sdílí ho teď se mnou. Je to můj krajan a je tu na kratší čas. Byl jsem nucen pohostiti ho.

Madame: A on je tam pořád, ten venkovský krajan, on nikdy nevychází?

Maxime: Oh, ano; ale může se náhle vrátit. A co pak?

Madame (suše). Dobře. Dáváte-li přednost společnosti svého přítele, již nenaléhám. (Zamíří ke dveřím.) Půjdu.

Maxime (chytne ji okolo pasu): Lucy, moje drahá!

Madame (vyvine se): Ne! Pusťte mě!

Maxime (sevřev ji ještě silněji): Má Lucetto! Prosím vás! (Tiše.) Prosím tě! Neodcházej! Neodcházej v hněvu! Ujišťuji tě, přísahám ti, že nemohu, slyšíš? Nemohu! Nemohu tě přijímati ve svém pokoji... rozvaž jen: nemyslíš, kdybych mohl, že bych jen na minutu váhal?

Madame: Vy tedy máte milenku!

Maxime: Ne!

Madame: A přece! Vy máte milenku a obelhal jste mě minulý týden, když jste tvrdil, že jste svoboden. Pamatujete se? Bylo to v pracovně vašeho šefa. Čekala jsem naň a vy jste se mně dvořil. Pamatujete se, co jste mi řekl?

Maxime: Řekl jsem vám, že vás miluji, a to je pravda!

Madame: Ale vy jste mi také řekl, že jste nikdy nemiloval. Že jste sám na světě, že kdybych vás navštívila, učinila bych dobrý skutek. Nuže, já ho učinila a —

Maxime: Litujete ho?

Madame: Trochu! A to proto, že prapodivným způsobem osvědčujete mi svou vděčnost. Ovšem vy si snad myslíte, že Mme. de Brauver, choť velitele de Brauver, bez poskvrny (Maxim vzpomene si na Kervu) až

dodnes, jsouc svým manželem nespravedlivě donucována k rozvodu, tráví svůj život u všech mladých advokátních tajemníků pařížských? Jak špatně mne znáte, můj příteli! Co jsem obětovala vám... je u mne výjimkou, jedinou výjimkou.

Maxime: Jsem o tom přesvědčen! Jsem jist... Nikdy mne podobná myšlenka nenapadla. Moje krásná Lucetto... dejte mi svou ruku... svou malou ručku... tak! A poslyšte mě! Nejprv, že vás zbožňuji. To přece věříte, že? A pak... Poslyšte. Jestli, jestli nemohu vás přijímati, jak si toho přejete a jak bych si přál i já, tedy proto, že tu nejsem pánem! (Váhavě.) Nejsem tu sám!

Madame: Ah! vidíte! Vy máte milenku, měla jsem tedy pravdu! A tato milenka... není tak nesnadno uhodnouti, kdo ona je. Je to ta žena, která otevírá dveře. Ta služka s pohrdavým pohledem a nepřátelskou tváří. Od prvního dne jsem to tušila. Ale nemohu vám gratulovati k výboru, zdá se mi, že je aspoň o dvacet let starší než vy! A pak služka, taková smeť! Nemám chuti bojovati s vůní takové coury a proto raději jdu. (Zaměří k předsíni.)

Maxime: (Jde za ní, ale nezadržuje ji.) Vy se mýlíte! Oh, kdybyste věděla, jak se mýlíte!

Madame (zastavivši se): Ne, nemýlím se. Instinkt mi praví, že to není služka jako jiné, sprostá služka. Ona dřív byla hezká. Měl jste s ní poměr: o tom jsem zcela přesvědčena. Počkejte: předevčírem, měla jsem žízeň a prosila jsem vás o sklenici vody. Vy jste mi nedovolil, abych zazvonila. A bylo přece nejjednodušší zazvoniti a říci: „Přineste mi sklenici vody!“ Ale vy jste nechtěl. Vstal jste a sám jste mi vody přinesl. Já dobře pochopila, že jste to udělal jen proto, abyste ji tím, že mi slouží, neponížil. A tak také, abych si ji naklonila, ondy když mi otevřela dveře, vstrčila jsem jí do ruky peníz... malý peníz... 10 franků. Ona neřekla nic, ale peníz upadl na zemi, a ona ho nohou odkopla na schody a...

Maxime (zblednuv nápadně): Vy jste vstrčila peníz do ruky mé matky?

Madame: Jakže? Ta že —... Ta osoba že je...

Maxime: Mou matkou, ano. Zbabělá, ničemná a zločinná marnivost zabránila mi vyznati vám to hned na počátku... Ta žena v zástěře je moje maminka. A víte-li, proč jste ji mohla považovati za služku? Poněvadž po dlouhých letech obětí a odříkání se, aby mě udělala, čím dnes jsem, nezůstalo jí nic jiného, nežli dvě upracované ruce, které ještě teď pro mne pracují. (Zarazí se, maje hrdlo pohnutím sevřené.)

Mme. de Brauver (v rozpacích): Jsem... jsem... zoufalá... ale nemohla jsem tušiti... přece...

Maxime: Opravdu. Sám jsem vinen... měl jsem... (otevře dveře.) S bohem, madame!

Madame: S bohem, pane! (Jde zvolna po schodech, doufajíc, že ji Maxime buď zavolá nebo dohoní. Ale on sotva na ni vzpomíná. Klečí v kuchyni před starou ženou, jež hlavu v zástěře ukryvši, tiše pláče; a on líbá její ubohé ruce, mozolné a červené a opakuje se vzlykotem: „Odpusť, maminko, odpusť!“)

Real hospital de Sao Antonio de Misericordia v Oportě.

Oporto.

Turistická črta z portugalských cest.

Píše dr. Jiří Guth.

Lesy piniové, eukalypty a pole rýžová. Pak mořský vzduch. A vítr trochu chladnější vane do těch pekel, jimiž je mi zaprášené, špinavé a horké kupé, se sedadlem koží potaženým, ale rozbitým od rozbitých per. Jedu v první třídě z Coimbry do Oporta, ne proto, že bych ministra, správního radu nebo dokonce modrou krev dělati a na svět s opovržením dívati se chtěl, ani snad z té příčiny, že nevím kam se svým grošem, ale prostě z toho důvodu, že v jiném kupé v dnešním vedru pekelném a na tak dlouhé jízdě bych nevydržel: tady jsem po většině sám a přece si trochu uvolním způsobem na chladnou veřejnost seveřanskou se nehodícím. A ještě na omluvu těchto velkopanských, málo kantorských choutek mi slouží, že v této zemi portugalské rozdíl železničních tříd nebéře se na váhy tak delikatní, neboť i rozdíl v penězích není tak veliký, proti druhé třídě na těch sto dvacet kilometrů jenom asi 520 reis, tedy necelé 3 koruny. Na to tedy nepotřebuji velkostatku a širokým oknem dívám se na divný portugalský kraj . . .

„Ovos molles, ovos molles!“ zvoní mi do uší na nádraží v Aveiru portugalské děvče podávajíc mi do kupé malý soudek s nakládanými sladkými vejci, za 200 reis.

„Gracas, não,“ odpovídám dodávaje „Tenho frio.“

Děvče vyvalilo na mne velké oko nevím už jaké barvy a vycenilo na mne zuby. Co na tom k smíchu v takovém horku?

Dívám se znova do svého Vymazala, dle kterého se učím portugalsky snadno a rychle a pozoruji, že jsem se v horlivosti o několik řádek

zmýlil. Chtěl jsem říci Tenho séde, mám žízeň a nikoli, že mi je zima. Dívka pokládajíc mne za zralého pro blázinec, nabízela svoje ovos molles jakož i mušle mexilhões, Mytilus edulis a berbigão, Cardium edule v kupé vedlejším.

Pohled na Oporto se strany jižní (od V. Ma-Nova de Gaya).

... Chvílemi Ocean se mihne v dáli, ba, když jsme projeli borovými háji a dynami za Ovarem, zašumělo moře pojednou podle tratě, a celý ten Atlanticus mihotal se ve slunci už zapadajícím. Stmívalo se, když projížděli jsme mořskými lázněmi Espinhem a Granjou, řadou to vill oportských kupců, rozložených ve vůni piniového lesa, a bylo již tma, když pojednou kola vlaku zarachotí dutě tak, že lomoz ten ztrácí se jakoby v nekonečnu. Mám pocit poněkud biblický, že vznáším se nad vodami, a také ano, jak cítím z chladného vzduchu, který vane nikoli ze strany, nýbrž z důli, kde u veliké dáli a hloubi řady světel obrážejí se v jakési hladině vodní.

To je Douro, a světla dole, pak naproti, rozesetá po jakémsi vrchu, to je Oporto.

Asi královský pohled za jasného dne — teď pohled jen neurčitý, obrovské kontury čehosi neznámého a dole slabý lesk a odlesk vodní hladiny, kdežto všude kolkolem je černo, temno, přišedší náhle a bez soumraku, a probodané dole žlutými a bílými tečkami světel plynových a elektrických, nahoře třepetavým, věčně poetickým světlem světů neznámých . . .

* * *

Jediným obloukem klene se Ponte de Maria Pia přes propast asi 200 m. hlubokou, na jejímž dně vleče se široký Douro, řeka snad nejzajímavější tady při svém ústí, a po jejímž úbočí na břehu levém rozlezlé jsou domy, domky a továrny předměstí Villa Nova de Gaia a po břehu pravém Oporto, v nesčetných terassách. Je to asi nejodvážnější most, jaký kdy stvořily lidské ruce vůbec a Eiffelovy zvlášť. Ani téhož inženýra známá věž Pařížská nezdá se ti tak smělou a odvážnou jako tento obrovský oblouk, rozepjatý od jedné skály ke druhé, který chvěje se teď, když vlak jede po těchto železných čtyřdesítinách kilometru, jako trpělivost člověka trpícího, napjatá na svoje maximum. Tají se mi dech a čekám, až to všechno praskne a já s millionem a čtyřmi sty padesáti tisíci kilogramy železných prutů poletím dolů. Ale most stojí už 22 let a nebylo asi příčiny, proč by se byl tenkrát v tom srpnovém, teplém večeru řítil do vod, těžkých a hlubokých jako činnost říšského poslance.

Ovocnářky v Oportě.

Dráha objíždí město, které jakoby pojednou se ztratilo, a z Estação do Caminho de Ferro Norte e Leste e Linha do Minho e Douro vrací se cestou kratší než úřední název této stanice předměstské a tunelem celé město podjíždějíc do Estação Central, prozatímné budovy dřevěné uprostřed města, takořka v jeho klíně. Mám jen něco zavazadel ručních a proto také dojem, jakobych z Prahy jen tak do Chuchle sobě vyjížděl tím spíše, jelikož Hotel de Francfort v Rua de Dom Pedro leží odtud jen pár kroků. Zlehka tedy jdu po stopách hotelového agenta, který hned v nádraží, mnoha slovy svrchu uvedeném, kde se vzal tu se vzal, pro svůj hotel mne získávaje. Činil tak hlaholem francouzským, jakož vůbec sladké zvuky mluvy Molièrovy více mi byly s prospěchem než Vymazalův návod pro portugalsky snadno a rychle.

Odevzdávaje agenta i svoji kabelu rukám Prozřetelnosti mísím se hned do pestrého množství, které prochází se v záři elektrických světel po Praça de Dom Pedro, pod jeho akaty a eukalypty a po jeho zvláštní vlnité dlažbě mosaikové, a mísil bych se asi do dnes, kdybych byl neměl notný hlad, jejž nedovedlo utišiti ani upřímné podivení nad světlem obloukovým i žárovým, které v městech portugalských i španělských svítí obyvatelům vzdáleného iberického poloostrova na cesty nočního života, zatím co my,

stará kultura, básnící už básně skoro dekadentské o krásné róži zatím co ostatní Evropa krmila medvědy, stavíme teprv elektrárny a těšíme se na století budoucí.

Sotva že sklepu se sebe těžký železniční prach a povečeřím beefsteak, dobře po anglicku připravený, odcházím znovu na to náměstí, jež stalo se teď středem všech mých oportských cest . . .

Až už jen stíny prochází ulicemi, kterými táhne zvláštní, neznámá vůně, nevím čeho, zdali všech těch vinných sudů dole v přístavišti složených, nebo pepře či oleje starého neb koření zámořského, vůně opojná, těžká, mámivá jako sen o lidumilném představeném, jíž nos méně poesii nakloněný prohlásil by za obyčejný velkoměstský smrad.

* * *

Ale teprv ráno rozbřeskne se mi a vidím, jak mnohem divnější je to město, než se mi zdálo už včera večer. Byl to rázný člověk, kterému napadlo zakládati něco na rozeklaných, vysokých kopcích a skalách, kde ani jedna ulice není rovná; sama nábřeží vinou se jako v mírném větru kouř. Sic až na malý zlomek a část kupící se kolem Paço Episcopal, kde je něco uliček křivolakých, jsou to všecko avenue na plánu jako šňůry natažené, ale na konec viděti nelze hned pro dva nebo tři kopce. Přes to lítá tudy tramway, až dech se mi tají, a s melancholií v duši vzpomínám sladkého kolébání v ulicích Prahy vezdy milé nám všem; což teprv když sedím tam, a mezci tryskem utíkají s kopce dolů — pocit ode včíra večer opakuje se, pocit však hroznější a s koncem krvavějším než by bylo dokonání ve hlubinách vodních; jenom parní a elektrická tramway, kterou taky tady mají, v dolejší části při břehu Doura, je normalnější.

Na Praça de Dom Pedro na širokém podstavci stojí jízdecká socha krále dobrodince, s novějšími dějinami Oporta spojeného úzce, jako bývaly dějiny Prahy spojeny se životem starých svých králů; srdce toho, který dal lei fundamental svému lidu již v letech třicátých, pochovalo sobě Oporto, jakož také vyznačeno je na reliefu pomníkového podstavce. Kolkolem pořád je jako v úle, neboť odtud tramwaye se rozjíždějí, zde je společenský střed města a stále lidí dost, kteří co dělat nemajíce, kupují noviny od mladých hochů, usazují se na železné lávky pod platany a eukalypty na náměstí a dělají politiku.

* * *

Když 15. září 1890 ministr zahraničných záležitostí Hintze Ribeiro předložil parlamentu znění smlouvy s Anglií ve příčině afrických kolonií, dle něhož Anglii dávána přednost při získání portugalského území, strhla se taková bouře, že ministr k slovu ani se nedostal, ze sněmovny utekl a okamžitě žádal za demissi. Celé ministerstvo padlo, ale bouře neutuchaly, a strana republikánská rostla jako lavina, která otřásla mocí královskou zejména, když 31. ledna 1891 v Oportě vypukla zjevná revoluce vojenská, která měla za účel zříditi v Portugalsku republiku. Sic jen málo občanů přidalo se ke zjevnému tomu odboji, který v krátkosti byl potlačen, ale

strana republikánská tím nikterak nevzala za své a žije v Portugalsku vesele dál, snad z toho podivného důvodu, že matky portugalské jsou velmi aristokratické, že lid portugalský je lid velmi ušlechtilý a že i nejchudší Portugalec cítí se býti potomkem oněch pyšných dobyvatelů Indie a Afriky, kteří vzbudili obdiv celého světa, jichž dědictví on sám v sobě uctívá a pro kteréž duševní příbuzenstvo pokládá se rovna i třídám nejvyšším.

Principy republikánské pro svoji podobnost s naukami evangelia měly ode dávna také zastance v nižším portugalském kleru, a strana republikánská měla vždycky v čele výkvět portugalské intelligence. Takovými byli na příklad general Latino Coelho, ingenieur, professor školy polytechnické, stálý sekretář akademie, bývalý ministr námořnictví,

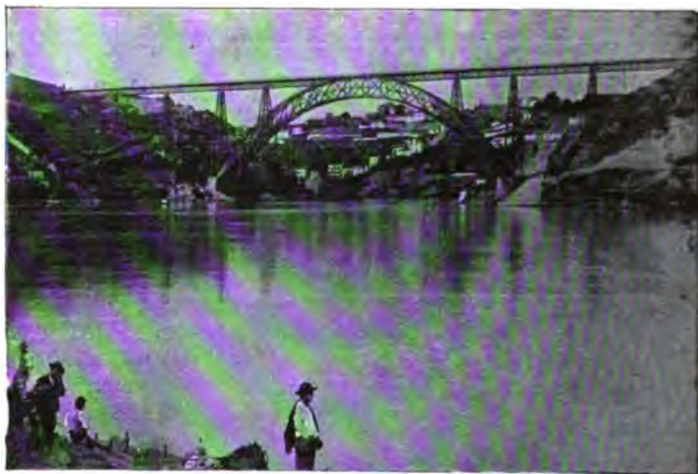
Volský potah v sev. Portugalsku.

znamenitý spisovatel a myslitel hluboký; plukovník Elias Garcia, professor na škole vojenské a vynikající parlamentář; plukovník Sousa Brandão, ingenieur, bývalý poslanec. Vedle těchto vůdců nepokrytě k zásadám republikánským se přiznávali nebo přiznávají slovutný spisovatel a jeden z největších filosofů portugalských Theofil Braga; professor Consiglieri Pedrozo, řečník prý nad jiné vynikající; spisovatel Teixeira de Gueiroz; professor na škole polytechnické v Oportě Rodriguez de Freitas, národní hospodář; Gomes de Silva, řečník táborový velikého vlivu; Bernardino Pinheiro, tajemník vrchního soudního dvoru; Yacintho Nunes, velkostatkář a purkmistr v Grandole; Magalhães Lima, který cestami po celé Evropě získával cizinu pro svoji vlast, — vesměs jména v Portugalsku obecně známá a vynikající a pokud nebožtíkům patří, nezapomenutelná. Skoro celá universita v Coimbře je republikánská, a kdyby aristokracie a vysoká finance nebála se anarchismu, smířila by se také s republikou.

Monarchistická vláda musí tedy počínati sobě velmi opatrně a konstruuje tedy vhodné volební řády, jen aby do parlamentu se nedostal ten,

koho si tam nepřeje. A poněvadž přece jenom některý takový oposičník někdy tam vklouzne a potom parlament bouří, i v Portugalsku dělají se krátké processy s touto institucí čím dál tím více chorobnou a vládne se bez ní, nevím kolikátým paragrafem.

V Portugalsku volby odbývají se v kostelích, a jsou arci volny a svobodny, pokud vláda si nezajistila potřebný počet hlasů pro poslance, kteří by klidně odhlasovali roční deficit průměrně asi 3000 mill. reis. Státní rada, cosi jako portugalská sněmovna panská, jejíž členy z polovice jmenuje král, z polovice volí lid, je sic poslední instance chránící zemi i lid proti libovůli vlády ať již jakékoli, ale garancie tato

Most Maria Pia v Oportě.

je illusorní způsobem, jakým kombinují se její členové. Státní rada, které předkládají se různá usnesení ministerská, zasedá pod předsednictvím královým a tím je řečeno ne-li vše, aspoň mnoho.

Vedle republikánů silná je strana přející federalisaci iberského poloostrova. Ani šedesát let španělské okkupace a tyrannie 1580—1640 nezanechalo v lidu portugalském vzpomínky nejrůžovější, a antagonismu mezi Portugalci a Španěly neustále užívají protivníci republikánů, většinou také smýšlení federalistického. Celé tiskové boje svádějí se proti republikánům, kteří jsou pro ty svoje federalistické choutky prohlašováni za zrádce vlasti, škůdce státu — jak už to tak bývá mutatis mutandis všude.

Už roku 1851 Henriquez Nogueira hlásal federalismus se Španělskem, a později zvláště hnutí proti Angličanům posílilo stranu federalistickou stojící před alternativou: „buď otroky ve spolku s Anglií nebo federalisace se Španělskem“. Kterak i republikáni těmto snahám přejí, toho důkazem, že general Latino Coelho, svrchu zmíněný, ještě jakožto ministr námořnictví a monarchista napsal federalistickou předmluvu ku jedné ze svých knih. Monarchisté proto se na něho tak sesypali, že Coelho stal se

republikánem. Byl to muž neobyčejného nadání, kdyžtě slovem i písmem byl mocen dvanácti jazyků; jeden z jeho přátel překvapil jej jednoho dne, kterak skládá verše — švédské.

Jsou teď dvojího druhu federalisté v Portugalsku: jedni, kteří chtí míti federalisaci obou nynějších útvarů státních, poloostrova zapyrenejského, Portugalska a Španělska, druzí, kteří by rádi obnovili bývalé státy španělské, Kastilii, Katalonii, Andalusii, Leon atd., při čemž Portugalsko bylo by autonomní ve starých svých hranicích. Snahy tyto zdůvodňují značným rozdílem raç španělských: Kastilanci pořád se škorpí s Katalonií tak jako Madrid s Barcelonou, Galegové neustále stěhují se do Lisabonu, dělajíce tam posluhy, a i řeč galská dosud pěstuje se i knižně od některých literátů, o provinciích Baskických ani nemluvě.

Tolik jen na nepatrný důkaz, jak politický ruch v Portugalsku je čilý.

Není tedy divu, že železné lavičky na náměstí Doma Pedra v Oportě vždy jsou obsazeny obecenstvem noviny čtoucím a stopujícím sic teď události spíše zahraniční než domácí: Dreyfussiadu ve Francii a rozruch v Anglii, zvěstující bouřky jihoafrické.

Železné ty lavičky jsou jenom pro dvě osoby, — snad aby rozčilení, po lektuře novin obyčejně následující, omezilo se nanejvýše na osoby dvě. Sedátka pro osobu jednu byla by pak ještě praktičtějšími.

* * *

V Oportě ještě více než v Lisaboně všecky domy mají façady barevné, pokryté aspoň z části majolikovými destičkami s arabeskami žlutými, růžovými nebo bleděmodrými tak, že to všecko vypadá smavě jako jarní louka. Ale to je také to jediné smavé na tom městě — vedle té velkolepé nádherné přírody, která tady jako by byla prohýřila všecko svoje bohatství a svoji pittoresknosť. O tom teprv ponětí světlejšího než včera večer nabývám, když vyplétaje se z ulic dostávám se na terassy, z nichž viděti je na přístav, na Douro a na břehy protější . . .

Malované domy nemají už tolik balkonů jako v sousedních městech španělských — zde v tom obchodním ruchu nebylo by ani času ani místa na pelar la pava, na milování z okna, k čemuž balkony jsou stvořeny. Také ševcům zle se tady vede, protože aspoň polovice všeho obyvatelsva chodí bez bot, na boso, a zvláště ženy, které se zde dřou jako posluhové, veřejní i tajní. Všude, kde je těžká práce, je u toho žena, která nosí břemena, vede pouliční obchod, nakládá v přístavu a mete ulice. Jako galejní otrokyně připadá mi tato polovice lepší mne, která s rukama v bok opřenýma nosí těžká břemena svoje na hlavě, na níž má jen malý kulatý klobouček plstěný nebo prostě šátek pod bradu uvázaný. Roznášejíc a rozdávajíc zboží vyvolává je a křičí do ochraptění po celý den. Nejvíce ovšem dopoledne slyšíš ten koncert málo příjemný, který proměňuje ulice v horoucí peklo; proti tomu jsou ulice našich měst hrobem, v němž klidně může dřímati i lev dvouocasý. Z těch žen portugalských, kráčejících vezdy přímo a dřevěně, jedna nese ovoce a zeleniny, druhá mléko, jiná skládá různé zboží ať ve městě ať ve přístavišti, jiné nosí oblázky na dláždění cest, jiné zedníkům maltu a cihly donášejí, po té stránce i našim náden-

Oporto.

níkům se podobajíce, jiné zase vodu ve velkých džbánech z červené hlíny krásných antických tvarů, jaké jen v Portugalsku dovedou hotoviti. To všecko tedy na hlavách, přes to jadrných a pyšných, smělých, ať už na nich balancuje zboží nebo ryby nebo květiny, ať nějaký náklad těžký jako stará pohovka nebo dokonce vlastní dítě, které tam nahoře ve vzdušné výši učí se samostatnosti, nemajíc ku pomoci ani rukou své roditelky pořád v bok opřených, a shlíží shůry na hamižný svět.

* * *

Z té živosti ulic přeceňuji počet obyvatelstva oportského, v knihách na 170.000 odhadovaného. Oporto připadá mi pravou tepnou života Portugalského, daleko víc než Lisabon, víc rozkošnický, líný. Už také proto, že je svéráznější, k čemuž přispívají podivnou náhodou nejen lidé a jejich stavení, ale také voli, nikoli ve smyslu přeneseném. Totiž nesčetné jich potahy a nákladní povozy zvláštních tvarů, na něž nakládá se všecko, co přesahuje sílu ženských hlav, velké to, co možná primitivní truhlíky na dřevěné nápravě, do níž zasazena jsou plná, dřevěná kola. Anebo na té nápravě spočívají dvě klády ve voj prodloužené a do klad zasazeno je několik tyčí, ba jen silných prutů tak, jak si je hotovitel někde z vrby u řeky nebo z keře lískového uřízl, nanejvýš ještě je spojí provazy. Tak si představujeme nějaký starořímský, ale hodně starořímský vůz, který patří do musea a ne na tyto živé, rušné ulice, do kterých řeže skřípotem těch těžkých nemazaných kol.

Voli tohoto klassického spřežení jdou docela důstojně a jsou to zvířata vzácné síly a krásy, pokud o nich lze vůbec mluviti s tohoto aesthetického stanoviska, svalnatých noh a silných, širokých plecí, s okem mírným přese všecku sílu, jakož často ledajaký vůl mírností a trpělivostí se vyznamenává a proto také volem se zove, a s rohem delším než rohy největších volů andaluských, sicilských nebo polských; snadno by na ně nabodl několik policejních strážníků, kteří by se mu do cesty postavili, jako sušené fíky. Ale to se nestane, a spřežení volné jako ručičky hodinové dá se říditi poslušně často i malým chlapcem, bosým a otrhaným, který své druhy v těžké práci za rohy bere, je vede nebo ostnem pohání.

Pittoreskní vzhled tohoto obrazu končí se podivným jhem, silným, dlouhým to prknem ze starého dubu, hodně vysokým a vyřezávaným à jour, zdobeným okrasami primitivních vkusů, fantastickými nebo náboženskými emblemy. Starší, upracovanější vůl mívá na šíji velký, tvrdý, černý výběžek, mozol od těžkého toho jha, mozol, vzbuzující úctu, soustrast a sympatii člověka, zapřaženého také od rána do večera v těžkou káru denní práce. Nic to zvíře nezná, než jen práci a dření, radosti nemá — či ne, snad právě proto radosti nejvíc, kdyžtě jenom v práci je pravá slasť, a tvář se mi rozjasňuje při tomto utěšujícím pomyšlení tak, že mám sto chutí vrátit se domů, ke svému stolku a do práce —

Vším způsobem vzbudil vůl oportský nepokryté moje sympatie.

* * *

Z Praça de Dom Pedro vedou ulice nejen na všecky strany, ale také do kopce a s kopce. Jdu na zdař bůh s proudem do ulice, názvem svým nejvíce vábné, Rua das Flores, která sic nevoní, ale oslňuje a oslepuje přes to, že je neúhledná, dost úzká a špinavá. Je zde krámek na krámku, jeden menší než druhý, ale v kumbálcích těch je plno zlata a stříbra, velikých šperků, po nichž fantí se i nebohaté selky vinného kraje oportského, Paiz do Vinho, vlasti to nejušlechtilejších portských vín, na břehu Doura a v hornatinách na Corgu až ku Ville Real na sever. Jsou to dílem práce filigranové, upomínající na jemné stříbrné šperky norské, dílem celé veliké plotny zlaté s pestrým emailem divných vzorů, jichž původ snad možno hledati ve starých vzpomínkách maurských.

Rybářský člun v Alfuradě nedaleko Oporta.

Veliká zlatá srdce, corações, nosívají na širokých řetězech kolem krku, a naušnice jsou dlouhé, že splývají až na šiji. Snad odlesk divokých ozdob různých pranárodů portugalských kolonií.

I v tom je trochu arabského parfumu, že na druhé straně ulice zas jenom soukenníci se rozkládají, tak jako v bazarech afrických a asijských bývá, že stejné obchody a průmysly v téže ulici se hromadí.

Ani městské dámy nepovrhují zlatým šperkem, jen že jejich výzdoby nejsou tak křiklavy a pracovány ještě mnohem jemněji. Zvláštní svoje obleky už dávno odložily a šatí se po pařížsku. Kdysi nosívaly i kožíšek, capote zvaný, jistě víc z koketerie než ze skutečné potřeby, neboť stejným časem brávaly i lenço, šátek z bílého mušelínu, který stínil tvář lekkým, bílým stínem. Teď všecko otáčí se ve věcech toiletty i mnohých jiných kolem Paříže, leda že látky dodávají Němci.

V šatu převládá zde u venkovanek barva červená a žlutá, kdežto v Lisabonu častější je barva modrá.

* * *

Prodavačka ryb v Oportě.

Jsme tedy v plném proudu oportského obchodu, v Rua de São João, v ulici, která spojuje nábřeží — Ribeira — s městem hořejším, a v Rua do Infante Dom Henriquez, ulici to bankéřů, velkokupců a jednatelství paroplavebních společností, které v každém městě přístavním udávají základní ton. Sem na Ribeiru dovážejí se z Paiz do Vinho sudy vína silného a mámivého, které vypěstovali Gallegové dost namáhavě z kamenité půdy, a jež sbírali od konce září do polovice října. Víno vytlačené posílá se sem dílem po dráze, dílem však mnohem větším ve zvláštních člunech tvaru houpavého, elegantního, barcos rabello. Jsou to mělká, obrovská plavidla s obrovským kormidlem, jež vyžadují lodivoda velmi zkušeného, aby bárka o četná úskalí, ve vodopádech a peřejích hořejšího Doura se nerozbila. Douro stále jako by chrlil z toho svého hlubokého jícnu, kterým jest toto jeho ústí, sevřené zde vysokými skalami.

Neduje-li vítr do latinských plachet vinných bárek, vytahují je voli po řece vzhůru. Práce již lehčí, když sudy buď jsou již prázdny nebo tam vůbec již nejsou. Zůstaly v Oportě, kde lepší druhy jejich obsahu ještě dva roky si poleží, načež anglické a německé firmy si je rozeberou, sud o 534 litrech asi za 800 korun.

* * *

Když už jsme v tom víně, žádáme jednu z předních firem Doňu Antoniu Terreiru, asi jako remešskou Veuve Cliquot, o laskavé dovolení, a ochotná kancelář dává nás provázeti ve svých skladech, asi šestero počtem, z nichž každý obsahuje nějakých 18000 sudů čili pip dobrého portského vína; v jednom z nich je 750 hl. v lahvích, všecky ročníky, počínaje skoro od počátku tohoto věku, celkem asi 100.000 lahví, jedna průměrně za 7 fr. Zde má firma také svoje bednářské dílny a všecko, co s vínem souvisí, ve velikém slohu a velikých číslicích, kterými komptoirista, francouzského jazyka znalý mne udolává. Vykládá mi černooký a černovlasý ten Portugalec, že velké sudy těchto skladů, počtem asi 30.000 pip, nakládají se ze dvou třetin do Anglie, z jedné třetiny do Brasilie, něco že jde do Německa a trochu také do Francie.

Přirozené víno portské, do něhož se přidává alkoholu jen asi litr na jeden sud, je víno červené, které stářím dostává krásnou barvu opálovou, jakou nemá žádné jiné víno světa, — pokud není falšováno. Nemusíme býti skeptických povah, abychom uvěřili, že nejeden soudek, i přímo z Oporta poslaný, zamění cestou svůj obsah, nikoli kouzlem, nýbrž odlivem a přílivem ochotných prostředníků, v tomto oboru prý velice dovedných.

Nejlepší réva portská nejraději se ovíjí kolem stromů, nikoli podél uměle sroubených mřížek a loubí, a lituji, že jsem nepřišel o pár neděl později, k vůli hroznům.

* * *

Praça de Ribeira je místo pro ethnology a ty turisty, kteří přišli s úmyslem konati studia lidová; tady mohou, protože lidu portugalského hemží se v tomto přístavišti, nejvíce rázovitých lodníků, nakladačů i skladačů, námořníků a pracujících žen s podkasanými suknicemi, šňůrou podvázanými — a z toho všeho jde hlava kolem tím spíše, poněvadž přístavní nábřeží je zde zúženo skalami na malý prostor, po stránce rozmanitých špín a páchní již zmíněných v Oportě nejzajímavější.

Vím, že tohle jest jediné místo svého druhu, — „mořský přístav v horách“ ať tak dím vzhledem k vysokému městu, protějšímu břehu a vysokým břehům, vzhůru po řece a ještě kus dolů se táhnoucím, ale přece moje oko, znavené už žárným, úpalným a intensivním sluncem portugalským, poutá jiný obraz, vábný víc svou smělostí než krásou, a když krásou, pak docela jiného druhu než je oportská krása přírodní: dílo ruky lidské, které mohlo by býti také jinde, ale není, a je-li, pak nemá té folie Doura, jeho břehů a Oporta.

Zas jiný most, který, je-li jednou položen přes tu širokou propasť, jakou je řečiště Doura, musí býti ohromný. Je to ponte de Dom Luiz I., most krále Ludvíka I., který přepíná Douro opět jediným železným obloukem 172 m. rozpjetí a má dvě jízdní dráhy, z nichž nižší spojuje dolejší břehy a je 10 m. nad prostředním stavem vody, vyšší však 60 m. Po obou stranách věžovité stavby dole kamenné, nahoře železné. Před dvaceti lety, kdy jej stavěl francouzský ingenieur Serrigo, byl divem světa; dnes snad Tower-Bridge a jiné mosty jsou velkolepější a smělejší, ale přece žádný z nich nemá té scenerie ponuré, toho jícnu velké řeky, hluboké mezi skalinami.

Lezu nahoru ulicemi a uličkami, abych viděl Douro z ptačí perspektivy, a to oklikami po vnitřním městě kolem Real Theatro de São João na Praça de Batalha, divadla, které nevím proč má svoje jméno po světci, s italskou operou a balettem nic společného nemajícím, kolem sochy Dom Pedra V.; na Jardim de São Lazaro, s krásným sadem; kolem veřejné knihovny prý se 150.000 svazky knih portugalských a malým museem, v němž je několik obrazů starých i nových a meč krále Alfonsa Henriqueza; na Passeio das Fontainhas, terrassu vysoko nad Dourem a skoro kolmo se vznášející tak, že vidím oba mosty, všecku tu slávu Oporta i jeho Douro pod sebou.

Nade břehy protějšími a u veliké dáli temně azurové Serra de Marão . . .

Nelze odtrhnouti se od toho obrazu, na němž není nic strojeného, nikde nic umělého, žádné stavby svou krásou poutající i rušící zároveň, jen divoká příroda, — až na ty dva mosty železné, které připadají mi jako obrovská pouta, jimiž spoután je tady Douro, aby neroztrhl divokými svými přívaly jarními svoje ústí.

Jenom že terrassa, na níž jsem, je jako schátralá, nečistá, stromy a lavičky všechny zaneseny prachem jako v domácnosti, v níž se nikdy neuklízí. Na svahu skály pode mnou hromadí se domečky a také naproti, ve Villa Nova de Gaya, jako hnízda ptačí přilepená ku skalám; kouří mi však přímo pod nos tak, že uchyluji se dalšími klikatinami uliček a cest přes zbytky hradeb do Avenidy de Saraiva a pak na most. Spěchati nelze, protože cesty a uličky jsou nečisté, nemetené a zanesené v odlehlých těchto částech: tu nějaká kočka zabitá nebo scepenělá, tam zas krysa, které došel pramen ošklivého žití, jinde zas — ach, nelze to ani povídat. Do toho všeho slunce pere a dívá se širokou trhlinou do polozbořeného domu, jehož sříceniny tady uprostřed města už asi dlouho visí nad Dourem. Není Oporto městem chudým, vidíš to už z toho ruchu obchodního, z četných krámů uvnitř města a také z knih se o tom dovíš, ale nečisté je a zanedbané, jako krásná cikánka.

Utíkám odtud, abych dostal se na volnější vzduch mostu, ale jenom z bláta do louže se dostávám, a to za 5 reis mostného. Most Dom Luiz jako by byl veřejnou nemocnicí nebo výkladem lidské bídy, tím odpornějším nebo spíše tím truchlivějším, čím zřetelnější je v tom úmysl. Na chodníku mostu aspoň každých deset kroků nějaký žebrák nebo žebračka, ba celé rodiny žebráků, nejen chudých, otrhaných, polonahých a zbědovaných, ale nemocných a raněných, vykládajících svoje choroby tím víc, čím jsou odpornější na pohled. Děti nahé, rodičové polonazí, tu jeden s pahýlem zkomoleného údu, arci obnaženým, jiný s rakovinou na těle, jiný s ránou hnisající v parném slunci a mouchám pro potěšení, tam zase slepec s prázdnými očními důlky . . . a ti všichni úpěnlivým hlasem volají o pomoc a slitování . . .

Zas všecky drobné tak jako nedávno v Salamance jsem rozdal, a ti, na které se nedostalo, větříce ve mně cizince pronásledují mne pohledem zuřivým, ba i nepřátelskými posunky. Bylo by mi ouzko, kdyby nebyl bílý, slunný den. A ostatní obecenstvo? — Chodí kolem docela lhostejně, sem tam někdo dá nějaký groš a víc nic. Jak asi vypadají brlohy této chudiny v odlehlých částech města, když tady, na mostě je to takové?

Dole Douro docela klidně valí svoje kalné, hnědé vody. Prý v dobách zimních dešťů, kdy z okolních avenid a ruí, tříd a ulic, hrnou se proudy vod do Doura, řeka vystoupí až šest metrů nad normál, tak že Ribeira i protější Villa Nova de Gaia celé jsou pod vodou. I velké lodi transatlantické houpají se v přístavu jako skořápky, a silná lana, jimiž jsou přivázány trhají se jako nitky . . .

Ponte de Dom Luiz zdá se býti ještě větší prací filigranovou než Ponte de Donna Maria Pia a chvěje se pořád jako struna. Pohled na takové dílo inženýrské působí na nás laiky, kteří nedovedeme zbudovati ani domeček z karet, neřku-li celé stavení svého štěstí, dojmem vždycky tajemným, dojmem neznámé síly, jako pomyšlení na diplomatickou zápletku nebo na koženou transmissi. Takový široký řemen nevinně svinutý ve výkladní skříni nepovšimnutého obchodu je také jako nečištěná hromada zlata. Ale jako podobné věci z blízka vypadají hrůzyplně, tak z dálky zas tak líbezně a čarokrásně se nesou. Vzpomínám na ten pohled na věž Eiffelovu, když se člověk blíží pařížskému městu za letního rána, kdy věž

jakoby ze sirek zbudována vypíná se vysoko nade všecky kameniny města a koupe se v mlžinách i v ranním slunci. V tu chvíli a z těch dálek má tento železný obr do sebe mnoho útlosti a kovové poesie. Nebo jako Brooklynský most v New-Yorku, který zas tak jako pavučiny obetkává horizont, v závratné výši nad nejvyššími domy metropole americké.

Tam tak jako tady hluboko pod mostem lodi a lodičky jako hrstka seskupených střípků, byť zde v Oportě jich nebylo tolik jako tam v Americe. Zde zas mnohem užší řeka zhušťuje ten ruch a dává píšícímu právo psáti v superlativech.

A pohled na město, ne tak táhlé jako Coimbra, ale mnohem divočeji rozložené, jímá mne stejnou rozkoší jako závratí. Daleko krásněji leží

Člun vinařský na řece Douro.

Oporto než Lisabon, a přece nikde nikdo o něm se nezmiňuje, kdežto Lisabon má pověst města tak krásně položeného, — Bůh sám ví proč.

. . . Na levém břehu řeky táhnou se armazens, dlouhá skladiště oportských vinařů, z malinké části už nám známá, a na pravém, ve čtvrti jakoby nejvíce rozervané, kde domy se opírají o kolmou skálu a odkud ulice se řítí dolů k řece jako vodopády mezi spoustou domů a domečků, a nedaleko ssutin starých zdí víc skrývá se než vyniká Sé, kathedrála oportská, vystavená na místě hradu Suevského. Ale rozměry tohoto kostela nejsou v žádném poměru s pojmem kathedrály, třeba že šedý pískovec, z něhož je stavěn kostel, i jeho věž aspoň dotyčné vážnosti mu dodává. — Není snad kostela portugalského, při němž by nebylo krásné chodby křížové, která je i zde, kolem dvoru vysázeného stromovím, s pískovcovými balustradami a mnohočlennými sloupy a s velikým, pískovcovým křížem uprostřed dvora. Tuze příjemně dovedli sobě zaříditi mnichové svoji od světa odloučenost, o níž sní každý z nás, nádenníků života . . .

Na stěnách mezi sloupy a klenbami klaustra kolem dokola jsou modrobílé azulejos, majolikové obrazy s realistickým znázorněním biblických scén, jichž klidné barvy uspávají mysl, z venčí ještě trochu pobouřenou. Po krásném, pískovcovém schodišti nahoru do prvního patra a odtud s hůry dívám se na ty stavby staré pět set let, které dnes už se nedělají. Nač by také sloužily? Pro pár lidí, žijících v sladké bezstarosti? Bezbožný náš věk staví raději méně úhledné chudobince a chorobince než kláštery a paláce, jakým jest oportský palác biskupský, s jehož terrassy dobrý pastýř přehlédne velikou část svého ovčince.

* * *

V křížové chodbě kathedrály zpovídal se nějaký starý hříšník portugalský kleče na kamenné podlaze vedle kněze či mnicha. V kostelích portugalských vůbec za zpovědnice mnoho peněz nevydají: kněz usedne si vedle nějaké rampy, za jakousi mříž, jako za vějíř nějaký a hovoří s hříšníkem pokání činícím docela po sousedsku. Sem tam v kostele je cosi jako zpovědnice, spíš fauteuil, ale zpovídající klekne nikoli po boku zpovědníka, nýbrž před ním a shazuje mu kameny se svého srdce takořka do klína.

V kostelích oportských mnoho se nezdržujeme, leda ještě v Igreja dos Clerigos, vedle níž stojí Torre dos Clerigos, pěkná gotická věž, na níž i v tom horku lezeme dost rádi pro podívanou na údolí Doura, oba mosty železné, protější Villu Novu de Gaia, křišťálový palác na západ až k moři, na sever až ke kostelu Nossa Senhora de Lapa, kde v kamenném sarkofágu odpočívá srdce Doma Pedra IV. V kostele Nossa Senhora de Misericordia, v Rua das Flores zas ukazují proslulý obraz Studnice života od nevím kterého Nízozemce, — ale pro obrazy asi nikdo do Portugalska nejezdí, zvláště když přijel přes Španělsko a tam v Madridě navštívil museum de Prado. Spíše věnujeme významné prohlednutí sarkofágu před kostelem, protože tam jsou složeny kosti „mučenníků“ odpravených za vlády Donna Miguela r. 1828, kteří dali jméno nedalekému náměstí Campo dos Martyres da Patria, — asi jako naše náměstí staroměstské, jména mnohem střízlivějšího.

Mlékařka v Oportě.

* * *

Bolsa de Oporto, bursa oportská v Rua do Infante Dom Henrique

stojící na místě františkánského kláštera, je asi obrazem bohatství oportských vinařů. Všecko z pískovce, s bohatými skulpturami a ozdobami a v prvém poschodí nádherný salon maurský, ostatek špatná reprodukce Alhambry, která pořád ještě stojí na poloostrově zapyrenejském ojedinělá, nedostižená. V době masopustní, kdy není tak úpalné vedro jako dnes, ačkoli se tu daleko tak tuze nepeku jako v Coimbře, dávají tu páni vinaři skvělé plesy a slavnosti.

* * *

Na Campu dos Martyres da Patria teď květy kvetou a všecka bujná vegetace portugalská tady roste. V sadech na náměstí plno kamelií, stromů cedrových, araucarií, dracén, ba orchidejí, aroidejí a palem, všecko pod nebem širým, tam, kde druhdy tekly potoky krve červené. Nevím, je-li to náhoda nebo vládní úmysl, že kolem těchto květů také barev krvavých rozkládá se především tribunal, soudní dvůr a Cadeia de Relação, vězení; potom samé budovy veřejné, jako nalezinec, Casa de Roda, Real Hospital de São Antonio de Misericordia a vedle toho Escola Medica z r. 1883, v pravo Academia s polytechnikou z r. 1877. To všecko prohlížím jen z venčí, do vnitř nemohu; buď to je zavřeno nebo nepřístupno a tak v té flanerii cíle nemající zacházím na Praça do Peixe, rybí trh, protože v takových městech přímořských tržnice podobná vždycky poskytuje nějakých zajímavostí. Poskytovala také tato, neboť vedle množství ryb, vyložených na kamenných stolech bylo tu také mnoho rybářek, starých i mladých. Hned u vchodu seděly dvě, jedna mladší na stoličce, druhá starší na stolici vyšší, kterýž rozdíl sedadel byl velice důležit pro scenu, jež se tu odehrávala; toto arragement usnadňovalo totiž, že prvá mohla pohodlně položiti hlavu druhé na klín. A tato druhá s pílí, jakou jindy jen v učitelském napomenutí a nanejvýš ještě u mravenců shledáváme, jakož i s pozorností vzácnou probírala se té mladší v hlavě, jako by tam něco hledala. Zdálo se, že její hledání není marným, neboť co chvíli palce obou rukou nervosně sebou cukly, a kdyby bylo bývalo ticho hrobové, byl bych mohl slyšeti slabé lupnutí. Případ tento družnosti vzájemné nebyl ojedinělý, rybářky pomáhaly si tu jako spřátelené strany v parlamentě — vjely si do vlasů, ale potom opravdu.

Utíkám tedy odtud cítě jakousi revoluci v místech, kde obyčejně žaludek mívám, ale ještě před rybím trhem, na schodech proti tržnici sedělo ještě několik párů stejně účelně zaměstknaných. Neviděly v pravo ani v levo, jakoby hraly karty.

Ne mnoho lákavěji vypadal Mercado do Anjo, veřejný trh na všecko možné, nejvíce na zeleninu a ovoce, také staré kalhoty a zboží vetešnické, tak že už z pouhého pohledu svěděla člověku kůže; je na druhé straně Campo dos Martyres da Patria, v samém sousedství náměstí dos Voluntarios de Rainha, náměstí dobrovolníků královniných, upomínající také na boje Miguelistů.

* * *

Nábřeží v Oportě.

Neuniknu pohledům na roklinu Doura a pittoreskní jeho břehy, ať kamkoli se obrátím. A teď přicházím právě v místa, odkud pohledy na hlubiny dourského údolí jsou nejvábnější. Na konci Rua da Restauração na mohutných terrassách, jako visuté zahrady Semiramidiny, vypíná se nádherný park, který, když všecko je v jarní náladě a v květu, jest asi jedním z nejkrásnějších světa, s palácem křišťálovým uprostřed. Křišťálovým proto, že z křišťálu na něm není nic, ani okna, jimiž slunce dívalo se před pětatřiciti lety na průmyslovou výstavu. Tedy výstavní palác, který dnes slouží jen účelům divadelním, koncertním, restauračním a zábavním.

Je všední den, platím vstupného jen polovici, 50 reis, asi 25 haléřů a procházím se bujnou zahradou jako starý mládenec životem, — nikde není živé duše v dopolední té chvíli. Po jedné straně křišťálového paláce líně se protahuje několik atomů příští zoologické zahrady, která by mohla být asi mnohem čipernější, kdyby se někdo o ni staral. Všecko je zde opuštěné, smutné, ač v hustém stínu všelikých stromů tropické vegetace je příjemno; ale Oportští pro samý obchod nemají asi ani času chytat zde lelky jako já, a dětí zde snad ani není, které by házely zvířatům kusy housek a zrní. Opice ve veliké kleci jevila z mého objevení se nepokryté potěšení a vůbec vzbudila moje přítomnost mezi zvířaty radostné vzrušení.

Cestičky parku po straně jižní vinou se po strmém svahu Doura vedouce ku rozmanitým glorietům a vyhlídkám, pořád na hluboký údol té řeky. Palmy koupají se zde v slunci, které těžce na ně svítí a pálí. Kořenná vůně jižních rostlin ztrácí se v horku, a v duchu vracím se zas pod mírné slunce orlického údolu a pod akáty na malém náměstí své domoviny. Tam je stejný klid, jako v téhle zahradě skoro tropické, jen že mírný, milý.

Vracím se ještě k té opici, která ve své kleci skáče neunavně jako berní kontrolor, který po celých čtyřicet let své služby neměl jediné dovolené . . .

* * *

Obě musea, museu municipal i museu industrial e commercial vypouštím z programmu, také do všech kostelů v mém Guidu označených se mi nechce a vzpomínám mladistvých těch dob, kdy lítával jsem po všech takových památnostech jako zběsilý. Tak když jsem byl před mnoha léty poprvé v Paříži, zběhal jsem v témdni celé město a všecky jeho sbírky. Teď bloudívám volně po ulicích, sedám na lavičky v sadech, smlouvám se pokud to jde se stejnými flanéry jakým jsem sám nebo kupuji dětem cukrátka, potuluji se pak po kavárnách, zastavuji se před kostelem jen když vím, že je něco na něm nebo v něm, co mne „chytne“ a závidím konečně jiným lidem peníze a čas, že mohou zdržeti se po libosti tam, kde je interessu nejvíce a nemusí vyplňovati prázdný čas svých cest čtyřmi základními úkony početními, které konec konců jsou základní a jedinou vědou nás malých lidí.

Nevím, je-li také to znamením stárnoucí duše, že víc než kdy jindy na lavičkách svrchu uvedených sedě čítám historii města, ve kterém jsem. Ale jenom na místě samém má historie měst pravý svůj bouquet, nemá-li býti jenom snůškou více nebo méně zajímavých anekdot.

Město není jenom hromadou kamení, z něhož vystavěny jsou domy, kostely, divadla, mnoho kaváren a restaurací i hotelů a sem tam i dílo umělecké. Neskládá se jenom z ulic, náměstí a křižovatek, ale má také svou duši celou, jejíž vývoj je analogický duši člověka. A poznati tuhle duši, to je ten pravý účel cestování, smetana turistiky, která však zadarmo se neprodává. Musil bych zde být déle, než mohu . . .

Historie města, to je tak asi jako tlum představový člověka, dle kterého apercipuje, přijímá nebo zavrhuje představy nové, a který určuje ochotu, s níž přichází město vstříc odstranění nějaké věže nebo zašantročení historicky památného mostu.

Oporto není městem prehistorickým, třeba že jeho jméno pochodí od prastaré, později římské obce Portus Cale, která ležela o něco na západ od nynějšího předměstí Villa Nova de Gaia a na levém břehu

Jho volského potahu v Oportském okolí.

Doura. Oporto je městem už křesťanským, jež založili Suevové, a v pátém věku seděl tady už biskup. Hrabata de Portucalia měli zde svoje původní sídlo. Pak Maurové přišli a zase byli zahnáni, a Oporto vyvíjelo se v témže poměru k Lisabonu jako Barcelona k Madridu, to jest ve stálé oposici. Pořád se bouřilo proti příkazům a zákazům odtamtud vycházejícím, jako když r. 1756 markýz Pombal monopolisoval vinný obchod. V bojích o ústavy Oporto vždycky rozhodovalo, ale krále Pedra IV., téhož, který na náměstí svého jména sedí na kovovém oři, přijalo s nadšením, když r. 1832 přistál v Oportě se svými „os sete mil bravos," sedmi tisíci udatnými z Brasilie chránit práv své dcery Marie II. da Gloria.

Oporto není tedy daleko takovým jako mnoho jiných měst španělských a portugalských, která založil Ulysses nebo některý jiný prastaroklassický stavitel stejně autentický jako bůh nebo polobůh, který stavěl sloupy na pomezí Afriky a Evropy při východu do Mediterraneje. Jemu však stačí, že je městem velice obchodním, velmi bohatým, zbudovaným na dvou návrších, Sé a Vittoria a spadajícím malebně po srázných úbočinách Doura, a že má jemný nos pro právo a spravedlnost.

Klidně teď očekává svůj osud: až písčina při ústí zanese řeku docela a zničí krásný přístav oportský na dobro...

* * *

Pořád ještě mezi eukalypty onoho parku u křišťálového paláce sedě dívám se ze srázné skály, kterak naproti, na druhé straně pískovcové úžiny, kterou Douro se prodírá, předměstí Villa Nova de Gaia, v němž také se zachytilo kus toho starého jména římského, se prostírá se svými villami, kláštery, špýchary a zahradami; jak na břehu mém domy se kupí na sebe, jako by jeden na střeše druhého trčel, tvoříce architektonické terrassy cizího parfumu a nesmírné malebnosti. Zde tepna portugalského života. Dole na řece barcos rabello neustále projíždějí a odjíždějí do hloubi dourského jícnu, do paiz do Vinho, do vinného kraje, a na druhou stranu, k moři, zas velké lodě transatlantické řídí tlukot té tepny. Mraveniště píle a práce, jen že mi v něm cosi nevoní. Každé přístavní město má pro nás lidi pevninové zajímavost jen tak první, druhý den, pak utíkáme odtamtud, jako starý mládenec, zvyklý na svůj pořádek a klid, z domácnosti, kde jsou děti a s nimi stálý ruch a nepořádek.

Snažím se omlouvati špínu a nečistotu oportskou a mám bezděky radost, že konkurrence lodí a obchodu anglického prý zvolna přestává, tak že peníze zůstávají doma, v Oportě a v Portugalsku.

A zas podivnou shodou myšlénky moje zabíhají domů... Ti, kdo mají obchod a peníze v rukou, jako by i hrdlo slabého člověka měli ve svých spárech.

* * *

Na druhém břehu Doura, hned v levo za mostem krále Ludvíka, stojí Quartel, kasárna dělostřelecká, na místě bývalého kláštera Augustinianského Nossa Senhora da Serra do Pilar, na návrší mezi eukalypty a věčně zelenými duby. Odtud Wellington podjal se 11. května 1809 proslulého svého přechodu do Oporta a přinutil francouzské vojsko pod Soultem k odchodu. A v roce už svrchu vzpomenutém, v září 1832, markýz Sá da Bandeira hájil této posice proti Miguelistům s hrstkou dobrovolníků, voluntarios da Rainha...

Na episodu mnohem vzdálenější upomíná zas romanský kostel São Martinho de Cedofeita, jehož jméno „cito facta“, rychle zbudovaná, vztahuje se na svatyni staršího data než tato, kterou suevský král Theodomir, na víru křesťanskou obrácený, dal na rychlo zbudovati, zatím co přenášeny byly ostatky svatého Martina z Toursu do Oporta, aby pomohly jeho dceři. Kostel byl hotov dříve než poslové se vrátili. Podání neudává přesněji, zdali zedníci tak rychle pracovali nebo poslové konali zvolna svou cestu. Bez odporu je to nejstarší památka Oporta vůbec, neboť Theodomir mával svým žezlem r. 559.

* * *

V dobách, kdy žezlo toto přejal Dom João, syn Pedrův a lehce vedl otěže říše ode všech nepřátel osvobozené, nad luhy britskými, z nichž prý ani slunce sněhy zahnat nedovede, zašuměla temná křídla bohyně Nesváru, která však věhlas přinesla Lusitanii.

Na dvoře anglickém dvořané a dvořanky se znesvářily — ať už do opravdy, ať z dlouhé chvíle. Lehkokrevní pánové byli poněkud nezdvořilými, ba tvrdili, že těmto dvorním dámám čest je vesnicí španělskou, a že kdyby někdo se hlásil, chtěje hájiti dobrou pověst těch dívek, ať v turnaji nebo v poli otevřeném, smrt by našel.

Dámy, nezvyklé ovšem slyšeti z úst rytířských takové nepokryté grobiánství, a samy dost síly nemajíce, rychle poslaly posly ku známým a přátelům o pomoc. Vévoda z Lancastru to byl, který jim Portugalce poradil, znal je, protože jeho dcera byla chotí krále Doma Joãa.

Žena z okolí Oporta.

„A chcete-li, uražené dámy,“ dodal, „sám tam hned pošlu posly se psaním stejně obezřetným jako zdvořilým, oznamuje pohanu, která se vám stala, a vy pak samy také k tomu dodejte milými slovy příčinu svých slz.“ A poněvadž dvanáct bylo dam, jmenoval hned dvanáct rytířů, a losem se každé dostalo jednoho, načež se jim dopsalo.

A tam v tom věrném městě, — v Oportě — po němž Portugalská vlast na věky pojmenována, dává Dom João stavěti loď oněm dvanácti rytířům, z nichž každý vystrojí se zbraněmi, šatem skvostným a helmicemi a obdařeni jsouce na cestu milostí královou, plují po Douru na širé moře. Jenom jediný, Magriço, kráčí po souši přes Španělsko, Francii a Flandry, chtěje stejným časem dostaviti se do Londýna jako ostatních jeho jedenáct druhů. V určený den král stanoví zápasiště, dámy plny naděje i drahokamů a ženských cetek všelijakých pohlížejí na houfec hrdin lusitanských, a jenom ta, které losem připadl Magriço, přišla ve smutku, poněvadž její rytíř se nedostavil. Král anglický s celým dvorem přišel se dívat na zajímavý boj jedenácti proti dvanácti, když v tom jezdec vjede do ohrady, kývaje přátelsky svým jedenácti druhům. Byl to Magriço, který nikdy nechyběl při žádném zápasu a boji. Příležitosti této používá krasavice, jejíž čest Magriço přece přišel hájit a běží honem změnit toilettu, oděje se brokátem a potom dívá se, jak portugalští pánové shazují anglické pány s koní. Britská pýcha kácí se se svého trůnu . . .

Tuto historii, s Oportem tak úzce souvisící, líbezným hlaholem portugalským vypravuje Luiz de Camões v šestém zpěvu svých Lusiad, a verše tyto jsou pýchou Oporta do dnes.

Anglické panny, jichž čest rytíři portugalští tak pěkně byli obhájili, nenaučily svoje pozdější syny vděčnosti, neboť Portugalsko musilo se škorpit s Anglií neustále . . .

* * *

Jedu se podívat, kterak Douro čím dále tím víc zanáší se pískem. Laciný asi půlhodinový výlet do Mattosinhos, na břehu Oceánu, po elektrické tramwayi tam i zpět za 200 reis. Také dráha vede do těch letních a lázeňských míst, jenže tramway vede víc po březích Doura a podél moře.

Z Alamedy de Massarellos odjíždí tramway proti zvyku pražského nespokojence každou chvíli a s rozkoší sedám do vzdušného, otevřeného vagonu, s vyhlídkou na všecky strany, pod javory a topoly po silnici a pořád při břehu Doura a mezi pobřežními skalinami, strmými a červenavými, u nichž a na nichž pořád jsou domy a továrny. Až po chvíli ustupují a naproti na levém břehu rozkládá se pak velká písčina.

São João de Foz, vesnice rybářů, lodivodů a lázeňských hostí, promenujících na Passeio Alegre, leží při samém ústí Doura a jednou stranou už také na Oceáně. Casstello de Foz hájí ústí — foz, po latinsku faux — už přes tři sta let, ale proti písku je neubrání. Proto o něco dále na sever, kam jedeme po vysokých skalách s čarným pohledem na moře, za městečkem Mattosinhos u Leça da Palmeira, založili asi před osmnácti léty Porto de Leixões, přístav veliký, chráněný dvěma velikými hrázemi.

Jsme zároveň v proslulém místě poutnickém, neboť podle pověsti jeden ze čtyř křížů, crucifijo, zhotovených od Nikodema, připlul z Palaestiny až sem a přistál 3. května 117 v Leixões, na místě kde stojí kaple Nosse Senhor de Areia. Do kostela Bom Jesus de Bouças ročně přichází na tisíce poutníků, ale nemohu býti z nich, protože kostel je teď zavřen a darmo se sháním po nějakém kostelníku. V této chvíli po žádném poutníku ani památky.

Také po žádném stromu v pustém tomto kraji, a jenom v dálce lesy piniové . . .

* * *

Nevím, nebylo li by s větším prospěchem místo nového, nákladného přístavu pokoušeti se o odstranění písčiny a zachovati tak Oportu jeho přístav a uchrániti dolejší části města od zaplavení. Neboť bude-li věc postupovati tak dál, ústí beztoho již úzké zúží se ještě víc, řeka stoupne a bude stoupati víc a víc, až ústí zanese se úplně. Oporto pak přestane býti přístavem, klesne, a z Leça da Palmeira a z Mattorinhos budou sem jezditi dívat se na jeho ssutiny. Už teď pomýšlí se na to prodloužiti dráhu z Oporta do Mattosinhos.

Ale nejsem inženýrem, abych do podobných otázek se pletl a magistrát oportský je snad moudrý dost, aby věděl co dělat. Vždycky magistrát je smetanou moudrosti celého města a nemusí se nikoho ptát, aby mohl bourati kde jaký barák a mohl pak rozvinouti svoji činnost, modernisující město staré a omšené. Když si také v Praze založili přístav v Holešovicích, proč by si v Oportě neudělali podobnou instituci, Leixões.

Portugalsko, třeba mělo špatné finance, jakož cizinec nejlépe ucítí vyměňuje napoleondry za špinavý papír, přece je zemí bohatou. Oporto v tom dojmu jen utvrzuje. Portugalsko má bohatství netušeného, ale nemá trhů tak jako mívalo a jež jsou tak důležity pro blahobyt země. Kdysi ve Francii mívalo Portugalsko odbyt a také Brasilie byla výdatným pramenem jeho příjmů. Brasilie! kolonie tak dlouho věrná své zemi mateřské, to velké dítě malého Portugalska, které uteklo ze klína té, jež sama bývala velká svým hrdinstvím a svou neohrožeností! . . .

Přes svoje bohatství obilí Portugalsko nemá dost a draze je platí Americe zlatem, které čím dál tím je vzácnější. Pombal dobře cítil ten nedostatek a ve své úzkosti o dobro země šel až tak daleko, že dal vytrhávati sedlákům révu ze země, aby je přinutil pěstovat obilí. Poznání však musí přijíti samo, aby pomoc byla vydatná, a už prý také přichází, a lid portugalský vrací se k půdě . . .

* * *

Tři dni po té, co odejel jsem z Oporta, došla zpráva, že vypukl tam mor.

Z básní J. Oldřicha Šmejkala.

Ozvěny . . .

Vod za zrcadlem chvějným starý les se tměl,
a tichá samota se v jeho stínu tměla . . .
a větrem netknuta, jenž do vod narážel,
nejistou předtuchou se ve hlubinách chvěla.

Večera toho opuštěné ozvěny
od břehu k břehu promethejským nářkem zněly;
a zněly žalostně ve vodách stopeny
a smutkem soucitným hloub celou rozechvěly.

Ten večer ku břehům já zašel hledat klid,
chvějivé lesy v mystické jich hloubi zříti . . .
však s nářkem musil jsem od břehů odejít,
jak ozvěny z vod bolestně jsem zaslech' zníti.

Ta místa . . .

Ta místa dosud pustá jsou a rozrytá,
kde rány duněly a křížily se kordy;
a v ryku válečném za dusu kopyta
se v zápas srazily sil nespoutané hordy.

Kde města hořící na cestu planula
a obzor v plamenech zdál být se nekonečný —:
noc úzký horizont nad zemí sklenula,
a šeré bojiště — klid na něm hrobu věčný . . .

V ta místa osudná — jak na hrob mateře
ve chvílích soumraku se vzpomínka má vrací;
a bitva ztracená v své děsné nádheře
se budí na novo a zas se přízrak ztrácí . . .

Na břehu záchranném pár tuch jen živoří,
a naděj nejistá v svém popelu mdle doutná;
nad celým životem cos jak stesk hovoří . . .
jak v šero bezhvězdné když táhle zazní loutna . . .

Rok na vsi.

Leden.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Ahasver.

Na den sv. Erharda.

V dědině tichne šum, soumrak se naklání.

Od Silůvky k Habrůvce plápolají dlouhé, žluté kožichy dvou cizích sedláků. Rozhaleny, rozvírají a zavírají se při každém kroku jak ohromné, mávající peruti.

Rychlým, urputným krokem předběhli sehnutou postavu starého žida s rancem kůžiček na zádech.

„Jak tak ešče dlóho bode chodit?“ povídá ze široka se rozhánějící kožich z prava.

„A věčně,“ odvětil sedlák z leva, jehož boty na sníh našlapovaly jak centnýře.

„A jen té svý kůžičke má rád — Snáší je pořád jak brablenec třiske a pořád nic nemá.“

„Majó jeho děti. Tři dcere huž vydal, voženil syna a — ešce shání pro vostatní. Bůh sám ví, co těch dětí ešče má! A všeci žijó z „khůžiček“.

Sedláci zašli.

Zvolna, krokem pracně se šourajícího hlemýždě, bodcovanou hůl pevně zarážeje do ztvrdlého sněhu před sebe, docházel žid k prvnímu stavení Habrůvky. — — — — — — —

Jako všichni židé, rozlezlí na tři míle daleko a tři míle široko kolem Habrůvky a snad ještě dál — pochází z Dambořic i on. Jedno — všem společné lůno Abrahamovo, odkud vycházejí a kam patří všichni, ne-li svými otci, tož aspoň svými dědy, pradědy a prapradědy i s bábami.

Tři dcery a syna už tak vyslal do světa a pro ostatní ještě shrabuje. Sám žije ve svém Dambořickém kutlochu a do kraje vychází jen za svým obchodem. Už jej tak na silnicích Habrůvského okrsku pamatují od nepamětných let. Stařeček Chalupa tvrdívá, že tak starý už byl, když stařečkovi „pan rechtor ešče prášili gatě“ a chodit že bude ještě, když i jeho vnukům zbělí temena.

Věčný žid. — — —

Tu se plazí jak ztělesněný obraz Jehovy.

Žilnatou, vyschlou, chlupy silně zachmýřenou rukou opírá se o vysokou hůl — vyšší než je sám, opatrně ji zapichuje do bílé cesty. Za holí krátkými, rozviklanými kroky pošinuje se scvrklé jeho tělo, zkornatělé a vyschlé už jako ty kůžičky, chrastící mu ve špinavém uzlu na shrbených zádech. Pod břemenem skloněn vyměřuje opatrně každé šlápnutí a každý ten jeho krok jako doba jednoho století. Oko jeho zahloubené v nekonečnost svého putování nevzhlédne nikdy ani v pravo ani v levo od usouzené sobě dráhy, a pod bílými, stářím zšedlými, ale měkkými jeho řasami objeví se smutná zřítelnice teprv tehdy, když ucho zaslechne blížící se krok. Pozdraví, odpoví a už zas kloní šíji a hlavu chýlí k zemi, měře opět další stopu bezmezného svého putování. Nic jiného nezdá se mít pro něho smyslu, než jenom ten krok a drobná starost o kůžky, z nichž sešit je snad celý jeho život. Žádná krása mladé zeleně — žádný oheň léta — slunce i mráz — kvítí i sněhové závěje — za nejkrásnější pohody i nejkrutější psoty — je to stále tentýž krok, tatáž nižádným změnám nepodléhající hlava, vroubená dlouhým, bílým vousem, vyrostlým mu z podbradí, tytéž vráskami jak rozsekané tváře, moudrý, do země upřený zrak a chlupatá, o vysokou hůl jak o berlu se opírající ruka. Přísné jsou tahy jeho tváře, přísné a jakoby napomínající jeho pohledy, a celá hlava zdá se být jako zkamenělá v přísnosti nesmrtelného Jehovy.

Dlouhý, šosatý jeho kabát je asi zrovna tak starý jako on sám, jenž se snad nikdy nenarodil, nikdy snad nezemře, ale stále „je".

Po nekonečných svých poutích v záňadří stále při srdci nosí smotané své desatero. S Jehovou na rtech vstává, s Jehovou na rtech klade se v krátký sen a v myšlenkách s ním vláčí se i světem. Jehova stále jakoby se vznášel nad starou jeho hlavou, krytou bílým, sešlým kloboukem s černou páskou. Dvě léta ho nosil nejmarnivější Dambořický rouè, pak jej daroval nejskromnějšímu z nejskromnějších a od těch dob jej nosí a snad věčně nosit bude on. Dlouhé kalhoty, staré, rezavé barvy, mají na sobě snad zrovna tolik záhybů a vrásek jako vysoké jeho stáří. V bezpočetných, hustě nad sebou skrčených varhánkách stékají mu po vláčivých, věčnou chůzí jak vyvrácených nohou — a sáhají mu až tak do půl holínek tvrdých, snad zkamenělých jeho bot. Ranec s ním srostl. Na něm spává, s ním vstává a není nikdy větší a není nikdy menší, ale vždy je plný.

Jediné světáctví chytlo se starého Orthodoxa: Šňupe. Černá skvrna nad zvadlým vrchním rtem a s věčným jeho krokem věčně se pohybující hnědá „slza" na špičce nosu jsou zároveň i posledními body nezapomenutelného jeho portrétu. — — —

Tmavý koutek na rozložené slámě bývá lůžkem utahaným jeho kostem. Uvelebí se, pojí seďa kousek černého chleba z rance, zakousne cibulí a rozmotav deset přikázání Božích, dlouho tajemnými slovy modlí se — věčný k Věčnému.

A zas vydává se na pouť, dříve ještě, než rozbřeskne se bílý den.

Tak bloudí už od nepaměti od dědiny k dědině a jen v podvečer šábesu vrací se do svého rodného městečka, aby na modlitbách svatého Sabbathu trávil chvíle Jehovou přikázaného odpočinku. — — — — —

Stmívá se.

Na Véhoně kutá se cosi jako silhuetta zajíce bořícího se v měkký sníh. Hladový a vymrzlý hledá včerejší stopu. A pak hrabe a hrabe a vyhrabe zas jen prázdný sníh a pod sněhem tvrdý led.

Zvoní klekání. Lidé jdoucí po dědině rychle se modlí, aby brzo zas mohli pokrýt obnaženou, na mrazu stydnoucí hlavu.

Nad lesy vyšel bílý srp měsíce. První hvězdy lihotají se nad lesy a k západu úprkem ztrácejí se poslední zbytky dne.

Ahasver vchází pod hostinný krov habrůvského souvěrce.

Stávka.

Na den sv. Marcella.

„Ne, to huž néni k vedržeňó! Jednosténě furt a furt mě nekdo následuje. A kde já se tý trpělivosti mám nabrat, řeknite mně?! — — No, já to huž nejak spravím!“ odbyl starosta Filipek starého Vondráčka a nevrle jej propustil.

Vzbouřili se obecní žebráci.

Tři: Starý Petráš, Cihlářka (nadítá jako kněžna a s bradavicí na tváři) a stará Babáčková.

Měli už po kolik let právo, chodit po žebrotě každou sobotu. O příjem se svědomitě dělili a spravedlivě se také rozdělili, poněvadž oči dvou vždycky přísně dohlížely na prsty třetího. Chodili po žebrotě společně; ale každý s jiným odznakem žebrácké své professe. Petráš nosil pytlík na mouku, Cihlářka koš na krajíce chleba i jiné požitky, a Babáčková, podpírajíc se o křivou hůl, jak svátost od čísla k číslu ponášela zrezavělou, plechovou „kassu“. Kassa byla uzamčena na zámek, a klíček u sebe choval sám starosta.

Sobotu jak sobotu od rána až po samé poledne, někdy i do večera skřehotaly jejich otčenáše na zápraží domů a chalup, a jen když na sobotu připadnul svátek, chodili „po ptaňú“ také jiný den. Hospodyně otevřela, podělila, žebráci poděkovali — a zas odcházeli o dům dál. „Pánbu všemohócí vám to nastotisíckrát zaplať a naspoř a Panenka Maria ochraňuj —“ brblali až k zavřeným dveřím statku.

Někdy se ani nedomodlí načatého otčenáše, v půli jej přetrhnou, posbírají dárky — odkašlají, odchrchlají a klepouce hůlčičkami kolem šprlení, vlekou se návsím dál. — —

Právo mělo také své povinnosti. Bylo v sezení obecního výboru usneseno a v tlusté knize obecních protokollů na věčnou paměť dědiny Habrůvky zapsáno, že se všem osobám požívajícím obecního tohoto dobrodiní ukládá následující:

I. Každou sobotu po mši svaté obecní žebráci jsou povinni umést a vyčistit chrám Páně nejen dole, ale i nahoře.

II. V létě každou sobotu zamést chodníky kolem chrámu Páně a uzavřít branky.

III. V zimě kolem chrámu Páně prohazovat chodníky a zametat sníh.

IV. Denně modlit se hlasitě růženec přede mší svatou a nehraje-li pan rechtor na varhany, modlit se při mši svaté růženec.

V. Petráš jako muž je taky povinen šlapat panu rechtorovi měchy u varhan a při processích a pohřbech s dětmi za křížkem nahlas se modlit.

V tomto, od nepaměti zavedeném a protokollem nyní slavně zjištěném pořádku — pramen velikých nesvárů našel Petráš, hádající se vždy o každý kus chleba a pronásledující Cihlářku vždy po obchůzce, když se v sobotu udělala nemocnou a tvrdila, že dostala do rukou „dření". Petráš pak s Babáčkovou musil zametat sám.

Tentokrát však službu odepřel i Petráš i Cihlářka i Babáčková, a varhany už třetí den ani nekvikly. To už nebylo jen dření v Cihlařčiných hnátech; i Habrůvkou přehnalo se cosi jako veselá horečka. Třetina dědiny stála na straně žebráků, třetina na straně obecního výboru a ostatní jen se smáli a říkali, že se mezi žebráky plést nebudou.

Obecní výbor rozhodl se totiž poslední neděle, že starému Vondráčkovi, který poslední zbytek sil vyčerpal v břeclavské továrně a na stará léta churavý, k práci neschopný připadnul domovské obci na starost, tomu že vůbec už nebude platit chudobinský příspěvek jednoho rýnského měsíčně, protože už ozdravěl a může chodit, nýbrž povoluje se mu právo, aby s ostatními žebráky mohl chodit „po ptaňú" — — —

Protokoll ze dne 7. ledna 189* sepsaný v sezení obecního výboru str. 93.

Protokoll sepsán byl, ale rada osmnácti moudrých hlav jak na smrt zapomněla na to, jak se k němu postaví poslední instance obce Habrůvky — obec v obci, žebrácká družina sama. Čtyři aby se nyní dělili o to, co nestačilo ani třem? A almužny — kdo přidá?

Babáčková popíchla Cihlářku, Cihlářka rozkohoutila Petráše, a Petráš se „samečkem" a sameček s Petrášem v sobotu způsobili s Vondráčkem u prvního stavení takový povyk, že k následujícímu stavení šli už zase jenom tři — — Petráš s Cihlářkou a Babáčkovou — — — Vondráčka viděli lidé, jak polekaný s nepořízenou, beznadějnou jakousi chůzí ubírá se do obecní pastoušky — — „Žebráckých hrabat" — (narážka na jeho plstěné, teple vyložené a s žebráckým stavem dokonce se nesrovnávající valašky) přezděl mu Petráš, a byli svědci, že Petrášův „sameček" na Vondráčka hned u prvních dveří zdvihl i hůl.

Tak obě strany ocitly se dnes před soudnou, poněkud už rozviklanou stolicí habrůvského starosty.

„Ve, Cihlářko, ve jen pořád a jednostěně popichujete. Dež máte pracuvat, máte hned pchaní nebo křeče v žalódku a decke skoro dření v rukách a to decke enem v sobotu. V nedělu huž ste zas jak srnec a celé týdeň též podobně, haž zas v sobotu vás chetne dření. — Řekníte mně, co je to za nemoc, to vaše „dření"? — A meslíte, že já a celá vůbecní rada nésme teho povědomi, jak se vám a vašemu mužovi véborně vede? Dež vám dá nekdo ze zabíjačke polívke a néni v ní jelito nebo hjitrnica — říkáte, že tú vodu žrát nebodete a radši ju nevezmete nebo ju velijete za vrata — — — Mlčte! Já sám sem vás viděl, jak ste se zašklíbla."

Cihlářčina bradavice se zatřásla.

„Mlčte, povídám! Haji to víme, že na jaře slupnete první vajíčko a na hůři v tajnosti pré si krmíte haji kuřata a z Dubňan co chvíla si

donesete masa — ne snáď ledajakýho, z kusa padlýho nebo pro chudobu, hale teho nélepšiho teleciho a v huzlu haji dobrýho vína. Patří se to na žebráka? Totok je mně nápaditá žebrota! To já žebrákem bodo sám, a ve si seďte na mým půlláně a mozolte se, jak se mozolím já!“

„Hale pro Boha milosrdnýho — deť je to všecko lež! Lidi mně tý žebrote nepřijó — — deť só to klevete — —“

„Hať si só to klevete nebo neklevete — já vám jen povídám, že vo tem víme a že vás známe, co ste za vtáka.“

Cihlářce rty přešly do fialova, a bílým chmýřím porostlá bradavice zježila se proti starostovi každým chlupem zvlášť.

„A ve, Petrášu — — — ve šak víte dobře, jakó povinnost, jako právnost máte před sebó. Máte natahuvat panu rechtorovi měche na kóře a jak je natahujete?“ — vypjal se starosta proti vzpurně stojícímu Petrášovi: „Ptám se vás, jak natahujete?“

„Dež huž nemožu!“ utrhnul se Petráš a předhodil starostovi svých 80 let.

„Tak! Huž nemožete? A pro kvasnice dvakrát za téděň na Silůvku možete hjít? A natahuvat nemožete? Kolikrát natahujete tédně? Hani jednó! Pan rechtor mosí volat chlapce ze škole, a já mám skrzevá vás jen samý následuvání — A dež natahujete — nestojí to za poslóchání. Každó chvilku varhane heknó, nebo hjim donde dech. Onehdá ste při tem haji husnul. A v nedělu — to huž bela hanebnost sama, co ste na kóře s měchama provedl. To ste křesťan? Vosumdesát let — povídáte, že vám je — a ešče nemáte rozum? Fíí!“ — zakončil starosta a vylil všechen svůj hněv i s močkou ze své dřevěnky.

Petráš svěsil hlavu a zuřivě šťáral bodcem své hole do štěrbiny cihlové podlahy.

„A šak — — šak — —“

„Mlčte! — Vondráček má právo bét žebrákem jako ve. Já vás rozsódím skrzevá tů věc spravedlivě. — Vondráček bode chodit s váma a ve s něm se bodete dělit. Jakobe váš bratr bel — to je jedno.“

Petráš s odporem potrhnul celým tělem.

„Měche vode dneška natahuvat bode Babáčková. Za to nemosí v lítě zametat. A néste-li, Petrášu, spokojené — nechte tak. Šak vás dcera a zeť huživijó. — — A ve, Cihlářko, nepopichujte, nebo s váma, babo, hudělám hjinó konkurenci. A včil možete hjít,“ dodal starosta a mázl dlaní po stole, shazuje jakési smetí.

Konečně se tady nedalo nic dělat.

„S Pánembohem!“ loučily se ve sboru žebračky jak zmáchané slepice. Jen Petráš nepromluvil slova. Za to Vondráček se nějak příjemně rozkročil ve svých valaškách a uctivě se starostovi poroučel ve dveřích, jakoby ani žebrákem nebyl, ale někdo, kdo se starostou měl přátelskou rozprávku.

„Huž tá žebrota hani za to chozeňó nestojí a ešče se mám rozděluvat — s tém?“ ukázal venku Petráš hůlkou za sebe ke dveřím, odkud vycházel Vondráček. „Než to, radši hani žebrákem nebodo! Hať si chodí sám,“ zavrčel Petráš na můstku a krátkým, šouravým krokem bral se ke škole, postěžovat si panu rechtorovi a při tom jej poprosit

o nějaký ten vedlejší příspěvek na tabák, aby o tom nevěděla Babáčková a „ta sova s bradavicó“.

Sobotu na to stařeček Petráš s žebráky opravdu nechodil. — — Zahájil stávku.

Besedy.

Na den sv. Prisky.

Milý, teploučký půvab vane dědinou, v báseň rozkvítá život v tichých, kouzlaplných besedách.

V jizbě, dlážděné červenými cihlami, prohřáté velikými kachly zelených kamen sedí u Filipků Toman a stále se usmívaje bílým chrupem bezmasých svých dásní, pokuřuje mlčky z dýmčičky. Toničkou pohazuje Maťa, chvílemi i babička přistoupí a do náručí bere svoje vnoučátko. „Na skok“ dolítne ze sousedství Očadlík, kmotřenka se zastaví a na pochůzce dědinou u kamen rád si posedí i obecní a panský posel Ráček. Plna jizba jich byla.

Tonička směje se v náručí matčině a ručkama chytá babiččin, kolem nosu rychle se jí kmitající prst.

Na silnici zvonily zvonky, kolem oken zašuměly saně, v jizbě zavládlo ticho.

„Kdo pak to hale jede tak pozdě?“ — poobrátil se kdosi k zastřenému oknu.

„Ah, meslím, dochtor na fáru,“ odpověděl Filipek, nabíjeje dýmku jak pistoli. „Je to přeci jenom nápaditá věc. Před třema nedělama, jak ten dubec mladé Prudkové ruku roztřískal — zavolali jen Francka Pazderku a dobrá: dnes huž može hjít na bál. — A dochtor frajlince Tóni polámané prst taky narovnal, taky zavázal a ruka — pořád jako naditá a prst furt křivé. Pré hjí jé mosí ešče jednó zlomit a teprvá potem pré bode rovné. Tak ví to Bůh nebeské, jak to tak přinde! Tudkaj bolesťó pré haž vomdlela a porád jen pláče, že bode mět křivé prst. A Pazderka nikde neštudýroval, nemá žádný diplome, jen te roztrhaný gatě, co má na sobě, a je nade všecke doktore. To huž bode tak v krvi — a ne v knihách. Táta jeho bel zrovna takové, haji mama, a ti zas to měli jak zděděný. Bůh ví v kolikátým koleně huž tak kurýrujó. Huž haji trestané za to bel, pokuto mosel na hétmanství platit dvakrát, snáď hani nevedělá toli, co huž mosel zaplatit trestu — a nic platný. To kurýrování huž z něho nevende a nikdo a žádný zákone huž to z něho nevežené. Jak petláka flinta těší jé to a radši se zavřít dá, než be v sobě zapíral, co v něm huž jednó je. — — A bez goťale nic. Ruka pré se mu třase, jak nemá goťalke. Bez tý pré be nic hani netrefil. Tož Bůh to suď, ešli v tý goťalce je tá síla, nebo v čem. ‚Zázračné Pazderka‘ říkali jeho otcovi a polámaní sjížďali se k němu na kolik mil daleko a všecke huzdravil.“ — —

O tom, kolik mrzáků nadělal Pazderka otec i jeho syn, Filipek se ovšem nezmínil, ale na to se také nikdo věky věků neptal. Svět těch křivých hnátů ani neviděl; v slávě zůstaly jenom dobré případy a jejich pověst letěla krajem v podobě mnohem zázračnější, než byl sám zázračný

Pazderka. Zlomil-li si někdo nohu a dostal se do rukou Pazderkových, rovno jistě již jakživ nechodil, třeba se vyhojil.

Na chvíli zavládlo ticho.

Tonička najednou se rozhovořila ručkama a celá se vychýlila z náručí matčina, že půjde k stařečkovi. Filipek dýmil, jak Bůh Otec vznášeje se v oblacích — ale přece odložil dýmku a posadil si děcko na klín. — —

„Hu Rebářů bela huž tma, dež sem šil vokolo,“ nakousl Očadlík novou látku k hovoru. „Kdo ví, ešli spijó již, nebo se jen tak zavřeli. Včera huž neměli hani gořalke.“

„Ba je tam včil smutno. Hospoda prázdná, Rebář pořád jen hlavu v hrsti, nebo svěšenó ju nosí po dumě, a Rebářku viděli, jak nad hlavó lomí rukama — — A žádné křik tam néni, nic. Hale seknicu hani kropit nemosí. Rebářka ju vod rána do večera beztak dost nakropí slzama. Chtěli mět v nedělu mozeku, a néni pré peněz na nápoje.“

„Ja! A deť pré se chestá haji, že bode dělat bál.“

„To bech řekl spěš. Rebář — co Rebář! Dež névíc naříká, némíň je mu zle.“

Toman se ušklíbl, ale neřekl nic. Věděl, jak se to s Rybářem má. Ručil za něho v záložně na několik set — — —

Světlo nějak slabě pomrkávalo.

„A co píše Hantoš?“ náhle si vzpomněla kmotřenka.

„A nic.“

„Huž dlóho nepsal.“

„Dlóho.“

„Snaď se mu v tý hrozný polský zimě neco nestalo!“ povzdychla si bílá macecha.

„Taky je mně to nápaditý, že vo sobě nedává žádný řízení — —“ zahovořil Filipek, odevzdávaje Toničku zas Máři. „Před štrnásti dňama sem mu důtklivě napsal: Piš, nebo besme rádi viděli, jak ti to v tem novým, vojanským stavě dopádá; ešli si's přeci huž zahospodařil na ten svůj vlastní, vojanské mundur. — — Tak sem jé répl a ešče haji renské sem mu přiložil a — nic. Jakobe hani živé nebel. Sám se tak ledva dočkám, haž bode mět po vojně. Práca všade stojí, koně zahálijó a jeho ruce všade scházijó. Včil z jara chcel sem stavjat — hale kde! Deť nestačím. Tak hať si to huž postaví sám, haž přinde a tam hať si bévajó a me tadyk v bázni Boží hospodařit bodem dál. Jen co bech te koně mu dochoval; v každým psaní se na ně ptá.“

Tonička najednou se rozplakala.

„Huž se hjí chce spát — —“ podotkla Mařa. „Pudeme!“ Zvedla se nějak nerada, ale přece šla.

Za ní ostatní.

Pod rozcházejícími se besedníky zarupal sníh.

* * *

Ještě tepleji a šumněji bývá u Bučků.

Jakoby se byli smluvili: Přišel každodenní host, stařeček Prokop se svými 85ti lety v nahrblých ramenou, došel Bučkův švakr, radní Mikulica, a brzy po něm i vysoký kolář Šimek.

U kamen hospodyně s odrostlými dětmi loupá žlutá zrna s kukuřičných klasů, malá dvě děvčátka už asi po desáté odestýlají panence postýlku. — Na konec přišel i starosta Filipek poptat se, neprodal-li by Buček ovsa, a sedl si hned vedle tetičky Bučkové.

Hovoří o letošní zimě a jaké bývaly zimy před lety.

„Voda zamrzla, než ze džbánu dopadla k zemi a brabci, jak ze stodole veletěli, hned zmrzlí padali k zemi jak hruške — —“ lže potouchlý stařeček Prokop. — — Chamraď na peci rázem ztichla a poslouchá, poslouchá a věří zimním těm hrůzám, a jen to je jí divné, že „stařeček v ukrutný tý zimě nezmrzli jako ti brabci“. —

„A vánice! Jednó do rána nebožtíkovi Nečasovi barák celé do sníhu zapadl, a ráno nemuhli hani ven. Chalupu hani vidět nebelo, celó ju zasepal sníh.“

„Aha, to ten Nečas, co decke hu kostela se sv. Janem rozmlóval?“

„Ja ten!“

Děcka na peci dala se do smíchu.

„Šak to belo kvítko!“ vzpomněl si Filipek. — „Jednó se dozvěděl, že te peníze, co só jako založeny na vopravu svatýho Jana, hórokama huž vzrostle na tisíc renskéch. A tak dež šli lidi z kostela, stópl si před sv. Jana, sepjal ruce a povídá: Janíčku svaté, tobě je dobře. Te máš peníze, hale já su chudák a nemám nic. Pěkně ti prosím, haspoň pět desítek mně puč a já haž bodo mět, zas ti jich voplatím. — — Tak se pěkně pomodlil — a vidíte, svaté Janíček mu půčil. Dež se to pan falář zdověděl, zavolal Nečasa a veplatil mu padesát jednušek na ruku. A bez hóroků, protože pré be to bel hřích, habe Janíček svaté bral jaký hóroke.“

„A jednó zas,“ pravil starý hospodář Buček — „nedal se pojistit a poklóklo mu. ‚Počké, počké, Pánbičku —‘ hudělal tenkrát takhle prstem proti nebi — ‚šak te mě víckrát nevošidíš —‘ a dež došlo k jaru, dal se pojistit na všechno, haji na vinohrade a haji strome — — Krópe ten rok nepřišle, hale 25. mája přišel mráz a celó hórodu nám tenkrát popálil. Dež nepoklóklo — pojišťovna na mráz neplatí a tak sme všeci tenkrát přišli na nic. — — A také milé Nečas zas tak smutně si stópl k polu a povídá k nebi: ‚Pánbičku, Pánbičku, přeci’s mě zas vošidil!‘ —“

Zasmáli se a umlkli na chvíli v tichém vzpomínání.

„Včera,“ začal Mikulica, „bela ešče větší zima, než dnes. Na cestě z Borový tak mně ve vočách jiskřilo a přes les cvaló sem mosel hutíkat, habech se trochu pozahřál. — — Šak Křápal z Havranic — jen vám došil do krámu, hmátl si na ucho — a milý ucho zvostalo mu v hrsti. Humrzlo.“

Malý Tonda s vyvalenýma, černýma očima maně sáhl si na ucho a tak si oddechl, že je má celé.

„A co, to néni ešče nic — to só teď břečke a ne zima,“ dal se do řeči starosta. „Tak temu može bét — kolik pak? — no, řeknime šest nebo sedumadvacet let, habech nelhal — stal se ten pád tém způsobem, že humřela matka bévalýho pana faláře borůvskýho. Šak taky huž zemřel, dé mu Pánbu nebe. S našém panem falářem jel sem tenkrát na pohřeb. Hale — zema tenkrát bela — no — koně z maštale mně hani

hjít nechtěli; — hale jeli sme přeci. A tuť přijeda nad Silůvko — koně najednó — hrc — že nepudó. Dež ne, tak ne. Slezu ze saní a beru je hu hube, že kósek pudu s něma. Přeci se to zvíře trochu potěší, dež vidí, že se člověk nebojí. Koně zasik hani hni — ešče do zadu sebó trhli. Podívám já se do ceste a tuť — — ve sníhu zakutané člověk. Kókám se, vobrátím jé — no, meslím si — huž je ten tam — Remíš z Lóček. Možná, že ste jé znali. Rád pil a vzal si takovó ženu, kerá jé skrzevá to pití náramně následuvala. Hale Remíš za to její přičinění pil ešče víc. Haji ječmeň hjí kradl. Nastavila mu jednó místo ječmeňa písku v měchu a milé Remíš haji s pískem — marš k židovi. Lidi, ten potem řval! — — A tak dež sme jé našli, dali sme jé do saní a hý! Rovno k dochtorovi. A vzkřísil jé! Hale nohe pozbel a prste hu ruk haž po kotníke se mu hudrobile, haji palce u noh a bel mrzák haž do smrti.“

„Já vo tem vím. Tenkrát panu falářovi haji víno v kalichu zmrzlo a mosel nechat mše svaté. A milistranti vod voltářa mu hutekli; — moseli, nemohli zdržet,“ ozval se hospodář.

„Takový zime tenkrát!“ vmísila se do hovoru tetička. „A potem po moc roků nic. Jen bláto. Haž zas letos je trochu pořádná zima. Tak se ten svět porád vobrací a mění — — Každé rok měkko a saní člověk po kolik let hani neviděl, haž lůni a letos. A to ešče néni nic proti dřívěšku.“

„Ja, ja! A dlóho bévávala zema — —“ zdvihl přísně Filipek hlavu.

„Moja mamička, dež humřele — —“ na to zas Šimek, „belo to třetího mája — napadlo sníhu, že sme se v něm po kolena brodile.“

Děti na peci už zadřimly.

„A tož, kdo bode ty daně vebírat?“ ptal se hospodář Buček starosty.

„No, huž je to hotový. Všecke vůbce se teho zřekle jen Habrůvka ne. A že pré pro Habrůvku nebodó dělat neco extra. Tak bode vebírat dáňku berní hóřad sám.“

„Tak! Totok je pěkná!“

„Je. — — No, huž mosím hjít.“

Také ostatní se zdvihli.

Besedníci vykročili do jasné zimní noci plné měsíčního stříbra a záře svítícího sněhu.

Z oken chaloupek zela už tma — návsí zalehla tichá prázdnota.

U kostela stála tmavá postava zahaleného Chocholáče s rohem zavěšeným přes prsa. Odstoupil od chrámu Páně a obcházeje dědinu, troubil devátou.

Zvuky trouby selhávaly.

Zamrzala.

Fabiánská.

Na Nový rok dlouží prý se už den o slepičí krok, na Tři krále o krok dále, na Hromice o hodinu více a pak se už vůbec nečítá.

Mělká tradice, jalová útěcha a — přece útěcha.

Den sice podobá se dni, zima běsní zas jakoby neměla mít ani žádného skonání, ale slunce přece už aspoň o píď se ponadzvedlo nad šedivou čáru obzoru.

Příkrá je ta zima — krásná a surová, bělounká jak nejčistší obraz nevinnosti a zas krutá a mstivá jako nejlitější furie. Spí v lesích a hladem hubí zvěř; bouří po nivách a vdírá se svým spárem právě do nejnuznějších lidských příbytků. Na studený, svrchovaně despotický její pokyn padá na tisíce a tisíce tvorů, před přísným, bílým jejím čelem do černých brlohů zalézá i nejvzdornější tvor. — Královská je to zima.

Fabianská! Zima cikánská. I bílé zuby na mrazu zrozených dětí skřípají bolestí v děsném jejím objetí. Snad všechno, všecko chce ubít a zničit — práská svými vichřicemi v divokém tanci splašených živlů a když utichne — lehá na nivy a všechnu žijící přírodu jak ztělesněná smrt. — — Ptactvo z polí a lesů doráží až ku dveřím chat — i straky opustily samoty a kývajíce smutně dlouhou svou ojí, slídivě pátrají po dědině, čím by zahnaly ptačí svůj hlad. Tvrdí, všem psotám uvyklí havrani, vyhublí až na kost a krotcí jak slípky ze dvorů, už ani neodlétají, chocholaté trpělky s peřím od zimy zčechraným krátkým, malátným letem vyhýbají blížící se noze osamělého chodce a znovu znaveně s bolestným crkotem hledají po silnici těžce zasloužený, výkaly smíchaný a sněhem pozmítaný zob. — Vrabci až do síně dorážejí a drze kradou nějaké to tvrdé zrnko nebo ždibec vařeného zemáku hozeného slepicím a kačenám. Na hruši skulinky už není, které by nebyl datlík prohledal a hnán hladem až na okno se odvážil, hledaje v červotočivých rámech bídnou svoji výživu. Drůbež z kurníku už ani nevylézá i v holubnicích ticho — z boudy vylézá a ihned zase zalézá zimou skučící pes.

Zakletá zdá se být dědina s chalupami pod zasněženými došky. Zapadlá jak hřbitov krčí se do klínu tichého údolí, a chvílemi ani vrzavé dveře statků a chat, nehybně zalehlé v navlhlých svorech neruší povšechného obrazu věčného zmírání. Skřípou jak vrátka od Pole Smrti a nebýt těch do školy a ze školy přebíhajících dětí, zdálo by se, že dědina vymřela. S vřiskotem vyběhnou ze školy, zamrví se ve sněhu, otisknou v něm několik ukřižovaných panáků, ale ihned na to, dýchajíce v běhu do oznobených nehtů skokem vyplašených vrabců rozletují se prohazenými chodníky na všechny strany. — — —

A dědinka zase spí.

Jen občas z rána zakvikne píchnutý vepř a bolestným řevem široko daleko po dědině až do chat dá znamení, že i hladovým se dostane dnes aspoň sousta spadlého se stolu požehnání. K večeru zamumlané postavy dětí opatrně se plíží sněhem jako nitky se rozbíhajícími cestičkami, roznášejíce v teplém, holé ručky příjemně zahřívajícím hrnci pařící se polévku a v ní po jitrnici a uštědřeném jelítku. — — Na talířích pod ubrusem roznáší dcerka domu všem členům rozsáhlé, celou dědinou rozvětvené rodiny. U Stéskalů do osmi míst tak posílají „zabíjačke“ — a raději tedy odpraví hned vepře dva, aby se dostalo všem a něco zbylo také jim.

Na Božím loži roztrhne se časem peřina, z připlulého mraku vysype se „nový“ sníh a pokryje svým úbělem sežloutlého předchůdce. Ale dýchne Severák, odfoukne mraky, odnese chmáry, nebe se zčistí do plného modra a v břitkém, řezavém mrazu zachřestí sníh, jak ocel tvrdý zazvoní led.

Fabianská! — —

Dlouho už takové nebylo! — —

Pod zjasněným nebem do dálky jak bílé skály svítí nakupené závěje, chalupy i stromy, dědiny i nivy, kopce, doliny — všecko, všecinko — všecko se halí v bílý kment zimy. Rokle a potoky vyrovnávají se s planinou, na cesty ani vidět není, zapadají lesy a jen po mezích a po stráních někde osaměle do prázdna trčí nad sněžnou nekonečností pozdvižený svatý kříž.

A jakoby ani nežila, nebyla — tiše dříme bělounká země — úsměvem krve podlévá se nebe k západu.

Chudina běduje, třesouc se zimou v nevytopených jizbách — a jen boháči, unaveni pohodlím v teploučkých jídelnách, vylézají na čerstvý vzduch, halí se do mocných svých kožichů a v rychlém běhu koní a veselém řehotu rolniček projíždějí se v malovaných korbicích.

Uchovala si Fabianská prokletou svoji slávu — přisouzenou jí už od věků. Ve dne svítí, v noci pálí — s přibývajícím dnem roste i zima.

Ptali se vlka, kdy je zima největší?

A vlk odpověděl:

„Když se slunce rodí."

Slunce se rodí!

Jaká ironie a přece krásná zvěst!

Už zima ani tak duši netlačí a zamrzlá okénka už tak nepřipomínají oči potažené „slepotou". Vždyť je už naděje, že do nich křísnou hřejné paprsky a všecky ty nádherné a bujně rozvité listy ledových květů roztají v kvetoucí, barevnou zem.

Slunce už se rodí! — — A s ním na obzor vstává slavnost všeho tvorstva — Vzkříšení.

Na novo.

Kus románu. Napsal Pavel List.

Šel-li diurnista Mikyška po boku své hezké ženy, byl jakoby vyměněn. Zachmuřená, svraštělá jeho tvář byla vyjasněna, vous, v kanceláři zpravidla zježený a zcuchaný, pěkně urovnán a stočen do špičky. Jakoby žena ozařovala postavu jeho leskem svěžesti své, své živosti a svých půvabů.

Florián Mikyška byl na svou ženu hrd a netajil svého obdivu. O její dobrotě a upřímnosti vypravoval v první době manželství svého svým známým celé legendy. Zdál se býti šťasten ve své chudobě, které nedovedl ztajiti před slídivými pohledy kancelářských druhů a která čím dále tím zjevněji vyplývala na povrch, byť i jen v podobě roztřepených manžet nebo záplatovaných náprsenek. Vědomí, že doma očekává jej hodná žena, jež uvítá jej vlídným slovem a vyplaší svou roztomilostí trudné myšlenky z jeho hlavy, činilo jej spokojeným při vší práci, která jej poutala na celé dni k tvrdé židli kancelářské, při vší té bídě, která se mu představovala každým dnem v jiných obměnách.

Mikyška byl celou duší oddán své Božce, jak svoji ženu rád nazýval. Jeho celá mysl ulpěla na vyvolence srdce jeho, v níž spatřoval uskutečněny své idealy o ženě, jak se jimi obíral za mlada a jak mu je obraznost jeho kouzlila, drážděc jeho touhu a rozněcujíc jeho srdce. Jejím šťastným úsměvem zjasněny a zahlazeny byly rázem všechny vrásky, jež vryla v jeho čelo starostlivost o její blaho a trampoty kancelářské práce. V úřadě byl jedním z nejpodřízenějších. Mučivé vědomí té bezvýznamnosti v životě veřejném utlumila v něm jistota o náklonnosti Božčině, která byla schopna ozlatit chudičkou jeho domácnost.

Když pak v těch úzkých prostorách jejich tiché domácnosti zahlučel první výbuch dětského hlasu, hlásícího se k životu, štěstí Mikyškovo bylo dovršeno. Jeho „kluk“, jeho naděje, jeho „všecko“, byl teď předmětem jeho myšlenek, jimž dával často výrazu v nadšených slovech za hovoru se svými známými. Blažený tolik, že nenalézal ani dosti superlativů pro vyjadření citů, plnících jeho nitro.

A hned začal se starat o svého potomečka. Ač se musil velice uskrovňovat, kupoval pro něho knihy po sešitech, kde mohl co laciněji sehnat. „Hoch musí číst,“ říkával, „a tak mu pomaloučku zakládám

knihovničku." Často vyčuhoval z kapes jeho velikého zimníku sešitek „Laciné knihovny" nebo jiného sešitového díla, které nabízel kolportér za sníženou cenu úředníkům v kanceláři. A bylo vidět často Mikyšku, jak v prázdné chvíli okukuje sešitek za svým pultem, jak jej rozřezává a střenkou nože přihlazuje. A již rychle hltal obsah sešitku, stahuje obočí a ježaté vousy si hladě.

Když bylo po službě, rychle se vždy ustrojil, přihladil si vous, vlasy si načechral a spěl ku svým: ku své milované ženě a ku svému Květoslávkovi, jak zálibně jmenoval svého synáčka, který po něm přezván Floriánem.

Zdálo se, že Mikyška nemá jiné žádosti, že netouží po jiném, že je spokojen v úzkém prostředí své působnosti, že je blažen ve své domácnosti, která nedovolovala mu překročit meze stísněných poměrů. Ulpěl na těch svých poměrech, zkostnatěl, zpohodlněl. Vábné objetí milované ženy, čtveračivý smích hravého dítěte stačily jeho touze, která nevzlétla přes úzké šraňky rodinného žití.

A v tom uvíznutí v mělčině života, v tom ulpění na skromných půvabech rodinného zátiší nepozoroval ani, že druhové jeho, podnikavější a ctižádostivější, vybočili dávno z bývalých úzkých mezí inferiority posledních kancelářských pracovníků. Nebolelo ho to, neuvažoval ani, že je tím jaksi zahanbován druhy mladšími, svižnějšími. S nápadnou lhostejností přehlížel různá povýšení ve svém okolí a s apathií setrvával na svém místě, které mu kdysi uštědřili jeho představení.

Při jeho až příslovečně skromných pretensích nenapadlo ho, že by se mohl, kdyby zkoušku předepsanou odbyl, vyšvihnouti také nad nízké hradby svých commilitonů, a že by tím sobě i rodině zjednal lehčí a radostnější život.

Zapadl v pohodlí svého klidného, ženskou bytostí oslazovaného života, jako kámen v mechu se ztrácí.

A ve své důvěřivosti, ve své naprosté neznalosti lidí a poměrů nepozoroval, že na tváři ženušky občasné stíny přelétají, které zahánějí její půvabný smích a činí ji vážnou a nepřístupnou. A zpozoroval-li je, neuměl si vysvětliti těch mráčků, vznikuuvších mimo domácnost, vyvolaných jinde z příčin, jemu neznámých. Stalo se nejednou, že mladá jeho žena, která byla si vědoma plně svých přirozených půvabů a byla do té míry marnivou, že přála si zvýšiti je umělými přízdobami, často zatoužila po něčem, co by jí bylo na delší čas šťastnou učinilo. Viděla někde kus pěkné látky a pozorujíc svůj šat, pořízený někdy před rokem a stářím již zevšednělý, zatoužila po té látce. Může-li to mít jiná — uvažovala — proč ne i ona? Proč ona se má spokojit s jednou a touže věcí tak dlouho? Někdy zaslechla kdesi narážku na svou chudobu nebo na nedostatek toilet, a to bolí, velmi bolí ženy. Rády by se stále líbily, rády by okouzlovaly. Kdež pak si pomyslil Mikyška, když viděl, kterak žena před ním rozevírá šatník a vytahuje toilety své, několikrát přešité a nastavované, že tím chce upozornit, jak ji trápí, že je tak chudá při vší své náklonnosti k němu, při své šetrnosti a hospodárnosti.

Zjevně bála se vystoupit, netroufala si útočit na jeho soucit, ale takovými manevry často to zkoušela. Jindy zas, chtěl-li Mikyška na pro-

cházku se ženou, ona, že nepůjde, kam že by šla mezi lidi za světla, když má on takový ošumělý svrchník nebo odřený klobouk. Tak se přece nesmí zahazovat. Půjdou až za tmy, až jich nikdo neuvidí. Mikyška se divil, že už má tak sešlý šat, ale mlčel a podrobil se, nechtěje Božku znepokojovat. Přičítal dnešní její nechuť k procházce tělesné indisposici nějaké a zůstal doma, jak si přála.

Božka se zlobila po straně, že je tak nechápavý a vymýšlela nový modus, kterým by se dodělala žádoucího úspěchu.

Malý Flora přibatolil se k tatínkovi a ukazuje na botky, řekl: „Tato — Frora ma otrhany boty." „Vida, vida! Už roztrhal!" divil se otec, bera synka na klín. „To musíme koupit jiný."

„Mamince taky!" upozorňoval Flora, jak jej matka navedla.

„Maminka má taky roztrhaný?" divil se Mikyška, patře na ženu všecku se chvějící.

„Máme to všecko hezké!" zahořekovala Božka, čekající na ten okamžik, a když dořekla, vrhla se na židli a zakryla si oči zástěrou.

„Nu počkejte, na prvního to všecko pořídíme," ozval se Mikyška a přistoupil k plačící ženě, jal se ji těšit a vyptávat se jí, co jí chybí.

Nebyl s to upokojit ji. Štkala čím dál tím hlasitěji a bouřlivěji.

Klučík přitiskl se k ní a pokoušeje se stáhnouti její ruce, volal: „Mami, táta koupí, koupí." Mikyška sklonil se ke své ženě a šeptal jí slova útěchy. Trvalo to však hodně dlouho, než mu dovolila, aby jí bradu vyzvedl a popatřil na její tvář, všecku uzardělou a zrosenou velkými slzami.

Mluvil k ní mazlivě, hladě ji po tváři . . . Stírala zvolna slzy.

Chtěl ji políbit na rty, které se rozevíraly, lapajíce po vzduchu, a rděly se jako přezrálé maliny, plné šťávy. Nedala se políbit, ale odstrčila muže — snad poprvé, co byli spolu — a odběhnuvši ke skříni, rozevřela odhodlaně obě křídla. Pak vyňala své dvakrát přešívané šaty a ukazovala mu je při světle.

„Tu se podívej, jak to vypadá! Podívej!"

Mikyška tupě se díval. Oči měl do široka rozevřeny. Omakával, okukoval, hlavou pokyvoval . . . „Ba je to špatné!"

„A tak musím chodit mezi lidi!"

„Jen co bude prvního," těšil opět Mikyška, „všecko se napraví. Dnes máme dvacátého — to už to nějak přechodíme. Ale teď mi už neplač, drahá, a pěkně se mi podívej do očí."

Konečně povznesla vyjasněnou tvář svou k muži a slzami, lpícími dosud na sklopených řasách, propustila hrst svých úsměvů . . . A paprsky jejích modrých očí pronikly jeho roztouženým nitrem a daly mu zapomenouti na starosti, které ho očekávaly.

* * *

Nespokojenost, která vyklíčila v srdci mladé choti Mikyškovy, rostla dál, připravujíc mu chvíle trapných nesnází.

Boža seznámila se nedávno s paní assistentovou Beránkovou, která se přistěhovala do sousedství. Skvělé zařízení bytu novomanželů Beránkových vzbudilo v nitru mladé ženy různé choutky. Zachtělo se jí té

nádhery. A což toilety paní assistentové a její vystupování. Proč ona nemá mít něčeho z toho všeho? Pravda, nepřinesla muži svému žádného věna, ale on mohl by hledět, aby více vydělal a snazší živobytí sobě i jí zjednal.

Po jedné poradě s novou sousedkou umínila si, že ho povzbudí, aby se hleděl vymanit z toho svého zahanbujícího područí. Mikyška musí se podrobit zkouškám a bude také takovým úředníkem. Paní sousedka jí to řekla, slyšela to od svého muže. Musí se hned pustit do toho. Ale pak, až bude jmenován, pak se jinak zařídí. Nebude se věčně tak nuzovat, věčně tak soužit a uskrovňovat. Chce taky žít, aby věděla, že je na světě a že na světě něco znamená!

Mikyška zpozoroval, že se v té jejich malé domácnosti usadila nějaká tíseň, která nad nimi visí jako těžký mrak, a spouští své chladné kapky jednu po druhé. Pociťoval, že se mu štěstí, které nedávno zachytil, z ruky vysmeklo, že se mu kdesi ukrylo a že by je rád znovu našel Marně hledal toho veselého, upřímného úsměvu na tváři své ženy, kterým jindy tak oplývala. Božka často mdle jej teď vítala, když upracován z kanceláře se vracel. Zastihl ji často nad prací ruční nachýlenu, jakoby neměla pro něho smyslu, a nejednou zdálo se mu, když se ptal po jejím zdraví, že oči její hněvivě zaplály.

Kýval hlavou jen a cuchal svůj vous.

Veselost jeho klučíka poskytla mu na okamžik zábavu, ale brzy ho unavil i ten dětský smích i to žvatlání, pozoroval-li, že jeho Boža nebéře účasti na jeho radosti a že zůstává zamlklá, nesdílná, jakoby on tu jen překážel, vadil . . .

Jednou, když uložil večer hošíka do postýlky a ku stolu zasedl, pozvedla Boža hlavu od punčochy, již připlétala, a zadívavši se bystře na muže, řekla vyčítavě:

„Poslechni, kdy pak se u vás ty zkoušky dělají? Povídala mi onehdy paní assistentová Beránková, že prý bys mohl být brzy úředníkem, kdybys jen chtěl.“

„Říkala?“ vydechl udiveně Mikyška a upřel vypoulené své oči na ženu.

„Ano, to mi říkala a povídala, že's jím mohl dávno být, kdybysi si byl přispíšil.“

„Kdyby mě chtěli udělat —,“ usmál se trpce Mikyška.

„To by bylo zle, aby tě nejmenovali? Je třeba chtít! Mně to bylo pořád divné, že Skořepa, Krovta a jiní dávno avanžovali a ty že's pořád tím písařem!“

Mikyškovi se ta slova zařezávala do nitra. „Písařem, písařem;“ hučel, „co jsem měl dělat?“

„Zkoušky jako jiní, a slyšíš, ty je budeš dělat. Podívej se, kam to takhle spěje! Příjmy tak nepatrné a nikde ni drobíček naděje na nějakou pomoc. Od rodičů nemůžeme ničeho požadovat a co mohu já ubohá podniknout. Mám doma dost dření —“

Boža se odmlčela a zatkla své hledy v jediné místo na stole, kde cosi ryla jedním drátem plétacím, tlačíc jej ukazováčkem. Dle trhavého cukání jejích koutků retních a dle kývání hlavou dalo se souditi, že bouře v nitru jejím roste.

Mikyška hleděl stranou do kouta ke kamnům a nebyl schopen výkladu. Byl by jí rád řekl, že by všechno podnikl k vůli ní, jen tohle aby od něho nežádala. Cítil odpor ke zkoušce jakékoli a styděl se za to. Nevěděl, jak by to Božce rozmluvil, ale hleděl vybřísti z hlubiny, do níž ho vrhla svou otázkou, tak přímo namířenou na jeho nejslabší stránku. Tušil, že ztratí klid a blaho, které si zbudoval svou domácností a bál se o to blaho a o ten svůj klid.

Rozčilení zbarvilo mu tváře, a krůpěje potu hroznovitě se usazovaly na jeho spáncích.

Snažil se najíti ve své napjaté mysli rozumný důvod nějaký ve svůj prospěch; ale ať se namáhal jakkoli, na nic nemohl připadnouti. Důvody Božčiny byly oprávněny. Vina je rozhodně u něho. Vina neodpustitelná. To uvíznutí na stupni nejnižším, duševní stagnace, v níž pohroužil se hned na počátku své životní dráhy, ta záliba v plíživém pohybu bezcenné práce kancelářské, mechanické a neumělé, to zpohodlnění v denní zvyklosti! To vše teprv teď se mu zjevilo v plné hrůze. Seznával, že zaprodal za zdánlivý klid a ráj rodinný celou nadějnou budoucnost, jež kynula mu, když byl ještě mladším. S hrůzou pozoroval, že propásl dobu snah a vření duševní čilosti, prospal pravý okamžik k studiu — prolenošil vše, zapadnuv v mech, v měkký, hebký mech pohodlného života a že zarostl v tom mechu jako kámen hluboko . . .

Co má učinit? Má uposlechnout Božku, má jí život zpříjemnit a učinit snesitelnějším? — Je to jeho povinnost! Měl to ovšem udělat dávno, dřív než zkostnatěl ve svých názorech. Co by se stalo, kdyby toho neučinil? Odpověď zřel na tváři Božčině, zachmuřené, pobouřené, o veliké nespokojenosti svědčící. Oh! štěstí mu proklouzlo — tím byl si jist. Vždyť není to ani dnes již takové u nich jako snad ještě před rokem. Musí to napravit, nic na plat. K vůli Božce mohl by se snad přece o tu zkoušku pokusit . . .

Povznesl hlavu a popatřil na ženu, která zaraženě čekala na jeho odpověď, jež tak dlouho nepřicházela. Pojednou vypukl v horečný smích:

„Pokusíme se tedy, pokusíme! Vždyť mně hlavu nesrazí, když propadnu.“ A smál se svým slovům, nejsa si vědom, jak hloupě se tváří a jak neskonale si zadává v očích své ženy.

Patřila naň ústy pootevřenými, jak se vzchopil, jak učiniv několik dlouhých kroků po pokoji, rozběhl se k svému psacímu stolu a vyňal odtud několik zaprášených knih z neladné kupy. Odvlekl knihy ke stolu pod lampu a zde otíraje desky rukávem svého domácího kabátu, otevíral jednu po druhé, prohlížel a odměřoval v duchu látku učebnou.

Povzdechnuv z hluboka, popatřil opět na Božku a vida, jak opět klidně a pilně doplétá punčochu, zvolal: „Ale bude to dřina!“

„Udělali to jiní, dokážeš to snad taky. Jen hleď, ať se to brzy naučíš!“

„A když to nepůjde, pomůžeš mi ty?“ usmál se Mikyška.

„Věř mi, že bych o tom tak dlouho nehovořila!“ Cítil opovržlivý osten té poznámky její a bylo mu trpko a stydno před ní.

* * *

V kanceláři, kdykoli měl jen trochu pokdy, bral Mikyška knihu do ruky a studoval s chvatem, jako by to všecko najednou chtěl pohltit. Studium stalo se mu teď náruživostí. „Proč jste raději nezůstal při obchodu?“ ptal se ho jednou přednosta, který věděl, že byl dříve zaměstnán kdesi v knihkupectví jako příručí. „Teď jste ženat, a učení půjde z těžka.“

Mikyška sklonil hlavu a třel si rukou v ostychu čelo, nad nímž řídké vlasy se vztyčovaly. Vypadal jako vinník, který se pozastavil nad svou chybou a lituje spáchaného hříchu.

Když jej představený opustil, očima několikráte zamrkal a trpce se usmál. Zdálo se, že by rád viděl, kdyby se ta odvátá léta vrátila a on mohl začít znova jako učeník ve svém prvém zaměstnání. Tenkrát ho láska s dráhy svedla. Byl by se rád ženil, ale pouhému příručímu bylo trudno na to pomýšlet.

A o tu lásku svou chvěl se dosud jako tehdy, kdy se o ni ucházel a kdy nebyl si ještě jist její náklonnosti. A jaká řada let zatím uplynula!

Mnohdy se zamyslil, jda z úřadu k domovu po kamenném mostě Karlově a tesknil po uplynulých letech mladistvých vznětů. Dávno-li je tomu, co tady kráčel s ní, šeptaje jí pečlivě volená a okřídlená slova o svých nadějích v příští život jejich v společné, vlídné domácnosti! Co se natoužil, co navzdychal, nežli mohl pomýšlet na sňatek se svou roztomilou Božkou! Pak otevřel se konečně vysněný ráj jeho nedočkavé touze, a ženich vedl si v neomezené důvěře nevěstu k oltáři. Teplo důvěrných chvilek prvních dní, strávených ve společnosti mladistvé dívky, sálá dosud živou vzpomínkou v jeho duši. Dosud ji vidí, jak všecka uzardělá, udivena vší tou pečlivě snesenou domácností svá modrá očka rozevírá, jak v nadšeném horování přimyká se k jeho hrudi, jak jej nadšeně líbá a slibuje a přísahá vděčnost a odevzdanost až do krajnosti. A jak se křepce a dovedně chápe řízení té domácnosti, skrovné ale roztomilé a závidění hodné.

Připomíná si, jak ta jejich domácnost budila závist u Božčiných družek. Jak se to všem u nich zamlouvalo, jak i otec a matka, přišedše jednou jako na zvědy, byly okouzleni půvaby jejími a Božčinou obratností a čilostí. Tehdy byl nejšťastnějším tvorem. Když ji tak zřel v čisté zástěrce s rukávy vysoukanými, jak buď v kuchyni se točí kol plotny, aby mu přichystala oběd, nebo sedí u stroje s hlavou nachýlenou, s tváří rozjařenou a vyjasněnou. Jak pospíchal k ní ze služby, nemoha se ani dočkati jejího objetí, polibků, jimiž ho častovala hned na prahu, vítajíc ho svými bílými lokty, rozpjatými v toužení.

Napadá ho, s jakou pýchou vodil se s ní pod večer po procházce. A když s ní po mostě k domovu spěl v záři nesčetných světel, zrcadlících se v šumných vlnách řeky, zdávalo se mu, že to osvětlení je slavnostní illuminací, uchystanou k její oslavě. Přeletěli vždy most jako dva ptáci k sobě skloněni a spěli domů do svého hnízda. Bylo tu tak útulno pod teplou sprchou milostného jejího šveholení, kanoucího jako blaživá silice v jeho nitro, přístupné dojmům! . . .

Za to dnes nespěchá. V poslední době vůbec mnoho netoužil po domovu. Zasmušilá tvář Božčina byla mu stálou výčitkou, výmluvnější než nejostřejší výrazy.

Nemohl se doma učit. Hošík — neposeda nedal mu pokoje a když usnul, nechtělo se zas otci do práce. Celodenní prací v kanceláři býval tak zmořen, že se mu oči klížily, kdykoli do otevřené kniby nahlédl. Jak rád by se vrhl na odestlanou postel a usnul, aby zapomněl na vezdejší trampoty. Mnohdy byl sláb až k bolesti. A k tomu Božka dívala se přísně a vyčítavě, vidouc jej tak netečným! Bývalo mu nevlídno pod tímto pohledem. Byl by rád unikl výčitce jejího zraku, která byla namířena na jeho srdce. Cítil ten hrot její u samého nitra. Ten pohled byl mu tak neznám, tak cizí! Je možno, aby tak najednou, tak náhle se změnila? Vinou hloupé zkoušky, vinou lepšího postavení, jehož se z ní nadála? Vždyť nemá zpečetěno, že se stane tím úředníkem, třeba by zkoušku s prospěchem odbyl. A byť se jím i stal, polepší se jeho poměry tak, aby se změnilo doma vše dle přání Božčina? Kdo ví? Kdo mu to ujistí? Hledal příčinu toho strachu v Božčině smýšlení jinde. Ale nemohl se ničeho dopátrat. A tak mučil se den za dnem více.

Snad by se mu ulehčilo, kdyby se optal Božky přímo, proč je tak změněna? Vždyť musí přece sama uznat, že on má dobrou snahu něčím se stát. Přece za dne — pokud mu toho služba dovoluje — nezahálí ani okamžik.

Přemítal, jak by bylo nejlépe k Božce se přiblížit a začít o tom hovor. Chystal se k tomu již kolikrát, ale pohled její vždy ho odzbrojil.

Což kdyby jí takhle něco koupil — napadlo ho pojednou — nabídl jí to a použil příležitosti k vyslovení své „myšlenky". To bude dobré!

Chopil se toho nápadu s celou chutí a jda právě kolem lahůdkářského obchodu v „ulici k mostu" vyhlédl si tu ve výkladci krabičku sardinek v oleji. Ty ona náruživě ráda! Snad přijde s nimi vhod. Koupil bez odkladu vybranou věc a pospíchal s nákupem k domovu.

Když vešel, seděla již Božka u stolu a dojídala polévku z hub, kterou častěji vařila.

První jeho pohled padl na její tvář, plnou a zrůžovělou. Zdála se mu dnes trochu veselejší!

Přistoupil odhodlaně ku stolu a políbil ji i hošíka, vedle sedícího a rozbaloval nákup.

„Floro, rybičky!" zajásala Božka, vidouc co jí manžel podává rukou třesoucí se rozechvěním.

„Že jsi's také jednou na nás zpomněl!" řekla, chápajíc se krabičky.

„Vzpomínám na vás pořád, dlouho, ale teď to víš —" A chystal se, aby se také za stůl posadil.

Božka šla mu do kuchyně pro jídlo, a když mu podala večeři, pustila se do rybiček. Jedla s hltavostí dítěte, nemohouc se dosti nabažiti zamilovaného jídla. Malý Flora také okoušel. „A ty si nevezmeš?"

„Nechám vám je všecky," odpověděl Mikyška dojídaje polévku.

Po jídle odtáhl si židlici a podepřev se o ni, patřil na Božku jak jí chutná.

„Chutnaly ti?" ptal se s účastenstvím.

Pohlédla na Mykišku s tvářema zardělýma. Oči jí plály jaksi rozradostněny.

Po dlouhé době spatřil opět zákmit uspokojení v jejích rozšířených zracích, z nichž pršely jiskry úsměvu a záliby.

Vzmužil se.

„Co že jsi tak smutná pořád?“ ptal se Mykiška, doufaje, že bude dnes přístupnější.

„Smutná? Pah! —“

Poodhrnula spodní ret, červený a plný.

„Co bys si tím hlavu lámal?“

„Trápí mě to.“

„To? Když tě nic jiného netrápí! Co bys si mne všímal! Nevšímáš si mne nikdy a najednou budeš starostliv o můj zevnějšek?“

Mykiška patřil na ni udiven. Že si jí nevšímá? Jak si jí má všímat, když jej odpuzuje svým pohledem, svým rozmarem, nevlídnou svou tváří. Ale dodal si zmužilosti, přitáhnul židli svou naproti její, tak že si pohlíželi do obličeje.

„Božko, nebuď tak smutná, prosím tě za to,“ žadonil podpíraje si hlavu o ruku, jíž dotýkal se loktem stolu, „nebudeš?“

„Co je ti po mém smutku? Nevšímáš si mne!“

„Nevšímám! Neříkej to, vždyť víš, že se učím.“

„Učíš? Kdy leda? Doma jsem u tebe knihu neviděla.“

„Učím se cestou, v kanceláři, pořád to nosím v hlavě.“

„A jiní to dávno vyklopili. Podívej se na Skořepu, Krvatu a jiné!“

„Ti se začli dříve učit. Já na to dříve nepomýšlel, měl jsem jen tebe na mysli. Ale teď k vůli tobě také jsem se do toho dal.“

„Bože, jaký mám já osud,“ spustila Božka drsně. „Nikam nemůžeme, co zatím jiní toho užijí. Paní Beránková ta zas má nové šaty a jaké! Dnes se mně v nich přišla pochlubit. Hleďte — říkala — ať se váš taky stane brzy něčím. Budete mít pak všeho dost! Tady to vidíš, jak se na nás všicci dívají!“

„Všeho dost?“ opakoval jakoby v zamyšlení Mykiška. „Nedělej si žádné růžové naděje, drahá duše; nezapomeň, že je paní Beránková ze statku, že má pěkné soukromé jmění, že —“

Ale rázem přerušila jeho vývody Božka:

„Vyčítáš mně chudobu? Dobrá, teď budu vědět, co mám dělat. Budu sama dřít, sama se starat, sama vydělávat. Óh já nešťastná!“

A Božka skryla po těch slovech oči své v dlaních, simulujíc pláč.

„Božko, prosím tě, upokoj se. Víš, že slzy nemohu vidět.“

„Dobře, půjdu ti tedy s očí.“

Zachytil ji spěšně ve svou náruč, když viděl, že se vzchopila, a po delším zápasu, vidouc, že se dal malý Flora do pláče, usedla na klíně mužově.

„Buď rozumná,“ jal se jí Mykiška chlácholit. A strhl ji na svá prsa. A cítě na své hrudi tlak jejího těla, vzpírajícího se, tím mocněji ji svíral a tiskl k svému srdci, které pracovalo zrychleným tempem.

„Buď zase jednou moji Božičkou! A všecko ti dám, cestu ti vyzlatím, srdce s tebou rozdělím, jen se usměj a buď takovou jako jsi bývala dřív, víš, před lety, když jsme byli tak šťastni!“

A pod horlivými, neodolatelnými pocely muže roztál led umíněnosti Božčiny . . .

* * *

Mykiška si mnoho sliboval od blížícího se jara. Budu chodit do přírody — těšil se — a to se to bude studovat! Vzpomněl si, že za svých studentských dob také se mu v přírodě dobře studovalo. Měl své místečko tehdy nahoře v „Kanálce“ vyhlédnuté, kde vyseděl celý dolík jednou před závěrečnou zkouškou. Udělá to teď také tak, a kozel by v tom vězel, aby se mu zkouška nezdařila.

Bude bydlit v Holešovicích, i nebude mít daleko do Stromovky. A chodil tam opravdu tak pilně, jak si byl umínil. Byl-li pěkný den, provázela ho i Božka s klučíkem, který již dorůstal v malého školáka.

Májové odpůldne vylákalo je opět do Stromovky. Božka s dítětem usadila se pod skupinou javorů, blíže silnice a zaměstnávala se ruční prací, zatím co malý Flora si stavěl zahrádky a vyráběl „bábovičky“ z navlhlého písku.

Mykiška odloučil se od své rodiny a zašel až za zeď, jíž ohraničena jest královská obora dole u řeky. Procházel se tu nejraději kolik hodin, zahloubán do svého studia.

Dnes se mu zdálo, že mu to tak nejde, jako jindy. Přítomnost rodiny jej vyrušovala. Myšlenky jeho nebyly dosti soustředěny k pojímání učebné látky. Zalétaly často a toužně od rozvleklých vět nezáživných učebnic k jeho milým, jež ponechal vlastní zábavě.

Často bolně povzdechl pod hrůzou valících se starostí, které se sesilovaly v témž poměru, v jakém se přibližoval termin zkoušky. Jako „menetekel“ v nedaleké budoucnosti zřel vynořovati se den určený ku zkoušce. A s hrůzou si představoval možnost reprobace. Jak nedozírné by to mělo pro něj následky! Dnes je dokonale již přesvědčen, že od dobrého výsledku zkoušky závisí štěstí jeho budoucna po boku drahé Božky. Božka činí jedině na tom závislou svou k němu náklonnost. Projevilať již několikrát své hrozby, jež způsobily v jeho měkkém srdci bolestné trhliny.

Bláhový, myslil že zůstane Božka věčně spokojenou v úzkých kolejích jeho životní dráhy, že napořád státi bude při něm se srdcem čistým a nižádnou žádostí nezkaleným. Že zůstane ušetřena vnějších vlivů a svůdných nápovědí okolního života. Netušil, že je svět pln nástrah a dráždidel, že za každým krokem číhá po cestách ženy ďábel, který lahodí jí svůdnými hesly a láká nadějemi nejsvůdnějších tvarů. Zapomněl, že srdce ženy je přístupno dojmům, že cit její rozvlní se při nejjemnější narážce a byv podrážděn nebo dokonce uražen, že dovede z nitra ženy vypudit anděla dobroty a utvořit z něho doupě furií a hříchů.

Několikrát stalo se Mykiškovi, že ponuré myšlenky změnily nejlepší úmysl dostudovat některou partii, a že místo do knih obrátily pozornost jeho k okolí. Dnes také se mu jinak nevedlo, ač byl odhodlán, že zopa-

kuje celý jeden passus v učebnici. Snad bylo toho příčinou neobyčejně krásné odpůldne, jakých málo užije Praha za jara.

Vzduch byl pln opojné vůně květu, kterým byly protější zahrady v Troji osypány.

Se zálibou spočinul na chvíli zrak Mykiškův na těch vlnách nejrozmanitějších květů, jichž pěna, tu sněžná jako mléko, onde zarůžovělá, stékala až k čerstvě zoraným brázdám, lesknoucím se v plné záři májového slunce.

Ulehčilo se mu, když plnými ústy ssál vůní květů nasycený a blízkostí vody ochlazený vzduch. Zdálo se mu, že jej zvolna opouští tíseň, která ještě před chvílí jej tížila na temeni, když byl zahloubán do studia. Navnadila ho ta lahoda vůně tak, že se odhodlal zanechat dnes učení a projít se po břehu . . .

Jak by mu bylo — uvažoval — kdyby měl tu protivnou věc odbytu. Jak jinak by užil toho dnešního půldne. Pak by zde jistě nechodil sám jako opuštěná ovce s tím utýraným srdcem svým. Vyšel by si tam mezi ty stromy s Božkou a se synáčkem. Posadili by se pěkně do zámecké zahrady v Troji, dali by si přinést láhev vína a okoušeli by sladké jarní procházky opravdově, jak se patří. A znovu zatěkal jeho zrak po těch mléčných obzorech, které se před ním v májové nádheře rozestíraly, nemoha se té krásy nasytit. Ulpěl konečně na tom divadle dlouhým pohledem, jakoby hledal v té dálce odpovědi ku své otázce, která neodbytně, již po kolikráte zjevila se v jeho nitru. Otázka ta ho bolela a bodala, a dnes urputněji než kdykoli před tím ozývala se v jeho prsou.

Bude-li pak to u nich pak jako dřív, domůže-li se toho postavení, po němž Božka tolik touží?

Božka se tak změnila! Ale když si opět vzpomene, jak dříve k němu lnula, jak byla přítulná a dobrá, jak shovívavá a laskavá, roste v něm naděje, že bude opět takovou, jen až se vyplní to její přání. Konečně — omlouval ji — každá žena je trochu marniva. Zná to z úřadu, od kollegů i od vyšších pánů. Ví, jaké mají mnozí svízele se svými manželkami. Ženě je již vrozena jakási touha po lepším, vznešenějším životě. Je to i přirozené a konečně i chvalitebné, možno, že jí bude jednou ještě vděčen. Nebo bez ní by se byl asi sotva do toho pustil! Kde pak by se byl odhodlal k něčemu takovému! V tom stáří! Vždyť má již čtyřicítku přede dveřmi. Za rok dospěje hranice, ve vyšším stáří nemohl by už býti jmenován úředníkem. Vida, vida, musí teď přiznat, že to bylo jen hezké od ní, že ho do toho tak hnala.

Unášen proudem myšlenek, zrychlil Mykiška krok a nepozoroval ani, že se zas vrací směrem k oboře. Došel v zamyšlení až k císařskému mlýnu. Myšlenka na Božku jej rozjařila. Jak tu svou Božku, Božičku miluje! Zatoužil po její blízkosti.

Podívav se na hodinky, shledal, že je teprv půl čtvrté. Je skoro brzy. Ale dnes už nic nesvede, tím byl si jist. „Zítra to dohoním," pomyslil si, a pustil se dolů alejí k „Oboře". Půjde zvolna a za půl hodinky bude u nich. Zatím bude čas, aby šli s košíkem domů. Večery bývají chladné.

Vykračoval si vesele, pozoruje cestou pampelišky, jež se žloutly v dolejší partii trávníku. Zastavoval se občas nahlížeje do větví, na nichž

se leskly lístky, nedávno zbavené obalu, jasnou barvou mladé zeleni, a naslouchal lahodným flétnám opeřenců, sedících na vysokých špičkách stromů zrovna při cestě. Myslil na malého Floru, jak asi s očima udivenýma pozoruje pěnkavy, poletující v křoví a oživující cesty v parku, jak si žádá kaštanových květů nebo sbírá škeble v čerstvě navežené hromadě říčného písku . . .

Střásl se sebe starosti na okamžik a nechal působit kouzlu jara na otevřenou, dojmům přístupnou duši svou, která okřála v zatušení lepšího budoucna. Spatřoval v té obnovující se přírodě symbol obrození svého života, příští lepších, radostnějších dnů.

Příjemný ten otřes nitra zrcadlil se v jeho celém zevnějšku. Šel ze široka, rozhrnuje kabát, vypínaje prsa, a zvolna ssál vůni kvetoucího sadu kolem.

Přešed silnici, vedoucí k restauraci, zrychlil krok a svižně se pustil pěšinou zastíněnou koniferami.

Radostně pokyvoval již z dálky na Floru, který se honil za motýlem, poletujícím nad vysokou travou, skropenou nejrozmanitějším kvítím. Motýl uletěl hochovi a tento, rukama potřásaje, utíkal k lavičkám pod javory, volaje na matku.

Mikyška pohlédl v tu stranu a uzřel jak nějaký cizí mladík, povstav právě se sedadla, jeho Božce se uklání. Tato se poklonila též a podávala mu ruku. „Měla zábavu,“ pomyslil si Mykiška. A hleděl bezděčně za mladíkem, rychle se vzdalujícím. Zdálo se mu, že postřehl úsměv na tváři mladíkově, když Mykišku zahlédl a že pohybem hlavy tuto upozornil na blížícího se muže.

Neptal se však Božky na nic. Ta seděla zdánlivě lhostejně na lavičce a uvítala ho bezvýznamným, němým pohledem. Usedl k ní. Cítil jakousi nezvyklou únavu v nohách.

„To jsem se prošel,“ liboval si. „A co vy jste dělali?“

„Ale, seděli,“ odtušila Božka, „Flora si hrál. Ale bude již čas, abychom šli.“

„Jak myslíš. Půjdeme.“

A Mykiška, uchopiv bez odkladu Floru za ruku, vedl ho napřed. Božka kráčela za nimi, těkajíc očima po všech cestách.

Mykiška těšil se dnes domů. Měl dnes těch dojmů, vyvolaných jarní přírodou, plnou hlavu a byl by si rád již odpočinul. Jen kdyby byla Božka hovornější a veselejší. Byl tak měkce dnes naladěn, že by ji hnedle sevřel ve svou náruč. Byl by jí rád pověděl, že jí je teď za to povděčen, že ho pohnula k studování, rád by ji potěšil nadějí v lepší budoucnost, za to že v pravý čas uvedla ho na pravou cestu.

A když přišli domů a Mykiška ji uzřel, stojící zády k němu před rozevřeným šatníkem, přiblížil se tiše, nepozorován až k ní. Svlékla si právě živůtek a stála před ním ve šněrovačce s rukama nahýma, dráždícíma skvělostí perleti.

Chtivě zakotvil své pohledy na její šíji a bělostných rukách a sevřev jí nedočkavě obě paže, chtěl políbit kulaté její rámě, lesknoucí se a vyzývavě se deroucí z otvorů košile.

Trhla rameny tak, že ihned pustil prsty. Tisknouc se k jednomu dílci otevřených dveří skříně vydechla posupně: „Nech mě!“

Toto její krátké, úsečné zvolání padlo na Mykišku jako ledová krůpěj nenadálé sprchy. Otřáslo jím. Zamrazilo ho.

Zprvu nevěděl, jak si to má vysvětlit. Což si počínal nějak urážlivě nebo zavdal příčinu k její mrzutosti?

V zápětí horko vstouplo mu do tváří. Hořel krví a třásl se studem...

Pomalu, jakoby v nohách měl olovo, odplížil se od skříně a těžce usedl na blízkou židli.

A tupě teď a beze slov zřel na Božku, která si zatím oblékla domácí živůtek barvy zažloutlé a mrzutě zavírala skříň.

Sledoval její pohyby zdánlivě bez účasti, pak když se obrátila, uviděl její uzardělou tvář a zpozoroval, jak pohrdlivě odhrnula ret, když kolem něho se ubírala.

„Co jsem jí udělal?...“

Srdce nepokojně bušilo v nepravidelných přestávkách. Ba některou chvíli cítil, že se mu zastavuje a tu lapal po vzduchu a vyrážel vzdechy.

Musil jít k oknu a otevřít je, aby se čerstvého vzduchu nadýchal.

Když vyhlédl, uzřel opět onoho mladíka ze Stromovky, jak kolem se ubírá a nahoru do jejich oken pozdrav posílá.

V okně kuchyně byla vyložena Božka... Uvažoval, má-li se jí optat, jaká to je známost, či má-li počkat, až jak bude dál. Zlé jakési tušení zaplavilo jeho duši. Božka, jeho Božka, že by ho podváděla! Bylo by to možno?

A chvěje se, otevřel dveře a volal:

„Božko, kdo je ten pán, co tě zdravil?“

Neobrátila se ani z okna k němu a zahučela jen:

„Co ti je po něm!“

Třásl se, zlou předtuchou uchvácen.

„Co mi je po něm! Božko, ty s ním koketuješ. Varuji tě.“

Neslyšela nikdy takového tonu u něho.

„Ty mne varuješ? Co ti je po tom? Nelíbí-li se ti to, dobrá, půjdu. Snad nemyslíš, že se ti tu budu dřít, starat se pro nic za nic. Založím ruce v klín a budu se mít dobře jinde, budu-li chtít. Mluvila jsem o tom s maminkou již, také mně k tomu radila. Co prý s tebou, když jsi tak netečný!“

Drtila ho těmi slovy. Bylo mu pojednou, jakoby ji měl ztrestat za ta slova, krutá a neoprávněná. Učinil pohyb v před, ale ruka těžce a bezvládně visela mu dolů.

„Víš, neztrpím od tebe výtek,“ dodávala Božka, „ale abych tě ušetřila, půjdu domů, a dělej si tu pak, co chceš.“

Nehlesl na to ani slovem a pomalu s hlavou schýlenou odplížil se do pokoje a vrhl se v lenošku. Cítil, jak v srdci jeho kvílí city nejhlubší a jak se mu otřásá hruď neklidem...

Božka, jeho Božka! Takhle se s ní musil utkat? Jak to jen přišlo, jak to začlo? A znova a znova namáhal se dopátrati se příčiny změny Božčina chování? Sama chtěla, aby se učil, aby byl pilný, a teď mu i nevšímavost vytýká! Co sebezapření ho to stálo, aby odloučil od ní

myšlenky své a soustředil je na svém studiu! A zatím přišla vlna, pohnula lodí jejich života a jako v zmatku octly se veškery kroky jejich. Kde je ten mír dřívější, kde to štěstí, jež tak vábně se usmálo v červáncích jeho života? Všecko to odvlekla dravá vlna, která je přepadla, z rukou vyklouzlo mu mladé štěstí života, vlna je sebrala; i ženu mu odloučila a teď tu stojí sám s pustým srdcem svým . . .

* * *

Mikyška přišel domů celý udýchán. Když se uzavřel ve svém bytě, který byl ode dvou dnů opuštěn, — Božka vyplnila svou hrozbu do slova — vrhl se na pohovku a těžce oddychoval.

Nemohl jinak, musilo se tak stát. Zdálo se mu, že je mu lehčeji, že se mu teď snáze dýchá. Musilo ven, co jej tísnilo u srdce, co zmítalo jeho pobouřeným duchem, co mu krev rozplameňovalo. Zlomit musil její povahu, zlomit ten odpor, a teď snad bude dobře.

Tak, ona takhle? — uvažoval znovu — nejen že mu uprchla z domu, že opustila ho v největší tísni, i dítě zavlekla s sebou a hrozí mu rozvodem!

Opět se v něm chvěly všecky nervy. Otevřel okno a s chtivostí ssál čerstvý vzduch, který naplnil pokoj příjemným chladem. Ochlazen, nabyl opět dřívější rozvahy. Soudněji teď uvažoval o tom „pobloužení", jak nazýval změnu jejího chování. Pravda, byl v poslední době nevšímav, zanedbával ji, neobíral se jí a nemazlil jako dřív, ale uváží-li se, že byl duševně zaměstnán a zmožen, že byl přepracován, ustupuje vina jeho do pozadí.' Jinde tkvěla prapříčina toho běsného rozladění, toho převratu v smýšlení Božčině. Ve zpyšnění citů je tušil, které vypěstoval v ní špatný příklad, povrchní okolí její, libující si v dráždění, v buzení klamných nadějí; v podkuřování falešných přátel, kteří srdce její zanášeli lichotami a ji opájeli nadějemi, navázanými na výsledek dobře odbyté zkoušky jeho. V tom to vše vězelo. A v tom, že neodbýval zkoušku tak rychle, jak ona si přála ve své nedočkavosti a podrážděnosti. To druhé, to koketní zapřádání známosti s cizím mladíkem, bylo asi jen záminkou. Tím chtěla podráždit jeho mysl, chtěla otřást jeho srdcem, vznětlivým a měkkým až přes míru, chtěla ho popohnat, aby si pospíšil dovršiti její přání. Zatím sama uvízla v léčce! Lichotám přístupna, dala se strhnout jeho smělostí a zakoketovala si s ním.

Vidí ji v duchu, jak by ráda odvolala svoji hrozbu. Ale dobře je, že se nedal v tom případě obměkčit. A že byl tak krutý. Však jí to dnes pověděl znovu! Vřelo to v něm, kypělo kolik dní. Dnes sebrala se v něm všecka energie a vyvolala čin.

A znova v duchu rozbíral dnešní příhodu, která jej tak vzrušila. Opět ji vidí, jak vyšla na ulici z bytu své matky, jak se ulekla jeho postavy, přichýlené ke zdi domovní — kde pak by se byla jeho nadála! — jak se zachvěla, když se oči jeho hněvivé střetly s jejím plachým pohledem. Zastavil ji — vyzýval po dobrém, aby s ním domů šla nebo mu aspoň dítě vydala. Bláhová! Dodala si zmužilosti a vysmála se mu do očí! Ostatní přišlo jako blesk. Cítí jak rázem vyvřela jeho

zlost a — ale proč se chvěje teď?... Slyší dosud, jak zaúpěla pod úderem jeho hole. — Byl to úhoz běsný! — Pak skryla se v chodbě, ustupujíc před jeho zuřivostí a chráníc si rukama obličej... Utíkal potom pryč, již si jí nevšímaje...

Musilo se tak stát. Musil ji pokořit, potrestat! Dusilo ho to v hrdle, k šílenství dohánělo. Teď to s něho spadlo.

A v konejšivém pocitu uklidnění vtáhl do sebe proud vzduchu skrze zuby...

Ale ku podivu! Pojednou jala ho zas lítost. Což, ublížil-li nějak Božce, ženě své, co se stane? Jaké to bude míti důsledky? Žaloba — soudní dvůr — rozvod — život pustý, bez rodiny, kterou tak miloval — to všecko v šeré perspektivě vztyčovalo se před jeho duševním pohledem a znova drásalo jeho nitro. Ponuré stíny prochvěly jeho duši.

Co zbude pak z jeho života? Mrak pustý beze všech ozdob. Nikde nespatří úsměvu, nikde neuzří vlídné tváře. Nikde ni trochu radosti. Výčitky budou zmítat jeho duší, zbičovanou krutým osudem.

Zastřel si oči rukou, jakoby odehnati chtěl obrazy, jež vynořovaly se v chorobné jeho fantasii... Pak se vzchopil, aby se pustil do studia. Doufal v knize nalézti útěchy, nenacházel-li jí kolem sebe.

Studoval usilovně, viděl, že má mnoho dohánět. Zanedbal mnoho v době právě uplynulé...

V kanceláři vyhýbal se hovoru s kollegy. Bál se, aby někdo nezavadil v hovoru o jeho domov. Jindy o něm sám rád rozpravu začínal. Dnes, mohl-li? Jak srovnali by si jeho druhové dřívější oddanost k ženě a nedavný jeho čin. Ukrýval ruce, obávaje se, aby nikdo nepoznal, jak se mu třesou. Zdálo se mu, že každý pozná, jak jimi třískal ženu, již nosil dříve na rukou.

V prázdných chvílích pilně opakoval. Zkouška byla přede dveřmi. Dalo mu to mnoho starostí. A to ještě v době takových svízelů! Svízele viděl ve všem. V životě samotáře, který vedl doma bez rodiny, odkud ho to vyhánělo, i v pochůzkách k panu radovi do soudní budovy, který ho často předvolával ve věci jeho a Božčině.

Nebyl si dosud jist, jak to dopadne, ale bál se výsledku té pře.

Pan rada ho sice pochválil, řekl mu, že jednal zcela moudře, dal mu za pravdu a těšil ho, vida jej na mysli pokleslého a v úzkostech se třesoucího. „Všecko dobře dopadne," říkal starý pán, „i ona se k vám vrátí a budete se mít zase rádi."

Mikyškovi se líbil ten vlídný starý pán s obličejem hladkým, tváří zarůžovělých, dumných modrých očí. Četl v nich úlevu pro své srdce, které churavělo...

Zkoušku odbýval právě den před hlavním stáním. V kanceláři na něj čekali zvědavě, jak to s ním dopadne. Měl strašnou tremu a chvěl se celý den před zkouškou.

Přišel s tváří veselou. „Nu, jak pak, Mikyško?" voláno se všech stran. — „Jednohlasně dobře!" odpovídal šťastný kandidát, děkuje za gratulace se všech stran se hrnoucí.

Byl všecek červený v obličeji a neměl ani času, aby setřel pot, řinoucí se mu s čela.

A když se vypletl z uzlu soucitných otázek a přání, utíkal smuten k domovu.

Vešel do bytu ... Jak za jiných poměrů byl by as vítán! Dnes vítaly ho jen čtyři holé stěny. Hle, tam vidí několik kousků oděvu svého synáčka! Při pohledu na ně vytryskly mu slzy. Nikdy nebylo mu tak teskno po něm, jako dnes.

Štkaje, pobíhal dlouho pokojem ...

Dosud nikdy jej jeho opuštěnost tak netísnila jako dnes. Postrádal všude Božku. Hle, tam sedávala u okna a pracovala! Jak bývala pilná dříve! Vyhledával ji tam, utkvíval dlouhými pohledy na její tváři, uzardělé od práce. Co by za to dal, kdyby jako druhdy byla tu i dnes, aby jí mohl povídat, jak je teď zbaven starostí o tu proklatou zkoušku. Hovořili by spolu o budoucnosti, která je čeká, o blízkém povýšení, osnovali by plány příštích osudů malého synka ... Zda dojde kdy mezi nimi opět ku smíru? A dojde-li — jak pan rada doufá — bude-li ten život aspoň takový jako dřív? Mikyška bezděky záporně hlavou kýval. Co teď s tím vrakem? Budou ho snad jmenovat úředníkem. Kdo o to stál? Jedině k vůli ní, k vůli Božce to podnikl, a ona to tak vyvedla!

Odchod její upamatoval ho opět na zítřek. Zítra tedy bude stát před soudním tribunalem. Bude se rozhodovat o jeho osudu. Choval pevnou důvěru v spravedlivost svého soudce, který mu byl tak přátelsky nakloněn. A upínal všecky naděje své k jeho návrhu na smír. „Manželům přikazuji ne já, ale pán, řka: Manželka od muže neodcházej. Paklitby odešla, zůstaniž neodána nebo smiř se s mužem.“ Tak stojí v Epištole sv. Pavla ku Korintským. Pan rada mu to místo uvedl onehdy a těšil ho tím. K tomu smíření upíral také Mikyška veškero své dychtění. Dnes zželelo se mu Božky do opravdy. Byl odhodlán rozestříti před ní náruč svou a otevřít jí srdce své, které jí odpustilo. Zmizela veškera tvrdost a zvítězil soucit v jeho duši.

* * *

„Ten doktor by to byl málem všecko zkazil!“ zlobil se Mikyška, přistupuje ku svému příteli, který ho dole v chodbě soudní budovy očekával. „Božka zůstala ještě nahoře se svým zástupcem. Pojď, počkáme tu na ni, hnedle tu musí být.“

A rozčilen utekl se do kouta průjezdu, schovávaje se za svého přítele, přes jehož široká záda zvědavě nakukoval.

„No tak pověz přece, jak to dopadlo,“ obrátil se k němu tento.

„Hned, hned ti to povím. Podívej, tady jde! — To je on, ten lišák! Její zástupce. — Ještě jí něco našeptává. Už je pozdě, holečku, Božka se smířila!“

„Tedy dobře to dopadlo,“ řekl přítel.

„Smířila se, smířila!“ odlehčil si Mikyška, když kolemjdoucí zmizeli ve vratech. Nevšimli si ho. „Ale viděls ho,“ pokračoval, „jak ji naváděl, aby se rozmyslila? Naléhal na rozvod, vidíš rozvod! — Ale pan rada mu pověděl!“

Mikyška třásl se nervosně, škubaje si zcuchaný plnovous. A pokračoval: „Zeptal se ho přímo: Pane doktore, viďte, že nejste ženat? Víš, tak se ho ptal. Až mne slzy polily, když jsem slyšel starého pana radu mluvit. Všechny to dojalo, jak mluvil k srdci nám všem. I Božka se dala do pláče, vzpomněla si na naši dřívější shodu. Doktor ani nemukal, ale hořel po samy uši."

„Tak vidíš, kamaráde, že jsem ti to také prorokoval. Ale teď přijmi mou upřímnou gratulaci."

Podali si ruce.

„Ale proč jsi nešel s Božkou?"

Mikyška popatřil na přítele se strany a řekl, usmívaje se:

„Podali jsme si ruce, ale nebylo to to pravé. Myslím, že vlastní smíření musí přijít samo sebou."

Přítel porozuměl těm slovům a v duchu viděl již Mikyšku, jak pláče slzy radosti nad znovu nalezenou ženou.

„Řekla mi," pokračoval Mikyška, „že přijde zítra ráno, až se trochu vzpamatuje. Víš, je to také túra pro ni. Ale ona sama si to vyvolala. Teď se jí všudy chudákovi vysmějí. Pan rada se jí divil a pravil, že jí lituje. A to ji nejvíc dojalo."

„Nu tak, když to tak dobře dopadlo, abychom to někde zapili," mínil přítel Mikyškův. „Tuhle je vinárnička, pojďme na sklenku."

„Ne, odpusť, nemohu, jsem rozčilen. Škodilo by mi. A pak, víš, odpůldne mám službu."

„A kam tedy půjdeš?"

„Projdu se, víš, tak trochu, abych se ustanovil, abych pookřál —"

„Půjdu tedy za tebe," řekl vesele kamarád, „a vypiju tam sklenku nebo třeba dvě na tvoje zdraví."

„A Božčino!" dodal Mikyška, potřásaje příteli rukou.

Pak se svižně obrátil a uháněl směrem k Holešovicům. Ubíhal jako šílený ulicemi, odstrkuje lidi, kteří mu v cestě překáželi, jakoby měl zmeškáno. Při tom hleděl před se s očima rozevřenýma, ostře sleduje v dáli jediný bod, který se míhal před zrakem jeho kdesi v davu jako hvězda skvělá a zářící.

Tím bodem byla Božka, které s očí nespustil, která jej vábila a k sobě mocně přitahovala. Smířili se u soudu. Když si podávali ruce dobře si všiml, jak se spustila po hedvábné třásni jejích řas slza, která se rozstříkla a vpila v jeho ruku. Ta slza rozehnala všecky jeho pochyby, všecku beznaděj rozptýlila a rozprášila. Shledal, že praskla kůra zdánlivé tvrdošíjnosti, kterou se Božka zahalila, a že z ní vystouplo opět to srdce její oddané, které jej blažívalo za dob dřívějších. Nahlédl až do hlubin její duše, prosící o smilování . . .

A proto teď spěchá, aby byl blízek té duši ztracené.

Dohonil ji teprv u domu, v němž u rodičů bydlela. Tušila-li, že ji sleduje pln neklidu a rozruchu?

Ohlédla se. A vidouc jej spěchajícího, zvolna zmizela v chodbě a stoupala do schodů. V záhybu schodiště se zastavila a opřela se o zábradlí . . .

Chvatné jeho kroky ozvaly se bouřlivě na schodech.

Vzhlédla k němu, jak k ní chvátá bezduch a pln úzkosti v pohledu. A zde před světnicí rodičů, jako dříve když za ní chodíval, zavěsila mu lokte své na šíji, s očima radostně a zálibně se blyštícíma.

Neočekávaně, bez příprav, beze svědků, v nezkrotné touze a v jediném objetí odbylo se jejich smíření.

Jiný svět.

Jest ještě jiný svět než zemské hlíny
a jiný život nežli našich těl —
jde s námi sloučen jako naše stíny,
ač nedostižný, obláčků jak běl.

Vždy, se svým nitrem když jsme osaměli,
nás dotýká se křídlem tušení —
v něj slzou pohlížíme rozechvělí,
ať z bolesti či štěstí pramení.

Jej tušíme, když úzkost hrdlo dusí
a smutek ramenem nás ovíjí,
dráp bolesti když srdce sápe v kusy
a osud na kříž ruce přibíjí.

A tušíme jej, v drahých očí svitu
když naše zemskost mlhou rozplývá
a zdá se nám, že plujem' ku blankytu
v svět, jenž se jimi na nás usmívá . . .

Jan Rokyta.

Jakub Arbes.

Časová vzpomínka od Fr. Bílého.*)

akub Arbes narodil se na Smíchově dne 12. června r. 1840. Již po 40 let se vyskytuje v každé roční bilanci literární jeho jméno nebo pseudonym a často byl v té bilanci v popředí nejen jménem, nýbrž i vydatností tvorby své. V pravém slova smyslu tedy zešedivěl ve službě národu i péra, ale čas ani práce nezkrušily ho: s mladickou svěžestí drží stále vynikající místo své v písemnictvu domácím.

Arbes mnoho psal a mnoho byl čten — ale o něm se doposud psalo jen málo. I tato črta má býti jen stručná; není úkolem jejím podrobný rozbor života i práce, nýbrž jen oživení jeho jména.

Arbes je dítě Smíchovské. Celé jeho mládí, ba celý život jeho srostl s městem tímto tak, jak asi Nerudův s Malou Stranou. Arbes znal Smíchov jako louku a pole, viděl přeměnu jeho v město továren a pivovarů a žije i dnes v něm, sleduje vývoj jeho denně. Své zkušenosti a svá místní pozorování zpracoval nejednou ve svých povídkách, — a třebas ovšem typických charakterů Smíchov neměl a jakožto americky se rozvíjející město ani míti nemohl tolik, jako na př. v sebe uzavřená a málem tisíciletou historií provívaná Malá Strana, přece postřehl i tam řadu zvláštních figurek a zachytil je později bystrým perem v Předměstských arabeskách.

Ovšem později; neboť na počátku svých let životních Arbes ničeho nebyl tak vzdálen jako studií a spisovatelství. Oblíbilť si stav, k němuž i starý náš Klicpera za mládí svého s krejčoviny utekl — řeznictví; ale jako Klicperův otec ze syna marno chtěl míti krejčího, tak Arbesův zase přál filosofičtějšímu „verpánku". Než učitelé smíchovské dvoutřídky a potom opět učitelé maltézské školy malostranské zvrátili úmysl otcův i synův: místo sekyry a šídla dostal do rukou knihy a péro, byv dán na německou reálku v Nikolandské ulici na studie.

Přišel v šťastnou chvíli. Ještě za jeho pobytu r. 1856 stal se ředitelem toho ústavu proslulý přítel Bolzanův P. František Schneider. Nebylo tehdy v Praze populárnější osoby. Již svou neobyčejnou lidumilností a spravedlností, zejména také k našim snahám českým, byl se vepsal do srdcí všech. Na slavná kázání jeho hrnula se celá Praha. Přední rody šlechtické žádaly si ho míti učitelem náboženství, a jest povědomo, že byl duchovním rádcem mimo jiné také v rodině Frant. Palackého a Děčínského hraběte Thuna. Muž takový v čele střední školy mohl rozsévati jen dobro — a vskutku učitelé i žáci ho vzpomínají podnes. Jak se vtiskl v duši našemu Arbesovi, to by nám měl někdy vypsati šíře.

*) Dle přednášky konané v „Umělecké Besedě" pražské na památku 60. narozenin Arbesových.

Zatím jej učinil hrdinou svého romaneta Ukřižovaná, uživ při tom ovšem hodně „básnické volnosti".

Ale nejen Schneidrovi Arbes přišel do rukou, byť i na krátko jen, nýbrž dostalo se mu i vzácného štěstí míti Jana Nerudu professorem češtiny. Poměr učitele a žáka později se proměnil v nejdůvěrnější přátelství a takovým setrval až do Nerudovy předčasné smrti. To váží mnoho, neboť oba: Neruda i Arbes, byli mužové více v sebe uzavření a nemilovali velikých společností. Jim stačil užší kruh přátel, kde bylo možno otevříti srdce bez ohledů a závor a bez nebezpečí pomluv a falešných výkladů. Arbes už od mala jevil náklonnost k samotářství; samojediný procházíval kostely a paláce, ulice a průchody, kam jen vůbec bylo lze vniknouti.

Život pak poznával vždy jen s temných stránek jeho. Žádná šťastná Sudička nestála u kolébky jeho. Chladnou ruku neúprosné smrti ucítil hned jako hoch několikrát hodně zblízka, ana mu vyrvala bratra a sestry. U rodičů viděl stálý tvrdý zápas o hmotné statky, a jemu samému byl rovněž určen los chudého studenta, u nás bohužel skoro typický. Rváti se s nepříznivým osudem o každé sousto, rváti se o každou píď jsoucnosti, každou radost si vykoupiti bojem předchozím i následujícím, nemíti oddechu, neznati klidu zbraní — tak vypadá život Arbesův ode dnů mladosti po dnes — a věru by toho nikdo nehledal pod zdánlivě klidným vnějškem Arbesova zjevu, za jeho usměvavou tváří.

Arbesovi není přáno tvořiti a psáti jen v dobách, kdy dle slov Čelakovského bohovec velí, s pohodlím, bez nutkání a chvatu, rozměřovati a skládati dle chuti, pak zase měniti dle přání, a ledakdy si pohověti s blahým pocitem zajištěné existence. Ale proč povolil ideální tužbě svého srdce a volil státi se českým spisovatelem?

Než se oddal této trnité dráze, Arbes absolvoval tři ročníky vysokého učení technického a za tu dobu se důkladně vyzbrojoval pro budoucnost. Byl tu vzorem mladíka vyšších snah a velkých plánů: vrhl se v náruč všem možným studiím, chtěje si získati universální vzdělání. Se zvláštním zápalem se oddal studiím aesthetickým a filosofickým vůbec, pak vědám přírodním a mathematice. Současně se učil cizím jazykům a obeznamoval se s cizími literaturami, především slovanskými. Patřilť vážně na úkol českého vzdělance a stejně vážně na úkol českého spisovatele.

Ale pamětníci let šedesátých vědí, jak se tenkrát studovalo těžce. Vzduch český naplněn byl politikou; národ všecek vystoupil na obranu svých práv a pustil se v boj za návrat slavné minulosti. Nebylo vynikajícího muže, aby si nebyl omočil péro do politického kalamáře; nebylo studenta, aby nebyl politisoval, neb si i do novin zapsal. Vždyť šlo o nejdražší statky národa, tedy celku, jehož živým členem každý se cítil. Jarní slunko luzných nadějí svítilo na český tábor, zbraně se leskly novotou, vše dýchalo zvláštní půvab. Českého novináře pak především obklopovala zvláštní slávozáře; redaktorství bylo ideálem tisícerých mladých duší. Ký div, že se také Arbes dal zlákati tím kouzlem a vstoupil do šiků novinářských. Jméno měl již zvučné, příspěvky v Mikovcově „Lumíru", v „Rodinné kronice" Nerudově a j. uveřejňované hlásily nový svérázný talent — a tak za krátko jej spatřujeme v redakci „Hlasu".

Roku 1867 opustil Prahu, stav se samostatným redaktorem poučně zábavného časopisu „Vesna“ v Kutné Hoře; ale nepobyl tam dlouho. Arbes nemohl býti bez Prahy, a v Praze neradi pohřešovali břitkého péra jeho. Za několik měsíců již seděl opět za stolkem redakčním v Marianské ulici „u zlaté lodi“, kdež tehdy sídlily „Národní Listy“. Než časy se změnily, politická situace se zachmuřila. Otěže správy v Čechách převzal gen. Koller, a v Praze vyhlášen výminečný stav. R. 1868 všecky opposiční listy v Praze zastaveny; místo nich ovšem zakládány nové. Tak i „Národní listy“ byly nahrazeny „Našimi listy“. Při novém denníku tom převzal Arbes dne 1. listopadu 1868 odpovědnou redakci a vedl ji až do 7. února r. 1870. Za tu dobu okusil slastí redaktorských nejplnější měrou: ničeho osud ho neušetřil.

Padesateré vyšetřování za 120 asi přestupků zákona, třicateré souzení (5 krát před porotou) v době 15 měsíců — toť jistě stačilo rozrušiti veškeren život rodinný. Tehdy Arbesovo jméno bylo nejpopulárnější; jmenovitě když v únoru r. 1870 musil zaměniti pracovnu redakční za kobku žalářní a odtud v dubnu odvezen byv do Vídně před nejvyšší soudní dvůr — první žurnalista český, kterému se to stalo, — tam žádal, aby líčení s ním bylo provedeno česky a pak po zamítnutí této žádosti opustil s právním zástupcem svým soudní síň: tu sensačně proletěla tato zvěst tenkrát celou zemí. Než Arbes v nehodách míval jakési štěstí. Tak i tehdy nejvyšším soudním dvorem zamítnuta zmateční stížnost státního zastupitelstva pražského, a ke všemu sotva se vrátil do Prahy do vězení, hned zase druhý den byl propuštěn již nadobro. Bylať novým ministerstvem prohlášena amnestie pro provinění tisková.

Z vězení mířily kroky jeho opět do redakce „Národních listů“ a tam setrval do r. 1877, ocitnuv se v tom údobí ještě jednou za mřížemi v České Lípě (r. 1873). Z „Národních listů“ přestoupil pak na 2 léta do německé Politik, načež zanechal úmorné dráhy žurnalistické, přispívaje již jen jako spisovatel do různých časopisů pracemi belletrickými. Zkušenosti své i historii černých oněch let národního utrpení snesl později v knihu nazvanou Pláč koruny české. —

Vedle věcí politických vždy se těšilo zvláštní přízni u nás v nejširších kruzích divadlo. K němu lne i Arbes celou duší svou. Již r. 1867 byl divadelním referentem „České Thalie“ a od r. 1867—79 dokonce i dramaturgem prozatímního divadla. Uvedl na naše jeviště a do našeho písemnictví na 30 kusů autorů cizích, překládav z Ibsena (Nepřítele lidu, Noru, Boj o trůn), z Voltaira (Zairu), Daudeta (Fromonta a Rislera), Dumasa (Cizinku), Sardoua (Doru, společně se Sv. Čechem a Serv. Hellerem), z Leisewitze (Julia Tarentského), Rosena (Jací jsou ti naši muži), Schönthana (Zlatého pavouka a j.), z Blumenthala a Kadlburga (Praha je Praha), Bohrmanna, Wildbrandta a m. j. I překlady libreta operetty Orfeus v podsvětí a textu výpravné hry Carův kurýr pocházejí od něho. Novinkou pak bude mnohému, že Arbes složil i několik původních dramat, z nichž „Moderní upíři“ byli provozováni i vytištěni a jeví nepopiratelnou sílu dramatickou. První práce jeho na tom poli má již hezký věk; vznikla r. 1865 (tragedie Car Pavel); poslední napsal r. 1898 (Bernardina. Scéna z lesního zátiší).

Jubilejní výstava r. 1891 odhalila, že Arbes pilně pracuje o dějinách českého dramatu a divadla. Jeho úprava dramatického písemnictva našeho v literárním oddělení, lístkový katalog, bohatství knižní výstavky s daty, kdy který kus byl provozován, i pečlivý diagram to dosvědčovaly. Studie, které potom následovaly v různých časopisech a almanaších, jmenovitě též v „Liter. listech“ brněnských a „České Thalii“, dotvrzovaly to dále. Kéž mu přáno, dokončiti také tuto svízelnou práci!

Jako vděčně přijala literární historie naše vše, co vykonal na poli dějin českého dramatu, rovněž tak vítává jeho práce životopisné a analyse aestheticko-literární. Mají všechny jeden znak společný: Arbes rád k nim volí povahy záhadné neb šerem tajností opředené a brání mužů kaceřovaných nebo křivě posuzovaných. Nejvíce ho poutal geniální Karel Hynek Mácha. Jemu věnoval přes 20 článků (z nich v „Květech“ 4) a samostatný spis na oslavu 50. ročnice vydání „Máje“ (1896). Na Máchu Arbes nic nedal dopustiti. I cizí vlivy obmezil na míru nejmenší. Krok za krokem sledoval jeho život a kde přísní soudcové kárali, on vysvětluje a odpouští. Pokusil se i obrániti Karla Sabinu. Tento muž jest jistě zjevem záhadným. Napsal první soustavné dějiny české literatury, studie kulturně-historické, těšil se přátelství nejlepších mužů našich a s nimi se radíval o rozkvětu české literatury a českého života — a při tom současně prý denně se dopouštěl bídné zrady. Arbes tu měl tvrdý kus práce: pověděl mnoho posud neznámého, pitevním nožíkem rozebral celou duši Sabinovu — a značně zmírnil představu zla, mu přičítaného. O divadelním řediteli Janu Štěpánkovi rádo se opakuje, že mařil vývoj českého divadla, dávaje hráti v stavovském divadle pořád jen kusy své; Arbes statisticky dokázal, že tomu tak nebylo. A podobně obhajuje a překvapuje i jinde. Z doby probuzení A. má vůbec nastřádáno hojně látky a tu i tam v časopisech uveřejňuje z ní belletrický obrázek — vždy zajímavý, vždy nový rys posavadní podobě jednotlivých buditelů přikreslující. Počítáme tyto črty k nejlepším jeho činům, a jest si přáti, aby byly souborně vydány v knize. Byl by to zvláštní druh literární belletrie, a kniha tato by věru nezahálela v knihovnách.

Ale se všech těchto stran Arbes širšímu obecenstvu vlastně jest méně znám. Jméno jeho pne se nejvýše v novellistice, a tu bude málo čtenářů a literátů, aby z jeho spisů nebyli nic četli.

Bylo to r. 1873, kdy Hálek a Neruda po zániku illustrovaných „Květů“ jali se vydávati nový časopis, „Lumíra“. Tam ovšem Arbes nesměl chyběti, a hned prvý ročník přinesl od něho romanetta Svatý Xaverius a Sivooký démon. Utvořil jím nový druh slovesný u nás, jenž rozrušil veškero čtenářstvo. Zvítězil rázem na celé čáře. A přece nebylo to první romanetto jeho; již r. 1866 uveřejnil takové o názvu Ďábel na skřipci ve „Květech“. Tehdy však mysli byly více zaujaty běhy válečnými než literaturou. I v ní vítězství nezávisí vždy jenom na vnitřní hodnotě díla.

Po Svatém Xaveriovi následovaly Zázračná madonna (r. 1875) a Ukřižovaná (r. 1876), pak Newtonův mozek, Kandidáti existence, Ethiopská lilie — vesměs v „Lumíru“ rok za rokem, až vrchol dostoupen nejrozměrnějším dílem Messiášem r. 1883, kteréhož roku vyšli samostatně

a Mik. Alšem illustrováni i Štrajchpudlíci, původně ve „Květech" r. 1880 pod názvem Epikurejci uveřejnění. Vydány jich však jen 4 sešity 4archové. Tvořivost Arbesova v letech těchto byla tak úrodná, že vždy bude buditi podiv už fysickým výkonem svým. A jaká tu uložena zpousta myšlenek!

Počítáme-li dobře, vydal o sobě od r. 1880 přes 50 knih; Mravokárné románky, Moderní upíři, Předměstské arabesky, Český Paganini, Povídky a kresby, Záhadné povahy, Miniatury, Kandidáti existence, Silhouetty, Ze zákulisí, Anděl míru, Démantová garnitura, Drobnokresby, Z martyrologie umění, Poslední dnové lidstva, Z romantiky všedního života, Pražský domácíček jsou názvy aspoň některých z nich. Poslední práce jeho jest časopisecká. Vyšla v jubilejním roce jeho ve „Zlaté Praze" (Moderní Magdalena).

Nemají všechny stejné ceny jako jí nemají díla žádného spisovatele; v popředí drží se stále romanetta, z nichž Sv. Xaverius letos vydán již po třetí v nádherné úpravě a illustrován nákladem bratří Šimáčků s věnováním hraběti Václ. Kaunicovi. Vedle romanett pak obracejí k sobě zvláštní pozornost tak zvané Mravokárné románky jeho, jichž napsal již šest (na př. Rok, jakých je málo aneb Pracuj, Panna Stázička aneb Buď cnostná a cudná, Pražský domácíček aneb Buď spořivý, původně pod názvem Z pražského zátiší ve „Světozoru" r. 1879 uveřejněný a j.).

My zde nemůžeme se pouštěti do rozboru jedněch ani druhých. Chceme jen zachytiti význam jeho tvorby v našem písemnictvu a hlavní znaky její.

Tu pak pozorujeme především, že Arbes byl vždy mezi průkopníky nových směrů. Znaje život i v nejstinnějších stránkách jeho, neváhal společnost zobrazovati takovou, jakou jest, v jejích ctnostech i hříších, v plné pestrosti a rozervanosti její. V tom byl zástupcem uměleckého realismu. Chtěje si vysvětliti skutky a vášně lidské z jich pohnutek a v jich průběhu, stálý zápas lidstva mezi sebou, nesčetné jeho slabosti, studoval se zvláštní zálibou lidskou duši, pozoroval a pitval ji do posledních nitek, a tuto analysi provádí též ve spisech svých. Tím pěstoval umělecký subjektivismus a psychologism měrou u nás doposud neznámou neb aspoň řídkou. Moderní jest i v zálibě své pro drobnomalbu. Nepropustí žádné podrobnosti a věnuje každé někdy až nadmírnou pozornost. Tato vlastnost pohříchu mnohdy rušivě zasahuje do umělecké ceny díla. —

Základy dnešní společnosti se chvějí pod nárazy sociálního zemětřesení. Stavy lidské se ohraničují čím dál víc a navzájem se utkávají protichůdnými snahami svými. Státník, filosof, kněz, dělník, každý, i nejkonservativnější hlavy zabývají se dnes uvažováním o urovnání a nápravě společenských rozporů. Arbes záhy viděl blížiti se tyto poměry; i učinil je podkladem několika velikých prací svých. V jiných se zálibou se ponořuje do rozmanitých záhad a otázek vědeckých a zkouší je i řešiti. Filosofický názor jeho utkvěl na materialismu; v tom ovšem najde mnoho odpůrců, neboť ve filosofii spíše ubývá než přibývá přívrženců této soustavy. Ale názory ty spisovatel nevystrkuje nikdy do popředí a nevnucuje jich.

Jakož pak málokterý pozorovatel dnešního stavu lidského dovede se zhostiti jisté dávky pessimismu, nedovedl toho ani Arbes. Pessimism

stal se málem chorobou nové doby — a z něho prýští se pak záliba i v chorobných zjevech naší společnosti. Soustrast vzbuzuje se nejen pro utrpení, nýbrž i pro hřích. Co dříve nepokládalo se hodným uměleckého zobrazení, dnes s chutí se píše i čte. Soulad barev, pravidelné tvary a linie se přenechávají klassikům, nová doba přeje nepravidelnosti, zvláštnosti, vznešenosti i nízkosti, vůbec formám příčivým, kromobyčejným. I Arbes hrdiny si volí nejneobyčejnější a v zápletky je uvádí řídko vídané i slýchané, nebo též neslýchané. Umí rozehrávati všecky nervy čtenářovy a napínati zvědavost, až se krátí dech a leckoho i urazí. Má dar vynalézavosti tak bohatě uštědřen, jako již jenom Zeyer a Heller. Ale při tom není měkce citovým, to mu není dáno; hovoří jen k rozumu a jest při veškeré romantice z nejrozumovějších, nejstřízlivějších autorů. Jeho zápletky se nikdy nerozuzlují násilně nebo pomocí nějakých deů ex machina, nýbrž spisovatel jakoby si zakládal na tom, aby se to dálo co nejpřirozeněji. V jediném díle, Andělu míru, zkusil dokonce opustiti úplně pole romantiky a ubírati se epickým klidem Waltera Scotta, dal se ději vyvíjeti jenom z povah hrdinových. A tak má produkce jeho dvojí pečeť: na jedné realismu jdoucího až po krajní mez naturalismu, na druhé pečeť romantismu přecházejícího až ve fantastičnost. Nepokládáme romantismus za výtku. Smí-li si příroda sama tvořiti krajiny a společnost poměry nejromantičtější, proč má býti umělci výtkou, že jde ve stopách jejich? Kdybych měl karakterisovati — hlavní uměl. schopnost Arbesovou," napsal před 4 lety o něm referent „Lit. listů", „řekl bych, že jest to ona, s níž dovede i na všední předměty, osoby, místa, prostředí na př. na části Prahy, jak je denně vídáme, vrhnouti zář tajemnosti, hrůzy, nervosního napjatého očekávání a nalézti tak na nich nové, nevídané stránky. Suggesci těchto citů připisuji u Arbesa mnohem větší význam a zásluhu než dějové fabuli."

A letos referent „Obzoru literárního a uměleckého" prof. Jindřich Vodák shrnuje svůj úsudek o něm v tato slova: Můžeme býti jakéhokoli mínění o názorech p. Arbesových — vzácné a imponující u nás jest už to, že vůbec názory má a že mu tak důtklivě leží na srdci. Pan Arbes jest duch neobyčejně čilý, při tom jasně a poctivě myslící. Nepotřebuji citovati ani jiných románů, stačí Ethiopská lilie. Kolik rozličných sociálních, životních a vědeckých otázek tu vzato na přetřes! Vychovatelství, vzdělání, postavení člověka oproti přírodě, smrt, válka, volba povolání, statistika, lékařství, význam individuality a nevím co ještě, všeho si všímá, o všem pronikavě přemýšlí, hledí si utvořiti přesný, řádně podepřený úsudek. V tom jest trvám mezi našimi spisovateli unicus. Nespokojuje se v ničem míněním konvenčním, každé věci usiluje přijíti na kloub, vystihnouti ji v jejím pravém, nejvnitřnějším jádře. A necouvá před žádným důsledkem, nikdy neváhá věci dáti pravé jméno a pravou tvář. „Nic mi nebylo a posud není tak protivné jako zbabělé vyhýbání se pravému stavu věci, čili jinými slovy obcházení a zahalování trpké nějaké pravdy" — dí autor sám.

Ještě o jedné vlastnosti Arbesových povídek chceme se zmíniti, ježto se o ní zpravidla mlčí: nikdy není v líčení svém pikantní neb frivolní; v té stránce prodchnuta je tvorba jeho ethickou povýšeností a ryzostí. Moderní feminism ho nikdy nezlákal.

Kritika Arbesa chválila, kritika ho hanila, — on šel vždy svou cestou dál. Nejbolestněji se ho asi dotýkalo, když se o něm mlčelo. Jsou literární časopisy, do kterých napsal celé knihy, ony však o něm ani řádky. Snad aby prolomil ledy té nevšímavosti, odhodlal se před 5 lety vydávati vlastním nákladem Sebrané spisy své a ohlásiti takto, že tu ještě jest a žádá býti slyšen. Nevím, jaké našel porozumění u obecenstva, ale bojím se podle zkušenosti jiných „vlastních“ nakladatelů, že nevalné. Kdo jej zná, ví, že ho to nezkruší; ale přece má srdce a cítí tedy jistě bolestně tu nevšímavost. Kéž proto jest mu přáno v roce jeho 60. narozenin nejen mnohých ještě let života při stálé svěžesti těla i ducha, což u něho znamená tolikéž let práce a zápasu, nejen hojně referátů a oslavných článků letos v náhradu za minulé křivdy, nýbrž i malého zlatého deště v podobě co nejčetnějších odběratelů jeho Sebraných spisů.

Pohřeb z bílého domu.

Scházejí se lidé. Jarní slunce stéká
v lesknoucí se okna, svěží jarní vzduch
vniká do pokoje. Pod okny dav čeká,
kněží přišli už a dole umlk' ruch.
Zazpívali pěvci. Rakev uzavřena
a nad bílým domem jarní slunce tkví,
v rakvi v černých šatech dříme matka-žena,
— vdovec s dítětem, jež nesou, za rakví!
Nemá slz už ani. V tváři zamyšlené
mrtvý leží klid, jenž přišel pak, jsa lék. —
V loktech chůvy za ním dítě udivené
za rakví jde s davem — dítě sirotek.
Přinesli je k rakvi. Sklonili je k matce,
k její chladné tváři, „táta“ vzkřiklo jen,
— už se nezbudí ti, na věky už spát chce,
vše s ní uzavřeno do těch šesti stěn . . .
Vzal je z rukou chůvy, k ňadrům svým je tisknul,
než ji víko skrylo . . . Tak — už bylo to! . . .
Zatloukali hřeby. Z očí slz proud trysknul,
„máma“ vzkřiklo dítě! — Spí už, siroto! —
— — — — — — — — — — — — — —
Nevrátí se máma, odešla ti, dítě,
už tě nepolíbí nikdy na čelo,
v noci nevstane, když vzbudíš se a skrytě
vlásky nezlíbá ti, spát když's nechtělo.
Hraček nikdy víc ti, dítě, nepřinese,
nebude tě chovat nikdy v klíně svém,

nebude tě tisknout na procházkách v lese,
když si zapláčeš zas v loubí stínivém.
Jemná její ruka, její ruka schladla,
její bílá ruka tlít už začala,
nebude tě hladit; když jsi k zemi padla —
máma nepoprosí, aby's hačala.
Teplo vroucí lásky — zhasla její záře,
to co bylo tady, nevrátí se zas,
bledost smrtelná jí kryje vlídné tváře,
v hrdle umlčen je sladký její hlas.
Už ti nezazpívá večer, jak vždy pěla,
už tě nepohoupe v bílých rukou svých,
už ti nedá toho, v rozmaru cos chtěla,
už tě nepohladí nikdy po skráních.
Nechytne tě nikdy v objetí své zprudka,
z vonných prsou už ti nikdy nedá pít,
zhasla láska matky, jež jen líbat nutká,
zná jen zapřít se a zná jen ráda mít . . .
Nebude tě laskat, nebude tě koupat,
ve vaničce z rána a že plakat chceš,
nevezme tě z vody, nebude tě houpat,
nebude ti zpívat, jestli zapláčeš.
Tvojich hebkých vlásků už ti neučeše,
už tě nepřevlékne v čistou košilku,
už tě nepoloží nikdy s podvečerem,
jak tě ukládala, ve tvou postýlku. —
Cizí lidé přijdou, cizí chladné ruce,
voditi tě budou, a už bez lásky,
chůvy placené jen utrhnou se prudce,
jestli zapláčeš, jdouc večer z procházky.
Nevšimne si nikdo, dítě, smíchu tvého,
který tvoji matku milým teplem hřál,
ani tvého pláče, tolik lítostného,
když ti v dětskou duši vrhne stín svůj žal.
Opuštěno! Konec! — — — — — — — —
— — — — — — Teskně pějí zvony,
nad zástupem lidí jarní slunce tkví,
z třešní kvetoucích se schvívá sem proud vonný,
smutně tebe nesou, děcko, za rakví.
A už rakev, na niž hrouda padla, duní,
— už tě nesou domů, nad ní jarní zem . . .
A ty jako ptáče z jara na výsluní
vyvržené z hnízda — samo pod hnízdem!

Karel Červinka.

